DOCTORIS ECSTATICI
DIONYSII CARTUSIANI
OPERA OMNIA

DOCTORIS ECSTATICI

D. DIONYSII

CARTUSIANI

OPERA OMNIA

IN UNUM CORPUS DIGESTA

AD FIDEM EDITIONUM COLONIENSIUM

CURA ET LABORE

MONACHORUM SACRI ORDINIS CARTUSIENSIS

FAVENTE PONT. MAX. LEONE XIII

IN PSALMOS (XLIV-CL)

MONSTROLII

TYPIS CARTUSIÆ S. M. DE PRATIS

MDCCCXCVIII

COMMENTARIA
IN PRIMAM QUINQUAGENAM
PSALTERII

ARTICULUS LXXXVII

EXPOSITIO PSALMI QUADRAGESIMI QUARTI : ERUCTAVIT COR MEUM.

PSALMUS jam elucidandus, tali titulo A
1 prænotatur : *In finem, pro his qui commutabuntur filiis Core, ad intellectum, canticum pro dilecto.* Psalmus iste gloriosus ac nobilis, de duplici Christi natura, ac divina generatione ipsius, et de unitate personæ ipsius, de conjunctione quoque Christi sponsi et sponsæ suæ Ecclesiæ, seu Virginis gloriosæ, aut fidelis animæ, excellenter evidenterque tractat : et ideo appellatur epithalamium, id est carmen thalami, nuptias Sponsi ac Sponsæ collaudans. Sensus ergo tituli talis est : *Canticum, in finem,* id est psalmus iste, qui dicitur canticum, tendens in Christum, qui est principium nostræ creationis, et finis nostræ recreationis : canticum, inquam, scriptum *pro his qui commutabuntur,* id est pro electis, qui non solum resurgent, sed etiam immutabuntur, id est, beatam immortalitatem adipiscentur, videlicet pro *filiis Core,* id est imitatoribus Christi in loco Calvariæ crucifixi. Core enim interpretatur Calvaria. *Pro dilecto :* id est, canticum istud etiam scriptum est pro Christo, ad C quem Pater dixit : Tu es Filius meus carissimus. Sic ergo canticum istud est pro Christo et fidelibus ejus, id est, de Sponso Ecclesiæ et ipsa Ecclesia loquitur. *Ad intellectum,* id est, quatenus Christi fideles sapienter intelligant Christum, et ejus mysteria, scilicet incarnationem, et conjunctionem cum Ecclesia, fideliter contemplentur. Hieronymus autem in translatione sua juxta Hebræum, ponit hunc titulum : Victori, pro liliis filiorum Core, eruditionis canticum amantissimum : et redit in idem cum titulo præinducto. Per lilia enim intelliguntur fidelia Christi membra, quæ sunt filii Sponsæ.

Matth. III, 17 ; XVII, 5 ; *Luc.* III, 22 ; IX, 35.

B

PORRO exordium psalmi hujus, videlicet primi duo versus, dupliciter exponuntur. Primo, ut sint verba Dei Patris, in cujus persona loquens Propheta, ait :
1 *Eructavit cor meum verbum bonum :* id 2
est, mens mea paterna, seu ego ipse qui aliud nihil sum nisi mens paterna simplicissima atque purissima, vel intellectus meus æternus, sive memoria mea fecunda, de plenitudine suæ infinitæ fecunditatis ac bonitatis, et de ipso fonte meæ essentiæ infinitis divitiis pleno, intellectualiter protuli, æternaliter dixi, vereque genui unicum Filium mihi consubstantialem, qui est Verbum bonum. De quo scri-

Eccli. I, 5. ptum est : Fons sapientiæ Verbum Dei in excelsis ; Joann. I, 1. et, In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. De quo superius dictum est : Ps. XXXII, 6. Verbo Domini cœli firmati sunt. Sapiens Sap. XVIII, 14, 15. quoque : Dum quietum silentium tenerent omnia, et nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus, Domine, de cœlo exsiliens, a regalibus sedibus venit. *Dico ego,* Pater æternus, *opera mea,* id est quæcumque ago, *regi,* id est Christo Apoc. XIX, 16. Filio meo amantissimo, qui est Rex regum et Dominus dominantium. Hoc est quod Joann. V, 20. Christus ait : Pater diligit Filium, et omnia demonstrat ei quæ ipse facit. Quidquid enim Pater in se ipso cognoscit, hoc in Verbo suo exprimit, ita ut quidquid in Patris essentia continetur, hoc plane resplendet in Filio. Ipse namque Unigenitus, est mentis paternæ Verbum æternum, intelligentiæ dictio, et sapientiæ ejus plena expressio. Denique quidquid Pater in ordine rerum a principio condidit, hoc æternaliter in Verbo suo dixit, atque per ipsum congruo tempore fecit. Propter quod Ibid. I, 3. Joannes testatur : Omnia per ipsum facta Ibid. 3, 4. sunt ; et iterum, Quod factum est, in ipso vita erat.

Deinde ait Pater æternus : (2) *Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis :* id est, intellectus meus similis est stilo hominis cito scribentis. Et hoc propter duo. Primo, quoniam sicut verbum quod stilo scribitur, non est sonans ac transiens, sed silens, firmum ac permanens ; sic Verbum Dei Patris non est transiens, sonans atque instabile, sed secretum, firmum, immobile et æternum. Secundo, quoniam sicut stilus velociter scribentis, sine labore ac mora notabili verbum exarat ; sic intellectus divinus ad intra loquens, vel Deus Pater, sine motu, labore et mora Verbum suum produxit in ipso æternitatis momento, quemadmodum Sapientia æterna, quæ est Verbum ac Filius Dei, Prov. VIII, 22-24. ait : Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret a principio ; ab æterno ordinata sum. Nondum erant abyssi, et ego jam concepta eram.

Secundo exponi potest hic locus, ut sint verba Prophetæ ; eritque sensus : *Eructavit cor meum verbum bonum :* id est, ex plenitudine divinæ illuminationis, et ex abundantia prophetalis notitiæ, intellectus meus protulit, intra se dixit et ore expressit psalmum præsentem, qui est verbum bonum et salubre, ac optimus sermo. *Dico ego opera mea regi :* id est, scripturam istam et alia cuncta quæ ago, dico, canto, et scribo ad gloriam regis Messiæ, de cujus nuptiis in hoc psalmo tractabo. *Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis :* id est, lingua oris mei in scribendo hunc psalmum fuit calamus, stilus, penna, seu graphium scriptoris cito scribentis, id est mei ipsius, qui psalmum istum sine proprio studio scripsi et sine labore, secundum quod Spiritus Sanctus me docuit. Lingua enim Prophetæ fuit instrumentum animæ suæ, quemadmodum penna instrumentum est manus scribentis. Scripsitque Propheta hunc psalmum velociter, sicut apud Jeremiam habetur : Dixit Baruch ad Jer. XXXVI, 18. principes Juda : Ex ore suo loquebatur Jeremias, quasi legens omnes sermones istos ad me, et ego scribebam in volumine atramento. Vel sic : Lingua mea calamus fuit scribæ velociter scribentis, id est Spiritus Sancti, qui quos ad scribendum inspirat, velociter scribere facit. Nescit enim tarda molimina Spiritus Sancti gratia, teste Ambrosio. Et huic sensui consonat quod David alio loco fatetur : Spiritus Domini locutus II Reg. XXIII, 2. est per me, et sermo ejus per linguam meam.

Prima autem expositio horum versuum, melior est atque profundior, et ei concordat quod per Isaiam ait Deus Pater, Egre- Is. XLV, 23. dietur de ore meo justitiæ verbum, et non revertetur ; illud quoque Ecclesiastici, Ego Eccli. XXIV, 5. ex ore Altissimi prodivi primogenita ante omnem creaturam. Non solum autem dixit, Eructavit cor meum verbum ; sed, Verbum bonum : ad insinuandum quod Verbum istud sit verus Deus. Nam Christo testan-

Marc. x. 18. te, Nemo bonus nisi Deus. Ipse enim Deus A est naturaliter atque quomodolibet bonus; et secundum Dionysium, natura ejus est bonitas; primumque Dei nomen est, bonum.

Consequenter prorumpit Propheta in laudem regis istius, et primo commendat eum
3 propter pulchritudinem, dicens : (3) *Speciosus forma præ filiis hominum.* Triplex speciositas in Christo fuit. Una æterna, divina et infinita : quæ convenit ei ratione divinæ naturæ, estque essentialiter idem cum divina essentia, atque in tribus Personis una ac indivisa. Et de hac pulchri- B tudine Christi, qui est sapientia Patris, Sap. vii. 25. 26. scriptum est : Sapientia emanatio quædam est omnipotentis Dei sincera. Candor est enim lucis æternæ, et speculum sine macula Dei majestatis, et imago bonitatis il- Hebr. i, 3. lius. Et Apostolus : Qui quum sit splendor gloriæ et figura substantiæ ejus, sedet ad dexteram majestatis in excelsis. Unde sanctus Hilarius appropriata divinarum personarum designans : Æternitas, inquit, est in Patre, species in imagine, usus in munere. Quid autem est, Species in imagine, C nisi, Pulchritudo convenit Filio tanquam per omnia simili Deo Patri ? Propter quod Joann. xiv. 9. Filius contestatur : Qui videt me, videt et Patrem. Hoc enim ait, non propter identitatem personæ, ut asserebat inimicus sanctæ Trinitatis Sabellius, sed propter omnimodam similitudinem utriusque, se- Coloss. i, 15. cundum quod ait Apostolus : Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ. De hac increata pulchritudine Dei Dionysius pulcherrime loquitur. Propter hanc quoque speciositatem ait de Christo D I Petr. i, 12. Petrus apostolus : In quem desiderant angeli prospicere.

Alia est speciositas Christi creata et spiritualis, quæ consistit in perfectione suæ sapientiæ, in excellentia gratiæ, et in eminentia suæ caritatis atque virtutum. Et ista speciositas Christi, summa et incomparabilis fuit, imo et major quam omnium Joann. iii. 34. simul electorum : quia scriptum est, Non ad mensuram dat Deus spiritum, subintelligendum est, Christo homini.

Tertia autem speciositas Christi, fuit creata et corporalis, quæ consistit in debita proportione, situ et quantitate membrorum, et in congrua superfusione vivacis coloris. Et ista pulchritudo Christi magna ac vehemens fuit. Primo, quoniam nulla naturalis perfectio defuit ei. Secundo, quia decebat ut anima illa sanctissima atque pulcherrima proportionatum sibi corpus, utpote pulchrum ac nitidum, sortiretur. Tertio, quoniam corpus Christi sumptum erat ex purissima materia, scilicet ex mundissimis sanguinibus dignissimæ Virginis. Quarto, quia formatum compactumque fuit ab agente infallibili, non errante, puta a Spiritu Sancto. Verum an ista corporalis speciositas Christi fuerit simpliciter major, quam aliqua unquam alterius hominis speciositas fuerit, de hoc diversimode dicitur. Ego autem pie credo quod Dominus meus Jesus Christus, etiam quantum ad corporalem pulchritudinem, ceteros omnes, imo et Absalonem excesserit, propter II Reg. xiv, 25. rationes prædictas. Non tamen semper (ut arbitror) æque pulcher in vultu apparuit, quoniam ea quæ pulchritudinem corporalem ornant atque conservant, non curavit, sed sprevit. Pulchritudo autem ejus spiritualis semper æqualis fuit, quia in gratia non profecit. Pulchritudo vero corporis sui, tempore passionis in tantum evanuit, ut de ipso ab Isaia dictum sit : Non est ei Is. liii, 2. species, neque decor; et vidimus eum, et non erat ei adspectus. De hac autem multiplici pulchritudine Sponsi cœlestis ac regis Messiæ, ait Sponsa : Dilectus meus Cant. v, 10. candidus et rubicundus, electus ex millibus; et, Ecce tu pulcher es, dilecte mi, Ibid. i, 15. et decorus. Sic ergo, o Christe, tu speciosus es forma præ filiis hominum. Quod enim id ipsum ad litteram de Christo dicatur, patet ex translatione Chaldaica, apud Hebræos authentica, quæ sic habet : Pulchritudo tua, rex Messia, major quam filiorum hominum.

Porro in libris annalibus Romanorum legitur, quod Christus fuit staturæ proceræ, mediocris et spectabilis, vultum ha-

bens venerabilem, quem possent intuentes diligere et formidare ; capillos habens coloris nucis avellanæ præmaturæ, planos fere usque ad aures, ab auribus cincinnos crispos aliquantulum cæruliores et fulgentiores, ab humeris ventilantes ; discrimen habens in medio capitis juxta morem Nazaræorum, frontem planam ac serenissimam sine macula ac ruga, quam rubor moderatus venustavit ; nasi et oris nulla prorsus reprehensio ; barbam habens copiosam, capillis concolorem, non longam, sed in mento parum bifurcatam, adspectum simplicem et maturum, oculis glaucis, variis et claris exsistentibus ; in increpatione terribilis, in admonitione blandus et amabilis, hilaris servata gravitate ; aliquando flevit, sed nunquam risit ; statura corporis propagatus et rectus, brachia vero et manus visui delectabiles, alloquio gravis, rarus et modestus : talis utique per omnia, ut merito diceretur, Speciosus forma præ filiis hominum [1].

Deinde Christus laudatur ab eloquentia. *Diffusa est gratia in labiis tuis :* id est, fructuosa et efficax eloquentia data est tibi. Unde per Isaiam Christus ait : Posuit *Is.* XLIX, 2. Dominus os meum quasi gladium acutum. Et ipsi quoque adversarii Christi, compulsi sunt dicere : Nunquam sic locutus *Joann.* VII, 46. est homo, sicut hic loquitur. Sed et de ipso apud Lucam legitur : Mirabantur omnes *Luc.* IV, 22. in verbis gratiæ quæ procedebant de ore ejus. Efficaciam autem Christi in loquendo pandit Evangelista dum ait : Erat docens *Matth.* VII, 29. sicut virtutem habens, non sicut Pharisæi et Scribæ. Sciendum quoque, quod Christus habuit donum linguarum, sicut et ceteras gratias gratis datas : non tamen legitur usus hoc dono, quia non prædica-

[1] In præcedentibus editionibus, hic insertæ sunt epistolæ Lentuli et Pilati de Christo : quæ tamen (juxta editionem anni 1558) non reperiuntur in archetypo Auctoris.

Publius Lentulus Senatui Romano S.

Apparuit temporibus nostris, atque adhuc nobiscum est homo magnæ virtutis, quem ejus discipuli Filium Dei vocant, suscitans mortuos et languidos sanans. Homo quidem statura procerus, mediocris et spectabilis : vultum habens venerabilem, quem intuentes possint et diligere et formidare ; capillos in modum coloris nucis avellanæ præmaturæ, planos fere usque ad aures, ab auribus vero usque ad humeros, cincinnos crispos aliquantulum cæruliores et fulgentiores, ab humeris ventilantes. Discrimen habet in medio capitis, juxta morem Nazaræorum ; frontem planam et serenissimam, cum facie sine ruga aut macula aliqua, quam rubor moderatus venustat. Nasi et oris nulla prorsus est reprehensio. Barba copiosa et capillis concolor, non longa, sed in medio bifurcata. Adspectus simplex et maturus, oculis glaucis, variis et claris exsistentibus. In increpatione est terribilis, in admonitione blandus et hilaris, servata ubique maturitate. Hic nunquam visus est ridere, flere autem persæpe. Statura corporis propagatus et rectus, brachia vero et manus visui delectabiles. In colloquio gravis, rarus et modestus, ac speciosus inter filios hominum, Jesus Christus, Mariæ filius, etc.

Pontius Pilatus Claudio Tiberio Cæsari S.

Nuper accidit, quod et ipse probavi, Judæos per invidiam in se suosque posteros crudeli damnatione arsisse. Nam quum promissum haberent patres eorum, quod Deus ipsorum illis in terras unicum suum per Virginem nasciturum mitteret Filium, qui eorum Rex merito diceretur et Messias : iste, me præside, Hebræorum Deus quum venisset, et vidissent eum cæcos illuminasse, leprosos mundasse, paralyticos curasse, dæmones ex hominibus fugasse, mortuos suscitasse, ventisque imperasse, ac siccis pedibus super undas maris ambulasse, multaque alia miracula fecisse ; unde quum omnis populus hunc Filium Dei diceret, invidiam contra eum passi sunt sacerdotes sacerdotumque principes et mihi eum occidendum tradiderunt. Aliaque aliis mentientes, dixerunt eum magum esse, et omnia contra ipsorum agere legem. Ego ita esse credens, eumdem flagellatum et coronatum tradidi arbitrio eorum. At illi crucifixerunt eum, et sepulcro ejus custodiam fortissimam adhibuerunt. Ille vero, militibus meis sepulcrum custodientibus, quum tertia die a mortuis resurrexisset, in tantum nequitia exarsit Judæorum contra Christum, ut copiosam custodibus darent pecuniam, quatenus populo dicerent quia discipuli ejus noctu venientes, corpus ipsius rapuerunt. Verum milites mei quum accepissent pecuniam, quod factum fuerat tacere non potuerunt. Nam et illum resurrexisse, publice coram omni populo testati sunt, et se a Judæis accepisse pecuniam ut silerent quod factum fuit. Hæc ideo tibi scripsi, ne quis aliter mendaciis credat Judæorum, qui de Christo omne malum mentiuntur. Vale.

Matth. xv. 24. vit nisi in Hebræo. Unde ipse ait : Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israel. Denique, sicut manus est organum intellectus practici, sic lingua est organum seu instrumentum intellectus speculativi. Quemadmodum ergo Christus habuit summam sapientiam, sic decuit eum habere summam eloquentiam. Ideo de gratia labiorum Christi sponsi sui ait Sponsa : Cant. v, 6. Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est. *Propterea benedixit te Deus in æternum.* Benedictio Dei, est collatio seu infusio gratiæ Dei ac divinorum donorum, et multiplicatio eorumdem. Christus autem in gratia non profecit, nec sibi ipsi aliquid de essentiali præmio meruit, sicut ubertim præhabitum est. Quomodo ergo propter gratiam labiorum suorum benedictus a Deo asseritur? Et respondendum, quod benedictio ista intelligenda est quantum ad accidentale præmium Christi. Nam per prædicationem suam sanctissimam meruit sibi corporis sui glorificationem et ascensionem. Potest quoque benedictio ista referri ad fructum eloquentiæ Christi, atque ad mysticum corpus ipsius. Dicimus enim terram seu arborem benedici, dum fert copiosum fructum. Similiter quoniam per Christi doctrinam multi salutem sortiti sunt, ipse Christus ratione suæ eloquentiæ benedici asseritur.

4 (4) *Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime :* id est, o rex Christe, qui es salvator omnipotens et debellator aeriarum potestatum fortissimus, accingere, id est, te ipsum accinge, vel a tota Trinitate accingaris, gladio tuo, id est prædicatione divina, verbo Dei, sermone justitiæ, ita ut gratiam in labiis tuis diffusam effundas, eaque ad mundi informationem utaris : accingere, inquam, super femur tuum, id est super intellectum tuum, ita ut sapienter loquaris, et efficaciter doceas. Bene equidem per gladium intelligitur verbum Dei seu prædicatio Evangelii, juxta illud divini Apostoli : Ephes. vi. 16, 17. In omnibus sumentes scutum fidei, et gladium spiritus, quod est verbum Dei. Et iterum : Hebr. iv, 12. Vivus est, inquit,

A sermo Dei et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti. Dicitur enim verbum Dei gladius ratione sui effectus, quoniam intima mentis penetrat, peccata occidit, dæmonemque exsuperat. Unde ad Jeremiam Dominus ait : Numquid non verba mea sunt quasi ignis, et quasi malleus conterens petram? Jer. xxiii, 29. Et Ecclesiastes ait : Verba sapientium sicut stimuli, et quasi clavi in altum defixi. Eccle. xii, 11.

Convenienter quoque per femur accipitur intellectus. Quemadmodum enim femur corporis est seminarium generationis, B secundum illud, Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est; Gen. xlix, 10. sic intellectus est seminarium spiritualis procreationis. Nam ut Christus in Evangelio asserit, Semen est verbum Dei. Luc. viii, 11. Verbum autem ab intellectu procedit, sicut ait Philosophus. Sunt ergo ea quæ sunt in voce, earum quæ sunt in animo passionum notæ. Intellectus itaque per verbum oris spiritualiter generat, prout ad Galatas dicit Apostolus : Filioli C mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. Galat. iv, 19. De hoc femore intellectuali, cui supercingitur gladius verbi, ait Jeremias : Converte me, Domine, et convertar. Jer. xxxi, 18, 19. Postquam enim convertisti me, egi pœnitentiam; et postquam ostendisti mihi, percussi femur meum. De potentia autem Christi, in præcedentis psalmi elucidatione multa inducta sunt : quibus hoc adjici potest, quod apud Michæam de ea commemoratur : Exaltabitur manus tua Mich. v, 9. super hostes tuos; et omnes inimici tui D interibunt. Et Apostolus de Christo loquens : Quum sit, inquit, splendor gloriæ, Hebr. i, 3. portansque omnia verbo virtutis suæ. Unde Christus Dei sapientia inquit : Omnium Eccli. xxiv, 11. excellentium et sublimium colla calcavi.

(5) *Specie tua* creata, *et pulchritudine* 5 *tua* increata, *intende prospere,* id est, feliciter respice, et ad nostram æternam prosperitatem pie considera genus humanum, ut illud salvifices; *procede* de sinu Patris in uterum Virginis, de cœlo summo in inferiores partes terræ, de utero Matris in

præsepe, de præsepi in publicum, deinde A
in crucem, et tandem in cœlum. Sic ergo
Cant. II, 8. procede, quemadmodum Sponsa ait : Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles. *Et regna* in militanti Ecclesia per fidem et gratiam, atque in triumphanti Ecclesia per visionem beatam. Itaque, o Chri-
Zach. XIV, 8, 9. ste, regna, quatenus impleatur illud, In die illa erit Dominus rex super omnem
Abdiæ 21. terram ; et illud, Erit Domino regnum. De hoc Christi regno etiam ait Apostolus :
Philipp. II, 9, 10. Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine B
Jesu omne genu flectatur, cœlestium et terrestrium et infernorum. Et iterum :
Ephes. I, 20, 21. Deus, inquit, constituit illum ad dexteram suam in cœlestibus, super omnem principatum et potestatem et virtutem et dominationem. Propter quod in Evangelio etiam
Matth. XXVIII, 18. Christus affirmat : Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra. Considerandum autem, quod Christus hoc dixit post resurrectionem suam : sed non est hoc ita intelligendum, quasi tunc primum data sit Christo homini prædicta potestas ; imo a C
primo suæ humanæ conceptionis instanti, data est ei omnis potestas in cœlo et in terra. Nam eo ipso quo Christi humana natura unita est Deo unione personali, subjecta est ei omnis creatura. Ideoque Baptista
Joann. III, 35. de Christo ante passionem ejus dixit : Pater diligit Filium, et omnia dedit in manu
Ibid. V, 19. ejus. Et Christus ait : Quæcumque facit Pater, hæc et Filius similiter facit. Et in hoc Christus insinuat unam atque eamdem essentiam et potentiam sui ac Patris, quia a diversis seu distinctis suppositis D
emanare non potest operatio eadem numero, nisi in natura et potestate conveniant : imo in verbis his fatetur se Christus verum Deum. Nisi enim esset verus Deus, ipse non faceret quæ facit Pater, similiter Patri, vel similiter sicut Pater. Nam si pura creatura esset, ut Ariani mentiti sunt, Pater faceret principaliter, et Filius instrumentaliter.

(6) *Propter veritatem et mansuetudinem et justitiam :* id est, quia in veritate et mansuetudine atque justitia confirmatus fuisti, o Christe, ex utero matris ; idcirco *et deducet te mirabiliter,* id est, in omni conversatione tua sine culpa, et omnino irreprehensibiliter diriget te *dextera tua,* id est divina tua natura, quæ tua humanitate dignior atque robustior est, sicut dextera nobilior potentiorque consistit quam sinistra. Christus enim sine omni peccato inter homines conversatus est : quod utique super hominem est, et mirabile nimis, præsertim quum justus sep- Prov. XXIV, 16.
ties cadat in die. Vel sic : Propter veritatem et mansuetudinem et justitiam, id est propter actus harum virtutum et merito earum, videlicet quia vita et doctrina verus fuisti, et in adversis mitis ac patiens, atque in omnibus justus, non propriam, sed Patris gloriam, hominumque salutem quærens ; propterea deducet te mirabiliter dextera tua, videlicet elevans te de terra ad cœlos, et statuens te judicem universorum. Ascensionem enim et judiciariam potestatem Christus sua exinanitione et sancta conversatione promeruit. Christus enim in omnibus veritatem dixit et observavit, secundum quod ipse coram Pilato testatus est : Ego in hoc natus sum, et ad Joann. XVIII, 37.
hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati. Erat etiam mansuetus, quemadmodum ait : Discite a me quia mi- Matth. XI, 29.
tis sum et humilis. Erat et justus, sicut ad Judæos Stephanus ait : Quem Prophe- Act. VII, 52.
tarum non sunt persecuti patres vestri ? Et occiderunt eos qui prænuntiaverunt de adventu Justi, cujus vos nunc proditores et homicidæ fuistis.

(7) *Sagittæ tuæ acutæ :* id est, verba 6
prædicationis tuæ, o Christe, sunt penetrativa cordis, et interiora animæ expurgantia, atque timorem salubrem incutientia ; *populi sub te cadent :* id est, infideles qui ante tibi inobedientes rebellesque fuerant, audita prædicatione tua ac discipulorum tuorum, convertentur ad fidem, et tibi obedient. Cadent autem sub te *in corde,* id est in medio, *inimicorum regis,* id est gentilium qui erant hostes tui, qui es

rex summus et verus. In toto enim mundo [A] ceciderunt spiritualiter, id est, Christo per fidem subjecti sunt, qui tempore incredulitatis inimici exstiterant. Unde Apostolus (Rom. v, 8, 9.) ait : Commendat autem caritatem suam Deus in nobis, quoniam quum adhuc inimici essemus, ille pro nobis mortuus est. (Ephes. ii, 14, 16.) Et : Christus est pax nostra, qui fecit utraque unum, per crucem dissolvens inimicitias in semetipso. Cui consonat quod de (Mich. v, 5.) Christo prædictum est : Et erit iste pax Assyriis, quum venerit in terram nostram, et quando calcaverit in domibus nostris. [B] Huic autem expositioni concordat quod (Ps. cix, 2.) infra de Christo habetur, Dominare in medio inimicorum tuorum; id quoque quod (Mich. v, 4.) ait Michæas, Convertentur (ad ipsum), quia nunc magnificabitur in medio universæ terræ. De hoc autem casu populorum sub Christo et regno ejus super inimicos suos, (Dan. ii, 44, 45.) pulcherrime vaticinatus est Daniel : Suscitabit, inquiens, Deus cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur; secundum quod vidisti, quod de monte abscissus est lapis sine manibus, et comminuit testam [C] et ferrum et æs et argentum et aurum. Lapis enim abscissus de monte sine manibus, est Christus, natus de Virgine sine viri seminibus : et hic lapis comminuit prædicta metalla, per quæ designantur mundi regna, dum Apostoli virtute Christi ad fidem atque obsequium ejus universum mundum converterunt, idololatriam exstirpantes. Et hoc est quod a Sophonia (Soph. ii, 11.) inducitur : Horribilis Dominus super impios, et attenuabit omnes deos terræ, et adorabunt eum viri de loco suo, omnes [D] insulæ gentium. Propter quod rursus ait (Is. ii, 18.) Propheta : Idola penitus conterentur. Vel sic : Populi sub te cadent in corde, id est, casus iste erit spiritualis per obedientiam mentis, non corporalis.

7 8 *Sedes tua, Deus, in sæculum sæculi :* id est, thronus gloriæ tuæ atque judiciaria tua potestas, o Christe, qui es Deus verus, æternaliter stabit, nec unquam deficiet : quemadmodum ab alio dictum est, (Dan. vii, 14.) Potestas ejus, potestas æterna, quæ non auferetur, et regnum ejus quod non corrumpetur; et per alium, Ipse portabit gloriam, et sedebit et dominabitur in solio suo. (Zach. vi, 13.) *Virga directionis, virga regni tui :* id est, lex seu doctrina tua, quæ est virga regni tui, id est Ecclesiæ, per quam ipsa fideles regit et judicat, est virga directionis, id est justa directio et rectum judicium, quia neminem palpat, et personam non accipit. Christus enim præfixit Ecclesiæ suæ justitiæ regulas, per quas dirigit Christianos. De hac virga Christi Isaias ait : Percutiet terram virga oris sui, et (Is. xi, 4.) spiritu labiorum suorum interficiet impium. Vel sic : Virga regni tui, id est ipsum regimen tuum, quo regis et judicas Ecclesiam, quæ est regnum tuum, est virga directionis, id est justa correctio, æqua retributio, et gubernatio omnium directiva. Christus namque in se ipso justus est judex, et singula rectissime atque justissime dirigit. Unde de hac virga Christi judiciaria apud Isaiam legitur : Non secundum (Ibid. 3, 4.) visionem oculorum judicabit, neque secundum auditum aurium arguet; sed judicabit in justitia pauperes, et arguet in æquitate pro mansuetis terræ. Unde et Christus in Evangelio ait : Nolite secundum faciem judicare. (Joann. vii, 24.) Sed et de virga hac regiminis Christi apud Jeremiam dicitur : Regnabit rex et sapiens erit, et faciet judicium et justitiam in terra. (Jer. xxiii, 5.)

Hunc autem versiculum cum sequenti allegat Apostolus ad Hebræos de Christo (Hebr. i, 8, 9.) prædictum. Unde liquet psalmum istum ad litteram esse de Christo conscriptum. Postremo diligentissime advertendum, quod sanctus Propheta in versu hoc aperte insinuat Christum esse Deum. Nam de eodem de quo prædixit, Speciosus forma præ filiis hominum, etc., usque ad hunc versum : de eo nunc addit, Sedes tua, Deus, in sæculum sæculi. Et quod hoc de Christo dicatur, evidentissime patet ex eo quod protinus de eodem, de quo prælocutus est, subdit :

8 9 *Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem : propterea unxit te Deus.* Hoc enim

de Deo secundum naturam divinam non A
dicitur, quia secundum eam unctus non est : de Deo igitur incarnato ista dicuntur. Quamvis enim Christo secundum utramque naturam conveniat diligere justitiam, odioque habere iniquitatem ; tamen præsenti loco ista dicuntur de Christo secundum humanitatem assumptam, quia subjungit, Propterea unxit te Deus. In præcedenti versu vocavit Christum Deum, nunc dicit eum unctum a Deo. Innuit ergo personalem esse distinctionem in Deo ; et est sensus : Quia, o Christe, dilexisti justitiam, B
et odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus omnium, *Deus tuus* singularissimo modo, *oleo lætitiæ,* id est gloria resurrectionis et ascensionis accidentalique præmio, *præ consortibus tuis,* id est prius et plenius quam alios homines, quoniam tu
Coloss. I, 18. es primogenitus ex mortuis. Alii aliter exponunt, dicentes : Propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ, id est dulcedine seu plenitudine gratiæ et conservatione ab omni peccato. Sed his obviare videtur, quod Christus a primo suæ conceptionis C
humanæ instanti, plenus erat omni virtute et gratia, nec aliquo modo meruit per actum præcedentem gratiæ infusionem. Posset tamen, ni fallor, dici ad hoc, quod ista vox, Propterea, non dicit causam, sed signum. Nam quod Christus dilexit justitiam, signum est quod Deus unxit eum oleo gratiæ, secundum quod ante indu-
Ps. xx, 4. ctum est : Prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Et per Isaiam ipse Chri-
Is. LXI, 1; Luc. IV, 18. stus : Spiritus, inquit, Domini super me, eo quod unxerit me. D

9 (10) *Myrrha et gutta et casia a vestimentis tuis, a domibus eburneis.* Per myrrham, quæ amara est, et a putrefactione præservat cadavera, vermesque arcet, mortificatio carnis accipitur : quæ concupiscentiarum fœtores ac vitiorum squalores expellit, secundum quod ait Apostolus :
Rom. VIII, 1. Nihil damnationis est his qui sunt in Christo Jesu, qui non secundum carnem am-
Ibid. 13. bulant. Et iterum : Si secundum carnem vixeritis, moriemini ; si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis. Per guttam vero, quæ aromatica est, et inflaturas ac duritias tollit, humilitas designatur. Unde Salomon ait : Qui mentis est Prov. XXVIII, 14; XXIX, 23.
duræ, corruet in mala ; sed humilem spiritu suscipiet gloria. Per casiam vero, quæ in locis humidis nascitur, et altissime crescit, intelligitur Baptismus seu fides.

Est igitur sensus : *Myrrha et gutta et casia,* id est virtutes per has species aromaticas significatæ, *a vestimentis tuis,* id est a natura tua humana, o Christe, quæ fuit quasi vestimentum divinæ tuæ naturæ, procedunt et dantur Ecclesiæ tuæ : omnis enim sufficientia ejus ex te est. Et II Cor. III, 5.
hæ virtutes, quantum ad actum suum, sunt non solum a vestimentis tuis, sed etiam *a domibus eburneis,* id est a castis atque constantibus fidelium mentibus. Oportet enim nos cooperari gratiæ Dei, et ideo actus virtutum sunt simul a te, et ab hominibus virtuosis : quibus ait Apostolus, Hortamur vos ne in vacuum gratiam Dei Ibid. VI, 1.
recipiatis. Et ad Timotheum : Noli negli- I Tim. IV, 14.
gere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi. *Ex quibus* virtutibus *delectaverunt*
te, id est, tibi complacuerunt, *filiæ re-* 10
gum, id est animæ religiosæ, mundo et carni atque dæmonibus dominantes, *in honore tuo,* id est, ad honorem nominis tui opera bona agentes. Solæ enim virtutes faciunt intellectualem creaturam Deo acceptam et gratam. Ad litteram quoque multæ filiæ regum, videlicet Catharina, Barbara, atque sacratissima Ursula cum suis felicissimis ac præamandis sodalibus, Christo propter prædictas virtutes delectabiliter placuerunt, ita ut ejus deliciæ sint Prov. VIII, 31.
esse cum talibus regum filiabus.

(11) *Adstitit,* o Christe, *regina,* id est sponsa tua sancta Ecclesia, *a dextris tuis,* id est in potioribus gratiæ tuæ muneribus, et in prospero beneplacito tuo, *in vestitu deaurato,* id est, in caritate divina sanctis operibus adornata, *circumdata varietate,* id est, undique perornata diversis charismatibus gratiæ Spiritus Sancti, atque diversis generibus populorum, statuum, of-

ficiorum ac graduum. Adstat quippe Chri- A
sto sancta Ecclesia tanquam parata obedi-
re ejus imperio, et cooperans gratiæ sui
Sponsi, filios suos docendo, corrigendo,
perficiendo. Stat quoque a dextris ejus, et
non a sinistris, tanquam Sponso suo ca-
rissima, quemadmodum dicit et Aposto-
Ephes. v, 25-27. lus : Christus dilexit Ecclesiam, et tradidit
semetipsum pro ea, ut illam sanctificaret,
mundans illam lavacro aquæ in verbo, ut
exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non
habentem maculam neque rugam. De hac
Christi sponsa, matre Ecclesia et regina, B
Apoc. xii, 1, 2. in Apocalypsi scriptum est : Signum ma-
gnum apparuit in cœlo : mulier amicta
sole, et luna sub pedibus ejus, et in capite
ejus corona stellarum duodecim ; et cla-
mavit parturiens ut pareret. Hæc enim
mulier amicta est sole, id est Christo, sicut
Rom. xiii, 14. ait Apostolus, Induimini Dominum Jesum
Christum ; et luna, id est defectus et incon-
stantia, sub pedibus ejus. Aitque in Apo-
Apoc. xix, 7. calypsi Joannes : Venerunt nuptiæ Agni, et
uxor ejus præparavit se. Hæc autem regi-
na induta est vestitu deaurato. Nam per C
Ibid. iii, 18. aurum intelligitur caritas, juxta illud : Su-
adeo tibi emere aurum ignitum, proba-
tum. Hoc enim tepido dicitur.

Deinde huic reginæ Christique sponsæ
11 dicitur : (12) *Audi* verbum Dei : Beati enim
Luc. xi, 28. qui audiunt verbum Dei, et custodiunt il-
lud ; o *filia* in Christo, ex aqua et Spiritu
Sancto regenerata ; *et vide,* id est, per fi-
dem considera omnia quæ Christo spon-
so tuo sunt placita, *et inclina aurem tu-
am,* ut ei obedias ; *et obliviscere populum
tuum,* id est, inordinatum affectum ho- D
minum tibi notorum depone, *et domum
patris tui,* id est, societatem pravorum fu-
ge, et propinquos carnaliter diligere ces-
sa, quatenus Deo tota adhæreas. Quod si
12 feceris, tunc (13) *Et concupiscet rex deco-
rem tuum,* id est, Christus pulchritudinem
mentis tuæ amabit, *quoniam ipse est Do-
minus Deus tuus,* cui soli debes velle pla-
cere, nec alium sponsum ei præferre ; *et
adorabunt eum* omnes in ipsum credentes :
quemadmodum in Daniele scriptum est,
Omnes populi, tribus, et linguæ servient Dan. vii, 14.
ei. Ecce hic rursus testatur Psalmographus,
regem de quo nunc loquitur, scilicet Chri-
stum, esse Deum, imo et verum Deum, in
eo quod ait, Et adorabunt eum. Adoratio
namque proprie sumpta, convenit soli ve-
ro Deo. Propter hanc autem amorosam
concupiscentiam, qua Christus amat de-
corem Sponsæ suæ, in Canticis ipse ait :
Vulnerasti cor meum, soror mea, sponsa, Cant. iv, 9.
vulnerasti cor meum ; et, Aperi mihi, soror Ibid. v, 2.
mea, amica mea, columba mea ; et, Pone Ibid. viii, 6.
me ut signaculum super cor tuum, ut si-
gnaculum super brachia tua, quia fortis
est ut mors dilectio.

14 *Et filiæ Tyri in muneribus.* Tyrus 13
civitas erat famosa ac nobilis, vicina Ju-
dææ atque pagana : idcirco per Tyrum
designantur gentiles. Et est sensus : Non
solum ex Judæis conversi Christum ado-
rabunt, sed et filiæ Tyri in muneribus, id
est gentiles ad fidem conversi, Christum
adorabunt, munera offerendo, id est se
ipsos et sacrificium novæ legis, ac alias
oblationes tempore novæ legis consuetas
ac licitas. Et hoc est quod Isaias ait : Co- Is. xix, 21.
gnoscetur Dominus ab Ægypto, et cogno-
scent Ægyptii Dominum, et colent eum in
hostiis et muneribus. Per hæc enim atque
similia insinuatur tota gentilitas conver-
tenda ad Christum, secundum quod le-
gitur : In die illa radix Jesse qui stat in Ibid. xi, 10.
signum populorum, ipsum gentes depre-
cabuntur, et erit sepulcrum ejus glorio-
sum. Hæc in Jesu Nazareno verissime sunt
impleta. Nam et Tyrus illa multo tempore
christiano cultui dedita fuit.

*Vultum tuum deprecabuntur omnes di-
vites plebis :* id est, te ipsam seu tuam
participationem atque præsentiam, o Ec-
clesia Christi, orabunt omnes gentes ad
fidem conversæ : quæ spiritualiter divites
sunt in caritate et gratia. Jam enim vide-
mus, quod magni et parvi omnesque fi-
deles, deprecantur pastores ac sacerdotes
Ecclesiæ, quatenus orent pro se, et verbum
Dei sacramentaque Christi sibi communi-
cent, sicut apud Malachiam habetur : Labia Malach. ii, 7.

sacerdotis custodiunt scientiam, et legem A
ex ore ejus requirent. Vel sic : Vultum
tuum, o Ecclesia, deprecabuntur omnes
divites plebis, ita ut vultus tuus erit id
quod petent, non id a quo petent. Ut sit
sensus : Deprecabuntur a Deo vultum tu-
um, quatenus pertineant ad gregem cre-
dentium, quoniam extra Ecclesiam non est
Gen. VII, 23. alicui salus, sicut nec extra arcam Noe
quisquam a diluvio salvatus est.
14 (15) *Omnis gloria ejus,* utpote *filiæ re-*
gis, quæ nunc regina vocata est, et sponsa
Christi atque Ecclesia, *ab intus :* id est, B
tota perfectio fidelium in interiori mentis
decore consistit, non in exterioribus rebus
I *Reg.* XVI, 7. caducis ac vanis. Deus enim intuetur cor,
et mentem scrutatur; homo autem ea quæ
foris sunt adspicit. Sed quia virtus inte-
rior procedere debet in exteriores sanctas
operationes, quemadmodum Christus ait,
Luc. VI, 46. Quid vocatis me, Domine, Domine, et non
facitis quæ dico? ideo addit, *in fimbriis*
15 *aureis, circumamicta varietatibus :* id est,
gloria seu vitæ excellentia etiam consistit
in operibus caritatis; et gloria seu perfe- C
ctio ista circumamicta est varietatibus, id
est actibus diversarum virtutum ornata :
I *Cor.* XIII, 4, 5. quia, ut ait Apostolus, caritas patiens est,
benigna est, non æmulatur, non agit per-
peram, non inflatur, non quærit quæ sua
sunt. Perfectio ergo christianorum animo-
rum, in interioribus maxime sita est. Pro-
Ephes. IV, 23, 24. pter quod monet Apostolus : Renovamini
spiritu mentis vestræ, et induite novum
hominem, qui secundum Deum creatus est.
II *Cor.* VII, 1. Et iterum exhortatur : Mundemus nos ab
omni inquinamento carnis et spiritus, per- D
ficientes sanctificationem in timore Dei.
(16) *Adducentur regi virgines post eam :*
id est, post primitivam Christi Ecclesiam
adducentur ad Christum per prædicatores
sanctos, homines mente et corpore conti-
nentes et integri ; *proximæ ejus,* id est
conjugati ac ceteri qui virginibus appro-
pinquant, quoad hoc quod voluptatibus
carnis non adhærent finaliter, *afferentur*
tibi, o Christe, per fidem et cultum devo-
tum. In ipsa enim Ecclesia congregantur
virgines et conjugati ; et omnes Christo
uniuntur per fidem et gratiam. De his
namque virginibus Christus in Evangelio
dicit : Sunt eunuchi qui se castraverunt *Matth.* XIX, 12.
propter regnum Dei. De quibus scriptum
est : Non dicat eunuchus, Ego lignum ari- *Is.* LVI, 3-5.
dum : quia hæc dicit Dominus eunuchis,
Qui custodierint fœdus meum, et elegerint
quæ volui, dabo eis in domo mea et muris
meis locum et nomen melius a filiis ac
filiabus. (17) *Afferentur in lætitia et exsul-* 16
tatione, id est, cum gaudio mentis et cor-
poris ad Christum accedent, et ei deservi-
ent ; *adducentur in templum regis,* id est
in triumphantem Ecclesiam seu regnum
cœlorum post hujus exsilii incolatum.
(18) *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii :* 17
id est, loco Patriarcharum et Prophetarum
orti sunt tibi, o Ecclesia Dei, Apostoli at-
que discipuli Christi, qui patribus suc-
cesserunt, et ex eorum semine nati sunt ;
constitues eos, o Christe, *principes super*
omnem terram : nam in illis terris, quas
sancti Apostoli ad fidem converterunt,
principatum sortiti sunt, sicut Joannes in
Asia, Andreas in Achaia, Petrus et Paulus
in Italia, Thomas et Bartholomæus in In-
dia. De hac enim missione et principatu
Apostolorum ait Christus per Isaiam : Mit- *Ibid.* LXVI, 19.
tam ex eis qui salvati fuerint, ad gentes
in mare, in Africam, in Lydiam, tenentes
sagittam ; in Italiam et Græciam, ad insu-
las longe, ad eos qui non audierunt de
me ; et annuntiabunt gloriam meam gen-
tibus.
(19) *Memor ero* ego Propheta, auctor psal- 18
mi istius, vel ego Ecclesia, *nominis tui,*
Domine rex Christe, *in omni generatione*
et generationem. Quamdiu enim psalmus
iste a fidelibus legitur, tamdiu Propheta
Domini recordatur, quia alios ad Dei re-
cordationem inducit. Ecclesia quoque in-
desinenter nomen Christi prædicando an-
nuntiat. (20) *Propterea populi* christiani
confitebuntur tibi, id est, laudabunt te,
atque ad honorem nominis tui peccata sua
aperient, *in æternum,* id est usque ad fi-
nem mundi, quamdiu fides christiana du-

raverit, *et in sæculum sæculi* : id est, laus ista in præsenti vita incipitur, et in futuro sæculo sine fine continuabitur.

[Expositiuncula quædam alia.] POSTREMO pensandum, quod triplex est Christi sponsa, videlicet : universalis, quæ est Ecclesia ; particularis, scilicet anima fidelis ; et singularis, utpote Virgo divina. Quemadmodum ergo Cantica canticorum de hac triplici Christi sponsa exponi possunt, ita quæ nunc dicta sunt de sponsa Christi universali, exponi possunt de sponsa ejus particulari ac singulari. Quælibet namque anima pia atque fidelis, Christo per fidem unita, per caritatem desponsata, atque a Christo bonis operibus fecundata, dici potest regina, tanquam summi regis filia, Christi coheres ac sponsa, a Spiritu Sancto lumine gratiæ imprægnata. Et ista regina adstat a dextris Christi in vestitu deaurato, secundum intellectum expositum. Cetera quoque faciliter applicari possunt ad quamlibet animam sanctam.

[Rursum alia expositio.] Propriissime autem conveniunt ista Virgini benedictæ. Ipsa est enim unica illa ac summa Regina adstans semper a dextris Filii sui : quæ ineffabiliter delectat Patrem æternum, et placet incomparabiliter Sponso ac Filio suo, quemadmodum ait ad eam Sponsus cœlestis [*Cant.* VI, 3.] : Pulchra es, amica mea, suavis et decora ; et iterum, [*Ibid.* 8.] Una est columba mea, perfecta mea. Adstat vero Regina hæc Regi gloriæ in vestitu deauratissimo, splendidissimo, ac rubicundissimo : quoniam ipsa caritate Dei et proximi ineffabiliter atque excellentissime æstuabat, et æstuat, ardentissimo optans affectu Christi Filii sui mortem et sanguinem fructificare in nobis, eratque sanctis operibus penitus superplena. Propter quod ipsa in Canticis proclamat [*Ibid.* II, 5.] : Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo. Unde de ea in Proverbiis habetur [*Prov.* XXXI, 25.] : Fortitudo et decor indumentum ejus. Erat etiam circumdata varietate universarum virtutum, sicut de ea Salomon est locutus [Cf. *Cant.* IV, 11.] : Inæstimabilis odor in vestimentis ejus, id est mira fragrantia spiritualis dulcedinis in virtutibus atque operibus suis. Nam et de tali odore Paulus testatur [II *Cor.* II, 15.] : Christi bonus odor sumus in omni loco. Et Moyses dicit [*Gen.* VIII, 21.] : Odoratus est Dominus odorem suavitatis, id est piæ devotionis.

Denique huic Filiæ dicitur : *Audi, filia,* 11
quæcumque in lege et Prophetis conscripta sunt, et quæ loquitur in te Dominus Deus [*Ps.* LXXXIV, 9.] ; audi etiam salutationem angelicam [*Luc.* I, 28-33.] ; *et vide,* quæ, quanta et qualia Deus promisit hominibus per Prophetas ; *et inclina aurem tuam,* ut divinæ inspirationi in omnibus acquiescas, atque angelicæ annuntiationi credas, assensumque præbeas ; *et obliviscere populum tuum,* id est Israelem secundum carnem et litteram, non secundum spiritum et spiritualem interpretationem, *et domum patris tui,* a quo carnaliter genita es, quatenus patri spirituum in cunctis adhæreas. Tunc enim *con-* 12
cupiscet rex Messias Unigenitus Dei *decorem tuum* interiorem, scilicet humilitatem, castitatem, caritatem. Concupivit enim tam vehementer Filius Dei decorem Mariæ, ut exsultaret quasi gigas ad currendam viam [*Ps.* XVIII, 6.], descenderetque in uterum ejus purissimum atque dulcissimum, assumens sibi ex ea corpus humanum, ac partem virginalis substantiæ suæ divinitati uniret. Hinc namque in Canticis ait ad eam [*Cant.* II, 14.] : Ostende mihi faciem tuam ; sonet vox tua in auribus meis. Vox enim tua dulcis, et facies tua decora. O quantum dilexit te Deus, Virgo dignissima ! Quam beatissima es, Domina mea, quæ Deum verum concipere, nutrire, parere, contrectare, lactare, osculari, amplecti, et ad incrementa usque perducere meruisti ! Bene dicere poteras illud Salomonis [*Ibid.* VII, 10.], Ego dilecto meo, et ad me conversio ejus ; illud quoque [*Ibid.* I, 12.], Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur. Nam utique frequenter adolescentulus ille candidissimus puer Jesus tecum in lectulo florido conquievit, dormivit, et ubera tua virginea suxit, te blande adspiciens, dulciter osculans, reverentissimeque complectens.

13 *Vultum tuum,* o Domina, *deprecabun-* A
Luc. I, 48. *tur omnes divites plebis.* Beatam enim te
dicunt omnes generationes, misericordiam
tuam implorant, et ad te sicut ad beni-
gnissimam Advocatam in omni necessitate
15 confugiunt. *Adducentur regi virgines post*
eam. Omnes enim virgines ad Christum
accedentes in via per fidem, et in patria
per spem, Mariam tanquam primam et
summam sequuntur, et ejus exemplo Chri-
sto obsequuntur.

Ecce quam præclarissimus et gloriosissimus est psalmus iste. Et quæ lingua ejus B præconium digne evolvat? Sed quoniam satis difficilis est, studeamus eum clare intelligere, itemque cum devotione decenti cantare.

PRECATIO.

Fac nos, quæsumus, Deus Pater æterne, speciem et pulchritudinem unigeniti Filii tui diligere, ipsumque speciosum forma præ filiis hominum toto corde desiderare; et ut uncti oleo Sancti Spiritus, ipsius gratia semper tuis in oculis placeamus.

ARTICULUS LXXXVIII

EXPOSITIO PSALMI QUADRAGESIMI QUINTI : DEUS NOSTER REFUGIUM ET VIRTUS.

Habet denique psalmus modo tractan-
1 dus, hunc titulum : *In finem, filiis Core,*
pro arcanis : id est, psalmus iste in Christum finem nostrum nos dirigens, convenit filiis Core, id est Christi fidelibus crucifixi vestigia digne sectantibus; pro arcanis, id est, psalmus iste tractat de secretis Christi mysteriis, scilicet de ejus adventu et incarnatione.

In horum persona loquens Propheta, ait :
2 1) *Deus noster :* de quo Moyses dicit : C
Deut. VI, 13. Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli
Ibid. XXXII, 39. servies. Qui et alibi testatur : Videte quod
ego sim solus, et non sit alius Deus præter me. Itaque iste Deus noster est *refugium,* ad quod in omni necessitate atque periculo fiducialiter accedere debemus, ut protegamur ab ipso. Ipse enim solus, et alius nullus, salvare nos potest ab omni discrimine : ideo sequitur, *et virtus,* id est, Deus noster est fortitudo nostra, seu forte atque omnipotens refugium ad se confugi-
Is. LIX, 1. entium, quemadmodum inducitur : Ecce D
Prov. XVIII, 10. non est abbreviata manus Domini, ut salvare non possit. Turris enim fortissima nomen Domini; ad ipsum currit justus et salvabitur. Quidam autem ad eos confugiunt, qui nec se ipsos, neque ad se confugientes valent salvare. De quibus scri-
ptum est : Oculi impiorum deficient, et Job XI, 20.
effugium peribit ab eis, et spes illorum abominatio erit. Tu ergo, propriam pensans insufficientiam, totam spem tuam in Domino fige, recolens quod Dominus ait :
Perditio tua, Israel, ex te; in me tantum- Osee XIII, 9.
modo auxilium tuum. Ideo autem Job :
Ecce, inquit, non est auxilium mihi in Job VI, 13.
me. Insuper Deus noster est *adjutor in*
tribulationibus, sicut asseritur : Bonus Do- Nahum I, 7.
minus et confortans in die tribulationis.
Unde et infra habetur : Invoca me in die Ps. XLIX, 15.
tribulationis, et eruam te. Deus igitur est adjutor noster in tribulationibus, *quæ invenerunt nos nimis,* id est, quæ abundan-
ter venerunt super nos. Omnes enim qui II Tim. III, 12.
volunt pie vivere in Christo, persecutio-
nem patientur. Et : Homo natus de mulie- Job XIV, 1.
re, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis. In tribulationibus namque pronissimus est Deus ad succurrendum.

Porro quæ sequuntur, multipliciter ex-

ponuntur. Possunt autem litteraliter ita A
3 exponi : 2 *Propterea non timebimus dum turbabitur terra, et transferentur montes in cor maris :* id est, quoniam Deus noster est nostrum refugium, nostra virtus, et noster adjutor, idcirco non timebimus, quamvis terra moveatur vehementer, et montes transferantur in profundum abyssi seu medium pelagi violenter : quia (ut
Rom. VIII. 31. ait Apostolus) Si Deus pro nobis, quis contra nos ? Et scriptum est : Qui timet Deum,
Eccli. XXXIV. 16. nihil trepidabit. Ecce quanta est securitas mentis in Deo sperantis, quanta stabilitas B cordis in Deum credentis. In nullo enim eventu pavebit, cujus animus in Deo veraciter fixus est. — Secundo sic : *Non timebimus,* nos in Deo confisi, *dum turbabitur terra,* id est homines terreni, qui temporalia damna atque tormenta corporalia timent : qui et in die judicii turba-
Sap. V. 1, 2. buntur timore horribili, quando justi in magna constantia stabunt : secundum quod
Job XXI, 30, 20. scriptum est, In diem perditionis servatur malus, et ad diem furoris ducetur, et de furore Omnipotentis bibet. *Et transferen-* C *tur montes in cor maris :* id est, nec tunc timebimus, quando superbi projicientur in lacum inferni, quum dicet eis Judex,
Matth. XXV. 41. Ite, maledicti, in ignem æternum. Tunc enim justi cum securitate et gaudio au-
Ibid. 34. dient, Venite, benedicti Patris mei.

Tertio sic, ut ea quæ dicta sunt, sint verba primitivæ Ecclesiæ, quæ totam fiduciam suam in Domino collocavit, et ait : *Propterea non timebimus,* timore carnali, humano et inordinato, *dum turbabitur terra,* id est Judæa seu populus Judæorum, D qui Christi discipulos ex irrationabili perturbatione passionum conabantur omnino delere et exstirpare. Unde de primitiva Ecclesia legitur, quod ita orabant, quum principes sacerdotum prohibuissent præ-
Act. IV, 29. 31. dicari nomen Domini Jesu : Da servis tuis, Domine, cum omni fiducia loqui verbum tuum. Et quum orassent, motus est locus in quo erant ; et repleti sunt omnes Spiritu Sancto, et loquebantur verbum Dei cum fiducia. *Et transferentur montes in cor maris :* id est, nec tunc metuemus dum Apostoli, qui propter altitudinem vitæ et sapientiæ montes dicuntur, Judæam relinquent, et ad gentiles convertendos transibunt. Gentiles enim in corde maris, id est in medio mundi, habitabant : de quo infra habetur, Hoc mare magnum et Ps. CIII, 25.
spatiosum manibus ; et iterum, Veni in Ps. LXVIII, 3.
altitudinem maris. Patet itaque quod tempore divisionis Apostolorum, Christiani in Jerusalem cum Jacobo permanentes, securi atque imperterriti permanserunt, certi quod Christus protector eorum esset. Unde et beatus frater Domini Jacobus, sæculares homines parvi pendens, et Christi famulos omnia contemnentes beatificans, ait : Agite nunc, divites, plorate ululantes Jacob. V, 1, 3.
in miseriis quæ advenient vobis. Thesaurizastis vobis iram in novissimis diebus. Deinde fidelibus loquens : Patientes, in- Ibid. 7, 8.
quit, estote usque ad adventum Domini, et confirmate corda vestra, quoniam adventus Domini appropinquabit.

5 *Sonuerunt* montes prædicti, id est, 4
sancti Apostoli Evangelium Christi prædicaverunt, *et turbatæ sunt aquæ eorum :* id est, gentes ad quas missi erant Apostoli, audita prædicatione eorum, turbatæ sunt : quædam ad impatientiam et persecutionem, quædam ad pœnitentiam et imitationem, sicut in Actibus Apostolorum frequenter narratur. *Conturbati sunt montes,* id est principales inter homines, *in fortitudine ejus,* scilicet Christi, id est ex potenti prædicatione et miraculosis operibus Apostolorum, ac aliorum Christi discipulorum. Hæc autem conturbatio accipi potest in bono et in malo. Nam quidam potentes et magni ad fidem conversi sunt, tam ex Judæis quam ex paganis, quemadmodum scriptum est : Multa etiam turba Act. VI, 7.
sacerdotum obediebat Evangelio. Quidam quoque timore ingenti turbati sunt, teste Luca : Multa, inquit, prodigia et signa Ibid. II, 43.
fiebant per Apostolos in Jerusalem, et metus magnus erat in universis. Quidam et plures prioribus conturbati sunt conturbatione maligna, videlicet perversi prin-

cipes Judæorum atque tyranni gentilium. A Pro majori equidem parte montes sæculi, id est potentes ac nobiles, in sua malitia permanserunt. Propter quod Apostolus
I Cor. I, 26. ait : Videte vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobi-
Jacob. II, 5. les sunt inter vos. Et Jacobus : Nonne, inquit, Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide? Omnes autem montes, id est superbi Deo rebelles, turbati sunt vel in præsenti, vel in futuro, imo et utrobique : quoniam nusquam veram pacem ha- B
Job IX, 4. bent, qui Deo resistunt, juxta illud : Sapiens corde est Deus et fortis robore. Quis restitit ei, et pacem habuit? Et per Isaiam
Is. XLVII, 3. Dominus dicit : Ultionem capiam, et non
Jer. XLIX, 19. resistet mihi homo. Et alibi : Quis similis mei? et quis sustinebit me? ait Dominus. Et quis est iste pastor qui resistat vultui meo?

Si autem quis velit ista ad litteram in sensu grammaticali accipere, tunc palam est quod etiam divina virtute montes terræ suo modo turbantur, et de locis suis C transferuntur ac comminuuntur, secun-
Job IX, 5, 6. dum quod in libro Job legitur : Qui transtulit montes, et commovet terram de loco suo, et columnæ ejus concutientur. Et Sal-
Marc. XI, 22, 23. vator ait : Habete fidem Dei. Amen dico vobis, quia quicumque dixerit huic monti, Tollere, et mittere in mare; et non hæsitaverit in corde suo, sed crediderit quia
Ibid. IX, 22. quodcumque dixerit fiat, fiet ei. Omnia enim (sicut scribit Marcus) possibilia sunt credenti.

5 (4) *Fluminis impetus,* id est fons sacri D Baptismatis, *lætificat,* spirituali lætitia, *civitatem Dei,* id est militantem Ecclesiam Christi. Gaudent enim fideles de sacramento ac beneficio tanto, in quo omnia peccata donantur, gratiæ infunduntur, et homo spiritualiter regeneratur. De hoc
Ezech. XLVII, 1, 9. fluminis impetu scriptum est : Ecce aquæ egrediebantur subter limen domus ad orientem; et omnis anima vivens quæ serpit, quocumque venerit torrens, vivet. *Sanctificavit tabernaculum suum,* id est Ecclesiam electorum, seu ipsos electos, *Altissimus* Deus, qui solus potest facere mundum de immundo. *Job* XIV, 4. De hoc tabernaculo ait Apostolus : Vos estis templum Dei vivi, sicut dicit *II Cor.* VI, 16. Dominus : Quoniam inhabitabo in illis. Et *Lev.* XXVI, 12. iterum ait : Templum Dei sanctum est, *I Cor.* III, 17. quod estis vos. 5) *Deus in medio ejus non* 6 *commovebitur.* Hoc dupliciter legitur. Primo sic : *Deus in medio ejus,* subaudi, est, id est in ipsa civitate seu militanti Ecclesia, juxta illud : Ubi sunt duo vel tres con- *Matth.* XVIII, 20. gregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum; *non commovebitur,* id est, Ecclesia non cadet a fide, eo quod Christus in medio ejus sit, nec tentationibus dejicietur, secundum quod Christus Petro in persona Ecclesiæ dixit : Ecce Satanas expetivit vos *Luc.* XXII, 31, 32. ut cribraret sicut triticum; ego autem oravi pro te, ut non deficiat fides tua. *Adjuvabit eam,* scilicet Ecclesiam, *Deus mane,* id est statim quum ad eum clamaverit, *diluculo,* id est in spirituali aurora, utpote in infusione gratiæ, seu Spiritus Sancti illuminatione.

Denique locus iste potest anagogice explanari, ut sit sensus : *Fluminis impetus,* id est fons sapientiæ, seu inundatio Spiritus Sancti, vel ipsemet Deus, qui (ut scriptum est) est fluvius gloriosus *, exsi- * universus *Amos* VIII, 8. liens in terram sitientem, *lætificat,* lætitia beatificæ fruitionis, *civitatem Dei,* id est triumphantem Ecclesiam. *Sanctificavit tabernaculum suum,* id est corda Beatorum, *Altissimus :* nil enim impuritatis esse potest in patria. *Deus in medio ejus* est : quia in triumphanti Ecclesia Deus facie ad faciem cernitur, quemadmodum Isaias ait, Erit tibi Dominus in lucem perpetuam : *Is.* LX, 19. idcirco *non commovebitur* Ecclesia triumphans a suæ beatitudinis statu, sed æternaliter Deo fruetur. *Adjuvabit eam,* id est civitatem cœlestem, *Deus mane diluculo,* id est, mox quum aliquem Sanctorum ad cœlos susceperit, confirmabit eum in bono, ut amplius peccare non queat.

Præterea exponi potest hic passus de Virgine gloriosa, hoc modo : *Fluminis impetus lætificat civitatem Dei :* id est, Ver-

bum Dei, in quo est omnium sanctarum deliciarum fontalis atque immensa affluentia, sanctam Mariam exsultare fecit, præsertim quando in uterum ejus cum omni sua plenitudine descendit, eamque superimplevit, atque humanam naturam ex ea vere assumpsit. *Sanctificavit tabernaculum suum Altissimus.* Nam Christus Matrem quam sibi elegit et condidit, ab omni immunditia culpæ purissimam præservavit, et eam in utero suæ matris sanctificavit, ac Spiritu Sancto implevit multo Jer. I, 5; Luc. I, 15. sublimius quam Jeremiam aut Joannem B Baptistam. *Deus in medio ejus :* nam Christus Deus et homo in sacratissimo Virginis utero novem mensibus requievit. Ideo Virgo Christifera *non commovebitur* a bono in malum, sed stabilis erit in Deo atque immobilis. *Adjuvabit eam Deus mane diluculo,* id est, ex utero matris suæ stabilivit eam in omni perfectione ac gratia secundum actum vel habitum, seu dispositionem propinquam.

Quod vero dictum est, Deus in medio ejus non commovebitur : secundo sic legi- C tur, ut nihil subaudiatur, ut sit sensus : Deus non commovebitur in medio Ecclesiæ militantis, triumphantis, seu Mariæ virginis. Quamvis enim Deus in se ipso omnino impassibilis immobilisque consistat, solent tamen ei adscribi quædam ad passionem ac motum spectantia : quia circa rationalem creaturam ita se habet, quasi talia sibi vere competerent. Hinc enim Malach. II, 17. apud Malachiam legitur : Laborare fecistis Dominum in sermonibus vestris. Sequenti Ibid. III, 9, 13. quoque capitulo Dominus : Me, inquit, D configitis gens tota. Invaluerunt super me verba vestra. Apostolus vero apertius ait : Ephes. IV, 30. Nolite contristare Spiritum Sanctum Dei. Simili modo dicitur Deus commoveri, quando a peccatore contemnitur et recedit ; dum vero incessanter in aliquo per gratiam manet, dicitur non commoveri.

7 6 *Conturbatæ sunt gentes* ex prædicatione atque miraculis discipulorum Salvatoris, ad pœnitentiam salutarem et admirationem ; quædam vero ad obstinationem A et resistentiam. *Et inclinata sunt regna :* id est, incolæ regnorum humiliati sunt ad fidem et sanctam conversationem, discentes a Christo quia mitis est et humilis corde. Matth. XI, 29 Hoc est quod beatissimus Isaias de Christo prædixit : Is. XXVI, 5. Quia incurvabit habitantes in excelso, civitatem sublimem humiliabit. Per civitatem autem sublimem intelligit Romam, quæ tunc erat domina mundi. De qua Propheta idem subjungit : Conculcabit eam pes pauperis, gressus ege- Ibid. 6. norum. Per pedem pauperis, Petrum piscatorem intellige ; per gressum egenorum, prædicationem Petri et Pauli, nihil in hoc mundo possidere volentium. Horum enim prædicatio, infidelem gloriam Romanorum atque pomposam eorum sublimitatem, ad christianæ humilitatis profunditatem perduxit. *Dedit vocem suam* Christus, per se ipsum et prædicationem servorum suorum ; *mota est terra* ad fidem et admirationem, vel etiam ad perturbationem et indurationem, maxime quoad Judæos : de quibus per Isaiam Christus testatur, Israel Ibid. I, 3. me non cognovit, et populus meus non intellexit. Hoc quoque quod ait, Mota est terra, convenienter refertur ad versum sequentem, quo dicitur :

7 *Dominus virtutum nobiscum :* id est, 8
Christus rex gloriæ, virtus et sapientia I Cor. I, 24. Patris, venit ad nos, et habitavit nobiscum per assumptionem carnis et animæ rationalis. Et ideo subdit, *susceptor noster,* id est, qui nostram naturam assumpsit, nosque redemit, est *Deus Jacob* patriarchæ, id est verus Deus, non pura creatura, ut hæretici asseruerunt. Huic autem expositioni concordat quod Dominus asserit : Adhuc Agg. II, 7, 8. unum modicum, et ego movebo cœlum et terram, et mare et aridam ; et veniet Desideratus cunctis gentibus. Circa adventum enim et in adventu Christi motum est cœlum, quando angelo pastoribus Christi nativitatem annuntiante, facta est cum eo Luc. II, 13, 14. multitudo cœlestis exercitus, laudantium Deum et dicentium, Gloria in excelsis Deo ; quando etiam stella ceteris radiantior Ma- Matth. II, 2, 9, 11. gis apparuit, eosque ad Creatorem cœlo-

rum hominem factum perduxit. Terra vero A
Luc. II, 18. mota est, quando omnes mirabantur propter ea quæ a pastoribus dicebantur. Mare vero et arida mota sunt ante Christi adventum, quando per dispensationem divinam potestati Romanorum subjecta sunt regna mundi et insulæ maris. Tunc igitur venit Desideratus cunctis gentibus, id est
Gen. XLIX, 10. Christus : de quo Jacob prædixit, Ipse erit exspectatio gentium; de quo nunc quoque dicitur, Dominus virtutum nobiscum; de
Is. VII, 14; Matth. I, 23. quo alibi scriptum est, Vocabitur nomen ejus Emmanuel, quod interpretatur, Nobiscum Deus.

Moraliter denique, *Dominus virtutum,* id est Deus Trinitas, est *nobiscum,* quando per caritatem et gratiam in nostris cordibus manet; et *susceptor noster,* id est orationum nostrarum auditor, est *Deus Jacob,* id est supplantatoris vitiorum. Qui enim vitiis reluctantur, exaudiri merentur, non quorum propositum in vitio manet. Propter quod cæcus apud Joannem
Joann. IX, 31. aiebat : Scimus quoniam peccatores Deus non audit; sed si quis Dei cultor est, et voluntatem ejus facit, hunc exaudit. Cui
Job VIII, 20. consonat quod alibi ait Scriptura : Deus non projiciet simplicem, nec porriget manum malignis.

9 (8) *Venite,* non tam gressibus pedum, quam fide affectuque cordium; *et videte* oculo mentis, o omnes qui vultis salvari, *opera Domini, quæ posuit prodigia super terram,* id est mirabilia opera Creatoris facta in terris. De quibus subjungitur :
10 *auferens bella usque ad finem terræ.* In Christi enim adventu inaudita pax erat in mundo omnibus populis Romano imperio subditis : quod utique non humana, sed divina ordinatione atque potentia factum est, non propter meritum Romanorum tunc exsistentium, sed propter futuros electos. (9) *Arcum conteret, et confringet arma, et scuta comburet igni :* id est, pax ista insolita tam diu durabit, quod usus armorum ultra solitum tempus cessabit; sicque Deo disponente, homines bellica instrumenta in alios usus convertent, sicut quotidie fit in terris in quibus bella longo tempore conquiescunt. Et hoc est quod alibi dicitur : De Sion exibit lex, et verbum Domini de Jerusalem. Et conflabunt gladios suos in vomeres, et lanceas suas in falces. Non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium. Hoc enim dicitur eo modo, quo de aliqua re ultra solitum perdurante dicimus, Istud nunquam habebit finem, quum tamen quandoque infra diem vel mensem seu horam habiturum sit finem. (Is. II, 3, 4; Mich. IV, 2, 3.)

B Potest autem hic locus spiritualiter interpretari, ut sit sensus : *Venite, et videte opera Domini, quæ posuit prodigia super terram,* id est, incarnationem Filii, partum Virginis, passionem et resurrectionem Salvatoris : qui est *auferens bella usque ad finem terræ,* id est, qui tentationes a nobis excludit, et homines Deo reconciliavit. Ipse est enim pax nostra, qui fecit utraque unum, id est, gentiles atque Judæos in unitate fidei congregavit : quemadmodum legitur, Pax erit inter duos illos; et C secundum Apostolum, Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. *Arcum conteret,* id est, Christus occultas malorum insidias condemnabit ac destruet, *et confringet arma,* id est persecutiones apertas ac invasiones diabolicas; *et scuta,* id est defensiones fallaces, quibus perversi suos conantur errores defendere, *comburet igni* infernali, damnando perversos, vel igne Spiritus Sancti, illuminando fideles ad resistendum errantibus. (Ephes. II, 14. Zach. VI, 13. II Cor. V, 19.)

10 *Vacate, et videte quoniam ego sum* 11
D *Deus.* Ecce quam pie ac dulciter exhortatur nos Dominus Deus noster. Vacate, inquit, id est, a rebus vanis et malis ac inutilibus abstrahite corda vestra, et mihi tota mente adhærete, mihi intendite, in me vestra desideria figite, in me vestras occupationes simplificate ac colligite; et videte per affectuosam contemplationem, experimentalemque gustum, quoniam ego sum Deus creator, provisor, salvator et rector vester, qui incessabilem curam de vobis habeo, vobisque semper succurrere, et

consolationem infundere paratus exsisto, A
ita ut experimentaliter agnoscatis me esse
Deum vestrum. Qui enim ista gustare et
Prov. IV, 23. Deo sincere intendere cupit, indiget omni
custodia cor suum servare, concupiscentias fugere, voluptates contemnere, dissolutiones vitare, occupationes superfluas
propulsare, loquacitates abjicere, et illud
Luc. X, 42. unum quod solum necessarium est, indesinenter appetere. Ideo Jeremias præcipit:
Jer. IV, 3, 4. Novate vobis novale, et nolite serere super
spinas. Circumcidimini Domino, et auferte
præputia cordium vestrorum.

Exaltabor in gentibus, id est, ego Unigenitus Dei ac mundi Salvator a gentibus
agnoscar, et honorabor per prædicationem
Apostolorum : secundum quod Isaias præ-
Is. LII, 15. dixit : Quibus non est annuntiatum de
eo, videbunt; et qui non audierunt, con-
Ibid. 10. templati sunt. Et iterum : Videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri. Et de-
Ibid. XXIV, 15, 16. nuo : In doctrinis glorificate Dominum. A
finibus terræ audivimus laudes, gloriam
Justi. Et per alium Prophetam Christus
Malach. I, 11. ait : Ab ortu solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus. De
Mich. V, 4. quo et Michæas prædixit : Magnificabitur in medio universæ terræ. *Et exaltabor in terra,* id est in populo Judæorum
Rom. XI, 25, 26. in fine sæculi. Quum enim plenitudo gentium intraverit, tunc omnis Israel salvus
fiet. Nam usque ad finem mundi durabit Judæorum cæcitas, atque captivitas,
Dan. IX, 26, 27. juxta illud : Finis ejus vastitas, et usque ad finem perseverabit desolatio. Circa
finem autem sæculi convertentur adveni-
ente Elia, quemadmodum Dominus ait :
Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, *Malach.* IV, 5, 6.
antequam veniat dies Domini magnus et
horribilis; et convertet cor patrum ad filios, et cor filiorum ad patres eorum, ne
forte veniam, et percutiam terram anathemate.

11 *Dominus virtutum nobiscum,* etc. 12
Versus iste propter significationis suæ dulcedinem ac dignitatem repetitur : qui jam
satis declaratus videtur.

Ecce quam plenus est hic psalmus sa-
B cramentis : in quo fides roboratur, spes in
Deo stabilitur, fortitudo excitatur, nascentis Ecclesiæ primordia explicantur, Baptismi gratia commendatur, beneficia Dei
recoluntur, Christi incarnatio designatur,
fideles ad considerationem divinorum operum invitantur, divina potentia prædicatur, dulcissima atque paterna Dei admonitio continetur, Salvatoris magnificentia
prædicatur, atque ad primum ac summum
et suavissimum Dei beneficium, scilicet
ad incarnationem ipsius, reditur : et in
C hoc beneficio psalmus finitur, ne aliquo
modo oblivioni tradatur. Enitamur ergo
psalmum tam fecundum ac pulchrum devotissime decantare.

PRECATIO.

Deus Jacob et Domine virtutum, arcum
nobis adversantium contere, et eorum arma nequissima contra nos confringe : ut
tua virtute ablatis bellis, perenniter tibi
vacemus, et videamus quoniam tu es Deus.

ARTICULUS LXXXIX

EXPOSITIO PSALMI QUADRAGESIMI SEXTI : OMNES GENTES, PLAUDITE MANIBUS.

1 Titulus psalmi est : *In finem, pro filiis* A *Core, psalmus David* : cujus intellectus ex expositione titulorum præcedentium clarus est. Propheta autem in hoc psalmo fideles ad congratulandum Christo ascendenti invitat, et ad laudandum Dominum pro beneficiis ejus, et ait :

2 (1) *OMNES gentes* ad fidem conversæ, *plaudite manibus* : id est, tam cordialiter exsultate, ut ex copia interioris lætitiæ exteriora membra ad Dei honorem ac laudem extendantur, interioremque hilaritatem ostendant, sicut Apostolus Timotheum docens ait : Levantes puras manus sine ira et disceptatione. Et Jeremias, Leva, inquit, ad Deum manus tuas, et miserebitur tui. Vel sic : Plaudite manibus, id est, bonis operibus Deum laudate et honorate. Hoc enim est optimum genus laudandi Altissimum, actibus virtuosis venerari majestatem ipsius. Propter quod scriptum est : Quis sapiens et disciplinatus inter vos? Ostendat ex bona conversatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ. *Jubilate Deo,* id est, ad gloriam Dei ineffabiliter eum laudate, *in voce exsultationis,* id est cum jucundo præconio oris. Jubilus enim est inexpressibile gaudium cordis, quod nec occultari potest in toto, nec exprimi valet ex integro. Vult ergo Propheta, ut tantam Dei laudem concipiat anima nostra, quod eam ore explicare non possit.

(I Tim. II, 8. — Thren. II, 19; III, 32. — Jacob. III, 13.)

3 (2) *Quoniam Dominus excelsus,* id est incomprehensibilis, sublimis, atque immensus ; *terribilis,* quum sit judex infallibilis, districtus, et justus ; *rex magnus* D *super omnem terram :* in ditione enim ejus cuncta sunt posita, et omnia elementa ei subjecta sunt. De hac excellentia ad sanctum Job dicitur : Excelsior cœlo est, et quid facies ? Profundior inferno, et unde cognosces ? Longior terra mensura ejus, et latior mari. Si subverterit omnia vel in unum coarctaverit, quis contradicet ei ? Et rursus : Columnæ, inquit, cœli contremiscunt et pavent ad nutum ipsius. Et alibi ait sermo divinus : Ecce cœlum et cœli cœlorum, abyssus et universa terra, et omnia quæ in eis sunt, in conspectu Dei commovebuntur, montes simul et colles ; et quum conspexerit illa Deus, tremore B concutientur. Quam magnus vero et liber ac potens rex sit Deus super omnem terram, ostenditur ubi Dominus ait ad Job : Ubi eras quando ponebam fundamenta terræ ? Indica mihi, si habes intelligentiam. Quis posuit mensuras ejus ? et quis tetendit super eam lineam ? aut super quo bases ejus consolidatæ sunt ?

(Esther XIII, 9. — Job XI, 8-10. — Ibid. XXVI, 11. — Eccli. XVI, 18, 19. — Job XXXVIII, 4-6.)

Potest tamen hic locus convenientius exponi, hoc modo : *Quoniam Dominus* Jesus, qui est princeps regum terræ ; *excelsus,* quia secundum divinitatem est Patri C æqualis, secundum humanitatem vero dedit ei Deus nomen quod est super omne nomen creatum, videlicet esse mediatorem Dei ac hominum, dicente Apostolo, Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen quod est super omne nomen ; *terribilis,* propter futurum judicium, sicut ipse testatur : Erunt signa in sole et luna et stellis, et in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris et fluctuum, arescentibus hominibus præ timore et exspectatione quæ supervenient universo orbi ; et tunc videbunt Filium hominis venientem in nube cum potestate magna et majestate. Ecce quam vere et inæstimabiliter terribilis Christus, qui potestatem habet et corpus et ani-

(Apoc. I, 5. — Philipp. II, 9. — Luc. XXI, 25-27. — Matth. X, 28.)

mam perdere in gehennam ignis. *Rex magnus super omnem terram :* id est, Jesus Christus in toto mundo ad ipsum converso, est rex magnus et præpotens, quemadmo-
Num. xxiv, 17, 18. dum Balaam prophetavit : Orietur stella ex Jacob, et exsurget homo de Israel ; et erit Idumæa possessio ejus. Per Idumæam autem gentilitas designatur. Unde alia translatio habet : Et erit omnis terra possessio ejus. Propter quod Christus per Malachiam
Malach. i, 11. prophetam ait : Nomen meum horribile in gentibus.

4 (3) *Subjecit populos nobis, et gentes sub pedibus nostris.* Hæc est vox Apostolorum seu primitivæ Ecclesiæ : quibus Christus subjecit populos, id est Judæos ad fidem conversos, et gentiles credentes : imo Deus vult totum mundum esse subjectum Ecclesiæ militanti ; et non subjectos, æternaliter cruciabit, quemadmodum in Isaia Ec-
Is. lx, 12. clesiæ dicitur : Gens et regnum quod non servierit tibi, peribit.

Deinde Ecclesia electorum summum Dei
5 beneficium commemorans, dicit : (4) *Elegit nobis hereditatem suam :* id est, Christus decrevit nobis dare bona cœlestia, non terrena, felicitatem vitæ æternæ, non prosperitatem vitæ mundanæ ; magisque
Rom. viii, 17. voluit nos facere heredes Dei, coheredesque sui, quam dare nobis temporalia bona, quæ esse possunt malis ac bonis communia. Sic ergo elegit nobis, id est ad nostram salutem, hereditatem suam, id est felicitatem æternam, videlicet *speciem Jacob,* id est pulchritudinem electorum vitia supplantantium, *quem* Jacob, seu designatos per Jacob, Deus *dilexit.* Nam et sanctum Jacob Deus dilexit, sicut Malachias fate-
Malach. i, 2, 3. tur : Nonne frater erat Esau Jacob ? et Jacob dilexi, Esau autem odio habui. Electos quoque per Jacob significatos dilexit Christus, quemadmodum legitur in Apoca-
Apoc. i, 5. lypsi : Qui dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Hereditas itaque Dei, quam Deus elegit dare electis, est species Jacob, id est summus ornatus ac decor pulcherrimus electorum, quum sit summa eorum perfectio. Propter quod

A superius dictum est : Domine, dilexi decorem domus tuæ, id est beatitudinem patriæ. Ps. xxv, 8.

(5) *Ascendit Deus,* id est Dei Unigenitus 6
Jesus Christus, super omnes cœlos, *in jubilo,* id est in ineffabili laude et gaudio tam sui ipsius, quam sanctæ multitudinis quæ ipsum ascendere vidit, quam angelorum sanctorum, qui ipso ascendente dicebant : Dominus fortis et potens, Dominus Ps. xxiii, 8, 10.
potens in prælio ; et, Dominus virtutum ipse est rex gloriæ : sicut in expositione
B psalmi vicesimi tertii plenius dictum recordor. Christus quippe cum jubilo proprii cordis ascendit, dicens ad angelos sanctos : Ego qui loquor justitiam, et pro- Is. lxiii, 1.
pugnator sum ad salvandum. De Apostolis quoque et aliis qui Christum ascendentem videbant, scriptum est : Eduxit eos Jesus Luc. xxiv, 50-53.
foras in Bethaniam, et benedixit eis, et ferebatur in cœlum ; et ipsi adorantes, regressi sunt in Jerusalem cum gaudio magno, laudantes et benedicentes Deum. *Dominus in voce tubæ :* id est, Christus
C ascendit cum voce tubali angelorum discipulos consolantium, secundum quod in Actis scriptum est : Quumque intuerentur Act. i, 10, 11.
in cœlum euntem illum, ecce duo viri (id est duo angeli in forma virili) adstiterunt juxta illos in vestibus albis, qui et dixerunt : Viri Galilæi, quid statis adspicientes in cœlum ? Vel, Dominus ascendit in voce tubæ, id est cum sonora altaque voce sui ipsius, quia (ut dicit Lucas) elevatis mani- Luc. xxiv, 50, 51.
bus benedixit eis, et recessit ab ipsis. Et alia multa atque sublimia dixit discipulis
D ascensurus, ut in Actibus dicitur. Act. i, 3-8.

Quum ergo sit ita, o omnes fideles,
(6) *Psallite Deo nostro,* videlicet Jesu Christo creatori, salvatori, ac judici nostro, 7
psallite, id est, bonis operibus ipsum laudate ; *psallite regi nostro,* scilicet Christo, qui cœlum terramque regit, et Ecclesiam suam non deserit, *psallite.* (7) *Quoniam* 8
rex omnis terræ Deus : id est, Christus est Dominus totius mundi in ipsum credentis. Unde dixit Apostolis : Eritis mihi Ibid. 8.
testes in Jerusalem, et in omni Judæa et

Samaria, et usque ad ultimum terræ. Et A
Hebr. I, 1, 2. Apostolus ait : Novissime diebus istis locutus est nobis Deus in Filio, quem constituit heredem universorum. *Psallite sapienter :* id est, cum interiori mentis sapore cordialique gustu, verba psalmodiæ proferte, Deum laudate ac honorate, non cum vago et arido corde : quatenus sicut gustus corporis singulas alimenti particulas discernit, sapit, ac digerit ; ita interior animæ gustus singula verba Spiritus Sancti attendat, gustet, atque revolvat. Hoc modo psallere, est vere sapienter psallere : quoniam B sapientia dicitur quasi sapora scientia. Quidam vero insipienter psallunt et orant. De quibus Dominus per Prophetam ait :
Is. XXIX, 13. Populus hic labiis me honorat ; cor autem eorum longe est a me. Et talis laudatio sive oratio infructuosa est, juxta illud Apo-
I Cor. XIV, 14. stoli : Si orem lingua, mens mea sine fru-
Ibid. 15. ctu est. Ideo subdit : Orabo spiritu, orabo et mente ; psallam spiritu, psallam et mente. Quod quam salubre fructuosumque sit,
Ibid. 19. pandit subjungens : In Ecclesia volo quinque verba loqui sensu meo, quam decem C millia in lingua. Studeamus ergo psallere sapienter : quod ad nos solitarios tanto amplius pertinet, quanto præ ceteris ad majorem mentis puritatem tenemur. Vel sic : Psallite sapienter, id est, Christum laudate et colite, non solum ut hominem, sed etiam ut verum Deum : secundum quod ait Apo-
II Cor. V, 16. stolus, Et si Christum secundum carnem cognovimus, tamen jam nunc non novimus.

9 (8) *Regnavit* * *Deus super gentes,* ad se
* Regnabit per fidem et cultum conversas. *Deus sedet* D *super sedem sanctam suam,* id est, Christus sedet ad dexteram Patris in throno majestatis. Vel, Super sedem sanctam suam, id est in mente omnium Beatorum, secun-
Ps. LXXIX, 2. dum quod infra habetur : Qui sedes super Cherubim, manifestare. Unde Propheta ait :
Dan. VII, 9. Adspiciebam donec throni positi sunt, et Antiquus dierum sedit, etc. Thronus ejus flammæ ignis, id est angeli sancti : de
Ps. CIII, 4. quibus in sequentibus scriptum est, Qui facis angelos tuos spiritus, et ministros tuos ignem urentem. Apostolus vero ita allegat hunc versum : Qui facit angelos Hebr. I, 7. suos spiritus, et ministros suos flammam ignis.

9 *Principes populorum congregati sunt* 10
cum Deo Abraham. Hoc communiter ita exponitur : Principes populorum, id est quidam ex principalibus plebis, sicut Centurio et alii principes conversi, congregati sunt cum Deo Abraham, id est, Christo, qui est Deus Abrahæ, per fidem conjuncti sunt. Sed convenientius magisque proprie ad litteram de Apostolis exponendum videtur : quibus Christus in Evangelio ait, Beati oculi qui vident quæ vos videtis ; et Luc. X, 23. iterum, Vobis datum est nosse mysterium Ibid. VIII, 10. regni Dei ; rursusque, Non possunt filii Matth. IX, 15. Sponsi lugere, quamdiu cum illis est Sponsus. Ipsi enim corporaliter cum Deo Abrahæ, id est cum Filio Dei incarnato in mundo, conversati sunt ; inveneruntque pretiosissimam illam margaritam, per quam Ibid. XIII, 45, 46. Christus in Evangelio se ipsum significat. Et quod ista expositio sit magis ad litteram, constat ex eo quod in nataliciis Apostolorum cantantur verba prædicta de Apostolis loco antiphonæ.

Quoniam dii fortes terræ, id est sancti Apostoli per excellentiam gratiæ deificati, et terræ (id est hominum) dii effecti, eos regendo et instruendo, et quasi salvando, *vehementer elevati sunt :* quia primitias Rom. VIII, 23. Spiritus Sancti receperunt, tam in donis gratum facientibus quam gratuitis, et ipsi constituti sunt principes super omnem Ps. XLIV, 17. terram, sicut in alio psalmo tractatum est. Si autem scire optamus quam vehementer elevati sunt dii terræ, id est sancti Apostoli, pensemus quid eis in Evangelio Christus dicat : Quorum, inquit, remiseritis Joann. XX, 23. peccata, remittuntur eis ; et quorum retinueritis, retenta sunt. Et denuo : Vos Matth. XIX, 28. qui secuti estis me, sedebitis super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel. Itemque : Vos estis lux mundi ; et, Ibid. V, 14, 13. Vos estis sal terræ. Et iterum : Ecce dedi Luc. X, 19. vobis potestatem calcandi super serpentes et scorpiones, et supra omnem virtutem

inimici; et nihil vobis nocebit. Et rursus : A
Matth. x, 8. Mortuos suscitate, infirmos curate, leprosos mundate, dæmones ejicite. Unde tales ac tantos futuros esse Apostolos prævidens Isaias, vehementer admiratus est, di-
Is. lx, 8. cens : Qui sunt isti qui ut nubes volant, et quasi columbæ ad fenestras suas? Volabant enim ut nubes, sublimiter contemplando, velociter per mundum currendo, atque altissime prædicando. De quibus
Thren. iv, 7. accipi potest illud in Threnis : Candidiores nive, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo. Erant nempe Apostoli can- B
didiores nive, propter splendorem sapientiæ sibi infusæ; nitidiores lacte, propter innocentiam atque munditiam vitæ; rubicundiores quoque ebore antiquo, propter ardorem caritatis divinæ atque fraternæ. Merito ergo dii terræ dicuntur, quia doctores et judices hominum facti sunt, alisque excellenter prælati. Unde Dominus ait ad Moysen : Ecce constitui te Deum Exod. vii, 1.
Pharaonis.

Ecce psalmus iste eloquio brevis, quam vere amœnus est, pulcher, et dulcis ac sententiosus, in quo tam repetitis vicibus ad Dei laudem excitamur : nam quinquies in eo psallere Deo admonemur.

PRECATIO.

Rex omnis terræ Deus, sedens super sedem sanctam tuam, elige nos tibi in hereditatem : ut tecum regnantes in æterna gloria, te præstante exsultemus coram te lætitia inenarrabili et glorificata : qui cum eodem Deo Patre et Spiritu Sancto vivis et regnas in omnia sæcula. Amen.

ARTICULUS XC

EXPOSITIO PSALMI QUADRAGESIMI SEPTIMI : MAGNUS DOMINUS ET LAUDABILIS NIMIS.

Præponitur demum psalmo nunc expo- C
1 nendo hic titulus : *Psalmus cantici, filiis Core, secunda sabbati :* id est, psalmus iste. qui canticum appellatur quoniam agit de rebus divinis, in quibus solis vera ac sancta exsultatio est habenda, convenit filiis Core, id est imitatoribus Crucifixi; secunda sabbati, id est, tractans de his quæ facta sunt in secunda sabbati. Prima enim
Gen. i, 1, 3. sabbati fecit Deus cœlum et terram, divisitque lucem a tenebris : et per hanc mystice intelligitur dies dominicæ resurrectionis, in quo Christus omnia creavit. D
Ibid. 7. Secunda vero sabbati seu hebdomadæ fecit firmamentum : per quam spiritualiter designatur constitutio Ecclesiæ, quæ post
Act. ii. Christi resurrectionem, adveniente Spiritu Sancto, in Christo fundata atque firmata est : et de hac fundatione Ecclesiæ psalmus iste ad litteram loqui videtur.

Ait ergo sanctus Propheta, cui Christi mysteria excellentissime claruerunt :
1 *Magnus Dominus et laudabilis nimis :* 2
quod licet de tota Trinitate, qualibetque Persona divina accipi possit, propter sequentia tamen de Christo specialiter dictum est. Ipse enim est magnus Dominus, imo immensus et laudabilis nimis, utpote in infinitum. Quantum enim res habet de bonitate, in tantum laudabilis est. Quum ergo Dei natura sit bonitas incircumscripta ac pura, patet quod ipse in infinitum laudabilis sit, nec digne, nec satis a creatura laudari queat. Propterea alibi scriptum est : Terribilis Dominus et magnus Eccli. xliii, 30-33.
vehementer, et omnipotens super omnia opera sua. Glorificate Dominum quantumcumque potueritis, supervalebit adhuc : major est enim omni laude. *In civitate Dei nostri,* id est in Jerusalem divino cul-

tui deputata, quam evangelista Matthæus A appellat sanctam civitatem (Matth. xxvii, 53.); specialiter tamen *in monte sancto ejus*, id est in templo ædificato in monte Moria (II Par. iii, 1.), seu altiori loco urbis istius. Vel, In monte sancto ejus, id est in cœnaculo (Luc. xxii, 12.), in quo ipse Christus novissimam Cœnam cum Apostolis fecit. Hoc enim cœnaculum situm fuit in monte prædicto, non longe a templo. Itaque Christus dicitur magnus et laudabilis nimis in civitate et monte prædictis, quoniam majestas atque laudabilitas ejus in hac civitate præcipue monstrata est, sicut patebit. Propter quod apud Matthæum legitur (Matth. xxi, 10, 11.): Quum intrasset Jesus Jerosolymam, commota est universa civitas, dicens : Quis est hic? Populi autem dicebant : Hic est Jesus propheta a Nazareth Galilææ. Maxime vero apparuit Christi majestas et laus in monte sancto hujus civitatis, id est in templo atque cœnaculo : quia in templo multa miracula fecit, quemadmodum evangelista (Ibid. 14.) Matthæus ibi subjungit : Accesserunt ad eum cæci et claudi in templo, et sanavit omnes.

3 (2) *Fundatur exsultatione universæ terræ :* id est, civitas sancta Jerusalem ædificata est ad magnam lætitiam omnium in toto mundo credentium : quia in ea fuit primitiva Ecclesia Christi, cœpitque fides catholica primo in ea per Apostolos prædicari, et exinde diffusa est fides Christi per omnes gentes. Propter quod per Isaiam (Is. ii, 3; Mich. iv, 2.) scriptum est : De Sion exibit lex (haud dubium quin evangelica), et verbum Domini de Jerusalem. Ex hoc autem gaudium magnum ortum est omnibus gentibus ad Christum conversis, secundum quod legitur (Act. xiii, 46.) Paulus ad Judæos dixisse : Vobis oportebat primum loqui verbum Dei ; sed quia repulistis illud, ecce convertimur ad gentes, (Ibid. 48.) etc. Audientes autem gentes, gavisæ sunt, et glorificabant verbum Domini. Hinc quoque angelus ad pastores dixit (Luc. ii, 10, 11.) : Annuntio vobis gaudium magnum quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Salvator. Hæc enim nativitas primo prædicata est publice in Jerusalem. *Mons Sion,* qui est ex uno latere Jerusalem, *latera aquilonis,* id est pars huic monti opposita, sunt *civitas regis magni,* id est Dei altissimi. Ex extremitatibus enim partium suarum constituitur civitas ; et partes simul acceptæ, sunt idem quod totum.

Potest quoque spiritualius hic locus explanari, et redit quasi in idem. *Magnus Dominus et laudabilis nimis in civitate Dei nostri,* id est in Ecclesia militanti, quæ per fidem et gratiam fundata est *in monte sancto ejus,* id est in Christo, qui B est mons magnus, propter omnium divinorum charismatum eminentiam. De quo in Daniele scriptum est : Lapis qui abscissus est de monte sine manibus (Dan. ii, 34, 35.), crevit in montem magnum, et implevit universam faciem terræ. Vel quod dicitur, In monte sancto ejus, est idem quod prædixit, In civitate Dei nostri : quia Ecclesia Christi est mons magnus propter altitudinem gratiæ. Propter quod apud Isaiam de ea scriptum est : Erit in novissimis diebus (Is. ii, 2.) præparatus mons domus Domini in vertice C montium, et elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes. Per dies autem novissimos intelligunt tempus gratiæ atque evangelicæ legis, quæ est lex finalis ac ultima. Hoc itaque tempore fuit mons Domini, id est Ecclesia Christi, in vertice montium, id est sublimior in donis ac gratiis Spiritus Sancti Synagoga et omnium electorum ecclesia quæ a principio mundi fuit usque ad Christi adventum. Vel mons domus Domini appellatur mons Sion : qui tempore Christi fuit in vertice montium, D id est altior monte Sinai et Thabor, non propter situm localem, sed propter præsentiam et prædicationem atque miracula Christi, qui in monte Sion, id est in templo et in domo cœnaculi, præsentialiter apparuit, prædicavit, et miracula maxima fecit : præsertim in cœnaculo seu conclavi, in quod ingressus est januis clausis (Joann. xx, 26; Matth xxvi, 26 et seq.; Act. ii, 1-4.), in quo consecravit corpus et sanguinem suum, in quo etiam misit Apostolis Spiritum Sanctum in signo visibili, dans eis omnium linguarum ac divinarum Scriptu-

rarum præclaram notitiam. *Fundatur ex-* A
sultatione universæ terræ : id est, primiti-
va Ecclesia in Christo fundata stabilitaque
est ad omnium exsultationem fidelium. Ex
hoc enim quod primitiva Ecclesia tantam
a Christo gratiam et virtutem recepit, to-
tus mundus ad Christum conversus est :
ex qua conversione electi summe gavisi
sunt. *Mons Sion,* id est populus ex Judæis
conversus, *latera aquilonis,* id est genti-
les, vitiis tòrpidi, affectu insipidi, et in
bonis operibus frigidi. Aquilo enim est
Eccli. XLIII, 22. plaga frigida, juxta illud Ecclesiastici, Fri- B
gidus ventus Aquilo flavit, et gelavit cry-
stallus ab aqua. Hi ergo sunt *civitas regis*
magni, id est Ecclesia Christi : quia in
Ephes. II, 20. 21. Christo sicut in lapide angulari, conjuncti
sunt Judæi atque gentiles, ad constituen-
dam unam civitatem seu templum, in quo
Deus per gratiam habitat. De quo templo
Zach. VI, 12. 13. in Zacharia scriptum est : Ecce vir, Oriens
(id est Messias) nomen ejus ; et ædificabit
templum Domino, id est militantem Ec-
clesiam, et consilium pacis erit inter duos
illos, id est inter montem et latera aquilo- C
nis, secundum expositionem jam habitam.
Ephes. II, 12-16. Et hoc est quod ait Apostolus : Qui eratis
sine Christo et sine Deo in hoc mundo ;
nunc in Jesu Christo, qui aliquando eratis
longe, facti estis prope in sanguine ipsi-
us. Ipse enim est pax nostra, qui fecit
utraque unum, et medium parietem ma-
ceriæ solvens, inimicitias in carne sua ;
legem mandatorum decretis evacuans, ut
duos condat in semetipso in unum novum
hominem, faciens pacem per crucem, in-
terficiens inimicitias in semetipso. D
4 (3) *Deus in domibus ejus,* id est a civi-
bus seu habitatoribus Jerusalem, *cogno-*
scetur, quum suscipiet eam, id est, quum
per gratiam suam vocaverit eam ad fidem
et gloriam tantam. Cognitus est namque
Luc. II. Christus a Simeone et Anna et aliis mul-
tis, in civitate Jerusalem. Vel : In domi-
bus ejus, id est in Ecclesiis particularibus
seu singulis Christi fidelibus, cognoscetur,
quum suscipiet eam, id est, quum Eccle-
siam ita illuminaverit, ut cognoscatur ab

omnibus, quemadmodum per Isaiam præ-
dictum est : Repleta est terra scientia Do- *Is.* XI, 9.
mini, sicut aquæ maris operientes.
Sed quia habitatores Jerusalem inducti
sunt ad cognoscendum Christum esse na-
tum, ex adventu trium Magorum in Jeru-
salem venientium atque dicentium, Ubi *Matth.* II, 2.
est, qui natus est, rex Judæorum ? idcir-
co subjungitur : (4) *Quoniam ecce reges,* 5
videlicet tres Magi, *congregati sunt* cor-
poraliter, *convenerunt in unum* spiritu-
aliter, scilicet in una fide et intentione
adorandi Christum natum. (5) *Ipsi,* id est 6
habitatores Jerusalem, scilicet Herodes et
principes sacerdotum, ac alii multi, *viden-*
tes sic Magos venire cum tanto comitatu
et gloria, *admirati sunt, conturbati sunt,*
id est inquietati propter sollicitudinem,
commoti sunt ad invidiam ; *tremor ap-* 7
prehendit eos, quia Herodes timuit regno
privari, et ex hoc ceteri Judæi timebant
magnas sibi persecutiones instare. Unde
legitur : Audiens autem Herodes rex, tur- *Ibid.* 3.
batus est, et omnis Jerosolyma cum eo.
Vel sic : *Ipsi,* id est tres Magi, *videntes sic*
stellam sibi apparere, et postea disparere,
ac iterum apparere, *admirati sunt ; con-*
turbati sunt per tristitiam, quando stel-
la disparuit ; *commoti sunt* ad interro-
gandum ubi Christus nasceretur ; *tremor*
apprehendit eos, id est, timor reverentia-
lis intravit mentem eorum, ex eo quod
Spiritu Sancto revelante, cognoverunt pu-
erum quem viderunt et adoraverunt, esse
verum Deum. Unde cum metu et reveren-
tia maxima offerebant ei munera, secun-
dum quod Isaias prædixit : Reges videbunt *Is.* XLIX, 7.
et consurgent principes, et adorabunt pro-
pter Dominum Deum tuum. Hoc tamen in-
telligi potest de omnibus terræ principi-
bus ad fidem conversis. (6) *Ibi,* scilicet in
terra Judææ, *dolores ut parturientis :* quia
genitrices infantium qui ab Herode occi-
debantur, tantum affligebantur de filio-
rum suorum interitu, sicut partu. *In spi-* 8
ritu vehementi, id est in ira impetuosa,
conteres, Domine Deus, id est, ab Herode
comburi permittes, *naves Tharsis.* Videns

enim Herodes se a Magis illusum, iratus est valde ; fecitque destrui naves Tharsis, eo quod audierat per eas redisse Magos ad propria.

Deinde Propheta ait in persona primitivæ Ecclesiæ, quæ Christi mysteria vidit impleri, seu omnium Christianorum, qui facta Christi fideliter contemplantur :

9 (7) *Sicut audivimus* in Scripturis divinis, *sic vidimus* oculo mentis aut corporis, *in civitate Domini virtutum,* utpote *in civitate Dei nostri,* id est in Jerusalem, quia in ea Christus apparuit, sicut Prophetæ vaticinati erant. Vel, In civitate Domini virtutum, id est in Ecclesia, quæ est civitas Dei, qui est Dominus virtutum, id est angelorum. *Deus fundavit eam,* id est Ecclesiam, *in æternum,* quia fides Ecclesiæ usque in finem mundi durabit, quemadmodum Christus Apostolis in persona Ecclesiæ dixit : Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. *Matth.* XXVIII, 20.

10 (8) *Suscepimus,* o *Deus* Pater, in die Purificationis, *misericordiam tuam,* id est Christum Filium tuum nobis misericordissime missum ac natum : de quo per Isaiam dixisti, Prope est ut veniat salus mea ; et denuo, Dabo in Sion salutem, et in Jerusalem gloriam meam ; *in medio templi tui :* quia tunc Virgo beata obtulit Christum in templo, suscepitque eum Simeon in ulnas suas, et Anna sancta confitebatur eidem, loquens de eo omnibus qui exspectabant consolationem Israel, quemadmodum apud Lucam legitur. *Is.* LVI. 1. *Ibid.* XLVI, 13. *Luc.* II, 22 *et seq.*

Hanc autem repræsentationem Christi in templo, etiam Malachias propheta clarissime prædixit. Loquens enim in Christi persona, Ecce, inquit, ego mitto angelum meum, et præparabit viam ante faciem meam : quod certum est de Christi præcursore esse prædictum. Deinde subjungit de Christi adventu, Et statim veniet ad templum suum Dominator quem vos quæritis, et Angelus testamenti quem vos vultis. Porro et Aggæus propheta de eodem pulchre locutus est. Quum enim dixisset, *Malach.* III, 1. *Ibidem.*

A Veniet Desideratus cunctis gentibus, statim subjecit, Et implebo domum istam gloria, dicit Dominus. Scientibus autem Scripturas certum est, quod loquitur de templo in Jerusalem ædificato post reditum a captivitate Babylonica : ad cujus reædificationem ipse et Zacharias hortabantur Judæos. De hujus autem templi gloria subdit : Magna erit gloria domus istius novissimæ, plus quam primæ, dicit Dominus. Hæc vero excellentia domus novissimæ ultra templum a Salomone ædificatum, B in nullo fuit nisi quod Christus in propria persona in ea apparuit, docuit, atque miracula fecit. Alias enim templum illud novissimum, nullius erat reputationis ad templum primum a Salomone constructum. Propter quod scriptum est, quod ædificato templo secundo, illi qui viderant templum primum, vehementer lugebant ; qui vero illud non viderant, multum gaudebant. Ex quibus accipi potest evidens argumentum, quod rex Messias jam venit, et in templo illo apparuit quod jam diu C a Romanis destructum est. *Agg.* II, 8. I *Esdr.* V, 1, 2 ; VI, 14. *Agg.* II, 10. I *Esdr.* III, 12, 13.

(9) *Secundum nomen tuum, Deus, sic et laus tua in fines terræ :* id est, secundum magnitudinem tuam seu nominis tui majestatem, diffusa est fama sublimitatis tuæ, et publicata dignitas tua, exhibeturque reverentia tibi in omnibus partibus mundi. Deo enim impenditur latriæ cultus, qui ei soli debetur : et ita secundum nomen suum ipse ubique honoratur, quamvis nemo possit ipsum laudare, amare, aut honorare, quantum ipse dignus exsistit. Et D hoc est quod ipse Dominus apud Isaiam protestatur : Ego Dominus, hoc est nomen meum ; gloriam meam alteri non dabo, et laudem meam sculptilibus. Quod autem secundum hoc nomen suum laudetur Deus in finibus terræ, ostendit Propheta protinus subdens : Cantate Domino canticum novum, laus ejus ab extremis terræ. Et iterum : Ponent Domino gloriam, et laudem ejus in insulis nuntiabunt. Hoc Paulus apostolus impletum esse denuntians, ait, gentibus scribens : Conversi estis ad Deum 11 *Is.* XLII, 8. *Ibid.* 10. *Ibid.* 12. I *Thess.* I, 9.

a simulacris mutis, servire Deo viventi. *Justitia plena est dextera tua :* id est, gratiosa præsentia tua, pia protectio tua, seu propitiatio tua, o Domine, plena est æquitate. Inferius enim scriptum est, Justus Dominus in omnibus viis suis (Ps. CXLIV, 17.) : quia dum impiis miseretur, juste facit ex parte suæ bonitatis, quoniam ipse tam bonus est, ut justum sit ipsum etiam indignis benefacere, ingratisque misereri; dum autem bonis gratiam dat, justum est tam ex parte sui, quam justorum. Vel sic : Justitia plena est dextera tua : id est, tu ipse omnino justus es, quoad illos qui in die judicii erunt ad dexteram tuam, quibus dicturus es, Percipite regnum quod vobis paratum est (Matth. XXV, 34.) : in quibus omnia bona etiam minima remunerabis.

12 (10) *Lætetur mons Sion,* id est primitiva Ecclesia in monte Sion instituta et illuminata, sicut jam patuit, *et exsultent filiæ Judæ,* id est omnes successores primorum fidelium, seu omnes Ecclesiæ filii, qui sunt filiæ Judæ, id est filii confessionis laudis divinæ ac propriæ culpæ. Solent enim sancti Prophetæ nomine filiæ, vel in singulari, vel in plurali, totum populum designare. Unde Isaias ait : Descende, sede in pulvere, filia Babylon (Is. XLVII, 1.); et Zacharias, Exsulta satis, filia Sion (Zach. IX, 9.); et Sophonias, Exsulta in omni corde tuo, filia Jerusalem (Soph. III, 14.). Ita hoc loco nomine filiarum Sion, intelligitur totus fidelium populus. Hi ergo exsultent *propter judicia tua, Domine :* quibus, cui vis misereris, et quem vis induras (Rom. IX, 18.); quibus justos salvas, et impios damnas; quibus nihil inordinatum relinquis; quibus in præsenti vita bonos a malis discernis ac separas gratia, voto et merito, in futuro separaturus eosdem loco ac præmio. Hæc autem judicia Dei, sunt ipsemet Deus omnia judicans, vel effectus divinæ justitiæ.

13 (11) *Circumdate Sion :* id est, Ecclesiam Christi verbo et opere defensate, nullum scandalizantes, pervertentes, aut opprimentes, sed fidem atque fideles totis viribus protegentes, confirmantes ac venerantes, ut vobis conveniat quod Habacuc ait : Super custodiam meam stabo, et figam gradum meum super munitionem, et contemplabor, etc. (Habac. II, 1.) Hoc modo circumdedit Sion sacratissimus Isaias, qui ait : Super speculam Domini ego sum stans jugiter per diem, et super custodiam meam ego sum stans totis noctibus (Is. XXI, 8.). Hoc ad prælatos Ecclesiæ potissimum pertinet. *Et complectimini eam :* id est, cordiali affectu amate Ecclesiam, et omnia membra ipsius. Qui enim diligit proximum, legem implevit (Rom. XIII, 8.) : quoniam plenitudo legis est dilectio. Propter quod Christus ait : Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos (Joann. XIII, 34.). Et iterum : In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem (Ibid. 35.). *Narrate in turribus ejus :* id est, in Ecclesiis prædicate Evangelium Christi. Vel : Narrate in turribus ejus, id est, principibus atque prælatis fidelium annuntiate Christi doctrinam, o prædicatores verbi Dei, quatenus secundum Christi præcepta vivant, aliosque gubernent. Secundum quod Paulus Ecclesiæ turribus, id est aliorum pastoribus, dicit : Attendite vobis et universo gregi, in quo posuit vos Spiritus Sanctus episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo (Act. XX, 28.). Et Petrus : Seniores (inquit) obsecro, pascite qui in vobis est gregem, forma gregis effecti ex animo (I Petr. V, 1-3.).

14 (12) *Ponite corda vestra in virtute ejus :* id est, applicate mentem vestram ad cognoscendum ac imitandum perfectionem, seu caritatem Ecclesiæ, ut sitis viva ac digna Christi membra, et non servi inutiles, ne projiciamini in tenebras exteriores (Matth. XXV, 30.); *et distribuite domos ejus,* id est, ipsos Ecclesiæ filios ordinate, et unicuique proprium officium deputate : quatenus, sicut ait Apostolus, omnia decenter et secundum ordinem fiant in vobis (I Cor. XIV, 40.); sicque unusquisque digne ambulet ea vocatione qua vocatus est (Ephes. IV, 1.). Unde Moyses ait : Non transferes terminos, quos fixerunt priores in possessione tua (Deut. XIX, 14.). Quod planius allegari solet hoc modo : Non transgrediaris terminos antiquos, quos (Prov. XXII, 28.)

posuerunt patres tui. Et Dionysius sæpe A affirmat, quod angeli sancti nequaquam præsumunt aliquid agere, nisi secundum quod eis a lege divina præfixum est. Et nos ergo custodiamus ordinem nostrum, faciatque unusquisque quod sibi incumbit; nec occupet se cum his quæ ad ipsum non pertinent, quia nec aliter veram ac stabilem pacem habere poterimus.

Hæc itaque agite, o doctores, et aliorum rectores, *ut enarretis in progenie altera,* id est, quatenus successores vestros instruatis, quum audierint vitam vestram laudabilem salutaremque doctrinam. Quid autem
15 enarrare posteris debeant, subdit : (15) *Quoniam hic,* id est Christus qui propter nos incarnatus ac passus est, *est Deus* omnium, tanquam creator, *Deus noster,* tanquam noster salvator, *in æternum et in sæculum sæculi,* id est in præsenti sæculo et in futuro sine fine ; *ipse reget nos in sæcula,* id est, quamdiu fuerimus. Regit enim Christus nos per sacram Scripturam, in qua docemur quid agere debeamus ; item per angelorum custodiam, per vicarios quoque suos Ecclesiarum pastores; et etiam per semetipsum, gratiam et dona Sancti Spiritus infundendo, per quæ in omnibus scimus quid Deo sit placitum. Propter quod in libro Sapientiæ dicitur : Justum deduxit Dominus per vias rectas, Sap. x, 10. et ostendit illi regnum Dei. Quod autem in hoc versu jam dictum est, hoc idem Ecclesiæ Christi promittitur alibi : Lauda, Soph. III, 14, 15, 17. filia Sion ; jubila, Israel ; lætare et exsulta in omni corde, filia Jerusalem. Abstulit Dominus judicium tuum, avertit inimicos tuos ; Dominus Deus tuus in medio tui fortis, ipse salvabit te ; gaudebit super te B Dominus in lætitia, silebit in dilectione tua.

Ecce psalmus iste, in profunditate sensuum plenus, quam copiose ac splendide describit mysteria Christi, exordiumque Ecclesiæ.

PRECATIO.

Qui es magnus Dominus et laudabilis nimis in omnibus creaturis tuis, suscipe nos ad te respirantes in misericordia tua ; pone corda nostra in virtute tua : et tu, C Deus noster, rege nos in æterna sæcula, qui in Trinitate perfecta vivis et regnas Deus.

ARTICULUS XCI

EXPOSITIO PSALMI QUADRAGESIMI OCTAVI : AUDITE HÆC, OMNES GENTES.

Elucidandi nunc psalmi titulus talis est : D
1 *In finem, filiis Core, psalmus :* id est, psalmus præsens, in finem, id est in Christum et veram felicitatem nos dirigens, convenit filiis Core, id est, imitatoribus Christi occisi, qui Christum sequentes, temporalem prosperitatem contemnunt, et veram beatitudinem patriæ quærunt. Loquitur namque hic psalmus contra eos, qui tunc scandalizantur et cadunt, dum aliquid adversitatis eis occurrit; dum vero omnia prospera sibi succedunt, Deum glorificant. De quibus ait Salvator : Quum Luc. VIII, 13. audierint verbum Dei, cum gaudio suscipiunt illud : et hi radices non habent, quia ad tempus credunt, et in tempore tentationis recedunt. Cujus recessionis causam Christus assignans, alibi ait : Ærumnæ Marc. IV, 19. sæculi et deceptio divitiarum et circa reliqua concupiscentiæ, introeuntes in cor, suffocant verbum Dei, et sine fructu efficitur. De prædictis quoque per Malachiam scriptum est : Dixistis : Vanus est qui servit Domino ; et quod emolumentum, quia Malach. III, 14, 15.

custodivimus præcepta ejus, et quia ambulavimus tristes coram Domino? Ergo beatos nunc dicimus arrogantes : siquidem ædificati sunt, facientes impietatem.

CONTRA hos igitur locuturus Propheta, præmittit prooemium, quatenus atten-
2 tos nos reddat, et dicit : (1) *Audite hæc*, quæ sequuntur, *omnes gentes*, quia ad omnium vestrum salutem respiciunt, nec ignorantia horum vos excusat ; *auribus* cordis et corporis *percipite, omnes qui habitatis orbem*, id est homines universi. B
3 (2) *Quique terrigenæ et filii hominum*. Idem frequenter resumit, ut omnino nos sollicitos efficiat. *Simul in unum dives et pauper*, quia commune bonum vobis pro-
4 ponam. (3) *Os meum loquetur* in psalmo isto *sapientiam*, id est notitiam de rebus divinis. Tractat enim in psalmo isto quædam de Deo et beatitudine vera, quæ est vita æterna. *Et meditatio cordis mei* loquetur per os corporis *prudentiam*, id est moralem scientiam. Aliqua namque in psalmo præsenti tractantur ad formatio- C
5 nem morum spectantia, sicut patebit. (4) *Inclinabo in parabolam aurem meam* : id est, ad intelligendum occultas seu mysticas inspirationes atque aliorum Sanctorum scripturas parabolice traditas, applicabo ingenium meum. Unde in Ecclesiastico habetur : Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens, et in Prophetis vacabit. (Eccli. xxxix, 1.) *Aperiam in psalterio*, id est in præsenti psalmo hujus libri, qui Psalterium nuncupatur, *propositionem meam*, id est cordis mei conceptum. Vel, In psalterio, id est D in bona operatione, ita quod non solum dicam, quæ dicturus sum, ore et lingua, sed opere et veritate. Hoc enim necesse est, ut vita concordet doctrinæ. Nam cujus vita despicitur, ejus quoque instructio vilipenditur.

Hucusque prooemium : et utique nisi quæ sequuntur valde notabilia essent, nequaquam Propheta tam præclarum prologum induxisset.

Narrationem ergo incipiens, quæstionem A
proponit : (5) *Cur timebo in die mala?* id 6
est, quid poterit mihi in die judicii esse causa timoris? vel, cur tunc timebo, si pœnitentiam modo non egero? Et hanc quæstionem proponit in persona universorum, maxime peccatorum. Et respondet : *Iniquitas calcanei mei*, id est operationis meæ (per calcaneum enim seu pedem, gressus et conversatio seu operatio designatur), *circumdabit me*, id est, undique objicietur mihi, et redundabit in me. In die namque judicii accusabitur homo a B dæmonibus, ab angelis, a conscientia propria : imo et a Judice ipso, quemadmodum Dominus ait per Malachiam : Accedam ad vos in judicio, et ero testis velox maleficis et adulteris, et qui calumniantur et opprimunt pauperem, et non timuerunt me. (Malach. iii, 5.) Et Isaias ait : Ecce nomen Domini venit de longinquo ; ardens furor ejus et gravis ad portandum. Labia ejus repleta sunt indignatione, et lingua ejus quasi ignis devorans ; spiritus ejus velut torrens inundans usque ad medium colli, ad perdendas (Is. xxx, 27, 28.) C gentes in nihilum. Hæc ergo est causa timendi futurum judicium, quia operationum nostrarum iniquitas tunc circumdabit nos. Propter quod in Apocalypsi dicitur : Opera illorum sequuntur illos. (Apoc. xiv, 13.) Et Salvator ait : Amen dico vobis, nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis. (Luc xiii, 5.) Dicitur autem dies judicii mala, non a malitia culpæ, quum sit dies justissimæ remunerationis, prudentissimæ discretionis, et districtissimæ examinationis ; sed a malitia pœnæ, quia multa mala pœna- D lia erunt in eo, quemadmodum Sophonias testatur : Dies iræ dies illa, dies tribulationis et angustiæ, dies calamitatis et miseriæ, dies tenebrarum et caliginis, dies nebulæ et turbinis, dies tubæ et clangoris. (Soph. i, 15, 16.) Ecce quam horrenda ac horribilissima dies, cujus horrorem tot nominibus Propheta explicare curavit.

(6) *Qui confidunt in virtute sua*, id est, 7
qui propriis viribus se posse salvari præsumunt, et in sæculari, naturali, seu corporali potentia sperant, non in misericor-

dia et gratia Creatoris, *et in multitudine* A
divitiarum suarum gloriantur, id est, in possessionibus seu propriis meritis atque justitiis inordinate lætantur, non omnium largitori gratias referendo, sed in se ipsis quasi non acceperint, jucundando, aut alios contemnendo. Hi tales timeant, quia in die mala evadere non valebunt : quod consequenter ostendit.

8 (7) *Frater non redimit,* id est, nullus consanguineus seu propinquus alium liberare poterit in die judicii, secundum quod apud Ezechielem Dominus protestatur : B
Ezech. XIV, 13, 14, 16. Terra quum peccaverit, interficiam de ea hominem et jumentum. Et si fuerint tres viri isti in medio ejus, Noe, Daniel et Job, ipsi in justitia sua liberabunt animas suas, filium autem et filiam non liberabunt. Et
Ibid. XVIII, 20. rursus ait idem Propheta : Justitia justi erit super eum, et impietas impii erit super eum. Quum ergo sit ita, *redimet homo?* Quod interrogative legendum est, ut sit sensus : Si propinquus et frater non redimet peccatorem, multo minus homo, id est alius quicumque extraneus, C
seu remotus et minus propinquus, redimere poterit alium. Unde et alibi Domi-
Jer. XV, 1. nus ait : Si steterint Moyses et Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum. *Non dabit Deo placationem suam :* id est, peccator in die judicii Deum placare non poterit, quia post mortem non patet precum meritorumve locus, nec est tunc pœnitentia fructuosa : secundum quod Christus innuit de virginibus fatuis sero
Matth. XXV, 11, 12. venientibus atque dicentibus, Domine, Domine, aperi nobis : quibus ipse respondet, D
Amen dico vobis, nescio vos. Hæc quippe vita, est via ad vitam futuram : idcirco hac vita finita, cessat modus merendi ac demerendi, sicque ad aliam vitam pertingendi ; sed per mortem ponitur homo in termino motus. Unde Damascenus : Quod angelo, inquit, est casus, hoc hominibus
9 est mors. (8) *Et pretium redemptionis animæ suæ :* id est, peccator post mortem nullo genere satisfaciendi poterit animam suam a debita pœna eruere.

Ecce quam terribilis Deus post mortem, qui ante mortem tam misericordissime præstolatur, sicut et Isaias ait : Propterea *Is.* XXX, 18. exspectat Dominus, ut misereatur vestri. Nemo igitur nostrum in sua virtute confidat, nemo in sua sapientia, nemo in suis meritis glorietur, ne sibi conveniat quod ait Jeremias propheta : Arrogantia tua et *Jer.* XLIX, 16. superbia cordis tui decepit te. Illud quoque Isaiæ : Væ qui sapientes estis in ocu- *Is.* V, 21. lis vestris. Qui iterum ait : Sapientia tua *Ibid.* XLVII, 10. et scientia tua deceperunt te. Sed et in spiritualibus divitiis glorianti, Joannes ait in Apocalypsi : Dicis, Quia dives sum, et *Apoc.* III, 17. nullius egeo ; et nescis quia tu es miser, et miserabilis, et pauper, et cæcus, et nudus. Divitibus vero, in corporalibus divitiis gloriantibus, apud Lucam dicitur : Væ *Luc.* VI, 24. vobis divitibus qui habetis consolationem vestram.

Deinceps ponitur pœna malorum, qui in finali judicio damnabuntur. *Et laborabit in æternum :* id est, impius æternaliter affligetur, et laboriosissima pœna torquebitur, quemadmodum scriptum est : Crucia- *Apoc.* XIV, 10, 11. bitur iniquus igne et sulfure in conspectu angelorum sanctorum ; et fumus tormentorum ejus ascendet in sæcula sæculorum,
et requiem non habebit die ac nocte. *Et* 10
vivet adhuc in finem, id est, naturalem vitam nunquam amittet, quamvis eam amittere cupiet, sed æternaliter vivet in natura, ut incessabiliter perseveret in pœna. Propter quod Joannes ait : In diebus illis *Ibid.* IX, 6. quærent homines mortem, et non invenient eam ; et desiderabunt mori, et fugiet mors ab eis. Nec dissonat quod alibi legitur : Eligent magis mortem quam vi- *Jer.* VIII, 3. tam, omnes qui residui fuerint de generatione hac pessima. Quamvis enim, secundum philosophos, omne ens naturaliter appetat esse, omneque vivens naturaliter appetat vivere, tamen reprobi in inferno appetent non esse, et non vivere : quoniam propter miseriæ vehementiam superabitur appetitus naturalis ab appetitu sensitivo seu intellectivo. Quod vero de peccatore jam dictum est, Laborabit in

æternum, et vivet adhuc in finem, consonat ei quod de reprobis in Daniele scriptum
Dan. XII, 2. est, Evigilabunt de pulvere in opprobrium ut videant semper. O quanta miseria, et quam odibile esse, semper esse, et nunquam bene esse, æternaliter permanere, et non ob aliud nisi ut æternaliter compellatur tormenta sentire ! Unde ob tam infelicem ac pœnalissimum statum maledicti in inferno Deum verum et sanctum incessanter blasphemant, sicut in Apocalypsi legi-
Apoc. XVI, 10, 11. tur : Commanducaverunt linguas suas præ dolore, et blasphemaverunt Deum cœli præ doloribus et vulneribus suis.

11 (9) *Non videbit interitum,* id est, peccator non considerabit post mortem temporalem instare et esse mortem æternam malignis, *quum viderit sapientes,* id est homines doctos et virtuosos, *morientes* corporaliter, sicut et ceteri moriuntur. Multi enim, ex hoc quod vident bonos et malos, sapientes et insipientes, quoad præsentem statum corporalemque vitam, æqualiter pertransire ac mori, putant non esse vitam aliam quam præsentem. Ex quorum persona in libro Sapientiæ scriptum
Sap. II, 1, 2, 6. est : Non est qui agnitus sit reversus ab inferis. Quia ex nihilo nati sumus, et post hæc erimus quasi non fuerimus. Venite ergo, fruamur bonis quæ sunt, etc. Et ali-
Is. XXII, 13. bi : Manducemus et bibamus, cras enim moriemur.

Simul insipiens, id est divina non cognoscens, sed diabolice vivens, *et stultus,* id est nec sciens, nec operans bona, *peribunt* morte perpetua, sicut Apostolus ait :
I Cor. XIV, 38. Qui ignorat, ignorabitur. (10) *Et relinquent alienis divitias suas,* id est, insipiens et stultus dimittent possessiones suas extraneis. Unde de peccatore superius dictum
Ps. XXXVIII, 7. est : Thesaurizat, et ignorat cui congre-
12 gabit ea. *Et sepulcra eorum, domus illorum in æternum :* id est, impii secundum suam perfidiam æstimabunt se nunquam de terra surrecturos, sed in terra penitus relinquendos : quia non credunt quod
Dan. XII, 2. apud Danielem legitur, Qui in pulvere dormiunt, evigilabunt ; et quod sanctus Job profitetur, Scio quod Redemptor meus vi- Job XIX, 25.
vit, et in novissimo die de terra surrecturus sum. (11) *Tabernacula eorum in progenie et progenie :* id est, domus ab impiis ædificatæ, manent per generationes successorum suorum. Construunt enim sibi nonnunquam magna palatia, quatenus tamdiu maneant in memoriis hominum, quamdiu durant eorum structuræ. Quoniam enim non ponunt vitam futuram post istam, desiderant saltem in memoria hominum permanere. Ideo subditur, *vocaverunt nomina sua in terris suis,* id est, memorialia aliqua studuerunt relinquere posteris, ne oblivioni tradantur. Unde in Genesi filii hominum dixisse leguntur : Venite, Gen. XI, 4.
construamus turrem, cujus altitudo usque ad cœlos pertingat, et celebremus nomen nostrum super terram.

(12) *Et homo quum in honore esset, non intellexit :* id est, peccator quum ad Creatoris sui imaginem factus esset, propriam dignitatem non advertit, nec rationaliter vixit, nec cœlestem atque angelicam beatitudinem concupivit, sed in rebus temporalibus atque carnalibus se immersit, nec per rationem passionibus suis prævaluit : idcirco *comparatus est jumentis insipientibus,* factus sicut equus et mulus, Ps. XXXI, 9.
in quibus non est intellectus, *et similis factus est illis,* sequendo concupiscentiæ impetum et vitiorum impulsum, non rectæ rationis imperium, neque divinæ legis censuram. De tali homine in Genesi ait Dominus : Non permanebit spiritus meus Gen. VI, 3.
in homine in æternum, quia caro est. Non enim adimplet quod Dominus ait : Sub te Ibid. IV, 7.
erit appetitus ejus, id est concupiscentia mala, et tu dominaberis illius. O quam multi sunt hodierna die prælati et doctores, ac alii multi, qui proprium honorem non intelligunt, sed inhonestissime coram Deo et turpiter atque carnaliter vivunt, et Deo ingrati rebellesque sunt !

(13) *Hæc via illorum,* id est, prædicta opinio et mala conversatio, est via seu 14
operatio impiorum, *scandalum ipsis,* id est, ad casum et mortem æternam eos per-

ducens. Est enim eis talis via, ruinæ ac A
damnationis occasio. Unde Salomon dicit :
Prov. iv. 19. Via impiorum tenebrosa ; nesciunt ubi
corruunt. *Et postea in ore suo complace-*
bunt : id est, peccatores postquam divitias
congregaverint, et temporalia fuerint bo-
na sortiti, sibi invicem complacebunt, se
mutuo beatificantes, collaudantes, et blan-
Ps. x. 3. sec. Hebr. dientes : sicut superius dictum est, Quoni-
am laudatur peccator in desideriis animæ
Ps. cxliii. 15. suæ ; et infra, Beatum dixerunt populum
Prov. ii. 14. cui hæc sunt. Hi enim gloriantur, quum
malefecerint, et exsultant in rebus pes- B
simis. Verumtamen ipsi miserrimi sunt,
et se mutuo fallunt, sicut Dominus per
Is. iii. 12. Isaiam contestatur : Populé meus, qui te
beatum dicunt, ipsi te decipiunt, et viam
15 gressuum tuorum dissipant. (14) *Sicut oves*
in inferno positi sunt : id est, quemadmo-
dum oves repente et improvise ad mortem
ducuntur, et occiduntur, ita maligni subi-
to et inopinate condemnabuntur. Quum
I Thess. v, 3. enim (ut Paulus ait) dixerint, Pax et secu-
ritas, tunc repentinus eis superveniet in-
teritus. Propter quod Christus hortatur : C
Marc. xiii. 35, 36. Vigilate ; nescitis enim quando Dominus
veniet, sero an media nocte, an galli can-
tu, an mane : ne, quum venerit repente,
Luc. xxi. 36. inveniat vos dormientes. Et, Vigilate, in-
quit, omni tempore orantes, ut digni ha-
beamini fugere omnia quæ ventura sunt, et
stare ante Filium hominis. *Mors depascet*
eos : id est, ipsa pœna inferni, quæ morte
amarior est, erit cibus impiorum ac dam-
natorum : ita quod sicut esuriens cibo
impletur, sic ipsi pœnis perpetuis imple-
buntur ; et sicut per cibum conservatur D
anima in esse, sic pœna infernalis servabit
injustos in esse, semper eos torquendo, et
nunquam consumendo. Unde apud Jere-
Jer. xxiii, 15. miam Dominus ait : Ecce ego cibabo eos
absinthio, et potabo eos felle.

(15) *Et dominabuntur eorum justi in ma-*
tutino : id est, electi in resurrectione be-
Sap. v, 1. ata prævalebunt injustis. Stabunt enim in
Ibid. iii. 8. magna constantia adversus eos ; et, Judi-
cabunt Sancti nationes, et dominabuntur
populis. Tunc namque maligni in nullo
resistere Sanctis, aut eorum felicitatem
minuere poterunt, nec ad eos ascendere,
aut eorum gloriam intueri. Justi vero,
si eis placuerit, ad damnatos descendere
poterunt, et eorum miseriam cernere, eis-
que justissime insultare. *Et auxilium eo-*
rum veterascet in inferno a gloria eorum :
id est, fortitudo et spes ac omne subsi-
dium, quæ impii habent in vita præsenti
in rebus caducis ac transitoriis, omnino
peribunt, cessabunt, et ad instar veteris
panni deficient in inferno, a præsumptio-
ne et vana exsultatione quas habuerunt in
hoc mundo : quia tunc nihil proderunt eis,
quemadmodum in libro Sapientiæ ipsi pro-
testantur : Quid nobis profuit superbia? aut Sap. v, 8, 9.
quid divitiarum jactantia contulit nobis?
Transierunt omnia illa tanquam umbra.
Et hoc est quod Dominus ad peccatores
per Ezechielem terribiliter ait : Ecce com- Ezech. xxii, 13, 14, 21.
plosi manus meas super malitias tuas.
Numquid sustinebit cor tuum, aut præva-
lebunt manus tuæ in diebus quos ego fa-
ciam tibi? Et conflabo et succendam vos
in igne furoris mei.

(16) *Verumtamen Deus redimet animam* 16
meam de manu inferi, id est de causa ac
merito cadendi in pœnas inferni, id est de
peccato mortali ac servitute diaboli, *quum*
acceperit me, id est, quum gratiose ac mi-
sericorditer egerit mecum, vitia ignoscen-
do, et gratiam infundendo. Vel : Redimet
de manu inferi, id est de omni potestate
diaboli ac pœnis inferni, quum acceperit
me ad immortalem ac impassibilem sta-
tum, videlicet in die judicii, quando di-
cturus est justis : Venite, benedicti Patris Matth. xxv, 34.
mei.

(17) *Ne timueris,* timore humano et tur- 17
bulento, *quum dives factus fuerit homo*
in temporalibus ac sensibilibus bonis, *et*
quum multiplicata fuerit gloria domus
ejus, id est fama, honor, voluptas, forti-
tudo, prosperitas, atque similia, quæ sæ-
pe in hoc mundo reprobis conceduntur.
(18) *Quoniam quum interierit, non sumet* 18
omnia, id est, nihil horum secum porta-
bit ; *neque descendet* ad pœnas inferni,

cum eo jam mortuo et judicato, *gloria ejus*, A
id est temporalis atque mundana prosperitas.
I Tim. vi, 7. Unde ait Apostolus : Nihil intulimus in hunc mundum ; haud dubium quia nec auferre quid possumus. Et sanctus Job dicit :
Job xxvii, 19, 20. Dives quum dormierit, nihil secum auferet ; aperiet oculos suos, et nihil inveniet ; apprehendet eum quasi aqua inopia. Nihil ergo sequitur morientem, nisi merita aut demerita ejus. Propterea Salomon jubet :
Eccle. ix, 10. Quodcumque potest facere manus tua, instanter operare : quia nec opes, nec ratio, nec sapientia, nec scientia B erunt apud inferos, quo tu properas. Et rursum :
Prov. xi, 7. Mortuo homine impio, nulla erit ultra spes.

19 19 *Quia anima ejus in vita ipsius benedicetur :* id est, ideo non debes timere quum dives factus fuerit homo, quia anima non benedicetur a Deo propter divitias, sed propter justitiam suam : quam si non habuerit, non benedicetur divinitus. Vel sic : Anima ejus in vita ipsius benedicetur, id est, peccator in præsenti vita ab adulatoribus et vanis hominibus beatificabitur C atque laudabitur, sicut prædictum est,
Ps. x, 3, sec. Hebr. Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ, et iniquus benedicitur. Ponit enim partem pro toto, videlicet animam pro homine. *Confitebitur tibi*, id est, gratias tibi, Domine, aget, teque laudabit, *quum benefeceris ei*, id est, quum omnia ei ad nutum succedunt, quum adversa non sustinet, quum temporaliter prosperatur. Sed numquid peccatum est, in prosperis Domino confiteri ? Nonne Apostolus ait,
II Cor. ix, 15. Gratias ago Deo super inenarrabili dono D ejus? Et iterum :
Ibid. i, 3, 4. Benedictus Deus qui consolatur nos. Et Isaias :
Is. lxiii, 7. Miserationum, inquit, Domini recordabor ; laudem Domini super omnibus quæ reddidit nobis. Cur ergo opus justi gratique hominis appropriatur nunc impio, nisi quod justus in prosperis et adversis Domino confitetur, malus autem in prosperis tantum? Et ideo confessio seu gratiarum actio hominis mali, non oritur ex caritate divina, sed ex amore privato aut naturali, videlicet quia naturaliter amat homo se ipsum. Naturale est enim benefactorem laudare atque diligere. Si autem amaret se homo in Deo ordinato amore, tunc in omni eventu gratias ageret dispensationi divinæ, gloriareturque in adversis, in quantum per talia a peccatis purgatur, ad gratiam coaptatur, Christo conformatur, atque ad æternam felicitatem perducitur. Quidquid ergo nobis acciderit, maneamus fixi in Domino. Si spiritualis consolatio subtrahitur, si gratia secundum desiderium nostrum non augmentatur, si tentationes gravantur et multiplicantur, perseveret spes nostra in Domino stabilita, et faciamus quod in nobis est, sine intermissione ad Deum gementes, clamantes et obsecrantes.

20 *Introibit usque in progenies patrum suorum :* id est, peccator dum morietur, colligetur ad reprobos in inferno : qui sunt patres ejus, quoniam opera eorum ipse secutus est. Duæ enim sunt generationes : una bonorum, alia malorum. Quemadmodum itaque frequenter in sacra Scriptura justi dicuntur collecti ad patres, seu ad populum suum, id est additi societati electorum ; sic mali, dum moriuntur, generationem seu societatem damnatorum ingrediuntur. Sic quippe scriptum est : Venerunt filii Israel in montem Hor, et Num. xx, 22-24.
dixit Dominus ad Moysen : Pergat, inquit, Aaron ad populos suos. *Usque in æternum non videbit lumen*, id est, nunquam visurus est gloriam Beatorum : juxta illud, Tollatur impius ne videat gloriam Dei. Et Is. xxvi, 10, juxta LXX.
sanctus Job de tali homine ait : Obliviscatur ejus misericordia, et dulcedo illius vermis. Job xxiv, 20, 23.
Dedit enim illi Deus locum pœnitentiæ, et ipse abutitur eo in superbiam. In inferno enim nulla redemptio est, sed fletus et stridor dentium atque palpabiles tenebræ ; Matth. viii, 12; xiii, 42; xxii, 13, etc.
nec unquam assurgere poterunt condemnati ad lumen gratiæ, claritatemque gloriæ.

21 *Homo quum in honore esset, non intellexit*, etc. Versus iste propter sententiæ suæ decorem ac utilitatem repetitur : qui jam satis elucidatus videtur. 21

Ecce psalmus iste, quam pulchre temporalem prosperitatem et gloriam reprobat, atque futura impiorum tormenta demonstrat; quam pulchre peccatricis animæ ignobilitatem et cæcitatem ostendit, justorumque futurum dominium pandit. Conemur ergo temporalia cuncta despicere, florentem mundum cum omni sua voluptate ac vanitate respuere, quoniam mundus transit et concupiscentia ejus. (I *Joann.* II, 17.) Et, sicut Isaias asserit, Omnis caro fœnum, et omnis gloria ejus quasi flos fœni; exsiccatum est fœnum, et cecidit flos. (*Is.* XL, 6, 7.) Paremusque nos indesinenter ad lætam mortis susceptionem: quam secure exspectat, atque lætanter recipere potest, qui nil carnale, sæculare, aut transitorium diligit, sed toto affectu cœlestia quærit, et Deum sanctum ac benedictum, omnis sanctæ lætitiæ fontem dulcissimum, summe desiderat, illud sapientissimi Salomonis efficaciter pensans: Nescit homo finem suum; sed sicut pisces capiuntur hamo et aves laqueo, sic capiuntur homines tempore malo, quum eis extemplo supervenerit. (*Eccle.* IX, 12.)

PRECATIO.

Pie redemptor Christe, qui pro salute mundi in ligno crucis innocens pependisti, et moriendo populum Sanctorum ad imperium revocasti cœlorum: tuæ, quæsumus, miserationis operatione, quum nos acceperis, animas nostras de manu inferi redime, atque eas partem beatæ resurrectionis fac obtinere.

ARTICULUS XCII

EXPOSITIO PSALMI QUADRAGESIMI NONI: DEUS DEORUM DOMINUS LOCUTUS EST.

Brevis autem est titulus psalmi præsen-
1 tis, videlicet: *Psalmus Asaph.* Secundum Hieronymum vero et Hebræorum doctores, Asaph erat propheta, et auctor psalmi istius. Secundum Augustinum autem, David est auctor psalmi hujus, et adscribitur Asaph sicut cantori, quoniam erat unus de principalibus cantoribus a David in templo dispositis. (I *Par.* XXV, 1, 2.) Secundum Cassiodorum quoque, Asaph ponitur hic pro titulo propter nominis sui interpretationem: interpretatur enim congregatio. De congregatione autem fidelium tractat hic psalmus. Denique psalmus iste mysteriis Christi plenus est, de novæ legis institutione ac veteris Testamenti cessatione, et duplici Christi adventu, multisque aliis loquens.

Ait ergo Propheta: (1) *Deus deorum Dominus,* id est Christus Unigenitus Dei, Deus verus angelorum, hominumque sanctorum Dominus, *locutus est* nobis in carne assumpta per se ipsum, sicut ait Apostolus: Novissime diebus istis locutus est nobis in Filio. (*Hebr.* I, 1, 2.) Quemadmodum Filius Dei per Isaiam promisit: Propter hoc sciet populus meus nomen meum in die illa, quia ego ipse qui loquebar, ecce adsum. (*Is.* LII, 6.) Dicuntur autem angeli sancti et homines virtuosi, dii, quoniam excellentius divinæ naturæ perfectionem participant, et de talibus diis Moyses ait: Diis non detrahes. (*Exod.* XXII, 28.) Et Salvator, Illos (inquit) dixit deos, ad quos sermo Dei factus est. (*Joann.* X, 35.) *Et vocavit terram,* id est, Christus per se ipsum atque discipulos, homines vocavit ad fidem et cultum suum. Et hoc, (2) *A solis ortu usque ad occasum,* id est ex omnibus partibus mundi: sicut prædictum est, quia in omnem terram exivit sonus eorum. (*Ps.* XVIII, 5.) Et Christus alibi ait: Convertimini ad me, et salvi eritis, omnes fines terræ. (*Is.* XLV, 22.) Et: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus San- (*Matth.* XXVIII, 19.)

Marc. xvi, 15. cti. Quod alibi clarius dicitur : Euntes in A mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ.

2 *Ex Sion species decoris ejus* : id est, ex monte Sion et civitate sancta Jerusalem prædicata ac publicata est primo pulchritudo seu claritas evangelicæ legis, seu humanæ naturæ Christi, divinitatisque ejus. Jam enim in præcedentium psalmorum explanatione ostensum est, quomodo evangelica lex instituta est a Christo in die Cœnæ et Pentecostes, seu aliis certis temporibus, in monte Sion ; et quomodo in B Jerusalem primo prædicata est resurrectio atque Evangelium Christi, quemadmodum Is. ii, 3. ab Isaia prædictum est, De Sion exibit lex, et verbum Domini de Jerusalem. De hac autem datione ac institutione novæ legis, Jer. xxxi, 31, 33. Jeremias apertissime prophetavit : Ecce, inquiens, dies veniunt, dicit Dominus, et feriam domui Israel et domui Juda pactum novum ; et scribam leges meas in corde eorum.

3 (3) *Deus manifeste veniet.* Hic tractat Propheta de secundo Christi adventu, qui C erit in majestate et gloria, sicut primus erat in humilitate et pœna. Quia enim primo Christus venit ut judicaretur ac pateretur, oportuit primum suum adventum I Cor. ii, 8. quodammodo esse occultum : quoniam si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Quia vero secundo Christus venturus est ut judicet mundum, idcirco secundus ejus adventus erit omnibus manifestus. Propter quod Christus Judæis di- Matth. xxvi, 64 ; Luc. xxi, 27. xit : Amodo videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, et venientem D in nubibus cœli cum potestate magna et Luc. xvii, 24. majestate. Et : Sicut fulgur coruscans de cœlo, in ea quæ sub cœlo sunt fulget ; ita erit adventus Filii hominis. *Deus noster,* videlicet Jesus Christus, qui est verus Deus, æternus, immensus et supersubstantialis ; *et non silebit* in secundo adventu sicut in primo. In secundo enim adventu cuncta discutiet, sententiam proferet, et pœnas infliget. Sic autem in primo adventu non habuit se, secundum quod ipse in Evangelio asserit : Non misit Deus Filium Joann. iii, 17. suum in mundum ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum. Et hoc est quod ipse per Isaiam testatur : Tacui, sem- Is. xlii, 14. per silui, patiens fui ; sicut parturiens loquar ; dissipabo et absorbebo simul. Et per Amos : Ecce ego stridebo subter vos, Amos ii, 13, 14. sicut stridet plaustrum onustum fœno ; et peribit fuga a veloce, et fortis non salvabit animam suam.

4 *Ignis in conspectu ejus exardescet.* Sicut mundus primo per diluvium periit, sic ultimo peribit per ignem conflagrationis : qui terram et mare exuret, aeremque purgabit, ac peccatores durante judicio inflammabit, et eos prolata sententia simul involvet, atque cum eis in infernum descendet, quantum ad id quod caliditatis fumositatisque habebit ; quod vero claritatis ac lucis in ipso exstiterit, ad superiora ascendet. Secundum Basilium, tam alte quoque ascendet ignis conflagrationis ut aqua diluvii, scilicet quindecim cubitis Gen. vii, 20. super omnes montes, ut creditur. De isto itaque igne nunc ait : Ignis in conspectu ejus exardescet. Præcedet enim Christi descensum, et durabit usque ad finem judicii. *Et in circuitu ejus,* scilicet Christi judicis, erit *tempestas valida,* id est strepitus ingens, gemitus vehemens, ululatus atque ploratus. Videntes enim impii Judicem venientem ac discutientem, turbabuntur timore horribili, dicentes : Montes, ope- Osee x, 8; Luc. xxiii, 30; Apoc. vi, 16. rite nos ; et, colles, cadite super nos, et abscondite nos a facie sedentis super thronum, et ab ira Agni. De hujus diei tempestate horrenda apud Joelem scriptum est : Conturbentur omnes habitatores ter- Joel ii, 1-3, 6, 10. ræ, quia veniet dies Domini, dies tenebrarum et caliginis. Similis ei non fuit a principio, et post eum non erit. Ante faciem ejus ignis vorans, et post eum exurens flamma. Omnes vultus redigentur in ollam. A facie ejus contremuit terra, moti sunt cœli, sol et luna obtenebrati sunt, et stellæ retraxerunt splendorem suum.

5 *Advocabit cœlum desursum* : id est, 4
Christus ad judicium veniens, convocabit

et secum adducet omnes cœlestis patriæ A cives, scilicet angelos sanctos, omnesque Beatos, qui etiam visibiliter tunc omnibus apparebunt, secundum Gregorium. Unde
Zach. XIV, 5, 6. in Zacharia legitur : Veniet Dominus Deus meus, omnesque Sancti ejus cum eo. Et erit in die illa : non erit lux, sed frigus et gelu, id est tempestas (ut dictum est) valida. Nam et Christus in nocte venturus est.
Is. III, 14. Hinc per Isaiam dicitur : Dominus ad judicium veniet cum senibus populi sui et
Judæ 14, 15. principibus ejus. Unde et Judas ait : Prophetavit autem de his septimus ab Adam B Enoch, dicens : Ecce veniet Dominus in sanctis millibus suis facere judicium, et arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, et de omnibus duris quæ locuti sunt contra Dominum. *Et terram :* id est, Christus ad judicium vocabit habitatores terræ, videlicet omnes homines, eos potissimum qui per ignem conflagrationis consumpti erunt, et omnes quorum corpora suscitabit. Propter quod
Joann. V, 28. in Evangelio testatus est : Veniet hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, au- C dient vocem ejus. *Discernere populum suum :* id est, Christus ideo cœlum et terram advocabit, quatenus ipse eis præsentibus populum suum discernat, id est, electos a
Matth. XXV, 32, 33; III, 12. reprobis dividat, et agnos ab hœdis loco ac præmio separet, congregans triticum in horreum suum, paleas vero comburens igne inexstinguibili. Unde Dominus ait :
Joel III, 2, 12. Congregabo omnes gentes, et deducam eas in vallem Josaphat, et disceptabo ibi cum eis, quia sedebo ut judicem omnes gentes in circuitu. D

Sed quia adductio ista fiet ministerio angelorum (ipsi enim cineres corporum resuscitandorum colligent, resuscitatosque ad judicium deferent), idcirco consequen-
5 ter ad angelos dicitur : (6) *Congregate illi,* id est Christo judici, *Sanctos ejus,* qui ei in hac vita sancte servierunt, quatenus mercedem dignam ac plenam recipiant, suoque Capiti in æternum adhæreant. Un-
Matth. XIII, 41, 42. de Christus de se ipso professus est : Mittet Filius hominis angelos suos, et colligent de regno ejus omnia scandala, et eos qui faciunt iniquitatem, et mittent eos in caminum ignis. Et iterum : In consummatione sæculi exibunt angeli, et separabunt malos de medio justorum. Matth. XIII, 49. Itaque, Congregate illi Sanctos ejus, *qui ordinant testamentum ejus super sacrificia,* id est, qui in militanti Ecclesia disponunt quemadmodum exsequenda sint mandata divinæ legis circa oblationes et sacrificia. Quamvis enim Christus præceperit sibi offerri sacrificia aliqua tam in novo quam in veteri Testamento : non tamen determinavit omnem modum ac ritum quibus hoc fieri debeat ; sed hoc ordinationi Sanctorum, quos Spiritu Sancto implere decrevit, reliquit, sicut circa Missæ officium multa a sanctis sunt Patribus ordinata.

(7) *Et annuntiabunt cœli justitiam ejus:* 6
id est, angeli sancti, hominesque perfecti, qui in die judicii cum Christo judicabunt tanquam assessores ipsius, approbabunt atque laudabunt sententiam Judicis et remunerationem quam unicuique faciet. Et hoc agent, *quoniam Deus judex est,* id est, quoniam scient quod ille qui judicat, nec falli, nec fallere potest, nec personas accipere, nec aliquid dissimulare, quum ipse sit Deus, in quem error et injustitia cadere nequeunt. Si vero judex iste esset pura creatura, non videretur adeo tutum, approbare judicium ejus, quoniam creatura errare potest ac falli. Vel sic : Et annuntiabunt cœli, id est Apostoli ac alii prædicatores sancti cœlestem vitam in terra ducentes, justitiam ejus, id est præcepta atque consilia Christi, per universum orbem terrarum. Ad utramque autem expositionem referri potest quod in Apocalypsi Sancti dixisse prophetice describuntur : Magna et mirabilia sunt opera tua, Domine Deus ; justæ et veræ sunt viæ tuæ, Rex Apoc. XV, 3, 4. sæculorum. Quis non timebit te, et magnificabit nomen tuum ? Et iterum : Etiam, Domine Deus omnipotens, justa ac vera Ibid. XVI, 7. judicia tua.

Deinde agitur de institutione evangelicæ legis, aitque Salvator, qui in unitate

7 personæ est Deus ac homo : (8) *Audi, po-* A
pule meus : id est, aure cordis et corporis auscultate, o Judæi, qui eratis populus Dei peculiaris : quemadmodum Moyses scribit, Te elegit Dominus Deus tuus, ut sis ei populus peculiaris de cunctis populis qui sunt super terram ; *et loquar* doctrinam perfectam. *Israel, et testificabor tibi.* Populum suum jam repetit, vocans eum Israel, quia de semine Jacob, quem angelus Israel appellavit, nati sunt. Sæpe namque nomine Israel designatur totus populus Judæorum, secundum quod ad Pharaonem B Dominus dicit : Filius meus primogenitus Israel. Dixi tibi, Dimitte filium meum, ut sacrificet mihi. Moraliter quoque, per Israel intelligitur etiam militans Ecclesia, seu quilibet homo Deum contemplans. Ait ergo Christus : Israel, et testificabor tibi, id est, o filii Israel, ad quos specialiter missus sum, audite, et testificabor, id est, verbis, virtutibus atque miraculis affirmabo quod sequitur : *Deus, Deus tuus ego sum.* Christus enim in propria persona prædicavit Judæis, seque Deum esse sæpe C asseruit. Unde scriptum est : Quærebant Judæi eum interficere, quia non solum solvebat sabbatum, sed et patrem suum dicebat Deum, æqualem se Deo faciens. Quumque dixissent ei Judæi, Tu quis es ? respondit : Principium, qui et loquor vobis. Et hoc idem Christus miraculis confirmavit. Propter quod ipse ait : Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi ; si autem facio, et si mihi non creditis, operibus credite.

Deut. VII, 6. — Gen. XXXII, 28. — Exod. IV, 22, 23. — Joann. V, 18. — Ibid. VIII, 25. — Ibid. X, 37, 38.

8 (9) *Non in sacrificiis tuis arguam te :* id D
est, propter omissionem sacrificiorum legalium non reprehendam te tempore novæ legis et gratiæ, quia tunc cessant ; *holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper.* Negatio quæ in principio versus ponitur, hic repetenda est, sicut in versu præcedentis psalmi, ubi dictum est : Non dabit Deo placationem suam, et pretium redemptionis animæ suæ, id est, nec pretium redemptionis suæ. Est igitur sensus : Sicut in sacrificiis omissis non arguam te, sic holocausta tua legalia mihi amplius accepta non sunt. Quomodo autem differant sacrificium et holocaustum, et de modo ac tempore cessationis eorum, dictum est satis prolixe in expositione psalmi tricesimi noni, cujus exordium est, Exspectans exspectavi Dominum.

Ps. XLVIII, 8, 9.

(10) *Non accipiam,* tempore novæ legis, 9
de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos, ut offerantur eo modo sicut in veteri Testamento offerebantur, quamvis alio modo offerri possint ministris Ecclesiæ seu pauperibus propter Deum ad
sustentaculum vitæ. (11) *Quoniam meæ* 10
sunt omnes feræ silvarum, id est animalia silvestria, *jumenta in montibus et boves,* id est animalia domestica. Omnia namque
creavi. (12) *Cognovi omnia volatilia cœli* 11
aerii : idcirco necesse non est ut in templo meo conspectui repræsententur. *Et pulchritudo agri mecum est,* id est, omnis fecunditas atque ornatus terræ mihi innotescit, et in mea potestate consistit : unde nec sacrificiis, quæ de fructibus terræ fie-
bant, indigeo. (13) *Si esuriero, non dicam* 12
tibi : non quod Deus in sua natura unquam esuriat ; sed sensus est : Si sic mecum dispositum esset, quod cibo aut potu egerem, non necesse haberem hoc tibi insinuare, aut a te aliquid postulare ; *meus est enim orbis terræ et plenitudo ejus :* sicut superius dictum est, Domini est terra Ps. XXIII, 1.
et plenitudo ejus. Ex his autem confunditur error dicentium Deum hæc inferiora vel non creasse, vel non cognoscere particulariter et distincte, nec providentiam
eorum habere. (14) *Numquid manducabo,* 13
ego æternus et incommutabilis Deus, *carnes taurorum,* qui offeruntur, *aut sanguinem hircorum* immolatorum *potabo,* ego incorporeus Deus, in me ipso omnino perfectus ac plenus ? Non utique.

Quum ergo sit ita, o Ecclesia catholica,
(15) *Immola Deo* Patri, totique Trinitati, 14
sacrificium laudis, id est Sacramentum corporis et sanguinis Christi : quod est sacrificium per se intentum, receptum, ac ultimum, in quo beneficia Dei recoluntur,

nostra peccata purgantur, et Deus summe A honoratur; *et redde Altissimo vota tua,* id est, promissiones tuas, quas vel in Baptismo, vel in susceptione Ordinis, vel alibi promisisti, adimple : quia (ut ait Scriptu-
Eccle. v, 3. ra) displicet Deo infidelis et stulta promis-
Jonæ II, 10. sio. Ideoque Jonas : Quæcumque (inquit) vovi, reddam pro salute Domino.

Alia expositio. Denique locus iste, quoniam juxta litteralem intelligentiam planus est, moraliter exponi potest ad informationem cujuslibet nostrum, ut sit sensus : *Audi, populc meus,* qui a me Jesu Christo appellatus es Chri- B stianus, pro cujus redemptione me ipsum occidi permisi; *et loquar* tibi per inspirationem internam, per prædicatores Ecclesiæ, per studium sacræ Scripturæ. *Israel,*
Philipp. III, 20. cujus conversatio est in cœlis, et revelata
II Cor. III, 18. facie gloriam Domini contemplaris, *et testificabor tibi,* quod *Deus tuus ego sum,* qui te ab æterno elegi, teque ad fidem vocavi, ac tuæ saluti incessanter provideo. *Non in sacrificiis tuis arguam te,* id est, sacrificia tua interiora et exteriora mihi sunt placita, per se accepta, non figurati- C va. *Holocausta autem tua,* id est oblationes tuæ, quæ igne divini amoris totaliter inflammantur, videlicet abnegatio propriæ voluntatis, patientia in adversis, interior mortificatio spiritus, et bajulatio crucis quotidiana, oratio fervida, atque similia, *in conspectu meo sunt semper,* id est, mihi indesinenter placent, nec oblivioni tradentur, sed æterna beatitudine præmiabuntur. Unde et beatissimo Cornelio cen-
Act. X, 4. turioni Angelus dixit : Orationes tuæ et eleemosynæ tuæ ascenderunt in memo- D riam in conspectu Dei. Et Joannes ait :
Apoc. VIII, 4. Ascendit fumus incensorum de orationibus Sanctorum de manu Angeli coram Deo. *Non accipiam de domo tua,* id est de corde tuo, quod est domus cogitationum tuarum, *vitulos,* id est insolentes motus, seu inobedientes atque instabiles affectiones et concupiscentias, quæ instar vitulorum petulantes et inquietæ exsistunt. Hinc
Amos VI, 1, 4. enim alio loco scriptum est : Væ qui dormitis in lectis eburneis, et lascivitis in stratis vestris; et, Væ qui cogitatis inuti- Mich. II, 1. le, et operamini malum in cubilibus vestris. *Neque de gregibus tuis hircos,* id est, de numero operationum tuarum non recipiam, nec gratam habebo vilem illam simulationem seu hypocrisim, quæ ad modum hirci, foris severitatem seu duritiam quamdam prætendit, sed intus vanitati succumbit. Propter quod scriptum est : Si- Job XXXVI, 13. mulatores et callidi provocant iram Dei. *Quoniam meæ sunt omnes feræ silvarum,* id est omnes animæ mundanam atque carnalem mollitiem fugientes, et duros pœnitentiæ labores viriliter sustinentes, *jumenta,* id est, qui jugum divini præcepti super se portant, *in montibus,* id est in perfectione virtutum, *et boves,* id est prædicatores, aliorumque cordium spirituales cultores. *Cognovi,* per approbationem et spiritualem inhabitationem, *omnia volatilia cœli,* id est eos qui terrena spernendo cœlestibus vacant, qui assumunt pennas Is. XL, 31. contemplationis ut aquilæ, volant ut angeli; *et pulchritudo agri,* id est perfectio cordis seu exterioris conversationis, exemplaris honestas, aut probitas vitæ vulgarium, qui sunt agri prælatorum Ecclesiæ, *mecum est,* id est, per dissimilitudinem culpæ non distat a me, sed complacet mihi. *Si esuriero, non dicam tibi.* Esuries et desiderium, si proprie accipiantur, Deo nequaquam conveniunt, quia defectum absentiamque alicujus boni includunt. Dicitur tamen Deus esurire nostram justitiam, et desiderare nostram salutem ac perfectionem, quoniam quantum in se est, paratissimus est unicuique gratiam impertiri, nec vult mortem peccatoris, neque lætatur in Ezech. XVIII, 23.
perditione viventium. Unde superius di- Sap. I, 13.
ctum est : Et concupiscet rex decorem Ps. XLIV, 12.
tuum. Et in Deuteronomio sic legitur : Di- Deut. V, 28, 29.
xit Dominus ad Moysen : Quis det talem eos, scilicet filios Israel, habere mentem, ut timeant me, et custodiant universa mandata mea, ut bene sit eis in æternum? Erit ergo sensus, *Si esuriero,* id est, si desideravero spiritualem profectum ac perfectionem creaturarum mearum intellectualium,

non dicam tibi, id est, non indigebo a te A postulare auxilium, quo desiderium meum ad effectum perducam ; *meus est enim orbis terræ,* id est, quia tota Ecclesia per orbem diffusa, in mea potestate consistit, *et plenitudo ejus,* id est, universa perfectio gratiæ et virtutum cunctorum fidelium mea est, quia a me datur, conservatur et consummatur : et ita in me, per me, et ex me, potens sum perficere et salvare quemcumque voluero, neque indigeo hoc alteri indicare. Et sicut peccata hominum mihi non nocent, sic eorum salvatio mihi non B prodest : propterea ratione indigentiæ meæ nullius salutem desidero, et si electorum salutem esuriero, hoc tibi reserare non egeo. Hoc est quod testatur sermo divi-
Job XXXV, 6-8. nus : Si peccaveris, quid Deo nocebis ? Porro si juste egeris, quid donabis ei ? Homini qui similis est tui, nocebit impietas tua, et filium hominis adjuvabit justitia tua. *Numquid manducabo carnes taurorum ?* id est, numquid ego Deus, qui humiles amo, in abstinentia superborum delectationem, quæ est refectio mentis, C habebo ? Nequaquam. Talibus enim per
Is. LVIII, 3. Isaiam dico : Ecce in die jejunii vestri invenitur voluntas vestra. *Aut sanguinem hircorum potabo ?* id est, numquid in apparenti mortificatione hypocritarum complacentiam possidebo ? Non utique, quia
Matth. VI, 16-18. in Evangelio dixi : Quum jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes. Tu autem quum jejunas, unge caput tuum, et faciem tuam lava, ne videaris hominibus jejunans. *Immola Deo sacrificium laudis,* id est gratiarum actionem in adversis et pro- D speris, omneque bonum ei adscribas, ita ut impleas quod supra inductum est, sci-
Ps. XXXIII, 2. licet, Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo. *Et redde Altissimo vota tua,* id est, desideria tua coram Deo effunde, eumque dumtaxat in omni angustia deprecare : quemadmodum de viro sapiente ac justo in Ecclesiastico
Eccli. XXXIX, 6. habetur : Cor suum tradet ad vigilandum diluculo ad Dominum qui fecit illum, et in conspectu Altissimi deprecabitur.

16 *Peccatori autem*, in peccatis per- 16
severanti, nec voluntatem peccandi per pœnitentiam relinquenti, *dixit Deus,* Dei Filius incarnatus, per se ipsum et suos Prophetas : *Quare tu enarras justitias meas ?* id est, quomodo prædicare audes verbum Dei, aliosque docere quod tu ipse non facis ? *et assumis testamentum meum per os tuum,* id est, legem Dei sanctam et immaculatam proferre præsumis per os tuum pollutum ? Hoc enim Christus per Isaiam dixit : Appropinquat populus iste ore *Is.* XXIX, 13.
suo, et labiis suis glorificat me, cor autem ejus longe est a me, et in vanum colunt me. Hanc ipsam quoque scripturam allegat Christus verus Deus, Pharisæos increpans, et dicens : Bene prophetavit de vo- *Matth.* XV, 7, 8.
bis Isaias, Populus hic labiis me honorat, etc. Unde in Ecclesiastico dicitur : Non est *Eccli.* XV, 9.
speciosa laus in ore peccatoris.

Quid ergo agendum est peccatori ad celebrandum seu prædicandum obligato ? Si facit quod sibi incumbit, peccat ; et si non facit, peccat, quoniam debitum negligit : sicque videtur esse perplexus. Et respondendum, quod nemo perplexus est : sic enim impossibile esset peccatum vitare. Sacerdos ergo et prædicator indignus, perplexus non est, quoniam pœnitere potest, et mutato proposito, sine peccato officium divinum exsequi. Melius tamen facit, ut communiter, quamdiu in peccato manet, non exsequendo : quia exsequendo, mortaliter peccat. Alia tamen divina, videlicet Horas canonicas, melius est persolvi quam omitti a quocumque peccatore ad Horas obligato. Nam non persolvendo, mortaliter peccat, tanquam contra præceptum Ecclesiæ agens : non autem mortaliter peccat, si eas extra gratiam exsistens persolvat, quia non est speciale præceptum de persolutione Horarum in statu salutis seu gratiæ ; sicut est speciale præceptum de celebratione et administratione sacramentorum Christi ac verbi divini in statu salutis, ita ut quotiescumque sacerdos aliquod sacramentorum Christi indigne dispensat, mortaliter peccat.

17 17 *Tu vero*, o peccator, *odisti discipli-* A
nam, id est instructionem et correptionem
ac debitam pœnam pro tuis excessibus,
sicque de numero eorum es, de quibus
Amos v, 10. scriptum est : Odio habuerunt corripien-
Prov. III, tem. Quocontra Salomon monet : Discipli-
11. nam Domini, fili mi, ne abjicias, et ne de-
ficias quum ab eo corriperis. Qui iterum
Ibid. XIII, ait : Egestas et ignominia ei qui deserit
18. disciplinam ; qui autem acquiescit argu-
Ibid. XV, 32. enti, glorificabitur. Et alibi : Qui abjicit
disciplinam, despicit animam suam ; qui
autem acquiescit increpationibus, posses- B
sor est cordis. Idem autem periculum est,
despicere disciplinam prælati et Dei, quo-
niam prælati sunt Dei vicarii. Propter
Luc. x, 16. quod de talibus ait Salvator : Qui vos au-
dit, me audit ; et qui vos spernit, me sper-
nit. Et magnus ille prælatus sanctus Moy-
Exod. XVI, ses dixit ad filios Israel : Non contra nos
8. est murmur vestrum, sed contra Dominum.
Si ergo salvari optamus, disciplinam Dei
ac superiorum nostrorum amemus, quia
Prov. XXIX, scriptum est : Viro qui corripientem dura
1. cervice contemnit, repentinus superveniet C
interitus. *Et projecisti sermones meos re-
trorsum*, id est, præceptis meis non pa-
ruisti, sed tuam voluntatem voluntati meæ
18 præposuisti. (18) *Si videbas furem, curre-
bas cum eo*, simul furando, vel furanti fa-
vendo aut cooperando, *et cum adulteris
portionem tuam ponebas*, faciens te con-
socium atque participem vitiorum eorum.
Est autem quoddam spirituale furtum, quo
homo honorem et gloriam soli Deo debi-
tam, sibi usurpat : et tali furto se macu-
lat, qui superbo communicat, juxta illud, D
Eccli. XIII, Qui communicaverit superbo, induetur su-
1. perbia.
19 (19) *Os tuum abundavit malitia*, id est
verbis illicitis, *et lingua tua concinnabat
dolos*, id est, verba fraudulenta composuit
ad alios defraudandos. Quod patet ex eo,
20 nam (20) *Sedens* in cathedra pestilentiæ,
adversus fratrem, id est proximum *tuum,
loquebaris* sermones fallaces, pungitivos,
detractorios et rancorosos ; *et adversus fi-
lium matris tuæ*, puta Ecclesiæ seu matris

carnalis, *ponebas scandalum*, præbendo ei
occasionem ruinæ, seu offendiculum ver-
bo vel facto inordinato : quod est contra
admonitionem Apostoli, ubi ait : Non ergo *Rom.* XIV,
amplius invicem judicemus ; sed hoc ju- 13, 15.
dicate magis, ne ponatis offendiculum fra-
tri vel scandalum. Noli illum perdere, pro
quo Christus mortuus est. Salvator quo-
que : Væ (inquit) homini illi, per quem *Matth.*
scandalum venit. Est nihilo minus scanda- XVIII, 7.
lum quoddam Pharisæorum, quod venit
ex malitia et cæcitate scandalizati, non
ex defectu scandalizantis : et tale non est
semper vitandum. Nam, ut Evangelista te-
statur, quum discipuli Christo dixissent,
Scis quia Pharisæi, audito hoc verbo, scan- *Ibid.* XV, 12.
dalizati sunt? ipse respondit : Sinite illos, *Ibid.* 14.
cæci sunt et duces cæcorum. Scandalum
autem pusillorum vitandum est : imo in-
terdum quædam non mala, vel etiam bona
non jussa, omittenda sunt, differenda, aut
abscondenda, ne scandalizentur pusilli,
sicut dicit Apostolus : Si esca scandali- I *Cor.* VIII,
zat fratrem meum, non manducabo carnes 13.
in æternum. Qui autem scandalizatur, pu-
sillus est : perfecti enim non scandalizan-
tur, secundum Hieronymum ; nec scandali-
zant, secundum Thomam. Vehementer ergo
studendum est nobis, ut simus ad invicem
exemplares.

Hæc mala *fecisti*, o peccator, *et tacui*. 21
Christus enim frequenter diu exspectat,
nec statim se vindicat. (21) *Existimasti
inique, quod ero tui similis?* id est, an
propter meam longanimem exspectatio-
nem arbitraris quod peccata tua dissimu-
labo, aut eis favebo, nec tibi pœnas justas
infligam, quemadmodum justis gloriam
tribuam? *Arguam te*, vel ante mortem,
vel in morte, et maxime in die generalis
judicii, *et statuam contra faciem tuam*, id
est, peccata tua tibi manifeste objiciam, et
de omnibus operibus tuis rationem requi-
ram, tam in hora mortis, quam in die no-
vissimo.

(22) *Intelligite hæc*, id est, intime ea pensa- 22
te, *qui obliviscimini Deum*, non curantes
ejus præcepta, nec pensantes ejus horren-

da judicia, nec attendentes ejus gloriosa A
promissa ; *nequando rapiat,* id est, ne Deus aliquo tempore vos imparatos ab hac vita abstrahat, et suo tribunali præsentari præcipiat, *et non sit qui eripiat* vos de justo ejus judicio : quia in mortali peccato morientem nemo redimere potest, nisi ex speciali gratia reducatur ad pristinum sta-
23 tum. 23 *Sacrificium laudis :* de quo jam dictum est, Immola Deo sacrificium laudis ; *honorificabit me,* quia per se acceptum est ; *et illic iter,* id est, in tali sacrificio, scilicet in laude Deo reverenter oblata, B
est via, *quo ostendam illi,* tale sacrificium immolanti, *salutare Dei,* id est Christum humani generis salvatorem. Nam per sacrificium laudis ad Christi visionem in præsenti per fidem, et in futuro per speciem, pervenitur : imo laudatio Dei, est optima via beatitudinem acquirendi, secundum quod Dominus alio loco asserit :
I *Reg.* II, 30. Quicumque glorificaverit me, glorificabo eum.

Ecce quam admiranda est virtus hujus psalmi, quam fructuosa est ejus scientia. C
Et quis laudem ejus exprimere queat ? in quo benignitas primi adventus Domini Salvatoris tam pulchre describitur, eo quod Deus deorum per se ipsum locutus sit mundo, universos ad suam fidem invitans ; in quo insuper terror futuri judicii seu secundi adventus ejusdem tam terribiliter explicatur, multaque alia præclarissime decantantur. Conemur ergo humilitatem, paupertatem, ac pietatem primi adventus Christi ita sectari, ut in secundo ejus adventu, majestatem et gloriam atque justitiam ejus sine formidine mereamur conspicere. Proponamus oculo mentis nostræ, et in corde nostro fortiter depingamus qualitatem futuri judicii : quam horrendum erit videre elementa ardentia, acies angelorum, facies dæmonum, monstruosissima corpora reproborum, scissa alta cœlorum, terram hiantem, Judicem irascentem, et exspectare inevitabilem æternæ damnationis sententiam, videreque ante se parata sempiterna supplicia. Si ista atque similia modo sollicite consideramus, tunc procul dubio in die tanti horroris securi gaudentesque stabimus.

PRECATIO.

Dirige, Domine, super nos oculos misericordiæ, et in die tribulationis, potentiæ tuæ brachio nos erue : ut et te honorificemus, ac pro nostra liberatione sacrificium tibi laudis devote immolemus.

ARTICULUS XCIII

EXPOSITIO PSALMI QUINQUAGESIMI : MISERERE MEI, DEUS, SECUNDUM, ETC.

Declarandi jam psalmi iste est titulus : D
1, 2 *Psalmus David, quum venit ad eum Nathan propheta, quando intravit ad Bethsabee.* Hic autem titulus planus est scientibus historiam secundi libri Regum : in
II *Reg.* XI. XII. qua narratur quemadmodum David cum uxore Uriæ adulterium fecit ; et postea, scilicet post mortem Uriæ, quando David duxit eam in conjugem, tunc Nathan venit ad David, et eum de tanto piaculo arguit. Advertensque David crimen commissum, vehementissime doluit, atque ex cordiali pœnitentia hunc psalmum conscripsit : in quo (in persona propria, seu cujuslibet intime pœnitentis) affectuosissime loquitur, humillime orat, ardentissima verba effundit. Tanta enim est virtus et dignitas psalmi istius, ut ab ejus præconio lingua deficiat.

3 AIT ergo : (1) *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam.* O verbum salubre, o consilium unicum, o singulare refugium ! Quum ignoret peccator quid agere, quid incipere, quo se vertere debeat, hoc unicum ei manet solatium, tutum refugium, prudentissimumque consilium, ut dicat : Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam. Quum propriorum scelerum mole opprimitur, quum ingratitudinis suæ excessu terretur, dum peccatorum suorum multitudine ac magnitudine contabescit, hoc solum restat, ut dicat : Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam.
II *Par.* xx, 12. Ideo enim scriptum est : Quum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te.

Denique duo præcipue pensanda sunt pœnitenti, imo cuilibet viatori oranti, videlicet propria miseria et divina misericordia : quatenus ex consideratione suæ miseriæ ad orationem festinet, se ipsum humiliet et accuset ; ex consideratione autem misericordiæ Dei respiret, spem veniæ sumat, Deumque cum incessabili fiducia invocet. Si enim peccator vitiorum suorum enormitatem perpendens, divinam justitiam solummodo penset, desperare poterit potius quam orare : quemadmodum
Gen. IV, 13. accidit Cain, qui dixit, Major est iniquitas mea quam ut veniam merear ; ac Judæ proditori, qui quum dixisset, Peccavi tradens sanguinem innocentem, abiens, laqueo se suspendit, et crepuit medius. (*Matth.* XXVII, 4, 5. *Act.* I, 18.) Nihilo minus considerare debet peccator divinam justitiam, ut sciat se puniendum, ac timeat ; divinam quoque potentiam, ut sciat se non posse evadere aut resistere ; atque divinam sapientiam, ut sciat se non posse latere. Sed quoniam horum consideratione aliud nihil incutit reæ conscientiæ, nisi horrorem ac mœrorem, restat ut ad solam Dei misericordiam se convertat, et ex ejus contemplatione consolationem fiduciamque concipiat. Unde beatus Job considerans omnipotentiam, sapientiam atque justitiam Judicis sui, ad solam misericor-

A diam se transferens, ait : Non justificabitur homo compositus Deo ; et si voluerit cum eo contendere, non poterit respondere unum pro mille. Etiam si habuero quidpiam justum, non respondebo ei, sed ut meum judicem deprecabor. Et si justificare me voluero, os meum condemnabit me. Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. *Job* IX, 2, 3, 15, 20, 21.

Peccator itaque in conspectu summi Judicis omnia inspicientis, se ipsum constituens, et peccatorum suorum enormitatem exhorrens, perpendens quoque se divinæ justitiæ rigorem tolerare non posse, nec divinæ sapientiæ oculum aliquid posse latere, neque divinæ potentiæ se posse resistere, ad solam misericordissimi Creatoris pietatem confugiens, dicat : *Miserere mei, Deus :* id est, quoniam ego miser, tuque misericors, ideo miserere mei, compatiendo, non indignando ; ignoscendo, non ulciscendo ; succurrendo, non relinquendo. Noli in me ostendere virtutem tuæ justitiæ, ne sim vas contumeliæ seu iræ in interitum, sed abyssum tuæ clementiæ, ut sim vas misericordiæ in salutem. (*Rom.* IX, 21-23.) Non intres in judicium cum servo tuo, neque secundum peccata mea restituas mihi ; (*Ps.* CXLII, 2. *Ps.* CII, 10.) sed quoniam ego multum miser sum (peccata enim miserum faciunt peccatorem), et tu multum misericors, ideo, Miserere mei, Deus, *secundum magnam misericordiam tuam :* quæ quum sit immensa, omnem miseriam meam in infinitum excedit. Sicut igitur magnitudo maris guttam aquæ quasi nihil absorbet ; sic misericordiæ tuæ immensitas, o Domine, omnem miseriam meam consumat et æternaliter deleat.

(2) *Et secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam.* Deus naturaliter misericors est, et proprium est sibi, misereri ac parcere. Propter quod scriptum est, Quia solus pius est. *Apoc.* XV, 4. Miseratio autem Dei active significata, est ipsa misericordia Dei, secundum quod actualiter miseretur. Et quamvis misericordia Dei et miseratio ejus in ipso Deo sit una ac simplex, dicuntur tamen miseri-

cordiæ Dei multæ, et miserationes ejus A
quamplurimæ, propter diversitatem seu
multitudinem suorum effectuum. Misera-
tio vero Dei passive accepta, est misericor-
diæ suæ effectus. Est igitur sensus : Secun-
dum multitudinem miserationum tuarum,
id est, secundum quod tu multis modis
variisque auxiliis misereri potes : secun-
dum hoc, dele iniquitatem meam, quoniam
infinitis modis et indeficientibus auxiliis
succurrere vales : et hanc, precor, multi-
tudinem miserationum tuarum ostende in
me. Vel sic : Secundum multitudinem mi- B
serationum tuarum, id est, secundum quod
prioribus sanctis et peccatoribus conversis
multipliciter misertus es : secundum hoc,
postulo ut mihi misericordiam multifor-
mem impendas, et iniquitatem omissionis
et commissionis ab anima mea deleas. Non
oro, o Domine, ut secundum multitudinem
meritorum meorum mecum agas, sed se-
cundum multitudinem miserationum tua-
rum iniquitatem meam amoveas. Et hoc
Dan. IX, 17-19. est quod Daniel postulat : Per temetipsum
inclina, Deus meus, aurem tuam. Neque C
enim in justificationibus nostris proster-
nimus preces ante faciem tuam, sed in
miserationibus tuis multis. Exaudi, Domi-
ne ; placare, Domine ; ne moreris. Porro
nunquam mortale peccatum deletur, nisi
gratia infundatur. Per hoc ergo quod orat
iniquitatem suam deleri, implicite postu-
lat gratiam sibi infundi.
4 3 *Amplius lava me ab iniquitate mea*,
id est, per infusionem gratiæ tuæ purga
animam meam a macula quam peccando
incurrit, et præsta mihi compunctionem D
internam ac fontem lacrimarum, quibus
ab immunditiis vitiorum laver, quemad-
Jer. IV, 14. modum præcipitur mihi : Lava a malitia
cor tuum. *Et a peccato meo munda me*,
dimittendo pœnam et culpam, ornandoque
mentem claritate gratiarum et virtutum.
Peccata namque animam meam deturpant
ac maculant, atque diabolo similem faci-
unt, et sanctæ Trinitati difformem, omne-
que bonum gratiæ tuæ ab ea impediunt :
Ibid. V, 25. sicut Jeremias propheta ait, Peccata vestra
prohibuerunt bonum a vobis ; et Isaias,
Iniquitates vestræ diviserunt inter Deum *Is.* LIX, 2.
vestrum et vos, et peccata vestra abscon-
derunt faciem ejus a vobis. Unde in libro
Job legitur : Numquid grande est ut con- *Job* XV, 11.
soletur te Deus ? Sed verba tua prava hoc
prohibent. Quoniam ergo, o Domine, Isaia
teste, hic est omnis fructus, ut aufera- *Is.* XXVII, 9.
tur peccatum ; oro, lava me ab iniquitate
mea, quatenus impleatur in me quod scri-
ptum est de te : Non immittet Dominus *Mich.* VII, 18, 19.
ultra furorem suum, quoniam volens mi-
sericordiam est ; revertetur, et miserebi-
tur nostri. Deponet omnes iniquitates no-
stras, et projiciet in profundum maris
omnia peccata nostra. Imple quoque in
me quod quærentibus te per Isaiam pro-
misisti : Si fuerint peccata vestra ut cocci- *Is.* I, 18.
num, quasi nix dealbabuntur ; et si fuerint
rubra quasi vermiculus, velut lana alba
erunt.

Ideo autem peto a peccato mundari,
4 *Quoniam iniquitatem meam ego cogno-* 5
sco. Non illam abscondo, nec me ipsum
excuso, nec dæmoni, nec alteri illam im-
puto, sed peccatum meum confiteor. Quo-
niam ergo initium bonorum, est confessio
malorum seu recognitio peccatorum, igno-
sce mihi, et spiritualem vitam in me or-
dire ac renova. Tu ergo, si misericordiam
consequi cupis, peccatum tuum agnosce,
nec in oculo fratris tui festucam inspicias, *Matth.* VII, 4, 5.
sed trabem quæ in oculo tuo est adspice,
dicque quod scriptum est : Peccavi, et vere *Job* XXXIII, 27.
deliqui, et ut eram dignus, non recepi.
Hinc apud Jeremiam Dominus ait excu-
santi se ipsum : Ego judicio contendam *Jer.* II, 35.
tecum, eo quod dixeris, Non peccavi. Si
autem vis scire quid sit vere iniquita-
tem propriam recognoscere, audi Manassen
orantem, et dicentem : Peccavi, Domine, Oratio Manasse.
peccavi, et iniquitatem meam agnosco. Pe-
to rogans te, ne simul perdas me cum ini-
quitatibus meis. *Et peccatum meum contra
me est semper*, id est, semper displicet mi-
hi, et detestor illud. Alia littera habet,
Coram me est semper, et redit in idem.
Nam sensus est : Semper objicio illud consi-

derationi meæ, et inspicio illud, quatenus ipsum deplangam. A

6 5 *Tibi soli peccavi* : quia omne peccatum est contra legem tuam aliquo modo ; nec peccatum in proximum vel se ipsum habet rationem peccati, nisi in quantum originaliter contrariatur aut dissonat ordini tuæ sapientiæ atque justitiæ, quoniam tu es mensura, causa, et fons universæ sanctitatis. *Et malum coram te feci,* id est, te præsente, et omnia inspiciente, non sum veritus facere malum : et in hoc aggravatur iniquitas mea, quoniam tuam præsentiam tam parum curavi. *Ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas quum judicaris.* Secundum expositores communiter, subintelligitur aliquid hoc loco, videlicet, Remitte mihi, seu Miserere mihi. Ut sit sensus : Tibi soli peccavi, et malum coram te feci, et peto ut mihi remittas ac miserearis, ut justificeris, id est, justus ac verax inveniaris, in sermonibus tuis, quibus per os sanctorum Prophetarum pœnitentibus veniam promisisti, sicut est il-
Osee XIV, 5. lud : Sanabo contritiones eorum, diligam eos spontanee, quia aversus est furor meus ab eis. Et vincas, id est, in justitia ceteros excedas ac superes, quum judicaris, id est, dum aliis judicium tuum innotescit, ac per hoc judicant te bene et recte fecisse, sicque judicium tuum justificant.

Sed melius arbitror ut nihil subintelligatur : imo si bene pensemus, nihil subintelligendum videbitur. Debemus enim sequi expositionem Apostoli. Apostolus vero introducit atque allegat ad Romanos
Rom. III, 4. hæc verba hoc modo : Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax, sicut scriptum est, Ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas quum judicaris. Patet ergo, quod secundum intentionem Apostoli, sanctus David ad hunc sensum prædicta verba induxit, quod Deus ex nostra iniquitate justificatur, et vincit quum judicatur. Et hoc ex sequentibus verbis Apostoli cla-
Ibid. 5. rius liquet : subdit enim, Si autem iniquitas nostra justitiam Dei commendat, quid dicemus ? Sciendum tamen, quod Deum ex nostro peccato justificari, et glorificari, et vincere quum judicatur, intelligi potest dupliciter. Primo, causaliter et directe : et ita verum non est. Secundo, occasionaliter et indirecte seu consecutive : et ita verum est, sicut inducit Apostolus. Et iste est sensus litteralior, quamvis prima expositio stare possit. Est itaque sensus : *Tibi soli peccavi et malum coram te feci, ut* ex hoc occasionaliter et consecutive *justificeris in sermonibus tuis,* quibus dixisti per Prophetas, nullum hominem esse sine pec-
B cato, sed omnem hominem esse mendacem Ps. CXV, 11.
verbo aut opere, seu aliquo vitio : quia ut in libro Job scriptum est, Nemo mundus a Job XV, 14;
sorde. Vel, In sermonibus tuis, quibus pec- XXV, 4.
catorem damnas et punis, justum vero salvas atque glorificas. Malum namque meum a te bene ordinatum, id est juste punitum seu pie indultum, cedit ad gloriam tuam : quemadmodum in Enchiridio Augustinus fatetur ; imo in omnibus reprobis relucet, et commendatur justitia tua atque potentia.

C Denique, ut plenius loquar, verba prædicta quadrupliciter exponi possunt. Jam enim duobus modis exposita sunt. Tertio autem exponuntur : *Tibi soli peccavi et malum coram te feci, ut justificeris in sermonibus tuis,* id est, quatenus consecutive seu concomitanter justus appareas in verbis quibus promisisti te incarnandum ex semine meo. Dum enim ego tam dire peccavi, et tu nihilo minus imples quod promisisti, patet quod non propter merita mea, sed propter tuam justitiam qua
D promissa adimples, humanam naturam ex stirpe mea assumas, *et vincas* alios in æquitate, *quum judicaris* a populo non te debere promissa implere propter enormitatem peccatorum meorum. — Quarto exponitur sic : *Tibi soli peccavi et malum coram te feci, ut justificeris,* id est, quatenus tu solus verus comproberis in sermonibus tuis, *et vincas quum judicaris* sic
vel sic debuisse fecisse ; vel, quum a Pilato Matth.
atque Judæis judicaris ad mortem, qui si- XXVII, 26.
ne dolo et culpa exsistis, et propter mea

delicta omnia pateris : sicque per modum A
sequelæ ex meo peccato justificaris.

Deinde Propheta fragilitatem ac pronitatem mortalis naturæ ad culpam commemorat, quatenus per hoc Deum ad pietatem ac veniam provocet et inclinet, secundum quod Noe in Genesi ipse Deus spopondit :
Gen. VIII, 21. Nequaquam, inquiens, ultra maledicam terræ propter homines ; sensus enim et cogitatio cordis humani, proni sunt ad malum ab adolescentia sua. Ait ergo Da-
7 vid : 6 *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum :* tanquam dicat, Bene misereri B
te decet mihi fragili peccatori, quia ecce in vitiis conceptus sum, *et in peccatis concepit me mater mea.* Quoniam ergo fomes peccati mihi innatus est, mirum non est quod in peccatum prolapsus sum.

Sed quomodo potest homo in iniquitatibus concipi, quum subjectum peccati et virtutis non sit nisi in anima seu intellectuali essentia, quæ corpori humano non statim in conceptione infunditur ? Iterum quæritur, quomodo in iniquitatibus concipiatur, quum non concipiatur nisi in C
originali peccato, quod non est nisi unum peccatum, sicut originalis justitia non erat nisi una virtus. Et respondendum, quod originale peccatum cum semine transfunditur ; non est tamen in semine ut in subjecto, sed ut in radice : et ergo anima mox quum semini sic infecto infunditur, maculatur et originali peccato coinquinatur. Cujus exemplum est de semine leprosi. Leprosus enim non nisi leprosum generat, et lepra cum semine transfunditur; non est tamen in semine ut in subjecto, sed D
quasi in radice : anima vero infusa, statim proles contrahit lepram ex seminis infectione. Ad secundum dicendum, quod originale peccatum formaliter unum est, utpote carentia originalis justitiæ debitæ inesse ; materialiter vero est multa, propter quatuor animæ vulnera ex originali peccato secuta, quæ sunt, ignorantia, malitia, infirmitas et concupiscentia : sicut superius dictum est.

Tertio quæri potest, quomodo parentes originale peccatum transfundant, quum tamen in Baptismo dimissum sit peccatum originale merito passionis dominicæ. Et respondendum, quod licet dimissum sit quantum ad reatum pœnæ seu maculam, non tamen fomes seu inclinatio omnino exstinguitur, quamvis debilitetur. Sed tunc fortius investigatur, quomodo peccatum istud transfundi in omnibus possit, quum tamen ipse concubitus maritalis omni possit peccato carere, imo et virtuosus ac meritorius esse, in quantum est actus justitiæ, qui ab Apostolo præcipitur, dicente,
Uxori vir debitum reddat, et uxor viro 1 Cor. VII, 3.
(nullum autem peccatum, seu peccato inseparabiliter annexum, præcipitur) ; item in quantum est actus religionis ; tertio, in quantum est actus sacramenti. Et respondendum, quod parentes peccatum originale non transfundunt secundum quod particulares et proximæ causæ generationis exsistunt, vel quia in ipso concubitu semper seu inevitabiliter peccent, sed in quantum ex corrupta radice prodierunt. Per hoc quippe proles originale peccatum incurrit, unde ad originalem justitiam aliquo modo tenetur : non autem ad eam tenetur in quantum a primis parentibus nascitur, sed secundum quod a primis parentibus propagatur, tam secundum rationem seminalem, quam secundum corruptam substantiam.

(7 *Ecce enim veritatem dilexisti.* Quasi 8
dicat : Quia tu veritatem diligis, ego propriam culpam sine excusatione confiteor ; et quia ago quod complacet tibi, decet te mihi propitium fieri. Unde ait Salvator :
Cognoscetis veritatem, et veritas liberabit Joann. VIII, 32.
vos. Deus autem veritatem potissimum diligit : nam similitudo est causa amoris. Quoniam ergo Deus naturaliter verus est, et essentialiter veritas increata, constat quod veritatem naturaliter diligit. *Incerta,* id est futura contingentia : de quibus proprie est prophetia, et quæ prævidere Deo
proprium est, juxta illud Isaiæ : Quæ ven- Is. XLI, 23.
tura sunt annuntiate nobis, et sciemus quia dii estis vos ; *et occulta sapientiæ*

tuæ, id est profunda et alta mysteria de A
Divinitate ac summa Trinitate, Christique
incarnatione, passione, resurrectione et
ascensione, *manifestasti mihi*, per illumi-
nationem Spiritus Sancti, clarius, purius
et copiosius quam ceteris vatibus : quia
non per symbolicam illuminationem seu
per sensibiles formas, sed per anagogicam
irradiationem, id est per intelligibilem at-
que internam illuminationem sine sensi-
bilium repræsentatione formarum, accepi
a Spiritu Sancto quæcumque in hoc libro
conscripsi.

9 8 *Adsperges me, Domine, hyssopo.* In
Lev. XIV, 2, 4, 6, 7. Levitico legitur, quemadmodum Dominus
jusserit mundandum a lepra, adspergi hys-
sopo ut mundaretur. Dum ergo ait, Ad-
sperges me hyssopo, designat se spiritua-
lem incurrisse lepram, a qua petit purgari
hyssopi adspersione, id est humilis pœni-
tentiæ contritione. Hyssopus namque est
herba brevis, loco saxoso radicitus hærens,
pulmonisque inflationem repellens ac sa-
nans. Idcirco per eam pœnitentia designa-
I *Cor.* X, 4. tur : quæ in Christo (qui petra vocatur) C
fundatur, cordisque superbiam sanat, et
hominem in propriis oculis parvum et mo-
dicum efficit. *Et mundabor* a macula in-
teriori. *Lavabis me*, lotione spirituali per
gratiæ infusionem, *et super nivem deal-
babor*, id est, ampliori spiritualis munditiæ
ornatu atque candore splendebo, quam sit
nivis albedo. Spiritualis enim puritas, cor-
poralem puritatem omnino excedit. Et hoc
est quod per Ezechielem Dominus ait :
Ezech. XXXVI, 25. Effundam super vos aquam mundam, et
mundabimini ab omnibus inquinamentis D
vestris. De hac adspersione, mundatione
Matth. VI, 17, 18. et lotione Salvator etiam ait : Tu autem
quum jejunas, unge caput tuum, et faciem
tuam lava, ne videaris hominibus jeju-
Apoc. III, 18. nans. Et alibi : Collyrio, inquit, inunge
oculos tuos, ut videas. — Vel sic : *Adsperges
me hyssopo*, id est fide et fructu seu me-
rito sanguinis Christi : cujus utique fide
ac fideli adspersione salvati sunt omnes
veteres Sancti ; *et mundabor* : quia per
meritum sanguinis Christi ab omni culpa
purgamur. *Lavabis me* in fonte Baptisma-
tis : quod ad catechumenos præsertim re-
fertur ; *et super nivem dealbabor* : quoniam
in Baptismo universa peccata donantur,
juxta illud, Salvos nos facit Baptisma, non I *Petr.* III, 21.
carnis depositio sordium, sed conscientiæ
bonæ interrogatio in Deum.

9 *Auditui meo*, exteriori et interiori, *da- 10
bis gaudium* de indulgentia peccatorum,
et lætitiam de restitutione gratiarum. Ad
litteram Deus dedit sancto David hoc gau-
dium, hancque lætitiam, dum ei per Na- II *Reg.* XII, 13.
B than prophetam atque per inspirationem
internam, veniam repromisit, gratiamque
rependit. Nos quoque gaudium et lætitiam
a Deo recipimus, dum nos per sacram Scri-
pturam consolatur, dicendo illud : Si im- *Ezech.* XVIII, 21, 22.
pius egerit pœnitentiam, omnium iniqui-
tatum ejus non recordabor amplius. Et
iterum : Revertimini et vivite, quia nolo *Ibid.* 32, 23.
mortem peccatoris, sed ut convertatur et
vivat. Nec his dissonat quod Salvator af-
firmat : Non est, inquiens, voluntas ante *Matth.* XVIII, 14.
Patrem vestrum, ut pereat unus ex pusillis
istis. Propter quod alibi habetur : Deus *Sap.* I, 13.
mortem non fecit, nec delectatur in perdi-
tione vivorum. Denique magnam nobis in-
gerit lætitiam, dum se tam paratum, imo
paratissimum offert ad gratiam infunden-
dam, secundum quod ipse protestatur :
Omnis qui petit, accipit ; et qui quærit, *Matth.* VII, 8; *Luc.* XI, 10.
invenit ; et pulsanti aperietur. Et iterum :
Pater vester cœlestis dabit spiritum bonum *Luc.* XI, 13.
petentibus se. Per instinctum quoque oc-
cultum Spiritus Sancti dat nobis Deus gau-
dium et lætitiam : quia (ut ait Apostolus)
ipse Spiritus reddit testimonium spiritui *Rom.* VIII, 16.
nostro, quod sumus filii Dei. Et iterum :
Dedit pignus Spiritus in cordibus nostris. II *Cor.* I, 22.
Et exsultabunt ossa humiliata. Nomine
partis designatum est totum, ut sit sensus :
De infusione gaudii et lætitiæ exsultabo
ego peccator et pœnitens, qui usque ad
ossium humiliationem, seu corporis incli-
nationem, genuflexionem seu prostratio-
nem humiliavi me ipsum. Vel : Exsulta-
bunt ossa humiliata, id est, interior lætitia
ex sua plenitudine in corpus redundabit,

et ossa corporis certis indiciis interiorem A
Prov. xvii, 22. jucunditatem ostendent. Sicut enim spiritus tristis exsiccat ossa, sic spiritus hilaris
impinguat atque lætificat ossa. Vel : Exsultabunt, id est, hilariter et fortiter agent,
ossa humiliata, id est virtutes animæ, quæ ante pœnitentiam oppressæ, sopitæ, otiosæque erant, sed post pœnitentiam hilariter et ferventer operari cœperunt, quo-
Rom. v, 20. niam ubi abundavit iniquitas, abundat et gratia.

11 (10) *Averte*, o Domine, *faciem tuam*, id
est considerationem tuam, *a peccatis meis*, B
et obliviscere ea, id est, per modum obliviscentis te habe in non ulciscendo et
ignoscendo. Et hoc utique Deus piissimus libenter faciet, si tu ipse peccata tua adspicias, ponderes, defleas, corrigas, atque devites : alioqui faciet tibi quod de perseverantibus in peccato per Amos prophe-
Amos viii, 7. tam ait : Juravit Dominus : Si oblitus fuero
usque ad finem omnia opera eorum. Unde negligenti et propria mala non deploran-
Rom. ii, 4, 5. ti, ait Apostolus : An divitias bonitatis
Dei et patientiæ et longanimitatis contem- C
nis ? Ignoras quoniam patientia Dei ad pœnitentiam te adducit ? Secundum duritiam autem tuam et impœnitens cor tuum, thesaurizas tibi iram in die iræ et revelationis justi judicii Dei. Itaque, o Domine, Averte faciem tuam, id est justitiæ tuæ animadversionem, a peccatis meis, ut nec gratiam in præsenti, nec gloriam in futuro mihi propter eorum demerita abstrahas ; *et omnes iniquitates meas dele*, dimittendo pœnam et culpam, recipiendoque
me ad amicitiam tuam, ac si nunquam D
peccassem.

12 (11) *Cor mundum crea in me, Deus :* id
est, esse spirituale et meritorium age et
Matth. v, 8. inchoa in me per gratiæ creationem. Beati
enim mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Cordis enim munditia, omnium exercitiorum nostrorum finis ultimus esse debet, secundum quod Salomon admonet :
Prov. iv, 23. Omni custodia custodi cor tuum. Et si veram cordis puritatem adipisci desideras, hunc versum mente et ore sic iteres, tractes, cogites, ores et depromas, quomodo naribus tuis anhelitum attrahis. Magna namque est et ineffabilis virtus versus hujus atque sequentium. *Et spiritum rectum innova*, id est, Spiritum Sanctum de novo infunde, *in visceribus meis*, id est in intimis animæ meæ, dando gratiam, sapientiam, caritatem, ceterasque virtutes ac
dona Spiritus Sancti. (12) *Ne projicias me* 13
propter peccata mea, *a facie tua*, id est a pietatis tuæ adspectu et conservatione ; *et spiritum sanctum tuum*, id est inhabitationem gratiosam et piam præsentiam Spiritus Sancti, *ne auferas a me*, sed in bono
conserva me. (13) *Redde mihi lætitiam sa-* 14
lutaris tui, id est contemplationem jucundam de Christo, in quo omnium salus consistit. Hanc enim videtur David per culpam ad tempus perdidisse, et spiritum propheticum amisisse. Unde nec proprii peccati enormitatem advertit. Nos quoque eam
peccando amittimus : quoniam in malevo- Sap. i, 4.
lam animam non introibit sapientia. Idcirco pro ejus restitutione, augmento et conservatione indesinenter orare debemus. *Et spiritu principali*, id est Spiritu Sancto, *confirma me*, stabiliendo cor meum in
gratia ejus : quia ut ait Apostolus, Opti- Hebr. xiii, 9.
mum est gratia stabiliri cor. Nemo enim II Tim. ii, 5.
coronatur, nisi legitime certet ; nec salva- Matth. x, 22; xxiv, 13.
bitur, nisi qui usque in finem perseveraverit : quod nulli possibile est, nisi quem Deus Spiritu Sancto confirmat.

Ecce in versibus istis beatissimus David supergloriosissimæ Trinitatis fidem atque mysterium evidenter demonstrat. Nam nomine Dei, designat Patrem ; nomine spiritus recti, principalis et sancti, exprimit Spiritum Sanctum ; nomine autem salutaris, explicat Filium, de quo Petrus ait,
Non est in alio aliquo salus. Similiter Act. iv, 12.
Isaias propheta Trinitatem divinarum personarum clare fatetur, dum per eum Do-
minus ait : Ego primus et ego novissimus. Is. xlviii, 12.
Et post pauca iste primus et novissimus
subdit : Et nunc Dominus Deus misit me, Ibid. 16.
et spiritus ejus. Ibi per primum et novissimum intelligitur Christus, qui in Apoca-

Apoc. I. 17. lypsi ait, Ego sum Alpha et Omega, princi- A
Is. XXII. 13. pium et finis ; et rursus, Ego sum primus
et novissimus et vivus, et fui mortuus, et
ecce sum vivens in sæcula sæculorum, et
habeo claves mortis et inferni. Dum ergo
Christus se missum a Domino et Spiritu
ejus testatur, Trinitatis mysterium claris-
sime demonstratur.
15 14 *Docebo iniquos vias tuas :* id est,
gratiam mihi a te concessam, aliis commu-
nicabo, eosque ad pœnitentiam salutarem
inducere meo exemplo studebo, atque præ-
cepta divina observare eos exhortabor. B
Hoc ad sanctum David tanquam ad populi
principem pertinebat : imo ad quoslibet
aliquo modo pertinere videtur, secundum
I *Petr.* IV. 10. illud, Unusquisque sicut accepit gratiam,
in alterutrum illam administrantes, sicut
boni dispensatores multiformis gratiæ Dei.
Galat. VI. 1. Propter quod Paulus ait : Fratres, et si
homo præoccupatus fuerit in aliquo de-
licto, vos qui spirituales estis, hujusmodi
instruite in spiritu lenitatis, considerans
te ipsum, ne et tu tenteris. Unde Diony-
sius dicit, quod omnium divinarum per- C
fectionum altissima est, Dei cooperato-
rem exsistere in reductione animarum ad
primum principium. *Et impii ad te con-
vertentur,* ex mea doctrina : quod valde
meritorium est, quemadmodum scriptum
Jacob. V. 20. est : Qui converti fecerit peccatorem ab
errore viæ suæ, salvabit animam ejus a
morte, et operit multitudinem peccato-
Dan. XII. 3. rum. Et Daniel dicit : Qui docti fuerint,
fulgebunt quasi splendor firmamenti ; et
qui ad justitiam erudiunt plurimos, quasi
stellæ in perpetuas æternitates. Sed quis D
dignus est ita illuminari divinitus, ut sit
ipse ad aliorum informationem idoneus ?
Respondeat nobis illustrissimus Isaias qui
Is. XXVIII. 9. ait : Quem docebit Dominus scientiam, et
quem intelligere faciet auditum ? Ablacta-
tos a lacte, avulsos ab ubere, id est eos
qui carnales delicias atque sensuales vo-
Hebr. V. 14. luptates devitant, et solidum cibum cape-
II *Cor.* X. 3. re possunt ; qui in carne viventes, non
secundum carnem ambulant, nec mundi
vanitates admittunt. Hinc enim videmus

multos ad alios instruendos multum para-
tos ; sed parum aut nihil proficiunt, quo-
niam non ex Spiritu Sancto, sed proprio
sensu loquuntur, habentque verba frigida,
arida, non acuta, penetrativa et calida.
Quibus singulis ait Apostolus : Confidis *Rom.* II, 19-21. 23.
te ipsum esse ducem cæcorum, lumen eo-
rum qui in tenebris sunt, eruditorem in-
sipientium, magistrum infantium, etc. Qui
ergo alium doces, te ipsum non doces ?
Qui gloriaris in lege, per prævaricationem
legis Deum inhonoras ?
15 *Libera me de sanguinibus,* id est 16
peccatis præteritis, præsentibus et futuris,
Deus omnium, *Deus salutis meæ,* in cujus
potestate salus mea consistit, a quo tota
perfectio mea procedit, et omne bonum
animæ meæ dependet ; *et exsultabit,* id
est, cum exsultatione cantabit et dicet,
lingua mea justitiam tuam, id est justa
judicia tua, quibus obstinatos condemnas,
pœnitentibus misereris, orantes exaudis,
toto corde conversis abundantiam gratiæ
tribuis, et peccatorem propria peccata con-
fitentem justificas. 16 *Domine, labia mea* 17
aperies, id est, ex interiori devotione et
gratia facies labia mea in actum bonæ locu-
tionis prorumpere, sic quod ex monitione
Spiritus Sancti ad loquendum procedam,
non quasi ex me ipso inductus. Qui enim a *Joann.* VII, 18.
se ipso loquitur, gloriam propriam quærit.
Et os meum annuntiabit laudem tuam :
quia tunc vere dignus ero laudator, si la-
bia mea a te aperiantur, quemadmodum
alibi dicis : Aperi* os tuum, et ego imple- * Dilata *Ps.* LXXX, 11.
bo illud.
Deinde David causam allegat, cur decuit
Deum sibi ignoscere. 17 *Quoniam si vo-* 18
luisses sacrificium legale, *dedissem utique*
sacrificium pro satisfactione mei excessus ;
sed *holocaustis* legalibus et figurativis *non
delectaberis.* Sacrificia enim veteris legis
nec continebant gratiam, neque per se ac-
cepta erant, sed ex devotione offerentis
dumtaxat. Idcirco per ea nullus Deum pla-
care potuit, nisi qui ante oblationem vel
saltem in ea gratiam habuit. Unde ait scri-
ptura Geneseos : Respexit Dominus ad Abel *Gen.* IV, 4.

et ad munera ejus. Primo enim respexit A
ad offerentem, deinde ad hostiam. Indi-
guit itaque David ante sacrificiorum obla-
tionem vel in ea gratiam adipisci. Quili-
bet quoque fidelis de se ipso hæc verba
dicere potest : quia si Deo placerent, etiam
in novo Testamento sacrificia legalia per-
manerent, et pro satisfactione a Christi-
19 anis immolarentur. 18 *Sacrificium Deo
spiritus contribulatus :* id est, anima pro
peccatis gemens ac tristis, est sacrificium
Deo acceptum : quia se ipsam Deo of-
fert, propriam voluntatem ei subjiciens ad B
agenda et patienda quæ sunt Deo placita.
Eccli. xxxv, 2. Unde Ecclesiasticus inducit : Salutare sa-
crificium est, attendere mandatis, et dis-
cedere ab omni iniquitate. Et Baruch :
Baruch ii, 18. Anima quæ tristis est super magnitudine
mali, et incedit curva et infirma, et oculi
deficientes, et anima esuriens dat gloriam
et justitiam tibi Domino. *Cor contritum et
humiliatum, Deus, non despicies,* sicut
Is. lxvi, 2. per Isaiam testatus es : Ad quem respi-
ciam, nisi ad pauperculum et contritum
spiritu, et trementem sermones meos ? Et C
Job xxii, 29, 30. Job ait : Qui humiliatus fuerit, erit in
gloria, et salvabitur innocens. Et Eccle-
Eccli. xxxv, 21. siasticus : Oratio humiliantis se cœlos
penetrabit.
20 (19) *Benigne fac, Domine, in bona vo-
* alias ut *luntate tua Sion, et * ædificentur muri
Jerusalem.* Versus iste cum sequenti, pri-
mo exponendus est litteraliter ; et est sen-
sus : O Domine, in tua bona voluntate qua
II Reg. vii, 12, 13. promisisti mihi quod filius meus Salo-
mon ædificaret tibi templum, fac benigne
Sion, id est, pie adimple in monte Sion D
quod promisisti, ut scilicet in eo ædifice-
tur templum nomini tuo ; et ædificentur
muri Jerusalem, id est parietes templi vel
muri civitatis, quos David vidit in spiritu
21 sæpius destruendos. (20) *Tunc,* id est tem-
plo ædificato, *acceptabis sacrificium justi-
tiæ,* quod tibi juste offertur, *oblationes,*
quæ non totaliter incendebantur, *et holo-
causta,* quæ omnino comburebantur ; *tunc
imponent* ministri templi *super altare
tuum,* in templo, *vitulos,* quia secundum
legem vitulus erat animal aptum ad offe-
rendum.

Moraliter vero sic exponuntur : *Beni-
gne fac, Domine, in bona voluntate tua,*
qua hominibus semper gratiam repromit-
tis, dummodo convertantur ad te, *Sion,* id
est Ecclesiæ militanti, te per fidem specu-
lanti, conservando eam in fide et gratia
Christi, *et ædificentur muri Jerusalem,* id
est prælati Ecclesiæ, qui sunt aliorum de-
fensores ac muri seu firmamentum. Hi
ergo spiritualiter ædificentur, id est, in
profectu virtutum et gratia confirmentur :
quemadmodum dicit Apostolus, Quæ ædi- Rom. xiv,
ficationis sunt, invicem custodiamus ; et, 19.
Unusquisque proximo suo placeat in bo- Ibid. xv, 2.
num, ad ædificationem. Vel : Ædificentur
muri Jerusalem, id est, duo populi Judæi
et Græci in unam Ecclesiæ fidem concur-
rant, et unus in Christo populus fiant, sic-
ut Apostolus dicit : Non est distinctio Ju- Ibid. x, 12.
dæi et Græci. *Tunc acceptabis* in Ecclesia
catholica *sacrificium justitiæ,* id est sacri-
ficium laudis et Eucharistiæ, *oblationes*
orationum et eleemosynarum, exteriorum-
que rerum, *et holocausta,* id est, propria-
rum voluntatum meram atque spontaneam
abnegationem, eorum videlicet qui se to-
tos divino cultui offerunt, cuncta contem-
nunt, nec aliquid sibi proprium retinent.
Tunc imponent super altare tuum : quod
est humanitas Christi, per quam omnia
nostra officia fiunt accepta ; *vitulos,* id
est se ipsos, sequendo vestigia ejus, et
ejus exemplo se ipsos quotidie mortifi-
cantes, sicut testatur Apostolus : In omni Philipp. i,
fiducia magnificabitur Christus in corpore 20, 21.
meo, sive per vitam, sive per mortem. Mi-
hi enim vivere Christus est, et mori lu-
crum. Vel : Imponent super altare tuum vi-
tulos, id est, in fide Ecclesiæ offerent tibi
laudes divinas : sicut apud Osee scriptum
est, Reddemus vitulos labiorum nostrorum. Osee xiv, 3.

Porro anagogice exponuntur hæc sic : *Be-
nigne fac, Domine, in bona voluntate tua
Sion,* id est triumphanti Ecclesiæ te per
speciem contemplanti, *et ædificentur muri
Jerusalem,* id est, ruina angelorum malo-

rum reparetur per salvationem hominum A electorum. I Cor. XIII, 10. *Tunc,* quando videlicet venerit quod perfectum est, maxime post diem Amos IX, 11. generalis judicii, quando omnino reædificati erunt muri cœlestis Jerusalem, quæ Galat. IV, 26. est mater nostra, de qua nobis quotidie Ps. LXXXVI, 3. gloriosa dicuntur (utinam et digne desiderentur) : tunc, inquam, o Domine, *acceptabis sacrificium justitiæ,* id est laudes perpetuas, purissimas, atque perfectas, *oblationes,* quibus omnes Beati in patria se totos offerunt tibi, stantes semper inavertibiliter conversi et fixi in te ; *et holocausta,* id est actus caritatis perfectos. Sancti enim in patria præceptum de amando Deum perfecte adimplent, quod in via fieri nequit : et hi actus caritatis, holocausta dicuntur, quia per eos intellectuales creaturæ in divinum amorem totaliter resolvuntur. *Tunc imponent super altare tuum,* id est in cœlo empyreo, *vitulos* labiorum, sicut expositum est ; vel, Vitulos, id est se ipsos, quoniam igne divini amoris incenduntur, liquefiunt, et in Deum penitus transformantur.

Ecce excellentissimum psalmum audivimus, qui non solum verborum suorum sensu nos instruit, sed etiam auctoris sui exemplo nos plurimum erudit. Quis enim de se ipso præsumere potest, quum videat auctorem psalmi hujus, sanctum David, post tantam divinorum adeptionem charismatum, tam graviter cecidisse, non solum in adulterium, sed et in homicidium ? Qui quum in juvenili ætate tam perfectus et humilis exstitisset, ut nec inimicum I Reg. XXIV, 5-8; XXVI, 7-12. suum letalem lædere vellet, aut lædi permitteret, sed bonum pro malo reddens, eum a morte eriperet qui totis viribus se interficere laborabat, qui leonem et ursum I Reg. XVII, 34-36, 49. devicit, qui gigantem dejecit, qui tantas tamque sacratissimas revelationes suscepit, jam senectute potitus, in tam immania se peccata prostravit. Denique, quis desperare possit, dum audit virum adulterum et homicidam ad tantam perfectionem reductum? Studeamus ergo, carissimi, cum sancto David veraciter pœnitere, atque in omnibus non simulatam humilitatem amplecti : quia (ut ait Leo Papa) tota christianæ sapientiæ disciplina non in abundan- B tia verbi, non in astutia disputandi, neque in appetitu laudis et gloriæ, sed in vera et voluntaria humilitate consistit : quam Dominus Jesus ab utero Matris usque ad supplicium crucis, pro omni fortitudine et elegit, et docuit. Et iterum : Tota, inquit, victoria Salvatoris, qua et diabolum superavit et mundum, humilitate est concepta, humilitate confecta. Unde Christus testatur : Nisi conversi fueritis, et efficiamini Matth. XVIII, 3, 4. sicut parvuli, non intrabitis in regnum cœlorum. Quicumque ergo humiliaverit se C sicut parvulus iste, hic major est in regno cœlorum. Ad quod nos post hujus incolatum exsilii statim perducat Creator omnipotens, trinus et simplex, qui est super omnia Deus sublimis et benedictus. Amen.

PRECATIO.

Miserator Deus, faciem tuam a peccatis nostris averte, et omnes in conspectu tuo iniquitates nostras dele ; lava nos ab in- D justitia nostra, ut dono gratiæ tuæ emundati, in sancta ac tibi placita conversatione semper maneamus.

FINIS COMMENTARIORUM IN PRIMAM QUINQUAGENAM PSALTERII

COMMENTARIA
IN SECUNDAM QUINQUAGENAM
PSALTERII

PROŒMIUM

TESTIMONIUM *perhibens* Deus David, *dixit : Inveni David filium Jesse, virum* Ps. LXXXVIII,
secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas. Act. XIII, 22. 21, juxta LXX.

O quanta perfectio, quamque sublime præconium, attributa sunt sancto viro Prophetarum eximio, in verbis inductis ! Quid enim tam altum, sicut divinæ menti esse unanimem, divino cordi seu voluntati esse concordem ? Porro, quorum una affectio, corque conforme, horum summa est amicitia ; et quorum summa est amicitia, horum maxima est communio, intima unio, familiaritasque præcipua. Amicis namque sunt cuncta communia : et quanto quis [amicum] amplius diligit, tanto bona sua quæ habet, ei copiosius impertitur, si eget aut expedit. Propterea, sicut beatissimus David divinæ voluntati conformior fuit, sic Deo amabilior exstitit, et ideo secreta sua ei plenius atque lucidius revelavit, ea præsertim, quæ ad Christum et sponsam ejus Ecclesiam pertinent. Propter quod humiliter gloriatur, et veraciter confitetur : Incerta, *Ps.* L, 8.
inquiens, et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Unde et liber Psalmorum sententiosior creditur, et Christi mysteriis plenior, quam ceteri Prophetarum libri.

Quum ergo in superiori libro exposita sit (prout Dominus dedit) prima quinquagena Psalterii, inchoanda jam est secunda quinquagena ejusdem. Et sicut illic professus sum, hanc esse intentionem meam in elucidatione libri Psalmorum, ut tam stili quam sententiæ difficultatem devitem, ipsosque psalmos quadrifariam (dum materia patitur, et expedire videtur) explanem ; sic nunc quoque profiteor. Et omnino in promptu scire oportet, quæ sit distinctio inter sensum Scripturæ litteralem, allegoricum, tropologicum, et anagogicum : quod, quia in superiori libro positum est, jam reiterandum non arbitror.

Ego vero totis præcordiis invoco Spiritum Sanctum, quatenus me in elucidatione divinæ Scripturæ dignetur dirigere. Et ut hoc plenius fiat, precor bonitatem ipsius, ut tali ac tanta gratia impleat animam meam, qua tam amorose Deo conjungar, ut ab ipso in omnibus instrui merear. Vere enim Deus sanctus et benedictus, electos suos amicos singulariter et mirabiliter illustrare consuevit et erudire. Propter quod scriptum est :
Non faciet Dominus verbum, nisi revelaverit secretum suum ad servos suos Prophetas. *Amos* III, 7.
Et Christus discipulis ait : Jam non dicam vos servos, sed amicos meos, quia omnia *Joann.* XV,
quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis. 15.

COMMENTARIA

IN SECUNDAM QUINQUAGENAM

PSALTERII

ARTICULUS PRIMUS

EXPOSITIO LITTERALIS PSALMI QUINQUAGESIMI PRIMI : QUID GLORIARIS IN MALITIA ? ETC.

Psalmus jam declarandus, hoc titulo A
1 prænotatur : *In finem, intellectus David,*
2 *quum venit Doeg Idumæus, et annuntiavit Sauli, et dixit : Venit David in domum Achimelech.* Juxta intellectum litteralem, sensus tituli hujus clarus est ex historia libri Regum. Legitur enim ibidem, quemadmodum Saul dolens de evasione David, I *Reg.* XXII, 7-10. dixit ad servos suos : Audite me, filii Jemini, quia non est in vobis qui doleat vicem meam, et annuntiet mihi de David filio Isai. Respondens autem Doeg Idumæus, qui erat primus inter servos Saulis, et potentissimus pastorum ejus : Vidi, inquit, filium Isai in Nobe apud Achimelech sacerdotem, qui cibaria et gladium Goliath *Ibid.* 16, 17. dedit ei. Ob hanc causam præcepit Saul occidi ipsum Achimelech (seu Abimelech, quia utrumque dicitur) et omnem domum patris ejus. Cujus facinoris Doeg exsecutor *Ibid.* 18-21. fuit, sicut ibidem legitur : Conversus Doeg irruit in sacerdotes, et trucidavit in illa die octoginta quinque viros vestitos ephod lineo. Nobe quoque civitatem sacerdotum percussit in ore gladii, tam homines quam C jumenta. Abiathar vero, filius Achimelech, evasit, et venit ad David, eique retulit cuncta quæ facta sunt.

De hoc igitur edidit David hunc psalmum, qui ad litteram exponi potest de ipsa re gesta, quamvis fructuosius convenientiusque exponatur de re significata seu figurata. Dum enim psalmi de Christo vel Ecclesia litteraliter intelliguntur, litteralis sensus dulcis et devotione plenus est, et diligenter scrutandus. Dum vero de David, seu simili aliquo intelliguntur, litteralis sensus parum devotionis atque dulcedinis confert. Unde devoti parum afficiuntur in expositione hujusmodi. Ideo de B tali expositione pauca dicam. Secundum hanc itaque expositionem sensus tituli est : *Intellectus David,* id est, in psalmo isto ponitur eruditio sancti David, dirigens nos *in finem,* id est in veram felicitatem et Christum, ad quam perveniemus, si eruditioni hujus psalmi paruerimus : intellectus, inquam, a David conscriptus, *quum venit,* id est, postquam venit, *Doeg Idumæus.* Cetera enim jam patuerunt.

Increpatorie ergo alloquens David
ipsum Doeg, ait : I *Quid gloriaris in* 3
malitia? id est, quo fructu et utilitate lætaris de opere malo, et perpetratione peccati, quo me virum innocentem et Achime- I *Reg.* XXII, 9, 18.

lech sacerdotem prodidisti, eumque cum suis consanguineis occidisti? Gloriabatur enim Doeg de his, quia per hæc maximam sibi amicitiam acquisivit regis iniqui. Sed hæc gloriatio, mala animæque nociva fuit: ideo David Doeg redarguit, Quid, inquiens, gloriaris in malitia, quod tibi non expedit? *Qui potens es in iniquitate,* id est, qui potens fuisti ad occidendum viros innoxios, et potestate tibi collata abusus es, opprimendo te meliores.

4 (2) *Tota die,* id est incessanter, *injustitiam cogitavit lingua tua,* id est, opus injustum, dolos, atque insidias contra me et meos amicos concepit lingua cordis tui, videlicet intellectus, quo interiora verba seu cogitationes formantur; vel, Lingua oris cogitavit, id est, ex interiori cogitatione dixit. Doeg enim assidue insidiabatur sancto David et ejus consociis. Unde
I *Reg.* xxii, 22. David ad Abiathar dixit: Sciebam in die illa, quod quum ibi esset Doeg Idumæus, procul dubio annuntiaret Sauli. *Sicut novacula acuta fecisti dolum.* Novacula acuta, quum pilos tollere habeat, aliquando dire et subito vulnerat. Sic detractores et impii, quum regem et dominum suum bene et recte informare deberent, falsa ei vel non revelanda annuntiant, aliis detrahunt, damna infligunt, et mortem procurant: et hoc modo Doeg dolum quæsivit in David et Achimelech, atque in ceteros, quos primo diffamavit, deinde occidit.

5 (3) *Dilexisti,* o Doeg, *malitiam,* id est opus crudele, *super benignitatem,* id est magis quam opus misericordiæ, quoniam sacerdotes crudeliter trucidasti, neque innocentibus es misertus; *iniquitatem magis quam loqui æquitatem,* id est, magis amasti loqui verba iniqua, dolosa et invidiosa, quam vera ac justa. Doeg enim, ut Sauli amplius complaceret, multa crimina
Ibid. 10. David imposuit: et quod dixit Achimelech consuluisse Dominum pro David, aliqui dicunt fuisse falsum, et a Doeg confictum, sicut moris est detractoribus, dum aliquid verum annuntiant, falsa miscere. Non enim in textu libri Regum habetur, quod Achi-

A melech consuluerit Dominum pro David, sed quod panes et gladium dederit ei. I *Reg.* xxi, 6, 9.
6 (4) *Dilexisti omnia verba præcipitationis,* id est sermones ad præcipitandum et occidendum ordinatos, tam proprii oris, quam domini tui Saulis, quem libenter audisti loqui dura adversum me, o *lingua dolosa,* id est, o tu, Doeg, qui linguam dolosam habebas. Solet namque nomine partis, totum significari, præsertim dum quis maxime vacat actui partis alicujus: quemadmodum ait Apostolus, Cretenses semper *Tit.* i, 12.
B mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri.

7 (5) *Propterea,* o Doeg, *Deus* justus judex *destruet te in finem,* omne spirituale et meritorium esse tibi auferendo, seu non præstando, teque æternaliter condemnando, nisi pœnitentiam egeris. *Evellet te, et emigrabit te de tabernaculo tuo,* id est, te ab hostibus tuis occidi permittet: sicut et factum est. In monte enim Gelboe cum Saule occisus est: quia, secundum Hebræos, ipse tunc erat armiger Saulis, qui quum I *Reg.* xxxi, 4, 5.
vidisset Saulem irruisse in gladium suum,
C irruit etiam ipse in gladium proprium. Tunc ergo evulsus est Doeg de tabernaculo suo, id est, anima ejus a corpore separata fuit, et domum suam non magis inhabitavit, sed aliis eam reliquit. *Et radicem tuam de terra viventium,* id est, semen seu filium tuum evellet Dominus de terra Judææ. Nam et filium ejus David occidit, ut dicunt Hebræi. Qui enim annuntiavit David, dicens Saulem et filios ejus cecidisse in prælio, adjiciens se irruisse in Saulem, filius Doeg fuisse putatur. Quum enim II *Reg.* i, 4. *Ibid.* 10.
D dixisset ei David, Unde es tu? respondit, Filius hominis advenæ Amalecitæ ego sum: tuncque occidit eum David, eo quod dixisset se misisse manum suam in christum Domini. Ecce ex isto apparet, quod David in spiritu præcognovit dejectionem et pœnam Doeg. *Ibid.* 13. *Ibid.* 15, 16.

8 (6) *Videbunt justi,* id est, diligenter considerabunt justam Dei ultionem in Doeg, *et timebunt* divinum judicium, ne ipsis simili modo contingat. Pestilente enim flagellato, sapiens sapientior erit. *Et super eum* *Prov.* xix, 25.

ridebunt, id est, de justa pœna Doeg gau- A
debunt, conformando se divinæ justitiæ,
9 *et dicent : Ecce homo qui non posuit Deum*
adjutorem suum, id est, qualiter accidit
ei, qui non est in Deo confisus. (7) *Sed*
speravit in multitudine divitiarum sua-
rum. Doeg enim ditissimus fuit, quoniam
I *Reg.* xxi, 7. potentissimus pastorum Saul erat ; hasque
divitias adulando et justitiam pervertendo
collegit, atque in ipsis potius quam in Deo
speravit. *Et prævaluit in vanitate sua.*
Doeg namque ad tempus contra justum
David et alios bonos confortatus est, et in B
vanitate sua, id est superbia et vanis divi-
tiis, floruit, viguit, aliosque oppressit.
10 (8) *Ego autem* David *sicut oliva fructi-*
fera exsistens *in domo Dei*, id est in Syna-
goga seu populo Judæorum, quos verbis
atque exemplis instruxi, et in bonis operi-
bus fecundavi : sicque ad instar olivæ fru-
ctificavi in populo, cujus dux fui, multos
convertendo ad Deum, conversos quoque
et bonos provocando ad meliora ; *speravi*
in misericordia Dei in æternum, id est to-
to tempore vitæ meæ, *et in sæculum sæ-* C
culi, id est sine fine : non quod in futura
vita, scilicet in patria, maneat spes ; sed,
Speravi, inquit, in misericordia Dei in
æternum, et in sæculum sæculi, id est ad
hoc seu propter hunc finem, ut æterna,
non temporalia, bona ab ipso adipiscar, et
æternaliter felix efficiar.
(9) *Confitebor tibi*, id est, ad gloriam 11
tuam tua bona, et mea mala, confessione
laudis et pœnitentiæ enarrabo, *in sæcu-*
lum, id est diu et indesinenter, *quia feci-*
sti mihi tantam pietatem et gratiam. *Et*
exspectabo nomen tuum, id est, patienter
præstolabor adventum tuum, resurrectio-
nem futuram, et gloriam Beatorum : nec
in adversis relinquam te, sed quidquid
mihi acciderit, spem habebo immobilem
in te, seu in nomine tuo ; *quoniam bonum*
est in conspectu sanctorum tuorum, id est,
quia nomen tuum dulce et bonum est ju-
dicio electorum, et in consideratione et
experientia devotorum, qui gustaverunt
quam magna sit multitudo dulcedinis tuæ, *Ps.* xxx, 20.
Domine, idcirco et optime sentiunt de te :
quemadmodum Jeremias testatur, Bonus *Thren.* iii, 25.
est Dominus sperantibus in eum, et ani-
mæ quærenti illum.

ARTICULUS II

EXPOSITIO ALLEGORICA, VIDELICET DE CHRISTO, EJUSDEM PSALMI QUINQUAGESIMI PRIMI.

ALLEGORICUS denique sensus sacræ
Scripturæ est, dum ea quæ de veteri- D
bus Sanctis leguntur, de Christo intelligun-
I *Cor.* x, 11. tur. Omnia enim in figuris contingebant
illis. Secundum hunc itaque intellectum,
per David, qui interpretatur manu for-
tis, seu desiderabilis adspectu, intelligitur
Ibid. i, 24. Christus, virtus Dei, qui est speciosus for-
Ps. xliv, 3. ma præ filiis hominum. Per Doeg vero,
qui interpretatur motus, intelligitur Judas
Joann. xii, 6 ; *Matth.* xxvi, 14-16. proditor, avaritia inflammatus ad Chri-
stum vendendum. Per Saulem vero, qui
interpretatur appetitio seu mors, intelli-
gitur princeps sacerdotum, seu populus *Matth.* xxvii, 1, 25.
Judæorum, Christi sanguinem sitiens. Est
igitur sensus : *In finem, intellectus David*, 1
id est, intellectus hujus psalmi in Deum
nos dirigens, convenit Christo per David
figurato ; *quum venit Doeg Idumæus*, id 2
est Judas traditor avarus atque terrenus
(Idumæus namque interpretatur terrenus),
et annuntiavit Sauli, id est principi sacer-
dotum ac ejus concilio, *et dixit* ei : *Venit*
David, id est Christus, *in domum Achi-*
melech, id est in societatem discipulorum
suorum. Achimelech siquidem interpreta-

tur regnum patris mei : per quod desi-
gnatur Ecclesia, in qua Deus per gratiam
regnat. Hæc vero annuntiatio Judæ fuit
Matth. xxvi, 14.15. feria quarta, dum Christum vendidit, di-
cens Judæis eum venisse in Bethaniam
cum discipulis suis in domum Marthæ ; et
Joann. xiii, 30. item feria quinta, quando post buccellam
exivit continuo, dicens Judæis Jesum ve-
nisse cum discipulis suis in cœnaculum,
in quo Cœnam novissimam celebravit, et
esse exiturum in locum in quem Jesus fre-
quenter egredi consuevit. Unde scriptum
Ibid xviii, 2. est : Sciebat autem et Judas, qui tradebat
eum, locum, quia frequenter Jesus conve-
nerat illuc, etc. Diligenter namque indica-
vit Judas Judæis, locum in quem Christus
advenit, et inter quos fuit : quoniam, sicut
Luc. xxii, 6. scriptum est, Quærebat opportunitatem ut
traderet eum sine turba.

Propheta igitur in persona Christi, seu
ipse Christus, Judam proditorem redar-
3 guens, ait : *Quid gloriaris in malitia,* id
est in venditione et proditione sanguinis
innocentis Magistri ac Domini tui, qui tibi
tot bona contulit, tantaque dilectionis si-
gna ostendit, *qui potens es in iniquitate,*
id est, qui tardus et impotens fuisti ad
bene operandum, velox autem et cautus
4 ad vendendum atque prodendum? *Tota
die,* præcipue feria quarta et quinta ante
Parasceven, *injustitiam,* id est injustam
venditionem et fallacem proditionem, *co-
Matth. xxvi, 14-16. *gitavit lingua tua,* quando cum Judæis
tractabas quomodo me traderes eis. *Sicut
novacula acuta fecisti dolum,* quia in fa-
cie me laudasti, et occulte detraxisti. Ma-
xime autem dolum fecit Judas sicut acuta
novacula, quando antecedebat cohortem
et ministros Judæorum, dicens eisdem :
Marc. xiv, 44. Quemcumque osculatus fuero, ipse est ;
tenete eum, et ducite caute. Ideo namque
Luc. xxii, 48. Christus ei dixit : Juda, osculo Filium ho-
minis tradis?

5 *Dilexisti,* o Juda, *malitiam super be-
Joann. xii, 6. *nignitatem,* quia fur eras, et loculos ha-
bens, ea quæ mittebantur, furabaris : et ita
benignitatem, id est misericordiæ opera,
omisisti, quia egenis danda, tibi cupide

A reservasti ; *iniquitatem magis quam loqui
æquitatem,* id est, magis voluisti cum Ju-
dæis tractare de injusta Christi venditione
et morte, quam Magistrum tuum, quem
innocentem cognoveras, excusare. *Dilexi-* 6
sti omnia verba præcipitationis, id est ser-
mones principum sacerdotum de Christi *Matth.*
præcipitatione, oppressione, et occisione xxvi, 3-5.
loquentium, o *lingua dolosa,* quæ Magi-
stro tuo dolose dixisti : Ave, Rabbi. *Ibid.* 49.

Propterea Deus destruet te in finem, 7
quia æternaliter disperibis atque damna-
B beris. Revelabunt enim cœli iniquitatem *Job* xx, 27.
Judæ, et terra adversus eum consurget.
*Evellet te, et emigrabit te de tabernaculo
tuo.* Hoc in Juda impletum est, dum ab- *Matth.*
iens, laqueo se suspendit, et crepuit me- xxvii, 5. *Act.* i, 18.
dius, et diffusa sunt omnia viscera ejus.
Tunc enim Deus evulsit animam ejus a
corpore, ipsumque Judam separavit a ta-
bernaculo suo, id est a domo Christi seu
Apostolorum collegio, auferendo ei gra-
tiam in præsenti, et gloriam in futuro.
Unde et Christus ante passionem Apostolis
C dixit : Nonne ego vos duodecim elegi, et *Joann.* vi,
unus ex vobis diabolus est? Hoc autem 71, 72.
(sicut Evangelista subjungit) de Juda as-
seruit. *Et radicem tuam de terra viven-
tium :* id est, Deus in tantum destruet at-
que evellet te, o Juda, de terra viventium,
id est de Ecclesia electorum et regione
vivorum, ut reparari non possis, neque ad
vitam resurgere. Per radicem ergo intelli-
git potentiam reparandi gratiam, seu re-
surgendi ad vitam.

Videbunt justi, id est sancti Apostoli 8
D aliique fideles, suspensionem et damnatio- *Matth.*
nem proditoris nequissimi. Propter quod xxvii, 5.
in Actibus Lucas ait : Notum factum est *Act.* i, 19.
(verbum hoc, scilicet suspensio Judæ) om-
nibus habitantibus Jerusalem, ita ut ap-
pellaretur ager ille lingua eorum, Hacel-
dama, id est ager sanguinis. *Ecce homo* 9
qui non posuit Deum adjutorem suum, id
est, qui in Christo magistro ac Domino
suo non fundavit nec stabilivit se ipsum ;
*sed speravit in multitudine divitiarum
suarum,* id est, spem suam in rebus ter-

renis locavit, quas, furando et Christum A
vendendo, collegit, *et prævaluit in vanitate sua,* id est, contra Christum roboravit
cor suum, et in cupiditate vanissima ita
permissus est prævalere contra Christum,
quod vendidit et tradidit eum. Non quod
simpliciter aliquis contra Christum præ-
Is. LIII, 7. valuit : ipse enim oblatus est quia voluit ;
sed prævaluisse dicuntur iniqui contra
eum, quia permissi sunt eum occidere.
Ps. XXXVII, 20. Unde superius Christus dixit : Inimici autem mei vivunt, et confirmati sunt super
Joann. XIX, 10, 11. me. Et Pilato dicenti, Nescis quia potesta- B
tem habeo crucifigendi te? Christus respondit : Non haberes potestatem adversum
me ullam, nisi tibi datum esset desuper.

Denique, sicut psalmus iste hucusque
de Juda expositus est, sic posset de populo
Judæorum contra Christum furentium explanari. Hic namque populus gloriabatur
in malitia, irridendo, blasphemando, persequendo, occidendoque Dominum Salvatorem. Tota quoque die, præsertim in die
Parasceves, injustitiam, id est falsas accusationes et mortis sententiam, contra Chri- C
stum cogitavit lingua ipsius, clamans ad
Luc. XXIII, 2. præsidem, Hunc invenimus subvertentem
Joann. XIX, 15. gentem nostram ; et, Tolle, tolle, crucifige
eum. Sed et sicut novacula acuta fecit
Marc. XII, 13. dolum, mittendo discipulos Pharisæorum
cum Herodianis, ut caperent Jesum in sermone. Dilexit etiam omnia verba præcipi-
Joann XIX, 12. tationis, clamando ad judicem, Si hunc
Matth. XXVII, 25. dimittis, non es amicus Cæsaris ; et, Sanguis ejus super nos et super filios nostros.
Quibus verbis se ipsos et posteros suos
vehementius præcipitaverunt, quam Chri- D
I Thess. II, 16. stum. Pervenit enim, ut ait Apostolus, super eos ira Dei usque in finem. Propter
7 quod subditur : *Propterea,* scilicet propter
iniquitatem in Christum commissam, *Deus
destruet te in finem,* id est, usque in finem mundi relinquet te : quemadmodum
Dan. IX, 26, 27. per Danielem prædictum est, Finis ejus,
scilicet populi Judæorum, vastitas, et usque in finem perseverabit desolatio. Et
Amos V, 1. Amos : Domus Israel cecidit, et non adjiciet ut resurgat. *Evellet te, et emigrabit te*
de tabernaculo tuo, id est, de terra promissionis ejiciet te : sicut per Titum et
Vespasianum impletum cognoscimus, juxta
illud Danielis : Civitatem et sanctuarium *Dan.* IX, 26.
dissipabit populus cum duce venturo. *Et
radicem tuam de terra viventium,* id est,
vim generativam auferet tibi in terra patrum tuorum : quia post ejectionem prædictam non generaverunt, nec multiplicati
sunt in propria terra ut ante, nec eam reparare potuerunt ut ante. Vel, Radicem
tuam de terra viventium, id est, a regno
cœlorum omnino eradicabit te : sicut et
Christus in Evangelio ait, Filii regni ejici- *Matth.* VIII, 12.
entur in tenebras exteriores. *Videbunt ju-* 8
sti, id est ex Judæis ad Christum conversi,
prædictam infidelium pœnam, *et timebunt*
Dominum Jesum Christum judicem tam
districtum ; *et super eum,* scilicet populum infidelem, *ridebunt,* applaudendo divinæ justitiæ ; *et dicent : Ecce homo qui* 9
non posuit Deum adjutorem suum : id est,
vide Israel secundum carnem, qui ignorans *Rom.* X, 3.
Dei justitiam, et suam volens statuere, justitiæ Dei non fuit subjectus, nec gratiæ
Christi est innixus, sed in lege totam spem
posuit. Ideo additur : *sed speravit in multitudine divitiarum suarum,* id est, de
propriis meritis gloriatus est, et de lege
ac genere superbivit, nec ad gratiam Dei *Matth.* III, 9 ; *Joann.* VIII, 33, 39.
et fidem Christi humiliter accedere voluit.
Vel, Speravit in multitudine divitiarum suarum corporalium : quia Judæi avarissimi *Luc.* XVI, 9.
erant. Nam Christo contra avaritiam dis- *Joann.* X, 1, 8, 10, 12, 13, 20.
putante, dixerunt : Dæmonium habet et
insanit, quid eum auditis? *Et prævaluit
in vanitate sua,* id est, in superbia cordis
sui ad tempus prævaluit contra primitivam Ecclesiam Christi, quam populus Judæorum frequenter persequebatur, sicut *Act.* IV, VII, VIII, etc.
in Actis Apostolorum narratur.

Ego autem sicut oliva fructifera in do- 10
mo Dei. Hoc Christo maxime competit,
qui, secundum Apostolum, multos filios *Hebr.* II, 10.
adduxit in gloriam. Ipse namque fructum
copiosissimum attulit Deo, quia per passionis suæ meritum omnes electos redemit, et non est in alio aliquo salus. Unde *Act.* IV, 12.

de fecunditate Christi apud Isaiam scri- A
Is. XLIX, 5, 6. ptum est : Hæc dicit Dominus formans me
ex utero servum sibi, ut reducam Jacob
ad eum ; et glorificatus sum in oculis Do-
mini. Et dixit : Parum est ut sis mihi ser-
vus ad suscitandas tribus Jacob, et fæces
Israel convertendas ; dedi te in lucem gen-
tium, ut sis salus mea usque ad extremum
Dan. VII, 14. terræ. Et hoc est quod Daniel dicit : Omnes
populi, tribus et linguæ servient ei. Chri-
stus itaque sicut oliva fructifera fuit in do-
Hebr. III, 6. mo Dei : quæ domus sumus nos, secundum
Rom. V, 10. Apostolum, quia per ipsum reconciliati su- B
mus Deo. Unde ad Ephesios dicit Aposto-
Ephes. I, 10. lus : Deus instauravit omnia in Christo,
sive quæ in cœlo sunt, sive quæ in terra.
*Speravi in misericordia Dei in æternum, et
in sæculum sæculi.* Christus, secundum
quod homo et aliquo modo viator, perfe-
ctissime semper speravit in Domino, non
per spem, quæ est virtus theologica, quia
illam non habuit, sicut nec fidem, quem-
admodum infra plenius elucebit ; sed per
fiduciam quamdam seu exspectationem,
ex caritate et gratia procedentem.

Confitebor tibi, Domine, id est, laudabo 11
te, *in sæculum, quia fecisti* justam discre-
tionem inter bonos et impios. Hinc nempe
scriptum est : Exsultavit Jesus Spiritu San- Luc. X, 21.
cto, et ait : Confiteor tibi, Pater, Domine
cœli et terræ, quia abscondisti hæc a sa-
pientibus et prudentibus, et revelasti ea
parvulis. *Et exspectabo nomen tuum, quo-
niam bonum,* etc. Sicut spes est exspecta-
tio, sic idem sunt sperare et exspectare,
convenitque utrumque Christo eodem mo-
do, scilicet ut viatori. Speravit enim et
exspectavit a Deo resuscitari a morte, et
glorificari in corpore, atque super omnes
cœlos ascendere.

Quæ autem jam omissa sunt, in præce-
denti expositione satis elucidata videntur.

ARTICULUS III

EXPOSITIO EJUSDEM PSALMI QUINQUAGESIMI PRIMI TROPOLOGICA SEU MORALIS.

MORALITER insuper, per David intel- C
ligitur unusquisque fidelis ; per Doeg
vero, quilibet invidus et terrenus ; per
Saulem vero, iniqua potestas seu regnum
reproborum ; per Achimelech vero, Eccle-
sia Dei. Igitur, juxta moralem intelligen-
1 tiam, iste est tituli sensus : *In finem, in-
tellectus David,* id est, doctrina psalmi
præsentis, in finem, id est in consideratio-
nem finalis retributionis et justæ remune-
rationis nos dirigens, competit David, id
2 est fideli ; *quum venit Doeg Idumæus* ad
Saulem, id est aliquis terrenus et obtrecta- D
tor, ad principem malum seu quempiam
pestiferum et potentem, bonos tyrannice
opprimentem ; *et annuntiavit* ei : *Venit
David in domum Achimelech,* id est, fide-
lis quisque venit in obedientiam sanctæ
matris Ecclesiæ. Ideo enim iniqui persequi
solent justos, quoniam vitam atque præ-
cepta eorum abominantur, et quoniam ju-
sti præceptis Ecclesiæ obsequuntur.

Itaque dicit : *Quid gloriaris in malitia ?* 3
id est, cur ex electione et habitu malo at-
que proposito peccas ? Quidam enim ex in-
firmitate peccant : et horum peccatum est
veniale, vel minus grave. Quidam vero ex
habitu malo : et hi gloriantur in malo, et
difficillime corriguntur ; estque gloriatio Eccle. I, 15.
eorum mortalis et pessima, quia, secun-
dum Philosophum, gloriatio seu delectatio
operationi annexa, est signum habitus in-
terioris. De sic quoque gloriantibus in Pro-
verbiis scriptum est : Lætantur quum ma- Prov. II, 14.
le fecerint, et exsultant in rebus pessimis ;
et in Evangelio : Væ vobis qui ridetis Luc. VI, 25.

nunc, quia lugebitis et flebitis. Hæc namque est gloriatio mundi, in æternam tristitiam convertenda : cui contrariam tristitiam habent electi in æternam lætitiam permutandam, quemadmodum Christus discipulis protestatur (Joann. xvi, 20, 22) : Amen, amen dico vobis, quia plorabitis et flebitis vos, mundus autem gaudebit ; sed tristitia vestra vertetur in gaudium, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis. Verumtamen nemo gloriatur in malo, sub ratione mali, sed sub ratione alicujus apparentis boni : quia, secundum Dionysium, nemo respiciens ad malum operatur, quum bonum sit objectum appetitus, in quo est prima radix peccati.

Itaque : Quid gloriaris in malitia, *qui potens es in iniquitate ?* Secundum Anselmum, qui potest quod sibi non expedit, quanto id amplius potest, tanto impotentior est. Posse enim peccare, impotentia magis dicenda est, quam potentia : sicut peccatum potius dicitur nihil, quam aliquid. Quomodo ergo aliquis potens est in iniquitate ? Et respondendum, quod homo dicitur potens in iniquitate, non quod potentia male agendi, secundum quod est origo et causa peccati, sit vera potentia ; sed quia potentia sibi divinitus ad bene agendum collata abutitur, atque per eam mala violenter et prompte exsequitur. Juxta hunc sensum in Jeremia scriptum est (Jer. iv, 22) : Sapientes sunt ut faciant mala. Non quod sapientia malefaciendi, sit vera sapientia, sed quædam perversa industria. Unde Sapiens dicit (Sap. i, 4) : In malevolam animam non introibit sapientia. Sed quia nonnulli dato ingenio atque scientia abutuntur, et vias peccandi subtiliter indagantur ; idcirco sapientes dicuntur ut faciant mala.

4 *Tota die*, id est indesinenter et animo obstinato, *injustitiam*, id est dolum et detractionem, *cogitavit lingua tua*. Si linguam sumamus pro organo corporis, et cogitationem pro interiori actu meditantis ; tunc linguæ non convenit cogitare, sed cordi. Per hoc ergo quod hæc duo consociat, Lingua et Cogitavit, insinuat, A quod quam cito cogitavit injustitiam, elocutus est eam : quemadmodum in Ecclesiastico habetur, Cor fatui quasi vas confractum (Eccli. xxi, 17). Et iterum : In ore fatuorum, cor illorum ; et in corde sapientium, os eorum (Ibid. 29). Hæc est expositio venerandi theologi Hugonis. Verumtamen, quia superius de viro sapienti et justo dictum est, Et lingua mea meditabitur justitiam tuam (Ps. xxxiv, 28), ubi meditari seu cogitare adscribitur linguæ sapientis (cujus, ut dictum est, os est in corde ipsius, quoniam aptum tempus loquendi exspe- B ctat, juxta illud, Totum spiritum suum profert stultus, sapiens differt et reservat in posterum (Prov. xxix, 11)) ; ideo superiores duæ expositiones acceptiores videntur.

Sicut novacula acuta fecisti dolum, decipiendo proximum tuum ; idcirco maledictus es : juxta illud Malachiæ, Maledictus dolosus, qui habet in grege suo, etc. ; quia rex magnus ego sum, dicit Dominus (Malach. i, 14). Et alius Propheta : Fraudulenti vasa pessima sunt ; ipse enim cogitationes suas concinnabit ad perdendos mites in sermone men- C dacii (Is. xxxii, 7). Quocontra de Nathanaele Christus ait : Ecce vere Israelita, in quo dolus non est (Joann. i, 47). Omnino ergo caveamus tam pessimum vitium, si Christo conformari optamus, de quo scriptum est : Nec inventus est dolus in ore ejus (I Petr. ii, 22).

Dilexisti malitiam super benignitatem. 5
Omnis qui peccat scienter, diligit malum magis quam bonum. Dilexisti etiam *iniquitatem*, id est verba illicita, *magis quam loqui æquitatem*, id est verba justa, vera et instructiva. Quocontra Ecclesiasticus di- D cit : Quasi a facie colubri fuge peccatum (Eccli. xxi, 2). Et Apostolus : Omnis, inquit, sermo malus ex ore vestro non procedat (Ephes. iv, 29) ; et : Omnis amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor tollatur a vobis. Estote autem invicem benigni, misericordes, donantes invicem, sicut et Deus in Christo donavit vobis (Ibid. 31, 32). *Dilexisti omnia verba præcipitationis :* 6
quod est caritati fraternæ contrarium, et per consequens mortale peccatum, cui debetur æternum tormentum. Unde subjungitur : *Propterea Deus destruet te in finem.* 7

Expositio hujus versus, ex præcedentibus A elucescit.

8 *Videbunt justi* pœnam malorum in præsenti sæculo, et in finali judicio, *et timebunt,* id est, divinam justitiam reverebuntur, et filialem timorem concipient circa Deum. Hoc etenim modo etiam angeli sancti timebunt ex condemnatione reproborum, prout in Job de diabolo sub appella-
Job XLI, 16. tione Behemoth dicitur : Quum sublatus fuerit, timebunt angeli, et territi purga-
Matth. XXIV, 29. buntur. Et Christus in Evangelio : Virtutes, inquit, cœlorum movebuntur. *Et su-* B *per eum,* scilicet iniquum et reprobum,
Ps. LVII, 11. *ridebunt :* sicut inferius dicitur, Lætabitur justus quum viderit vindictam. Propter quod, per Malachiam Dominus ait de ju-
Malach. IV, 2, 3. stis : Egrediemini et salietis quasi vituli de armento, et calcabitis impios in die qua ego facio, dicit Dominus ; et in Isaia,
Is. LXVI, 24. Egredientur, et videbunt cadavera virorum qui prævaricati sunt in me.

9 *Et dicent* justi de impio : *Ecce homo qui non posuit Deum adjutorem suum.* Quod
Ibid. L, 10. est contra exhortationem Isaiæ : Quis ambu- C lat in tenebris, et non est lumen ei ? Speret in nomine Domini, et innitatur super Deum suum. *Sed speravit in multitudine divitiarum suarum,* vel corporalium, vel
Galat. VI, 3. spiritualium, scilicet meritorum, reputans se aliquid esse, quum nihil sit, et de bonis
I Cor. IV, 7. operibus glorians in se, quasi non acceperit aliunde. Non ergo in propria justitia confidamus, nec in incerto divitiarum speremus, ut dicere valeamus cum sancto Job :
Job IX, 20, 21. Si justificare me voluero, os meum condemnabit me. Etiamsi simplex fuero, hoc D ipsum ignorabit anima mea. Et rursum
Ibid. XXXI, 24, 25. ait : Si putavi aurum robur meum, et obrizo dixi, Fiducia mea ; si lætatus sum super divitiis meis multis. Hinc enim Aposto-
I Tim. VI, 17. lus dicit : Divitibus hujus sæculi præcipe non sublime sapere, nec sperare in incerto
I Cor. III, 21. divitiarum, sed in Deo vivo. Et alibi : Nemo, inquit, glorietur in hominibus, scilicet
II Cor. X, 17. in se ipso ; sed qui gloriatur, in Domino glorietur. Omnem quippe vanam gloriam de propriis meritis excludit prorsus a nobis, quod Christus ait : Quum feceritis om- Luc. XVII, 10.
nia quæ præcepta sunt vobis, dicite : Servi inutiles sumus ; quod debuimus facere, fecimus. *Et prævaluit in vanitate sua,* id est, in temporali prosperitate ad tempus floruit, et in desideriis propriis ambulavit, aliosque oppressit.

Ego autem sicut oliva fructifera in do- 10
mo Dei. Hoc cuilibet homini competit, qui opera bona producit, alios vero vita et moribus instruit, atque in vitam æternam fructificat : qualem fuisse Levi patriarcham Malachias testatur, dicens : Pactum Malach. II, 5, 6.
meum fuit cum Levi, et a facie nominis mei pavebat ; in pace et æquitate ambulavit mecum, et multos avertit ab iniquitate. Istud autem ad prælatos et aliorum rectores maxime pertinet, de quorum manu Ezech. III, 18.
Deus sanguinem pereuntium requiret. *Speravi in misericordia Dei in æternum, et in sæculum sæculi.* Scio enim quia non II Cor. III, 5.
sum sufficiens cogitare aliquid ex me, quasi ex me, sed sufficientia mea ex Deo est. Cetera ex præhabitis lucent.

Ecce psalmum brevem et doctrinalem audivimus, in quo inter bonos et malos pulchre distinguitur, judiciumque divinum evidenter commemoratur. Studeamus ergo ab operibus tenebrarum diffugere, et oli- Rom. XIII, 12.
væ fructiferæ comparari, omne tempus fructuose expendendo, et neminem scandalizando, ne simus aliis lapis offensio- I Petr. II, 8.
nis et petra scandali ; sed sic luceat vita Matth. V, 16.
nostra proximis nostris, ut ædificentur ex nobis.

PRECATIO.

Defensor vitæ et animæ nostræ, Domine, pravis conatibus nostris semper obsiste, et ne sinas nos in nostra prævalere vanitate : ut sicut oliva fructificantes in domo tua, in æternum exspectemus nomen tuum in conspectu Sanctorum tuorum.

ARTICULUS IV

EXPOSITIO PSALMI QUINQUAGESIMI SECUNDI : DIXIT INSIPIENS IN CORDE SUO.

Est autem titulus psalmi jam explanan- A
1 di : *In finem, pro Amalec, intellectus David.* De titulo isto plura dici possent, quia diversi de ipso diversimode sentiunt. Sed breviter transiens dico, sicut et Hugo affirmat, quod psalmus iste, quamvis videatur conscriptus occasione Amalecitarum, (I *Reg.* xxx, 1-5.) qui uxores David atque virorum suorum rapuerunt cum pueris et jumentis, succensa civitate Siceleg, quam Achis rex Geth dedit David fugienti Saulem, quemadmodum primo Regum scribitur ; non tamen agit psalmus iste de ipsa historia, sed de re significata per Amalec, qui interpretatur dolens sive parturiens, et designat corpus Christi mysticum, puta Ecclesiam pro peccatis gementem, et filios spiritualiter per verbum prædicationis parturientem, (*Galat.* iv, 19.) quemadmodum ait Apostolus : Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis ; (I *Cor.* iv, 15.) et alibi, Per Evangelium ego vos genui. In hoc autem psalmo increpantur homines contra Ecclesiam insurgentes. Et est tituli sensus : *Intellectus David,* id est psalmus iste in quo ponitur eruditio David, *in finem,* id est in Christum, nos dirigens, est conscriptus *pro Amalec,* id est pro significato per ipsum, videlicet pro Ecclesia, cujus adversarii hic increpantur. Præterea psalmus iste in verbis et sensu multum conformis est psalmo tertiodecimo. Quoniam tamen in titulo differt, quia illius psalmi titulus est, Psalmus David ; credendum est quod etiam intentione sensuque differat, saltem in parte.

Ait ergo sanctus Propheta : (1) *Dixit insipiens in corde suo,* id est, divinorum notitia carens, apud se cogitavit : *Non est Deus.* Quod dupliciter accipi potest. Primo, quod aliquis propter nimiam mentis cæcitatem putet Deum non esse, sicut quidam philosophi negabant prima principia : quum tamen nec Deum non esse, nec prima principia esse falsa, ab aliquo intelligi possit, quum utrumque sit per se notum, secundum opinionem probabilem. Secundo, sic accipi potest : Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus : id est, omnis insipienter agens, et criminaliter vivens, ita se habuit, ac si putaret Deum non esse ; B imo quem verbo confitetur, opere negat, sicut de quibusdam ait Apostolus : Dicunt se nosse Deum, factis autem negant. (*Tit.* i, 16.) Unde et in prima Joannis habetur : Qui se dicit nosse Deum, et mandata ejus non custodit, mendax est. (I *Joann.* ii, 4.) Quod de notitia formata intelligendum est. Notitiam enim informem de Deo reprobi habent, sicut de eis ait Apostolus : Quum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt. (*Rom.* i, 21.) Hoc secundo modo multi dicunt in corde suo, Non est Deus : omnes videlicet qui judi- C cium Dei non timent ; sic enim agunt, ac si Deum putarent non esse justum. Sed primo modo pauci dicunt Deum non esse : quia, Augustino attestante, sicut magna perfectio paucorum est, sic magna quoque insania paucorum est.

Deinde de insipientibus loquitur Prophe-
ta pluraliter, dicens : (2) *Corrupti sunt, et abominabiles facti sunt in iniquitatibus.* 2
Integritas mentis, est conversio ejus ad Deum ; corruptio vero ipsius, est aversio a Deo, et ad caduca conversio. Propter D quod de quibusdam a summo uno aversis, atque ad ista terrena et vana conversis, in Osee scriptum est : Divisum est cor eorum, nunc interibunt. (*Osee* x, 2.) De talibus quoque Apo-

II *Tim.* III, 8. stolus ait : Homines mente corrupti, re- A
probi circa fidem. Sic ergo corrupti sunt
mente, et abominabiles facti sunt, id est
irrationabiles atque odibiles, in iniquitati-
bus, seu propter iniquitates. *Non est qui
faciat bonum* æternæ vitæ meritorium, ex
illis insipientibus, quoniam gratiam et ca-
ritatem non habent, sine quibus nemo va-
let mereri, aut Deo acceptus esse.
3 (3) *Deus de cœlo prospexit super filios
hominum.* Quemadmodum Deus speciali
modo dicitur esse et habitare in cœlo, sic
dicitur specialiter de cœlo respicere, quum B
Jer. XXIII, 24. tamen ipse cœlum et terram impleat, om-
nia penetret, et universa in se ipso conspi-
ciat. Itaque, Deus de cœlo et sancto habi-
taculo suo respexit super filios hominum,
id est, omnes priorum parentum filios
consideravit, *ut videat,* id est, aliquos scire
faciat, vel se scire ostendat, *si est intelli-
gens aut requirens Deum,* id est, an sit ali-
quis de Deo recte sentiens, et intellectu
formato atque fideli ipsum cognoscens,
seu bene operando, et quod in se est fa-
ciendo, ipsum requirens. Hoc est quod ait C
Ibid. XXXII, 18, 19. Scriptura : Fortissime, magne et potens,
Dominus exercituum nomen tibi, cujus
oculi aperti sunt super omnes filios Adam,
ut reddas unicuique secundum vias suas.
4 (4) *Omnes* prædicti insipientes *declina-
verunt* a recta ratione, a via justitiæ, a
vero Deo : a quo declinatur seu receditur,
non locali distantia, sed mentis inobedien-
Osee IV, 10. tia, juxta illud Osee : Dominum dereliquerunt
in non custodiendo. *Simul inutiles
facti sunt,* id est ad veram felicitatem ine-
pti, et ad ultimum finem, ob quem creati D
sunt, inidonei. Peccata namque impediunt
homines ab adeptione vitæ æternæ, et se-
Is. LIX, 2. parant inter Deum et eos. *Non est qui fa-
ciat bonum,* id est opus Deo acceptum, ex
illis insipientibus; *non est usque ad unum,*
id est, omnino nullus est inter eos operans
bonum, quoniam omnes gratia carent.
5 (5) *Nonne scient omnes qui operantur
iniquitatem ?* id est, nonne peccatores
Deum cognoscent? quasi dicat : Imo, quia
ad minus post hanc vitam experientur in
pœnis divinam justitiam, quemadmodum
in libro Sapientiæ de eis inducitur : Viden- *Sap.* V, 2, 3, 6.
tes turbabuntur timore horribili, gemen-
tes, et præ angustia spiritus dicentes, Er-
ravimus a via veritatis, et justitiæ lumen
non luxit nobis. Et sequitur : Talia dixe- *Ibid.* 14.
runt hi, qui in inferno positi sunt. *Qui
devorant plebem meam,* id est, qui oppri-
munt, lædunt, aut perimunt innocentes et
bonos, *ut cibum panis,* id est, sicut panis,
qui cibus est, a manducante conteritur
atque consumitur.
(6) *Deum non invocaverunt,* id est, in- 6
terno affectu ejus misericordiam non im-
ploraverunt, quia non intellexerunt, nec ex-
quisierunt eum, nec in ipso sperabant, nec
gratiam Dei sibi necessariam attendebant.
*Illic trepidaverunt timore, ubi non fuit
timor :* id est, non timenda timuerunt, et
timenda non timuerunt. Deum non timu-
erunt, sed homines; pœnas temporales ti-
muerunt, non infernales; temporalem pro-
speritatem, honorem, famam et gloriam
timuerunt amittere, non felicitatem cœle-
stem : morbos atque incommoda corporis
timuerunt incurrere, et labores pœnitentia-
les subire, viamque perfectionis arripere ;
sed gratiam Dei perdere, in mortalibus
vitiis vivere, Deo judici displicere, non
timuerunt. Sic ergo habuerunt timorem
humanum, carnalem et inordinatum, non
filialem, divinum et castum. Cujus con-
trarium Christus discipulis jussit : Nolite *Luc.* XII, 32.
timere, pusillus grex, quia complacuit Pa-
tri vestro dare vobis regnum. Et rursus :
Nolite, inquit, timere eos qui corpus oc- *Matth.* X, 28.
cidunt, animam autem non possunt occi-
dere; sed potius timete eum, qui habet
potestatem et corpus et animam perdere
in gehennam ignis. Unde et in Isaia habe-
tur : Nolite timere opprobrium hominum, et *Is.* LI, 7.
blasphemias eorum ne metuatis. Vis scire
virum qui timenda timuit, et non timen-
da non timuit? Audi Job de se ipso testan-
tem : Si expavi ad multitudinem nimiam, *Job* XXXI, 34.
et despectio propinquorum terruit me. Ec-
ce non timuit millia populi circumdantis *Ps.* III, 7.
se, nec ab hominibus despici horruit. Sed

Job xxvi, 23. quem timuit? Semper, inquit, quasi tumentes super me fluctus timui Deum. Et Ibid. xxiii, 13, 15. rursum ait : Deus solus est, et cogitationem ejus nemo avertere potest ; idcirco a facie ejus turbatus sum, et considerans eum, timore sollicitor. Ad quem utique sanctum timorem hortatur nos Isaias, di- Is. viii, 13. cens : Dominum exercituum sanctificate : ipse pavor vester, et ipse terror vester.

(7) *Quoniam Deus dissipavit ossa eorum qui hominibus placent :* id est, in præsenti vita spiritualem fortitudinem, omnesque perfectiones gratum facientes abstulit eis, B qui hominibus, secundum quod homines sunt atque sæculariter vivunt, placent, aut placere desiderant ; in futuro quoque judicio dissipabit ossa eorum, non comminuendo ea in frusta, sed corpus et animam projiciendo in æterna tormenta. Hujusmodi etenim homines multipliciter a via æquitatis recedunt propter humanum favorem, amorem, timorem, aut aliam similem affectionem. Unde et scriptum est : Prov. xxix, 25. Qui timet hominem, cito corruet. Et ad Galat. i, 10. Galatas Apostolus asserit : Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem. Joann. xv, 19. Et Christus ait suis electis : Si de hoc mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret ; quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus.

Sed repugnare videtur quod ait Aposto- I Cor. x, 32, 33. lus : Sine offensione estote Ecclesiæ Dei, sicut et ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod Rom. xii, 18. multis ; et alibi, Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem D habete. De Samuele quoque et aliis nonnullis, in primo libro Regum et in Ecclesiastico Scriptura pro magno præconio in- I Reg. ii, 26; Eccli. xlv, 1. troducit, quod placebant tam Deo quam hominibus. — Et respondendum, quod de hominibus loqui possumus dupliciter. Primo, secundum id quod sunt sine caritate, fide et gratia : et sic velle hominibus placere peccatum est, maxime quoad naturam corruptam, seu rationem concupiscentiis consentientem. Et ita de hominibus loqui- A tur Apostolus : Quum sit inter vos zelus et I Cor. iii, 3. contentio, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis? Et rursus : Quum Ibid. 4. alius dicit, Ego quidem sum Pauli, alius autem, Ego Apollo, nonne homines estis? Hoc enim modo loquendo de homine, semper inclinatur ad errores et vitia opinionesque varias. Propter quod dicit iterum Apostolus : Obsecro vos, fratres, ut id ipsum Ibid. i, 10. dicatis omnes, et non sint in vobis schismata. Sitis autem perfecti in eodem sensu. Secundo autem loqui possumus de hominibus, secundum quod ratio informata est lege et gratia Dei : sicque laudabile est placere hominibus in Deo et propter Deum. Unde admonet Apostolus : Unusquisque Rom. xv, 2. vestrum proximo suo placeat in bonum ad ædificationem. Sic quoque venerari atque timere homines, maxime præsidentes, debemus, eo quod Christus dicat : Qui vos Luc. x, 16. audit, me audit ; et qui vos spernit, me spernit.

Confusi sunt, qui hominibus inordinate placere concupiscunt, *quoniam Deus spre-* C *vit eos* propter eorum peccata, quemadmodum per Osee testatur : Exosos habui eos Osee ix, 15. propter malitiam adinventionum ipsorum. Maxime autem confundentur in die extremi judicii, quando in æternum peribunt.

(8) *Quis dabit ex Sion,* id est, quis de 7
numero electorum Deum spiritualiter speculantium tribuet, *salutare Israel,* id est salutem seu liberationem Ecclesiæ militanti? Nemo utique nisi Christus, qui, in quantum homo, satisfecit pro nobis, et fratrem ac socium hominum per incarnationem se fecit, sicque ad numerum electorum pertinere cognoscitur. Vel sic : Quis dabit ex Sion, id est, quis ex civitate cœlesti atque triumphanti Ecclesia, dabit salutare Israel, id est populo fideli? Nemo plane, nisi ipsemet Deus sublimis et benedictus, qui per Osee ait : Ego Domi- Ibid. xiii, 4. nus Deus tuus, et salvator non est præter me. De quo Isaias dicit : Hæc dicit Domi- Is. xlviii, 17. nus redemptor tuus : Ego Deus tuus docens te utilia, gubernans te in via qua ambulas.

Quum converterit Deus captivitatem ple- A
bis suæ, id est, dum Christus per passio-
nem suam electos redemerit de potestate
diaboli vinculisque peccati, *exsultabit Ja-*
cob : id est, tunc populi vitia supplantan-
tes, et fidem ac opera sancti Jacob sequen-
tes, spiritualiter exsultaverunt de tantis
Act. II, VI. beneficiis Christi, sicut in Actibus Aposto-
lorum frequenter impletum narratur ; *et*
lætabitur Israel : id est, tunc viri contem-
plativi hominesque perfecti, videlicet veri
Israelitæ, lætati sunt, non solum qui pere-
grinabantur in mundo, sed etiam qui deti- B
nebantur in purgatorio et in limbo. Vel
sic : Quum converterit Deus captivitatem
plebis suæ, id est, dum militantem Eccle-
siam de corruptione atque miseriis hujus
vitæ redemerit, et ad triumphantis Eccle-
siæ societatem transtulerit, quod in die
novissimo fiet ; tunc exsultabit Jacob et
lætabitur Israel gaudio interiori et exterio-
ri, consummato atque perpetuo, juxta il-
lud propheticum : Qui redempti fuerint a *Is.* XXXV, 10.
Domino, revertentur, et venient in Sion
laudantes, et lætitia sempiterna super ca-
pita eorum, et fugiet dolor et gemitus.

ARTICULUS V

EXPOSITIO ALLEGORICA EJUSDEM PSALMI QUINQUAGESIMI SECUNDI, PER RELATIONEM AD CHRISTUM.

Ex declaratione denique psalmi tertii-
decimi facillime patet, quomodo psal-
mus iste applicari possit ad Christum.
Breviter ergo tangendo, sicut per filios
Core, secundum præhabita, intelliguntur
imitatores et filii Jesu Christi crucifixi, eo
quod Core interpretetur Calvaria, quod est
nomen loci in quo cruci appensus est
mundi Salvator ; sic per Amalec, qui in-
terpretatur dolens sive parturiens, intel-
ligi potest Christus, de quo scriptum est :
Is. LIII, 4. Vere languores nostros ipse tulit, et pro- C
Ibid. 5. pter nos dolens factus est ; et iterum, Ipse
autem vulneratus est propter iniquitates
nostras, attritus est propter scelera nostra.
1 Sic ergo sensus tituli erit : *In finem, pro*
Amalec, intellectus David : id est, intelle-
ctus psalmi præsentis in finem vitæ ætær-
næ nos dirigentis, a David conscriptus est
pro Amalec, id est pro significato inter-
pretationis hujus nominis, Amalec, puta
pro Christo.

Ait itaque : *Dixit insipiens,* id est po-
pulus Judæorum, Christum, Dei Sapientiam D
incarnatam, ac inter se conversantem ir-
ridens, spernens ac persequens ; *in corde*
suo : Non est Deus, id est, iste Jesus Na-
zarenus similis nobis passibilis, non est
Deus, nec Dei Unigenitus, sed seductor
atque blasphemus. Unde Christus ostendit
cæcitatem et insipientiam Judæorum, in
ipsum credere contemnentium : In para- *Matth.* XIII,
bolis, inquit, loquor eis, quia videntes 13-15.
non vident, et audientes non audiunt, ne-
que intelligunt, ut impleatur in eis pro-
phetia Isaiæ, dicentis : Auditu audietis,
et non intelligetis ; et videntes videbitis,
et non perspicietis. Incrassatum est enim
cor populi hujus. Quæ verba, quantum ad
sensum, in libro visionum Isaiæ habentur. *Is.* VI, 9, 10.
Insuper, quum dixissent Pharisæi ad Je- *Matth.* XII,
sum, Magister, volumus a te signum vi- 38; XVI, 1-4.
dere ; increpat eos, quod tempus sui ad-
ventus non adverterunt ex Prophetarum
scripturis, præsertim ex vaticinio Danielis,
qui in libro visionum suarum tempus ad-
ventus passionisque Christi evidentissime
declaravit, dum ait : Post hebdomadas se- *Dan.* IX, 26.
xaginta duas occidetur Christus. Et loqui-
tur de hebdomadibus annorum, non die-

rum, ita quod una hebdomada continet A
septem annos. Sic igitur Christus Phari-
Matth. xvi, 4, 2. sæis respondit : Faciem cœli judicare no-
stis ; nam facto vespere, dicitis, Serenum
erit, rubicundum est enim cœlum ; signa
autem temporum non potestis ?
Deinde Propheta hunc populum insipi-
2 entem pluraliter exprimit, dicens : *Cor-
rupti sunt,* id est ab omni gratia destituti,
et etiam a Romanis corporaliter interfe-
cti ; *et abominabiles facti sunt,* id est Deo
atque hominibus odibiles, sicut de eis ait
I *Thess.* II, 15. Apostolus : Deo non placent, et omnibus B
hominibus adversantur. Et hoc, *in iniqui-
tatibus* suis, id est propter peccata quibus
Act. III, 13. Christum persecuti sunt, eumque coram
Pilato negaverunt et occiderunt, sicut de
Jer. XII, 8. eis apud Jeremiam Christus testatur : Fa-
cta est mihi hereditas mea quasi leo in
silva ; dedit contra me vocem suam, ideo
odivi eam. Et rursus de incredulis Judæis
Ibid. v, 12. Jeremias prædixit : Negaverunt Dominum,
et dixerunt : Non est ipse. Unde in Osee
Osee VII, 13-16. Christus apertissime ait : Recesserunt a
me, et ego erudivi eos, et roboravi bra- C
chia eorum, et in me cogitaverunt mali-
tiam. Reversi sunt ut essent absque jugo,
et ego redemi eos, et ipsi locuti sunt con-
tra me mendacia. *Non est qui faciat bonum*
meritorium, ex illis insipientibus et per-
versis Judæis. Propter quod Christus in
Joann. VIII, 21. Evangelio ait ad eos : In peccato vestro
Ibid. 44. moriemini ; et iterum, Vos ex patre dia-
Matth. XII, 34. bolo estis ; rursumque, Quomodo potestis
bona loqui, quum sitis mali ?
3 *Deus de cœlo,* id est Verbum Dei, veri-
tas, atque sapientia Patris, de humanitate D
assumpta, in qua tanquam in cœlo puris-
simo habitavit, *prospexit super filios ho-
minum,* id est specialiter super Judæos,
primo prædicans eis regnum cœleste, sicut
Ibid. xv, 24. et Christus in Evangelio fatetur : Non sum
missus nisi ad oves quæ perierunt domus
Israel. *Ut videat si est intelligens aut re-
quirens Deum* Patrem, et Filium ejus uni-
cum Jesum Christum. Ideo enim Christus
venit in mundum, ut Deum requirentes
4 salvaret, et approbando cognosceret. *Om-*

nes prædicti increduli, *declinaverunt* a
Christi doctrina et fide catholica, sicut de
eis Dominus per Jeremiam ait : Verterunt *Jer.* II, 27.
ad me dorsum et non faciem.
Nonne scient omnes qui operantur ini- 5
quitatem ? id est, nonne prædicti infideles
Judæi tandem cognoscent me esse verum
Messiam ? quasi dicat, Imo cognoscent,
quia in die judicii videbunt me in quem *Zach.* XII, 10.
transfixerunt : quemadmodum per Zacha-
riam dictum est. Et in Apocalypsi ait
Joannes : Ecce venit cum nubibus, et vi- *Apoc.* I, 7.
debit eum omnis oculus, et qui eum pu-
pugerunt. *Qui devorant plebem meam,* id
est, qui oppresserunt, tribulaverunt, et
partim interfecerunt, partimque de suis
finibus ejecerunt primitivam Ecclesiam in
Jerusalem primo collectam, quemadmo-
dum in Actibus Lucas inducit : Facta est, *Act.* VIII, 1.
inquit, in die illa (quando videlicet Ste-
phanum occiderunt) persecutio magna in
Ecclesia quæ erat in Jerusalem, et disper-
si sunt omnes præter Apostolos.
Deum non invocaverunt isti increduli, 6
quia nec eum veraciter agnoverunt, sicut
Christus ait ad eos : Neque me scitis, ne- *Joann.* VIII, 19.
que Patrem meum. Et si Deum labiis con- *Is.* XXIX, 13.
clamabant, cor tamen eorum longe erat ab
eo ; et ideo non invocaverunt illum. *Illic
trepidaverunt timore, ubi non fuit timor.*
Timebant enim adventum Romanorum, ni-
si Christum occiderent, sicut dicebant : Ne *Joann.* XI, 48.
forte veniant Romani, et tollant locum no-
strum et gentem. Sicque magis formida-
bant homines et temporalia damna, quam
Deum et spiritualia detrimenta. *Quoniam
Deus dissipavit ossa eorum qui hominibus
placent,* id est prædictorum infidelium
Judæorum, vel qui Romanis displicere ti-
mentes, vel principibus sacerdotum pla-
cere optantes, mortem Christi procurave-
runt : horum ossa Christus dissipavit, et
dissipabit, secundum sensum in præce-
denti expositione inductum. Nam Christus
ait ad eos : Quomodo potestis vos credere, *Ibid.* v, 44.
qui gloriam ab invicem accipitis, et glori-
am quæ a solo Deo est non quæritis ? *Con-
fusi sunt,* tempore Titi et Vespasiani, et

quotidie a fidelibus confunduntur; tandemque a Christo æternaliter confundentur, quando implebitur quod Christus eis prædixit : Amodo videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, et venientem in nubibus cœli. Sic ergo confusi sunt, *quoniam Deus sprevit eos.* Propterea informari convertique nequeunt, sed incorrigibiles sunt, ut verificetur in eis quod Salomon asserit : Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere quem ille despexerit. Cetera ex præcedenti expositione clara sunt.

Matth. XXVI, 64.

Eccle. VII, 14.

Ecce quam multa salubria documenta ex psalmo præsenti elici valent, videlicet ne Deum quem ore confitemur, factis negemus; Deumque omnia considerantem A cogitemus, veneremur, et diligamus; futurum judicium formidemus, impiorum tormenta vereamur : et super omnia versum illum diligentissime recolamus, quo dictum est, Quoniam Deus dissipavit ossa eorum qui hominibus placent; quatenus soli Deo placere quæramus, eique soli displicere vitemus, ne simus de numero eorum de quibus scriptum est : Dilexerunt gloriam hominum magis quam gloriam Dei.

Joann. XII, 43.

B

PRECATIO.

Propriis vitiis inutiles factos, Deus, de cœlo propitius prospice super nos; suscita in nobis gratiam tuam : qua illustrati, non nobis ipsis, sed tibi placere studeamus.

ARTICULUS VI

EXPOSITIO DE CHRISTO PSALMI QUINQUAGESIMI TERTII : DEUS, IN NOMINE TUO SALVUM ME FAC.

Ardens amator satiari non valet audiendo, loquendo et cogitando de eo quem diligit : idcirco devoti Christicolæ, qui omnia arbitrantur cum Apostolo ut stercora, propter eminentem scientiam Christi, atque ut Christum lucrifaciant, in expositione illa præcipue epulantur, qua dicta Prophetarum et legis ac Psalmorum, de Christo elucidantur. Ipse enim est finis legis, et omnium salus : et sicut Judæorum quoque magistri fatentur, omnes Prophetæ non sunt locuti nisi super dies Messiæ. Unde, secundum Augustinum, libri Prophetarum, nisi in eis Christus intelligatur, aqua sunt, et sine sapore ac fructu. Si vero in eis Christus intelligatur, vinum sunt, et reficiunt atque inebriant.

Philipp. III, 8.

Denique, licet tituli psalmorum frequenter ex historia quæ contigit David, videantur accepti, ex hoc non sequitur quod psalmi tales de David sint exponendi ad C litteram, quanquam interdum littera ad hoc valeat applicari. Per hujusmodi etenim titulos datur intelligi, quæ fuerit occasio sancto David psalmos sic intitulatos scribendi. Sed quoniam David prophetico spiritu plenus fuit, et Christi mysteria excellenter agnovit, seque Christi figuram gerere scivit : imo, quoniam totum statum veteris Testamenti cognovit esse figuram status novi Testamenti seu legis Christi et gratiæ, sciens procul dubio quod omnia in figura contingebant eis, (alioqui, quomodo Prophetarum fuisset eximius?) D propterea certissime credendum est, quod sanctus David oculum cordis sui semper ad Christum et statum Ecclesiæ, secundum illuminationem sibi a Spiritu Sancto factam, convertit. Et quanquam in psalmis de se ipso aliquid recitare videatur, principalis tamen sua intentio erat, de Christo et ejus mysteriis atque Ecclesia

I Cor. X, 11.

II Reg. xxiii, 1, 2. loqui, juxta quod ipsemet innuit : Dixit (inquiens) David filius Isai, dixit vir cui constitutum est de Christo Dei Jacob : Spiritus Domini locutus est per me.

Insuper, si David in psalmis tam sæpe de se ipso, et non potius de Christo et Ecclesia loqueretur, ut aliqui somniant, qui hunc librum Psalmorum nimis superficialiter exponunt, pro magna parte exponentes ipsos psalmos ad litteram de David ; tunc psalmi tales non pertinerent ad dicta prophetica, sed ad sermones historicos. Videretur enim David non de futuro vaticinari, sed de præterito historiam texere : sicque satis parum prophetaret David de Christo. Imo, si subtiliter consideretur, inveniretur Isaias multo copiosius describere mysteria Christi et Ecclesiæ, quam David propheta : quod tamen nemo concedit. — Amplius, gratia prophetalis spectat ad gratias gratis datas : nam bonis et malis communis est. Gratiæ autem gratis datæ ordinantur ad aliorum utilitatem, juxta
I Cor. xii, 7. illud Apostoli : Unicuique datur manifestatio Spiritus ad utilitatem. Itaque Spiritus Sanctus, qui David tantam prophetalis notitiæ gratiam contulit, ad hoc eam ipsi donavit, ut tota Ecclesia informationem de Christo hauriret.

Hæc propterea dico, ut sciatur quam inepta sint eorum commenta, qui in dictis Prophetarum et psalmis adeo superficiales ac litterales exsistunt, et ut semper conemur, quantum fieri potest, ipsos psalmos de Christo et corpore ejus mystico, quod est Ecclesia, explanare.

Quamvis itaque ex tenore tituli hujus psalmi videatur psalmus de David intelligendus, non tamen agit psalmus de historia tituli, sed de mysterio significato per illud quod contigit. Nihilo minus psalmus iste exponi posset de David, sicut et de unoquoque fideli moraliter intelligi potest : quæ expositio in sequenti explanatione elucebit.

Nunc vero de Christo exponendus est
1 psalmus, qui talem titulum habet : *In finem, in carminibus, intellectus David,*
A *quum venissent Ziphæi, et nuntiassent* 2
Sauli : Nonne David absconditus est apud nos? Titulus iste ex historia primi libri Regum acceptus est. Legitur enim ibidem quemadmodum David cum suis a facie Saul fugiens, apud Ziphæos se abscondit. (I Reg. xxiii, 13-20; xxvi, 1.) Ziphæi vero, quamvis essent de tribu Juda, sicut et David, tamen regi suo placere volentes, prodiderunt ipsum David. Dicuntur enim Ziphæi a Ziph, viculo ad sortem tribus Juda pertinente. Audiens autem David se proditum a Ziphæis, psalmum hunc B edidit, liberari desiderans a tanto periculo. Ziphæi, qui interpretantur florentes, designant Judæos temporali prosperitate gaudentes ; David autem significat Christum ; Saul, Pilatum. Ziphæi ergo, id est Judæi, nuntiaverunt Sauli, id est Pilato : Nonne David absconditus est apud nos ? id est, nonne Jesum invenimus populum seducentem, et eum jam apud nos tenemus (Luc. xxiii, 1, 2.) ligatum ? Est itaque tituli sensus : *Intellectus David,* id est sensus hujus psalmi Christo conveniens, et in æternam vitam C nos dirigens, *in carminibus,* id est, ita quod semper Domino gratias referamus tam in adversis quam prosperis : intellectus, inquam, conscriptus et habitus pro eo, *quum venissent Ziphæi,* id est Judæi increduli, *et nuntiassent Sauli,* id est Pilato : *Nonne David absconditus est apud nos?* id est, nonne Jesum hunc cepimus, et ligatum tibi adducimus ?

PROPHETA ergo in Christi persona loquens, seu Christus secundum quod
D homo et aliquo modo viator, et passioni jam proximus, ait ad Deum Patrem seu totam supergloriosissimam Trinitatem :
1 *Deus, in nomine tuo salvum me fac :* id 3
est, in te ipso omnium summo ac vero salvatore, et ad gloriam nominis tui, a morte resuscita me, et in ipsa passione conserva atque conforta me contra naturalem horrorem seu timorem mortis instantis. Unde et in Luca habetur : Apparuit illi angelus de cœlo confortans eum. (Ibid. xxii, 43.) *Et in virtute tua judica me :* id est, secundum

justitiam tuam restitue mihi Filio tuo dile- A
cto, separando et liberando me a generatio-
ne hac pessima, mihi non credente, meque
atrociter persequente. Hoc enim Christus
Marc. IX, 18. se desiderasse insinuat, dum ait : O gene-
ratio incredula, quamdiu apud vos ero?
4 quamdiu patiar vos? (2) *Deus, exaudi ora-
tionem meam,* qua oro pro corpore meo
mystico, scilicet pro Ecclesia electorum,
ut fructum passionis meæ participent. Hoc
Joann. XVII, 9. namque oravit Christus, dicens : Non pro
mundo rogo, sed pro eis quos dedisti mi-
Ibid. 11. hi. Et iterum : Pater sancte, serva eos in B
nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint
unum sicut et nos. *Auribus percipe verba
oris mei.* Aures Dei, sunt sapientia qua
cuncta cognoscit, et misericordia qua oran-
tibus subvenit. Itaque, Domine Pater, au-
ribus percipe verba oris mei, quæ pro me
ipso, videlicet pro corporis mei glorifica-
Ibid. 5. tione ascensioneque deprecor : Clarifica
me tu, Pater, apud temetipsum, claritate
quam habui priusquam mundus fieret. Et
Jer. XV, 15. alibi Christus precatur : Tu scis, Domine,
recordare mei, et visita me, et tuere me C
ab his qui persequuntur me.
5 (3) *Quoniam alieni insurrexerunt adver-
sum me :* id est, infideles Judæi, alieni a
me non carnis propagine, sed vitæ imita-
tione ; non natura, sed gratiæ carentia,
Joann. XVIII, 12. persecuti sunt me : prout Joannes ait, Co-
hors ergo, et tribunus, et ministri Judæo-
rum accesserunt, et injecerunt manus in
Jesum. Idcirco, per alienos intelligi pos-
sunt gentiles, qui procurantibus Judæis
Christum interfecerunt. *Et fortes quæsie-
runt animam meam :* id est, principes sa- D
cerdotum quæsierunt animam meam, id
est corporalem vitam meam, exstinguere :
sicut Sapiens ex persona eorum asserit,
Sap. II, 20. Morte turpissima condemnemus eum. *Et
non proposuerunt Deum ante conspectum
suum :* id est, Deum non timuerunt com-
mittentes tantum peccatum, sed homines,
Joann. XI, 48. quia dixerunt : Ne forte veniant Roma-
ni, et tollant locum nostrum et gentem.
Nam et Pilatus, quum ei dixissent Judæi,
Ibid. XIX, 12. Si hunc dimittis, non es amicus Cæ-
saris, statim adjudicavit fieri petitiones *Luc.* XXIII, 24.
eorum.

Consequenter declarat Christus se exau-
ditum, illosque nihil proficere. (4) *Ecce* 6
enim Deus adjuvat me : quia divinitas Chri-
sti in omnibus cooperabatur humanitati
assumptæ, eamque in omnibus confortavit
atque protexit, juxta illud Jeremiæ : Do- *Jer.* XX, 11.
minus mecum est quasi bellator fortis; id-
circo qui me persequuntur, cadent et in-
firmi erunt. Et Salvator ait : Solus non *Joann.* VIII, 16.
sum ; sed ego, et qui misit me, Pater. *Et
Dominus,* id est Deus Trinitas, *susceptor
est animæ meæ,* id est exauditor orationum
ipsius ; vel, Dominus susceptor est animæ
meæ, id est, Verbum seu Filius Dei, verus
Deus, ad suam divinam personalitatem
animam meam assumpsit, nec eam in tri-
duo mortis reliquit. Quamvis enim tem-
pore mortis et sepulturæ Christi, separata
fuerit anima ejus a corpore, utrumque ta-
men Verbo mansit unitum. Et hoc est
quod apud Isaiam prophetam Deus ait de
Christo homine : Ecce servus meus, susci- *Is.* XLII, 1.
piam eum ; electus meus, complacuit sibi
in illo anima mea.

(5) *Averte mala inimicis meis :* id est, 7
mala et pœnas mihi a Judæis paratas, re-
torque in caput eorum, et libera me, ita
ut laqueus quem mihi paraverunt, eos
concludat : prout in Ecclesiaste scriptum
est : Qui fodit foveam, incidet in eam ; et *Eccle.* X, 8.
qui dissipat sepem, mordebit eum coluber.
Et rursus Salomon : In insidiis suis capien- *Prov.* XI, 6.
tur iniqui. Uniuscujusque enim malum in
proprium redundat auctorem ; et prius no-
cet peccatum agenti, quam patienti. Istud
quoque in Judæis impletum est, quoniam
ipsi disposuerunt Christum occidere et no-
men ejus omnino exstinguere ; sed oppo-
situm contigit, quoniam Christus a mor-
te est suscitatus, ipsi vero in ultionem
sanguinis Christi occisi sunt atque disper-
si. Et ideo subditur : *In* veritate tua,* id * *Et in*
est sicut per Prophetas dixisti, *disperde
illos,* id est, variis plagis perde eos, scili-
cet gladio, fame et peste : quemadmodum
tempore Titi factum constat. Vel, In veri-

tate, id est in tua justitia, disperde illos, A
id est, de terra promissionis eos expelle,
per totumque mundum diffunde et divide,
Osee IX, 17. sicut ab Osee prædictum est : Abjiciet eos
Dominus Deus meus, quia non audierunt
vocem ejus ; et erunt vagi in nationibus.
Hanc quoque prophetiam in Judæis esse
Ibid. VII, 2. impletam, ostenditur per Osee : Circumdederunt, inquit, eos adinventiones ipsorum. Advertendum autem quod Christus
hæc orat, vel conformando se divinæ justitiæ, vel prænuntiando quod erat futurum, vel insinuando quid illi meruerint ; B
non autem absolute imprecatur mala adversariis suis, præsertim quum ipse nobis
Matth. V, 44. præceperit, Diligite inimicos vestros, et
orate pro persequentibus et calumniantibus vos.
8 (6) *Voluntarie sacrificabo tibi :* id est,
sponte atque ardentissima caritate Dei et
proximi offeram me ipsum in ara crucis
tibi Deo omnipotenti pro mundi salute,
Is. LIII, 7, 12. quemadmodum de me ait Isaias : Oblatus
est quia voluit ; et ipse peccata multorum
tulit. Unde in Evangelio dicit Salvator : C
Joann. X, 14, 15. Ego sum pastor bonus, et animam meam
Ibid. 18. pono pro ovibus meis ; et rursus, Nemo
tollit animam meam a me, sed ego pono
Galat. II, 20. eam. Propter quod Apostolus dicit : In fide vivo Filii Dei, qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me. Sic ergo Christus
sacrificavit, id est, in sacrificium salutiferum dedit se ipsum ex ferventissima caritate, tam Dei quam proximi, scilicet ut
Dei honorem recuperaret, hominumque
salutem perficeret, quemadmodum testa-
Hebr. IX, 14. tur Apostolus : Sanguis Christi qui per D
Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam
nostram ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi.

Et confitebor nomini tuo, Domine, confessione laudis, *quoniam bonum est,* quia
naturaliter atque quomodolibet bonum est,
et bonitas pura, perfecta atque infinita.
Luc. XVIII, 19. Propter quod scriptum est : Nemo bonus
nisi solus Deus. Ideoque tu, Domine Deus,
propter te ipsum laudandus es, et omni
laude superdignissimus. Confessus est autem Christus confessione laudis Deo Patri
in omni vita sua, et in passione, dum dixit, Pater, in manus tuas commendo spiri- Luc. XXIII, 46.
tum meum ; atque post mortem, dum ait,
Ascendo ad Patrem meum. Hinc namque Joann. XX, 17.
ait, Ego honorifico Patrem meum ; et, Ego Ibid. VIII, 49.
non quæro gloriam meam ; et, Ego quæ Ibid. 50.
placita sunt ei (scilicet Patri) facio semper. Ibid. 29.
Ideo quoque, o Domine, confitebor nomini
tuo, (7) *Quoniam ex omni tribulatione eri-* 9
puisti me, in die resurrectionis, quando
ad impassibilem vitam resuscitasti me :
sicut Apostolus asserit, Christus resurgens Rom. VI, 9
ex mortuis, jam non moritur.

Duæ ergo sunt causæ laudandi Deum. Prima est bonitas ejus : propter quam dixit, Confitebor nomini tuo, quoniam bonum est. Secunda est exhibitio beneficiorum ipsius : propter quam ait, Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me. Majus autem ac dignius est, magisque meritorium, laudare, honorare, diligere Deum propter propriam bonitatem, quam ob beneficia sua : quia procedit ex caritate purius perfectiusque divina. Sed Christi vestigia imitantes, laudare debemus atque amare Dominum Deum nostrum propter causam utramque : hoc enim perfectissimum est. Porro, quod dictum est, Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me, referri potest ad id quod ait, Quoniam bonum est ; sed tunc conjunctio hæc, Quoniam, non denotat causam, sed signum. Non enim ideo Deus bonus est, quoniam eripit nos ; sed ideo eripit nos, quoniam bonus est : sicque ereptio qua eripit nos, est signum bonitatis divinæ, non causa ; vel, si dicatur causa, non est causa simpliciter et a priori, sed quoad nos et a posteriori, quia per hoc innotescit nobis bonitas Dei, quod tam misericordissime eripuit nos.

Et super inimicos meos me persequentes, *despexit oculus meus :* id est, eos non timui, nec eorum falsam felicitatem atque malitiam pro aliquo reputavi, sed in omnibus constans atque victoriosus permansi.

Quamvis namque Christus passione instan- A
te timorem sponte admisit, inordinatum tamen pavorem non habuit, sed potestative assumptum timorem deposuit, suisque
Joann. XVIII, 4-8. hostibus intrepidus obviam ivit. Unde su-
Ps. XIV, 4. perius de viro justo præhabitum est : Ad nihilum deductus est in conspectu ejus
Is. L, 8, 7. malignus. Et per Isaiam Christus ait : Juxta est qui justificat me; quis contradicet mihi ? stemus simul. Quis est adversarius meus ? accedat ad me. Ecce Dominus Deus auxiliator meus, et ideo non sum confusus. Ad hunc quoque magnanimem despectum iniquorum, in quantum hujusmodi, Christus passione instante hortabatur discipulos : Non turbetur cor vestrum, neque for- Joann. XIV, 27.
midet. Vere enim peccatores, in quantum peccatores, pro nihilo reputandi sunt ; et condolendum est eis, sicut et Jacobus in sua Canonica ait, loquens de eis, dicensque : Agite nunc, divites, plorate, ululan- Jacob. V, 1.
tes in miseriis quæ advenient vobis.

ARTICULUS VII

EXPLANATIO EJUSDEM PSALMI QUINQUAGESIMI TERTII MORALIS SIMUL ET LITTERALIS.

MORALITER autem per Ziphæos, qui B
(sicut ostensum est) interpretantur florentes, intelliguntur sæculi amatores,
I Reg. XXIII, 19. temporaliter floridi : inter quos absconditur David, id est, inter quos nunc conversantur et latent fideles, temporalia contemnentes, atque a mundanis hominibus persecutionem perpessi. Per Saul quoque intelliguntur pestiferi principes et mali prælati, apud quos sæculares et impii justos accusant, produnt, ac lacerant.

Quilibet ergo fidelis persecutiones variasque tentationes expertus ac patiens, C
seque perpendens naturali virtute non posse resistere, ferre seu prævalere, sed ope divinæ clementiæ indigere, totis medullis ad Deum confugiat, clamans et di-
3 cens : *Deus, in nomine tuo* increato, seu in te ipso, non in aliqua pura creatura, *salvum me fac,* culpam delendo et gratiam infundendo : salvum me fac ab omnibus malis præteritis, præsentibus et futuris ; salvum me fac a malo pœnæ, a malo culpæ, et a malo naturæ; salvum me fac ab omnibus hostibus visibilibus et in- D
visibilibus, a tentationibus cunctis atque universis periculis. Itaque, Domine, salvum me fac in præsenti per fidem et gratiam et incessantem profectum, in futuro autem per beatificam tuæ bonitatis fruitionem. Et hoc fac, in nomine tuo, ita quod tu sis meæ salvationis causa efficiens atque finalis. Nec enim est aliud no- Act. IV, 12.
men datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri, nisi nomen tuum, sicut princeps Apostolorum testatur ; et sicut tu ipse per Isaiam locutus es, Deus justus Is. XLV, 21.
et salvans non est præter me. Et non dubito, Domine Deus, quin precem meam exaudies, dummodo perseveranter oraverim, quoniam verum esse credo quod scriptum est : Omnis qui invocaverit nomen Joel II, 32.
Domini, salvus erit.

Et in virtute tua omnipotenti, cui nihil difficile est, *judica me.* Quum dicat Apostolus, Horrendum est incidere in manus Hebr. X, 31.
Dei viventis; præsertim quum nesciat ho- Eccle. IX, 1.
mo an amore sit dignus an odio, inferiusque dicatur, Non intres in judicium cum Ps. CXLII, 2.
servo tuo, Domine; ad quod pertinet quod sanctus Job ait de Deo, Nolo multa forti- Job XXIII, 6.
tudine contendat mecum : quum, inquam, sit ita, nonne præsumptuosum et periculosum apparet, ut audeat quis dicere Deo, Et in virtute tua judica me ?

Sed advertendum quod duplex ponitur judicium Dei : videlicet discretionis, quod agitur in vita præsenti; quo boni a malis,

et electi a reprobis secernuntur ac divi- A
duntur gratia, voto et merito, non loco et
Joann. XII, 31. præmio. De isto judicio ait Salvator : Nunc
judicium est mundi. Quamvis enim hoc
judicium a principio mundi inceperit, ta-
men in adventu et prædicatione Christi at-
que Apostolorum maxime inchoavit, quia
extunc gratia Dei copiosius effusa est, et
fideles ac boni ab infidelibus et perversis
abundantius evidentiusque discreti sunt.
Istud ergo judicium optare debemus, vide-
licet ut Deus in hoc mundo separet nos a
grege malorum, et inter electos nos repu- B
tet. Unde de isto judicio ad beatum Job
Job XXXIV, 17. dictum est : Numquid qui non amat judi-
cium, sanari potest ? Porro aliud est Dei
judicium districtæ discussionis et justæ
remunerationis : quod utique omnes time-
re debemus, et exorare ne ad illud non
parati trahamur, aut in eo secundum no-
stras malitias, negligentias et imperfecti-
ones judicemur, sed potius in hac vita
misericordiam consequamur, satisfactio-
nisque gratiam sortiamur. Unde, ob hujus
judicii horrendum rigorem, ait beatus Job : C
Ibid. IX, 15. Etiam si habuero quidpiam justum, non
respondebo ei, sed meum judicem depre-
Ibid. X, 15. cabor ; et alibi : Si impius fuero, væ mihi
est ; si justus, non levabo caput. Hæc au-
tem memoriter sunt tenenda, quia in se-
quentibus frequenter occurrunt.

Itaque, Domine, in virtute tua judica me,
discernens et separans me a grege malo,
Matth. XXII, 14. de quo in Evangelio dicis, Multi sunt vo-
cati ; et in pusillo grege me statuens, de
Ibidem. quo ibi subdis, Pauci vero electi : de quo
Luc. XII, 32. et ais, Nolite timere, pusillus grex, quia D
complacuit Patri vestro dare vobis regnum.

4 *Deus, exaudi orationem meam* jam fu-
sam ; *auribus percipe verba oris mei,* id
est, per exauditionem benignam ostende
te precem meam advertere. Moris est sa-
cræ Scripturæ, in his maxime quæ ad
affectum pertinent, eamdem sententiam
sub aliis verbis ubertim repetere, ad insi-
nuandum magnum desiderium cordis, et
ad facilius provocandam misericordiam
Creatoris, atque ut ipse appetitus in se
ipso accendatur et inardescat. Quo enim
verba frequentius proferuntur, eo deside-
rium sæpius iteratur, cor amplius inflam-
matur, ipseque habitus caritatis vehemen-
tius confortatur.

Quoniam alieni a caritate fraterna, a 5
Dei timore atque justitia, *insurrexerunt
adversum me,* resistendo, detrahendo, aut
simili modo contrariando mihi et spiritu-
ali meo profectui, meque tentando, læ-
dendo, aut molestando. Omnes enim qui *II Tim.* III, 12.
volunt pie vivere in Christo, persecutio-
nem patientur. *Et fortes* hostes invisibiles
sive visibiles, scilicet dæmones et princi-
pes sæculares, *quæsierunt animam meam*
a Deo avertere, in culpam allicere, spiri-
tualiterque occidere, privando eam caritate
et gratia, quæ est animæ vita ; vel, Quæ-
sierunt animam meam, id est vitam meam
corporalem, affligere sive exstinguere. Is-
tud ad litteram David dicere potuit de
Ziphæis et Saule, ejusque fautoribus. *Et
non proposuerunt Deum ante conspectum
suum,* considerando quam inique agerent,
quam graviter Deum offenderent, et quan-
tam pœnam in futuro sibi acquirerent, sic-
ut de talibus scriptum est : Thesaurizastis *Jacob.* V, 3.
vobis iram in novissimis diebus. Deum
ante oculos cordis sui non proponit, qui
divinam providentiam vel non credit, vel
non attendit ; qui judicium Dei non timet ;
qui nec terrore pœnarum, neque amore
præmiorum a peccato retrahitur, sed sine
timore legem Altissimi prævaricatur, et
sine reverentia ante conspectum æterni
Judicis cuncta cernentis conversatur. De
homine tali scriptum est : Angustia val- *Job* XV, 24-26.
labit impium, sicut regem qui paratur ad
prælium. Tetendit enim contra Deum ma-
num suam, et erecto collo cucurrit adver-
sus eum.

Quamvis autem tot adversa obsideant
justum, non tamen desperat, quoniam in-
superabilem adjutorem habet. Ideo sub-
ditur : *Ecce enim Deus adjuvat me,* con- 6
fortando me per gratiam, et custodiendo
per angelicam protectionem. Unde Apo- *Hebr.* XIII, 5, 6.
stolus loquens de Deo : Ipse (inquit) dixit,

Non te deseram nec dimittam : ita ut con- A
Ps. cxvii, 6. fidenter dicamus, Dominus mihi adjutor,
non timebo quid faciat mihi homo. Et
I Cor. x, 13. alibi : Ipse faciet cum tentatione proven-
tum, ut possitis sustinere. Idcirco non de-
Rom. viii, 31. bemus inordinate timere. Nam, si Deus pro
nobis, quis contra nos? Ecce quam plenum
fiducia et amore est hoc verbum, Deus ad-
juvat me. Simus igitur grati et obedientes
tanto adjutori, ne ejus subventione per
ingratitudinem reddamur indigni. Propter-
I Reg. vii, 3. ea enim Samuel dicit : Præparate corda
vestra Domino, et servite illi soli, et libe- B
rabit vos de manu inimicorum. Et alibi :
Ibid. xii, 20, 21. Nolite, inquit, recedere a tergo Domini,
sed servite ei in toto corde vestro, et nolite
declinare post vana quæ non proderunt
vobis, quia vana sunt. *Et Dominus susce-
ptor est animæ meæ,* misericorditer eam
brachiis pietatis amplectens, cito indul-
gens, pie conservans, et de omnibus ad
salutem necessariis providens.

7 *Averte mala inimicis meis,* id est, no-
cumenta mihi ab eis parata aufer a me,
et in ipsos ea retorque. Videtur hoc esse C
contrarium documento Apostoli, dicentis,
Rom. xii, 21. Vince in bono malum ; et iterum, Nulli
Ibid. 17. malum pro malo reddentes. Sed ex dictis
patet solutio. Non enim vir justus hæc
ait absolute, malum aliquod adversariis
imprecando, sed se divinæ justitiæ con-
formando, et quid impii mereantur pro-
dendo. Impius namque meretur ut malum
quod alteri parat, in ipsum redundet si-
bique noceat, quemadmodum Salomon fas-
Prov. v, 22. sus est : Iniquitates suæ capiunt impium,
et funibus peccatorum suorum constrin- D
gitur. Juxta hunc sensum scriptum est in
Gen. ix, 6. Genesi : Quicumque effuderit humanum
sanguinem, fundetur sanguis illius. Quam
multi sanguinem effuderunt, quorum san-
guis effusus non est, sicut nec Moysis ista
Exod. ii, 12. dicentis, qui occidit Ægyptium, et in pace
Deut. xxxiv, 7. quievit! Quid ergo est, Quicumque effude-
rit humanum sanguinem, fundetur sanguis
illius? nisi quod malitia homicidæ prius
occidit ipsum spiritualiter, quam alium
corporaliter. Similem quoque intelligen-
tiam habet quod ait Salvator : Omnis qui Matth. xxvi, 52.
acceperit gladium, gladio peribit. *In veri-
tate tua disperde illos,* id est, in tua justi-
tia et justo judicio ac promissione fideli
dejice adversarios meos, pugnando pro
me : dejice (inquam) eos, impediendo eo-
rum malitiam a pravo effectu, ne mihi
prævaleant. Non autem desidero ut dam-
nentur, sed in præsenti sæculo corrigan-
tur. Invisibiles autem hostes omnino op-
primi cupio, sicut promittit Apostolus :
Deus autem pacis conteret Satanam sub Rom. xvi, 20.
pedibus vestris velociter.

Voluntarie, id est sponte, et propter te 8
ipsum dumtaxat, atque ad gloriam nomi-
nis tui, et non intuitu alicujus commodi
temporalis, *sacrificabo tibi* sacrificium lau-
dis, hostiam virtuosæ conversationis, Sa-
cramentum altaris, imo me ipsum et to-
tum quod sum, possum et ago : quia hæc
tibi debeo, sicut a te ea sortitus sum.
Quemadmodum enim totum meum esse,
posse et agere, a te mihi collata sunt ; sic
ea in tuum honorem et cultum expendere
teneor, atque me totum divino mancipare
obsequio obligor, quatenus tota mea sub-
stantia, potentia et vita, te Creatorem san-
ctum et benedictum venerentur atque lo-
quantur. De his sacrificiis seu hostiis ait
etiam divinus Apostolus : Per Christum Hebr. xiii, 15.
offeramus hostiam laudis Deo semper. Et
de sacrificio sanctæ conversationis sub-
jungit : Beneficentiæ et communionis no- Ibid. 16.
lite oblivisci ; talibus enim hostiis pro-
meretur Deus. De quo etiam sacrificio in
Ecclesiastico habetur : Salutare sacrifici- Eccli. xxxv, 2.
um est attendere mandatis, et discedere
ab omni iniquitate. De sacrificio autem
quo homo offert se ipsum, superius dixit
Psalmographus : Sacrificium Deo spiritus Ps. l, 19.
contribulatus. De Sacrificio demum alta-
ris, in Evangelio ait Dominus : Hoc facite Luc. xxii, 19.
in meam commemorationem ; apud Mala-
chiam quoque, In omni loco sacrificatur Malach. i, 11.
et offertur nomini meo oblatio munda.

Et confitebor nomini tuo, Domine, mea
mala et tua bona, me accusando teque
laudando, me spernendo et te exaltando.

9 *Quoniam ex omni tribulatione,* a qua hucusque liberatus sum, tu *eripuisti me* in re, a futuris quoque tribulationibus jam eripuisti me in spe. Non enim propria virtute prævalui, sed omnis victoria mea a te est : ideo, *et super inimicos meos despexit oculus meus,* propter fiduciam magnam quam in te habeo fixam, et quoniam toties expertus sum gratiam tuam. Hinc ergo iniquos parvi pendo, et te solum formido, quemadmodum primo libro Macha-
I Mach. II, 62, 63. bæorum præcipitur : A verbis peccatoris ne timueritis, quia gloria ejus stercus et vermis. Hodie extollitur, et cras non invenietur.

Ecce psalmus hic brevis quam ingentem sanctæ devotionis ignem includit. Di-
A scamus ergo ex eo ardentes Deo offerre preces, in omni persecutione et tentatione ad ipsum confidenter recurrere, eumque amorose affari, de ipso affectuose ac fiducialiter loqui, ei quoque nos ipsos promptissime sacrificare, in omnibus gratias agere, eum laudare, et ejus beneficia grata mente recolere.

PRECATIO.

Deus, in te sperantium salus summa, in
B nomine tuo nos salva, et contra fortes quærentes animas nostras nos potenter adjuva : ut ex omni tribulatione erepti per te, cunctos inimicos despiciamus securi.

ARTICULUS VIII

EXPOSITIO DE CHRISTO PSALMI QUINQUAGESIMI QUARTI : EXAUDI, DEUS, ORATIONEM MEAM, ET NE, ETC.

Ps. XL, 1. Eadem (ni fallor) ratione, qua supra probatum est psalmum quadragesimum (scilicet, Beatus qui intelligit) ad litteram exponendum esse de Christo, nunc quoque ostendi potest hunc psalmum ad litteram de Christo debere exponi. Ibi enim probatum est psalmum illum loqui de Christo, quia Salvator allegat scripturam illius
Joann. XIII, 18. psalmi prædictam de se : Ut impleatur (inquiens) Scriptura, Qui manducat mecum panem, levabit contra me calcaneum suum. Hoc namque, psalmo quadragesimo
Ps. XL, 10. dicitur his verbis : Etenim homo pacis meæ, in quo speravi, qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem. Quum ergo hoc quod Salvator de se prædictum allegat, quantum ad sensum habeatur in isto psalmo, sicut in illo; videtur hic psalmus exponendus de Christo, sicut et ille, præsertim quum nec in illo psalmo habeantur verba Christi nisi
C quantum ad sensum : et si diligenter pensemus, invenimus sensum verborum Christi in hoc psalmo diffusius traditum quam in psalmo quadragesimo. Sic enim inferius dicitur : Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique, etc. Tu vero, homo unanimis, dux meus et notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, etc. Denique S. Gregorius aperte testatur, quod Christus hæc verba de Juda proditore inducit. Hieronymus quoque et Cassiodorus psalmum istum de Christo ex-
D ponunt. Non tamen negandum est quin moraliter exponi possit de David, sicut de quolibet justo adversitatibus exercitato, atque Ecclesia (secundum quem modum in sequenti expositione exponetur): nam hanc expositionem Augustinus et Hugo amplius prosequuntur. Propterea vito expositiones steriles eorum qui psalmum hunc et conformes ad litteram de David exponunt.

Christus post resurrectionem apparens A
Luc. xxiv, 44. discipulis, Necesse est, inquit, impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysis et Prophetis et psalmis de me. Postquam Christus commemoravit legem Moysis et Prophetas, quid necesse fuit de psalmis specialem facere mentionem, quasi auctor psalmorum ad numerum Prophetarum non pertineret ? nisi quia in psalmis specialiter, id est plenius evidentiusque prophetatur de Christo, quam in ceteris Prophetarum scripturis. Idcirco, quantum fieri potest, semper curandum est ut psalmi de B
Christo intelligantur.

Titulus autem psalmi præsentis est is-
1 te : *In finem, in carminibus, intellectus David*. Per David, sancti Prophetæ Christum frequenter intelligunt. Unde apud
Jer. xxx, 8, 9. Jeremiam scriptum est : Non dominabuntur Jacob amplius alieni, sed servient Domino Deo suo, et David regi suo, quem suscitabo eis, id est Christo, ut omnes exponunt. Est itaque tituli sensus : Intellectus David, id est, sensus psalmi istius convenit Christo : intellectus, inquam, di- C
rigens nos in finem, id est in Deum seu vitam æternam ; in carminibus, ita ut Deo semper in adversis et prosperis gratiæ referantur, sicut et Christus egit ac docuit.

IGITUR Dominus noster Jesus Christus,
Luc. vi, 12. qui (ut ait Lucas) erat pernoctans in oratione Dei, secundum quod homo passibilis et viator, ante passionem sic ait :
2 (1) *Exaudi, Deus* Pater, seu Trinitas unus Deus, *orationem meam*, qua oro pro accidentali præmio conversationis, humiliati- D
onis passionisque meæ. Christus enim sua humilitate et morte, sibi ipsi promeruit præmium accidentale, non essentiale, videlicet judiciariam potestatem, festinatam resurrectionem, corporis glorificationem et ascensionem. Propter quod ipsemet de se
Joann. v, 27. ipso et Deo Patre loquens, sic ait : Potestatem dedit ei et judicium facere, quia
Philipp. ii, 8, 9. Filius hominis est. Et Apostolus : Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis : propter quod et Deus exaltavit illum, etc. Hinc quoque in Isaia de Christo prædictum est, Pro Is. liii, 11.
eo quod laboravit anima ejus, videbit et saturabitur : non utique gaudio præmii essentialis, quia hoc Christus non meruit ; sed accidentalis, quod Christus partim habet, saltem extensive, vel quantum ad manifestationem, ex salvatione electorum. Unde et regnum militantis Ecclesiæ, seu multiplicatio fidelium, Christo pro præmio apud Isaiam promittitur : Si posuerit Ibid. 10.
animam suam pro peccato, videbit semen longævum, et voluntas Domini in manu ejus dirigetur. Et iterum Dominus de Christo dicit : In scientia sua justificabit ipse Ibid. 11, 12.
servus meus multos, et iniquitates eorum ipse portabit ; ideo dispertiam ei plurimos, et fortium dividet spolia : id est, multos ad ejus fidem convertam, et dæmonum spolia, hoc est animas quæ factæ sunt dæmonum prædæ per peccatum originale vel actuale, eripiet, non omnium, sed electorum, quemadmodum ait per Osee : Ero mors tua, o mors ; morsus tuus ero, Osee xiii, 14.
inferne.

Et ne despexeris deprecationem meam, quam feci pro his pro quibus incarnatus et passus sum. Unde Christus dixit ad Petrum in persona Ecclesiæ : Ego pro te Luc. xxii, 32.
rogavi, ut non deficiat fides tua. *Intende*
mihi : id est, respiciendo adimple pre- 3
cem qua pro mei ipsius liberatione a morte, seu resuscitatione, precatus sum, dicens : Pater, salvifica me ex hac hora. Joann. xii, 27.
Et exaudi me orantem pro nominis tui honorifica clarificatione, videlicet ut ab omnibus agnoscaris ac venereris. Hoc enim oravit Christus : Pater, inquiens, clarifica Ibid. 28.
nomen tuum.

(2) *Contristatus sum in exercitatione mea :* id est, in prædicando atque miracula faciendo, dolui de cæcitate et ingratitudine Judæorum : quemadmodum scriptum est, Contristatus est Jesus super Marc. iii, 5.
cæcitate cordis eorum. Hæc autem tristitia inordinata non fuit, sed ex vera caritate manavit, quoniam malis atque perversis condoluit. Propterea quoque Salomon

[Prov. xii, 21.] asserit : Non contristabit justum quidquid ei acciderit. Itemque quod de Christo prædictum est, [Is. xlii, 4.] Non erit tristis neque turbulentus, intelligendum est de sæculari et inordinata tristitia, quæ (teste Apostolo) [II Cor. vii, 10.] mortem operatur ; et de qua in Ecclesiastico legitur [Eccli. xxx, 24, 25.] : Tristitiam longe expelle a te ; multos enim occidit tristitia, et non est utilitas in ea. Passione quoque instante, [Marc. xiv, 33, 34.] cœpit Jesus pavere et tædere, ac dicere : Tristis est anima mea usque ad mortem.

4 *Et conturbatus sum a voce inimici :* id est, propter detractiones et accusationes ac falsas interpretationes populi Judæorum, opera mea atque doctrinam blasphemantium, contemnentium, et Beelzebub adscribentium, turbatus sum, non inordinata turbatione, sed ad rationabilem iram, timorem seu tristitiam, aut similem vehementem affectionem libere motus sum : [Ibid. iii, 5.] quemadmodum apud Marcum dicitur, Circumspiciens eos Jesus cum ira, etc. Alibi [Joann. xii, 27.] quoque : Nunc anima mea turbata est. Et in ipsa Cœna turbatus est Jesus, sicut [Ibid. xiii, 21.] Evangelista testatur : Quum hæc, inquiens, dixisset Jesus, turbatus est spiritu, et protestatus est, et dixit : Unus vestrum me tradet. Conturbatus sum etiam *et a tribulatione peccatoris,* id est ex consideratione amarissimæ passionis mihi instantis : [Luc. xxii, 43, 44.] quemadmodum legitur, Factus Jesus in agonia, prolixius orabat, et factus est sudor ejus sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Et ad Hebræos de Christo [Hebr. v, 7.] ait Apostolus : Cum clamore valido et lacrimis orationem obtulit. Denique in ipsa passione conturbatus est Jesus secundum modum prædictum, a tribulatione peccatoris, id est a persecutione populi ipsum conspuentis, flagellantis, transfigentis et occidentis.

3 *Quoniam declinaverunt in me iniquitates :* id est, Judæi multa mihi scelera imposuerunt : quemadmodum ab Evangelista [Luc. xxiii, 2.] dictum est, Cœperunt autem illum accusare, dicentes : Hunc invenimus subvertentem gentem nostram, et prohibentem tributa dari Cæsari. Et iterum : Stabant, [Luc. xxiii, 10.] inquit, principes sacerdotum et Scribæ constanter accusantes eum. Sed et ante passionem frequenter calumniabantur eum Judæi. Propter quod scriptum est : Dicebant, [Marc. iii, 21.] Quoniam in furorem versus est. Et rursus : Dæmonium habet et insanit; quid [Joann. x, 20.] eum auditis ? Unde superius de Christo dixit Psalmista : Quoniam declinaverunt in [Ps. xx, 12.] te mala, cogitaverunt consilia quæ non potuerunt stabilire. Et apud Osee Christus ait : Vastabuntur, quia prævaricati sunt in [Osee vii, 13.] me ; et ego redemi eos, et locuti sunt contra me mendacia. *Et in ira molesti erant mihi :* id est, perversi increduli que Judæi, ex ira quam conceperunt adversum me, persecuti sunt me : quorum persecutio mihi erat molesta, non quia adversa et dura invitus impatienterque pertulerim, sed quia eorum cæcitati condolui.

5 4 *Cor meum conturbatum est in me,* ex magna affectione, non ex aliqua deordinatione, sicut expositum est. Unde superius dictum est : Factum est cor meum tan- [Ps. xxi, 15.] quam cera liquescens. *Et formido mortis cecidit super me,* id est, naturalis timor de morte instante fuit in me, præsertim quando ter Patrem oravi, ut si fieri posset, transferret a me calicem passionis. [Matth. xxvi, 39, 42, 44.]

6 (5) *Timor* animæ seu interioris appetitus, *et tremor* corporis ex interiori timore causatus, *venerunt super me,* non sine prædeliberatione, sed ex prævia ratione. Passiones namque appetitus sensitivi, in Christo rationem non prævenerunt, sed sponte assumebantur a Christo, atque ad rationis imperium cessaverunt. Hujusmodi autem timor et tremor irruerunt præsertim in Christum, quando ex inæstimabili mentis angustia factus est sudor ejus sicut guttæ [Luc. xxii, 44.] sanguinis decurrentis in terram. *Et contexerunt me tenebræ :* id est, magnæ et pœnalissimæ adversitates me penitus operuerunt, quoniam in corpore et anima plenus fui doloribus, quia in omnibus membris corporis et animæ viribus patiebar. Vel sic : Contexerunt me tenebræ, id est, peccatores peccatis obtenebrati irruerunt un-

dique in me. De peccatoribus namque A
Ephes. v, 8. conversis ait Apostolus : Fuistis aliquando
tenebræ, nunc autem lux in Domino. Pro-
pter quod ante de Christo inductum est :
Ps. xxi, 17. Quoniam circumdederunt me canes multi.
7 (6) *Et dixi,* mentaliter cogitando, vel
ore loquendo : *Quis dabit mihi pennas*
sicut columbæ, et volabo, et requiescam?
Christus pennas contemplationis et carita-
tis ab exordio incarnationis incessabiliter
habuit. Quas ergo pennas se desiderare in-
sinuat? nisi, vel pennas resurrectionis et
ascensionis, quibus de tumulo volet ad in- B
feros, de inferno ad credentes in mundo
atque ad cœlos, et ad Patris dexteram re-
quiescat; vel pennas fugæ a Judæis, donec
impleretur passionis suæ tempus præor-
dinatum a Deo, secundum quod Joannes
Joann. xi, 54. evangelista fatetur, dicendo : Jesus ergo
jam non in palam ambulabat apud Judæos,
sed in desertis locis morabatur cum disci-
pulis suis, juxta civitatem quæ dicitur
Ephrem. Ad hæc igitur loca Christus pen-
na fugæ volavit, id est, velociter transiit,
Luc. iv, 30. quia transiens per medium illorum ibat C
Joann. viii, 59. (quum eum lapidare tentarent et præci-
Luc. iv, 29. pitare, quemadmodum scriptum est), id
est, invisibiliter manus Judæorum elapsus
est. In his quoque locis Christus a Judæo-
rum tumultu et persecutionibus requievit.
8 Ideo subdit : (7) *Ecce elongavi* me a Ju-
dæis me persequentibus, *fugiens* ad loca
deserti ; *et mansi* cum discipulis meis *in*
solitudine seu deserto. Præterea, antequam
Matth. iv, 1. Christus prædicare incepit, ductus est a
Marc. i, 13. Spiritu utique Sancto in desertum ; erat-
que cum bestiis, et angeli ministrabant ei. D
9 (8) *Exspectabam eum qui salvum me*
fecit : id est, ego Christus ordinationem
Dei Patris præstolabar, ut illa compleretur
in me, quatenus tempore ab eo præordina-
to me manifestarem, atque occiderer. Non
Joann. xviii, 5, 8. enim fugi ne morerer, qui ad hoc veni
ut mundum moriendo redimerem ; sed ne
ante præfixum tempus occumberem. Pro-
pter quod evangelista Joannes sæpius di-
Ibid. vii, 30; viii, 20. cit : Nemo misit in eum manum, quia
nondum venit hora ejus. Sic itaque, Exspe-
ctabam eum qui salvum me fecit, *a pu-*
sillanimitate spiritus, id est ab excessivo
timore mortis et mundi, *et tempestate,* id
est ab impetuoso animi motu et turbulen-
tia mentis. Hoc Christus affirmat, non
quod unquam fuerit in eo pusillanimitas
spiritus et tempestas, quum utrumque sit
vitiosum ; sed quia anima ejus divina vir-
tute præservata fuit a motibus illis.

Deinde Christus orat pro dejectione ad-
versariorum suorum, secundum sensum in
præcedentium psalmorum expositione cla-
re inductum : et ait : (9) *Præcipita, Domi-* 10
ne Pater, *et divide linguas eorum,* id est,
confunde, falsifica, condemna et destrue
verba Judæorum mihi detrahentium, et de
modo capiendi et occidendi me consilia
vana habentium. Horum linguas, id est
sermones, præcipita, dejice, et ab effectu
optato ne differas impedire, non ut non
occidant me, sed ut non detinear in morte,
neque ab hominum cognitione abscondar: Ps. lxxxii, 5.
sed resuscita me, et nomen meum clarifi- Joann. xvii, 5.
ca, eos vero in æternum præcipita, et in
præsenti vita disperge, ita ut, sicut ipsi
sibi imprecati sunt, veniat sanguis meus Matth. xxvii, 25.
super eos filiosque eorum. Hæc omnia jam
in Judæis impleta videmus. Intendebant
namque Judæi sic Christum occidere, ut
neque resurgeret, neque de cetero in homi-
num memoria remaneret, quemadmodum
apud Jeremiam dicunt : Eradamus eum Jer. xi, 19.
de terra viventium, et nomen ejus non
memoretur ultra. Sed hujus oppositum ac-
cidit, quoniam Christus per mortem omni-
mode clarificari honorificarique meruit,
juxta illud Apostoli : Videmus Jesum pro- Hebr. ii, 9.
pter passionem mortis gloria et honore
coronatum, ut gratia Dei pro omnibus gu-
staret mortem.

Et hæc ideo oro, *quoniam* ego Christus,
qui cuncta cognosco, et qui scivi quid es- Joann. ii, 25.
set in homine, *vidi iniquitatem,* id est
propositum interficiendi me, *et contradi-*
ctionem adversus me et meam doctrinam,
in civitate, id est in populo in Jerosolyma
commorante : vel, Contradictionem eorum Ibid. vii, 12.
inter se mutuo, quia nonnulli resistebant

volentibus me occidere. Unde Nicodemus A
Joann. vii, 51. dixit adversus Judæos incredulos : Numquid
lex nostra judicat aliquem, nisi audierit ab
ipso prius, et cognoverit quid faciat ? Et
Ibid. xi, 45. rursus scriptum est : Multi ex principibus
crediderunt in Jesum, videlicet ante passionem.
11 (10) *Die ac nocte,* id est indesinenter,
circumdabit eam super muros ejus iniquitas : id est, in principalibus populi
Judæorum, qui esse debuerant firmamentum et murus aliorum, confirmando eos
in bono, fuit magna et summa malitia, B
Matth. xxvii, 20; *Marc.* xv, 11. quoniam principes sacerdotum alios instigaverunt ad Christi occisionem. Vel, Circumdabit eam super muros ejus iniquitas,
quia ad litteram custodes murorum Jerusalem, quasi in canticum verterunt Jesum
Christum, assidue eum deridendo, sicut
Ps. lxviii, 13. inferius clarius dicitur : Adversum me loquebantur qui sedebant in porta, et in me
psallebant qui bibebant vinum. *Et labor*
12 *in medio ejus et injustitia,* id est, pœnalis
malitia et injustitia fuit quasi in toto populo civitatis Jerusalem. Peccatum enim C
labor vocatur, quoniam (Augustino teste)
animus inordinatus sibi ipsi est pœna.
Veram enim quietem et pacem excludit,
et remorsum conscientiæ habet adjunctum. Magnus labor et injustitia maxima
erat in medio civitatis seu populi hujus,
quando respondens universus populus, di-
Matth. xxvii, 25. xit ad præsidem : Sanguis ejus super nos
et super filios nostros. (11) *Et non defecit
de plateis ejus,* id est de habitatoribus
platearum Jerusalem, *usura et dolus.* Judæi enim avari atque dolosi fuerunt : pro- D
Ibid. xxi, 12. pter quod Christus de templo vendentes et
ementes ejecit. Et apud Michæam legitur :
Mich. vii, 2. Vir fratrem suum venatur ad mortem ; et
Jer. vi, 13. alibi, A minore usque ad majorem omnes
avaritiæ student.

Consequenter Christus peccatum tradi-
13 toris sui exaggerat. (12) *Quoniam si inimicus meus,* id est, qui nunquam ante amicus meus fuisset, vel cui ego aliquid mali
fecissem, vel cui tot signa dilectionis non
ostendissem, *maledixisset mihi,* vendendo

atque prodendo me hostibus meis ; *sustinuissem utique,* id est, tolerabilius reputassem, et minus corde afflictus fuissem ; neque tam dire vindicassem sicut
ultus sum peccatum Judæ, quem justo
judicio desperare, et se ipsum laqueo ne- *Matth.*
care permisi : quod erat vindicta gravis- xxvii, 5.
sima in præsenti, quam sequitur pœna
durissima in futuro. Tanto equidem gravius peccatum Deus ulciscitur, quanto peccantem in graviora peccata cadere patitur.
(13) *Et si is qui oderat me,* id est, qui se
inimicum meum fuisse palam dixisset et
ostendisset, *super me magna locutus fuisset,* id est, verba supplantationis et conculcationis contra me adversariis meis dixisset ; *abscondissem me forsitan ab eo,* id
est, tam familiaris vel præsens sibi non
exstitissem ut exstiti Judæ, a quo etiam
non abscondi me sicut interdum a Judæis
mihi aperte insidiantibus me abscondi. *Joann.* viii,
Non tamen putandum est, quod Christus 59.
finaliter se aliquo modo occultasset quoniam mortem evadere noluit.

(14) *Tu vero,* o Juda, *homo unanimis* mi- 14
hi, quantum ad apparentiam et verborum
professionem, et etiam forte secundum
veritatem, quantum ad tempus ; *dux meus,*
id est, quem ego cum aliis Apostolis constitui ducem populi mei, mittens te ante
passionem cum illis prædicare regnum *Luc.* ix, 2.
Dei et sanare infirmos, *et notus meus,*
tanquam cohabitans familiarisque mihi.
(15) *Qui simul mecum dulces capiebas ci-* 15
bos, eo tempore quo procurator meus fuisti, comedens panem in mensa mecum qui
caritative ac dulciter tecum vescebar. Præsertim autem in Cœna novissima accepit *Joann.* xiii,
Judas a Christo et cum Christo dulces ci- 26.
bos, id est corpus ejus et sanguinem. *In
domo Dei,* id est in synagogis Judæorum
et templo Jerusalem, seu congregatione fidelium discipulorum meorum, *ambulavimus,* id est conversati sumus, *cum consensu.* Eo etenim modo ambulaverunt Christus
et Judas cum consensu, quo unanimes erant.

Patet autem ex his, illas persecutiones
atque injurias esse molestiores, quæ a pro-

pinquis et amicis seu familiaribus infe- A
runtur, præcipue quando de eorum dile-
ctione præsumimus, et aliud nihil nisi
bonum apud eos meruimus. Propter quod
passio Christi amarior fuit, quia a disci-
pulo vendebatur, et a populo electo ac pe-
culiari occidebatur. Et ideo per Michæam
Mich. VI, 3. ait : Popule meus, quid feci tibi ? aut quid
Is. V, 4. molestus fui tibi ? Et alibi : Quid ultra de-
bui facere vineæ meæ, et non feci ?
16 (16) *Veniat mors super illos,* qui discipu-
lum meum sic corruperunt, vel ei pares
exsistunt. Hoc Christus ait non desideran- B
do, sed prænuntiando, nisi intelligatur hoc
desiderare zelo justitiæ, secundum ordi-
nem divinæ æquitatis, non autem inordi-
nato appetitu vindictæ. Veniat, inquam,
mors animæ et corporis super illos, videli-
cet ut gratia Dei priventur, et ab adversariis
trucidentur : quemadmodum ab exercitu
Romanorum Judæi occisi sunt. *Et descen-
dant in infernum viventes,* in die judicii
cum corpore et anima æternaliter condem-
nandi. Hoc enim promeruerunt. (17) *Quo-
niam nequitiæ,* id est multæ et perversæ C
malitiæ, *in habitaculis eorum,* id est in
cordibus ipsorum, in quibus homines co-
gitando morantur ; vel, In habitaculis eo-
rum, id est in habitatoribus tabernaculo-
rum ; *in medio eorum :* ita quod omnes
communiter nequiter agunt.
17 (18) *Ego autem,* Christus Filius Dei, *ad
Deum clamavi :* sicut in psalmi hujus ex-
ordio patuit ; *et Dominus,* id est Deus Pa-
ter seu Trinitas sancta, *salvavit me,* de
morte ad immortalem vitam resuscitans
Hebr. V, 7. me : juxta illud Apostoli de Christo, Qui D
in diebus carnis suæ preces supplicatio-
nesque fundens ad eum, qui possit illum
a morte salvum facere, exauditus est pro
18 sua reverentia. (19) *Vespere,* scilicet in no-
cte Cœnæ, *et mane,* id est in die Parasce-
ves, *et meridie,* pendens in cruce, *narrabo*
mente, *et annuntiabo* ore : id est, veri-
tatem dixi, salutarem sapientiam docui,
causam meam ac precem Domino obtu-
li, pro crucifixoribus exoravi, et animam
meam Patri commendavi. Christus enim

in vespere Cœnæ pulcherrimum sermo- *Joann.* XIII-XVI.
nem fecit discipulis suis, et mane sequen-
ti se Christum esse confessus est, atque in *Marc.* XIV, 62.
cruce pendens alta voce clamavit : Pater, *Luc.* XXIII, 46.
in manus tuas commendo spiritum meum.
Et exaudiet vocem meam. Christus enim
in omni oratione quam ex deliberata ra-
tione effudit, auditus est, quemadmodum
Martha ait ad eum : Scio quia quæcumque *Joann.* XI, 22.
poposceris a Deo, dabit tibi Deus.
(20) *Redimet in pace,* id est, redimendo 19
constituet in vera ac stabili pace, *animam
meam,* id est me ipsum, seu vitam meam,
transferendo me de vita mortali ad impas-
sibilem vitam : redimet itaque animam
meam *ab his qui appropinquant mihi,* id
est a Judæis et aliis qui accesserunt ad me
ut me comprehenderent, ligarent, atque
occiderent ; *quoniam inter multos erant
mecum :* id est, ideo me exaudivit Deus,
quoniam isti Judæi ita accedentes ad me,
sæpe interfuerunt prædicationibus meis
inter plurimos alios in me credentes, et
ita excusationem non habent. Propter quod
ait Salvator : Ego semper docui in templo *Ibid.* XVIII, 20.
et synagogis, quo omnes Judæi conveniunt ;
et iterum : Si non venissem et locutus eis *Ibid.* XV, 22.
fuissem, peccatum non haberent ; nunc
autem excusationem non habent. (21) *Ex-* 20
audiet Deus precem meam, *et humiliabit
illos* superbos, in præsenti et in futuro.
Nunc autem humiliati sunt Judæi, quia pri-
vati sunt omni gloria legis paternæ, regno,
loco, sacerdote et principe ; et in futuro
quoque cum ceteris superbis in ima infer-
ni humiliati labentur. *Qui est ante sæcula,*
id est Deus æternus, ante omnia sæcula in
se subsistens.
(22) *Non enim est illis commutatio* de
malo et infidelitate ad pœnitentiam et fi-
dem christianam, quemadmodum in Jere-
mia legitur : Induraverunt facies suas su- *Jer.* V, 3.
per petram, et noluerunt reverti. Et ad
Judæos Dominus per Isaiam ait : Scio quia *Is.* XLVIII, 4.
durus es tu, et nervus ferreus cervix tua,
et frons tua ænea. *Et non timuerunt
Deum,* cujus Filium occiderunt. *Extendit* 21
manum suam in retribuendo : id est, Deus

virtutem suæ potentiæ præparavit, ut illis A justam mercedem retribuat.

23 *Contaminaverunt testamentum ejus,* id est, prædicti Judæi legem Dei non servaverunt, sed polluerunt, inique contra eam agentes, eamque inhonorantes, atque
22 carnaliter intelligentes. *Divisi sunt* per totum mundum *ab ira vultus ejus,* id est a justa vindicta divinæ justitiæ. Nam propter sua peccata Deus eos a propria terra ejecit, per orbem dispersit, a caritate et fide Christi, electorumque numero separavit. *Et appropinquavit cor illius :* id est, B voluntas divina seu pietas Dei, reprobatis Judæis, ad gentiles conversa est, sicut Do-
Malach. I, 10, 11. minus ad Judæos per Prophetam ait : Non est mihi ultra voluntas in vobis, quia magnum nomen meum in gentibus. Et Apo-
Rom. XI, 25. stolus ait : Cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret;
Ibid. 11. et iterum, Illorum delicto salus est gentibus, id est occasio salvationis gentilium, quoniam Judæis non credentibus, justa facta est ad gentes transmigratio. (24) *Molliti sunt sermones ejus super oleum,* id est, C doctrina et prædicatio Christi oleo suaviores fuerunt et sunt, quoniam regnum cœlorum et viam pœnitentiæ prædicavit. Unde superius de Christo præhabitum est :
Ps. XLIV, 3. Diffusa est gratia in labiis tuis. Et Lucas
Luc. IV, 22. ait : Mirabantur omnes in verbis gratiæ quæ procedebant de ore ejus. *Et ipsi sunt jacula :* id est, infideles Judæi tanquam sagittæ repugnaverunt doctrinæ atque operibus Christi, pungentes eum verbis blasphemis, et clavis tandem confodientes.

Sed tu, o Christiane, illis sic pereun- D
23 tibus, (25) *Jacta super Dominum curam tuam :* id est, inordinatas atque superfluas sollicitudines fuge, et in Domino vigilans esto, ordinatam curam habendo, videlicet ut sollicitus ac timoratus exsistas quomodo Deo complaceas; de temporalibus vero noli vel ante tempus, vel nimis anxie sollicitari, sed secundum quod ad spiritualem profectum necessaria sunt sive utilia. Sic ergo committe te Deo, sed non sic ut negligas facere quod in te est; fac autem quod tibi possibile est, et scito quod tua providentia tibi non sufficit. Idcirco confide in Domino, et curam tuam in ipso dispone ac ordina : quia superius dictum est, Dominus sollicitus est mei. Ipsi quo- *Ps.* XXXIX, 18.
que de omnibus cura est, quemadmodum *Sap.* XII, 13.
Sapiens dicit. *Et ipse te enutriet,* id est, de necessariis tibi providebit : sicut Christus spopondit, Quærite primum regnum Dei *Matth.* VI, 33.
et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis. Et iterum : Nolite, inquit, solliciti *Ibid.* 34, 32.
esse in crastinum ; scit enim Pater vester cœlestis, quod his omnibus indigetis. Hinc ait S. Petrus : Omnem sollicitudinem ve- I *Petr.* V, 7.
stram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis.

Non dabit in æternum fluctuationem justo. Hoc dupliciter intelligi potest. Primo sic : Deus nunquam permittet fluctuare justum, id est a se recedere, seu esse instabilem, quia per gratiam fixus manet in Deo, in omni tentatione atque eventu, sicut inferius de viro justo inducitur : Pa- *Ps.* CXI, 7, 8.
ratum cor ejus sperare in Domino, confirmatum est cor ejus; non commovebitur. Unde Dominus per Jeremiam ait : Si *Jer.* IV, 1.
abstuleris offendicula tua a facie mea, non commoveberis. Peccata equidem faciunt hominem fluctuantem atque instabilem, juxta illud : Peccatum peccavit Jerusalem, *Thren.* I, 8.
propterea instabilis facta est. Et alibi : Tenebit justus viam suam, et mundis ma- *Job* XVII, 9.
nibus addet fortitudinem. Et iterum ait Scriptura : Justus in sapientia permanet *Eccli.* XXVII, 12.
ut sol; stultus autem mutatur ut luna. Non tamen intelligenda sunt hæc, quasi justus peccare non posset; sed quid justo conveniat, secundum quod justus est, locus iste declarat. Secundo intelligitur sic : Non dabit in æternum fluctuationem justo, id est, quamvis ad tempus sinat eum Deus tentari, tribulari, et anxiari, veniet tamen tempus quo in bono firmabitur, atque ab omni instabilitate et inquietudine eripietur.

26 *Tu vero, Deus,* omnium justus judex, 24
deduces eos, id est Judæos Christo rebelles, *in puteum interitus,* id est, in lacum infer-

ni,vel in obstinationem et profundissimam A
cæcitatem eos deduci permittes, propter
eorum malitiam : sicut de eis scriptum
Jer. xiii, 9, 10. est, Computrescere faciam superbiam po-
puli hujus pessimi, qui nolunt audire ver-
ba mea.

27) *Viri sanguinum,* id est peccatores, *et dolosi non dimidiabunt dies suos,* id est, tam diu non vivent ut æstimant ; et sæpe medietatem temporis quod sibi restare arbitrantur, non attingunt : quia statim dum completa fuerit eorum iniquitas, a Domino auferuntur. Secundum quod de B divite sibi longam vitam pollicente, ait
Luc. xii, 20. Salvator : Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te. Propter quod ait et alia
Job xxii, 15, 16. scriptura : Viri iniqui ante tempus suum sublati sunt. Vel sic : Viri prædicti non dimidiabunt dies suos, videlicet ut, sicut præteritum vitæ suæ tempus consumpserunt in voluptate ac vitiis, sic tempus residuum expendant in pœnitentia atque virtutibus ; sed dato tempore abutuntur, perseverando in culpa, sicut de quolibet
Ibid. xxiv, 23. tali in libro beati Job dicitur : Deus dedit C illi locum pœnitentiæ, et ille abutitur eo in superbiam. Hi enim assimilantur diabolo, quia diabolicum est perseverare in malo. Unde de talibus per Jeremiam Dominus conqueritur : Quare aversus est po- *Jer.* viii, 5.
pulus iste aversione contentiosa ? *Ego autem sperabo in te, Domine.* Christus ut homo et aliquo modo viator, videlicet in quantum passibilis, speravit in Deo, exspectando ab eo bona, quæ nondum habuit, sed adipisci oravit, ut corporis glorificationem, ascensionem, etc.

Ecce jam liquet, quam vere et proprie psalmus iste exponatur de Christo. Quum ergo evangelica, itemque apostolica auctoritate compellamur quosdam psalmos ad litteram de Christo exponere, in quibus tamen quædam habentur quæ Christo secundum se nullatenus competunt, ut sunt psalmi tricesimus nonus et quadragesimus, scilicet, Exspectans exspectavi Dominum, in quo inter cetera dicitur, Comprehenderunt me iniquitates meæ, et non potui ut viderem ; et, Beatus qui intelligit, in quo legitur, Sana animam meam, quia peccavi tibi : quanto magis psalmus iste, atque consimiles, in quibus nil ponitur quod Christo secundum se non conveniat, erit ad litteram intelligendus de Christo ?

ARTICULUS IX

EXPLANATIO EJUSDEM PSALMI QUINQUAGESIMI QUARTI TROPOLOGICA SIVE MORALIS, DE ECCLESIA SEU UNOQUOQUE FIDELI.

CONSTAT autem per David designari D
Ecclesiam, seu quemlibet vere fidelem ;
1 et ita sensus tituli erit : *In finem, in carminibus intellectus David :* id est, intellectus hujus psalmi, in finem, id est in Christum nos dirigens, convenit David, id est Ecclesiæ seu credenti multipliciter tribulato, in carminibus, id est in adversis gratias referenti ac læto.

2 Ait ergo : *Exaudi, Deus, orationem meam.* Idem sensus sub aliis verbis hic quater repetitur, quatenus ipse orantis affectus in se ipso fervescat, totiesque accendatur quoties sensus ipse repetitur. Itaque, Exaudi, Deus, orationem meam, propter tuam bonitatem, *et ne despexeris deprecationem meam,* propter meam imperfectionem ac fragilitatem ; *intende mi-* 3
hi, oculo paternæ pietatis respiciendo in me, *et exaudi me* orantem pro vitiorum omniumque malorum ablatione, et virtutum ac præmiorum adeptione.

Contristatus sum in exercitatione mea. A Duplicem esse exercitationem, videlicet interiorem et spiritualem, exteriorem quoque et corporalem, docet Apostolus, ad
I *Tim.* IV, 7, 8. Timotheum dicens : Exerce te ipsum ad pietatem ; nam corporalis exercitatio ad modicum utilis est, pietas autem ad omnia utilis est. In utraque autem exercitatione boni tristantur, non de ipsa exercitatione, sed propter imperfectiones adjunctas et
Ps. LXXXIII. culpas commissas, et quia in hac valle la-
II *Cor.* V, 6. crimarum exsulando peregrinantur a Domino, adspicientes ipsum mundum vitiis B erroribusque repletum : sicque ex pia compassione errantium contristantur, maxime tamen propter Dei injuriam et offensam, tanquam Dei zelum habentes. Hæc est
Ibid. VII, 10. bona tristitia, quæ (secundum Apostolum) operatur salutem. De qua Salomon prote-
Eccle. VII, 5. statur : Cor sapientium ubi tristitia, et cor
Ibid. 3. stultorum ubi lætitia ; et iterum, Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum convivii. Jam enim est tempus lugendi et flendi, quemadmodum Dominus apud Jo-
Joel II, 12. elem admonet, dicens : Convertimini ad C me in toto corde vestro, in fletu et planctu. Nec enim postea gloriabuntur cum Christo, qui jam eligunt jucundari cum mundo.

4 *Et conturbatus sum a voce inimici,* id est ab injuriis verborum, *et a tribulatione peccatoris,* id est ab injuriis verberum seu damnorum. Duplex autem est conturbatio, scilicet bona, de qua in præcedenti expositione dictum est ; et mala, qua aliquis plus debito irascitur, timet, tristatur, aut simili modo inordinate afficitur, ita quod ac- D tus rationis impeditur. Conturbari itaque bona conturbatione a voce inimici et a tribulatione peccatoris, est perfectorum, qui adversa æquanimiter ferunt, sed conturbantur, id est, male agentibus vehementer compatiuntur, aut simili modo rationabiliter afficiuntur, qualis erat Apostolus
II *Cor.* XI, 29. qui ait : Quis infirmatur, et ego non infir-
Job III, 24. mor? et Job qui dicit : Antequam comedam, suspiro, et quasi inundantis aquæ, sic rugitus meus. Conturbari vero secundo modo, imperfectorum est, qui omnia nondum tranquille sufferre, atque in adversis lætari didicerunt. Quos Jacobus in sua Canonica instruens : Omne, inquit, gaudium *Jacob.* I, 2. existimate, fratres mei, quum in tentationes varias incideritis. Unde et Christus ait : Beati estis quum maledixerint vobis homi- *Matth.* V, 11, 12. nes, et persecuti vos fuerint, et dixerint omne malum adversum vos, mentientes ; gaudete et exsultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis. Non ergo propter adversa injuriasque turbemur, nec propter verba dura ac pessima nobis illata tristemur, nisi peccantibus condolendo.

Denique merito conturbatum me dico, *Quoniam declinaverunt in me iniquitates,* id est, peccata mihi injuste imposuerunt maligni : propter quod perfecti turbantur turbatione virtuosa, ut dictum est, gloriantes in hoc quod Christo aliqualiter conformantur, qui a Judæis falsissime criminabatur ; imperfecti vero interdum turbantur ex hoc turbatione iræ et impatientiæ. *Et in ira* (non per zelum, sed per vitium) quam conceperunt adversus me, *molesti erant mihi* verbis, signis seu factis, id est, vindicando se de me, gravabant me : quod ego moleste sustinui, non tam propter meam injuriam, quam propter illorum ruinam ac damnationem. Hoc modo Paulus moleste tulit mala sibi illata : quia ad *Act.* XIV, 18; XVI, 23-25; XXI, 27-33. instar indulgentissimi patris, qui quanto a filio phrenetico plura verbera patitur, tanto insano magis compatitur; sic quanto homines impii Paulum durius flagellabant, tanto ipse eorum errori amplius condolebat.

Cor meum conturbatum est in me : id 5 est, appetitus meus interior sensitivus seu intellectivus, vehementer seu excessive motus est aliqua passione seu affectione, ex qua ipsum quoque cor corporale turbatur, id est, innaturaliter agitatur, quoniam passiones fiunt cum corporali transmutatione. *Et formido mortis cecidit super me,* id est, tam graviter sum afflictus, ut mori verebar. Vel, Formido mortis, id est horror peccati, quod est mors animæ, cecidit

super me, quia videlicet ex perturbatione A
mihi inflicta timui impatientiæ, iræ, ran-
coris, aut similis vitii motum et culpam
mortalem incidere, vel tentationibus dæ-
monum, mundi et carnis formidabam suc-
cumbere : quod est spiritualiter mori at-
Job IV, 5. que deficere, juxta illud : Venit super te
plaga, et defecisti ; tetigit te, et conturba-
6 tus es. *Timor* animæ *et tremor* exterior,
venerunt super me, propter mala et tor-
menta seu pericula mihi imminentia et
futura. Timor enim est de malo futuro,
sicut dolor de malo præsenti. Et omnino B
expediens est ut talis timor et tremor in
nobis sint, propter mille pericula nobis
instantia, et propter futurum judicium,
infernique tormenta : quia in medio la-
queorum versamur, et contra invisibiles
ac nequissimos hostes luctamur. *Et conte-
xerunt me tenebræ,* id est, adversitates et
pœnæ seu vitia circumdederunt et operue-
runt me totum, ita quod malis multis re-
pleta est anima mea : quemadmodum ait
II Cor. VII, 5. Apostolus, Foris pugnæ, et intus timores.
Act. XIV, 21. Per varias enim tribulationes oportet nos C
intrare in regnum cœlorum. Propter quod
Job XXX, 26. sanctus Job ait : Exspectabam bona, et ve-
nerunt mihi mala ; præstolabar lucem, et
eruperunt tenebræ.

7 *Et dixi* intra me : *Quis dabit mihi pen-
nas sicut columbæ?* id est, quam libenter
haberem pennas virtutum, videlicet veram
et columbinam simplicitatem et innocen-
tiam, quatenus mala prædicta evadere, et
immaculatam vitam ducere valeam inter
iniquos ! *Et volabo* penna contemplatio-
nis, speculando cœlestia, propter quorum D
amorem terrena despicio, adversaque li-
benter sustineo ; *et requiescam* in Deo, per
fidem et caritatem et pacem internam, a
terrenarum rerum tumultu, et inquietu-
dine passionum ac sollicitudine tempora-
Ps. IV, 9. lium rerum : sicut superius dictum est, In
pace in id ipsum dormiam et requiescam.

8 *Ecce elongavi* me ipsum affectu seu lo-
co, vita et voto, a peccatoribus et inquietis
hominibus, *fugiens* pericula mundi, ne
Ps. XVII, 27. cum perversis pervertar ; *et mansi in so-
litudine,* id est, soli Deo vacare tentavi ;
vel etiam in loco deserto moram feci, ut
Deo liberius adhærerem, atque in eo sua-
vius repausarem. Maxime enim confert so-
litarius locus ad vitam quietam et specu-
lativam. Propter quod per Osee Dominus
ait animæ sibi devotæ : Ecce ego lactabo Osee II, 14.
eam, et ducam eam in solitudinem, et lo-
quar ad cor ejus. Et Jeremias : Quis dabit Jer. IX, 2.
me in solitudine diversorium viatorum, et
derelinquam populum meum ? Unde et
Christus Apostolis dixit, sicut Marcus te-
statur : Venite seorsum in desertum lo- Marc. VI, 31.
cum, et requiescite pusillum. *Exspectabam* 9
eum, id est, longanimiter sustinui, et in
ipso speravi, *qui salvum me fecit,* per
gratiam suam, *a pusillanimitate spiritus,
et tempestate* adversitatum et periculorum,
quas habui, vel habuissem, nisi gratia Dei
me conservasset. Non debemus esse pusil-
lanimes nec præsumptuosi, sed magnani-
mes, humiles, fortes, semper confidendo
in Domino, dicentes cum Apostolo : Omnia Philipp. IV, 13.
possum in eo qui me confortat.

Consequenter orat Ecclesia seu fidelis
pro exstirpatione hæreticorum, schismati-
corum, tyrannorum et persecutorum, ac
hostium boni communis hominumque ju-
storum. *Præcipita, Domine,* id est dejice, 10
et divide, id est, ab invicem separa, ne
sibi in malo consentiant, *linguas eorum,*
id est sermones et studia prædictorum Ec-
clesiam perturbantium, seu detractorum
et innocentes opprimentium. Non orat Ec-
clesia ut penitus pereant, sed ut in præ-
senti corrigantur, et a malo cohibeantur,
vel temporaliter affligantur, seu etiam oc-
cidantur, si Ecclesia aliter pacem adipisci
non potest, vel conservare bonum com-
mune.

*Quoniam vidi iniquitatem et contradi-
ctionem,* id est perversitatem, perfidiam,
schisma et fidei impugnationem, *in civi-
tate,* id est in militanti Ecclesia, in qua
semper mali cum bonis miscentur. Oportet I Cor. XI, 19.
enim hæreses esse, et necesse est ut ve- Matth. XVIII, 7.
niant scandala. *Die ac nocte,* id est semper 11
usque ad finem mundi, *circumdabit eam,*

puta Ecclesiam, *super muros ejus,* id est A
in prælatis, pastoribus, atque principibus
ejus, *iniquitas.* Nam superiores aliqui in
populo christiano, inferiores inficiunt, op-
primunt, scandalizant, aut simili modo
Dan. XIII, 5. pervertunt, sicut Daniel ait : Iniquitas
egressa est de Babylone a senioribus, qui
videbantur regere populum. Sic, proh do-
lor! modo est. Nam qui esse deberent
aliorum defensores, muri seu firmamen-
tum, facti sunt animarum corruptores at-
que maceriæ direptores, quemadmodum
Osee V, 1. per Osee Dominus ait : Attendite, sacerdo- B
tes, quoniam laqueus facti estis specula-
tioni, et sicut rete expansum super mon-
12 tem. *Et labor in medio ejus et injustitia,* id
est, in medio Ecclesiæ inveniuntur labor
seu violentia, oppressio, inordinatio, cul-
Matth. XX, 16; XXII, 14. pa pœnalis, et laboriosa iniquitas. Multi
enim sunt vocati, et pauci electi. Propter-
ea in medio populi christiani abundant
hæc mala, secundum quod per Osee scri-
Osee IV, 2. ptum est : Maledictum, et homicidium, et
furtum, et adulterium, et mendacium inun-
daverunt, et sanguis sanguinem tetigit. *Et* C
non defecit de plateis ejus, id est de par-
ticularibus Ecclesiis seu sacerdotibus, qui
essent aliis iter ad Deum, *usura et dolus.*
Nam et hæc mala in Ecclesiarum rectori-
Jer. VI, 13. bus ac subditis reperiuntur, quoniam om-
nes (ut ait Jeremias) avaritiæ student, et
Philipp. II, 21. omnes quæ sua sunt quærunt, non quæ
Jesu Christi, secundum Apostolum.

Consequenter ostendit Ecclesia, seu fi-
delis, quam intolerabiles sint persecutio-
nes, quæ inferuntur ab his qui se dicunt
13 amicos esse, et non sunt. *Quoniam si ini-* D
micus meus, apertus et evidens, *maledi-*
xisset mihi, obloquendo, insultando, com-
minando aut imprecando, *sustinuissem*
utique levius atque libentius : quia sic
nil rarum aut inopinatum mihi contigis-
set. *Et si is qui oderat me,* non solum
clam, sed etiam palam, *super me,* id est
contra me, *magna locutus fuisset,* id est
verba animosa et dura, *abscondissem me*
forsitan ab eo. Secundum quod Christus
interdum suos discipulos facere docuit,
dicens : Quum persecuti vos fuerint in Matth. X, 23.
una civitate, fugite in aliam. Hoc enim
aliquando agendum est, non semper : quia
si periclitaretur fides, seu bonum com-
mune, aut subditi salus, fugiendum non
esset ab eo qui non fugiendo succurrere
posset. *Tu vero, homo unanimis,* confi- 14
tendo Christum ore, sicut et ego; *dux*
meus : id est, qui aliorum rector fuisti, et
ab Ecclesia constitutus eras dux fratrum
tuorum in via Dei; vel me interdum in divi-
no obsequio ædificasti, præcessisti, et per-
duxisti; *et notus meus,* habendo eamdem
fidem cum me, seu corporaliter agnitus;
qui mecum dulces capiebas cibos, audien- 15
do prædicationem ac sumendo sacramenta
Ecclesiæ, antequam sic apostatares a fide
ad hæresim, ab unitate ad schisma, a di-
lectione ad persecutionem, et a vita lau-
dabili ad mores perversos; *in domo Dei*
ambulavimus cum consensu, id est, in Ec-
clesia Christi conversati sumus concordi-
ter, quando adhuc stabas in fide et gratia
Dei. De talibus namque ait Joannes : In I Joann. II, 19.
nobis erant, sed non erant ex nobis; nam
si fuissent ex nobis, permansissent utique
nobiscum.

Veniat mors super illos : id est, digni 16
sunt morte spirituali, videlicet ut in præ-
senti careant vita gratiæ, atque in futuro
vita gloriæ. Non enim optando, sed præ-
nuntiando hoc dicitur, vel se divinæ justi-
tiæ conformando. Juxta quem sensum ait
Christus seu quilibet justus per Jeremiam :
Tu, Domine, scis omne consilium eorum Jer. XVIII, 23.
adversum me; ne propitieris iniquitati
eorum, et peccatum eorum non deleatur.
Et descendant in infernum viventes, id
est cum corpore et anima, in die extremi
judicii : cujus descensus figura exstitit de-
glutitio Dathan et Abiron et Core, quos Num. XVI, 32, 33.
terra vivos absorbuit. *Quoniam nequitiæ*
in habitaculis eorum. In præcedenti ex-
planatione sensus horum patet.

Ego autem ad Deum clamavi : quia 17
oportet sine intermissione orare, et in om- Luc. XVIII, 1.
ni necessitate atque periculo ad Deum
cum omni affectu confugere. *Et Dominus*

salvavit me : non enim derelinquit spe- A
Matth. VII, 8. rantes in se ; sed omnis qui petit, accipit ;
et qui quærit, invenit. Propter quod Do-
Jer. XXXIX, 18. minus ad Jeremiam ait : Eruens liberabo
te, et erit tibi anima tua in salutem, quia
18 in me habuisti fiduciam. *Vespere et mane*
et meridie, id est tota die ex his horis con-
stante ; vel, Vespere, id est in statu inci-
pientium, et mane, id est in statu pro-
ficientium, et meridie, id est in statu
perfectorum ; vel, Vespere et mane et me-
ridie, id est in fine, principio et medio
vitæ meæ : *narrabo,* quoad me ipsum, *et* B
annuntiabo aliis documenta legis divinæ,
et opera Salvatoris, ac alia quæque salu-
Ephes. V, 18-20. bria : sicut docet Apostolus, Implemini,
inquiens, Spiritu Sancto, loquentes vobis-
metipsis in psalmis, et hymnis, et canticis
spiritualibus, cantantes et psallentes in cor-
dibus vestris Domino, gratias agentes pro
omnibus semper. *Et exaudiet* ipse Dominus
vocem meam, qua ipsum laudo et invoco.
19 *Redimet in pace animam meam ab his*
qui appropinquant mihi ut noceant, eripi-
endo me de eorum insidiis, pacemque præ- C
stando interioribus meis. Hoc est verbum
amorosæ fiduciæ. *Quoniam inter multos*
vocatos, non electos, *erant mecum,* loco,
non mente ; corporaliter, non spirituali-
ter ; fide, non moribus. Persecutores enim
Ecclesiæ et justorum, inter vocatos (qui
multi sunt) corpore adsunt electis, sed vi-
20 ta et moribus distant ab eis. *Exaudiet*
Deus preces meas, *et humiliabit illos,* eo
modo quo humiliabuntur in futuro, qui
se exaltant in sæculo isto. *Non enim est*
illis commutatio : quoniam converti de- D
Tit. III, 10, 11. spiciunt. Unde Apostolus ait : Hæreticum
hominem post unam et secundam corre-
ptionem devita, sciens quia subversus est
qui hujusmodi est. De talibus quoque Isa-
Is. XXVIII, 15. ias ait : Dixistis, Percussimus fœdus cum
morte, et cum inferno fecimus pactum.
21 *Contaminaverunt testamentum ejus,* id est,
Tit. I, 16. legem Christi transgressi sunt, et dicunt
22 se nosse Deum, sed factis negant. *Divisi*
sunt a societate electorum, et separati a
caritate et gratia Dei, *ab ira vultus ejus,*
id est justo Dei judicio : *et appropinquavit*
cor illius, id est, Deus, quantum in se est,
semper paratus fuit et est misereri, subve-
nire et parcere.

Molliti sunt sermones ejus, scilicet Dei,
super oleum : quoniam caritatem et pieta-
tem suam nobis in sacra Scriptura uber-
tim commendat : quod utique omni melle
et oleo dulcius est. Propter quod infra ha-
betur : Quam dulcia faucibus meis eloquia Ps. CXVIII, 103.
tua! super mel ori meo. De quibus eloquiis
superius quoque prædictum est : Deside- Ps. XVIII, 11.
rabilia super aurum et lapidem pretiosum
multum, et dulciora super mel et favum.
Quod Jeremias expertus, ait : Factus sum Jer. XXIII, 9.
quasi vir ebrius, et quasi homo madidus
vino, a facie Domini, et a facie verborum
sanctorum ejus. Quid enim tam mollitum
ac dulce, sicut quod ait Paulus apostolus,
Propter nimiam caritatem suam, qua di- Ephes. II, 4.
lexit nos Deus Pater, Filium suum misit in Rom. VIII, 3.
similitudinem carnis peccati ? Et Joannes :
Sic, inquit, Deus dilexit mundum, ut Fi- Joann. III, 16.
lium suum unigenitum daret. Et iterum :
Videte qualem caritatem dedit nobis Deus I Joann. III, 1.
Pater, ut filii Dei nominemur et simus. De-
nique dulce est nimis quod per Salomo-
nem æterna Sapientia, Deus altissimus,
protestatur : Deliciæ meæ esse cum filiis Prov. VIII, 31.
hominum. *Et ipsi,* videlicet hæretici et
hostes Ecclesiæ ac persecutores justorum,
sunt jacula : quia veritatem Scripturæ
verbis aut factis impugnant, et simplices
lædere student. Ideo enim dicit Apostolus :
Sermo eorum ut cancer serpit. De quibus II Tim. II, 17.
apud Job commemoratur : Ipsi fuerunt re- Job XXIV, 13. 12.
belles lumini : nescierunt vias Dei, et Deus
inultum abire non patitur. Cetera satis ex-
posita sunt.

Ecce ex psalmo isto didicimus quanta
Christus sustinuit, et quanta oportet nos
ejus exemplo perferre, quum non sit ser- Joann. XIII, 16.
vus major domino suo. Studeamus igitur
in sæculo isto omnia dura et aspera pro
Christi amore gaudenter portare, pensan-
tes illud Apostoli : Fidelis sermo : nam si II Tim. II, 11, 12.
commortui sumus, et convivemus ; si sus-
tinemus, et conregnabimus.

PRECATIO.

Omnipotentiam tuam supplices exoramus, qui es ante sæcula, Deus, ut orationem A nostram exaudias, ac deprecationem nostram ne despicias : ut qui te salvantem nos exspectamus, liberes nos a pusillanimitate spiritus, et omni vitæ et animæ tempestate.

ARTICULUS X

EXPLANATIO DE CHRISTO PSALMI QUINQUAGESIMI QUINTI : MISERERE MEI, DEUS, QUONIAM CONCULCAVIT, ETC.

Habet autem psalmus jam declarandus B
1 hunc titulum : *In finem, in carminibus, pro populo qui longe factus est a sanctis, in tituli inscriptione ipsi David, quum tenerent eum allophyli in Geth.* Hunc psalmum quidam ad litteram exponunt de David. Communiter autem exponitur de ipsa Ecclesia, seu quolibet fideli multipliciter tribulato. Sed quoniam Christus om-
* scopus nium Prophetarum opus * est, debemus (quantum fieri potest) psalmos omnesque Scripturas propheticas de Christo exponere : quia de eo loqui dulcius est, fructuo- C sius, magisque instructivum. Sic igitur exponendo hunc psalmum, sensus tituli est : *Ipsi David,* id est psalmus iste Christo per David significato conveniens, et *in finem* ultimum, qui est vita æterna, nos dirigens, *in carminibus,* ita ut Deo in omnibus gratiarum actio referatur, scriptus et editus est *pro populo,* id est de populo vel contra populum, *qui longe factus est,* non loco et spatio, sed carendo fide et gratia, *a sanctis,* id est Christifidelibus, *in tituli inscriptione* quem posuit Pilatus D super caput Christi crucifixi, id est contra Judæos qui titulum istum negaverunt,
Joann. xix, 21. dicentes Pilato : Noli scribere, Rex Judæorum ; sed quia ipse dixit, Rex sum Judæorum ; *quum tenerent eum,* scilicet Christum, *allophyli,* id est gentiles ministri Pilati, quorum quatuor Christum patibulo appenderunt ; *in Geth,* id est in pressura passionis seu crucis. Per allophylos quoque intelligi possunt ipsi Judæi : quia quemadmodum allophyli seu Palæstini aut Philistæi comprehenderunt David in Geth, 1 Reg. xxi, 10-15.
perducentes eum ad Achis regem suum ut occideretur ; ita Judæi comprehenderunt Jesum, et vinctum tradiderunt Pontio Pila- Matth. xxvii, 1, 2.
to ut interficeret eum. Hocque fecerunt in Geth, quod interpretatur pressura, id est in Jerusalem, cui in Evangelio ait Salvator : Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis Prophe- Ibid. xxiii, 37.
tas ; et denuo, Non capit perire Prophetam Luc. xiii, 33.
extra Jerusalem.

Christus igitur passioni jam appropinquans, secundum quod homo passibilis ait ad Deum Patrem : (1) *Miserere* 2
mei, Deus, liberando me non a miseriis culpæ, sed pœnæ, id est, de morte et passibili statu transfer me per resurrectionem beatam ad immortalem vitam ac impassibilem statum. Ideo autem oro ut mihi sis misericors, *quoniam conculcavit me homo,* id est Judas proditor : de quo superius dictum est, Homo pacis meæ, in quo Ps. xl, 10.
speravi, magnificavit super me supplantationem. Hic, inquam, conculcavit me verbis malignis, et ad conculcandum me vendidit ac prodidit. *Tota die,* videlicet feria quarta, qua vendidit me, seu quinta, Matth. xxvi, 14-16, 46-50.
qua tradidit me ipsa nocte, *impugnans* me occulte, scilicet detrahendo, aliosque ad me impugnandum inducendo, *tribulavit me :* quia, ut in præcedentis psalmi elu- Ps. liv, 13-14.
cidatione innotuit, tanto fuit persecutio

Judæ Christo pœnalior, quanto Judas Chri- A
sto familiarior exstitit. Quum enim Chri-
stus justissimus fuerit, tanto peccatum
Judæ ac Judæorum amplius sibi displicuit,
quanto illi injustius contra eum fecerunt :
et ista displicentia sancta ac justa, tribula-
tio Christi vocatur. Credendum est quo-
que, quod Christus, tanquam piissimus,
Judæ frequenter condoluit, potissimum
passione instante.
Alia expositio. Vel sic : *Conculcavit me homo,* id est
hominum multitudo, videlicet Judæi atque
ministri Pilati. Sæpe enim in sacra Scri- B
ptura ponitur singulare pro plurali : quem-
admodum dixit Judas Simeoni fratri suo,
Judic. I, 3. Veni mecum in sortem meam : ubi per
Judam et Simeonem intelliguntur tribus
seu populi ex Juda et Simeone progeniti.
Et in Exodo Dominus ait ad Pharaonem,
Exod. IV, 23. Dimitte filium meum, ut sacrificet mihi
in deserto : ubi per filium intelliguntur
filii Israel. Hi ergo conculcaverunt Filium
Dei, pro nihilo eum reputantes, opprimen-
tes, et forte etiam corporalibus pedibus
eumdem suppeditantes : præsertim in no- C
Luc. XXII, 63-65. cte qua viri qui tenebant eum illudebant
ei, cædentes conspuentesque eum. Irreve-
rentissime namque eum tractabant, ejus-
Job XVI, 11. que pœnis se satiabant *tota die* Parasce-
ves. *Impugnans* verbis atque verberibus,
tribulavit me usque ad mortem homo
prædictus, id est homines impii. De quibus
apertius subditur :
3 (2) *Conculcaverunt me :* secundum mo-
Ps. CVIII, 5. dum jam dictum ; *inimici mei,* qui posu-
erunt adversum me mala pro bonis, et
odium pro dilectione mea, *tota die* præfa- D
ta ; vel, Tota die, id est toto tempore quo
prædicando et miracula perpetrando inter
eos conversabar. A principio enim quo
Matth. IX, 3, 11, 14, 34; XI, 19; XII, 2, 10, 14, 24; XV, 1, 2, 12; XVI, 1; XXI, 15, 16, 23, 46; XXII, 15-17, 23-28, 34-36. Christus prædicare exorsus est, adversa-
bantur ei Judæi, sicut ex evangelica liquet
historia. *Quoniam multi bellantes adver-
sum me,* scilicet principes sacerdotum cum
suis fautoribus ; sed ego per patientiam
vici eos. Propter quod superius de me le-
Ps. XXIII, 8. gitur : Dominus fortis et potens, Dominus
potens in prælio. Hinc quoque Christus
apud Jeremiam : Audivi, inquit, contume- *Jer.* XX, 10.
lias multorum, et terrorem in circuitu per-
sequentium.
(3) *Ab altitudine diei timebo.* Dum ali- 4
quis magna tormenta certa die passurus
est, dicitur timere illam diem ; et quanto
in aliqua hora diei duriora se prænoscit
passurum, tanto horam illam amplius for-
midare asseritur. Passio autem Christi, ab
hora noctis qua capiebatur incipiens, et
usque ad horam nonam perdurans, conti-
nuo augebatur et crevit. Idcirco, eo modo
quo Christus passionem sibi instantem na-
turali affectu abhorruit, etiam diem pas-
sionis suæ timebat : et tanto amplius, quo
dies illa magis ascendit versus meridiem,
quoniam graviora sibi instabant supplicia
secundum diei ascensum. Propterea maxi-
me timuit altitudinem diei, in qua præ
inæstimabili pœna clamavit : Deus meus, *Matth.* XXVII, 46.
Deus meus, ut quid dereliquisti me ? Unde *Luc.* XXII, 44.
et sudor ejus factus est, sicut guttæ san-
guinis decurrentis in terram. Sed timor
iste fuit in Christo, tempore trinæ orati-
onis antequam caperetur. *Ego vero in te*
Deo Patre meo *sperabo,* confidens me con-
servandum, et resuscitandum, ac glorifi-
candum a te. (4) *In Deo laudabo sermones* 5
meos. Hoc est quod Christus in Evangelio
testatur : Mea doctrina non est mea, sed *Joann.* VII, 16.
ejus qui misit me. Et iterum : Qui a semet- *Ibid.* 18.
ipso loquitur, gloriam propriam quærit ;
qui autem quærit gloriam ejus qui misit
eum, hic verax est. *In Deo speravi,* ideo
non timebo inordinato pavore, *quid faciat
mihi caro,* id est Judæus aut quilibet alius.
Quamvis enim Christus ad horam time-
bat, passione instante, tamen, sicut hunc
timorem ex deliberatione rationis assum-
psit, sic eum imperio ejusdem cessare fe-
cit. Unde et intrepidus hostibus obviavit,
et dixit : Quem quæritis ? *Ibid.* XVIII, 4, 7.
(5) *Tota die* passionis meæ, vel totis die- 6
bus prædicationis meæ, *verba mea exsecra-
bantur,* id est, a Judæis contemnebantur, et
male interpretabantur. Dixerunt enim, ut
legitur apud Matthæum, Blasphemavit ; *Matth.* XXVI, 65, 66.
et, Reus est mortis ; atque apud Joannem,

Joann. IX, 16. Non est hic homo a Deo, qui sabbatum A
non custodit. Hoc est quod per Amos de
Amos V, 10. Judæis inducitur : Odio habuerunt corripientem,
et loquentem perfecte abominati
Joann. VII, 7. sunt. Ideo namque et Christus dicit : Me
odit mundus, quia ego testimonium perhibeo
de illo quoniam opera ejus mala sunt.
*Adversum me omnes cogitationes eorum
in malum,* videlicet ut me false accusent,
7 atque injuste occidant. (6) *Inhabitabunt :*
id est, inhabitaverunt infideles Judæi mecum
et cum discipulis meis in Synagoga,
seu domo Domini, quantum ad fidem, B
quia dicebant se Deum colere, et Christum
regem exspectare : sicque per fidem informem
cum credentibus in Deum habitaverunt
in Synagoga ; *et abscondent,* id
est, occulte mihi insidiati sunt, tentantes
me verbis dolosis. *Ipsi calcaneum meum
observabunt,* id est, opera mea explorabant,
quatenus occasionem contra me
reperirent. Propter quod scriptum est :
Marc. III, 2. Observabant Judæi si sabbatis curaret, ut
accusarent eum.
8 (7) *Sicut sustinuerunt animam meam pro* C
nihilo, id est, sicut me vilipendebant, et
vitam meam exspectabant, quatenus eam
pro nihilo, id est, ac si nihil nulliusque
reputationis exsisteret, perderent, non arbitrantes
esse peccatum occidere me ; *salvos
facies illos :* quasi dicat, Non. Ac si
dicat : Quam veraciter bene fecerunt, me
taliter persequentes, tam vere eos salvabis.
Ideo addit : *In ira populos confringes :*
id est, per vindictam divinæ justitiæ,
incredulos meque persequentes Judæos
impœnitentes totaliter destrues, quantum D
ad esse gratiæ et gloriæ, non dando eis
aliquod meritorium esse, et etiam in hac
vita eos comminuendo, dispergendo, ac
humiliando. Hinc enim de eis apud Osee
Osee IX, 16. dicitur : Radix eorum exsiccata est ; fructum
nequaquam facient. Et per Isaiam
Is. LXIII, 3, 6. Christus de eis locutus est : Calcavi eos in
furore meo, et conculcavi eos in ira mea.
9 (8) *Deus, vitam meam annuntiavi tibi :*
id est, ad honorem et gloriam nominis tui
professus sum aliis conversationis meæ
sanctitatem, et omnia quæ feci, coram te
feci, et tibi adscripsi. Hoc modo Christus
vitam suam Deo Patri annuntiavit, dum
asseruit : Diligo Patrem, et sicut mandatum Joann. XIV, 31.
dedit mihi Pater, sic facio ; et alibi,
Ego quæ placita sunt ei (scilicet Patri Ibid. VIII, 29.
meo) facio semper. Et in Luca quoque, allegans
impletum in se quod prædictum Luc. IV, 18-21.
fuit per Isaiam : Spiritus, ait, Domini su- Is. LXI, 1.
per me, eo quod unxerit me ; ad annuntiandum
mansuetis misit me, ut mederer
contritos corde. *Posuisti lacrimas meas in
conspectu tuo,* id est, acceptas eas habuisti,
idque pro quo lacrimas fudi, implesti.
Unde ait Apostolus : Cum clamore va- Hebr. V, 7.
lido et lacrimis preces offerens, exauditus
est pro sua reverentia. In resuscitatione
insuper Lazari lacrimatus est Jesus, et ait : Joann. XI, 35.
Gratias ago tibi, Pater, quoniam audisti Ibid. 41.
me. (9) *Sicut et in promissione tua,* id est,
sicut per Prophetas dixisti. Hoc enim prædictum
est, quod lacrimas meas ac preces
acceptas haberes, dicente te de me per
beatum Isaiam prophetam : Ecce servus Is. XLII, 1.
meus, suscipiam eum ; electus meus, complacuit
sibi in illo anima mea. *Tunc,* id 10
est, quum me exaudieris suscitando me a
mortuis, *convertentur inimici mei,* puta
Judæi, *retrorsum,* recedendo a te, et non
credendo in me, sicut apud Jeremiam prophetam
de eis testatus es : Verterunt ad Jer. II, 27.
me tergum, et non faciem. De quibus alibi
legitur : Post hebdomades sexaginta duas Dan. IX, 26.
occidetur Christus ; et non erit ejus populus
qui eum negaturus est, id est Judæi
qui dixerunt, Non habemus regem nisi Cæ- Joann. XIX, 15.
sarem.

10 *In quacumque die invocavero te,*
orando pro me ipso aut corpore mystico,
ecce cognovi, per experientiam, seu experimentalem
exauditionem, *quoniam Deus
meus es* specialissimo modo, ubique et semper
regens atque exaudiens me. (11) *In* 11
*Deo laudabo verbum, in Domino laudabo
sermonem.* Unum exponit aliud : id est,
quidquid dico aut prædico, ad Deum finaliter
referam, ejusque illuminationi adscribam,
nec propriam gloriam quæram.

Joann. v, 41. Propterea Christus dixit : Claritatem ab A
Ibid. viii, 50. hominibus non accipio ; et alias, Ego non quæro gloriam meam. *In Deo speravi, non timebo quid faciat mihi homo* mihi injuste repugnans.

12 12 *In me sunt, Deus, vota tua*, id est, in corde meo sunt sancta desideria mihi a te infusa, per quæ tuum honorem hominumque salutem desidero ; *quæ reddam laudationes tibi,* id est, quæ offeram tibi tanquam sacrificium laudis ac laudandi materiam. Per sancta enim desideria Deus
13 laudatur et honoratur. 13 *Quoniam eripuisti animam meam de morte* in die resurrectionis, uniendo eam corpori, a quo B
per mortem exstitit separata ; *et pedes meos de lapsu :* id est, omnes operationes meas gratia præveniente præservasti a ruina peccati, ita ut nunquam cecidi, sed tibi placentia incessabiliter egi. Et hoc ideo tu fecisti, ego quoque idcirco hæc ad gloriam tuam profiteor, *ut placeam coram Deo in lumine viventium,* id est, ut tibi complaceam, et in te, et non in me, complacentiam habeam : placeam, inquam, coram te, in lumine viventium, id est in splendidissima patria Beatorum, ubi coram Deo adsisto interpellans pro mundo : quemadmodum ad Hebræos inducit Apostolus, Non in manufacta sancta Jesus introiit, Hebr. ix, 24.
sed in ipsum cœlum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis.

Christus igitur sibi in se non placuit, sed in Deo, id est in se ipso, secundum quod Deus fuit, vel in Deo Patre ac sancta Trinitate. Et quomodo ergo nos miseri, tam vanissimi atque stultissimi unquam efficimur, ut placeamus nobismetipsis, alios contemnendo, atque in nobis gloriando ? Advertamus admonitionem S. Pauli : Debemus, inquit, nos firmiores, im- Rom. xv, 1, 3.
becillitates infirmorum sustinere, et non nobis placere. Etenim Christus non sibi placuit.

ARTICULUS XI

ELUCIDATIO MORALIS EJUSDEM PSALMI QUINQUAGESIMI QUINTI

TROPOLOGICE denique exponendo hunc C
psalmum, præinductus titulus sic in-
1 telligendus est : *In finem,* id est psalmus iste in Christum nos dirigens, scriptus *pro populo qui longe factus est a sanctis,* id est, qui vita et moribus discordat ab electis, *in tituli inscriptione :* quia titulum
Luc. xxiii, 38. crucifixi, videlicet, Hic est rex Judæorum, quem sancti fide et opere venerantur, ipsi vel vita reproba, vel mente incredula negant. Psalmus, inquam, *ipsi David,* id est conveniens Ecclesiæ, seu fideli per David figurato, *quum tenerent eum allophyli in* D
Geth, id est, quum undique vallarent alienigenæ a caritate et fide formata ipsam Ecclesiam seu quemlibet Christianum, tribulationibus, tentationibus atque pressuris.

Ecclesia ergo, quæ modo adversitatibus velut in torculari comprimitur, quilibetque fidelis persecutionibus multis circum-
datus, clamet ad Deum : *Miserere mei,* 2
Deus, id est, tu, creator, gubernator, salvator, judexque meus, qui naturaliter pius es, et totus misericors, mihi misero condole, non pœnalem affectum habendo, sed clementer atque celeriter succurrendo. Vehementer namque indigeo, *quoniam conculcavit me homo* detractor, læsor, animarum corruptor, caritatis persecutor, innocentiæ adversator, pede elationis contumeliose me opprimens. De quo pede
superius dictum est : Non veniat mihi pes Ps. xxxv, 12.
superbiæ. *Conculcaverunt me inimici mei* 3
domestici et extranei, visibiles et invisibi-

les, occulti et manifesti, *tota die* naturali, A
id est tempore diurno atque nocturno, ten-
tando, aspernando, aut simili modo ad-
versando. *Quoniam multi* sunt *bellantes*
adversum me, qui me a te conantur aver-
tere, et ad vitia inclinare. Pugnant enim
contra nos mundus, id est homines sæcu-
lares, ut pervertamur cum perversis; caro,
id est passiones seu motus sensualitatis,
quatenus hominem a medio rectæ rationis
abducant; et dæmones. De quibus ait Apo-
Ephes. VI, 12. stolus : Non est nobis colluctatio adversus
carnem et sanguinem, sed adversus prin- B
cipatus et potestates, contra spiritualia
nequitiæ in cœlestibus. Quod intelligen-
dum non est, quasi non sit nobis aliqua
colluctatio contra carnem et sanguinem,
Rom. VIII, 13. quum dicat Apostolus, Si secundum car-
Galat. V, 24. nem vixeritis, moriemini ; et rursus, Qui-
cumque sunt Christi, carnem suam cruci-
fixerunt cum vitiis et concupiscentiis. Sed
hoc ideo dictum est, quia non est nobis
colluctatio contra carnem et sanguinem
tantum aut principaliter.
4 *Ab altitudine diei timebo,* id est, ab C
ascensu seu processu temporis mihi con-
cessi, formidabo propter pericula mihi in-
stantia. Quo enim diutius vivo, eo frequen-
Prov. XXIV, 16. tius pecco, præsertim quum justus septies
cadat in die : idcirco tempus futurum ti-
Ephes. V, 16. meo, quia dies mali sunt, eo quod sæpius
peccet homo in eis. Vel sic : Ab altitudine
diei cujuslibet artificialis, quo victurus
sum, timebo : quoniam plures peccandi
occasiones occurrunt in die, quam in no-
cte, præsertim die in altum ascendente.
De mane enim est homo ad devotionem D
habilior, sed circa meridiem obviant cor-
poris gravissimæ necessitudines, quia ci-
bo potuque egemus : quibus acceptis, est
homo ad devotionem ineptior. Propterea
hanc horam timent devoti, videlicet ne
Luc. XXI, 34. graventur corda eorum crapula, aut ebrie-
tate : ideoque accedunt ad mensam velut
ad carcerem.
Ego vero in te sperabo : id est, quam-
vis tot malis circumdatus sim, non ta-
men despero ; sed in te incessanter con-
fido quod non succumbam aut vincar,
sed in nomine tuo prævaleam, verissime
scriptum sciens, Major est qui in vobis I *Joann.* IV, 4.
est, quam qui in mundo ; et dicente bea-
tissimo Eliseo : Noli timere ; plures enim IV *Reg.* VI, 16;
nobiscum sunt, quam cum illis. Cum illis II *Par.*
namque est brachium carneum, nobiscum XXXII, 8.
autem est Dominus Deus noster. Unde et
per Osee dicitur : Misericordiam et judi- *Osee* XII, 6.
cium custodi, et spera in Deo tuo semper.
In Deo laudabo sermones meos, ad ejus 5
honorem eos ordinando, nec in vana phi- *Coloss.* II, 8.
losophia, sterili eloquentia, sermone rhe-
torico, verbo præsumptuoso, malo et gar-
rulo, gloriabor; sed in verbo confessionis,
orationis, divinæque laudis lætabor. *In Deo*
speravi, non timebo de cetero, timore de-
jiciente et inordinato, *quid faciat mihi*
caro, id est homo carnalis. Non enim ti- *Matth.* X, 28.
mebo eos qui corpus occidunt : quin imo
tribulationem tanquam donum Dei reci-
piam, amplexabor, et hilariter feram, re-
colens illud Apostoli : Vobis datum est pro *Philipp.* I, 29.
Christo, non solum ut credatis in eum,
verum etiam ut patiamini pro illo.
Tota die verba mea exsecrabantur. Hoc 6
est quod ait Apostolus : Maledicimur, et I *Cor.* IV, 12.
benedicimus. Propter quod etiam Christus
ait discipulis suis : Si me persecuti sunt, *Joann.* XV, 20.
et vos persequentur. Contemnunt enim
atque vituperant impii verba justorum ; et
sicut Job dicit, Deridetur justi simplicitas. *Job* XII, 4.
Adversum me omnes cogitationes eorum,
videlicet hæreticorum, schismaticorum et
perversorum, sunt *in malum,* ut mihi con-
trarientur ac noceant, malaque pœnæ et
culpæ infligant. *Inhabitabunt* mecum in 7
Ecclesia militanti, in qua boni et mali mi-
scentur, vel in terra ac sæculo isto, præ-
dicti adversarii mei ; *et abscondent,* id est,
fraudulenter et clam nocere nitentur. De
talibus siquidem Christus præmonuit : At- *Matth.* VII, 15.
tendite a falsis prophetis, qui veniunt ad
vos in vestimentis ovium, intrinsecus au-
tem sunt lupi rapaces ; et iterum, Inimici *Mich.* VII, 6.
hominis domestici ejus. *Ipsi calcaneum*
meum observabunt, id est, opera mea ex-
plorabunt, non ut imitentur, sed ut cri-

minentur : quemadmodum ad Galatas ait A
Galat. II, 4. Apostolus, Subintroducti falsi fratres, qui introierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Jesu. Unde superius quoque præhabitum est : Observabit peccator justum, et stridebit super eum dentibus suis. Ps. XXXVI, 12.

Sicut sustinuerunt impii *animam meam*
8 *pro nihilo,* eam spernendo, scandalizando, aut persequendo, *salvos facies illos :* id est, non salvabis eos, propter peccata commissa in me; imo, nisi pœnitentiam egerint, æternaliter eos damnabis, sicut merentur. Luc. XIII, 5. Aliqui autem exponunt istud in bono, ut sit sensus : Sicut sustinuerunt animam meam ad perdendum eam, pro nihilo, id est gratis et sine eorum merito, salvos facies eos. *In ira populos confringes,* ulciscendo eorum malitiam, eosque damnando. Vel, In ira tuæ paternæ disciplinæ, populos peccatores confringes, deprimendo eorum superbiam, et vitia exstirpando : quemadmodum in Isaia legitur, Incurvabitur sublimitas hominum, et humiliabitur altitudo virorum. Is. II, 17.

9 *Deus, vitam meam annuntiavi tibi,* seu tuo vicario, scilicet sacerdoti, humiliter confitendo mea peccata, et tibi attribuendo opera bona. Scriptum est enim : Omnis qui male agit, odit lucem, et non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus; qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo sunt facta. Joann. III, 20, 21. Ideo quoque superius dictum est : Revela Domino viam tuam. Ps. XXXVI, 5. *Posuisti lacrimas meas,* quas pro peccatorum indulgentia, seu gloriæ dilatione, aut simili pia causa effudi, *in conspectu tuo,* habendo eas acceptas, atque pro eis mihi reservans præmium in futuro. Hinc Dominus ad Ezechiam : Audivi (inquit) orationem tuam, vidi lacrimas tuas. IV Reg. XX, 5. Et Jeremias orat : Ne avertas aurem tuam a singultu meo. Thren. III, 56. *Sicut et in promissione tua :* promisit enim Deus se exauditurum suspiria, desideria, orati-
10 ones et lacrimas suorum fidelium. *Tunc convertentur inimici mei retrorsum :* id est, quum me supplicantem audieris, inimici mei visibiles invisibilesque deficient. Unde et B. Jacobus : Resistite (ait) diabolo, et fugiet a vobis. Jacob. IV, 7. *In quacumque die invocavero te* invocatione interna, affectuosa, et stabili, *ecce cognovi,* per receptionem pietatis tuæ et gratiæ, seu effectum precis devotæ, *quoniam Deus meus es,* id est, quod specialiter sis Deus meus, providens mihi et diligens me. Hinc enim Christus affirmat : Amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Petite, et accipietis, ut gaudium vestrum B sit plenum. Joann. XVI, 23, 24.

In me sunt, Deus, vota tua, id est pro- 12
missiones seu affectus quibus obligavi me tibi serviturum, et quibus te honorare desidero. Hæc autem vota sunt tua, id est tibi placentia, et mea, quoniam mihi a te sunt collata. *Quæ reddam laudationes tibi,* ea implendo, sicque per vitam bonam te collaudando. Dum enim promissa implemus, piosque affectus ad effectum perducimus, Deum laudamus, et sacrificium justitiæ immolamus. *Quoniam eripuisti* 13
C *animam meam de morte* æterna et infernali, sanguinem tuum pro me fundendo; de morte quoque peccati mortalis, indulgentiam conferendo; et vivificasti animam meam, caritatem et gratiam influendo. *Et pedes meos,* id est affectus meos et opera, eripuisti *de lapsu,* id est a ruina peccati, dirigendo cor meum ac opera secundum tenorem legis divinæ, quemadmodum de populo tuo per Prophetam testaris : Ego quasi nutricius Ephraim, portavi eos in brachiis meis. Osee XI, 3. Hæc autem ideo mihi feci-
D sti, *ut placeam coram Deo,* quando ad Christi tribunal perductus fuero, salvusque fiam, *in lumine viventium,* id est in regione vivorum, et in lumine gloriæ, illud divinitus participando. De quo lumine superius dictum est : In lumine tuo videbimus lumen. Ps. XXXV, 10. Et beatus Job scribit : Numquid est numerus militum Dei? Et super quem non splendet lumen ipsius? Job XXV, 3.

Ecce psalmum vere affectuosum audivimus : in quo primo Christi atque justorum tribulationes commemorantur; deinde

mens in Deo per spem confortatur, beneficia Dei ad memoriam reducuntur. Impleamus igitur psalmi præsentis doctrinam, in omni tribulatione ad Deum suppliciter confugiendo, spem veram in ipso excitando, corque magnanime et imperterritum assumendo, vitam nostram Domino annuntiando, sermones nostros ad ipsius gloriam ordinando, vota promissionum ac desideriorum ei reddendo, ejusque beneficia intime recolendo, quatenus ei soli in futuro, et non alicui in hoc mundo, placere optemus.

PRECATIO.

Pone, Domine, lacrimas nostras in conspectu tuo, et erue pedes nostros a lapsu desperato : ut caute ambulantes, Verbum tibi consubstantiale Dominum Christum rite laudemus, et per eum in regione viventium tibi placeamus.

ARTICULUS XII

EXPLANATIO DE CHRISTO PSALMI QUINQUAGESIMI SEXTI : MISERERE MEI, DEUS, MISERERE MEI.

1 Titulus psalmi istius : *In finem, ne dis-*
perdas David, in tituli inscriptione, quum
fugeret a facie Saul in speluncam. Primo
libro Regum legitur sanctus David a facie
Saul bis in speluncam fugisse : primo, in
I *Reg.* xxii, 1. speluncam Odollam ; secundo, in spelun-
Ibid. xxiv, 4, 5, 8. cam in quam descendit etiam Saul ut ven-
trem purgaret : in qua abscidit David
summitatem chlamydis Saul, prohibuitque
Abisai ne Saulem occideret. Ab hac autem fuga intitulatur hic psalmus : qui licet exponi posset de David, sicut in sequenti expositione de quolibet justo exponetur, convenientius tamen de Christo per David significato exponitur, præsertim quum David non legatur titulum erexisse. Est itaque sensus tituli hujus : *In finem,* id est psalmus iste in Christum nos erigens, *ne disperdas David,* id est, ne Christum neges verbo aut facto regem ac Dominum omnium, sicut significabatur *in tituli inscriptione,* qua scripsit Pilatus
Luc. xxiii, 38. de Christo, Hic est rex Judæorum ; *quum*
fugeret David *a facie Saul,* id est, quum Christus a Judæorum cognitione recessit, illisque se abscondit in spelunca, id est in carne sua mortali, in qua ejus divinitas latuit, incredulisque se Judæis abscondit.

Christus itaque passioni jam proximus, ex parte hominis assumpti adhuc mortalis, et mortem naturaliter abhorren-
tis, orat ad Patrem : (1) *Miserere mei, Deus,* 2
ab hoc passibili statu ad immortalem statum me transferendo, *miserere mei* orantis pro corpore meo mystico, ut fructum passionis meæ consequatur ; *quoniam in te confidit anima mea :* id est, in tua bonitate ego spero, secundum quod homo passibilis, et viator aliquo modo, non ut Deus et comprehensor. (2) *Et in umbra alarum tuarum,* id est in defensione ac ope misericordiæ atque potentiæ tuæ, *sperabo, donec transeat iniquitas,* id est, donec finem accipiat malitia Judæorum adversum me, scilicet quamdiu in hac vita vivo mortalis. Christus enim semper a Deo protectus est, nec aliquid ei nocere vale-
bant Judæi donec ipsemet voluit. (3) *Cla-* 3
mabo, id est, passione instante, mente et
ore orans clamavi, *ad Deum altissimum :*
sicut fatetur Apostolus, Cum clamore va- *Hebr.* v, 7.
lido et lacrimis Christus preces fudit ad Deum ; *Deum qui benefecit mihi,* id est, multa mihi beneficia contulit, pie exaudivit, omnique virtute et dono ac gratia Spiritus Sancti replevit, quantum capere

potuit natura creata, a principio creatio-
Joann. III, 34. nis et conceptionis meæ humanitatis. Non
enim ad mensuram dat Deus Spiritum
homini Christo.
4 (4) *Misit de cœlo, et liberavit me :* id
est, Deus Pater desuper adjutorium mihi
Luc. XXII, 43. impendit, et angelum confortantem me
misit, et de manibus Judæorum in die re-
surrectionis me penitus eripuit. *Dedit in*
opprobrium conculcantes me, id est, per-
secutores crucifixoresque meos confudit,
confusione dignos ostendit, contemptibiles
fecit in præsenti et in futuro, privans eos
propria terra, omnique gratia : sicut de
Jer. XVII, 18. eis apud Jeremiam prædictum est, Induc
super eos diem afflictionis, et duplici con-
tritione contere eos, Domine Deus noster ;
Dan. IX, 26. et apud Danielem, Civitatem et sanctua-
rium (id est habitatores Jerusalem qui
Christum occiderunt, et templum) dissi-
pabit populus cum duce venturo, id est
exercitus Romanorum cum Tito. (5) *Misit*
Deus misericordiam suam et veritatem
suam, id est, effectum suæ misericordiæ
atque justitiæ effudit super me : quia in
omni opere Dei commiscentur misericor-
dia et justitia. Misit autem Deus miseri-
cordiam suam, dum animam Christi tam
Ps. XX, 4. gratiose in omni benedictione prævenit ;
et veritatem, quando eam, sicut per Pro-
phetas prædixit, inseparabiliter corpori re-
5 univit. Ideo subditur : *Et eripuit animam*
meam, in die resurrectionis, *de medio*
catulorum leonum, id est de multitudine
superborum atque ferocium Judæorum,
ad immortalem statum me suscitans. *Dor-*
mivi, in morte et monumento, *conturba-*
tus, id est conculcatus, oppressus, occisus.
(6) *Filii hominum,* non filii Dei, videlicet
prædicti adversarii mei, *dentes eorum ar-*
ma et sagittæ, id est, similes sunt armis,
itemque sagittis : quia quemadmodum ali-
quis per arma impugnatur, et per sagittam
læditur ; sic Judæi verbis, quæ ore et den-
tibus formantur, me impugnabant ac lædi
Joann. XVIII, 30. procurabant, Pilato dicentes : Si non es-
set hic malefactor, non tibi tradidissemus
eum. *Et lingua eorum gladius acutus :*
A quia clamabant, Tolle, tolle, crucifige Joann. XIX, 15.
eum. Propterea scriptum est, Sagitta vul- Jer. IX, 8.
nerans lingua eorum.
Deinde Propheta Christum sic conculca-
tum et passum conspiciens, ejus resurre-
ctionem, ascensionem et glorificationem
desiderans : (7) *Exaltare,* inquit, *super cœ-* 6
los, Deus, id est, tu, Christe, verus Deus,
super omnes cœlos ascende : sicut ait Apo-
stolus, Qui descendit, ipse est et qui as- Ephes. IV, 10.
cendit super omnes cœlos. *Et in omni*
terra gloria tua, id est, per totum mun-
B dum prædicetur excellentia tua, manifeste-
tur potentia tua, et notitia tua hominibus
reveletur : secundum quod apud Isaiam
legitur : In doctrinis glorificate Dominum Is. XXIV, 15, 16.
in insulis maris ; a finibus terræ audivi-
mus laudes, gloriam Justi. Unde post re-
surrectionem Christus ait discipulis : Eritis Act. I, 8.
mihi testes in omni Judæa et Samaria, et
usque ad ultimum terræ.
(8) *Laqueum* mortis, id est insidias oc- 7
cidendi, *paraverunt* Judæi *pedibus meis,*
id est mihi ipsi ; *et incurvaverunt,* id est,
C humiliaverunt et persecuti sunt, *animam*
meam, calumniando ac detrahendo verbis,
operibus atque miraculis meis, dicentes,
Seducit turbas ; et, Homo vorax ; et, In Joann. VII, 12.
Beelzebub ejicit dæmones. Vel, Incurvave- Matth. XI, 19.
runt animam meam, id est, a via justitiæ
et ab ipsa veritate eam conabantur defle- Luc. XI, 15.
ctere adulando, dicentes : Magister, scimus Matth. XXII, 16.
quia verax es. (9) *Foderunt ante faciem*
meam foveam : id est, mortis devoratio-
nem seu crucis passionem mihi aperte
præparaverunt ; *et inciderunt in eam :*
D quia me interficiendo meruerunt a Roma-
nis occidi, æternaliterque damnari. Qui
enim alteri nocere disponit, primo se ip-
sum interimit, juxta illud : Propter mali- Job XXII, 5, 10.
tiam tuam circumdatus es laqueis, et con-
turbat te formido subita.
(10) *Paratum cor meum, Deus, paratum* 8
cor meum ad agendum et sustinendum
quæcumque tibi placita sunt, et humanæ
redemptioni necessaria. Et hoc est quod
Christus ait ad Patrem : Verumtamen non Matth. XXVI, 39.
sicut ego volo, sed sicut tu ; et iterum,

Joann. XVIII, 11. Calicem quem dedit mihi Pater, non bi- A
Ibid. VI, 38. bam illum? Descendi enim (inquit) de cœ-
lo, non ut faciam voluntatem meam, sed
voluntatem ejus qui misit me. *Cantabo, et*
psalmum dicam, id est, verbo et opere te
laudabo, et gratias referam. Psalmus enim
9 bonam operationem designat. (11) *Exsur-*
ge, gloria mea, id est, dignitas gratiæ,
omnisque excellentia meæ humanitati col-
lata, appare, et hominibus manifestare per
prædicationem Apostolorum atque creden-
tium, quatenus sciant gloriam mihi divi-
nitus datam. Sic quoque, *exsurge, psalte-* B
rium, id est doctrina mea evangelica, qua
Dei insignia docui: quæ doctrina ad instar
psalterii suaviter sonat; *et cithara,* id est
doctrina mea moralis et vita exemplaris
ac passio mortis, videlicet ut doctrina mea
et vita ac passio ad hominum agnitionem
exsurgant, easque credendo assequi stu-
deant. Hinc enim apud Isaiam prophetam
Is. LXVI, 19. Christus ait: Mittam ex eis qui salvati fu-
erint, ad gentes, et annuntiabunt gloriam
meam gentibus. *Exsurgam* de clauso se-
pulcro, *diluculo,* id est valde mane: juxta C
Marc. XVI, 9. illud, Surgens Jesus mane prima sabbati.
10 (12) *Confitebor tibi* confessione laudis,
in populis, Domine, scilicet in Judæis,
quibus per me ipsum prædicavi, teque
laudavi et honoravi; *et psalmum,* id est
laudem bonæ operationi conjunctam, *di-*
cam tibi, id est ad nominis tui honorem,
in gentibus ad fidem conversis. Christus
enim in mundo conversans, etiam quibus-
dam gentibus prædicasse ostenditur ex
evangelica relatione, sicut dum ibat per
Matth. XV, 21. Tyrum et Sidonem. Quidam quoque genti- D
les veniebant inter Judæos ad ejus prædi-
cationem, secundum quod in Evangelio
Joannis apostoli scribitur, quod quidam
gentilium qui simul ascenderant in Jeru-
Joann. XII, 21. salem, dixerunt ad Philippum: Domine,
volumus Jesum videre. Verum, quoniam
Christus raro et parum gentilibus prædi-
cavit, et quod modicum est pro nihilo re-
putatur, secundum Philosophum: idcirco
istis non obviat quod Christus asseruit,
Non sum missus nisi ad oves quæ peri- Matth. XV, 24.
erunt domus Israel. Ideo quod Christus
nunc dicit, Psalmum dicam tibi in genti-
bus, magis per discipulos quam per se ip-
sum effecit. Illis enim quibus ante passio-
nem dixit, In viam gentium ne abieritis; Ibid. X, 5.
post resurrectionem locutus est, Prædicate Marc. XVI, 15.
Evangelium omni creaturæ; et iterum,
Euntes docete omnes gentes. Matth. XXVIII, 19.

Ideo autem, o Domine, confitebor tibi,
(13) *Quoniam magnificata est usque ad* 11
cœlos misericordia tua, id est, quia mise-
ricordiæ tuæ effectus magnus factus est,
pertingendo a terra usque ad cives cœle-
stes, quoniam per gratiam tuam homines
peccatores convertuntur, atque ad angelo-
rum consortium perducuntur. In futura Ibid. XXII, 30.
siquidem resurrectione, nec nubent, neque
nubentur; sed erunt tanquam angeli Dei.
Et usque ad nubes veritas tua: id est,
veritatis et sapientiæ tuæ illuminatio ma-
gna facta est, pertingens usque ad sanctos
Apostolos, divinique verbi prædicatores
atque doctores: qui nomine nubium intel-
liguntur, quia a sole justitiæ et fonte sa-
pientiæ Domino Jesu Christo prius ac ple-
nius illustrati sunt, quam ceteri homines
in terra morantes, quemadmodum nubes
aeris prius recipiunt radios solis, quam
terra. Dicuntur quoque Apostoli et docto-
res, nubes: quia de eis velut de nubibus
Deus tonat mandatis, fulgurat signis, et
pluit salutaribus documentis. De his nam-
que scriptum est: Qui sunt isti qui ut nu- Is. LX, 8.
bes volant? Et rursus: Assument pennas Ibid. XL, 31.
ut aquilæ; current, et non laborabunt;
volabunt, et non deficient.

(14) *Exaltare super cœlos, Deus,* etc. Ver- 12
sus iste, qui jam videtur satis elucidatus,
repetitur, propter sententiæ suæ dignita-
tem, et quia Christi exaltatio, omnium
præcedentium actionum et passionum ejus
finis censetur.

ARTICULUS XIII

EXPLANATIO TROPOLOGICA SEU MORALIS EJUSDEM PSALMI QUINQUAGESIMI SEXTI.

DENIQUE, juxta tropologicum sensum, A
per David fugientem a Saul in spe-
luncam, intelligitur quilibet Christianus a
tentante et persequente mundo seu dæmo-
ne fugiens ad Christum, atque in ejus vul-
neribus se abscondens, in quibus est omni
fideli summum tutissimumque refugium,
Is. II, 10. juxta illud : Ingredere in petram, abscon-
dere in fossa humo, id est, accede ad Chri-
stum, et in corpore ejus propter te vulne-
rato te ipsum absconde. Unde per Isaiam
Ibid. XXVI, 20. iterum Dominus ait : Vade, popule meus,
intra cubicula tua, claude ostia tua super B
te, abscondere modicum ad momentum,
donec pertranseat indignatio mea, id est
tempus persecutionis præsentis.

Ecclesia ergo, seu quilibet Christianus
qui per multas tribulationes tendit ad pa-
Job VI, 13. triam, illudque sancti Job pensat, Ecce non
est auxilium mihi in me, divinam invocet
2 opem, et dicat : *Miserere mei* peccatoris
vilissimi, *Deus* piissime, veniam confe-
rendo ; *miserere mei,* gratiam infunden-
Apoc. III, 17. do, qui sum miser et miserabilis, pauper,
Galat. VI, 3. cæcus et nudus, putans me aliquid esse, C
quum nihil sim ; qui ad illorum pertineo
Baruch IV, 7. numerum, de quibus scriptum est, Exa-
cerbastis eum qui fecit vos, Deum æter-
num. *Quoniam in te confidit anima mea,*
Job XIV, 4. quia tu solus potes facere mundum de
immundo, meque salvare. Scio enim vera-
Jer. XVII, 5. citer scriptum : Maledictus qui confidit in
homine, et ponit carnem brachium suum,
et a Domino recedit cor ejus. Nam de his
qui in rebus creatis et bonis caducis spem
suam constituunt, apud Isaiam scriptum
Is. LIX, 4. est : Confidunt in nihili, et loquuntur va- D
Amos VI, 1, 14. nitates. Et Amos propheta ait : Væ, qui
lætamini in nihili ; qui dicitis, Numquid
non in fortitudine nostra assumpsimus
nobis cornua ? Omnia enim creata, per
comparationem ad Deum immensum, sunt
velut nihilum et inane, secundum quod per
Isaiam dictum est de Deo sublimi et bene-
dicto : Extendit velut nihilum cœlos. *Is.* XL, 22.

Ecce quam fructuosus, dulcis et saluta-
ris est iste versiculus, quamque incessan-
ter est nobis mente et ore revolvendus.
Dicamusque eum cum plena et amorosa
fiducia, quoniam quantum adipisci confi-
dimus, tantum utique recipiemus et exau-
diemur, orantes : Fiat misericordia tua, *Ps.* XXXII, 22.
Domine, super nos, quemadmodum spera-
vimus in te.

Et in umbra alarum tuarum, id est in
protectione tua, *sperabo, donec transeat
iniquitas,* id est, quamdiu in hac vita, in
qua sine peccato non vivitur, præsertim
quum justus septies cadat in die, perman- *Prov.* XXIV, 16.
sero. Quum enim in medio laqueorum po-
siti sumus, nunquam securi esse debemus,
nec desperare, sed sub divinæ pietatis alis
indesinenter nos ipsos statuere, atque in
Domino Deo, sicut in patre indulgentis-
simo et affectuosissimo semper sperare.
Clamabo, non tam alta voce quam ingenti 3
affectu, *ad Deum altissimum,* die et nocte
ejus gratiam invocando ; *Deum qui bene-
fecit mihi,* multa beneficia conferendo,
videlicet dona naturæ, et munera gratiæ :
et quia hucusque benefecit mihi, confido
quod de cetero quoque benefaciat mihi.

Deinde beneficia ejus plenius enarrantur.
Nam *Misit* Deus Pater *de cœlo* unigenitum 4
Filium suum, *et liberavit me* Pater per Fi-
lium, seu Filius per passionem et sangui-
nem suum, de originali peccato et morte
æterna. Hoc est quod Isaias precabatur :
Emitte Agnum, Domine, dominatorem ter- *Is.* XVI, 1.
ræ, de petra deserti ad montem filiæ Sion ;

Is. XLV, 8. et rursus : Rorate, cœli, desuper, et nubes A pluant Justum ; aperiatur terra, et germinet Salvatorem. Quæ omnia impleta esse osten- I *Joann.* IV, 9. dit sacratissimus evangelista Joannes : In hoc (inquiens) apparuit caritas Dei in nobis, quoniam Filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per I *Petr.* I, 18, 19. eum. Propter quod et Petrus scribit : Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi. *Dedit in opprobrium conculcantes me :* id est, Filius Dei, B mundi Salvator, pro me dejecit et expugnavit adversarios meos, utpote mundum atque diabolum. Ipse enim, sicut in Evan- *Marc.* III, 27. gelio scriptum est, fortem armatum, id est dæmonem, ligavit, et vasa ejus, id est peccatores, de manu ejus diripuit. Propter quod, passione instante, Christus dixit : *Joann.* XII, 31. Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras, id est, de mentibus hominum expelletur. Quod autem Christus vicerit mundum, *Ibid.* XVI, 33. constat ex eo quod ipse ait discipulis : In mundo pressuram habebitis ; sed confidi- C te, ego vici mundum. Christus namque sua conversatione ac passione gratiam nobis promeruit, formamque monstravit vincendi omnia delectabilia et terribilia mundi, ita quod nec prospera sæculi nos delectent, nec adversa deterreant, sed Christi in omnibus imitantes vestigia, gradiamur *Is.* XXX, 21. regia via, de qua scriptum est : Hæc est via ; ambulate in ea, et non declinetis neque ad dexteram, neque ad sinistram.

Misit Deus misericordiam suam et veritatem suam, id est Filium suum, qui D dicitur, Misericordia Dei, quantum ad gentiles, quibus sola misericordia datus est ; et, Veritas, quantum ad Judæos, quibus ex promissione est datus : sicque ratio quædam justitiæ consideratur in hoc, quod ad Judæos descendit. Vel sic : Misit Deus misericordiam suam, id est, gratiam copiosam infudit hominibus, maxime tempore evangelicæ legis ; et veritatem suam, id est, sicut in veteri lege prædixit, ita per Christum implevit, secundum quod scriptum est : Lex per Moysen data est ; gra- *Joann.* I, 17. tia et veritas per Jesum Christum facta est. *Et eripuit* Deus Pater, per Filium 5
suum dilectum, *animam meam de medio catulorum leonum,* id est de exercitu dæmonum : de quorum unoquoque Petrus disseruit, Adversarius vester diabolus tan- I *Petr.* V, 8. quam leo rugiens circuit, quærens quem devoret. Dum enim a peccatis eripimur, de medio dæmonum liberamur, quum idem sit, esse servum peccati, et dæmonis. Christus autem ab omni nos labe peccati redemit, juxta illud : Dominus posuit in eo *Is.* LIII, 6. iniquitatem omnium nostrum. *Dormivi conturbatus :* id est, antequam gratiam Christi recepi, peccatis subjacui, interiusque inordinatus fui : quod ad mortis pertinet somnium. Propter quod taliter dormienti, videlicet in vitiis permanenti, clamat Apostolus : Surge, qui dormis, et *Ephes.* V, 14. exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus. Hujus autem versiculi sensum Christus apud Osee pulchre inducit, dicendo : De manu mortis liberabo eos, de morte *Osee* XIII, 14. redimam eos.

Filii hominum Ecclesiam persequentium, justis detrahentium, seu false docentium ; *dentes eorum,* id est maligni sermones, sunt *arma,* quibus electos impugnant, *et sagittæ,* quibus eorum famam denigrant, et animas lædere cupiunt ; *et lingua eorum,* id est perversa doctrina, *gladius acutus,* usque ad interiora pertingens, animam a Deo separans, eamque spiritualiter occidens. Nam, teste Apostolo, sermo talis ut cancer serpit. II *Tim.* II, 17.
Exaltare super cœlos, Deus, id est, ab om- 6
nibus cœlestibus civibus exalteris ac honoreris. Quod dicit Ecclesia, non orando, sed divinæ beatitudini congratulando, suum affectum Beatis conformando. *Et in omni terra gloria tua.* Gloria proprie dicitur clara cum laude notitia. Orat ergo vir justus, ut Deus ab universis in terra clare per fidem agnoscatur, atque per caritatem laudetur : quod tempore Christi præcipue adimpletum videtur, prout apud Isaiam legitur : Repleta est terra scientia Domini. *Is.* XI, 9.

7 *Laqueum paraverunt pedibus meis.* Hoc A est quod Christus discipulis et in eorum persona toti Ecclesiæ ait : Si me persecuti sunt, et vos persequentur, quia non est servus major domino suo. Joann. xv, 20. Invisibiles etiam hostes laqueum, id est deceptiones, parant pedibus nostris, id est operibus et desideriis nostris. Luc. xi, 26. Vadit enim diabolus, et assumit septem spiritus nequiores se, qui si intromittantur, habitant in corde humano. *Et incurvaverunt* a via justitiæ *animam meam,* vel saltem conati sunt eam incurvare a recto Dei itinere. Vel, Incurvave- B runt, id est, tribulaverunt, sicut testatur Apostolus : Dejicimur, sed non perimus. II Cor. iv, 9. *Foderunt ante faciem meam foveam,* id est, aperte insidiati sunt mihi, et contumeliis atque injuriis affecerunt me ; *et inciderunt in eam,* id est, se ipsos in foveam culpæ, mortemque animæ præcipitaverunt. Omnia enim, etiam dura et mala, cooperantur electis in bonum ; Rom. viii, 28. sed iniqui eos persequentes, sibimetipsis nocent, et damnationem lacus infernalis acquirunt.

8 *Paratum cor meum, Deus, paratum cor* C *meum.* Hoc est quod quotidie in Oratione dominica dicimus : Fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra. Matth. vi, 10. Unde ait Apostolus : Non ex tristitia aut necessitate : hilarem enim datorem diligit Deus. II Cor. ix, 7. Hanc sanctam cordis parationem facit propriæ voluntatis abnegatio, obedientia vera, et caritas fervida. Studeamus ergo, carissimi, cor paratum habere ad universa agenda ac patienda quæ Deo sunt placita ; nec aliquid nobis contingens moleste feramus, sed divinæ voluntati nos pure et integre offeramus, D commendemus et relinquamus. Nec possumus Deum amplius venerari, quam ita : imo, quo istud perfectius agimus, eo magis meremur, Deo cariores atque in omni virtute perfectiores efficimur. Implemus enim quod Apostolus ad Romanos tradidit : Probetis quæ sit voluntas Dei bona, beneplacens et perfecta. Rom. xii, 2.

9 *Exsurge, gloria mea,* id est anima mea imagine Trinitatis insignita : exsurge, inquam, a lecto, a peccato, a torpore et omni ignavia, et age quod admonet Jeremias : Consurge, lauda in nocte, in principio vigiliarum, et effunde sicut aquam cor tuum ante conspectum Domini Dei tui. Thren. ii, 19. Isaias quoque : Excutere (inquit) de pulvere, consurge, sede, Jerusalem, id est anima sancta. Is. lii, 2. Primo enim oportet ut anima ab inferioribus et terrenis se rebus excutiat, deinde ad cœlestia ac summa consurgat, sicque in quiete contemplationis resideat. Vel, Exsurge, gloria mea, id est, omnis gloriatio mea, in Deum ascende, ut in me ipso non glorier, sed acquiescam Apostolo admonenti : Qui gloriatur, in Domino glorietur. I Cor. i, 31. Unde et apud prophetam Isaiam legitur : Addent mites in Domino lætitiam, et pauperes homines in Sancto Israel exsultabunt. Is. xxix, 19. Vel, Exsurge, gloria mea, id est, gratia mihi collata, omnisque habitualis perfectio mihi divinitus in Baptismo infusa seu postmodum data, in actum procede et efficaciter operare : quemadmodum jubet Apostolus, Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi, etc. I Tim. iv, 14. *Exsurge, psalterium,* id est, laus psalmodiæ excitetur in me ; *et cithara,* id est operatio coram Deo suavis atque sonora, ut est exercitatio pietatis ad omnia utilis. Ibid. 8.

Exsurgam ab imperfectione ad vitam perfectiorem, *diluculo,* id est, quum splendor gratiæ tuæ, o Domine, radiaverit in me. Et ad litteram, consurgendum est diluculo ad laudandum Altissimum, juxta illud, Justus cor suum tradet ad vigilandum diluculo ad Dominum ; Eccli. xxxix, 6. et illud, Anima mea desideravit te in nocte, sed et spiritu meo in præcordiis meis, de mane vigilabo ad te. Is. xxvi, 9.
10 *Confitebor tibi in populis, Domine,* id est, in medio fratrum ac proximorum atque fidelium te laudabo : sicut ait Apostolus, Unanimes uno ore honorificetis Deum ; Rom. xv, 6. *et psalmum dicam tibi in gentibus,* laudem tuam eis narrando, et de earum conversione tibi regratiando, ipsas quoque ad tua præconia incitando. Cetera ex præcedenti patent expositione.

Ecce psalmum vere suavem, nobilem et A
ignitum audivimus, cujus virtutem gustat
ardens amator, ac purus laudator. Conformemus
igitur vitam nostram sensui
hujus psalmi, ut vere nobis in eo conscripta
conveniant; nec unquam ab alis
divinæ defensionis anima nostra recedat,
Job XVII, 3. dicens Deo cum sancto Job : Pone me
juxta te, et cujusvis manus pugnet contra
me.

PRECATIO.

In umbra alarum tuarum, Domine, sperantibus, et ad te Deum altissimum clamantibus, Deus, miserere; mitte misericordiam tuam et veritatem tuam, quæ auferant a nobis opprobrium hostium conculeare nos volentium : ut erepti de medio eorum, gloriam potentiæ tuæ magnificemus in perpetuum.

ARTICULUS XIV

EXPOSITIO PSALMI QUINQUAGESIMI SEPTIMI, IN PERSONA CHRISTI AD INFIDELES JUDÆOS : SI VERE UTIQUE JUSTITIAM LOQUIMINI.

1 Est denique titulus psalmi istius : *In* B
finem, ne disperdas David, in tituli inscriptione.
Omnia tituli hujus verba in titulo
psalmi præcedentis continentur, taliterque
ut ibi exposita sunt, intelliguntur.

CHRISTUS ergo Judæos incredulos in-
2 crepans, ait : (1) *Si vere utique justitiam
loquimini :* id est, si veraciter legem
atque Prophetas legitis, intelligitis, et laudatis,
et si (ut dicitis) Christum veraciter
exspectatis et desideratis, si quoque ex
Matth. XXII, 16. animo me Rabbi nominatis, et viam Dei C
in veritate docere asseritis; tunc *recte judicate,*
id est, ex lege et Prophetis me esse
regem Messiam advertite atque discernite,
o vos Judæi, qui estis secundum carnis
originem, non autem secundum Dei imitationem,
filii hominum, id est rationabiliter
in hoc mundo conversatorum, scilicet
Prophetarum ac Patriarcharum. Ad rectum
vero judicium hortatur Christus Judæos
Joann. VII, 24. in Evangelio, dicens : Nolite judicare secundum
faciem, sed justum judicium judicate.
Sed vos, o Judæi, erronee judica- D
3 tis : cujus ratio subditur. (2) *Etenim in
corde iniquitates operamini in terra :* id
est, dolos et mala contra me cogitatis, meque
persequi et occidere proponitis. Unde
apud Marcum scriptum est : Cognito Jesus *Marc.* II, 8.
spiritu suo, quod ista cogitarent apud se,
dixit : Quid cogitatis ista in cordibus vestris?
Et rursus ait ad eos : Intus pleni *Matth.* XXIII, 28.
estis hypocrisi et iniquitate; et alibi, Nunc *Joann.* VIII, 40.
autem quæritis me interficere, hominem
qui veritatem vobis locutus sum. *Injustitias,*
id est opera mala, *manus vestræ concinnant,*
id est, congregant et accumulant,
quia quod corde concepistis, ad effectum
perducitis, me persequendo, observando,
deridendo, et occidendo.
(3) *Alienati sunt peccatores a vulva :* id 4
est, prædicti Judæi ab ipso nativitatis exordio
a Deo aversi sunt, non quod statim
nati peccaverint, sed quia peccare prævisi
sunt, et ad mortem præsciti, et prius odio
habiti quam nati, eo modo quo Malachias
dicit : Esau odio habui. Secundum hunc *Malach.* I, 3.
sensum, *erraverunt ab utero,* quia præsciti
erant a Deo Christum summam veritatem
negaturi. Propterea Christus ad
eos locutus est : Vos ex patre diabolo es- *Joann.* VIII, 44, 47.
tis, et desideria ejus vultis perficere; et,
Ideo non auditis, quia ex Deo non estis.
Locuti sunt falsa, quia me mendaciter
accusaverunt : sicut de eis a Jeremia scribitur :
Negaverunt Dominum, et dixerunt, *Jer.* V, 12.
Non est ipse. Et alibi : Ego, inquit, redemi *Osee* XIII, 14.

eos, et ipsi locuti sunt contra me menda- A
Is. i, 4. cia. Unde de eis iterum scriptum est : De-
reliquerunt Dominum, blasphemaverunt
Sanctum Israel, abalienati sunt retrorsum.

5 4 *Furor illis secundum similitudinem*
serpentis. Sicut enim serpens iratus vene-
num effundit et necat, sic Judæi contra
Christum furentes, invidiæ suæ venenum
evomebant, procurantes contra eum senten-
tiam mortis, eumque crucifigentes. De hoc
Judæorum furore contra Christum, patri-
archa Jacob prædixisse videtur, dum ait :
Gen. xlix, 7. Maledictus furor eorum, quia pertinax, et B
indignatio, quia dura. Quod licet ad litte-
ram contra Levi et Simeon dictum pute-
tur, de sacerdotibus tamen et Pharisæis ex
illorum stirpe progenitis vere accipitur.
Sicut aspidis surdæ et obturantis aures
suas : id est, talis fuit Judæorum malitia
contra Christum, qualis est serpentis ne-
quitia circa incantatorem. Quemadmodum
enim aspis unam aurem obstruit cauda,
aliam terra, ne vocem incantantis percipi-
at ; sic Judæi aures suas clauserunt, unam
per avaritiam, alteram per invidiam, ne C
Christi et ejus discipulorum prædicatio-
nem audirent. Propter quod scriptum est :
Joann. x, 20. Dicebant multi ex ipsis Judæis, scilicet
de Jesu : Dæmonium habet et insanit; quid
Luc. xvi, 14. eum auditis ? Et alibi : Audiebant omnia
hæc Pharisæi et Scribæ, qui erant avari,
6 et deridebant eum. (5) *Quæ* aspis, cui vi-
delicet assimilantur Judæi, *non exaudiet*
vocem incantantium et venefici incantan-
tis sapienter, secundum suæ artis princi-
pia : non enim de caverna sua egreditur.
Hinc ergo Judæi viperæ conformantur. Un- D
Matth. iii, 7. de Joannes Baptista ait ad eos : Progenies
viperarum, quis ostendit vobis fugere a
Ibid. xxiii, 33. ventura ira? Denique ipse Christus : Geni-
mina, inquit, viperarum, quomodo fugietis
a judicio gehennæ ?

7 (6) *Deus conteret dentes eorum in ore*
ipsorum, id est, malignitatem verborum
quæ contra Christum dixerunt, retorque-
bit in eos, et proprio sermone mortem
sibi acquirent, quemadmodum factum est,
Ibid. xxvii, 25. quando dixerunt : Sanguis ejus super nos
et super filios nostros. Ex tunc namque
venit super eos ira Dei usque in finem, I Thess. ii, 16.
secundum Apostolum. *Molas leonum con-*
fringet Dominus : id est, minas, verba et
verbera ferocium Judæorum Christo illata,
Dominus cito cessare fecit, Christum ad
immortalem vitam resuscitans. Propter
quod Christus in Cœna dixit : Etenim ea Luc. xxii, 37.
quæ sunt de me, finem habent.

(7) *Ad nihilum devenient tanquam aqua* 8
decurrens. Judæi enim increduli per Ti-
tum et Vespasianum destructi fuerunt. Ip-
si quoque spiritualiter ad nihilum deve-
nerunt, quoniam omnem gratiam et esse
gratificum penitus amiserunt. *Intendit ar-*
cum suum donec infirmentur : id est, Deus
præparavit arma exercitus Romanorum
contra Judæos, donec omnino debilitaren-
tur, quemadmodum Christus eis prædixit :
Venient dies in te, et circumdabunt te ini- Ibid. xix, 43, 44.
mici tui undique, et coangustabunt te, et
ad terram prosternent te. (8) *Sicut cera quæ* 9
fluit, auferentur. Judæi enim de terra sua
subito et improvise sublati sunt. Auferen-
tur quoque in die judicii a regione vivo-
rum; nuncque auferuntur quotidie a grege
fidelium atque consortio electorum. *Super-*
cecidit ignis, et non viderunt solem. Solet
in Scriptura per ignem quælibet magna
tribulatio designari. Est igitur sensus :
Super infideles Judæos venit et irruit tri-
bulatio maxima a Romanis, propter pec-
catum in Christum commissum; nec ta-
men ex hoc perpendebant se talia pati
propter Christi occisionem, nec agnove-
runt per pœnas solem justitiæ Christum,
sed in tenebris infidelitatis manserunt et
indurati sunt, secundum quod Isaias testa-
tur : Populus non est reversus ad per- Is. ix, 13.
cutientem se, et Dominum non exquisie-
runt. Et per Amos Dominus ait : Percussi Amos iv, 9.
vos, etc., et nec sic estis reversi ad me.

(9) *Priusquam,* o increduli Judæi, *intel-* 10
ligerent spinæ vestræ, id est pœnæ vobis
inflictæ, et conscientiarum vestrarum re-
morsus, *rhamnum,* id est dæmonem vos
ad mala incitantem, seu dæmonum sug-
gestiones et vitia, propter quæ ista patie-

* alias sic bamini; *sicut viventes, sicut* * *in ira absorbet eos:* id est, quemadmodum viventes iniqui, qui se diu victuros arbitrantur, sed subito moriuntur, et sicut iratus repente absorbet eum cui irascitur; sic Deus absorbet, absorpsit, et absorbebit vos. Jam enim ostensum est, quam multipliciter perierunt, et quomodo ad nihilum redacti dicuntur. Unde de finali hac Judæorum dejectione Dominus per Amos prophetam
Amos VIII, 2. dicit : Venit finis super populum meum Israel; non adjiciam ultra ut pertranseam eum. Convenienter autem per rhamnum intelliguntur diabolus, concupiscentia, seu peccatum. Rhamnus namque est herba in principio mollis; quum autem creverit et matura facta fuerit, durissime pungit, quoniam acutissimos aculeos tunc acquirit : ita diaboli, concupiscentiæ, atque peccata in principio delectabilia offerunt, et tanquam mollis herba dulcia ingerunt, sed consentientem ad amarissimas pœnas perducunt.

11 (10) *Lætabitur justus quum viderit vindictam :* non utique zelo vindictæ, sed justitiæ amore. Quemadmodum enim (sic-
Sap. I, 13. ut scriptum est) Deus mortem non fecit, in quantum est mors, nec directe eam intendit, nec lætatur in perditione seu pœna vivorum, in quantum est quoddam malum, sed in quantum est justitiæ effectus
Is. I, 24. (juxta illud Isaiæ : Heu, consolabor super hostibus meis, et vindicabor de inimicis
Ezech. V, 13. meis, ait Dominus; et alibi, Complebo furorem meum, et requiescere faciam indignationem meam, et consolabor); simili modo homo justus lætatur, dum videt vindictam injuriæ non sibi, sed Deo illatæ, in quantum vindicta est quoddam bonum divinæ justitiæ, non in quantum est proximorum perditio. Quamvis autem justus de vindicta malorum lætetur in hoc mundo, in quantum vindicta hujusmodi est pro utilitate Ecclesiæ, vel ampliori pereuntium commodo; tamen in die judicii magis lætabitur de ultione divina, atque in patria in æternum, quoniam tunc perfecte conformabitur et inseparabiliter unietur æquitati divinæ, placebitque ei plenissime quidquid concordat divinæ justitiæ. Hinc enim in libro Job legitur : Videbunt Job XXII, 19.
justi, et lætabuntur, et innocens subsannabit iniquos. Et alio in loco : Animæ Apoc. VI, 10.
interfectorum clamabant voce magna : Usquequo, Domine, sanctus et verus, non vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra? Porro ob hoc non debemus absolute impiorum vindictam appetere, nisi forte ut in præsenti sæculo corrigantur, ne in futuro damnentur, aut ut mitius crucientur, quemadmodum de quodam peccatore scribit Apostolus : Tradidi I Cor. V, 5.
hujusmodi Satanæ in interitum carnis (videlicet ut ab Ecclesia excommunicetur), ut spiritus salvus sit in die Domini. In primitiva enim Ecclesia excommunicati sensibiliter torquebantur, aut etiam occidebantur a dæmone, propter fidei confirmationem.

Manus suas lavabit, id est, justus operationes suas purgabit, *in sanguine peccatoris,* id est ex consideratione miseriæ atque pœnarum peccatori inflictarum. Ex hac enim consideratione propriam imperfectionem deplangit, timoratus et cautior redditur. Nam felix quem aliena damna faciunt peritum. Propterea Salomon asserit : Pestilente flagellato, stultus (id est Prov. XIX, 25.
peccator) sapientior erit. Hinc quoque de diabolo ad beatum Job dicitur : Quum Job XLI, 16.
sublatus fuerit, timebunt angeli, et territi purgabuntur. (11) *Et dicet homo* sapiens in 12
corde suo : *Si utique est fructus justo,* id est, si bene agenti restat merces a Deo, *utique est Deus judicans* judicio damnationis et reprobationis, *eos,* videlicet peccatores, *in terra,* id est in corpore, quia projiciet corpus eorum et animam in gehennam; vel, In terra, quia in valle Josaphat omnes dijudicabuntur; vel, In terra, in qua modo morantur, quoniam impiorum damnatio jam inchoatur, et in futuro completur. Nunc enim privantur lumine gratiæ, et in futuro, lumine gloriæ.

Spiritualiter vero applicari hæc possunt ad Christum, ut sit sensus : *Lætabitur justus,* id est populus christianus, *quum vi-*

derit vindictam Judæorum Christum negantium ; *manus suas lavabit in sanguine peccatoris :* quia ex consideratione reprobationis Judæorum, perfectius Christo adhæret populus in Christum efficaciter credens. *Et dicet homo : Si utique est fructus justo* ad Christum converso, tunc sequitur quod *utique est Deus judicans eos,* puta Judæos incredulos, *in terra* promissionis, in qua judicavit eos et reprobavit, tradens eos in manus adversariorum suorum. Unde Dominus plebi huic : Ego, inquit, judicio contendam tecum, eo quod dixeris, Non peccavi ; et rursus, Juxta desiderium meum corripiam eos.

Jer. II, 35. *Osee* X, 10.

A Postremo, quod dictum est de homine justo, Manus suas lavabit in sanguine peccatoris, aliter potest intelligi, ita ut conveniat Beatis in patria ; eritque sensus : *Manus suas,* id est actiones suæ beatissimæ vitæ, *lavabit,* non ab immunditia culpæ, sed aqua consolationis, et irrigatione lætitiæ, *in sanguine peccatoris.* Beati enim ex contemplatione pœnæ reproborum multipliciter gaudent : primo, quoniam Dei injuria vindicatur ; secundo, quoniam ordo justitiæ observatur ; tertio, quia B sapientia Dei in toto universo nil inordinatum relinquit ; quarto, eo quod ipsi tanta pericula evaserunt.

ARTICULUS XV

DECLARATIO TROPOLOGICA EJUSDEM PSALMI QUINQUAGESIMI SEPTIMI, IN PERSONA ECCLESIÆ AD QUOSLIBET PECCATORES IMPŒNITENTES.

SANCTA ergo Ecclesia ægre ferens regnum Sponsi sui diminui, per hoc quod impii vel verbis, vel factis negant Christum suum salvatorem ac judicem, ad
2 perseverantes in malo sic ait : *Si vere utique justitiam loquimini :* id est, si vita vestra sermonibus vestris concordat, et Christum, quem labiis confitemini, vere mundi Salvatorem arbitramini, et si Christi doctrinam veram esse putatis, ut dicitis ; tunc *recte judicate, o filii hominum :* id est, inter summum atque divinum ac incommutabile bonum, et bona creata, caduca et inferiora bene discernite, avertendo corda vestra a vanis atque illicitis rebus, et ad summum bonum vos totaliter et inavertibiliter convertendo, illud amando, in ipso sperando, semperque finalem intentionem ad ejus dilectionem, honorem et gloriam referendo. Est autem quoddam judicium, quod nobis Christus prohibuit : Nolite judicare, et non judicabimini, scilicet ne alienum judicemus, præsertim

Matth. VII, 1.

C in dubiis rebus, et quæ in bonum accipi possunt. Nunc vero jubemur recte judicare nos ipsos, et nobis commissos, ac opera manifesta, et maxime, ut inter bonum increatum et bona creata veraciter discernamus : quod fit per dona Spiritus Sancti, videlicet per dona scientiæ atque consilii.

Præterea, ad recte et digne judicandum multa exiguntur. Primo, ut ipse prælatus seu judex juste vivat. Nam, secundum Philosophum, judex esse debet velut quædam vivens lex et animata justitia, æqui- D tatisque regula, quatenus nunquam a via æquitatis flectatur. Secundo, ut ordinem juris observet, et secundum statuta juris procedat. Unde de ignorantibus, viamque juris deserentibus, Dominus ait : Ipsi pastores ignoraverunt intelligentiam ; unusquisque in viam suam declinavit. Tertio, ne cedat multitudini aut clamori multorum, juxta illud : Ne sequaris turbam ad faciendum malum, nec in judicio plurimorum acquiesces sententiæ, ut a vero

Is. LVI, 11. *Exod.* XXIII, 2.

devies. Quarto, ut causam bene requirat
Job xxix, 16. atque discutiat, juxta illud Job : Causam
quam ignorabam, diligentissime investi-
Act. x, 34. gabam. Quinto, ut non sit personarum ac-
ceptor, sicut in Deuteronomio Dominus
Deut. I, 17. per Moysen ait : Ita parvum audietis ut
magnum, id est, pauperem audietis ut di-
vitem. Sexto, ne propter timorem a recto
recedat judicio. Propter quod in Ecclesia-
Eccli. VII, 6. stico dicitur : Noli quærere fieri judex,
nisi valeas virtute irrumpere iniquitates,
ne forte extimescas faciem potentis. Septi-
mo, ne plus debito compatiatur, secundum
Exod. XXIII, 3. quod scriptum est : Pauperis non misere-
beris in judicio. Octavo, ut avaritiam ode-
Ibid. 8. rit, et dona contemnat, quia subvertunt
verba justorum. Nono, ne aliquas preces
in præjudicium alterius partis recipiat. De-
cimo autem et maxime opus est, ut amo-
rem privatum et odium penitus derelin-
quat. Amor enim et odium pervertunt
omne judicium. Unde, secundum Philoso-
phum, homo non est bonus judex sui ip-
sius, quia nimis amat se ipsum ; nec hostis
sui, quoniam odit eum.

Sed vos, o filii hominum, non humane,
sed irrationabiliter conversantes, non re-
3 cte judicatis. Cujus ratio est : *Etenim in
corde iniquitates operamini in terra,* id
est, in proposito et cordis vestri affectu,
inutilia et nociva atque prohibita cogitatis
et operari intenditis. Corde enim malum
concipere cum consensu, apud Deum pro
opere reputatur. Operamini autem hæc
I Cor. III, 3. mala, in terra corporis vestri, quia secun-
dum carnem ambulatis, et concupiscentias
Matth. V, 4. ejus perficere desideratis ; et sicut mites
possident terram corporis sui, sic vos a
terra corporis vestri possidemini. Unde de
Mich. II, 1. vobis scriptum est : Væ qui cogitatis in-
utile, et operamini malum in cubilibus
vestris. *Injustitias manus vestræ concin-
nant :* quemadmodum in Ecclesiastico di-
Eccli. III, 29. citur, Peccator adjiciet ad peccandum.
Is. V, 18. Nam, ut ait etiam Isaias propheta, Trahitis
iniquitatem velut longam restem. Quum
enim deberet peccator, quotidie commissa
mala deflere, non solum non deflet, sed

A iniquitatem velut fasciculum colligit. Id-
circo Apostolus ad Romanos terribiliter
loquitur homini tali : An divitias bonitatis *Rom.* II, 4, 5.
Dei, et patientiæ et longanimitatis contem-
nis ? Ignoras quoniam benignitas Dei ad
pœnitentiam te adducit ? Secundum duri-
tiam autem tuam et impœnitens cor tuum,
thesaurizas tibi iram in die iræ justi ju-
dicii Dei. Quicumque igitur corde malis
consentiunt, aut illicita operantur, non
vere, sed false et nequiter judicant, quia
etsi ore vera pronuntiant, tamen operibus
B contradicunt. Nam et secundum Philoso-
phum, nullus est prudens, nisi virtuosus :
judicare autem est actus prudentiæ. Pro-
pterea de peccatoribus scriptum est : Væ *Amos* VI, 1, 13.
qui convertistis in amaritudinem judici-
um, et fructum justitiæ in absinthium.
Quod planius dicitur et quasi exponitur
alibi, dicente sancto propheta Isaia : Væ *Is.* V, 20.
qui dicitis malum bonum, et bonum ma-
lum, ponentes tenebras lucem, et lucem
tenebras, ponentes amarum in dulce, et
dulce in amarum.

C *Alienati sunt peccatores a vulva,* etc. 4
Sensus hujus versiculi ex præcedenti ex-
positione innotescit. Pensandum tamen,
quod sæpe sermo ipse sine præjudicio ve-
ritatis videtur modum excedere, quoniam
ipse qui loquitur, novit quousque creda-
tur. Fit autem hoc, quatenus aliquid serio-
sius ac evidentius insinuetur. Et hoc modo
in Evangelio legitur : Multa alia fecit Je- *Joann.* XXI, 25.
sus, quæ si scribantur per singula, nec
ipsum arbitror mundum capere posse eos,
qui scribendi sunt, libros. Sic quoque
D nunc dicitur, *Alienati sunt peccatores a
vulva, erraverunt ab utero :* non quod an-
te usum rationis peccaverint, et ab exor-
dio nativitatis indesinenter erraverint ; sed
ista dicuntur ad designandum quam per-
severanter et pertinaciter multi peccato-
res Deum offendant. De quibus Salomon
dicit : Absque ullo timore filii hominum *Eccle.* VIII, 11.
perpetrant mala. Per modum quoque op-
positum justi dicuntur ad Deum conversi
a vulva, et in virtute esse ab utero, vel
propter electionem divinam, vel bonam

inclinationem ad virtutes, vel propter for- A
tem ac stabilem adhæsionem qua Deo co-
Job XXXI, 18. hærent. Et ita sanctus Job ait : Ab infantia
mecum crevit miseratio, et de utero ma-
tris meæ egressa est mecum.
5 *Furor illis secundum similitudinem ser-
pentis.* Quemadmodum enim serpens ho-
mini inimicatur, eumque veneno inficit et
occidit ; sic homines pestilentes ac impii
proximos suos verbis furiosis, veneno iræ
inflammant, malis exemplis inficiunt, et
vel adulando, vel comminando, vel alio
modo seducendo occidunt. Propter quod B
Num. XVI, 26. Moyses : Recedite, inquit, a tabernaculis
hominum impiorum, et nolite tangere quæ
ad eos pertinent, ne involvamini in pec-
catis eorum. *Sicut aspidis surdæ et obtu-
rantis aures suas.* Omnis qui verbum Dei
contemnit, et pium informatorem aut in-
crepatorem repellit, assimilatur aspidi au-
Joann. VIII, 37. res obturanti. De talibus ait Salvator : Ser-
mo meus non capit in vobis. Non ergo
claudamus aures nostras verbo salutis, in-
crepationibus vitæ, ac salutari doctrinæ.
Luc. XI, 28. Beati enim qui audiunt verbum Dei, et cu- C
stodiunt illud. Scimus quoque quoniam
Joann. VIII, 47. qui ex Deo est, verbum Dei audit. De pec-
catore autem verbum Dei negligente scri-
I Joann. III, 8, 6. ptum est : Omnis qui facit peccatum, ex
diabolo est, et non cognovit Deum. Istud
ergo est signum prædestinationis et gra-
tiæ, affectuose et libenter audire verbum
Dei. Propter quod de reprobis alio loco
Ibid. IV, 5. scriptum est : Ipsi de mundo sunt, et de
mundo loquuntur, et mundus eos audit.
Joann. III, 31. Unde Joannes Baptista testatur : Qui de
terra est, de terra loquitur. D
7 *Deus conteret dentes eorum in ore ipso-
rum,* id est, superbos impiosque sermones
malorum damnabit, ab effectu impediet et
retundet, quemadmodum superbissimo re-
Is. XXXVII, 29. gi Assyriorum prædixit : Quum fureres ad-
versum me, superbia tua ascendit in aures
meas. Ponam ergo circulum in naribus
8 tuis, et frenum in maxillis tuis. *Ad nihilum
devenient tanquam aqua decurrens.* Pec-
catum nihil est, et qui peccat, incessabi-
liter perit, et a Deo pro nihilo reputatur
ac spernitur, quia ab omni esse divino,
gratioso et meritorio evacuatur. Propter
quod in libro Sapientiæ reprobi dicunt :
Nos nati, continuo desivimus esse, et vir- Sap. V, 13.
tutis quidem nullum signum valuimus os-
tendere ; in malignitate autem nostra con-
sumpti sumus. Quemadmodum igitur aqua
decurrens mox defluit, nec apparet ; sic
peccatores quotidie defluunt, et in hora
mortis damnantur, atque in extremo ju-
dicio cum anima et corpore pereuntes, ab
omni beato esse annihilabuntur. *Intendit
arcum suum donec infirmentur :* id est,
comminationes et pœnas Deus iniquis para-
vit, donec a fortitudine peccandi deficiant,
æternasque inferni miserias incidant. Un-
de Dominus prævaricatoribus horribiliter
per Prophetam comminatur, et dicit : Ecce Amos II, 13, 14.
ego stridebo subter vos, sicut stridet plau-
strum onustum fœno ; et peribit fuga a ve-
loce, et fortis non salvabit animam suam.
Sicut cera quæ fluit, auferentur. Hoc 9
inferius evidentius ita inducitur : Sicut Ps. LXVII, 3.
fluit cera a facie ignis, sic pereant pecca-
tores a facie Dei. Quemadmodum enim ca-
lor ignis ceram resolvit et destruit, sic ira
divinæ justitiæ peccatores a præsenti vita
tollit, atque a futura vita beata repellit :
sicque utrobique auferuntur, et spirituali-
ter corrumpuntur. Propterea Dominus ait
apud Osee : Occurram eis quasi ursa raptis Osee XIII, 8.
catulis, et dirumpam interiora eorum, et
consumam eos ut leo. Nam et peccatores
peccando merentur abbreviationem vitæ
præsentis, quemadmodum diviti avaro Do-
minus ait : Stulte, hac nocte animam Luc. XII, 20.
tuam repetunt a te. Et Salomon : Non sit Eccle. VIII, 13.
(inquit) bonum impio, nec prolongentur
dies ejus, sed quasi umbra transeant qui
non timent faciem Domini.
*Supercecidit ignis, et non viderunt so-
lem :* id est, ignis infernalis cadet super
iniquos, et Deum non videbunt : quia nec Ibid. IX, 10.
sapientia, nec scientia, nec opus, nec ra-
tio erunt apud inferos. Vel : Supercecidit
ignis, id est, calor libidinis, passionum-
que fervor, ut sunt inflammatio iræ, æs-
tus avaritiæ, flamma invidiæ, ceciderunt

super peccatores, quia facta carnis modo A non mortificant, nec sensualitatem rationi subjiciunt; et non viderunt solem, id est, Christum solem justitiæ, veritatis et sapientiæ, non consideraverunt, nec ejus præceptis obtemperaverunt: quoniam ignis passionum istarum rationem obtenebrat, caritatem exstinguit, et gratiam fugat. Ideo sero fatentur (Sap. v, 6.): Erravimus a via veritatis, et justitiæ lumen non luxit nobis, et sol intelligentiæ non est ortus nobis. Vel: Supercecidit ignis, id est, tribulatio irruit super malignos in sæculo isto. (Eccle. II, 26.) Peccatori B enim dedit Deus afflictionem et curam superfluam. Et non viderunt solem, id est, non pœnituerunt, neque ad Deum conversi sunt, sed impatientes effecti sunt et obstinati, quemadmodum in Apocalypsi legitur (Apoc. xvi, 11, 9.): Blasphemaverunt Deum cœli præ doloribus et vulneribus suis, et non egerunt pœnitentiam ex operibus suis ut darent gloriam Deo.

10 *Priusquam intelligerent spinæ vestræ rhamnum:* id est, antequam vermis conscientiæ vestræ, et punctiones inordinatio- C nis internæ pensarent enormitatem peccati, ac gravitatem tormenti vobis in inferno parati; *sicut viventes, sicut in ira absorbet eos,* id est, Deus vos subito tollet, opprimet, et damnabit, sicut tolluntur a sæculo isto viventes, qui diu vivere æstimant, sed improvise decedunt. Quamvis enim injusti remorsum conscientiæ habeant, interiorisque inordinationis punctiones persentiant, quoniam animus inordinatus sibi ipsi est pœna: nolunt tamen ex hoc vitæ suæ pravitatem advertere, neque futura tormenta prospicere: ideo Deus eos imparatos inveniens, subito absorbet eos et damnat, sicut jam patuit. Hic autem versiculus in præcedenti expositione plenius elucidatus est. Cetera quoque jam omissa, illic plene exposita sunt.

Omnino ergo curemus juste judicare, recte discernere, et vitam ac mores justo judicio subjugare, conformare, atque secundum divinæ legis tenorem dirigere, agnoscentes certissime quoniam erit merces operi nostro, nec impii justas pœnas evadent. (Jer. xxxi, 16.) Unde sapientissimus Salomon in Ecclesiaste contestatur (Eccle. viii, 12.): Peccator ex eo quod centies facit malum, et per patientiam sustentatur, ego cognovi quod erit bonum timentibus Deum, qui quærunt faciem ejus.

PRECATIO.

Da nobis, quæsumus, Domine Deus, vere justitiam tuam semper loqui, diligere et sectari; et qui vile et reprobum efficis pretiosum, fac nos iniquitates in terra non operari: ut ope miserationis tuæ justificati, salvandis in judicio justis possimus aggregari.

ARTICULUS XVI

EXPOSITIO DE CHRISTO PSALMI QUINQUAGESIMI OCTAVI: ERIPE ME DE INIMICIS MEIS.

Assignatur præterea psalmo jam expla- D
1 nando hic titulus: *In finem, ne disperdas
David in tituli inscriptione, quando misit Saul et custodivit domum ejus, ut interficeret eum.* Primo libro Regum legitur, (1 Reg. xix, 9-12.) quod David coram Saul psallente, nisus est ipse Saul percutere lancea sanctum David, qui fugit ad domum suam. Saul vero satellites suos misit, faciens nocte illa custodiri domum David, quatenus mane facto, David comprehenderetur et occideretur. Sed Michol, filia Saul, annuntiavit hoc viro suo, eumque in sporta deposuit, et ita David evasit. Hujus igitur salvationis occa-

sione edidit David hunc psalmum : quem A
multi ad litteram exponunt de David, applicando litteram præsentis psalmi ad prædictam historiam. Quod quamvis aliquo modo fieri possit, tamen, ut in processu patebit, multa in hoc psalmo habentur, quæ de David valde improprie exponuntur. Convenientius ergo et verius exponitur de significato per rem gestam, quam de ipsa re. David enim figura est Christi ; domus quoque David, significat Christi sepulcrum ; Saul autem, regnum Judæorum. Est igitur tituli sensus : *In finem,* id est, B
iste psalmus in Christum nos erigens, agit vel scriptus est, *ne disperdas David,* id est, ne Christi honorem aut regnum, quod est Ecclesia, diminuas, *in tituli inscriptione,* verbis vel actibus malis negando Christum esse verum Salvatorem ; *quando misit Saul,* id est regnum Judæorum, *et*
Matth. *custodivit domum ejus :* quia Judæi mi-
XXVII, 66. serunt milites Christi sepulcrum custodientes, signantes lapidem, cum custodibus ; *ut interficeret eum :* id est, Judæi igitur custodiri fecerunt Christi sepul- C
crum, quatenus nomen atque memoriam ejus delerent, quemadmodum apud Jere-
Jer. XI, 19. miam ex eorum persona inducitur : Eradamus eum de terra viventium, et nomen ejus non memoretur ultra. Unde superius
Ps. XL, 6. quoque Christus dixit : Inimici mei dixerunt mala mihi : Quando morietur et peribit nomen ejus ?

ITAQUE Christus adhuc passibilis, et passioni jam proximus, ad immortalem vitam resuscitari desiderans, deprecatur : D
2 (1) *Eripe me de inimicis meis* mihi invidentibus, detrahentibus, et mala parantibus, puta Judæis : de quibus in Evangelio
Joann. IX, 22. dicitur, Jam enim conspiraverant Judæi, ut si quis confiteretur eum esse Christum, extra synagogam fieret ; [*Deus meus*] *et ab*
Ibid. XVIII, 12. *insurgentibus in me,* id est a cohorte et tribuno ac ministris Judæorum, qui accesserunt et injecerunt manus in Jesum, et comprehenderunt et ligaverunt eum, *libera me,* per celerem resurrectionem, ne in

morte ultra triduum detinear. (2) *Eripe me* 3
de operantibus iniquitatem, id est a Judæis qui tota nocte me affligebant : ut in Luca habetur, Viri qui tenebant illum, il- *Luc.* XXII,
ludebant ei, cædentes eum, et velaverunt 63, 64.
eum, et percusserunt faciem ejus, et ex- *Matth.*
spuerunt in eum. *Et de viris sanguinum* XXVI, 67.
salva me, id est ab his qui in die Parasceves vel lingua vel manu persecuti sunt me usque ad sanguinis effusionem et mortem, corpus meum lacerando flagellis, ca- *Ibid.* XXVII,
put perforando spinis, manus ac pedes 29, 35.
confodiendo gravibus clavis. Ab his Christus eripi et salvari precatur, non ut hæc non patiatur, sed ut statim a morte suscitetur, in mundo clarificetur, et corpore glorificetur. Quamobrem ait ad Patrem : Pater, venit hora, clarifica Filium tuum. *Joann.* XVII,
Alibi quoque : Pater, inquit, salvifica me 1. *Ibid.* XII, 27.
ex hac hora.

Merito autem, o Pater æterne, hæc oro,
(3) *Quia ecce ceperunt* prædicti Judæi, præ- 4
sidisque ministri, *animam meam,* id est vitam meam corporalem, ut eam exstinguant ; vel, Animam meam, id est me ipsum, ut me interficiant. Sæpe enim per partem in Scripturis totum signatur, ut ibi : Verbum caro factum est. Ecce istud ad *Ibid.* I, 14.
litteram non convenit proprie ipsi David. Nunquam enim a Saul et ejus fautoribus captus fuit, nec capi prævaluit. *Irruerunt in me* Christum Filium tuum, sanctum et innocentem, *fortes* in malo, videlicet principes sacerdotum, Pilatus condemnans, et Herodes deridens. (4) *Neque iniquitas mea* 5
contra Deum, *neque peccatum meum* contra proximum, *Domine* Deus : id est, nulla mea culpa merui ista pati, sed quæ non *Ps.* LXVIII,
rapui, exsolvebam, et pro peccato totius 5.
mundi hæc pertuli, ut scriptum est : Ani- *Joann.* X,
mam meam pono pro ovibus meis. Unde 15.
Isaias ait : Dominus posuit in eo iniqui- *Is.* LIII, 6.
tatem omnium nostrum. *Sine iniquitate cucurri,* per viam mandatorum tuorum et sæculi hujus campum : sicut superius dictum est, Exsultavit ut gigas ad cur- *Ps.* XVIII,
rendam viam mandatorum tuorum. Unde 6. *Joann.* XIV,
Christus testatur : Sicut mandatum dedit 31.

mihi Pater, sic facio. *Et direxi* totam conversationem meam humanam in hoc mundo secundum voluntatem divinam, nec unquam in aliquo aberravi. Istud quoque satis improprie convenit David. Quamvis enim a Saule occidi non meruit, non tamen penitus sine iniquitate cucurrit et di-
I *Joann.* I, 8. rexit. Si enim dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus. Et
Job XV, 14, juxta LXX. nemo mundus a sorde, nec infans cujus est vita unius diei. Propter quod Salomon
Eccle. VII, 21. asserit : Non est homo super terram qui faciat bonum, et non peccet. Nec videtur quod David in tantum se ipsum justificare præsumpserit ante Deum.

6 (5) *Exsurge in occursum meum :* id est, tu, Domine Pater, mihi ad locum Calvariæ exeunti, et propriis humeris crucem bajulanti, occurre, id est, per modum exsurgentis et occurrentis te habe, meæ humanitati in omnibus adsistendo, cooperando, et succurrendo. Tota enim efficacia meriti humanitatis Christi, erat ex virtute divina. Animæ quoque meæ de corpore emigranti, et limbum intranti, et una cum corpore cœlos ascendenti, occurre, eam in omnibus deducendo et amplectendo. Hoc enim Chri-
Luc. XXIII, 46. stus oravit, dicendo : Pater, in manus tuas commendo spiritum meum. *Et vide* oculo pietatis atque justitiæ, quanta pro tuo honore ac mundi redemptione sustineo ; hocque videndo, da mihi præmium accidentale, detentis in limbo præmium essentiale, et totum mundum ad rectam fidem converte.

Et tu, Domine universorum, *Deus virtutum* cœlestium, scilicet angelorum, *Deus Israel,* id est spiritualium hominum te per fidem contemplantium : qui ad litteram specialiter eras Deus sancti Jacob, qui
Gen. XXXII, 28. dictus est Israel, et populi Judæorum, qui sæpe in Scriptura Israel nominatur ; (6) *Intende ad visitandas omnes gentes,* etc. Visitatio Dei in sacra Scriptura interdum in bono accipitur, scilicet pro miseratione et subventione divina, quemadmodum in Lu-
Luc. I, 78. ca habetur : Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos. Interdum

A autem accipitur in malo, videlicet pro ultione divina, secundum quod per Sophoniam Dominus ait : Visitabo super om- *Soph.* I, 9.
nem qui arroganter ingreditur. Sic quoque accipitur apud Isaiam, ubi legitur de dæmonibus et damnatis : Congregabuntur in *Is.* XXIV, 22.
congregatione unius fascis in lacum, et claudentur in carcere, et post dies multos visitabuntur. Origenes autem putavit visitationem hoc loco sumi in bono : propterea dixit omnes damnatos tandem salvandos.

B Secundum duplicem igitur hanc visitationem, exponi potest dupliciter locus iste. Primo sic : *Intende,* o Domine, *ad visitandas omnes gentes,* id est, peccatores gentiliter conversantes justo tuo judicio visita, subtrahendo eis gratiam in præsenti, et gloriam in futuro, atque utrobique debitas eis pœnas infligendo. Ideo sequitur, *Non miserearis omnibus qui operantur iniquitatem :* quod dicitur magis prænuntiando quam imprecando, nisi intelligatur de perseverantibus in peccato, pro-
C priumque affectum conformando divinæ justitiæ. Nec tamen sic intelligi debet, quasi Deus nullo modo misereatur damnatis : quia in præsenti citra condignum relinquuntur, eo quod angeli eorum a multis malis ipsos avertant ; in futuro quoque citra condignum puniuntur. Sed Deus dicitur eis non misereri, quia non salvat eos finaliter, et quoniam magis ac evidentius relucet in eis divina justitia, quam misericordia. Et sic Jacobus ait : Judicium sine *Jacob.* II, 13.
misericordia fiet ei qui non fecerit mise-
D ricordiam. — Secundo exponitur sic : *Intende ad visitandas omnes gentes,* ita ut eas per gratiam tuam illumines, ad fidem convertas, super semitas justitiæ ducas, quatenus omnes benedicantur in Christo : secundum quod Abrahæ in Genesi sæpe promittitur, In semine tuo benedicentur *Gen.* XII, 3, XVIII, 18, XXII, 18.
omnes gentes. *Non miserearis omnibus qui operantur iniquitatem,* id est, in præsenti vita eis non parcas, sed argue et castiga, nuncque ulciscere, ne postmodum gravius ulciscaris.

7 7 *Convertentur ad vesperam*, etc. Istud A
quoque dupliciter explanatur. Primo, de
gentibus. *Convertentur ad vesperam*, id
est, gentiles ad Christum convertentur in
sexta ætate ac ultima, secundum quod Jo-
I Joann. II. 18. annes in sua Canonica ait : Novissima ho-
I Cor. x. 11. ra est ; et Paulus, Nos sumus in quos fines
sæculorum devenerunt. *Et famem pati-
entur ut canes*, id est, justitiam esurient
ac sitient, Deique verbum avide audient,
sicut in Actis Apostolorum de Thessaloni-
Act. XVII. 11. censibus Lucas commemorat : Hi sunt qui
cum omni aviditate receperunt verbum B
Dei, quotidie scrutantes Scripturas, si hæc
ita se haberent. *Et circuibunt civitatem*, id
est militantem Ecclesiam, quatenus a præ-
dicatoribus audiant verbum salutis quod
optant. De hac gentium conversione et fa-
Amos VIII. 11, 12. me Amos inquit : Ecce dies veniunt, dicit
Dominus, et mittam famem super terram :
non famem panis, neque sitim aquæ, sed
audiendi verbum Dei ; et commovebuntur
a mari usque ad mare, id est, circuibunt
Ecclesiam, quæ per orbem terrarum longe
8 ac late extenditur. 8 *Ecce loquentur in* C
ore suo : id est, gentes ad fidem conversæ
non solum corde, sed etiam ore Christi mi-
rabilia dicent, laudes divinas cantabunt,
Deumque verbo et opere audacter et pu-
blice confitebuntur : sicut ait Apostolus,
Rom. x, 10. Corde creditur ad justitiam, ore autem
confessio fit ad salutem. *Et gladius in la-
biis eorum*, id est, prædicatio evangelica
erit in ore ipsorum. Hæc enim prædicatio
Ephes. VI. 17. gladius dicitur, juxta illud Apostoli : Et
gladium spiritus, quod est verbum Dei. Et
in Isaia Christus de Deo Patre loquens : D
Is. XLIX. 2. Posuit, inquit, os meum quasi gladium
acutum. Prædicatores enim verba instar
ensis acuta loquuntur, mundum terribili-
ter increpando. *Quoniam quis audivit ?* id
est, quoniam pauci sunt qui fide et mori-
Matth. xx. 16. bus Evangelio Christi obediunt. Multi enim
sunt vocati, pauci vero electi. Unde Isaias
Is. LIII. 1. dicit : Domine, quis credidit auditui no-
9 stro ? (9) *Et tu, Domine*, juste judex, Deus
omnipotens, sanctus et verax, *deridebis
eos*, id est vocatos et multos, Christi Evan-
gelio verbo aut opere contradicentes, *ad
nihilum deduces omnes gentes*, id est gen-
tiliter conversantes, omni spirituali et me-
ritorio esse eas privando, finaliterque dam-
nando, atque pro nihilo reputando.

Secundo exponitur de Judæis hoc modo:
Convertentur ad vesperam, id est, in fine
mundi et termino hujus ultimæ ætatis
convertentur ad Christum, quemadmodum
in Osee legitur prophetatum : Dies multos Osee III, 4, 5.
sedebunt filii Israel sine rege, et sine prin-
cipe, et sine sacrificio, et sine altari, et si-
ne ephod, et sine theraphim : et post hæc
convertentur, et quærent Dominum Deum
suum et David regem suum (id est Mes-
siam, ut omnes exponunt), et pavebunt ad
Dominum, et ad bonum ejus in novissimo
dierum. Tunc quippe implebitur quod in
Ezechiele prædictum est : Salvabo gregem Ezech.
meum, ait Dominus ; et servus meus Da- XXXIV, 22, 24.
vid (id est Christus) princeps eorum. Unde
ait et Apostolus : Quum plenitudo gentium Rom. XI, 25,
intraverit, omnis Israel salvus fiet. Nec 26.
dissonat quod Christus in Evangelio pro-
testatur, Elias quum venerit, restituet om- Marc. IX, 11.
nia ; et rursus, Fiet unum ovile et unus Joann. x. 16.
pastor. Ad prædicationem namque Eliæ
convertentur Judæi, secundum quod per
Malachiam Dominus ait Judæis : Ecce ego Malach. IV, 5.
mittam vobis Eliam Thesbiten, antequam
veniat dies Domini magnus et horribi-
lis. *Et famem patientur ut canes :* quoni-
am tunc Judæi avidissime audient verbum
Dei. *Et circuibunt civitatem*, id est Ec-
clesiam Christi ex gentibus congregatam,
quam modo contemnunt, tunc reverenter
atque fideliter visitabunt, quatenus infor-
mationem evangelicæ legis acquirant. *Ec-
ce loquentur in ore suo*, etc. Versus iste
ita conveniet Judæis tunc convertendis,
sicut jam declaratus est convenire genti-
bus ad fidem conversis. Potest tamen ex-
poni de Judæis qui Christum præsentem
spreverunt et occiderunt. Ut sit sensus :
Ecce Judæi tempore Christi *loquentur in
ore suo* detractiones et crimina atque bla-
sphemias contra Christum ; *et gladius*, id
est sermo persecutionis et mortis senten-

tiam deprecans, *in labiis eorum*. Dixerunt A
Joann. xix, 7. enim coram Pilato : Nos legem habemus,
et secundum legem debet mori, quia Fi-
lium Dei se fecit. *Quoniam quis audivit ?*
hoc est, Judæi inter se tractabant se velle
ista scelera Christo objicere, atque has pœ-
nas ei inferre, quia putabant consilium
suum Christum latere, nec aliquem alium
ipsorum malignitatem advertere. Volebant
enim eum sine præsentia turbæ occidere.
Matth. xxvi, 5. Dicebant enim : Non in die festo, ne forte
tumultus fieret in populo. *Et tu, Domine,*
deridebis eos, dando eos in manus Roma- B
norum. Et in hora mortis ipsorum irri-
sisti eos. In finali quoque judicio ipsos
irridebis, ostendendo eos errasse, et irri-
sione dignos exsistere : sicut superius di-
Ps. ii, 4. ctum est, Qui habitat in cœlis, irridebit
eos. In libro Proverbiorum quoque legi-
Prov. i, 26. tur : Ego in interitu vestro ridebo et sub-
sannabo, quum vobis quod timebatis eve-
nerit.

10 (10) *Fortitudinem meam ad te custo-*
diam. Hæc sunt verba Christi ad Patrem.
Quibus concordat quod ipse in Evangelio C
Joann. v, 19. testatur : Non potest Filius a se quidquam
facere, nisi quod viderit Patrem facientem;
Ibid. 30. et iterum, Non possum ego a me ipso face-
re quidquam. Est igitur sensus : Totam
meam virtutem, perfectionem atque po-
tentiam ad te, id est ad tuum honorem et
laudem, o Pater, custodiam, id est, obser-
vabo et ordinabo, ne aliquo modo aberrem,
aliquid mihi adscribendo, quum totum a
te receperim. Non solum autem refert
Christus ad Patrem totam suam virtutem
creatam, fortitudinemque humanam, sed D
etiam divinam et increatam, profitendo se
illam quoque recepisse a Patre. Propter
Ibid. x, 29. quod dicit : Pater quod dedit mihi, majus
omnibus est, id est divina essentia quam
a Patre accepi. Per hoc enim probat se es-
Ibid. 30. se verum Deum : nam subdit, Ego et Pa-
ter unum sumus. Increatam autem suam
virtutem retulit Christus ad Patrem, tan-
quam ad originem, non sicut ad finem.
— Vel sic : *Fortitudinem meam*, qua ad-
versarios meos possem subito variisque
tormentis destruere, dejicere atque occi-
dere, *ad te custodiam*, id est, secundum
voluntatem tuam, o Deus Pater, restrin-
gam et differam, nec statim ulciscar me
ipsum, sed tempus pœnitentiæ ipsis conce-
dam. Hinc enim ait Petro : An putas quia *Matth.*
non possum rogare Patrem, et exhibebit xxvi, 53.
mihi modo plus quam duodecim legiones
angelorum ? Nam et quum solo verbo, pas-
sione instante, hostes suos prostravisset *Joann.* xviii,
dicendo, Ego sum, fortitudinem suam com- 5, 6.
pescuit, eosque surgere fecit.

Quia Deus susceptor meus es : id est,
Verbum Dei humanitatem meam ad suam
personalitatem assumpsit. Deus quoque
Trinitas susceptor est Christi hominis, quo-
niam omnes ejus preces exaudivit, resur-
gentem et ascendentem accepit, atque ad
dexteram suam collocavit. Unde Deus Pa-
ter de Christo per Isaiam ait : Ecce servus *Is.* xlii, 1.
meus, suscipiam eum. *Deus meus, miseri-* 11
cordia ejus præveniet me. Nullam unquam
creaturam, imo nec omnes simul Deus tam
gratiose misericorditerque prævenit, ut
Christum hominem. Sola enim benignitate
et gratia Dei, assumpta est Christi humana
natura a Verbo : non enim præcesserant
merita, sed in eodem instanti est creata et
Deo unita.

(11) *Deus ostendit mihi super inimicos* 12
meos, id est, mihi homini revelavit de ip-
sis Judæis quod sequitur. *Ne occidas eos*,
id est, noli, o Christe, Fili dilecte, cruci-
fixores tuos eorumque posteros penitus
eradicare de terra, sed ora pro eis in bo-
no, dicendo : Pater, ignosce illis. Nec om- *Luc.* xxiii,
nes interficiantur, sed quidam eorum re- 34.
maneant in memoriam ac testimonium
evangelicæ veritatis. Ideo subjungit : *ne-*
quando obliviscantur populi mei, id est, ne
aliquando Christiani me et legem meam
tradant oblivioni, non credendo quod fu-
erint aliquando Judæi, qui tantum scelus
perpetrare præsumpserint ; sed videndo
Judæos inter se commorari, incessabiliter
sint memores mei, elicientes etiam fidei
suæ argumentum ex repulsa, dispersione
ac derelictione Judæorum. Ecce ex his tra-

hitur ratio cur Judæi non sint occidendi,
nisi speciali peccato meruerint.

Deinde Christus ait ad Patrem : (12) *Dis-*
Osee IX, 17. *perge illos* per totum mundum, ut sint vagi
in nationibus : sicut per Osee prædictum
est; *in virtute tua* omnipotente, per quam
tibi omnia facilia sunt, per quam etiam
contulisti Romanis potentiam dispergendi
Judæos. *Et depone eos* a prosperitate et
gloria temporali, a regno, a sacerdotio,
omnique honore legis paternæ, *protector*
meus, id est meæ humanitatis, *Domine* Pa-
ter : depone, inquam, non ignoscendo, sed
13 ab effectu impediendo, (13) *Delictum oris*
eorum, hoc est *sermonem labiorum ipso-*
Joann. XVIII, 30. *rum,* quo dixerunt coram Pilato : Si non
esset hic malefactor, non tibi tradidisse-
Matth. XXVII, 63. mus eum ; et alibi : Domine, recordati su-
mus quia seductor ille dixit adhuc vivens,
Post tres dies resurgam. *Et comprehen-*
dantur in superbia sua, id est, in peccato
suo moriantur : secundum quod Christus
Joann. VIII, 21. dixit Judæis, In peccato vestro moriemini :
quod Christus dicit potius prænuntiando
quam imprecando. Vel, Comprehendantur,
id est, obsideantur, concludantur, et ca-
piantur in civitate Jerusalem ab exercitu
Luc. XIX, 43, 44. Romanorum, sicut et Christus prædixit.
Vel, Comprehendantur in superbia sua, id
est, confundantur a Christi Apostolis, ver-
bis atque miraculis Christi resurrectionem
docentibus, demonstrantibus, ac palam pro-
bantibus.

(14) *Et de exsecratione,* id est abomina-
tione, qua Christo detraxerunt, eumque
Matth. XI, 19. spreverunt, dicentes, Homo vorax, amicus
publicanorum ; *et mendacio,* quod contra
Joann. VII, 12. Christum locuti sunt, dicendo, Seducit tur-
Matth. XXVIII, 13. bam ; et, quod discipuli furati essent eum
de monumento ; *annuntiabuntur,* id est,
14 redarguentur a judice Christo, *in consum-*
matione, id est in fine mundi judicioque
finali. De qua consummatione Christus in
Ibid. XIII, 49. Evangelio dicit : Sic erit in consummatio-
Joann. XIX, 37; Apoc. I, 7. ne sæculi. Tunc enim videbunt in quem
pupugerunt. Unde clarius subdit : *in ira*
consummationis, id est in divina ultione
et increpatione quæ erit in die judicii, re-
darguentur a Christo, quia tunc dicet eis :
Ite, maledicti, in ignem æternum. *Et non* Matth. XXV, 41.
erunt in numero electorum, neque in glo-
ria : juxta illud, Tollatur impius ne videat Is. XXVI, 10, juxta LXX.
gloriam Dei. Tunc enim in æternum per-
ibunt. (15) *Et scient,* in die novissimo, per
experientiam pœnæ, et per corporalem
Christi intuitum, *quia Deus,* id est Chri-
stus, *dominabitur Jacob,* id est vero Isra-
eli, videlicet populo Judæorum in Jesum
Christum credenti, *et finium terræ,* id est
omnium gentium in ipsum credentium.
Horum enim post finale judicium domi-
nabitur Christus Deus in triumphanti Ec-
clesia, sicut et nunc dominatur universo-
rum fidelium in Ecclesia militanti.

(16) *Convertentur ad vesperam,* etc. Iste 15
versus jam semel expositus est : quem
modo resumit Propheta ad consolandum
se ipsum super interitu populi sui. Conso-
lans ergo se ipsum, insinuat quod reliquiæ
salvæ fient, quemadmodum Isaias et Pau-
lus testantur : Si fuerit, inquiunt, semen Is. X, 22;
filiorum Israel sicut arena maris, reliquiæ Rom. IX, 27.
salvabuntur.

(17) *Ipsi dispergentur ad manducan-* 16
dum : id est, Judæi in fine sæculi conver-
tendi, circumquaque ibunt ad homines
virtuosos, ut panem vitæ et intellectus ac-
quirant, cognoscendo et observando Chri-
sti doctrinam ; sicque obedientiæ cibum
manducent, de quo asserit Christus : Meus Joann. IV, 34.
cibus est, ut faciam voluntatem Patris
mei. *Si vero non fuerint saturati* pane
prædicto, id est justitia quam maxime de-
siderabunt, tunc *et murmurabunt,* non
contra Deum, sed contra se ipsos, redar-
guentes se, quod tam sero conversi sunt,
nec juxta desiderium suum proficere pos-
sunt. Vel : *Dispergentur ad manducan-*
dum corpus et sanguinem Christi : quæ
utique tunc devotissime sument, sicut ple-
nissime credent ; imo devotissime Sacra-
mentum altaris percipient, sicut primitiva
Ecclesia, quæ (ut Lucas affirmat) perseve- Act. II, 42.
ravit in communione fractionis panis. *Si*
vero non fuerint saturati gratia sacramen-
tali, videlicet effectibus hujus superdi-

gnissimi Sacramenti, *et murmurabunt :* secundum intellectum inductum.

17 (18) *Ego autem*, o Deus, *cantabo fortitudinem tuam*, id est, laudabo coram discipulis meis tuam potentiam, qua me resuscitasti a mortuis ; *et exsultabo*, id est, exsultanter gaudioseque proferam et
Marc. xvi, 9. annuntiabo, *mane*, prima sabbati, quando Mariæ Magdalenæ apparui, *misericordiam tuam*, id est gratiam qua me tam celeriter resuscitasti, et quam detentis in limbo universoque mundo per me dare dignatus es. Christus enim post resurrectionem, Dei potentiam prædicavit, quando (ut Lucas
Act. I, 3. commemorat) per quadraginta dies apparens discipulis, loquebatur eis de regno
Ibid. 7. Dei : Non est, inquiens, vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate. Exsultavit quoque mane, id est tempore evangelicæ legis et gratiæ, misericordiam Dei, quando discipulis di-
Marc. xvi, 16. xit : Quicumque crediderit et baptizatus
Joann. xx, 22, 23. fuerit, salvus erit ; atque iterum : Accipite Spiritum Sanctum ; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, etc. (19) *Quia factus es*, o Deus Pater, *susceptor meus :* secundum sensum jam dictum ; *et refugium meum in die tribulationis meæ*, id est toto tempore conversationis meæ in mundo, quæ tribulationibus plena fuit. Nam et passione instante, Christus ad Patrem confugit, orans et dicens : Mi Pater, si vis, Luc. XXII, 42.
transfer calicem istum a me. Moriens quoque clamavit : Pater, in manus tuas commendo spiritum meum. Ibid. XXIII, 46.
Et istud conveniebat Christo, in quantum erat passibilis et aliquo modo viator.

(20) *Adjutor meus, tibi psallam.* Deus 18
Christi hominis adjutor fuit in omnibus, juxta illud Isaiæ prophetæ : Dominus Deus Is. L, 7.
auxiliator meus, ideo non sum confusus. Et in Evangelio dixit : Pater in me manens, ipse facit opera. Joann. XIV, 10.
Huic adjutori Christus per se ipsum et fideles psallit, verbis et operibus ipsum laudando. *Quia Deus susceptor meus es, Deus meus, misericordia mea.* Christus ut homo, vocat Deum misericordiam suam, non quia pœnam aut culpam propriam sibi indulsit ; sed quia tam gratiosissime ipsum in omni benedictione dulcedinis prævenit et adimplevit, Ps. XX, 4.
ac per hoc ab omni peccato præservavit. Incomparabili enim gratia animam ejus implevit, faciens eam divinæ essentiæ contemplatricem per speciem excellentissimo modo, a primo suæ creationis exordio.

ARTICULUS XVII

EXPOSITIO TROPOLOGICA SIVE MORALIS EJUSDEM PSALMI QUINQUAGESIMI OCTAVI.

MORALITER insuper convenit psalmus iste Ecclesiæ Christi tribulatæ, et unicuique Christiano afflicto. Fidelis ergo tentationibus variisque adversis circumdatus,
2 totis medullis proclamet ad Deum : *Eripe me de inimicis meis, Deus meus*, id est, ab invidentibus atque occulte et industriose mihi nocere studentibus, erue me. Hoc autem ad invisibiles hostes maxime pertinet. Unde vehementer egemus adjutorio Dei, id est discretione spirituum, seu illuminatione Spiritus Sancti, ad cognoscendum insidias dæmonis, quatenus cum Apostolo dicere valeamus : Non ignoramus II Cor. II, 11.
cogitationes ejus. *Et ab insurgentibus in me*, id est a manifestis invasoribus ac persecutoribus, *libera me*, ne animam meam ad impatientiam aut alia vitia pertrahant, ne damna aut vulnera amplius inferant quam animæ expedit. Hinc enim Apostolus discipulos deprecatur : Orate ut liberemur a malis et importunis hominibus. II Thess. III, 2.

3 *Eripe me de operantibus iniquitatem,* id est ab omni male viventi, quamvis non sit æmulus meus : imo a familiaribus, propinquis, vicinis et fratribus malam vitam ducentibus, maxime erui indigemus, ne *Ps.* XVII, 27. cum perversis pervertamur, ne ipsis in malo consentiamus, ne propinquitas naturæ, loci et convictus, fiat occasio imitationis perversæ. *Et de viris sanguinum,* qui affectu et opere proximos suos occidunt in carne aut corde. Qui enim alium ad mortale peccatum inducit, spiritualiter *I Joann.* III, 15. eum occidit. Omnis quoque qui fratrem suum odit, homicida est. Ab his, Domine, *salva me,* ne sim similis eis.

Denique primus versus hoc modo convenienter exponitur : *Eripe me de inimicis meis, Deus meus,* id est, a malis habitibus seu consuetudinibus vitiosis intus latentibus et quodammodo quiescentibus redime me, per gratiam talia funditus ex corde meo eradicando, oppositosque virtutum habitus inferendo. *Et ab insurgentibus in me,* id est ab actualibus vitiis, a passionibus impetuosis, a motibus inordinatis, *libera me,* quatenus per gratiam tuam hujusmodi statim abjiciam, vincam, atque de die in diem minus ac rarius sentiam.

4 *Quia ecce,* o Domine, prædicti adversarii *ceperunt animam meam,* id est, vinculis peccatorum eam vinxerunt, in peccati consensum eam trahendo. Vel, Ceperunt, id est, obsederunt, invaserunt, et capere tentaverunt animam meam, insidiantes saluti mentis aut corporis sospitati. Undique namque anima nostra circumvallatur hostibus, id est impugnationibus mundi, carnis et dæmonis. *Irruerunt in me fortes* adversarii, scilicet dæmones, mundi potentes, aut vitia in me radicata, vel ad quæ ex natura proclivis sum. Hi quotidie irruunt in nos, conantes subvertere animas nostras. Idcirco incessanter clamandum est nobis ad Dominum.

5 *Neque iniquitas mea, neque peccatum meum, Domine,* id est, nulla culpa merui pati ista flagella. Hoc, proh dolor! pau- *Matth.* V, 10. cissimis convenit, illis videlicet qui persecutionem patiuntur propter justitiam : qui dicere possunt cum sancto Job, Hæc *Job* XVI, 18. passus sum sine iniquitate manus meæ, quum mundas haberem ad Deum preces : his scilicet quibus pro bonis mala redduntur : qui cum Apostolo dicere queunt, Maledicimur, et benedicimus. *I Cor.* IV, 12. Talis quoque fuit beatissimus David editor psalmi præsentis : qui quum multa bona fecisset Sauli, gravissimam persecutionem patiebatur ab eo. *Sine iniquitate cucurri, et direxi.* Hoc nulli præter Christum ejusque gloriosam Genitricem absolute convenire videtur, nisi taliter exponatur : Sine iniquitate, id est sine peccato mortali, cucurri viam hujus exsilii vel mandatorum ; et direxi opera mea, cogitationes ac verba secundum divinæ legis præcepta. Vel, Sine iniquitate cucurri, id est, in peccatis non perseveravi, et de venialibus quotidie satisfeci. Sic enim Apostolus ait : Nihil mihi *Ibid.* 4. conscius sum. Et Job : Neque reprehendit *Job* XXVII, 6. me cor meum in omni vita mea, videlicet quoad peccata mortalia : sine venialibus namque non fuit. Solent autem interdum homines sancti propriam perfectionem sine omni superbia enarrare et confiteri, propter rationabiles causas, scilicet ad honorem Dei, ad proximi ædificationem, aut ut sibi faciant supplicandi fiduciam, vel spiritus pusillanimitatem expellant. Unde pissimus regum Ezechias, pro magna causa oraturus, sic ait : Memento, Domine, quo- *Is.* XXXVIII, 3; IV *Reg.* XX, 3. modo ambulaverim coram te in veritate et corde perfecto, et quod bonum est in oculis tuis fecerim. Jeremias quoque de se ipso ad nostram informationem ait : Non sedi in consilio ludentium, et diem *Jer.* XV, 17; XVII, 16. hominis non concupivi.

Exsurge in occursum meum : id est, in 6
omni eventu, causa, opere atque negotio, mihi, o Domine, approxima præsensque esto, ostende te mihi, et suscipe me. Occurre ergo, non locum mutando, quum tu sis incircumscriptibilis atque immobilis ; sed opem et gratiam impendendo, quia tu solus servare me potes. Occursus autem Dei quandoque in malo accipitur, scilicet

pro resistentia et ultione qua Deus pecca- A
toris voluntatem ab opere impedit, punit
ac damnat, secundum quod Dominus de
Osee xiii, 8. peccatoribus protestatur : Occurram eis
quasi ursa raptis catulis. Interdum vero
in bono accipitur, sicut jam dictum est.
Gen. xxiv, 12. Sicque puer Abrahæ : Domine, inquit, ob-
secro, occurre hodie mihi, et fac miseri-
cordiam, etc. Nos igitur, considerantes
quia adjutorio Dei indesinenter in omni
negotio indigemus, semper dicamus : Ex-
surge in occursum meum, Domine. Sed ut
hujus precis sortiamur effectum, agamus B
Amos iv, 12. quod Amos scribit : Præparare in occur-
sum Dei tui, id est, fac quod in te est, et
para te ipsum, ut dignus efficiaris obvia-
tione divina. Hinc etiam per Jeremiam
Jer. xxx, 21. Dominus ait : Quis est iste qui applicet
cor suum ut appropinquet mihi? *Et vide,*
id est, o Domine, clementer considera
quanta mihi instent discrimina, quantum
indigeo gratia tua, quam affectuose et con-
fidenter te invoco.

7 *Convertentur ad vesperam.* Hoc dicere
potest mater Ecclesia, de his qui nec in C
adolescentia, neque in juventute obedire
volunt exhortationibus sanctis. De talibus
namque desperandum non est, quia for-
tassis in tertia vigilia seu undecima hora
convertentur, *et famem* justitiæ *patientur*
ut canes, tam cupide proficiendo, ut mane
Matth. xx, 16. conversos præcedant, fiantque novissimi
primi, et primi novissimi.

10 *Fortitudinem meam ad te custodiam*, id
est, totam potestatem, virtutem et gratiam
meam tibi attribuam, dicendo cum sancto
Job vi, 13. Job, Ecce non est auxilium mihi in me ; D
I Cor. xv, 10. et cum Apostolo, Gratia Dei sum id quod
sum. Confiteborque verum esse quod tu,
Domine, per Prophetam sanctum dicis :
Osee xiii, 9. Perditio tua, Israel, ex te ; in me tantum-
modo auxilium tuum. Si ergo fortitudinem
tibi divinitus præstitam optas servare,
non perdere, omne quod es, potes et agis,
Jer. xvi, 19. Deo adscribe, dicque illud : Domine, for-
titudo mea et refugium meum et robur
meum. *Quia Deus susceptor meus es.* Deus
Dei Filius susceptor est nostræ naturæ in
incarnatione ; et Deus Trinitas susceptor
nostrorum desideriorum in oratione, no-
stræ pœnitentiæ in justificatione, nostri
obsequii in sua pietate, nostræ animæ in
glorificatione, nostrique corporis in resu-
scitatione. Imo benignissimus Dominus
Deus noster incessanter paratus est nos
in brachiis suæ paternæ dilectionis reci-
pere, confovere, protegere, atque salvare,
sicut per Prophetam animæ peccatrici di-
cit : Tu fornicata es cum amatoribus mul- Jer. iii, 1, 12.
tis; tamen revertere ad me, et non avertam
faciem meam a te ; et iterum : Noluisti Ibid. 3, 4.
erubescere ; ergo saltem amodo voca me,
Pater meus es tu. Et per Ezechielem dici-
tur : Quacumque hora peccator ingemue- Ezech. xviii, 21, 22.
rit, omnium iniquitatum ejus non recor-
dabor amplius. *Deus meus, misericordia* 11
ejus præveniet me. Hoc est verbum bonæ
fiduciæ, estque implicite fervens oratio.
Hoc enim dicit fidelis, non præsumendo,
sed sperando ac desiderando. Desiderium Ps. x, 17. juxta Hebr.
enim pauperum exaudivit Dominus, etiam
antequam in formalem aut vocalem ora-
tionem erumpat. Nisi autem misericordia
Dei nos præveniret, salvi fieri non posse-
mus, quoniam gratiam primam nullus de
condigno meretur : oportet ergo ut gratia
Dei nos præveniat, conservet, perducat,
perficiat. Ideo enim Christus : Sine me, Joann. xv, 5.
inquit, nihil potestis facere.

Deus ostendit mihi super inimicos meos : 12
Ne occidas eos, etc. Hoc dicit Ecclesia, sic-
ut et Christus, de Judæis inter Christianos
morantibus : quos non occidit propter ra-
tionem in præcedenti explanatione expo-
sitam. Potest quoque intelligi de omnibus
hostibus, ut sit sensus : *Deus ostendit mi-*
hi super inimicos meos, id est, Christus
præcepit mihi de adversariis meis : *Ne oc-*
cidas eos, nequando obliviscantur populi
mei, id est, ne proximi scandalizentur in
vestra vindicta, imitenturque opera ve-
stra, et obliviscantur mea præcepta, qui-
bus præcepi : Diligite inimicos vestros, Matth. v, 44.
benefacite his qui oderunt vos, et ora-
te pro persequentibus et calumniantibus
vos.

Hoc ergo agens Ecclesia, orat : *Disperge* A
illos in virtute tua, id est, a malitia separa
Job xiv, 4. eos, qui solus potes facere mundum de
immundo; *et depone eos* a malo proposito.
Depone quoque, id est, indulge et dele,
13 *delictum oris eorum,* videlicet *sermonem*
illicitum *labiorum ipsorum,* quo vel in te,
vel in proximum peccaverunt; *et comprehendantur in superbia sua,* id est, per
flagella tuæ paternæ correctionis coarctetur ac restringatur eorum superbia, quatenus humiliati per pœnas, cessent a vita
superba. *Et de exsecratione,* qua justos B
abominati sunt, et viam Dei spreverunt,
et mendacio annuntiabuntur, id est, accusabuntur et redarguentur a prædicatoribus
Christi in sæculo isto quotidie : quorum
officium est errantes instruere, peccatores
arguere, nulliusque peccata palpare. An-
14 nuntiabuntur autem *in consummatione,* id
est in doctrina eos perficiente, vel ad hoc
ut consummentur in bono; *in ira consummationis,* id est in increpatione caritativa
ad consummationem virtuosam tendente.
Ex caritate enim procedit ira per zelum, C
qua prædicatores et justi impios arguunt
et castigant, quemadmodum Apostolus ait:
Tit. i, 13. Increpa illos dure. *Et non erunt,* id est,
peccatores post annuntiationem et consummationem prædictam, non erunt tales
quales ante fuerunt : relinquent enim se
Galat. ii, 20. ipsos, et vivent jam non ipsi, sed Christus
Prov. xii, 7. in eis. Unde Salomon admonet : Verte impios, et non erunt. *Et scient,* per experientiam misericordiæ Dei sibi exhibitæ, *quia
Deus dominabitur Jacob,* id est supplantatoribus vitiorum, videlicet justis, *et finium* D
terræ, id est etiam vitiosis, dummodo velint ad ipsum converti. Sic enim regnabit
in eis per fidem et gratiam, faciens eos
sibi famulos efficaces.
17 *Ego autem,* o Deus, *cantabo fortitudinem tuam,* id est, laudabo potentiam tuam
circa me, qua me de ore diaboli eruisti,
ex impio justificasti, ad vitam laudabilem
perduxisti. Laudabo quoque omnipotentiam tuam, quam parcendo maxime et miserando manifestas; qua cœlum et terram
creasti, conservas, gubernas; per quam
facis magna et inscrutabilia et mirabilia Job ix, 10.
absque numero. *Et exsultabo,* id est, hilariter pronuntiabo, *mane,* id est cito et in
principio, scilicet antequam in aliis occuper : secundum quod a Matthæo scriptum
est, Primum quærite regnum Dei; vel, Matth. vi, 33.
Mane, id est gratia tua veniente, ac radiante in me; *misericordiam tuam,* id est
te ipsum misericordem ac misericordiæ
tuæ effectum, confitendo beneficia tua
mihi clementer collata : quemadmodum
Raphael angelus jubet, Benedicite Deum Tob. xii, 6.
cœli, et coram omnibus viventibus confitemini ei, quia fecit vobiscum misericordiam suam. *Quia factus es,* sine tui mutatione, *susceptor meus,* convertendo cor
meum ad te. Fit enim Deus susceptor noster, alterando cor nostrum per gratiam
suam, non mutando se ipsum. *Et refugium meum in die tribulationis meæ,* quia
dedisti mihi gratiam hanc, per quam in
omni necessitate ad tuam pietatem confugio.
Adjutor meus, tibi psallam, id est, lau- 18
de operosa, scilicet vita et voce, te laudabo, *quia Deus susceptor meus es:* propterea
te satis laudare non valeo. *Deus meus, misericordia mea.* Cur non potius, Miserator
meus? nisi quod tanta tamque inæstimabilis, ineffabilis ac infinita est misericordia
Dei super nos, ut aptius dicatur in abstracto, Nostra misericordia, quam in concreto, Miserator noster. Sic enim dicere solemus de eo quem ardenter amamus : Tu
es amor meus. Itaque tu, Domine Deus
meus, misericordia mea. Definiant seu describant te alii sicut volunt; ego convenientius te describere nequeo, quam, Deus
meus, misericordia mea. Dicat Aristoteles :
Deus est actus purus; dicat Plato : Deus
est per se bonum; dicat Avicenna : Deus
est bonitas pura. Ego in æternum dicturus
sum : Deus meus, misericordia mea. Tua
enim bonitate creatus sum, tua incarnatione deificatus, tua conversatione sanctificatus, tua passione redemptus, tua ascensione glorificatus.

Præterea, quoties in psalmo isto tam inclyto jam dictum est, Deus meus et susceptor meus? Et nonne Deus, omnium cœlestium, terrestrium et infernorum Deus exsistit? Cur ergo, Deus meus? Non est hoc omnium dicere : Deus meus. Deus enim a causalitate et providentia nomen accepit. Nos quoque illud, deum uniuscujusque vocamus, quod summe ab eo amatur et colitur. *Philipp.* III, 19. Ideo enim gulosorum deus venter est, avarorum aurum. Ille igitur vere ac proprie dicere potest, Deus meus, qui ipsum singulariter colit et fervide diligit : de quo etiam Deus specialem providentiam habet, ipsum præservando a malis, et promovendo in bonis. Hinc enim magnus ille atque divinus Areopagita Dionysius absolute dicere non præsumpsit, A Deus meus ; sed ita in libris suis scripsit : Deus, et si fas est dicere, meus.

Totum igitur affectum nostrum congregemus et stabiliamus in Deo, nil prorsus amantes in creaturis, nisi in ipso et propter ipsum. Ipsum vero finaliter, pure et propter se diligamus, quia in ipso est omnium bonorum, pulchrorum ac desiderabilium plenitudo simpliciter infinita.

PRECATIO.

B Visita nos, Domine, gratuito benignitatis munere, et esto refugium nobis in die tribulationis, eripiens nos ab insurgentibus inimicis nostris : ut ab omnibus subducti hostium incursibus, tibi adjutori modo indefessi psallamus.

ARTICULUS XVIII

EXPOSITIO LITTERALIS PSALMI QUINQUAGESIMI NONI : DEUS, REPULISTI NOS.

1 Hujus psalmi titulus est : *In finem, pro*
his qui commutabuntur, in tituli inscri-
2 *ptione ipsi David, in doctrinam, quum*
succendit Mesopotamiam Syriæ, et Syriam
Sobal, et convertit Joab, et percussit Edom
in valle Salinarum duodecim millia. Juxta intellectum litteralem, sensus tituli hujus dependet ex historiis librorum Regum et Paralipomenon. (II *Reg.* X ; I *Par.* XIX.) Ad litteram enim fecit David hunc psalmum de statu et regno Israel, ejus miserias deplangendo, ejusque reparationem deprecando. Legitur enim secundo Regum libro, (II *Reg.* X, 1, 6, 13-19.) quemadmodum Hanon filius Naas regis Ammonitarum, contumeliam intulit servis David : quo facto, timens ipsum David, conduxit sibi in adjutorium quosdam de Mesopotamia, et quosdam de Syria ac aliis locis : qui omnes victi sunt a populo David. Est igitur sensus tituli : Psalmus iste *in finem,* scilicet Christum, nos dirigens, qui est finis C totius divinæ Scripturæ, scriptus est ad litteram *pro his qui commutabuntur, in tituli inscriptione ipsi David,* id est pro populo Israel, qui tenuit David pro rege suo a Deo electo, sicut et titulus dicit : (II *Reg.* V, 1-3.) quia Deus per Samuelem prædixit David debere esse et nominari regem Israel. (I *Reg.* XVI, 1, 11, 12.) Psalmus, dico, scriptus ea occasione, *quum* David *succendit Mesopotamiam Syriæ, et Syriam Sobal :* sicut historiæ prædictæ plenius pandunt ; *et convertit Joab,* id est, aciem direxit, *et percussit Edom,* id est D Idumæos, *in valle Salinarum.*

Loquens igitur David in persona re-
gni Israel, ait : (I) *Deus, repulisti nos* a 3
tua defensione, *et destruxisti nos,* permittendo hostes ingredi terminos nostros, et civitates nostras vastare, hominesque occidere. *Iratus es* adversus nos propter peccata nostra. Regnum enim Israel tempore

judicum multipliciter affligebatur. Unde A
I *Reg.* XIII, 19. primo libro Regum dicitur, quod faber fer-
rarius non erat in terra Israel. Caverant
namque Philistæi, ne facerent Hebræi lan-
ceam aut gladium, ut pugnare non possent.
Et misertus es nobis, non penitus conte-
rendo nos, neque nos affligendo tam ve-
4 hementer sicut meruimus. (2) *Commovisti*
terram, id est inhabitantes in terra nostra,
permittendo nos impugnari et eradicari a
Ibid. XXXI, 7. terra. Expulerunt enim Philistæi Hebræos,
et habitabant in civitatibus ipsorum. *Et*
conturbasti eam, id est, terrore adversa- B
riorum turbari eos permisisti. *Sana con-*
tritiones ejus, id est, ruinas ejus et affli-
ctiones recupera, *quia commota est,* id
est, propter prædictas miserias nostras mo-
veatur pietas tua ad miserendum succur-
5 rendumque nobis. (3) *Ostendisti populo tuo*
dura, id est, diversa flagella super nos in-
duxisti; *potasti nos vino compunctionis,*
id est, compunctione seu mœrore, et men-
tis dolore nos implesti, sicut homo vino
potatur, et potu impletur: quemadmodum
Jer. XXIII, 15. apud Jeremiam legimus, Ecce ego cibabo C
eos absinthio, et potabo impios felle, dicit
Dominus.

6 (4) *Dedisti metuentibus te significatio-*
nem, id est intellectum, *ut fugiant a facie*
arcus, id est a comminatione divini judicii.
Per castigationes enim præsentes illumi-
nat Deus corda humana, ut timeant futura
supplicia. Propter quod apud Jeremiam
Ibid. XXXI, 18. habetur: Castigasti me, et eruditus sum.
Hoc autem facis, o Domine, (5) *Ut liberen-*
tur dilecti tui, videlicet filii Israel quos
Osee XI, 1. dilexisti: juxta illud, Puer Israel, et dilexi D
Jer. XXXI, 3. eum; et illud, In caritate perpetua dilexi
7 te, ideo attraxi te miserans. *Salvum fac* me
orantem, et eos pro quibus exoro, *dextera*
tua, id est per dexteram tuam, scilicet per
piam tuam adsistentiam, favorabilem præ-
sentiam, et gratiosam clementiam; *et exau-*
di me ista precantem.

8 (6) *Deus locutus est in Sancto suo,* id
est per sanctum suum Prophetam, scilicet
I *Reg.* XVI, 1; II *Reg* VII, 4-17. Samuelem, seu Nathan, quorum utrique
revelavit prosperitatem regno Israel adfu-
turam tempore David. Locutus est vero
Deus quod sequitur: *Lætabor,* id est, quod
ego David in ipso lætarer sicut in Deo
salutis meæ; *et partibor Sichimam,* id
est, spolia terræ Sichem dividam servis et
adjutoribus meis, eamque restituam ha-
bitatoribus suis: quæ omnia per David
completa sunt. *Et convallem Tabernaculo-*
rum, id est locum juxta Jordanem situm,
quem Jacob appellavit Socoth, id est ta- *Gen.* XXXIII, 17.
bernacula, quia de Mesopotamia rediens,
et Esau fratrem suum declinans, fixit in
eo tentoria. Hanc ergo convallem *metibor,*
id est, filiis Israel dividam secundum de-
bitam uniuscujusque mensuram, expulsis
de ea Philistæis, qui eam injuste ad tem-
pus possederant.

Hæc quoque acturus sum adjutorio popu-
li mei, eorum præcipue qui bellicosiores
et fortiores fuerunt. De quibus subjungitur:
(7) *Meus est Galaad,* id est populus habens 9
terram Galaad in possessionem trans Jor-
danem: qui erant nominati in robore pro-
pter Jair et Jephthe; *et meus est Manasses,* *Judic.* X, 3, 4; XI, 1.
id est populus ex tribu Manasse progeni-
tus: qui erat famosus propter Gedeonem *Ibid.* VI-VIII.
de hac stirpe exortum. *Et Ephraim,* id est
populus ex tribu Ephraim natus, est *for-*
titudo capitis mei, id est potestas regni
mei, vel fortitudo principalis quodammo-
do et capitanea. Habitabat enim hic popu- *Josue* XVI, 1-8.
lus in una extremitatum regni Israel ver-
sus aquilonem, sicut et populus Juda in *Ibid.* XV, 1-11.
alia extremitate versus austrum. (8) *Juda*
rex meus: quia ex tribu Juda reges sunt *Gen.* XLIX, 10.
orti, eratque populus Juda defensor et cu- *Deut.* XXXIII, 7.
stos regni Israel. *Moab,* id est terra et po- 10
pulus Moabitarum, est *olla spei meæ:* id
est, per adjutorium spero illam adipisci et
possidere, eaque uti tam libere sicut ho-
mo paterfamilias utitur olla in suæ domus
obsequio. (9) *In Idumæam,* id est in ter-
ram Edom, in qua Esau habitavit, *exten-* *Gen.* XXXVI, 8.
dam calceamentum meum, id est, pedibus
calceatis ibo per illam, faciens eam mihi
tributariam. *Mihi alienigenæ,* scilicet Phi- II *Reg.* VIII, 1-14.
listæi et alii in circuitu habitantes, *subditi*
sunt ad obediendum et tributa solvendum.

Porro, ut David ostendat se ista non A
præsumere propriis viribus, sed divina
11 virtute, adjungit : 10 *Quis deducet me in
civitatem munitam* muris ac portis? *Quis
deducet me usque in Idumæam*, ut eam
12 mihi subjiciam? Et respondet : 11 *Nonne
tu, Deus, qui repulisti nos* quandoque? sed
modo ira tua in misericordiam versa est.
Et non egredieris, Deus, in virtutibus nostris?
Interrogatio est, ac si dicat : Imo
egredieris in virtutibus nostris, id est in
exercitu nostro, erisque dux belli et auxi-
liator, quemadmodum de nostro exercitu B
Num. xxiii, 21. scriptum est : Dominus Deus ejus cum eo
est, et clangor victoriæ regis in illo est. Et
alibi legitur : In exercitu nostro Deus dux II Par. xiii, 12.
est. Vel : Non egredieris ante nos in virtu-
tibus nostris, sed tuis, quoniam propria po-
testate nos proteges. 12 *Da nobis*, o Domi- 13
ne, *auxilium de tribulatione*, id est, quo
a persecutione eripiamur ; *et* vana salus* *quia
hominis. Nam maledictus qui confidit in Jer. xvii, 5.
homine, et ponit carnem brachium suum.
13 *In Deo faciemus virtutem*, id est, divi- 14
na virtute prævalebimus, et opera virtuosa
agemus ; *et ipse ad nihilum deducet tri-
bulantes nos*. Deus enim tempore David
contrivit adversarios Israel.

ARTICULUS XIX

ELUCIDATIO PSALMI EJUSDEM QUINQUAGESIMI NONI TROPOLOGICA SEU MORALIS.

JUXTA mysticum vero sensum, exponen-
da sunt nomina tituli secundum vim C
interpretationis quam habent, ut sit sen-
1 sus : *In finem*, id est, psalmus iste in
Christum nos ducens, scriptus est *pro his
qui commutabuntur*, id est, a veteri vita ad
christiformem conversationem converten-
tur, *in tituli inscriptione*, confitentes verbo
et opere Christum esse regem Judæorum,
Joann. xix, 19-22. quemadmodum titulus asserit : commu-
tabuntur autem *ipsi David*, id est ipsi
II Cor. v, 15. Christo, ut vivant non sibi, sed Domino
2 Salvatori, *quum succendit Mesopotamiam
Syriæ*, id est, dum Christus sua humilita- D
te et sanctitate inflammavit igne divini
amoris mundum sua reputatione subli-
mem. Mesopotamia enim, alta vocatio in-
terpretatur. *Et Syriam Sobal*, id est su-
blimitatem vanæ vetustatis. Sobal namque
vetustas exponitur. *Et convertit Joab*, id
est, Christus convertit populum Judæo-
rum ; *et percussit Edom in valle Salina-
rum* : id est, mundum terrenum et vitiis
sanguinolentum percussit sancto timore,
ipsum convertendo ad fidem : percus-
sit vero *duodecim millia*, id est omnes
gentes a quatuor finibus mundi. Numerus
namque duodenarius est numerus perfe-
ctionis, quo totalitas designatur.

Ait ergo Ecclesia : *Deus, repulisti nos*, 3
permittendo nos vastari ab hostibus fi-
dei, vel non exaudiendo preces nostras.
Quamvis autem ad tempus Deus plebem
suam videatur repellere, non tamen finali-
ter eam relinquit. Propter quod dicit Apo-
stolus : Numquid repulit Deus plebem Rom. xi, 1.
suam? Absit. Inferius quoque habetur :
Quia non repellet Dominus plebem suam. Ps. xciii, 14.
Et destruxisti nos corporaliter, permitten-
do nos ab injustis occidi : quod in persona
martyrum dicere potest Ecclesia ; vel spi-
ritualiter, indurando corda nostra, seu gra-
tiam abstrahendo propter peccata nostra.
Sine caritate enim et gratia exsistentes
destruimur, et nihil sumus, juxta Aposto-
lum : Si distribuero in cibos pauperum I Cor. xiii, 3.
omnes facultates meas, et si tradidero
corpus meum ita ut ardeam, caritatem au-
tem non habeam, nihil sum. Caritas enim
est animæ vita. *Iratus es* famulis atque

fidelibus tuis, eo modo quo pater filio pec-
canti irascitur, quem flagellat ne amplius
peccet : sic tu afflixisti nos in præsen-
ti variis pœnis in corpore et in anima,
intus et foris ; *et misertus es nobis,* quia
per temporales has castigationes peccata
nostra dimisisti, gratiam infudisti, nos-
4 que de cetero cautiores fecisti. *Commovi-
sti terram,* id est Ecclesiam militantem in
terra versantem, quam multipliciter impu-
gnari permittis, multisque inquietudinibus
Job xiv, 2. agitari, ita ut pene nunquam in eodem
statu permaneat ; *et conturbasti eam,* pro-
pter magnitudinem persecutionum sibi in-
5 stantium. *Ostendisti populo tuo dura,* ita
quod per experientiam didicit quid sit per-
secutio, et ex his quæ passus est, compas-
II Tim. iii, 12. sionem. Omnes enim qui volunt pie vivere
in Christo, persecutionem patientur ; et
Act. xiv, 21. per multas tribulationes oportet nos intra-
re in regnum cœlorum. Hinc ad Jeremiam
Jer. xxx, 11. Dominus ait : Castigo te in judicio, ne ti-
bi videaris innoxius. Et in Apocalypsi :
Apoc. iii, 19. Ego quos amo, arguo et castigo.
6 *Dedisti metuentibus te significationem,*
id est, per temporalia mala eis inflicta si-
gnificasti eis, *ut fugiant a facie arcus,* id
est a perpetuis pœnis divinæ ultionis,
videlicet ut gaudenter et æquanimiter per-
ferant cuncta præsentis vitæ adversa, qua-
tenus æterna mereantur evadere tormen-
ta. Unde hanc significationem intelligens
Jeremias propheta, in hac vita corripi cu-
Jer. x, 24. pit, dum ait : Corripe me, Domine ; verum-
tamen in judicio, et non in furore tuo, ne
forte ad nihilum redigas me. Propter dura
ergo quæ nobis Deus ostendit, non murmu-
remus, sed agamus quod sanctus Dei pro-
Mich. vii, 9. pheta Michæas ait : Iram Domini portabo,
quia peccavi ei. *Ut liberentur dilecti tui,*
videlicet re et nomine Christiani, de quibus
Joann. xvi, 27. Salvator ait : Ipse Pater amat vos. Et in pri-
ma sua Canonica ait Joannes : Carissimi,
I Joann. iv, 19. diligamus Deum, quoniam ipse prior dile-
7 xit nos. *Salvum* me *fac dextera tua,* id est
in dextera tua, ita ut in dextera tua in cœ-
lo resideam, id est in bonis tuis potioribus
atque cœlestibus, prout Christus promi-

A sit : Qui vicerit, dabo ei mecum sedere in Apoc. iii, 21.
throno meo, sicut et ego vici, et sedi cum
Patre meo in throno ejus.
Deus locutus est in Sancto suo, id est, 8
Pater locutus est nobis in Filio, qui est Hebr. i, 2.
Sanctus Sanctorum. Porro quæ sequun-
tur, possunt esse verba Dei Patris, vel
Christi, seu Ecclesiæ. Pater igitur ait : *Læ-
tabor* in vobis, o electi, quum benefecero
vobis, quemadmodum spopondi, Dabo (in- Jer. xxxii, 39, 41.
quiens) eis cor unum, et lætabor super
eis quum benefecero eis. *Et partibor Si-
B chimam,* id est, gentiles dividam, quosdam
convertendo, et quosdam deserendo. Non II Thess. iii, 2.
enim est omnium fides. Per Sichimam
namque, in qua morabantur pagani, desi-
gnantur gentiles. *Et convallem Taberna-
culorum,* id est populum Judæorum, *me-
tibor,* quosdam assumendo, et quosdam
relinquendo. Hæc autem conveniunt Chri-
sto, sicut et Deo Patri. Unde in Cœna di-
xit : Non de omnibus vobis dico ; ego scio Joann. xiii, 18.
quos elegerim. Apostolus quoque ad Ro-
manos : Vide, inquit, bonitatem et severi- Rom. xi, 22.
C tatem Dei : in eos quidem qui ceciderunt,
severitatem : in te autem bonitatem, si
tamen permanseris in bonitate.
Meus est Galaad, id est congregatio mar- 9
tyrum, qui sanguinis effusione Christo et
fidei testimonium præbuerunt. Galaad nam-
que interpretatur, acervus testimonii : per
quod martyres designantur. Nam martyr
Græce, Latine testis vocatur. *Et meus est
Manasses :* id est, populus priora oblivi- Philipp. iii, 13.
scens, et in anteriora extendens se ipsum,
pertinet ad numerum electorum meorum.
D Manasses quippe interpretatur oblivio. De-
bemus autem temporalium, sensibilium et
inferiorum oblivisci, atque æternorum ac
divinorum jugiter recordari, quatenus, sic-
ut ait Apostolus, revelata facie gloriam II Cor. iii, 18.
Domini speculemur. *Et Ephraim,* id est
populus in bonis operibus copiosus ac fer-
tilis, est *fortitudo capitis mei,* id est sta-
bilimentum Christi, cujus ego caput sum,
et qui est caput Ecclesiæ. Populus autem Ephes. i, 22.
prædictus dicitur stabilimentum Christi,
quia per eum Christus conservat et stabi-

lit alios in fide et gratia. Pater quoque A appellat Christum caput suum, quia ipse Pater constituit Christum in caput omnium electorum. Ephraim autem, fertilitas seu crescens interpretatur. *Juda,* id est populus confessorum, qui vita atque doctrina Domino confitentur, et laudem ejus et prædicationem salubrem annuntiant ali-
Matth. XIII, 52. is, tanquam scribæ docti in regno cœlorum; *rex meus :* id est, populus iste est rector Ecclesiæ, quia per eum inferiores guberno, quemadmodum per Prophetam
Jer. III, 15. testatus sum : Dabo vobis pastores secun- B dum cor meum, et pascent vos scientia et
10 doctrina. *Moab olla spei meæ.* Videtur hoc sic posse intelligi : Nam Ruth de cujus
Ruth IV, 17. semine ortus est David, et insuper Christus, Moabitis erat; et ita Moab, id est Christus ortus ex Ruth Moabitide, dicitur olla spei Dei Patris, quia in ipso tanquam in olla seu vase, dedit nobis Deus Pater plenitudinem spei adipiscendi bona divi-
Rom. VIII, 32. na, secundum quod ait Apostolus : Proprio Filio non pepercit, sed pro omnibus nobis tradidit illum : quomodo etiam non omnia C
Joann. I, 12. nobis cum illo donavit? Dedit enim omnibus in Christo credentibus potestatem et spem filios Dei fieri. Nec videatur ineptum quod per Moab Christus signetur. Moab enim interpretatur, ex patre : per quod Christus signari potest, qui de se ipso ait,
Ibid. XVI, 28. Exivi a Patre. Vel si istud non placet, exponatur hoc modo : Moab, id est Ruth Moabitis, olla spei meæ, quia in utero suo
Ruth IV, 17. velut in vase portavit Obed avum David, de quo natus est Christus, qui est spes Patris, quia Pater dedit eum nobis ut sit D
Matth. I, 21; *Luc.* II, 11. spes nostra atque salvator.

Hæc autem possunt esse verba Ecclesiæ, ut sit sensus : *Deus locutus est in Sancto,* videlicet quod ego Ecclesia *lætabor* in Deo salutari meo, *et partibor Sichimam, et convallem Tabernaculorum metibor.* Primitiva enim Ecclesia, puta Apostoli Christi et eorum disciPuli, quosdam converterunt ad fidem, tam ex gentibus quam ex Judæis, et quosdam in sua perfidia reliquerunt. Populi quoque designati per Galaad, Manassen, Ephraim et Judam, sunt Ecclesiæ, tanquam membra ejus ac filii.

Deinde Christus ait : *In Idumæam,* id est in terram ipsam gentilium, *extendam calceamentum meum,* id est naturam meam humanam, quæ erat quasi calceamentum divinitatis. Dum enim Christus prædicari fecit Evangelium per totum orbem, extendit calceamentum suum in Idumæam, quia incarnationem suam ac humanitatem manifestavit hominibus, sibique subjecit credentes in se. Propter quod subdit : *Mihi alienigenæ,* id est nationes gentilium, *subditi sunt* per fidem et obedientiam, sicut superius de eis inductum est : Popu- *Ps.* XVII, 45.
lus quem non cognovi, servivit mihi; in auditu auris obedivit mihi. Hinc namque de Christo Balaam prophetavit : Orietur *Num.* XXIV,
stella ex Jacob, et exsurget homo de Israel, 17, 18.
et erit Idumæa possessio ejus. Alia littera habet : Et erit omnis terra possessio ejus. Sed quoniam Christus ut homo ista non fecit, sed divina virtute, ideo subditur :
Quis deducet me in civitatem munitam? 11
Per hanc intelligi potest urbs Roma, quæ tunc erat caput et domina mundi. De qua Isaias prædixit : Civitatem sublimem hu- *Is.* XXVI, 5.
miliabit. In hanc urbem Deus Pater induxit Christum per prædicationem Petri et *Act.* XXVIII,
Pauli : quod sine divina virtute fieri nul- 17-31.
latenus poterat. Propter quod Christus respondet : *Nonne tu, Deus, qui repulisti* 12
nos, id est corpus meum mysticum, propter cujus persecutionem dixi Paulo : Quid *Ibid.* IX, 4.
me persequeris? Vel, Repulisti nos, id est, corpus meum et animam multis doloribus affici permisisti. Unde clamavi in cruce : Deus meus, Deus meus, ut quid dereliqui- *Matth.*
sti me? *Et non egredieris, Deus, in vir-* XXVII, 46.
tutibus nostris, id est, prædicta non facies naturali potestate corporis mei vel animæ, sed potestate divina. Dicitur enim Deus egredi, non loco, sed operatione, videlicet quia procedit ad actum.

Denique ista convenire possunt Ecclesiæ, quoniam ipsa extendit calceamentum suum in Idumæam, disseminando verbum Dei per totum mundum. Alienigenæ quo-

que ei subjecti sunt, quia prælatis Eccle-
siæ parent gentiles conversi.
13 *Da nobis auxilium de tribulatione,* per
quod liberemur ab omni periculo, perse-
14 cutione et tentatione. *In Deo faciemus vir-*
II Cor. III, 5. *tutem.* Non enim sumus sufficientes cogi-
tare aliquid a nobis, quasi ex nobis, sed
sufficientia nostra ex Deo est. *Et ipse ad*
nihilum deducet tribulantes nos: quia nisi
pœniteant, æternaliter damnabuntur. Sæpe
etiam in præsenti sæculo divina potentia
conteruntur : quemadmodum cernimus fa-
ctum de crudelissimis illis tyrannis, san-
A ctorum martyrum persecutoribus, qui du-
dum ad nihilum sunt redacti, et ipsa
Ecclesia Christi in pace quiescit. Propter
quod ei alibi promittitur : Exaltabitur ma- Mich. v, 9.
nus tua super hostes tuos, et omnes ini-
mici tui interibunt.

PRECATIO.

Solatium afflictorum, Domine, da nobis auxilium in omni tribulatione, et sana contritiones nostras, atque peccata dimitte : ut tribulantibus nos ad nihilum de- B ductis, in te faciamus virtutes pietatis.

ARTICULUS XX

DECLARATIO DE CHRISTO PSALMI SEXAGESIMI : EXAUDI, DEUS, DEPRECATIONEM MEAM.

PRÆSCRIBITUR insuper præsenti psalmo
1 hic titulus : *In finem, in hymnis, psal-*
mus David : id est, psalmus iste a David
conscriptus, et Christo per David significato conveniens, dirigit nos in finem, id est in Deum, in hymnis, quatenus Deum laudibus veneremur, hymnumque et gratias Deo referamus pro universis beneficiis Christo homini, et per eum toti generi humano collatis.

CHRISTUS igitur in summæ Deitatis
laudem prorumpens propter beneficia
suæ humanitati concessa, ab oratione or-
2 ditur, et ait : (1) *Exaudi, Deus* Pater, seu
Trinitas sancta, *deprecationem meam,* qua
pro me ipso, videlicet corporis mei resu-
scitatione et glorificatione, oro, dicendo :
Joann. XII, 27. Pater, salvifica me ex hac hora. *Intende*
orationi meæ, qua oro pro mystico corpo-
re meo, videlicet pro salute Ecclesiæ, di-
Ibid. XVII, 1, 17, 11. cendo : Pater, sanctifica eos in veritate.
Sermo tuus veritas est. Pater sancte, serva
eos in nomine tuo.
3 (2) *A finibus terræ ad te clamavi.* Fines
terræ non solum dicuntur partes ejus extremæ, sed etiam pars ejus superior atque inferior. Superficies namque corporis, dici potest finis ipsius. Est itaque sensus : *A finibus,* id est a superioribus partibus seu superficie, *terræ* Israel, in qua inter homines conversatus sum, *ad te* Deum Patrem meum *clamavi,* alto affectu te deprecando atque dicendo : Mi Pater, si fieri potest, transfer a me calicem istum. *Dum anxiaretur cor meum,* id est, passione instante, dum appetitus meus naturalis et (Matth. XXVI, 39; Luc. XXII, 42.) C sensitivus mortem naturaliter abhorrebat, quando incepi contristari et pavere, factusque in agonia, prolixius te orabam, et factus est sudor meus sicut guttæ sanguinis. *In petra exaltasti me,* id est, in te ipso sicut in summo ac fortissimo firmamento, vel in gratia tua seu virtute ac dono fortitudinis, per quam mortis pericula audacter aggressus ac passus sum, sublimasti me ab omni inordinato pavore et animi dejectione. Vel, Exaltasti me, clarificando nomen meum per totum mundum, (Matth. XXVI, 37; Marc. XIV, 33; Luc. XXII, 43, 44.) D et dando mihi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine meo omne genu flectatur, et omnis lingua confiteatur quia (Philipp. II, 9-11.)

Dominus Jesus Christus in gloria est Dei A
Patris. De hac enim Christi exaltatione
Is. LII, 13. 15. Dominus apud Isaiam ait : Ecce intelliget
servus meus, et exaltabitur, et elevabitur,
et sublimis erit valde ; super ipsum conti-
nebunt reges os suum.
4 (3) *Deduxisti me, quia factus es spes*
mea. Deus enim Christi humanitatem in
cunctis operibus suis direxit, et Christum
hominem per viam præsentis sæculi sine
Matth. II, 14. omni ruina et labe deduxit. Deduxit eum
adhuc infantem in Ægyptum, et inde eum
Osee XI, 1. reduxit, sicut per Osee contestatur : Ex B
Ægypto vocavi Filium meum. Deduxit eum
Rom. VIII, 32. in crucem, quia pro omnibus nobis tradi-
dit illum. Deduxit quoque eum in limbum
inferni, et de hoc mundo ad altitudinem
cœli. Et hoc fecit Deus, quia fuit spes
Christi, id est, quoniam Christus speravit
a Deo hoc bonum orando impetrare. Deus
autem erat spes Christi, in quantum erat
mortalis et nondum corpore glorificatus.
Turris fortitudinis a facie inimici : id
est, sicut turris fortis protegit exsistentes
in se ab hostium jaculis ; sic tu, Deus, in C
omnibus protexisti me in tuo adjutorio
confidentem, atque in te immobiliter ha-
bitantem.
5 4 *Inhabitabo in tabernaculo tuo in sæ-*
cula, id est in Ecclesia militanti, secun-
Matth. XXVIII, 20. dum quod in Evangelio scriptum est : Ecce
ego vobiscum sum omnibus diebus, usque
ad consummationem sæculi. Vel, In taber-
naculo tuo, id est in cordibus electorum,
per fidem et gratiam commorabor. Electi
enim sunt tabernaculum Dei, sicut de eis
II Cor. VI, 16 ; Lev. XXVI, 12. ait Apostolus : Vos estis templum Dei vi- D
vi, sicut dicit Dominus : Quoniam inhabi-
tabo in illis et inambulabo, et ero illorum
Deus. Vel, Inhabitabo in tabernaculo tuo
in sæcula, id est, in triumphanti Ecclesia
et cœlo empyreo æternaliter commanebo :
Hebr. IX, 24. quemadmodum testatur Apostolus, Non in
manufacta sancta Jesus introiit, sed in
ipsum cœlum. *Protegar in velamento ala-*
rum tuarum, id est, sub defensione tuæ
pietatis atque potentiæ ero securus. Hoc
Is. XLIX, 2. est quod apud Isaiam Christus dicit : Pro-
texit me in umbra manus suæ. 5 *Quo-* 6
niam tu, Deus meus, qui es singularissimo
modo Deus meus, tanquam summe et uni-
ce diligens me, summe quoque dilectus a
me, *exaudisti orationem meam,* quemad-
modum fassus sum : Gratias ago tibi, Pa- Joann. XI, 41, 42.
ter, quoniam audisti me ; ego autem scie-
bam quoniam semper me audis. *Dedisti*
hereditatem timentibus nomen tuum, id
est, merito incarnationis meæ ac passionis
præstitisti timentibus te timore filiali et
casto, ut sint filii tui adoptivi : si autem fi- Rom. VIII, 17.
lii, ergo et heredes ; heredes quidem Dei,
coheredes autem Christi. Hæc autem here-
ditas est participatio gratiæ et gloriæ Chri-
sti, seu vita æterna, quam nobis jam dedit
Pater in spe, daturus eam postmodum in
re. Nunc quoque dat eam inchoative per
infusionem consolationis internæ, conver-
sationis divinæ, et gratiæ quotidianæ. Gra- Ibid. VI, 23.
tia enim Dei vita æterna, secundum Apo-
stolum. Ait etiam Salvator : Qui verbum Joann. V, 24.
meum audit, et credit ei qui misit me,
habet vitam æternam. In futuro autem
Deus dabit hanc hereditatem consummati-
ve, quando videbimus eum per speciem et I Joann. III, 2 ; I Cor. XIII, 12.
sicuti est, cognoscentes sicut et cogniti
sumus.
(6) *Dies super dies regis adjicies :* id 7
est, dies beatæ immortalitatis et securæ
æternitatis addes, o Deus Pater, super dies
temporales mortalis conversationis mei Fi-
lii tui, qui sum rex Messias, de quo in
Zacharia legitur : Jubila, filia Jerusalem ; Zach. IX, 9.
ecce rex tuus veniet tibi justus et salva-
tor. Et Isaias ait : Dominus judex noster, Is. XXXIII, 22.
Dominus legifer noster, Dominus rex no-
ster ; ipse veniet, et salvabit nos. Hos dies
æternos adjecit Deus super dies Christi
temporales, dum eum ad impassibilem vi-
tam resuscitavit. Ideo subditur : *annos ejus*
usque in diem generationis et generatio-
nis : id est, dies æternitatis prædictos adji-
cies diebus temporalibus Christi, tanquam
annos ejus durantes usque in diem genera-
tionis et generationis, id est usque in diem
æternitatis, omnem generationem includen-
tis et excedentis. Dies ergo quos Deus adje-

cit Christi diebus, sunt dies æternitatis; qui
dici possunt plures dies et anni, non quod
successione temporali discurrant ac de-
fluant, sed quoniam omne tempus compre-
hendunt et ambiunt. Unde de eis ab Isaia
Is. LXVI, 23. dictum est : Erit mensis ex mense, et sab-
batum ex sabbato. Verumtamen dies isti
magis proprie appellantur unus dies, quam
multi dies : non enim interrumpuntur no-
cte. Propriissime vero vocantur non dies,
sed ævum, seu participata æternitas.

Et quoniam hi dies æternitatis adjecti
8 sunt Christo, ideo ipse (7) *Permanet in*
æternum in conspectu Dei in cœlo, in quo
Rom. VIII, 34; *Hebr.* IX, 24. sedet ad dexteram Patris, interpellans et
apparens nunc vultui Dei pro nobis, se-
cundum Apostolum. *Misericordiam et ve-*
ritatem ejus, id est gratiam atque justi-
tiam Jesu Christi, *quis requiret* in hac
vita præsenti, implorando gratiam remis-
sionis, observando Christi mandata, et ejus
imitando vestigia? quasi dicat : Pauci sunt
Matth. XX, 16. qui eas ex corde requirunt. Pauci enim
Philipp. II, 21. electi, et omnes quæ sua sunt quærunt.
Vel : Misericordiam et veritatem ejus quis
requiret in vita futura? quasi dicat, Nul-
lus. Misericordia enim miseris necessaria

A est; veritas autem concernit adimpletio-
nem promissi. In patria vero nemo est mi-
ser, et divina promissa in eis impleta sunt,
quoniam gaudium sempiternum adepti,
amplius pro se ipsis non rogant, saltem
pro præmio essentiali. Idcirco Salvator lo-
quens Apostolis : Vos, inquit, nunc qui- *Joann.* XVI, 22, 23.
dem tristitiam habetis; iterum autem vi-
debo vos, et gaudebit cor vestrum, et
gaudium vestrum nemo tollet a vobis; et
in illa die me non rogabitis quidquam.

(8) *Sic,* id est, quoniam ita est, ego 9
B Christus *psalmum dicam nomini tuo,* id
est tibi Deo Patri, per me ipsum et meos
ministros in cœlo et in terra, *in sæculum*
sæculi, te sine fine laudando; *ut reddam*
vota mea, id est, ut offeram tibi preces meas
ac desideria pro militanti Ecclesia, pro qua
apud te, secundum quod homo, interpello, *Rom.* VIII, 34.
de die in diem, id est indesinenter usque
ad sæculi finem. Christus enim pro nobis
repræsentat Patri latus ac vulnera, et ipse
est angelus perferens nostra sacrificia in
sublime altare Dei, faciens ea Deo accepta.
C Unde Joannes : Advocatum, ait, habemus *I Joann.* II, 1, 2.
apud Patrem, Jesum Christum justum; et
ipse est propitiatio pro peccatis nostris.

ARTICULUS XXI

EXPOSITIO TROPOLOGICA SIVE MORALIS EJUSDEM PSALMI SEXAGESIMI.

NON est negandum quin psalmus iste ad
litteram exponi possit de David. Sed
quoniam expositio talis parum devotionis
atque dulcedinis continet, parumque ab
expositione tropologica differt; ideo, ea
relicta, tropologicum prosequor sensum,
quomodo psalmus iste convenit unicuique
Christiano, sive Ecclesiæ Deum oranti, et
2 ei gratias referenti, dicendo : *Exaudi,*
Deus, deprecationem meam, impendendo
mihi gratiose et cito precis meæ effectum,
qua oro indulgentiam et gratiam in præ-

D senti; *intende orationi meæ,* qua depre-
cor consequi gloriam in futuro : id est,
considera quanto affectu, quanta fiducia,
et quali intentione ac fine te invoco.

A finibus terræ, id est a cunctis partibus 3
atque climatibus mundi, *ad te clamavi* in
precibus ad te fusis, vel gratiarum actione
ac laude, quam tibi obtuli in adversis.
Dum anxiaretur cor meum, id est, sollici-
taretur et affligeretur timore periculorum
sibi imminentium, mœrore quoque pro-
pter quotidianos defectus et negligentias

suas, videlicet quia secundum quod desiderat non proficit, nec te quantum cupit honorat; vel, Dum anxiaretur tentationibus dæmonum, et persecutionibus hominum ac motibus passionum; *in petra exaltasti me,* id est, in Christo sublimasti me de imperfectione naturæ ad celsitudinem gratiæ, et de inferioribus ac terrenis ad cœlestia atque divina. Quilibet quoque nostrum dicere potest : A finibus terræ, id est a superficie, qua terra in qua habito, finitur in altitudine, ad te clamavi : secundum sensum prædictum. Vel, A finibus terræ, id est a terminis corporis mei, in quo velut in terra, habitat anima mea, imo ab omnibus membris et sensibus meis, ad te clamavi : eo modo quo dictum est supra :
Ps. xxxiv, 10. Omnia ossa mea dicent, Domine, quis similis tibi? Assuescat ergo anima nostra in omni angustia cum omni fiducia ad Deum clamare, quemadmodum Jonas propheta se
Jonæ ii, 3, 8. fecisse affirmat, dicendo : Clamavi ad Dominum de tribulatione mea, et exaudivit me. Quum angustiaretur in me spiritus meus, Domini recordatus sum.

Deduxisti me in præsenti exsilio per viam mandatorum tuorum, ostendendo mi-
Ps. cxlii, 8. hi in lumine gratiæ tuæ viam rectam, in qua ambulem. Nam sine gratia tua cæcus
Is. lxv, 2. sum mente, et ambulo vias non bonas, vitiosas ac lubricas, in quibus graviter cado, et incessabiliter pecco, nisi tu animam meam deducas de via ad patriam, de labore ad præmium, de creaturis ad Creatorem.
Ibid. xlviii, 17. Hinc enim apud Isaiam dicis : Ego Dominus Deus tuus, docens te utilia, gubernans te in via in qua ambulas. Et alibi scriptum
Sap. x, 10. est : Justum deduxit Dominus per vias rectas, et ostendit illi regnum Dei. Et Tobias
Tob. v, 21. ait : Dominus sit in itinere vestro, et angelus ejus comitetur vobiscum. Deduxisti
4 autem me, Domine, *quia factus es spes mea,* id est, tu es bonum illud, in quo finaliter spero, et quod finaliter adipisci desidero, atque per cujus auxilium te ipsum adipisci confido. Fit vero Deus spes nostra, quoniam facit nos in ipso sperare. Factus quoque es mihi *turris fortitudinis,* id est robusta protectio atque sublimis defensor, *a facie inimici,* quicumque sit ille, id est ab omni incursu hostili, quemadmodum apud Salomonem legitur : Tur- Prov. xviii, 10.
ris fortissima nomen Domini; ad ipsum currit justus, et exaltabitur. Et apud prophetam Habacuc : Deus Dominus fortitudo Habac. iii, 19.
mea, et ponet pedes meos quasi cervorum. Quid eum dejicere, quid ei nocere poterit, qui in hac summa atque inexpugnabili turre inhabitat? Unde beatus Job ait : Quis Job xxiii, 3.
mihi tribuat ut cognoscam Deum, et veniam usque ad solium ejus? Nam de habitantibus in hac turre fortitudinis, id est divino auxilio innitentibus, scriptum est : Deus dextera sua teget eos, et brachio suo Sap. v, 17.
defendet eos.

Inhabitabo in tabernaculo tuo : id est, 5
ego Ecclesia militans, ad consortium triumphantis Ecclesiæ pertingere spero, et fiducialiter dico quia in ea et in cœlo empyreo post hujus vitæ incolatum morabor *in sæcula,* id est sine fine, quemadmodum Christus fidelibus repromisit, dicens, Va- Joann. xiv, 2.
do parare vobis locum; et, Iterum venio, Ibid. 3.
et accipiam vos ad me ipsum. Vel : Ego Christifidelis inhabitabo in tabernaculo tuo, id est in unitate Ecclesiæ, in individua caritate, sancta obedientia et fide catholica. *Protegar* ab omni periculo animæ, *in velamento alarum tuarum,* id est in subsidio misericordiæ atque potentiæ
tuæ. *Quoniam tu, Deus meus,* in quo so- 6
lo confido, quem solum desidero, in quo totam salutem meam constituo, *exaudisti orationem meam,* ut spero. Tu enim dixisti : Quodcumque petieritis Patrem in no- Ibid. 13.
mine meo, dabit vobis.

Dies super dies regis adjicies, id est, 7
dies æternæ beatitudinis addes post hanc vitam diebus hujus brevis vitæ : diebus dico regis, id est dominatoris atque victoris mundi, carnis ac dæmonis, qui dominatur animo suo, et vincit se ipsum. Unde dicit Apostolus : Id quod in præsenti est II Cor. iv, 17.
momentaneum et leve tribulationis nostræ, æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Propter quod inferius dicitur : Lon- Ps. xc, 16.

8 gitudine dierum replebo eum. *Permanet* A
in æternum in conspectu Dei, id est, Ecclesia usque in finem sæculi in fide persistet, quemadmodum Dominus Petro in
Luc. xxii, 32. persona Ecclesiæ : Ego, inquit, rogavi pro te, ut non deficiat fides tua. Et ista vita decursa, perveniet ad regis sui gloriosum adspectum, quemadmodum in Isaia scri-
Is. xxxiii, 17. ptum est : Regem in decore suo videbunt oculi ejus. Denique homo justus permanet in æternum in conspectu Dei, dicens sem-
III Reg. xvii, 1. per cum sancto Elia, Vivit Dominus, in cujus conspectu sto hodie ; et cum sancto B
Job xxvii, 6. Job, Justificationem meam quam cœpi te-
Luc. ix, 62. nere, non deseram. Nemo enim mittens manum suam ad aratrum, et respiciens
Matth. x, 22. retro, aptus est regno Dei ; sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.
9 *Sic psalmum dicam nomini tuo in sæculum sæculi,* id est, vita et verbis incessanter te laudabo : sicut ab Ecclesiastico
Eccli. li, 1. dicitur, Confitebor tibi, Domine rex, et collaudabo te Deum salvatorem meum : et
Ibid. 8. rursus, Laudabit usque ad mortem anima mea Dominum. *Ut reddam vota mea de* C
die in diem, id est, quatenus promissiones tibi factas in receptione Baptismi, sacri Ordinis aut religionis, quotidie impleam. Vel, Ut reddam vota mea, id est, desideria mea purificem, tibique ea semper exhibeam : sicut superius dictum est, Domine, ante te omne desiderium meum. Ps. xxxvii, 10.

Ecce psalmum brevem, pulchrum, delectabilem ac sententiosum audivimus, qui tam Christo quam ejus fidelibus optime convenit : in quo a devota oratione incipitur, post quam salubris doctrina inducitur, deinde divina beneficia fervide recoluntur, postremo per verba bonæ fiduciæ pium propositum inflammatur. Conformemus ergo affectum nostrum psalmi hujus sententiis, ejusque beneficia affectuosissime recolamus, et conemur implere quod dicimus : Sic psalmum dicam nomini tuo in sæculum sæculi. Hoc est enim divinissimum, saluberrimum, atque dulcissimum vitæ præsentis exercitium, Deo psallere, eumque laudare, magnificare, et toto affectu extollere, prout etiam in Ecclesiastico scriptum est : Benedicentes Dominum, Eccli. xliii,
exaltate illum quantum potestis ; major 33.
est enim omni laude.

PRECATIO.

Domine Deus, spes nostra et turris fortitudinis nostræ, protege nos sub umbra alarum tuarum : ut in timore tuo tibi jugiter servientes, et conformes facti gloriæ tuæ, mereamur in spiritualium oblatione votorum psallere nomini tuo in sæcula.

ARTICULUS XXII

EXPOSITIO PSALMI SEXAGESIMI PRIMI : NONNE DEO SUBJECTA ERIT ANIMA MEA ?

Huic præterea psalmo titulus iste præ- D
1 mittitur : *In finem, pro Idithun, psalmus David :* id est, psalmus iste a David conscriptus, et in finem qui Christus est, nos dirigens, habitus est pro Idithun, id est pro homine omnia terrena transiliente ac parvi pendente, et sola cœlestia finaliter cupiente. Potest quoque titulus ita exponi, quod David fecit hunc psalmum pro Idithun, id est, ut specialiter cantaretur a cantoribus seu Levitis constitutis sub Idithun, qui erat unus de principalibus tem- I Par. xxv, 1.
pli cantoribus.

Homo ergo ad divina se erigens, atque innumerabiles mundi errores, vanitates ac prævaricationes considerans, dicat :
1 *Nonne Deo subjecta erit anima mea,* ei 2

fideliter adhærendo, et ejus præceptis in omnibus obtemperando? Utique. Ac si dicat : Subjiciantur alii concupiscentiis carnis, alii mundi principibus, alii dæmonum suggestionibus, variisque peccatis ; ego et
Matth. vi, 24. anima mea Domino obediemus. Nemo enim potest duobus dominis deservire contraria approbantibus. Quoniam ergo non possumus Deo et sæculo obedire, potius eligo Deo parere quam mundo. Unde de inobe-
Jer. ii, 20. diente apud Jeremiam scriptum est : Confregisti jugum meum, rupisti vincula mea, et dixisti, Non serviam. Quocontra Christus
Matth. xi, 29. præcipit nobis : Tollite jugum meum super vos. Subjecta igitur erit anima mea
Prov. xv, 28. Domino. Nam Salomon ait : Mens justi meditabitur obedientiam. Ratio quoque subjectionis subjungitur : *ab ipso enim salutare meum*, id est, tota mea salus atque felicitas a Deo procedit, dependet, et profectum sortitur. Propter quod per Osee Dominus
Osee xi, 7. ait : Populus meus pendebit ad reditum meum. Vel : Ab ipso, id est a Deo Patre, est salutare meum, id est Filius ejus meus
Joann. iii, 16. salvator. Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret.

3 (2) *Nam et ipse* est *Deus meus*, id est causa, gubernator et conditor naturæ meæ naturaliumque donorum, *et salutaris meus*, id est justificator et gratiæ dator ; *susceptor meus*, id est precum mearum auditor, semper paratus me pœnitentem brachiis pietatis amplecti, meque convertentem me, et quod in me est facientem, sibi attrahere
Job xxxiv, 14. et unire : juxta illud, Si direxerit homo ad Deum cor suum, spiritum illius et flatum ad se trahet. Quum ergo sit ita, *non movebor amplius* ab inchoato virtutis itinere, a bono proposito, a lege divina; nec a Deo meo per mentis aversionem recedam, sed ei immobiliter adhærebo. Hoc autem non præsumptuose aut certo, sed humiliter ac fiducialiter ait viator transiliens, nisi forte ex revelatione divina agnosceret se confirmatum in bono. Vel dicitur hoc ad designandum quid virtuoso conveniat, in quantum hujusmodi. Quemadmodum enim passiones et vitia, instabilitatis, distractionis et aversionis sunt causa ; sic virtus seu gratia, interioris stabilitatis ratio perhibetur. Propter quod Salomon protestatur : Justus quasi fundamentum æternum. Prov. x, 25.
Et in libro Job : Si iniquitatem quæ est in Job xi, 14,
manu tua, abstuleris, eris stabilis et non 15.
timebis.

(3) *Quousque*, o maligni, *irruitis in hominem* justum et innocentem, eum propter justitiam persequendo? *interficitis universi vos*, id est, o vos omnes, interficere vultis eum ex odio? quemadmodum Sapientia inducit : Dixerunt impii : Opprimamus virum justum, quoniam contrarius est operibus nostris. Vel, Interficitis universi vos, id est, omnes occiditis vosmetipsos : quia dum justum affligitis, animas vestras per peccatum occiditis. Unde Joannes : Omnis, inquit, qui odit fratrem suum, homicida est : vel quia animam propriam spiritualiter occidit, vel quia per affectum alium perimit, vel quia coram Deo pœnam homicidæ incurrit. *Tanquam parieti inclinato et maceriæ depulsæ*. Aliquid subintelligendum est, ut sit sensus : Sic adversamini homini justo, quasi parieti inclinato ad casum, et quasi maceriæ a statu suo depulsæ. Putatis enim quod sicut paries talis fundamento privatur, facileque dejicitur, sic justus Deum conservatorem ac adjutorem non habeat, ideoque a vestra malignitate opprimi possit ; et quum eum occideritis, ipsum omnino perisse putatis, non attendentes quid gloriæ Deus illi refundat, et quid pœnæ vobis immineat. Hinc enim scriptum est : Justus perit, et non est qui recogitet in corde suo ; et viri misericordiæ tolluntur, quia non est qui intelligat. 4 Sap. ii, 10, 12. 1 Joann. iii, 15. Is. lvii, 1.

(4) *Verumtamen*, id est his non obstantibus, *pretium meum cogitaverunt repellere*, id est, justitiam meam seu opera virtuosa ac vitam laudabilem proposuerunt subvertere, dissipare, et a præmio impedire. Bona enim operatio pretium appellatur, quia per eam vita æterna mercatur. *Cucurri in siti*, id est, cum magno desiderio ad patriam festinavi : sicut superius 5

Ps. xli, 3. dictum est, Sitivit anima mea ad Deum A
Ps. cxviii, 32. fortem, vivum. Vel sic : Cucurri viam
mandatorum Dei in siti perfectionis, videlicet sitiendo justitiam ampliorem, et culmen perfectionis attingere affectuose concupiscens. *Ore suo benedicebant, et corde suo maledicebant.* Hoc faciunt subversores animarum, adulatores, bilingues, et simulatores : qui eos quos aperte pervertere nequeunt, adulando, et mala sub specie boni proponendo, decipere quærunt. Propter quod de quolibet tali apud Jeremiam
Jer. ix, 8. legitur : In ore suo pacem cum amico suo B
loquitur, et occulte ponit ei insidias.

6 5 *Verumtamen Deo subjecta esto, anima mea :* id est, propter persecutiones, tentationes, et tribulationes tibi injuste inflictas, noli deficere, noli a Dei lege recedere, noli contra Deum murmurare, sed ei subjicere ; *quoniam ab ipso patientia mea,* per quam in adversis prævaleo, sine tristitia omnia patiendo. Deus enim patientiam tribuit, sicut et ceteras virtutes infusas. Solet autem interdum homo de
ipsa sua, quam in adversis habuit, pati- C
entia inaniter gloriari atque extolli, tanquam magnum aliquid fecerit, et Christi vestigia excellenter secutus sit ; sed iste non pensat patientiam suam esse a Deo,
I Cor. iv, 7. quoniam gloriatur in se quasi non acceperit. Sit ergo anima nostra omnino Deo subjecta, videlicet non solum in hoc, quod adversa æquanimiter sustinet, sed etiam in hoc, quod de sua patientia in se ipsa non gaudet, et eam Deo attribuit.

Ideo autem dico patientiam meam esse
7 a Deo, (6) *Quia ipse* est *Deus meus,* a quo D
omne bonum procedit, et tota mea sufficientia fluit, *et salvator meus :* quia ab eo solo vera beatitudo donatur. Aliter demum convenit Christo esse salvatorem, in quantum Deus ; et aliter, in quantum homo. Nam, ut Deus, vocatur salvator per auctoritatem, tanquam gratiæ in præsenti et gloriæ in futuro creator et dator ; in quantum vero est homo, appellatur salvator quasi instrumentaliter, quum sit satisfactor pro culpa generis humani, reconciliator ac mediator. Deus itaque secundum
divinitatem salvator est, quoniam ipse so- Marc. ii, 7.
lus peccata dimittit, solus justificat, solus Rom. viii, 30.
gratiam creat ac influit, beatitudinem quoque solus largitur. Imo hoc modo proprium est Deo esse salvatorem, juxta illud
propheticum : Ego Dominus, et salvator Is. xliii, 11; Osee xiii, 4.
non est præter me. Deus quoque est *adjutor meus,* in omni opere bono mihi per gratiam cooperans, meque confortans. *Non emigrabo* de unitate Ecclesiæ et grege electorum, ad aversos a Deo et societatem
pravorum, quoniam (7) *In Deo salutare* 8
meum, id est, salus mea in hoc consistit, quod non emigrem ab eo, *et gloria mea :* quia in solo Deo vera et licita habetur glo-
riatio, quemadmodum Apostolus dicit : Qui I Cor. i, 31.
gloriatur, in Domino glorietur. Et Haba-
cuc : Ego autem in Domino gaudebo, et Habac. iii, 18.
exsultabo in Deo Jesu meo. *Deus auxilii mei,* id est, ab eo dependet ac derivatur
auxilium meum : sicut per Osee ait : Per- Osee xiii, 9.
ditio tua ex te ; in me tantummodo auxilium tuum. *Et spes mea in Deo est :* quia divinæ pietati innititur, Deumque pro immediato objecto et causa sortitur, quum sit virtus theologica et infusa. Ecce quam præclarus et splendidus suavissimusque
versiculus, omni menti devotæ super mel Ps. xviii, 11.
et favum dulcis et saporosus.

(8) *Sperate in eo, omnis congregatio po-* 9
puli, id est tota Ecclesia ; *effundite coram illo corda vestra,* id est, orationes vestras et desideria, necessitates, anxietates, pericula et peccata, et quidquid vestris in mentibus residet, coram Deo exponite, in lucem producite, ei ostendite, coram ipso
discutite : sicut Jeremias hortatur, Effun- Thren. ii, 19.
de sicut aquam cor tuum ante conspectum Domini Dei tui. Unde primo Regum sancta
Anna testatur : Effudi animam meam co- I Reg. i, 15.
ram Domino. *Deus adjutor noster in æternum,* id est, quamdiu fuerimus : quoniam in via conservat et juvat per gratiam, in patria quoque per gloriam, quæ includit confirmationem in bono.

9 *Verumtamen vani filii hominum,* lo- 10
quendo de filiis hominum eo modo quo

Gen. vi, 2. de eis loquitur Moyses, dicendo, Videntes filii Dei filias hominum : eorum videlicet qui sine caritate et gratia vivunt. Talium ergo hominum filii vani sunt, quoniam opera sua et vitam præsentem ad debitum finem, videlicet vitam æternam, non referunt, sed in rebus creatis sibi finem constituunt, adhærentes creaturis magis quam Creatori. *Mendaces filii hominum in stateris :* quia injusta pondera habent, vel mendaciter judicant, præferentes mala ac falsa bonis et veris. Quocirca Dominus per Moy-
Lev. xix, 35, 36. sen ait : Nolite facere iniquum aliquid in B judicio, in regula, in pondere, in mensura ; statera justa et æqua sint pondera, id est justus modius, æquusque sextarius. *Ut decipiant ipsi de vanitate in id ipsum,* id est, se invicem fallant in rebus vanis, temporalibus et caducis.

Hujus proinde oppositum consulens san-
11 ctus Propheta : (10) *Nolite,* inquit, *sperare in iniquitate :* sicut de impiis scriptum
Is. lix, 4. est, Confidunt in nihili. Peccatum enim nihil est : ergo nolite in peccato confidere, quasi per injustitiam atque malitiam C possitis salvari aut prosperari. *Et rapinas nolite concupiscere :* id est, nec manu, nec affectu auferatis alicui sua, neque rapto-
Rom. i, 32. ribus communicetis, quia non solum morte digni sunt qui faciunt, sed etiam qui consentiunt. *Divitiæ* exteriores *si affluant* copiose, *nolite cor apponere,* id est, voluntatem vestram nolite inordinate affigere, nolite inordinate amare, retinere, augere, nolite in eis superflue occupari, videlicet ut cum labore acquirantur, cum timore possideantur, cum dolore perdantur. Non D ergo culpantur divitiæ, sed inordinatus affectus. Custodiendæ enim et amandæ seu colligendæ sunt divitiæ, secundum quod ad spiritualia bona sunt necessariæ,
I Tim. vi, 8. quatenus habentes victum et vestitum, contentemur et quiescamus, atque de eo
Luc. xi, 41. quod superest, eleemosynam faciamus. Verumtamen difficile satis est, circa affluentes divitias cor non apponere, secundum
Ibid. xviii, 24. quod Christus in Evangelio asserit : Quam difficile qui divitias habent, intrabunt in A regnum cœlorum ! Nihilo minus, sicut
Deus potentes non abjicit, quum ipse sit Job xxxvi, 5.
potens, nisi abutantur potentia ; sic ipse divites non repellit, quum ipse sit dives, nisi divitiarum abusi fuerint copia. Sanctus Job divitiis suis cor non apposuit, qui
ait : Si lætatus sum super divitiis meis Ibid. xxxi, 25.
multis. Et alibi, cunctis amissis : Dominus Ibid. i, 21.
dedit (inquit), Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est : sit nomen Domini benedictum.

(11) *Semel,* id est sine retractatione, ut- 12
pote immobiliter, firmiter atque certissime, *locutus est Deus,* per se ipsum jam incarnatum, et per Prophetas ac Apostolos. *Duo hæc audivi,* in illa locutione occulta et interna, scilicet in illuminatione supernaturali facta per Spiritum Sanctum. Quæ autem sint duo hæc, subdit : *quia potestas Dei est,* id est justa potentia ad punien-
dum iniquos ; *et tibi, Domine, misericor-* 13
dia ad coronandum bonos ultra condignum. Et hoc sic esse, constat ex eo, *quia tu reddes unicuique juxta opera sua,* tanquam justissimus judex. De quo in libro
Job legitur : Absit a Deo impietas, et ab Om- Ibid. xxxiv, 10, 11.
nipotente iniquitas ; opus enim hominis reddet ei, et juxta vias singulorum restituet eis. Videtur autem hic potestas pro justitia accipi, quia ad exercendum justitiam præcipue est necessaria potestas. Un-
de de Deo alibi scriptum est : Virtus tua, Sap. xii, 16.
justitiæ initium est. Attribuuntur itaque hæc duo Deo potissimum, quoniam omnia quæ de Deo affirmat divina Scriptura, præsertim per comparationem ad creaturas, ad ista duo reducuntur. Propter quod ante
dictum est : Universæ viæ Domini mise- Ps. xxiv, 10.
ricordia et veritas. Porro, ut tactum est, hoc quod dicitur, Semel locutus est Deus, non est referendum ad numerum, quum
multifarie multisque modis locutus sit no- Hebr. i, 1.
bis, sed ad firmitatem. Juxta quem sensum
in libro beati Job dicitur : Semel loquitur Job xxxiii, 14.
Deus, et secundo id ipsum non repetit.

Advertendum quoque quod psalmus iste convenientissime exponi possit de Christo, quoniam anima ejus semper perfectissime

Joann. xiv, 31. fuit Deo subjecta, sicut ipse testatur : Sic- A
ut mandatum dedit mihi Pater, sic facio ;
Ibid. viii, 29. et alibi, Quæ placita sunt ei, facio semper.
Tota enim salus animæ Christi creata fuit
a Deo, eratque Deus salutaris, id est beati-
ficator, animæ Christi : propter quod apud
Ibid. iii, 27. Joannem dicitur, Non potest homo accipe-
re quidquam, nisi ei datum fuerit desuper.
3 Quod autem adjicitur, *Non movebor am-
plius,* sic de Christo exponendum est :
Post resurrectionem non patiar magis, sed
immobilis a vita (id est impassibilis) ero.
4 *Quousque,* o Judæi increduli, *irruitis in* B
hominem, scilicet in me Filium hominis,
quem volebatis occidere? Unde ait Judæis :
Ibid. viii, 44. Vos ex patre diabolo estis, et desideria pa-
tris vestri vultis perficere. Et iterum di-
Ibid. vii, 20. cit ad eos : Quid me quæritis interficere ?
Interficitis universi vos, id est animas
vestras, non credendo in me. Hoc ad lit-
Ibid. viii, 21. teram Christus dixit Judæis : In pecca-
5 to vestro moriemini. *Verumtamen pretium
meum cogitaverunt repellere,* id est, san-
guinem meum voluerunt infructuosum ef-
ficere. Volebant enim nomen atque memo- C
Ibid. xi, 47-50. riam Christi delere, omnesque homines ab
ejus fide avertere, ac per hoc sanguinis
effusionem sine fructu statuere. *Cucurri
in siti,* id est, vitam in hoc mundo trans-
egi in magno desiderio humanæ salutis.
Luc. xxii, 15. Propter quod in Cœna dixit : Desiderio
desideravi hoc pascha manducare vobis-
Joann. xix, 28. cum, antequam patiar. Et pendens in cru-
ce, Sitio, inquit. *Ore suo benedicebant* mi-
hi Judæi, dicentes : Magister, scimus quia verax es, et viam Dei in veritate doces. Matth. xxii, 16. *Et corde suo maledicebant :* talia enim dicebant, ut occasionem mortis ex verbis meis elicerent. Denique Deus dicitur Christi salvator, id est a morte resuscitator ac glorificator, non a peccato redemptor. Quomodo autem cetera Christo conveniant, ex præcedentibus innotescit.

Ecce quam ineffabilis et admiranda est pulchritudo atque sententia hujus psalmi: in quo ignea verba divini amoris, piam mentem totaliter inflammantia, tam copiose includuntur, totiesque repetuntur ; in quo obedientia commendatur, moralissima ac saluberrima documenta proponuntur, impii increpantur, et in ipso fine Deus pulcherrime collaudatur. Sit ergo anima nostra Deo semper subjecta, tamque reverenter ac pure intenta, ut amorosa verba psalmi præsentis ardenter et saporose pronuntiet, cor suum coram Deo confidenter effundat, Thren. ii, 19. nec exterioribus rebus cor apponat, sed in Deum se penitus erigat, simplificet, figat.

PRECATIO.

Deus virtutum, a quo est omnis virtus Sanctorum, Deus auxilii et spei gloriæ nostræ, corda nostra effundimus coram te ; esto adjutor noster, Deus in æternum pius : ut te cooperante, animas nostras in patientia possideamus. Luc. xxi, 19.

ARTICULUS XXIII

EXPOSITIO PSALMI SEXAGESIMI SECUNDI : DEUS, DEUS MEUS, AD TE DE LUCE VIGILO.

1 Titulus psalmi est : *Psalmus David, quum esset in deserto Idumææ :* id est, psalmus iste convenit Ecclesiæ seu fideli per David significato, quum esset ipsa Ecclesia in deserto Idumææ, id est in præsenti exsilio et valle hac lacrimarum, vi- D tiis atque ærumnis repleta, a bonis vero deserta seu derelicta.

Ecclesia ergo, seu quilibet justus, præsentis sæculi afflictiones expertus, divinamque consolationem efflagitans, di-

2 cat : 1 *Deus, Deus meus,* id est tu, Creator omnipotens, qui es omnium Deus ratione creationis et gubernationis : specialiter vero Deus meus, propter specialem providentiam tuam circa me, qua me a malis protegis, in bonis promoves, atque ad ultimum finem recte perducis; itemque propter singularem dilectionem et venerationem, qua te solum summe amo et colo; *ad te de luce vigilo,* id est, statim quum splendor gratiæ tuæ infulserit animæ meæ, consurgo, ad te cordiali affectu mentem erigendo, ad te contemplandum, diligendum, adorandum, colendum ac promerendum. Ad litteram quoque, de luce, id est summo mane, evigilare et surgere debemus ad Dei cultum ac laudem, quatenus sobrio spiritu Deum laudantes ac invocantes, sic interiores oculi illustrentur lumine gratiæ, sicut oculi exteriores perfunduntur solis splendore. Propterea Isaias :

Is. XXVI, 9. De mane, inquit, vigilabo ad te.

2) *Sitivit in te anima mea.* Hoc est quod

Ps. XLI, 3. dixit superius, Sitivit anima mea ad Deum fortem, vivum. Sitis etenim animæ, est ingens desiderium boni nondum adepti. Est igitur sensus : Anima mea, id est appetitus meus intellectualis, puta voluntas, sitivit in te, id est, intellectuali ac magno desiderio concupivit te adipisci, consolationem tuam acquirere, a præsentibus malis salvari, atque ad te universæ beatitudinis fontem perduci : sicut Tobias ait,

Tob. III, 6. Domine, secundum voluntatem tuam fac mecum, et præcipe in pace recipi spiritum

Is. XXVI, 8, 9. meum. Et Isaias : Nomen, inquit, tuum et memoriale tuum in desiderio animæ meæ. Anima mea desideravit te in nocte, sed et spiritu meo in præcordiis meis, etc. Hac

Philipp. I, 23. siti ardebat mens Pauli, dicentis : Desiderium habeo dissolvi, et esse cum Christo.

Quam multipliciter tibi caro mea! id est, quam multis suspiriis variisque affectibus sitivit tibi, id est ad gloriam tuam, caro mea, id est appetitus inferior sensitivus! Insinuat iste versiculus carnem multiplicius affici ad Deum, quam animam : quod sane intelligendum est. Sive enim caro

A sumatur pro corpore solo, sive pro appetitu sensitivo, non conveniet ei sitire in Deum directe, proprie et immediate. Quoniam namque Deus immaterialis et simplex est, solo immateriali appetitu ad ipsum pertingitur, sicut et solo intellectuali oculo contemplatur. Carni autem secundum se, desiderium non convenit, sed in quantum anima informatur; ipsumque desiderium potius convenit toti composito et animæ, quam carni. Quod ergo nunc dicitur caro sitire in Deum, dupliciter intelli-

B gi potest. Primo, quoniam ipsa est animæ occasio sitiendi in Deum. Corpus quippe *Sap.* IX, 15.
quod corrumpitur, aggravat animam; multasque necessitudines, sollicitudines, afflictiones ac miserias incidit anima ex unione ad corpus. Nam deprimit terrena *Ibidem.*
inhabitatio sensum multa cogitantem. Hinc ergo dicitur caro multipliciter Deum sitire, etiam multiplicius quam anima : quoniam anima plures causas et incitamenta sitiendi Deum sortitur ex corpore, quam ex se ipsa. Tot enim habet causas Deum

C concupiscendi, quot se experitur impedimentis ab eo elongari ac retrahi. Ideo ad Romanos exclamat Apostolus : Infelix ego *Rom.* VII, 24.
homo! quis me liberabit de corpore mortis hujus? Simili sensu dicitur caro con- *Galat.* V, 17.
cupiscere adversus animam, non quod caro secundum se concupiscat, sed quia est animæ occasio concupiscendi adversus se ipsam. Anima enim secundum appetitum sensitivum concupiscit contra se ipsam, quantum ad appetitum intellectualem. Secundo intelligitur sic, quod caro, id est

D appetitus sensitivus, sitit in Deum, non directe et immediate, quasi Deus sit desiderii sui objectum; sed quoniam ea quæ desiderat, secundum Deum desiderat, scilicet secundum rationis imperium ac directiones virtutum moralium : sititque multiplicius Deum, quam appetitus superior, quoniam plures pœnas, culpas atque miserias habet homo ex parte appetitus sensitivi, quam intellectivi, præsertim quum passiones animæ, quæ nobis sunt origo peccandi, in appetitu sensitivo fundentur.

3 3 *In terra deserta et invia et inaquosa,* A
id est in corpore isto corruptibili, ab origi-
nali justitia derelicto, ad errores proclivi,
Joann. vi, 64. et secundum se omni gratia destituto. Caro
enim non prodest quidquam. Et Aposto-
Rom. vii, 18. lus : Scio, inquit, quia non habitat in me,
hoc est in carne mea, bonum. In hac igi-
tur terra velut in carcere habitans ego, *sic
in sancto apparui tibi,* id est, in sancto af-
fectu, desiderioque cœlesti repræsentavi
me ipsum tuo conspectui, effundendo cor
meum coram te, atque perpendens me
semper a te inspici. Itaque, non obstante B
corporis mole, ad cœlestia adspiremus, et
mundo corde nos ipsos Deo exhibere cone-
mur, quatenus illud beati Apostoli vere di-
II Cor. x, 3. camus : In carne ambulantes, non secun-
dum carnem militamus. Vel sic : In terra
deserta et invia et inaquosa, id est in hoc
sæculo nequam, quod est virtutibus desti-
Matth. vii, 13. tutum, et lata via ducens ad mortem, ina-
quosum quoque, id est infructuosum et
aridum. De hac terra Christus in Evangelio
Luc. xi, 24. dicit : Quum immundus spiritus exierit ab
homine, ambulat per loca arida et inaquosa. C
Sic in sancto apparui tibi, quia in mundo
isto non sæculariter vixi, nec peccatorum
vestigia sum sectatus, sed tibi in sanctita-
te et justitia ministravi. Et hoc, *ut vide-
rem* in patria clare per speciem, *virtutem
tuam,* id est omnipotentiam tuam, qua
omnia in cœlo et in terra disponis, omnes-
que Beatos potentissime in bono confir-
mas ; *et gloriam tuam,* id est beatitudinem
Matth. xxv, 23. tuam, quatenus intrem in gaudium Domi-
ni mei, et omnem excellentiam ejus in cœ-
lo conspiciam. Vel sic : Ut viderem, o Pa- D
ter æterne, virtutem tuam et gloriam tuam,
id est Christum Filium tuum, qui est
I Cor. i, 24. virtus et sapientia Patris, secundum Apo-
Prov. x, 1. stolum. Si enim, teste Scriptura, filius
sapiens est gloria patris ; quanto magis
Christus Dei Unigenitus, qui est ipsa æter-
na, immensa et increata sapientia Patris,
dici potest gloria ejus ? Utroque itaque
modo per virtutem et gloriam Dei, intelli-
gitur ipsemet Deus sublimis et gloriosus.
Nam propter Dei visionem per speciem,
tanquam ob præmium ultimatum, finale
et consummatum, omnia quæ agimus ope-
rari debemus. Propter quod ait Salvator :
Hæc est vita æterna, ut cognoscant te so- Joann. xvii, 3.
lum verum Deum, et quem misisti Jesum
Christum. Et Moyses ait ad Dominum : Os- Exod. xxxiii, 18.
tende mihi gloriam tuam.

Hæc autem ideo oro, (4) *Quoniam melior* 4
est misericordia tua, id est gratiæ tuæ
præsentia seu pia conversatio, qua homi-
nem in esse spirituali et gratioso conser-
vas, *super vitas,* id est super omne genus
ac modum vitæ naturalis. Præstantiora
quippe sunt munera gratiæ donis naturæ;
meliusque exsistit, nec esse nec vivere vi-
ta naturali peccatis obnoxia, quam sine
caritate et gratia esse, quemadmodum Ve-
ritas de Juda protestatur : Bonum ei erat, Matth. xxvi, 24.
si natus non fuisset homo ille. Non ergo
optemus vivere, nisi ut bene vivamus ;
magisque optemus omnino non esse, quam
miserationibus Dei carere. *Labia mea lau-
dabunt te,* propter beneficia mihi ac cete-
ris a te clementer impensa. (5) *Sic benedi-* 5
cam te in vita mea, id est, toto tempore quo
subsisto et in vita permaneo, te benedi-
cam, id est, bona de te dicam, bonitatem
tuam glorificando, superexaltando, et ei
gratias referendo : sicut superius dictum
est, Benedicam Dominum in omni tempo- Ps. xxxiii, 2.
re. Et Tobias dicit : Omni tempore bene- Tob. iv, 20.
dic Deo, et pete ab eo ut vias tuas dirigat.
Vel, Benedicam te in vita mea, id est, ta-
liter vivam, quod conversatio mea erit
quædam nominis tui benedictio, quia ad
nominis tui honorem, laudem et glori-
am, totam vitam meam ordinabo. Etenim
non minus benedicitur Deus justa vita,
quam voce sonora. *Et in nomine tuo,* id
est in te atque ad tuum honorem, *levabo
manus meas* corporales ad cœlum, ut sic
spiritus promptius feratur ad Creatorem.
Cærimoniæ namque corporales disponunt
non modicum ad devotionem internam.
Vel, Levabo manus meas, id est, desideria
mea ac opera erigam atque firmabo in te,
sicut in ultimo fine : sicut admonet Jere- Thren. iii, 41.
mias, Levemus corda nostra cum manibus

ad Dominum in cœlos. Unde Apostolus : A
I *Tim.* II, 8. Volo, inquit, viros orare in omni loco,
levantes puras manus sine ira et disce-
ptatione.

6 (6) *Sicut adipe et pinguedine* repletur,
impinguatur, et alitur caro, sic *repleatur*
anima mea consolatione interna, caritate
ardenti, et gratia spiritualiter incrassante :
I *Cor.* XII, 31. secundum quod ait Apostolus, Æmulamini
charismata meliora. *Et* tunc *labiis exsul-*
tationis laudabit os meum : id est, exsul-
tantibus labiis te os meum laudabit, ita
quod in laude tua gaudebo, atque ex inte- B
riori lætitia ad te laudandum movebor, et
signa mentalis jucunditatis foris osten-
dam. Amanti namque delectabile est oc-
cupari in laude dilecti ; et quanto in gra-
tia Dei altius crescimus, tanto jucundius
eum laudamus : estque signum magni
amoris, in Dei laudibus exsultare.

7 (7) *Si,* id est quia, *memor fui tui,* me-
ditando, orando, plangendo, *super stra-*
tum meum, id est in lecto meo tempore
noctis, *in matutinis meditabor in te,* id est,
in hora atque officio matutinali te con- C
templabor, et quæ tibi sunt placita cogi-
tabo. Hoc enim consequens est, ut qui in
lecto suo Dei non obliviscitur, extra le-
ctum tempore divini obsequii ejus remi-
niscatur : et omnino debemus esse memo-
res Dei in strato nostro, sic collocantes
nos in lecto, quasi in tumulo. Vel sic : *Si*
memor fui tui super stratum meum, id est
in quiete ac prosperitate, *in matutinis,* id
est gratiæ tuæ radio mihi illucente, *medi-*
tabor in te, recolendo bonitatem tuam at-
8 que beneficia infinita. *Quia fuisti adjutor* D
meus, naturæ meæ infirmitatem confor-
Ibid. XV, 10. tando per gratiam tuam : nam gratia tua
sum id quod sum.

(8) *Et in velamento alarum tuarum ex-*
sultabo : id est, non in propriis viribus
ero securus, nec in me ipso lætabor ; sed
sub defensione tuæ potentiæ ac misericor-
diæ lætus quiescam, et quiete ac tute gau-
Job XXXIV, 29. debo. Nam, ut scriptum est, Deo conce-
dente pacem, quis est qui condemnet ?
Cant. II, 3. Hinc enim Sponsa ait : Sub umbra illius
quem desiderabam, sedi, et fructus ejus
dulcis gutturi meo. *Adhæsit,* o Domine, 9
anima mea post te, id est, per caritatem
tibi inhæsit, ad te pervenire conatur, in
anteriora extendens se ipsam, Christi ve- *Philipp.* III, 13.
stigia sequens, et clamans cum Sponsa :
Trahe me post te, curremus in odorem *Cant.* I, 3.
unguentorum tuorum. In hac adhæsione
pax nostra et salus tota consistit. Propter
quod Jeremias ait ad Dominum : Ego non *Jer.* XVII, 16.
sum turbatus, te pastorem sequens. Hanc
quoque adhæsionem facit ac roborat ar-
dens dilectio Creatoris. *Me* pœnitentem,
orantem, confitentem, teque laudantem,
suscepit, et exaudivit, *dextera tua,* id est
favor gratiæ tuæ, seu pia tua præsentia,
quæ me pie prævenit, clementer conser-
vat, et ad consummationem benigne per-
ducit. (9) *Ipsi vero in vanum quæsierunt* 10
animam meam : id est, quoniam dextera
Dei me suscepit ac sustinet, propterea ho-
stes mei visibiles et invisibiles frustra co-
nati sunt vitam meam spiritualem exstin-
guere, animam meam seducere, aut alio
modo nocere. *Introibunt,* propter peccata
sua, *in inferiora terræ,* id est in lacum
inferni, de quo alibi scriptum est : Ve- *Is.* XIV, 15.
rumtamen ad infernum detraheris, in pro-
fundum laci. *Tradentur in manus gladii,* 11
partes vulpium erunt, id est, hominum
fraudulentorum et diabolorum fallacium
participes erunt in pœnis.

(10) *Rex vero,* id est se ipsum rationabi- 12
liter regens, et ad regale Christi sacerdo-
tium pertinens, *lætabitur in Deo,* in quo
solo est vera ac pura lætitia. Propter quod
in libro Job legitur : Si reversus fueris, *Job* XXII, 23, 26.
tunc super Omnipotentem deliciis afflues,
et elevabis ad Deum faciem tuam. Hanc
autem in Deo lætitiam habere non potest
hypocrita et dolosus, quemadmodum Job
ait : Numquid Deus audiet vocem hypocri- *Ibid.* XXVII, 9, 10.
tæ ? aut poterit in Omnipotente delectari ?
Laudabuntur omnes, id est, a Deo et San-
ctis omnibus approbabuntur, *qui jurant*
in eo cum debitis circumstantiis operis
virtuosi. Jurare namque, si debite modifi-
cetur, ordinateque fiat, est actus virtutis,

Matth. v, 33. *Deut.* vi, 13. scilicet latriæ. Scriptum est enim : Reddes A Domino juramenta tua ; et rursus, Per nomen illius jurabis. Quod vero ait Salvator, *Matth.* v, 34. Ego vero dico vobis non jurare omnino, non est dictum prohibitive simpliciter, sed ut sine necessitate non assuescamus jurare. Vel, Laudabuntur omnes qui jurant in eo, id est, qui fortiter bonum proponunt seu spondent, illudque fideliter prosequuntur ac implent. *Quia obstructum est os loquentium iniqua.* Jam enim obstructum est per prohibitionem divinam ; in die quoque judicii obstruetur per condemnationem æternam. Nihilo minus reprobi mala loquentur in æternum : nam et in inferno Deum jugiter blasphemabunt, eo quod tantam potentiam habeat, qua eos sic cruciat, eisque prævaleat.

ARTICULUS XXIV

DECLARATIO ALLEGORICA EJUSDEM PSALMI SEXAGESIMI SECUNDI DE CHRISTO.

I *Reg.* xxiii, 14. QUOD autem beatus David a facie Saul fugiens, in deserto moratus est, hoc præfiguravit quod evangelista Joannes de *Joann.* xi, 53, 54. Christo commemorat : Conspiraverunt, inquit, Judæi, ut eum occiderent. Jesus ergo jam non in palam ambulabat, sed erat in desertis locis cum discipulis suis, juxta civitatem quæ dicitur Ephrem. Christus igitur ut homo in hoc degens exsilio, ait ad Deum Patrem seu totam beatissimam Trinitatem, unum verum ac summum Deum :

2 *Deus, Deus meus,* qui es specialissimo modo Deus meus, secundum quod homo sum, quia summe honoratus atque dilectus a me, *ad te de luce vigilo,* id est, per claritatem lucis divinæ, animæ meæ infusæ, tibi semper intendo. Erat enim in anima Christi a suæ creationis principio non solum lux gratiæ, sed etiam excellentissimum lumen gloriæ, per quod incessabiliter vigilavit ad Deum, eum amando ac intuendo. Non enim somnus, cibus, potus, prædicatio, aut alia quælibet occupatio, animam Christi ab actuali Dei contemplatione unquam impedivit ; sed ipse sine intervallo jugiter Deo intendit. *Sitivit in te anima mea :* quantum ad id quod erat viatrix atque passibilis. Anima namque Christi, quantum ad vires superiores ad B Deum relatas, semper erat in beatifica Dei fruitione : nec sic proprie sitivit in Deum, quum sitis sit desiderium boni absentis ; sed amabat et amplectebatur ipsum Deum. Quantum vero ad vires inferiores, erat anima Christi viatrix et passibilis : sicque sitivit in Deum, desiderando præmium accidentale, et liberationem ab omni passibilitate. Unde et ipse discipulis dixit : Si *Joann.* xiv, 28. diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem. *Quam multipliciter tibi caro mea !* Corpus etenim Christi multo pluC ribus passionibus subjacebat quam anima, quia mortale fuit, non glorificatum : idcirco multipliciter sitivit in Deum, desiderando resuscitationem, ascensionem et glorificationem : pro quibus etiam frequenter oravit, dicendo, Pater, salvifica me ex hac *Ibid.* xii, 27. hora ; et, Pater, clarifica Filium tuum. *Ibid.* xvii, 1. Nonne utique anima corpusque Christi sitivit in Deum, dum dixit : O generatio in- *Marc.* ix, 18. credula, quamdiu apud vos ero ? quamdiu vos patiar ? et alibi, Deus meus, Deus *Matth.* xxvii, 46. meus, ut quid dereliquisti me ? Quomodo D autem corpori competit sitire in Deum, dictum est in præcedenti expositione.

In terra deserta et invia et inaquosa, id 3
est in mundo isto vitioso, errabundo, et infecundo, *sic in sancto* desiderio *apparui tibi.* Nam Christus inter homines vi-

vens, vitia hominum ignoravit; sed divino A
adspectui semper se ipsum repræsentavit
in sancto desiderio, quo Dei Patris hono-
rem et mundi salutem ardentissime con-
cupivit. *Ut viderem virtutem tuam,* id est,
quatenus experimentaliter intuerer poten-
tiam tuam, qua per me passionemque
meam, principem hujus mundi superare
et mortem destruere decrevisti. Nam Chri-
stus divina virtute diabolum vicit, et mun-
dum redemit. *Et gloriam tuam,* id est, ut
viderem excellentiam gratiæ in præsenti,
et gloriæ in futuro, quam merito meæ B
passionis dare disposuisti electis. Hanc
gloriam Dei in electis Christus maxime
desideravit, quoniam propter eam mori
dignatus est. Vel sic : Ut viderem, non so-
lum spirituali ac interiori, sed etiam ocu-
lo corporali corporis glorificati, virtutem
tuam et gloriam tuam, post ascensionem
in cœlo : intelligendo per virtutem et glo-
riam effectus divinæ potentiæ, in quibus
virtus et gloria Dei relucet. In talium enim
visione corporali, præmium accidentale
partim consistit. Unde post diem judicii C
corpora cœlestia et elementa splendidiora
erunt quam modo, ut in eorum corporali
visione Beati delectentur, divinamque in
eis virtutem et gloriam admirentur. Sæpe
equidem in divinis Scripturis per virtutem
et gloriam Dei, intelliguntur effectus divi-
næ potestatis, sicut Christus ait ad Mar-
Joann. XI, 40. tham : Si credideris, videbis gloriam Dei,
id est gloriosum miraculum resuscitationis
fratris tui. Et in libro Paralipomenon :
II *Par.* XX, 17. O Juda et Jerusalem, nolite timere ; cras
videbitis majestatem Dei in vobis, id est, D
opus magnæ potestatis Dei cernetis.
4 *Quoniam melior est,* o Deus Pater, *mi-*
sericordia tua, id est gratia qua me præ-
venisti, implesti et perfecisti, *super vitas,*
id est super omnem vitam naturæ, gratiæ
et gloriæ omnium electorum. Major enim,
dignior ac melior fuit gratia Christo colla-
ta, gratiis omnium intellectualium creatu-
Joann. III, 34. rarum, quia non ad mensuram dedit Deus
Spiritum Christo homini. *Labia mea lau-*
dabunt te. Interioribus labiis, id est in-
tellectu, memoria et affectu, anima Chri-
sti indesinenter sine omni interruptione
Deum laudavit, sicut Beati in patria. Cor-
poralibus quoque labiis eum laudavit, lo-
co et tempore opportunis. Unde, Confiteor *Luc.* X, 21.
(inquit) tibi, Pater, id est, laudo te. *Sic* 5
benedicam te in vita mea. Christus utique
verbo et opere Deo perfectissime benedi-
xit. Propter quod testatur : Ego honorifi- *Joann.* VIII, 49, 50.
co Patrem meum, et non quæro gloriam
meam. *Et in nomine tuo,* id est in tua vir-
tute, vel ad nominis tui honorem, *levabo*
manus meas, id est, omnia desideria mea
ac opera ad te Deum altissimum dirigam,
et ad cœlestem beatitudinem aliis per me
promerendam ordinabo. Vel, Levabo ma-
nus meas corporales ad te in oratione,
quam fudi passione instante, atque in cru-
ce, dum obtuli me ipsum tibi hostiam be- *Philipp.* IV, 18.
neplacentem.
Sicut adipe et pinguedine repleatur 6
anima mea gaudio præmii accidentalis,
præsertim de salvatione electorum. Chri-
stus autem pro augmento caritatis, gratiæ
habitualis, seu præmii essentialis, non ora-
vit, quia in talibus anima ejus a principio
perfectissima fuit, nec in talibus proficere
potuit. *Et labiis exsultationis laudabit os*
meum, id est, hilari ore et corde jucundo
gratias tibi agam pro omni beneficio per
me electis collato, tuamque, o Deus, boni-
tatem exsultanter laudabo.
Si memor fui tui super stratum meum : 7
id est, quia in cruce in qua infirmatus et
mortuus sum, memor fui tui, dicendo,
o Pater, Ut quid dereliquisti me ? et, Pater, *Matth.* XXVII, 46.
ignosce illis ; et, Pater, in manus tuas *Luc.* XXIII, 34, 46.
commendo spiritum meum ; *in matutinis,*
id est tempore resurrectionis, *meditabor*
in te. Tunc enim Christus sine omni tristi-
tia bonitatem et beneficia Patris, propri-
amque passionem recoluit, dicens discipu-
lis : Nonne hæc oportuit pati Christum ? *Ibid.* XXIV, 26.
Quia fuisti adjutor meus, cooperando mihi 8
in redemptione generis humani, atque a
morte resuscitans me. *Et in velamento*
alarum tuarum exsultabo, id est, de tua
protectione semper lætabor. Hinc enim

Joann. VIII, 29. Christus dixit Judæis : Pater non reliquit
9 me solum. *Adhæsit anima mea post te,*
quia toto corde, tota fortitudine, totaque
mente te semper dilexit, et præceptum ca-
ritatis perfecte in hac vita implevit : quod
nulli viatori exstat possibile. *Me suscepit*
dextera tua in ascensione, quando me col-
Marc. XVI, 19. locasti ad dexteram tuam in cœlis. Vel,
Me suscepit dextera tua, id est, naturam
meam humanam assumpsit Verbum ac Fi-
lius tuus. Quemadmodum enim Spiritus
Luc. XI, 20. Sanctus vocatur digitus Dei, quoniam Deum
atque occulta per illuminationem demon-
strat et edocet ; sic Filius appellatur bra-
chium et dextera Patris, quoniam ipse est
I *Cor.* I, 24. virtus Dei, et verbo virtutis suæ omnia
Hebr. I, 3. portat, secundum Apostolum.
10 *Ipsi vero,* puta Judæi increduli, *in vanum,*
id est contra animarum suarum salutem,
quæsierunt animam meam corporalem,
ut eam exstinguerent. *Introibunt,* propter
peccata in me commissa, *in inferiora ter-*
11 *ræ,* id est in profundum inferni ; *traden-*
tur in manus gladii, id est in potestatem
gladii Romanorum, scilicet Titi ac Vespa-
siani, qui eos igne et gladio periment ;
partes vulpium erunt, id est portio atque
possessio dæmonum summe fallacium :
quia non credendo in Christum, facti sunt
filii dæmonum, atque ad eorum portionem
pertinentes. Propter quod Christus ait ad
Joann. VIII, 44. eos : Vos ex patre diabolo estis. Ad lit-
teram quoque Judæi facti sunt partes
vulpium, dum eorum cadavera insepulta,
tradita sunt vulpibus, feris et avibus de-
voranda.
12 *Rex vero,* scilicet Christus. De quo in
Apoc. XIX, 13, 16. Apocalypsi legitur : Vocatur nomen ejus
Verbum Dei, et habet in vestimento et in
femore suo scriptum : Rex regum et Do-
minus dominantium. Hic rex *lætabitur* in-
desinenter *in Deo,* sicut de eo superius di-
Ps. XX, 2. ctum est : Domine, in virtute tua lætabitur
rex, et super salutare tuum exsultabit ve-
hementer. *Laudabuntur omnes qui jurant*
in eo : secundum sensum in præcedenti

A expositione positum. Secundum quem mo-
dum juraverunt, de quibus secundo libro
Paralipomenon dicitur : In omni corde suo II *Par.* XV, 15.
juraverunt Domino, et in tota voluntate
sua quæsierunt eum et invenerunt. *Quia*
obstructum est os loquentium iniqua. Jam
utique obstructum est os Judæorum Domi-
num Jesum blasphemantium et interfici-
entium. Dixerunt enim : Ne forte veniant *Joann.* XI, 48.
Romani, et tollant nostrum locum et gen-
tem. Volebant quoque nomen atque me-
moriam Jesu prorsus delere, et ecce Deus
B comprehendit astutos in astutia eorum, *Job* V, 13.
quoniam oppositum contigit. Nam et ipsi
locum suum seu terram natalem et popu-
lum perdiderunt, nomenque Domini Sal-
vatoris post passionem multo latius clari-
ficatum est quam ante.

Ecce quam dulcissimus atque affec-
tuosissimus psalmus : cujus virtutem ac
suavitatem mens sapit devota et amorosa.
Studeamus igitur semper mentaliter vigi-
lare ad Dominum, sicut ad Timotheum ait
Apostolus : Tu vero vigila, in omnibus la- II *Tim.* IV, 5.
C bora, sobrius esto. Et Christus ad discipu-
los : Vigilate, inquit, et orate, ne intretis in *Matth.* XXVI, 41.
tentationem. Sitiat anima nostra ad Deum :
et in carne viventes, non carnaliter con- II *Cor.* X, 3.
versemur ; sed Domino Deo nostro in san-
cto desiderio appareamus, summeque sol-
liciti simus ; imo semper stemus in gratia
Dei, potiusque optemus non esse, quam si-
ne omni Dei misericordia, sine caritate et
gratia esse. Deum in omni tempore, loco
et vita laudemus, et puras ad eum manus
levemus, atque in divino amore semper
D proficere satagamus.

PRECATIO.

Deus, Deus noster, fac nos in oratione de luce Spiritus tui ad te vigilare, ac in te sitire : ut tua præstante gratia, adipe et virtutum pinguedine repleatur anima nostra, quo tibi adhærentem eam in cœlestibus suscipiat dextera tua.

ARTICULUS XXV

EXPOSITIO DE CHRISTO PSALMI SEXAGESIMI TERTII : EXAUDI, DEUS, ORATIONEM MEAM QUUM DEPRECOR.

1 Denique titulus psalmi præsentis est : *In* A
finem, psalmus David : id est, psalmus
iste in ultimum finem nos dirigens, con-
venit Christo per David præfigurato.

Christus igitur ut homo viator passibi-
lis, passioni jam proximus, ait ad Deum
2 Patrem : 1 *Exaudi, Deus, orationem meam*
quum deprecor : vel pro me ipso, sicut dum
Luc. XXII, 42. dixi : Pater, si fieri potest, transfer a me
calicem istum; verumtamen non mea vo-
Joann. XVII, 5. luntas fiat; et iterum, Pater, clarifica me
claritate quam habui priusquam mundus B
esset. Vel, pro corpore meo mystico, sicut
Luc. XXII, 32. dum dixi : Ego pro te rogavi, Petre, ut non
Joann. XVII, 11. deficiat fides tua; et iterum, Pater sancte,
serva eos in nomine tuo, quos dedisti mi-
hi. *A timore inimici eripe animam meam.*
Christus qui pro mundo mori advenit, at-
que in bono confirmatus fuit, non oravit
absolute ut non occideretur, aut ne inor-
dinate formidando vitium laberetur. Quid
ergo oravit, dicendo, A timore inimici eri-
pe animam meam? nisi ut naturalis timor
mortis ab eo recederet, vel ut ad impassi- C
bilem vitam suscitaretur, in qua nullus
eum terrere posset aut persequi. Tunc
enim ab omni timore adversariorum ere-
ptus est, quando ad immortalem statum
surrexit.
3 2 *Protexisti me a conventu malignan-*
tium, id est a fallaci consilio Judæorum, qui
me frequenter tentabant, quatenus me ca-
Matth. XXII, 15. perent in sermone et accusarent. Ab hoc
conventu Deus Christum protexit, quia per
sapientiam animæ suæ infusam, fecit eum
irreprehensibiliter respondere, ita ut ipsi D
Joann. VII, 46. ejus adversarii dicerent : Nunquam sic lo-
cutus est homo, sicut hic loquitur. Prote-
xisti me etiam, o Domine Pater, *a multi-*
tudine operantium iniquitatem, id est a
Judæis volentibus me a supercilio montis Luc. IV, 29.
præcipitare, atque in porticu Salomonis la- Joann. X, 31.
pidare : tunc enim divina virtute evasi,
quia invisibilis eis effectus sum. Unde Jo- Luc. IV, 30.
annes dicit : Jesus autem abscondit se; et Joann. VIII, 59.
iterum, Quærebant eum Judæi apprehen- Ibid. X, 39.
dere, et exivit de manibus eorum. Potuit
namque Christus se ipsum, dum vellet, in-
visibilem aliis reddere.
3 *Quia exacuerunt* infideles Judæi *ut* 4
gladium linguas suas, verba mortifera di-
cendo adversus me, scilicet : Tolle, tolle, Ibid. XIX, 15.
crucifige eum. *Intenderunt arcum rem*
amaram, id est, dolos atque insidias mihi
præparaverunt, dicentes : Non in die festo, Matth. XXVI, 5.
ne forte tumultus fieret in populo; et
item : A discipulo suo vendatur et trada-
tur, a præside condemnetur, ab ejus mili-
tibus occidatur; nos totum faciamus, et
nihil fecisse videamur. Hæc autem fece-
runt, *ut sagittent in occultis immaculatum,* 5
id est, ut Christum agnum sine macula,
lædant ac perimant in occulto, id est aliis
ignorantibus eorum versutiam, atque la-
tenter. Sic enim volebant principes sacer-
dotum cum suis fautoribus Christum occi-
dere, ut nec Pilatus, nec alii scirent eorum
falsas adinventiones contra Christum, et
ut ipse quoque Christus improvise capere-
tur ab eis, quia putabant eum nescire eo-
rum consilia. (4) *Subito sagittabunt eum,* 6
id est, Christum repente occident. Non
enim tenebant eum diu in vinculis, sed ca- Ibid. XXVII, 2, 31.
ptum mox tradiderunt Pilato, et die eodem
crucifixerunt. *Et non timebunt* Deum in
tanto piaculo. Nam excæcavit et obstina- Sap. II, 21.
vit eos malitia eorum. Propterea sequitur:

Firmaverunt sibi sermonem nequam, id A
est, pertinaciter quæsierunt a præside, ut
Luc. XXIII, 23. Jesum occiderent. Unde Lucas dicit : At
illi instabant vocibus magnis postulantes
ut crucifigeretur, et invalescebant voces
eorum. Quanta enim fecit Pilatus ut eum
erueret ! Sed illi firmaverunt sibi sermo-
Joann. XIX, 12. nem nequam, dicentes : Si hunc dimittis,
Ibid. 13, 16. non es amicus Cæsaris. Quo audito, Pilatus
timens hominem magis quam Deum, sedit
pro tribunali, et Sanctum Sanctorum dam-
navit ad mortem.

(5) *Narraverunt*, id est, inter se tracta- B
verunt, *ut absconderent laqueos*, id est,
quatenus causas ac insidias mortis Christo
occulte pararent. Ideo namque mane in
Luc. XXII, 66. die Parasceves duxerunt eum in consilium
suum, dicentes, Si tu es Christus, dic nobis :
ut responsione sua audita, accusarent eum
coram Pilato. Quemadmodum et fecerunt,
Joann. XIX, 7. dicendo : Nos legem habemus, et secun-
dum legem debet mori, quia Filium Dei
se fecit. *Dixerunt* inter se : *Quis videbit
eos ?* id est, quis cognoscet nostra frau-
dulenta machinamenta contra hunc Je- C
sum ? Non enim putabant suam malitiam
ita omnibus manifestandam ut factum est.
Nam, ut in Actibus Apostolorum legitur,
volebant se excusare de morte Christi, di-
Act. V, 28. centes Apostolis : Ecce replestis Jerusalem
doctrina vestra, et vultis super nos induce-
re sanguinem hominis hujus.

7 (6) *Scrutati sunt iniquitates :* id est, cum
magna deliberatione atque industria exco-
gitaverunt modum et vias quibus Chri-
stum occiderent, quemadmodum apud Jo-
Joann. XI, 47. annem dicitur : Collegerunt pontifices et D
Pharisæi concilium, et dicebant : Quid fa-
cimus, quia hic homo multa signa facit ?
Matth. XXVI, 4. Et Matthæus : Concilium, inquit, fecerunt,
ut Jesum dolo tenerent et occiderent. *De-
fecerunt*, id est, optato effectu frustrati
sunt, *scrutantes scrutinia*, id est Judæi
investigantes consilia, quomodo Christum
exstinguerent. Ideo namque eum interfe-
Joann. XI, 48. cerunt, ne venientibus Romanis, gentem
et locum amitterent ; volebantque Jesum
Sap. II, 20. non solum occidere, sed turpissima morte
damnare, quatenus nomen atque memo-
ria ejus omnino perirent, quemadmodum
apud Jeremiam legitur : Eradamus eum Jer. XI, 19.
de terra viventium, et nomen ejus non
memoretur ultra. Et ecce oppositum con-
tigit. Nam et ipsi vel occisi sunt a Roma-
nis, vel expulsi et omni gloria legis pa-
ternæ privati. Christus vero ex ipsa sua
passione fructificavit, quia totius mundi
conversionem ad fidem promeruit. Propter
quod ipse dicit : Nisi granum frumenti Joann. XII, 24, 25.
cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum
solum manet ; si autem mortuum fuerit,
multum fructum affert. Se ipsum equidem
grano comparavit, quoniam ipse erat gra-
num malitia Judæorum mortificandum,
conversioneque gentium multiplicandum.

(7) *Accedet homo et cor altum*, id est,
homo Christus mediante corde suo alto
seu sapientissimo, ad passionem sponte
procedet, sicut superius dixit : Holocau- Ps. XXXIX, 7, 8.
stum et pro peccato non postulasti ; tunc
dixi, Ecce venio. Et, teste Joanne, ait : Ne- Joann. X, 18.
mo tollit animam meam a me, sed ego
pono eam. Oblatus est enim quia voluit. Is. LIII, 7.
Per hoc autem quod dicitur, Accedet ho-
mo et cor altum, idem significatur. Juxta
quem modum alibi scriptum est, Ego au- Tob. XIII, 9.
tem et anima mea in Deo lætabimur : non
quod homo et anima sint diversi lætan-
tes ; sed quoniam anima est quasi proxi-
ma causa lætitiæ, quia per eam homo læ-
tatur, sicut per eam vivit et ratiocinatur.
Simili modo jam dicitur : Accedet homo
et cor altum. Nam cor, id est intellectus,
est homini causa accedendi ad ea quæ Deo
sunt placita, quoniam intellectus dirigit
actus humanos. Alii habent sic : Acce-
det homo ad cor altum, id est, Christus
per considerationem accedet ad intuendum
profundum ac mysticum Dei consilium,
pensando videlicet quomodo a summa Tri-
nitate decretum erat ut ipse sua passione
mundum salvaret. Ad hoc enim cor Chri-
stus accessit, dum deprecans dixit : Ve- Luc. XXII, 42.
rumtamen non mea voluntas fiat, sed tua ;
et iterum, Quia sic scriptum est, et sic Ibid. XXIV, 46.
oportet fieri.

8 *Et exaltabitur Deus,* id est, Christus, A
qui in passione homo accessit, in resur-
rectione agnoscetur esse Deus. Deus enim
exaltatus est, non quod divinitas perfe-
ctior aut sublimior fiat, sed quoniam in
mentibus creatis sublimatur, dum quem
ignorabant, aut non timebant, agnosce-
re, adorare et colere inchoant. Sicque in
resurrectione exaltatus est Dominus Jesus,
Hebr. II, 9. quemadmodum inducit Apostolus : Vide-
mus Jesum propter passionem mortis, glo-
ria et honore coronatum. Vel sic : Exal-
tabitur Deus, id est, Deus Trinitas per B
Christi accessum ad cor altum, ab ipso
Christo glorificabitur, atque per totum
mundum clarificabitur, et in honore ha-
bebitur. Ideo namque Christus incarnatus
et passus est, quatenus Deus a toto mundo
agnosceretur et honoraretur. Propter quod
Joann. XVII, 25, 26. apud Joannem ait : Pater juste, mundus
te non cognovit; ego autem te cognovi, et
notum feci eis nomen tuum. Et in prima
sua Canonica Joannes apertius loquens :
I *Joann.* V, 20. Scimus, inquit, quoniam Filius Dei venit,
et dedit nobis sensum, ut cognoscamus C
Deum verum.

8 *Sagittæ parvulorum factæ sunt pla-
gæ eorum,* etc. Istud multipliciter intelli-
gi potest. Primo sic : *Sagittæ parvulorum,*
id est insidiæ et persecutiones Judæorum
Christo illatæ, *factæ sunt plagæ eorum,*
quia per eas meruerunt a Romanis occidi,
æternaliterque damnari : imo et se ipsos
spiritualiter occiderunt. Dicuntur autem
Judæi parvuli, non propter humilitatem,
sed propter invidiam, quæ omnem invi-
Job V, 2. dum facit parvulum, juxta illud : Virum D
stultum interficit iracundia, et parvulum
occidit invidia. Invidus enim eo ipso quo
alteri invidet, diminutum et bono alterius
se indigentem ostendit : quoniam invidia
est tristitia de bono alterius, secundum
quod æstimatur propriæ excellentiæ dimi-
9 nutivum, ut ait Philosophus. *Et infirmatæ
sunt contra eos linguæ eorum,* id est, ser-
mones, accusationes atque consilia Judæo-
rum, intento effectu privati sunt, sicut
jam patuit : et hoc contra eos, id est in

malum eorum, quoniam malum quod Chri-
sto paraverunt, ipsimet inciderunt, et ser-
mo ille quem dixerant, Sanguis ejus su- *Matth.* XXVII, 25.
per nos et super filios nostros, fecit eos
morti obnoxios. — Secundo sic : *Sagittæ
parvulorum,* id est prædicationes et ver-
ba humilium Christi Apostolorum, *factæ
sunt plagæ eorum,* scilicet Judæorum. Nam
per prædicationem Apostolorum clarifica-
tus est Christus, et Judæi confusi sunt, victi
et exterminati. *Et infirmatæ sunt contra
eos,* videlicet Christi Apostolos, aliosque
credentes, *linguæ eorum,* utpote Judæorum.
Non enim resistere poterant verbis atque
miraculis discipulorum Domini Salvatoris.
Unde scriptum est : Videntes principes sa- *Act.* IV, 13.
cerdotum Petri et Joannis constantiam,
comperto quod homines sine litteris essent
et idiotæ, mirabantur ; et rursus, Non po- *Ibid.* VI, 10.
terant resistere sapientiæ et Spiritui qui
loquebatur per Stephanum. — Tertio sic :
*Sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eo-
rum :* id est, plagæ quas Judæi Christo in-
tulerunt, similes erant sagittis puerorum :
quoniam sicut puerorum sagittæ inanes
sunt, nec nocent, et si aliqualiter lædant,
vulnus inflictum cito sanatur; sic plagæ
a Judæis Christo illatæ, vanæ fuerunt, nec
eum in morte detinere poterant : quin po-
tius Christus tertia die ab omni læsione
sanus et immortalis surrexit. *Et infirma-
tæ sunt contra eos linguæ eorum :* id est,
Judæi proprias assertiones probare non
poterant, neque defendere. Quemadmodum
legitur, quum custodes sepulcri dixissent *Matth.* XXVIII, 11-13.
quæ viderant, scilicet terræ motum et an-
gelum descendentem, principes Judæorum
dederunt eis copiosam pecuniam, quate-
nus dicerent discipulos Jesu eum fuis-
se furatos ipsis dormientibus. Hoc autem
ficticium facile improbatur. Si enim cu-
stodes dormierant, scire non poterant a
quibus vel quomodo Christi corpus esset
sublatum. Sed nec apparentiam habet quod
discipuli, qui omnes a Magistro adhuc vi- *Ibid.* XXVI, 56.
vo aufugerant, inter armatos milites jam
defunctum requirerent. Denique impossi-
bile quasi est quod adeo fortiter dormi-

vissent, ut in revolutione lapidis a mo-
Marc. XVI. 4. numento excitati non exstitissent. Erat
Matth. XXVII. 66. namque lapis magnus valde, et diligenter signatus, fortiterque impressus : propter quod sine ingenti strepitu ab homine auferri non potuit.

(9) *Conturbati sunt,* id est compuncti, et ad pœnitentiam moti, *omnes qui videbant eos,* id est qui cognoverunt Judæos in Christi occisione tam dire peccasse, sanguinem innocentem fundendo. Hinc enim de cen-
Ibid. 54. turione in Evangelio dicitur, quia videns quod sic exspirasset Jesus, timuit valde, et glorificavit Deum, et dixit : Vere Filius
Luc. XXIII. 48. Dei erat iste. Et Lucas ait : Omnis turba eorum qui simul aderant ad spectaculum istud, et videbant quæ fiebant, percutientes pectora sua, revertebantur. Post resurrectionem quoque, prædicante Petro, com-
Act. II. 37. 41; IV. 4. puncti sunt corde, et conversa sunt ad Christum octo millia Judæorum. Tunc enim impletum est quod Christus ante passio-
Joann. VIII. 28. nem prædixit : Quum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum.
10 *Et timuit omnis homo :* non simpliciter omnis homo, sed ut sit distributio pro generibus singulorum, quia de omni genere hominum quidam ad Christum conversi sunt, et Deum timuerunt. (10) *Annuntiaverunt opera Dei,* id est, prædicti jam christiani effecti, laudaverunt, et aliis nuntiaverunt opera atque miracula Christi, præsertim Apostoli, de quibus istud specialiter dicitur. De quibus et subjungitur : *et facta ejus,* scilicet Christi, *intellexerunt,* per illuminationem Spiritus Sancti, præcipue post diem Pentecostes, quando Christus implevit quod eis repromisit : Ego, Luc. XXIV, 49.
inquiens, mittam promissum Patris mei in vos ; et iterum, Quum venerit ille Spi- Joann. XVI, 13.
ritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.

(11) *Lætabitur justus* gratia Christi ju- 11
stificatus, et sanguine ejus redemptus, *in Domino,* non in rebus illicitis et caducis, ut ait Apostolus : Gaudete in Domino sem- Philipp. IV, 4.
per ; iterum dico, gaudete. *Et sperabit in eo,* id est in misericordia Dei, non in sua justitia, sperans per meritum Christi ad beatam immortalitatem perduci ; *et laudabuntur* a Christo judice, *omnes recti* Matth. XXV, 34-40. Luc. I, 75.
corde, qui Deo in sanctitate et justitia servierunt. Illis enim Christus dicturus est : Venite, benedicti Patris mei, etc. Matth. XXV, 34.

ARTICULUS XXVI

EXPOSITIO TROPOLOGICA SIVE MORALIS EJUSDEM PSALMI SEXAGESIMI TERTII.

Ps. XXXVII. QUEMADMODUM tertium psalmum pœnitentialem quidam doctores catholici, inter quos est Cassiodorus, exponunt ad litteram de sancto Job ; sic psalmum præsentem quidam ad litteram exponunt de Daniele, imitantes (ut dicunt) in hoc antiquos Hebræorum doctores. Verumtamen, sicut psalmus ille tertius pœnitentialis convenientius explanatur de quolibet vere pœnitente, sic psalmus præsens congruentius elucidatur de quocumque justo in afflictionibus posito, præcipue in persona martyrum, quorum quilibet dicere potest :

Exaudi, Deus, orationem meam quum 2
deprecor, id est, de cordiali affectu te precor. Translatio Romana habet, Quum tribulor. In tribulationibus namque potissimum exaudiri et conservari indigemus. Qui autem sic Deum deprecatur, utique exaudietur, quemadmodum Moyses ait : Quum quæsieris Dominum Deum tuum, in- Deut. IV, 29.
venies eum ; si tamen toto corde quæsieris eum, et tota tribulatione animæ tuæ. *A ti-*

more inimici eripe animam meam : non
ut non tenter a dæmone, nec in mundo
Act. xiv, 21. persecutionem sustineam, quum per mul-
tas tribulationes oporteat nos intrare in
regnum cœlorum ; sed ut non formidem
inordinato pavore inimicos animæ meæ,
magis vero adimpleam quod tu, Domine
Luc. xii, 4. Jesu, jubes : Ne terreamini ab his qui cor-
Joann. xvi, 33. pus occidunt ; et : In mundo pressuram
habebitis ; sed confidite, ego vici mundum.
Is. li, 7. Hinc apud Isaiam legitur : Nolite time-
re opprobrium hominum et blasphemias
eorum.
3 *Protexisti me a conventu malignanti-
um,* ita quod eorum iniquum consilium
mihi non nocuit, neque eorum malignitati
cor meum consensit. Hoc modo Deus mar-
tyres sanctos protexit, qui coram tyrannis
insuperabiliter perstiterunt, atque ab om-
ni fraude eorum erepti sunt. Protexisti me
quoque *a multitudine operantium iniqui-*
Ps. xvii, 27. *tatem,* ne cum perversis perverterer, aut
eorum multitudine territus superarer. Is-
tud etiam quilibet dicere potest, qui dæ-
monum tentationibus viriliter restitit, et
Deo protegente, eorum laqueos victor eva-
sit : præcipue autem claustrales, qui mun-
dum et omnia quæ in mundo sunt, propter
Christum reliquerunt, et in cœnobiis Deo
efficaciter militant, hunc versum dicere
habent, Deo gratias referendo. Vere enim
protexit eos Deus a conventu malignan-
tium, id est a turbis propinquorum et
amicorum carnaliter viventium, et clau-
stralem conversationem dissuadentium.
Sunt et protecti a multitudine operantium
iniquitatem, id est a mundanis hominibus.
De quibus in prima sua Canonica ait Joan-
I Joann. ii, 16. nes : Quidquid est in mundo, concupiscen-
tia carnis est, et concupiscentia oculorum,
et superbia vitæ. Sunt autem protecti ab
his, non quod penitus sint securi, sed quia
jam unum pedem habent in paradiso :
Matth. xix, 29. quia de eis ait Salvator, Qui reliquerit
patrem aut matrem, etc., centuplum acci-
piet, et vitam æternam possidebit.
4 *Quia exacuerunt* tyranni et persecu-
Rom. i, 30. tores, justorum detractores Deo odibiles,

A *ut gladium linguas suas,* præparantes os
suum ad proferendum verba acuta, pun-
gitiva, invidiosa, accusatoria atque letalia.
Intenderunt arcum rem amaram, id est,
fraudulentas insidias excogitaverunt, *ut* 5
sagittent in occultis immaculatum, id est,
quatenus virum innocentem in lege Do-
mini ambulantem, occulte affligant, læ-
dant, diffament aut perimant. *Subito sa-* 6
gittabunt eum, id est, nocumentum ei
improvise inducent. Unde Christus ait di-
scipulis : Si me persecuti sunt, et vos per- Joann. xv, 20; xiii, 16.
B sequentur, quia non est servus major do-
mino suo. *Et non timebunt* Deum : quia
nonnunquam sic excæcantur invidia atque
malitia, ut nec peccare se putent, ut Do-
minus protestatur : Venit hora, ut omnis Ibid. xvi, 2.
qui interficit vos, arbitretur obsequium
se præstare Deo. *Firmaverunt sibi sermo-
nem nequam,* nolentes remittere minas,
nec ad pietatem ac veritatem reduci ; sed
quod animo conceperunt, ad effectum per-
ducere satagunt. *Narraverunt ut abscon-
derent laqueos :* id est, tam homines mali,
C quam dæmones, inter se tractaverunt quo-
modo bonis hominibus vias perditionis
expandant, et in foveam peccati, mortis
aut damni alicujus, eos præcipitent. Inces-
sabiliter enim moliuntur insidias contra
devotos. *Dixerunt* inter se : *Quis videbit
eos,* scilicet laqueos nostros ? Frequenter
namque student occulte nocere, maxime
dæmones, qui sub specie boni mala pro-
ponunt, atque (ut dicit Apostolus) in ange- II Cor. xi, 14.
los lucis se transformant.
Scrutati sunt iniquitates, id est, modos 7
D nocendi diligenter indagati sunt, sicut
apud Michæam scriptum est : Vir fratrem Mich. vii, 2.
suum venatur ad mortem. *Defecerunt scru-
tantes scrutinia :* quia justos a fide et ve-
ritate avertere non potuerunt, quemadmo-
dum Christus in Evangelio justis promittit :
Ego dabo vobis os et sapientiam, cui non Luc. xxi, 15.
poterunt contradicere et resistere omnes
adversarii vestri. Denique, nonne tyranni
qui nomen Christianorum prorsus exstir-
pare conabantur, penitus defecerunt ? Nam
quo horribiliora tormenta martyribus in-

Ps. xv, 3. tulerunt, eo Deus gloriosus et fortis San- A
ctos suos excellentius mirificavit ; sicque
fides catholica inter tormenta multo am-
plius crevit, quam modo tempore pacis :
in quo utique omnipotens virtus Christi
et fidei veritas lucidissime comprobantur,
dum tam experimentaliter ostenditur ope-
rata Divinitas.

Accedet homo fidelis contemplativus, *ad
cor altum,* id est ad considerationes pro-
Ps. cxviii, 18. fundas, speculando mirabilia de lege Dei,
I Cor. i, 27. quomodo quæ stulta sunt mundi elegit
Deus, ut confundat sapientes, et infirma B
mundi elegit Deus, ut confundat fortia ;
quomodo etiam Deus in hoc mundo repro-
bos prosperari, electos autem multiplici-
ter affligi permittat, et qualiter per incar-
nationem ac mortem unigeniti Filii sui
mundum liberare decrevit. In hoc vero
8 hominis accessu ad cor altum, *et exalta-
bitur Deus :* quia ex horum contemplatio-
ne divinam sapientiam admiramur, divi-
nam justitiam formidamus, majestatemque
divinam venerari optamus. Unde ait ser-
Job xxxvii, 24. mo divinus : Ideo timebunt eum viri, et C
non audebunt contemplari omnes qui sibi
Ibid. xxxvi, 22. videntur esse sapientes ; et rursum, Ecce
Deus excelsus in fortitudine sua, et nullus
ei similis in legislatoribus.

*Sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ
eorum.* Sicut in præcedenti articulo ver-
sus iste tripliciter expositus est, respectu
Christi et Judæorum ; sic nunc exponi po-
test per comparationem ad tyrannos et
martyres sanctos, seu justos afflictos. Nam
et ipsi tyranni ac persecutores justorum,
sagittis et plagis, quas inferunt virtuosis D
hominibus, semetipsos damnant, spiritua-
literque occidunt. Sagittæ quoque parvu-
lorum, id est prædicatio et responsa ju-
storum ac martyrum, factæ sunt plagæ
impiorum, quia fidelibus mundum imple-
verunt, idololatriam destruendo, et perse-
cutoribus prævalendo. Ipsi quoque persecu-
tores sæpius vehementissime cruciabantur
propter responsa martyrum Christi, sicut
in legendis sancti Vincentii, Agathæ, alio-
rumque legitur. *Conturbati sunt* ad pœni- 9
tentiam *omnes qui videbant eos,* id est, qui
consideraverunt prædictorum impiorum
ruinam ac damnationem æternam ; *et ti-* 10
muit, ex pœna eorum, *omnis homo* ratio-
nabiliter vivens, ne sibi simile accidat, si
Deum offenderit. Cetera patent ex præce-
denti expositione.

Ecce quam mysterialis et pulcher est
psalmus præsens, in quo Christi mysteria
continentur. Omnino igitur laboremus se-
qui Caput nostrum, desiderantes commu- Ephes. iv, 15.
nicare passionibus ejus, et in præsenti I Petr. iv, 13.
sæculo vilipendi, nesciri, variisque tribu-
lationibus emundari : quatenus vita hac
fallaci ac labili consummata, statim mere-
amur a Domino Christo amplexari et co-
ronari, a quo tanto sublimius erigemur,
quanto nunc ob ejus amorem nos ipsos
amplius abnegamus, humiliusque depri-
mimus. Propter quod ait Salvator : Quod Luc. xvi, 15.
hominibus altum est, abominatio est apud
Deum.

PRECATIO.

Benigna et summa potestas, Deus, a ti-
more inimicorum eripe animas nostras :
ut qui scrutari iniquitates contra salutem
nostram non cessant, tuo insuperabili ab-
acti brachio, deficiant a nobis scrutantes
scrutinia.

ARTICULUS XXVII

EXPOSITIO LITTERALIS PSALMI SEXAGESIMI QUARTI : TE DECET HYMNUS, ETC.

HABET interea psalmus jam exponendus A
1 hunc titulum : *In finem, psalmus David,*
canticum Jeremiæ et Aggæi, de verbo pe-
regrinationis, quum inciperent proficisci.
Psalmum præsentem David conscripsit de
I *Esdr.* I. reditu Judæorum a captivitate Babylonis
et reædificatione templi. Unde secundum
sensum litteralem titulus planus est. Sic
enim intelligi debet : *Psalmus* iste sancti
David, in finem, id est in Christum, nos
dirigens, est *canticum,* id est exsultatio
seu gratiarum actio, *Jeremiæ et Aggæi*
prophetarum : canticum, inquam, loquens B
de verbo peregrinationis, seu populo trans-
migrationis, ut alii habent, *quum incipe-*
rent proficisci de Babylone ad Judæam.
Tractat enim hic psalmus de peregrina-
tione et transmigratione ac reductione
Judæorum. Et dicitur canticum Jeremiæ
seu Ezechielis, et Aggæi, non quod ipsi
psalmum hunc fecerint, sed quoniam eis
Jer. L, 28. appropriatur, ob hoc quod Jeremias atque
Ezech. XXXIX, 21-28. Ezechiel reditum Judæorum a Babylonia
prædixerunt ; Aggæus vero reversis pro-
Agg. I, 1-11. phetavit de templi reædificatione, sicut et C
Zach. I, 16. Zacharias. Propter quod (ut videtur) pos-
set in titulo poni canticum Zachariæ tam
bene, sicut Aggæi aut Jeremiæ, præsertim
quum omnia ista, videlicet, Canticum Je-
remiæ, etc., usque ad finem, sint quædam
additiones expositorum : non enim in He-
bræo habentur, nec in translatione Hiero-
nymi juxta Hebræum.

LOQUENS igitur David in persona po-
puli a prædicta captivitate cum ingenti
2 lætitia redeuntis, ait : (1) *Te decet hymnus,* D
id est laus divina cum cantico, o *Deus, in*
Sion, id est in loco quo templum a Baby-
loniis dissipatum fuerat situm, quia hunc
locum Deus elegit ad suum cultum, quem-
admodum in libro Paralipomenon ostendi- II *Par.* VII, 12-16.
tur ; *et tibi reddetur votum,* id est, pro-
missio persolvetur, vel desideria sancta
offerentur, *in Jerusalem :* quia in ea erat
templum construendum, in quo offereban-
tur quæ per votum Domino debebantur.
(2) *Exaudi orationem meam,* quam pro ci- 3
vitatis ac templi reparatione effundo ; *ad*
te omnis caro veniet, id est, de omni natio-
ne aliqui venient, templo restaurato, qua-
tenus te in eo adorent. Nam et multi gen-
tilium ad ipsum convenerant, ut in Actis
legitur de eunucho reginæ Candacis. Et in *Act.* VIII, 27.
libro Machabæorum habetur, quod tem-
plum illud toto orbe famosissimum erat, II *Mach.* III, 2, 3.
ita ut Seleucus rex Asiæ maximas ad ip-
sum immolationes transmitteret. (3) *Verba* 4
iniquorum prævaluerunt super nos, id est,
dicta et facta Babyloniorum oppresserunt
nos propter scelera nostra ; *et impietatibus*
nostris tu propitiaberis, eas dimittendo,
quemadmodum per Jeremiam dixisti, quod
septuaginta annis expletis, reduceres nos, *Jer.* XXV, 12.
templumque et civitatem Jerusalem reæ-
dificares.

(4) *Beatus* est jam in spe, *quem elegisti* 5
et assumpsisti, ut eum ad terram Judææ
reducas, et in ea tibi servire habitareque
facias. Propterea Baruch ait : Filii, patien- *Baruch* IV, 25, 29.
ter sustinete iram quæ superveniet vobis ;
qui enim induxit vobis mala, ipse rursus
adducet vobis sempiternam jucunditatem
cum vestra salute. *Inhabitabit in atriis*
tuis, id est in locis ac domibus circa tem-
plum situatis, in quibus sacrificia, orationes
lectionesque legis fiebant. (5) *Replebimur*
in bonis domus tuæ : nam temporalium spi-
ritualiumque bonorum sufficientiam con-
tulit Deus reversis a Babylone ; ministri

quoque templi ex oblatis in templo copio- A
se sustentabantur. *Sanctum est templum*
tuum materiale, id est ad sanctum tuum
6 obsequium deputatum ; *mirabile in æqui-*
Deut. xvii, 8. *tate :* quia in eo sacerdotes causas dubias
atque difficiles judicabant, prout Domi-
nus Moysi jussit. Vel : Sanctum est tem-
plum tuum, id est, congregatio populi tui
quam reducis ad terram tuam, est sancta
et mirabilis in æquitate : quia in ea fue-
rant sanctissimi atque justissimi viri, ut-
pote Esdras, Nehemias, et alii multi.
(6) *Exaudi nos, Deus salutaris noster,* B
ut templum istud secundum præferatur
in gloria templo primo a Salomone con-
Agg. ii, 10. structo : sicut Aggæus promittit, Magna,
inquiens, erit gloria domus hujus novissi-
mæ, magis quam primæ. *Spes omnium*
finium terræ, id est spes omnium homi-
num in toto orbe morantium, *et in mari*
longe : non enim ponenda est spes, nisi in
7 Deo ; et qui alibi eam ponit, errat. (7) *Præ-*
parans montes in virtute tua. Tanquam
dicat : Tu, Domine Deus, exaudire nos po-
tes, et bona Israel promissa facile adim- C
plere, qui es tantæ potestatis, ut sis præ-
parans, id est fundans, sustentans, et pro
tua voluntate disponens, montes terræ,
quorum nonnulli mirabiliter alti sunt. Et
hoc agis in virtute tua propria, non aliun-
Sap. xii, 18. de adepta : subest enim tibi, quum volue-
Ps. ciii, 8. ris, posse. Unde inferius dicitur : Ascen-
dunt montes et descendunt campi in locum
quem fundasti eis. *Accinctus potentia.* Hoc
de Deo metaphorice dicitur. Deus namque
est ipsa sua potentia, suntque in Deo om-
nino idem, esse, posse, et agere. Dicitur D
ergo Deus accinctus potentia, id est pote-
state et omnipotentia undique adornatus
atque indutus : quoniam sicut homo armis
accingitur, ut ad præliandum sit fortis, et
ad exercitium expeditus ; sic Deus se ipso
seu propria et consubstantiali sibi poten-
tia, ad prævalendum omni adversæ pote-
stati est fortis, et ad operandum quidquid
8 sibi placuerit, promptus et expeditus. *Qui*
conturbas profundum maris, commovendo
in eo varias tempestates ; *sonum fluctu-*
um ejus : id est, inundationem ac strepi-
tum gurgitum pelagi tu auges et mitigas
supra naturam, secundum propriæ volun-
tatis imperium. Propter quod infra habe-
tur : Tu dominaris potestati maris, motum Ps. lxxxviii, 10.
autem fluctuum ejus tu mitigas. Et alio in
loco : Dominus misit ventum magnum in Jonæ i, 4.
mare, et facta est tempestas magna in
mari. Unde de Domino Jesu ait Evange-
lista : Surgens comminatus est vento, et Marc. iv, 39.
dixit mari, Tace et obmutesce ; et facta
est tranquillitas magna.
(8) *Turbabuntur gentes, et timebunt qui* 9
habitant terminos, a signis tuis, id est,
omnes in toto orbe manentes, admirabun-
tur et pavebunt propter mirabilia quæ fa-
cis in mari et terra : sicut et frequenter
factum est in terræ motibus, tempestati-
bus aliisque prodigiis. *Exitus matutini et*
vesperi delectabis : id est, immolationes
sacrificii quod offertur mane, et ejus quod
vespere immolatur, facies tibi acceptas,
tuisque fidelibus delectabiles. Propter quod
in Esdra scriptum est, quod templo reæ-
dificato, obtulerunt in eo holocaustum Do- I Esdr. iii, 3.
mino mane et vespere.
Consequenter beatus David prophetat
de ubertate terræ post reditum a prædicta
captivitate : de qua etiam ubertate Jere- Jer. xxxi, 12.
mias atque Ezechiel clare prophetant. Ait
enim de futuro per modum præteriti, pro- Ezech. xxviii, 25, 26.
pter prophetiæ certitudinem inconcussam :
(9) *Visitasti terram* Judææ, dando ei uberes 10
fructus ; *et inebriasti eam,* id est, plu-
viis opportunis eam copiose irrigasti :
quemadmodum Isaias inducit, Descendit Is. lv, 10.
imber et nix de cœlo, et illuc ultra non
revertitur, sed inebriat terram, et infun-
dit eam. *Multiplicasti locupletare eam,* id
est, pluribus modis terram ditasti : quo-
niam ex fertilitate terræ nascentium, quæ
sunt naturales divitiæ, acquiruntur et au-
gmentantur divitiæ artificiales.
(10) *Flumen Dei repletum est aquis,* id
est, Jordanis aquis abundavit. Dicitur au-
tem Jordanis flumen Dei, propter mirabi-
lia quæ Deus in eo peregit, arefaciens al- Josue iii, 16, 17.
veum ejus, et aquas ejus superiores in

altitudinem turris ascendere, permanere-
que faciens, donec filii Israel pertransis-
sent, quemadmodum in libro Josue legi-
tur. *Parasti cibum illorum,* id est, escam
Judæis revertentibus præparasti, terram
fecundando; *quoniam ita est præparatio
ejus,* id est, quia repletio Jordanis facit
ad terræ fecundationem et cibi præpara-
11 tionem. 11 *Rivos ejus inebria,* id est, ri-
vos Jordanis fac copiosum fructum pro-
ducere; *multiplica genimina ejus.* Hoc est
expositio verbi præcedentis : multiplicatio
namque geniminum seu fructuum terræ,
est inebriatio rivorum. Vel, Rivos ejus in-
ebria, id est, abundanter auge ac imple. *In
stillicidiis ejus lætabitur germinans,* id est,
in guttis aquarum Jordanis a cœlo stillan-
tibus, terra lætabitur, id est, habitatores
suos faciet gloriari. Vel, Lætabitur, meta-
phorice, sicut pratum ridere asserimus.
12 12 *Benedices coronæ,* id est circumvolu-
tioni seu circulo, *anni benignitatis tuæ,* id
est tempori misericordiæ tuæ, dando ea
quæ ad fructuum productionem exigun-
tur. Dicitur enim Deus benedicere tempo-
ri, quando his quæ in tempore fiunt aut
sunt, benedicit, id est, gratiam seu boni-
tatem aliquam eis impendit. *Et campi tui,*
id est campi culti Judææ, *replebuntur
ubertate* fructuum diversorum. 13 *Pin-* 13
guescent speciosa deserti, id est, pinguia
pascua proferent ad animalia nutrienda;
et exsultatione colles accingentur, id est,
fructu seu germine homines lætificante
undique implebuntur. 14 *Induti sunt* la- 14
na copiosa *arietes ovium :* sicque non erit
indigentia vestimentorum; *et valles abun-
dabunt frumento :* quia valles terræ illius
aptæ dicuntur ut in eis grana bona seran-
tur. *Clamabunt, etenim hymnum dicent.*
Dicuntur autem inanimata, sicut terræ na-
scentia, atque similia, Deo benedicere et
clamare materialiter, quoniam sunt mate-
ria et occasio unde homines ad laudem
divinam provocentur, suaque pulchritudi-
ne, fecunditate et dispositione inducunt
nos, si bene consideremus, ad claman-
dum, benedicendumque Dominum. Propter
quod in Ecclesiastico legitur : Quam de- *Eccli.* XLII,
siderabilia sunt opera Dei! Et quis sati- 23, 26.
abitur, videns gloriam ejus? Hinc nem-
pe apud Danielem omnes creaturæ, etiam *Dan.* III, 57-
inanimatæ, invitantur ad benedicendum 90.
Creatori.

ARTICULUS XXVIII

EXPOSITIO TROPOLOGICA SIVE MORALIS EJUSDEM PSALMI SEXAGESIMI QUARTI.

PORRO moraliter titulus præinductus
1 ita exponitur : *In finem, psalmus Da-
vid,* id est, psalmus iste tendens in Chri-
stum, convenit David, id est Ecclesiæ mi-
litanti jam peregrinanti, et ad patriam
suspiranti; cuilibet quoque fideli, de Ba-
bylone, id est de confusione vitiorum, ad
terram Judææ et Sion, id est ad confessio-
nem, laudem ac speculationem divinam
redeunti. Et psalmus iste est *canticum
Jeremiæ et Aggæi, de verbo transmigra-
tionis,* id est, agit de re significata per
transmigrationem ac reditum Judæorum
a Babylone, videlicet de reditu nostro a
captivitate vitiorum atque diaboli, ad pa-
cem Ecclesiæ et libertatem filiorum Dei.
Qui enim vitiis servit, a dæmone captus
est, sicut ait Apostolus, de peccatoribus
loquens : Resipiscant a diaboli laqueis, a II *Tim.* II,
quo captivi detinentur ad ipsius volunta- 26.
tem. Et evangelica ait Scriptura : Omnis *Joann.* VIII,
qui facit peccatum, servus est peccati. Re- 34.
vertendum ergo est nobis a confusione ad
ordinationem, a culpa ad gratiam, a regno

diaboli ad regnum Christi. Sicque rede- A
untes, cum præcordiali hilaritate dicamus:
2 *Te decet hymnus, Deus, in Sion,* id est
in sancta ac militanti Ecclesia, in qua in-
cessabiliter Deum laudare ac honorare de-
I Tim. i, 17. bemus, implentes quod ait Apostolus: Regi
sæculorum immortali, invisibili, soli Deo
honor et gloria. Sion namque speculatio
dicitur : per quam Ecclesia designatur,
quæ Christum jam fideliter contemplatur.
Et tibi reddetur votum, id est, tibi perfe-
cte solvetur promissio, *in Jerusalem,* illa
Galat. iv, 26. quæ sursum est, quæ est mater nostra at- B
que triumphans Ecclesia. Dum enim in
sacro Baptismate, per votum fidelitatis, di-
abolo et omnibus ejus operibus abrenun-
tiamus, corpusque nostrum ac animam
Deo offerimus, ejus nos cultui totaliter
dedicantes, tenemur sic vitam nostram
dirigere, ut omnis nostra cogitatio, locu-
tio et operatio Deo semper intendat, Deum
loquatur ac veneretur : in quo consistit
perfecta adimpletio præcepti de caritate.
Istud autem in præsenti perfecte implere
non possumus, sed in patria perfecte im- C
plebitur : tunc enim corpus animam non
retardabit.
3 *Exaudi orationem meam,* o Domine, ut
te in hoc sæculo ac militanti Ecclesia tam
pulchris atque devotis hymnis collaudem,
quatenus quod nunc perfecte solvere ne-
queo, in superna illa Jerusalem sine fine
feliciter reddam. *Ad te omnis caro veniet,*
id est omnis homo, præsertim in finali
Matth. xxv, 32. judicio, quando congregabuntur ante Fi-
lium hominis omnes gentes. Ponitur ita-
que hic pars pro toto, videlicet caro pro D
toto composito : sicut in Genesi et Exodo
Gen. xlvi, 27; Exod. i, 5. dicitur Jacob descendisse in Ægyptum in
animabus septuaginta. Sed nonne sic ac-
cipiendo carnem, equus et mulus caro
Is. xxxi, 3. sunt? Nonne veraciter scriptum est, Ægy-
ptus homo et non Deus, et equi eorum ca-
ro et non spiritus? Numquid ergo et irra-
tionabilia animantia ad Christum in die
judicii venient? Et respondendum, quod
ponit hic genus pro specie, scilicet carnem
pro carne humana. Vel, sicut nomen Pro-
phetæ antonomastice convenit David, sic
caro per se posita, pro carne humana, quæ
nobilissima est, sumitur.
Verba iniquorum prævaluerunt super 4
nos. Interdum in sacra Scriptura verbum
pro facto accipitur, prout dixit David :
Quod est verbum quod factum est? Et Za- II Reg. i, 4.
charias propheta : Hæc sunt, inquit, verba Zach. viii, 16.
quæ facietis. Est igitur sensus : Verba ini-
quorum, id est persecutiones peccatorum,
tentationesque dæmonum, prævaluerunt
super nos, id est, a via justitiæ abduxe-
runt nos, et in magnam nos miseriam de-
jecerunt. Vel : *Verba iniquorum,* id est
suggestio dæmonis, protoplastos nostros Gen. iii, 4, 5.
parentes tentantis, persuasio quoque Evæ, Ibid. 6.
quæ virum suum infecit, et excusatio Adæ, Ibid. 12.
peccatum suum in feminam retorquentis,
prævaluerunt super nos, quoniam de pa- Ibid. 23, 24.
radiso nos expulerunt, estque grave jugum Eccli. xl, 1.
inductum super omnes filios Adæ, et ori-
ginalis justitia nobis ablata est, et nasci- Ephes. ii, 3.
mur filii iræ, id est in originali peccato. *Et*
impietatibus nostris tu propitiaberis, id est,
peccata actualia quæ ex originali peccato
incurrimus, tu pie dimittes pœnitentibus
nobis, dando nobis pœnitendi tempus ac
locum : quemadmodum Isaias dicit, Pro- Is. xxx, 18.
pterea exspectat Dominus, ut misereatur
vestri. Vel : *Impietatibus nostris,* de qui-
bus superius dictum est, Ecce enim in Ps. l, 7.
iniquitatibus conceptus sum, *tu,* Unige-
nite Dei, *propitiaberis* miserendo, succur-
rendo, et satisfaciendo pro nobis : quod
nos ipsi facere non poteramus. Hinc per
Isaiam Dominus ait : Servire me fecisti in Is. xliii, 24.
peccatis tuis, præbuisti mihi laborem in
iniquitatibus tuis.
Beatus quem elegisti et assumpsisti. Pro- 5
prie accipiendo electionem, omnis electus
assumitur : sic enim soli prædestinati di-
cuntur electi. Quandoque tamen electio
communiter sumitur pro vocatione alicu-
jus ad gratiam, sive perducatur ad glo-
riam, sive non : et ita non omnis electus
assumitur, sicut de Juda proditore ait Sal-
vator : Nonne ego vos duodecim elegi, et Joann. vi, 71.
unus ex vobis diabolus est? Ait itaque :

Beatus est, *quem elegisti* ab æterno, *et as-* A
sumpsisti in tempore, dando ei gratiam
in præsenti, et gloriam in futuro. Unde et
Baruch iv, 4. Baruch dicit : Beati sumus nos, quia quæ
Deo sunt placita, manifesta sunt nobis.
Inhabitabit in atriis tuis : id est, nunc mo-
ratur in militanti Ecclesia per totum mun-
dum diffusa, et postea habitabit in Eccle-
sia triumphanti. Dicitur autem Ecclesia
militans ac triumphans pluraliter atria,
propter amplissimam capacitatem, omni-
umque bonorum plenitudinem, juxta il-
Ibid. iii, 24, 25. lud : O Israel, quam magna est domus B
Dei, et ingens locus possessionis ejus ! Ma-
gnus et non habens finem, excelsus et
immensus. Vel Ecclesia triumphans dicitur
atria propter mansiones diversas, quem-
Joann. xiv, 2. admodum Christus testatur : In domo Pa-
tris mei mansiones multæ sunt.

Replebimur in bonis domus tuæ; san-
6 *ctum est templum tuum, mirabile in æqui-*
tate. Versus iste primo intelligi potest de
Ecclesia militanti, ut sit sensus : *Replebi-*
mur in bonis domus tuæ, id est in divitiis
Ecclesiæ, quæ sunt sacramenta, virtutes, et C
gratiæ multiformes, in quibus jam devo-
ti quotidie adimplentur et impinguantur
Ps xxxiii, 10. in tantum, ut superius dictum sit : Nihil
Marc. xi, 24. deest timentibus eum. Et Christus : Om-
nia, inquit, quæcumque orantes petitis,
credite quia accipietis, et evenient vobis.
Sanctum est templum tuum, id est nomini
tuo consecratum. Vel, Sanctum est tem-
plum tuum, id est, homines sancti sunt, in
quorum cordibus tu per fidem et gratiam
I Cor. iii, 17. habitas. Templum enim Dei sanctum est,
quod estis vos, ait Apostolus. *Mirabile in* D
æquitate. Magna namque et admiranda est
sanctitas æquitasque Sanctorum in hac vi-
ta : qui in carne et sæculo non carnali-
ter aut sæculariter vivunt, sed spirituali-
ter atque divine secundum perfectissimam
Christi doctrinam, quæ in omni æquita-
te valde mirabilis est, suosque sectatores
admirabiles efficit. — Secundo exponitur
versus iste de triumphanti Ecclesia. *Re-*
plebimur in bonis domus tuæ, id est in
beatitudinibus patriæ. In essentiali enim
beatitudine, quæ est visio Dei, omnes Beati
replentur, quoniam Deum tam clare vident
sicut desiderant. In accidentalibus quoque
præmiis maxime replebuntur post diem
judicii, dum animæ sanctæ corporibus glo-
riosis reunitæ, non solum in intellectuali-
bus viribus, sed in sensitivis quoque po-
tentiis felicitabuntur. Unde Isaias dicit :
Oculus non vidit, Deus, absque te, quæ Is. lxiv, 4.
præparasti exspectantibus te. Quod Apo-
stolus clarius introducit, dicendo : Oculus I Cor. ii, 9.
non vidit, nec auris audivit, nec in cor
hominis ascendit, quæ præparavit Deus
diligentibus se. De quibus et supra indu-
ctum est : Adimplebis me lætitia cum vul- Ps. xv, 11.
tu tuo; et, Satiabor quum apparuerit gloria Ps. xvi, 15.
tua. *Sanctum est templum tuum,* id est
triumphans Ecclesia. Nihil enim imper-
fectionis aut maculæ esse valet in patria,
ubi omnes Beati fonti puritatis immedi-
ate conjuncti sunt. *Mirabile in æquitate.*
Quamvis enim omnes nostræ justitiæ in
via, sint velut pannus menstruatæ, justi- Is. lxiv, 6.
tia tamen Beatorum in patria, perfecta mi-
rabilisque consistit : quoniam quidquid
a Deo receperunt, ei plenissime offerunt,
et incessabiliter atque totaliter stant Deo
intenti, in ipsum conversi, demersi, ab-
sorpti.

Exaudi nos, Deus salutaris noster, id
est salvator noster, sine cujus auxilio ni-
hil valemus, tu qui es *spes,* id est causa
et objectum spei, *omnium finium terræ,*
et in mari longe, id est universorum fi-
delium in toto mundo et insulis maris
manentium : quia in te solo consistit om-
nium vera salus, qui per Prophetam Do-
mini locutus es, Convertimini ad me, et Ibid. xlv, 22.
salvi eritis, omnes fines terræ. *Præparans* 7
montes, id est angelos sanctos : de quibus
infra habetur, Levavi oculos meos in mon- Ps. cxx, 1.
tes; et iterum, Montes in circuitu ejus. *In* Ps. cxxiv, 2.
virtute tua, quia propria potestate eos dis-
ponis ad agenda cuncta tibi placentia, ad
gubernandum Ecclesiam, ad refrenandum
diabolos, ad custodiendum promovendum-
que homines. Vel : Præparans montes in
virtute tua, id est, tua omnipotentia per-

ficiens sanctos Apostolos, ceterosque om- A
nes vita et doctrina sublimes, ita ut alios
instruant, regant, et ad te omnium rerum
ultimum finem perducant. *Accinctus po-
tentia.* Hoc in præcedenti articulo de Deo
satis videtur expositum. Sed de Christo
incarnato specialiter explanatur, tanquam
dicat : Tu, Christe, quamvis humana et
naturali virtute hæc facere nequeas, ta-
men quum sis accinctus potentia, id est
divina potestate armatus, accinctus, et ad
operandum idoneus, ista potes. Propter
Joann. v, 19. quod verissime dicis : Quæcumque fecerit B
8 Pater, hæc et Filius similiter facit. *Qui
conturbas,* id est, timore concutis, ad pœ-
nitentiamque convertis, *profundum ma-
ris,* id est sæculum nequam, seu corda
vitiosa in peccatorum amaritudine mersa.
Conturbas autem et *sonum fluctuum ejus,*
id est contradictiones superbas ac impe-
tuosas sæcularium principum : quorum
nonnulli salubriter sunt turbati, id est ad
pœnitentiam moti.

9 *Turbabuntur gentes et timebunt qui
habitant terminos, a signis tuis.* Hoc tem- C
pore Apostolorum præsertim impletum est,
quando propter excellentissima eorum mi-
racula, homines in toto mundo morantes,
pro magna parte ad Christum conversi
sunt, ex consideratione vitiorum suorum
se ipsos turbantes, et pœnas inferni ti-
mentes. *Exitus matutini et vesperi dele-
ctabis :* id est, conversionem seu pœniten-
tiam tam eorum qui in juventute a vitiis
exeunt, atque ad Deum confugiunt, quam
eorum qui in senectute convertuntur, ac-
ceptam habebis et delectabilem facies an- D
Ezech. XVIII, 21, 22. gelis sanctis. Nam quacumque hora pecca-
tor convertitur, omnium iniquitatum ejus
Luc. XV, 10. mox oblivisceris. Gaudium quoque est an-
gelis Dei super uno peccatore pœniten-
tiam agente. Hoc est quod Christus in
Ibid. XII, 38. Evangelio loquitur : Si in secunda vigilia
venerit Dominus, et si in tertia vigilia
venerit, et ita invenerit, scilicet servos
suos vigilantes, beati sunt servi illi. Vel
sic : *Exitus matutini,* id est conversiones
eorum qui tempore prosperitatis, quæ ma-
ne ac lumini comparatur, veniunt ad te,
et vesperi, id est conversiones eorum qui
tempore adversitatis pergunt ad te, *dele-
ctabis.* Sive tempore abundantiæ et pro-
speritatis, sive tempore inopiæ et adversi-
tatis, quis convertatur ad Dominum, ab eo
misericorditer recipietur, quemadmodum
Christus fatetur : Eum qui venit ad me, Joann. VI, 37.
non ejiciam foras.

Visitasti visitatione benigna, *terram,* id 10
est habitantes in terra, videlicet homines,
destinando Apostolos per totum mundum,
dicens eis : Euntes in mundum univer- Marc. XVI, 15.
sum, prædicate Evangelium omni creatu-
ræ. *Et inebriasti eam,* id est, conversos
ad fidem, spiritualibus donis exuberanter
implesti, divino amore a se ipsis alienasti,
et sobria spiritus ebrietate potasti. Pro-
pter quod ait Apostolus : Gratias ago Deo I Cor. I, 4, 5.
meo semper pro vobis in gratia Dei, quæ
data est vobis in Christo Jesu, quia in
omnibus divites facti estis in illo. *Mul-
tiplicasti locupletare eam,* id est, multipli-
citer eam ditasti charismatibus spiritua-
libus ac divinis. Alii enim datur (ut ait Ibid. XII, 8-10.
Apostolus) sermo sapientiæ, alii sermo sci-
entiæ, alii gratia sanitatum, alii opera-
tio virtutum, etc. Et iterum : Unusquisque Ibid. VII, 7.
proprium donum habet a Deo. — Vel sic :
Visitasti terram, id est primitivam Eccle-
siam, mittendo ei in die Pentecostes in
signo visibili Spiritum Sanctum ; *et ine-
briasti eam* ardore caritatis, et lumine
sapientiæ, omniumque linguarum notitia,
ita ut Judæi increduli dicerent : Quia musto Act. II, 13.
pleni sunt isti. *Multiplicasti locupletare
eam,* quia per gratiam illis collatam alios
quoque locupletasti. Unde Dominus : Noli, Is. XLIV, 2, 3.
inquit, timere, serve meus Jacob. Effun-
dam spiritum meum super semen tuum,
et benedictionem meam super stirpem
tuam. Et apud Joelem legimus : Effundam Joel II, 28.
spiritum meum super omnem carnem, et
prophetabunt filii vestri et filiæ vestræ.
Hinc nempe tempus evangelicæ legis, tem-
pus gratiæ appellatur.

Flumen Dei repletum est aquis : id
est, fons Baptismatis impletus est donis

Spiritus Sancti, abluendo et sanctificando A
in ipso renatos. Vel dicitur fons iste aquis
repletus, quia in Jerusalem primo cœpit
operari, et jam in universo mundo multi-
plicatur, operatur, et consecratur. De hoc
fonte seu flumine alio loco scriptum est :
Joel III, 18. Fons de domo Domini egredietur, et irriga-
bit torrentem spinarum, id est, corda pec-
catorum lavabit, sicut in Zacharia apertius
Zach. XIII, 1. commemoratur : In die illa erit fons patens
domui David et habitantibus Jerusalem,
in ablutionem peccatoris et menstruatæ.
Parasti cibum illorum, id est, spiritua- B
lem escam fidelium præparasti, videlicet
Sacramentum corporis et sanguinis Chri-
Ps. XXII, 5. sti : de qua dictum est supra, Parasti in
conspectu meo mensam adversus eos qui
tribulant me. *Quoniam ita est præpara-
tio ejus,* id est, quia hæc esca non datur
nisi in fonte Baptismatis denuo natis :
cujus figura fuit, quod populus Hebræus
non pervenit ad manna, nisi postquam
pertransiit mare Rubrum. Quemadmodum
enim mare Rubrum erat typus Baptismi,
sic manna erat figura Eucharistiæ. Propter C
I *Cor.* X, 2, 3. quod ait Apostolus : Omnes in Moyse ba-
ptizati sunt in nube et in mari, et omnes
eamdem escam spiritualem manducave-
runt. Illi baptizati sunt figuraliter ; nos
baptizamur veraciter. Illi quoque mandu-
caverunt eamdem escam spiritualiter seu
Ibid. 4. significative, sicque eumdem potum spi-
ritualem biberunt ; nos manducamus ac
bibimus eamdem escam, eumdemque po-
tum essentialiter, scilicet corpus et san-
guinem Salvatoris.
11 *Rivos ejus inebria,* id est particulares D
baptismos ex Baptismo primitivæ Ecclesiæ
derivatos sicut rivi propagantur ex fonte :
hos rivos inebria, ita ut undique multi-
plicentur, et sacramentalibus gratiis im-
pleantur. *Multiplica genimina,* id est fru-
ctus *ejus,* quatenus plurimi renascantur
per Baptismum in Christo, sicque Ecclesia
impleatur fidelibus. *In stillicidiis ejus,* id
est in guttis Baptismi super capita bapti-
zatorum cadentibus dum baptizantur, *læ-
tabitur germinans,* id est sancta mater
Ecclesia, novos in Christo filios adipi-
scens ac procreans.
Benedices, id est, gratiarum munera 12
tribues, *coronæ,* id est populo ad te undi-
que confugienti per modum coronæ seu
circuli : sicut superius dictum est, Syna- *Ps.* VII, 8.
goga populorum circumdabit te. Infra quo-
que de Deo inducitur : Magnus et terribilis *Ps.* LXXXVIII, 8.
super omnes qui in circuitu ejus sunt.
Benedices ergo coronæ *anni benignitatis
tuæ,* id est tempori misericordiæ seu gra-
tiæ tuæ. Ac si dicat : Benedices populo
christiano tempore evangelicæ legis. An-
nus namque benignitatis divinæ, a primo
Christi adventu incepit, et usque ad finem
sæculi durat : et hoc tempore Deus populo
suo copiosius benedicit, quam tempore
legis naturalis ac scriptæ ; propterea ap-
pellatur tempus gratiæ et annus benigni-
tatis divinæ. *Et campi tui,* id est corda
fidelium, quæ tu colis, impinguas et fe-
cundas semine verbi, *replebuntur uberta-
te* divinorum charismatum, operationum
sanctarum, spiritualiumque profectuum.
Pinguescent speciosa deserti : id est, 13
animæ peccatorum a gratia derelictæ, et
tamen naturali summæ Trinitatis imagine
insignitæ atque decoratæ, in spiritualibus
bonis abundabunt per conversionem ad
fidem atque obedientiam Christi. Unde et
ipse ait : Venit Filius hominis quærere et *Luc.* XIX, 10.
salvum facere quod perierat. Et sicut di-
cit Apostolus, Ubi abundavit peccatum, *Rom.* V, 20.
abundat et gratia. Siquidem cui plus do- *Luc.* VII, 47.
natur, plus diligit. *Et exsultatione colles
accingentur.* Quemadmodum nomine mon-
tium intelliguntur Apostoli, sic nomine
collium, qui montibus sunt minores, in-
telliguntur viri perfecti, apostolicam vi-
tam sectantes, et maxime martyres, qui
non solum vitam, sed etiam passionem ac
mortem Apostolorum secuti sunt. Tales
igitur colles accingentur exsultatione, id
est gaudio spirituali, recipiendo in hac vi-
ta consolationem internam, in futuro au-
tem beatitudinem consummatam. *Induti* 14
sunt arietes ovium, id est, duces ovium
Christi, videlicet prælati, pastores atque

doctores, induti sunt fortitudine Spiritus A Sancti, sapientia et justitia, quatenus alios fortiter pascant, corripiant, instruant et confirment. Taliter induuntur veri et digni prælati Ecclesiæ, quatenus alios vita, doctrina, et omni perfectione præcedant. De arietibus sic indutis apud Jeremiam ait
Jer. III, 15. Dominus : Dabo vobis pastores juxta cor meum, et pascent vos scientia et doctrina. *Et valles,* id est subjecti et inferiores, *abundabunt frumento,* id est, semine verbi quod a suis superioribus audient, diligenter implebuntur, ut fructibus vitæ æternæ B ditentur. *Clamabunt,* affectuose orando, ac Dei beneficia confitendo; *etenim hymnum dicent,* Domino regratiantes pro universis beneficiis suis, ejusque bonitatem indesinenter laudantes, quemadmodum Do-
Is. LXV, 14. minus per Isaiam ait : Ecce servi mei laudabunt præ exsultatione cordis.

Ecce psalmum mirabili venustate splendentem transcurri : in quo Deus benedictus et sanctus pulchre laudatur, affectuosæ preces comprehenduntur, divina beneficia commemorantur. Conemur ergo totis viribus, tam immaculatam ac sanctam ducere vitam, ut Deum cum omni affectu laudemus, in ejus præconio delectemur, ipsum cordialiter invocemus, beneficiorumque ejus nunquam immemores efficiamur; sed taliter ei in præsenti hymnos cantemus, ut hinc emigrantes, in cœlesti Jerusalem eum continuo collaudemus.

PRECATIO.

Deus, Pater indulgentiæ, spes omnium finium terræ et in mari longe, impietatibus nostris, quæsumus, propitiare; et ne verba iniquorum super nos in æternum prævaleant, tua nos invicta tuitio non derelinquat.

ARTICULUS XXIX

ELUCIDATIO PSALMI SEXAGESIMI QUINTI : JUBILATE DEO, OMNIS TERRA; PSALMUM DICITE.

1 Psalmi præsentis titulus talis est : *In* C
* psalmi *finem, canticum, psalmus* * *resurrectionis :* id est, psalmus iste de spirituali fidelium resurrectione pertractans, et in finem, qui est vita æterna, nos dirigens, est canticum, id est exsultatio magna, de resurrectione prædicta.

Loquens ergo Propheta in persona Ecclesiæ, vel cujuslibet fidelis, ait : (1) *Jubilate Deo, omnis terra.* Jubilus gaudium est, quod propter exuberantiam suam non potest totaliter reprimi, neque totaliter D explicari : magis autem jubilatur mente, quam voce. Ait itaque : Jubilate, id est, ineffabiliter exsultate, Deo, id est in Deo et ad gloriam Dei, ex contemplatione bonitatis divinæ et ex consideratione beneficiorum ac promissorum ipsius : et hoc faciat omnis terra, id est totus mundus seu incolæ ejus, non solum Judæa, sed universa gentilitas ad fidem conversa, spemque futuræ resurrectionis per Christum adepta. Cui dicit etiam Isaias, Lauda, sterilis *Is.* LIV, 1.
quæ non paris, decanta laudem et hinni, quæ non parturiebas : quod ad plebem gentilium olim sterilem, nunc vero in Christo fecundam dictum esse, docet Aposto- *Gal.* IV, 27.
lus. *Psalmum dicite nomini ejus.* Psalmus 2
bonam operationem significat. Quid ergo est Deo psallere, nisi voce et opere ipsum laudare? Qui enim Deum verbis magnificat, et operibus inhonorat, sibimetipsi contradicit : imo, quoniam opera præpon-

derant verbis, magis affirmat Deum inhonorabilem esse, quam honorandum. *Date gloriam laudi ejus*, id est, clarificate laudem divinam verbis ac factis, docendo seu ostendendo quam excellenter laudandus sit Deus. Gloria quippe dicitur clara cum laude notitia. Dum ergo quis docet quam magnifica atque incomparabilis laus Deo debetur, tunc dat gloriam laudi ejus, id est, laudem Dei glorificat.

3 (2) *Dicite Deo,* confitendo magnificentiam ejus, majestatemque ejus laudando : *Quam terribilia sunt opera tua, Domine!* Terribilia namque sunt opera divinæ justitiæ quæ a principio mundi fecit, videlicet condemnando totum genus humanum (Rom. v, 12-19.) propter primorum parentum peccatum, perdendo mundum diluvio, (Gen. vii, 21-23.) submergendo Ægyptios in mari Rubro (Exod. xiv, 27, 28.); et alia quæ sacra Scriptura commemorat. Maxime tamen metuenda sunt opera Dei circa iniquos, quos æternaliter damnat. Unde scriptum est : Horribilis Dominus super impios. (Soph. ii, 11.) Et alibi : Unus est Altissimus, creator omnium omnipotens, rex potens et metuendus nimis. (Eccli. i, 8.) *In multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui,* id est, propter multa mirabilia atque miracula tua non convertentur ad te, potentiam tuam humiliter venerando : nam etsi verbis opera tua fatentur, tamen operibus negant. (Tit. i, 16.) Hoc modo mentiti sunt Christo Judæi, qui miracula ejus adscripserunt diabolo, dicentes, In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia (Luc. xi, 15.); et, Non est hic homo a Deo (Joann. ix, 16.); et, A Nazareth non surgit Propheta (Ibid. i, 46.). Sic quoque Deo mentiti sunt Ananias et uxor ipsius, dicente Petro ad Ananiam, Non es mentitus hominibus, sed Deo. (Act. v, 4.)

4 (3) *Omnis terra adoret te,* id est, cultum latriæ tibi soli exhibeant omnes homines in terra morantes, falsos deos spernendo, teque in omnibus et super omnia venerando. Adoratio enim proprie sumpta, est cultus latriæ, et soli Deo debetur, tanquam omnium creatori omnipotenti, altissimo principi, Deo vero, vivo, trino ac simplici. Unde Deus sublimis apud Isaiam testatur : Ego Dominus, hoc est nomen meum ; gloriam meam alteri non dabo, et laudem meam sculptilibus. (Is. xlii, 8.) In hoc quoque quod ait Propheta, Omnis terra adoret te, Deus, prophetavit implicite totum mundum ad unius Dei summi cultum fuisse convertendum, atque ab omnibus adorandum esse, sicut per Christi Apostolos factum est. Propter quod in Isaia habetur : Redemptor tuus, Sanctus Israel, Deus omnis terræ vocabitur (Ibid. liv, 5.); et apud Zachariam, In die illa erit Dominus rex super omnem terram. (Zach. xiv, 9.) *Et psallat tibi,* mentaliter te laudando : sicut ait Apostolus, Psallentes in cordibus vestris Deo semper. (Ephes. v, 19.) *Psalmum dicat nomini tuo,* ore seu vocibus te laudando : sicut ait Apostolus, Loquentes vobismetipsis in hymnis, et psalmis, et canticis spiritualibus. (Ibidem.)

5 (4) *Venite* ad audiendum verbum Dei, venite ad ecclesiam, venite non tam corporis gressu, quam fidei passu, contemplationis profectu, interiorique reditu ; *et videte* per contemplationem internam, per fidei lumen, per Spiritus Sancti irradiationem, *opera Dei,* qui est *terribilis in consiliis super filios hominum.* Hæc opera, in quibus Deus tam metuendus ostenditur, maxime sunt effectus prædestinationis ac reprobationis divinæ, quibus nonnulli per misericordiam sunt electi, ceteri vero, justitia exigente, præsciti.

Porro, quam terribilis sit Deus in consiliis super filios hominum, advertere possumus, si divinæ Scripturæ testimonia diligenter pensemus. Ecce Dominus apud Ezechielem ait : Revertimini et vivite, quia nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat. (Ezech. xviii, 32. Ibid. xxxiii, 11.) Cui concordat quod dicit Apostolus : Deus vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire. (I Tim. ii, 4.) Et nihilo minus in Actibus Apostolorum legitur : Vetati sunt (Paulus et sui) a Spiritu Sancto loqui verbum Dei in Asia, et non permisit eos Spiritus Jesu. (Act. xvi, 6, 7.) Quomodo ergo vult Deus omnes converti, quando ipsemet prohibet prædicatores ab instructione quorumdam ? Sed forte quis dicet

istud non esse multum mirabile, neque A Deum ostendi terribilem in consiliis super filios hominum ex isto facto; asseretque Spiritum Sanctum propterea prohibuisse Paulum ab informatione Asianorum, quia prævidit eos non credituros, et ita ad misericordiam pertinet, quod verbum Dei eis prædicatum non fuit; vel forte, quoniam digni non erant prædicationem divini verbi audire. Sed nonne aliis multis prædicatum est Evangelium Christi a sanctis Apostolis, qui illud non receperunt, atque omnino indigni fuerunt? Denique fortius B movet quod ad Ezechielem Dominus ait :
Ezech. III, 4-7. Fili hominis, vade ad domum Israel. Non enim ad populum profundi sermonis et ignotæ linguæ tu mitteris : et si ad illos mittereris, ipsi audirent te; domus autem Israel nolunt audire te, quia nolunt audire me. Ecce non misit sanctum Prophetam ad eos quos noverat audituros, si eis missus fuisset Propheta; et misit eum ad eos quos noverat non audituros. Nonne terribile est hoc consilium justi Dei? Terribile quoque est illud consilium Dei, quod Pau- C lus ad Romanos, de Jacob et Esau loquens,
Rom. IX, 11-13. commemorat : Quum nondum nati fuissent, aut aliquid egissent boni aut mali, ut secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est, Quia major serviet minori : sic-
Malach. I, 2, 3. ut scriptum est, Quoniam Jacob dilexi, Esau autem odio habui.

Alia multa sunt in divinis Scripturis, in quibus Deus terribilis esse demonstratur in consiliis suis super filios hominum : quæ investigatione non indigent, sed pia D ac sobria fide. Propter quod Salomon pro-
Prov. XXV, 27. testatur : Sicut qui mel comedit multum, non est ei bonum; sic qui perscrutator est majestatis, opprimetur a gloria. Verumtamen advertendum quod consilium proprie sumptum, non competit Deo. Consilium namque proprie dicitur inquisitio de faciendis, et ita dubitationem præsupponit. Propterea Damascenus : Consilium, inquit, est ignorantis naturæ. Dum ergo consilium Deo adscribitur, sumitur ipsum consilium pro eo quod perfectionis in ipso est, omni sua imperfectione seclusa.

5 *Qui convertit mare in aridam.* Hoc 6
Deus ad litteram fecit in mari Rubro at- *Exod.* XIV, 21; *Josue* III, 16, 17.
que Jordane. Spiritualiter vero per mare intelliguntur peccatores in fluctibus vitiorum submersi : hos Deus convertit in aridam, dum fluctuatione animi vitiosa per gratiam Dei exstincta, incipiunt igne amoris siccari, justitiamque sitire. *In flumine,* id est in mundo, qui mari magno et flumini comparatur; vel, In flumine præsentis mortalitatis; vel, In flumine tentationum et adversitatum; *pertransibunt* homines boni, *pede* sancti desiderii, suspirando ad patriam, et ob æternæ vitæ amorem omnia prospera mundi spernentes, omnia quoque ejus adversa fortiter tolerantes, quemadmodum monet Apostolus:
Deponentes omne pondus et circumstans *Hebr.* XII, 1, 2.
nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, adspicientes in auctorem fidei et consummatorem Jesum. *Ibi lætabimur in ipso,* id est, in prædicta transitione de via ad patriam, de mundo ad cœlum, de fluctibus vitiorum ad quietis securitatisque portum, gaudebimus spirituali lætitia, sicut in omni actu virtuoso gaudendum est in eo, de quo subjungitur :

(6) *Qui dominatur,* in cœlo et terra omni- 7
busque abyssis, *in virtute sua* sibi consubstantiali, coæterna ac propria, non aliena aut aliunde adepta, *in æternum,* sine fine, sicut de Deo conscriptum est : Juxta *Dan.* IV, 32, 31.
voluntatem suam facit tam in virtutibus cœli, quam in habitatoribus terræ; et non est qui resistat manui ejus. Potestas ejus, potestas sempiterna, et regnum ejus in generatione et generationem. *Oculi ejus super gentes respiciunt,* id est, intellectus divinus omnia opera hominum intuetur ac pensat, ut singulis quod merentur restituat. Unde ipse Dominus dicit : Si occul- *Jer.* XXIII, 24.
tabitur vir in absconditis, et ego non videbo eum? Et alibi : Domine Deus, cujus *Ibid.* XXXII, 19.
oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, ut reddas unicuique secundum

vias suas. *Qui exasperant,* id est, Deum A
ad iracundiam provocant ex pertinacia et
elatione peccando, *non exaltentur in se-
metipsis,* id est, in interioribus suis nihil
proficiant, sed omni gratia destituantur,
Num. xv, 30. atque dispereant, sicut ait Scriptura : Ani-
ma quæ per superbiam aliquid commise-
rit, quoniam adversus Dominum rebellis
fuit, peribit de populo suo. Hæc autem
Propheta non imprecando, sed prænunti-
ando, aut divinæ se justitiæ conformando
locutus est. Et quoniam (ut per Ezechie-
Ezech. II, III, XII, XVII, XLIV. lem Dominus frequentissime asserit) do- B
mus Israel exasperans fuit, idcirco exal-
tati non sunt, sed propter iniquitatem
suam in Christum commissam, humiliati
sunt, oppressi, dejecti.
8 7 *Benedicite, gentes, Deum nostrum,*
ipsum laudando, *et auditam facite vocem
laudis ejus,* coram aliis ipsum glorifican-
do, et universos, quantum potestis, ad
9 ejus laudem alliciendo. (8) *Qui posuit ani-
mam meam ad vitam* spiritualem, a morte
peccati eam eripiens, et dono gratiæ eam
Ephes. II, 4, 5. vivificans : sicut ait Apostolus : Deus qui C
dives est in misericordia, propter nimiam
caritatem suam, qua dilexit nos, quum es-
semus mortui peccatis, convivificavit nos
in Christo, cujus gratia estis salvati. *Et non
dedit in commotionem pedes meos :* id est,
desideria mea et opera non permisit esse
instabilia, vaga et lubrica ; sed confirma-
vit ac fixit cor meum in se, ita quod nec
propter tentationes diaboli, nec propter
blandimenta adversitatesve sæculi, potui
ab ejus amore atque obsequio separari :
imo perseverantiam contulit mihi. Hoc D
modo stabiliti erant pedes Apostoli, dicen-
Rom. VIII, 38, 39. tis : Certus sum quia neque mors, neque
vita, neque angeli, neque principatus, ne-
que creatura alia poterit nos separare a
caritate Dei.
10 (9) *Quoniam probasti nos, Deus,* per ad-
versa et prospera, per te ipsum quoque
effective, et per adversarios nostræ salutis
permissive. Probat equidem Deus homines,
quatenus innotescat, non ipsi Deo, sed
aliis, an veraciter timeant Deum, non re-
cedendo ab ejus præceptis propter ea quæ
retrahere solent a bono. Et hoc facit Deus
interdum effective, per se vel per suos
pios ministros, non statim preces oran-
tium exaudiendo, gratiam suspendendo,
penuriam seu aliquam infirmitatem infli-
gendo. Propter quod Moyses : Recordabe- *Deut.* VIII, 2.
ris, inquit, cuncti itineris per quod adduxit
te Dominus Deus tuus, ut affligeret te at-
que tentaret, et nota fierent quæ versa-
bantur in corde tuo, utrum custodires
mandata illius, an non. Interdum autem
probat nos Deus permissive, per tentatio-
nes dæmonum persecutionesque hominum,
juxta illud : Tanquam aurum in fornace *Sap.* III, 6.
probavit eos Dominus. *Igne nos examina-
sti,* id est, acuta tribulatione nos discussi-
sti, si fideliter essemus tibi adhærentes,
sicut examinatur argentum, id est, quem-
admodum per ignem inquiritur an aliquid
sit verum argentum. Hinc enim in libro
Job dicitur : Deus scit viam meam, et pro- *Job* XXIII, 10.
bavit me quasi aurum quod per ignem
transit.
(10) *Induxisti nos in laqueum.* Quidam 11
est laqueus deceptionis et culpæ ; alius
vero est laqueus probationis et pœnæ. In
primum laqueum introducit nos Deus per-
missive, dum nos suo justo judicio tentari,
separari *, ac falli permittit. In laqueum * superari
vero secundum sæpe inducit nos effecti-
ve, quandoque vero permissive dumta-
xat. *Posuisti tribulationes in dorso nostro.*
Per dorsum intelligitur totus homo, qui
frequenter anima et corpore tribulatur.
Quemadmodum enim super dorsum cor-
poris onera ponuntur et deferuntur, sic
super totum hominem variæ tribulationes
cadunt ac perferuntur. *Imposuisti homi-* 12
nes super capita nostra, id est super nos
ipsos et super propriam nostram liberta-
tem ac rationem : ita quod nec proprium
sensum, nec propriam voluntatem sequi
præsumimus. Hoc Deus aliquando effici-
enter agit, sicut dum bonos præsidere fa-
cit ; interdum vero permissive, sicut dum
impii præferuntur. Unde apud Job habe- *Ibid.* XXXIV, 30.
tur : Regnare facit Deus hominem hypo-

critam propter peccata populi. Et Dominus A
Is. III, 4. dicit per Isaiam : Dabo pueros principes
eorum, et effeminati dominabuntur eis.
Dum ergo indigni et impii præsunt, patienter ferre debemus, a quorum dominio
liberari nequimus, cogitantes sic accidisse
propter nostra demerita; nec debemus potestati resistere quantumcumque aperta et
magna sit præsidentis iniquitas, dummodo ea præcipiat in quibus ei subjicimur,
utpote quæ divino honori et nostræ saluti
non opponuntur.

11 *Transivimus per ignem et aquam*, id B
est per contrarias pœnas, sustinendo afflictiones oppositas, ut sunt abundans aeris
seu corporis calor, et intemperata frigiditas. Vel, per ignem et aquam, tanquam
per duo extrema, intelligenda sunt omnia
genera tribulationum intermedia, quibus
electi in hoc mundo purgantur, quemad-
Job V, 17. modum scriptum est : Beatus homo qui
corripitur a Domino. *Et eduxisti nos in*
I Cor. X, 13. *refrigerium.* Non enim permittit nos Deus
tentari supra id quod possumus, nec solet
tribulatio esse continua; sed Deus vicis- C
sim consolatur et relevat suos fideles,
Job V, 17, 18. quemadmodum scriptum est : Increpationem Domini ne reprobes, quoniam ipse
vulnerat, et medetur; percutit, et manus
Tob. III, 21, 22. ejus sanabunt. Et alibi : Pro certo habet
omnis qui colit te, Domine, quia si in tribulatione fuerit, liberabitur : quia post
tempestatem tranquillum facis, et post fletum exsultationem infundis. Denique, si
in hac vita refrigerium non præstatur, in
futuro utique tanto copiosius dabitur, quanto jam magis negatur. D

13 12 *Introibo in domum tuam*, id est ad
animam meam, quæ est domus et templum
sui Creatoris, dummodo juste vivat, examinando, dijudicando et exercitando me
Is. XLVI, 8. ipsum : quemadmodum scriptum est, Re-
Galat. VI, 1. dite, prævaricatores, ad cor; et alibi, Considera te ipsum. Vel, Introibo in domum
tuam, puta militantem Ecclesiam, fide et
opere in ecclesiastica unitate morando. Vel,
Introibo, ut confido, post hanc vitam, in
domum tuam, id est in regnum cœlorum
seu Ecclesiam triumphantem, sicut tu, Domine Jesu, dixisti : Pater, quos dedisti *Joann.* XVII, 24.
mihi, volo ut ubi ego sum, et illi sint mecum. In quamlibet harum domorum introibo *in holocaustis*, id est in fervida oblatione mei ipsius, me totum tuæ voluntati
offerendo et exponendo, nec aliquid mihi
proprium retinendo. Holocaustum namque
dicebatur sacrificium divinæ majestati oblatum, quod ad ejus honorem totaliter
comburebatur, in signum quod homo debet se ipsum omnino relinquere, atque
divino honori se penitus mancipare cum
ardenti amore. Dum ergo hoc modo nos
Deo impendimus, domum ejus ingredimur,
Deo unimur, et in ipso manemus. *Reddam
tibi vota mea*, id est, promissa mea persolvam, quæ vel in Baptismo, vel in Ordinis seu religionis susceptione promisi.
Secundum quod Salomon jubet : Si quid *Eccle.* V, 3.
vovisti Deo, ne moreris reddere; displicet
enim ei stulta et infidelis promissio. Vel,
Reddam tibi vota mea, id est, tibi soli offeram omnia desideria mea, nil desiderando extra te, præter te, contra te, sed totum
affectum colligendo in te : sicut superius
dictum est, Domine, ante te omne deside- *Ps.* XXXVII, 10.
rium meum. *Quæ* promissa seu desideria 14
distinxerunt, id est, distincte et ordinate
pronuntiaverunt, *labia mea*. Si enim illicitum aliquid esset promissum, non esset
solvendum.

15 *Et locutum est os meum* verba promissionis et orationis, *in tribulatione mea*.
Homines enim in tribulatione constituti,
orationes atque promissiones facere solent
ut liberentur. Quid autem promiserit, subjungit : 14 *Holocausta medullata*, id est 15
bona ac pinguia, scilicet me ipsum igne
amoris inflammatum, et corpore ac anima
tuæ voluntati paratum, *offeram tibi*, o Domine Deus, *cum incenso arietum*, id est
cum oratione ducum gregis dominici, videlicet prælatorum Ecclesiæ, quatenus per
intercessionem eorum fiat accepta oblatio
mea. *Offeram tibi boves*, id est doctores
ac prædicatores verbi Dei, *cum hircis*, id
est peccatoribus pœnitentibus, ut omnes

isti orent pro me. Recte autem per holo- A
causta medullata accipitur proprii corpo-
ris et animæ amorosa oblatio : quia me-
dulla, quæ est ossis pinguedo, designat
cordis devotionem atque amorem. Arietes
vero dicuntur prælati, quoniam sicut aries
ductor est ovium, sic ipsi aliorum ducto-
I Cor. IX, 9. res sunt. Boves quoque (teste Apostolo)
prædicatores figurant, eo quod corda au-
dientium vomere prædicationis scindant,
et semine verbi fecundent. Hircus etiam,
qui est animal vile ac fœtidum, peccatores
significat.
16 (15) *Venite* mentis affectu, et si opus est,
Eccli. LI, 31. etiam corporis gressu, et in domo disci-
plinæ congregate vos ; *audite* auribus car-
nis et cordis, *et narrabo* vobis, o *omnes
qui timetis Deum* timore casto et filiali.
Talibus namque narranda sunt occulta ac
specialia dona Creatoris, non impœniten-
tibus et perversis, juxta illud Salvatoris :
Matth. VII, 6. Nolite sanctum dare canibus, neque mar-
garitas vestras ponatis ante porcos. Quid
autem narrare velit, adjungit : *quanta fe-
cit animæ meæ,* id est, quam multa bene- C
ficia pie et dulciter contulit mihi, præser-
vando a malis, conservando in bonis. Debet
autem quilibet diligenter pensare specialia
beneficia Dei sibi exhibita, quatenus Deo
gratus exsistat. Elucescit ex his quoque,
quod interdum specialia beneficia Dei,
sint aliis enarranda ad gloriam Dei et ædi-
ficationem auditorum, sicut in Evangelio
Luc. VIII, 39. Christus ait cuidam : Vade, et narra quan-
ta tibi fecit Deus. Hæc autem enarratio
maxime licita est prælatis, et eis qui ina-
nis gloriæ tentationem vicerunt ; ceteris D
non videtur multum secura, nisi ædifica-
tio proximi id requirat. Propter quod Chri-
Matth. VIII, 4. stus in Evangelio cuidam ait : Vide ne-
Is. XXIV, 16. mini dixeris. Et Isaias : Secretum, inquit,
17 meum mihi, secretum meum mihi. (16) *Ad
ipsum ore meo clamavi,* Deum laudando
et invocando, *et exsultavi sub lingua mea,*
id est, delectationem quamdam in consci-
entia sensi ex ipsa laude et invocatione
Altissimi. Hæc autem delectatio mentis
quandoque tam magna est, ut redundet in

corpus, faciatque delectationem seu exsul-
tationem in ore.
(17) *Iniquitatem si adspexi in corde meo,* 18
per approbationem seu consensum pecca-
ti, *non exaudiet Dominus.* Qui enim sibi
de peccato mortali conscius est, in pec-
candi proposito manens, non exauditur,
quemadmodum scriptum est : Deus non Job VIII, 20.
projiciet simplicem, nec porriget manum
malignis. Et in Evangelio legitur : Sci- Joann. IX, 31.
mus quoniam peccatores Deus non audit.
(18) *Propterea,* id est, quia mihi de pecca- 19
B to mortali conscius non sum, *exaudivit
Deus, et,* pro id est, *intendit** *voci depreca-* * attendit
tionis meæ. Hoc est quod in libro Job scri-
bitur : Si Omnipotentem fueris depreca- Job VIII, 5, 6.
tus, si mundus et rectus incesseris, statim
evigilabit ad te ; et alibi, Si quis cultor Joann. IX, 31.
est Dei, et voluntatem ejus facit, hunc
exaudit. Oranti autem et in peccandi pro-
posito perseveranti, Dominus per Jere-
miam ait : Quid clamas ad me? Insanabilis Jer. XXX, 15.
est dolor tuus. Oportet ergo ut vitam stu-
deamus precibus conformare, proponentes
semper ex toto corde emendationem in
omnibus.

Postremo, vir sanctus gratias refert Deo
de beneficiis tantis. (19) *Benedictus Deus,* 20
id est, benedictus sit et laudetur seu bene-
dicatur ab omnibus, *qui non amovit ora-
tionem meam, et misericordiam suam a
me,* sed eam pie accepit, misericorditerque
implevit.

Ecce in psalmo isto præclaro accenditur
animus noster in laude divina, renovatur
in eo divinorum beneficiorum memoria,
informatur in eo intellectus noster quanta
oporteat pati electos in vita præsenti, ro-
boratur quoque in eo bonum propositum
bene agendi. Cum omni ergo hilaritate,
fervore, compunctione et puritate decante-
mus hunc psalmum, in laude divina inti-
me gloriantes, Deumque sublimem ab om-
nibus benedici ac honorari optantes, ejus
beneficia affectuose reminiscentes, ob ejus
amorem universa contraria libentissime
tolerantes, et sibi in omnibus finaliter re-
gratiantes.

PRECATIO.

Deus conditor universorum, qui dominaris in virtute tua in æternum, oculis A clementiæ, quæsumus, super nos semper respice; pone animam nostram ad bonæ actionis vitam, et nunquam amoveas a nobis misericordiam tuam.

ARTICULUS XXX

EXPOSITIO PSALMI SEXAGESIMI SEXTI : DEUS MISEREATUR NOSTRI.

Hujus insuper psalmi iste est titulus :
1 *In finem, in hymnis, psalmus cantici David :* id est, psalmus iste in finem seu Christum nos dirigens, est psalmus cantici, id est spiritualis jucunditatis, et convenit David, id est fideli, in hymnis, id est in laudibus Deo exhibendis. Psalmus iste ad litteram est invocatio et gratiarum actio pro Christi incarnatione olim futura, jamque præterita.

2 Ait ergo : (1) *Deus misereatur nostri,* culpam nostram delendo, et omne impedimentum a Christi adventu impediens removendo, *et benedicat nobis,* id est, munera gratiæ nobis impendat, eademque in nobis copiose multiplicet. Benedicit autem Creator rationali creaturæ, eam per gratiam sanctificando. Creatura quoque benedicit Creatori, eum laudando et omne bonum ipsi attribuendo. *Illuminet vultum suum super nos,* id est, intellectum suum faciat radiare super nos : sicut superius
Ps. xxx, 17. dictum est, Illustra faciem tuam super servum tuum. Illuminat igitur Deus vultum suum super nos, dum per sapientiam nobis ab ipso infusam, facit nos contemplatores intellectus divini, dumque precibus nostris et actibus pie arridet. *Et misereatur nostri,* præservando nos a malis futuris, ne efficiamur adventu ejus indigni,
3 gratiam pristinam amittendo. (2) *Ut cognoscamus,* o Deus Pater, *in terra,* id est in præsenti exsilio, *viam tuam,* ambulando in præceptis legis divinæ; vel, Viam, id est B Christum, qui de se ipso ait, Ego sum via, veritas et vita. Joann. xiv, 6. *In omnibus gentibus salutare tuum :* id est, ad hoc peto misereri, ut cognoscamus omnes gentes converti ad Christum, qui est salutare tuum : de quo Simeon ait, Quia viderunt oculi mei salutare tuum. Luc. II, 30. Orat ergo fidelis in isto versu pro illuminatione Spiritus Sancti, ne erret in via vitæ præsentis, sed operando cognoscat, et cognoscendo ambulet in via Domini, de qua Salvator in Evangelio dicit : Quam angusta est via quæ ducit ad vitam! et pauci inveniunt eam. Matth. VII, 14. C Unde apud Tobiam habetur : Pete a Deo ut viam tuam dirigat. Tob. IV, 20. In hoc quoque quod ait, In omnibus gentibus salutare tuum, orat Christum ab omnibus gentibus agnosci et honorari.

Consequenter pro beneficio incarnationis Christi, conversionisque mundi, gratias agit. (3) *Confiteantur tibi populi, Deus,* 4
confessione laudis tuæ et propriæ culpæ, te glorificando, et se ipsos accusando; *confiteantur tibi populi omnes,* beneficia tua D recolendo ac prædicando, tibique gratias infinitas referendo pro Christi incarnatione et sua conversione : quemadmodum ab Isaia scriptum est, Miserationum Domini recordabor, Is. LXIII, 7. laudem Domini super omnibus quæ reddidit nobis, et quæ largitus est nobis secundum indulgentiam suam.

(4) *Lætentur* interiori lætitia, *et exsultent,* 5
forinsecus signa internæ jucunditatis ostendendo, *gentes* ad fidem Christi vocatæ, *quoniam judicas populos in æquitate.* Nunc

enim quotidie judicat Deus populos in
æquitate judicio discretionis : de quo ait
Joann. XII. 31. Salvator, Nunc judicium est mundi. Nam
Ephes. VI. 9. sine personarum acceptione dat Deus fidem et gratiam cunctis se disponentibus,
et quod in se est facientibus, ceteros derelinquens : et ita nunc separat electos a
reprobis voto et merito. In morte autem
cujuslibet atque in fine sæculi erit judi-
Matth. XXV. 32. cium remunerationis, quo separabuntur
boni a malis loco et præmio. Sed quoniam,
Hebr. X. 31. teste Apostolo, Horrendum est incidere in
manus Dei viventis, mirum apparet cur
hortetur Propheta gentes lætari, et non
potius formidare, quoniam Deus judicat
populos in æquitate, nisi quod illas gentes
alloquitur, de quibus prædixit : Confiteantur tibi populi, Deus. Qui enim Deum nunc
laudant, seque accusant et corrigunt, futurum judicium securi exspectant, et de
ejus adventu gaudere merito possunt, quoniam tunc beatam immortalitatem beatitudinemque completam recipient. Propter
Luc. XXI. 28. quod Christus discipulos exhortatur : His
autem fieri incipientibus, levate capita vestra, id est, exhilarate corda, quoniam appropinquat redemptio vestra. Ideo quoque gentes præsertim lætentur, quia *et
gentes in terra dirigis,* per gratiam tuam
atque angelicam opem dirigendo eas in
viam salutis æternæ. Hac namque directione maxime indigemus, juxta illud Je-
Jer. X. 23. remiæ : Scio, Domine, quia non est hominis via ejus, nec viri est ut ambulet, et
dirigat gressus suos.
6 (5) *Confiteantur tibi populi, Deus, con-
fiteantur tibi populi omnes.* Resumitur versus iste propter sententiæ suæ jucundam
7 et fructuosam dulcedinem. *Terra dedit fru-
ctum suum,* id est, virgo Maria peperit
Is. XLV. 8. Christum. De qua terra scriptum est : Aperiatur terra et germinet Salvatorem. De
fructu etiam hujus terræ apud Isaiam in-
Ibid. IV. 2. ducitur : In die illa erit germen Domini in
magnificentia et gloria, et fructus terræ
sublimis. Moraliter vero terra dat fructum,
dum sancta Ecclesia filios suos spiritualiter instruit, perficit et conservat, et dum

A corpus nostrum sobrie vivit, profectibus animæ in cunctis deserviens.

6 *Benedicat nos Deus, Deus noster, be- 8
nedicat nos Deus.* Quamvis oratio ista ad totam superbeatissimam Trinitatem, singulasque divinas Personas dirigi possit, tamen
ad insinuandum personalem distinctionem
in Deo, hoc modo exponi potest : Benedicat
nos Deus Pater per Filium suum : quem-
admodum ait Apostolus, Benedixit nos in *Ephes.* I, 3.
omni benedictione spirituali in cœlestibus
in Christo Jesu. Benedicat etiam nos Deus
B noster, id est Filius Dei incarnatus, qui
specialiter dicitur Deus noster, juxta illud,
Hoc est nomen quod vocabunt eum, Domi- *Jer.* XXIII. 6.
nus justus noster ; et illud, Vocabitur no- *Matth.* I.
men ejus Emmanuel, quod interpretatur, 23 ; *Is.* VII, 14.
nobiscum Deus. Benedicat nos Deus, id est
Spiritus Sanctus. *Et metuant eum,* scilicet Deum unum in essentia, et trinum in
personis, *omnes fines terræ,* id est omnes
homines in toto orbe morantes : hi metuant Deum timore sancto ac filiali. Secundum doctores catholicos, in eo quod
C ter nominatur hic Deus, et post singulariter repetitur, Eum, innuitur Trinitas in
personis, et unitas in natura, quemadmo-
dum de Seraphim per Isaiam dicitur : Cla- *Is.* VI, 3.
mabant alter ad alterum, Sanctus, Sanctus,
Sanctus. Dominus Deus exercituum. Et
Dominus per Zachariam dixit ad Satan :
Increpet Dominus in te, Satan, et increpet *Zach.* III, 2.
Dominus in te. Judæi tamen affirmant,
quod in talibus locis Scripturæ ter dicitur
Deus, propter majorem expressionem, secundum quod apud Jeremiam habetur :
D Terra, terra, terra, audi verbum Domini. *Jer.* XXII, 29.

Ecce psalmus brevis, et omni fervore ac devotione plenissimus. Conformemus ergo cordis nostri affectum sacratissimis verbis psalmi præsentis, totisque medullis divinam in omnibus misericordiam imploremus, quatenus vitiis pulsis, benedictionibus Christi ditemur, divinique vultus illustratione erudiamur. Deinde pro omni bono communi et generali universorum salute cordialissime Deum deprecemur, quatenus omnes Domino confiteantur, et

eum honorent. In hujuscemodi etenim pre- A ce divinæ mentis amori utcumque assimilamur, sequentes Patrem nostrum cœle-
Tim. ii, 4. stem, qui omnes homines vult salvos fieri,
Matth. v, 45. et solem suum facit super bonos impiosque
I Tim. ii, 1, 2. oriri. Unde ait divinus Apostolus : Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, etc., pro omnibus hominibus, pro regibus, etc., ut quietam et tranquillam vitam agamus in omni pietate.

PRECATIO.

Deus miserator omnium, Deus lux lucis et fons luminis, illumina super nos vultum tuæ miserationis, benedic nos, et fac cognoscere in terra viam tuam : ut in hac inoffense ambulantes, lætantes et exsultantes, ad mansionem pertingamus æternam, qui in Trinitate vivis et regnas, Deus.

ARTICULUS XXXI

EXPLANATIO PSALMI SEXAGESIMI SEPTIMI : EXSURGAT DEUS.

1 Declarandi nunc psalmi titulus est : *In finem, psalmus cantici David :* id est, psalmus iste in Christum nos erigens, est cantici, id est spiritualis exsultationis, quia de nostræ reparationis mysteriis copiose et clare pertractat : et convenit David prophetæ, tanquam auctori; significato autem per David, videlicet Christo, competit sicut subjecto. Præsens etenim psalmus iste ad litteram loquitur de Christo et ejus mysteriis : quia Apostolus plenus Spiritu Sancto, introducit hujus psalmi scripturam de
Ephes. iv, 7, 8. missione Spiritus Sancti : Unicuique, in- C quiens, nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi : propter quod dicit, Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem, dedit dona homini-
Ibid. 9. bus. Et subjungit : Quod autem ascendit, quid est, nisi quia descendit primum in inferiores partes terræ ? Ecce per hanc scripturam, Christi ascensionem probat Apostolus. Probatio autem non valet, nisi ex sensu litterali, ut Augustinus testatur.

2 Ait ergo : (1) *Exsurgat Deus,* id est, D Christus qui est verus Deus, a morte resurgat; *et dissipentur inimici ejus,* id est, Judæi qui eum occiderunt, vastentur, dispergantur et occidantur. Hoc enim con- B tigit eis a Tito atque Romanis in ultionem sanguinis Christi, quemadmodum apud Danielem prædictum est : Civitatem et san- Dan. ix, 26.
ctuarium dissipabit populus cum duce venturo. *Et fugiant qui oderunt eum, a facie ejus,* id est infideles Judæi, de quibus Christus in Evangelio ait, Nunc autem Joann. xv, 24.
et viderunt et oderunt et me et Patrem meum gratis : hi fugiant a facie ejus, id est ab adspectu seu animadversione vindictæ, quam Christus in eos exercuit per Romanos. De qua vindicta Christus apud Isaiam ait : Dies ultionis in corde meo, an- Is. lxiii, 4.
nus retributionis meæ venit. Nam ante obsidionem Judææ a Romanis, omnes Judæi confugerant in Jerusalem propter timorem illorum. (2) *Sicut deficit fumus, deficiant.* 3
Sicut enim deficit fumus lignis subtractis, ita prædicti Judæi defecerunt victualibus jam consumptis, compulsique sunt se hostibus tradere. Paulatim quoque defecerunt ab illo tempore usque in præsens, non solum numero et merito, sed potestate, regno, sacerdotio, et omni honore legis paternæ. *Sicut fluit cera a facie,* id est ab adspectu et influentia, *ignis, sic pereant peccatores,* id est Christicidæ prædicti, *a facie Dei,* id est ab adspectu et inflictione ultionis divinæ : non ut eorum essen-

tia corrumpatur, sed ut omnis gratia eis A
subtrahatur, et in præsenti vita multipli-
citer opprimantur, atque in sæculo futu-
ro æternaliter crucientur.

Denique locus iste, de invisibilibus Chri-
sti hostibus intelligi potest, ut sit sensus :
Exsurgat Deus (ut dictum est), *et dissi-
pentur inimici ejus :* id est, potestas et
malignitas dæmonum, quibus hominibus
nocuerunt, debilitentur. Christus namque
Luc. XI, 21, 22. fortem armatum ligavit, et merito suæ
passionis dæmonum potestatem maxime
minoravit. *Et fugiant qui oderunt eum,* B
id est, dæmones a cordibus peccatorum
atque corporibus obsessorum ejiciantur, *a
facie ejus,* id est virtute præsentiæ Chri-
sti, qui operatur ubique. Unde Christus
Joann. XII, 31. passione instante, dixit : Nunc princeps
hujus mundi ejicietur foras. Post resur
Marc. XVI, 17. rectionem quoque ait Apostolis : Signa eos
qui crediderint, hæc sequentur : In no-
mine meo dæmonia ejicient. *Sicut deficit
fumus, deficiant :* id est, cultus dæmo-
num seu idololatria per Christi ministros
evacuetur, et ipsi diaboli a Christi Apo- C
stolis et eorum successoribus penitus su-
perentur, solusque Christus a sæculo sicut
Deus colatur. Unde per Isaiam dicitur :
Is. II, 17, 18. Elevabitur Dominus solus in die illa, et
idola penitus conterentur. Hinc etiam ait
Luc. X, 19. Salvator : Ecce dedi vobis potestatem cal-
candi super omnem virtutem inimici, et
nihil vobis nocebit. *Sicut fluit cera a fa-
cie ignis, sic pereant peccatores,* id est
diaboli in malo obstinati, *a facie Dei :*
quia in fine mundi in infernum retru-
dentur. Ad litteram quoque, istud imple- D
tum fuit in Jesu Christo adhuc in mundo
conversante, secundum quod in Evangelio
Marc. III, 10-12. legitur : Quotquot habebant plagas, et spi-
ritus immundi quum Jesum videbant, pro-
cidebant ei, dicentes : Tu es Filius Dei. Et
Matth. VIII, 29. iterum : Quid nobis, inquiunt, et tibi,
Jesu, fili Dei summi ? Venisti ante tempus
perdere nos ?

Potest etiam locus iste magis commu-
niter explanari, et de Deo secundum di-
vinam operationem intelligi, hoc modo :
Exsurgat Deus, non motu aut loco, sed
operatione, quatenus bonis subveniat, im-
piisque resistat, et ita per modum exsur-
gentis se habeat, sicut superius dictum
est : Exsurge, Domine, adjuva nos. *Et dis-* *Ps.* XLIII, 26.
sipentur inimici ejus, qui nolunt conver-
ti, videlicet hæretici, schismatici, pagani,
Judæi, et indurati. *Et fugiant qui oderunt
eum, a facie ejus,* id est, taliter flagellen-
tur a Deo, ut se abscondere cupiant, nec
tamen possint, quoniam Deus ubique est.
Unde ait Scriptura : Reges terræ, princi- *Apoc.* VI, 15, 16.
pes, tribuni, divites et fortes, absconde-
runt se in speluncis et petris montium,
dicentes montibus et petris : Cadite super
nos, et abscondite nos a facie sedentis su-
per thronum, et ab ira Agni. *Sicut deficit
fumus, deficiant,* ne opus malum queant
implere, et sanctis nocere. Impii namque
indesinenter deficiunt, quoniam tanquam *Ps.* XXXVI, 2.
fœnum velociter arescent. *Sicut fluit ce-
ra a facie ignis,* etc. Hoc est quod apud
Isaiam scriptum est : Sicut devorat sti- *Is.* V, 24.
pulam lingua ignis, sic radix impiorum
quasi favilla erit, et germen eorum ut pul-
vis ascendet.

Hæc autem orat Ecclesia, quilibetque
fidelis, non zelo vindictæ, sed amore ju-
stitiæ, conformans se æquitati divinæ. Vel
orat, ut in præsenti sæculo castigentur, ne
æternaliter condemnentur. Possent autem
ista, dissipatio, fuga, defectio ac disperi-
tio peccatorum, accipi in bono, videlicet ut
oremus in eis dissipari, fugari, deficere at-
que perire, non naturam aut gratiam, sed
malitiam. Unusquisque vero tentatus, ver-
sus istos dicere potest pro dissipatione, ex-
pulsione atque victoria dæmonum, scilicet
ut Deus ad auxilium suum exsurgat, sicque
virtute gratiæ Dei dæmones tentatores dis-
sipentur, fugiant, deficiant, pereant.

5 *Et justi epulentur et exsultent in* 4
conspectu Dei, et delectentur in lætitia.
Hoc ad litteram accipi potest de sanctis
Apostolis ac primitiva Ecclesia in Jerusa-
lem primo collecta. De quibus scribitur
in Actis Apostolorum : Erant perseveran- *Act.* II, 42.
tes in doctrina et communicatione fractio-

Act. II, 44. nis panis; et iterum : Omnes qui credebant, erant pariter, et erant illis omnia
Ibid. 46. communia; et sumebant cibum cum exsultatione et simplicitate cordis.

Generaliter vero exponi potest hoc modo : *Et justi epulentur,* nunc per fidem
Eccli. XV, 3. contemplatione divina, reficianturque pane vitæ et intellectus, et aqua sapientiæ salutaris, id est caritate et gratia ac donis Spiritus Sancti, præcipue autem Sacramento corporis et sanguinis Christi. In fu-
Luc. XIV, 15. turo quoque epulentur cum angelis, manducantes panem in regno Dei, id est, ipsa superbeatissima Deitate, quæ est omnium Beatorum refectio, beatifice perfruentes. De hac enim epulatione spirituali ait Sa-
Cant. V, 1. lomon in Canticis : Comedite, amici, et bibite; et inebriamini, carissimi. Et Filius
Luc. XXII, 29, 30. Dei ait ad suos : Ego dispono vobis regnum, ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo. *Et exsultent in conspectu Dei,* id est, justi gaudeant coram
II Cor. X, 17. Deo : sicut Apostolus dicit, Qui gloriatur, in Domino glorietur. In præsenti enim vita coram Deo, seu in conspectu divino exsultare, est de his et in his lætari, quæ Deo sunt placita, atque se ipsum coram Deo statuere, et in serenitate sanctæ conscientiæ de actibus virtuosis ac divino honore gaudere. In patria enim Sancti exsultant in conspectu Dei, id est de ipsa
I Joann. III, 2. visione divinæ essentiæ, quoniam vident eum sicuti est. Propter quod dictum est
Ps. XV, 11. supra : Adimplebis me lætitia cum vultu tuo. *Et delectentur in lætitia,* quam Deus præstitit eis. Unde de Christianis primi-
Act. XV, 31. tivæ Ecclesiæ scriptum est : Gavisi sunt super consolatione. Intellectuales namque potentiæ, scilicet ratio et voluntas, reflectuntur super proprium actum : et ita mens ipsa delectari potest de sua lætitia.

5 (4) *Cantate Deo,* corde ac vocibus eum laudando; *psalmum,* id est verba ac laudem psalmorum, *dicite nomini ejus :* quia in psalmis Deus pulcherrime collaudatur. Vel : Psalmum, id est bonam operationem, dicite nomini ejus, non solum verbis, sed etiam actibus eum prædicando, prout

A Christus hortatus est : Videant, inquiens, Matth. V, 16.
bona facta vestra, et glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est. Non enim oblivioni tradendum est, quod liber iste idcirco Psalterium nuncupatur, quoniam David in instrumento quod psalterium dicitur, psalmos decantare solebat, ore canens et manibus ludens, sicut nunc agit Ecclesia in organis. Psalmus vero proprie dicebatur ipse sonus seu modulatio instrumenti, quod psalterium dictum est : ideoque cantica hujus libri, psalmi vocantur, quia
B cum tali modulamine canebantur. Hinc ergo per psalterium intelligi potest operatio bona ad laudem Dei exhibita, vel ipsa laus Deo impensa.

Iter facite ei qui ascendit super occasum, id est, viam Christo parate, qua veniat habitaturus in cordibus vestris, quia deliciæ ejus sunt esse cum filiis hominum. Prov. VIII, 31.
Quid utique est Deo iter facere, nisi se ipsum pro posse ad gratiam Dei disponere, obicem removere, propositum peccandi abjiciendo, de præteritis malis dolendo,
C atque ad obediendum divinis præceptis se extendendo? Hinc enim Joannes Baptista ait allegans verba Isaiæ : Parate viam Do- Luc. III, 4; Is. XL, 3.
mini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri. Itaque iter Deo parare, aliud nihil est nisi quod jubet Amos propheta, Præparare in occursum Dei tui, Israel. Iter Amos IV, 12.
igitur facite ei qui ascendit super occasum, id est Christo, qui omnem mortalitatem, passibilitatem ac defectibilitatem in resurrectione transcendit, quoniam, teste Apostolo, Christus resurgens ex mortuis, Rom. VI, 9.
D jam non moritur. Verumtamen diligenter advertere congruit, quod loco ejus quod hic dicitur, Super occasum, Hebraica veritas habet, ARABOT, quod secundum Hebræos est nomen proprium unius de septem cœlis. Et ergo secundum eos, ista est vera littera : Iter facite ei qui ascendit in cœlum : quod proprie competit Christo, qui in cœlum empyreum gloriose ascendit, quod sine additamento antonomastice cœlum vocatur. Ad idem quoque reduci potest quod dicitur, Super occasum. Ju-

dæi enim versus occidentem adorabant, A
quatenus a gentilibus distinguerentur, qui
omnes versus orientem orabant ad reve-
rentiam solis : et ita per hoc quod Chri-
stus asseritur ascendisse super occasum,
datur intelligi quod ascendit super locum
adorationis humanæ, ad locum habitatio-
nis angelicæ, scilicet in cœlum empyreum.

Dominus nomen illi. Per hoc Propheta
demonstrat Christum esse verum Deum,
quoniam Dominus est nomen proprium
Is. XLII, 8. Deo, juxta illud : Ego Dominus, hoc est
Amos V, 8. nomen meum ; et illud, Qui vocat aquas, B
et effundit eas super faciem terræ, Domi-
nus nomen illi. Quamvis enim hoc no-
men, Dominus, conveniat aliis secundum
participationem et imperfecte, tamen Deo
est proprium ratione propriæ naturæ, et
secundum plenitudinem universalem, quo-
Esther XIII, 9. niam in ditione ejus cuncta sunt posita.
Is. XLV, 18. Unde in Isaia ait : Ego Dominus, et non
est alius. Christo quoque secundum hu-
manam naturam convenit, esse omnium
dominatorem ac Dominum, secundum quod
Joann. III, 35. ipse ait : Pater diligit Filium, et omnia C
Matth. dedit in manu ejus ; et alibi, Data est mihi
XXVIII, 18. omnis potestas in cœlo et in terra. Sed
hoc dominium competit sibi, ut homo est,
non per naturam, sed per gratiam.

(5) *Exsultate in conspectu ejus.* Hoc est
quod superius dixit, Justi epulentur et ex-
sultent in conspectu Dei. *Turbabuntur a*
6 *facie ejus, patris orphanorum et judicis*
viduarum, id est, infideles Judæi et omnes
perversi turbabuntur ab adspectu seu ul-
tione Christi, qui est pater orphanorum et
judex viduarum. Judæi enim turbabantur, D
quando a Romanis vastabantur. In extre-
mo quoque judicio omnes maligni turban-
di sunt, sicut in libro Sapientiæ scriptum
Sap. V, 2, 3. est : Videntes turbabuntur timore horri-
bili, gementes præ angustia spiritus.

(6) *Deus in loco sancto suo.* Locus san-
ctus, in quo Deus esse et habitare cense-
tur, est anima pura, quemadmodum scri-
Ibid. VII, 27. ptum est, Anima justi sedes est Sapientiæ ;
vel cœlum empyreum, in quo Divinitas
eminentius operatur, clariusque refulget :
propter quod apud Isaiam dicitur, Cœlum *Is.* LXVI, 1.
mihi sedes est ; vel ipsa Ecclesia militans
ac triumphans, quarum utraque appella-
tur templum, domus et locus Dei : unde
et alibi, Dominus in templo sancto suo ; et *Ps.* X, 5.
rursus Dominus protestatur, Ubi sunt duo *Matth.*
vel tres congregati in nomine meo, ibi XVIII, 20.
sum in medio eorum. *Deus qui inhabitare* 7
facit unius moris in domo. Per hanc do-
mum intelligi potest Ecclesia militans, et
quælibet congregatio devota, vel ipsum
habitaculum devotorum. Deus namque per
fidem, caritatem, et gratiam efficit servos
suos unius voluntatis, ejusdemque ritus et
consuetudinis. Unde in Actis Apostolorum
legitur de primitiva Ecclesia : Multitudi- *Act.* IV, 32.
nis credentium erat cor unum et anima
una. Propter quod ait Apostolus : Obsecro I *Cor.* I, 10.
vos, fratres, per nomen Domini nostri Jesu
Christi, ut id ipsum dicatis omnes, et non
sint in vobis schismata. Multum ergo vi-
tandum est vitium singularitatis, præser-
tim in claustralibus, quibus una præfixa
est regula. Verumtamen, quoniam (teste
Apostolo) unusquisque in suo sensu abun- *Rom.* XIV, 5.
dat, non potest esse perfecta conformitas
morum in omnibus in vita præsenti, sicut
nec perfecta caritas aut gratia. Sed quanto
caritas et gratia fuerint ampliores, tanto
laudabilium morum major erit conformi-
tas : ideo quod ait, Qui inhabitare facit
unius moris in domo, præcipue verum est
de civibus triumphantis Ecclesiæ, quia in
eis summa concordia est, plena conformi-
tas, gratia consummata, caritasque per-
fecta.

(7) *Qui,* scilicet Christus, *educit vinctos,*
id est patres et justos omnes antiqui tem-
poris in limbo olim detentos, *in fortitudine*
propria divina. Christus enim statim post
resurrectionem, de limbo patrum eduxit
sanctos in eo captivos, ut Zacharias ad
Christum loquens, ait : Tu quoque in san- *Zach.* IX, 11.
guine testamenti tui, emisisti vinctos tuos
de lacu in quo non est aqua. Sed quia de
ista eductione infra clarius scribitur, ideo
verba prædicta convenientius aliter expo-
nuntur, hoc modo : *Qui educit vinctos,* id

est peccatores, vinculis vitiorum irretitos, et dæmonum jugo subjectos, *in fortitudine* sua omnipotenti atque divina. Nam peccata relaxare, gratiam impertiri, et impium justificare, Deo est proprium : estque majus et fortius opus, impium justificare, quam cœlum et terram creare, secundum Augustinum. Hos vinctos Christus educit de morte ad vitam, de culpa ad gratiam, de statu damnationis ad salutem.

Similiter eos qui exasperant : id est, illos quoque Deus educit juxta modum expositum, qui non solum peccant, sed etiam fidem impugnant, Deo rebelles sunt, et eum exasperant : qualis erat Saulus, quem
Act. ix, 4. allocutus est Christus : Saule, Saule, inquiens, quid me persequeris? *Qui habitant in sepulcris.* Exasperatores enim divinæ majestatis habitant in sepulcris, id est in pessima consuetudine, in profundissimo miseriæ lacu, sub gravi sarcina habitus vitiosi. Quibus convenit illud Pro-
Prov. xviii, 3. verbiorum : Impius quum in profundum venerit peccatorum, contemnit. In talium ergo eductione seu conversione major refulget divina potentia, quam in justificatione peccatoris non indurati, nec in vitiis habituati. Quidam vero satis convenienter distinguunt hoc quod dicitur, Similiter eos qui exasperant, ab eo quod subditur, Qui habitant in sepulcris, ita quod non solum Deus educit habituatos in vitiis, sed etiam in mortali peccato defunctos, resuscitans illos ad vitam naturalem ac meritoriam, ut patet de juvene quem suscitavit Joannes evangelista, de mortuo quoque qui se ipsum suspendit, quem suscitavit B. Martinus : et in hoc maxime declaratur omnipotentia Creatoris.

Consequenter ponit Propheta exemplum,
vel potius argumentum ab exemplo acce-
8 ptum. 8 *Deus, quum egredereris in con-
spectu populi tui,* educendo filios Israel
ex Ægypto ; *quum pertransires in deserto,* perducendo eos ad montem Sinai. Dicitur autem Deus egredi et pertransire, non locum mutando, quum ipse incircumscriptibilis incommutabilisque consistat ; sed quia in die ostendebat populo suo viam Exod. xiii, 21.
per columnam nubis, et in nocte per columnam ignis. Secundo, ratione protectionis et providentiæ, qua misericorditer eos defendit et gratiose providit. Hinc enim Moyses ait ad Dominum : Si non tu ipse Ibid. xxxiii, 15.
præcedas nos, ne educas nos de loco isto. Tertio dicitur Deus tunc egressus, et pertransisse in conspectu populi sui, quoniam nuntius ejus, videlicet angelus ex persona Dei apparens et loquens, eos præcessit, secundum quod Moysi dixit Dominus : Ec- Ibid. xxiii, 20.
ce ego mittam angelum meum, qui præcedat te, et custodiat in via, et introducat in
locum quem paravi. (9) *Terra mota est.* 9
Tunc enim mons Sinai videbatur moveri Ibid. xix, 18.
ac tremere. Vel, Terra mota est, id est, habitantes in terra, hominesque terreni commoti sunt, ut in Exodo legitur : Tunc Ibid. xv, 15.
conturbati sunt principes Edom, robustos Moab obtinuit tremor. *Etenim cœli distillaverunt a facie Dei Sinai, a facie Dei Israel :* id est, cœli aerii tunc pluviam emiserunt a præsentia Dei, apparentis per creaturam subjectam in monte Sinai, et a præsentia Dei Israel, id est populi ex Jacob progeniti. Tunc namque nubes den- Ibid. xix, 16.
sissima operuit montem Sinai, et ex nube illa pluvia emanabat : et manna de cœlo Ibid. xvi, 14.
per modum stillicidiorum descendit.

Denique ista mystice exponi possunt, hoc modo : *Deus,* Dei Unigenite, *quum egredereris* de secretissimo sinu Dei Patris, apparendo in mundo per carnem assumptam, egrediens *in conspectu populi tui,* scilicet Apostolorum ac aliorum credentium, inter quos conversari dignatus es ; *quum pertransires in deserto,* id est in mundo vitiis pleno, et bonis derelicto ; vel, In deserto, mittendo Apostolos ad gentilitatem olim desertam ac sterilem. *Terra mota est :* id est, homines terreni et peccatores, ad fidem pœnitentiamque conversi sunt; *etenim cœli,* id est sancti Apostoli, *distillaverunt* aquam sapientiæ salutaris, et pluviam gratiæ cœlestis, *a facie Dei Sinai,* id est a gratiosa præsentia Dei, qui legem dedit in monte Sinai. Hoc modo

Apostoli prædicatoresque sancti irrigave- A
runt ad fidem conversos. Propter quod
I Cor. III, 6. Apostolus loquitur : Ego plantavi, Apollo
rigavit.

Ex primo autem et litterali sensu horum
duorum versuum Propheta concludit, di-
10 cendo : (10) *Pluviam voluntariam segre-*
gabis, Deus, hereditati tuæ. Quasi dicat :
Si tu tantam gratiam contulisti Israelitis
in deserto et monte Sinai, dando eis man-
na et legem per descensum angeli in mon-
tem Sinai ; tunc utique multo amplius
gratiam magnam dabis populo tuo per as- B
censionem tuam in cœlum. Ait ergo : *Plu-*
viam voluntariam, id est rorem gratiæ
tuæ, fluenta doctrinæ, irrigationesque va-
rias Spiritus Sancti gratis ac sponte infu-
sas, *segregabis,* id est, seorsum ac specia-
liter dabis, *hereditati tuæ,* id est populo
christiano electo, quem proprio sanguine
liberasti. Hoc Christus in die Pentecostes
et interim sæpe fecit. *Et infirmata est :* id
est, Ecclesia quæ est hereditas tua, ex se
ipsa sibi sufficiens non fuit, nec per natu-
ram salvari aut aliquid promereri valebat. C
II Cor. III, 5. Non enim sumus sufficientes cogitare ali-
quid a nobis, quasi ex nobis, sed suffici-
entia nostra ex Deo est. Ideo subdit : *tu*
vero perfecisti eam, conferendo ei per gra-
tiam, quod non habuit per naturam. Hinc
namque Christus post resurrectionem dixit
Luc. XXIV, 49. discipulis : Sedete in civitate quoadusque
induamini virtute ex alto. Ad litteram quo-
Matth. XXIV, 12. que Ecclesia Dei sæpe infirmata est, re-
frigescente caritate multorum, et propter
varias persecutiones tyrannorum. Deus ve-
ro perficit eam, gratiam renovando, et ad- D
versarios auferendo.

11 (11) *Animalia tua,* id est populi christi-
ani, qui sunt oves tuæ, *habitabunt in ea,* id
est in Ecclesia, per fidem et obedientiam
manendo in ecclesiastica unitate. *Parasti*
in dulcedine tua, id est dulci bonitate ac
pia clementia tua, *pauperi, Deus,* id est
populo christiano pauperi spiritu, qui in
primitiva Ecclesia pauper erat atque abje-
ctus : huic populo parasti temporalia bo-
Ibid. VI, 33. na ad sufficientiam, juxta illud, Primum
quærite regnum Dei et justitiam ejus, et
hæc omnia adjicientur vobis. Parasti etiam
ei cibum ac potum superdignissimum, cor-
pus tuum ac sanguinem, sub sacramenta-
libus formis contentum. Sed et gratiam,
consolationem internam, omniumque di-
vinorum charismatum abundantiam nobis
parasti, quibus promisisti : Quodcumque Joann. XIV, 13.
petieritis (inquiens) Patrem in nomine
meo, hoc faciam. (12) *Dominus dabit ver-* 12
bum, id est sermonem promptum atque
prudentiam, *evangelizantibus virtute mul-*
ta, id est sanctis Apostolis et eorum sequa-
cibus, qui potenter prædicaverunt, confir-
mando doctrinam miraculis atque effusione
proprii sanguinis. Illis enim in Evangelio
Christus ait : Ego dabo vobis os et sapien- Luc. XXI, 15.
tiam, cui non poterunt resistere et contra-
dicere omnes adversarii vestri.

(13) *Rex virtutum dilecti dilecti.* Versus 13
iste intricatus est atque obscurus. Inter-
dum vero una translatio aliam exponit, et
ita utile fuit plures fieri translationes.
Translatio autem Hieronymi juxta Hebræ-
um, sic habet : Reges exercituum fœdera-
buntur. Nam per Apostolorum doctrinam,
in Christi amore, fide et cultu unanimes
facti sunt multi reges, principes, nobiles
et potentes. Sic ergo nunc dicitur : *Rex*
virtutum, id est reges fortes, accipiendo
singulare pro plurali, ut in Exodo Domi-
nus ait ad Pharaonem : Adhuc retines fi- Exod. IV, 23.
lium meum (id est filios Israel)? Sic ergo,
Reges fortes, supplendum est, facti sunt,
dilecti, id est amici, *dilecti,* id est Jesu
Christi, de quo ait Pater : Hic est Filius Matth. III, 17.
meus dilectus. Vel sic : Rex virtutum, id
est Deus Pater qui est rex angelorum, qui
dicuntur virtutes cœlestes, et sunt dilecti,
id est ipsius Christi, qui est Filius Dei ca-
rissimus. Omnes enim angeli sancti, sunt
ipsius Christi, sicut servi sunt dominorum
suorum. Unde Christus in Evangelio de se
ipso asserit : Mittet Filius hominis angelos Ibid. XIII, 41.
suos. Repetitur autem, Dilecti, et sequitur,
et speciei domus dividere spolia : id est,
Christus qui est Dei Patris dilectus, est
etiam dilectus in quantum homo, et ele-

ctus dividere spolia, id est secundum di- A
versos gradus ac status distinguere homi-
nes, quos ipse de ore inimici redemit,
atque de morte eripuit, dando eis diversa
munera gratiarum, quemadmodum Apo-
I Cor. xii, 28. stolus attestatur : Quosdam, inquiens, po-
suit in Ecclesia, primo Apostolos, dein-
de Prophetas, tertio doctores : et hoc fit
speciei domus, id est ad ornamentum Ec-
clesiæ. Talis enim distinctio ecclesiasti-
carum personarum, cedit in ornamentum
Ecclesiæ.

Deinceps alloquitur sanctus David fide- B
14 les. dicendo : (14) *Si dormiatis inter me-
dios cleros*, id est, si tranquilla conscientia
quiescatis inter duas hereditates, seu inter
duo genera bonorum divinitus concesso-
rum, id est inter bona temporalia vitæ
præsentis et bona spiritualia vitæ futuræ,
sic transeundo per bona temporalia, ut
non amittatis æterna ; tunc *pennæ colum-
bæ,* id est virtutes ac operationes Eccle-
siæ, fiunt et sunt *deargentatæ,* id est puræ
et immaculatæ, quando temporalia non
appetuntur inordinate, sed solum prout C
necessaria sive utilia sunt ad adipiscenda
bona cœlestia ; *et posteriora,* id est extre-
ma opera, *dorsi ejus,* id est scapularum
columbæ seu Ecclesiæ, super se portantis
jugum Domini, *in pallore auri,* id est, ter-
minabuntur in fervore caritatis perfectæ,
Ibid. xiii, 8. quæ designatur per aurum. Caritas enim
non excidit, sed quæ nunc imperfecta est,
in patria fit perfecta, dummodo quiescamus
inter medios cleros, ut dictum est : quo-
Matth. x, 22. niam qui perseveraverit usque in finem,
hic salvus erit. Per cleros itaque intelli- D
guntur hereditates, quoniam κλῆρος Græce,
Latine dicitur sors : sortes autem ex divina
promissione, partes hereditatis vocantur.
Ecclesia quoque appellatur columba, pro-
pter innocentiam atque munditiam vitæ.
Aurum vero caritatem significat, juxta
Apoc. iii, 18. illud : Suadeo tibi emere a me aurum
ignitum probatum.

15 (15) *Dum discernit cœlestis reges super
eam,* id est, dum Christus, qui singulariter
vocatur cœlestis, quippe de quo scriptum
est, Qui de cœlo venit, super omnes est : Joann. iii, 31.
dum ergo iste rex cœlestis discernit, id
est, discrete ac sapienter disponit, reges
super eam, id est rectores, videlicet Apo-
stolos et eorum imitatores, super Eccle-
siam, destinando eos per totum mundum
ad docendum omnes gentes ; *nive deal-* Matth. xxviii, 19.
babuntur in Selmon, id est, super nivem
purificabuntur fideles in umbra gratiæ
Dei. Selmon enim uno modo est proprium
nomen cujusdam montis ; alio modo est
nomen commune, obscuritatem signifi-
cans, sicque accipitur modo, et potest de-
signare gratiam viæ, quæ obscura est per
comparationem ad gratiam patriæ. Vel po-
test ita intelligi : Nive dealbabuntur gen-
tes, quæ ante conversionem ad fidem seu
gratiam, erant in obscuritate ac tenebris.

Et quoniam fideles taliter mundabun-
tur. idcirco *mons Dei,* id est Ecclesia mi- 16
litans : de qua in Isaia dicitur, Erit præ- Is. ii, 2.
paratus mons domus Domini in vertice
montium. Dicitur enim Ecclesia mons pro-
pter altitudinem gratiæ Dei, sublimitatem-
que vitæ fidelium cœlestia contemplanti-
um. Hic itaque mons Dei, est *mons pinguis,*
id est spiritualibus bonis abundans, ex
infusione donorum Spiritus Sancti. Est
quoque hic, (16) *Mons coagulatus,* id est
per modum casei ex diversis personis
compactus, videlicet ex simplicibus, pau-
peribus, et abjectis collectus ; *mons pin-
guis :* quoniam multas elegantes personas
intra se habet, sicut sunt viri orthodoxi,
id est gloriose fideles, alios verbo atque
exemplo spiritualiter impinguantes. Quum
ergo sit una Ecclesia, extra quam nullus
salvatur, sicut nec extra arcam Noe ali- I Petr. iii, 20.
quis salvabatur, *ut quid suspicamini mon-* 17
tes coagulatos ? id est, cur æstimatis esse
separatas ecclesias, seu loca salutis extra
catholicam apostolicamque Ecclesiam? Quæ
est (17) *Mons, in quo beneplacitum est Deo
habitare in eo.* Hic enim mons est con-
gregatio electorum, de quibus increata Sa-
pientia in Proverbiis ait : Deliciæ meæ, Prov. viii, 31.
esse cum filiis hominum; et in Apocalypsi,
Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et Apoc. xxi, 3.

habitabit cum eis. *Etenim Dominus habitabit in finem :* non ad horam, seu modicum temporis, sed usque ad finem sæculi, imo in sempiternum habitabit cum Ecclesia electorum, habitando in eis per fidem et gratiam, quemadmodum Christus promisit : Ecce, inquiens, ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. *Matth.* XXVIII. 20.

18 (18) *Currus Dei decem millibus multiplex.* Versus iste primo de angelis sanctis exponitur. Invitat enim Propheta angelos ad exhibendum Christo ascendenti consortium, quoniam ad magnificentiam regis pertinet comitantium multitudo, juxta illud : In multitudine populi, dignitas regis ; in paucitate vero plebis, ignominia principis. *Prov.* XIV. 28. Præmittit autem Propheta ad suum propositum quoddam exemplum de multitudine angelorum adsistentium in datione legis Mosaicæ, secundum quod in Deuteronomio scribitur : Dominus de Sinai venit, et de Seir ortus est nobis ; apparuit de monte Pharan, et cum eo Sanctorum millia, *Deut.* XXXIII, 2. haud dubium quin angelorum sanctorum. Ait ergo : *Currus Dei,* id est numerus angelorum Deum in se recipientium, deferentium, atque ad humanas mentes Dei notitiam circumducentium, *decem millibus multiplex,* id est, decem millia angelorum intra se comprehendit : non quod hic exprimatur certus numerus angelorum sanctorum ; sed ponitur finitum pro infinito, seu determinatum pro indeterminato. Nam per millenarium, qui est numerus perfectionis, decies repetitum, insinuatur inæstimabilis multitudo angelorum sanctorum. Quemadmodum enim Dionysius docet, multitudo angelorum sanctorum omnem materialem atque sensibilem multitudinem incomparabiliter excedit. Et juxta hunc sensum apud Danielem scriptum est : Millia millium ministrabant ei. *Dan.* VII, 10. *Millia lætantium,* id est, multitudo angelorum in Deo gaudentium, indeterminata millia continet, prout Daniel subdit : Decies millies centena millia adsistebant ei. *Ibidem.* *Dominus in eis,* id est, associatus fuit ipsis, *in Sinai, in sancto,* id est in monte Sinai, qui est mons sanctus et locus sacratus. Angelus namque qui Moysi loquebatur, habebat Deum sibi adsistentem ; omnesque angeli dationi legis adsistentes, Deum sibi præsidentem habebant, sicut Moyses ait : Omnes Sancti in manu ejus sunt. *Deut.* XXXIII, 3.

Ex his infert Propheta, quod major debuit esse multitudo angelorum associantium se Christo ascendenti, subjungens : (19) *Ascendisti,* o Christe, *in altum,* id est 19
in cœlum empyreum ; *cepisti captivitatem,* id est, in limbo detentos et captos, atque in purgatorio sufficienter mundatos eripuisti antequam ascendebas, eosque tecum ducebas ; *accepisti dona in hominibus :* id est, tu, Christe, prout homo es, accepisti a Deo Patre seu tota superfelicissima Trinitate, dona seu gratias conferendas hominibus. Hæc dona anima Christi accepit a primo suæ creationis instanti, quia Christus semper plenus fuit gratia et veritate, et de plenitudine ejus omnes accepimus. *Joann.* I, 14, 16. Erat enim in Christo non solum gratia personalis unionis, gratia quoque beatæ fruitionis, sed etiam gratia capitis, per quam ipse omnibus suis membris, seu toti Ecclesiæ influere potest, et omnes ditare, quemadmodum post resurrectionem dixit, Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra : *Matth.* XXVIII, 18. non quod tunc primo sibi præstita fuit ista potestas, sed quia ex tunc cœpit innotescere omnia esse Christo subjecta. Sic nunc ait Propheta de Christo, Ascendisti in altum, accepisti dona in hominibus : non quod in ascensione primo accepit charismata gratiarum hominibus distribuenda, sed quia ex tunc evidentissime cœpit patere Christum omni beatitudine ac plenitudine Spiritus Sancti esse impletum. Unde in signum perfectæ glorificationis Christi, datus est Spiritus Sanctus post ascensionem in signo visibili. *Act.* II, 1-4. Propter quod apud Joannem scriptum est : Nondum erat Spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus. *Joann.* VII, 39. (20) *Etenim non credentes inhabitare Dominum Deum :* id est, tu, Christe, accepisti hoc donum, vi-

delicet non credentes, id est infideles, inhabitare Dominum. Christo enim merito suæ passionis est datum, ut per eum infideles converterentur ad fidem, sicque in illis habitaret Deus, in quibus ante inhabitabat diabolus.

Porro Apostolus scripturam istam allegans, sensum magis quam verba inducit. Ephes. IV, 8. Ait enim : Propter quod dicit : Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus. Solent namque Christus et Evangelistæ atque Apostoli in allegatione Scripturarum veteris Testamenti, magis sententiam quam verba commemorare. Nec mirum, quoniam mentem Prophetarum clarissime cognoverunt, et eam magis quam verba attenderunt.

Constat ergo ex præinductis, quod hoc loco nomine currus seu curruum, intelliguntur deiferi angeli, qui et sedes Dei dicuntur. Et ita accipiuntur currus, ubi Dominus ait ad Synagogam seu viros Is. LXVI, 19, 20. raelitas : Mittam ex eis qui salvati fuerint, in Africam et Lydiam, in Italiam et Græciam ; et adducent omnes fratres vestros in equis et quadrigis, in lecticis et mulis. Hæc namque vehicula spiritualiter exponenda sunt, quia intelliguntur per ea sanctorum angelorum ministeria, quibus cooperabantur Apostolis in Judæorum ac gentium conversione.

Secundo autem exponitur quod dictum est, Currus Dei decem millibus multiplex, de sanctis hominibus. Superius namque dixit, Mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo : et hunc montem nominat currum, quia fideles Deum intra se por- I Cor. VI, 20. tant, sicut ait Apostolus, Glorificate et portate Deum in corpore vestro ; vel ideo, quoniam Deus eos dirigit, sicut auriga di- IV Reg. II, 12. rigit currum. Unde Eliseus vocat Eliam currum Israel et aurigam ejus. Nam sicut pastor gregem suum portat ac dirigit, sic Elias filios Israel portavit atque direxit. Simili quoque modo rex Israel Eliseo mo- Ibid. XIII, 14. rituro dixit : Pater mi, currus Israel et auriga ejus. Itaque, *Currus Dei*, id est populus fidelis, *decem millibus multiplex*, id est ex innumerabilibus populis, linguis ac tribubus constans et congregatus : nam ex omni genere hominum collecta est Christi Ecclesia. Maxime vero per currum Dei, intelliguntur Apostoli et successores eorum, qui nomen Salvatoris per totum Ps. XVIII, 5. mundum vehebant, sicut de Paulo ait Salvator : Vas electionis est mihi iste, ut por- Act. IX, 15. tet nomen meum coram regibus et gentibus et filiis Israel. Et hic currus est decem millibus multiplex, id est per innumerabilia credentium millia multiplicatus. Dicitur enim aliquis multiplicari, per multiplicationem eorum quos vel spiritualiter vel carnaliter generat. Unde Dominus ait ad Jacob : Augebo et multiplicabo te. *Mil-* Gen. XLVIII, 4. *lia lætantium*, id est, multa et innumerabilia sunt millia fidelium hominum, qui in præsenti sæculo gloriantur in Domino, ex contemplatione bonitatis beneficiorumque ejus, ex spe quoque futurorum bonorum, et de omni spirituali profectu proximorum. *Dominus in eis*. Nam per caritatem et gratiam demoratur in ipsis : et hoc, *in Sinai*, id est in mandato seu observatione mandati in Sinai præstiti. Sinai enim interpretatur mandatum. *In sancto*, quia mandatum sanctum est ; vel, In sancto, Rom. VII, 12. quoniam sanctitas est ratio propter quam Deus in nobis manet. In illis enim Deus est, manet et habitat, qui suis mandatis obediunt, prout asserit Christus : Si quis Joann. XIV, 23. diligit me, sermonem meum servabit ; et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus.

Ascendisti, Domine Jesu, *in altum*, quemadmodum de te in Actis dicitur : Videntibus illis, elevatus est, et nubes Act. I, 9. suscepit eum ab oculis eorum ; et alio in loco, Elevatis manibus, benedixit eis, et Luc. XXIV, 50, 51. ferebatur in cœlum. *Cepisti captivitatem*, id est, totum mundum, quantum in te est, eruisti de manu diaboli, qui eum propter reatum peccati tenebat captivum ; sed a te ejectus est foras, qui ais : Ego si exaltatus Joann. XII, 32. fuero a terra, omnia traham ad me ipsum.

ARTICULUS XXXII

PROSECUTIO EXPLANATIONIS PSALMI PRÆSENTIS.

20 (21) BENEDICTUS *Dominus die quotidie.* Hic agit Propheta de profectu Ecclesiæ. Tanquam dicat : Laudatus sit Deus, et glorificetur ab omnibus de die in diem, propter prædicta beneficia nobis collata, et item propter beneficia conferenda. Nam *prosperum iter faciet nobis :* id est, beatam atque securam viam veniendi ad vitam æternam nobis ostendet, illuminando corda nostra, et dirigendo opera nostra in ultimum finem, quemadmodum ipse ait : *Ezech.* XXXVI, 27. Faciam ut in præceptis meis ambuletis, et judicia mea custodiatis et operemini. Non enim potest homo rectam viam incedere sine gratia duce. Propter quod Salomon ait : *Prov.* XVI, 9. Cor hominis disponit viam suam, sed Dei est dirigere gressus ejus. Unde Apostolus etiam deprecatur : *II Thess.* III, 5 ; *Philipp.* IV, 7. Ipse Deus dirigat corda vestra et intelligentias vestras, *I Thess.* V, 23. ut integer spiritus vester servetur in adventu Domini nostri Jesu Christi. Itaque, Prosperum iter faciet nobis *Deus salutarium nostrorum,* id est auctor et finis salvationum seu beatitudinum nostrarum. *Matth.* V, 3-10. Octo sunt enim beatitudines, quas enumerat Christus apud Matthæum ; totque nobis salvationes largitur, a quantis peccatis atque periculis nos salvare dignatur : et omnis nostra salus ab ipso dependet. Ideo sequitur :

21 (22) *Deus noster,* scilicet Christus Jesus, seu Trinitas sancta, est *Deus salvos faciendi,* id est salvandi. Ideo namque in Evangelio loquitur : *Joann.* III, 17. Non venit Filius hominis ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum. Et Deo proprium est salvare, juxta illud : *Osee* XIII, 4. Ego Dominus, et salvator non est præter me. Dicitur etiam, Deus noster, Deus salvos faciendi, quoniam *I Tim.* II, 4. omnes homines vult salvari, et ad veritatis notitiam pervenire, quemadmodum etiam in libro Tobiæ dicitur : Non delectaris in perditionibus nostris. *Tob.* III, 22. Et in Evangelio ait Salvator : Non est voluntas ante Patrem ut pereat unus ex pusillis istis. *Matth.* XVIII, 14. *Et Domini Domini exitus mortis.* Bis ponitur, Domini, propter expressionem majorem ; et est sensus : Exitus mortis, id est egressus de morte, videlicet liberatio a morte peccati atque gehennæ, est Domini sicut auctoris, justificatoris et redemptoris, quoniam ipse solus peccata dimittit, et pœnas *Marc.* II, 7. æternas relaxat, gratiamque infundit. Vel per hoc quod ait, Et Domini Domini exitus mortis, dubitationem quamdam absolvit. Posset namque quis dicere, Si Deus est Deus salvandi, cur igitur morimur ? Ad quod respondet, hoc mirum non esse, quia et ipsius Domini, scilicet Jesu Christi, est exitus mortis, quoniam ipse per mortem hunc mundum exivit, et amarissimam mortem sustinuit. Dicitur ergo Deus, Deus salvos faciendi, quia a morte culpæ seu animæ eripit, atque a mortalitate corporis in die novissimo liberabit, quando mortale hoc induet immortalitatem. *I Cor.* XV, 54. Propterea per Osee, De manu, inquit, mortis liberabo eos, de morte redimam eos. *Osee* XIII, 14.

22 (23) *Verumtamen Deus confringet capita inimicorum suorum,* etc. Sequendo pro viribus sensum litteralem, quæ sequuntur sic exponenda sunt : *Verumtamen,* id est, quamvis Deus sit Deus salvandi, quantum in se est, non tamen salvat omnes, propter eorum malitiam, sed *confringet capita,* id est principales et capitaneos, *inimicorum suorum,* videlicet principes sacerdotum. Hos Deus confregit, omne spirituale esse ab eis tollendo, eosque excæcando et in æternum damnando. *Verticem capilli per-*

ambulantium in delictis suis : id est, Deus confringet et destruet per exercitum Romanorum civitatem Jerusalem, quæ erat urbs perambulantium in delictis suis, id est habitatio Judæorum, qui Christum et
Matth. xxiii, 37. Prophetas atque Apostolos occiderunt, persecuti sunt, sicut ad eos Stephanus dixit :
Act. vii, 52. Quem Prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Dicitur autem Jerusalem vertex capilli, id est vertex capillosus, quoniam propter turres ac muros eam cingentes, inexpugnabilis videbatur, sicut et vertex capillosus robustus est. Nihilo minus fuit subversa, quemadmodum prædixerat Chri-
Luc. xix, 44. stus : Quia ad terram prosternent te, et non relinquent in te lapidem super lapidem.

23 (24) *Dixit Dominus : Ex Basan convertam.* Basan terra erat vicina Judææ ex uno latere; mare autem Mediterraneum ex alio latere Judææ vicinum. Vespasianus vero et Titus, ab Imperatore contra Judæam (cujus metropolis erat Jerusalem) missi, ex utroque loco seu latere contraxerunt exercitum ad devastandum Judæam. Est igitur sensus : *Dixit Dominus,* quoniam ex divina ordinatione fiebat devastatio Jerusalem in ultionem sanguinis Christi : *Ex Basan,* id est ex illo loco, *convertam* exercitum versus Judæam. *Convertam in profundum maris,* id est, exercitum Romanorum dirigam ad mare, ut inde sibi auxilium capiant, sicque combinati in unum, Judæam
24 suppeditent. (25) *Ut intingatur pes tuus,* o habitator Jerusalem, seu pugnator Romane, *in sanguine* occisorum, quia tot millia occidebantur, quod in sanguine defluente poterant ambulantium intingi pedes. *Lingua canum tuorum* etiam intingi valebat *ex inimicis ab ipso,* id est ab ipso sanguine ex inimicis Christi occisis manante, ita ut canes sanguinem bibere pos-
De bello Jud. lib. VI, cap. 9. sent ad satietatem. Nempe, ut Josephus scribit in libro de Judaico bello, a principio obsidionis usque ad finem, interfecti fuerunt decies centum millia.

Deinde ponit Propheta causam tantæ
25 dejectionis. (26) *Viderunt ingressus tuos, Deus :* id est, Judæi increduli et perversi viderunt opera tua, conversationem tuam atque miracula, Domine Jesu Christe, teque prædicantem audierunt; sed converti et credere contempserunt : idcirco vastari et opprimi meruerunt. Et hoc est quod in Evangelio affirmas : Si non venissem, et *Joann.* xv, 22.
locutus eis fuissem, peccatum non haberent; nunc autem excusationem non habent. Et rursus : Si opera non fecissem in *Ibid.* 24.
eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent; nunc autem et viderunt, et oderunt et me et Patrem meum gratis. Viderunt ergo *ingressus Dei mei, regis mei, qui est in sancto,* id est Christi Unigeniti Dei Patris, qui est Deus meus et rex meus. Ecce in hoc versu apertissime declaratur incarnatio Dei et vera divinitas Christi.

(27) *Prævenerunt principes conjuncti psal- 26
lentibus,* id est principales inter Christianos, videlicet sancti Apostoli aut successores eorum, conjuncti mente et corpore aliis Christianis psallentibus seu Deum laudantibus, *in medio juvencularum tympanistriarum,* id est virginum devotarum. A principio namque Ecclesiæ erant virgines aliquæ Deo sacratæ : quæ dicuntur tympanistriæ, non quod utebantur materialibus tympanis, sed quoniam cum Apostolis insistebant laudibus Creatoris. Sic itaque principes conjuncti psallentibus in medio virginum, prævenerunt et evaserunt prædictam obsidionem Jerusalem. Nam, ut in ecclesiastica historia scribitur, ex admonitione angeli exierunt Jerusalem et Judæam, ingredientes regnum Agrippæ, quod erat confœderatum Romanis.

(28) *In ecclesiis,* id est congregationibus 27
vestris, o Christifideles, *benedicite Deo,* eum laudando, *Domino de fontibus Israel,* id est, ipsi Domino vestro benedicite, de Apostolis, id est propter gratiosum illud beneficium quod dedit Apostolis, atque per eos vobis. Illuminatio namque et gratia eis collata, salus est mundi. Appellantur autem Apostoli fontes Israel, quia ex eis suscepit Ecclesia rivos doctrinæ, originemque virtutis ac gratiæ : et sicut Chri-

Matth. v, 14. stus eis dixit, Vos estis lux mundi, sic di-
ci possunt fontes Ecclesiæ.
28 (29) *Ibi*, scilicet in Ecclesia, *Benjamin*
Rom. xi, 1. *adolescentulus*, id est Paulus de tribu Ben-
jamin natus, ut ipsemet ad Romanos fa-
tetur, qui juvenis ad Christum conversus
Act. vii-ix. est, scilicet statim post Stephani occisio-
nem. Vel dicitur adolescentulus, quoniam
ultimo, respectu aliorum Apostolorum, ve-
nit ad fidem. *In mentis excessu*. Nam erat
Ibid. ix, 9. in Damasco tribus diebus ac noctibus, nec
II Cor. xii, 4. manducans, nec bibens, utpote raptus us-
que ad tertium cœlum, in quo audivit ar-
cana verba : unde ab omni exercitio sen-
suum exteriorum fuit abstractus, præsertim
quum in raptu illo credatur vidisse divi-
nam essentiam. (30) *Principes Juda*, id est
quidam Apostolorum ex tribu Juda orti,
duces eorum, id est, duces ac principes
exstiterunt hominum ad Christi fidem con-
versorum. Sicut enim Christus secundum
Luc. i, 32. humanitatem de tribu Juda fuit, sic Joan-
nes et Jacobus major, itemque et Jacobus
minor, Simon et Judas filii sororum Virgi-
nis gloriosæ, de tribu Juda nati credun-
tur : et isti, tanquam Apostoli, duces fue-
runt Christianorum. *Principes Zabulon*, et
principes Nephthali, id est, nonnulli ex
tribu Zabulon Nephthalique exorti, duces
fuerunt populi christiani. Quemadmodum
Josue xix, 10-16, 32-39. namque habetur in libro Josue, tribus Za-
bulon et Nephthali sortes suas pro magna
parte acceperunt in Galilæa, ex qua multi
Apostolorum discipulorumque Christi fu-
erunt : propter quod Galilæi vocati sunt,
Act. i, 11. sicut angelus ad eos ait : Viri Galilæi, quid
admiramini?

Deinde Propheta in persona primitivæ
29 Ecclesiæ loquens, precatur : (31) *Manda,*
Deus, virtuti tuæ, id est, potestati angeli-
cæ præcipe, ut nos protegat atque promo-
veat : non enim humana virtute resistere
Judæis aut prævalere valemus. Hanc ora-
tionem Deus exaudisse probatur ex multis
Ibid. xii, 7-10. locis Actuum Apostolorum. Angelus enim
Petrum de carcere liberavit. Et de prin-
Ibid. v, 18, 19. cipibus sacerdotum scriptum est : Posue-
runt Apostolos in custodia publica; ange-
A lus autem Domini per noctem aperiens
carcerem, eduxit eos. *Confirma hoc, Deus,*
quod operatus es in nobis, id est, doctrinam
apostolicam confirma miraculis, et corda
credentium Spiritu Sancto corrobora, Ec-
clesiamque augeri ac perfici præsta, ut
perficiatur opus fidei quod operatus es in
nobis, id est per nos, (32) *A templo tuo in* 30
Jerusalem : quia in templo illo Apostoli
publice prædicaverunt Christum resurre-
xisse ; vel, A templo tuo in Jerusalem, id
est a congregatione fidelium, qui primo in
B Jerusalem sunt collecti. Et est sensus :
Confirma opus fidei, quod inchoasti a tem-
plo prædicto, quatenus fides quæ ibi ince-
pit, per universum mundum discurrat. Hinc
enim primitiva Ecclesia : Domine, inquit, Act. iv, 29.
respice in minas eorum, videlicet Judæo-
rum, et da servis tuis cum omni fiducia
loqui verbum tuum. Et quum orassent, Ibid. 31.
motus est locus in quo erant ; et repleti
sunt omnes Spiritu Sancto, et loqueban-
tur verbum Dei cum magna fiducia. *Tibi*
offerent reges munera. Multi reges ad fi-
C dem conversi, non solum se ipsos Christo
obtulerunt, sed et munera copiosa dede-
runt, ad sustentationem indigentium et
ædificationem ecclesiarum.

Insuper orat Propheta pro dejectione ad-
versariorum Ecclesiæ. (33) *Increpa*, Domi- 31
ne, dejice et castiga, *feras arundinis*, id
est crudeles tyrannos atque hæreticos, qui
omni vitio et vento doctrinæ circumferun- Ephes. iv, 14.
tur, tanquam arundo vento agitata : qui Matth. xi, 7.
feræ propter crudelitatem vocantur, tan-
quam dilaniatores animarum propriarum
D et aliorum. Hæ autem feræ præsertim fue-
runt Imperatores Romani, videlicet Nero,
Domitianus, Diocletianus, Decius, plures-
que alii, qui fidem Christi penitus eradi-
care conati sunt. *Congregatio taurorum*, id
est multitudo seu grex principum superbo-
rum, et indomitorum hæreticorum, Deum
nequaquam timentium, demoratur et est
in vaccis populorum, id est inter homines
lascivos ac leves. Nam qualis princeps, Eccli. x, 2.
tales et ministri ejus; et qualis magis-
ter, tales discipuli. Vel, In vaccis populo-

rum, id est inter homines ineruditos ac simplices, quos nituntur subvertere. Ideo sequitur, *ut excludant* a fide et regno Christi, *eos qui probati sunt argento,* id est divino eloquio eruditi, credendo et obediendo sermonibus Christi. Nomine namque argenti designatur sermo divinus, sic-
Ps. xi, 7. ut superius dictum est : Eloquia Domini eloquia casta, argentum igne examinatum.

(34) *Dissipa gentes quæ bella volunt :* id est, prædictos tyrannos et hæresiarchas, et omnes bonorum persecutores, qui Ecclesiæ Dei lites et inquietudines concitant, destrue, impediendo eorum effectum ab opere malo, et paci Ecclesiæ providendo. Hoc nunc impletum conspicimus, quoniam tyrannos et hæresiarchas sopitos videmus.
32 *Venient legati ex Ægypto.* Ad litteram,
multi Ægyptiorum conversi, ad Christi Apostolos accesserunt in Jerusalem et in Romam, quatenus plenius instruerentur ab eis, sicut Dionysius scribit. Quidam vero exponunt istud de Philone, a quo liber Sapientiæ editus est : qui cum sociis suis ab Alexandria Ægypti missus est Romam ad Claudium imperatorem, et ibi cum beato Petro locutus est, et ei familiaris effectus. Unde Alexandriam rediens, Ecclesiam Marci evangelistæ discipuli sancti Petri, magnifice honoravit, atque de ejus præconiis librum conscripsit : quæ omnia in libro de Viris illustribus S. Hieronymus plenius enarravit. *Æthiopia præveniet manus ejus,* puta Ægypti, *Deo,* id est ad gloriam Dei. Nam prius ad fidem conversa est Æthiopia, quam Ægyptus, quoniam evangelista Matthæus filium regis Æthiopiæ defunctum suscitavit : quo facto, regem cum filio et filia magnaque populi parte convertit et baptizavit, ipsamque Æthiopiam ecclesiis adimplevit.

Deinceps hortatur Propheta totum mundum ad Christi ascendentis præconium.
33 (35) *Regna terræ,* id est populi omnium
regnorum, *cantate Deo,* id est Christo, qui est universorum Creator, verusque Deus ac vita æterna ; *psallite Domino* Christo, omnium gubernatori ac principi. (36) *Psal-
lite Deo qui ascendit* quadragesimo die 34
post resurrectionem, *super cœlum cœli,* id est super summum cœlum cujuscumque cœli contentivum. Christus namque ascendit usque ad extremitatem cœli empyrei. *Ad orientem,* id est usque ad dexteram Patris, qui est supersplendidissimus Oriens, omniumque luminum orientale atque fontale principium ; vel, Ad orientem, id est ab oriente, videlicet a monte Oliveti, qui est in orientali parte juxta Jerusalem.

(37) *Ecce dabit voci suæ vocem virtutis :* id est, Christus sermones suos, quibus se ascensurum prædixit, ad effectum potenter perducet : sicut enim per Prophetas et per se ipsum prædixit, ita effecit. Dat enim voci suæ vocem virtutis, qui verba sua opere complet. Idcirco, o omnes fi-
deles, *date gloriam Deo,* scilicet Christo 35
ascendenti, *super Israel,* id est propter beneficia Apostolis aliisque fidelibus præ-
stita, qui erant veri Israelitæ. Gloria autem Joann. i, 47.
est clara cum laude notitia : propterea Deo gloriam dare, est nomen ipsius aliis notificare cum professione laudis divinæ, sicut dum aliquis bonitatem Dei aut beneficia ejus prædicat et extollit.

Magnificentia ejus et virtus ejus in nubibus, id est, magna operatio Christi atque potentia ejus apparuerunt in nube, in qua ascendit coram discipulis, sicut in
Actibus dicitur : Videntibus illis, elevatus Act. i, 9.
est, et nubes suscepit eum ab oculis eorum. Interdum namque Scriptura ponit plurale pro singulari, et econverso : et ita nunc ponit, Nubibus, pro Nube. Et forte non solum erat nubes una ; sed sicut
venturus est in nubibus, ita recessit in nu- Matth.
bibus, præsertim quum in Actibus dicatur : xxiv, 30.
Quemadmodum vidistis eum ascendentem Act. i, 11.
in cœlum, sic veniet. Per nubes quoque intelligi possunt angeli sancti qui Christo ascendenti ministerium præbuerunt : in quibus magnificentia et virtus Christi relucebant, prout magnificentia et potestas regis relucet in dignitate et excellentia ministrorum, et quia duo angeli adstiterunt Apostolis, eisque magnificentiam et

virtutem Christi annuntiaverunt, dicendo : A
Act. I, 11. Hic Jesus qui assumptus est a vobis in
cœlum, sic veniet. Unde Dionysius quin-
todecimo capitulo de Cœlesti hierarchia
dicit, quod in divinis Scripturis per nubes
frequenter intelligantur angeli sancti. De-
nique per nubes accipi possunt Apostoli :
Is. LX, 8. de quibus scriptum est, Qui sunt isti qui
ut nubes volant ? In his etenim nubibus
refulgebant magnificentia Christi atque
Luc. XXI, 15. potentia, quando post ascensionem dedit
eis os et sapientiam, cui non poterant re-
sistere omnes inimici eorum, præsertim B
Act. II, 3, 4. quum misit eis in igneis linguis Spiritum
Sanctum. Propter quod sequitur :

36 (38) *Mirabilis Deus in Sanctis suis :* quo-
niam mirabiliter magnificavit et exaltavit
Apostolos et ceteros primitivæ Ecclesiæ
filios, maxime illos centum viginti qui
in die Pentecostes simul receperunt Spi-
ritum Sanctum. In his itaque mirabilis
fuit, quando in tantum confortavit corda
Matth. XXVI, 56. eorum, ut qui passione instante omnes
Act. IV, 33. fugerunt, Spiritu Sancto recepto, eum pu-
blice prædicarent : eratque supermirabi- C
le in principe Apostolorum, ut qui ante
Matth. XXVI, 69-72. passionem propter vocem ancillæ Chri-
stum negavit, post Spiritus Sancti adven-
tum toti multitudini Judæorum intrepide
Act. III, 13-15. diceret : Deus patrum nostrorum glorifi-
cavit Filium suum Jesum, quem vos qui-
dem tradidistis, et negastis ante faciem
Pilati ; et petistis virum homicidam donari
vobis, sanctum vero et justum negastis,
et auctorem vitæ interfecistis. Sed hæc est
Ps. LXXVI, 11. mutatio dexteræ Excelsi. Ideo subditur :
Deus Israel ipse dabit virtutem et forti- D
tudinem plebi suæ, videlicet primitivæ
Ecclesiæ. Dedit namque eis virtutem con-
stanter loquendi, miracula faciendi, et ir-
reprehensibiliter conversandi ; fortitudi-
nem quoque cuncta adversa non solum
æquanimiter, sed etiam exsultanter susti-
nendi, quemadmodum in Actibus scriptum
Act. V, 41. est : Ibant Apostoli gaudentes a conspectu
concilii, quoniam digni habiti sunt pro
nomine Jesu contumeliam pati.

Propter tantorum gratiam beneficiorum
Christifidelibus concessorum, sit in æter-
num *benedictus Deus,* cui pro donis suis
nihil dignum rependere possumus, quo- Ps. XV, 2.
niam bonorum nostrorum non eget : præ-
cipue quum omnia nostra bona ejus sint
dona, quemadmodum David devotissime
ait, Tua, Domine, sunt omnia, et quæ de I Par. XXIX, 14.
manu tua accepimus, dedimus tibi. Sed
hoc nobis incumbit, ut soli Deo honorem I Tim. I, 17.
et gloriam impendamus, eum dignissime
venerando, omneque bonum ipsi attribu-
endo, sicut et sanctus David fecit, dicen-
do : Nunc ergo, Deus noster, confitemur I Par. XXIX, 13, 11, 12.
tibi, et laudamus nomen tuum inclytum.
Tua est, Domine, magnificentia et pote-
stas et gloria atque victoria ; tibi laus, tuæ
divitiæ, tu dominaris omnium.

Porro quæ dicta sunt ab illo loco, Verum- Sensus spiritualis.
tamen Deus confringet capita inimicorum
suorum, spiritualius atque communius in-
telligi possunt hoc modo : *Verumtamen,* id 22
est, quamvis Deus sit Deus salvos facien-
di, nihilo minus ipse conquassabit ac de-
struet *capita inimicorum suorum.* A parte
totum significat, quemadmodum Philistæi
dixerunt regi suo de David : Quomodo me- I Reg. XXIX, 4.
lius poterit placare dominum suum, nisi
in capitibus nostris ? Est itaque sensus :
Deus, vel in præsenti, vel saltem in futuro,
inimicos suos confringet, ulciscendo pec-
cata eorum, eosque nunc occidendo, aut
postmodum condemnando. Vel sic : Deus
confringet capita inimicorum suorum, id
est, superbiam eorum humiliabit, depri-
met et damnabit, juxta illud Isaiæ : Dies Is. II, 12.
Domini super omnem superbum et excel-
sum, et super omnem arrogantem, et humi-
liabitur. Et per alium Prophetam : Visitabo Soph. I, 9.
super omnem qui arroganter ingreditur.
Confringet etiam Deus *verticem capilli,* id
est excellentiam cogitationis, *perambulan-*
tium in delictis suis, id est perseverantium
in peccatis. Unde alibi scriptum est : Væ Mich. II, 1.
qui cogitatis inutile. Et Isaias ait : Incur- Is. II, 17.
vabitur sublimitas hominum, et humilia-
bitur altitudo virorum. Sic ergo non solum
superbiam actionum, sed etiam extollen-

tiam cogitationum Deus confringet, quemadmodum Sapientia, Omnium, inquit, (Eccli. xxiv, 11.) excellentium et sublimium colla virtute propria calcavi. Hinc et alia scriptura ait : (Job xv, 12, 13.) Quid te elevat cor tuum, et quasi magna cogitans attonitos habes oculos ? Quid tumet contra Deum spiritus tuus? Nomine autem capilli, cogitatio designatur : quoniam sicut capillus ex capite nascitur, et ei adhæret, sic cogitatio procedit ex corde, et adhæret eidem.

23 *Dixit Dominus,* id est, intra se immobiliter decrevit, atque per servos suos locutus est. (Amos iii, 7.) Non enim faciet Dominus verbum, nisi revelaverit secretum suum ad servos suos Prophetas. *Ex Basan,* id est ex immunditia vitæ et confusione peccati, *convertam* peccatores, quatenus qui ante turpiter et inordinate vixerunt, implere incipiant illud Apostoli : (I Cor. xiv, 40.) Omnia autem honeste et secundum ordinem fiant in vobis. Basan enim turpitudo seu confusio interpretatur. *Convertam in profundum maris :* id est, gratiam conversionis mittam in hoc sæculum nequam, in corda obstinata, in gentilitatem olim fluctibus vitiorum submersam. Propter quod Petrus ait : (I Petr. i, 18, 19.) Redempti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis pretioso sanguine quasi Agni immaculati. Et Paulus apertius loquens : (Act. xvii, 30.) Tempora, ait, prioris ignorantiæ despiciens Deus, nunc annuntiat hominibus ut omnes ubique pœnitentiam agant. Unde et ipse Salvator de se ipso fatetur : (Joann. iii, 17.) Non misit Deus Filium suum in mundum ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum.

24 *Ut intingatur pes tuus in sanguine :* id est, ad hoc Deus convertet te, o homo, ut desiderium tuum, seu actio tua, effectum et fructum sanguinis Christi consequatur, ita ut merito passionis Christi salveris, unitus, imo intinctus sanguine Christi per fidem et caritatem. Unde ait Apostolus : (Ephes. ii, 13.) Vos qui eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi. *Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso :* id est, lingua prædicatorum tuorum formata et sumpta

A est ex infidelibus atque gentilibus ad fidem conversis ; et hoc factum est ab ipso omnium Salvatore Jesu Christo, cujus pietate et gratia ex inimicis fiunt amici. Multi siquidem gentilium olim Christo contrarii, fide recepta, facti sunt prædicatores fortissimi, ut sacratissimus Dionysius, Clemens Papa, divinus Ignatius, magnus ille Polycarpus. Tales autem dicuntur fuisse inimici, secundum præsentem malitiam, seu propriorum meritorum exigentiam ; secundum vero prædestinationem æternam, B semper fuerunt amici, quia de talibus loquitur Christus : Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis. (Joann. xv, 13.) Et Apostolus dicit : Quum adhuc inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii sui. (Rom. v, 10.) Erant igitur amici et inimici secundum diversos respectus.

Viderunt ingressus tuos, Deus : id est, fideles per fidem consideraverunt conversationem tuam, Domine Christe, suntque secuti vestigia tua sanguinem effundendo, 25 C vel se ipsos quotidie mortificando, abnegando, et crucem suam post te bajulando. (Luc. ix, 23.) Viderunt etiam oculo contemplationis purissimæ ingressus tuos, id est incarnationem qua mundum intrasti, ascensionem qua cœlum introiisti, apparitiones quoque quibus post resurrectionem Apostolis apparendo, (Joann. xx, 19, 26.) ingressus es conclave ostiis clausis, atque descensum ad inferos. (Ephes. iv, 9.) *Prævenerunt,* id est, in omni opere bono alios præcesserunt, 26 *principes,* id est prælati Ecclesiæ, *conjuncti psallentibus,* id est ovibus sibi commis- D sis, Deum laudantibus, *in medio juvencularum tympanistriarum,* id est animarum devotarum : de quibus in Canticis dicitur, Adolescentularum non est numerus. (Cant. vi, 7.) Dicuntur namque animæ Christo per fidem et caritatem desponsatæ, juvenculæ, propter spiritualem juventutem interioris reformationis et gratiæ. De qua ait Apostolus : Licet is qui foris est noster homo, (II Cor. iv, 16.) corrumpatur ; tamen is qui intus est, renovatur de die in diem. Dicuntur quoque tympanistriæ, quoniam per labores pœni-

tentiæ et mortificationem carnis propriæ, dulciter in auribus Dei sonant, eumque gratissime laudant, quemadmodum ipse
Cant. ii, 14. cuilibet animæ tali dicit : Sonet vox tua in auribus meis : vox enim tua dulcis. Itaque, Prævenerunt principes conjuncti psallentibus : et hoc est quod omni prælato
1 Tim. iv, 12. ait Apostolus, Esto exemplum fidelium in verbo, in conversatione, in caritate.

27 *In ecclesiis,* id est in congregationibus catholicorum virorum, non in conventiculis hæreticorum, schismaticorum aut malignorum, a quibus omnino fugiendum est : *benedicite Deo Domino de fontibus Israel,* id est propter fontes Israel, utpote propter gratiam doctoribus atque pastoribus Ecclesiarum collatam : quos Deus
Is. xi, 2, 3. implevit donis Spiritus Sancti, sapientia, intellectu, consilio, fortitudine, scientia, pietate, timore, ita ut ex eis quasi ex fontibus, inferiores sortiantur ac hauriant fluenta doctrinæ, exempla virtutum, gratiamque divinam.

28 *Ibi,* id est in unitate Ecclesiæ, *Benjamin adolescentulus,* id est filius dexteræ, scilicet filius Dei adoptivus, in gratia Dei incessanter proficiens : cui Deus est dexter, id est favens et pius, in eo per gratiam habitans. De tali etenim Benjamin in Deu-
Deut. xxxiii, 12. teronomio scriptum est : Amantissimus Domini habitabit confidenter, in eo quasi in thalamo tota die commorabitur, et inter humeros illius requiescet. Talis est omnis qui gratiæ Dei totus innititur, cujus anima beneplacita est Deo : cui convenit quod
Agg. ii, 24. Dominus per Aggæum ait, Assumam te, serve meus, et ponam te quasi signaculum, quia te elegi. *Principes Juda duces eorum, principes Zabulon, principes Nephthali.* Juda interpretatur confessio ; Zabulon autem, habitaculum fortitudinis ; Nephthali vero, dilatatio mea. Est igitur sensus : Principes christianæ confessionis sunt duces eorum, videlicet Christianorum. Hi enim principes sunt prælati Ecclesiæ, et maxime martyres sancti, qui primo et eminentius nomen Christi coram hominibus sunt confessi : idcirco aliorum constituti sunt duces, incumbitque nobis eorum imitari exempla. Sed et principes Zabulon, id est principes spiritualis fortitudinis, qui in virtutibus stabiliti sunt, et inavertibiliter Deo adhærent ; et principes Nephthali, id est dilatationis, quorum corda per caritatem dilatantur ad Deum et proximum, Deum brachiis dilectionis recipiendo, amplectendo et reservando, proximis quoque per caritatem in omnibus succurrendo. Hi tales sunt duces ovium Christi. Vere enim digni sunt præesse, qui istis ornantur virtutibus. Confessio pertinet ad fidem, fortitudo ad spem, dilatatio ad caritatem.

Manda, Deus, virtuti tuæ ; confirma 29
hoc, Deus, quod operatus es in nobis. Hæc est oratio optima, quam Ecclesia omnisque fidelis Deo offerre potest et debet, deprecando ut Deus virtutem angelicam ad suam custodiam mittat, quemadmodum Tobias
dixit : Bene ambuletis, et sit Dominus in Tob. v, 21.
itinere vestro, et angelus ejus comitetur vobiscum. Orare quoque debemus ut Deus bonum, quod ipse in nobis gratiose incepit, pie corroboret, et ad finem securum cum jugi profectu perducat. Ideo enim
Paulus : Optimum (inquit) est gratia sta- Heb. xiii, 9.
biliri cor. *A templo tuo in Jerusalem.* Deus 30
enim in cœlesti Jerusalem seu triumphanti Ecclesia habitans, operatur in nobis quidquid boni agimus et habemus, juxta illud :
Omnia opera nostra operatus es nobis. Et Is. xxvi, 12.
Apostolus : Deus est qui operatur in vo- Philipp. ii, 13.
bis et velle et perficere, pro bona voluntate. Et hæc operatur Deus in nobis, a templo cœlestis Jerusalem, quoniam inde nobis transmittit angelos sanctos, munera gratiarum secum portantes, nosque ad superna erigentes. *Tibi offerent reges,* id
est omnes Christiani, qui sunt genus re- 1 Petr. ii, 9.
gium et sacerdotale, qui dominantur animo proprio, et rationis imperium fortiter prosequuntur : *munera,* id est sacras hostias, preces devotas, eleemosynas largas, spontaneumque obsequium, imo se ipsos.

Increpa feras arundinis, etc. Hunc ver- 31
sum cum parte versus sequentis, dicere

quilibet potest secundum explanationem
inductam, orando pro conservatione Ec-
clesiæ et repressione adversariorum ipsi-
33 us. *Regna terræ, cantate Deo.* Unusquis-
que nostrum zelo divini honoris accensus,
omnes fideles ad Dei præconium, quantum
valet, inducere et incendere debet, reco-
lendo ardenter beneficia ejus : et si solus
est, potest ista in persona Ecclesiæ dicere,
omnes alloquendo fideles ; respicietque
Deus bonitatem sui affectus, nec illum
34 infructuosum relinquet. *Ecce dabit voci
suæ vocem virtutis.* Istud intelligi potest
de voce illa, qua omnes evigilaturi sumus
in die novissimo. De qua ait Apostolus :
I *Thess.* IV, 15. Ipse Dominus in jussu et in voce Archan-
geli et in tuba Dei descendet de cœlo. Huic
voci dabit vocem virtutis, dum per eam
omnes mortuos suscitabit, quemadmodum
I *Cor.* XV, 52. Paulus testatur : Canet tuba, et mortui
35 resurgent incorrupti. *Date gloriam Deo
super Israel,* id est, nomen Domini glori-
ficate propter omnia bona veris Israelitis,
videlicet re et nomine Christianis, exhibi-
ta vel promissa. *Magnificentia ejus,* scili-
cet Christi, *et virtus ejus in nubibus* cœli
materialibus apparebit in die novissimo,
Matth. XXIV, 30. quando (ut ipse prædixit) videbunt Filium
hominis venientem in nubibus cœli cum
potestate magna et majestate.
36 *Mirabilis Deus in Sanctis suis.* In San-
ctis enim ante legem mirabilis fuit, sicut
Gen. VII, 23. in Noe, quem in arca salvavit, et in Enoch,
Ibid. V, 24. quem transtulit, in Abraham quoque et
Lot ac aliis multis. Mirabilis etiam fuit in
Exod. XII, 42. populo suo, quem de Ægypto eduxit, cui
Ibid. XIX, 16-20. in monte Sinai terribiliter sublimiterque
apparuit ; in Josue quoque, ad cujus impe-
Josue X, 13. rium sol et luna steterunt in cœlo immo-
biles spatio unius diei. Sic in Elia, Eli-
seo et aliis multis tempore legis mirabilis

A fuit. Maxime autem mirabilis fuit in San-
ctis tempore gratiæ ; et nunc usque incom-
prehensibiliter operatur et commoratur in
Christianis, præsertim in Sacramento al-
taris ; multa etiam signa per suos electos
hucusque operari dignatur. Singuli quoque
devotorum scire possunt, quam mirabili-
ter Deus operetur in ipsis quotidie, pre-
ces eorum exaudiendo, corda consolando,
a tentationibus liberando, spiritualem pro-
fectum præstando, ignemque divini amoris
in ipsorum præcordiis frequenter incen-
B dendo, augendo, ac perficiendo. Ideo enim
subjungit : *Deus Israel,* id est hominis
Deum oculo contemplativo videntis, *dabit
virtutem et fortitudinem plebi suæ,* dando
ei per gratiam, quod nec habet nec videt
per naturam. Cetera satis exposita sunt.

Ecce psalmum gloriosum, mirabilem et
vere mysteriis plenum audivimus : in quo
Christi resurrectio, incredulorum dejectio,
Ecclesiæ institutio et promotio, Spiritus
Sancti missio, Christi quoque ascensio de-
scribuntur. Conemur igitur adimplere quod
C psalmus iste toties exhortatur, videlicet
Deo cantare, psallere, ejus præconia enar-
rare, suo adventui in cordibus nostris iter
parare, quatenus ipse per gratiam maneat
semper in nobis, nosque per dilectionem
maneamus in eo, quemadmodum scriptum
est : Deus caritas est, et qui manet in ca- I *Joann.* IV, 16.
ritate, in Deo manet, et Deus in eo.

PRECATIO.

D Rex virtutum Domine, compunctionis
pluviam salutarem segrega nobis heredi-
tati tuæ : ut qui a peccatis infirmati su-
mus, receptis a te rectæ intentionis viri-
bus, ad vitam tibi placitam proficiamus.

ARTICULUS XXXIII

EXPOSITIO LITTERALIS PSALMI SEXAGESIMI OCTAVI : SALVUM ME FAC, DEUS.

1 Titulus psalmi nunc declarandi est : *In finem, pro his qui commutabuntur, ipsi David :* id est, psalmus iste in ultimum finem, qui Christus est, nos dirigens, scriptus est pro his qui commutabuntur, id est, qui in Christo reformantur : qui sicut
I Cor. xv, 47, 49. portaverunt imaginem primi hominis terreni et peccatoris, sic portare incipiunt imaginem secundi hominis immaculati atque cœlestis. Convenit quoque hic psalmus ipsi David prophetæ, sicut auctori; significato autem per David, utpote Christo, convenit sicut subjecto. Non enim dubitare permittimur quin psalmus iste ad litteram sit intelligendus de Christo : quod ex Scriptura canonica novi Testamenti multipliciter demonstratur. Apostolorum enim gloriosissimus princeps, scripturam psalmi istius dicit oportere impleri in Juda, qui tradidit Christum, propter peccatum in Christum commissum. Sic
Act. i, 20. enim allegat : Fiat commoratio ejus deserta, et non sit qui inhabitet in ea. Unde quod inferius pluraliter dicitur, Fiat habitatio eorum deserta, et in tabernaculis ipsorum non sit qui inhabitet, ipse applicat ad Judam, singulariter scripturam istam allegans. Denique etiam Paulus apo-
Rom. xi, 9, 10. stolus introducit quod infra habetur, Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, cum versu sequenti, dictum atque impletum in Judæis, qui Christum interfecerunt, propter scelus in ipsum patratum. In eadem quoque epistola dicit in persona Christi
Ibid. xv, 3. prædictum, quod inferius dicitur : Opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me. Simili modo, quod in psalmo isto habetur, Zelus domus tuæ comedit me, Jo-
Joann. ii, 17, 15. annes evangelista asserit de Christo prædictum, et in eo completum, recitans quomodo Christus flagello de funiculis facto ejecit de templo ementes et vendentes. Insuper, quod in psalmo hoc dicitur, Multiplicati sunt super capillos capitis mei qui oderunt me gratis, Christus affirmat de se prænuntiatum : Ut impleatur, in- Joann. xv, 25.
quiens, sermo qui in lege eorum scriptus est : Quia odio habuerunt me gratis. Hoc tamen superius manifeste etiam dicitur hoc modo : Non supergaudeant mihi qui Ps. xxxiv, 19.
adversantur mihi inique, qui oderunt me gratis. Propterea, sicut ex isto testimonio Domini Salvatoris ostenditur iste psalmus ad litteram de ipso conscriptus, sic et ille, sicut et illic plenius dixi.

Christus itaque passioni propinquans, vel in ea consistens, orans ait ad Patrem, seu sanctam Trinitatem, unum simplicissimum Deum : (1) *Salvum me fac,* 2
Deus, non a malo culpæ, quia peccare non potui, sed a malo pœnæ, videlicet a doloribus corporis et animæ mihi inflictis aut infligendis. De quibus subjungitur : *quoniam intraverunt aquæ,* id est tribulationes et pœnæ, *usque ad animam meam,* id est usque ad exstinctionem vitæ meæ corporeæ, scilicet usque ad separationem carnis et animæ. Interdum in sacra Scriptura per aquam intelligitur consolatio, juxta illud : Emisisti vinctos tuos de lacu, in quo Zach. ix, 11.
non est aqua. Interdum vero per aquam intelligitur gravis persecutio, juxta illud in libro Job : Putabas te tenebras non visu- Job xxii, 11.
rum, et impetu aquarum inundantium non oppressum iri. Unde Isaias apertius dicit : Adducet Dominus super populum istum Is. viii, 7.
aquas fortes et multas, regem Assyriorum. Et ita jam per aquas designatæ sunt persecutiones.

3 (2) *Infixus sum in limo profundi.* Hoc A
quidam dicunt Christo competere ratione
suæ sepulturæ, quia tunc sub terra reclusus est, quemadmodum ipse in Evangelio
Matth. XII, 40. prædixit : Sicut fuit Jonas in ventre ceti
tribus diebus et tribus noctibus, ita erit
Filius hominis in corde terræ. Videtur tamen quod istud conveniat Christo etiam
ratione suæ incarnationis, per quam descendit in mundum, qui dici potest limus
profundi, vel propter elementum terræ limosum, vel propter vitiositatem et limositatem vitæ carnalis hominum in mundo B
viventium. In hoc limo Christus Deus de-
Ephes. IV, 9. fixus est, quoniam, teste Apostolo, descendit in inferiores partes terræ; atque in
Philipp. II, 15. medio nationis pravæ et perversæ multo
demoratus est tempore. *Et non est substantia :* id est, in corpore meo non fuit
stabilis uniformisque status vitæ naturalis.
De Christo namque, secundum quod erat
aliquo modo viator atque passibilis, verum est dicere quod apud beatum Job scri-
Job XIV, 1, 2. ptum est : Homo natus de muliere, brevi
vivens tempore, repletur multis miseriis, C
et nunquam in eodem statu permanet. Vel,
Non est substantia, id est subsistentia seu
naturalis subsistendi potestas in corpore
crucifixo, exhausto, mortuo et sepulto.
Vel, Non est substantia, id est, naturales
divitiæ mihi defuerunt. Christus enim non
Luc. IX, 58. habuit ubi caput suum reclinaret, et nudus cruci appensus est, habuitque pro ci-
Matth. XXVII, 48, 34. bo potuque acetum et fel. Ecce quid Rex
gloriæ, cujus sunt cœlum et terra, et omnis ornatus eorum, pro nobis pati digna-
II *Cor.* VIII, 9. tus est. Nempe quum dives esset, propter D
nos egenus et sine substantia factus est, ut
ejus inopia divites efficeremur. (3) *Veni,*
de summo cœlo et sinu Patris per assumptionem humanæ naturæ, *in altitudinem
maris,* id est in profunditatem persecutionis et pœnæ ac mortis; *et tempestas demersit me,* id est, magnitudo pœnarum
mihi in crucis patibulo inflictarum occidit
Thren. III, 54. me : sicut in Threnis scribitur : Inundaverunt aquæ super caput meum ; dixi,
Perii. Solet autem per altitudinem profunditas designari, juxta illud : Puteus al- *Joann.* IV, 11.
tus est.

(4) *Laboravi clamans.* Christus enim non 4
sine labore prædicando discurrebat. Unde scriptum est : Jesus fatigatus ex itine- *Ibid.* 6.
re. Clamavit quoque, Judæos increpando,
populum instruendo, evangelicam legem
docendo. Maxime tamen in passione laboravit, quando et bajulans sibi crucem exi- *Ibid.* XIX, 17.
vit : atque in cruce clamavit, Pater, igno- *Luc.* XXIII, 34.
sce illis ; et, Consummatum est ; et, In *Joann.* XIX, 30.
manus tuas commendo spiritum meum.
Hinc enim de Christo apud Isaiam scri- *Luc.* XXIII, 46.
ptum est : Pro eo quod laboravit anima *Is.* LIII, 11.
ejus, videbit et saturabitur. *Raucæ factæ
sunt fauces meæ.* Ad litteram raucæ factæ
erant fauces Christi. Raucedo namque causatur ex desiccatione humorum in faucibus et arteriis. Quoniam ergo Christus in
passione sanguinem copiose effudit, prout
dictum est supra, Sicut aqua effusus sum ; *Ps.* XXI, 15.
ideo rauca erat vox ejus. Metaphorice autem dicuntur fauces fieri raucæ, dum sermo prolatus, audienti non proficit, sed
sine fructu consistit : sicque fauces Christi raucæ erant, quantum ad incredulos et
perversos : quibus ipse in Evangelio ait,
Sermo meus non capit in vobis. *Joann.* VIII, 37.

*Defecerunt oculi mei, dum spero in
Deum meum.* Videtur hoc repugnare ei
quod Christus superius ait : In Domino *Ps.* XXV, 1.
sperans non infirmabor. Est igitur sensus :
Oculi mei interiores, videlicet contemplatio et mentalis oratio, quibus in cruce
pendens Deum indesinenter adspexi, visi
sunt deficere, id est frustrari, et suo effectu seu divina subventione privari, dum
Deus Pater reliquit me in manibus impiorum. Propter quod ipsi dixerunt : Confidit *Matth.* XXVII, 43.
in Deo ; liberet eum nunc, si vult. Et iterum : Si rex Israel est (vel, Si hic est Chri- *Ibid.* 42 ;
stus Dei electus), descendat nunc de cru- *Luc.* XXIII, 35.
ce. Et Isaias : Nos putavimus eum quasi *Is.* LIII, 4.
leprosum, et percussum a Deo et humiliatum. Solet enim Christus de se aliquid affirmare, juxta quod in opinione aliorum
fuit. Unde apud Jeremiam : Ego, inquit, *Jer.* XI, 19.
quasi agnus innocens qui portatur ad vi-

ctimam; et non cognovi quia super me co- A
gitaverunt consilia, etc. Judæi namque pu-
tabant Christum nescire ipsorum consilia
contra se. Vel sic : Defecerunt oculi mei,
dum spero in Deum meum : id est, quan-
do in cruce pendens, certissime confide-
bam me tertia die resuscitandum ; tunc
oculi mei corporales defecerunt, quia ob-
tenebrati sunt atque eversi.
5 (5) *Multiplicati sunt super capillos capi-
tis mei, qui oderunt me gratis.* Per hoc
Christus insinuat multitudinem adversa-
riorum suorum Judæorum, qui eum gratis, B
id est sine rationabili causa, oderunt : et
forte ad litteram, numerus odientium et
persequentium Christum excessit nume-
rum crinium capitis sui. Multa enim mil-
lia fuisse videntur in populo illo, de quo
Matth. xxvii, 25. Evangelista testatur : Respondens univer-
sus populus, dixit : Sanguis ejus super nos
et super filios nostros.
(6) *Confortati sunt, qui persecuti sunt
me inimici mei injuste.* Omnes enim con-
Luc. xxiii, 5, 23. fœderati sunt in malo, et invalescebant
voces eorum adversum me, non propter C
rationem, sed propter multitudinem. Prin-
cipes sacerdotum præbuerunt auxilium
Pharisæis, qui primo contra Christum con-
ceperunt rancorem. Herodes quoque et Pi-
latus cooperati sunt eis, quia Herodes Chri-
Ibid. 11. stum alba veste illusit, Pilatus vero eum
Joann. xix, 1, 16. flagellavit atque damnavit. Et isti perse-
cuti sunt me injuste, id est sine offensa et
culpa ; imo pro beneficiis multis repende-
bant mihi injurias et flagella : sicut supe-
Ps. xxxiv, 12. rius dictum est, Retribuebant mihi mala
pro bonis. Hoc est quod in Evangelio Chri- D
Joann. x, 32. stus ait Judæis : Multa bona opera ostendi
vobis ex Patre meo ; propter quod horum
Jer. xviii, 20. vultis me lapidare? Et per Jeremiam : Num-
quid redditur pro bono malum, quia fode-
runt foveam animæ meæ ? *Quæ non rapui,*
id est culpam quam non contraxi, malum
quod non feci, *tunc exsolvebam :* quoniam
sine culpa propria passus sum pœnam.
Pœna autem est præmium culpæ, sicut et
Rom. vi, 23 mors est pœna peccati. Quoniam ergo Sal-
vator ab omni peccato immunissimus ex-
stitit, et nihilo minus acerbissimam mor-
tem sustinuit, constat quod solvit quæ non
rapuit. Satisfecit vero pro nobis, et me-
rito suæ particularis temporalisque mor-
tis abstulit a genere humano universalem
æternalemque mortem, pro originali pec-
cato inflictam. Unde scriptum est : Spi- Thren. iv, 20.
ritus oris nostri Christus Dominus captus
est ; et rursus, Ipse vulneratus est propter Is. liii, 5.
iniquitates nostras, attritus est propter sce-
lera nostra. Porro Christus apertissime ait
per Isaiam : Servire me fecisti in peccatis Ibid. xliii, 24.
tuis, præbuisti mihi laborem in iniquita-
tibus tuis.
7 *Deus, tu scis insipientiam meam, et* 6
delicta mea a te non sunt abscondita. Ver-
sus iste tripliciter explanatur. Primo sic :
Deus, tu scis, etc., id est, si est in me ali-
quid insipientiæ et peccati, sicut Judæi
affirmant, dicentes me falsa docere ac bla-
sphemare : hoc tu nosti. Iste est enim
modus loquendi eorum qui se sobrie ex-
cusant coram Deo, dum mendaciter accu-
santur. Tanquam dicant : Nos nobis con-
scii non sumus de aliquo malo; sed si quid
mali in nobis est, Deus agnovit. Et hoc
modo Judas patriarcha se ipsum et fratres
suos excusans de furto coram Joseph, ait :
Deus invenit iniquitatem servorum tuo- Gen. xliv, 16.
rum. — Secundo, intelligitur a contrario
sensu, hoc modo : *Deus, tu scis* per ap-
probationem, *insipientiam meam,* id est
sapientiam meam, quæ a Judæis insipien-
tia reputatur ; *et delicta mea,* id est vir-
tutes et opera bona, quæ Judæi judicant
esse peccata, *a te non sunt abscondita,* sed
per approbationem nota sunt tibi. Quo-
niam enim Christus mundi contemptum
docuit, et Deum suum Patrem vocavit ;
propterea dicebant Judæi : Dæmonium ha- Joann. x, 20.
bet, et insanit ; et, Quid hic sic loquitur ? Marc. ii, 7.
blasphemat ; et, Quis est hic qui loquitur Luc. v, 21.
blasphemias ? Unde et dixerunt Pilato :
Nos legem habemus, et secundum legem Joann. xix, 7.
debet mori, quia Filium Dei se fecit. Se-
cundum hunc modum loquendi ait Salva-
tor : Confiteor tibi, Pater, quia abscondi- Matth. xi, 25.
sti hæc a sapientibus et prudentibus, et

revelasti ea parvulis : quod a contrario A
sensu intelligendum est, secundum Augu-
II Cor. xii, 11. stinum. Et ita Paulus ait : Factus sum in-
I Cor. iv, 10. sipiens ; vos me coegistis ; et rursus, Nos
stulti propter Christum. — Tertio, intelligitur dictum a Christo, non pro se ipso, sed pro corpore suo mystico, quod est Ecclesia. Sicque insipientiam et delicta membrorum suorum, quæ super se excepit, et pro quibus satisfecit, nominat sua, sicut
Act. ix, 4. alibi ait : Saule, Saule, quid me perseque-
Matth. xxv, 42, 43. ris ? et iterum : Esurivi, et non dedistis
mihi manducare ; nudus fui, et non co- B
operuistis me.

7 (8) *Non erubescant in me, qui exspectant te :* id est, sancti in limbo detenti, me cum ingenti desiderio præstolantes, non verecundentur quasi frustrati spe sua ; sed sicut Prophetæ prædixerunt et alii crediderunt, ita resuscita me, et fac me sanctos de limbo educere, quatenus glorientur se consequi fidei fructum et spei effectum.
Gen. xlix, 18. Sancti autem in limbo exspectabant et
Christum et Deum Patrem : Christum, sicut mittendum atque localiter descensurum ; C
Patrem vero, sicut missurum ac spiritualiter consolaturum. Itaque, Non erubescant qui exspectant te, *Domine* universorum, o *Domine virtutum* cœlestium, scilicet angelorum : cui nihil est impossibile. (9) *Non confundantur super me, qui quærunt te, Deus Israel :* id est, Apostoli aliique fideles te per fidem et opera bona quærentes, non confundantur super me, id est de mei humiliatione, persecutione et occisione ; sed corrobora eos ad confitendum me, atque ad imitandum vestigia mea. Hoc fuit D
impletum præcipue in die Pentecostes, Spiritu Sancto recepto.

8 (10) *Quoniam propter te,* id est propter nominis tui honorem, quem summe quæsivi ; vel, Propter te, id est propter sapientiæ tuæ dispositionem, qua me pati decrevisti : quemadmodum loquitur Pe-
Act. iv, 27, 28. trus, Convenerunt adversus sanctum puerum tuum Jesum, facere quæ manus tua et consilium tuum decreverunt fieri. Vel, Propter te, id est propter justitiam meam, quam ob tuam voluntatem immobiliter observavi. *Sustinui opprobrium* Judæorum
dicentium, Nunc cognovimus quia dæmo- Joann. viii, 52.
nium habes ; et, Numquid interficiet semet- Ibid. 22.
ipsum ? *Operuit confusio faciem meam :* id est, illud quod solet aliis esse causa confusionis, multipliciter irruit super me tempore passionis, quando ligatis manibus tradiderunt me præsidi, et quando coram Pilato atque Herode nihil respondi, et quando alba veste illusus sum, nudatus, columnæ alligatus, flagellisque cæsus, spinis coronatus, propriisque humeris crucem bajulans ad mortem ductus, et inter latrones suspensus. Proprie tamen non fuit in Christo confusio, quia confusio propter virtutem in viro perfecto locum non habet. Ad litteram etiam operuit confusio faciem Christi, quando viri qui tenebant eum, illudebant ei, et velaverunt eum, et
percusserunt faciem ejus, dicentes : Pro- Matth.
phetiza nobis, Christe, quis est qui te per- xxvi, 68.
cussit ?

(11) *Extraneus factus sum fratribus* 9
meis, id est Judæis de genere Abrahæ mecum natis. Erat enim Christus extraneus Judæis in ipsum non credentibus, quia longe erat a corde eorum, quamvis inter eos corporaliter ambulabat. Erat quoque
extraneus fratribus suis Apostolis, qui om- Ibid. 56.
nes, relicto eo, fugerunt. Unde sanctus Job in persona aut certe figura Christi, ait :
Fratres mei elongaverunt a me, et noti Job xix, 13.
mei quasi alieni recesserunt a me. *Et peregrinus* factus sum *filiis matris meæ,* id est Judæis filiis Saræ vel Synagogæ. Quemadmodum peregrinus seu hospes non diu sustinetur, sed de domo expellitur ; ita Judæi Christum velut vilem abjecerunt atque spreverunt, illud apud Joannem di-
centes : Nos scimus quoniam Moysi locutus Joann. ix,
est Deus ; hunc autem nescimus unde sit. 29.
Idem quoque Evangelista testatur : Jam Ibid. 22.
conspiraverant Judæi, ut si quis confiteretur eum esse Christum, extra synagogam fieret. Hoc modo Christum fuisse venturum, et in mundo victurum, Jeremias cum
admiratione prædixit : Quare quasi colo- Jer. xiv, 8.

nus futurus es in terra, et quasi viator declinans ad manendum?

Cur autem Christus tanta pati dignatus sit, pandit subdendo : (12 *Quoniam zelus domus tuæ comedit me* : id est, ardens dilectio ædificationis, informationis et conversionis Ecclesiæ, seu fidelium aut electorum, pro quorum salute sum incarnatus, me totum accendit et absorbuit et consumpsit. Propter salutem enim Ecclesiæ Christus prædicavit, Judæos increpavit, miracula fecit. Hunc quoque zelum palam ostendit, quando ejecit de templo B ementes et vendentes, dicens : Nolite facere domum Patris mei domum negotiationis. Hic etiam zelus Christum comedit, id est, in morte consumpsit : quoniam propter caritatem suam ad nos, tradidit semetipsum pro nobis in mortem, sicut Paulus fatetur : In fide, inquiens, vivo Filii Dei, qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me; et rursus : Christus tanquam filius fidelis erat in domo sua : quæ domus sumus nos. Voluit enim Christus construere templum Deo Patri, Ecclesiamque perfectam ex vivis lapidibus, prout de ipso apud Zachariam fuit prædictum : Ecce vir, Oriens nomen ejus, et ædificabit templum Domino, et ipse portabit gloriam, et sedebit et dominabitur in solio suo. Hoc templum Christus construere cœpit, docendo et redarguendo errantes, quemadmodum de ipso clare prænuntiatum est. Quum enim de Christi adventu dixisset Malachias propheta, Statim veniet ad templum suum Dominator quem vos quæritis; de ipsius doctrina mox addidit : Ipse enim quasi ignis conflans, et quasi herba fullonum; et sedebit conflans et emundans argentum, et purgabit filios Levi. Denique hoc templum Christus promisit se ædificaturum in suo adventu, per Amos prophetam : In die illo suscitabo, inquiens, tabernaculum David quod cecidit, et reædificabo aperturas [murorum] ejus. Quod Jacobus in Actibus Apostolorum allegat de Christo prædictum.

10

Joann. II, 16. — Galat. II, 20. — Hebr. III, 6. — Zach. VI, 12, 13. — Malach. III, 1. — Ibid. 2, 3. — Amos IX, 11. — Act. XV, 15, 16.

Et opprobria Judæorum *exprobrantium* A *tibi*, o Pater æterne, me Unigenitum tuum negando, et opera mea miraculosa atque divina dæmonibus adscribendo, *ceciderunt super me*, id est, in mea humanitate passibili habuerunt effectum : nam verba atque injuriæ impiorum tibi illata, divinitati nocere non poterant, sed meam humanitatem lædere et occidere valuerunt. Vel, Ceciderunt super me, id est, mihi quoque inferebantur. Quidquid enim uni divinæ Personæ irrogatur injuriæ, irrogatur et alii. Propter quod asserit Christus : Qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem qui misit illum. Exprobrabant autem Judæi Deo Patri, imo toti Trinitati, præcipue tamen Spiritui Sancto, dum Christi miracula totius Trinitatis potestate patrata, attribuebant Beelzebub. Unde quum dixissent Scribæ, Beelzebub habet, volens Christus ostendere eos Spiritui Sancto intulisse blasphemiam : Qui blasphemaverit (ait) in Spiritum Sanctum, non habet remissionem in æternum, sed reus erit æterni delicti. Et cur hoc dixerit de Judæis, manifestat Evangelista, subjungens : C Quoniam dicebant, Spiritum immundum habet.

Joann. V, 23. — Marc. III, 22. — Ibid. 29. — Ibid. 30.

15 *Et operui in jejunio animam meam.* 11
Operatio virtuosa, animæ vestimentum vocatur, juxta illud : Exsultabit anima mea in Deo meo, quia induit me vestimentis salutis, et indumento justitiæ circumdedit me. Christus autem jejunavit quadraginta diebus et totidem noctibus : et ita jejunio, quod est actus temperantiæ, operuit, id est, spiritualiter vestivit, animam suam. D *Et factum est in opprobrium mihi*, id est in occasionem tentationis a dæmone, qui ex hoc motus est ad tentandum me, in tantum ut idololatriæ speciem mihi proponeret, dicens : Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraveris me. Vel sic : *Operui in jejunio animam meam*, id est, pallio compassionis atque tristitiæ indutus sum propter infidelitatem malitiamque perversorum. Hinc namque in Marco dicitur : Contristatus est Jesus super cæcitate cordis eorum. Sicut enim Christi refectio, est no-

Is. LXI, 10. — Matth. IV, 2. — Ibid. 9. — Marc. III, 5.

stræ mentis ad Deum conversio, secundum A
Apoc. III, 20. quod ipse protestatur, Si quis aperuerit
mihi januam, introibo ad illum, et cœnabo
cum illo; sic ejus jejunium, est nostri cordis a Deo aversio. *Et factum est in opprobrium mihi :* id est, labor et studium quo
pro hominum conversione sudavi, cucurri
et laboravi, fuit Judæis occasio detractionis, irrisionis et accusationis adversum
Luc. XXIII, 2. me. Dicebant enim : Hunc invenimus subvertentem gentem nostram.
12 (14) *Et posui vestimentum meum cilicium,* id est, non mollibus, sed duris ve- B
stibus usus sum. Quoniam enim Christus
Matth. XI, 8. Joannem Baptistam de vestimentorum asperitate collaudat, vestiumque mollitiem
reprobat, apparet quod ipse vestibus aspe-
Act. I, 1. ris utebatur. Cœpit equidem facere et do-
Joann. XIX, 23. cere. Et ad hoc facit, quia tunica ejus
inconsutilis fuit, desuper contexta per totum, quemadmodum vestes cilicinæ fieri
solent. Vel, Posui vestimentum meum cilicium, id est, carnem mortalem indutus
sum, et ea divinitatem meam velavi : de
Ps. XXIX, 12. qua carne atque cilicio superius dixi, Con- C
scidisti saccum meum, et circumdedisti
me lætitia. *Et factus sum illis in parabolam,* id est in similitudinem improperii et
in derisum, quemadmodum in Evangelio
Luc. XVI, 14. scribitur : Audiebant hæc Pharisæi, et de-
Marc. III, 21. ridebant eum; et : Dicebant quoniam in
furorem versus est.
13 (15) *Adversum me loquebantur qui sedebant in porta,* id est sacerdotes juxta
portam templi sedentes et populum instruentes, vel judices in portis civitatis
ad judicandum residentes, quemadmodum D
Deut. XVI, 18. jussum erat per Moysen : Judices constitues in omnibus portis tuis. Isti contra
Christum loquebantur, avertentes plebem
ab eo, in tantum ut tandem peterent sibi
virum homicidam donari, et Jesum occidi. *Et in me,* id est de me et contra me,
psallebant, id est, irridendo cantabant,
qui bibebant vinum, id est Judæi gulosi.
Cantilenas enim irrisorias composuerunt
Matth. XI, 19. et cecinerunt de Domino Salvatore, sicut est illud : Homo vorax, potator vini,

amicus publicanorum. Unde per Jeremiam
dicitur : Factus est mihi sermo Domini Jer. XX, 8.
in opprobrium et in derisum tota die. Et
in Osee Christus : Ego, inquit, redemi Osee VII, 13.
eos, et ipsi locuti sunt contra me mendacia.
(16) *Ego vero orationem meam ad te, Domine* Deus Pater, direxi et infudi, orando 14
pro persecutoribus meis, quemadmodum
per Prophetam ad te locutus sum : Recor- Jer. XVIII, 20.
dare quod steterim in conspectu tuo, ut
loquerer pro eis bona, et averterem indignationem tuam ab eis. Et in Evangelio
dixi : Pater, ignosce illis, quia nesciunt Luc. XXIII, 34.
quid faciunt. *Tempus beneplaciti, Deus :*
id est, exaudire me debes, o Deus Pater,
quoniam tempus meum quo fui in mundo,
est tempus reconciliationis et gratiæ. De
quo ait Apostolus : Ecce nunc tempus ac- II Cor. VI, 2.
ceptabile, ecce nunc dies salutis. (17) *In multitudine misericordiæ tuæ,* id est secundum et propter magnam misericordiam
tuam, *exaudi me in veritate salutis tuæ,*
quam peto a te, videlicet ut veram beatitudinem seu salutem, quæ a te solo præstatur, dones mihi atque Ecclesiæ, pro
cujus salvatione cuncta sustineo. Salus autem seu beatitudo est duplex, scilicet essentialis, quæ est fruitio Dei, et accidentalis, quæ in bonis creatis consistit. Primam
beatitudinem anima Christi a principio
habuit, nec eam sibi nunc petit, sed eam
petit Ecclesiæ peregrinanti ac militanti.
Secundam vero beatitudinem quæ est præmium accidentale, Christus postulat sibi
nunc et in versibus qui sequuntur. Hinc
enim Christus pro Ecclesiæ salute orans,
postulat ei præmium essentiale a Patre,
dicendo : Pater, quos dedisti mihi, volo Joann. XVII, 24.
ut ubi ego sum, et illi sint mecum, ut videant claritatem meam quam dedisti mihi.
Hæc autem visio est tota merces.
(18) *Eripe me de luto, ut non infigar.* 15
Lutum et limus idem sunt. Quum ergo
Christus superius dixit, Infixus sum in limo profundi, quomodo nunc orat eripi ut
non infigatur? Dicendum ergo, quod Christus ad tempus erat infixus in limo, se-

cundum sensum inductum; nunc vero orat educi seu eripi, ne diu aut semper maneat luto infixus. Est itaque sensus : Eripe me, Deus Pater, de luto, id est de mundo terreno, de malignorum consortio, sepulturæque loco; ut non infigar, id est, ne diutius quam a te ordinatum est, in hoc luto permaneam. Desideravit etenim Christus de hoc mundo redire ad Patrem, et de conventu malignorum ad societatem conscendere angelorum. Unde discipulis ait :
Joann. xiv, 28. Si diligeretis me, gauderetis utique, quia
Marc. ix, 18. vado ad Patrem; et, O generatio incredula, quamdiu apud vos ero? *Libera me ab his qui oderunt me,* id est a Judæis, suscitando me ad impassibilem statum, *et de profundis aquarum,* hoc est a vehementia
16 persecutionum. (19) *Non me demergat tempestas aquæ :* id est, impetus mortis mihi

A illatæ, de qua superius dixi, Tempestas demersit me, non me demergat penitus, scilicet ut non permaneam mortuus usque ad diem universalis resurrectionis, sed a voragine mortis tertia die eripiar. *Neque absorbeat me profundum,* id est fovea monumenti, videlicet ne corpus meum in sepulcro permanens corrumpatur; sed ab hoc profundo exalta me per resurrectionem acceleratam; *neque urgeat super me puteus os suum :* id est, limbus sanctorum patrum in quem descendi, non diu me te-
B neat, nec os, id est aditum suum, super animam meam obturet seu claudat; sed quemadmodum corpus peto educi a conclusione sepulcri, sic animam meam peto eripi a limbo inferni : sicut superius dictum est, Quoniam non derelinques animam meam in inferno. Ps. xv, 10.

ARTICULUS XXXIV

PROSECUTIO EXPOSITIONIS LITTERALIS PSALMI SEXAGESIMI OCTAVI.

17 (20) EXAUDI *me, Domine* Pater, in orationibus jam præmissis, *quoniam benigna est misericordia tua :* id est, ideo me exaudi, quia dulcis est misericordia tua, sicque propter eam exaudi me. Quamvis enim Christus justo Dei judicio exaudiri meruit merito conversationis suæ sanctissimæ, orat tamen exaudiri propter misericordiam bonitatis divinæ : primo, ut nobis præstet exemplum, quo semper innitamur misericordiæ Dei, non propriis meritis; secundo, quoniam misericordia Dei, sicut justitiam animæ Christi creatam in infinitum excedit, sic incomparabiliter major est ratio exaudiendi propter divinam misericordiam, quam propter quamcumque justitiam creatam. *Secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me* oculo dilectionis paternæ, et subveni mihi sicut precatus sum. Miseratio dicitur

C actus misericordiæ; misericordia autem Dei, in se una est ac simplex. Dicuntur tamen multæ misericordiæ, propter diversos effectus misericordiæ Dei, vel potius propter plenitudinem bonitatis divinæ, qua Deus novit variis modis, imo infinitis, succurrere suis. Si autem miseratio Dei dicatur ipse actus Dei miserentis, in ipso consistens, sic eodem modo miseratio Dei est una et plures, sicut de misericordia dictum est. Si vero dicatur miseratio Dei, effectus misericordiæ ejus, sic miserati-
D ones Dei sunt realiter multæ. (21) *Et ne avertas faciem tuam,* id est pium et gratiosum tuum respectum, *a puero tuo,* id est a me Unigenito tuo. *Quoniam tribulor* usque ad mortem in die Parasceves, idcirco *velociter exaudi me,* non differendo ultra triduum corporis mei glorificationem. 18

19 (22) *Intende animæ meæ,* preces ejus ac A
vota exaudiens; *et libera eam* ab interiori-
bus pœnis, quas habuit tempore passionis,
a timore atque tristitia. *Propter inimicos*
meos Judæos, *eripe me* ab omni mortali-
tatis passibilitatisque statu, ut odium et
pravitas eorum adversus me, sit tibi occa-
sio succurrendi Filio tuo dilecto. Vel : Pro-
pter inimicos meos, id est propter salutem
eorum, eripe me de sepulcro, ne in infide-
litate sua persistant, sed audita prædica-
tione Evangelii, convertantur ad me, sicut
Joann. VIII, 28. eis testatus sum : Quum exaltaveritis Fi- B
lium hominis, tunc cognoscetis quia ego
sum. Quod in Actibus Apostolorum imple-
Act. II, 41; IV, 4. tum ostenditur, ubi octo millia Judæorum
Ibid. VI, 7. conversa leguntur, multa quoque turba sa-
cerdotum conversa asseritur.

20 (23) *Tu,* Domine Pater, *scis improperium*
meum, id est injuriam verborum mihi di-
ctorum, *et confusionem meam,* id est con-
temptum et vilipensionem adversariorum
meorum, me pro nihilo æstimantium ; *et*
reverentiam meam. Non sumitur hic reve-
rentia pro veneratione, sed pro verecun- C
dia seu ignominia. Verecundia autem pro-
prie sumpta, est timor dehonestationis, seu
pavor de re turpi, ad vitandum difficili.
Sic vero eam sumendo, non habuit locum
in Christo. Scivit enim nil inhonestum a
se fieri posse ; nec aliquo modo erubuit
propter injurias sibi illatas, sed per pa-
tientiam in adversis gaudebat. Quomodo
ergo fuerunt in eo reverentia, id est ve-
recundia, atque confusio ? nisi quod illa
quæ aliis solent esse causa confusionis et
verecundiæ, abundanter in ipso fuerunt, D
quum ipse sit tanquam latro captus, con-
sputus, nudatus, et inter iniquos suspen-
21 sus. (24) *In conspectu tuo,* id est tibi cogni-
ti, *sunt omnes qui tribulant me,* videlicet
sacerdotes, Scribæ, Pharisæi, ac ceteri ;
et tuæ potestati subjecti sunt, potesque
me de eorum manu eripere et eos oppri-
mere.

Improperium exspectavit cor meum et
miseriam. Quanto tempus passionis am-
plius appropinquavit, tanto Christus de vi-
ciniori exspectavit injuriam verborum et
irrogationem pœnarum. Unde passionem
suam Apostolis sæpe prædixit, et passione
jam proxima, propter exspectationem pœ-
narum imminentium, in tantum expavit,
quod factus est sudor ejus sicut guttæ *Luc.* XXII, 44.
sanguinis decurrentis in terram. (25) *Et*
sustinui, id est, exspectavi et consideravi,
qui simul contristaretur, compatiendo do-
loribus meis ; *et non fuit* qui condoleret.
Sustinui quoque *et qui consolaretur* me
tristem, *et non inveni.* Hoc Christus as-
serit, non quod sibi nemo condoluit, aut
consolationem sibi impendere concupivit,
præsertim quum scriptum sit : Sequebatur *Ibid.* XXIII, 27.
illum multa turba populi et mulierum,
quæ plangebant et lamentabantur eum. Et
Apostolis dixit, passione instante : Et nunc *Joann.* XVI, 22.
quidem tristitiam habetis ; iterum autem
videbo vos, et gaudebit cor vestrum. Sed
quia pauci contristabantur respectu alio-
rum, et quod modicum est, pro nihilo re-
putatur ; idcirco asserit non fuisse qui
consolaretur. Et simili modo per alium
Prophetam ait : Circumspexi, et non erat *Is.* LXIII, 5.
auxiliator. Ad minus enim Petrus adjuvit,
qui Malcho aurem abscidit. *Joann.* XVIII, 10.

(26) *Et dederunt in escam meam fel, et* 22
in siti mea potaverunt me aceto. Non le-
guntur Judæi Christo crucifixo fel seor-
sum dedisse, sed acetum felle mixtum. Di-
cit enim Matthæus evangelista : Dederunt *Matth.* XXVII, 34.
ei vinum bibere cum felle mixtum. Et Mar-
cus : Dabant ei bibere vinum myrrhatum. *Marc.* XV, 23.
Joannes autem : Vas positum erat aceto *Joann.* XIX, 29.
plenum. Quoniam ergo in eo quod Christo
offerebant, nil erat solidum comestionive
aptum, nisi fel ; ideo ait, Dederunt in es-
cam meam fel. Christus quoque in cruce
corporaliter sitiebat, dicentique, Sitio, ace- *Ibid.* 28.
tum porrigebant : quod et accepit, secun- *Ibid.* 29, 30.
dum Joannem. Marcus tamen dicit quod
non accepit. Sed non est discordia. Parum *Marc.* XV, 23.
enim quasi gustando accepit, statimque
potare cessavit : propter quod scriptum
est, Quum gustasset, noluit bibere. Deni- *Matth.* XXVII, 34.
que, quod Matthæus affirmat vinum illud
fuisse fellitum, et Marcus myrrhatum, fa-

cile concordatur : vel quia commixtum A erat myrrhæ ac felli ; vel quia Marcus dicit illud myrrhatum, propter qualitatem, scilicet amaritudinem potus, non propter substantiam myrrhæ.

23 27 *Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum :* id est, cibus iste et potus, quem mihi ex invidia porrigebant, sit eis causa captivationis, fiatque eis laqueus animæ et corporis. Judæi enim propter hanc Christi felleam potationem meruerunt in obsidione a Romanis illata, inæstimabili fame ac siti torqueri, et tandem captivari. Dando B etiam Christo hunc potum, illaqueata et capta est anima eorum vinculo peccatorum et laqueo vitiorum, secundum quod in
Prov. V, 22. Proverbiis scriptum est : Iniquitates suæ capiunt impium, et funibus peccatorum suorum constringitur. Fiat etiam eis *et in retributiones* damnationis æternæ et infernalium tormentorum, *et in scandalum,* id est in confusionem. Maxima enim confusio Judæorum est, quod Messiam sibi in lege promissum occiderunt. Vel, In scandalum, id est in occasionem amplioris ruinæ, quia C per hanc mensam meruerunt de peccato in peccatum incidere. Vel sic : *Fiat mensa eorum,* id est Scriptura legis et Prophetarum, in qua refectio animæ continetur, *coram ipsis in laqueum,* ita ut a Christianis convincantur Christum occidisse ex propriis libris ; *et in retributiones,* id est in graviorem damnationem. Quanto enim se sapientiores putabant, et quanto plura de Christo legerant, tanto gravius peccaverunt quod præsentem non agnoverunt, sed negaverunt et crucifixerunt. Hinc enim D
Joann. IX, 41. Christus in Evangelio ait ad eos : Si cæci essetis, non haberetis peccatum ; nunc autem quia dicitis, Quia videmus, peccatum vestrum manet. *Et in scandalum.* Nam sacra Scriptura veteris Testamenti est eis occasio quotidiani erroris. Quoniam enim in Christum credere nolunt, illam extorte et false exponunt, et per falsam expositionem perfidiam suam confirmant. Ad litteram quoque mensa Judæorum facta est eis in laqueum. Nam ante obsidionem a Tito, A convenerunt omnes in Jerusalem ad celebrandum paschale convivium, quod extra Jerusalem celebrari non licuit ; et antequam egrederentur, a Romanis obsessi sunt, puniti, atque confusi. Hæc autem atque sequentia non optando, sed prænuntiando dicuntur. Non enim dicuntur per modum orationis, ut fiant ; sed per modum prophetiæ, quoniam fient, quemadmodum Jeremias etiam prophetavit : Tu, Domine, scis *Jer.* XVIII, 23.
omne consilium eorum adversum me ; ne propitieris iniquitati eorum, et peccatum B eorum non deleatur.

28 *Obscurentur oculi eorum ne videant :* 24
id est, corda Judæorum, propter peccatum in Christum commissum, lumine veritatis priventur, et omnino cæca reddantur. Excæcationem Judæorum in primo adventu Christi, sancti Prophetæ copiosissime prædixerunt, et maxime sacratissimus Isaias, cujus testimonia in epistola ad Romanos Apostolus abundanter inducit. Nempe sic *Rom.* IX-XI.
ait Propheta : Quis cæcus, nisi servus Domini ? *Is.* XLII, 19.
Et quis surdus, nisi ad quem nuntios meos misi ? C Et alibi : Excæcatum est *Ibid.* VI, 10; *Matth.* XIII, 15.
cor populi hujus, et auribus graviter audierunt. Et iterum Dominus ait per Isaiam de populo Judæorum : Tota die expandi *Is.* LXV, 2.
manus meas ad populum incredulum. *Et dorsum eorum semper incurva.* Est quoddam dorsum mentis, in quo devoti portant jugum Domini seu divina præcepta. Hoc dorsum est ipsa voluntas, in qua virtus et vitium primo atque præcipue inveniuntur. Est igitur sensus : Dorsum eorum, id est voluntatem, affectum, seu appetitum D Judæorum, semper incurva, id est, ad terrena et vana converte, ad falsa deflecte, ad obliquitatem culpæ inclina. Hoc videmus in Judæis impletum, quum sint avari, a summo bono aversi, suisque erroribus indesinenter intenti. Nam et in adventu Messiæ, quem putant venturum, exspectant temporale regnum adipisci, et universis hostibus suis dominari. Dicitur autem Deus dorsum eorum incurvare, non effective, sed permissive, quemadmodum dicitur Pharaonem *Exod.* IV, VII-XI, XIV.
indurasse.

25 29 *Effunde super eos iram tuam,* id est
ultionem tuæ justitiæ, tradendo eos in ma-
nus Romanorum : *et furor iræ tuæ*, id est
gravissima tua vindicta, *comprehendat eos,*
videlicet ut usque in finem mundi in sua
cæcitate permaneant, et vagi in nationi-
bus sint, Christumque incessanter blasphe-
ment, et multis opprimantur ærumnis. Nisi
enim furor iræ Dei eos comprehendisset,
mirum videretur quomodo tam gravissime
excæcari valerent, quod captivitatem suam
non adverterent. Unde in Isaia ait Chri-
Is. LXIII, 3. stus : Calcavi eos in furore meo, et con-
culcavi eos in ira mea ; et in Jeremia :
Jer. XII, 8. Facta est mihi hereditas mea, videlicet
domus seu populus Israel, quasi leo in
silva ; dedit contra me vocem suam, ideo
Osee IX, 15. odivi eam. Quod alius apertius dicit : Exo-
sos habui eos propter malitiam adinven-
tionum ipsorum ; non addam ut diligam
eos. Et Sophonias apertissime protestatur :
Soph. III, 8. Effundam super eos indignationem meam,
26 et omnem iram furoris mei. 30 *Fiat ha-
bitatio eorum deserta, et in tabernaculis
eorum non sit qui inhabitet.* Romani enim
civitatem Jerusalem et templum ac reli-
quas urbes Judææ penitus destruxerunt,
Luc. XIX, 44. sicut et Christus prædixit : Non relinquent
in te lapidem super lapidem, eo quod non
cognoveris tempus visitationis tuæ ; et Je-
Jer. XII, 7. remias, Reliqui domum meam, dimisi he-
reditatem meam. Hinc et Osee propheta
Osee IX, 17. dixit : Abjiciet eos Dominus Deus meus,
quia non audierunt vocem ejus ; et erunt
vagi in nationibus.

Deinceps ponitur causa tantæ dejectio-
27 nis Judæorum : 31 *Quoniam quem tu per-
cussisti, persecuti sunt,* id est, Jesum Chri-
stum quem tu percuti permisisti, usque ad
mortem tribulaverunt. Dicitur enim Deus
Christum percussisse, quemadmodum Isa-
Is. LIII, 8. ias prædixit : Propter scelus populi mei
Act. II, 23. percussi eum. Petrus quoque inquit : Je-
sum definito consilio et præscientia Dei
Joann. III, 16. traditum, viri Israelitæ, interemistis. Sic
enim Deus dilexit mundum, ut Filium
suum unigenitum daret. *Et super dolo-
rem vulnerum meorum addiderunt.* Judæi

A enim supra injuriam verberum, intulerunt
Christo injuriam verborum, irridendo bla-
sphemandoque eum. Sed et ultra dolorem
Christo inflictum in proprio corpore, ad-
diderunt injuriam infligere corpori suo
mystico, scilicet primitivæ Ecclesiæ, quam
graviter molestabant, sicut in Actibus Apo-
stolorum ostenditur.

32 *Appone,* o Domine, non effective, 28
sed permissive, *iniquitatem super iniqui-
tatem ipsorum,* permittendo eos cadere de
culpa in culpam. Quum enim homo sine
B gratia Dei nil boni agere possit, dum Deus
hominem exigentibus vitiis suis gratia spo-
liat, de peccato in peccatum continuo ca-
dit. *Et non intrent in justitiam tuam.* In-
troitus seu ostium justitiæ est fides. Justus Rom. I, 17;
namque ex fide vivit. Quid ergo est, Non Habac. II, 4.
intrent in justitiam tuam, nisi fide Christi
priventur, et mandatis ejus non pareant,
sed in suis perversitatibus perseverent ?

33 *Deleantur de libro viventium.* Liber 29
viventium, seu liber vitæ, est prædestinatio
electorum in mente divina : quia quemad-
C modum fixum et firmum est quod in libro
fuerit scriptum, sic quod in sapientia men-
tis divinæ decretum est, stabile manet et
variari non potest. Quomodo igitur aliquis
de libro viventium valet deleri, præsertim
quum nemo scriptus sit in hoc libro, nisi
electus ? Liber enim vitæ est notitia Dei,
qua prædestinavit electos. Et responden-
dum, quod dupliciter dicitur aliquis in
libro viventium scriptus. Primo, secundum
veritatem : et taliter scriptus, deleri non
potest. Unde Christus in libro vitæ scriptos
D perire non posse insinuans, ait : Surgent Matth. XXIV, 24.
pseudoprophetæ et pseudochristi, et da-
bunt signa magna et prodigia, ita ut in
errorem inducantur, si fieri potest, etiam
electi. Secundo dicitur aliquis scriptus in
libro viventium, secundum suam spem va-
nam et opinionem fallacem. Hoc modo
erant scripti Judæi, qui se præelectos a
Deo opinantes, ceteros contempserunt, et
Christum occiderunt. Et simili modo Chri-
stus in Evangelio appellat eos filios regni, Ibid. VIII, 12.
non quod vere erant filii regni : filius

Joann. VIII, 35. namque manet in domo in æternum. Sed fi-
lii regni erant secundum suam superbissi-
mam opinionem, dicentes ad Salvatorem :
Ibid. 41. Unum habemus patrem Deum. Quorum
Ibid. 44. errorem Christus declarans : Vos, inquit,
ex patre diabolo estis. Sic autem de libro
vitæ deleri, aliud non est, nisi in eo non
scribi, nec in divinæ pietatis memoria con-
tineri. Idcirco, quasi exponens quod dixit,
Deleantur de libro viventium, subdit : *et
cum justis non scribantur :* non quod ali-
quis de novo possit libro vitæ inscribi ;
sed dicitur Deus illud in libro vitæ scri-
bere, quod finaliter approbat. Quoniam
ergo reprobi nil Deo acceptum aut meri-
torium operantur, secundum quod tales
sunt, dicuntur in libro vitæ non scribi.

30 Insuper Christus ait, (34) *Ego sum pau-
per.* Pauperem namque matrem elegit, in
paupertate vixit, in passione pauperrimus
est effectus, quia nudus in cruce suspen-
Matth. VIII, 20. sus. Propter quod dixit : Vulpes foveas ha-
bent, et volucres cœli nidos ; Filius autem
hominis non habet ubi caput suum recli-
net. *Et dolens.* Christus multos in hac vita
dolores sustinuit, maxime tamen in passi-
Is. I, 6. one dolorosissimus exstitit, quando a plan-
ta pedis usque ad verticem capitis, non
remansit in eo sanitas. *Salus tua, Deus,
suscepit me :* id est, beatitudo tua perfecta
in resurrectione glorificavit me, quantum
ad corpus ; et ita salus tua, Deus Pater,
suscepit me, id est, ego salutem tuam, vi-
delicet præmium accidentale, in resurrecti-
31 one suscepi. (35) *Laudabo nomen Dei cum
cantico,* id est cum spirituali lætitia et
hilaritate interna, atque vocali melodia, si
opus est ; *et magnificabo eum in laude,* id
est, per laudem quam ei cantabo, dicam et
offeram, confitebor et manifestabo quod
Ps. CXLIV, 3. Deus sit Dominus magnus atque laudabi-
lis valde. Quemadmodum enim in Oratio-
Matth. VI, 9. ne dominica dicimus, Sanctificetur nomen
tuum, non quod aliquid sanctitatis Deo ex
nobis accrescat, sed quia per nostræ ser-
vitutis puritatem probatur et declaratur
esse sanctus ; simili modo magnificamus
32 eum. (36) *Et placebit Deo* salus et magnifi-

A catio ista, *super vitulum novellum,* id est
anniculum, *cornua producentem* pro mu-
nimine capitis, *et ungulas* pro pedum de-
fensione. Sacrificium namque laudis et
evangelicæ laudationis, acceptabilius Deo
est quam sacrificia illa legalia, quæ se-
cundum Apostolum, nec auferre poterant Hebr. X, 4, 1.
peccata, nec accedentem facere perfectum.

(37) *Videant* omnia nunc prædicta, *pau-* 33
peres, id est humiles spiritu, fideliter con-
templando, *et lætentur* in Domino de be-
neficiis ejus. *Quærite Deum,* faciendo quod
B in vobis est, et fide ac opere in eum ten-
dite, *et vivet anima vestra,* id est, gratiam
consequetur, quæ est vita animæ, sicut
anima est corporis vita. Hoc est quod
Isaias propheta dicit : Quærite Dominum Is. LV, 6.
dum inveniri potest, invocate eum dum
prope est ; et in Evangelio Christus, Omnis Luc. XI, 10.
qui quærit invenit, et pulsanti aperietur.
(38) *Quoniam exaudivit pauperes* spiritu 34
Dominus, qui de talibus dicit : Beati pau- Matth. V, 3.
peres spiritu. Et Isaias : Dominus sublimis Is. LVII, 15.
in sancto habitans, ut vivificet spiritum
C humilium, et vivificet cor contritorum.
Et vinctos suos, id est peccatores electos,
qui ad tempus errant, sed in finem errare
non possunt, *non despexit :* quoniam pœ-
nitentes libenter ac misericorditer recipit,
quemadmodum per Jeremiam loquitur :
Revertere ad me, et non avertam faciem Jer. III, 12.
meam. Vel, Vinctos suos, id est, eos qui se
ipsos divina lege constringunt, et manda-
tis divinis quasi vinculis quibusdam ab
omni via mala coercent. Vel : Vinctos suos,
id est sanctos in limbo detentos, Deus
D Pater, seu Christus non despexit, quia Pa-
ter per Filium eos redemit. Unde apud
Isaiam Deus ait ad Christum : Dedi te in Is. XLIX, 8, 9.
fœdus populi, ut suscitares terram, et di-
ceres his qui vincti sunt, Exite ; et his qui
in tenebris, Revelamini.

(39) *Laudent illum cœli et terra,* id est 35
angeli ac homines, sicut Moyses : Audite, Deut. XXXII, 1.
inquit, cœli, quæ loquor ; audiat terra ver-
ba oris mei. *Mare et omnia reptilia in eis*
laudent Deum materialiter, præbendo ho-
minibus occasionem laudandi Creatorem

in creaturis relucentem, sicut refulget natura atque perfectio causæ in suo effectu.

36 (40) *Quoniam Deus salvam faciet Sion,* id est militantem Ecclesiam, dando hominibus gratiam, *et ædificabuntur civitates Juda,* id est particulares Ecclesiæ Christo confitentes. Juda enim interpretatur confessio. Vel, Civitates Juda, id est corda confitentium, quæ ædificantur per fidem et caritatem, ac opera virtuosa, prout ait Apostolus : Quæ ædificationis sunt, in invicem custodiamus. (Rom. xiv, 19.) (41) *Et inhabitabunt ibi,* id est, fideles in Ecclesia commorabuntur, obediendo ejus præceptis ; *et hereditate acquirent eam :* quoniam usque ad finem mundi durabit fides catholica, per quam fideles in Ecclesia habitare dicuntur.

37 (42) *Et semen servorum ejus,* id est spirituales filii Apostolorum, videlicet omnes credentes, *possidebit eam,* id est Ecclesiam, hereditario jure ; *et qui diligunt nomen ejus,* id est ipsum Deum, *habitabunt in ea.* Dilectio enim præcipua causa est, ob quam in Ecclesia atque in Christo manere censemur.

Videtur etiam posse exponi de triumphanti Ecclesia, quam vocat Apostolus Sion : Accessistis, inquiens, ad Sion montem et civitatem Dei viventis, Jerusalem cœlestem. (Hebr. xii, 22.) Eritque sensus : *Quoniam Deus salvam faciet Sion,* præcipue in die judicii, quando salutem corporum dabit electis, A configurando corpus humilitatis nostræ corpori claritatis suæ (Philipp. iii, 21.); *et ædificabuntur civitates Juda,* id est, ordines angelorum reparabuntur, et ruina cœlestis Jerusalem reformabitur per homines illuc ascendentes : sic civitates Juda, id est mansiones cœlestes, ex vivis lapidibus ædificabuntur. *Et inhabitabunt ibi,* id est in Ecclesia triumphanti, electi ; *et hereditate acquirent eam,* dum Christus dicet ad eos : Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine B mundi. (Matth. xxv, 34.) *Et semen servorum ejus,* id est imitatores Sanctorum, *possidebit eam,* id est terram viventium sine fine ; *et qui diligunt nomen ejus habitabunt in ea.* Caritas enim nunquam excidit, sed cives cœlestis Jerusalem efficit. (I Cor. xiii, 8.)

Verumtamen, sicut quod dictum est, Fiat habitatio eorum deserta, etc., litteraliter explanatum est de urbe Jerusalem et civitatibus reliquis tribus Juda, sic nunc introducta videntur ad litteram posse exponi de civitatibus materialibus Juda, ut C sit sensus : Ædificabuntur civitates Juda. Jerusalem namque et aliæ urbes a Romanis destructæ, postmodum erant reædificatæ, multoque tempore habitabant in eis veri Israelitæ et spirituales Judæi, videlicet Christiani, donec exigentibus culpis suis, hereditatem suam perdiderunt, et a Sarracenis dejecti sunt.

ARTICULUS XXXV

EXPOSITIO TROPOLOGICA SIVE MORALIS EJUSDEM PSALMI SEXAGESIMI OCTAVI.

QUONIAM, sicut ait discipulus quem diligebat Jesus, Qui se dicit in Christo manere, debet sicut ille ambulavit, et ipse ambulare (I Joann. ii, 6.) (non enim est servus major domino suo) (Joann. xiii, 16.); idcirco mirum non est, quod psalmi illi, qui ad litteram de Christi humilitate et passione loquuntur, moraliter D de corpore ejus mystico exponuntur, præsertim quum dicat Apostolus : Omnes qui volunt pie vivere in Christo, persecutionem patientur. (II Tim. iii, 12.) Hinc ergo psalmus iste, qui de Christi passione ad litteram expositus est, moraliter elucidatur de corpore ejus mystico, quod est Ecclesia.

Ecclesia igitur, seu fidelis quicumque, A
in medio laqueorum se videns, et undique
tribulari se pensans, nec propriis viribus
se posse prævalere expertus, proclamet
2 ad Dominum : *Salvum me fac, Deus*, ab
omni vulnere mentis, et si utile mihi est,
etiam ab omni infirmitate corporis ; *quo-
niam intraverunt aquæ* tentationum dia-
boli, persecutionum mundi, et impugnatio-
num appetitus sensitivi, *usque ad animam
meam*, id est, profunde et fortiter mihi
impressæ sunt ; nec possum de facili reji-
cere eas, quoniam intraverunt aquæ usque B
ad animam meam, id est usque ad delecta-
tionem seu consensum mentis. Hoc unus-
quisque tentatus atque afflictus totis cla-
met præcordiis, dum se graviter impugnari
3 experitur. *Infixus sum in limo profundi*,
id est in voluptate carnali, in sæculo isto
vitioso atque fallaci, ita quod vitiis sum
subjectus, in turpibus rebus delectatus,
mundo isti per inordinatum affectum in-
tentus ; *et non est* mihi *substantia*, id est
virtus evadendi, resistendi, ac prævalendi.
Vel, Non est substantia, id est substantia C
stabilis, quoniam vanitati subjectus sum,
corde vagus, et fragilis mente.

Veni in altitudinem maris, id est in
adversitates ingentes, tribulationesque ma-
ximas ; *et tempestas demersit me*, id est,
fortitudo ac impetus adversitatum hujus-
modi dejecit, læsit, occidit, vel ad peccatum
II Cor. vii, 5. me induxit : sicut ait Apostolus, Nullam
requiem habuit spiritus noster ; et rursus,
Ibid. i, 8. Supra modum gravati sumus, ita ut tæde-
ret nos vivere. Dum primi nostri parentes
nondum peccassent in paradiso, velut in D
portu erant tranquillo ; perpetrato autem
peccato, ipsi et omnis eorum posteritas in
altitudinem maris, id est in profundum
hujus mundi, projecti sunt, in quo toties
nos demergit tempestas, quoties adversitati
cedimus per impatientiam seu pusillanimi-
tatem, et quoties tentationi consentimus,
aut molestia aliqua frangimur. Tempestas
hæc exteriorum persecutionum, demersit
martyres sanctos in mortem corporalem ;
apostatantes vero a fide, demersit in mor-
tem animæ spiritualem. Vel sic : *Veni in
altitudinem maris*, id est ad gradum præ-
lationis in mundo isto ; *et tempestas de-
mersit me*, id est, strepitus negotiorum
sæcularium, sollicitudo temporalium re-
rum, occupatio exteriorum causarum, men-
tis quietem, lumen devotionis, ac cordis
custodiam exstinxit aut minoravit in me.

Denique si velimus ista omnino ad litte-
ram exponere, sic etiam quibusdam Chri-
sti membris convenient, videlicet sanctis
martyribus in aquas projectis : quorum
nonnulli divina virtute educti sunt, ali-
qui vero submersi ; sed omnium anima
est salvata. In his autem aquæ materiales
ac elementares intraverunt per os usque
ad animam, id est usque ad interiora, vel
usque ad exstinctionem corporeæ vitæ.
Hi quoque infixi sunt in limo profundi,
id est in terra lutosa, in fundo aquarum,
vel in carceribus aquosis atque limosis,
ut erant Jeremias, Michæas, et alii multi. III Reg. xxii, 27.
Unde Jeremias de se ipso scribit, quod
descendit in lutum carceris usque ad re- Jer. xxxviii, 6.
nes. Venerunt etiam quidam justorum in
altitudinem maris, sicut de multis beatis-
simis martyribus scribitur, qui de navi,
ripa, aut rupe, ligatis ad eorum corpora
saxis, in mare jactati sunt. Horum autem
unus exstitit Jonas propheta, qui in pelago
missus, et a cete absorptus, ita de ventre
piscis oravit : Projecisti me, Domine, in Jonæ ii, 4, 6.
profundum in corde maris, et flumen cir-
cumdedit me ; omnes gurgites tui et flu-
ctus tui super me transierunt ; circumde-
derunt me aquæ usque ad animam, abyssus
vallavit me, pelagus operuit caput meum.

Laboravi clamans, raucæ factæ sunt 4
fauces meæ. Laborat Ecclesia deflendo sua
peccata, pœnitentiamque agendo, atque
pro aliorum conversione discurrendo, do-
cendo, increpando, alliciendo ; clamatque
ad Dominum pro indulgentia vitiorum, pro
infusione gratiarum, pro illuminatione er-
rantium, et emendatione pravorum. Raucæ
fiunt voces ipsius, dum aliis prædicando,
nil proficit, vel dum difficulter ac tarde
exauditur a Deo, vel etiam ex nimio dolore

inflicto, aut labore assumpto, humore viribusque exhaustis. Hinc enim sanctus Job ait ad Dominum (*Job* xxx, 20, 21) : Clamo ad te, et non exaudis me ; sto, et non respicis me : mutatus es mihi in crudelem, et in duritia manus tuæ adversaris mihi ; et iterum, (*Ibid.* vi, 4) Sagittæ Domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum, et terrores Domini militant contra me.

Defecerunt oculi mei, dum spero in Deum meum. Hoc sæpius contingit infirmis Ecclesiæ membris, qui propter duritiam ac vehementiam tentationum et tribulationum, dum non exaudiuntur pro voto a Deo, infirmantur et nutant in spe et pusillanimes fiunt. Non enim convenit eis illud beati Job (*Ibid.* xiii, 15) : Etiamsi occiderit me (Deus), in ipso sperabo. Vel : Defecerunt oculi mei corporales, plangendo, aut penitus pereundo, dum spero in Deum meum, quia in ipso sperando incessanter affligor, aut propter justitiam seu fidem catholicam morior. Unde de David ejusque sociis scriptum est (*I Reg.* xxx, 4) : Elevaverunt vocem suam, et fleverunt, donec deficerent in ipsis lacrimæ. Vel : Defecerunt oculi mei interioris intellectus, dum spero in Deum meum, quoniam non tam fiducialiter, amorose, et immobiliter in Deo confido, sicut deceret.

5 *Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis.* Multi et innumerabiles sunt hostes Ecclesiæ atque sanctorum, videlicet omnes infideles, hæretici, schismatici, falsi fratres, detractores, ambitiosi, ac invidi. Hi omnes gratis et sine rationabili causa persequuntur Ecclesiam. Habemus quoque invisibiles inimicos multos et fortes. De quibus dicit Apostolus (*Ephes.* vi, 12) : Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed contra principatus et potestates, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Habemus etiam hostes domesticos multos ac periculosos, qui sunt propriæ passiones ac vitia. De his adversariis dicere potest Ecclesia et quilibet justus : *Confortati sunt, qui persecuti sunt me inimici mei injuste ; quæ non rapui, tunc exsolvebam,* id est, pœnas quas non merui, passus sum. Hoc sanctis martyribus maxime competit, qui pro Deo, pro fide, pro justitia occubuerunt. Unde et Job : Hæc (ait) passus sum absque iniquitate manus meæ, quum mundas haberem ad Deum preces (*Job* xvi, 18). Deus enim frequenter permittit tribulari electos sine eorum demerito, quatenus gloriosius coronentur. Nunquam tamen infert alicui damnum in bonis spiritualibus gratiæ gratum facientis, sine propria hominis culpa.

Deinde Ecclesia in persona infirmorum
suorum loquens membrorum, seu quilibet
pœnitens propriam insipientiam atque
peccata humiliter confitetur, dicendo :
Deus, tu scis insipientiam meam, etc. In- 6
sipiens est enim omnis qui peccat, quia
in malevolam animam non introibit sapientia (*Sap.* i, 4). Et quid tam stultum atque vesanum, quam non obedire præceptis, nec acquiescere consiliis et exhortationibus æternæ Sapientiæ ? Insipientia magna est, carnis vitiis deservire, animæ salutem negligere, in statu tali vivere in quo non audet quis mori. Porro delicta nostra Deo sunt cognita, sicut ipse alibi testatur (*Amos* v, 12) : Cognovi multa scelera vestra, et fortia peccata vestra. Hæc propriæ insipientiæ atque iniquitatis confessio, veræ sapientiæ infusionem et gratiæ justificationem meretur. De eo namque qui se ipsum æstimat sapientem, in Isaia scriptum est (*Is.* xlvii, 10) : Sapientia tua et scientia tua decepit te ; et denuo, (*Ibid.* v, 21) Væ qui sapientes estis in oculis vestris, et coram vobismetipsis prudentes. Propterea hortatur Apostolus (*Rom.* xii, 16) : Nolite esse prudentes apud vosmetipsos. Confiteamur igitur semper cum omni humilitate insipientiam nostram, quia veraciter insipientes sumus, quemadmodum scriptum est (*Jer.* x, 14) : Stultus factus est omnis homo a scientia sua.

7 *Non erubescant in me, qui exspectant te, Domine.* Dum Ecclesia seu quilibet justus injurias patitur, tentatur, aut simili modo affligitur, nisi tunc Deus ei subveniat, erubescere poterunt alii Deum exspectantes, id est in ipso sperantes, quorum

ista spes est, quod (sicut affirmat divina A Scriptura) Deus Ecclesiam suam non derelinquit, nec justos finaliter opprimi sinit; sed agit quod ait Scriptura, Mihi vindictam, et ego retribuam; et, Non vidi justum derelictum; et, Non patietur vos tentari supra id quod potestis. (Rom. XII, 19. Ps. XXXVI, 25. I Cor. X, 13.) Quid est ergo, Non erubescant in me, qui exspectant te, Domine? nisi, In omni necessitate atque angustia mihi succurre, ab omni persecutione et tentatione me eripe, omnesque preces meas exaudi, sicut in sacra Scriptura te facturum promittis, quatenus B alii in te sperantes corroborentur in spe, videntes misericordiam tuam mihi impensam. Et ad eumdem sensum pertinet versus sequens. In his enim quæ ad affectum respiciunt, solet Scriptura frequenter eumdem sensum sub aliis verbis repetere. Ait enim: *Non confundantur super me,* id est propter derelictionem meam et oppressionem, *qui quærunt te, Deus Israel:* qui utique confunderentur et scandalizarentur, nisi viderent mihi opem et gratiam donari a te. Dicerent enim: Vanus C est qui servit Domino; et quod emolumentum quia custodivimus præcepta ejus? (Malach. III, 14.)

8 *Quoniam propter te sustinui opprobrium:* id est propter justitiam, propter fidem, propter nominis tui amorem atque honorem, passus sum contumeliam, non propter meam offensam aut culpam. Hæc est vera sustinentia, patientiaque beata, quemadmodum ait Salvator: Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum; et iterum, Beati estis quum maledixerint vo- D bis homines, et persecuti vos fuerint, et dixerint omne malum adversum vos, mentientes, propter me. (Matth. V, 10. Ibid. 11.) Quidam tamen opprobrium sustinent, non propter Deum atque justitiam, sed propter se ipsos seu propriam culpam. Et quidem hoc æquanimiter ferre, tanquam pœnam pro culpa inflictam, bonum meritoriumque consistit; sed multo minus virtuosum est hoc, quam si propter Deum sustineatur. Propter quod princeps Apostolorum dicit: Hæc est gratia, si propter conscientiam Dei sustinet quis tristitias, patiens injuste. (I Petr. II, 19, 20.) Quæ est enim gratia, si peccantes et colaphizati, suffertis? Si autem benefacientes sustinetis, hæc est gratia apud Deum. Aliqui vero verba Salvatoris jam præinducta, quibus ait, Beati qui persecutionem, etc., inconvenienter allegant. Dum enim pro suis corriguntur excessibus, excusant se ipsos, seque gravari arbitrantes, consolantur se ipsos et dicunt: Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam. Si igitur pœnas atque injurias propter Deum nobis illatas, patienter ferre nequimus, hoc valde intolerabile est, quod disciplinas, increpationes et pœnas, propter nostros excessus irrogatas, pati contemnimus: sicut de quibusdam in Jeremia legitur, Renuerunt accipere disciplinam; et alibi, Odio habuerunt corripientem. (Jer. V, 3. Amos V, 10.)

Operuit confusio faciem meam, id est, vehementer et ex omni parte confusus sum propter te: non quod homo virtuosus erubescat, seu confundatur propter injurias sibi inflictas, imo in talibus gaudet, quemadmodum Christus hortatur, Gaudete in illa hora et exsultate, ecce enim merces vestra multa est in cœlo; (Luc. VI, 23.) sed quia hoc sustinet, de quo alii erubescere solent, videlicet exprobrationem, contemptum, abjectionem et similes pœnas. Imbecilliores tamen, in talibus animo confunduntur et vultu erubescunt. Sed talibus elaborandum est, ut discant Christi vestigia cum gaudio imitari, dicentes cum Apostolo: Ego stigmata Domini Jesu in corpore meo porto. (Galat. VI, 17.)

9 *Extraneus factus sum fratribus meis:* id est, quasi alienum ejecerunt, spreverunt et reputaverunt me propinqui, cognati, amici, familiaresque mei. Et hoc idem sub aliis verbis resumitur: *et peregrinus filiis matris meæ,* id est, velut hospes qui una nocte recipitur, et alio die emittitur, factus sum proximis meis, qui sunt filii matris meæ, quæ est Ecclesia, vel Eva, aut mater mea immediata. Hinc enim in Evangelio Dominus ait discipulis: Trademini a (Luc. XXI, 16.)

fratribus et propinquis et amicis; et ite-
Matth. x, 22. rum, Odio eritis omnibus hominibus pro-
pter nomen meum. Religiosus etiam et
devotus, qui Christum sequendo reliquit
patrem, matrem, sororem, fratrem, sive
uxorem, versum hunc dicere potest.

Cur vero ista perpessus sit, subdit :
10 *Quoniam zelus domus tuæ comedit me :*
id est, magna affectio boni status Ecclesiæ
ac divini honoris, boni communis ac fra-
ternæ salutis, spiritualiter me ipsum ab-
sorbuit, et in caritatis viscera transforma-
vit. Zelus namque est effectus amoris, ex
intenso amore procedens : per quem uti-
que zelum nititur homo repellere a se ea,
quæ consecutionem boni optati impediunt.
Et sicut amor est duplex, nimirum concu-
piscentiæ, quo amat quis aliquid propter
propriam utilitatem aut delectationem,
quemadmodum homo amat agrum, vestem,
pecuniam; et amor amicitiæ, quo diligit
homo bonum dilecti, et ipsum dilectum,
ut in se ipso perfectus exsistat : sic zelus
est duplex, puta carnalis et inordinatus :
Ps. xxxvi, 1. de quo dictum est supra, Neque zelaveris
I *Cor.* iii, 3. facientes iniquitatem. Et Apostolus : Quum
sit inter vos zelus et contentio, nonne car-
nales estis? Alius est zelus divinus et ca-
ritativus, quando videlicet nititur homo
ex dilectione excludere quæ contrariantur
divino honori, aut bono fratris dilecti. De
III *Reg.* xix, 10. hoc zelo ait Elias : Zelo zelatus sum pro
Domino exercituum. De eo quoque nunc
dicitur, Quoniam zelus domus tuæ come-
dit me. Etenim bono zelo comeditur, qui
quælibet prava, quæ videt, corrigere cu-
pit; si autem non potest, tolerat et gemit.
Talem zelum multi devoti in claustris ha-
bent, qui ordinis rigorem stricte observa-
ri desiderant. Et de isto zelo Gregorius
loquitur : Acceptissimum sacrificium est
zelus animarum.

Et opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me. Quemadmodum lapis con-
tra turrim projectus, quam frangere ne-
quit, resilit, et vitrum ex opposito situm
super quod cadit, frangit; sic blasphemiæ
et maledicta, Deo et Christo ejus illata,
A ipsis non nocent, sed servis Dei sunt occa-
sio mortis aut læsionis, dum se falsitati
opponunt, et mori malunt quam talia dis-
simulare aut tolerare. Opprobria autem
servis Dei illata, dici possunt opprobria
Dei et Deo inflicta, quemadmodum per Za-
chariam Dominus ait : Qui tetigerit vos, *Zach.* ii, 8.
tangit pupillam oculi mei; et in Evange-
lio : Qui vos audit, me audit; et qui vos *Luc.* x, 16.
spernit, me spernit.

Et operui in jejunio animam meam, 11
corporaliter abstinendo ad implorandum
B misericordiam Creatoris, prout ipse alibi
admonet : Convertimini ad me in toto cor- *Joel* ii, 12.
de vestro, in jejunio et fletu. *Et factum
est in opprobrium mihi.* Perversi enim ope-
ra bona sanctorum sinistre interpretan-
tur, eisque detrahunt. Et communiter boni
sunt opprobrium malorum, quoniam pra-
vitatem eorum corripiunt, et ob id oblocu-
tionem irrisionemque sustinent, sicut Job
ait : Deridetur justi simplicitas. Unde Do- *Job* xii, 4.
minus ait ad Ezechielem : Portentum te *Ezech.* xii, 6, 11.
dedi domui Israel. Dic, Ego portentum ve-
C strum. Sunt etenim nonnulli perversi, qui
bona aliorum, quæ imitari vel nolunt, vel
nequeunt, irrident atque vituperant. *Et po-* 12
sui vestimentum meum cilicium. Hoc fa-
cere solet Ecclesia, præsertim dum instant
magna pericula : sicut etiam in veteri Te-
stamento sæpius factum Scriptura comme-
morat. *Et factus sum illis in parabolam.*
Quanto enim boni se magis humiliant, tanto
maligni amplius contra eos insaniunt. Pro-
pter quod dicit Apostolus : Blasphemamur, I *Cor.* iv, 13.
et obsecramus; tanquam purgamenta hu-
D jus mundi facti sumus, omnium peripsema
usque adhuc. *Adversum me loquebantur* 13
qui sedebant in porta, id est, qui in aper-
tis et publicis locis sedebant, oblocuti sunt
mihi; *et in me psallebant* cum irrisione,
qui bibebant vinum, videlicet gulosi et
ebriosi. De quibus apud Isaiam habetur :
Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem *Is.* v, 11.
sectandam, et potandum usque ad vespe-
rum. Tales enim contemnunt atque deri-
dent justos et sobrios, qui eorum vitia
arguunt et condemnant, dicentes illud Jo-

Joel I, 5. elis : Expergiscimini, ebrii, et flete ; et A
ululate, omnes qui bibitis vinum in dul-
cedine.
14 *Ego vero orationem meam ad te, Domine,*
fudi, orando pro me ipso ac hostibus meis,
Matth. V, 44. prout tu, Domine, jussisti : Diligite inimi-
cos vestros, et orate pro persequentibus et
calumniantibus vos. Et decet te, Domine,
exaudire, quoniam *tempus* talis orationis,
est tempus *beneplaciti,* id est tempus tibi
acceptum, o *Deus,* quia in eo fit quod tibi
maxime placet. Orantibus enim pro adver-
sariis suis, Christus in Evangelio promit- B
Luc. VI, 35. tit, dicens : Eritis filii Altissimi. Ideo eo-
rum oratio est accepta, et tempus ejus
beneplacitum est. *In multitudine mise-*
ricordiæ tuæ, id est propter multam tuam
clementiam, *exaudi me in veritate salutis*
tuæ, dando mihi veram salutem mentis et
15 corporis, quam peto a te. *Eripe me* per
gratiam tuam, *de luto,* de quo superius di-
xi, Infixus sum in limo profundi, videlicet
de vita carnali, et sæculo isto vitioso at-
que tenaci ; *ut non infigar,* id est, ne luto
huic omnino immergar. *Libera me ab his* C
qui oderunt me, scilicet ab invisibilibus et
visibilibus inimicis, *et de profundis aqua-*
rum, id est de magnitudine tribulationum :
Thren. III, 54. de quibus in Threnis scriptum est, Inun-
daverunt aquæ super caput meum.
16 *Non me demergat* finaliter, nec me de-
mersum teneat, *tempestas aquæ,* id est
impetus tentationis, strepitus vitiorum, vel
sollicitudo rei sæcularis ac temporalis. *Ne-*
que absorbeat me, id est, animam meam
non perdat, *profundum,* id est desperatio,
obstinatio, seu pessima consuetudo. De quo D
Prov. XVIII, 3. profundo Salomon ait : Impius quum in
profundum venerit peccatorum, contem-
nit. Ab hoc profundo videntur absorpti, de
Jer. XIII, 23. quibus per Jeremiam dicitur : Si mutare
potest Æthiops pellem suam, et pardus va-
rietates suas, et vos poteritis benefacere
Ibid. V, 3. quum didiceritis malum ; et, Induraverunt
facies suas supra petram, et noluerunt re-
verti. *Neque urgeat super me puteus os*
suum. Puteus est quoddam profundum, et
modo idem designat. Sed dicitur profun-
dum, seu puteus, os suum urgere seu clau-
dere super peccatorem, dum ipse peccator
obstinationi et pravæ consuetudini super-
addit finalem impœnitentiam, ita quod
confiteri contemnit, et in sua aversione
decedit, sicut de eo Isaias dixit : Scivi, in- Is. XLVIII, 4.
quit, quia durus es tu, et nervus ferreus
cervix tua, et frons tua ærea. Jeremias
quoque : Frons mulieris meretricis facta Jer. III, 3.
est tibi, noluisti erubescere. Qui autem
peccata sua humiliter confitetur, hujus pu-
tei clausuram egreditur, juxta illud : Qui Prov. XXVIII, 13.
abscondit scelera sua, non dirigetur ; qui
autem confessus fuerit et reliquerit ea, mi-
sericordiam consequetur. Unde et sanctus
Job asserit : Vias meas in conspectu Dei Job XIII, 15, 16.
arguam, et ipse erit salvator meus.
Exaudi me, Domine, non propter vitæ 17
meæ justitiam, sed *quoniam benigna est*
misericordia tua. Vere enim ineffabiliter
pius es, totaliterque benignus, ad cujus
misericordiam peccatores tam dulciter in-
vitantur : Convertimini ad Dominum Deum Joel II, 13.
vestrum, quia benignus et misericors est,
patiens et multæ misericordiæ, et præsta-
bilis super malitia. *Secundum multitudi-*
nem miserationum tuarum respice in me
oculo tuæ pietatis immensæ. *Et ne avertas* 18
faciem tuam, id est intellectus tui piam
memoriam, singularem providentiam, be-
nignissimam approbationem, *a puero tuo,*
id est a me famulo tuo, ne oblivioni tradar
a te, et inter eos inveniar quibus dictu-
rus es, Nescio vos. Solet autem Scriptura Matth. XXV, 12.
nomine pueri, servum significare, quem-
admodum de Elia dicitur, Reliquit ibi pu- III Reg. XIX, 3.
erum suum. Interdum quoque per puerum
intelligitur filius, sicut de Christo in Actis
scribitur, Convenerunt adversus sanctum Act. IV, 27.
puerum tuum Jesum : et ita nunc accipi
potest pro filio Dei adoptivo. Sicque blan-
de ac dulciter sonat quod dicitur : Et ne
avertas faciem tuam a puero tuo. Nec est
omnium hoc dicere, sed eorum qui Deo
familiares esse meruerunt. De quibus per
Isaiam Christus testatur : Ecce ego et pu- Is. VIII, 18.
eri mei, quos dedit mihi Dominus in si-
gnum. *Quoniam tribulor, velociter exaudi*

me. Continuis quippe tribulationibus labo- A
Job vii, 1. rant electi, quia militia est vita hominis
19 super terram. *Intende animæ meæ* per sin-
gularem custodiam, providendo ei de om-
nibus necessariis ad æternam salutem, *et*
libera eam a malo culpæ et pœnæ. *Propter*
inimicos meos, id est occasione inimicorum
meorum, *eripe me* ab omni periculo. Ma-
litia namque adversantium electis, est oc-
casio quod Deus eis succurrit : propter
quod tempore tribulationis Deus maxime
pronus est ad exaudiendum et succurren-
dum, si tamen oratio tribulati ex vera B
caritate procedat, non ex servili timore.
20 *Tu scis improperium meum et confusio-*
nem meam et reverentiam meam. Quid-
quid enim adversitatis aut pœnæ homini
accidat, Deus cognoscit. Et istud cum ver-
su sequenti, dicit homo ad provocandum
misericordiam Dei, qui afflictis subvenire
Thren. I, 20. consuevit. Unde Jeremias : Vide, inquit,
21 Domine, quoniam tribulor. *In conspectu*
tuo sunt omnes qui tribulant me, nec ali-
quid possunt in me, nisi permittantur a
te. *Improperium exspectavit cor meum et* C
miseriam. Hoc justo in tribulationibus con-
stituto atque Ecclesiæ sæpissime convenit,
qui injuriam verborum atque factorum si-
bi imminere cognoscunt ab impiis. Præci-
pue vero competit hoc et sequentia sanctis
martyribus, qui dum essent clausi in car-
cere, agnoscebant se die sequenti verbis
et ictibus graviter molestandos. *Et susti-*
nui qui simul contristaretur, et non fuit,
etc. Compassio et consolatio afflicto exhi-
bitæ, ex caritate procedunt. Quoniam ergo
Matth. x, 22. Christus in Evangelio ait electis, Odio eri- D
tis omnibus hominibus propter me ; ideo
accidit, quod electi interdum nullum repe-
riunt compatientem aut consolatorem, imo
frequenter a proximis et fratribus suis de-
22 spiciuntur. *Et dederunt in escam meam*
fel, etc. Hoc ad litteram quibusdam mar-
tyribus factum est. Spiritualiter vero dat
alii fel pro cibo et acetum pro potu, qui
malo exemplo alium inficit, atque ad ama-
ritudinem et indignationem animum ejus
Deut. XXIX, 18. perducit. Ideo namque Moyses ait : Non sit
inter vos radix germinans fel et amaritu-
dinem. Et Habacuc propheta : Væ qui po- Habac. II, 15.
tum dat amico suo, mittens fel suum.
Fiat mensa eorum coram ipsis in laque- 23
um : id est, malum quod mihi paraverunt,
irruat super eos, et iniquitate propria con-
stringantur ac puniantur : quemadmodum
in Proverbiis scribitur : In impietate sua Prov. XI, 5, 6.
corruet impius, et in insidiis suis capien-
tur iniqui. Uniuscujusque enim malum in
proprium redundat auctorem, et injuriato
nulla nocebit adversitas persequentis, si
nulla in ipso dominetur iniquitas propriæ
mentis. *Obscurentur oculi eorum ne vi-* 24
deant quanta eis æternæ mortis tormenta
parata sint, et quantam felicitatem amit-
tant. *Effunde super eos iram tuam,* dere- 25
linquendo eos in suo errore, sicut inferius
de reprobis dicis : Dimisi eos secundum Ps. LXXX, 13.
desideria cordis eorum. De quibus et Job
ait : Non est virga Dei super eos ; ducunt Job XXI, 9, 13.
in bonis dies suos, et in puncto ad infer-
num descendunt. *Et furor iræ tuæ com-*
prehendat eos, damnando eos finaliter, ir-
reparabiliter et æternaliter, quemadmodum
alibi legitur : Ulciscens Dominus et habens Nahum I, 2.
furorem, ulciscens in hostes suos. *Fiat ha-* 26
bitatio eorum deserta. Civitates et domus
infidelium, sæpe a fidelibus destructæ,
possessæ et inhabitatæ leguntur : et tunc
tabernacula infidelium, proprio inhabi-
tante carebant. Spiritualiter autem habi-
tatio impiorum fit deserta, dum corpora
eorum ab animabus ante tempus separan-
tur, ita quod propter sua peccata occi-
duntur, aut celerius moriuntur ; vel dum
animæ eorum, quæ esse deberent sedes
sapientiæ, reclinatorium Dei, et domus
Christi, a gratia relinquuntur, nec a Deo
per fidem formatam inhabitantur : sicut
per Ezechielem Dominus ait de peccatrice,
Recessit anima mea ab ea ; et de impiis in Ezech. XXIII, 18.
Osee, Væ eis, quum recessero ab eis. Osee IX, 12.
Quoniam quem tu percussisti permissi- 27
ve, *persecuti sunt* malitiose, atrociter, et
mala intentione. Permittit enim Deus ele-
ctos ab impiis tribulari, quatenus expur-
gentur. Impii vero non ideo tribulant eos,

ut purgentur, sed invidiose eos affligunt. A
Idcirco, quemadmodum pater virga corrigit
filium, quo correcto, projicit virgam in
ignem ; sic Deus per reprobos corrigit electos, quibus emendatis atque salvatis, projicit reprobos in ignem æternum. *Et super dolorem vulnerum meorum addiderunt* mihi dolorem verborum malorum, irrisiones,
29 maledictiones, blasphemias. *Deleantur de libro viventium,* id est a consortio Beatorum : ad quorum numerum se pertinere existimant etiam infideles et pessimi, quamvis ignorent in quo vera beatitudo B
consistat.
30 *Ego sum pauper,* præsertim in bonis gratiæ, in donis Spiritus Sancti, in spiritualibus atque internis divitiis ; et conve-
Apoc. III, 17. nit mihi quod in Apocalypsi habetur : Tu es miser et miserabilis, pauper, cæcus et nudus. Sum quoque *et dolens,* propter peccata commissa, et mundi errores, ac tuas injurias. Idcirco *salus tua, Deus, suscepit me,* id est, gratia tua salvifica mihi infusa est, et tu ipse, qui es vera salus omnium electorum, me misericorditer suscepisti : C
31 propterea gratias referam Deo, et *laudabo nomen Dei cum cantico* psalmodiæ, divinorum hymnorum, devotionisque fervidæ, quia non clamor, sed amor insonat auribus Omnipotentis. Cetera patent ex præcedenti articulo.

Ecce psalmum præclarum et sanctum audivimus, de Christi passione, Judæorum excæcatione, et ædificatione Ecclesiæ diffuse ac lucide pertractantem. Discamus igitur exemplo Christi, in omni persecutione esse patientes, in omni tentatione constantes, in omni adversitate robusti. Continentur quoque in psalmo præsenti devotissimæ et ardentissimæ orationes, mirabili dulcedine redundantes. Quid enim tam amorosum atque suave, sicut tres versus illi, Exaudi me, Domine, quoniam benigna est misericordia tua, etc.? Cum multa itaque mentis custodia, munditia et fervore ingenti, canamus semper hunc psalmum.

PRECATIO.

Deus, cui est omnis cogitatio manifesta, et a quo delicta nostra non sunt abscondita, respice nos in multitudine misericordiæ tuæ, et maculas te offendentes a nobis absterge ; intende animæ nostræ, et libera eam ab improperio et ab æterna confusione.

ARTICULUS XXXVI

ELUCIDATIO PSALMI SEXAGESIMI NONI : DEUS, IN ADJUTORIUM, ETC. ; ET DE ADMIRABILI VIRTUTE PRIMI VERSUS PSALMI PRÆSENTIS.

HABET autem hic psalmus titulum is- D
1 tum : *In finem, psalmus David, in rememoratione quod salvum fecit eum Dominus :* id est, psalmus iste a David conscriptus, et in finem, qui est Christus, nos dirigens : psalmus, inquam, sancti David, hic in persona hominis justi loquentis, in rememoratione, id est de memoria, quod salvum fecit eum Dominus. Et ita David fecit hunc psalmum ad recolendum beneficia sibi divinitus præstita. Nicolaus de Lyra dicit hunc psalmum in Hebræo taliter intitulatum : Ad victoriam David, ad recordandum ; in translatione quoque Hieronymi juxta Hebræum, sic : Victori, ad recordandum. Quod autem adjungitur, Quod salvum fecit eum Dominus, asserit ab aliquo expositore adjunctum. Propterea ait hic esse prophetiam de futuro, ita ut prævidit in Spiritu Sancto, principium hujus psalmi

esse recordandum in omni canonicarum A
horarum initio, vel juxta initium, sicut
jam fit in Ecclesia.

LOQUENS ergo Propheta in persona vi-
ri justi tribulati atque tentati, ait :
2 (1) *Deus, in adjutorium meum intende,* id
est, ad hoc respice in me, ut adjutorium
mihi impendas. Intende in adjutorium
meum, non in derelictionem, excæcatio-
nem, damnationemque meam. Cogita su-
Jer. XXIX, 11. per me cogitationes pacis, non afflictionis,
Mich. II, 3. quemadmodum de quibusdam dicis : Ecce B
ego cogito super familiam istam malum,
unde non auferetis colla vestra. Sed quia,
o Domine, indesinenter tua ope indigeo,
tua conservatione subsisto, idcirco, *Domi-
ne, ad adjuvandum me festina.* Tu enim
Joann. XV, 5. dixisti : Sine me nihil potestis facere; et
II Cor. III, 5. per Paulum, Non sumus sufficientes co-
gitare aliquid a nobis quasi ex nobis, sed
sufficientia nostra ex Deo est.
3 (2) *Confundantur et revereantur, qui
quærunt animam meam,* etc. Versus iste,
cum duobus sequentibus, exponi potest C
dupliciter : in bono, et in malo. Primo
igitur exponendi sunt versus isti in bono,
eritque sensus : *Confundantur* de suis pec-
catis, et ex confusione pœniteant, *et reve-
reantur,* id est, Deum honorent, Deumque
judicem expavescant, *qui quærunt ani-
mam meam,* id est hostes mei, qui quæ-
runt vitam meam corporalem lædere sive
exstinguere, aut spiritum meum inficere
atque subvertere. Est autem duplex con-
Eccli. IV, 25. fusio, quemadmodum ait Scriptura : Est
confusio adducens peccatum, et est confu- D
sio adducens gratiam et gloriam. Confusio
adducens peccatum, est verecundari de
Ibid. 31. bono. Unde scriptum est : Non confunda-
ris confiteri peccata tua. Confusio autem
adducens gratiam in præsenti, gloriamque
in futuro, est verecundari de malo culpæ,
Rom. VI, 21. sicut de quibusdam ait Apostolus : Quem
fructum habuistis tunc in illis, in quibus
4 nunc erubescitis? (3) *Avertantur retrorsum,*
id est, a malo opere cessent, a proposito
pravo desistant, neque in malo procedant

et crescant, *et erubescant,* quod tam inho-
neste ac vitiose egerunt aut agere opta-
verunt; *qui volunt mihi mala* pœnæ vel
culpæ : quod ad invidiam pertinet. Et ita
vir justus pro adversariis suis intime de-
precatur. (4) *Avertantur statim* a suo er-
rore, *erubescentes* de propria iniquitate,
quoniam periculosum est eis perseverare
in culpa; *qui dicunt mihi, Euge, euge,*
gaudendo de mea miseria, vel de mea pro-
speritate se gaudere dicentes, non vere,
sed adulatorie aut irrisorie. Habet autem
homo duplices hostes, invisibiles atque vi-
sibiles. Si ergo de invisibilibus hostibus
nunc loquamur, tunc ista nullo modo ex-
ponenda erunt in bono, præsertim quum
hostes hujusmodi sint incorrigibiles et ob-
stinati.

Secundo exponuntur in malo, hoc modo :
Confundantur iniqui, confusione repro-
bationis divinæ ac damnationis æternæ,
et revereantur, id est, verecundentur in
conspectu justi judicii Dei, de peccatis
propriæ voluntatis, quemadmodum in Osee
scribitur : Confundetur Israel in volunta- Osee X, 6.
te sua. Solet enim interdum, Revereri, ac-
cipi pro Verecundari, sicut et irreverens
dicitur inverecundus, juxta illud : Animæ Eccli. XXIII, 6.
irreverenti ne tradas me. *Qui quærunt
animam meam* seducere, vel vitam meam
destruere. *Avertantur retrorsum,* id est, a
summo bono avertantur, et caducis ac va-
nis rebus inhæreant : sicut de eis Domi-
nus per Jeremiam ait, Verterunt ad me Jer. II, 27.
dorsum, et non faciem; et alibi, Aversus Ibid. VIII, 5.
est populus iste aversione contentiosa. *Et
erubescant* erubescentia damnationis, non
confessionis, *qui volunt mihi mala,* sive
suam voluntatem perducant ad actum, si-
ve non. *Avertantur statim erubescentes,*
etc., id est, protinus gratia tua priventur,
et nomen tuum confiteri, suaque vitia
propalare erubescant. Unde Moyses loqui-
tur : Dominus Deus tuus, ipse est Deus Deut. VII, 9, 10.
fortis et fidelis, reddens odientibus se sta-
tim, ita ut disperdat eos, et ultra non dif-
ferat, protinus eis restituens quod meren-
tur. In præsenti etenim sæculo statim

subtrahit eis gratiam atque protectionem, A permittens eos cadere de malo in malum : quod est maxima ultio.

5 5 *Exsultent*, id est, signa lætitiæ foris ostendant, et ex interiori hilaritate quasi extra se saltent, *et lætentur* interiori gaudio, *in te,* non in vanitatibus mundi, *omnes qui quærunt te* fide et opere, aut faciendo quod in se est, ut gratiam tuam, contemplationem ac dilectionem bonitatis tuæ acquirant, conservent, possideant. *Et dicant : Semper magnificetur Dominus,* id est, ab omnibus honoretur ac benedi- B catur, magnusque esse cognoscatur, *qui diligunt salutare tuum,* id est salutem gratiæ in præsenti, et beatitudinem gloriæ in futuro ; vel, Salutare tuum, Christum omnium salvatorem.

6 6 *Ego vero egenus et pauper sum.* Egeni sumus, propter imperfectionem naturalem animæ nostræ ac virium ejus. Anima enim rationalis, est infima in ordine intellectualium substantiarum; et intellectus possibilis in principio sui, est tanquam tabula omni carens pictura. Voluntas quo- C que naturaliter ad malum proclivis est, et memoria labilis. Pauperes vero sumus, propter gratiæ imperfectionem. Nam omnes nostræ justitiæ sunt velut pannus menstruatæ ; et hoc ipsum quod boni in nobis est, aliunde recepimus, nec aliquid ex propriis viribus prævalemus. Propter quod quotidie mendicamus panem a Patre cœlesti, dicentes : Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et ipse David alio loco : Ego, inquit, sum vir pauper et tenuis. Quum ergo sim adeo egenus et pau- D per, o *Deus, adjuva me* per gratiæ infusionem, per Christi passionem, per angeli sancti custodiam, per intercessionem Sanctorum, per consilium atque auxilium proximorum et prælatorum meorum. (7) *Adjutor meus,* in faciendo bono, *et liberator meus,* in declinando a malo, *es tu,* et alius nullus, nisi in tua virtute hoc faciat. *Deus meus,* quem singulariter amo et colo, *ne tardaveris* * preces has implere.

Is. LXIV, 6. — Luc. XI, 3. — I Reg. XVIII, 23. — * moreris

Denique psalmus iste de Christo exponi potest. Nam ipse, ut homo, frequenter petivit adjutorium Dei, ut a morte suscitaretur, in corpore glorificaretur, et per totum orbem clarificaretur. Sed expositio ista ex sæpe inductis atque dicendis clarissime patet. Nam et psalmus iste pro magna parte in psalmo sequenti continetur ; totus vero continetur in psalmo tricesimo nono, cujus exordium est, Exspectans exspectavi Dominum, ab illo loco quo dicitur, Complaceat tibi, Domine, ut eruas Ps. XXXIX, me. Sive autem de Christo, sive de ejus 14. membris exponatur hoc quod dicitur, Confundantur et revereantur, etc., cum duobus sequentibus versibus, quando in malo exponitur, tripliciter intelligi potest : primo, per modum prænuntiationis, non imprecationis, ad designandum quid impiis sit futurum, nisi pœniteant ; secundo, per modum declarationis, ostendentis quid mereantur maligni ; tertio, per modum orationis, qua se homo conformat divinæ justitiæ, cupiens impios justas luere pœnas, vel in præsenti, ne æternaliter pereant, vel in futuro, nisi jam convertantur et Deo ministrent. Si autem intelligantur hi versus de invisibilibus hostibus, tunc simpliciter et absolute accipiuntur in malo.

Magna proinde et admiranda est virtus primi versus psalmi præsentis : propter quod merito mater Ecclesia a Spiritu Sancto instructa, instituit in singularum Horarum principio, vel circa principium, dici hunc versum, quatenus divinæ subventionis clypeo præmuniti, universas evadamus inimici insidias, qui utique tunc nobis fortius insidiatur, nequiusque obsistit, dum divina inchoare curamus.

Laudem præterea hujus versiculi, illustrissimus pater noster Cassianus libro primo Collationum, pulchre prosequitur, describens ea quæ ex ore sancti anachoretæ abbatis Isaac didicit. Ad perpetuam, inquit, Dei memoriam possidendam, hic versus inseparabiliter proponendus est menti : recipit enim omnes affectus qui inferri possunt humanæ naturæ, et ad omnem statum atque universos incursus pro-

prie et convenienter aptatur. Habet siquidem adversus discrimina invocationem Dei, habet humilitatem piæ confessionis, habet sollicitudinis perpetuique timoris vigilantiam, habet considerationem fragilitatis suæ, exauditionis fiduciam, confidentiam præsentis semperque adstantis præsidii : qui enim jugiter suum invocat protectorem, certus est eum semper esse præsentem. Habet amoris et caritatis ardorem, habet insidiarum contemplationem, inimicorumque formidinem, quibus perspiciens se die noctuque vallatum, confitetur se non posse sine sui defensoris auxilio liberari. Hic versiculus omnibus infestatione dæmonum laborantibus inexpugnabilis murus est, et impenetrabilis lorica ac munitissimus clypeus. Hic versus in acedia et anxietate animi collocatos, seu tristitia vel cogitationibus quibuscumque depressos, salutis remedia desperare non patitur, ostendens illum quem invocant, inspicere jugiter nostra certamina, nec eum suis deesse supplicibus. Admonet nos versus iste, in prosperis successibus spiritualibusque profectibus non extolli, sed sicut in duris ac tristibus, ita in lætis ac prosperis nos semper divino indigere auxilio, quatenus ab illis eruamur, et in istis stabiliter immoremur. Porro quocumque peccato pulsemur, quacumque passione tentemur, quacumque adversitate, evagatione, ariditate, tædioque molestemur, semper nobis clamandum est : Deus, in adjutorium meum intende, etc. Hujus ergo versiculi meditatio, in tuo pectore indirupta volvatur. Hunc in omni opere, ministerio atque itinere decantare non desinas. Hunc, dormiens et reficiens, et in ultimis naturæ necessitatibus meditare. Hæc enim meditatio, non solum ab omni dæmonum incursione te illæsum custodiet, sed a cunctis quoque vitiis terrenæ te contagionis expurgans, ad illas invisibiles ac cœlestes theorias perducet, atque ad illum ineffabilem ac perpaucis expertum, provehet orationis ardorem. Hunc versiculum meditando obdormi, donec incessabili exercitatione formatus, etiam per soporem eum decantare consuescas. Hic tibi expergefacto primus occurrat, universas quoque cogitationes inanes anticipet, teque omni tempore prosequatur.

PRECATIO.

Deus auctor salutis humanæ, contra quærentes animam nostram in adjutorium nostrum intende : ut eorum per te infestatione a nobis cessante, te adjutorem et protectorem nostrum magnificemus sine fine.

ARTICULUS XXXVII

DECLARATIO PSALMI SEPTUAGESIMI : IN TE, DOMINE, SPERAVI, ETC.

1 PRÆSENTIS psalmi titulus est : *Psalmus David, filiorum Jonadab, et primorum captivorum.* Jeremias narrat, quomodo Jonadab filiis suis præcepit non bibere vinum, neque in domibus residere, sed in tabernaculis habitare. Cui filii fideliter obedierunt : propter quod Dominus improperat filiis Israel, quod verba Jonadab prævaluerunt verbis suis, quibus filii Israel obedire neglexerunt. Psalmus vero jam declarandus, non agit de ista historia, sed de re significata per eam, videlicet de his qui divinæ voluntati sponte obediunt : qui fuerunt primi captivi, id est, antequam ad Deum conversi sunt, subditi erant servituti peccati et jugo diaboli,

Jer. xxxv, 14. *Ibid.* 14-16.

Ephes. II, 3. quemadmodum ait Apostolus : Nos aliquando conversati sumus in desideriis carnis nostræ, et eramus natura filii iræ, sicut *Rom.* V, 14. et ceteri. Quamdiu enim portamus imaginem prævaricationis Adæ, captivi ducimur in legem peccati ; dum vero imaginem Christi portare incipimus, imitando vestigia ejus, liberamur a misera captivitate culpæ atque diaboli, efficimurque filii gratiæ, et in Domino liberi. Hinc enim *I Cor.* XV, 47-49. dicit Apostolus : Primus homo de terra, terrenus ; secundus homo de cœlo, cœlestis. Qualis terrenus, tales et terreni ; et qualis cœlestis, tales et cœlestes. Igitur, sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem cœlestis. Sensus itaque tituli est : *Psalmus* iste, qui est *David* prophetæ, sicut auctoris, editus est ad instructionem *filiorum Jonadab,* id est filiorum obedientiæ, sponte servientium Deo, *primorum captivorum,* id est filiorum qui erant captivi, secundum modum jam dictum, antequam Domino obedirent, cui servire, est vere regnare.

LOQUENS ergo Propheta in persona hominis vehementer afflicti, et in Domino pure ac integre confidentis, sibique nil boni aut perfectionis attribuentis, ait : (1) *In te, Domine, speravi :* id est, in tua pietate immensa, in tua bonitate purissima, in merito passionis tuæ, o Christe, non in propriis meritis, vel in incerto divitiarum, aut in aliquo bono creato, caduco et vano, confisus sum. Idcirco oro ut *non confundar in æternum,* id est, ne æternaliter peream, nec in die judicii, verbum illud æternæ confusionis, cum re-*Matth.* XXV, 41. probis audiam : Ite, maledicti, in ignem æternum. Quamvis ergo, o Domine, in præsenti vita a malignis confundor, despicior, tribulor, non confundar in æternum, nec spei meæ priver effectu, sed fructum ejus adeptus salvificer, quemadmodum testatus *Jer.* XXXIX, 18. es speranti in te, per Jeremiam : Eruens liberabo te, et erit tibi anima tua in salutem, quia in me habuisti fiduciam.

2 *In justitia tua libera me,* etc. Justitia A Dei duplex est, scilicet increata, quæ est ipsemet Deus. In hac justitia liberat Deus viros justos atque perfectos, qui merito suæ conversationis virtuosæ, salvari merentur a Domino. Alia vero est justitia Dei creata, quæ dici potest omnis gratia, virtus et perfectio nobis a Deo concessa. Omnis enim nostra justitia, est Dei, sicut datoris, conservatoris, ac præmiatoris. Specialiter tamen ista justitia dici potest pœnitentia seu forum pœnitentiale, in quo de peccato justitia agitur, dum ipsum cor- B rigitur atque punitur. In hac ergo justitia pœnitentiali, qua homo de propria culpa dolet, seque ad Deum convertit, petit liberari peccator et pœnitens, qui nondum virtutibus plenus est, nec bonis operibus meritisque abundans. Ait ergo : *In justitia tua,* id est, sicut exigit tua divina justitia, *libera me* a malo culpæ in sæculo isto, *et eripe me* a malo pœnæ in sæculo venturo : hoc enim divina justitia tua exigit, ut sperantem in te pœnitentemque liberes. Vel : In tua justitia, mihi a te in- C fusa ac data, videlicet merito actuum virtuosorum, quos virtute gratiæ tuæ feci, libera me. Liberatio enim actui virtutis correspondet. Nec ista petitio repugnat ei quod dictum est : In te, Domine, speravi. Spes enim principaliter innititur Deo, secundario autem innititur proprio merito, quod homo agnoscit sibi a Deo concessum, quia et nostra merita sunt Dei dona.

(2) *Inclina ad me aurem tuam,* id est, misericordiam tuam applica mihi, *et salva me,* nunc per gratiam, per opera virtuosa, D per inchoationem felicitatis futuræ, videlicet per contemplationem deiformem et consolationem internam ; in futuro vero me
salva per gloriam. (3) *Esto mihi in Deum* 3
protectorem, et in locum munitum : id est, tu qui es omnium Deus et conservator, sic sis mihi Deus, ut me protegas et conserves, sicut in loco munito custoditur homo a jaculis atque insidiis inimici : quatenus sicut qui offendit, et iram judicis metuit, ad locum refugii properat, et in eo tutatur ; sic mihi peccatori sit semper recur-

sus ad tuam clementiam, securitasque in A ea; *ut salvum me facias.* Quod ideo deprecor te, (4) *Quoniam firmamentum meum,* id est causa totius firmitatis stabilitatisque meæ, *et refugium meum,* id est terminus fugæ meæ, spes mea et summum bonum meum, in quo solo salutem constituo, *es tu,* Domine.

4 (5) *Deus meus, eripe me de manu peccatoris,* id est de potestate diaboli, ne ejus impugnationi succumbam. De quo in Evan- *Joann.* VIII, 44. gelio scriptum est : Homicida erat ab initio, et in veritate non stetit; et alibi, Dia- B *I Joann.* III, 8. bolus ab initio peccat. Eripe quoque me *et de manu contra legem agentis,* id est cujuslibet hominis impii justos persequentis, ne ab homine tali inficiar et seducar; *et iniqui,* qui fraternæ caritatis jura dissolvens, me persequitur sine causa. Maxime tamen, o Domine, eripe me de manu peccatoris, id est a me ipso peccatore, secundum quod impius sum, et de manu mei ipsius contra legem agentis, convertendo me ad te, ne talis sim qualis fui, sed esse desistam injustus : quemadmodum scri- C *Prov.* XII, 7. ptum est, Verte impios, et non erunt.

5 (6) *Quoniam tu es patientia mea, Domine,* id est causa, finis et præmium patientiæ *Job* XVII, 15. meæ. Unde et sanctus Job ait : Ubi est præstolatio mea et patientia mea? Tu es, Domine, Deus meus. *Domine, spes mea a juventute mea :* vel corporali, quoniam multi a juventute jugum Domini super se portant, et in Deo confidunt, illi videlicet qui in prima vigilia convertuntur. Propter *Thren.* III, 27. quod Jeremias testatur : Bonum est viro, quum portaverit jugum Domini ab adole- D *Eccli.* LI, 15, 17, 18. scentia sua; et alius, Laudabo nomen tuum, Domine, assidue, et confitebor tibi quum adhuc junior sum, antequam oberrem. Vel, A juventute mea spirituali, id est ab illo *Ephes.* IV, 23. tempore quo cœpi renovari spiritu mentis *Coloss.* III, 9, 10. meæ, exspoliando me veterem hominem cum actibus suis, et induendo novum, qui renovatur in agnitionem Dei, secundum Apostolum. Ab hac juventute est Deus spes hominis, quia sic renovari et taliter conversari nemo potest, nisi in Domino sperans.

(7) *In te confirmatus sum ex utero,* id 6 est, tua virtute sum conservatus in esse naturali in utero matris meæ carnalis, usque ad egressum ex utero, et deinceps. Nisi enim Deus conservaret infantem in utero, esse et permanere non posset, sicut nec aliquid sine manutenentia Dei subsistere valet; et nisi infantem in utero a cunctis præservaret periculis, frequenter facileque moreretur in ventre. Propterea dicit S. Thomas et alii multi, quod infanti adhuc in utero exsistenti, deputatur angelus bonus qui eum custodiat. *De ventre matris meæ tu es protector meus,* id est, ab ortu nativitatis meæ usque in præsens, tu protexisti me per te ipsum et angelum tuum sanctum. Quamvis enim justo judicio suo permittat Deus aliquem aliquando cadere, quemlibet tamen electum in tantum defendit, quod non permittit eum in peccato mortali decedere, vel a diabolo finaliter absorberi : imo in quolibet reprobo hoc agit misericordia Creatoris, quod per angelicam custodiam a multis malis retrahitur, atque ad aliqua bona instigatur. Spiritualiter vero ita exponendus est versus iste : *In te confirmatus sum,* id est, in fide et gratia tua cœpi stabiliri, *ex utero,* id est ex catechismo, ubi in christiana doctrina instructus sum. *De ventre matris meæ,* id est de ventre Ecclesiæ, utpote ex sacro Baptismate, in quo spiritualiter re- *Joann.* III, 5. generatus sum ex aqua et Spiritu Sancto. In Baptismo enim infunditur nobis gratia, fides, spes, caritas. *Tu es protector meus,* me conservando in donis gratiæ gratum facientis, in Baptismo collatis.

(8) *In te cantatio mea semper :* id est, laus mea vocalis, exsultatio cordis, et regratiatio animæ meæ, circa tua beneficia versatur, et de tua bonitate concipitur, ita quod incessabiliter te laudare desidero, in omni loco, causa ac tempore. Et si hominem laudo, vel aliquid creatum, hoc ago ad gloriam tuam, tibi omnia bona adscribens, et ad tuum honorem omnia referens. Nec aliquem laudo in malo (sicut *Ps.* X, 3, sec. Hebr. superius dictum est, Quoniam laudatur

peccator in desideriis animæ suæ) ; sed si A
quem laudo, propter virtutes et gratiæ do-
Rom. I, 8; na hoc facio. Hoc modo Paulus suos fre-
XVI, 4, etc. quenter laudavit discipulos.

7 *Tanquam prodigium factus sum mul-*
tis, id est, velut portentum a multis sum
Sap. II, 15. reputatus, irrisus ac spretus, quoniam vita
mea vitæ illorum dissimilis invenitur. Tem-
poralia enim, carnalia et delectabilia, quæ
ipsi magni pendunt, laudant, acquirunt et
Philipp. III, diligunt, ego velut stercora arbitror, ut
8. Christo pura ac libera mente adhæream ;
cœlestia, invisibilia et æterna terrenis, vi- B
Matth. XIX, sibilibus et transitoriis præfero ; patrem,
29. matrem, fratres, sorores, uxorem, propin-
quos, agros et cetera universa pro Christi
Sap. V, 4. amore relinquo : ideo vitam meam putant
insaniam. Unde et ait divinus Apostolus :
I *Cor.* IV, 9. Spectaculum facti sumus mundo et ange-
lis et hominibus ; ad Philippenses quoque,
Philipp. III, Existimo, inquit, omnia detrimentum esse
8. propter eminentem scientiam Domini no-
stri Jesu Christi. Hinc etiam sanctus Eze-
Ezech. chiel ait ad populum suum : Ezechiel erit
XXIV, 24. portentum vestrum. *Et tu adjutor fortis :* C
id est, tu, Domine, fortiter mihi adstitisti,
magnamque gratiam ac fortitudinem dona-
sti, ita quod propter improborum irrisiones
et persecutiones non recessi a te, nec ab
opere bono cessavi, sicut, heu ! plurimi fa-
cere solent, qui dum se ab aliis aspernari,
molestari et vituperari conspiciunt, viam
perfectionis arreptam relinquunt. Quocon-
Hebr. XII, tra exhortatur nos divinus Apostolus : Per
1-3. patientiam curramus ad propositum nobis
certamen, adspicientes in auctorem fidei
et consummatorem Jesum, qui proposito D
sibi gaudio, sustinuit crucem, confusio-
ne contempta. Recogitate eum, qui ta-
lem sustinuit a peccatoribus adversus se-
metipsum contradictionem, ut non fatige-
Ibid. XIII, mini animis vestris. Et rursus : Exeamus
13. igitur ad eum extra castra, improperium
ejus portantes.

Deinde vir justus cupiens de tantis be-
neficiis gratus Domino inveniri, precatur.
8 (9 *Repleatur os meum laude :* id est, tu, Do-
mine, mentem accende, illumina, quatenus
tuam bonitatem et beneficia contemplan-
do, os divina laude repleatur. Ex abun- *Matth.* XII,
dantia enim cordis os loquitur. Et nisi tu 34.
mentem divino calore succenderis, cito fa-
tigabitur in tua laude os corporis, imo et
spiritus meus. Idcirco superius dictum est :
Sicut adipe et pinguedine repleatur anima *Ps.* LXII, 6.
mea, scilicet divino amore, et labiis ex-
sultationis laudabit os meum. Unde nunc
plenius subdit, cur petat os suum laude
impleri : *ut cantem gloriam tuam*, id est,
quatenus prædicem famam tuam glorio-
sam, tuamque excellentiam cantando an-
nuntiem, *tota die magnitudinem tuam*, id
est, semper, quantum huic vitæ possibile
est, majestatem ac dignitatem tuam decan-
tem. Hoc nempe est divinissimum ac illu-
strissimum præsentis vitæ exercitium, in
divinis laudibus jugiter delectari, hilariter
occupari, affectuosissime immorari, cum
beatissimo Isaia propheta dicendo : Domi- *Is.* XXV, 1.
ne, Deus meus tu es, exaltabo te, et con-
fitebor nomini tuo ; et iterum, Nomen tuum *Ibid.* XXVI,
et memoriale tuum in desiderio animæ. 8.
Hæc est vere angelica cœliformisque vita,
divinæ glorificationis meritoria, sicut et
ipse Dominus affirmat : Quicumque glori- I *Reg.* II, 30.
ficaverit me, glorificabo eum.

10 *Ne projicias me in tempore senectu-* 9
tis. Quemadmodum duplex assignata est
nunc juventus, spiritualis et corporalis,
sic duplex senectus est : una corporis,
dum calor deficit, et corporea virtus oc-
cumbere incipit ; alia vero est senectus
animæ, dum spiritualis calor amoris frige-
scit, nec anima per gratiarum incrementa
renovatur, sed in negligentia sua et vitiis
inveteratur, vel tædio persecutionum gra-
vatur, aut minus activa in bonis efficitur.
Et de utraque senectute intelligi possunt
hæc verba, Ne projicias me in tempore se-
nectutis : id est, ne gratiam tuam auferas
mihi, dum corporaliter senesco, aut men-
te deficio ; sed tunc tanto benignius mihi
subvenias, quanto me amplius indigere
agnoscis. Et ideo, quasi exponendo quod
dictum est, addit : *Quum deficiet* * *virtus* * defecerit
mea corporalis aut spiritualis : quod ma-

xime fieri solet et potest in agone, et tem-
pore magnæ infirmitatis ; *ne derelinquas
me.* In hoc versu S. Thomas singularem
præcipuamque devotionem habere solebat,
et in dulces lacrimas ac uberem fletum
amorose resolvi. Versus enim hic mirabi-
liter affectuosus, dulcis et efficax est, et
salubris : modo eum ita ut decet, consi-
deremus.

Merito autem, o Domine, peto ista a te,
10 (11) *Quia dixerunt inimici mei mihi* quid-
quid excogitare potuerunt ad fallendum et
opprimendum me. Dæmones enim honores
proponunt, mundus divitias, caro delicias.
Et qui custodiebant, id est observabant,
animam meam ad decipiendum, *consilium
fecerunt in unum,* id est pari proposito et
fine eodem, facti unanimes ad perpetran-
11 dum illicita ; (12) *Dicentes : Deus dereli-
quit eum.* Quoniam enim factus sum illis
prodigium, putant vitam meam Domino
non placere, præsertim quum videant se
in hoc sæculo prosperari ac prævalere, me
vero variis calamitatibus fatigari atque de-
ficere. Hoc namque opinantur maligni,
dum justos cernunt affligi, se autem lætari
Habac. I, 4. ac dominari. Unde Habacuc : Quia, inquit,
impius prævalet adversus justum, propter-
ea egreditur judicium perversum. Et quia
Joann. XVI, 2. me putant a Deo derelictum, arbitrantur se
obsequium præstare Deo me persequendo ;
et cohortando se, dicunt : *Persequimini et
comprehendite eum,* id est, facite ei quod
vultis, *quia non est qui eripiat* eum de
manibus vestris : ipse namque humanum
auxilium sprevit, et in Deo confisus est.
Non advertunt isti insensati et reprobi,
Sap. III, 6. quoniam sicut aurum in fornace, sic Deus
Act. XIV, 21. probat electos ; et quia per multas tribu-
lationes oportet nos ingredi gloriam Dei,
quemadmodum apud sanctum Job induci-
Job XXII, 29, 30. tur : Qui humiliatus fuerit, erit in gloria,
et salvabitur innocens.

12 (13) *Deus, ne elongeris a me,* auxilium
differendo, gratiam subtrahendo, aut eam
minorari sinendo ; sed, o *Deus meus,* in
quo summe et plene confido, *in auxilium
meum respice,* tanto gratiosius succurren-

A do, quanto illi malitiosius me subvertere
enituntur : quemadmodum scriptum est,
Bonus Dominus et confortans in die tribu- *Nahum* I, 7.
lationis, et sciens sperantes in se. (14) *Con-* 13
fundantur de suis sceleribus, *et deficiant*
ab exsecutione operis mali, *detrahentes
animæ meæ,* bonam ejus famam denigrare
optantes : quod est mortale peccatum, quo-
niam bona fama multum pretiosa atque
amabilis est, et melior cunctis divitiis,
quemadmodum Salomon profitetur : Me- *Eccle.* VII, 2.
lius est nomen bonum quam unguenta pre-
B tiosa : et Ecclesiasticus : Curam habe de *Eccli.* XLI, 15.
bono nomine ; hoc enim magis proderit
tibi, quam mille thesauri. Propterea de-
tractio est majus peccatum quam furtum.
Operiantur confusione prædicta, *et pu-
dore,* qui in confessione peccati maxime
cooperatur ad culpæ remissionem, etiam
quantum ad pœnam, *qui quærunt mala
mihi* inferre, meque ad peccandum indu-
cere, aut simili modo injuste affligere.
De hac bona confusione apud Ezechielem
scriptum est : Confundimini et erubescite *Ezech.* XXXVI, 32.
C super viis vestris, ait Dominus. Verum-
tamen, quomodo ista confusio, pudor et
defectio multipliciter accipi queant, in præ-
cedentis psalmi explanatione inductum est. *Ps.* LXIX, 3, 4.

(15) *Ego autem semper sperabo,* id est, 14
quantumcumque illi me persequantur ver-
bis et factis, occulte et publice, ego nihilo
minus incessanter in te confidere volo :
sicut beatus Job de se fatetur, Etiam si *Job* XIII, 15.
occiderit me, in ipso sperabo. Et Salo-
mon : Habe fiduciam in Domino ex toto *Prov.* III, 5.
corde tuo ; et, Exspecta Dominum, et libe- *Ibid.* XX, 22.
D rabit te. *Et adjiciam super omnem laudem
tuam :* id est, omnem laudem qua te ve-
nerari potero, vel ab aliis es laudatus,
confitebor esse minorem tua dignitate, et
in infinitum deficere a præconio quo tu
dignus es, propter tuæ bonitatis plenitu-
dinem prorsus immensam : idcirco, quan-
tum mihi possibile fuerit, semper conabor
te novis hymnis laudare, perfectiori laude
extollere, et nunquam a tua laude cessare.
(16) *Os meum annuntiabit,* apud se te lau- 15
dando, teque coram aliis prædicando, *ju-*

stitiam tuam, qua unicuique reddis quod meretur, et sine personarum acceptione omnia operaris. Te ergo, o Domine, justificabo, tua judicia approbabo, me vero accusabo et condemnabo. Potest quoque per justitiam Dei sacra Scriptura intelligi, in qua divinæ justitiæ præcepta atque consilia continentur. Unde Sapientia ait : Justi sunt omnes sermones mei, et non est in illis perversum quid neque pravum. (*Prov.* VIII, 8.) Et ita Dei justitiam annuntiare, est sacram Scripturam docere, prædicare, aut legere. Annuntiabit quoque os meum *tota die salutare tuum*, id est, indesinenter competentibus horis diei, narrabo atque laudabo Dominum Christum omnium salvatorem ; vel, Salutare tuum, id est salutem et salvationem quam nobis misericorditer impendisti per Christum, atque in cœlis parasti.

17 *Quoniam non cognovi litteraturam.* Istud variis modis exponi potest. Primo sic : Non cognovi litteraturam, id est, non approbavi inanem philosophiam, et omnem scientiam extollentem se adversum scientiam Dei (II *Cor.* x, 5.) : non quod philosophia sit per se odibilis aut vitanda ; sed quia non debemus in ea quiescere et inaniter gloriari aut inflari, sed ad divinam doctrinam ipsam ordinare. Vel, Non cognovi litteraturam, id est, nihil me scire arbitratus sum, quando in conspectu Dei me ipsum constitui, et ad ejus sapientiam infinitam me comparavi. Vel, Non cognovi litteraturam, id est aliquam scientiam per humanam exercitationem, informationem et studium. Hoc non competit omnibus, sed Petro et Joanni, de quibus legitur, quod erant homines sine litteris et idiotæ. (*Act.* IV, 13.) Dicitur etiam convenire sancto David, qui tempore suæ juventutis oves pavisse legitur, (I *Reg.* XVI, 11 ; XVII, 15.) non scholas frequentasse, ut aliqui dicunt ; sed non videtur certum, quia et psalmos metro conscripsit.

Quoniam ergo his modis vel aliquo ho-
16 rum, non cognovi litteraturam, *introibo*
per contemplationem supernaturalem, *in*
potentias Domini, id est in perfectiones
seu veritates divinas, easque cognoscam
et alios instruam. Perfectio Dei et virtus ejus, est una ac simplex, utpote sua essentia ; sed dicuntur plures potentiæ, perfectiones virtutesque Dei, quoniam Deus in ipso suo simplicissimo esse, omnium rerum perfectiones eminentissime comprehendit. Ad harum divinarum perfectionum, quæ sunt sapientia, justitia, misericordia, contemplationem ingreditur, qui in proprio sensu non confidit, neque naturali rationi innititur, sed divinitus illustratur. Unde et Christus in Evangelio : Confiteor tibi, Pater, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. (*Matth.* XI, 25.) Quid est, A sapientibus et prudentibus, nisi a litteratis ? Et nonne Paulus litteratus erat, qui legem ad pedes Gamalielis didicerat ? (*Act.* XXII, 3.) Quid ergo est, Abscondisti hæc a sapientibus, prudentibus et litteratis, nisi ab his qui in sua sapientia et litteratura inaniter gloriantur, seque sapientes et litteratos arbitrantur ? Tales propter suam superbiam, divinæ illuminationis capaces non sunt, nec fiunt, nisi convertantur et efficiantur ut parvuli. (*Matth.* XVIII, 3.) Ideo namque ait sapientissimus Paulus : Si quis videtur inter vos sapiens esse, stultus fiat ut sit sapiens. (I *Cor.* III, 18.) Vel sic : Introibo in potentias Domini, id est, fortes Dei illuminationes, et potentes ac magnas gratias ejus recipiam, tanquam nihil de proprio sperans ingenio, sed Deo me humiliter applicando, sicque contemplabor et sciam quam potens et gloriosus sit Deus meus. Et tunc, o *Domine, memorabor justitiæ tuæ solius*, id est, tuam dumtaxat justitiam commemorabo, nihil de mea justitia allegabo, omne bonum, virtutem et gratiam tibi adscribam, omne malum, omnem defectum et culpam mihi attribuam, dicamque cum Apostolo : Gratia Dei sum id quod sum ; (*Ibid.* XV, 10.) et denuo, Qui se putat aliquid esse, quum nihil sit, ipse se seducit ; (*Galat.* VI, 3.) et iterum, Ignorantes, inquit, Dei justitiam, et suam volentes statuere, justitiæ Dei non sunt subjecti. (*Rom.* X, 3.)

Et quasi quis diceret, Si, o serve Dei, litteraturam non nosti, quomodo tam de-

cora documenta atque sublimes sententias A
nosti atque conscribis? respondet, ad Do-
17 minum loquens : (18) *Deus, docuisti me* per
inspirationem Spiritus Sancti et illumina-
tionem supernaturalem, *a juventute mea,*
vel corporali, vel spirituali : de quibus
modo satis prædictum videtur; *et usque*
nunc, conservando, augendo, seu perfi-
ciendo gratiam tuam in me. *Pronuntia-*
bo mirabilia tua, quæ facis in cœlo et
in terra, in operibus naturæ ac mysteriis
gratiæ : maxime tamen incarnationem, pas-
sionem, et mortem tuam, o Christe, pro- B
18 nuntiabo. (19) *Et usque in senectam* spi-
ritualem, *et senium* corporale, de quibus
distinctio assignata est, pronuntiabo mira-
bilia tua. *Deus, ne derelinquas me,* (20) *Do-*
nec annuntiem brachium tuum, id est
majestatis tuæ potentiam; vel, Brachium
tuum, id est unigenitum Filium tuum,
qui est fortitudo et virtus tua : de quo
Is. LII, 10. Isaias dixit, Paravit Dominus brachium san-
ctum suum in oculis omnium gentium.
Luc. XI, 20. Sicut et Spiritus Sanctus vocatur digitus
Dei ratione sui effectus, quoniam cuncta C
demonstrat; sic Filius appellatur brachi-
Hebr. I, 3. um Dei, qui omnia portat et sustentat ver-
bo virtutis suæ. Annuntiem itaque, Domi-
ne, brachium tuum *generationi omni quæ*
ventura est usque ad finem mundi. Hoc
auctor psalmi præsentis excellenter per-
fecit. Per librum enim Psalmorum, quem
edidit et nobis reliquit, annuntiat ista in-
desinenter toti mundo : et quilibet nostrum
hoc agit, dum quantum sibi possibile est,
nomen Dei glorificat, et ejus honorem au-
gere conatur; atque post suam mortem D
divinæ legis testimonia disserit, verbo, fa-
ma et vita verum esse contestans quod
fides affirmat catholica.

Annuntiem quoque, o Domine, (21) *Po-*
tentiam tuam, quæ vere immensa est, per
quam omnia creasti, conservas et regis,
19 *et justitiam tuam, Deus,* qua unicuique
quod meretur, rependis : potentiam, in-
quam, et justitiam tuam annuntiem, non
secundum quod in se est, quoniam sic
omnino incognita est; sed per comparati-
onem ad suos sublimes effectus, videlicet
usque in altissima, quæ fecisti, magnalia.
Quæ autem sunt ista altissima magnalia
a Deo producta? nisi angelicorum distin-
ctio ordinum, creatio visibilium et invisi-
bilium, beatificatio electorum, gubernatio
mundi, justificatio impii, redemptionis hu-
manæ mysteria, et reliqua Dei prodigia,
signa atque miracula. In his effectibus
relucet Creatoris justitia et admiranda po-
tentia. Quum ergo tanta sint tua magnalia,
o *Deus, quis similis tibi?* quasi dicat, Nul-
lus. Similitudo autem est duplex, imitativa
seu imperfecta, et naturalis seu perfecta.
Secundum primam similitudinem creatura
similis est Creatori, præcipue homo, qui
ad Dei imaginem et similitudinem factus *Gen.* I, 27.
est; sed quantum ad similitudinem secun-
dam, nil creatum simile est Creatori. Unde
per Isaiam prophetam dicitur : Cui simi- *Is.* XL, 18.
lem fecistis Deum? aut quam imaginem
ponetis ei? Et Job : Ecce excelsus Deus *Job* XXXVI, 22.
in fortitudine sua, et nullus ei similis in
legislatoribus.

(22) *Quantas,* o Deus, *ostendisti mihi* per 20
experientiam, *tribulationes* mundi, carnis,
ac dæmonum, *multas* numero, *et malas*
malitia pœnæ, acerbas ac duras, aut certe
injusta seu mala intentione aliorum illa-
tas! *Et conversus,* id est placatus et mei
misertus, *vivificasti me* vita gratiæ, aufe-
rendo a me flagella iracundiæ tuæ; *et de*
abyssis terræ, id est de submersione pec-
cati, et fluctibus sæculi, *iterum,* id est fre-
quenter, *reduxisti me* ad statum salutis et
gratiæ. (23) *Multiplicasti magnificentiam* 21
tuam, id est, magnam tuam potentiam
multipliciter ostendisti in me, flagellando
me variis modis; *et conversus,* ab ira tuæ
vindictæ ad mansuetudinem tuæ dilectionis
paternæ absque tui mutatione, *consolatus*
es me infusione interioris lætitiæ, contem-
platione felicitatis futuræ, seu præmiorum
consideratione, et allocutione sacræ Scri-
pturæ, in qua dicitur : Quoniam non sunt *Rom.* VIII, 18.
condignæ passiones hujus temporis ad fu-
turam gloriam, quæ revelabitur in nobis; *Ibid.* 17;
et, Si compatimur, et conregnabimus. II *Tim.* II, 12.

Hujus autem consolationis meæ indi- A
22 cium est : 24 *Nam et ego confitebor tibi*
confessione laudis, *in vasis psalmi,* id est
in psalmis, quæ sunt vasa laudis divinæ
in ipsis contentæ; vel, In vasis psalmi, id
est in viris devotis, in quorum cordibus
velut in vasis continetur laus tua; vel, In
vasis psalmi, id est in Psalterio, quod di-
citur vas psalmorum; *veritatem tuam,*
Deus, id est, ad gloriam tuam confitebor
seu laudabo veritatem tuam in divinis
Scripturis traditam, vel veritatem tuam
increatam, quæ est omnis veritatis fontana B
origo. *Psallam tibi in cithara* spirituali,
scilicet in carnis mortificatione per citha-
ram significata, o Domine, qui es *Sanctus*
Israel, id est sanctificator populi te fide-
liter contemplantis.
23 (25) *Exsultabunt labia mea* exteriora, id
est, signa lætitiæ manifestabunt, *quum*
cantavero tibi : quoniam vultu hilaris ero,
Judith xvi, 24. secundum faciem Sanctorum, quum te ore
laudavero. Vel : Exsultabunt, id est, exu-
beranter gaudebunt, labia mea interiora,
videlicet intellectus et voluntas, quibus C
interiora verba et vota formantur, quum
cantavero tibi, id est ad tuum honorem.
Et anima mea quam redemisti per gra-
tiam tuam a culpa, atque per sanguinis tui
pretium a gehenna, exsultabit tibi cantan-
do. (26) *Sed et lingua mea* interior, scilicet 24
intellectus, *tota die,* id est horis aptis ac
debitis, *meditabitur justitiam tuam,* revol-
vendo intra se legem tuam justissimam.
Vel, Lingua mea corporea, meditabitur, id
est, ex interiori cogitatione loquetur, ju-
stitiam tuam. *Quum confusi,* id est repulsi,
victi, *et reveriti,* id est perterriti, *fuerint*
qui quærunt mala mihi, id est dæmones
mihi nocere optantes, vel homines mali :
de quorum confusione atque repulsa gau-
dent boni tranquillam vitam amantes. Sed
quia in hac vita non possumus plene erui,
totaliter jugiterque ab eorum impugna-
tione esse securi; idcirco versus iste ana-
gogice exponi potest de statu futuro in
patria. Tunc enim lingua nostra interior
et forte etiam exterior, tota die æternita-
tis, id est continue et indefesse, medita-
bitur justitiam Dei per contemplationem
clarissimam, quum confusi et reveriti fue-
rint, etc., quia in die judicii irreparabiliter
confundentur omnes iniqui, juxta illud
Isaiæ : Præcipitabit Dominus mortem in Is. xxv, 8.
sempiternum, et opprobrium populi sui
auferet. Unde et viro electo ait Dominus :
Ne timeas, quia ego tecum sum; ecce con- Ibid. xli, 10, 11.
fundentur omnes qui pugnant contra te.

ARTICULUS XXXVIII

EXPLANATIO ALLEGORICA EJUSDEM PSALMI SEPTUAGESIMI DE CHRISTO.

QUONIAM psalmus iste gloriosus atque D
decorus, in principio sui, verbis et
sensu conformis est psalmo tricesimo, qui
sic incipit sicut iste; in processu autem,
similis est in aliquibus psalmo vicesimo
primo, cujus exordium est, Deus, Deus
meus, respice in me : quorum uterque ad
litteram de Christo exponitur : idcirco stu-
dendum est, ut et præsens psalmus expo-
natur, quantum fieri potest, de Domino
Salvatore.
Christus ergo secundum quod homo pas-
sibilis, et aliquo modo viator exstiterat, ad
passionem propinquans, oravit ad Patrem
dicendo : *In te, Domine* Pater, *speravi,* id 1
est, omne bonum quod desideravi, teque
rogavi, a te adipisci confisus sum, non
per spem quæ est virtus theologica, sed
per quamdam fiduciam. Spes enim quæ
est virtus theologica, est exspectatio futuræ
beatitudinis. Quum igitur anima Christi
a suæ creationis principio beata fuerit,

Deum videndo per speciem, constat quod A
spem talem non habuit ; nihilo minus habuit
quamdam præstolationem sive fiduciam
: de qua in Proverbiis scribitur,
Prov. xvii, 8. Gemma gratissima, exspectatio præstolantis.
Speravit namque anima Christi a Deo
gloriam corporis, et alia quædam ad præmium
accidentale spectantia. Quoniam ergo
in te, Domine, speravi, *non confundar
in æternum :* id est, quamvis ad tempus
Matth. xxvi, 67, 68; a Judæis despicior et illudor, ab Herode
Luc. xxiii, 11. quoque et Pilato atque eorum militibus,
non tamen duret diu ista confusio, sed B
tertia die honorer a te per resurrectionem
2 beatam. *In justitia tua,* id est secundum
justitiam tuam, et secundum exigentiam
ejus, *libera me* a generatione hac infideli
Marc. ix, 18. ac pessima, de qua locutus sum : Quamdiu
apud vos ero? quamdiu patiar vos? *Et
eripe me* ab omni corporis mortalitate ac
passibilitate.

Inclina ad me Filium tuum unicum et
dilectum, *aurem tuam :* quod oro, non
quasi incertus quod sic facies, sed quia
per orationem decrevisti dare quod opto, C
ut ego ostendam me a te habere omne bonum
quod habeo, aliisque formam orandi
exhibeam. *Et salva me* ab omni malo pœnæ,
dando etiam præmium accidentale,
videlicet corporis glorificationem et ascensionem.

3 *Esto mihi in Deum protectorem,* ne ante
tempus a te præordinatum, a Judæis comprehendar,
occidar, aut lædar : qui me
Luc. iv, 29; præcipitare lapidareque conati sunt, sed
Joann. viii, 59; x, 31. non potuerunt quoniam nondum venit
Luc. iv, 30; hora mea. Esto etiam mihi *et in locum* D
Joann. x, 39; viii, 20. *munitum,* ut in te quasi in loco confugii
securus ab omni invasione quiescam, *ut
salvum me facias,* animam corpori reuniendo.
Quoniam firmamentum meum, id
est confirmator meæ humanitatis, et causa
universæ fortitudinis ejus, *et refugium
meum es tu,* id est adjutor meus in quantum
homo sum, et ad quem in omni necessitate
confugio. Hinc enim ait Salvator
Joann. v, 30. de semetipso : Non possum ego a me ipso
Ibid. xiv, 10. facere quidquam ; et iterum, Pater in me
manens, ipse facit opera. Isaias quoque :
Ecce Dominus Deus, auxiliator meus ; et Is. l, 9.
Jeremias : Dominus mecum est quasi bellator Jer. xx, 11.
fortis ; idcirco qui me persequuntur,
cadent.

Deus meus, qui es specialissimo modo 4
Deus meus, *eripe me de manu peccatoris,*
id est de potestate Judæ proditoris, cujus
iniquitatem cœli revelabunt, et terra adversus Job xx, 27.
eum consurget ; *et de manu contra
legem agentis et iniqui,* id est populi Judæorum,
de quo dixi, Nonne Moyses dedit Joann. vii, 19.
vobis legem, et nemo ex vobis facit legem?
et rursus, Quare vos transgredimini Matth. xv, 3.
mandata Dei propter traditionem vestram?
Quoniam tu es patientia mea, Domine. 5
Omnis enim perfectio animæ Christi, a Deo
infusa collataque fuit. Christus quoque
omnia propter Dei honorem sustinuit, sicut
superius dixit, Quoniam propter te sustinui Ps. lxviii, 8.
opprobrium : sicque Deus erat causa
efficiens et finalis patientiæ Christi.
Domine, spes mea a juventute mea. Nam
Christus per prædictam fiduciam semper
certissime et immobiliter speravit in Deo.
Propter quod dixit : Ego autem sciebam Joann. xi, 42.
quoniam semper me audis.

In te confirmatus sum ex utero : id est, 6
in ipso Matris meæ virgineo utero, per
gratiam consummatam, id est per beatificam
fruitionem, fixus et roboratus sum
in te, ita ut a te nunquam possim averti.
Non enim solum erat anima Christi in utero
Virginis sanctificata per gratiam, sed
et immobilis facta per gloriam. *De ventre
matris meæ tu es protector meus :* id est,
ab instanti nativitatis meæ usque ad mortem
protexisti me ab omni ruina peccati,
a tentatione diaboli, et a pœnis quas Judæi
mihi ante tempus inferre volebant. Quoniam
enim Christus confirmatus erat in
bono in Virginis utero, post nativitatem
peccare nullatenus potuit. Hinc de se ipso
per Isaiam prædixit : Quis est adversarius Is. l, 8.
meus? accedat ad me. Quis contradicit mihi?
stemus simul. Ecce quanta securitas
propter protectionem divinam : propter
quod nullo modo opinandum est, quod

Luc. iv, 29. Christus expavit, quando ducebant eum A
ad supercilium montis, quatenus præcipi-
tarent eum. *In te cantatio mea semper :* id
est, te, o Deus Pater, semper laudavi, no-
minis tui honorem, non propriam glo-
riam, semper quæsivi, sicut testatus sum
Joann. viii, 50, 49. blasphemis Judæis : Ego non quæro glo-
riam meam, sed honorifico Patrem meum,
7 et vos inhonorastis me. *Tanquam prodi-
gium factus sum multis,* puta Judæis, de
Ibid. x, 20. quibus scriptum est : Dicebant multi ex
Judæis : Dæmonium habet et insanit, quid
eum auditis? Et quum filiam archisyna- B
Luc. viii, 52, 53. gogi suscitaturus dixisset, Puella non est
mortua, sed dormit, deridebant eum. Un-
de de Christo apud Isaiam prædictum est :
Is. liii, 14. Inglorius erit inter viros adspectus ejus.
Et tu adjutor fortis, quoniam in omni
adversitate fecisti me constantem atque
immobilem.
8 *Repleatur os meum laude.* Christus in
gratia habituali nunquam profecit, nec in
ea proficere exoravit. Unde, quemadmo-
dum Sancti in patria Deum non rogant
pro gratia benefaciendi, sic nec Christus C
exoravit ut ex gratiæ interioris incremen-
to ad Dei laudem prorumperet. Ideoque
quod ait, Repleatur, etc., potius congratu-
lando quod sic est, quam orando ut sic
sit, intelligendum videtur. Vel orat ut
corpus suum in morte ab anima separa-
tum, denuo uniatur eidem, et ita os suum
corporale in triduo mortis clausum, per
resurrectionem aperiatur, laudibusque di-
vinis impleatur. *Ut cantem,* inquit, *glo-
riam tuam.* Christus enim ore interiori
jugiter decantavit gloriam summæ Trinita- D
tis, laudando eam in sæculum sæculi mul-
to sublimius quam aliquis Beatorum in
patria, secundum quod comprehensor fuit :
et *tota die,* id est incessanter, et in die
æternitatis participatæ, quæ fuit mensura
operationum suarum interiorum, conve-
nientium sibi ut comprehensori, cantavit
interiori melodia *magnitudinem* Dei, illam
clarissime cognoscendo, atque dignissime
extollendo. Denique etiam ante passionem
et post resurrectionem cantavit ore corpo-
rali gloriam Dei, scilicet evangelicæ legis
doctrinam, in qua Deus pulchre laudatur ;
et tota die, id est semper congruis horis,
cantavit seu prædicavit magnitudinem Dei
per se ipsum ac suos ministros.
Ne projicias me in tempore senectutis, 9
etc. Dicere aliquis posset, Christum oras-
se hunc versum, non pro se ipso, sed pro
corpore suo mystico, eo modo quo jam
impassibilis factus, dixit ad Paulum, Quid Act. ix, 4.
me persequeris? Præsertim quum nec cor-
poralis senectus nec spiritualis in Christo
fuisse noscantur : nam juvenis occisus
est, et in interioribus semper æqualiter
recens virensque exstitit : propter quod
viridi ligno comparavit se ipsum. Verum- Luc. xxiii, 31.
tamen dicere possumus, quod hoc loco per
tempus senectutis, intelligatur tempus do-
minicæ passionis, in qua corporalis natu-
ra Christi, instar hominum antiquorum, a
suo virore atque vigore occubuit. Eritque
sensus, exponendo hunc versum de Chri-
sto : *Ne projicias me in tempore senectu-
tis,* id est, tempore passionis non subtrahas
mihi tuæ paternæ pietatis præsentiam, de-
relinquendo corpus in tumulo, aut ani-
mam in limbo. Non enim oravit Christus
ne projiceretur a Deo, gratiam amittendo
aut gloriam, quoniam se confirmatum co-
gnovit in bono. *Quum deficiet virtus mea*
corporalis in cruce ; quando exspiravit, in-
clinato capite tradens spiritum ; *ne dere-* Joann. xix, 30.
linquas me, sed audi quod dico : Pater, in Luc. xxiii, 46.
manus tuas commendo spiritum meum.
Merito quoque precor ista, o Pater, *quia* 10
dixerunt inimici mei Judæi *mihi* quid-
quid mali excogitare valebant, ut est il-
lud, Numquid interficiet semetipsum? Et Joann. viii, 22.
alibi : Homo vorax, potator vini ; Hic bla- Matth. xi, 19.
sphemat ; multaque talia. *Et qui custodi-* Marc. ii, 7.
ebant animam meam, id est Judæi, qui
observabant vitam meam ut eam argue-
rent : quemadmodum in Evangelio scri-
ptum est, Observabant si sabbatis curaret Ibid. iii, 2.
Jesus, ut accusarent eum ; *consilium fece-
runt in unum,* id est ad invicem et pari
malitia, juxta illud : Consilium fecerunt, Matth. xxvi, 4.
ut Jesum dolo tenerent et occiderent ; *di-* 11

ventes : Deus dereliquit eum. Judæi namque putabant Deum recessisse a Jesu, tanquam a peccatore. (Joann. IX, 24.) Unde dicebant : Nos scimus quia hic homo peccator est ; et iterum, (Ibid. 16.) Non est hic homo a Deo, qui sabbatum non custodit. *Persequimini et comprehendite eum.* Hoc est quod a Joanne dicitur : (Ibid. VII, 32.) Miserunt Judæi ministros ut apprehenderent Jesum. Et in nocte Cœnæ dixerunt hæc verba suis ministris principes sacerdotum, qui eos miserunt cum Juda, ut caperent eum. Propter quod apud Jeremiam dicitur : (Jer. XX, 10.) Audivi contumelias multorum, et terrorem in circuitu : Persequimini et persequamur eum. *Quia non est qui eripiat,* id est, nullus est qui Jesum de vestris manibus eruat, eo quod Deus reliquerit eum. Hinc enim dicunt adversarii Christi : (Sap. II, 19, 17.) Contumeliis et tormento interrogemus eum, et probemus quæ ventura sunt illi. Eapropter Isaias : (Is. LIII, 4.) Nos, inquit, putavimus eum quasi leprosum, et percussum a Deo et humiliatum.

12 *Deus* Pater, *ne elongeris a me,* differendo resurrectionem meam ultra triduum. *Deus meus, in auxilium meum respice,* tua divina virtute cooperando meæ humanitati in redemptione generis humani, atque de manibus Judæorum me eruendo per resuscitationem ad impassibilem statum. Hoc est quod Christus ante passionem orasse apud Joannem describitur : (Joann. XII, 27.) Nunc anima mea turbata est. Et quid dicam ?

13 Pater, salvifica me ex hac hora. *Confundantur et deficiant detrahentes animæ meæ.* Multipliciter confusi sunt, et defecerunt Judæi, Dominum Salvatorem persequentes et occidentes. Nonne confundebantur, dum Christo in cruce pendente sol obscuratus est, terra commota, velumque templi scissum ? (Matth. XXVII, 45, 51.) dum etiam in die resurrectionis milites eis narrabant, (Ibid. XXVIII, 11.) quæ circa Christi sepulcrum contigerunt, et quomodo resurrexisset ; dum insuper ab Apostolorum principe beatissimo Petro audierunt, (Act. II, 22, 23.) Jesum Nazarenum virum approbatum a Deo in vobis, virtutibus et prodigiis et signis, quæ fecit Deus per illum in medio vestri, interemistis ; dum quoque per manus Apostolorum signa magna (Act. II, 43.) fiebant in Jerusalem, et multa millia convertebantur ad Christum. (Ibid. II, 41; IV, 4.) Maxime autem confusi sunt, et penitus defecerunt in obsidione Titi ac Romanorum. *Operiantur confusione et pudore,* id est, undique confundantur et erubescant, intus quoad se ipsos, et foris quantum ad alios ; *qui quærunt mala mihi,* id est Judæi, qui mihi mala culpæ imponunt, et mala pœnæ infligunt. Unde apud Jeremiam Christus ait : Confundantur qui me persequuntur, et (Jer. XVII, 18.) non confundar ego ; paveant illi, et non paveam ego ; et duplici contritione contere eos, videlicet in præsenti et in futuro. Hæc autem a Christo dicuntur potius prænuntiando, quam imprecando. Quomodo tamen ista multipliciter possent exponi, scilicet per modum orationis, in bono, ex præhabitis innotescit.

Ego autem semper sperabo. Nam quid- 14
quid Judæi Christo dixerunt sive fecerunt, ipse in Deo mansit immobiliter sperans, certitudinaliterque ab eo exspectans resuscitari, corpore glorificari, et super alta cœlorum elevari. *Et adjiciam super omnem laudem tuam,* id est, omni laudi qua in lege atque Prophetis laudaris, addam evangelicæ legis præconium, et novi Testamenti Scripturam : in qua multo sublimius continentur laudes divinæ, quam in veteris legis doctrina. *Os meum annuntia-* 15
bit justitiam tuam. Quamdiu Christus prædicavit in mundo, annuntiavit justitiam Dei, docendo quod Deus sit justus, nec peccatum relinquat inultum, increpando etiam peccatores, et recta præcepta saluberrimaque consilia proponendo. Propter quod ipsemet ait : Ego sum lux mundi ; (Joann. VIII, 12.) et, Sicut docuit me Pater, hæc loquor. (Ibid. 28.) Unde de ipso apud Joelem habetur : (Joel II, 23.) Exsultate in Domino Deo vestro, quia dedit vobis doctorem justitiæ. Et per Osee dicitur : (Osee X, 12.) Tempus requirendi Dominum, quum venerit qui docebit vos justitiam. Annuntiabit quoque os meum, o Deus Pater, *tota die,* id est, quamdiu in mundo sum, *salutare tuum,*

id est salutem quam mundo impendis per A me. Merito autem tempus quo Christus in mundo vixit, dies vocatur, quoniam Sol justitiæ hominibus luxit atque apparuit,
Joann. IX, 5. secundum quod ipse testatur : Quamdiu in mundo sum, lux sum mundi. Et tota hac die annuntiavit Christus verbo vel opere salutare Dei, id est se ipsum seu salvationem qua ipse mundum salvavit. Et ideo
Ibid. 4. ait in Evangelio : Me oportet operari opera ejus qui misit me, donec dies est. Hoc
* Joannes Baptista. modo annuntiavit Christus * salutare Dei,
Ibid. III, 36. dicens : Qui credit in Filium Dei, habet B vitam æternam ; qui autem incredulus est
Ibid. XIV, 6. Filio, ira Dei manet super illum ; et, Ego sum via, veritas, et vita ; nemo venit ad
Marc. XVI, 16. Patrem, nisi per me ; et in alio loco, Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit.

Quoniam non cognovi litteraturam, id est scientiam per exercitationem et studium seu informationem humanam : juxta
Joann. VII, 15. illud, Mirabantur Judæi dicentes, Quomodo hic litteras scit, quum non didicerit ? Quoniam ergo non cognovi litteraturam per studium, sed per illuminationem di- C
16 vinam, idcirco *introibo* per contemplationem perfectam seu visionem fruitivam atque beatam, *in potentias Domini*, cognoscendo perfectiones et virtutes divinæ naturæ et magna opera ejus. Anima enim Christi a suæ creationis exordio, vidit per speciem divinam essentiam et perfectiones ejus potentes, non nisi per illuminationem supernaturalem. *Domine, memorabor justitiæ tuæ solius :* id est, nihil boni mihi ex me adscribam, secundum quod homo sum, sed omnem conversationis meæ D justitiam tibi attribuam, et alios sic facere edocebo. Hoc est quod asserit Christus :
Ibid. VIII, 54. Si ego glorifico me ipsum, gloria mea
Ibid. V, 41. nihil est ; et, Claritatem ab hominibus non
Luc. XVII, 10. accipio ; et : Quum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite : Servi inutiles sumus ; quod debuimus facere, fecimus.

17 *Deus, docuisti me a juventute mea et usque nunc.* Deus Trinitas docuit animam Christi a primo instanti quo eam creavit, dando ei multiplicem sapientiam, utpote sapientiam beatificæ visionis, qua cognovit Deum per speciem increatam, sicut et Sancti in patria ; sapientiam quoque infusam seu inditam, qua omnia novit in propriis naturis per species innatas seu concreatas, sicut et omnes angeli ante lapsum et confirmationem noverunt. Habuit etiam
Christus (secundum quosdam) scientiam Thom. part. 3, q. 9, art. 4.
acquisitam seu experimentalem : de qua
ait Apostolus, Didicit ex his quæ passus Hebr. V, 8.
est, obedientiam : et sumitur ibi Discere pro Experiri, quoniam Christus ab aliis nihil didicit, sed per propriam adinventionem, secundum ponentes scientiam acquisitam in Christo. Unde de hac scientia intelligi potest quod legitur in Evangelio :
Jesus proficiebat sapientia et ætate. Sed Luc. II, 52.
quoniam Christus a principio perfecte instructus fuit, quomodo nunc ait, Deus docuisti me a juventute mea et usque nunc, ac si secundum successum temporis addita sibi fuisset scientia ? Et respondendum, quod Deus dicitur Sanctos in patria et animam Christi semper docere, in quantum sapientiam ipsis infusam incessanter in eis conservat.

Pronuntiabo mirabilia tua. Christus occultissima, supernaturalissima, penitusque incomprehensibilia docuit, sicut quod Deus est unus ac trinus, quod ipse in unitate personæ sit Deus et homo, quod beatitudo nostra in divinæ essentiæ visione consistit, quod ipsemet sit resuscitaturus et judicaturus mortuos universos, et alia multa : sicque mirabilia Dei per se ipsum et
discipulos pronuntiavit. *Et usque in se-* 18
nectam et senium, id est usque ad tempus passionis meæ, pronuntiabo mirabilia tua. Unde in nocte passionis dixit Judæis :
Amodo videbitis Filium hominis sedentem Matth. XXVI, 64.
a dextris virtutis Dei, et venientem in nubibus cœli. Coram Pilato quoque in die
passionis testatus est : Rex sum ego. Ego Joann. XVIII, 37.
in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati. Vel : Usque in senectam et senium, id est usque ad ultimam mundi ætatem et finem sæculi, pronuntiabo per meos ministros

mirabilia tua. Nam usque ad terminum A
mundi cantabunt Christiani, a Christo in-
structi, mirabilia Dei in novo ac veteri
Testamento scripta.

Deus Pater, *ne derelinquas me* in monu-
mento aut limbo, *donec annuntiem bra-
chium tuum,* id est potentiam tuam, *ge-
nerationi omni quæ ventura est,* id est
universis hominibus usque in finem sæculi
nascituris. Hoc in Christo videmus im-
pletum, quoniam post resurrectionem in-
Luc. xxiv, 45. struxit suos discipulos, aperiens illis sen-
sum, ut intelligerent Scripturas; et tandem B
Act. ii, 3, 4. quinquagesimo die misit eis Spiritum San-
ctum, qui eos in omni lingua atque sapi-
entia erudivit. Per hoc vero quod Christus
illis divinam potentiam revelavit, etiam
omnem generationem venturam edocuit :
quia per Apostolorum doctrinam, fidem
catholicam promulgavit, mundumque con-
vertit. Unde et Christus in Evangelio ait :
Marc. xiii, 37. Quod vobis dico, omnibus dico. *Potentiam*
19 *tuam et justitiam tuam, Deus, usque in
altissima, quæ fecisti, magnalia.* In Chri-
sti incarnatione, passione, ascensione, po- C
tentia atque justitia Dei excellentissime
splendent. Quod enim Deus et homo in
unam convenerunt personam, infinitam
esse ostendit potestatem divinam : simi-
liter quod Christus de Virgine natus est,
tantaque miracula fecisse credendus est.
Rom. viii, 32. Justitia vero Dei relucet in hoc, quod pro-
prio Filio non pepercit, sed pro mundi
peccatis tradidit illum, ne culpa remaneret
inulta. Hanc autem Dei potentiam et ju-
stitiam, Christus annuntiavit verbis et fa-
Joann. x, 30; viii, 25; x, 33; xiv, 28. ctis, protestando se esse Patri æqualem, D
primum principium, verumque Deum, et
nihilo minus hominem verum. Patre mino-
rem, atque passibilem. Sed et justitiam Pa-
Ibid. xvii, 25. tris Christus professus est, dum ait : Pater
juste, mundus te non cognovit ; ego autem
te cognovi. Sic ergo Christus pronuntiavit
potentiam et justitiam Dei, usque in altis-
sima, quæ fecit, magnalia, id est per com-
parationem ad humanæ redemptionis my-
steria, quæ sunt altissima magnalia super
omnia naturalia opera Creatoris. Christus
namque suam incarnationem, passionem,
resurrectionem, ascensionem et Spiritus
Sancti missionem, ante passionem uber-
tim prædixit.

Quantas ostendisti mihi tribulationes 20
multas et malas, id est, persecutiones et
varias pœnas mihi infligi permisisti, quem-
admodum Isaias prædixit, Dominus voluit *Is.* liii, 10.
eum conterere in infirmitate ; et, Dominus *Ibid.* 6.
posuit in eo iniquitates omnium nostrum.
Et Petrus : Deus, inquit, qui prænuntiavit *Act.* iii, 18.
per os omnium Prophetarum, pati Chri-
stum suum, implevit sic. Unde per Jere-
miam ait : Tu, Domine, demonstrasti mihi, *Jer.* xi, 18.
et cognovi ; tu ostendisti mihi studia eo-
rum. *Et conversus,* id est mundo per meam
passionem placatus, *vivificasti me,* resu-
scitando me tertia die a mortuis ; *et de
abyssis terræ,* id est de sepulcro et inferno,
iterum reduxisti me in die resurrectionis.
Multiplicasti magnificentiam tuam, glo- 21
riose atque potenter me resuscitando. Nam
angelus Domini descendit, et accedens re- *Matth.*
volvit lapidem ; et terra mox mota est, xxviii, 2, 4.
custodes quoque perterriti, et quasi exani-
mes facti sunt. Sed et duo angeli sederunt *Joann.* xx,
juxta sepulcrum, unus ad caput, et alter 12.
ad pedes. *Et conversus* ab ira qua homini-
bus irascebaris, *consolatus es me,* liberan-
do me ab omni dolore atque tristitia, quæ
habui tempore passionis, et corpus meum
glorificando, novaque gaudia ad acciden-
tale præmium pertinentia, mihi post re-
surrectionem præstando.

Nam et ego Unigenitus tuus *confitebor* 22
tibi, id est, laudabo te, *in vasis psalmi,* id
est, in devotis hominibus, laudem tuam
cordialiter continentibus, confitebor *veri-
tatem tuam, Deus,* te per ipsos laudando, et
eos ad tua præconia inflammando, quem-
admodum per Isaiam prophetam locutus
sum : Laudate, cœli ; et exsulta, terra ; *Is.* xlix, 13.
jubilate, montes, laudem, quia consolatus
est Dominus populum suum, et pauperum
suorum miserebitur. *Psallam tibi in ci-
thara,* id est in carne mea propter te cru-
cifixa et mortua, o Domine, qui es, et cu-
jus nomen est, *Sanctus Israel :* secundum

Is. XLVII, 4. quod alibi scriptum est, Redemptor noster A
Dominus exercituum, Sanctus Israel nomen ejus.

23 *Exsultabunt labia mea quum cantavero tibi.* Tanto ampliori hilaritate et exsultatione semper gavisa sunt, et in æternum gaudebunt labia Christi interiora et exteriora, in laude divina, quanto ipse præ aliis Deum ardentius dilexit, clariusque co-
Luc. X, 21. gnovit. Unde legitur in Evangelio : Exsultavit Jesus Spiritu Sancto, et ait : Confitebor tibi, Pater. *Et anima mea* in tua laude exsultabit, *quam redemisti* ab omni passi- B
bilitate et loco inferiori, itemque a culpa : non illa quam habuit, quoniam omni penitus culpa carebat ; sed illa quam potuisset habere, nisi præventa fuisset affluentia gratiæ tuæ, et hypostatica unione cum Ver-
24 bo. *Sed et lingua mea* interior atque exterior, *tota die* æternitatis in patria, *meditabitur justitiam tuam,* illam laudando ac proferendo ad gloriam tuam, *quum confusi et reveriti fuerint* confusione perfecta atque consummata, tanquam æternaliter condemnati, *qui quærunt mala mihi :* se- C
cundum sensum inductum.

Ecce psalmus præclarus ac luciformis, cœlestis harmoniæ dulcedine plenus, verba ignea sanctæ dilectionis complectens, affectuosissimas preces includens, Deum pulcherrime laudans, omnemque pusillanimitatem propulsans : psalmus utique mirabiliter consolatorius attento lectori ; qui etiam de Domino Salvatore tam congruenter exponitur. Quidam vero exponunt eum ad litteram de David : quam explanationem propter prolixitatem, et quoniam parum devotionis adducit, omitto. Cum ingenti igitur alacritate et omni mentis fervore atque custodia psalmum tam fulgidum decantare conemur, præsertim quum omnium visibilium invisibiliumque adversariorum persecutiones et tentamenta, præsentis psalmi dejiciantur, vincantur, ac prosternantur virtute.

PRECATIO.

Deus misericordiæ ineffabilis, ne elongeris a nobis : respice in auxilium nostrum, et ne nos derelinquas usque in senectam et senium ; vivifica nos et pie consolare, et gloriæ magnitudinem tuæ fac nos perpetim digne decantare.

ARTICULUS XXXIX

EXPOSITIO LITTERALIS PSALMI SEPTUAGESIMI PRIMI : DEUS, JUDICIUM TUUM REGI DA.

1 Titulus psalmi est : *In Salomonem.* As- D
serunt quidam, quod David fecit hunc psalmum pro filio suo Salomone, orando pro prosperitate regni ipsius ; sed hoc nullatenus verisimile esse potest, quoniam multa in hoc psalmo continentur, quæ Salomoni nullo modo conveniunt, sicut patebit. Hieronymus autem dicit hunc psalmum a Salomone intitulatum, tanquam ab auctore, ita quod Salomon edidit psalmum præsentem. Augustinus vero et Cassiodorus (quorum positioni magis consentiendum videtur) dicunt hunc psalmum, sicut et omnes alios, a David conscriptum. Omnes quoque magni catholicique doctores, videlicet Hieronymus, Augustinus, Cassiodorus, Hugo, exponunt hunc psalmum de Christo ad litteram ; et est sensus tituli : *In Salomonem,* id est, psalmus iste tendit et ducit nos in Christum, per Salomonem figuratum. Salomon nempe interpretatur Pacificus : et ita Christus est verus Salomon, mundum Patri reconcilians. De quo *Ephes.* II,
dicit Apostolus ad Ephesios : Christus est 14, 16, 17.

pax nostra, qui fecit utraque unum, per crucem dissolvens inimicitias in semetipso; et veniens evangelizavit pacem his qui prope, et his qui procul. Et ad Romanos (Rom. v, 10.): Quum adhuc inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus. Propter quod Zacharias (Zach. vi, 13.): Ipse, inquit, portabit gloriam, et dominabitur, et erit sacerdos; et consilium pacis erit inter duos illos, videlicet inter gentiles et Judæos divinitus præelectos. De quibus ait Apostolus (I Cor. i, 24.): Ipsis autem vocatis Judæis et Græcis, prædicamus Christum, Dei virtutem et Dei sapientiam. Christus namque est (I Petr. ii, 6.) lapis angularis, in quo sibi connexi atque conjuncti sunt in unitate Ecclesiæ per fidem et caritatem Judæi atque gentiles.

AIT ergo Propheta ad Deum Patrem, seu
totam beatissimam Trinitatem, cujus
2 dona et opera indivisa consistunt: (1) *Deus,*
judicium tuum, id est judiciariam tuam
(Apoc. xvii, 14.) potestatem, *regi,* id est Christo regi regum et Domino dominorum, *da,* constituendo eum judicem vivorum ac mortuorum; *et justitiam tuam,* id est habitum veræ æquitatis, per quem in omni judicio recte procedat, da *filio regis,* id est Christo: qui secundum divinam generationem est filius Regis æterni, utpote tui; secundum generationem autem humanam, est filius David regis terreni. (2) *Judicare populum tuum in justitia:* id est, ad hoc da Christo judicium atque justitiam, quatenus populum christianum judicet juste, discernendo ac separando eum ab infidelium plebe, et dando singulis quod merentur; ut etiam judicet *et pauperes tuos,* id est vere et spiritualiter pauperes: de quibus in Matthæo (Matth. v, 3.) habetur, Beati pauperes spiritu; *in judicio* discretionis in præsenti, et in judicio remunerationis in futuro, quatenus nunc separet eos a divitibus et superbis voto et merito, in futuro quoque, loco et præmio.

Sed mirum videtur, quomodo Propheta, qui utique fuit et est membrum Christi, præsumpserit orare pro capite, scilicet Christo, orando Patrem, ut Christo judicium det atque justitiam. Et respondendum, quod sanctus Propheta non dicit ista orando pro Christo, quasi Christus sua prece indigeat, sed ad insinuandum cordis sui affectum, quem habuit pro Christi honore et gloria. Juxta quem modum etiam inferius dicit: Non nobis, Domine, non (Ps. cxiii, 9.) nobis, sed nomini tuo da gloriam. Denique in eo quod ait, Pauperes tuos in judicio, secernit et dividit pauperes Dei, a pauperibus mundi atque diaboli. Est enim pauper avarus, et est pauper superbus, et est pauper involuntarius: quorum nullus est pauper Dei. Est quoque pauper spiritu, pauper affectu, pauper rebus et mente, ut Deo libere vacet: et isti sunt pauperes Dei. De quibus ait Isaias propheta: Pauperes (Is. xxix, 19.) homines in Sancto Israel exsultabunt.

Quod autem nunc dicit Psalmista, Deus, judicium tuum regi da, Daniel evidentissime de Christo prænuntiavit, dicens: Adspiciebam in visione noctis, et ecce in (Dan. vii, 13, 14.) nubibus cœli quasi Filius hominis veniebat, et usque ad Antiquum dierum pervenit; et dedit ei potestatem et honorem et regnum. Quod etiam Salvator in se impletum fatetur in Evangelio, dicens: Neque (Joann. v, 22.) enim Pater judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio. Et Petrus de Christo loquens: Præcepit (inquit) nobis testificari (Act. x, 42.), quia ipse est qui constitutus est a Deo judex vivorum et mortuorum.

Sed his contrariari videtur quod Christus ait, Ego non judico quemquam (Joann. viii, 15.): quod idem beatissimus Evangelista clarius protestatur, dicendo, Non misit Deus Filium (Ibid. iii, 17.) suum in mundum, ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum. Considerandum est utique, quod in judicio duo pensantur, judicandi auctoritas, et judicialis auctoritatis exsecutio, seu sententiæ prolatio. Quantum ad primum horum, convenit Deo Patri seu toti Trinitati judicium, et non Christo secundum quod homo est. Unde ipse Christus: Ego, inquit, non quæro gloriam meam (Ibid. viii, 50.); est qui

quærat et judicet, scilicet Deus Trinitas. A
Quantum vero ad secundum, quoad pro-
lationem sententiæ, competit Christo ho-
mini judicare, sicut in Evangelio affir-
Joann. v, 27. mat, dicens : Potestatem dedit ei Pater et
judicium facere, quia Filius hominis est.
Et horum utrumque Paulus breviter in-
Act. xvii, 31. nuit, dicens : Deus statuit diem in quo
judicaturus est orbem in æquitate, in viro
quem statuit. Sic igitur constat, quomodo
Deo Trinitati, et Christo homini judicium
diversimode competat. Verumtamen, quod
Christus ait, Ego non judico quemquam, B
referri potest ad tempus sui primi adven-
tus, atque exponi de judicio remunerati-
onis ac ultionis. Primus namque Christi
Matth. xx, 28. adventus in humilitate fuit, venitque non
ministrari aut judicare, sed ministrare ac
judicari. Unde (ut legitur apud Lucam)
quum Joannes et Jacobus Christo dixis-
Luc. ix, 54. sent, Domine, vis dicamus ut veniat ignis
de cœlo, et consumat eos (videlicet qui Do-
minum Jesum non receperunt)? respondit
Ibid. 55, 56. eis Jesus : Nescitis cujus spiritus estis ;
Filius enim hominis non venit animas C
perdere, sed salvare. Hinc quoque femi-
Joann. viii, 11. nam in adulterio deprehensam noluit con-
demnare. Quod autem Christus tam juste
ac judicialiter judicaturus erat populum
Is. xi, 3, 4. suum, Isaias manifestat, dicendo : Non se-
cundum visionem oculorum judicabit, ne-
que secundum auditum aurium arguet ;
sed judicabit in justitia pauperes, et arguet
in æquitate pro mansuetis terræ.

3 (3) *Suscipiant montes,* id est sublimes
et apostolici viri ac magni prælati Eccle-
siæ, *pacem populo,* id est gratiam veræ D
internæque pacis ad salutem informatio-
nemque populi, ita ut ipsi Apostoli et suc-
cessores ipsorum, a Deo acquirant tam
sibi quam gregi eis commisso, stabilem
pacis quietem. Hoc autem in Apostolis im-
pletum est, dum a Domino Jesu audierunt :
Joann. xiv, 27. Pacem relinquo vobis, pacem meam do
Luc. x, 5. vobis ; et, In quamcumque domum intra-
veritis, primum dicite, Pax huic domui.
Suscipiant quoque *et colles justitiam,* id
est, inferiores recipiant gratiam obediendi
divinis præceptis, a superioribus assigna-
tis. De horum montium colliumque fecun-
ditate apud Joelem scriptum est : In die Joel iii, 18.
illa stillabunt montes dulcedinem, et col-
les fluent lac et mel, etc.

Deinde Propheta ostendit fuisse implen-
dum, quod ipse fieri exorabat. (4) *Judicabit* 4
*pauperes populi, et salvos faciet filios pau-
perum.* In præsenti enim judicat pauperes
suos judicio discretionis, ut dictum est ; in
die autem novissimo judicabit eos judicio
beatæ remunerationis, quemadmodum ip-
se in Apocalypsi asserit : Ecce venio cito, Apoc. xxii, 12.
et merces mea mecum est, dare unicuique
secundum opera sua. *Et humiliabit calum-
niatorem,* id est, Christus confundet, dam-
nabit, ac destruet omnem persecutorem
justorum, omnem tyrannum et tentatorem
Ecclesiæ, diabolum et Antichristum, juxta
illud in Isaia : Percutiet terram virga oris Is. xi, 4.
sui, et spiritu labiorum suorum interficiet
impium, scilicet Antichristum. De quo apud
eumdem habetur : Triturabitur Moab sub Ibid. xxv, 10.
eo. De quo etiam ait Apostolus : Revelabi- II Thess. ii, 8.
tur ille iniquus, quem Dominus Jesus in-
terficiet spiritu oris sui. Multos vero ca-
lumniatores atque tyrannos etiam in hac
vita Christus humiliavit, privando eos vita
aut regno. Omnes autem in die judicii fi-
naliter humiliabit : quia tunc omnis qui Luc. xiv, 11.
se nunc exaltat, humiliabitur, non humi-
liatione virtuosa, sed dejectione damnosa.

(5) *Et permanebit cum sole et ante lu-* 5
nam, in generatione et generationem. Sicut
per lunam intelligi potest Ecclesia, ita per
solem, Pater æternus, qui est lumen fonta-
le cuncta illustrans : et de utroque sole et
luna hic versus exponitur. Christus enim
permanet cum sole intellectuali, scilicet
Deo Patre, quoniam coæternus est ei. Cum
hoc sole permanet a parte ante, secun-
dum divinam naturam, tanquam splendor Hebr. i, 3.
gloriæ et candor lucis æternæ. Permanet Sap. vii, 26.
quoque Christus a parte post, secundum
suam humanam ac divinam naturam, cum
sole materiali : quoniam sicut sol incorru-
ptibilis est, ita et Christus incorruptibiliter
perseverat. Et ante lunam utramque, puta

Ecclesiam, et lunam unum planetarum, A permanet Christus a parte ante, secundum suam divinam naturam, quemadmodum in Ecclesiastico ipsa Sapientia testatur : Eccli. xxiv, 5. Ego ex ore Altissimi prodivi, primogenita ante omnem creaturam. Et in Proverbiis : Prov. viii, 22, 27, 30. Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret a principio. Quando præparabat cœlos, aderam ; et eram cum eo cuncta componens. Ecce hic manifeste declaratur divinitas Christi et ejus æternitas. Propter quod dicit etiam Hebr. xiii, 8. Apostolus : Jesus Christus heri et hodie, B ipse et in sæcula.

6 (6) *Descendet sicut pluvia in vellus.* Libro Judicum narratur, quemadmodum ad Judic. vi, 36-40. instantiam Gedeonis complutum seu rore madefactum est vellus, terra sicca manente, et postea madefacta est circumquaque terra, vellere non adaquato. Est igitur sensus : Christus rex noster descendit in uterum Virginis, sicut descendit pluvia in vellus Gedeonis. Quemadmodum enim pluvia in vellus illud descendit, ita quod per vellus non distillavit, nec aliquid divisionis C aut corruptionis velleri intulit ; sic Verbum Dei de sinu Patris in Virginem veniens, eam in nullo læsit aut violavit : quoniam Luc. i, 35. non de viro concepit, sed Spiritu Sancto obumbrante est impraegnata ; supernaturaliter quoque formatum est corpus Christi in Virginis alvo, juxta illud Zachariæ, Zach. iii, 9. Ecce ego cælabo sculpturam ejus, ait Dominus : id est, corpus ejus formabo. *Et sicut stillicidia stillantia super terram.* Quemadmodum guttæ leniter atque suaviter cadunt de cœlo in terram, et eam refrigerant D et fecundant, sic Christus per suam incarnationem dulciter et sine strepitu descendit in Matrem Virginem, et per eam in mundum. Nam primus ejus adventus, in humilitate, paupertate ac mansuetudine fuit, secundum quod Zacharias prædixit : Ibid. ix, 9. Exsulta satis, filia Sion ; ecce rex tuus veniet tibi justus et salvator, ipse pauper, etc. Et in Evangelio ipsemet fassus est : Luc. ix, 58. Filius hominis non habet ubi caput suum reclinet.

(7) *Orietur in diebus ejus,* id est in primo Christi adventu, *justitia,* id est perfectio vitæ, seu fides catholica. Tempus enim Christi, est tempus gratiæ : propterea homines Christi vestigia imitantes, perfectius sanctiusque vixerunt quam Judæi tempore legis. Et ideo Christus in Evangelio ait : Nisi abundaverit justitia vestra plus quam Matth. v, 20. Scribarum et Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum ; et ad Joannem Baptistam, Sic, inquit, decet nos implere Ibid. iii, 15. omnem justitiam. In tantum enim abundavit gratia atque justitia tempore Christi, plus quam ante, ut scriptum sit apud Joannem, Nondum erat Spiritus datus, quia Joann. vii, 39. Jesus nondum erat glorificatus : non quod ante nequaquam fuerat datus, sed quia tam exuberanter datus non erat. 7

Et abundantia pacis. Hoc est quod superius dictum est : Venite et videte opera Ps. xlv, 9, 10. Domini, quæ posuit prodigia super terram, auferens bella usque ad finem terræ. Et Isaias ait : Non levabit gens contra gen- Is. ii, 4. tem gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium. Et ita ista abundantia pacis tempore Christi orta, intelligeretur de pace temporali, quæ fuit in toto mundo sub Cæsare Augusto, sub quo natus est Christus, ita quod ad unius viri imperium describeretur universus orbis. Sed quia hæc Luc. ii, 1. pax non duravit donec auferatur* luna, (* auferretur) idcirco, secundum hanc expositionem, hoc quod dicitur, *donec auferatur luna,* referendum est ad justitiæ christianæ durationem, quæ usque in finem mundi durabit, non autem ad durationem pacis prædictæ. Convenientius tamen apparet, ut hæc abundantia pacis intelligatur de magnitudine pacis internæ, in tranquillitate conscientiæ collocatæ. De qua Apostolus loquitur : Pax Christi exsultet semper in Coloss. iii, 15. cordibus vestris. Quam Zacharias prophetavit Christum suis fidelibus esse daturum : Loquetur, inquiens, pacem genti- Zach. ix, 10. bus. Hanc etenim pacem annuntiaverunt angeli in Christi nativitate, dicentes : Glo- Luc. ii, 14. ria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Hæc pax in bonis

abundat hominibus, sicut orat Apostolus : A
Philipp. IV, 7. Pax Christi, quæ exsuperat omnem sen-
sum, custodiat corda vestra et intelligen-
tias vestras. Et ob ejus copiam, vocatus
Is. IX, 6. est Christus Princeps pacis. Hæc itaque
abundantia pacis permanet in electis, do-
nec auferatur luna, id est, nunquam ces-
sabit, sicut nec luna; vel, Donec auferatur
luna, id est, quousque Ecclesia militans
transferatur ad societatem triumphantis
Ecclesiæ, omni corruptione et mortalitate
abjecta. Non quod tunc cessabit; sed quia
tunc perficietur, sicut et luna semiplena B
perficitur: et ita, Donec, non denotat ter-
minum pacis, sed continuationem ipsius :
quemadmodum de Joseph et Maria ait Mat-
Matth. I, 25. thæus, Non cognoscebat eam, donec pe-
perit filium suum primogenitum.
8 8 *Et dominabitur* Christus *a mari* ori-
Ps. XVIII, 5. entali *usque ad mare* occidentale, quia in
omnem terram exivit sonus Apostolorum,
et conversi sunt in omnibus finibus mun-
di quidam ad Christum ; *et a flumine*
paradisi terrestris, seu Jordanis ; vel, A
flumine quocumque, puta a cunctis flu- C
minibus, accipiendo singulare pro plura-
li ; *usque ad terminos orbis terrarum.* Un-
Zach. IX, 10. de in Zacharia scriptum est : Potestas ejus
a mari usque ad mare, et a flumine usque
ad fines terræ. Et hæc de Christo dicun-
tur : Primo, quoniam omnia, etiam inani-
mata et irrationalia, subjecta sunt ei, pro-
Matth. XXVIII, 18. ut ipse in Evangelio dicit : Data est mihi
omnis potestas in cœlo et in terra. Secun-
do, quoniam omnis homo in omni mundo
exsistens, velit, nolit, Christi subjectus est
potestati, secundum quod ipse ait, loquens D
Joann. XVII, 2. de se ipso ad Patrem : Dedisti ei potesta-
tem omnis carnis. Tertio, quoniam in om-
ni parte terræ habitabilis, aliqui Christo
per fidem et opera obedierunt : propter
quod Deus Pater ait ad Christum apud
Is. XLIX, 6. Isaiam, Dedi te in lucem gentium, ut sis
salus mea usque ad extremum terræ. Et
Act. I, 8. hoc est quod ait Salvator Apostolis : Eri-
tis mihi testes in Jerusalem, et in omni
Judæa et Samaria, et usque ad ultimum
terræ.

9 *Coram illo procident Æthiopes.* Hi 9
enim per evangelistam Matthæum conver-
si, Christum humiliter adoraverunt. Pos- Matth. II, 11.
sunt autem per Æthiopes accipi gentiles :
qui ante conversionem suam ad Christum,
erant vitiorum caligine denigrati, sicut
Æthiopes nigra pelle teguntur. *Et inimici*
ejus, Christo increduli, *terram lingent,* id
est, rebus terrenis adhærebunt, et eas præ
amore sibi intime applicabunt. Unde Jere-
mias : Recedentes, inquit, a te, in terra Jer. XVII, 13.
scribentur. Vel sic : Inimici ejus, id est,
qui Christo aliquando repugnabant, post
conversionem terram lingent, id est, eam
ex devotione ad Christum, osculabuntur,
prosternendo se usque ad terram, propter
reverentiam Christi. (10) *Reges Tharsis et* 10
insulæ munera offerent ; reges Arabum et
Saba dona adducent. Hoc ad litteram non
solum impletum est in tribus Magis, Chri-
sto in die Epiphaniæ, aurum, thus et myr- Matth. II, 11.
rham offerentibus, sed et in aliis multis
regibus atque principibus harum terra-
rum, quæ multo tempore fuerunt sub fide
catholica, et Christo seu Ecclesiæ diversa
munera obtulerunt, videlicet spirituales
corporalesque hostias. (11) *Et adorabunt* 11
eum omnes reges ; omnes gentes servient
ei. Utraque distributionum istarum sumen-
da est pro generibus singulorum, non pro
singulis generum. Nam et de omni genere
regum ac gentium, aliqui Christum adora-
verunt, et ipsi ministraverunt, juxta vati-
cinium Danielis, dicentis : Omnes populi, Dan. VII, 14.
tribus et linguæ servient ei. Et Michæas :
Stabit et pascet in fortitudine Domini ; et Mich. V, 4.
convertentur, quia nunc magnificabitur in
medio universæ terræ.

Consequenter inducitur causa universa-
lis dominii Christi. 12 *Quia liberabit pau-* 12
perem a potente. Sed qualem pauperem?
Subdit : *et pauperem cui non erat adjutor*
alius, nisi ipse Deus. Talis pauper est om-
nis humilis, qui propriis viribus nequa-
quam innititur, sed toto affectu in Deo
confidit. Hujusmodi autem pauperem Deus
multipliciter liberat a potente, id est a dæ-
mone : quem Christus in Evangelio fortem Luc. XI, 21.

armatum appellat; et de quo apud Job scri- A
Job XLI, 24. ptum est : Non est potestas super terram
quæ ei comparetur, qui factus est ut nul-
lum timeret. Vel, A potente, id est homine
quocumque superbo et forti, per natura-
lem fortitudinem aut sæcularem poten-
tiam aliis prævalente. Primo liberat Chri-
stus pauperes ab his potentibus, dando eis
patientiam in adversis, constantiamque in
bonis : sic quod illorum malignitas ipsis
non nocet, imo cooperatur eis in bonum.
Secundo, quoniam facit eos tentationes
viriliter superare, et tanto instantius stu- B
dere virtutibus, quanto amplius impugnan-
tur. Tertio, quoniam æternaliter eos salva-
bit, illis in æternum damnatis. Hinc enim
Jer. XX, 13. apud Jeremiam dicitur : Cantate Domino,
laudate Dominum, quia liberavit animam
pauperis de manu malorum. Et per Isaiam
Is. XLI, 17. Dominus ait : Ego Dominus exaudiam ege-
num et pauperem, non derelinquam eos.
13 (13) *Parcet pauperi et inopi,* peccata di-
mittendo, pœnam relaxando, et gratiam
Malach. III, 17. tribuendo. Unde per Malachiam ait : Par-
cam timentibus me, dicit Dominus, sicut C
parcit vir filio suo servienti sibi. *Et ani-
mas pauperum salvas faciet,* modo per
gratiam, et in futuro per gloriam. Propter
II *Cor.* VIII, 2. quod ait Apostolus : Altissima paupertas
eorum, abundavit in divitias simplicitatis
14 eorum. (14) *Ex usuris et iniquitate redi-
met animas eorum.* Christus namque per
suos ministros atque vicarios, scilicet per
summum Pontificem, aliosque prælatos ac
principes, damnat et prohibet usuras sub
æternæ damnationis periculo. Est autem
alia quoque usura, ex qua suos eripit Chri- D
stus, videlicet obligatio ad pœnam inferni,
quæ sequitur perpetrationem peccati. Pec-
catum namque est quasi pecunia dæmo-
nis, et pro eo exigit ipse a nobis pœnas
perpetuas : quas non suscepimus, sed sol-
vimus propter iniquitatem, quam a diabo-
lica suggestione contraximus. Ab hac usura
et omni iniquitate redemit Christus pau-
peres suos semel pretio sanguinis sui ;
quotidie quoque ab his redimit eos per
infusionem gratiæ spiritualis, quæ est ef-
fectus meriti dominicæ passionis. *Et ho-
norabile nomen eorum coram illo,* id est,
nomen pauperum Dei, quo Christiani vo-
cantur, coram Deo dignum est veneratione
ac laude. Hoc quippe est nomen, de quo
Isaias Judæos redarguens ait : Interficiet *Is.* LXV, 15, 16.
vos Dominus Deus, et servos suos vocabit
nomine alio, in quo qui benedictus est
super terram, benedicetur in Deo. Amen.
Hoc nomen (sicut in Actibus Apostolorum *Act.* XI, 26.
Lucas commemorat) primo impositum est
discipulis Christi in Antiochia.
(15) *Et vivet,* id est, Christus morte de- 15
victa, immortalis resurget et æternaliter
vivet. *Et dabitur ei de auro Arabiæ.* Multi
enim principum christianorum tale au-
rum (quod optimum est) Christo et ejus
ministris obtulerunt ad sustentationem
pauperum, constructionem ecclesiarum, et
in alios pios usus. Mystice vero, per au-
rum signatur sapientia, per Arabiam vero
gentilitas : et ita datur Christo de auro
Arabiæ, dum sapientes hujus sæculi, et in
naturali philosophia doctissimi, ad fidem
Ecclesiæ sunt conversi, ut patet de divo
Dionysio, Augustino, et aliis multis. Datur
etiam Christo de auro Arabiæ, dum sibi
ipsi homo non innititur, sed omnem na-
turalem scientiam fidei subjicit, sicut cre-
atura subdenda est Creatori. *Et adorabunt
de ipso semper,* id est, fideles Deum ado-
rabunt de Christo, id est ex contemplati-
one bonitatis, beneficiorumque ejus. Pro-
pter beneficia namque per Christum nobis
collata, Deum semper adorare et venerari
debemus. *Tota die,* id est qualibet parte
diei convenienti ac debita, *benedicent ei,*
id est, Christum regem laudabunt.
(16) *Erit* rex Christus *firmamentum in* 16
terra, id est causa totius firmitatis ac sta-
bilitatis hominum in terra manentium, *in
summis montium,* id est in profundissima
doctrina Prophetarum, confirmando et il-
luminando suos electos in sapientia Scri-
pturarum, illas verificans in semetipso,
sicut in Evangelio Joannis habetur : Veri- *Joann.* I, 17.
tas per Jesum Christum facta est. Unde et
ipse post resurrectionem dixit discipulis :

Luc. xxiv, 44. Oportet impleri omnia, quæ scripta sunt A in lege et Prophetis et Psalmis de me. *Superextolletur super Libanum fructus ejus :* id est, effectus passionis Christi, videlicet gratia Dei, seu ipsi electi, qui sunt sanguine Christi redempti, elevabuntur super omnem dignitatem atque candorem hujus sæculi. Libanus enim candidatio interpretatur, et in eo arbores altæ, scilicet cedri, nascuntur : per quæ altitudo et flos præsentis sæculi figuratur.

Verumtamen quidam diversarum translationum inspectores solliciti, versum hunc B sublimius fructuosiusque exponunt. Nam loco ejus quod hic dicitur, Erit firmamentum, etc., in Hebræo habetur, Erit abundantia frumenti ; in translatione vero Hieronymi, Erit memorabile triticum ; in translatione quoque Chaldaica, apud Hebræos authentica, Erit placenta tritici. Sicque videtur nostra translatio vitio scriptorum corrupta, habendo pro frumento, firmamentum : et ita exponendus est locus iste de sacramento Eucharistiæ, in quo Christus sub specie panis triticei veraci- C ter continetur. Ait ergo sanctus David, de Christo loquens : Erit abundantia frumenti, seu memorabile triticum, aut placenta tritici, quoniam rex Messias, Christus Dominus, sub forma panis triticei, in modum placentæ congesti, continetur atque in ecclesiis reservatur : et ipse Christus est tale frumentum, in summis montium, id est in capitibus sacerdotum, hostiam altaris in sublime tollentium. Dicuntur autem sacerdotes montes, propter eminentiam Ordinis, sapientiæ et potestatis. Superex- D tolletur super Libanum fructus ejus, quia per fructum hujus sacramenti, homines eriguntur et perducuntur ad cœli palatium et Ecclesiæ triumphantis consortium.

Et florebunt fideles *de civitate,* id est de ecclesia, *sicut fœnum terræ.* Quemadmodum enim fœnum tempore suo sublimiter crescit et pulchre virescit, sic Christiani post sacram communionem de ecclesia egredientes, spiritualiter florent in gratia, et alte crescunt in vita perfecta, dum fuerint hujus sacramenti effectum sortiti, prout Christus testatur : Qui manducat Joann. vi, 57. meam carnem et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo ; et denuo, Si Ibid. 52. quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum.

Propter tanta ergo beneficia Christi,
17 *Sit nomen ejus benedictum in sæcula,* 17
id est, per omnes generationes laudetur et clarificetur. *Ante solem permanet nomen ejus.* Nam Christus ab æterno fuit, et omnem creaturam æterna generatione præcessit, sicut de eo scriptum est : Egressus Mich. v, 2. ejus ab initio, a diebus æternitatis.
(18) *Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ.* Ex hoc constat, quod vera sit expositio Pauli apostoli, qui illud quod ad Abraham locutus est Deus, In te, inquiens, benedi- Gen. xii, 3. centur omnes cognationes terræ, exponit de Christo, ad Galatas. Sic enim allegat Apostolus : In semine tuo, id est in Chri- Galat. iii, 8, 16. sto (ut ipse interpretatur), benedicentur omnes gentes. Et hoc est quod jam ait Psalmista, Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ : quia non solum duodecim tribus Israel, sed et omnes mundi progenies benedicuntur in Christo, quia per illum salvantur, et gratiam Dei nunc, postque gloriam Beatorum adipiscuntur merito incarnationis conversationisque Christi. Propter quod ait Petrus, loquens de Christo : Huic omnes Prophetæ testimonium Act. x, 43. perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen ejus omnes qui credunt in illum. *Omnes gentes magnificabunt eum* laude et opere. Et est in versu isto distributio pro generibus singulorum, quia ex omni genere tribuum ac familiarum quidam, imo et multi, crediderunt in Christum, quemadmodum prædixit Zacharias : Lauda et lætare, filia Sion, quia ecce ego Zach. ii, 10, 11. venio, et habitabo in medio tui, et applicabuntur gentes multæ ad Dominum in die illo.

19 *Benedictus Dominus Deus Israel* 18
tanta beneficia præstans hominibus, *qui facit mirabilia solus* propria auctoritate ac potestate. Quamvis enim per Sanctos

Deus mirabilia operetur, secundum quod A
Joann. xiv, 12. in Evangelio ipse ait, Qui credit in me, opera quæ ego facio, et ipse faciet ; hoc tamen Sancti non faciunt, nisi virtute divina, et ita Deus est auctor principalis. Sunt autem quædam mirabilia, quæ etiam fieri possunt per dæmones et impios ; sed mirabilia quæ totum ordinem, cursum et legem naturæ creatæ transcendunt, a solo
Josue x, 13. Deo efficiuntur : sicut est statio solis, resuscitatio mortuorum, revelatio secreto-
19 rum cordis. (20) *Et benedictum nomen majestatis ejus in æternum,* id est, nomen B magnæ potestatis Dei, quo ipse Omnipotens appellatur, ab omnibus semper laudetur et glorificetur ; *et replebitur majestate ejus omnis terra,* id est, cognitione majestatis divinæ omnis homo implebitur,
Is. xi, 9. sicut ab Isaia prædictum est : Repleta est terra scientia Domini. Et hoc factum est in toto mundo per sanctos Apostolos. Vel : Majestate ejus, id est magnificentia operum divinorum seu gloriosis effectibus Creatoris, replebitur mundus : quemad-
Act. ii, 17. modum factum est in die Pentecostes et postmodum, quando effudit Deus de Spi- Joel ii, 28.
ritu suo super omnem carnem, quia tunc Spiritus Domini replevit orbem terrarum, Sap. i, 7.
cœperuntque in universo mundo fieri magna miracula in nomine Christi. Postremo desiderans Propheta cum ingenti affectu, prædicta vaticinia verificari in actu, adjungit : *Fiat, fiat.*

Ecce psalmum vere per omnia cœlesti pulchritudine candidatum audivimus : in quo Christi duplex natura et una persona clarissime commendatur, regnum ejus universale describitur, Ecclesiæ institutio declaratur, Deo gratiæ exhibentur. Et patet ex his, quam multa in hoc psalmo dicuntur, quæ de Salomone nullatenus verificantur.

PRECATIO.

Tuæ, Domine, largitatis indulgentia suscipiamus pacem et justitiam, quam jugiter te adjutore obtineamus : ut humiliatis calumniatoribus nostris, nomen tuum benedictum in sæcula magnificemus.

ARTICULUS XL

ELUCIDATIO PSALMI SEPTUAGESIMI SECUNDI : QUAM BONUS ISRAEL DEUS.

Psalmi autem præsentis titulus est : C *Defecerunt laudes seu hymni David filii*
1 *Jesse, psalmus Asaph :* id est, postquam impleta fuerunt, quæ in præcedenti psalmo dicebantur futura, videlicet Christo incarnato, defecerunt laudes seu hymni David filii Jesse, id est populi Judæorum, significati per David. Solebant enim Deum laudare propter beneficia temporalium et exteriorum bonorum ; sed Christo nato, defecerunt hæ laudes, quoniam perdiderunt locum et gentem. Prædictas igitur laudes sequitur psalmus præsens, in quo ostendi- D tur rectitudo providentiæ Dei omnia disponentis : cujus tamen contrarium nonnullis imperfectis videtur, dum malos nunc florere ac prosperari, bonos vero tribulari et opprimi cernunt. Dicitur quoque hic psalmus esse ipsius Asaph, tanquam auctoris, secundum Hieronymum ; secundum Augustinum, sicut cantoris, ita quod David fecit hunc psalmum decantandum per Asaph, qui erat unus de principalibus I Par. xvi,
templi cantoribus tempore David. 5; xxv, 1, 2.

Primo autem proponit propheta David principale propositum seu conclusionem intentam ; deinde arguit ad partem

utramque. Dicit ergo : 1 *Quam bonus Is-
rael Deus! id est, multum bonus est Deus
populi christiani, divina fideliter contem-
plantis, *his qui recto sunt corde,* id est
justis, nihil mali machinantibus, sed divi-
næ legi se semper conformantibus. Omni-
bus autem bonus est Deus, in quantum
cuncta conservat in esse, et singulis pro-
videt ; sed justis Deus est valde bonus, id
est pius, dulcis, liberalis. Bonum enim
vocatur, quod est sui diffusivum. Deus
vero, quantum in se est, omnibus prom-
ptus est suam bonitatem communicare ;
et aliud nihil impedit nos a perceptione
divinorum donorum, nisi negligentiæ no-
stræ atque peccata, quemadmodum Jere-
Jer. v, 25. mias testatur : Peccata vestra prohibue-
runt bonum a vobis. Quoniam ergo recti
corde hoc impedimentum abjiciunt, digni
sunt accipere dona divina : idcirco boni-
tatem divinam, quam alii informiter ac
simpliciter sciunt, ipsi experimentaliter
norunt ac dulciter gustant. Propterea Deus
Thren. III, 25. est eis valde bonus, juxta illud : Bonus
est Dominus sperantibus in eum, animæ
quærenti illum.

Deinde Propheta incipit ad oppositam
partem arguere, loquensque in persona
2 infirmorum, ait : (2) *Mei autem pene moti*
sunt pedes : id est, affectus mei quasi in-
curvati sunt, et a divinæ legis observati-
one pene aversi ; vel, Pedes mei, id est
intellectus atque voluntas, quia per has
vires tendimus in Deum, contemplando et
diligendo. *Pene effusi sunt gressus mei :*
id est, opera mea quasi evacuata sunt et
mercede privata, propter inconstantiam
3 meam. (3) *Quia zelavi,* id est, invidia et
irrationabiliter motus sum, *super iniquos,*
invidendo temporali prosperitati eorum,
pacem falsam, carnalem et transitoriam
peccatorum videns, quam æquanimiter fer-
re non potui propter imperfectionem me-
am. Non enim debet homo ita moveri, quia
Ps. xxxvi, 1. superius dictum est, Noli æmulari in ma-
lignantibus, neque zelaveris facientes ini-
quitatem. Si autem quis doleat de pros-
peris impiorum successibus, in quantum

A eorum saluti repugnant, hoc ex dilectione
procedit, neque ad zelum invidiæ pertinet.
Æstimare vero non debemus quod impii
veram habeant pacem, quum pax sit tran-
quillitas bonæ ordinationis : qua carent
maligni, quia in eis sensualitas prævalet
rationi, et caro dominatur spiritui. Unde
scriptum est : Non est pax impiis, dicit Is. LVII, 21.
Dominus. Sæpenumero denique sancti Pro-
phetæ hanc quæstionem et rationem in-
firmorum inducunt, cur scilicet boni in
hoc sæculo affliguntur, et impii prospe-
B rantur. Hinc Jeremias ait : Justus quidem Jer. XII, 1.
tu es, Domine, si disputem tecum ; verum-
tamen justa loquar ad te : Quare via im-
piorum prosperatur, et bene est omnibus
qui prævaricantur in te ? Et Habacuc :
Quare respicis contemptores, et taces con- Habac. I, 13.
culcante impio justiorem se ? Mundi sunt
oculi tui, ne videas malum. Quare non re-
spicis super inique agentes ? Job quoque :
Numquid contra hominem disputatio mea Job XXI, 4, 7, 9.
est, ut merito non debeam contristari ?
Quare ergo impii vivunt, sublevati sunt,
C confortatique divitiis, et non est virga Dei
super eos ? Hæc autem malignorum pro-
speritas, viro perfecto et justo vacillatio-
nem aut anxietatem non facit : non enim
ignorat quod Deus flagellat omnem filium Hebr. XII, 6.
quem recipit, et quod sicut aurum in for- Sap. III, 6.
nace probat electos, et quod per multas Act. XIV, 21.
tribulationes oportet nos intrare in re-
gnum Dei.

Cur autem videatur pax esse peccatori-
bus, subdit : 4 *Quia non est respectus morti* 4
eorum : id est, quoniam ipsi non adspici-
D unt neque considerant mortem sibi instan-
tem, ideo sic vivunt securi, quasi non es-
sent morituri. *Et firmamentum in plaga*
eorum. Resumenda est negatio in principio
versus posita, ut sit sensus : Non est fir-
mamentum, id est aliqua virtus seu stabi-
lis pœnitentiæ fortitudo, in plaga eorum,
id est vitiosa ac miserabili vita ipsorum.
Peccatum enim est animæ plaga ; et ipsi
in vitiis perseverant, sicut de eis ait san-
ctus Job : Dixerunt Deo, Recede a nobis, Job XXI, 14.
scientiam viarum tuarum nolumus. Isaias

Is. xxx, 10. quoque : Dicunt videntibus, Nolite videre : et adspicientibus, Nolite adspicere nobis ea quæ recta sunt. Loquimini nobis placentia, videte nobis errores. — Vel sic : *Quia non est respectus morti eorum :* id est, ideo in vitiis pacem habent, quoniam Deus non respicit eos oculo suæ clementiæ, prout Ibid. LVII, 17. apud Isaiam ipse ait de peccatore, Abscondi faciem meam, et abiit vagus in via cordis sui : et ita non prospicit Deus morti eorum æternæ, quia non impedit eam. Idcirco est *et firmamentum,* id est perseverantia fortis et obstinatio dura, *in plaga eorum* interiori, id est in culpa, quia non pœnitent. — Vel sic, et magis ad litteram : *Quia non est respectus morti eorum :* id est, non videntur cito mori, sed interdum vivunt diutius quam justi, quemadmodum Eccle. VII, 16. scriptum est : Justus perit in justitia sua, et impius multo vivit tempore in malitia sua. Hoc tamen contingit ad damnationem ipsorum graviorem. Interdum autem merentur per aliqua opera bona extra caritatem facta, temporalis vitæ prolongationem. *Et firmamentum in plaga eorum :* id est, si mali aliquam plagam incurrant, cito curantur, et non diu in ea perdurant, propter multa suffragia et humana solatia eis parata, quibus sæpe justi egent et carent.

5 (5) *In labore hominum,* id est virorum sanctorum et virtuosorum, *non sunt; et cum hominibus* vere rationabiliter conversantibus, *non flagellabuntur* flagello filiorum, ad emendationem in vita præsenti, sed flagello reproborum, et ad perditionem in lacu inferni. Non autem sunt hæc intelligenda, quasi peccatores non laborent in hac vita, præsertim quum ipsi alibi dicant : Sap. v, 7. Lassati sumus in via iniquitatis et perditionis, et ambulavimus vias difficiles. Eccle. II, 26. Ecclesiastes quoque ait : Bono homini dedit Deus sapientiam et scientiam, peccatori autem afflictionem et curam superfluam. Est igitur duplex labor : labor pœnitentialis, et labor iniquæ operationis. Quemadmodum namque virtus ex sua natura delectabilis est, sic vitium ex sua natura amarum est, triste, laboriosum, atque A pœnale : sæpe tamen contrarium accidit, quantum ad nos, propter nostræ naturæ corruptionem. In sancto ergo et pœnitentiali labore peccatores non sunt, quia nec sacris vigiliis, nec precibus puris, nec debitis disciplinis, saluberrimisque jejuniis vacant, sed in vanitate et perversitate tempus suum expendunt, et perdunt. Quamvis autem vita eorum, secundum veritatem, multo laboriosior sit atque pœnalior conversatione bonorum, quoniam tamen vita perversa eis amplius placet, idcirco sine B labore se vivere arbitrantur, et vitam justorum laboriosam putant, eamque abhorrent et aspernantur. Justi autem verum habent judicium, et per experientiam didicerunt quam dulce sit Deo servire, quanta sit delectatio serenæ conscientiæ, quam vehemens sit lætitia animæ puræ, quam vere suave sit jugum Christi, et leve onus Matth. XI, 30. ipsius. Secundum Bernardum, versiculus iste nullis tam proprie competit, quam clericis nostri temporis.

Quoniam itaque sic prosperantur et otiC antur maligni, (6) *Ideo tenuit eos superbia,* 6 id est, vinculo elationis constricti sunt, et in captivitatem ac servitutem superbiæ ducti : imo servi superbiæ facti, juxta illud, Omnis qui facit peccatum, servus est Joann. VIII, 34. peccati. *Operti sunt iniquitate et impietate sua :* id est, quemadmodum viri perfecti dicuntur operti atque vestiti justitia, sic isti undique operiuntur malitia, facientes iniquitatem in proximum, et impietatem in Deum. 7 *Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum :* id est, ex abundantia atque 7 D pinguedine seu copia temporalium rerum iniquitas eorum causatur, quoniam temporalium copia rerum, omnis transgressionis est fomentum. Ideo orat vir justus : Tantum victui meo tribue necessaria. Prov. XXX, 8. *Transierunt in affectum cordis,* id est, concupiscentiis carnis illicitisque desideriis consenserunt. Quocontra de justis ait Apostolus : Qui autem sunt Christi, carnem Galat. V, 24. suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis. Ad quod monemur a principe Apostolorum, dicente : Obsecro vos tan- I Petr. II, 11.

quam advenas et peregrinos, abstinere a A
carnalibus desideriis, quæ militant adver-
sus animam.
8 (8) *Cogitaverunt,* cum consensu menta-
li, *et locuti sunt,* ore corporali, *nequitiam,*
id est fraudulenta et crudelia verba contra
virtuosos viros, quos quærunt opprimere :
quod in tyrannis, beatorum martyrum ho-
micidis, maxime patet. Unde in Isaia legi-
Is. xxxii, 7. tur : Fraudulenti vasa pessima sunt; ipse
enim cogitationes concinnabit ad perden-
dos mites. *Iniquitatem,* id est verba iniqua,
in excelso, id est in sublimi, audacter, al- B
te et publice, *locuti sunt :* sicut alibi scri-
Ibid. iii, 9. ptum est, Peccatum suum quasi Sodoma
9 prædicaverunt, et non absconderunt. (9) *Po-
suerunt in cœlum os suum :* id est, erecto
collo et tumida mente contra Deum locuti
sunt verba blasphemiæ, prout in libro Job
Job xv, 26. scribitur : Cucurrit impius adversus Deum
erecto collo, et pingui cervice armatus est.
Exod. v, 2. Unde et Pharao dixit : Nescio Dominum. Et
Is. xxxvii, 10. Sennacherib : Non te decipiat Deus tuus,
quia non poterit liberare te. Nero quo-
que, Domitianus, Diocletianus et alii plu- C
res, maximas contra Christum dixerunt
blasphemias. *Et lingua eorum transivit
in terra :* id est, sermo eorum rebus terre-
nis inhæsit, vel in opus processit, atque
humanæ fragilitatis mensuram excessit.
Deinde Dominus ait de populo præele-
10 cto : (10) *Ideo convertetur populus meus
hic :* id est, quoniam tanta iniquitas atque
damnatio concomitantur temporalem pro-
speritatem impiorum, idcirco populus sal-
vandus convertetur ad me, hic, id est in
hac consideratione præsenti : quia perpen- D
det quam periculosa sit mundana prospe-
ritas et carnalis voluptas : et ita eas abhor-
rebit et fugiet, nec amplius super iniquos
zelabit, sed condolebit, atque ad spiritua-
lem ac arduam conversationem se dabit.
Et dies pleni fructibus pœnitentiæ et bo-
nis operibus, *invenientur* a Deo judice *in
eis* ad Deum conversis. Plenitudinem enim
(ait Ambrosius) vita sanctorum habet; ina-
nes autem sunt dies malorum.
11 (11) *Et dixerunt,* prædicti infirmi ante-

quam perfecte essent ad Deum conversi :
Quomodo scit Deus ista inferiora, si ista
permittit, videlicet ut impii prosperentur?
et, Si est scientia in excelso, id est, si est
providentia in Deo sublimi? Imo videtur
quod non : quia si esset, daret Deus malis
adversa et pœnas, sicut merentur, justis
autem prosperitatem et gaudium. Hoc est
quod scribitur apud beatum Job : An cogi- *Job* xxii, 12.
tas quod Deus excelsior cœlo sit? Nec no- 14.
stra considerat, et circa cardines cœli per-
ambulat. Unde de negantibus divinam
providentiam alio loco scriptum est : Æsti- *Sap.* xv, 12.
maverunt lusum esse vitam nostram, et
conversationem vitæ ad lucra compositam,
et oportere undecumque acquirere. Cur
autem infirmi hæc dicant, subjungitur :
(12) *Ecce ipsi* sunt *peccatores, et* nihilo minus 12
sunt *abundantes in sæculo ; obtinuerunt
divitias* hereditaria possessione. (13) *Et di-* 13
xi, dum adhuc inexercitatos habui sensus :
Ergo, id est, quum ita sit, ego *sine causa,*
id est sine fructu et ratione, *justificavi
cor meum,* omni custodia custodiendo cor *Prov.* iv, 23.
meum a cogitationibus malis, *et* sine cau-
sa *lavi inter innocentes manus meas,* id
est, opera mea impolluta servavi. (14) *Et* 14
fui sine causa *flagellatus tota die,* id est
assidue in vigiliis, jejuniis, disciplinis, fle-
tu et precibus, exterioribus quoque labo-
ribus propter Deum assumptis, vel ad spi-
ritualem profectum relatis; *et castigatio
mea in matutinis,* id est, correctio qua me
ipsum correxi, et exercitatio sancta, sum-
mo mane arrepta, qua castigavi corpus et
spiritum meum, vel a te castigatus sum,
fuit inanis.
Consequenter arguit ad oppositum. (15) *Si* 15
dicebam corde : *Narrabo sic,* id est, cogi-
tavi ita sentire atque asserere de provi-
dentia tua et felicitate malorum ; *ecce na-
tionem filiorum tuorum reprobavi,* id est,
tunc generationem et societatem electorum
redarguo, quia vita eorum mercede caret :
sicut de quibusdam per Malachiam con-
queritur Dominus : Invaluerunt super me *Malach.* iii,
verba vestra, dicit Dominus. Et dixistis : 13, 14.
Vanus est qui servit Domino ; aut quod

emolumentum, quia custodivimus præce- A
pta ejus, et quia ambulavimus tristes co-
ram Domino?
16 (16) *Existimabam ut cognoscerem :* id
est, putavi me posse rationem hujus scru-
tari et invenire, cur impii prosperantur, et
sancti multipliciter affliguntur; *hoc labor
est ante me,* id est, hanc causam cognosce-
17 re, laboriosum est mihi. (17) *Donec intrem
in sanctuarium Dei,* id est, donec Deus
Ps. L, 8. mihi revelet incerta et occulta sapientiæ
suæ, in secretum suæ cognitionis me in-
tromittens, et sacram Scripturam, quæ B
etiam sanctuarium Dei vocatur, mihi ape-
riat. Per sacram namque Scripturam Deus
nobis loquitur et respondet, sicut in san-
Exod. XXV, 22. ctuario tabernaculi divina dabantur re-
sponsa. *Et intelligam in novissimis eorum,*
id est, considerem quid finaliter instet
perversis, quid pœnæ et damnationis eis
immineat, quam cito morituri sint, quam
districte judicandi, quam irreparabiliter
condemnandi. Advertam etiam quid beati-
tudinis restet electis et justis, quam se-
cure discedent, quam clementer a Judice C
recipientur, quam gloriose coronabuntur.
Dum ista adverto, tunc utique ex prospe-
ritate pravorum non moveor, neque bono-
rum me turbat adversitas : quoniam scio
quod Deus electos hic purgat, quatenus ci-
tius copiosiusque glorificentur in cœlis :
Apoc. III, 19. sicut et ipse in Apocalypsi testatur, Ego
quos amo, arguo et castigo. Horum quo-
que novissimorum præmeditatio sedula,
præservat hominem ab omni ruina, juxta
Eccli. VII, 40. illud : In omnibus operibus tuis memorare
novissima tua, et in æternum non pecca- D
bis. Sed quoniam reprobi ista non pensant,
prout de eis in Deuteronomio asseritur,
Deut. XXXII, 28, 29. Gens absque consilio est et sine prudentia,
utinam saperent et intelligerent, ac novis-
sima providerent; ideo sine mensura et
numero peccant.

Deinde ponuntur tormenta pravorum.
18 (18) *Verumtamen,* o Deus, *propter dolos,*
quos impii fecerunt in proximos, *posu-
isti eis,* id est impiis, finem vitæ brevi-
orem, quam alias habuissent. Sæpe enim
homines propter peccata sua intempestive
moriuntur, quando videlicet impletæ sunt
iniquitates eorum. Unde de peccatore apud
Job scriptum est : Antequam impleantur *Job* XV, 32.
dies ejus, peribit. Et iterum sanctus Job :
Viri, inquit, iniqui ante tempus suum sub- *Ibid.* XXII, 15, 16.
lati sunt. *Dejecisti eos dum allevarentur :*
id est, dum adhuc florerent et superbi-
rent, humiliasti iniquos, eos occidendo sive
damnando. Hinc Abdias disseruit : Superbia *Abdiæ* 3, 4.
cordis tui extulit te. Sed si exaltatus fueris
ut aquila, et si inter sidera posueris nidum
tuum, inde detraham te, dicit Dominus.

(19) *Quomodo facti sunt in desolationem,* 19
perdendo temporalia bona et corporis sa-
nitatem, aut mortem incurrendo, in qua
nullus eos valuit adjuvare? *Subito defece-
runt :* sicut dicitur apud Job, Laus impio- *Job* XX, 5.
rum brevis est, et gaudium hypocritæ ad
instar puncti. *Perierunt,* æternaliter con-
demnati, *propter iniquitatem suam :* sicut
scriptura alia testatur, Ducunt in bonis *Ibid.* XXI, 13.
dies suos, et in puncto ad inferna descen-
dunt. (20) *Velut somnium surgentium, Do-* 20
*mine, in civitate tua imaginem ipsorum
ad nihilum rediges :* id est, quemadmo-
dum somnium evigilantium statim eva-
nescit, et fallax fuisse cognoscitur; sic,
o Domine, ad nihilum rediges, id est, con-
demnabis ac destrues imaginem ipsorum,
id est omnem apparentem felicitatem et
gloriam reproborum, in civitate tua cœle-
sti, tollendo eos ab ea, ne videant beatitu-
dinem tuam. Hinc enim dicturi sunt impii
in die reprobationis suæ : Quid nobis pro- *Sap.* V, 8, 9.
fuit superbia? aut quid divitiarum jactan-
tia contulit nobis? Transierunt omnia illa
tanquam umbra, et tanquam nuntius præ-
currens. Et iterum scriptum est : Spes im- *Ibid.* 15.
pii tanquam lanugo, et tanquam spuma gra-
cilis, et tanquam memoria hospitis unius
diei prætereuntis. Ideo in libro Job scri-
ptum est : Si ascenderit usque ad cœlum *Job* XX, 6-8.
superbia ejus, et caput ejus nubes tetige-
rit, quasi sterquilinium in fine perdetur;
velut somnium avolans non invenietur,
transiet quasi visio nocturna.

Hæc autem dico, (21) *Quia inflammatum* 21

est cor meum zelo justitiæ et igne Spiritus A
Sancti, contigitque mihi quod a Jeremia
Jer. xx, 8, 9. olim dictum est : Factus est sermo Domini
in corde meo quasi ignis exæstuans; *et re-*
nes mei, id est motus seu affectus sensi-
tivi appetitus, *commutati sunt,* id est, ra-
tionis imperio subditi sunt, qui dudum
secundum impetum concupiscentiæ move-
bantur : quod non fit sine magna gratia
22 Dei. *Et ego ad nihilum redactus sum :* id
est, quantum ad spirituale esse nihil fa-
ctus sum, antequam conversi fuerant re-
nes mei, quando peccatis subjacui et con- B
cupiscentiis deservivi ; *et nescivi* me sic
annihilatum, propter excæcationem pecca-
Galat. vi, 3. ti : nam putavi me aliquid esse, quum ni-
hil essem. Vel : Ego ad nihilum redactus
sum, propria reputatione; et nescivi, id
est, non sapientem, sed ignorantem me
I Cor. viii, 2. reputavi : eo quod dicat Apostolus, Qui se
putat aliquid scire, nondum scit quomodo
Rom. xii, 16. oporteat eum scire ; et iterum, Nolite pru-
23 dentes esse apud vosmetipsos. (22) *Ut ju-*
mentum factus sum apud te : id est, com-
paratione tuæ sapientiæ, potius videor esse C
irrationale animal, quam rationalis crea-
tura. Vel sic : Ut jumentum factus sum
apud te, id est, tuo jugo dorsum meum
supposui, tuisque præceptis tam prompte
obedivi, ut jumentum domino suo obedit,
onera ejus portando. *Et ego semper tecum.*
Qui enim se ipsum coram Deo humiliat,
eique paret, indesinenter manet in eo per
gratiam.
24 (23) *Tenuisti manum dexteram meam :*
id est, per gratiam me consolidasti et sus-
tentasti, quemadmodum sustentatur cujus D
dextera ab amico tenetur ; *et in voluntate*
tua, id est in observatione præceptorum
tuorum, vel secundum tuæ voluntatis be-
neplacitum, *deduxisti me* in via peregri-
nationis atque exsilii hujus, ducendo me
per rectam viam ad felicitatem æternam ;
et cum gloria, id est gloriose atque po-
tenter, *suscepisti me,* uniendo me tibi per
caritatem, quem ex ore diaboli et morte
peccati rapuisti. Vel : Cum gloria, id est
cœlesti beatitudine, suscepisti me, id est

suscipies, transferendo me de via ad pa-
triam, et de corpore mortis hujus ad in- Rom. vii, 24.
corruptibilem statum, præsertim in die
judicii, quando mortale hoc induet im- I Cor. xv, 53, 54.
mortalitatem.

24 *Quid enim mihi est in cœlo, et a te* 25
quid volui super terram ? id est, nihil re-
quiro a te nisi te ipsum, nec in aliqua
creatura cœlesti sive terrestri spem meam
constituo, aut felicitatem repono ; sed tu
mihi objectum et causa es fidei, spei, ca-
ritatis, et felicitatis. Omnia arbitror ut Philipp. iii, 8.
stercora, ut Christum lucrifaciam. Insuffi-
ciens et angusta est mihi omnis creatura,
te Creatorem super omnia diligenti, nec
satiare potest affectum meum bonum fini-
tum ; sed tu, Deus æterne, qui es bonitas
infinita et veritas incircumscripta, solus
quietare, implere et beatificare potes intel-
lectum meum atque affectum. (25) *Defecit* 26
caro mea, id est appetitus inferior, *et cor*
meum, id est appetitus superior, in con-
templatione ac dilectione summi boni, et
beatitudinis mihi a Deo meo paratæ, quo-
niam oculus non vidit, nec auris audivit, I Cor. ii, 9;
nec in cor hominis ascenderunt, quæ præ- Is. lxiv, 4.
paravit Deus diligentibus se. *Deus cordis*
mei, id est amor animæ meæ, summum
bonum ipsius, et Deus totius beatitudinis
suæ. Quod enim quis maxime colit ac dili-
git, hoc est Deus ipsius. *Et pars mea Deus*
in æternum : id est, Deus est illud bonum,
quod ego ex omnibus bonis elegi, præ uni-
versis rebus dilexi, cui semper adhærere
intendo, quoniam ipse solus sufficit mihi,
quia in ipso omnium bonorum, pulchro-
rum, ac desiderabilium plenitudinem in-
venio. Unde et Isaias hoc bono contentus,
ait : Nomen tuum et memoriale tuum in Is. xxvi, 8, 9.
desiderio animæ. Anima mea desideravit
te. Et alia scriptura : Qui diligunt te, Do- Judic. v, 31.
mine, sicut sol in ortu suo splendet, ita
rutilent.

26 *Quia ecce qui elongant se* per pec- 27
catum mortale *a te,* omnium salvatore,
peribunt, quoniam ibunt in ignem æter- Matth. xxv, 41.
num. *Perdidisti omnes qui fornicantur*
abs te : id est, in præsenti perdis, eis gra-

tiam subtrahendo, et in futuro perdes, a
gloria repellendo, omnes qui adulterinis et
pessimis cogitationibus a te recedunt, et
rebus caducis inhærent. Est enim quædam
fornicatio spiritualis, qua anima summæ
Trinitatis imagine insignita, quæ esse de-
beret sui Creatoris filia, Christique spon-
sa, Deo suo infidelis efficitur, et creaturis
potius quam Creatori innititur, delectatur,
et fruitur. Sic fornicantes a Deo, conte-
Ezech. vi, 9. runtur, sicut scriptum est : Contrivi cor
eorum fornicans et recedens a me, dicit
Osee ix, 1. Dominus. Et iterum : Noli lætari, Israel,
quia fornicatus es a Deo tuo.
28 27 *Mihi autem adhærere Deo* per cari-
tatem et humilem servitutem, *bonum est,*
imo optimum, saluberrimum, atque dignis-
simum. Summa namque nobilitas mentis
creatæ, est conversio ejus ad Deum. *Po-
nere in Domino Deo spem meam,* bonum
Cant. vii, 10. est mihi. Hinc etenim Sponsa ait : Ego di-
lecto meo, et ad me conversio ejus. Et
Luc. x, 42. Christus in Evangelio : Unum, inquit, est
necessarium. 28 *Ut annuntiem* aliis, vel
per me decantem ad gloriam nominis tui,
omnes prædicationes tuas in sacra Scri-
ptura contentas, vel mihi divinitus inspi-
ratas, *in portis filiæ Sion,* id est in Eccle-
siis militantibus, quæ sunt filiæ Sion, id
est cœlestis Jerusalem, quæ est mater no-
stra : multæ autem sunt particulares Eccle-
siæ, id est congregationes fidelium. Porro
secundum venerandum Hugonem, septem
sunt genera prædicandorum, quæ desi-
gnantur hoc versu :

Sacra, fides, virtus, vitium, laus, præmia, pœnæ.

Prædicanda sunt enim sacra, id est : sep-
tem sacramenta Ecclesiæ ; fides, id est
duodecim articuli fidei ; virtus, id est vir-
tutes theologicæ, morales et intellectua-
les, quatenus acquirantur ; vitium, id est
peccata mortalia, ut vitentur ; laus, id est
præconia, exempla, et vita Christi atque
Sanctorum ; præmia quoque electorum, et
pœnæ reproborum.

Ecce completus est psalmus, omni laude
dignissimus, qui devotarum est mentium
A maxime consolativus : in cujus exordio po-
nitur verbum omni dulcedine plenum, in
cujus processu pulchre concionatur Pro-
pheta, et tandem concludit, quam vana ac
fallax sit impiorum prosperitas, quam con-
temnenda sit divitiarum superfluitas. Nam
(ut ait Hieronymus) continuus temporali-
um rerum successus, certum indicium est
reprobationis æternæ. Et hæc gravissima
ira Dei, quum permittit hominem tempo-
raliter prosperari, nec eum castigat, sed
in suis adinventionibus voluntatibusque *Ps.* lxxx, 13.
B relinquit. Ostendit insuper psalmus iste,
quam certam et justam providentiam ha-
beat Deus actuum humanorum. Copiose
etiam manifestat, qualis sit vita hominis
electi ac justi, videlicet, ut cor suum ju-
stificet, manus suas inter innocentes la-
vet, tota die flagelletur, atque in matuti-
nis castigetur, cor habeat divino amore
succensum, carnem mortificatam, et in
propriis oculis nihil exsistat, insipientiam
suam Domino humillime confiteatur, ejus-
que imperio instar pii jumenti in omnibus
C subjiciatur. Deinde beneficia gratiæ Dei
commemorantur, et totus spiritualis pro-
fectus Deo adscribitur. Postremo anima
Deum affectuosissime ac devotissime affa-
tur, affirmans se extra Deum nihil appe-
tere, Deum finaliter desiderare, in ejus
dilectione et contemplatione prorsus defi-
cere, vel quia non valet eum tam clare
cognoscere, tamque ardenter diligere, sic-
ut ipse cognoscibilis amabilisque consis-
tit, vel quia ex fervidæ dilectionis exces-
su contemplationisque raptu infirmata sit
D corpore, et corde alienata a semetipsa.
Ultimate etiam eligit, omnibus derelictis,
Deo totaliter adhærere, atque in eo pure
confidere : et hoc, non ob proprium præ-
mium, cum reflexione ad se, sed ut omnes
laudationes Dei pronuntiet. Cum multa
igitur attentione pensemus et decante-
mus psalmum præsentem, quatenus omnis
mundana prosperitas nobis vilescat, et il-
lud unum quod solum est necessarium, *Luc.* x, 42.
summe complaceat, ametur, atque de-
lectet.

PRECATIO.

Deus cordis nostri, Deus pars nostra in æternum, te confortante in bonis agendis non deficiat caro et cor nostrum ; fac nos
A tibi semper adhærere, et in te Domino Deo spem ponere, donec te prævio duce, cœleste sanctuarium tuum mereamur introire : qui trinus et unus Deus, vivis et dominaris in omnia sæcula.

ARTICULUS XLI

EXPOSITIO LITTERALIS PSALMI SEPTUAGESIMI TERTII : UT QUID, DEUS, REPULISTI IN FINEM ?

1 Explanandi jam psalmi titulus est : *Intellectus Asaph*. Asaph interpretatur congregatio : quæ in veteri lege dicebatur Synagoga, nunc vero vocatur Ecclesia. Secundum Hieronymum, psalmus iste ab Asaph compositus est, sicut et alii psalmi ab Asaph intitulati. Augustinus vero aliter sentit. Et ergo, secundum Augustinum, sensus tituli est : *Intellectus Asaph :* id est, in psalmo hoc agitur, quid Synagoga seu Ecclesia intelligit, scilicet, quod figuræ jam transierunt, atque per Christum impletæ sunt, et quod a Christo exspectare et quærere debemus, non temporalia, sed æterna. Porro secundum doctores catholicos, psalmus iste ad litteram loquitur de captivitate et destructione Judæorum, per Titum et ejus exercitum facta.

Propheta ergo, ut Dei misericordiam citius provocet, causam hujus destructionis regni et populi Hebræorum, per modum admirationis et condolentis inquirit, dicendo : (1) *Ut quid, Deus, repulisti* terram et populum tuum a te ipso et tua protectione, tradendo eos in manus adversariorum, *in finem,* id est totaliter et usque ad finem mundi ? Quidam vero exponunt hunc psalmum ad litteram de captivitate Babylonica : sed illa non duravit in finem ; imo Deus frequenter per Jere-
Jer. IV, 27. miam dixit, se non dare eos in consum-
XXX, 11, 12; XXIX, 10-14. mationem, sed velle reducere eos ad terram suam post septuaginta annos. Non
B igitur de illa captivitate, magis autem de ea in qua jam sunt, loquitur psalmus hic, quoniam ipsa durat usque in finem : quemadmodum apud Danielem habetur, Usque Dan. IX, 27.
in finem perseverabit desolatio ; et alibi : Venit finis super populum meum Israel ; Amos VIII, 2.
non adjiciam ultra ut pertranseam eum.

Verumtamen quæstio oritur, quomodo Propheta Judæos illos incredulos et perversos, appellet in sequentibus, oves pascuæ Domini, et congregationem Dei. Et respondendum, quod eo modo dicuntur
C oves et congregatio Dei, quo Christus in Evangelio nuncupat eos filios regni : ut- Matth. VIII, 12.
pote, quoniam ex semine sanctorum Patriarcharum ac Prophetarum orti fuerunt, specialiterque a Deo vocati : quia Christus in Evangelio, Non sum, inquit, missus, Ibid. XV, 24.
nisi ad oves quæ perierunt, domus Israel. Vel dicuntur, oves pascuæ Dei, quoniam terram promissionis, lacte et melle manan- Exod. III, 8 et alibi.
tem, præstitit eis, pavitque patres eorum pane cœlesti annis quadraginta in eremo. Ibid. XVI, 35.
Sive autem exponatur hic psalmus de ca-
D ptivitate facta per Romanos, sive per Babylonios, constat quod Judæi pro tunc pessimi erant. Tempore enim captivitatis Babylonicæ deos alienos adoraverunt ; tempore vero captivitatis a Tito inductæ, Christum occiderunt, et ob ejus occisionem vastati sunt : quod et Prophetam istum non latuit, quamvis per modum interrogantis exorsus sit. Orat tamen pro liberatione Judæorum a captivitate præsenti,

illa potius qua spiritualiter capti sunt a A dæmone, et vinculis infidelitatis obstinationisque irretiti, quam illa qua a terra sua expulsi sunt. Agnovit namque sanctus Propheta, tandem fore Judæos ad Christum convertendos. Variis enim temporibus quidam ex eis conversi sunt; sed generaliter non convertentur, nisi in fine
Rom. xi. 25. 26. sæculi. Quum etenim plenitudo gentium intraverit, tunc omnis Israel salvus erit, secundum Apostolum. De hac quoque vastatione Judæorum a Romanis, pulchre et
Num. xxiv. 24. clare prophetavit Balaam : Venient, inquit, in trieribus de Italia, superabunt Assyrios, vastabuntque Hebræos.

Iratus est furor tuus super oves pascuæ
I Thess. ii. 16. *tuæ*, id est filios Israel : quia pervenit in eos ira Dei, secundum Apostolum. Et quoniam tam dire atque finaliter derelicti sunt, intus et foris privati omni gratia Dei, et propria terra, idcirco dicitur in eos furor Dei iratus. Adscribit autem divina Scriptura Deo furorem et iram, secundum quod alio loco scriptum habetur,
Nahum i. 2. Ulciscens Dominus et habens furorem : C non quod in Deo sit aliqua passio aut immutatio recens seu inquietudo, sed propter similitudinem operis, quia per modum irati et furentis se habet, dum peccata nostra ulciscitur per pœnas horribiles. Quod autem Deo non competant vere et proprie passiones hujusmodi, ipse apud
Jer. vii. 19. Jeremiam testatur : Numquid ad iracundiam me provocant? dicit Dominus; nonne semetipsos in confusione vultus sui?

2 (2) *Memor esto*, Domine, misericordiam impendendo, non aliquid cognoscendo de D novo, *congregationis tuæ*, id est Synagogæ, *quam possedisti* tanquam populum peculiarem et electum, *ab initio*, quo patres eorum allocutus es, Abraham, Isaac et Jacob, promittens eis quod semen eorum
Deut. x. 15. esset populus tuus : prout Moyses ait, Patribus tuis conglutinatus est Dominus, et elegit eos, amavitque semen eorum post eos. Orat ergo Propheta pro illuminatione Judæorum, commemorat quoque industriose pristina beneficia Dei, quatenus Deus reconcilietur facilius. Nam ad magnanimum pertinet, citius indulgere amico se offendenti, propter familiaritatem antiquam amicitiamque priorem. Subdit ergo:

(3) *Redemisti virgam hereditatis tuæ*, id est virgam tuam hereditariam, utpote Israeliticam plebem : quæ dicitur virga, quia per eam correxisti peccatores in terra Chanaan habitantes, et quia ad similitudinem virgæ, recta fuit per justitiam legis, atque ad superiora erecta per fidem et contemplationem futurorum bonorum. B Interdum equidem sacra Scriptura per virgam designat singularem personam : secundum quod de incomparabili atque Christifera virgine Maria apud Isaiam scriptum est, Egredietur virga de radice Jesse. Nunc Is. xi, 1. vero per virgam significata est congregatio populi. Hanc Deus redemit de terra Ægypti et Babylonis, aliisque multis pressuris, ut patet in libris Judicum, Machabæorum, Esther et Judith. Quid autem sit virga hæc, subdit : *mons Sion*, id est Synagoga, ut sumatur locus pro locato, quia in monte Sion constructum erat templum. *In quo habitasti in eo.* In hoc monte habitavit Deus per gratiam specialem, ostendens in templo mirabilia sua, et in populo illo familiariter habitans, sicut per Moysen ait : Ego sum Dominus qui habito Exod. xxix, 45. in medio filiorum Israel; et, Dominus Deus Deut. xxiii. 14. tuus ambulat in medio castrorum. Possumus quoque dicere, quod Deus Dei Unigenitus Christus homo, habitavit, id est, frequenter et satis diu aliquando fuit in templo seu monte isto, quemadmodum a Malachia prædictum est : Statim veniet Malach. iii, 1. ad templum suum Dominator, quem vos quæritis, et Angelus testamenti quem vos vultis.

(4) *Leva manus tuas in superbias eorum* 3
in finem. Hoc communiter sancti doctores in bono accipiunt, ut sit oratio Prophetæ pro emendatione gentilium, Judæos hoc modo vastantium. Eritque sensus : Extende potentiam tuam in superbias eorum, videlicet Romanorum, exstinguendo in eis culpam, non gratiam; et ita destrue eos

in finem, id est salubriter, quatenus per A
tuam correctionem vitam mereantur æter-
nam. Litteræ tamen potius convenire vi-
detur, ut intelligatur in malo, et sit oratio
pro destructione Romani imperii, quan-
tum ad exstinctionem gentilium impera-
torum et populi infidelis, non autem in
quantum Christo subjecti fuerunt. Et ita
completum est tempore Constantini : nam
ex tunc regnare cœpit in populo chri-
stiano.

Quanta malignatus est, id est, quam
multa opera mala fecit, *inimicus,* id est B
quilibet adversarius, seu Titus cum suis
militibus, *in sancto,* id est monte Sion et
in civitate sancta Jerusalem, quæ omnia
a Romanis vastata sunt ! Et dicitur Titus
et ejus exercitus malignus seu maligna-
tus, quoniam idololatriæ serviebant, vel
quoniam Jerusalem et templum injusta
intentione destruxerunt, non in ultionem
sanguinis Christi, sed desiderio dominan-
4 di. (5) *Et gloriati sunt* in malo et vitiis,
qui oderunt te, scilicet prædicti idolola-
træ, *in medio solennitatis tuæ,* id est in C
medio templi, quod ingressi, dejecerunt
cum risu et exsultatione. Vel, In medio so-
lennitatis tuæ, id est in medio festivitatis
paschalis. Nam quum Judæi in Jerusalem
confluxissent ad celebrandum festivitatem
paschalem, a Romanorum exercitu et Tito
ac Vespasiano obsessi sunt. (6) *Posuerunt*
ipsi Romani *signa sua,* id est propria si-
gna sive vexilla, quibus utebantur in præ-
liis, utpote aquilas et dracones, *signa,* id
est pro certo indicio victoriæ, expandentes
sua vexilla super turres et muros Jerusa- D
5 lem pro signo triumphi ; *et non cognove-
runt* verum Deum neque justitiam ejus,
quoniam non pensabant Judæos hæc pati
propter peccatum in Filium Dei commis-
sum, sed propria potestate se prævalere
opinabantur. Posuerunt autem signa sua,
sicut in exitu belli fieri solet, *super sum-
mum,* id est super altiora loca, ut procul
apparerent.

(7) *Quasi in silva lignorum,* id est, sicut
in silvis ligna præscinduntur, sic ipsi *se-
curibus exciderunt* et confregerunt *januas* 6
ejus, scilicet templi et civitatis Jerusalem,
in id ipsum, id est pari studio atque una-
nimi voluntate ; *in securi et ascia,* id est
per talia instrumenta carpentatoria, *deje-
cerunt eam,* id est civitatem et domum Dei
in ea fundatam. (8) *Incenderunt igni san-* 7
ctuarium tuum, id est templum tibi dica-
tum, *in terra* Judææ : quod enim aliter non
comminuerunt, flamma voravit. Unde Da-
niel inducit : Civitatem et sanctuarium *Dan.* IX, 26.
dissipabit populus cum duce venturo, et
finis ejus vastitas. *Polluerunt tabernacu-
lum nominis tui :* quia Romani prædictum
templum ingressi sunt cum equis et femi-
nis : quod in lege prohibitum fuit ; imo
prohibuit lex gentiles et incircumcisos in- *Act.* XXI, 28.
gredi templum. (9) *Dixerunt in corde suo,* 8
cognatio eorum simul, id est, ipsi exsis-
tentes generatio prava, cogitaverunt quod
sequitur : *Quiescere faciamus omnes dies
festos Dei a terra,* id est, omnem cultum
Dei, quem isti colunt, impediamus, homi-
nes occidendo, et templum destruendo.
Hoc dicebant Romani directe vel æquiva-
lenter. Si enim non dixerunt hoc manife-
ste, tamen interpretative seu æquivalenter
ita locuti sunt : nam ad destructionem
civitatis ac templi, destructionemque po-
puli, concomitabatur cessatio dierum fe-
storum : et ergo unum intendendo, aliud
quoque, saltem indirecte, intenderunt.

Consequenter ponitur vox Judæorum in
prædicta afflictione positorum, qui geme-
bunde ac querulose dixerunt : (10) *Signa* 9
nostra non vidimus. Tanquam dicerent :
Ubi sunt jam mirabilia illa, quæ Deus fe-
cit cum patribus nostris, quando de terra
Ægypti eos eduxit, per mare Rubrum at-
que desertum deduxit, et in terram pro-
missionis induxit, multotiesque eos rede-
mit de potestate vastantium ? Hoc etiam
modo Gedeon dixisse scribitur. Nempe *Judic.* VI, 12, 13.
quum ei dixisset angelus, Dominus tecum,
virorum fortissime, dixit Gedeon : Obse-
cro, Domine, si Dominus nobiscum est,
cur apprehenderunt nos hæc mala ? Ubi
sunt mirabilia ejus, quæ narraverunt pa-

tres nostri? *Jam non est Propheta,* qui A
nos consoletur, et pro nobis Dominum de-
precetur, nosque erudiat quid facere de-
beamus. Nam postquam Judæi Christum
occiderunt, et ejus discipulos ejecerunt,
nullum habuere Prophetam. Ex quo con-
stat, quod psalmus iste non loquitur de ca-
ptivitate Babylonica. Tunc enim Judæi ha-
buerunt veros ac sanctos Prophetas, quia
Ezech. I, 1, 3; III, 15; *Jer.* I, 2, 3, et alibi. eodem tempore prophetavit Ezechiel in
Babylone, et Jeremias in Judæa, secun-
dum Hieronymum; dixitque uterque eo-
rum Judæis, quid agere expediret, et de B
liberatione eos consolabantur : quemad-
modum certum est intuenti libros Pro-
phetarum istorum. *Et nos non cognoscet*
amplius. Judæi tempore obsidionis a Tito,
maximas fecerunt preces, jejunia et hosti-
as, quatenus liberarentur divinitus. Quum
autem nullum experirentur Dei auxilium,
seque jam capiendos conspicerent, quasi
desperantes locuti sunt : Nos non cogno-
scet amplius, id est, Deus de nobis jam
non amplius curat, nec opera nostra ac-
ceptat, nec nos per approbationem co- C
gnoscit.

Consequenter Propheta dilationem divi-
næ subventionis graviter ferens, Deumque
ad misericordiam provocare desiderans,
10 lamentabiliter ait : (11) *Usquequo, Deus,*
improperabit inimicus? id est, quamdiu
nobis insultabit plebs ista Italiæ, et suc-
cessores eorum, gloriantes de terræ nostræ
destructione, de nostra expulsione et op-
pressione? *Irritat adversarius nomen tuum*
in finem? id est, quamdiu gens infidelis
te irritabit, nomen tuum blasphemans, et D
majestatem tuam despiciens? In hoc orat
Propheta imperium Romanorum a gentili-
bus tolli, et verorum Israelitarum, id est
Christianorum, dominio subjugari. Quidam
exponunt hanc ultimam partem hujus ver-
siculi, ut in eo reddatur causa quæstionis,
quæ in prima parte præsentis versiculi
ponitur. Interrogando enim dixit, Usque-
quo, Deus, improperabit inimicus? Et res-
pondens, rationem assignat, dicendo : Ir-
ritat adversarius, etc. Tanquam dicat :
Ideo tamdiu improperat inimicus noster
nobis, quia irritat adversarius, id est, po-
pulus Judæorum Christo adversans, dis-
credens et obstinatus, offendit et blasphe-
mat nomen tuum, o Christe verax Deus, in
finem, id est sine cessatione, et usque in
finem mundi : ideo non liberabuntur a
Christo, ut verificetur quod scriptum est,
Non erit ejus populus qui eum negaturus *Dan.* IX, 26.
est. (12) *Ut quid avertis manum tuam,* id 11
est, subtrahis a nobis potestatis tuæ ad-
jutorium, derelinquendo populum Judai-
cum in captivitate hac duplici, qua et pro-
pria terra privati sunt, et a dæmone ligati
tenentur ad ipsius voluntatem? Cur etiam,
Deus, avertis *et dexteram tuam,* id est
pium ac prosperum tuæ adsistentiæ pro-
spectum, conservationem atque favorem,
de medio sinu tuo in finem? Loquitur san-
ctus Propheta de Deo more humano, quia
dum homo non subvenit indigenti, dicitur
manum suam in sinu reponere; dum vero
auxiliatur, manum extrahere dicitur. Quo-
niam ergo Propheta intuebatur, Deum Ju-
dæos tam finaliter derelinquere, quærit
cur in finem, id est in æternum, scilicet
usque in terminum sæculi, manum suam
ab eorum retrahat ope.

(13) *Deus autem rex noster ante sæcula,* 12
id est Deus verus, unus, æternus, ante om-
nia sæcula æternaliter manens, *operatus*
est salutem in medio terræ : quia in terra
Judææ constituit, conservavit, et salvavit
patres nostros. (14) *Tu confirmasti in vir-* 13
tute tua mare. Ad litteram, Deus confirma-
vit mare Oceanum in loco suo, ne erumpat,
et terram operiat, sicut ait Manasses rex
Juda : Domine Deus, signasti mare ver- Oratio Manassæ.
bo præcepti tui, qui conclusisti abyssum,
et signasti terribili et laudabili nomini
tuo, quod omnes pavent. Confirmavit quo-
que Dominus mare supernaturali firmitate,
quando eduxit Israelem per fundum aren- *Exod.* XIV, 22.
tem maris Rubri, erantque Hebræis aquæ
ex utraque parte pro muro.

Contribulasti capita draconum in aquis.
Allegat atque commemorat hic Propheta
quædam divina miracula antiquitus facta,

quatenus manifestet quod Deus nunc quo- A
que redimere possit filios Israel de captivi-
II Cor. III. 16. tate præsenti, auferendo velamen de corde eorum, et eos ad christianæ veritatem fidei convertendo. Ad quod ostendendum, Contribulasti, inquit, capita draconum in aquis. Per dracones, intelligit tyrannicos principes ; per aquas autem, tribulationes seu pœnas. Unde Dominus ait ad Pharaonem :
Ezech. XXIX, 3. Et tu, Pharao, draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum. Est igitur sensus : Tu, Domine, *contribulasti,* lædendo aut occidendo, *capita draconum,* id est ca- B
pitales dracones seu principes et tyrannos, *in aquis* tribulationum, subitanea atque horrenda morte seu pœna eos plectendo :
Num. XXI, 35. 24. ut patet de Og et Sehon regibus Amorrhæ-
Josue XII, 7 et seq : Judic. passim. orum et aliis multis, in libris Josue et Judicum ; vel, *in aquis* materialibus eos sub-
Exod. XIV, 28. mergendo : ut factum est Pharaoni et ejus
14 principibus. (15) *Tu confregisti capita draconis,* id est potestatem et suggestionem principis dæmoniorum aliorumque immundorum spirituum, dando patribus nostris virtutem vincendi tentationes ipso- C
rum : et ita salvasti eos de visibilium invisibiliumque hostium potestate et persecutione. *Dedisti eum,* id est draconem seu dæmonem, *escam populis Æthiopum,* id est gentibus ad fidem conversis : qui ante conversionem nigredine vitiorum erant deformes, postmodum vero per fidem et
Ps. L, 9. gratiam super nivem dealbati sunt. Dicitur autem dæmon dari in escam fidelibus : Primo, quoniam corpus suum sibi aufertur et minoratur. Corpus namque diaboli est congregatio peccatorum ac perfidorum : quæ D
tanto amplius minoratur, quanto plures ad fidem et gratiam perducuntur. Secundo, quoniam ipse diabolus ab hominibus justis quasi devoratur, consumitur, et manducatur, dum ab eis virtute Salvatoris vincitur et calcatur. Unde et Moyses ad po-
Deut. VII, 16. pulum Israeliticum ait : Devorabis omnes gentes, id est, vinces et conteres.
15 (16) *Tu dirupisti fontes et torrentes,* edu-
Num. XX, 11. cendo de silice, a Moyse bis percussa, tam copiosa aquarum fluenta, ut populus bi-
beret et jumenta. Et inde inferius dicitur :
Qui convertit petram in stagna aquarum, Ps. CXIII, 8.
et rupem in fontes aquarum. *Tu siccasti fluvios Ethan,* id est flumen Jordanis, deducendo filios Israel per arentem alveum ejus : secundum quod in libro Josue dicitur : Ingressis filiis Israel, steterunt aquæ Josue III, 15, 16.
descendentes in uno loco, et ad instar montis intumescentes apparebant procul, etc. Nominat autem Propheta Jordanem pluraliter, flumina, quoniam aquæ ejus in duas partes divisæ sunt, sicque facta sunt duo flumina desiccata. Propter quod a Josue dicitur : Aquæ inferiores in mare so- Ibid. 16.
litudinis descenderunt, quousque omnino deficerent. Vel, ponit plurale pro singulari, sicut frequenter facit Scriptura. Nam et filii Israel dixerunt, Isti sunt dii tui Israel, Exod. XXXII, 8.
qui eduxerunt te de terra Ægypti ; et tamen non erat nisi vitulus unus conflatilis.

Consequenter ostendit Propheta omnipotentiam Dei per opera creationis, quatenus constet quam potens sit eruere filios Israel de captivitate præsenti. (17) *Tuus est* 16
dies et tua est nox. Omnia enim tempora Deus instituit, distinguit, regit, dispensat ; et cuncta ei obediunt. Unde et Christus volens ostendere se non esse sub lege, sed omnium rerum Creatorem, Deum ac Dominum, ait : Dominus est Filius hominis, Matth. XII, 8.
etiam sabbati. Nullus vero est dominus temporum, nisi Deus, ad cujus nutum tempora currunt. Sicut enim (secundum sacratissimum Dionysium in epistola ad Polycarpum) soli Creatori obediunt motus cœlestes, quod nullus alius eos valeat immutare ; ita de tempore sentire par est. *Tu fabricatus es auroram, et solem,* qui causat auroram atque meridiem. Quum enim Deus creaverit solem, sequitur quod ipse sit fabricator auroræ : quoniam quod est causa causæ, est causa causati ; et prima causa plus influit in effectum, quam aliqua causa secunda, secundum philosophos. Per creationem autem solis, intelligenda est creatio omnium cœlestium corporum, a Deo productorum. De quo per Isaiam dictum est : Qui extendit velut ni- Is. XL, 22.

hilum cœlos, et expandit illos sicut taber-
naculum ad inhabitandum. Et omnia astra
cœli cum sole, divino nutui parent in om-
Job IX, 7. nibus, juxta illud in libro Job : Præcipit
soli, et non oritur, et stellas claudit quasi
17 sub signaculo. (18) *Tu fecisti omnes termi-*
nos terræ : secundum quod in Isaia scribi-
Is. XL, 28. tur, Deus sempiternus, qui creavit terminos
terræ. Unde et ad beatum Job ait Creator
Job XXXVIII, 4-6. omnipotens et sublimis : Ubi eras quando
ponebam fundamenta terræ? Indica mihi,
si habes intelligentiam. Quis posuit men-
suras ejus? aut quis tetendit super eam li-
neam? aut super quo bases ejus solidatæ
sunt? *Æstatem et ver,* id est tempus æs-
tivale atque vernale, *tu plasmasti.* Tem-
pus enim quum sit causatum a motu pri-
mi mobilis, a Deo plasmatum est, sicut et
primum mobile. Quatuor namque ponun-
tur coæquæva, id est simul creata, videli-
cet : angelus, cœlum, tempus, materia.
18 (19) *Memor esto hujus,* o Domine : hujus,
inquam, quod sequitur. *Inimicus impro-*
peravit Domino : id est, tuus adversarius
Titus idololatra, de quo dictum est supra,
Quanta malignatus est inimicus in sancto!
hic inimicus improperavit Domino, putans
se virtute deorum suorum prævaluisse,
nec Deum Israel populum Judæorum po-
tuisse defendere. Hoc forsitan cogitavit, vel
dixit. *Et populus insipiens,* id est exerci-
tus Romanorum, veri Dei notitia carens,
et idola colens, *incitavit nomen tuum,* id
est, te offendit in obsidione et destructio-
ne Jerusalem, quia non recta intentione
fecerunt hoc; sed erant virga furoris Do-
mini, sicut Assyrii et Babylonii, quorum
omnium cor erat non ad corrigendum, sed
conterendum, quemadmodum per Isaiam
Is. X, 5, 7. Dominus ait de rege Assyriorum : Væ As-
sur, virga furoris mei et baculus, ipse est.
Ipse autem non sic arbitrabitur.
19 (20) *Ne tradas bestiis,* id est dæmonibus,
tyrannis, crudelibusve hominibus, *animam*
confitentem tibi, id est hominem sua pec-
cata et tua præconia recolentem. Ponit
enim partem, scilicet animam, pro toto
homine. *Et animas pauperum tuorum,* id

A est abjectorum et egenorum, *ne oblivisca-*
ris in finem, deserendo eos in opportunita-
te et tribulatione, ac si non pertinerent ad
te. Orat ergo ad litteram Propheta pro li-
beratione populi Israel, ut eruatur a morte
peccati et captivitate diaboli. (21) *Respice* 20
in testamentum tuum : id est, legem a te
datam, et testimonia ejus adverte, quia in
ea promittis ignoscere pauperibus tuis; et *Is.* LXVI, 2.
ut magis exaudire digneris, attende mali-
gnitatem inimicorum tuorum; *quia reple-*
ti sunt, qui obscurati sunt, terræ domibus
B *iniquitatum :* id est, prædicti Italici, in
malis suæ infidelitatis interius obtenebra-
ti, ditati sunt et repleti terræ domibus ini-
quitatum, id est divitiis terrenis atque in-
justis: de quibus ait Salvator, Facite vobis *Luc.* XVI, 9.
amicos de mammona iniquitatis. (22) *Ne* 21
avertatur a gratia tuæ misericordiæ *humi-*
lis factus confusus, id est populus Judæo-
rum per captivitatem præsentem multum
humiliatus; *pauper et inops* spiritu *lauda-*
bunt nomen tuum cum magno fervore et
exsultatione ingenti : quemadmodum Ba-
C ruch dicit : Non mortui in inferno dabunt *Baruch* II, 17, 18.
honorem Domino; sed anima quæ tristis
est super magnitudine mali, et incedit cur-
va et infirma, dat gloriam et justitiam tibi
Domino.
(23) *Exsurge, Deus,* non locum mutan- 22
do, sed fortiter succurrendo, *judica cau-*
sam tuam, quam habes contra adversarios
tuos, et ei qui justam habet causam, præ-
sta victoriam; *memor esto improperiorum*
tuorum, id est famulis tuis inflictorum,
vel blasphemiarum nominis tui; *eorum,*
D inquam, improperiorum, *quæ ab insipien-*
te sunt tota die : quoniam populus Roma-
nus insipiens, multa dixit contra Deum in
obsidione prædicta. Horum improperiorum
orat Propheta Deum reminisci, quatenus
ponat Judæis hanc pœnam temporalis de-
jectionis et oppressionis pro peccato eo-
rum, et convertantur; et non arguat eos
secundum rigorem justitiæ suæ, subtrahen-
do eis gratiam in præsenti, et gloriam in
futuro. Propter quod subdit : (24) *Ne obli-* 23
viscaris voces inimicorum tuorum : id est,

verba iniqua eorum recordare, quatenus hac occasione parcas populo Israel sic afflicto. *Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper :* primo, quoniam peccatis peccata adjiciunt, juxta illud, Peccator adjiciet ad peccandum; et in Apocalypsi, Qui in sordibus est, sordescat adhuc, et qui justus est, justificetur adhuc. Secundo, quoniam elatio superborum tendit ad alta. Propter quod Isaias dicit : Quum fureres adversum me, superbia tua ascendit in aures meas, dicit Dominus.

Eccli. III, 29. — *Apoc.* XXII, 11. — *Is.* XXXVII, 29.

ARTICULUS XLII

EXPOSITIO TROPOLOGICA SIVE MORALIS EJUSDEM PSALMI SEPTUAGESIMI TERTII.

SECUNDUM intelligentiam autem moralem, loquitur Propheta in psalmo præsenti in persona Ecclesiæ, seu cujuslibet hominis fraterna caritate ardentis, atque pro reformatione populi christiani orantis. Ecclesia ergo seu homo virtutis, persecutionem, lapsum et dejectionem Christianorum cum magna compassione prospiciens, Dominum affectuosissime al-
1 loquatur, deprecetur, et dicat : *Ut quid, Deus* Trinitas, Deus gloriose, benedicte et felix, ut quid, id est, qua utilitate et causa, *repulisti* populum christianum, exponendo eum tantis miseriis, tantis impugnationibus hæreticorum, schismaticorum et infidelium, imo et falsorum fratrum, qui fide sunt christiani, sed opere diabolici : et hoc, *in finem,* id est tam perseveranter? Præcipue autem dicere possumus hæc propter amissionem sepulcri Christi, et Terræ sanctæ ac urbis Jerusalem.

Iratus est furor tuus super oves pascuæ tuæ : id est, grandem ultionem exerces contra populum tuum christianum, quem ita sinis opprimi, tentari, affligi et fatigari incursu visibilium invisibiliumque inimicorum, ita ut terras Christianorum jam possideant infideles, corda vero seu animas plurimorum peccata et dæmones. Denique industriosum, pulchrum, et efficax genus orationis est, in ipsa prece ea includere, ex quibus rationabile, et quodammodo debitum est, eum qui oratur, mitigari et exaudire. Omnino autem decens videtur, ut Dominus populo sibi peculiari, et multis beneficiis a se honorato faciliter reconcilietur : idcirco Ecclesia seu homo fidelis pro aliis deprecans Christianis, asserit Christianos esse oves pascuæ Dei : quod est verbum amorosum, fiduciale, familiare atque dulcissimum; et convenit hoc Christianis multo perfectius quam Judæis. Illi enim pasti sunt manna; nos autem corpore et sanguine Christi, figuratis per manna, quotidie pascimur, multiformi gratia tanti sacramenti reficimur, Christo incorporamur, et nisi in nobis defectus sit, spiritualiter impinguamur, ditamur, perficimur. Corpus enim Christi est vere frumentum electorum, et sanguis ejus est vere vinum germinans virgines, id est animas castas, Christique sponsas. De quo frumento et vino in Zacharia scriptum est : Quid bonum Domini, aut quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, et vinum germinans virgines?

Exod. XVI, 15; *Joann.* VI, 48-59. — *Zach.* IX, 17.

Memor esto, o rex Christe, mundi Salva- 2
tor, *congregationis tuæ,* id est universalis Ecclesiæ, eam ubique terrarum reparando, protegendo, augendo, atque salvando; *quam possedisti* per gratiam baptismalem et beatissimam passionem hereditario jure, sicut superius Pater ait ad te : Postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam. Hanc autem congregationem possedisti *ab initio* primitivæ Ecclesiæ, quia

Ps. II, 8.

Act. XIII, 48. ex tunc crediderunt quotquot præordinati A erant ad vitam æternam. Et ut ait Apostolus, II Tim. II, 19. Firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc : Cognovit Dominus qui sunt ejus. Vel dicitur Deus possedisse Ecclesiam ab initio, id est ab æterno, secundum rationem prædestinationis divinæ, secundum quam ab æterno eam dilexit. Christus quoque eam hoc modo ab æterno possedit, in quantum Deus (secundum Apostolum) Ephes. I, 4, 6. nos in Christo ab æterno elegit et gratificavit, universaque gratiæ dona in ipso nobis dare decrevit, imo et B dedit, secundum Apostolum : II Tim. I, 9, 10. Deus (inquit) vocavit nos vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum et gratiam, quæ data est nobis in Christo Jesu ante tempora sæcularia; manifestata est autem nunc. Verumtamen datio illa ante tempora sæcularia, secundum prædestinationem divinam, non secundum actualem infusionem, sumenda est.

Redemisti virgam hereditatis tuæ, id est populum christianum ad divina erectum, C I Petr. II, 9. qui est genus regium et sacerdotale, de spirituali Ægypto, id est de conversatione mundana, vitiosa ac tenebrosa, de multis erroribus, cunctis peccatis, infernique pœnis : et hoc, pretiosissimo pretio, utpote sanguine proprio. Unde in Apocalypsi scriptum est : Apoc. I, 5, 6. Dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo, et fecit nos regnum et sacerdotes Deo et Patri suo. Et I Petr. I, 18, 19. Petrus in sua Canonica : Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paternæ tradi- D tionis, sed pretioso sanguine quasi Agni immaculati. Propter quod ipsemet Christus protestatur : Joann. X, 14, 15. Ego sum pastor bonus, et agnosco oves meas ; et animam meam pono pro ovibus meis. Hæc autem congregatio tua, est *mons Sion,* id est Ecclesia militans, Deum fideliter speculans, *in quo* monte *habitasti* corporaliter visibiliterque Baruch III, 38. *in eo,* quando in terris visus es, et inter discipulos conversatus. Propter quod dicit Hebr. III, 6. Apostolus : Christus tanquam filius in domo sua, quæ domus sumus nos. Nunc quoque et usque in finem mundi habitat Christus in nobis, sicut ipse ait : Ego vobiscum Matth. XXVIII, 20. sum cunctis diebus ; et rursus, Ubi fuerint Ibid. XVIII, 20. duo vel tres congregati in nomine meo, ibi in medio eorum sum. Sion autem speculatio interpretatur : idcirco per eam Ecclesia designatur, in cujus persona ait Apostolus : Nos revelata facie gloriam Domini speculantes. II Cor. III, 18.

3 *Leva manus tuas in superbias eorum in finem.* Ecclesia Dei non est erudita a magistro suo Christo reddere malum pro Matth. V, 44. malo, sed vincere in bono malum, orando Rom. XII, 21. pro æmulis. Ideo versus iste in bono exponendus est, ut sit sensus : Leva manus tuas, id est, potentiam tuam extende, in superbias eorum, scilicet inimicorum Ecclesiæ, persequentium justos, destruendo in eis non naturam, sed culpam ; vel in præsenti eos paternaliter ac misericorditer castigando, ne æternaliter pereant, sicut Apostolus tradidit illum Corinthium Sa- I Cor. V, 5. tanæ in interitum carnis, quatenus spiritus salvus fieret in die Domini. Illa vero traditio aliud nihil erat, nisi excommunicatio : quam in primitiva Ecclesia concomitari solebat ad fidei confirmationem sensibile signum, scilicet corporalis vexatio excommunicati a dæmone, ad quam sequi sæpe solebat mors corporis ; sed nunc fide firmata, necessarium non est tale sensibile signum. Et quod ista sit expositio apta, liquet ex eo quod subditur, In finem, id est, in vitam æternam ac veram salutem ordina correctionem tuam, qua superbos flagellas.

Quanta malignatus est inimicus in sancto! id est, quam magna mala fecit per suos successores Mahometus in Terra sancta, quæ ejus populo jam est subjecta! quemadmodum Christus in Evangelio prænuntiavit : Luc. XXI, 24. Jerusalem calcabitur a gentibus, donec impleantur tempora nationum. Vel, Quanta malignatus est inimicus, id est quilibet hæresiarcha, tyrannus aut perversus in sancto populo tuo, eum decipiendo, affligendo, aut occidendo! sicut de Arianis maxime patet, qui innumerabiles

Christianos jugulaverunt; et imperatores A
Ariana perfidia intoxicati, innumeros in-
carceraverunt episcopos, prout in chroni-
4 cis legitur. *Et gloriati sunt,* quum malefe-
Prov. II, 14. cerunt, et in rebus pessimis, *qui oderunt
te,* scilicet prædicti maligni, et hoc, *in
medio solennitatis tuæ,* quam ipsi fre-
quenter violaverunt. Sæpe enim perversi
in sacratioribus solennioribusque diebus
deteriora opera faciunt, secundum quod
dæmones corda eorum possidentes, inspi-
rant. *Posuerunt signa sua.* Ariani hæreti-
ci circumferre solebant sua vexilla ad de-
risionem Catholicorum; et multi tyranni
Ecclesiam devastantes, ubertim erexerunt
in signum victoriæ contra Christianos sua
vexilla.

Porro quod in tribus sequentibus versi-
bus dicitur, tam sæpe ad litteram factum
est Ecclesiæ Christi, secundum sensum in
præcedenti articulo introductum, ut non
sit necesse specialia commemorare exem-
pla: præsertim quum nostris quoque tem-
poribus talia (proh dolor!) abundantissi-
me facta sint Ecclesiis, in regno Bohemiæ C
et terris ei vicinis, a detestandis ac nefan-
dis regni illius hæreticis: quorum (exi-
gentibus culpis nostris, atque divino per-
mittente judicio) rabies multum nimis ac
diu desævit; sed jam de gratia Dei non
parum repressa est, gladioque exstincta.

Sed quum Christifideles tot afficeren-
tur flagellis, persecutionibus, fame, siti, ac
mortibus, quid dicerent, nisi quod subdi-
9 tur? *Signa nostra non vidimus:* id est, tam
admirabiles divinæ virtutis protectiones
experti non sumus, nec experimur, quales D
interdum viderunt atque experti sunt pa-
tres nostri christianissimi, qui quum pauci
essent, maximas infidelium multitudines
dejecerunt, auxilio eis desuper condonato:
ut patet de Theodosio religiosissimo, Caro-
lo Magno, Godefrido de Bolonia, multisque
aliis. Sed et ipsi Apostoli et successores
eorum, sæpe angelica ope de carceribus,
vinculis, et omni molestia incredulorum
erepti noscuntur. Nunc autem nil tale no-
bis apparet: propterea sola patientia no-
bis necessaria est cum fide certissima;
dicendumque est nobis illud Machabæo-
rum: Parati sumus magis mori, quam Dei II Mach. VII, 2.
leges prævaricari. Nec ideo frangi debe-
mus, quia in præsenti occidi permittimur,
scientes verum esse quod in eodem loco
subjungitur: Rex mundi Deus defunctos Ibid. 9.
nos pro suis legibus in æternæ vitæ resur-
rectione suscitabit. Unde et alibi scriptum
est: Si coram hominibus tormenta passi Sap. III, 4.
sunt, spes illorum immortalitate plena est.
Et rursus: In paucis vexati, in multis bene Ibid. 5.
B disponentur. In paucis, inquit, vexati: cur
non potius in multis, præsertim quum (te-
ste Apostolo) per multas tribulationes opor- Act. XIV, 21.
teat nos ingredi regnum Dei? nisi quod
ait idem Apostolus, Non sunt condignæ Rom. VIII, 18.
passiones hujus temporis ad futuram glo-
riam, quæ revelabitur in nobis. *Jam non
est Propheta.* Merito deplangit Ecclesia la-
psum suum, quod nunc refriguit caritas Matth. XXIV, 12.
plurimorum, nec modo inveniantur in Chri-
stianis gratiæ Spiritus Sancti (quas Paulus
enumerans: Alii, inquit, datur sermo sa- I Cor. XII, 8, 10.
pientiæ, alii sermo scientiæ, alii operatio
virtutum, alii discretio spirituum, alii pro-
phetia, etc.) tam copiose quemadmodum
olim, præcipue tamen in primitiva Eccle-
sia, in qua multi fuere Prophetæ; et inte-
rim non pauci fulserunt gratia prophetali,
sicut Antonius, Hilarion, Joannes eremita,
Benedictus, et alii multi. Nunc vero, heu!
nimis infirmatur Ecclesia, et jam non est
Propheta; et sic dicere possunt in affli-
ctionibus constituti: *et nos non cognoscet
amplius* Deus noster, approbando opera
nostra. Quod dicitur non asserendo, sed
dolentis animi gemitum exprimendo, vel
quia sic esse videtur.

Deinde vir justus, seu ipsa Ecclesia im-
probitate hostium fatigata, ait ad Domi-
num: *Usquequo, Deus, improperabit* vel 10
insultabit tibi aut servis tuis *inimicus,*
hæresiarcha, paganus, Judæus aut tyran-
nus? Qui enim servis Dei improperat, Deo
improperat. Propter quod ait Salvator:
Qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, Luc. X, 16.
me spernit. Et usquequo, Domine Deus, *ir-*

ritat adversarius nomen tuum in finem, te A
ipsum inhonorando, et tua mandata spernendo, tuosque ministros persequendo?

12 *Deus autem rex noster ante sæcula,* id est Christus ante omnia tempora æternaliter genitus a Patre, *operatus est salutem in medio terræ,* videlicet in Judæa, et in
Rom. v, 10. monte Sion, reconcilians nos Deo per pas-
Philipp. II, 8. sionem suam et sanguinem. Humiliavit enim (ut ait Apostolus) semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. De hac Christi salvatione ait Pater æternus, de Christo loquens apud B
Zach. III, 8, 9. Zachariam : Ecce adducam servum meum Orientem ; et auferam iniquitatem terræ illius in die una, videlicet in die Parasce-
Joann. I, 29. ves. Tunc enim Christus agnus Dei tulit
Luc. XIX, 10. peccata mundi, sicut et ipse dixit : Venit Filius hominis quærere et salvum facere
13 quod perierat. *Tu,* Domine Christe, *confirmasti in virtute tua,* id est per divinam tuam potentiam ; vel, In virtute tua, id est in interiori perfectione ac fide catholica ; *mare,* id est gentiles : qui nomine maris signantur, primo, propter amaritudinem C
vitiorum gentilitatis ; secundo, quia ad instar aquarum inquieti erant, atque de peccato in peccatum fluxibiles ; tertio, propter multitudinem. Unde et alio loco
Apoc. XVII, 1, 15. scriptum est : Aquæ multæ, populi multi sunt. Hoc mare Christus in fide adeo confirmavit, ut pro christianæ fidei veritate mori optarent. Propterea per Isaiam ait
Is. LV, 4. Dominus, loquens de Christo : Ecce testem populis dedi eum, ducem ac præceptorem gentibus. Et Isaias loquens ad Dominum :
Ibid. 5. Ecce (ait) gentem quam nesciebas, voca- D
bis ; et gentes quæ non cognoverunt te, ad te current. Hinc quoque in Actis Aposto-
Act. X, 44-46. lorum scriptum est, quod Spiritus Sanctus cecidit super Cornelium et eos qui erant cum illo, loquebanturque linguis. Quo viso, obstupuerunt qui erant ex circumcisione, dicentes : Ergo et in nationes gratia Dei diffusa est ?

Contribulasti, Domine Jesu, *capita draconum in aquis,* id est, spiritus malignos et eorum superbias contrivisti, superasti et exstinxisti in fonte Baptismi : quia in illo efficiuntur homines de filiis iræ filii gratiæ, de filiis perditionis et dæmonis, filii salutis et Creatoris, quoniam in hac aqua cuncta peccata donantur, sicut de ea in Zacharia scriptum est : In die illa erit Zach. XIII, 1.
fons patens domui David in ablutionem peccatoris. Quemadmodum autem per David intelligitur Christus, ita per domum David designatur Ecclesia Christi, quæ nunc purgatur in aquis Baptismi. *Tu confregisti capita draconis.* Hoc in præcedenti articulo de principis dæmonum dejectione expositum est. Cui concordat quod 14
in Apocalypsi commemoratur : Factum est Apoc. XII, 7, 8.
prælium in cœlo ; Michael et angeli ejus præliabantur cum dracone, et draco præliabatur et angeli ejus ; et non prævaluerunt, nec inventus est locus eorum amplius in cœlo. Potest quoque exponi de Antichristo, hoc modo : *Tu,* Christe, *confregisti,* id est confringes, ponendo præteritum pro futuro, secundum morem propheticæ denuntiationis, propter certitudinem prophetiæ : confringes, inquam, *capita,* id est principales fautores, seu dominationes atque potentias, *draconis,* id est Antichristi. De quo in Apocalypsi scriptum est : Vidi de mari ascendentem bestiam, Ibid. XIII, 1.
habentem capita septem et cornua decem. Hunc draconem et omnem ejus apparatum, Christus confringet et condemnabit.

Tu dirupisti fontes et torrentes : id est, 15
sacram Scripturam, in qua continentur fontes sapientiæ atque torrentes scientiæ, aperuisti, et ejus mysteria revelasti per infusionem Spiritus Sancti. Vel, per fontes et torrentes intelligi possunt Apostoli, qui sunt summi doctores Ecclesiæ, et alii inferiores prædicatores : quorum Deus corda dirupit, dum ex eis fluenta sanctæ prædicationis toti mundo propinavit. *Tu siccasti fluvios Ethan.* Ethan nomen Hebraicum est, quod interpretatur Robustus. Per fluvios vero hoc loco intelliguntur doctrinæ, quæ de corde unius fluunt in mentem alterius. Est igitur sensus : Tu, Christe salvator mundi, desiccasti, arefecisti, et

inutiles ostendisti doctrinas superborum, A
in sua sapientia gloriantium, seque robu-
stos opinantium, scilicet documenta ina-
nis philosophiæ, variosque errores idolo-
latriæ ac diabolicæ doctrinæ. Propterea
I Cor. I, 20. Apostolus loquitur : Nonne stultam fecit
Deus sapientiam hujus mundi? Et iterum :
Ibid. 27. Quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut con-
fundat sapientes.
16 *Tuus est dies,* id est spirituales viri a
sole justitiæ et fonte sapientiæ illuminati,
et tua est nox, id est populus carnaliter
vivens. Omnia enim genera hominum sunt B
Dei, jure creationis et universalis dominii.
Tu fabricatus es auroram et solem, id est
Virginem gloriosam, et Christum homi-
nem Virginis Filium, dando utrique quid-
quid habent in donis naturæ et gratiæ.
Maria quippe, aurora vocatur : quoniam
sicut aurora diem præcedit, sic ipsa Chri-
Cant. VI, 9. stum. Unde de ea in Canticis legitur : Quæ
est ista, velut aurora consurgens ? Chri-
stus quoque, etiam ut homo, sol dicitur :
quoniam sicut stellæ omnes a sole lumen
recipere æstimantur, sic omnes sancti a C
Christo lumen fidei, gratiæ et sapientiæ
Joann. I, 16. sortiuntur. Nam de plenitudine ejus om-
17 nes accepimus. *Tu fecisti,* id est, spiri-
tualiter reformasti et regenerasti, *omnes
terminos terræ,* id est omnes electos in
finibus mundi morantes. *Æstatem et ver,*
id est remunerationem seu præmium ac
meritum, *tu plasmasti.* In vere enim ar-
bores flores, in æstate autem fructus pro-
ducunt : et ita per æstatem accipitur præ-
mium ; per ver, meritum. Deus autem
causat in nobis non solum præmium, sed D
Is. XXVI, 12. etiam meritum, juxta illud Isaiæ : Domi-
ne, dabis pacem nobis; omnia enim opera
nostra operatus es in nobis. Per æstatem
quoque intelligi possunt fervidi amatores
Divinitatis; per ver autem, novelli et in-
cipientes in Dei obsequio.

Memor esto hujus congregationis ec- 18
clesiasticæ : de qua dictum est. *Inimicus* vers. 2.
improperavit Domino, id est, hæretici et
perversi vituperaverunt doctrinam Christi
atque Ecclesiæ, dicentes : Aquæ furtivæ Prov. IX,
dulciores sunt, et panis absconditus sua- 17.
vior ; *et populus insipiens,* id est Deum
verum ignorans, vel factis eum se igno-
rare ostendens, *incitavit nomen tuum,* id
est, te ad iracundiam provocavit : idcirco
peribit, sicut de eo inducitur, Populus non Osee IV, 14.
intelligens vapulabit. *Ne tradas,* aut tradi 19
permittas, *bestiis,* id est dæmonibus vel
sævis hominibus, *animam confitentem tibi*
sua peccata et tua præconia. Cetera patent
ex elucidatione præhabita.

Ecce psalmum sententiosum et affectu-
osum audivimus : in quo pristina divinæ
familiaritatis beneficia recoluntur, mali-
gnitas persecutorum Ecclesiæ enarratur,
tribulationes justorum scribuntur, pro ad-
versariorum correctione oratur, divina
potentia ex suis effectibus demonstratur.
Quemadmodum igitur condecens est, de-
votione congrua præsentem psalmum ca-
namus, et informemur ex eo in omni
adversitate ad Deum affectuose converti,
confidenter precari, beneficia patribus no-
stris exhibita commemorare : quatenus
consequamur similia, atque ab omni libe-
remur instabilitate atque angustia.

PRECATIO.

Deus, Rex noster ante sæcula, Christe,
qui in fine sæculi operatus es salutem in
redemptione Ecclesiæ tuæ, quam ab initio
tuo possedisti prædestinatione, respice in
testamentum sanguine tuo confirmatum,
faciendo eamdem Ecclesiam tuam devo-
tam permanere, et in securitate jugi con-
sistere : qui cum Deo Patre et Spiritu
Sancto, etc.

ARTICULUS XLIII

DECLARATIO PSALMI SEPTUAGESIMI QUARTI : CONFITEBIMUR TIBI, DEUS, CONFITEBIMUR.

DENIQUE titulus psalmi præsentis est : A
1 *In finem, ne corrumpas, psalmus cantici*
Asaph. Quidam exponunt hunc psalmum
ad litteram de populo Judæorum, redeunte
a captivitate Babylonis, ut sit gratiarum
actio populi inde liberati, et in Judæam
reversi. Sicque sensus tituli est iste : *Psalmus cantici* est ipsius *Asaph, ne corrumpas*, id est, ne disperdas, o Domine, populum Israel, sicut fecisti in captivitate Babyloniæ. Videtur autem mihi expositio ista parum devotionis includere, modicumque dulcedinis continere : breviter ta- B
men tangi potest hoc modo.

2 (1) CONFITEBIMUR *tibi, Deus*, nos de
captivitate reversi ex licentia Darii
regis Medorum et Cyri regis Persarum,
quod juste castigasti nos, quia peccavimus ; *confitebimur* tibi, quod misericorditer reduxisti nos, imo et juste, quoniam
Jer. xxv, 11. promisisti per Jeremiam, quod post septuaginta annos eripiendi essemus de captivitate ; *et invocabimus nomen tuum* pro
gratia vitandi peccata præterita, ne denuo C
incidamus similia mala. (2) *Narrabimus mirabilia tua*, quæ in Babylone vidimus
aut cognovimus, quomodo scilicet eripui-
Dan. III, VI, XIII, XIV. sti tres pueros de camino ardenti, et Danielem de lacu leonum, et Susannam de
manibus judicum impiorum : quæ omnia
in Daniele leguntur.

Deinde Propheta mutans personam, ait
3 in persona Dei : *Quum accepero tempus, ego justitias judicabo*, id est, tempore a
me præordinato atque disposito, judicabo
justitias electorum, liberando eos de ma- D
nibus injustorum, prout eorum justitiæ
4 exigunt et merentur. (3) *Liquefacta est terra*, id est, Judæa a Chaldæis incensa est et
combusta, *et omnes qui habitant in ea*, id
est, qui morabantur in terra hac, timore
Chaldæorum dissoluti sunt corde. *Ego* Deus
confirmavi columnas ejus, id est, principes populi hujus stabilivi in bono, et in
fortitudine animi inconcussa, videlicet Zo- I Esdr. III, 2; v, 1; VII, 6; II Esdr. VII, 7; Agg. I, 14; II, 5.
robabel, Jesum filium Josedec sacerdotem
magnum, Zachariam, Aggæum, Esdram,
Nehemiam. (4) *Dixi*, id est, ego Deus, 5
non verbis sed opere, intimavi *iniquis*,
id est superbis Babyloniis : *Nolite inique agere*, id est, nolite amplius regna et populum alienum opprimere, sicut hucusque fecistis ; dixi *et delinquentibus*, id est
prædictis iniquis : *Nolite exaltare cornu*,
id est, nolite diutius regnare seu regiam potestatem exercere. (5) *Nolite extol-* 6
lere in altum cornu vestrum, imperando
omnibus regnis, et monarchiam tenendo ;
nolite loqui adversus Deum iniquitatem,
blasphemando Deum Israel, et subsannando populum ejus, quemadmodum diu fecistis. Hæc omnia dixit Deus Chaldæis, non
verbo sed opere : quoniam abstulit eis potestatem prosequendi opera mala, transferendo regnum eorum ad Medos ac Per- Dan. v, 28; Is. XIII, 17; Jer. LI.
sas, ut in Daniele habetur, et ab Isaia et
Jeremia evidentissime prænuntiatum conspicitur.

Cur autem Deus hæc dixerit eis, subdit
Propheta : (6) *Quia neque ab oriente, neque* 7
ab occidente, neque a desertis montibus, id
est, quia ex nulla parte aut latere mundi,
poteritis, o Babylonii, judicium divinum
effugere : et hoc ideo, *quoniam Deus* ubi- 8
que exsistens, omnia cernens, atque omnipotens, *judex est*. (7) *Hunc humiliat, et hunc exaltat*, id est, unum deprimit, et
alium elevat, secundum quod sibi placet
et homines promerentur ; *quia calix in* 9

manu Domini, id est, pœna seu ultio est A
in potestate Dei : calix, inquam, *vini meri*
plenus mixto : id est, pœna quam Deus
effundere potest in impios, est multum
acerba et pungitiva, quemadmodum mix-
tum ex vino mero. (8) *Et inclinavit ex*
hoc in hoc : id est, Deus pœnam suæ vin-
dictæ effudit de uno populo in alium, pu-
niendo perversos successive, secundum
ordinem suæ justissimæ sapientiæ; *verum-*
tamen fæx ejus non est exinanita : id est,
fundus seu amaritudo calicis hujus non
est evacuatus, quoniam divina potestas
non desinit in ulciscendo. Omnia autem
hæc, et quæ restant in psalmo isto, in se-
quenti articulo latius exponentur.

ARTICULUS XLIV

EXPOSITIO TROPOLOGICA SIVE MORALIS EJUSDEM PSALMI SEPTUAGESIMI QUARTI.

DENIQUE, juxta tropologicum sensum, B
1 prædictus titulus ita exponitur : *Psal-*
mus cantici, id est spiritualis jucunditatis,
quoniam agit de remuneratione justorum,
est *Asaph*, id est, convenit designatis per
Asaph, videlicet congregationi fidelium seu
Ecclesiæ : Asaph enim congregatio inter-
pretatur. Psalmus (inquam) conscriptus, *ne*
tu fidelis *corrumpas* te ipsum per super-
biam ; et spem tuam, quæ est *in finem*, id
est tendens in Christum seu vitam æter-
nam, evacues. Specialiter autem hic psal-
mus superbiam detestatur, humilitatem C
commendat, justum Dei judicium recolit,
et omnium justam remunerationem de-
clarat.

Loquens ergo Propheta auctor psalmi
præsentis, sive ille fuerit David, sive Asaph,
2 in persona Ecclesiæ ait : *Confitebimur ti-*
bi, Deus, confitebimur. Repetitio verbi,
signum est firmi propositi ardentisque
desiderii. Vel, quod primo dicit, Confitebi-
mur, referri potest ad confessionem laudis
Matth. XI, 25. divinæ, de qua ait Salvator, Confiteor tibi,
Pater : et ista confessio manet in patria, D
Ps. XCV, 6. sicut inferius dicitur, Confessio et pulchri-
tudo in conspectu ejus. Quod vero secun-
do repetit, Confitebimur, referri potest ad
confessionem propriæ culpæ, de qua Ja-
Jacob. V, 16. cobus dicit : Confitemini alterutrum pec-
cata vestra, et orate pro invicem, ut salve-
mini. Itaque, Confitebimur tibi, Deus, id
est, te laudabimus, tuam bonitatem æter-
nam, immensam ac puram, ore et opere
glorificando, tua beneficia summa ac li-
beralissima, scilicet dona naturæ et gratiæ
recolendo, et tibi attribuendo. Hoc modo
confitetur Deo, qui cum B. Jacobo prote-
statur : Omne datum optimum, et omne Jacob. I, 17.
donum perfectum desursum est, descen-
dens a Patre luminum. Hoc enim ad com-
memorationem beneficiorum Dei certum
est pertinere, sicut et illud quod Paulus
inducit : Quid habes quod non accepisti ? I Cor. IV, 7.
Et iterum : Sufficientia nostra ex Deo est. II Cor. III, 5.
Quod vero Jacobus subdit, Apud quem non Jacob. I, 17.
est transmutatio nec vicissitudinis obum-
bratio, pertinet ad recommendationem di-
vinæ naturæ seu bonitatis secundum se.
Aut enim laudamus Deum propter se ip-
sum ac propriam bonitatem, aut propter
beneficia sua : et ad hos duos modos con-
fitendi Domino confessione laudis, redu-
cuntur et spectant quæcumque in sacra
Scriptura ad laudem Dei dicuntur. *Et in-*
vocabimus nomen tuum, id est, te ipsum
ex interno affectu, ex totis præcordiis in-
timisque medullis precabimur, quatenus
tibi grati inveniamur, in bono conserve-
mur, proficiamus et consummemur. Lau-
dabimus ergo te propter beneficia jam
adepta, et invocabimus te propter benefi-

cia adipiscenda, seu propter promissa obtinenda.

Narrabimus mirabilia tua, in veteri ac novo Testamento conscripta, laudando te Deum opificem in tuis effectibus supernaturalibus. Præsertim autem narrare debemus, vel soli coram Deo, vel etiam si ratio exigit, proximis, mirabilia Dei quæ circa unumquemque nostrum operari dignatus est, peccata nostra misericorditer indulgendo, gratiam conversionis præstando, et animas nostras olim peccatrices justificando : quod est magnum mirabile Dei, quoniam (Augustino teste) majus est impium justificare, quam cœlum et terram
I Petr. II, 9. creare. Unde legitur : Virtutes annuntietis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum. Maxime vero narrare, incessabiliterque commemorare debemus mirabilia Domini nostri Jesu Christi, quæ ipse pro nostra salute assumpsit, fecit, ac pertulit : utpote mysteria redemptionis humanæ, incarnationem, conversationem, vitam, doctrinam, signa, passionem, resurrectionem, ascensionemque Christi. Hinc
Eccli. XLII, 17. enim scriptum est : Nonne Dominus fecit sanctos enarrare omnia mirabilia sua, quæ confirmavit Dominus omnipotens stabilis in gloria sua?

3 Deinde vox Christi inducitur. *Quum accepero tempus, ego justitias judicabo :* id est, dum tempus ad judicandum Dei sapientia institutum atque præfixum advenerit, ego judicabo justitias. Quod dupliciter explanatur. Primo sic : Justitias, id est opera quæ videntur hominibus justa, ego discutiam, an sint veraciter justa, et recta intentione peracta. Nam tam districte Deus opera justorum discutiet, ut Petrus in sua
Petr. IV, 18. Canonica dicat : Si justus vix salvabitur, impius et peccator ubi parebunt? Secundo sic : Justitias judicabo, id est, justas sententias proferam, electos judicando judicio approbationis, et reprobos judicio condemnationis. Propter quod Salomon loqui-
Prov. XXIV, 12. tur : Qui inspector est cordis, ipse intelligit, et servatorem animæ tuæ nihil fallet, reddetque homini juxta opera sua. Oportet

A autem (secundum Apostolum) nos omnes manifestari ante tribunal Christi : et unumquemque nostrum Christus judicabit sigillatim in hora propriæ mortis, universaliter vero de omnibus judicabit in die novissimo. In primo quoque suo adventu accepit Christus tempus judicandi passive et miserendi, juxta illud : Venit Filius hominis quærere et salvum facere quod perierat. In secundo autem suo adventu accipiet tempus judicandi active et vindicandi, ut ait Joannes : Ecce venio cito, et merces
B mea mecum est, dare unicuique juxta opera sua. Et Daniel : Judicium sedit, et libri aperti sunt ; et ecce in nubibus cœli quasi Filius hominis veniebat. II Cor. V, 10. Luc. XIX, 10. Apoc. XXII, 12. Dan. VII, 10, 13.

Sed quam terribile erit illud judicium, pandit Propheta, subdendo : *Liquefacta est terra, et omnes qui habitant in ea.* Nam 4
ante finale judicium terra et aer igne conflagrationis accendentur ac purgabuntur, hominesque tunc viventes, timore ad instar plumbi liquescent et dissolventur, prout Salvator ait : Erunt signa in sole et Luc. XXI, 25, 26.
C luna et stellis, et in terris pressura gentium, arescentibus hominibus præ timore et exspectatione, quæ supervenient universo orbi. De hac terræ liquefactione futura in die judicii, de qua nunc loquitur Propheta per modum præteriti, secundum consuetudinem prophetiæ, ait beatissimus Petrus : Adveniet dies Domini tanquam II Petr. III, 10.
fur, in quo cœli (supple, aerii) magno impetu transient, elementa vero calore solventur ; terra autem et quæ in ipsa sunt opera, exurentur. Isaias quoque : Ecce, Is. XIII, 9.
D inquit, dies Domini veniet crudelis et indignationis plenus, et iræ furorisque, ad ponendam terram in solitudinem, et peccatores ejus conterendos de ea. *Ego* Dominus *confirmavi columnas ejus :* id est, justos et viros perfectos, qui erunt circa finem mundi, tempore Antichristi, confirmabo et conservabo in gratia, ne in tantis persecutionibus atque terroribus deficiendo frangantur et cadant. Erit enim tunc tribula- Matth. XXIV, 21, 22.
tio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet. Et nisi breviati

fuissent dies illi, non fieret salva omnis A
caro; sed propter electos breviabuntur
dies illi. Possunt quoque nomine colum-
narum intelligi sancti Apostoli, quos Chri-
stus post resurrectionem confirmavit in
fide. Dicuntur vero viri perfecti, sapientes
et sancti, columnæ mundi atque Ecclesiæ,
quia per preces, doctrinas et exempla eo-
rum, alii sustentantur.
5 *Dixi* ego Christus per me ipsum, per
Prophetas, per Apostolos, aliosque electos,
iniquis : Nolite inique agere. Unde in
Matth. III, 2; IV, 17. Evangelio scriptum est : Pœnitentiam agi- B
te, appropinquabit enim regnum cœlorum.
Is. I, 16, 17. Et Isaias : Lavamini, mundi estote, auferte
malum cogitationum vestrarum ab oculis
meis ; discite bene agere, quærite judici-
um, subvenite oppresso. Dixi *et delinquen-
tibus,* id est legem divinam prævaricanti-
bus : *Nolite exaltare cornu,* id est, nolite
vos ipsos jactare, nolite per superbiam
intumescere et Deo repugnare. Hinc quip-
Amos VI, 8. pe scriptum est : Juravit Dominus in ani-
ma sua, Detestor ego superbiam. Et ad
Ibid. I, 14. superbos ibidem ait : Væ qui dicitis, Num- C
quid non in fortitudine nostra assumpsi-
6 mus nobis cornua ? *Nolite extollere in
altum cornu vestrum :* id est, animum ve-
strum magnificum nolite ultra mensuram
erigere ; sed facite quod docet princeps
I Petr. V, 6. Apostolorum, Humiliamini sub potenti ma-
nu Dei, ut vos exaltet in tempore visita-
tionis ; et quod in Ecclesiastico scriptum
Eccli. III, 20. est, Quanto major es, humilia te in omni-
bus, et coram Deo invenies gratiam, etc.
In altum extulerunt cornu suum, quibus
Num. XVI, 7. Moyses dicit : Multum erigimini, filii Le- D
Mich. II, 3. vi. Et Michæas : Hæc dicit Dominus : Ec-
ce ego cogito super familiam istam ma-
lum ; et non ambulabitis superbi, quoniam
tempus pessimum est. *Nolite loqui adver-
sus Deum iniquitatem,* laudando, amando
et operando quod ille vituperat, odit et
prohibet. Nolite peccata vestra palliare,
excusare, defendere. Nolite contra præla-
tos vestros murmurare, aut vestra pecca-
ta in Creatorem retorquere, dicendo vos
propter constellationem, dispositionem fa-
talem seu naturalem non posse peccata
effugere.
Quia neque ab oriente, neque ab occiden- 7
te, neque a desertis montibus poteritis eva-
dere aut latere, *quoniam Deus judex est :* 8
qui de se ipso apud Jeremiam asserit, Ego *Jer.* XXIX, 23.
sum judex et testis ; et alibi per eumdem
Prophetam fatetur : Si occultabitur vir in *Ibid.* XXIII, 24.
absconditis suis, et ego non videbo eum ?
dicit Dominus. Unde et per Malachiam
Deus locutus est : Accedam ad vos in judi- *Malach.* III, 5.
cio, et ero testis velox maleficis. *Hunc* su-
perbum Deus *humiliat ; et hunc,* id est
humilem, *exaltat :* sicut in Evangelio ait,
Omnis qui se exaltat, humiliabitur, et qui *Luc.* XIV, 11 ; XVIII, 14.
se humiliat, exaltabitur. Præterea in præ-
senti Deus quosdam temporaliter exaltat,
promovendo eos ad statum sublimem, et
quosdam humiliat, privando eos pristino
statu, potestate seu regno : ut patet de Ba-
byloniis quos dejecit per Medos ac Persas, *Dan.* V, 28.
et de Medis ac Persis quos dejecit per Græ-
cos, et de Græcis quos dejecit per Roma-
nos. Et hoc agit Deus omnipotens omnium
moderator regnorum, secundum ordinem
suæ justitiæ. Propter quod apud Danielem
scriptum est : Sit nomen Domini benedi- *Ibid.* II, 20, 21.
ctum, quoniam ipse mutat tempora et æta-
tes, transfert regna atque constituit. Et pri-
mo Regum : Arcus fortium superatus est, *I Reg.* II, 4, 7, 8.
et infirmi accincti sunt robore. Dominus
pauperem facit et ditat, humiliat et suble-
vat. Suscitat de pulvere egenum, ut sedeat
cum principibus, etc. Et Ecclesiasticus :
Sedes ducum superborum destruxit Deus, *Eccli.* X, 17.
et sedere fecit mites pro eis. Quod exper-
tus Nabuchodonosor ait : Juxta voluntatem *Dan.* IV, 32.
suam facit, tam in virtutibus cœli, quam
in habitatoribus terræ ; et non est qui re-
sistat vultui ejus.
Quia calix in manu Domini. Per cali- 9
cem Scriptura significat passionem seu
pœnam, secundum quod Christus ait ad
Patrem, Transfer calicem istum a me ; et *Luc.* XXII, 42.
ad filios Zebedæi, Calicem meum bibetis. *Matth.* XX, 23.
Calix ergo in manu Domini, est pœna in
divina potestate consistens, qua Deus po-
test reddere injustis tormenta. Est autem

hic calix *vini meri plenus mixto,* id est A
repletus varietate diversarum pœnarum,
Ps. x, 7. sicut superius dictum est : Pluit super peccatores laqueos ; ignis, sulfur et spiritus procellarum, pars calicis eorum. Per vinum merum intelligit amarum saporem, seu gustum austerum, quem sentiunt peccatores ex inflictione ultionis divinæ. Alii ita exponunt : *Calix,* id est mensura retributionis, est *in manu Domini* judicis mundi : calix, inquam, *vini meri,* id est puri vini, per quod signatur retributio electorum in patria, in quibus nihil invenitur tristitiæ. B
Et calix iste est *plenus mixto,* id est commixtione tristitiæ et consolationis, quantum ad viatores : in quibus cum consolatione interna divinitus inspirata, miscetur tribulatio carnis seu alia quælibet pœna. In electis enim nunc miscentur virga et baculus Dei, id est correctio pœnalis et sustentatio consolativa. Vel dicitur calix iste plenus mixto, id est temperamento misericordiæ atque justitiæ : quæ in omni opere Dei contemperantur, juxta illud,
Ps. xxiv, 10. Universæ viæ Domini misericordia et ve- C
ritas.

Et inclinavit ex hoc in hoc : id est, ipse Dominus omnium justus judex, calicem suum effudit de uno populo in alium, flagellando paulatim unum per alium, sicut flagellavit Hebræos per Chaldæos, et Chaldæos per Medos, Medos quoque per Græcos, et Græcos atque Assyrios per Italicos. Vel : Inclinavit ex hoc in hoc, id est, Deus ex calice seu mensura consolationis, effudit in calicem afflictionis, et econverso, per hoc quod in viatoribus miscet conso- D
lationem tentationi seu afflictioni, et vice versa. *Verumtamen fæx ejus non est exinanita :* id est, inferior potus calicis Domini, scilicet pœna sine consolatione, non defecit : quoniam pœna inferni, quæ omni caret solatio, et nomine fæcis exprimitur, nunquam finitur. *Bibent* de hac fæce, *omnes peccatores terræ,* qui modo non pœnitent, quia æternaliter damnabuntur.
Job xxi, 20. Unde alio loco scriptum est : Malus de furore Omnipotentis bibet. Ista fæx calicis Domini, est fel atque absinthium de quibus Dominus apud Jeremiam protestatur, Ecce ego cibabo eos absinthio, et potabo Jer. xxiii, 15.
eos felle.

Deinde Ecclesia, seu quilibet justus, de sua illuminatione et correctione Domino
gratias agere cupiens, ait : *Ego autem* 10
annuntiabo beneficia Dei et laudes ejus, *in sæculum,* id est perseveranter, quamdiu sum ; *cantabo* cum mentali lætitia, *Deo Jacob,* id est cujuslibet hominis vitia supplantantis. Eorum enim qui vitia supplantare non cessant, Deus proprie Deus vocatur. Jacob autem interpretatur supplantator.

Sequitur autem vox Christi. *Et omnia* 11
cornua peccatorum confringam, id est, omnes dignitates et exaltationes superborum et impiorum dejiciam, maxime in die novissimo : juxta quod in Isaia scriptum
est, Visitabo super orbis mala, et requi- Is. xiii, 11.
escere faciam superbiam infidelium ; et
apud Osee. Gloriam eorum in ignominiam Osee iv, 7.
commutabo. *Et exaltabuntur cornua,* id est virtutes et alta fiducia contemplatioque sublimis, *justi :* quoniam quidquid perfectionis jam invenitur in homine justo, hoc post mortem in patria vehementer perficitur, atque æterno honore præmiatur ; et in die judicii, justi anima et corpore super omnem cœlorum mobilium altitudinem locabuntur.

Agamus ergo quod in præsenti psalmo cantamus, Dei laudibus insistendo, nostra vitia recolendo, atque præ omnibus et in omnibus omnem superbiam abhorrendo, veramque humilitatem incessabili studio
amplectendo, quoniam Deus superbis re- Jacob. iv, 6.
sistit, humilibus autem dat gratiam. Ipse quoque summus et unicus noster magi-
ster : Discite, inquit, a me, quia mitis sum Matth. xi, 29.
et humilis corde. Odibilis enim (teste Scri- Eccli. x, 7.
ptura) coram Deo et hominibus est superbia. Propter quod bonus pater filium in-
struens, ait : Superbiam nunquam in tuo Tob. iv, 14.
animo, aut in verbo tuo dominari permittas ; in ipsa enim initium sumpsit omnis
perditio. Et in libro beati Job dicitur : Vir Job xi, 12.

vanus in superbiam erigitur, et tanquam A pullum onagri se liberum natum putat. Porro ipsemet Christus humilitatem nos ultimo docuit verbo et opere, in Cœna novissima discipulorum pedes lavando, eis- *Luc.* XXII, 26. que dicendo : Qui major est in vobis, fiat sicut minor ; et qui præcessor, sicut ministrator.

PRECATIO.

Singulari pœnitentia, Domine, confitemur tibi, confitemur ; peccatis nostris propitiare, ut percepta indulgentia, dignos nos efficias sancti nominis tui invocatione : ut pro salute nostra in sæculum tibi Deo Jacob cantemus in gaudio et exsultatione.

ARTICULUS XLV

EXPLANATIO LITTERALIS PSALMI SEPTUAGESIMI QUINTI : NOTUS IN JUDÆA DEUS.

1 PRÆTEREA titulus psalmi præsentis est : B
* laudibus *In finem, in carminibus*, psalmus Asaph, canticum ad Assyrios.* Psalmus nunc declarandus, secundum doctores Hebræos atque catholicos, ad litteram loquitur de admiranda victoria populi Judæorum tempore Ezechiæ, quam Deus contulit eis de IV *Reg.* XIX, 35 ; II *Par.* XXXII, 21 ; *Is.* XXXVII, 36. Assyriis, quando percussit angelus Domini in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia hominum : quo viso, fugit Sennacherib. Hanc ergo liberationem prænoscens in spiritu auctor psalmi præsentis, fecit hunc psalmum, cujus titulus ita ex- C ponitur : *Psalmus* præsens, *in finem,* id est in Christum nos dirigens, *in laudibus,* quoniam continet laudem Dei, quam decantando in Deum dirigimur, est ipsius *Asaph,* vel sicut auctoris secundum quosdam, vel sicut cantoris ; vel, Asaph, id est Synagogæ, tanquam pro ejus ædificatione conscriptus : et est *canticum,* id est spiritualem exsultationem includens, scriptum *ad Assyrios* conterendos, id est de Assyriorum dejectione pertractans.

2 AIT ergo : 1 *Notus in Judæa,* id est in terra et populo Judæorum, *Deus*: Aliis namque nationibus ad idololatriam declinantibus, permansit in populo Judæorum cultus unius veri summique Dei. *In Israel magnum nomen ejus.* Per Israel eosdem designat, quos per Judæam, quia Judæi erant filii Jacob, qui dictus est Israel. Vel *Gen.* XXXII, 28. per Israel specialiter exprimit decem tribus, quæ tempore Ezechiæ nondum translatæ erant : et quamvis illæ pro majori parte ad idololatriam essent conversæ, adorantes vitulos aureos, quos fecit Jerobo- III *Reg.* XII, 28. am ; multi tamen manserunt in populo illo Deum verum colentes, quorum unus erat Tobias, ut patet in libro Tobiæ. Unde *Tob.* I, 5, 6. scriptum est : Dixit Dominus ad Eliam, III *Reg.* XIX, 18 ; *Rom.* XI, 4. Dereliqui mihi in Israel septem millia virorum, quorum genua non sunt curvata ante Baal. Sic ergo, In Judæa, id est in populo tribus Juda et Benjamin, inter quos etiam morabantur Levitæ, quoniam Jeroboam fecit sibi sacerdotes de extremis popu- III *Reg.* XII, 31. lorum ; et item, In Israel, id est in populo decem tribuum credente et Deum colente, magnum fuit nomen ejus, scilicet Dei, quoniam magnitudinem Dei noverunt, et Deus eis ostendit potentiam suam et magnificentiam, tam mirabiliter occidendo Assy- D rios. Dicitur enim nomen alicujus magnum illic, ubi magna ejus virtus ostenditur, et ipse clare cognoscitur. Et horum veritas liquet ex eo, quod Moyses ait populo isti : Te elegit Dominus Deus, ut sis ei populus *Deut.* VII, 6. peculiaris de cunctis populis qui sunt su-

Deut. v, 24. per terram ; et rursus : Ecce ostendit no- A
bis Dominus Deus noster majestatem et
magnitudinem suam.
3 (2) *Et factus est in pace locus ejus :* id
est, terra Judææ, quæ impugnabatur a rege
Assyriorum, pacem adepta est, occiso re-
gis exercitu ; *et habitatio ejus,* scilicet Dei,
facta est *in Sion,* id est in templo, in mon-
II Par. xxix et xxx. te Sion constructo. Reddita namque pace,
rex piissimus Ezechias cum sacerdotibus
et populo devotissime Deo gratias retulit
atque servivit in templo ; et sic Deus per
gratiam magnam habitavit in templo suo : B
Habac. II, 20. secundum quod Habacuc ait, Dominus in
4 templo sancto suo. (3) *Ibi,* videlicet in
terra Judææ, Dominus *confregit potentias*
arcuum, scutum et *gladium,* id est om-
nia bellica instrumenta Assyriorum, *et bel-*
lum, id est bellatores regis Sennacherib.
Vel, Bellum, id est prælium ejus, dissi-
pavit. Confregit autem Deus hæc bellica
instrumenta, impediendo ea ab actu per
interfectionem bellatorum ; vel ipsi Judæi
confregerunt hæc arma pro magna parte,
sicut et cetera spolia. C
5 (4) *Illuminans tu mirabiliter,* id est, lu-
cem miserationum tuarum mirabili pietate
nobis immittens atque infundens, *a mon-*
tibus æternis, id est ab angelis sanctis :
qui dicuntur montes æterni, quoniam su-
blimes sunt et immortales. Ab his Deus Ju-
dæos mirabiliter illustravit, quoniam per
preces atque ministeria angelorum Judæos
custodientium, Deus concessit istam victo-
IV Reg. XIX, 35 ; Is. XXXVII, 36. riam. Quamvis etenim scriptum sit, Egres-
sus est autem angelus Domini, et percus-
sit in castris Assyriorum, etc., credendum D
est tamen, quod angeli singuli singulos Ju-
dæos sigillatim custodientes, orabant Deum
6 pro illo triumpho. *Turbati sunt omnes*
insipientes corde : id est, ministri perver-
si et perfidi regis, videlicet Assyrii idola
honorantes, corde perterriti sunt et cor-
pore interfecti per gladium angeli. Vel,
Omnes insipientes corde turbati dicuntur,
quoniam gentes in circuitu Judææ moran-
tes, audita dejectione Sennacherib, obstu-
puerunt de tam admirabili plaga. Unde
etiam longo post tempore dum Nabucho-
donosor obsideret Jerusalem, non putabant
gentes vicinæ Judææ, quod Nabuchodono-
sor prævaleret, propter memoriam deje-
ctionis Sennacherib. Propter quod Jerem-
ias ait in Threnis : Non crediderunt reges Thren. IV, 12.
terræ, quod ingrederetur hostis per por-
tas Jerusalem. Dicitur quoque illuminatio
ista mirabiliter facta, quoniam corpora As-
syriorum fuerunt redacta in cineres.

(5) *Dormierunt* Assyrii divina virtute oc-
cisi, *somnum suum,* id est somnum mor-
tis : a quo nemo suscitat, nisi Deus ; *et*
nihil invenerunt omnes viri divitiarum
in manibus suis : id est, prædicti Assy-
rii qui divites erant propter spolia, quæ
in multis terris a se vastatis collegerant,
quum essent occisi, nullum habuerunt sub-
sidium aut profectum ex suis divitiis ; sed
opera eorum sequebantur eos, non autem Apoc. XIV, 13.
divitiæ, sicut superius de divite dictum
est : Quoniam quum interierit, non sumet Ps. XLVIII, 18.
omnia ; neque descendet cum eo gloria
ejus. (6) *Ab increpatione tua,* id est a di- 7
stricta tua ultione, o *Deus Jacob* patriar-
chæ, qui dicis : Ego sum Deus Abraham, Exod. III, 6, 15.
Deus Isaac, et Deus Jacob : hoc nomen mihi
est in æternum, et hoc memoriale meum
in generatione et generationem ; *dormita-*
verunt dormitione mortis : de qua in libro
Job scriptum est, Dives quum dormierit, Job XXVII, 19.
nihil secum auferet ; et Christus, Lazarus Joann. XI, 11.
amicus noster dormit ; *qui ascenderunt*
equos, id est ministri et milites regis As-
syriorum.

(7) *Tu terribilis es,* propter vindictam 8
tuæ justitiæ, et imperscrutabilem profun-
ditatem judiciorum tuorum. Propter quod
sanctus Job ait : Semper quasi tumentes Job XXXI, 23.
super me fluctus timui Deum. *Et quis re-*
sistet tibi ? quasi diceret, Nullus. Quem-
admodum etiam apud Jeremiam induci-
tur : Quis similis mei ? et quis sustinebit Jer. XLIX, 19 ; L, 44.
me ? dicit Dominus ; et quis est iste pas-
tor qui resistat vultui meo ? *Ex tunc,* id
est, ex tempore quo occidisti Assyrios, *ira*
tua, id est ultio tuæ justitiæ, evidenter
innotuit.

9 (8) *De cœlo auditum fecisti judicium :* A
id est, justam ultionem, quam exercuisti
in omnem exercitum Assyriorum, audiri
fecisti in terra de cœlo, id est virtute cœ-
lesti, qua hanc ultionem fecisti. Sicut enim
hæc ultio de cœlo facta est ministerio an-
geli, sic dicitur audita de cœlo, quoniam
virtus cœlestis, quæ fuit causa exsistentiæ
hujus ultionis, exstitit etiam causa pro-
mulgationis ipsius. Vel sic : De cœlo au-
ditum fecisti judicium, id est, audiri fe-
cisti ab hominibus judicium cœleste : sic
quoque quod dicitur, De cœlo judicium, B
tantum est dicere, ac si dicatur, Judicium
cœleste. Hoc autem cœleste judicium fuit,
quod Dominus de rege atque exercitu As-
syriorum peregit, occidendo tantam cater-
vam. Vel sic : De cœlo auditum fecisti ju-
dicium, id est, cœlitus revelasti judicium
istud. Revelavit enim Deus Isaiæ, quæ fu-
tura erant regi huic et populo ejus ; imo
Isaias frequenter in libro visionum suarum
Is. xxxvii, 21-35. inde vaticinatur. Isaias quoque id ipsum
Ezechiæ prædixit. *Terra tremuit,* id est,
populus Judæorum propter adventum As- C
syriorum vehementer expavit. Vel dicitur
terra tremuisse, propter multitudinem ex-
ercitus Assyriorum : quemadmodum primo
I *Mach.* ix, 13. Machabæorum habetur, Commota est terra a
voce exercituum. *Et quievit,* id est, populus
terræ Judææ a suo pavore cessavit, occisis
10 Assyriis. (9) *Quum exsurgeret in judicium*
Deus, id est, in actum judicandi procede-
ret, committendo angelo suo, ut prædictum
populum trucidaret, *ut salvos faceret om-*
nes mansuetos terræ, id est, quatenus Eze-
chiam regem mitem et sanctum cum po- D
pulo suo de manu Assyriorum erueret.

(10) *Quoniam cogitatio hominis,* id est 11
cor et meditatio cordis regis Ezechiæ et
cujuslibet servi ipsius, eum in virtutibus
sequentis, *confitebitur tibi* confessione lau-
dis, gratias tibi agendo de liberatione tam
gratiosa ; *et reliquiæ cogitationis,* id est
memoriæ hujus facti, nascentes in ipso
Ezechia ac populo suo, posterisque eorum,
ex prima cogitatione facti istius, *diem fe-*
stum agent tibi, id est, occasio erunt, ut
solenniter recolatur liberatio talis a popu-
lo Ezechiæ, imo et ab aliis qui norunt tam
mirabile opus : quia nos omnes hoc mira-
culum audientes, diem quodammodo fe-
stum agimus, contemplando et admirando
Deum in opere tam præclaro.

Deinde Propheta alloquitur populum Ju-
dæorum ab Assyriis liberatum, quatenus
Deo sint grati, aitque : (11) *Vovete* pro gra- 12
tiarum actione vota spontanea, *et reddite,*
id est, vota persolvite, *Domino Deo vestro,*
omnes qui in circuitu ejus affertis munera,
id est, qui ex omni terra circa Jerusalem
et in gyro ipsius ac templi, in quo Deus
esse et habitare asseritur, convenitis, ut
Domino hostias immoletis : Domino, in-
quam, (12) *Terribili et,* pro id est, *ei qui* 13
aufert spiritum principum, occidendo ma-
gnos sicut et parvos, *terribili apud reges*
terræ, qui audientes dejectionem Senna-
cherib, Deum Israel formidabant. Unde et
Nabuchodonosor ait : Nunc igitur laudo, *Dan.* iv, 34.
magnifico et glorifico Regem cœli, quo-
niam omnia opera ejus sunt vera. Et Da-
rius : Paveant, inquit, habitantes in uni- *Ibid.* xiv, 42.
versa terra Deum Danielis, quia ipse est
liberator et salvator, faciens signa et mi-
rabilia in cœlo et in terra.

ARTICULUS XLVI

EXPOSITIO MORALIS EJUSDEM PSALMI SEPTUAGESIMI QUINTI.

JUXTA intellectum autem moralem, ex- A
ponendus est psalmus hic de statu Ec-
clesiæ christianæ, videlicet de quolibet
homine, populo, seu communitate christi-
fideli, a multis periculis liberata, atque
ex hoc Deum magnifice collaudante, et
alios ad sanctam devotionem ac gratitu-
dinem invitante. Eritque sensus tituli su-
1 perius positi, talis : *Psalmus Asaph,* id est
congregationi fidelium, significatæ per
Asaph, conveniens, atque *in finem* (qui
Christus est) tendens ac dirigens *in lau-*
dibus, ita ut ipsa Ecclesia ex promptitudi- B
ne voluntatis et impetu sanctæ dilectionis,
II *Cor.* IX. 7. Deo laudes concinat, et non ex tristitia seu
necessitate, quoniam hilarem datorem di-
ligit Deus : estque psalmus iste *canticum,*
id est laus spiritualis jucunditatis, *ad As-*
syrios, id est ad dirigentes, eos videlicet
qui cor suum ad Dominum dirigunt. As-
syrii namque, dirigentes interpretantur.
2 Ait itaque : *Notus in Judœa Deus.* Hoc
modo ad litteram accipi nequit pro tem-
pore isto, quia et terra Judææ jam a Sar-
racenis (proh dolor!) inhabitatur, et populus C
Judæorum Deum verum ignorat : quemad-
Joann. VIII. 19. modum Judæis locutus est Christus, Neque
me scitis, neque Patrem meum ; et alibi,
Ibid. 54, 55. Est Pater meus, quem vos dicitis, quia
Deus vester est, et non cognovistis eum.
Quæ est ergo Judæa, in qua modo veraci-
ter notus est Deus, nisi christiana Eccle-
sia, in Deum corde credens, eumque ore
confitens, atque operibus bonis honorans?
De hac quippe Judæa ait beatissimus evan-
I *Joann.* V. 20. gelista Joannes : Scimus quoniam Filius
Dei venit, et dedit nobis sensum, ut co- D
gnoscamus Deum verum. Unde Christus
Joann. XVII. 25, 26. testatus est : Pater juste, mundus te non
cognovit ; ego autem te cognovi, et notum
feci eis, scilicet quos dedisti mihi, nomen
tuum. Judæa enim interpretatur confes-
sio. Ecclesia autem Domino verissime con-
fitetur, quoniam ipsa sola de Deo veraciter
sentit per catholicæ fidei veritatem, agno-
scens Deum unum ac trinum, Dei Unige-
nitum incarnatum, nostram beatitudinem
in Dei visione esse repositam. *In Israel,*
id est in homine seu populo, Deum per
fidem sinceram contemplante, *magnum*
nomen ejus, id est, magnificum reputatur
et gloriosum, et incomparabile esse co-
gnoscitur nomen Dei seu ipsemet Deus,
qui de se ipso alio loco ait : Rex magnus *Malach.* I, 14, 11.
ego sum, et magnum nomen meum in
gentibus.
Et factus est in pace locus ejus : id est, 3
per pacem disponitur, aptatur et dignifi-
catur rationalis creatura, ut in ea habitet
Deus, qui de ipso per Isaiam locutus
est : Super quem requiescet spiritus meus, *Is.* LXVI, 2.
nisi super quietum et humilem? Quietus
autem pacificus est, quoniam pax est qui-
es mentis. Est enim pax tranquillitas bene
ordinati cordis : dum scilicet caro servit
ac paret spiritui, sensualitas rationi, et
ratio Deo, ita ut semper inferius suo su-
periori prompte obediat. In anima hanc
pacem sortita Deus libenter moratur : de
quo Paulus ait, In pace vocavit nos Deus ; I *Cor.* VII, 15.
et iterum, Non est, inquit, dissensionis *Ibid.* XIV, 33.
Deus, sed pacis. Hæc siquidem pax facit
hominem filium Dei, juxta illud : Beati *Matth.* V, 9.
pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. In
homine ergo pacifico, tanquam in filio
dilecto, habitat Deus : idcirco omni Chri-
stiano, et maxime religiosis et solitariis,
summe studendum est ut veram atque in-
ternam pacem stabiliter et immobiliter,
quantum fieri potest, possideant. Propter

Hebr. XII, 14, 15. quod monet Apostolus : Pacem sequimini A cum omnibus et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum, contemplantes ne qua radix amaritudinis sursum germinans im- Rom. XII, 18. pediat. Et alibi : Si fieri potest, quod in vobis est, cum omnibus hominibus pacem habete. In pace enim splendide requiescit omnis anima sancta, in præsenti degens exsilio, secundum quod Dominus apud Is. XXXII, 18. Isaiam asserit : Sedebit populus meus in pulchritudine pacis. Denique, quantum appetenda sit omni Christiano hæc pax, constat ex eo, quod Christus ante passi- B onem discipulos mittens, præcepit eis ut pacem ante omnia hominibus imprecaren- Luc. X, 5. tur : In quamcumque, inquiens, domum intraveritis, primum dicite, Pax huic domui. Post resurrectionem quoque apparens discipulis, pacem primitus annun- Ibid. XXIV, 36. tiavit, dicendo, Pax vobis. Sed et omnes Apostoli qui scripserunt epistolas, nonne in salutationibus suis pacem singulariter eis quibus scribunt, desiderant, dicentes, Gratia vobis et pax, aut simile aliquid? Omnem ergo perturbationem discordiam- C que vitemus, quatenus Deum pacis intra nos commanentem habere possimus.

Et habitatio ejus, scilicet Dei, est *in Sion,* id est in Ecclesia christiana, seu quolibet homine Deum fideliter speculante. His enim ait Salvator in Evangelio : Matth. XXVIII, 20. Ego vobiscum sum cunctis diebus; et, Ad Joann. XIV, 23. eum veniemus (ego et Pater) et mansionem apud eum faciemus. Sion namque speculatio interpretatur : et certum est, omnem speculativam animam inhabitari per sanctam atque altissimam Trinitatem. D

4 *Ibi,* videlicet in homine virtuoso atque Ecclesia, Deus per gratiam suam *confregit,* destruxit, et exstirpavit *potentias arcuum,* id est vires fallacium suggestionum diaboli, atque occultas insidias doli humani; *scutum,* id est excusationem propriæ culpæ, qua se contra corripientem defendit peccator; *gladium,* id est manifestam resistentiam, qua homo Deo repugnat, veritatem impugnat, superiori suo resistit; *et bellum,* id est inobedientiam seu rebellionem, qua contra spiritum caro Galat. V, 17. concupiscit atque luctatur. Omnia mala hæc Deus per gratiam suæ pietatis expellit ab homine, quoniam ei proprium est peccata auferre et impium justificare, sicut Job ait : Quis potest facere mundum de Job XIV, 4. immundo? Nonne tu qui solus es? Potest quoque per arcum intelligi delectatio subita, quæ ad similitudinem arcus improvise ferit, ac repente occidit; per scutum autem, perversa voluntas, qua se armat injustus ad vitia; per gladium vero, operatio vitiosa, qua se homo actualiter perimit; per bellum quoque, consuetudo peccandi, qua contra legem divinam peccator incessabiliter pugnat. De his enim, qui his vitiis obnoxii sunt, alibi scriptum est : Væ eis, quoniam contra Deum est manus Mich. II, 1. eorum.

Illuminans tu, Deus, *mirabiliter,* id est 5 supernaturaliter, *a montibus æternis,* id est ab angelicis spiritibus seu per angelos sanctos, Ecclesiam militantem. Quemadmodum enim gloriosissimus theologorum princeps Dionysius docet, hierarchiam ecclesiasticam seu militantem Ecclesiam Deus gubernat per hierarchiam angelicam, quia et singulis hominibus adsunt, prosunt, et præsunt angeli singuli. Regna quoque Archangelos habent præsidentes; et ipsa universalis Ecclesia Michaelem, paradisi præpositum, creditur habere rectorem, quemadmodum olim Synagoga, cujus Mi- Dan. X, 21. chael princeps fuisse refertur. Per hos montes, divinitus copiosissime illustratos, illuminat Deus corda humana, mittens nobis per eos gratiam sui auxilii, directionemque mentis in omnibus. Unde, secundum Dionysium, multi gentilium per illuminationem angelicam ad fidem conversi sunt, atque ad unius Dei cultum, etiam ante legem scriptam. Alii autem exponunt hunc locum de Apostolis, per quorum prædicationem Deus mundum mirabiliter illustravit, convertendo eum ad fidem per multa miracula. Dicunturque sancti Apostoli, montes, propter excellentiam gratiæ, eminentiam vitæ, et altitudinem sapientiæ;

vocantur quoque, montes æterni, quoniam A
sunt cum Christo æternaliter regnaturi.
6 *Turbati sunt omnes insipientes corde,* id
est, universi qui vel angelicæ inspirationi,
vel apostolicæ prædicationi non consen-
serunt, mentis deordinationem, inquietu-
dinem, et veræ pacis carentiam, tumultum
vitiorum, et strepitum passionum incide-
runt. Propterea *dormierunt somnum suum,*
id est somnum peccati : de quo clamat
Ephes. v, 14. Apostolus, Surge, qui dormis ; et rursus,
Rom. XIII, 11. Tempus est, nos jam de somno surgere.
Hunc somnum dormire, est in rebus car- B
nalibus, transitoriis, caducis et vanis, de-
lectari, quiescere, aut finaliter perdurare.
Vel sic : Dormierunt somnum suum, id
est, miserabilem mortem gustaverunt, mo-
riendo in vitiis. Sive autem exponatur de
somno peccati, sive de somno mortis, con-
venienter adjectum est, Suum, ita ut insi-
pientes dormisse somnum suum narrentur.
Est enim et duplex somnus justorum : vide-
licet somnus sanctæ contemplationis, seu
internæ quietis ac interioris virtutis in
Ps. IV, 9. Domino : de quo dictum est supra, In pace C
Gen. II, 21. in id ipsum dormiam ; et in Genesi, Immi-
sit Dominus soporem in Adam. Est quoque
et somnus beatæ mortis, qui appellatur
natale Sanctorum : de quo in Actis dictum
Act. VII, 59. est, Quum hæc dixisset Stephanus, obdor-
mivit in Domino. *Et nihil invenerunt om-
nes viri divitiarum,* id est avari, *in ma-
nibus suis,* id est in operibus suis : quia in
hora mortis suæ, itemque in die judicii,
ab omni opere bono ac meritorio inveni-
untur inanes et vacui ; nec tunc prosunt
eis divitiæ, deliciæ, et bona hujus momen- D
Sap. V, 8, 9. taneæ vitæ. Propter quod dicunt : Quid
nobis profuit superbia? aut quid divitia-
rum jactantia contulit nobis ? Transierunt
omnia illa tanquam umbra. Et rursus scri-
Job XXVII, 19, 20. ptum est : Dives quum dormierit, nihil
secum auferet. Apprehendet eum quasi
Jacob. V, 1-3. aqua inopia. Unde et alibi habetur : Agite
nunc, divites, plorate, ululantes in mise-
riis quæ advenient vobis. Divitiæ vestræ
putrefactæ sunt, et vestimenta vestra a
tineis comesta sunt. Aurum et argentum
vestrum æruginavit, et ærugo eorum in
testimonium vobis erit, et manducabit car-
nes vestras sicut ignis.
Ab increpatione tua, id est de ipsa tua 7
castigatione seu disciplina, et de tua ex-
hortatione, comminatione, correptione et
prædicatione, o *Deus Jacob, dormitaverunt,*
id est, non sunt emendati, nec ad virtutes
evigilaverunt, sed in peccato obdormie-
runt, *qui ascenderunt equos,* id est, qui
temporales honores, dignitates, prælatio-
nes et pompas dilexerunt. Increpat enim
Deus peccatores per flagella et exhortatio-
nes sacræ Scripturæ; sed quidam inde ob-
durantur, unde merito corrigerentur, sicut
de talibus per Aggæum Dominus ait : Per- *Agg.* II, 18.
cussi vos vento urente et aurugine et gran-
dine; et non fuit ex vobis qui reverteretur
ad me, dicit Dominus. Vel, Qui ascende-
runt equos, id est, qui in fortitudine equi
confisi sunt magis, quam in auxilio Dei.
Propter quod talibus dicitur in Isaia : Di- *Is.* XXX, 16.
xistis, Ad equos fugiemus : ideo fugietis.
Et super veloces ascendemus : ideo velo-
ces erunt qui persequentur vos. Et nobis
per Osee consulitur : Convertimini ad Do- *Osee* XIV, 3, 4.
minum, et dicite ei, Super equos non as-
cendemus : non quod bestiam quæ equus
nuncupatur ascendere culpa sit, sed vel
in equo confidere, vel in altum elationis
se ipsum erigere, et contra Deum cervi-
cem protendere, nefas est.
Tu terribilis es : quemadmodum in Ec- 8
clesiastico inducitur : Ecce cœlum et cœli *Eccli.* XVI, 18-20.
cœlorum, abyssus et universa terra, et om-
nia quæ in eis sunt, in conspectu Dei com-
movebuntur; et quum conspexerit ea Deus,
tremore concutientur. Et in omnibus his
insensatum est cor hominis, Deum non
formidantis. Job quoque : Potestas et terror *Job* XXV, 2.
apud ipsum sunt, qui facit concordiam in
sublimibus suis. *Et quis resistet tibi?* Nul-
lus utique, quoniam tu ipse apud Isaiam
locutus es : Consilium meum stabit, et *Is.* XLVI, 10.
omnis voluntas mea fiet. Et scriptura alia
testatur : Deus cujus iræ resistere nemo *Job* IX, 13.
potest, sub quo curvantur qui portant or- *Ibid.* XXIII, 13, 15.
bem. Propterea beatissimus Job ait : Deus

solus est, et cogitationem ejus nemo aver- A
tere potest; idcirco a facie ejus turbatus
sum, et considerans eum, timore sollicitor.
Maxime autem in futuro judicio Deus ap-
parebit terribilis, in tantum ut dicat Apo-
Hebr. x, 31. stolus : Horrendum est incidere in manus
Dei viventis. *Ex tunc,* id est ex tempore
quo per gratiæ tuæ justam subtractionem
turbati sunt omnes insipientes corde, et
dormierunt somnum suum, etc., *ira tua,* id
est ultio tua, cœpit apparere. Gravissima
namque ira Dei in hac vita, est peccatorem
relinquere in suo errore : et ita, dum im- B
pius in vitiis perseverat, ira Dei in eo ap-
II *Mach.* vi, 13. paret. Hinc enim conscriptum est : Etenim
multo tempore non sinere peccatoribus ex
sententia agere, sed statim ultiones ad-
hibere, magni beneficii est indicium. Vel,
Ex tunc, id est ex tempore novissimi diei,
in æternum apparebit ira tua perfecta in
Rom. ix, 22. damnatis, quia ipsi sunt vasa iræ, secun-
dum Apostolum.

9 *De cœlo auditum fecisti judicium :* id
est, de ore Christi et Apostolorum sancto-
rum ac aliorum prædicatorum fidelium, C
qui omnes cœli dicuntur propter vitam
suam angelicam et conversationem cœle-
stem, audiri fecisti, o Deus Trinitas, judi-
cium discretionis, quo separas in præsenti
electos a reprobis vita et moribus. Chri-
stus enim atque discipuli ejus prædicave-
runt ac docuerunt, quomodo Deus quos-
dam ab æterno prædestinasset, et aliquos
odisset, et nunc quotidie inter illos discer-
neret, hos misericorditer adspiciendo, illos
autem juste spernendo. Hoc vero judicium
tempore Christi in exordio evangelicæ præ- D
dicationis cœpit præcipue innotescere, quo-
niam tunc maxime apparere cœpit, qui es-
sent electi, et qui præsciti. Propter quod
Joann. xii, 31. dixit Salvator : Nunc judicium est mundi.
Et hoc quare, subjungit : Nunc princeps hu-
jus mundi ejicietur foras, videlicet ex cor-
dibus electorum, ut pateat qui ad Deum
pertineant. Vel : De cœlo, id est per illu-
minationem cœlestem, seu Spiritus Sancti
inspirationem, auditum fecisti judicium,
quod in fine mundi futurum est : quo-
niam ipsi Apostoli et successores ipsorum,
ac præcessores sancti Prophetæ, concordi-
ter docuerunt et hominibus nuntiaverunt
istud finale judicium. Vel : De cœlo audi-
tum fecisti judicium, id est, audire facies,
quando ipse Dominus in jussu et in voce *I Thess.* iv, 15.
Archangeli et in tuba Dei descendet de
cœlo, et tuba canet, dicens : Surgite, mor- *I Cor.* xv, 52.
tui, venite ad judicium. Sed et quando
ipse Christus sententiam proferet, dicens,
Ite, maledicti, in ignem æternum ; et, Ve- *Matth.* xxv, 41, 34.
nite, benedicti Patris mei ; Deus Trini-
tas auditum faciet judicium, quod ipse
intra se de universis concepit : cujus ju-
dicii exsecutor vel prolator est Christus
ut homo.

Terra tremuit et quievit, quum exsur- 10
geret in judicium Deus. Hoc diversimode
accipi potest. In adventu enim Christi ad
judicium, omnes homines in terra exsi-
stentes terrebuntur; sed boni ab hoc terro-
re cito quiescent, quoniam Deus judicabit
pro eis. Impii quoque quiescent a pristi-
nis vitiis, quoniam amplius deliciari non
poterunt. De hac enim quiete apud Isaiam
prædictum est : Quiescite agere perverse. *Is.* i, 16.
Vel ipsum elementum terræ tunc tremet,
id est, ad similitudinem trementis se ha-
bebit, propter ignem conflagrationis et im-
petum fluctuum maris; et quiescet ab hac
agitatione, quoniam facto judicio tempus
et motus cœli cessabunt, et terra splende-
bit ut aurum. Sic ergo, *Terra tremuit et
quievit,* id est, contremiscet atque quie-
scet, *quum exsurgeret in judicium Deus,*
id est, dum Christus ad judicandum veni-
et cum omnibus incolis cœli, juxta illud
Isaiæ : Dominus ad judicium veniet cum *Ibid.* iii, 14.
senioribus populi sui et principibus ejus ;
ut salvos faceret, id est, quatenus ab omni
corruptione, mortalitate, molestia salvet,
omnes mansuetos terræ, id est homines
mites, qui iram refrenant. — Potest quo-
que exponi de Christo resurgente. Nam, ut
dicit Matthæus, Christo resurgente, terræ
motus factus est magnus. Angelus enim *Matth.* xxviii, 2.
Domini descendit, etc. Ab hoc autem motu
terra quievit, quum exsurgeret Deus Dei

Filius, scilicet Christus, a morte in judicium, id est, ut suo tempore judicet mundum, qui est judicatus a mundo, et ut judicaret Judæos.

11 *Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi :* id est, prima occupatio seu principalis exercitatio cordis hominis virtuosi, laudabit te, et accusabit se : sicque implebit illud Evangelii, Primum quærite regnum Dei ; *et reliquiæ cogitationis,* id est ceteræ meditationes ex hac prima occupatione nascentes, *diem festum agent tibi,* id est, mentem implebunt bonis considerationibus, quibus intenta tibi solenniter vacabit et inhærebit, tempusque festive et fructuose expendet. Dum namque homo Deo primo confitetur sua beneficia, et mox memor efficitur peccatorum suorum : tunc anima ejus impletur splendoribus gratiæ, perpenditque homo quantam beatitudinem peccando amisit, quantam miseriam incidit, pœnamque promeruit, quam viliter tempus expendit, quam grave peccatum sit ingratitudo, quam clemens est Deus qui sibi tam diu pepercit, et gratiam conversionis modo largitus est ; multaque alia considerat anima sic conversa.

Matth. VI, 33.

12 *Vovete,* id est, consulo vobis ut voveatis, vel in susceptione sacri Ordinis, vel in ingressu religionis, vel aliud aliquid ad Dei honorem agendo vel dando ; *et reddite,* id est, jubeo ut reddatis *Domino Deo vestro.* Vovere enim, consilium est, quia ad supererogationem pertinet ; solvere autem vota, præceptum, quemadmodum Moyses asserit, Quod semel egressum est de labiis tuis, observabis, et facies sicut promisisti Domino Deo tuo : imo et cito reddendum est, secundum quod in Ecclesiaste habetur : Si quid vovisti Domino, ne moreris reddere ; displicet enim ei stulta et infidelis promissio. Ideo Thomas affirmat, quod votum plus obligat quam juramentum. Denique multo perfectius est, et magis meritorium, bonum ex voto facere, quam sine voto : sicut et majus est, dare arborem cum fructu, quam fructum tantum. Voluntas namque est veluti arbor, unde fru-

Deut. XXIII, 23. *Eccle.* V, 3.

A ctus boni et mali, id est opera virtuosa ac vitiosa, nascuntur. Qui ergo promittit, voluntatem ipsam Deo offert et obligat ; ostenditur quoque homo talis magis promptus et ardens ad Dei obsequium, quam non promittens. Sed et ipsum votum seu promissio, quum sit actus virtutis quæ latria dicitur, magnum recipit præmium : sicque ex voto operans, dupliciter promeretur, videlicet ratione voti, et item ratione operis boni. Sunt autem quædam vota cunctis communia, sine quibus nemo potest salB vari, sicut in fonte Baptismi promittimus credere, et operibus Satanæ renuntiare : et ista cadunt sub præcepto sicut Baptismus. Alia vero sunt specialia vota, quemadmodum votum castitatis, paupertatis, etc. : et ista ante promissionem sunt in consilio ; vota autem emissa, sunt sub præcepto. Sic ergo, *vovete et reddite Domino Deo vestro,* o *omnes* fideles, *qui in circuitu ejus affertis munera,* id est, qui ex omni parte ad Deum confluitis, atque per modum coronæ ad Deum acceditis : qui C utique est in medio vestrum ; non tamen sic sunt omnes homines in circuitu Dei, quasi Deum intra se claudant ac terminent, quoniam ipse immensus est. Cetera patent ex præcedenti explanatione.

Matth. XVIII, 20.

Ecce psalmum jucundum, amœnum, et Dei laudibus plenum audivimus : quem decet nos cum interna dulcedine, cordiali lætitia, et intellectu intento proferre, quatenus nos ipsi et unusquisque nostrum esse queat *Judæa,* Domino fide et opere confitendo, *Israel,* gloriam ejus revelata D facie speculando : et ita corde pacifico et sincero, præparemus Domino habitationem in nobis.

II Cor. III, 18.

PRECATIO.

Deus, scrutator renum et cordium, cui omnis confitetur cogitatio hominum, mentium nostrarum infirma benedictionis tuæ virtute corrobora : ut quæ justa et pia sunt, cogitemus, et vota fidelia recte vivendo, tibi Domino Deo nostro reddamus.

ARTICULUS XLVII

EXPLANATIO PSALMI SEPTUAGESIMI SEXTI : VOCE MEA AD DOMINUM CLAMAVI.

DECLARANDUS nunc psalmus, hoc titulo A
1 præsignatur : *In finem, pro Idithun, psal-*
mus Asaph. Idithun interpretatur transi-
liens, Asaph autem congregatio. Est igitur
sensus : Psalmus Asaph, id est tractatus
iste congregationi fidelium, puta Eccle-
siæ, competens, atque in finem, qui Chri-
stus est et vita æterna, nos dirigens, scri-
ptus ac editus est pro Idithun, id est pro
viro perfecto, universa caduca, omnia va-
na, cuncta transitoria, creata atque finita
transiliente, parvi pendente et contem-
nente, et sola divina, æterna, cœlestia, vel
potius ipsum supersimplicem Deum sum-
me et unice concupiscente. Vere equidem,
quemadmodum beatissimus Augustinus fa-
tetur, sentire, gustare, seu intellectualiter
sapere nequit hujus psalmi virtutem ac
sensum, nisi qui hoc modo invenitur tran-
Philipp. III, 8. siliens, qui omnia cum Apostolo arbitra-
tur ut stercora, ut Christum lucrifaciat.

LOQUENS ergo Propheta in persona
2 viri justi sive Ecclesiæ, ait : (1) *Voce*
mea ad Dominum clamavi, id est, voce C
cordi meo consentiente, voce attenta et
propria, non aliena, ad Dominum clama-
vi, non tam alto sono, quam magno affe-
ctu : nisi quod forte ex desiderio ferventi
prorumpit homo in clamorem vocalem.
Clamavi ergo ardenter orando, non quasi
Deus longe distaret a me, aut suscitandus
esset meo clamore, quum ipse ubique ex-
sistat, et omnia distincte agnoscat ; sed
clamavi, quatenus Deus conspiciens me
facere quod in me est, et studii ac deside-
rii mei impetum cernens, statim mihi at- D
Job VIII, 5, 6. tendat : quemadmodum scriptum est, Si
Omnipotentem fueris deprecatus, et mun-
dus ac rectus incesseris, statim evigilabit
ad te. *Voce mea* interiori seu exteriori, *ad*
Deum clamavi, ipsum solummodo invo-
cando, in eum sperando, et non aliud ab
ipso, nisi ipsum petendo, et ea quibus in-
digeo, ad hoc quod ad eum pertingam :
nec inaniter feci hoc, quia *et intendit mi-*
hi Deus, considerando clementer precem
meam, et eam exaudiendo. Ostendit ergo in
me verum esse quod ait Scriptura : Quis Eccli. II, 12.
invocavit Deum, et despexit illum ? Atque
in Evangelio : Omnia quæcumque petitis, Marc. XI, 24.
credite quia accipietis, et evenient vobis.
B Porro in hoc versu et in sequentibus pro-
fitetur vir justus fructum suæ orationis et
studium suæ devotionis, quatenus nobis
exauditionis fiduciam præstet, nosque ad
sanctæ conversationis et intimæ exercita-
tionis exercitia incitet et inflammet.
(2) *In die tribulationis meæ,* id est tem- 3
pore adversitatis, persecutionis seu tenta-
tionis, *Deum* in adjutorem et salvatorem
exquisivi, id est, eximio modo diligenti-
que studio expetivi, *manibus meis* corpo-
ralibus ad cœlos expansis : quemadmodum
ait Jeremias in Threnis, Levemus corda Thren. III, 41.
nostra cum manibus in cœlum. Vel, Mani-
bus meis, id est operibus bonis, quæ vim
sortiuntur orationis, quia non cessat ora-
re, qui non cessat bene agere. *Nocte,* id
est tempore nocturno, quod ad orandum
convenientissimum est, propter cessatio-
nem exteriorum strepituum, atque vaca-
tionem sensuum exteriorum. Propter quod
Isaias : Anima mea, inquit, desideravit te Is. XXVI, 9.
in nocte. Et Jeremias : Consurge, lauda in Thren. II, 19.
nocte, in principio vigiliarum. Vel, Nocte,
id est in vita præsenti, quæ per compara-
tionem ad diem æternitatis vitamque fu-
turam, nox potius appellatur quam dies.
Sic vero oravi *contra eum,* id est, dirigendo

oculos meos ad locum mihi ex adverso A
seu in opposito situm, in quo habitat
Deus, videlicet ad cœlum empyreum, quod
est contra me, quia est sursum, et ego de-
orsum. Vel, Contra eum, id est coram eo,
constituendo me ipsum in præsentia Dei,
eumque velut præsentem precando : se-
III *Reg.* xvii, 1. cundum quod ait Elias, Vivit Dominus, in
cujus conspectu sto hodie. Nam loco ejus
quod hic dicitur, Contra eum, alia transla-
tio habet, Coram eo. *Et non sum deceptus,*
id est, fraudatus non sum spei meæ effe-
ctu, sed verum esse expertus sum, quod B
Matth. vii, 8; *Luc.* xi, 10. in Evangelio scriptum est : Omnis qui
petit, accipit ; et qui quærit, invenit ; et
pulsanti aperietur. Sacra Scriptura nemi-
Luc. xvi, 17; *Matth.* v, 18. nem fallit, sed possibilius est cœlum et
terram transire, quam unum apicem de
lege perire, ut ait Salvator. Quoniam er-
go divina Scriptura frequenter promittit
Deum adesse omnibus invocantibus eum,
palam omnino est, nullum invocantium
Deum decipi posse, si tamen oret sicut
orandum est. Quomodo enim orandum sit,
Luc. xviii, 1. Christus ostendit : Oportet, inquiens, sem- C
per orare, et non deficere. Et istud cer-
tissime credere atque sperare debemus, et
ex tam certa atque fideli fiducia Deum
Jacob. i, 5-7. rogare; sicque nequaquam fallemur : quan-
to enim fiducialius exoramus, tanto liben-
tius liberaliusque exaudit nos.

Consequenter inducit saluberrimum do-
cumentum et institutionem perfectam, qua
homo divina exauditione, consolatione et
perpetua inhabitatione dignus efficitur.
(3) *Renuit consolari anima mea,* id est, in
præsenti sæculo ærumnoso, afflictionibus D
pleno : in quo ego multipliciter tribulor,
temporalia amittendo, corporaliter infir-
mando, tentationes varias incidendo, pro
peccatis meis ac alienis plorando, et maxi-
me quoniam minus quam cupio, in spiri-
tualibus bonis proficio, sæpius cado, gratiæ
minorationem sustineo, internæ consola-
tionis atque fervoris suspensionem incur-
ro, menteque durus ac sterilis fio ; sed in
tantis miseriis nolo consolationem vilem
Philipp. iii, 8. recipere, contemno in temporalibus exsul-
tare, sperno humana solatia, inania verba,
gesta scurrilia, atque ob Dei mei super
omnia prædilecti amorem, omnem adulte-
rinam lætitiam respuo, confidens et præ-
stolans eum reversurum ad me, et animam
meam, ejus amore afflictam et languidam,
clementissime consolaturum. Istud autem
est signum perfecti atque sinceri amoris,
omnem consolationem dilecto contrariam
aspernari, ejusque reditum longanimiter
præstolari. Unde dilectæ amatrici dicitur
per Osee : Dies multos exspectabis me, et *Osee* iii, 3.
non fornicaberis, et non eris viro. Apud
eumdem Osee quoque Dominus ait : Popu- *Ibid.* xi, 7.
lus meus pendebit ad reditum meum. Qui
talis est, potest dicere illud Ecclesiastæ :
Risum reputavi errorem, et gaudio dixi, *Eccle.* ii, 2.
Quid frustra deciperis ? Ideoque Salomon
iterum profitetur : Melius est ire ad do- *Ibid.* vii, 3.
mum luctus, quam ad domum convivii. In
illa enim finis cunctorum admonetur ho-
minum, et vivens cogitat quid futurum
sit. Porro consolationem habentibus in di-
vitiis, deliciis, honoribus, domibus, fami-
liis atque similibus mundi hujus stultitiis,
ait Christus : Væ vobis divitibus, qui habe- *Luc.* vi, 24.
tis consolationem vestram. Hæc autem ad
religiosos et solitarios tanto amplius per-
tinent, quanto ipsi ad eminentiorem Divi-
nitatis dilectionem tenentur. Ipsorum enim
est, in solo Domino delectari.

Memor fui Dei, bonitatem ipsius contem- 4
plando, beneficia ejus recolendo, promissa
ipsius exspectando, *et delectatus sum,* in-
tellectuali delectatione ex hujusmodi spe-
culatione ; *et exercitatus sum,* id est, occu-
pavi me ipsum in laudibus atque operibus
Dei : quoniam caritas otiosa non est ; *et
defecit spiritus meus :* vel quoniam Deum
digne laudare, sufficienter cognoscere, ple-
ne amare, efficaciter honorare non valuit ;
vel quoniam ex magna atque ecstatica ele-
vatione seu raptu in Deum, a semetipso
alienatus est, id est, ab exteriorum sen-
suum operatione abstractus, et in Deum
omnino absorptus, sicut sæpius contingit
devotissimis pueris Domini Salvatoris, qui-
bus Deus ostendit divitias gloriæ suæ. *Rom.* ix, 23.

5 (4) *Anticipaverunt vigilias oculi mei :* id A
est, ante lucem surrexi, seu tempus quo
alii surgunt, præveni, quatenus Deum ora-
rem, laudarem et contemplarer : quemad-
Eccli. xxxix, 6. modum in Scriptura habetur, Justus cor
suum tradet ad vigilandum diluculo ad
Dominum. Hoc in amorosis famulis Chri-
sti efficit æstuans amor, qui separationis
impatiens est, semperque ad unionem et
amplexum Dilecti suspirat. Ignorat siqui-
dem tarda molimina benedicti Creatoris
dilectio fervida, quia de ea veraciter scri-
Cant. viii, 7, 6. ptum est : Aquæ multæ non poterunt ex- B
stinguere caritatem. Lampades ejus, lam-
pades ignis atque flammarum. *Turbatus
sum* ex consideratione peccatorum meo-
rum, quibus intus commaculor, et laque-
orum seu periculorum, quibus foris cir-
cumdor ; *et non sum locutus,* id est, præ
nimia confusione os meum ad Dominum
aperire ausus non fui : secundum quod in
I *Esdr.* ix, 6. primo libro Esdræ habetur : Deus meus,
confundor et erubesco levare faciem meam
ad te,quoniam iniquitates nostræ multipli-
catæ sunt super caput nostrum, et delicta C
nostra creverunt usque ad cœlum. Simi-
Dan. iii, 33. liter tres pueri loquebantur in camino : Et
nunc non possumus aperire os ; confusio
et opprobrium facti sumus. Verumtamen
non debet homo in tali formidine diu per-
sistere, ne desperet : talia enim dicuntur
ad insinuandum gravitatem nostrorum fa-
cinorum. Vel, Non sum locutus, excusan-
do me ipsum, aut aliis mea scelera im-
ponendo, aut humanam refocillationem
quærendo. Vel, Non sum locutus, aliis con-
siderationum mearum secreta pandendo ; D
Is. xxiv, 16. sed feci quod ab alio dictum est, Secretum
meum mihi, secretum meum mihi.

6 (5) *Cogitavi dies antiquos,* id est, histori-
as veteres et opera Dei ab exordio mundi,
cursumque sæculi usque ad tempus jam
instans recolui : juxta quod Ecclesiasticus
Eccli. xxxix, 1. dicit, Sapientiam omnium antiquorum ex-
quiret sapiens, et in Prophetis vacabit. Sed
quia inveni omnia quæ sub sole geruntur
Rom. viii, 20. vanitati subjecta, idcirco *et annos æter-
nos in mente habui,* id est, statum sæcu-
li futuri, et diem quo vivunt electi cum
Deo, reprobique in inferno, corde revolvi,
quatenus ex consideratione æternarum læ-
titiarum in patria, perpetuorumque tor-
mentorum in gehenna, contemnerem uni-
versa quæ modo delectant, patienterque
ferrem quæcumque temporaliter gravant.
O quam salubris est cogitatio talis ! Si
enim æternorum horum annorum longitu-
dinem perpendamus, momentaneam arbi- II *Cor.* iv, 17.
tramur vitam præsentem, quantumcumque
protractam ; sicque in ejus contemptum
atque in futuræ vitæ amorem accendi-
mur : imo si quis a protoplasti parentis
tempore usque in præsens vixisset, nonne
omne tempus præteritum velut momen-
tum videbitur, præsertim si ad futuræ vi-
tæ æternos annos comparetur ? Cordialiter
ergo et præcordialissime penitus conside-
remus præsentis vitæ brevitatem, gaudio-
rum mundi fallaciam, hujusque status in-
finita pericula. Habeamus insuper in mente
æternos annos qui restant, contemplando
solatia electorum, atque supplicia repro-
borum : hisque pensatis, eligamus quod
nobis amplius expedire censemus, vel nunc
gaudere cum sæculo, et postmodum æter-
naliter cruciari cum reprobis in inferno,
vel nunc sectari vestigia Christi, et paulo
post possidere gaudia cœli. Hinc quippe
sapientissimus Salomon loquitur : Si mul- *Eccle.* xi, 8.
tis annis vixerit homo, et in his omni-
bus lætatus fuerit, meminisse debet tene-
brosi temporis et dierum multorum, qui
quum venerint, vanitatis arguentur præ-
terita.

(6) *Et meditatus sum nocte cum corde* 7
meo : id est, intellectu meo non vana et
frivola atque illicita cogitavi, sed in lege
Domini versatus sum, discutiendo et intu-
endo qualiter æternos annos miserorum
possem evadere, annosque æternos Beato-
rum in patria adipisci ; *et exercitabar,* id
est, mentaliter ac seriose occupabar in his,
et scopebam spiritum meum, id est, ani-
mam meam discussi, conscientiam exami-
navi, et quidquid dignum erat remorsu,
ejeci, mundavi, ac vitare decrevi.

Prov. I, 28; Sed quoniam Deus non semper exaudit A
Mich. III, 4. hominem tam cito ut cupit, sed vicissim
satis diu eum affligi permittit, propterea
subditur vox justorum, qui in tali dilatio-
ne propter pœnarum ac persecutionum
gravitatem, ex humana fragilitate conque-
8 runtur et dicunt : 7 *Numquid in æternum*
projiciet Deus preces meas, ipsas non ex-
audiendo, nec me ad gratiam desideratam
perducendo? Hic enim est modus loquendi
afflictorum : quibus duratio modica, vide-
tur longa ; longa vero, æterna. Unde bea-
Job XXX, 20. tus Job ait : Clamo ad te, et non exaudis B
me ; sto, et non respicis me. *Aut non ap-*
ponet ut complacitior sit adhuc? id est,
numquid Deus semper æque crudelis et
durus erit, nec poterit aliquo modo placa-
ri? Hæc autem non affirmando, sed ne-
gando dicuntur, sicut sequentia : imo Deus
non solum dignatur placari, sed etiam oc-
casionem quærit qua mitigetur, propter
ineffabilissimam suam clementiam. Pro-
pter quod ipse apud Ezechielem testatur :
Ezech. XXII, 30. Quæsivi virum qui interponeret sepem, et
staret oppositus contra me pro terra, ne C
Job XXXIII, 23, 24. disperderem eam. Et Job : Si fuerit ange-
lus pro homine loquens, miserebitur ei
Deus, et dicet, Libera eum, inveni in quo ei
9 propitier. (8) *Aut in finem misericordiam*
suam abscindet, non subveniendo nobis
viatoribus ad ipsum clamantibus? An, in-
quam, abscindet misericordiam suam, id
est, an misericordiæ suæ effectum non im-
pendet, *a generatione in generationem,* id
est, in generationibus sibi succedentibus,
visitando seu ulciscendo peccata paren-
10 tum in posteros sine cessatione? (9) *Aut* D
obliviscetur misereri Deus, cui proprium
est misereri? *aut continebit in ira sua,*
scilicet exercendo justitiam, seu infligen-
do vindictam, *misericordias suas,* non mi-
scendo effectum misericordiæ operi suæ
justitiæ, nec ab ultione et indignatione
cessando? quasi dicat, Non : quoniam scri-
Habac. III, 2. ptum est de eo, Quum iratus fueris, mise-
ricordiæ recordaberis. Porro nonnulli ex
his verbis veritatis ac vitæ, occasionem
sumpserunt falsitatis et mortis, dicentes
quod pœna inferni quandoque esset ter-
minum habitura, quum tamen manifeste
pateat, quod præsens scriptura loquatur
de Deo per comparationem ad viatores et
pœnitentes.

(10) *Et dixi, Nunc cœpi : hæc mutatio* 11
dexteræ Excelsi. Hebraica veritas, trans-
latio quoque Hieronymi juxta Hebræum,
sic fertur habere : Et dixi, Imbecillitas
mea est hæc : id est, secundum rationem
asserui, quod prædicta querulatio ex fra-
gilitatis humanæ imbecillitate nascatur.
Nostra autem translatio ita exponitur : *Et*
dixi, corde seu ore, *Nunc cœpi,* id est,
jam primitus spiritualiter vivere, sapienter
intelligere et vere cognoscere orsus sum,
intelligendo præsentis sæculi vanitatem, et
futuri sæculi felicitatem, vel totam pristi-
nam meam conversationem, profectum et
perfectionem pro nihilo arbitrando, atque
cum recenti proposito, cum novo fervore,
cum studio vehementi melioris vitæ semi-
tas apprehendendo, spiritualis profectus
itinera ingrediendo, imo quotidie quasi de
novo incipiendo. Sic enim agendum esse
docuerat illustris pater noster Arsenius.
Nam et ipse beatus Apostolus ad nostram
informationem professus est : Quæ priora Philipp. III,
sunt obliviscens, ad anteriora autem ex- 13.
tendens me ipsum. Christus quoque : Quum Luc. XVII,
feceritis, inquit, omnia quæ præcepta sunt 10.
vobis, dicite : Servi inutiles sumus ; quod
debuimus facere, fecimus. Non ergo glo-
riemur in meritis vitæ prioris, nec aliquid
æstimemus nos ipsos ; sed quotidie tam
recenter tamque ferventer agamus, ac si
eodem die primum inchoaremus, atque
morituri essemus, attendentes illud divini
Apostoli : Ego non arbitror me apprehen- Philipp. III,
disse ; sequor autem, si quo modo compre- 13, 12.
hendam.

Sed quoniam iste profectus non huma-
næ virtutis est, sed donum gratiæ Dei, ideo
subditur : *hæc mutatio dexteræ Excelsi :*
id est, quod ita mutatus sum de tenebris
ignorantiæ ad splendorem scientiæ, de vi-
tiis in virtutes, de carnali et animali in
spiritualem, adscribendum est pio subsi-

dio seu misericordi præsentiæ Dei subli- A
II *Cor.* III, 5. mis. Non enim sufficientes sumus cogi-
tare aliquid a nobis quasi ex nobis ; sed
sufficientia nostra ex Deo est. Unde a Je-
Jer. X, 23. remia dictum est : Scio, Domine, quia non
est hominis via ejus, nec viri est ut am-
bulet et dirigat gressus suos. Propterea di-
Philipp. II, 13. cit Apostolus : Deus est qui operatur in
vobis velle et perficere pro bona volun-
tate.

Verumtamen omnia jam prædicta ab il-
lo versu, Numquid in æternum projiciet
Deus ? usque ad versum præsentem, accipi B
possunt non solum quasi ex infirmitate
prolata, sed quasi consolatorie negative-
que dicta, videlicet ut sic dicta sumantur,
quod Deus in æternum non projicit, nec
placari contemnit, neque finaliter mise-
ricordiam suam abscindet, etc. ; sicque
anima orantis roboratur ex his ad perse-
veranter fiducialiterque orandum, etiam
quamvis Deus longo tempore differat.

12 (11) *Memor fui operum Domini*, id est
gratiarum ac misericordiarum suarum,
quas mihi ostendit, infudit ac præstitit : C
I *Tim.* IV, 14. quia Apostolus ait, Noli negligere gratiam
Dei, quæ data est tibi. Hujus quoque me-
moriæ meæ signum est, *quia memor ero
ab initio mirabilium tuorum*, quæ fecisti
ab origine mundi in cœlo, terra, marique.
13 (12) *Et meditabor in omnibus operibus tuis*,
quæ in sacra Scriptura lego vel audio, con-
templando te Deum operatorem ex tuis
operibus : quemadmodum Apostolus asse-
Rom. I, 20. rit, Invisibilia Dei per ea quæ facta sunt,
conspiciuntur, sempiterna quoque virtus
Sap. XIII, 5. ejus et divinitas. Et Sapiens : A magnitu- D
dine speciei et creaturæ, poterit creator
horum cognoscibiliter videri.

Et in adinventionibus tuis, id est in
secretissimis illis mysteriis redemptionis
humanæ, quæ tu solus ineffabiliter exco-
gitasti, decernens humanum genus esse
redimendum per Christi incarnationem,
passionem, ac mortem, *exercebor*, talia
cordialiter revolvendo : quemadmodum
Thren. III, 20. Jeremias eloquitur, Memoria memor ero,
et tabescet in me anima mea ; et subdit,
Hæc recolens in corde meo, in Deo sperabo. *Thren.* III, 21.
Verissime namque confidit in Domino, qui-
cumque considerat eum talia adinvenisse
atque fecisse seu pertulisse pro genere hu-
mano. Vel, In adinventionibus tuis, id est
in præceptis et consiliis tuis, quæ pro no-
stra salute instituisti. Dicitur autem Deus
adinvenisse, non utique inquirendo aut
proficiendo, sed aliunde non accipiendo.
Talis namque locutio atque consimiles, ne-
gative sunt exponendæ. Et hoc modo apud
alium scriptum est : Qui fecit stellas ; hic *Baruch* III, 35-37.
est Deus noster, et non æstimabitur alius
adversus eum. Hic adinvenit omnem viam
disciplinæ. Pensandum tamen, quod hoc
dictum est de Filio Dei. Sequitur enim :
Post hæc super terram visus est, et cum *Ibid.* 38.
hominibus conversatus est. Quum ergo Fi-
lius Dei a Patre acceperit quidquid habet
et est, quomodo dicitur omnem viam dis-
ciplinæ adinvenisse? præsertim quum ipse
evidenter testatus sit, Pater diligit Filium, *Joann.* V, 20.
et omnia demonstrat ei quæ ipse facit ; et
alibi, A me ipso non loquor, sed sicut do- *Ibid.* XIV, 10; VIII, 28.
cuit me Pater. Non enim ista dicuntur de
Christo dumtaxat propter naturam assum-
ptam, quum de Spiritu Sancto Christus di-
cat, Non loquetur a semetipso, sed quæ- *Ibid.* XVI, 13.
cumque audiet, loquetur. Et responden-
dum, quod Filius Dei dicitur omnem viam
disciplinæ invenisse, quoniam non accepit
ab aliquo substantialiter a se condistin-
cto : imo ipse et Pater sunt una sapien-
tia, unumque omnis sapientiæ creatæ prin-
cipium : quia de Filio scriptum est, Fons *Eccli.* I, 5.
sapientiæ Verbum Dei in excelsis.

(13) *Deus, in sancto via tua* : id est, in 14
Christo, Sancto Sanctorum, est via colen-
di te : quoniam ipse est omnis virtutis ac
perfectionis magister, exemplar et causa ;
et qui sequitur eum, non ambulat in tene- *Joann.* VIII, 12.
bris, sed ingredietur per fidem et contem- *Ibid.* X, 9.
plationem, et egredietur per operationem.
Ipse quoque est via, veritas et vita. Vel *Ibid.* XIV, 6.
sic : Deus, in sancto, id est in omni corde
puro, est via tua, id est observatio manda-
torum tuorum. Vel, In sancto via tua, id
est, via tua, scilicet lex divina, in vera

sanctitate consistit, quemadmodum Daniel A
Dan. III, 26, 27. commemorat : Benedictus es, Domine, quia
justus es in omnibus, et viæ tuæ rectæ, et
omnia judicia tua vera. *Quis Deus magnus* in omni nobilitate, sapientia, pulchritudine, majestate, beatitudine, sanctitate, dulcedine, *sicut Deus noster,* qui est
trinus in Personis, et in essentia simplex?
Nullus utique, quoniam Deus sublimis et
benedictus omnia alia incomparabiliter
seu infinite excedit. Propter quod ait Isaias
Is. XL, 18. propheta : Cui similem fecistis Deum ? aut
15 quam imaginem ponetis ei ? *Tu es Deus* B
qui facis propria potestate *mirabilia,* id
est supernaturalia opera : de quo in libro
Job V, 9. Job dicitur, Qui facit magna et inscrutabilia et mirabilia absque numero.

14 *Notam fecisti in populis virtutem
tuam :* id est, in Pharaone et in populo
ejus demonstrasti potentiam tuam ; imo
in populo universæ terræ notam fecisti
virtutem tuam, ad quos fama dejectionis
Ægyptiorum pervenit. Unde Deus ait ad
Exod. IX, 16. Pharaonem : Idcirco posui te, ut ostenderem in te fortitudinem meam, et narretur C
nomen meum in omni terra. Hinc nempe
et Jethro cognatus Moysis, Ægyptiorum
Ibid. XVIII, 11. dejectione audita, dixit : Nunc cognovi
quoniam magnus Dominus super omnes
16 deos. *Redemisti in brachio tuo,* id est, in
fortitudine tua de manu et terra Ægyptiorum eduxisti, *populum tuum, filios Jacob
et Joseph,* id est, tam eos qui nati sunt ex
Gen. XLVI, 8 et seq.; [illegible] his, qui simul cum Jacob in Ægyptum a
terra Chanaan descenderunt, quam eos qui
nati sunt ex his, quos genuit Joseph in
terra Ægypti, videlicet ex Ephraim et Ma- D
17 nasse. 15 *Viderunt te aquæ, Deus :* id est,
Exod. XIV, 21, 22. ita tibi obedivit mare Rubrum in sua divisione et consolidatione, ac si fuisset
intellectualis naturæ, et tuum imperium
cognovisset. Omnia enim ad nutum divino
parent imperio per obedientialem potentiam, omni naturæ creatæ ingenitam. Repetitur autem ista sententia ad confirmationem : *viderunt te aquæ* maris Rubri, *et
timuerunt,* id est, per modum timentis se
habuerunt, fugiendo versus ripas, atque

in modum muri illic sistendo ; *et turbatæ
sunt abyssi,* id est ambæ partes maris Rubri, eo quod contra, vel potius supra naturam steterunt ex lateribus, neque fluebant
in locum inferiorem donec transissent filii Israel, sicut habetur in Exodo : Filii Exod. XIV, 29.
Israel ambulaverunt per medium sicci maris, et aquæ eis erant quasi pro muro a
dextris et a sinistris.

16 *Multitudo sonitus aquarum :* id est, 18
magnus sonus seu strepitus erat in aquis
maris Rubri, quoniam cum ingenti fragore
ac impetu revertebantur aquæ maris Rubri ad locum priorem, et super Ægyptios, Ibid. 27, 25.
ferebanturque Ægyptii in profundum; *vocem dederunt nubes,* id est, ex columna Ibid. 24.
ignis ac nubis Deus fecit procedere fulgura atque tonitrua contra Ægyptios. 17 *Etenim sagittæ tuæ transeunt :* id est, pœnæ
tuæ in Ægyptios processerunt, quorum
subvertisti currus et equites; *vox tonitrui* 19
tui, id est sonus tonitruorum illorum, fuit
in rota, id est, ad similitudinem rotæ se
habuit : quoniam sicut rotarum simul currentium strepitus magnus est, ita erat vox
tonitruorum tuorum, ex nube prædicta
egredientium. 18 *Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ :* id est, fulgura tua in
terra Ægypti fulgere fecisti, quemadmodum scriptum est : Dominus dedit tonitrua et grandinem ac discurrentia fulgura Ibid. IX, 23.
super terram. Vel : Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ, id est, coruscationes
illæ in Ægypto factæ, ad omnium hominum pervenerunt notitiam. *Commota est
et contremuit terra :* id est, Ægyptii ex
tantis prodigiis moti sunt, quidam ad admirationem, quidam ad obstinationem, quidam vero ad unius Dei fidem et cultum,
sicut vulgus illud promiscuum innumerabile, quod simul ascendit cum filiis Israel Ibid. XII, 38.
ex Ægypto, ut dicitur in Exodo. Contremuit quoque terra, id est, Ægyptii ex illis
miraculis territi sunt. Vel, tota terra, id
est, homines universi, ad quorum devenit
notitiam opus mirabile Dei in Ægypto,
commoti sunt et contremuerunt, secundum modum jam dictum.

20 19 *In mari via tua*, quia in mari Rubro A
viam parasti populo tuo; *et semitæ tuæ*, id
est itinera per quæ deduxisti filios Israel,
erant *in aquis multis*, id est in medio
aquarum maris Rubri, vel inter partes hu-
Exod. xiv, 29. jus maris, quoniam aquæ ex utraque parte
stabant solidatæ. *Et vestigia tua non co-
gnoscentur:* id est, nulla apparuerunt indi-
cia pedum seu gressuum populi tui quum
pertransissent : statim enim mare ad pro-
prium rediit locum, et intra se ipsum fuit
conclusum. Et simili sensu in libro Sapi-
Sap. v, 9, 10. entiæ dicitur : Transierunt omnia illa, sci- B
licet sæculi vanitates, tanquam umbra, et
tanquam navis quæ pertransit fluctuan-
tem aquam, cujus, quum præterierit, non
est vestigium invenire, neque semitam ca-
21 rinæ illius in fluctibus. 20 *Deduxisti sic-
ut oves populum tuum*, id est filios Israel
per desertum, in quo eos pavisti, protexi-
sti, et custodisti, quemadmodum pastor
alit et protegit oves suas : et hoc fecisti
Num. xxxiii, 1. *in manu Moysis et Aaron*, id est per ma-
num et ministerium Moysis ducis populi
tui, et Aaron primi ac summi pontificis C
tui in populo Judæorum.

Spiritualiter autem seu mystice expo-
15 nendus est locus iste hoc modo : *Notam
fecisti*, o Deus Pater, *in populis* totius
mundi *virtutem tuam*, id est Christum,
I Cor. i, 24. qui est virtus et sapientia Patris : mitten-
do enim Filium tuum in mundum per in-
carnationem, homines illustrasti, et tan-
dem per sanctos Apostolos totum mundum
16 ad Christi notitiam convertisti. *Redemisti
in brachio tuo populum tuum :* id est, in D
Christo per quem omnia operaris, et qui
Ibidem. virtus tua vocatur, liberasti omnes electos
de pœnis inferni et morte peccati : utpote
filios Jacob, id est Judæos, qui fidem et
opera Jacob sequuntur, *et Joseph*, qui in-
terpretatur augmentum, id est populum
ex gentilibus, ex quo augetur Ecclesia.
17 *Viderunt te aquæ, Deus, viderunt te aquæ:*
id est, populi ad fidem conversi tam ex
gentilibus quam ex Judæis, oculo contem-
plationis seu fidei te inspexerunt et co-
gnoverunt. Etenim aquæ multæ, sunt po- Apoc. xvii, 1, 15.
puli multi. *Et timuerunt* jam ad fidem
translati tua judicia, tuam majestatem, pœ-
nas inferni, adversitatesque sæculi; *et tur-
batæ sunt abyssi :* id est, corda humana
ex prædicatione Evangelii mota sunt, quæ-
dam ad indurationem, quædam ad pœni-
tentiam. Dicitur autem cor humanum abys-
sus, id est adeo inscrutabile et profundum,
ut soli Deo sit cognitum. Propter quod
alibi scriptum est : Pravum est cor ho- Jer. xvii, 9, 10.
minis et inscrutabile. Quis cognoscet il-
lud? Ego Dominus scrutans cor et probans
renes.

Multitudo sonitus aquarum: id est, varia 18
fuit vox populorum ad fidem catholicam
conversorum. Nam quidam benedixerunt II Mach. x, 38.
Deum in hymnis et confessionibus, qui-
dam deplanxerunt sua peccata in precibus
atque gemitibus, alii informaverunt alios
doctrinis et prædicationibus sanctis. Hoc
vero idcirco fecerunt, quoniam *vocem de-
derunt nubes*, id est, quia Apostoli eos sua
prædicatione induxerunt ad tam sancta ex-
ercitia. Dicuntur autem Apostoli nubes,
juxta illud Isaiæ : Qui sunt isti, qui ut nu- Is. lx, 8.
bes volant? *Etenim sagittæ tuæ transeunt:*
id est, acutissima Spiritus Sancti verba in
corda electorum infixa sunt ab ore prædi-
catorum sanctorum. Qui enim ex Deo fu- Joann. viii, 47.
erunt, verba prædicantium receperunt. *Vox 19
tonitrui tui in rota :* id est, voces tonitru-
orum tuorum, videlicet sermones Apo-
stolorum, processerunt in omnem mundi Ps. xviii, 5.
circuitum, et in fines orbis terrarum. Di-
cuntur enim Apostoli tonitrua, propter
eminentissimam altitudinem prædicatio-
num suarum. Unde et Christus in Evan-
gelio Joannem et Jacobum filios tonitrui Marc. iii, 17.
legitur appellasse. *Illuxerunt coruscatio-
nes tuæ orbi terræ :* id est, virtutes et gra-
tiæ atque miracula quæ contulisti Apo-
stolis et reliquis sanctis, manifestata sunt
universis hominibus, te Domino sermonem Ibid. xvi, 20.
illorum confirmante sequentibus signis.
Commota est et contremuit terra : id est,
habitantes in terra, ex prædicatione atque
prodigiis Apostolorum ac reliquorum apo-

stolicorum virorum. diversimode moti sunt
et tremefacti, videlicet ad admirationem,
ad pœnitentiam, vel etiam ad persecutio-
nem, et item blasphemiam.
20 *In mari via tua,* id est, in plebe gentili
prædicata est lex evangelica; *et semitæ
tuæ,* id est præcepta tua et consilia, *in
aquis multis,* id est, in plurimis nationibus
manifestata sunt, recepta et adimpleta. *Et
vestigia tua,* o Christe, id est opera tua et
exempla, *non cognoscentur* a populo cui
Matth. xv. 24. specialiter missus eras, utpote ab incre-
Ibid. xii. 24. dulis Judæis, qui opera tua adscripserunt
Beelzebub. Vel : Vestigia tua non cogno-
scentur, id est, occultæ impressiones mi-
rabilesque effectus, quos in toto universo
exerces, a nullo homine viatore poterunt
Job xi. 7. perscrutari. Unde ad Job dicitur : Forsan
vestigia Dei comprehendes, et usque ad
21 perfectum, Omnipotentem reperies? *De-
duxisti,* o Deus Trinitas, *sicut oves popu-
lum tuum,* scilicet Christianos, per viam
hujus exsilii ad patriam felicitatis æter-
næ, *in manu Moysis et Aaron,* id est in
virtute et gratia Christi, per Moysen Aa-
ronque præfigurati, quoniam Christus est
dux noster atque sacerdos. Unde de eo in
Dan. ix. 25. Daniele habetur : Ab exitu sermonis us-
que ad Christum ducem, etc. Et Zacharias
Zach. vi. 13. ait : Ipse erit sacerdos super solio suo. Et
Hebr. vii. 24. Apostolus : Christus, eo quod maneat in
æternum, sempiternum habet sacerdotium.

Ecce psalmum sententiosum, doctrina-
lem, et totius spiritualis institutionis do-
A gmata includentem audivimus : in quo
primo omnium profitetur se homo transi-
liens, mundana contemnens, soli Divini-
tati ardentissime inhians, ad Dominum
ingenti proclamasse affectu, eumque in
tribulatione sua cordialiter exorasse, nec
aliquam consolationem vilem, carnalem,
indignam admittere voluisse, sed Dei fu-
isse recordatum, atque ex hoc mentaliter
delectatum. Insuper asserit se prævenisse
vigilias causa orandi laudandique Domi-
num, annos quoque æternos consideras-
B se, propriam conscientiam diligentissime
discussisse. Deinde ostendit, quam inæsti-
mabilis sit misericordia Creatoris; et post-
modum Deum laudat ac superexaltat, mi-
rabilia ejus commemorat, beneficia recolit.
Omnino ergo conemur tanti psalmi ignea
verba fervida mente cantare, tam doctri-
nalis psalmi documenta implere, universa
terrena amore cœlestium aspernari, in so-
lo Salvatore vera solatia adipisci, Dei in
omni angustia reminisci, et ex contempla-
tionis lætitia omnem inordinatam tristi-
C tiam propulsare.

PRECATIO.

Ineffabilis pietatis Deus, misericors in millibus, non in finem iratus pro peccatis nostris misericordiam tuam abscindas a nobis : non obliviscaris misereri nostri; sed tua miseratione jube nos æternæ salvationi annumerari.

ARTICULUS XLVIII

ELUCIDATIO PSALMI SEPTUAGESIMI SEPTIMI : ATTENDITE, POPULE MEUS, LEGEM MEAM.

Longus hic psalmus hoc brevi est titulo
1 inscriptus : *Intellectus Asaph :* id est, in
psalmo præsenti datur intelligi, quomodo
accipienda sint ea quæ Deus in veteri Te-
I Cor. x. 11. stamento populo suo dixit et fecit. Omnia
enim in figura contingebant illis, et scri-
D pta sunt ad nostram doctrinam. Dum nam- Rom. xv. 4.
que titulus psalmi ait, Intellectus Asaph :
admonemur ista non simpliciter seu solum
historialiter sumere, sed mystice elucidare,
præsertim quum in sequenti secundo ver-
su dicatur, Aperiam in parabolis os meum.

Parabolica autem eloquia non superficialiter, sed diligenter scrutanda sunt. Porro evangelista Matthæus primum istius psalmi versum allegat de Christo prædictum : (*Matth.* XIII, 34, 35.) Hæc omnia (inquiens) facta sunt, ut impleretur illud quod scriptum est, Aperiam in parabolis os meum, eructabo abscondita a constitutione mundi : quod in hoc psalmo aliis verbis ita exprimitur, Loquar propositiones ab initio. Hinc infert S. Hieronymus, quod evangelista Matthæus hoc intellexerit ex persona Christi. Duos igitur primos psalmi hujus versiculos, qui per modum præfationis seu prologi præmittuntur sequentibus, dicit Propheta, auctor psalmi præsentis, sive ille sit David, sive Asaph, in persona Christi. Verumtamen quæ sequuntur, ad litteram dicta videntur de populo veteris Testamenti, videlicet de mirabilibus Dei circa populum illum, olim (*Deut.* VII, 6.) sibi peculiarem ; de ingratitudine quoque populi hujus, et digna castigatione ipsius, (I *Reg.* XVI, 13.) atque de electione David posteritatisque suæ ad regnum : quæ omnia spiritualiter exponi possunt de populo christiano, sicut aliqualiter tangam in subditis.

VOLENS ergo Propheta populum cui loquitur, docilem, benevolum et attentum efficere, sic orsus est, loquens (ut dixi) non in sua, sed in Christi persona, (*Luc.* I, 70.) qui etiam per os omnium Prophetarum locutus est : (1) *Attendite, popule meus,* electus a me ad fidem cultumque divinum, *legem meam,* id est legem decem præceptorum moralium : quæ in veteri Testamento ac novo eadem sunt, quæ primo (*Exod.* XXXIV.) Moysi in monte Sinai divinitus data noscuntur, atque a Christo in Evangelio approbantur. *Inclinate aurem vestram,* tam corporis quam cordis, *in verba oris mei,* id est in verba sacræ Scripturæ ac prædicationis divinæ, ea reverenter auscultando, fideliterque observando.

2 (2) *Aperiam in parabolis os meum.* Hoc de Christo ad litteram verum est : propter (*Matth.* XIII, 34.) quod in Evangelio dicitur, Sine parabolis non loquebatur ad turbas. Et ipse ait discipulis : Vobis datum est scire mysterium (*Marc.* IV, 11.) regni Dei ; illis vero qui foris sunt, omnia in parabolis fiunt. Dicuntur autem parabolæ, quædam rerum similitudines quæ comparantur rebus de quibus tractatur, dum quod de uno asseritur, de alio intelligi datur. *Loquar propositiones ab initio.* Sicut jam patuit, Matthæus ita allegat : Eructabo (*Matth.* XIII, 35.) abscondita a constitutione mundi. Communiter autem dicunt expositores, quod, Ab initio, in nostra translatione positum, non sit referendum ad mundi exordium, sed ad initium eductionis Israelitarum ex Ægypto. Verumtamen, quoniam Evangelista Spiritu Sancto repletus allegat, A constitutione mundi, dicendum videtur quod in hoc psalmo, saltem implicite et in generali, commemorantur mirabilia Dei ab initio mundi peracta : quia in eo quod sequitur, Quanta audivimus et cognovimus ea, et patres nostri narraverunt nobis : non solum oportet accipere opera Dei a tempore Moysis facta, atque a patribus sibi contemporaneis, seu posterioribus ipso, posteris relata ; sed insuper intelligere possumus magnalia Dei a constitutione mundi facta, sicut erat diluvium, submersio Pentapolis, scilicet Sodomæ, Gomorrhæ, Adamæ, Seboim et Segor, atque similia, quæ Abraham, Melchisedec, Lot, et alii veteres Patriarchæ narraverunt posteris suis, et etiam filiis Israel mediate. Talia vero abscondita Christus in Evangelio narravit, prout studiosis lectoribus constat. Facit (*Luc.* XVII, 26-32 ; *Matth.* XXIV, 37-39 ; XIX, 4-9.) namque mentionem de Noe atque diluvio, de submersione quoque Sodomæ, et de primæva quoque matrimonii institutione. Quidam vero quod nunc dicitur, Aperiam in parabolis, etc., exponunt de auctore psalmi præsentis, ut sit sensus : Aperiam os meum, id est, dicta et facta veteris Testamenti, quæ sunt figuræ eorum quæ sunt in novo Testamento, narrabo. Loquar propositiones, id est orationes seu quæstiones disputatorias, quæ Græce dicuntur problemata, Hebraice autem ænigmata : propositiones, inquam, loquentes de rebus quæ contigerunt ab initio liberationis Israel de Ægypto.

Deinde auctor psalmi in sua ac popu- A
li Israelitici loquens persona, subjungit :
3 (3) *Quanta* mirabilia opera et magnifica
beneficia Dei *audivimus et cognovimus ea*,
id est, aure cordis intelligendo percepi-
mus, *et patres nostri*, scilicet Moyses, Jo-
sue, et similes sancti patres, *narraverunt*
nobis mediate, atque per libros quos edi-
4 derunt, et nobis reliquerunt. (4) *Non sunt*
occultata illa opera Dei facta in Ægypto,
in mari Rubro, in deserto, in terraque
Chanaan, *a filiis eorum*, id est ab eis qui
patrum suorum fidem et opera sunt secuti, B
non obliti beneficiorum Dei altissimi. Non
autem innotuerunt omnibus filiis eorum,
quoniam in libro Judicum scriptum est :
Judic. II, 10. Surrexerunt interea alii qui non cognove-
runt Dominum, et opera ejus quæ fecit
cum Israel. Tales enim fuerunt solum filii
secundum carnem, non secundum fidei
imitationem. Non sunt ergo occultata a fi-
liis eorum *in generatione altera*, id est a fi-
liis qui fuerunt in generatione succedente,
quia ad posteros pervenit rerum gestarum
memoria. Quid autem patres narraverunt C
filiis, subditur : (5) *Narrantes laudes Do-*
mini, id est laudabilia opera ejus, et verba
divinæ laudis contentiva, *et virtutes ejus*,
id est potentias Dei, qui Ægyptum decem
principalibus plagis percussit, *et mirabi-*
Exod. XIV. *lia ejus quæ fecit*, mare Rubrum dividen-
do, et Ægyptios submergendo.
5 (6) *Et suscitavit testimonium in Jacob*, id
est, testamentum quoddam contulit popu-
lo Judæorum ex Jacob natorum ; *et legem*
Joann. I, 17. *posuit in Israel :* quoniam legem dedit per
Moysen, et legem hanc scripsit in tabulis la- D
Exod. XXXIV, 1, 29. pideis, quatenus servaretur, et esset poste-
ris in testimonium divinæ locutionis et le-
gislationis cœlestis, perversis quoque esset
in testimonium damnationis, sicut in Deu-
teronomio Moyses sæpe testatur. Nam ob
Deut. XXXI, 10-13, 26. hanc causam præcepit Dominus scribi Deu-
teronomium legis, tabulasque testamen-
ti servari in tabernaculo. Idem sunt ergo
testimonium et lex, quemadmodum idem
sunt Jacob et Israel ; sed ratione differunt.
Lex quippe vocatur, quoniam jubet, coer-
cet, et religat : jubet, inquam, quid agen-
dum, quid evitandum ; coercet a malo per
prohibitiones ac pœnas ; religat animam
sub Deo per observationem legalem. Testi-
monium vero vocatur, quoniam probat et
convincit.

(7) *Quanta*, id est quam multa et magna
facta et verba, *mandavit patribus nostris*
ex Ægypto eductis, *nota facere ea filiis*
suis, narrando aut scribendo quæ fieri
conspexerunt, *ut cognoscat generatio alte-* 6
ra, id est quælibet generatio illis succe-
dens. (8) *Filii qui nascentur* ex utero, *et*
exsurgent ad perfectionem ætatis, quanti-
tatis et rationis, *et narrabunt filiis suis*.
Hoc in populo Judæorum sæpe impletum
est. Ideo autem narrabunt filiis suis, qua-
tenus doceant eos in Deo confidere : ideo
sequitur : (9) *Ut ponant* filii isti *in Deo* 7
spem suam, non in propriis viribus aut
aliqua creatura, *et non obliviscantur ope-*
rum Dei quæ fecit, salvando patres eo-
rum, atque incredulos occidendo, *et man-*
data ejus exquirant, id est, exquisite ac
diligenter scire desiderent, quatenus im-
pleant ea.

(10) *Ne fiant sicut patres eorum*, ex Ægy- 8
pto educti, qui erant *generatio prava*, id
est inobediens, *et exasperans*, id est divi-
nam justitiam ad vindictam inflammans.
Unde et Moyses generationi isti locutus
est : Ego scio contentionem tuam, et cer- Deut. XXXI, 27.
vicem tuam durissimam. Adhuc vivente
me et ingrediente vobiscum, semper con-
tentiose egistis contra Dominum. Pro majo-
ri enim parte mali fuerunt : propter quod
in deserto prostrati sunt. (11) *Generatio* Num. XIV, 29 ; Ps. CV, 26.
quæ non direxit cor suum, id est, quæ Do-
minum Deum non quæsivit corde perfecto
et vero atque sincero. Propterea Moyses ait
ad eos : Vos vidistis universa magnalia Deut. XXIX, 2, 4.
quæ coram vobis fecit Dominus, et non de-
dit vobis Dominus cor intelligens usque
in præsentem diem. *Et non est creditus*
cum Deo spiritus ejus : id est, spiritus seu
anima populi hujus non est Deo per fi-
dem conjunctus, quoniam divinis promis-
sionibus non crediderunt. Unde alia trans-

latio clarior est, dicens : Et non credidit A
Deo spiritus ejus. Et istud referendum non
est ad omnes, sed ad perversos qui erant
in populo isto Israelitico, secundum regu-
lam in principio expositionis hujus libri
inductam, qua dicitur, quod sacra Scri-
ptura interdum loquitur commixtim de
corpore Domini permixto ex bonis et ma-
lis : ubi considerandum est quid ad quos
referri oporteat. Interdum namque tota
congregatio laudatur propter aliquos bo-
nos in ea contentos ; vicissim quoque to-
ta vituperatur propter quosdam malos in B
ea conclusos, sicut nunc agitur.
9 (12) *Filii Ephrem*, id est aliqui nati ex
Gen. XLI, 52. progenie Ephraim filii Joseph, *intendentes
et mittentes arcum,* id est arcum proten-
dentes, et ex arcu emittentes sagittas, *con-
versi sunt in die belli,* id est, terga verte-
runt atque fugerunt, in die quando contra
præceptum Moysis ascenderunt in mon-
tem ad præliandum contra Amalecitas et
Num. XIV, 40-45. Amorrhæos, ut scribitur in libro Numero-
rum. A principio namque filii Ephraim
præsumptuosi fuerunt et ambitiosi, quo- C
niam pater eorum, scilicet Joseph, domi-
nus erat fratrum suorum ; et quoniam
Gen. XLVIII, 14, 17-20. Jacob prætulit Ephraim secundo natum,
primogenito Joseph, qui erat Manasses ; et
Deut. XXXI, 3, 7 ; Num. XIII, 9. quia Josue minister Moysis et electus ex
multis, Ephratæus exstiterat. Unde eorum
elatio sæpe patescit in libro Judicum ; id-
eoque Propheta in psalmo isto singulariter
invehitur contra filios Ephraim, ostendens
eos non fuisse electos ad regiam dignita-
10 tem, sed tribum Juda. (13) *Non custodie-
runt testamentum Dei :* quia transgressi D
sunt jussionem Dei per Moysen, eundo ad
prælium, sicut nunc dictum est ; *et in lege
ejus noluerunt ambulare,* id est, divina
præcepta contempserunt implere.
11 (14) *Et obliti sunt benefactorum ejus :*
id est, filii Israel communiter, et non so-
lum filii Ephraim seu Ephrem, quod idem
est, beneficiis Dei ingrati fuerunt, vel pe-
nitus non recolendo, vel gratias non agen-
do, nec benefactorem ipsum amando, nec
venerando. Sic quoque obliti sunt *et mira-
bilium ejus quæ ostendit eis* in terra Ægy-
pti, dicentes ad invicem : Constituamus Num. XIV, 4.
nobis ducem, et revertamur in Ægyptum.
(15) *Coram patribus eorum fecit mirabi-* 12
lia in terra Ægypti : ut patet in Exodo. Exod. VII-XIV.
Et hoc maxime fecit Deus *in campo Ta-
neos,* id est in planitie civitatis illius. Ta-
nis enim fuit civitas regalis, in qua rex
cum suis consiliariis habitare solebat. Pro-
pter quod apud Isaiam scriptum est : Stul- Is. XIX, 11.
ti principes Taneos, sapientes consiliarii
Pharaonis dederunt consilium insipiens.
Quoniam ergo rex et consules sui, qui
erant principales causæ totius peccati et
afflictionis Ægypti, in hac urbe regia de-
morari solebant, ideo verisimile est quod
civitas ista gravius flagellabatur quam re-
liquæ. Hincque jam dicitur Deus specia-
liter fecisse mirabilia in loco seu campo
urbis istius. (16) *Interrupit mare* Rubrum, 13
dividens illud, *et perduxit eos* sicco pede Exod. XIV.
per alveum ejus ; *et statuit aquas* maris
Rubri sic divisas *quasi in utre,* id est, ita
firmavit eas in loco suo ne fluerent, ac si
fuissent in vase collectæ. (17) *Et deduxit* 14
eos, scilicet filios Israel ex Ægypto, et per
mare Rubrum atque desertum, *in nube
diei,* id est in columna nubis apparentis
in die, *et tota nocte,* id est omnibus nocti-
bus quibus ambulabant, *in illuminatione
ignis,* id est in columna ignis viam osten-
dentis in tenebris noctis. Quemadmodum
enim de die ambulabant sub nube, eos ab
ardore solis protegente, ita de nocte se-
quebantur ductum ignis ; nec unquam de-
fecit columna nubis aut ignis, donec in-
gressi essent terram promissionis ; nec
proficiscebantur diebus aut noctibus, nisi
columna nubis aut ignis prius locum mu-
taret, recedendo a tabernaculo : quæ omnia
in Exodo et Numeris frequenter a Moyse Exod. XIII, XIV ; Num. X-XII.
describuntur.
(18) *Interrupit petram in eremo.* Bis le- 15
gitur Deus omnipotens eduxisse aquam de
petra filiis Israel : semel videlicet de pe-
tra Horeb, de qua eductione loquitur iste
versiculus, quæ in Exodo plenius inveni- Exod. XVII, 6.
tur descripta ; secundo, quando Moyses

percussit bis silicem, et egressæ sunt aquæ A
largissimæ, ita ut populus biberet et ju-
Num. xx, 11. menta, de qua eductione in libro Numero-
rum habetur. Fueruntque eductiones istæ
diversæ, quoniam prima erat ante datio-
nem legis, secunda post eam. Ait ergo :
Interrupit petram in eremo, id est, ita fe-
cit quamdam concavitatem seu divisionem
in ea, ac si rupta fuisset, et de petra sic
rupta aquas eduxit ; *et adaquavit eos,* id
est, aqua eos potavit, *velut in abysso mul-
ta,* id est tam abundanter, ac si fuissent
juxta pelagus magnum, de quo ad libitum B
aqua hauritur. Quum enim fuerint sexcen-
ta millia virorum in exercitu Hebræorum,
præter mulieres et pueros, eos videlicet
qui nondum viginti annos attigerant, et
item præter vulgus promiscuum Ægyptia-
cum innumerabile, constat quod maxima
copia aquæ fluxit de petra unde univer-
16 si biberent. (19) *Et eduxit aquam de pe-
tra,* dum Moyses percussit bis petram seu
silicem, sicut jam dictum est ; *et edu-
xit* ex petra hac, *tanquam flumina aquas,*
id est aquas copiose fluentes instar flu- C
viorum.

17 20 *Et apposuerunt adhuc peccare ei :* id
est, tantis beneficiis Creatoris ingrati fue-
runt, reddideruntque malum pro bono, et
prioribus suis sceleribus adjecerunt nova
peccata : quia et ipsa ingratitudo magnum
est peccatum ; *in iram excitaverunt Ex-
celsum :* id est, ad similitudinem iræ, seu
ad effectum iracundiæ, utpote ad justam
ultionem atque magnarum inflictionem
pœnarum, provocaverunt Deum sublimem
suis peccatis : et hoc, *in inaquoso,* id est D
in deserto, in quo est naturaliter aquæ pe-
18 nuria. 21 *Et tentaverunt Deum in cordibus
suis :* id est, ex proposito præmeditatione-
que cordis experiri volebant providentiam
Dei, an scilicet Deus haberet curam eo-
rum, providendo eis de necessariis ad vi-
vendum. Ideo sequitur : *ut peterent escas
animabus suis,* id est alimentum pro sus-
tentatione vitæ. Bis autem escas hoc modo
Exod. xvi, 3. petiisse leguntur. Semel, ante legislatio-
nem, quando dixerunt ad Moysen : Cur
induxisti nos in desertum istud, ut occide-
res omnem multitudinem fame ? Et tunc
Dominus cœpit pluere manna. Secundo,
petebant carnes sibi præstari, dicentes :
Anima nostra arida est, nihil vident oculi Num. xi, 6.
nostri nisi manna : quemadmodum in li-
bro Numerorum scriptum est.

22) *Et male,* videlicet infideliter et per- 19
verse, *locuti sunt de Deo ; dixerunt* quod
subditur : *Numquid poterit Deus parare
mensam in deserto,* id est, refectionem
pinguem et deliciosam ? Hoc non asser-
tive, sed dubitative dixerunt ; arguebant
tamen quod Deus hoc posset. (23) *Quoniam* 20
percussit petram, et fluxerunt aquæ ex ea,
et torrentes inundaverunt, id est, aquæ
copiosæ inde egressæ sunt : sicut nunc
patuit. Quum ergo sit ita, (24 *Numquid et
panem poterit dare ?* Per panem (secun-
dum quosdam) non intelligitur hic man-
na, quoniam Deus hunc panem ante edu-
ctionem aquæ prædictam dedit ; sed per
panem intelligitur hic quilibet cibus de-
licatus, ab eis desideratus. Solet quippe
Scriptura nomine panis quemcumque ci-
bum significare, sicut et nomine aquæ
quemlibet potum. Unde de Saul habetur, I Reg. xxviii, 20.
quod tota die non comederat panem ; et
de Esdra, quod panem non comedit, nec I Esdr. x, 6.
bibit aquam, id est, nihil gustavit. Et le-
gitur Eliseus dixisse regi Israel, ut appo- IV Reg. vi, 22.
neret exercitui regis Syriæ, quem Eliseus
miraculose adduxit, panem et aquam. Et
sequitur illic : Apposita est eis magna Ibid. 23.
præparatio ciborum. Sic ergo et nunc per
panem intelligi dicunt cibum deliciosum :
et ideo additur, *aut parare mensam popu-
lo suo?* ubi per mensam intelligi volunt re-
fectionem delicatam, præsertim quoniam
in Hebræo et in translatione Hieronymi
juxta Hebræum, habetur : Aut parare car-
nem populo suo? Hæc vero (ut tactum est)
non affirmando, sed dubitando dixerunt.
Dixerunt enim, ut Moyses scribit : Estne Exod. xvii, 7.
Deus in nobis an non ? Denique de hac
infidelissima tentatione eorum in libro
Numerorum scribitur : Flagrabant deside- Num. xi, 4, 5.
rio carnium, et dicebant : Quis dabit nobis

ad vescendum carnes? In mentem nobis A
veniunt cucumeres et pepones, porri et
allia, quæ comedebamus in Ægypto.
21 (25) *Ideo,* id est, ex quo ista ex infidelita-
te dixerunt, non habentes pro certo quod
Dominus posset implere quod desidera-
bant, *audivit Dominus* petitionem ipso-
rum, non quia ipsi hoc meruerunt, sed ut
ipse suam omnipotentiam declararet; *et
distulit,* id est, non statim ultus est pecca-
tum eorum, sed distulit debitam pœnam,
ut postmodum tempore convenienti eam
infligeret, et primo ostenderet suam pote- B
statem. *Et ignis,* id est vehemens furor
seu grandis vindicta, *accensus est in Ja-
cob,* id est, juste inflictus est posteritati
Jacob, videlicet filiis Israel : quod conse-
quenter clarius dicitur; *et ira* Dei, id est
ultio divinæ justitiæ, *ascendit in Israel,*
id est in populum Israeliticum, de semine
Jacob, qui dictus est Israel, genitum. Hoc
modo communiter versus iste explanatur.
Sed quoniam in libro Numerorum eviden-
Num. XI, 1. ter habetur : Ortum est murmur populi
quasi dolentium pro labore : quod quum C
audisset Dominus, iratus est; et accensus
in eos ignis Domini, devoravit extremam
partem castrorum : quod certum est dici
de igne materiali; ideo potest hic versus
de illo igne exponi. Nec obstat quod illius
ignis accensio hanc tentationem præces-
sit, quoniam in divina Scriptura, gesta
non semper narrantur eo ordine quo con-
tigerunt; sed quædam per anticipatio-
nem, quædam per recapitulationem, quæ-
dam per supplementum dicuntur : quod
maxime fit in libris metrice scriptis, qua- D
lis est liber Psalmorum.
22 Ideo autem Deus eos ita punivit, (26) *Quia
non crediderunt in Deo,* qui eis promisit
quod induceret eos in terram Chanaan.
Dixerunt namque, ut in libro Numerorum
Ibid. XIV, 3. habetur : Utinam pereamus, et non indu-
cat nos Dominus in terram hanc, ne cada-
mus gladio et nos et filii nostri et uxores.
Ibid. 11. Unde Dominus ad Moysen dixit : Usquequo
multitudo hæc pessima non credet mihi?
Nec speraverunt in salutari ejus, id est

salubri auxilio Dei, quod Deus eis promi-
sit per Moysen, dicens : Dominus pugnabit *Exod.* XIV, 14.
pro vobis.
27 *Et mandavit nubibus desuper* : id 23
est, ex divino imperio factum est, ut ex
aere, in quo nubes gignuntur, manna de-
scenderet. Dicitur enim Deus irrationali-
bus et inanimatis præcipere, quando ex
divinæ virtutis nutu aliquid patiuntur et
agunt. Propter quod Dominus ait Eliæ :
Præcepi corvis ut pascant te. *Et januas* III *Reg.* XVII, 4.
cœli aperuit, id est, vias fecit in cœlo ae-
rio per quas manna descendit. (28) *Et pluit* 24
*illis manna ad manducandum, et panem
cœli,* id est in cœlo aerio ministerio ange-
lorum formatum, *dedit eis* ad vescendum.
Propterea subditur : (29) *Panem angelo-* 25
rum, id est ministerio angelico produ-
ctum ac descendentem; non quod angeli
sancti eo vescuntur, quoniam non utuntur
cibo corporeo, sicut habetur in libro To- *Tob.* XII, 19.
biæ; *manducavit homo* quilibet in ex-
ercitu Hebræorum; *cibaria misit eis in
abundantia,* id est usque ad satietatem.
Ex isto sequi videtur, quod id quod di-
ctum est supra, Numquid et panem pote-
rit dare? intelligi poterit de manna, quia
tunc dicitur Deus petitionem eorum audi-
visse, et manna seu panem cœlestem eis
dedisse. De hoc pane seu manna, quod si-
mul descendit cum rore, in libro Exodi sic
dicitur : Mane ros jacuit per circuitum ca- *Exod.* XVI,
strorum, et apparuit in solitudine manna 13-15, 31.
minutum, quasi pilo tusum, in similitudi-
nem pruinæ super terram; et appellave-
runt filii Israel illud Manhu, id est, Quid
est hoc? Quod erat quasi semen coriandri
album, gustusque ejus quasi similæ cum
melle. Propterea quoque alio loco scri-
ptum est : Angelorum esca nutrivisti po- *Sap.* XVI,
pulum tuum, et panem de cœlo præstitisti 20, 21.
eis, omne delectamentum in se habentem,
et omnis saporis suavitatem : deserviens
enim uniuscujusque voluntati, ad quod
quisque volebat, convertebatur.
30 *Transtulit Austrum de cœlo,* id est, 26
Deus cessare fecit in aere ventum austra-
lem seu meridionalem, *et induxit in vir-*

tute sua Africum, id est, in potentia sua A
flare fecit ventum occidentalem, latera-
lem versus meridiem. Flat enim hic ven-
tus inter meridiem et occidentem. Ideo
vero induxit hunc ventum ab Africa flan-
tem, quatenus multitudinem coturnicum
ab illa parte exsistentem, suo impetu ul-
tra mare afferret ad locum filiorum Is-
Num. XI, 31. rael, juxta illud libri Numerorum : Ventus
autem egrediens a Domino, arreptas trans
mare coturnices detulit et demisit in ca-
27 stra. Idcirco subjungitur : (31) *Et pluit*
super eos sicut pulverem carnes, non mor- B
tuas, sed vivas : de quibus subjicitur,
et sicut arenam maris volatilia penna-
ta. Erant namque coturnices aves circa
Ibidem. terram volantes, duobus cubitis in altitu-
dinem super terram. Hæc autem animalia
Deus pluit, id est, per modum pluviæ mi-
sit de aere tam copiose, quasi arenam ma-
Ibidem. ris, secundum quod a Moyse dicitur : Ven-
tus detulit coturnices in castra, itinere
quantum uno die confici potest, ex omni
28 parte castrorum per circuitum. (32) *Et ce-*
ciderunt animalia hæc *in medio castro-* C
rum eorum, id est intra vel prope castra
seu tentoria filiorum Israel, scilicet *cir-*
ca tabernacula seu papiliones *eorum,* ita
quod sine labore capi poterant. Unde dici-
Ibid. 32. tur in Numeris : Surgens populus toto die
illo et nocte, ac die sequenti, congregavit
coturnicum multitudinem, et siccaverunt
eas per gyrum castrorum.
29 (33) *Et manducaverunt* filii Israel carnes
has, *et saturati sunt nimis,* usque ad col-
lum et nauseam, *et desiderium eorum at-*
tulit eis, id est, rem ab eis desideratam D
30 contulit ipsis ; *non sunt fraudati a desi-*
derio suo, id est, adeptione rei desideratæ
non sunt privati, quoniam carnium co-
piam sunt adepti. Quæ omnia in libro Nu-
merorum clarius inducuntur, hoc modo :
Ibid. 16, 18-20. Dixit Dominus ad Moysen : Populo dices,
Cras comedetis carnes, et comedetis non
uno die, neque duobus vel quinque, sed
usque ad mensem dierum, donec exeat per
nares vestras, et vertatur in nauseam.
(34) *Adhuc escæ eorum,* scilicet carnes is-
tæ, *erant in ore ipsorum, et ira Dei,* scilicet 31
ultio sequens, *ascendit super eos.* Nam
(35) *Et occidit pingues eorum,* id est in
divitiis abundantes, superbos, carnales ; *et*
electos Israel impedivit. Hoc dupliciter ac-
cipi potest. Primo sic : Electos Israel, id
est bonos et justos Judæos, impedivit, ita
quod sua exhortatione aut prece nihil pro-
ficere poterant reprobis illis : quoniam
exigentibus vitiis reproborum, electi pro
eis exauditi non sunt. Secundo sic : Ele-
ctos Israel, id est elegantes personas po-
puli hujus, ab ingressu terræ promissio-
nis impedivit. Et hoc est quod in Numeris
dicitur : Adhuc carnes erant in dentibus *Num.* XI, 33, 34.
eorum, nec defecerat hujusmodi cibus, et
ecce furor Domini concitatus in populum,
percussit eum plaga magna nimis. Voca-
tusque est locus ille, sepulcra Concupi-
scentiæ : ibi enim sepelierunt populum
qui desideraverat carnes.
(36) *In omnibus his* jam prædictis non 32
emendati, sed in suis perversitatibus per-
durantes, *peccaverunt adhuc,* videlicet post
reditum exploratorum, volentes tunc in *Ibid.* XIV, 3, 4.
Ægyptum reverti ; *et non crediderunt in*
mirabilibus ejus : id est, ex consideratio-
ne primorum mirabilium quæ Deus fecit
coram eis in Ægypto, in mari Rubro, in
deserto, nolebant credere quod Deus pos-
set eos in terram Chanaan salvos induce-
re, propter fortitudinem populi, civitatum
atque murorum terræ illius : imo vole-
bant Caleb et Josue lapidare, eo quod di- *Ibid.* 6-10.
xerant Deum facile posse verbum suum
implere, et Chananæos dejicere. (37) *Et* 33
defecerunt in vanitate dies eorum, id est,
propter peccata sua inanes erant dies ip-
sorum ; *et anni eorum cum festinatione*
defecerunt, id est, cito consumpti sunt,
occisi atque prostrati in eremo : quoniam
omnes qui tunc numerati erant et mur-
muraverunt, intra quadraginta annos de- *Ibid.* XXVI, 64, 65.
functi sunt in ipso deserto, nec ingredi
poterant terram promissam ; multi quoque
eorum subita morte occisi sunt per ser- *Ibid.* XXI, 6 ; XVI ; XXV.
pentes ignitos, et in contradictione Core
et propter peccatum Phogor.

34 (38) *Quum occideret eos, quærebant eum,* A
et revertebantur : non quod iidem numero
occidebantur et revertebantur ; sed secun-
dum regulam in principio positam, loqui-
tur hic Scriptura de diversis, ad eumdem
populum pertinentibus, quasi de eisdem
suppositis. Itaque, Quum Deus quosdam
prævaricatores occideret, aliqui territi
sunt ne similia experirentur tormenta : id-
circo quærebant eum, id est, misericordiam
Dei pro indulgentia invocabant, et rever-
tebantur ad Deum per pœnitentiam. *Et di-
luculo,* id est, celeriter ex magno pœnarum B
timore, *veniebant ad eum,* non gressibus
pedum spatioque locorum, sed mentis im-
35 mutatione et pœnitentia cordis. (39) *Et re-
memorati sunt* ex consideratione priorum
mirabilium Dei, et occisione eorum qui
ita non recoluerunt, *quia Deus adjutor
est eorum* in omnibus bonis, sicut fuit ad-
Exod. xiv; xvii. jutor eorum in Ægypto, et contra Amalec,
et Deus excelsus redemptor eorum est, eru-
ens eos a cunctis periculis, sicut eruit eos
de manu Pharaonis et ejus exercitu.

Verumtamen, quoniam ista reversio non C
erat ex caritate divina, sed ex timore ser-
vili : quo pœna timetur, per cujus immi-
nentiam seu experientiam pensat homo
Is. xxviii, 19. veritatem, juxta illud, Tantummodo sola
vexatio dabit intellectum auditui; propter-
36 ea modo subjungitur : (40) *Et dilexerunt
eum in ore suo,* id est, verbis precatoriis
simulabant se Deum amare, *et lingua sua
mentiti sunt ei,* id est, verba eorum falsa
fuerunt, neque ex corde sincero prolata
37 sunt. (41) *Cor autem eorum non erat re-
ctum cum eo,* id est, Deo non placuit, quo- D
niam justum et verum non fuit ; *nec fide-
les habiti sunt in testamento ejus,* id est,
fideliter non egerunt in lege divina, ejus
custodiendo præcepta.

38 (42) *Ipse autem* Deus *est misericors, et
propitius fiet peccatis eorum,* posteritatem
eorum non penitus auferendo, et ipsos ci-
tra condignum puniendo ; *et non disper-
det eos,* id est, non penitus dispersit eos,
sed quosdam ad tempus in vita servavit, et
eis posteritatem concessit. (43) *Et abunda-
vit ut averteret iram suam,* id est, copiose
paratus fuit vindictam interdum inceptam
dimittere, populo parcere, et Moysis pre-
ces atque sacrificia Aaron pro peccatis
acceptare ; *et non accendit omnem iram
suam,* id est, tantum non flagellavit eos
ut meruerunt. (44) *Et recordatus est,* id est, 39
per modum recordantis se habuit, miseri-
corditer ignoscendo, *quia caro sunt, spiri-
tus vadens et non rediens.* Ponit hic partem
pro toto, appellando hominem carnem, de-
inde spiritum euntem et non redeuntem.
Est itaque sensus : Recordatus est quia
caro sunt, id est, Deus benigne attendit
quod corporales et fragiles erant, ac pro-
clives in malum ; recordatus est quoque
quia spiritus sunt vadens et non rediens,
id est, quod animæ hominum sunt multum
defectuosæ, tanquam euntes de una dispo-
sitione in aliam, vagæ, instabiles, et tan-
dem vadunt de corpore isto mortali ad
regionem ignotam, nec redeunt naturali
virtute ad pristinum statum. Ex hac au-
tem recordatione inducitur Deus ad indul-
gendum nobis facile. Unde et ipsemet ali-
bi testatur : Nequaquam ultra maledicam *Gen.* viii,
terræ propter homines ; sensus enim et 21.
cogitatio cordis humani, prona sunt in
malum ab adolescentia sua. Propter quod
Esdras ait ad Dominum : Quid est enim IV *Esdr.*
homo, ut ei indigneris ? aut genus corru- viii, 34.
ptibile, ut ita amarus sis de illo ?

Consequenter ostendit Deus enormitatem
peccati populi hujus, propter multitudi-
nem et recidivum transgressionis ipsorum.
(45) *Quoties exacerbaverunt eum in deser-* 40
*to, in iram concitaverunt eum in inaquo-
so ?* quasi dicat, Multoties. Unde Dominus
ad Moysen ait : Tentaverunt me jam per *Num.* xiv,
decem vices. Quomodo autem dulcissimus 22.
atque incommutabilis Deus, exacerbari et
ad iracundiam concitari dicatur, sæpe ex-
positum est. (46) *Et conversi sunt* ad se 41
ipsos, ut facerent propriam voluntatem, a
Deo aversi, *et tentaverunt Deum :* sicut
nunc sæpius dictum est ; *et Sanctum Is-
rael,* id est Deum omnium verorum Israe-
litarum sanctificatorem, *exacerbaverunt :*

ita quod propter eorum peccata factus est A
eis austerus, amarus et durus, ratione ef-
fectus seu ultionis, qui in se ipso natura-
liter, æternaliter et invariabiliter beni-
42 gnus, suavis et mitis est. (47) *Non sunt*
recordati isti ingrati *manus ejus,* id est
potestatis et operationis divinæ ostensæ
eis, *die qua redemit eos de manu tribu-*
lantis, id est de imperio et oppressione
43 regis Ægypti. (48) *Sicut,* id est quemad-
modum seu qualiter, Deus *posuit in Ægy-*
pto signa sua, id est decem plagas : se-
Exod. III, 20. cundum quod in Exodo ait, Percutiam B
Ægyptum in omnibus mirabilibus meis ;
et prodigia sua in campo Taneos : quod
vers. 12. qualiter intelligi debeat, paulo ante satis
prolixe monstratum est.

Deinde in speciali tractat de istis pro-
44 digiis. (49) *Et convertit in sanguinem flu-*
mina eorum, scilicet Ægyptiorum, *et im-*
bres eorum, id est cisternas seu aquas ex
imbre scaturientes, *ne biberent.* Quemad-
Exod. VII, 19-24. modum in Exodo dicitur, prima plaga
Ægypti fuit, quod extendente Moyse vir-
gam super fluvios Ægypti, versæ sunt om- C
nes aquæ Ægypti in sanguinem; foderunt-
que Ægyptii circumquaque, et invenerunt
sanguinem pro aqua, nec poterant bibere
aquas fluminis propter alienationem sa-
45 poris. (50) *Misit* Deus *in eos,* puta Ægy-
* alias *cœnomyiam* ptios, *cynomyiam* *, id est muscam cani-
nam : quia cynomyia dicitur a κυνός, quod
est canis, et μυῖα, quod est musca ; seu
omne genus muscarum ; *et comedit eos :*
id est, musca ista punxit momorditque
eos ; *et ranam, et disperdidit eos.* Ponun-
tur autem in versiculo isto singularia pro D
pluralibus, quia per cynomyiam et ranam
intelligenda est multitudo muscarum et
ranarum. Missio quoque muscarum erat
quarta plaga Ægypti, ut Dominus ait ad
Ibid. VIII, 21. Pharaonem : Immittam in te, et in servos
tuos, et in populum tuum, et in domos
tuas omne genus muscarum. Et sequitur
Ibid. 24. alibi : Venit musca gravissima (id est mul-
titudo muscarum) in domum Pharaonis et
in omnem terram ejus ; corruptaque est
terra ab hujusmodi muscis. Missio autem
ranarum erat secunda plaga Ægypti. De
qua in Exodo scribitur : Dixit Dominus ad
Pharaonem : Ecce ego percutiam omnes *Exod.* VIII, 2, 3.
terminos tuos ranis, et ebulliet fluvius
ranas, quæ ingredientur domum tuam, et
cubiculum lectuli tui, et super stratum
tuum, et in domos servorum tuorum, et
in populum tuum, et in furnos tuos, et in
reliquias ciborum tuorum.

(51) *Et dedit ærugini,* id est vento uren- 46
ti, segetes corrumpenti ; vel, Aurugini, id
est auræ noxiæ, sive rubigini ; *fructus eo-*
rum, id est blada terræ, ad destruendum.
Hæc plaga non est scripta in Exodo, sicut
nec plaga pruinæ, de qua loquitur finis
versus sequentis : quia in Exodo non reci-
tantur nisi plagæ principales et notabiles.
Et labores eorum, id est fructus Ægyptio-
rum, per eorum laborem productos, dedit
Deus *locustæ,* id est multitudini locusta-
rum, ad devorandum. Hæc fuit plaga Ægy-
pti octava. De qua in Exodo scriptum est :
Hæc dicit Dominus ad Pharaonem : Ecce *Ibid.* X, 3-5, 14, 15.
ego inducam locustam in fines tuos, quæ
operiet superficiem terræ, ne quidquam
ejus appareat. Et venerunt locustæ in-
numerabiles, omnia devorantes quæ non
erant consumpta a grandine. (52) *Et occi-* 47
dit in grandine, id est per casum maximæ
grandinis, *vineas eorum.* Hæc erat septi-
ma plaga Ægypti. De qua a Moyse dicitur, *Ibid.* IX, 23-25.
quod maxima grando cecidit in terra Ægy-
pti ; et homines et jumenta super quæ
cecidit grando, moriebantur; cunctam quo-
que herbam agri percussit, et omne li-
gnum regionis confregit. *Et moros eorum*
Deus destruxit *in pruina,* id est in frigore
congelante atque nocturno, vel in humore
moris nocivo. (53) *Et tradidit grandini* 48
jumenta eorum : quia omnia bruta in agris
reperta grando occidit ; dedit *et possessio-*
nem eorum, scilicet Ægyptiorum, *igni* ad
consumendum : quia ut dicitur in Exodo,
Grando et ignis mixta pariter ferebantur. *Ibid.* 24.

(54) *Misit in eos iram indignationis suæ,* 49
id est vindictam suæ ulciscentis justitiæ,
scilicet *indignationem,* id est effectum sui
contemptus, quo opera eorum indigne fe-

rebat, *et iram,* id est æquitatis suæ ulti-
onem, *et tribulationem* multiplicem, hic
non expressam ; *immissiones* quoque *per
angelos malos,* id est, pessimas cogitatio-
nes, indurationem et obstinationem per-
misit Deus immitti cordibus Ægyptiorum
per suggestionem cooperationemque dæ-
monum. Mala pœnæ sunt a Deo effective,
sed mala culpæ non nisi permissive : quia
de malo pœnæ apud Amos prophetam di-
Amos III, 6. citur : Si erit malum in civitate quod Do-
50 minus non fecit ? (55) *Viam fecit semitæ
iræ suæ :* id est, plagas suæ iracundiæ mi-
sit versus Ægyptios, non versus Hebræos ;
sicque angelum vastatorem fecit declinare
a terra Ramesses, in qua morabantur Ju-
dæi. Unde Dominus ait ad Pharaonem :
Exod. VIII, 23. Ponam divisionem inter populum meum
et populum tuum. *Non pepercit a morte*
* animabus *animarum* * *eorum :* id est, Deus sine mi-
sericordia occidit Ægyptios magnos et par-
vos. *Et jumenta eorum in morte conclusit,*
id est, occidit. Hæc vero fuit quinta plaga
Ægypti. De qua dixit Dominus ad Pharao-
Ibid. IX, 3. nem : Ecce manus mea erit super agros
tuos ; super equos et asinos et camelos,
Ibid. 6. boves et oves, pestis valde gravis. Mortua-
que sunt omnia animantia Ægyptiorum,
videlicet in agro per pestilentiam.
51 (56) *Et percussit omne primogenitum,*
tam hominum quam jumentorum, *in terra
Ibid. XII. Ægypti :* et hæc erat decima plaga Ægy-
pti, ut dicitur in Exodo. Percussit etiam
Deus *primitias omnis laboris eorum,* id
est primitiva atque potissima fructuum
terræ Ægypti, puta frumenta et cetera, *in
tabernaculis Cham,* id est in locis Ægy-
ptiorum, qui nati erant de semine Cham
filii Noe. Mesraim quippe, ut dicitur in
Gen. X, 6. Genesi, erat filius Cham, et ab hoc Mes-
raim Ægyptus nomen sortita est, quia in
ea dominabatur : et ideo ubi nostra trans-
latio habet, Ægyptus, in veteri Testamento
dicitur, Mesraim.

Deinde post descriptionem plagarum
Ægypti, recitatur liberatio Hebræorum.
52 (57) *Et abstulit sicut oves populum suum :*
id est, quemadmodum bonus pastor eruit

A oves suas de invasione luporum ; sic Deus
de Ægyptiis reprobis et malignis abstulit
filios Israel ; *et perduxit eos tanquam gre-
gem in deserto :* quia providit eis de bono
pastore ac duce, scilicet Moyse, et de cibo
ac potu. 58 *Et deduxit eos in spe,* pro- 53
mittendo quod induceret eos in terram la- Exod. III, 8, 17.
cte et melle manantem ; *et non timuerunt*
ad tempus, quia secuti sunt Moysen per Ibid. XIV, 22.
medium maris Rubri ; *et inimicos eorum
operuit mare,* videlicet Pharaonem et om-
nem ejus exercitum.

B 59 *Et induxit eos in montem sanctifi-* 54
cationis suæ, id est in Jerusalem et mon-
tem Sion, in quo postmodum constructum
est templum. Huc induxit, non eosdem,
qui ex Ægypto egressi fuerant et nume-
rati, præter Caleb et Josue, sed filios il-
lorum, secundum quod Dominus dixit :
Omnes qui murmurastis contra me, non Num. XIV, 29, 30.
intrabitis terram, super quam levavi ma-
num meam ut darem eam vobis, præter
Caleb filium Jephone, et Josue filium Nun.
Duxit ergo eos in montem sanctificatio-
C nis suæ, *montem quem acquisivit dextera
ejus,* id est, quem Deus, cujus sunt om-
nia, de manu indignorum, propria pote-
state eripuit, et suo populo dedit. Propter
quod additur : (60) *Et ejecit a facie eorum
gentes,* id est, a conspectu Israelitarum
expulit gentes in terra promissionis habi-
tantes, eas occidendo, effugando, aut sub-
jiciendo populo suo : ut patet de Gabaoni- Josue IX, 27.
tis et ceteris Chananæis, qui sub tributo
manebant inter filios Israel, sicut in libro
Josue commemoratur. *Et sorte divisit eis
D terram in funiculo distributionis,* per ma-
num Eleazari sacerdotis, et Josue, ac prin- Ibid. XIX, 51.
cipum tribuum Israel, qui ad imperium
Domini diviserunt novem tribubus, et di-
midiæ tribui Manasse, terram Chanaan,
dantes pluribus majorem, paucioribusque
minorem. De qua divisione plene tracta- Ibid. XIII-XIX.
tur in libro Josue. Tribus namque Ruben Num. XXXII, 33-42.
et Gad, media quoque tribus Manasse, ante
hanc divisionem receperunt possessionem
trans Jordanem. Tribus vero Levi non ha- Josue XIII, 33.
buit possessionem, nisi ad habitandum, et

ad pecora nutrienda ; sed Deus Israel fuit A
55 eorum hereditas. (61) *Et habitare fecit in*
tabernaculis eorum, id est in civitatibus
et villulis Chananæorum, *tribus Israel.*
Consequenter narrantur peccata filio-
rum Israel, commissa in terra promissio-
56 nis. (62) *Et tentaverunt* Deum fidelem et
verum, de ejus virtute dubitantes, *et exa-*
cerbaverunt Deum excelsum : secundum
sensum præexplanatum ; *et testimonia ejus*
non custodierunt. Duæ sunt partes legis
divinæ, videlicet testimonia et præcepta.
Testimonia pertinent ad credenda, præce- B
pta ad operanda aut omittenda. Quoniam
ergo Deum tentaverunt ex infidelitate, con-
stat quod ejus testimonia, id est assertio-
nes sacræ Scripturæ divinitus inspiratæ,
non custodierunt, firmiter inviolabiliter-
57 que credendo. (63) *Et averterunt se* a Deo
et ejus imperio, *et non servaverunt pa-*
ctum, quod cum Deo inierunt, dicentes, ut
Exod. XXIV, 7. legitur in Exodo : Omnia quæcumque lo-
cutus est Dominus, faciemus et erimus
obedientes. *Sicut patres eorum* murmura-
Ibid. XXXII, 4, 6. tores, Deo rebelles, et vituli adoratores, C
conversi sunt in arcum pravum, id est,
similes facti sunt arcui malo : quoniam
sicut ex arcu pravo jaciuntur sagittæ non
vulnerantes, ita ex ore ipsorum verba mor-
tifera processerunt ; et iterum, quoniam
sicut arcus pravus extensus, cito laxatur
atque remittitur, sic ipsi faciliter a bono
proposito et cultu divino aversi sunt, et
ad iniquitatem laxati.
58 (64) *In iram concitaverunt eum in colli-*
bus suis, sacrificando in excelsis : quod
erat illicitum. Verumtamen advertendum, D
quod quando arca Domini non habuit cer-
tam ac stabilem mansionem, videlicet, an-
Josue XVIII, 1. tequam posita erat in Silo, et post de-
structionem Silo usque ad constructionem
templi Salomonis, licuit Judæis offerre ob-
lationes sacrificiaque votiva alibi, quam
ubi fuerat arca ; dum vero erat in Silo et
templo Salomonis, istud non licuit. Quo-
niam ergo Hebræi terram promissionis in-
gressi, immolabant Deo in locis excelsis
seu collibus, etiam tunc quando arca erat
in Silo Salomonisque templo, idcirco nunc
dicitur, In iram concitaverunt eum in col-
libus suis. Pensandum tamen, quod ex dis-
pensatione divina licuit prædictis tempo-
ribus alibi immolare, quam in loco arcæ,
quemadmodum tertio Regum libro legitur III *Reg.* XVIII, 30-38.
Elias obtulisse sacrificium in monte Car-
meli. Ex his innotescit, quomodo salvatur
quod dicitur Salomon obtulisse sacrifi- *Ibid.* III, 4.
cium in excelso Gabaon ; sed et Samuel I *Reg.* VII, 9.
in excelso legitur immolasse, quum ta-
men in libro Regum frequenter impute-
tur populo in peccatum, quod obtulit in
excelsis. *Et in sculptilibus suis,* id est
idola adorando, *ad æmulationem,* id est
indignationem, *eum provocaverunt.*
(65) *Audivit Deus,* id est, mente cogno- 59
vit ista eorum peccata ; *et sprevit* tam
eos, quam culpas eorum : quoniam sicut
Sapiens ait, Odio sunt Deo impius et im- *Sap.* XIV, 9.
pietas ejus. Hinc quoque corrigi non vale-
bant, juxta illud sapientissimi Salomonis :
Considera opera Dei, quod nemo possit *Eccle.* VII, 14.
corrigere quem ille despexerit. *Et ad ni-*
hilum redegit valde Israel. Spiritualiter
namque ad nihil eos redegit, quoniam om-
ne esse caritatis et gratiæ eis subtraxit ;
corporaliter quoque eos ad nihilum redi-
gebat, tradendo iniquos potestati inimi-
corum suorum, ut patet in libris Regum *Judic.* II, 14.
et Judicum. (66) *Et repulit tabernaculum* 60
Silo : id est, domum in qua erat arca, de-
strui, arcamque captivari permisit. Repu- I *Reg.* IV, 11.
lit ergo tabernaculum Silo, vel potius habi-
tatores tabernaculi ejus, quia non propter
locum gentem, sed propter gentem locum
Dominus elegit. Similiter non propter lo-
cum gentem, sed propter gentem locum
Dominus repulit. *Tabernaculum,* inquam,
suum, ubi, id est in quo, *habitavit in ho-*
minibus, id est inter homines. Deus enim
in cordibus hominum bonorum per gra-
tiam habitat, et quamdiu in ipsis homini-
bus demoratur, in tabernaculis quoque
eorum, et maxime in consecratis, habitare
censetur. Propter quod ait Scriptura : Ecce *Apoc.* XXI, 3.
tabernaculum Dei cum hominibus, et ha- *Deut.* XXXIII, 14.
bitabit cum eis. Et Moyses dicit : Dominus

Deus ambulat in medio castrorum. Et ipse A
Num. xxxv, 34; Ezech. xliii, 7. Dominus per Moysen : Ego, inquit, sum qui habito in medio filiorum Israel.

61 (67 *Et tradidit* Dominus *in captivitatem* Philistæis, qui alias dicti sunt Palæstini atque Allophyli, *virtutem eorum,* id est potentiam filiorum Israel : per quam intelligi potest robur exercitus eorum, seu
I Reg. iv, 3 et seq. fortes ipsorum ; vel ipsa arca, cujus præsentia et virtute prævalere in præliis consueverunt ; *et pulchritudinem eorum,* id est pulchras personas, seu arcam quæ exstitit decor et gloria eorum, *in manus ini-* B
62 *mici,* scilicet populi Philistinorum. (68 *Et conclusit in gladio populum suum,* id est, per arma et bella Philistinorum occidi permisit filios Israel ; *et hereditatem suam sprevit,* id est, populum istum, quem sibi elegit et coluit, non protexit. Verumtamen reprobi illi non dicuntur populus atque hereditas Dei, nisi secundum vocationem et nomen, non secundum prædestinationem æternam : quemadmodum et Salvator in Evangelio de Judæis locutus est.
Matth. viii, 12. Filii autem regni ejicientur in tenebras C
63 exteriores. (69) *Juvenes eorum,* scilicet Judæorum, *comedit,* id est, devoravit et interfecit, *ignis,* id est magna impugnatio et vehemens furor Philistinorum ; *et virgines eorum non sunt lamentatæ :* quoniam unusquisque pro sui ipsius evasione tam sollicitus erat, quod aliorum deplo-
64 rationi vacare non potuit. (70 *Sacerdotes eorum,* videlicet filii Heli, Ophni et Phi-
I Reg. iv, 11. nees, *in gladio* Philistinorum *ceciderunt* et mortui sunt ; *et viduæ eorum non plorabantur,* propter causam de virginibus D
Ibid. 19-22. assignatam. Nam et uxor Phinees, audito rumore de morte viri sui, mox incurvavit se, et in ipso partu defuncta est, nec potuit propter perturbationem defleri.

Deinde ponitur reconciliatio Dei circa populum suum, atque indignatio ejus con-
65 tra eorum adversarios. 71 *Et excitatus est tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus a vino.* Quemadmodum homo dormiens et vino inebriatus, propria fortitudine non utitur, nec pro suis prævaliatur ; excitatus autem a somno, et ad sobrietatem reversus, virtutem suam ostendit, et fortiter pugnat, hostesque prosternit : sic Deus omnipotens quamdiu populo suo irascebatur, nec eum tuebatur, erat quasi dormiens, et crapulatus seu inebriatus a vino, quasi non attendens afflictionem populi sui, et captivitatem arcæ testamenti ; dum vero Philistæos hos cœpit per Samuelem, Saul ac David dejicere, occidere et vastare, videbatur quasi a somno suscitari, atque ab ebrietate ad usum rationis reverti. (72) *Et percussit inimicos* 66
suos Philistæos *in posteriora,* id est in secretioribus natium partibus, ubi mures I Reg. v, 6, 9.
rodebant prominentes extales eorum, et computruerunt ; *opprobrium sempiternum dedit illis :* quia in præsenti vita nulla oblivione delebitur memoria tantæ confusionis ipsorum, in inferno quoque sine fine culpa eorum torquebitur.

Deinde manifestatur, quod sola tribus Juda erat ad regiam dignitatem electa.
(73) *Et repulit* Deus *tabernaculum,* id est 67
familiam, *Joseph ;* vel, Tabernaculum Joseph, id est locum et urbem Silo : quæ dicitur tabernaculum Joseph, quoniam erat in sorte Ephraim filii Joseph, eratque in Si- Josue xviii, 1.
lo posita arca in tabernaculo Josue Ephratæi : quæ primo Regum plenius recitantur. *Et tribum Ephraim non elegit* ad regnandum. Nam quamvis Deus contulit Jeroboam filio Nabat de tribu Ephraim III Reg. xi, 31.
decem tribus Israel, non tamen electus erat ad perseverandum in regno per suam posteritatem, sicut nec Saul de progenie I Reg. ix, 1, 17.
Benjamin ; sed uterque assumptus fuit ad tempus. Denique ad declarandum quod tribus Juda fuit ad regnum electa, merito excludit tribum Joseph, id est Ephraim et Manassen, deinde specialiter tribum Ephraim : Primo, quoniam Joseph sanctior erat fratribus suis, eum injuste vendentibus. Gen. xxxvii, 28.
Secundo, quia sublimior eis, utpote dominator Ægypti. Tertio, quia primogenita ei Ibid. xli, 41.
data fuerunt, juxta illud : Ruben fuit primogenitus Israel ; sed quum violasset torum patris sui, data sunt primogenita filiis I Par. v, 1.

Joseph, et hoc a Jacob patriarcha. Sicque A
progenies Joseph videbatur ad regnandum
propinquior : maxime autem tribus Ephra-
Gen. XLVIII, 20. im, quoniam sicut in Genesi dicitur, Jacob
præposuit Ephraim ipsi Manassæ.
68 (74) *Sed elegit tribum Juda* ad sceptrum
Ibid. XLIX, 10. et regnum. Unde et Jacob prædixit : Non
auferetur sceptrum de Juda, et dux de fe-
more ejus, donec veniat qui mittendus est.
Montem Sion quem dilexit : nam montem
sic dictum Deus elegit, ut esset in eo ha-
I Par. XXI, 26; II Par. III, 1. bitatio sua : quoniam David ædificavit in
eo altare, et postea Salomon templum. B
69 (75) *Et ædificavit sicut unicornium san-
ctificium suum :* id est, Deus ædificari
fecit templum suum sanctum in monte
hoc, sicut unicornium : quod dupliciter ac-
cipi potest. Primo sic : Sicut unicornium,
id est Judæorum, qui unicornes per si-
militudinem appellantur : quoniam sicut
animal quod unicornis vocatur, unum dum-
taxat cornu habet in fronte, sic ipsi unius
Dei cultum et fidem habebant. Ædificavit
ergo sanctificium suum sicut unicornium,
id est, sicut decuit ædificari templum Ju- C
dæorum, unum verum Deum colentium.
Secundo sic : Sicut unicornium, id est, sicut
construitur habitaculum animalium quæ
unicornes seu rhinocerotes dicuntur : quo-
niam sicut hoc animal prohibet omnia
cetera bruta ab ingressu tabernaculi sui,
sic Deus prohibuit alienigenas ab intro-
itu templi. Hinc quoque Balaam comparat
Deum rhinoceroti, dicendo : Deus eduxit Num. XXIII, 22.
Israelem de Ægypto, cujus fortitudo si-
milis est rhinocerotis. *In terra quam fun-
davit in sæcula :* id est, Deus ædificari
fecit templum suum in terra promissio-
nis, quam ad cultum suum consecravit
perpetuo, quantum erat in se.
(76) *Et elegit David servum suum* ad 70
stabile regnum, *et sustulit eum de gregi-
bus ovium,* id est, ab ovibus patris sui I Reg. XVI, 11, 12.
quas pavit, eum reduxit; *de post fetantes,*
id est, post oves fetas seu prolem haben-
tes, *accepit eum* ad gloriam regni; (77) *Pa-* 71
*scere Jacob servum suum, et Israel heredi-
tatem suam,* id est, quatenus bene et digne
regeret in spiritualibus ac temporalibus
populum Hebræorum, ex Jacob, qui etiam Gen. XXXII, 28.
dictus est Israel, natum. (78) *Et pavit eos* 72
David hoc modo, *in innocentia cordis sui,*
id est pura ac simplici intentione; *et in
intellectibus manuum suarum,* id est in
prudentia operationum suarum, *deduxit
eos* ad debitum finem, veramque pacem.

ARTICULUS XLIX

EXPOSITIO PSALMI EJUSDEM SEPTUAGESIMI SEPTIMI MYSTICA.

QUEMADMODUM David figura exstitit D
Christi, sic Synagoga erat figura Ec-
clesiæ; et regnum ac populus David, ty-
pus fuit regni Christi et populi christiani.
Exponendo ergo hunc psalmum de Christo
et populo christiano, ipse Salvator et Do-
minus noster Jesus Christus primo excitat
nos ad diligentissimam advertentiam di-
1 cendorum, et ait : *Attendite* toto studio
mentis, *popule meus,* id est plebs christia-
na, meo sanguine liberata, atque a me
Christo Christiana vocata, *legem meam* Act. XI, 26.
evangelicam; *inclinate aurem vestram in
verba oris mei,* id est, reverenter suscipi-
te humiliterque implete doctrinam novi
Testamenti, quod proprio ore edocui. *Ape-* 2
riam in parabolis os meum, etc. Quomodo
hoc de Christo exponendum sit, in præce-
denti elucidatione patuit.

Sequitur vox Ecclesiæ. *Quanta audivi-* 3
mus mirabilia Christi, quæ ipse in mundo
egit, et quæ de eo dicta ac scripta sunt,

atque in nomine ejus a suis discipulis fa- A
cta creduntur; *et cognovimus ea* per fi-
Rom. x, 17. dem certissimam. Et quoniam fides est ex
auditu, secundum Apostolum, ideo subdi-
tur : *et patres nostri,* Evangelistæ atque
Apostoli, *narraverunt nobis :* quia per to-
Marc. xvi, 15, 20. tum mundum opera Christi prædicave-
runt, et ea ad memoriam sempiternam
nostramque informationem, in scriptis re-
4 liquerunt. *Non sunt occultata a filiis eo-*
rum spiritualibus, scilicet bonis Christia-
Joann. viii, 47. nis, qui quoniam ex Deo sunt, verba Dei
avide audiunt, *in generatione altera,* id B
est in populo christiano, priorum Christi-
fidelium vestigia imitante. *Narrantes* pa-
tres nostri prædicti, *laudes Domini,* id est
præconia Christi, contestando quod ipse
sit unigenitus Filius Dei Patris, æterno
Patri consubstantialis, coæternus et coæ-
qualis, pro mundi salute veraciter incar-
Act. x, 42. natus et passus, omniumque judex consti-
tutus; *et virtutes ejus,* id est divinitatis
suæ omnipotentiam, et suæ humanitatis
Matth. xxviii, 18. potestatem, cui data est omnis potestas
in cœlo et in terra. Vel, Virtutes ejus, C
id est conversationis suæ perfectissimam
sanctitatem, videlicet ejus caritatem, man-
suetudinem, humilitatem, patientiam. *Et*
Ibid. ix, 25; Luc. vii, 14, 15; Joann. xi, 43, 44; ix, 6, 7. *mirabilia ejus quæ fecit,* tres mortuos sus-
citando, cæcum natum illuminando, cordi-
um secreta propalando. Non tamen omnia
mirabilia Christi narraverunt, sicut scri-
Joann. xxi, 25. ptum est : Multa alia fecit Jesus, quæ si
scribantur per singula, nec ipsum mun-
dum arbitror posse capere eos, qui scri-
bendi sunt, libros.
5 *Et suscitavit* Christus *testimonium,* id D
est novum Testamentum, et ea quæ cre-
denda sunt, *in Jacob,* id est in populo
christifideli, contra vitia colluctante, et
eadem supplantante; *et legem* vitæ et gra-
tiæ, *posuit in Israel,* id est in Ecclesia
sancta catholica, Deum spiritualiter con-
templante.
Quanta mandavit patribus nostris, nota
facere ea filiis suis, id est, valde multa
præcepit Christus suis Apostolis, aliisque
nonnullis discipulis, quatenus manifesta-
rent ea his quos ipsi in Christo spirituali-
ter gignerent : sicut Apostolus ait ad Gala-
tas, Filioli mei, quos iterum parturio donec Galat. iv, 19.
formetur Christus in vobis; *ut cognoscat*
generatio altera, id est omnes posteri. *Fi-* 6
lii qui nascentur, id est spiritualiter rege-
nerabuntur ex aqua et Spiritu Sancto, *et* Joann. iii, 5.
exsurgent a somno peccati ad vigilantiam
custodiæ cordis, et a terrenis ad amorem
cœlestium, *et narrabunt filiis suis* veraci-
ter christianis, ut sciant et impleant di-
vina præcepta. Ad hanc annuntiationem
hortatur nos sanctus Apostolus : Implemini Ephes. v, 18, 19.
(inquiens) Spiritu Sancto, loquentes vobis-
metipsis in psalmis et hymnis et canticis
spiritualibus. Et rursus : Patres, ait, nolite Ibid. vi, 4.
ad iracundiam provocare filios vestros, sed
educate illos in disciplina et correptione
Domini. *Ut ponant in Deo spem suam,* id 7
est, per meritum Christi salvari confidant,
ne (quod absit) ignorantes Dei justitiam, Rom. x, 3.
et suam quærentes statuere, justitiæ Dei
non sint subjecti; *et non obliviscantur*
operum Dei, sed opera Christi incessabi-
liter recolant, quoniam omnis ejus actio,
nostra est instructio. Unde monet Aposto-
lus : Recogitate eum qui talem sustinuit a Hebr. xii, 3.
peccatoribus adversus semetipsum contra-
dictionem. Et Petrus : Christus passus est I Petr. ii, 21.
pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut
sequamini vestigia ejus. Qui enim opera
Christi cordialiter meminit, totius perfe-
ctionis documenta invenit, nec faciliter
cadere valet aut perire. *Et mandata ejus*
exquirant. Hoc est quod Christus Aposto-
lis dixit : Euntes docete omnes gentes, do- Matth. xxviii, 19, 20.
centes eos servare quæcumque mandavi
vobis. Sine observatione enim mandato-
rum, nemo potest salvari. Propter quod
ait Joannes : Qui se dicit nosse Deum, et I Joann. ii, 4.
mandata ejus non custodit, mendax est.
Ne fiant sicut patres eorum carnales. 8
Filii Ephrem, id est mali et reprobi 9
Christiani, qui multi sunt, et electis ad
exercitium apponuntur : Ephraim enim
fructificatio interpretatur; *intendentes et*
mittentes arcum oris sui, id est pulchra
loquentes et plurima promittentes, sed tur-

piter operantes et promissa non adimplen- A
tes ; *conversi sunt* ad se ipsos et vitia sua,
in die belli, id est tempore adversitatis, eis
a mundo, carne, dæmonibusve inflictæ.
Matth. XIII, 21; Luc. VIII, 13. Nam, sicut ait Salvator, Hi radicem non
habent, quia ad tempus credunt, et in tem-
II Petr. II, 22. pore tentationis recedunt. Contigit quippe
eis illud veri proverbii, quod Petrus com-
memorat, scilicet : Canis reversus ad suum
vomitum, et sus lota in volutabro luti. Pro-
Luc. VI, 46. pter quod Christus iterum loquitur : Quid
dicitis mihi, Domine, Domine, et non fa-
10 citis quæ dico? *Non custodierunt testa-* B
Tit. I, 16. *mentum Dei,* dicentes se nosse Deum, et
factis negantes ; *et in lege ejus* evangelica
noluerunt ambulare : et ita peccabant ex
certa malitia, atque ex proposito, non ex
infirmitate, aut ex ignorantia : quod quam
II Petr. II, 21. damnabile sit, Petrus docet : Melius erat
illis non cognoscere viam justitiæ, quam
Luc. XII, 47. post agnitionem retrorsum converti. Ser-
vus namque sciens voluntatem domini sui,
et non faciens, vapulabit multis.

11 *Et obliti sunt benefactorum ejus :* id
est, mali Christiani oblivioni dederunt be- C
neficia Christi, qui pro eis incarnatus est,
Baruch III, 38. conversatus in mundo, suspensus in li-
Joann. X, 15. gno : qui in tantum eos dilexit, quod ani-
mam suam posuit pro eis, et corpus suum
ac sanguinem in saluberrimum reliquit
viaticum, suæque passionis amarissimæ,
ac dilectionis eximiæ memoriale perpe-
tuum. Hoc modo obliviscitur beneficia
Christi, quicumque eum non diligit, qui
mundi vanitatibus vacat, qui carnis suæ
concupiscentiis servit. Qui autem Christo
compatitur, qui ejus passionibus, propri- D
am crucem bajulando, quotidie assimila-
tur, et in labore pœnitentiæ quotidie mor-
tificatur, hic vere memor est beneficiorum
Domini sui. Non enim ad veram ac gratam
memoriam sufficit nuda et superficialis
reminiscentia ; sed necessaria est affectu-
osa quædam recordatio, et operis exhibitio.
Obliti quoque sunt *et mirabilium ejus,* sci-
licet Christi, *quæ ostendit eis* per prædicati-
onem famulorum suorum et instructionem
sacræ Scripturæ, vel per inspirationem et
illuminationem Spiritus Sancti. Mirabilia
Christi fuerunt, quod pertransivit benefa- Act. X, 38.
ciens, sanans omnem languorem et om- Matth. IV, 23.
nem infirmitatem in populo, secundum
quod Evangelistæ testantur, omnesque op-
pressos a diabolo, ut adstruit Petrus. Quos Act. X, 38.
autem sanavit in corpore, justificavit in
anima. Horum mirabilium obliviscitur, qui
hoc exemplo ad Christum misericordissi-
mum, prudentissimum, ac potentissimum
medicum non festinat, qui animæ suæ vul-
nera ei non detegit, qui fontem omnis
salutis et gratiæ, pro oleo pietatis et rivu-
lis gratiarum non deprecatur, præsertim
quum ipse proclamet : Venite ad me, om- Matth. XI, 28.
nes, qui laboratis et onerati estis, et ego
reficiam vos ; et alibi, Eum qui venit ad Joann. VI, 37.
me, non ejiciam foras.

Coram patribus eorum, id est in con- 12
spectu Apostolorum et discipulorum suo-
rum, qui patres sunt omnium Christia-
norum, *fecit* Christus *mirabilia in terra*
Ægypti, id est in mundo isto. Ægyptus
enim interpretatur caligo seu tribulatio :
sicque per eam accipitur sæculum istud
nequam, et mundus qui totus in maligno I Joann. V, 19.
positus est, in quo electi multipliciter tri-
bulantur. *In campo Taneos,* id est in pla-
nitie humilis mandati : quia et Christus
ait, Sicut mandatum dedit mihi Pater, sic Joann. XIV, 31.
facio. Non enim per jactantiam aliquid fe-
cit, quemadmodum ipsemet rursus dicit :
Claritatem ab hominibus non accipio. Chri- Ibid. V, 41.
stus etiam nobis præceptum humilitatis
proposuit, dicens, Discite a me quia mi- Matth. XI, 29.
tis sum et humilis corde. Quia etenim Ta-
nis humile mandatum interpretatur, recte
per campum Taneos humilis mandati pla-
nities designatur. Debemus quoque præ-
cipue humilitatem a Christo discere et
sectari.

Interrupit mare et perduxit eos. Per 13
mare (ut sæpius dictum est) intelligi po-
test gentilitas, vitiorum amaritudine qua-
lificata. Unde conversis gentilibus Paulus
clamat : Omnis amaritudo, ira, et indigna- Ephes. IV, 31.
tio, et clamor tollatur a vobis. Potest quo-
que per mare designari tribulationum mul-

Thren. II. 13. titudo, sicut in Threnis ait Jeremias : Magna A
est velut mare contritio tua. Utroque au-
tem modo interrupit Christus mare et per-
duxit patres nostros sanctos Apostolos et
eorum imitatores. Nam per medium ma-
re gentilitatis ipsos perduxit, convertendo
paganos ad fidem, gentilitatemque rupit,
destruendo ritum gentilium, conterendo
etiam peccata et idola paganorum. Per-
duxit insuper eos per varias tribulationes,
et de omnibus illis eripuit eos, quemad-
II Cor. I, 3, 4. modum Paulus testatur : Benedictus Deus,
qui consolatur nos in omni tribulatione B
nostra. *Et statuit aquas quasi in utre :*
quia gentiles ad fidem conversos, in divi-
no timore stabilivit, et a fluxu libidinis,
sub jugo divinorum præceptorum compe-
scuit ; tribulationes etiam fecit cessare, et
14 quasi in utre quiescere. *Et deduxit eos,*
II Tim. III. 12. videlicet omnes Christifideles, qui volue-
runt pie vivere in Christo, et idcirco per-
secutionem perpessi sunt, *in nube diei,* id
est in refrigerio consolationis divinæ, et
sub rore ac stillicidiis gratiæ suæ ; *et tota*
nocte, id est in omni adversitate et impu- C
gnatione, *in illuminatione ignis,* id est in
splendore sapientiæ Spiritus Sancti, et in
radio interioris illuminationis Christi, qui
afflictis maxime prope est.
15 *Interrupit* Deus Pater, id est, perforari
I Cor. x, 4. et rumpi permisit, *petram,* id est Christum,
Joann. XIX. 34. seu latus ipsius, *in eremo* hujus mundi,
seu in cruce, omni humano solatio desti-
Matth. XXVII. 46. tuta. Unde Christus clamavit : Deus meus,
Deus meus, ut quid dereliquisti me ? In
hujus petræ vulneribus, tuti efficimur ab
omni invasione hostili, imo et ab iracun- D
Is. II. 10. dia Dei. Propterea dicitur : Ingredere in
petram, abscondere in fossa humo a facie
timoris Domini. *Et adaquavit eos velut in*
abysso multa : id est, Deus merito sangui-
nis Christi, Christianos abundanter pota-
vit aqua gratiæ salutaris et donis Spiritus
Joann. VII. 37, 38. Sancti, et ideo Christus ait : Si quis sitit,
veniat ad me, et bibat. Qui credit in me,
sicut dicit Scriptura, flumina de ventre
16 ejus fluent aquæ vivæ. *Et eduxit aquam*
Ibid. XIX, 34. *de petra :* quia de latere Jesu lancea per-
forato, exivit sanguis et aqua ; *et deduxit*
tanquam flumina aquas : id est, Deus Tri-
nitas de Christo capite nostro deduxit in
membra ipsius (id est in nos) copiosa mu-
nera gratiarum : quia, ut Joannes ait, De *Joann.* I, 16.
plenitudine ejus accepimus omnes, gratiam
pro gratia. Apostolus quoque ad Titum : Se- *Tit.* III, 5, 6.
cundum suam, inquit, misericordiam sal-
vos nos fecit, per lavacrum regenerationis
et renovationis Spiritus Sancti, quem effu-
dit in nos abunde per Jesum Christum. De
hac aqua Dominus ait per Ezechielem :
Effundam super vos aquam mundam, et *Ezech.* XXXVI. 25.
mundabimini ab omnibus inquinamentis
vestris.
Et apposuerunt adhuc peccare ei. Sic 17
(proh dolor !) multi Christiani post gra-
tiam Baptismi et cetera beneficia Christi,
pro gratiarum actione multiplicant offen-
siones. *In iram excitaverunt Excelsum,* id
est Christum Dei virtutem, *in inaquoso,* id
est in corde suo arenti et infructuoso, om-
ni aqua gratiæ cœlestis privato. *Et ten-* 18
taverunt Deum in cordibus suis, ut pete-
rent escas animabus suis. Hoc excessive
sollicitos respicit, qui promissionibus Chri-
sti increduli sunt, quibus ait : Primum quæ- *Matth.* VI, 33.
rite regnum Dei et justitiam ejus, et hæc
omnia adjicientur vobis ; rursusque : No- *Ibid.* 31, 32.
lite solliciti esse, dicentes, Quid manduca-
bimus, aut quid bibemus, aut quo operie-
mur ? Hæc enim omnia gentes inquirunt.
Scit enim Pater vester quia his omnibus
indigetis. Nimis sollicitantur pro tempo-
ralibus congregandis, non acquiescentes
Paulo qui ait, Habentes alimenta et qui- *I Tim.* VI, 8.
bus tegamur, his contenti simus : qui
etiam avaritiam nominat idolorum servi- *Coloss.* III, 5.
tutem.
Ideo audivit Dominus Jesus ista peccata 21
Christianorum, *et distulit,* non statim ulci-
scendo se, sed longanimiter exspectando,
quemadmodum in Ecclesiastico scribitur :
Altissimus est patiens redditor. Et Petrus : *Eccli.* V. 4.
Patienter, inquit, agit Dominus propter *II Petr.* III, 9.
nos, nolens aliquem perire, sed omnes ad
pœnitentiam reverti. Maxime autem appa-
ret patientia Dei tempore novæ legis ; nam

sicut philosophis innotuit Dei majestas, A
Judæis autem justitia, sic Christianis in-
notescit misericordia Creatoris. Propter
Tit. III, 4. quod Apostolus asserit : Apparuit benigni-
tas et humanitas Salvatoris nostri Dei. *Et
ignis* iræ Christi, scilicet ultio ejus, *accen-
sus est in Jacob*, id est in Ecclesia christi-
ana : quia non redeuntes nec pœnitentes
Christus tanto horribilius punit, quanto
diutius eos exspectavit ; *et ira* Dei *ascen-
dit in Israel* : quia Ecclesia Christi propter
sua peccata variis modis sæpe oppressa
est. Nunc quoque opprimitur a Sarracenis, B
hæreticis et tyrannis, quemadmodum olim
Synagoga a Chananæis, Philistæis, Ammo-
22 nitis et Moabitis. *Quia non crediderunt in
Deo*, id est in Deum, ejus præceptis ob-
temperando ; *nec speraverunt in saluta-
ri ejus*, id est in Christum ; sed potius in
vanitatibus suis, aut propriis meritis seu
viribus sunt confisi.
23 *Et mandavit nubibus desuper*. Per nu-
bes intelligi possunt angeli sancti, secun-
dum Dionysium ; itemque Apostoli, de qui-
Is. LX, 8. bus Isaias interrogat : Qui sunt isti, qui ut C
nubes volant ? Quoniam ergo ministerio
Luc. I, 31. archangeli Gabrielis nuntiata est Virgini
gloriosæ incarnatio Christi, ministerio quo-
Ibid. II, 10, 11. que angeli nuntiata est pastoribus nativi-
tas Christi jam facta, ministerio quoque
angelorum Prophetæ illuminati sunt ad
vaticinandum de Christi tunc futura incar-
natione ; idcirco nunc dicitur Deus man-
dasse nubibus cœli desuper, id est angelis
sanctis, videlicet ut exhiberent obsequium
circa Christi descensum in mundum. Porro
Apostoli prædicaverunt per mundum incar- D
nationem Christi impletam, mandavitque
Apostolis ut circa Christi clarificationem
in cordibus hominum famulatum impen-
Act. X, 42. derent, juxta illud Petri : Præcepit nobis
testificari quia ipse est qui constitutus
est a Deo judex vivorum et mortuorum.
Utrisque ergo nubibus Deus mandavit. *Et
januas cœli*, id est ora Apostolorum, *aper-
uit* ad prædicandum Christi Evangelium.
Luc. XXI, 15. Nam et Christus eis prædixit : Ego dabo
vobis os et sapientiam. Vel, Januas cœli

empyrei aperuit, quantum ad hoc quod ex
eo ad nos angelos misit.
Et ita *pluit illis manna ad manducan-* 24
dum, id est, per hunc modum misit Chri-
stum in mundum, et annuntiavit eum gen-
tibus, ut in eum crederent, ejusque corpus
in Sacramento comederent. Unde Isaias ha-
bet : Rorate, cœli, desuper, et nubes plu- Is. XLV, 8.
ant Justum. Christus enim est verum man-
na, cujus figura erat manna illud patribus Exod. XVI, 14, 15.
datum. *Et panem cœli dedit eis*, id est,
corpus Christi contulit Christianis in sa-
lutiferum animæ cibum, secundum quod
Christus fatetur : Non Moyses dedit vobis Joann. VI, 32.
panem de cœlo, sed Pater meus dat vobis
panem de cœlo verum ; et iterum, Ego Ibid. 51.
sum panis vivus, qui de cœlo descendi.
Panem angelorum, id est Christum sub 25
formis Sacramenti altaris, *manducavit ho-
mo* quilibet Christianus electus, sacramen-
taliter vel spiritualiter, seu modo utroque.
Christus namque qui est omnium Bea-
torum refectio in cœlis, ipse quoque est
cibus noster in terris, prout ipse testa-
tur : Qui manducat me, et ipse vivet pro- Ibid. 58.
pter me. Estque necessarium omni cre-
denti, hunc panem aliquo prædictorum
modorum comedere, sicut ipse affirmat :
Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, Ibid. 54.
et biberitis ejus sanguinem, non habebitis
vitam in vobis. *Cibaria misit* Deus Pater
eis, scilicet Christianis, *in abundantia* :
quoniam omnes Christiani qui volunt, hoc
pane cœlesti refici possunt, nec tamen
eum consumere aut comminuere queunt.
Transtulit Austrum de cœlo : id est, 26
prædicatores angelicæ conversationis, fla-
tu verbi divini corda audientium perflan-
tes, misit per mundum ; *et induxit* Deus
Trinitas *in virtute sua*, divina et propria,
Africum, id est prædicatores decliviora
dogmata prædicantes. Auster enim est ven-
tus meridionalis ; Africus autem est ventus
occidentalis, et lateralis versus meridiem.
Ideo per Austrum designantur sublimiora
prædicantes, quemadmodum ait Apostolus,
Sapientiam loquimur inter perfectos ; per I Cor. II, 6.
Africum vero, humiliora prædicantes, in

I Cor. II, 2. quorum persona idem ait, Non judicavi A
me aliquid scire inter vos, nisi Jesum Chri-
27 stum, et hunc crucifixum. *Et pluit super*
eos, id est super omnes ad catholicam fi-
dem conversos, *sicut pulverem,* id est co-
piosissime nimis, *carnes,* id est corpus
Christi : quod licet sit unum et idem in
omnibus hostiis consecratis, tamen pro-
pter multitudinem materiarum seu panum
qui convertuntur in ipsum, dictum est
Carnes ; vel propter partes suas : unde
Ps. CXVIII. 120. Psalmista ait, Confige timore tuo carnes
meas. Quod enim corpus Christi sit caro B
et cibus quo reficiuntur fideles, ipse de
Joann. VI, 56. se ostendit, dicens : Caro mea vere est ci-
bus, et sanguis meus vere est potus.

Pluit etiam Deus super Christianos *et sicut arenam maris,* id est in innumerabili multitudine, *volatilia pennata,* id est homines contemplativos, Dei amicos : de quibus infra habetur, Dinumerabo eos, et super arenam multiplicabuntur. (Ps. CXXXVIII, 18.) Hos Deus pluit super Ecclesiam suam, quatenus populum Christi irrigarent et fecundarent pluvia verbi cœlestis, essentque aliorum C pastores. Possunt quoque per volatilia pennata intelligi angeli sancti : quoniam Deus singulis Christianis mittit singulos angelos ad custodiam atque subsidium ; imo secundum Apostolum, (Hebr. I, 14.) Omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos qui hereditatem capiunt salutis. Hos autem misit Deus multo copiosius atque frequentius tempore legis Chri-
28 sti, quam Moysis. *Et ceciderunt,* id est, descenderunt pastores prædicti et angeli sancti, *in medio castrorum eorum,* id est D Ecclesiarum fidelium, *circa tabernacula eorum,* id est circa civitates, villas, imo et circa corpora Christianorum. Angeli namque custodiunt corpora hominum a multis læsionibus atque periculis. Unde in Actibus Apostolorum, (Act. V, 19; XII, 7-10.) angelus Dei primo eduxit omnes Apostolos de ergastulo carceris, deinde Petrum eripuit. Deinde legitur et in Evangelio (Luc. X, 1.) Christus misisse discipulos suos binos et binos, in omnem civitatem et locum quo erat ipse venturus.

Et manducaverunt electi Christiani cor- 29
pus Domini sui, sicut ipse præcepit : Hoc, (Luc. XXII, 19.) inquiens, facite in meam commemorationem ; *et saturati sunt nimis,* id est, intus copiose repleti sunt gratia Spiritus Sancti, et spiritualiter impinguati, secundum quod Christus locutus est : (Joann. VI, 57.) Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in eo ; et iterum, (Ibid. 59.) Qui manducat hunc panem, vivet in æternum. *Et desiderium eorum attulit eis,* exaudiendo preces eorum.

Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum, 30
non electorum, sed indigne manducantium,
et ira Dei ascendit super eos : quoniam 31
Satanas eos ingreditur, sicut et Judam (Ibid. XIII, 27.) proditorem, quia de eis ait Apostolus : (I Cor. XI, 27.) Quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini. *Et occidit* Deus *pingues eorum :* id est, carnaliter Christum sumentes, spiritualiter interficit, subtrahendo eis caritatem et gratiam. Nam ut ait Apostolus, (Ibid. 29.) Qui manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini, id est non sentiens de illo spiritualiter, nec sumens illud reverenter atque fideliter, sed sicut alios cibos. *Et electos Israel,* id est, qui videbantur esse magni in Ecclesia, *impedivit* ab introitu regni cœlestis, propter peccatum indignæ communionis. Electi enim non semper in sacra Scriptura dicuntur prædestinati ad vitam æternam, quoniam Christus in Evangelio Apostolis ait : (Joann. VI, 71.) Nonne ego vos duodecim elegi, et unus ex vobis diabolus est ? Et alibi habetur, (I Reg. IX, 2.) Erat Saul vir electus : quem tamen multi Sanctorum dicunt damnatum.

In omnibus his peccaverunt adhuc : id 32
est, non obstantibus tantis beneficiis Christi, ingrati Christiani Christum offende-
runt. *Et defecerunt in vanitate dies eorum,* 33
id est, sine fructu et merito defluxerunt ; *et anni eorum cum festinatione :* quia sicut in libro Job habetur, (Job XV, 32.) Impius, antequam impleantur dies ejus, peribit. Et iterum de peccatoribus Scriptura testatur :

Joh. xvi, 16. Quoniam ante tempus suum sublati sunt. A
Sap. v, 13. Unde ipsi fatentur : Nos nati continuo
desivimus esse, et in malignitate nostra
34 consumpti sumus. *Quum occideret eos, quæ-*
rebant eum et revertebantur. Nam multi
perversi, qui tempore securitatis converti
contemnunt, dum similes sibi male perire
conspiciunt, sibique eadem flagella im-
minere perpendunt, convertuntur ad Do-
minum. Tuncque reminisci incipiunt quod
35 *Deus adjutor est eorum.* Verumtamen quo-
niam pœnitentia ista potius procedere so-
let ex humano timore, quam divino amore. B
36 idcirco de ipsis mox additur : *Et dilexerunt*
Matth. vii, 21. *eum in ore suo,* dicentes, Domine, Domi-
ne ; *et lingua sua mentiti sunt ei,* quia
ex ejus reverentia non recesserunt a malo.
38 *Ipse autem* Christus *est misericors* ex
proprietate naturali, *et propitius fiet pec-*
catis eorum, dummodo vere convertantur,
et digne pœniteant ; *et non disperdet eos*
ab electorum consortio, nec denegabit eis
gratiam in præsenti, nec gloriam in fu-
Luc. xv, 7. turo : quoniam ipse ait, Gaudium est an-
gelis Dei super uno peccatore pœniten- C
Matth. ix, 13. tiam agente ; et alibi, Non veni vocare
justos, sed peccatores. *Et abundavit* Chri-
stus in se ipso divitiis misericordiæ suæ,
ut averteret iram suam ab Ecclesia sua, cle-
Rom. v, 8, 9. mentissime indulgendo. Nam quum adhuc
inimici essemus, ipse pro nobis mortuus
est ; et quantum in se est, nullum per-
ire permittit. *Et non accendit* contra nos
omnem iram suam, id est justitiæ suæ ri-
gorem, sed effudit super nos copiose mise-
ricordiam suam.
Sed quanta est ingratitudo Christiano- D
40 rum quorumdam ! Nam *quoties,* id est
quam sæpe, quasi dicat, Multoties valde,
exacerbaverunt eum, scilicet Salvatorem
tam misericordissimum, dulcissimum, at-
que mitissimum, *in deserto,* id est in mun-
do isto a bonis relicto et malis impleto,
arescenti et infructuoso ! Et quoties *in*
iram concitaverunt eum in inaquoso, vi-
delicet in animo suo indurato et sicco, tan-
41 quam aquis gratiæ destituto ! *Et conversi*
sunt, post Baptismum et Pœnitentiam, ad
pristinam conversationem mundanam ; *et*
tentaverunt Deum, quærentes experiri po-
tentiam, providentiam, aut scientiam ejus,
tanquam ambigui an Deus omnia pos-
sit, cunctorum providentiam habeat, et an
universa cognoscat. *Non sunt recordati* 42
Christiani ingrati, *manus ejus,* id est piæ
subventionis Jesu Christi, qua eis subve-
nit, *die qua redemit eos de manu tribu-*
lantis, id est de potestate diaboli, de servi-
tute peccati, et morte æterna. Hoc autem
Christus fecit in die Parasceves, quando
ipse justus pro nobis injustis passus est, *I Petr.* iii, 18.
ut nos offerret Deo, mortificatos quidem
carne, vivificatos autem spiritu, quemad-
modum scriptum est. *Sicut posuit in Ægy-* 43
pto, id est in mundo isto vitiis involuto,
signa sua : quoniam eo in cruce pendente,
obscuratus est sol, tempore oppositionis, per *Matth.* xxvii, 45.
suppositionem lunæ sub sole : quod mira-
bilissimum fuit, sicut in epistola ad Poly-
carpum magnus Dionysius pulchre pro-
sequitur. Sed et terra tunc mota est, et *Ibid.* 51-53.
multi defuncti surrexerunt, non in die
passionis, sed resurrectionis.
Et convertit in sanguinem flumina eo- 44
rum. Decem plagæ, quæ Ægyptiis cor-
poraliter contigerunt, perversis fidelibus
spiritualiter accidunt. Convertuntur enim
flumina eorum in sanguinem, dum sapien-
tia eorum carnalis efficitur, et spiritualia
ab eis carnaliter sentiuntur : quoniam,
sicut ait Apostolus, Animalis homo non *I Cor.* ii, 14.
percipit ea quæ sunt Spiritus Dei. *Misit,* 45
et quotidie mittit Christus, non effecti-
ve, sed permissive, *in eos,* id est in ingra-
tos Christianos, *cynomyiam,* id est mores
caninos, videlicet rabiem iræ, furorem im-
patientiæ, irreverentiam circa parentes at-
que prælatos, *et comedit eos,* id est, ista
tortuositas mox spiritualiter eos annihi-
lat ; *et ranam,* id est incustodiam linguæ,
et impudentissimam garrulamque loqua-
citatem, *et disperdidit eos,* id est, diversi-
mode perdidit animas eorum loquacitatis
peccatum. Unde Salomon dicit : Vidisti *Prov.* xxix, 20.
hominem velocem ad loquendum ? Stulti-
tia magis speranda est, quam illius cor-

Jacob.iii.6. rectio. Et Jacobus : Universitas iniquita- A
tis, lingua constituitur. Propter quod in
Eccli.xx.8. Ecclesiastico etiam scriptum est : Qui mul-
Jacob.i.19. tis utitur verbis, lædit animam suam. Sit
igitur omnis homo velox ad audiendum,
tardus autem ad loquendum, et tardus ad
iram.

46 *Et dedit ærugini fructus eorum.* Per
æruginem, quæ est ventus seu aura occul-
te nocens et fructus inficiens, designatur
latens arrogantia cordis : per quam om-
nium operum bonorum fructus dissipa-
tur, quoniam sola superbia destruit om- B
nia, si comitetur. Nec mirum, quoniam
Ibid. iv. 6; I Petr. v. 5. Deus superbis resistit; et certum quoniam
non sit tutum aut facile contra Deum pu-
gnare. *Et labores eorum locustæ :* id est,
opera laboriosa et bona prius facta ab
ingratis et recidivantibus, Deus permittit
evacuari a præmio per vitium detractio-
nis : quia ingrati Deo, hoc vitium detra-
ctionis incidere solent : quod valde abo-
Eccle. x, 11. minabile est, juxta illud Ecclesiastæ, Si
mordeat serpens in silentio, nihil eo mi-
47 nus habet qui occulte detrahit. *Et occidit* C
in grandine, id est in iniquitate alios vio-
lenter opprimente, sicut et potestas tyran-
nica, *vineas,* id est animas, *eorum :* quia
dum Deo ingrati et arrogantes, alios op-
primunt et contristant, semetipsos intus
occidunt, et proprio gladio spiritualiter
ruunt ; *et moros eorum,* id est opera eo-
rum priora, igne amoris succensa, occi-
dit, id est, occidi permisit Deus, *in prui-
na,* id est in nocturno frigore mentis,
utpote in rancore et odio : quod est frigus
et congelatio spiritus, sicut dilectio est D
ignis et liquefactio ejus. Qui enim post
caritatem receptam, ad interiorem frigi-
ditatem odii ducitur, priorum operum in
caritate factorum præmio juste privatur,
et variis vitiis implicatur. Propter quod
Matth. xxiv, 12. ait Salvator : Abundabit iniquitas, et re-
frigescet caritas multorum. Hoc frigore
tacto ait Joannes, vel potius per Joannem
Apoc.ii,4,5. Christus : Habeo adversum te, quod cari-
tatem tuam primam reliquisti. Memor esto
itaque unde excideris, et age pœnitentiam.

Et tradidit grandini, id est prædictæ 48
iniquitati, *jumenta eorum,* id est sensiti-
vas eorum potentias, tam cognitivas quam
appetitivas, videlicet sensus exteriores et
interiores, appetitum quoque concupisci-
bilem et irascibilem. Dum enim peccator
Deo ingratus, toto studio quærit quomodo
alios opprimat, lædat, aut eis prævaleat,
tunc prædictæ potentiæ grandini dantur,
quoniam per operationes earum quærit et
satagit quomodo perversum suum propo-
situm exsequatur. *Et possessionem eorum,*
id est statum et perfectiones, seu interio-
res divitias mentis hominum horum, dat
Deus *igni,* id est avaritiæ æstui : quia dum
a spiritualium amore bonorum labuntur,
ad terrenarum atque inanium rerum desi-
deria convertuntur ; sicque avaritiæ ignis
in eis devastat et destruit quidquid per-
fectionis ante inhæserat. Unde et Paulus
ad Timotheum scribit : Qui volunt divites I Tim. vi, 9.
fieri, incidunt in tentationem et laqueum
diaboli. Et Ecclesiasticus : Nihil est ini- Eccli. x, 10.
quius quam amare pecuniam. Hic enim
(puta avarus) et animam suam venalem
habet.

Viam fecit Deus *semitæ iræ suæ,* id est 50
effusioni suæ vindictæ. Dum enim pecca-
torem in suo errore relinquit, viam facit
semitæ iræ suæ, quia non tollit impedi-
mentum incurrendi pœnam divinæ justi-
tiæ. Hoc facit Deus in vasis iræ, quæ ad
contumeliam facta sunt, puta in reprobis :
quos Deus in suis adinventionibus juste
relinquit, quia in eis suæ justitiæ distri-
ctionem ostendere cogitavit, sicut in ele-
ctis misericordiæ suæ divitias. De qua re Rom. ix, 21-23.
plenius docet Apostolus. *Non pepercit a*
morte animarum eorum : quoniam carita-
tem, quæ est vita animæ, Deus protinus
subtrahit cunctis hominibus qui morta-
liter peccant. *Et jumenta eorum,* id est
carnales eorum affectus et opera carnis,
Deus *in morte conclusit,* id est, æterna
morte damnavit : quoniam teste Apostolo,
Qui talia agunt, regnum Dei non conse- Galat. v, 21.
quentur ; et iterum, Si secundum carnem Rom. viii, 13.
(inquit) vixeritis, moriemini.

51 *Et percussit omne primogenitum in ter-*
ra Ægypti : id est, in omnibus cordibus
in tenebris hujus mundi manentibus, Deus
occidit fidem formatam, in quantum for-
matam, licet in eis fides informis perse-
veret. Fides namque formata, est in nobis
primogenitum, id est primum Dei donum,
et omnium operum meritoriorum princi-
Habac. II, 4. pium, juxta illud Habacuc : Ecce qui in-
credulus est, non erit anima ejus recta
in semetipso ; justus autem meus ex fide
Is. XXI, 2. vivit. Et Isaias : Qui incredulus est, infi-
deliter agit. *Primitias omnis laboris eo-*
rum, id est interiores sanctæ caritatis fer-
vores, ex quibus omnis labor Deo placens
meritoriusque procedit, Deus occidit, se-
cundum modum prædictum, in ingratis et
ad vitia pristina remeantibus, *in taberna-*
culis Cham, id est hominum mundano-
Jer. IV, 22. rum seu dæmonum, qui sapientes sunt ut
faciant mala, sed benefacere nescierunt.
Cham enim callidus interpretatur. Et Chri-
Luc. XVI, 8. sto testante, Filii hujus sæculi prudentio-
res in generatione sua sunt filiis lucis.
52 *Et abstulit* Christus *sicut oves populum*
suum, id est electos, de potestate diaboli,
de conversatione sæculari, de societate re-
proborum, quemadmodum per Osee ait :
Osee XIII, 14. De manu mortis liberabo eos, de morte
redimam eos. Et alibi electis locutus est :
Joann. XV, 19. De mundo non estis, sed ego elegi vos de
mundo. Hoc agit Salvator, quotiescumque
homini gratiam conversionis infundit. *Et*
perduxit eos tanquam gregem in deserto,
id est in præsenti exsilio, pascendo eos
gratiis atque virtutibus. Propter quod de
Ibid. X, 14, 28. se ait : Ego sum pastor bonus, et cognosco
oves meas, et cognoscunt me meæ, et ego
vitam æternam do eis. Pascit quoque eas
cibo dignissimo, scilicet pretiosissimo cor-
53 poris sui et sanguinis Sacramento. *Et de-*
duxit eos in spe felicitatis futuræ, *et non*
timuerunt inordinato timore damna tem-
poralia aut diaboli tentamenta, quoniam
Ibid. XVI, 33. audierunt quod Salvator ait ad eos : In
mundo pressuram habebitis ; sed confidi-
Ibid. XIV, 27. te, ego vici mundum. Et alibi : Non tur-
betur cor vestrum, neque formidet; et, No-
lite timere eos qui corpus occidunt. *Et* Matth. X, 28.
inimicos eorum, id est persecutores justo-
rum, *operuit mare,* id est iniquitas pro-
pria seu damnatio infernalis, vel tumultus
occupationum vitæ sæcularis.
Et induxit eos in montem sanctificatio- 54
nis suæ, id est in obedientiam sanctæ ma-
tris Ecclesiæ, quæ est regnum Christi, in
ea per fidem regnantis. Idcirco dicit Apo-
stolus : Gratias agimus Deo et Patri, qui Coloss. I, 3, 13.
nos transtulit in regnum Filii dilectionis
suæ. *Montem quem acquisivit dextera ejus,*
scilicet Christi, pro nobis in cruce expan-
sa atque transfixa. Christus namque emit
Ecclesiam non corruptibilibus auro et ar- I Petr. I, 18, 19.
gento, sed sanguine suo pretioso, juxta
illud Apostoli : Christus semel oblatus est Hebr. IX, 28.
ad multorum exhaurienda peccata. In Ac-
tibus quoque Paulus apertius loquens, et
pastores exhortans : Attendite, inquit, vobis Act. XX, 28.
et universo gregi, in quo vos posuit Spi-
ritus Sanctus episcopos, regere Ecclesiam
Dei, quam acquisivit sanguine suo. *Et eje-*
cit a facie eorum gentes. Hoc in Christia-
nis ad litteram constat impletum, quoniam
in universo mundo, ubi olim habitabant
gentiles, postmodum habitaverunt Chri-
stiani, nuncque morantur : quod utique
factum est virtute divina per multa mira-
cula, quibus eradicata est idololatria, et
publicata fides catholica. *Et sorte divisit*
eis terram in funiculo distributionis. Per
sortem, Dionysius interdum intelligi vult
quemdam splendorem seu ordinationem
Spiritus Sancti. Quoniam ergo Apostoli, se-
cundum Spiritus Sancti instinctum, mun-
dum sibi partiti sunt, abeuntes singuli in
sortem seu partem sibi deputatam, sicut
Joannes in Asiam, Petrus in Italiam, An-
dreas in Achaiam, Thomas in Indiam, etc. ;
ideo dicitur Deus divisisse eis terram in
funiculis distributionis. Unde et Paulus
fatetur : Nos non in infinitum gloriabi- II Cor. X, 13.
mur, sed secundum mensuram regulæ, qua
mensus est nobis Deus mensuram pertin-
gendi usque ad vos. *Et habitare fecit* Deus 55
in tabernaculis eorum, id est in locis, ter-
ris et urbibus paganorum, *tribus Israel,*

id est populum christianum, qui sunt filii A
Patriarcharum, non carne, sed spiritu.
Iterum redit Propheta ad describendum
peccata Christianorum malorum, qui pa-
trum suorum non sunt imitati vestigia, sed
solo nomine et fide informi Christiani ex-
56 sistunt. De quibus nunc subditur: *Et tenta-*
verunt et exacerbaverunt Deum excelsum :
secundum modum nunc sæpe expositum.
58 *In iram concitaverunt eum in collibus*
suis, id est in tumore superbiæ suæ, trans-
I Tim. I, 17. ferentes honorem Dei, cui soli debetur
omnis honor et gloria, ad semetipsos, quæ- B
rentes præesse, dominari ac honorari. Ta-
Joann. v. 44. libus equidem a Christo dicitur : Quomodo
potestis vos credere, qui gloriam ab invi-
cem accipitis, et gloriam quæ a solo Deo
est, non quæritis? *Et in sculptilibus suis,*
id est in idolis seu phantasmatibus imagi-
nationum suarum, et in vanis memoriæ
suæ simulacris, *ad æmulationem,* id est
ad indignationem, *eum provocaverunt,* co-
gitantes perversa, et vilium rerum recor-
dationibus inhærentes, atque per hoc di-
vinorum obliviscentes, et Deum judicem C
Mich. II, 1. offendentes : qui per Michæam ait, Væ qui
Is. I, 16. cogitatis inutile ; similiter per Isaiam, Au-
ferte malum cogitationum vestrarum ab
oculis meis. De talibus namque dicit Za-
Zach. VII, 12. charias : Posuerunt cor suum ut adaman-
tem, ne audirent legem.
59 *Audivit Deus,* id est, omnia ista populi
peccata cognovit, quemadmodum Amos te-
Amos V, 12. statur : Cognovi multa scelera vestra ; *et*
sprevit operantes et opera, sicut inferius
Ps. CXVIII, 118. dicitur : Sprevisti omnes discedentes a
justitiis tuis ; *et ad nihilum redegit valde* D
Israel, id est plebem fidelium, spoliando
eos omni virtute et gratia Spiritus Sancti,
60 propter peccata commissa. *Et repulit ta-*
bernaculum Silo : per quod intelligi po-
test Ecclesia, quam Deus frequenter va-
stari permisit a tyrannis et impiis, eo quod
legem Christi reliquerit. Potest etiam per
hoc accipi corpus nostrum, in quo Deus
I Cor. VI, 20. habitare censetur, sicut ait Apostolus :
Glorificate et portate Deum in corpore
Ibid. 19. vestro ; et rursus : Nescitis quia corpora
vestra templum sunt Spiritus Sancti? Hoc
tabernaculum Deus repellit, dum animam
deserit, ab ea offensus propter vitam car-
nalem. Unde Dominus olim locutus est :
Non permanebit spiritus meus in homine Gen. VI, 3.
in æternum, quia caro est.
Et tradidit in captivitatem virtutem eo- 61
rum, id est, a tentatore permisit eos su-
perari, et perfectionem eorum exstingui.
Superbi enim in se ipsis confidentes, et
ingrati, Deo bona sua non adscribentes,
divina protectione indigni sunt, ideoque
a dæmonibus superantur. *Et pulchritu-*
dinem eorum in manus inimici : id est,
splendorem gratiæ interiora ornantis, per-
misit obtenebrari et tolli a suggestione et
impugnatione carnis, mundi aut dæmonis,
in hominibus sibi ingratis. Nam de ingra-
to ait Salvator in Evangelio : Ei autem Matth. XXV, 29.
qui non habet, et quod videtur habere,
auferetur ab eo. Sic ergo captivi sunt, se-
cundum quod Petrus protestatur : Iniqui, II Petr. II, 19.
servi sunt corruptionis : a quo enim quis
superatus est, hujus et servus est. *Et con-* 62
clusit in gladio infidelium *populum suum*
christianum, quem Sarraceni in Terra san-
cta sæpe occiderunt et expulerunt. Potest
quoque nomine gladii intelligi impugnatio
tentatoris, seu perversitas animæ se ipsam
necantis, imo et totum hominem spiritua-
liter occidentis gladio consensus illiciti.
Et hereditatem suam sprevit : id est, ple-
bem christianam, quæ merito foret heredi-
tas Dei, tanquam ejus sanguine empta, ab
infidelibus non protexit, nec a culpa re-
traxit.
Juvenes eorum comedit ignis concupi- 63
scentiæ carnalis : sicut Osee ait, Spiritus Osee IV, 12.
fornicationis decepit eos ; *et virgines eo-*
rum vanæ et fatuæ *non sunt lamentatæ :*
quia non est qui earum vanitatem deplo-
ret ex compassione caritatis fraternæ, sed Ps. X, 3, sec. Hebr.
laudantur peccatrices in vanitatibus animæ
suæ. *Sacerdotes eorum in gladio cecide-* 64
runt. Gladius spiritualis, secundum Apo- Ephes. VI, 17.
stolum, est verbum Dei. Est igitur sen-
sus : Sacerdotes Christianorum, proprii oris
prædicatione occisi sunt intus. Dum enim

docent quæ ipsi non implent, mortaliter A
peccant : et ita se ipsos damnant, spiritu-
Rom. II, 1. aliterque occidunt. Unde Apostolus ait : In quo alium judicas, te ipsum condemnas ;
Job XV, 6. eadem enim facis. Et Job dicit : Os tuum condemnabit te, et non ego, et labia tua respondebunt tibi. *Et viduæ eorum non*
I Tim. V, 6. *plorabantur :* sicut ait Apostolus, Vidua quæ in deliciis vivit, vivens mortua est. Viduæ ergo non plorantur, dum earum carnales deliciæ non deflentur pio compassionis affectu.

66 *Et percussit inimicos suos in posterio-* B
ra, id est, extrema atque finali pœna eos damnavit, quemadmodum Dominus per
Jer. XXIII, 40. Jeremiam ait quibusdam : Dabo vos in opprobrium sempiternum et ignominiam æternam, quæ nunquam oblivione delebitur. Idcirco nunc additur, *opprobrium sempiternum dedit illis,* projiciendo eos in lacum carceris gehennalis. Propter quod
Ibid. XXIV, 9. in Jeremia Dominus loquitur : Dabo eos in vexationem et maledictionem et stuporem, et in sibilum, et in opprobrium, eo quod non audierint verba mea. C

Consequenter agit Propheta, de populo
67 ad regnum Christi veraciter pertinente. *Et repulit* Deus *tabernaculum,* id est posteritatem, domum, familiam, *Joseph,* id est populi Judæorum, in lege sibi finem et sufficientiam constituentis, qui se putat sine gratia Christi per legem posse salvari. Merito quoque per Joseph populus Judæorum signatur. Primo, quoniam Joseph ceteris Patriarchis fratribus suis sanctitate atque imperio eminebat. Secundo, quoniam Joseph interpretatur additamentum : D et ita per eum designantur Judæi, quibus temporalium bonorum promittebantur augmenta. *Et tribum Ephraim non elegit.* Ephraim interpretatur frugifer seu fructificatio : per quem significatur idem populus qui per Joseph, in quantum terrenis
68 fructibus inhiabat. *Sed elegit tribum Juda,* id est populum christianum, Domino confitentem devote et pure propter bona cœlestia ac divina, videlicet *montem Sion,* id est militantem Ecclesiam, *quem dilexit,* juxta illud Apostoli : Christus dilexit Ec- Ephes. V, 25, 26.
clesiam, et tradidit semetipsum pro ea, ut
illam sanctificaret. *Et ædificavit sicut uni-* 69
cornium, id est, sicut ædificari decuit domum Christifidelium, unum verum Deum colentium, *sanctificium suum,* id est Ecclesiam militantem, seu populum christianum : quem ædificavit, faciendo sibi in cordibus nostris habitaculum aptum per fidem et gratiam Spiritus Sancti. De hac quippe ædificatione ait Christus per Amos : Suscitabo tabernaculum David quod ce- Amos IX, 11. cidit, et reædificabo aperturas murorum ejus. Hoc sanctificium Deus ædificavit *in terra quam fundavit in sæcula,* id est in universo mundo, sicut apud Malachiam testatur : Ab ortu solis usque ad occasum, Malach. I, 11. magnum est nomen meum in gentibus ; et in omni loco offertur nomini meo oblatio munda, videlicet Sacramentum altaris. Et hæc terra est fundata in sæcula, quoniam, sicut Ecclesiastes ait, Terra in æter- Eccle. I, 4. num stat.

Et elegit Deus Trinitas *David servum* 70
suum, id est Christum hominem : qui secundum quod homo est, servus Dei atque electus est, quemadmodum in Isaia Dominus ait : Ecce servus meus, suscipiam il- Is. XLII, 1. lum ; electus meus, complacuit sibi in illo anima mea. Quod evangelista Matthæus de Matth. XII, 17, 18. Christo dictum allegat. Christum ergo Deus elegit, ut sit caput et princeps universalis Ecclesiæ, dux, pastor, judex et Dominus omnium electorum. Propter quod Dominus ait : Salvabo gregem meum ; et susci- Ezech. XXXIV, 22, 23. tabo super eum pastorem unum qui pascat eum, David servum meum, id est Christum, ut omnes exponunt. *Et sustulit eum,* scilicet Christum, Deus Trinitas, *de gregibus ovium,* id est, præ omnibus electis exaltavit glorificavitque eum, quemadmodum Sponsa decantat : Dilectus meus Cant. V, 10. candidus et rubicundus, electus ex millibus. *De post fetantes accepit eum :* id est, postquam oves suas in hoc mundo spiritualiter fecundavit, redemit, et confirmavit, recepit eum Pater in cœlos ad dexteram suam. Propter quod Christus ait ad Pa-

Joann. xvii, 4, 13. trem : Opus consummavi quod dedisti mi- A
hi ut facerem ; nunc autem ad te venio.
Vel, De post fetantes accepit eum, quia
Matth. xv, 24. Christus primo missus est ad oves perdi-
tas domus Israel, quibus reparatis, quoad
electos, misit discipulos suos per totum
mundum ad oves ex gentibus congregan-
Joann. x, 16. das, sicut ipse ait : Alias oves habeo, quæ
non sunt ex hoc ovili, et illas oportet me
adducere.

71 Accepit autem Deus Christum, *pascere*,
id est ut pasceret, *Jacob servum suum*, id
est populum christianum vitia conculcan- B
tem ; *et Israel hereditatem suam,* id est
eumdem populum spiritualia contemplan-
72 tem, et ad vitam æternam electum. *Et pa-
vit eos* Christus in mundo corporaliter
vivens, scientia et doctrina : et hoc, *in
Is.* LIII, 9; I *Petr.* II, 22. *innocentia cordis sui,* quoniam ipse ini-
quitatem non fecit, nec inventus est dolus
in ore ejus, sicut in Isaia legitur. *Et in
intellectibus manuum suarum deduxit eos.*
Ipse nempe est virtus et sapientia Patris,
Joann. XIII, 13. qui de se ipso discipulis dixit : Vos vocatis
me, Magister et Domine ; et bene dicitis : C
Matth. XXIII, 8. sum etenim. Et iterum : Nolite, ait, vocari
Rabbi : unus est enim magister vester,
Christus ; omnes autem vos fratres estis.
Christus ergo deduxit oves suas in intellectibus manuum suarum, id est in doctrina et sanctitate, quoniam cœpit facere et docere. *Act.* I, 1. Pascit autem, deducitque Christus oves suas per se ipsum, per vicarios suos, Ecclesiarum prælatos et prædicatores, per angelos sanctos. Ipse enim solus gratiam influit ; angeli vero nos ad eam disponunt, nosque illuminant : quod etiam homines facere possunt, quemadmodum Paulus ad Corinthios loquitur : Ego plantavi, Apollo I *Cor.* III, 6. rigavit, Deus autem incrementum dedit.

Ecce psalmum prolixum audivimus, in superficie planum, in interioribus suis mysteriis plenum : quem expedit prompte intelligere, quoniam compendiose includit quæ in diversis libris Moysis dispendiose tractantur. Ceterum, nunc omissa, præcedenti expositione vel plane omnia patescunt, vel de facili intelligi queunt.

PRECATIO.

Deus, qui omnium misereris, et lapsos ad te redeuntes paterna pietate suscipere non desinis : recordare, quæsumus, quia caro sumus, et abunda ut avertas iram, et non accendas contra nos omnem iram tuam ; sed mitiga eam, et largire nobis indeficientem gratiam tuam.

ARTICULUS L

ELUCIDATIO LITTERALIS PSALMI SEPTUAGESIMI OCTAVI : DEUS, VENERUNT GENTES.

SENSUS tituli psalmi jam declarandi, vi- D
1 delicet, *Psalmus Asaph*, ex præcedentibus
clarus est. Advertendum vero, quod ter leguntur Judæi repulsi, loquendo de repulsione eorum graviori et magis famosa : quarum prima facta est per Chaldæos, secunda per Antiochum regem, tertia per Romanos. Quod autem hic psalmus scriptus non sit de repulsione eorum per Romanos inducta, Augustinus in expositione psalmi hujus satis ostendit. Illis namque non convenit, quod in secundo versu psalmi istius habetur, videlicet, Posuerunt morticina servorum tuorum escas volatilibus cœli, carnes sanctorum tuorum bestiis terræ. Erant enim Judæi a Romanis occisi, infideles, obstinati ac reprobi. Cassiodorus ergo et Hugo exponunt hunc psalmum de oppressione Judæorum ab Antiocho introducta. Sed istud Nicolao de Lyra non placet, pro-

pter id quod in fine primi versus hujus
psalmi habetur, Posuerunt Jerusalem in
pomorum custodiam : loco cujus habet
Hebraica veritas, Posuerunt Jerusalem in
acervum ; translatio quoque Hieronymi,
Posuerunt Jerusalem in acervis lapidum.
Per quod designari videtur destructio ci-
vitatis et templi : quæ ab Antiocho facta
I *Mach.* I, 57. non invenitur ; sed polluit templum, statu-
endo in eo idolum abominandum. Verum-
tamen ista objectio facillime solvitur. Nam
civitas et templum destructa dicuntur, vel
propter occisionem populi et sacerdotum,
vel propter destructionem quarumdam
partium civitatis Jerusalem : quæ tempore
Antiochi maxime impugnata est, partim-
que destructa, ut patet in libris Machabæ-
orum. Ubertim enim in divinis Scripturis
per habitatores intelliguntur habitacula, et
per partem totum exprimitur. Non ergo
oportet hunc psalmum ad litteram dum-
taxat intelligi de Judæorum dejectione, et
templi ac civitatis destructione, factis tem-
pore Chaldæorum. Mihi quoque videtur,
quod de utraque eorum devastatione apte
ac litteraliter possit intelligi, quoniam ad
utramque littera facile applicatur ; et sic-
ut unam, sic et aliam credere possumus
sancto Prophetæ divinitus fuisse revela-
tam, ac per hoc de utraque simul prophe-
tat. Nam qua ratione dicitur vaticinatus in
psalmo præsenti de una, dici potest pro-
phetasse de alia.

AIT ergo Propheta in persona congre-
gationis fidelium : (1) *Deus, venerunt*
gentes, videlicet Babylonii et Antiochus
cum suis, *in hereditatem tuam,* id est in
Judæam, quæ erat terra divino cultui præ-
electa, et filiis Israel a Deo specialiter at-
que hereditarie condonata. Vel, In heredi-
tatem tuam, id est in populum Judæorum.
Is. XIX, 25. Unde per Isaiam Dominus ait : Benedictus
populus meus Ægypti, et opus manuum
mearum Assyrius ; hereditas autem mea
Israel. *Polluerunt templum sanctum tuum.*
IV *Reg.* XXV, 9. Nam Chaldæi polluerunt et destruxerunt
templum a Salomone constructum ; Anti-

A ochus vero cum suis, polluit templum a I *Mach.* I, 57.
Zorobabel et populo a captivitate Baby-
lonica redeunte ædificatum. Dicuntur au-
tem hi templum polluisse, quia fecerunt
in eo quæ erant per legem prohibita, po-
nendo in eo idola, vel gentes introducen-
do in ipsum. Unde Jeremias : Vidit (inquit) *Thren.* I, 10.
gentes ingressas in sanctuarium tuum, de
quibus præceperas ne ingrederentur in
ecclesiam. De hac pollutione templi, pri-
mo libro Machabæorum scriptum est : Ac- I *Mach.* I, 23.
cepit Antiochus altare aureum et omnia
B vasa ejus, et comminuit omnia. Rursusque :
Ædificavit Antiochus rex abominandum *Ibid.* 57.
idolum desolationis super altare Dei : nem-
pe (ut alibi dicitur) posuit in templo sta- II *Mach.* VI, 2.
tuam Jovis.

Posuerunt Jerusalem, id est domos ejus
ac templum, *in pomorum custodiam,* id
est, tam vilem eam reputaverunt, sicut re-
putatur domuncula in qua custodiuntur
poma. Vel, In pomorum custodiam : quia
sicut custodia pomorum, id est domus in
qua poma servantur, relinquitur atque de-
C struitur pomis sublatis, sic isti civitatem
Jerusalem destruxerunt, et eam a propriis
incolis relinqui fecerunt. Propter quod in
primo libro Machabæorum legitur : Misit I *Mach.* I, 30, 33.
rex principem tributorum ; et accepit spo-
lia civitatis, et succendit eam igni, et de-
struxit domos ejus et muros ejus in cir-
cuitu. Ex quo constat, objectionem Nico-
lai prætactam, nullam esse. Et iterum ait
Scriptura loco præallegato : Fugerunt ha- *Ibid.* 40.
bitatores Jerusalem propter eos, et facta
est habitatio exterorum. Unde et Isaias :
D Relinquetur, inquit, filia Sion velut um- *Is.* I, 8.
braculum in vinea, et sicut tugurium in
cucumerario.

(2) *Posuerunt morticina servorum tuo-* 2
rum, id est corpora Judæorum occisa, *escas*
volatilibus cœli ; carnes sanctorum tuo-
rum, id est cadavera meliorum ac perfe-
ctiorum famulorum tuorum, dederunt in
escam *bestiis terræ :* non enim sepelierunt
ea, sed projecerunt ea ad devorandum avi-
bus cœli et bestiis terræ. Propter quod
Jeremias ait de valle filii Ennom : Non vo- *Jer.* VII, 32.

cabitur amplius, Vallis filii Ennom, sed, A
3 Vallis occisionis. (5) *Effuderunt sangui-*
nem eorum tanquam aquam in circuitu
Jerusalem, et non erat qui sepeliret. Pro-
pter quod libro primo Machabæorum ha-
I *Mach.* I, 39. betur : Effuderunt sanguinem innocentem
per circuitum sanctificationis. Et non erat
qui sepeliret occisos, præ multitudine cor-
porum occisorum. Nam sicut secundo libro
II *Mach.* V, 14. Machabæorum habetur, Erant in toto tri-
duo octoginta millia occisi ab Antiocho.
4 (4) *Facti sumus opprobrium vicinis no-*
stris : quod consequenter clarius dicitur : B
subsannatio et illusio his, qui in circuitu
nostro sunt. Gentiles enim in circuitu Ju-
dææ morantes, videlicet Ammonitæ, Moa-
bitæ, Idumæi, Philistæi, etc., communiter
gloriari solebant, quando filiis Israel ali-
quid adversitatis evenit : tunc deridebant
eos, et subsannabant. Et ideo Nehemias in-
II *Esdr.* IX, 4. ducit : Audi, Deus noster, quia facti sumus
despectui. In libro quoque Machabæorum
I *Mach.* I, 41, 42. legitur : Sanctificatio Jerusalem, scilicet
templum, desolata est sicut solitudo ; dies
festi ejus conversi sunt in luctum, sabbata C
ejus in opprobrium, honores ejus in nihi-
lum. Secundum gloriam ejus, multiplicata
est ignominia ejus.
Deinde sequitur vox populi ita afflicti,
lamentabiliter et querulose ad Dominum
5 proclamantis : (5) *Usquequo, Domine, ira-*
sceris in finem ? id est, quamdiu vindica-
bis peccata nostra, tamque prolixe nos va-
stari permittes ? quasi dicant, Noli tam diu
populo tuo irasci. *Accendetur velut ignis*
zelus tuus? id est, quamdiu indignatio tua
tam vehementer ulciscetur se de nobis, D
tradendo nos in potestatem crudelium ho-
6 minum ? (6) *Effunde iram tuam in gentes*
quæ te non noverunt : id est, vindictam
quam in nobis exerces, aufer clementer a
nobis cultoribus tuis, te per fidem scienti-
bus, eamque exerce in prædictis homini-
bus idololatris te ignorantibus ; *et in regna*
Chaldæorum, et eorum quibus imperabat
Antiochus, *quæ nomen tuum non invoca-*
verunt, sed deos vanos, quos coluerunt.
7 (7) *Quia comederunt Jacob :* id est, populum
ex Jacob patriarcha puero tuo dilecto na-
tum, consumpserunt in ore gladii, aut
alia morte, quemadmodum a manducante
cibus consumitur. Unde Jeremias propheta
ait : Primus Assur comedit eum ; iste no- *Jer.* L, 17.
vissimus Nabuchodonosor exossavit eum.
Et locum ejus desolaverunt : quoniam ur-
bes Judææ destruxerunt, vel populum ejus
effugaverunt. Secundum quod primo libro
Machabæorum scriptum est : Exclamavit I *Mach.* II,
Mathathias voce magna, dicens : Omnis 27, 28.
qui zelum habet legis, exeat post me. Et
fugit ipse et filii ejus in montes, et reli-
querunt quæcumque habebant in civitate.
Oratur autem hoc loco pro punitione ad-
versariorum, non ex odio, sed zelo justitiæ
vel ex caritate, quatenus in præsenti cor-
rigantur, atque a malis prohibeantur, ne
quotidie addant peccata peccatis, et post- *Eccli.* III,
modum gravius condemnentur. 29.
(8) *Ne memineris iniquitatum nostrarum* 8
antiquarum, quas nos ipsi et patres no-
stri multo tempore perpetravimus. Dicitur
autem Deus iniquitatum nostrarum remi-
nisci, dum eas in nobis ulciscitur ; dum
vero indulget, oblivisci asseritur, quum
tamen ejus cognitio æternaliter invariabi-
lis perseveret. *Cito anticipent nos miseri-*
cordiæ tuæ, id est, effectus tuæ pietatis
æternæ præveniant nos, ne incidamus ju-
dicium tuum, et ne justitiæ tuæ effectus
præoccupent nos, faciendo nobis sicut me-
ruimus. Hoc autem oramus, *quia pauperes*
facti sumus nimis, quoniam templo et
possessionibus ac urbibus spoliati sumus.
In spiritualibus quoque inopes sumus, exi-
gentibus vitiis nostris. Gratiam enim et
spiritualium bonorum copiam, peccando
perdidimus. Peccatum enim, spiritualis
paupertatis atque miseriæ causa est, juxta
illud Salomonis : Miseros facit populos pec- *Prov.* XIV,
catum. Ecclesiastes quoque : Qui in uno 34. *Eccle.* IX,
peccaverit, multa bona perdet. Propterea 18.
propriam mentis inopiam ignoranti, spi-
ritualiterque excæcato propter carentiam
gratiæ, in Apocalypsi dicitur : Dicis, Quia *Apoc.* III,
dives sum ; et nescis quia tu es miser et 17.
miserabilis, et pauper et cæcus et nudus.

Ob hanc nimiam paupertatem dixit Matha- A thias : Ecce sancta nostra, et pulchritudo nostra, et claritas nostra desolata est. (I Mach. II, 12.)

O quanta est virtus versiculi hujus, atque duorum versiculorum sequentium ! Vere enim omnem humanum sensum virtus eorum transcendit, et deficit lingua ab elocutione laudis eorum. Sed et quam bonum est, propriam paupertatem agnoscere, sicque indesinenter in Oratione dominica proclamare, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie ! (Luc. XI, 3.) Admiranda est virtus orationis versuum horum; et omnino saluberrimum est, mentali affectu cum attentione ingenti, cum præcordiali sapore, hos sacros versus depromere : quoniam possibilius foret cœlum et terram perire, quam talem orationem inefficacem exsistere.

9 9 *Adjuva nos, Deus salutaris noster,* id est salvator noster et causa nostræ salutis. Tu enim dixisti, Sine me nihil potestis facere; (Joann. XV, 5.) nec sumus sufficientes aliquid cogitare a nobis quasi ex nobis, sed universa sufficientia nostra ex te est. (II Cor. III, 5.) Itaque adjuva nos, confortando naturam nostram per gratiam, dando in adversis patientiam, in tentatione victoriam, in persecutione ereptionem, mittendo quoque ad nostrum subsidium cives cœlestes angelos sanctos; et per preces ac merita omnium tibi placentium, tribue nobis quod nostra non meretur oratio, nec propria obtinet vita. *Et propter gloriam nominis tui, Domine, libera nos :* id est, idcirco et ad hunc finem eripe nos a tribulationibus cunctis, omnibusque peccatis atque periculis, quatenus misericordia tua glorificetur in nobis ab omnibus, tuque misericors prædiceris, et ob hoc a cunctis lauderis et honoreris. Hæc est ordinatissima deprecatio. Quamvis enim propriam liberationem et beatitudinem debeamus a Deo deposcere, tamen hanc ipsam nostram redemptionem debemus ad Dei honorem referre, Deumque precari ut propter se ipsum et nominis sui honorem nos audiat. Nam de ipso Salomon dicit : Universa propter se (Prov. XVI, 4.) ipsum operatus est Dominus. Sic orando Deum honoramus, ideoque ab eo exaudiri et honorari meremur, quemadmodum ipse testatur : Quicumque glorificaverit me, glorificabo eum. (I Reg. II, 30.) Deus enim gloriosus et sanctus, ad sui ipsius laudem et gloriam omnes electos creavit, secundum quod ipse alibi asserit : Omnem qui invocat nomen meum, in gloriam meam creavi eum. (Is. XLIII, 7.) Semper igitur toto affectu et intentione sincera, ordinemus ad Dei honorem et gloriam, quidquid pro nobis ipsis vel aliis po- B stulamus; nec unquam reflectamur ad nos ipsos per privatum amorem, neque gloriemur in nobis per stultissimam vanitatem.

10 *Et propitius esto peccatis nostris,* pœnam relaxando, et culpam penitus indulgendo, *propter nomen tuum,* id est propter te ipsum et propriam bonitatem, quoniam tu dixisti : Non propter vos ego faciam, notum sit vobis, sed propter nomen sanctum meum. (Ezech. XXXVI, 22, 32.)

Et hoc fac, o Domine Deus, *Ne forte* 10
dicant in gentibus, id est inter gentiles C et insipientes : *Ubi est Deus eorum ?* id est, jam apparet quod Deus eorum ipsos salvare non potest, aut eorum cultum contemnit. Ne ergo tibi, o Domine, tanta irrogetur injuria, audi nos, sicut per Isaiam dixisti : Propter me ego faciam, ut non blasphemer. (Is. XLVIII, 11.) 11 *Et innotescat in nationibus,* id est in prædictis gentilibus, *coram oculis nostris,* id est tam manifeste ut nobis patescat, *ultio sanguinis servorum tuorum, qui effusus est :* id est, effusionem sanguinis innocentis populi nostri vindi- D ca in paganis præfatis. Orat Propheta in persona populi Judæorum, pro ultione homicidiorum in Jerusalem et in Judæa factorum. Unde secundo libro Machabæorum orat hic populus : Afflige opprimentes nos, et contumeliam facientes in superbia. (II Mach. I, 28.) Quod etiam Moyses prædixit Deum esse facturum : Sanguinem, inquiens, sanctorum suorum ulciscetur, et vindictam retribuet in hostes eorum. (Deut. XXXII, 43.)

12 *Introeat in conspectu tuo gemitus* 11
compeditorum : id est, captivorum tuorum

suspiria pie exaudi, et eos de captivitatibus A
eripe. Multos enim Judæorum captivave-
rant servi Antiochi atque Chaldæi. (13) *Se-*
cundum magnitudinem brachii tui, id est
secundum magnam tuam potentiam, *possi-*
de filios mortificatorum, id est nos, quorum
patres a gentilibus istis occisi sunt, ita ut
protegas atque conserves nos, sicut custo-
12 ditur possessio propria ab herede. (14) *Et*
redde vicinis nostris : de quibus superius
vers. 4. dictum est, Facti sumus opprobrium vici-
nis nostris ; *septuplum*, id est perfectam
vindictam : septenario enim designatur B
perfectio ; *in sinum eorum :* id est, tam
evidenter et tam infallibiliter pœna cadat
super eos, et recipiatur ab eis, ne evadant,
quam infallibiliter recipit homo quod in
gremium ejus projicitur. Hoc enim non
resilit. *Improperium ipsorum*, id est pœ-
nam pro improperio, *quod exprobraverunt*
tibi, Domine, dicendo de nobis : Ubi est Ps. CXIII, 10.
Deus eorum ?

15 *Nos autem populus tuus* peculiaris, 13
et oves pascuæ tuæ : de quibus alibi dixi-
sti, Ego ipse pascam oves meas, salvabo Ezech.
gregem meum, in montibus Israel pascam XXXIV, 15, 22, 13.
eas ; *confitebimur tibi in sæculum*, id est,
diu et perseveranter laudabimus te, gratias
tibi canendo pro nostra liberatione. (16) *In*
generationem et generationem annuntia-
bimus laudem tuam, id est, in genera-
tione nostra quoadusque vivimus, lauda-
bimus te per nos ipsos ; in generationibus
autem futuris, laudabimus te per filios
seu fidei nostræ imitatores, quibus relin-
quimus materiam te laudandi, dum bene-
ficia tua nobis exhibita, eis insinuamus
verbo aut scripto.

ARTICULUS LI

EXPLANATIO TROPOLOGICA EJUSDEM PSALMI SEPTUAGESIMI OCTAVI.

Ecclesia insuper Christi et quilibet C
Christianus, merito potest et debet
hunc psalmum cantare lamentabili voce,
propter amissionem Terræ sanctæ : præ-
sertim quoniam ipsa sacra urbs Jerusa-
lem, in qua Christi sepulcrum est, cum
ipso venerandissimo et sanctissimo Christi
sepulcro in manus Sarracenorum est da-
ta, atque ab eis diu possessa. Et ad hoc
applicari potest hic psalmus hoc modo :
1 *Deus*. Dei Unigenite Jesu Christe, qui es
verus Deus et vita æterna, *venerunt gen-*
tes, videlicet Sarraceni seu pagani legem D
Mahometi sequentes, *in hereditatem tuam*,
id est in civitatem Jerusalem, ab impera-
tore Ælio reædificatam, vel in populum
hujus civitatis christifidelem, qui est he-
reditas tua. *Polluerunt templum sanctum*
tuum, id est ecclesiam in qua sepulcrum
tuum continetur : quoniam templum illud
irreverenter tractant, nec Christi cultum
in eo fieri sinunt. *Posuerunt Jerusalem*
in pomorum custodiam, occidentes in ea
aut expellentes de ea omnem Christianum.

Et de Christianorum in ea atque in Ter-
ra sancta multoties occisorum cadaveribus
loquitur versus sequens : *Posuerunt morti-* 2
cina, etc., secundum sensum in præceden-
ti elucidatione introductum. *Effuderunt* 3
sanguinem eorum, scilicet Christianorum
Sarraceni, *tanquam aquam*, id est valde
abundanter, *in circuitu Jerusalem*, et in
civitatibus per gyrum ejus jacentibus. Hoc,
proh dolor ! factum est nimis frequenter,
quemadmodum chronica testantur. *Facti* 4
sumus opprobrium vicinis nostris. Omnes
enim terræ circa Terram sanctam situatæ,
et legi Mahometi subjectæ, videlicet Phi-
listiim, Ammonitæ, Moabitæ, etc., contem-
nunt nos, et nobis illudunt, quod Terra

sancta et Christi sepulcrum, eorum potestati subduntur.

6 *Effunde iram tuam in gentes,* videlicet
in Sarracenos, *quæ te non noverunt* per
fidem et cultum, sed immundissimi hominis
ritui serviunt, et legem vanissimam
servant, *et in regna* Sarracenorum, *quæ
nomen tuum non invocaverunt,* quia nec
sperant in te, sed in omni angustia Mahometum
invocant. Orat ergo hoc loco Ecclesia
pro recuperatione Terræ sanctæ, et
7 expulsione gentilium inde. *Quia comederunt
Jacob,* id est populum christianum,
fidem et simplicitatem Jacob patriarchæ
sectantem, *et locum ejus,* id est urbes Terræ
sanctæ et civitatem Jerusalem, *desolaverunt,*
id est, incolas christianos inde ejecerunt,
et paganis hominibus loca sancta
impleverunt.

Sed quoniam tantam miseriam Christiani meruerunt, propter pessimam suam vitam, maxime in Terra sancta, quæ quum adhuc a Christianis in pace habitaretur, Christiani in ipsa sceleratissime vixerunt; propterea orat modo Ecclesia pro indulgentia peccatorum tantorum et antiquorum, quatenus remissione percepta, terrenam Jerusalem readipiscatur, et ad cœlestem Jerusalem perducatur.

Alia expositio. DENIQUE omnia hæc generalius possunt
1 exponi hoc modo : *Deus, venerunt gentes,*
id est infideles seu infideliter conversantes,
in hereditatem tuam, id est in populum
tuum electum et christifidelem : quemadmodum
lupi oves impugnare solent et
dissipare. Talibus enim electis ait Christus :
Ecce ego mitto vos sicut agnos inter (Luc. x, 3.)
lupos ; et, In mundo pressuram habebitis. (Joann. xvi, 33.)
Polluerunt templum sanctum tuum : quia
Ecclesiam multipliciter destruxerunt, dehonestaverunt,
et opera nefaria commiserunt
in ea, non solum pagani, sed etiam
hæretici, maxime Ariani. *Posuerunt Jerusalem,*
id est militantem Ecclesiam, in qua
est visio pacis, et locus internæ quietis,
in pomorum custodiam, expellendo de ea
ministros altaris, ipsamque comminuentes.

Sequens autem versiculus, de corporibus
plurimorum martyrum ad litteram
convenienter exponitur : imo interdum in
tantum desæviit rabies persecutorum, ut
corpora martyrum sepulta effoderent, comburerent,
dissiparent, vel avibus cœli ac
bestiis terræ ad devorandum projicerent.
Effuderunt tyranni atque eorum satellites, 3
sanguinem eorum, videlicet martyrum,
tanquam aquam in circuitu Jerusalem, id
est per omnem gyrum Ecclesiæ, utpote
per totum mundum ubi christiana viguit
fides. Ecclesia namque per universum orbem
diffunditur ; et sæpe imperatores Romani
ordinaverunt et præceperunt ut omnes
Christiani trucidarentur ubicumque
invenirentur, quatenus nomen et memoria
Christi omnino deficeret. *Et non erat
qui sepeliret* occisos. Hoc namque sub pœna
mortis erat frequenter prohibitum, ne
quis Christianos martyrizatos sepelire præsumeret.
Facti sumus opprobrium vicinis 4
nostris, etc. Hoc, secundum sensum præhabitum,
dicit Ecclesia quilibetque fidelis
in persona Christianorum, juxta vel inter
gentiles, hæreticos, seu persecutores morantium,
qui Christianos sæpe subsannant,
præcipue dum in præliis prævalent eis.

Effunde iram tuam in gentes, etc. Orat 6
Ecclesia, inimicos suos diligens, pro punitione
et dejectione adversariorum suorum
in præsenti sæculo, ne pereant in futuro.
Et innotescat in nationibus coram oculis 10
*nostris ultio sanguinis servorum tuorum
qui effusus est.* Orat Ecclesia pro ultione
sanguinis martyrum, eo modo quo et in
Apocalypsi habetur : Animæ interfectorum (Apoc. vi, 9, 10.)
clamabant voce magna : Usquequo,
Domine, sanctus et verus, non vindicas
sanguinem nostrum de his qui habitant
in terra ? Unde et Christus in Evangelio
loquitur : Deus non faciet vindictam servorum (Luc. xviii, 7, 8.)
suorum clamantium ad se die ac
nocte? Dico vobis, quia cito faciet vindictam
eorum.

Introeat in conspectu tuo, id est, exaudiatur 11
a te, *gemitus compeditorum,* qui
propter justitiam corporaliter ligantur et

incarcerantur, vel vinculis divinæ ac fra- A ternæ dilectionis constringuntur in tantum, ut etiam pro hostibus et persecutoribus fideliter orent, teque omnipotentem Deum ligare et prohibere dicantur, sicut Exod. xxxii, 9, 10. tu ipse ad Moysen dicis : Cerno quod populus iste, scilicet filii Israel, duræ cervicis sit ; dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, et deleam eos. Sed quid fecit Moyses sanctus ? Non acquievit tibi, quin Ibid. 31, 32. potius ligatum te tenuit, dicens : Aut dimitte populo hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsi- B sti. Libenter, o Domine, hoc modo vinctus teneris vinculis sancti amoris. Tu enim es amor, et nullus te ita ligat, nisi cujus tu mentem tam vehementer inflammas. Vel, Gemitus compeditorum, id est servorum tuorum mortalium, multis necessitudinibus humanæ corruptibilitatis et vinculis præsentis miseriæ, quotidianorumque lapsuum miserabiliter vinctorum, atque in carcere corporis hujus gementium, et Rom. vii, 24. cum Paulo clamantium : Infelix ego homo ! quis me liberabit de corpore mortis C Philipp. i, 23. hujus ? Et rursus : Cupio dissolvi, et esse cum Christo.

Secundum magnitudinem brachii tui posside, per indesinentem custodiam et gratiæ multiplicationem, *filios mortificatorum,* id est nos omnes, qui sumus filii spirituales Apostolorum et martyrum ac reliquorum Sanctorum, pro nomine tuo corporaliter occisorum, vel quotidie afflictorum, et in laboribus pœnitentiæ, exercitiisque spiritualis vitæ incessabiliter interfectorum, quemadmodum ait Apostolus: Semper mortificationem Jesu in corpore II Cor. iv, 10, 11. nostro circumferentes, ut et vita Jesu manifestetur in carne nostra mortali.

Postremo inducitur vox Ecclesiæ, Domi-
no regratiantis pro beneficiis ejus : *Nos* 13
autem populus tuus, a te Christo christi- Act. xi, 26.
anus vocatus, tuo sanguine liberatus, ge-
nus electum, regale sacerdotium, gens san- I Petr. ii, 9.
cta, populus acquisitionis, qui fecisti nos Apoc. v, 10.
Deo nostro regnum et sacerdotes ; *et oves*
pascuæ tuæ, id est, qui sacramentis tuis
reficimur, aqua sapientiæ a te potamur,
pane vitæ cibamur, gratia tua roboramur
et crescimus, et tua gubernatione sub-
sistimus, atque ad finem beatum pertin-
gimus ; *confitebimur tibi in sæculum.* Ce-
tera ex præcedenti elucidatione clarissime
elucescunt.

Decet autem nos psalmum hunc pro reparatione Terræ sanctæ quotidie cum affectuosissima mente depromere, quia et hoc vere sanctum est, et Deo gratissimum, pro hac tam pia intentione orare. Et si non exaudimur pro hoc, Deus tamen qui nostrum desiderium approbat, in aliis copiosam nobis mercedem impendet.

PRECATIO.

Preces nostras, quæsumus, Domine, placatus intende, ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum propter nomen tuum laudabile et gloriosum : ut te præstante, ab omnibus liberi offensis, jugiter operibus invigilemus æquitatis.

ARTICULUS LII

EXPOSITIO LITTERALIS PSALMI SEPTUAGESIMI NONI : QUI REGIS ISRAEL, INTENDE.

HABET interea psalmus jam declarandus D
1 hunc titulum : *In finem, pro his qui com-*
mutabuntur, testimonium Asaph pro As-
syriis : id est, psalmus præsens in Christum, qui est finis præcepti ac legis, nos erigens, est testimonium Asaph, id est congregationis fidelium, Christi incarnationem fideliter recipientium ; scriptusque

est pro his qui commutabuntur, id est ad A
instructionem et utilitatem eorum qui to-
to corde convertuntur ad Dominum, puta
pro Assyriis, id est vitam suam coram Deo
recte dirigentibus. Assyrii namque diri-
gentes interpretantur. Non enim sumitur
hoc loco nomen, Assyriis, pro populo illo
Thren. v, 6. de quo in Threnis asserit Jeremias : Ægy-
pto dedimus manum et Assyriis : de quo
IV *Reg.* xvii. in libro Regum habetur.

Psalmus igitur iste, secundum doctores
catholicos, de primo Christi adventu, vi-
delicet de incarnatione Salvatoris, ad litte- B
ram scriptus est. Incarnatio autem Chri-
sti, salus est totius mundi, seu omnium
electorum, qui unquam in mundo fuerunt,
exsistunt, et erunt. Una quoque est om-
nium fidelium Ecclesia, eorum videlicet
qui fuerunt ante legem, sub lege, et tem-
pore gratiæ. Hæc autem Ecclesia nomine
vineæ designatur, quoniam Deus eam co-
lit, fecundat, et regit. Sed quoniam tempo-
re legis Mosaicæ pene omnes declinabant
ad idololatriam, idcirco pro tempore illo
per vineam Domini designabatur Synago- C
ga, seu congregatio Judæorum. Tempore
quoque evangelicæ legis, per vineam Domi-
ni intelligenda est Christianorum Ecclesia,
quoniam extra Ecclesiam Christi nemo po-
test salvari, quemadmodum ait Salvator :
Joann. xv, 6. Si quis in me non manserit, mittetur foras
sicut palmes, et arescet. Sancti igitur ve-
teris Testamenti, Christi incarnationem ve-
hementissime desiderantes, Deum orabant
ut vineam suam, quam sæpe per angelos
sanctos et homines virtuosos visitaverat,
per se ipsum visitare dignaretur apparen- D
do in carne. Hoc nempe desiderare au-
debant, quoniam Deus eis hoc promisit,
Is. lii, 6. quemadmodum apud Isaiam testatur : Pro-
pter hoc sciet populus meus nomen meum
in die illa, quia ego ipse qui loquebar, ecce
adsum. Unde et iterum beatissimus Isaias
Ibid. xxxiii, 22. prophetavit : Dominus judex noster, Do-
minus legifer noster, Dominus rex noster,
ipse veniet et salvabit nos. Per Zachariam
Zach. ii, 10. quoque : Lauda et lætare, filia Sion, quia
ecce ego venio, et habitabo in medio tui.

Itaque duo primi versus ad Ecclesiam
Dei pertinent, quæ erat tempore legis
scriptæ : qui tamen allegorice exponuntur
de Ecclesia Dei, quæ est tempore gratiæ.
Ait ergo : 1 *Qui regis Israel*, id est, tu 2
Deus qui gubernasti Jacob patriarcham, et
populum natum ex eo, *intende*, id est, pre-
ces meas et populi tui vota misericorditer
intuere, *qui deducis velut ovem Joseph*, id
est, qui Joseph in innocentia et simplici- *Gen.* xxxvii, 2 *et seq.*
tate sua custodisti, velut ovem electam, ad
tuum ovile pertinentem ; vel, Velut ovem,
id est, sicut pastor ovem suam ducit, cu-
stodit et alit. Vel sic : Qui deducis Jo-
seph, id est populum Israel designatum
per Joseph, quoniam ipse erat excellentior
fratribus suis, eosque tempore famis sal- *Ibid.* xlv, 5.
vavit. Hunc populum Deus deduxit per de-
sertum, præcedens eum per columnam nu- *Exod.* xiii, 21.
bis in die, et per columnam ignis in nocte ;
potius autem per angelum sanctum, qui
columnam nubis et ignis movebat. Unde
Dominus ait ad Moysen : Ecce ego mitto an- *Ibid.* xxiii, 20.
gelum meum qui præcedat te, et custodiat
in via, et introducat ad locum quem para-
vi. In Scripturis enim, per Jacob et Israel,
intelligere possumus, vel personam illam
filium Isaac, qui dictus est Jacob et Israel, *Gen.* xxv, 25 ; xxxii, 28.
[vel populum ex eo ortum]. Similiter quo-
que per Joseph, interdum accipimus fi-
lium Jacob, qui Joseph vocatus est ; ali- *Ibid.* xxx, 24.
quando autem populum ex semine Joseph
ortum ; quandoque vero totum populum
Israeliticum.

2) *Qui sedes super Cherubim*, id est, qui
omnem altitudinem creatæ scientiæ super-
excedis, et in angelicis illis spiritibus, Che-
rubim nuncupatis, resides, eos excellenter
illuminando, *manifestare*, id est, eviden-
ter te ipsum nobis ostende, descenden-
do ad nos, et nobis visibiliter apparen-
do : manifestare, inquam, *coram Ephraim*, 3
Benjamin, et Manasse, id est coram omni
populo fideli, per has tribus significato.
Per Ephraim namque, qui interpretatur
fructificatio, intelliguntur hi qui dignos *Matth.* iii, 8.
pœnitentiæ fructus et opera sancta produ-
cunt ; per Benjamin quoque, qui filius dex-

træ dicitur, intelligendi sunt illi qui Deo per operationem justitiæ fortiter feliciterque cohærent ; per Manassen vero, qui oblivio dicitur, designantur qui propter divinorum amorem, terrenorum atque carnalium omnium obliviscuntur. Qui autem hujusmodi sunt, digni et apti sunt ut Deus eis appareat. Tales vero utique exstiterunt patres antiqui, qui Christi adventum tam inhianter optabant. Sciebant enim quia beati oculi qui viderent. Et de eis Christus dixit discipulis suis : Multi reges et Prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, et audire quæ vos auditis. (*Matth.* xiii, 17; *Luc.* x, 24.)

(* Allegorice) Moraliter *, per Israel designatur Ecclesia, Deum per fidem conspiciens : quam Deus nunc specialiter regit, dirigendo eam ad vitam æternam, quemadmodum olim specialiter rexit Synagogam, tanquam populum peculiarem. Per Joseph quoque, qui interpretatur augmentum, intelliguntur fideles ex gentilitate ad Christum conversi, et primitivæ Ecclesiæ ex Judæis collectæ adaucti : quia hi duo populi in Christo lapide angulari uniuntur sicut duo parietes, constituuntque unam Ecclesiam. Hunc autem populum Deus deducit in hujus mundi exsilio per viam mandatorum suorum, illuminans eum per evangelicam apostolicamque doctrinam, per inspirationem occultam, per aliorum informationem. Unde apud Isaiam habetur : Hæc dicit Dominus redemptor tuus, Ego Deus tuus, docens te utilia, gubernans te in via qua ambulas. (*Is.* xlviii, 17.)

Sed quia non sufficit ardentissimo amatori semel aut bis divinam invocasse præsentiam, ideo rursus petit quod ante petivit, scilicet Christi adventum, dicendo : (3) *Excita,* tu, Domine Deus, Unigenite Dei, *potentiam tuam,* quæ quasi obdormisse videtur, dum electos tuos non liberas, præsertim dum sanctos patres in limbo inferni dereliquisti, et universum pene mundum per idololatriam aliosque diversos errores permisisti seduci, atque diabolicæ dominationi miserabiliter subjugari. Excita ergo, id est, exerce, in actum extende, declara potentiam tuam, qua potes fortem armatum (id est diabolum) ligare, et vasa ejus diripere, id est peccatores salvare ; *et veni,* non per legatum, sed in propria persona per carnem assumptam, (*Matth.* xii, 29 ; *Marc.* iii, 27; *Luc.* xi, 21, 22.) *ut salvos facias nos* a reatu originalis peccati, imo ab omni peccato mortali et veniali, et a potestate diaboli. Ob hæc enim Christus advenit, quemadmodum Joannes dicit : In hoc apparuit Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli. (I *Joann.* iii, 8.) Potest etiam quilibet nostrum pro se ipso quotidie ista orare, videlicet ut Dominus per gratiæ infusionem seu spiritualem adventum ad ipsum descendat, sicut Salvator de se ipso et Deo Patre loquens, Ad eum (inquit) veniemus, et mansionem apud eum faciemus. (*Joann.* xiv, 23.)

4 *Deus, converte nos,* id est, corda nostra tuo adventui præpara, a rebus caducis et vanis averte, tibi incommutabili bono fac inhærere ; *et ostende faciem tuam,* id est, te ipsum nobis manifesta, apparendo in forma visibili. Vel, Ostende faciem tuam, id est, placatus respice nos, et ne nobis tuis famulis indigneris. Vel, Ostende faciem tuam post hanc vitam, quatenus videamus te in patria facie ad faciem, id est sicuti es, atque per speciem : (I *Cor.* xiii, 12.) quemadmodum in prima sua Canonica ait Joannes : Nunc filii Dei sumus, et nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam (I *Joann.* iii, 2.) quum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est. Itaque ostende nobis statim post egressum a corpore, faciem tuam, id est essentiam tuam, ut simus sicut angeli Dei, de quibus scriptum est : Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris, etc. (*Matth.* xviii, 10.) Hujus faciei ostensionem concupivit Moyses, dicens : Si inveni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam. (*Exod.* xxxiii, 13.) Si autem sic feceris, Domine, *et salvi erimus,* in præsenti vita a culpa, et in futuro a pœna ; erimus quoque salvi, id est beati, nunc in spe et inchoative, post vero in re et completive.

5 *Domine, Deus virtutum,* id est dator et conservator omnium potestatum, sine

quo nil valet omnis natura creata. Vel, A Deus virtutum, id est angelorum sanctorum, qui omnes dici solent virtutes : de Luc. xxi, 26. quibus et Christus testatur, Virtutes cœlorum movebuntur ; *quousque irasceris super orationem servi tui?* id est, quamdiu precem famuli tui repelles, exaudireque
6 differes ? Et quousque etiam (6) *Cibabis nos pane lacrimarum*, id est, doloribus et ærumnis nos implebis, aut impleri permittes, sicut impletur quis cibo ? *Et* quamdiu *potum dabis nobis in lacrimis*, id est, potu lacrimarum nos implebis (sicut de pa- B ne prætactum est). *in mensura* justitiæ tuæ, id est tam vehementer sicut meruimus, scilicet secundum exigentiam culparum nostrarum, non relaxando tormen- Apoc. xviii, 7. tum ? quemadmodum testatus es, Quantum glorificavit se et in deliciis fuit, tantum date illi tormentum et luctum. Vel, In mensura, id est secundum nostram possibilitatem, videlicet quantum ferre nos posse I Cor. x, 13. cognoscis. Non enim permittis nos tentari supra id quod possumus ferre, sed facis cum tentatione proventum, ut possi- C mus sustinere. Est autem quidam panis et potus lacrimarum valde desiderabilis et salubris, sicut sunt lacrimæ prodeuntes ex pœnitentia pro peccatis, ex caritate divina pro desiderio regni cœlestis, ex dilectione proximi, ex compassione infirmitatis ipsius : et hic cibus veraciter animam reficit, indulgentiam obtinet, gratiamque acquirit.

7 (7) *Posuisti nos in contradictionem vicinis nostris :* id est, in tantum opprobrium atque miseriam nos venire et cadere per- D misisti, quod hostes nostri, nobis loco propinqui, audenter contradicunt nobis ; *et inimici nostri subsannaverunt nos,* quasi inaniter Deum coleremus. Hoc modo Synagoga reprobabatur et subsannabatur a Babyloniis, tempore transmigrationis, et post reditum ad terram Judææ a Samaritanis, secundum quod in libro Esdræ fre- II Esdr. iv, 1. quenter habetur : Factum est, inquit, quum audisset Sanaballat quod ædificaremus murum, iratus est valde, et subsannavit Judæos. Sed et Tobias proximus ejus dixit : II Esdr. iv, 3. Ædificent ; si ascenderit vulpes, transiliet murum eorum. Primitiva quoque Ecclesia Christi, multiplicem contradictionem sustinuit : primo a Judæis, ut patet in Actibus Apostolorum ; Act. iv et seq. deinde per totum mundum a paganis, ut scribitur in legendis Sanctorum. Pro hujus contradictionis et subsannationis amotione orat Jeremias : Ne nos des in opprobrium propter nomen Jer. xiv, 21. tuum, neque facias nobis contumeliam. Verumtamen Paulus hanc contradictionem et subsannationem non timuit, cui Athenienses philosophi dixerunt : Quid vult Act. xvii, 18. seminiverbius hic dicere ? Novorum dæmoniorum videtur annuntiator esse. Nihilo minus propter duas causas potest homo perfectus Deum orare, pro ablatione subsannationis et contradictionis hujusmodi : Primo, propter periculum infirmorum, ne in adversis frangantur. Secundo, propter caritatem adversariorum, quorum errori condolere debemus ex vera caritate, ne pereant : et ita possumus desiderare ut cessent nos persequi, ne Deum offendant, et damnationem incurrant.

(8) *Deus virtutum, converte nos.* Non 8
enim sine gratia tua prævenienti converti valemus, quemadmodum a Jeremia dicitur : Converte nos, Domine, ad te, et Thren. v, 21. convertemur. Unde et iterum flagitat Jeremias : Converte me, Domine, et con- Jer. xxxi, 18, 19. vertar. Postquam enim convertisti me, egi pœnitentiam. *Et ostende faciem tuam,* nunc per fidem et gratiam, in futuro quoque per speciem et gloriam, *et salvi erimus.* Ex quo clarissime constat, quod salus seu beatitudo nostra, in ostensione seu visione divini vultus consistit, videlicet in actu intellectus. Unde Salvator ait : Hæc est vita æterna, ut cognoscant te so- Joann. xvii, 3. lum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum. Denique Christus promittit faciei suæ ostensionem pro præmio, dicens : Qui diligit me, diligetur a Patre meo ; et Ibid. xiv, 21 ego diligam eum, et manifestabo ei me ipsum. Propter quod Augustinus : Visio, inquit, est tota merces. Non ergo (ut aliqui

putant) beatitudo in actu voluntatis essentialiter sita est.

9 (9) *Vineam de Ægypto transtulisti :* id est, Synagogam seu populum Judæorum de terra Ægyptiorum eduxisti, atque per modum agricolæ eam in alia terra transplantasti, videlicet in terra promissionis. Dicitur autem Synagoga vinea, quoniam Deus diligenter eam excoluit, purgavit, fecundavit, et in cellam suam vinariam introduxit, ut habetur in Canticis. (*Cant.* II, 4.) Propter quod apud Isaiam asseritur : Vinea Domini exercituum, domus Israel est ; et vir Juda, germen delectabile ejus. (*Is.* V, 7.) *Ejecisti gentes* Chananæorum de terra promissionis, *et plantasti eam,* id est, populum Judæorum in terra hac firmiter collocasti, et sine ullo pavore habitare fecisti.

10 (10) *Dux itineris fuisti in conspectu ejus,* id est, populum Hebræorum in via duxisti de Ægypto usque in terram eis promissam, præcedendo eos per angelum sanctum et columnam ignis ac nubis : quemadmodum paulo ante plenius dictum est ; (*Exod.* XIII, 21. vers. 2.) *et plantasti radices ejus,* id est, genitores seu patres, duces ac principales populi hujus fortiter roborasti in anima, stabiliterque locasti in terra prædicta ; *et implevit terram,* id est, populus iste multiplicatus est longe ac late, et per totam terram promissionis diffusus. Quanta enim fuerat multitudo populi hujus tempore David, scriptum est primo Paralipomenon : Dedit Joab numerum populi David ; et inventus est omnis Israel mille millia, et centum millia virorum ; de Juda autem quadringenta septuaginta millia. (I *Par.* XXI, 5, 6.) Nam Levi et Benjamin non numeravit, eo quod invitus exsequeretur imperium regis. Ecce quomodo populus iste terram implevit. Nam quando post egressionem de terra Ægypti, primo a Moyse numerabantur, erant circa sexcenta millia tantum, et tempore David erant fortasse in triplo plures. (*Num.* I, 46.)

11 (11) *Operuit montes umbra ejus :* id est, vinea ista tam alte excrevit, quod umbra ejus montes operuit : quia tam sublimes personæ ex populo isto natæ fuerunt, vi-

A delicet reges, Prophetæ, Nazaræi, sacerdotes et judices : quorum *umbra,* id est gratia in hac vita concessa (quæ gratia umbra est respectu gratiæ quæ habetur in patria), *operuit,* id est, vehementer transcendit atque excessit, *montes,* id est sublimes personas aliarum nationum et omnium gentium. Unde Moyses : Non est, inquit, alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut adest Dominus noster cunctis obsecrationibus nostris. (*Deut.* IV, 7.) Et denuo : Quæ est alia gens sic inclyta, ut (*Ibid.* 8.)
B habeat cærimonias justaque judicia, et universam legem, sicut populus Israel ? Per umbram quoque intelligi possunt cærimoniæ veteris legis : quæ erant obscuræ figuræ, non evidentes similitudines futurorum bonorum, juxta illud Apostoli, Umbram habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum. (*Hebr.* X, 1.) Quemadmodum enim Dionysius docet, status christianæ religionis medio modo se habet inter statum veteris Testamenti et statum Beatorum in patria : ideo quæ in novo Testamen-
C to geruntur, sunt evidentes similitudines futurorum cœlestiumque bonorum, id est status patriæ et eorum quæ illic geruntur ; sed quæ in veteri Testamento fiebant, erant remotæ atque obscuræ figuræ futurorum bonorum. Est igitur sensus : *Operuit montes umbra ejus :* id est, lex cærimonialium præceptorum atque figuræ veteris Testamenti, operuit nostro intellectui, id est, obscuros et ad intelligendum difficiles reddidit, montes, id est Prophetas, qui propter gratiæ excellentiam montes dicun-
D tur. Obscure enim et quasi in umbra loquuntur. *Et arbusta ejus cedros Dei.* Arbusta sunt, quæ juxta arborem nasci solent : per quæ hoc loco intelliguntur augmenta seu excrementa vineæ, videlicet posteri Patriarcharum patrumque filii, quorum adoptionis gratiæ atque imperii dignitas tanta fuit, ut cedros Dei, id est excellentes valde personas, excellant. Ex Patriarchis enim et populo ex Ægypto translato, orti sunt sanctissimi et maximi reges, Prophetæ, sacerdotes, et alii multi altissimæ gratiæ homines.

Qui autem vineam istam omnino ad
litteram vellet exponere, hunc quoque ver-
siculum posset corporaliter explanare. *Ope-
ruit montes umbra ejus :* id est, ædificia,
turres, domus et muri populi Judæorum
tam alte erant constructa, quod propter
eorum sublimitatem montes terræ Israel,
quæ montuosa est, radiis solis privaban-
tur, sicque umbram patiebantur. Et prope
Jerusalem in gyro montes fuerunt, quos
certum est sole oriente umbram sustinuis-
se ad tempus, ex uno latere urbis, propter
altitudinem ædificiorum ipsius. Unde de
II Par. xvii, 12. Josaphat dicitur, quod ædificavit in Jeru-
salem domos in modum turrium altas. *Et
arbusta ejus,* id est tuguria juxta ædificia
sita, vel arborum excrementa, operuerunt
propter suam altitudinem *cedros Dei,* id
est cedros terræ promissionis : quæ di-
cuntur cedri Dei, quia fuerunt cedri terræ
divinitus præelectæ.

Descripta altitudine vineæ hujus, descri-
12 bitur latitudo ipsius dum subditur : (12 *Ex-
tendit palmites suos usque ad mare :* id
est, vinea seu populus Judæorum filios
genuit, quorum habitatio protensa est us-
que ad mare Mediterraneum ; extendit *et
usque ad flumen* magnum Euphraten *pro-
pagines,* id est generationes suas : et ita
possederunt filii Israel omnem terram sibi
promissam, multiplicatique sunt in ea a
termino uno usque ad terminum alium.

Quum ergo, o Domine, tanta bona præ-
13 stiteris olim vineæ huic, (13 *Ut quid* post-
modum *destruxisti,* id est abstulisti, *ma-
ceriam ejus,* id est sepem, parietem, seu
protectionem, subtrahendo ei tuum auxi-
lium, angelicamque defensionem ? Quibus
destituta, in idololatriam et alia multa fa-
cinora lapsa est, promeruitque quod se-
quitur : *et vindemiant,* id est, vastant,
conculcant et destruunt *eam omnes qui
prætergrediuntur viam,* id est omnes na-
tiones gentilium, in circuitu ejus et procul
manentes. Porro hoc modo destructurum
se esse maceriam vineæ hujus, per Isaiam
Is. v, 5. Dominus prædixit : Ostendam, inquiens,
vobis quid faciam vineæ meæ : auferam
A sepem ejus, et erit in conculcationem.
Quod et factum ostendit apud Jeremiam :
Pastores multi demoliti sunt vineam meam. Jer. xii, 10.
Unde et primo Machabæorum inducitur :
Quæ gens non hereditavit regnum ejus, et I Mach. ii, 10.
14 non obtinuit spolia ejus ? (14 *Extermina-
vit eam aper de silva, et singularis ferus
depastus est eam.* Quidam Cassiodorum
imitantes, per aprum intelligunt Vespa-
sianum ; per singularem vero ferum, fi-
lium ejus Titum : sed non videtur. Nam
populus Judæorum tempore devastationis
B suæ sibi a Vespasiano et Tito inductæ,
nullo modo erat vinea Domini, quia nec
Deus coluit eam per gratiam, nec ipsa co-
luit Deum per fidem : sed erat populus
ille pro tunc, sicut et nunc, omnino infi-
delis et reprobus ; habuitque veritatem in
eis, quod ait Joannes in Apocalypsi, Dicunt Apoc. ii, 9.
se Judæos esse, et non sunt, sed sunt sy-
nagoga Satanæ. Aptius ergo per aprum et
singularem ferum, accipimus eumdem ty-
rannum, sive ille dicatur fuisse Nabucho-
donosor, sive Antiochus. Horum namque
C uterque exterminavit, id est extra proprios
terminos posuit, populum istum, ædificia
ejus destruendo, et habitatores transfe-
rendo seu effugando : sicut de Juda Ma-
chabæo et fratribus ejus legitur, quod in- II Mach. v, 27.
ter feras in desertis locis morabantur. Et
hic singularis ferus depastus est vineam
istam, populum hunc terribiliter trucidan-
do. Judæi autem in sua perfidia indurati,
per aprum singularemque ferum intelli-
gunt Titum seu Vespasianum.

Hæc vero, quæ de Synagoga sub nomine
D vineæ dicta sunt, de Ecclesia Christi my-
stice accipi possunt hoc modo : *Vineam,*
id est militantem Ecclesiam seu populum
christianum, *de Ægypto,* id est de sæculo
isto tenebroso, *transtulisti* in regnum Chri-
sti, ut essent Christiani tui heredes, et Rom. viii, 17.
Christi coheredes. Propter quod ait Apo-
stolus : Deus eripuit nos de præsenti sæ- Galat. i, 4; Coloss. i, 13.
culo nequam, et transtulit nos in regnum
Filii dilectionis suæ. *Ejecisti gentes,* id est,
gentiles commutasti in melius, converten-
do eos ad fidem, et converti nolentes feci-

sti deficere ; *et plantasti eam*, id est, po- A
pulum christianum habitare fecisti in locis
et terris, in quibus gentiles olim morati
sunt ; vel, Plantasti eam in Christo per fi-
dem et caritatem. *Dux itineris fuisti in*
conspectu ejus : quia Apostolos per totum
mundum duxisti, et omnes electos per gra-
tiam ad te ipsum omnium rerum ultimum
finem perducis, quemadmodum protesta-
Joann. XIV, 6. ris : Ego sum via, veritas, et vita. Nemo
venit ad Patrem, nisi per me. Et iterum :
Ibid. 18, 28. Non relinquam vos orphanos ; vado et ve-
nio ad vos. *Et plantasti radices ejus :* id B
est, primos Ecclesiæ principes, aliorum
utique spirituales genitores, videlicet Apo-
stolos et eorum præcipue sectatores, ut
erant Dionysius, Polycarpus, Ignatius, in
Christo inconcusse corroborasti, ita ut pos-
sent ipsi alios in Christo fundare, sicut
fundatur palmes in vite. Nam et Christus
Ibid. XV, 1, 5. ait : Ego sum vitis vera, vos palmites. *Et*
implevit terram : quia Ecclesia per uni-
versum orbem diffusa est. Unde scriptum
Is. XXVII, 6. est in Isaia : Florebit et germinabit Is-
rael, et implebunt faciem orbis semine. C
Quod exponi non potest de carnali genera-
tione et multiplicatione Judæorum, sed de
spirituali generatione Apostolorum, ex po-
pulo Israel prodeuntium, et multiplicatio-
ne fidelium, qui sunt semen Apostolorum.
Operuit montes umbra ejus : id est, ele-
ctio Christianorum omnem altitudinem
gratiæ aliis datæ excessit. Nam et Aposto-
li secure præferuntur Prophetis, et Eccle-
sia Synagogæ. *Et arbusta ejus, cedros Dei :*
quoniam gratia major effusa est in com-
munem populum christianum, quam olim D
in homines Dei sublimes. *Extendit* Ecclesia
palmites suos, id est filios suos, *usque ad*
mare occidentale a mari orientali, quem-
Zach. IX, 10. admodum de Christo alibi habetur : Pote-
stas ejus a mari usque ad mare. *Et usque*
ad flumen, id est fontem Baptismi, exten-
dit *propagines* suas : quoniam quotquot
gignit Ecclesia, omnes intingit Baptismatis
aqua, sicut Salvator præcepit Apostolis :
Matth. XXVIII, 19. Docete omnes gentes, baptizantes eos in
nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti.

Propter quod Petrus propagini, quam in
exordio suæ prædicationis in Christo pro-
duxit, dixisse scribitur : Baptizetur unus- *Act.* II, 38.
quisque vestrum in nomine Christi, in re-
missionem peccatorum vestrorum. *Ut quid*
destruxisti maceriam ejus? id est, cur per-
misisti Ecclesiam ita deficere, tuo auxilio
ei subtracto? *Et vindemiant eam,* id est,
spiritualibus bonis eam spoliant, *omnes*
qui prætergrediuntur viam, id est, qui
mandatorum tuorum semitas transgrediun-
tur, videlicet dæmones, hominesque per-
versi. *Exterminavit eam aper de silva,* id
est, Mahometus Sarracenorum legislator,
cujus populus Ecclesiam Jerosolymorum
subvertit. *Et singularis ferus depastus est*
eam. Per hunc singularem ferum, intelligi
potest ipse Mahometus, seu quilibet crude-
lis tyrannus aut hæresiarcha.
(15) *Deus virtutum, convertere,* id est, 15
te ipsum ad nos clementer converte, quem-
admodum testatus es : Convertimini ad *Zach.* I, 3.
me, ait Dominus exercituum, et convertar
ad vos. *Respice de cœlo,* oculo pietatis tuæ
immensæ, *et vide* indigentiam nostram; *et*
visita in propria persona *vineam istam,* id
est Ecclesiam tuam ; visita quoque corda
humana quotidie per gratiæ infusionem, et
spiritualium bonorum augmentum. (16) *Et* 16
perfice eam, scilicet Ecclesiam, dando ei
spiritualem profectum et evangelica con-
silia, quibus perficiuntur præcepta; *quam*
plantavit in fide et individua caritate, *dex-*
tera tua, id est misericordia tua, seu po-
tentia tua benigna. Christus enim stabilivit
Ecclesiam suam in terra. Specialiter au-
tem vide *et super filium hominis,* id est
Christum, qui se ipsum in Evangelio sæpe *Matth.* VIII, 20 et alibi.
appellat hominis Filium, in cujus figura
Ezechiel tam frequenter dictus est filius *Ezech.* II, 1, 3, etc.
hominis ; *quem* Christum *confirmasti ti-*
bi, id est, inseparabiliter tuæ divinitati
conjunxisti, tam secundum unionem per-
sonalem, quam secundum unionem fruiti-
vam. Et ita Christus homo peccare non
potuit, nec aliquo modo separari a Deo :
nam et in triduo mortis, corpus ejus et
anima Verbo manserunt unita. Vel, Super

Filium tuum dilectum Dominum Jesum, A
quem confirmasti tibi, id est, quem firmi-
ter testatus es esse Filium tuum, confir-
mando eum tibi in conspectu hominum,
dicendo ad eum tam in baptismo quam in
Matth. III, monte sancto, Hic est Filius meus carissi-
17; XVII, 5. mus, in quo mihi complacui.

17 Si autem sic feceris, (17) *Incensa igni,* id
est peccata ex igne concupiscentiæ seu
flamma inordinati amoris commissa, *et suf-
fossa,* id est peccata ex timore malo, depri-
mente et humiliante, provenientia, *ab in-
crepatione vultus tui peribunt,* id est, in B
peccatore pœnitente cessabunt per incre-
pationem tui respectus, dum hominem pa-
ternaliter increpas, corrigendoque respi-
cis, illuminas, et convertis. In his vero qui
in vitiis perseverant, peribunt ista peccata,
id est, æternaliter damnabuntur ab incre-
patione vultus tui, id est a rigore tuæ divi-
næ justitiæ, quando peccatoribus dices :
Ibid. XXV, Ite, maledicti, in ignem æternum. Sciendum
41. vero, quod sicut omnia opera meritoria ve-
niunt ex bono amore, aut bono timore, sic
omnia opera mala nascuntur aut ex malo C
amore, aut malo timore. Timor autem ad
amorem, sicut ad causam atque radicem
reducitur : non enim timemus, nisi cujus
oppositum amamus. Idcirco omnia opera
bona originaliter ex amore divino proce-
dunt : nam sine caritate nihil est merito-
rium. Omnia quoque mala ex inordinato
amore nascuntur.

18 (18) *Fiat manus tua,* id est divinitatis
tuæ potentia, o Deus Pater, *super virum
dexteræ tuæ,* id est super Christum homi-
nem, ita quod tua divinitas ejus humani- D
tati in omnibus cooperetur, et per eam,
nostram salutem finaliter operetur : secun-
Joann. XIV, dum quod ipse Christus ait, Pater in me
10. manens, ipse facit opera ; *et super filium
hominis,* id est Christum filium Deiferæ
Virginis, *quem confirmasti tibi.* Secundum
modum expositum, secunda pars exponit
priorem. Dicitur autem Christus vir dexte-
ræ Dei : Primo, quoniam favor, amor, gratia
et misericordia, et felix Dei præsentia,
in omnibus plene ejus humanitatem præ-
venit, implevit et beatificavit, prout scri-
ptum est : Vidimus gloriam ejus, gloriam *Joann.* I, 14.
quasi Unigeniti a Patre, plenum gratiæ et
veritatis. Secundo, quoniam secundum di-
vinitatem æqualis est Patri : quæ æqualitas
nomine dexteræ designatur. Tertio, quo-
niam sedet ad dexteram Dei Patris, juxta
illud : Dominus Jesus assumptus est in cœ- *Marc.* XVI,
lum, et sedet a dextris Dei. (19) *Et non dis-* 19.
19
cedimus a te, id est, non cessamus clama-
re ad te, et invocare præsentiam Christi :
idcirco fiducialiter dico, quia *vivificabis
nos,* vita gratiæ in præsenti, et vita gloriæ
in futuro, per meritum incarnationis et
passionis Domini Salvatoris. Tu enim per
Isaiam tuum dixisti : Ego Dominus, super *Is.* XLIX, 23.
quo non confundentur omnes qui exspe-
ctant eum. *Et nomen tuum invocabimus,*
donec æternam beatitudinem impetremus.
Non ergo discedamus a Deo, si differat ex-
audire, sed dicamus cum Job : Etiam si *Job* XIII, 15.
occiderit me, in ipso sperabo.

(20) *Domine, Deus virtutum, converte* 20
nos, etc. Ecce jam trina vice versum hunc
repetit : quoniam in summæ Trinitatis vi-
sione nostra salus consistit ; et item ad de-
signandum affectus sui fervorem, hujus-
que versiculi utilitatem, dulcedinem et
virtutem. Est enim hic versus admirabili
potestate refertus, quia in eo petitur quod
ad nostram salvationem requiritur, etiam
eo ordine quo petendum est. Primo enim
a Deo convertimur, quia ab eo est omnis
boni principium, deinde divinitus illustra-
mur, et ita deinceps salvi efficimur.

Explicari non potest, quanta sit virtus,
dignitas atque sententia hujus versus. In
eo namque quod dicitur, *Domine, Deus
virtutum,* tangitur divina majestas, quæ
est omnium potestatum fontana origo ; ex-
citaturque anima nostra ad reverentialem
tanti Dominatoris timorem, de quo a Je-
remia scriptum est : Magnus es tu, et ma- *Jer.* X, 6, 7.
gnum nomen tuum in fortitudine. Quis non
timebit te, o rex gentium ? In eo quoque
quod additur, *converte nos,* profitemur to-
tam nostram perfectionem et salutem a
Deo penitus dependere inchoative, prose-

cutive et completive, in tantum ut ipsa primordialis nostra conversio, sit Dei largitio. Quod Salomon innuens, sic orat : (III Reg. VIII. 57, 58.) Sit Dominus Deus noster nobiscum, et inclinet corda nostra ad se, ut ambulemus in omnibus viis ejus. Quod autem prosecutio seu continuatio boni, sit donum Altissimi, David alio loco professus est, dicens : (I Par. XXIX. 18.) Domine Deus, custodi in æternum hanc voluntatem eorum, et semper in veneratione tui mens ista permaneat.

In eo autem quod sequitur, *et ostende faciem tuam,* accenditur et certe merito incomparabili flamma amoris æstuare debet in nobis divina dilectio. Quid enim tam bonum, quid tam amabile, dulce, pulchrum, salubre, jucundum et nobile, sicut videre faciem Dei? O facies pulchra, o pulchritudo immensa, o felicitas infinita ! Promittitur nobis adspectus faciei Creatoris nostri : sed quis eam videre dignus habebitur, nisi cujus anima fuerit ab omni immunditia depurata? Propterea, (Matth. V, 8.) Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Ecce si Deum diligimus, affectuose dicamus, Ostende faciem tuam : et tanto affectuosius, quanto frequentius. Non enim decet nos, ex frequenti iteratione et longa consuetudine in bono tepescere, pristinam sollicitudinem perdere, aut remissius agere. Qui enim opus Dei non negligenter, sed (Jer. XLVIII. 10.) reverenter exsolvit, quotidie in gratia crescit : sicque de die in diem divinum obsequium perfectius solvit. Indesinenter igitur Dominum deprecemur ut faciem suam nobis ostendat, nunc quidem per fidem illuminatam et gratiæ claritatem, contemplationemque quotidie sinceriorem, in futuro autem per speciem et gloriæ lumen. Tanto demum faciem Dei clarius jucundiusque conspiciemus in præsenti exsilio, futuroque sæculo, quanto nunc affectuosius exoramus hunc versum, qui veraciter inæstimabili dulcedine superexuberat.

Sed et totus hic psalmus præclarus est nimis; et liquet in eo, quam vehementissimo desiderio veteres sancti Christi adventum optabant : et turpe est nobis, si ejus incarnationem jam factam, minori dilectionis fervore amplectimur, quam illi futuram desiderabant.

PRECATIO.

Deus, Pater virtutum, esto propitius dux itineris recti in conspectu populi, Filii tui sanguine redempti : ut forti a te plantata radice christianæ professionis, impleat terram æternæ repromissionis.

ARTICULUS LIII

EXPOSITIO PSALMI OCTOGESIMI : EXSULTATE DEO ADJUTORI NOSTRO.

Est autem psalmi jam perscrutandi ti-
1 tulus iste : *In finem, pro torcularibus, quinta sabbati, psalmus ipsi Asaph.* Titulus hic magis pertinere videtur ad mysticam, quam ad litteralem psalmi præsentis explanationem, præsertim quum multa habeantur verba in eo, quæ nec in Hebræo ponuntur, nec in titulo Hieronymi juxta Hebræum. Idcirco in sequenti explanatione, in qua psalmus iste spiritualiter exponetur, præinductus quoque titulus correspondenter explanabitur. Porro Hieronymus, in translatione sua juxta Hebræum, talem titulum ponit: Victori in torcularibus, Asaph. Pro cujus intellectu habendo, pensandum quod psalmus iste specialiter erat decantandus in festo Tubarum, quod fuit primo die Septembris : circa quod tempus solent esse completæ vindemiæ in terra promissionis, quoniam calida est : idcirco tunc

fiebant libamina sacrificiorum in templo. A
Et ergo hic psalmus titulum sortitur a tor-
cularibus, unde vina exprimuntur, quia
in eo redditur Deo gratiarum actio pro
fructibus anni collectis.

2 AIT ergo : (1) *Exsultate Deo adjutori*
nostro : id est, ad gloriam et honorem
ac laudem Dei, nos in omni bono adjuvan-
tis per gratiam suam, tam cordialiter ac
vehementer gaudete in eo, ut ex abundan-
tia interioris lætitiæ, foris erumpant signa
gaudii interioris. Dicitur enim exsultatio, B
quasi extra se saltatio, puta dum ex ple-
nitudine gaudii interioris, extra manife-
stantur ejus indicia. *Jubilate Deo Jacob,*
id est, ineffabiliter intus gaudete, et foris
affectuosissima laude Deo cantate. Est
enim jubilus gaudium animi, quod præ
vehementi excessu nec integre valet ex-
plicari, nec in toto taceri. Dicitur autem
Deus universorum, specialiter Deus Jacob,
propter excellentissimam gratiam sibi col-
Baruch III, 37. latam. Unde de Deo ait Scriptura : Dedit
3 viam disciplinæ Jacob puero suo. (2) *Su-* C
mite psalmum, ut eum Deo devote cante-
tis, *et date tympanum :* id est, non tantum
voce, sed etiam musico instrumento Deum
laudate, et simul cum sono tympani psal-
mos vocibus decantetis. Solebant enim
Hebræi instrumentis musicalibus psalmos
cantare, sicut nunc in organis cantat Ec-
clesia. Sic quoque date *psalterium jucun-*
dum cum cithara, laudando Deum in tali-
I *Par.* XIII, 8. bus instrumentis : secundum quod David
instituit.
4 (3) *Buccinate in neomenia,* id est in die D
novilunii, *tuba,* ad buccinandum forma-
Num. X, 2. ta : quoniam Moyses jussit fieri tubam ad
hoc. Judæi autem in omnibus noviluniis
agebant festum in memoriam gubernatio-
nis divinæ. In novilunio vero septimi men-
sis communiter occurrebat festum Tuba-
rum, apud Hebræos valde solenne, in
memoriam redemptionis Isaac ab immo-
Lev. XXIII, 24. latione, prout in Levitico legitur. Idcirco
nunc subditur : *in insigni die solennitatis*
vestræ, id est in solenni festo Tubarum.

Cur autem hæc agere debeant, pandit :
(4) *Quia præceptum in Israel est,* quoniam 5
Dominus jussit sic fieri in populo Israeli- *Num.* XXIX, 1.
tico, sicut habetur in libro Numerorum.
Et judicium Deo Jacob : id est, istud
mandatum est a Deo Jacob, qui hoc ju-
stum esse dictavit. Vel sic, Judicium Deo
Jacob, id est, judicium damnationis erit
Jacob, id est populo ex Jacob nato, a Deo
omnium justo judice, si populus iste omi-
serit istud præceptum implere.
(5) *Testimonium in Joseph posuit illud :* 6
id est, Deus istud præceptum cum attesta-
tione proprii testimonii proposuit Joseph,
id est populo Judæorum per Joseph desi-
gnato, propter hoc quod Jacob primogenita I *Par.* V, 1.
contulit ei, et ipse aliis fratribus suis san-
ctior atque sublimior fuit. *Quum exiret*
Joseph, id est populus Judæorum, *de ter-*
ra Ægypti per manum Moysis. *Linguam*
quam non noverat audivit, id est, legem
divinam a Deo per Moysen sumpsit, quam
ante nescivit. Vel hoc ideo dicitur, quo-
niam populus Judæorum, quum accessis-
set ad montem Sinai, audivit Deum, vel
potius angelum Dei sibi loquentem de me-
dio ignis : propter quod territi, dixerunt
ad Moysen : Non loquatur nobis Deus, ne *Exod.* XX, 19.
forte moriamur ; sed loquere tu nobis.
Propter quod Moyses : Ecce, inquit, osten- *Deut.* V, 24.
dit nobis Dominus Deus noster majesta-
tem suam ; et probavimus hodie, quod
loquente Deo cum homine vixerit homo ;
vocem ejus audivimus de medio ignis. Vel
quod dicit, Linguam quam non noverat
audivit, forsitan ideo dicit, quoniam filii
Israel in Ægypto nati et educati, quum
venissent ad terras Amorrhæorum, Madiani-
tarum, Moabitarum, Idumæorum, etc., lin-
guas ignotas audierant. (6) *Divertit ab one-* 7
ribus dorsum ejus : id est, Deus populum
Judæorum eripuit a deportatione onerum,
quæ portabant in terra Ægypti ex imperio
Pharaonis, construentes ei civitates taber- *Exod.* I, 11.
naculorum, ut patet in Exodo; *manus ejus*
in cophino servierunt. Nam filii Israel in
sportis collegerunt et detulerunt lateres,
seu alia quæque necessaria ad structuram.

Deinde mutat Propheta personam, lo- A
8 quiturque in persona Dei, subdens : (7) *In
tribulatione invocasti me :* id est, o popu-
le Judæorum, dum in Ægypto affligebaris
a præpositis operum atque Ægyptiis, vitam
vestram ad amaritudinem perducentibus,
Exod. II, 23. clamasti ad me pro liberatione; *et liberavi
te* in manu forti et maximis signis. Hinc
Ibid. III, 9, 8. enim Dominus ait ad Moysen : Clamor
filiorum Israel venit ad me, descendique
ut liberem eos. *Exaudivi te in abscondito
tempestatis,* id est in afflictione cordis tui
occulta, quando gemebunde suspirabas ad B
me, non audens manifeste me invocare
aut conqueri, propter Ægyptiorum formi-
dinem ; *probavi te apud aquam Contradi-
ctionis,* id est, ibi ostendi tuam ingrati-
tudinem et perversitatem. Unde in libro
Num. XX, 13. Numerorum legitur : Hæc est aqua Contra-
dictionis, ubi jurgati sunt filii Israel con-
tra Dominum. Potest quoque istud spe-
cialiter ad Moysen Aaronque referri, qui
circa hunc locum Deum per incredulita-
tem offenderunt, propter quod terram pro-
missionis intrare prohibiti sunt, dicente ad C
Ibid. 12. eos Domino : Quia non credidistis mihi, ut
sanctificaretis me coram filiis Israel, non
introducetis hos populos in terram quam
dabo eis.
9 (8) *Audi, populus meus* peculiaris, ver-
ba legis meæ auribus cordis et corporis,
et contestabor te, id est, testis ero verborum
meorum, operumque tuorum : juxta illud,
Jer. XXIX, 23. Ego sum judex et testis, ait Dominus. *Is-
rael,* id est plebs Israelitica, *si audieris
me,* id est, si præcepta legis meæ imple-
10 veris, *non erit in te deus recens,* quem D
colas : quia nil temporale aut creatum
pro Deo recipies ; *neque adorabis deum*
Exod. XX, 3, 2. *alienum,* sed me solum, verum, æternum-
11 que Deum. (9) *Ego enim sum Dominus
Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti,*
et adhuc plura beneficia dare paratus sum.
Nam *dilata os tuum,* id est, desiderium
tuum aperi ad recipiendum, et os corpo-
rale ad petendum, *et implebo illud* gratia
mea, dando tibi quod postulas.
Consequenter ostenditur populi ingrati-
tudo. (10) *Et non audivit populus meus* 12
aure cordis *vocem meam,* id est verba præ-
ceptorum meorum ; *et Israel non intendit
mihi,* id est, non advertit neque curavit
me. Sed mirum apparet, quod Deus po-
pulum rebellem et inobedientem appellat
populum suum, præsertim quum de tali
populo per Osee prophetam dicat : Non *Osee* I, 9.
populus meus vos, et ego non Deus vester.
Et respondendum, sicut nunc sæpius di-
ctum est, quod populus Judæorum (etiam
reprobus) dicitur populus Dei, in quantum
a Deo præ ceteris gentibus vocati erant, et
multis beneficiis ejus honorificati. Ideo
namque Dominus apud Jeremiam ait : Sic- *Jer.* XIII, 11.
ut adhæret lumbare ad lumbos viri, sic
agglutinavi mihi domum Israel, ut esset
mihi in populum, et in nomen, et in lau-
dem, et in gloriam ; et non audierunt. Sic
quoque dicuntur dilecti a Deo, secundum
quod Dominus apud eumdem ait : Quid *Ibid.* XI, 15.
est, quod dilectus meus in domo mea fe-
cit scelera multa? Non quod vere atque
finaliter dilecti erant a Deo, de quo di-
ctum est supra, Odisti omnes qui operan- *Ps.* V, 7.
tur iniquitatem ; sed quantum ad bene-
ficia eis a Deo exhibita in præsenti, di-
cuntur dilecti. Hujus autem ingratitudinis
gravissima pœna mox subditur : (11) *Et* 13
*dimisi eos secundum desideria cordis eo-
rum :* id est, gratiam meam eis subtraxi :
qua subtracta, non præservantur a cul-
pa, sed concupiscentias suas sequuntur, et
proprias cogitationes et inclinationes se-
ctantur. Propter quod additur : *ibunt in
adinventionibus suis,* id est, in erroribus
suis et vitiis a se excogitatis vivent et per-
durabunt.
(12) *Si populus meus audisset me,* id est 14
legem meam, *Israel si in viis meis,* id est
in observantiis mandatorum meorum, *am-
bulasset ;* (13) *Pro nihilo,* id est tanquam 15
nihil seu gratis, *forsitan,* id est certitudi-
naliter, dummodo ipsi in viis meis perse-
verassent, *inimicos eorum humiliassem,* id
est, septem gentes terræ promissionis, et *Exod.* III, 8;
ceteros gentiles eorum hostes dejecissem, XIII, 5; XXIII, 23; XXXIII, 2;
atque potestati eorum subjugassem, sicut et alibi.

per Moysen sæpe promisi ; *et super tribu-* A
lantes eos, id est super persecutores eo-
rum, *misissem manum meam,* id est, po-
testatem meam et ultionem justitiæ meæ
extendissem.
16 (14) *Inimici Domini,* id est Judæi in-
Num. xx, 10. grati : de quibus Moyses loquitur, Audite,
rebelles et increduli ; *mentiti sunt ei,* id
est ad injuriam ejus, quia non impleverunt
Exod. xxiv, 7. quod spoponderunt dicentes, Omnia quæ
locutus est Dominus, faciemus. Nam pau-
lo post vitulum aureum adoraverunt. *Et*
erit tempus eorum in sæcula : id est, dam- B
natio et pœna eorum in æternum durabit,
Ibid. xxxii, 34. quoniam in inferno sine fine cruciabun-
tur. Unde Dominus dixit ad Moysen : Ego
in die ultionis visitabo et hoc peccatum
eorum. (15) *Et cibavit eos,* id est, non ob- 17
stante prædicta ingratitudine Judæorum,
Deus cibavit illos *ex adipe frumenti,* sci-
licet pane cœlesti seu manna : quod adeo Exod. xvi, 15, 31.
dulce fuit, ac si de simila et adipe fa-
ctum fuisset. Vel sic : Cibavit eos ex adi-
pe frumenti : quoniam postquam ingressi
sunt terram promissionis tritico abundan-
tem, aluit eos pane de simila tritici fa- Josue v, 11.
cto. *Et de petra melle saturavit eos,* id est
melle emanante de petra. Nam terra pro-
missionis dicitur lacte et melle manare.
Apes namque in rupibus terræ promissio-
nis mellificant, et ita de locis petrosis mel
satis copiose colligitur.

ARTICULUS LIV

EXPLANATIO EJUSDEM PSALMI OCTOGESIMI TROPOLOGICA SIVE MORALIS.

SPIRITUALEM denique intellectum se- C
quendo, titulus psalmi hujus, in prin-
cipio præcedentis expositionis positus, ita
1 exponitur : *Psalmus* iste *in finem,* qui
Christus est, nos dirigens, proponitur et
cantatur *ipsi Asaph,* id est congregationi
fidelium per Asaph designatæ ; et agit hic
psalmus *pro torcularibus,* id est de tribu-
lationibus, seu Ecclesiis pressura tribula-
tionum afflictis, quibus mali separantur a
bonis : quæ separatio designata est *quin-*
ta sabbati, id est quinta die hebdomadæ :
in qua ex aqua producti sunt pisces aves- D
que ; remanseruntque pisces in aqua, et
aves conscenderunt in aera. Per quod præ-
figuratum est, quod in Ecclesia Christi
contingit. Omnes enim Christiani in fonte
Baptismatis spiritualiter producuntur et
regenerantur ; sed quidam eorum manent
in terra transitoriis inhærendo, ceteri vo-
lant in altum amando cœlestia.

Itaque, o universi filii ecclesiasticæ con-
2 gregationis, *Exsultate Deo adjutori no-*
stro, videlicet summæ Trinitati, simplici
Deo, *jubilate Deo Jacob,* id est supplantan-
tium vitia. Per Jacob namque, qui inter-
pretatur supplantator, conculcatores vitio-
rum intelliguntur. Versiculus iste spirituali
hilaritate redundat. Est enim exhortatio
jucundissima, admonitio saluberrima, do-
ctrina prorsus angelica. Quid enim tam
cœliforme, angelicum, deiforme ac splen-
didum, sicut in Deo exsultare et Domino
jubilare, congaudendo infinitæ perfectio-
ni Creatoris, infinitæ beatitudini Divinita-
tis, infinitæ jucunditati supergloriosissimæ
Trinitatis ? Hoc nempe est præclarissimum
exercitium summæ virtutis, videlicet ca-
ritatis divinæ, quo esse non potest subli-
mius in sæculo isto. Quanto enim dignitati
et gloriæ Domini Dei nostri cordialius con-
gratulamur, tanto eum ardentius diligere
comprobamur; quo autem Deum calidiori
mente amamus, eo deiformiores ac nobi-
liores consistimus, quoniam summa nobi-
litas mentis creatæ est amor divinus, id
est actualis dilectio superbenedictæ Divi-
nitatis.

3 *Sumite psalmum*, id est, bonam opera- A
tionem a gratia Dei accipite : quam ope-
rationem non nisi a Deo habere potestis,
Philipp. II, 13. quoniam (sicut ait Apostolus) ipse est qui
operatur in nobis et velle et perficere pro
bona voluntate, id est ex sua voluntate
Is. XXVI, 12. benigna. Ad quem Isaias loquens : Domi-
ne, inquit, dabis pacem nobis; omnia enim
opera nostra operatus es nobis. Unde et
Joann. XV, 4. Christus ait discipulis : Sicut palmes a
semetipso non potest ferre fructum, nisi
manserit in vite; sic nec vos, nisi in me
manseritis. *Et date tympanum*, id est, dul- B
cem reddite sonum, Dei auribus benepla-
centem : qui utique non est proprie sonus
sensibilis atque exterior, sed intellectua-
lis, videlicet mortificatio carnis, et castitas
sancta, quæ etiam est odor bonus. Quem-
admodum namque tympanum, id est co-
rium in ligno expansum, non nisi percus-
sum dulciter sonat; sic caro castigationibus
pœnitentialium flagellorum lassata et at-
tenuata, Domino placet, et sua operatio
coram Altissimo sonat. Sumite quoque
psalterium jucundum cum cithara. Psal- C
terium quod a superioribus sonat, et de-
cem chordas habet, designat Decalogum
legis divinitus datum. Cithara vero habens
sex chordas, et ab inferioribus sonans, si-
gnificat sex opera misericordiæ. Est igi-
tur sensus : Sumite psalterium jucundum
cum cithara, id est, divinæ legis præcepta
implete, vacando cœlestibus : sed cum
cithara, quatenus simul exerceatis opera
misericordiæ, quoniam non debetis sic esse
intenti cœlestibus, ut negligatis succurre-
re proximorum necessitatibus. D
4 *Buccinate*, o Christifideles, id est, au-
dacter et amorose sonate Dei præconia, ve-
stra peccata, et proximorum documenta, ita
ut Deum laudetis, vos ipsos vituperetis, et
proximos instruatis ; *in neomenia*, id est
in exordio illuminationis vestræ a Sole
justitiæ, scilicet *in insigni die solennita-
tis vestræ* interioris, quando videlicet Spi-
Ibid. XIV, 23. ritus Sanctus venit ad vos, et mansionem
sibi facit in vobis : tunc enim gratiam
vobis concessam, aliis libenter debetis com-
municare. Sic autem buccinate *tuba*, id
est verbo Dei : *quia præceptum in Israel* 5
est, id est, Ecclesiæ Christianorum Deum
per fidem speculanti, divinitus jussum est
taliter facere. Christus enim in Evangelio
damnat servum, qui talentum sibi conces- Matth. XXV, 24-30.
sum abscondit. Et Paulus vult, ut singuli
non quæ nostra sunt quæramus, sed quæ I Cor. X, 24.
aliorum. Propter quod in Ecclesiastico scri-
ptum est : Sapientia abscondita et thesau- Eccli. XX, 32; XLI, 17.
rus invisus, quæ utilitas in utrisque? De-
nique excellentissimus apostolici ordinis
princeps, evidentius atque præclarius lo-
quens : Unusquisque, inquit, sicut accepit I Petr. IV, 10.
gratiam, in alterutrum illam administran-
tes, sicut boni dispensatores multiformis
gratiæ Dei.
Testimonium in Joseph posuit illud, id 6
est in populo ex gentilitate ad Christum
converso, et Ecclesiæ addito. Joseph enim
interpretatur augmentum; sicque per eum
signantur ex gentibus Christo per fidem
adaucti : et his Deus testatus est præce-
ptum prædictum, ut patet ex auctoritatibus
allegatis. *Quum exiret de terra Ægypti*, id
est, quum gentiles in Christum credentes,
egrederentur de pristinis suis obscuritati-
bus, vitiis et ignorantiis. *Linguam quam
non noverat, audivit*, id est, tunc audi-
re cœperunt evangelicam prædicationem,
apostolicamque doctrinam, ante ipsis pror-
sus ignotam. Propter quod Athenienses ad
Paulum dixerunt : Volumus scire quæ est Act. XVII, 19, 20.
hæc nova, quæ a te dicitur, doctrina. Nova
enim quædam infers auribus nostris. Tunc
quoque quum sic de Ægypto exiret hic
populus, Deus *divertit ab oneribus dorsum* 7
ejus, id est a pondere vitiorum, a servi-
tute peccati, a jugo mundi, carnis, atque
diaboli. Talibus enim clamat Christus :
Venite ad me, omnes qui laboratis et one- Matth. XI, 28.
rati estis, et ego reficiam vos. *Manus ejus*,
id est operationes populi hujus, antequam
converteretur ad Deum, *in cophino*, id est
in vasis immunditiarum ac sordium viti-
orum, *servierunt* legi peccati, imo pecca-
to ac dæmoni. Dum enim peccator vitiis
immoratur, manus operationum suarum

tenet in vase peccati, id est in actione in- A
ordinata, seu voluntate perversa, in qui-
bus culpa fundatur.

Deinde Christus ait Ecclesiæ, cuilibetque
8 devoto : *In tribulatione,* id est persecuti-
one, tentatione, seu alia quacumque mo-
lestia, *invocasti me* : quod est tutissimum
saluberrimumque remedium. Idcirco quan-
documque affligimur, sive a dæmone, si-
ve a malis hominibus, sive a propriis pas-
sionibus, Deum invocare debemus cum
omni fiducia atque constantia, et ita effi-
ciemur securi : nam exaudiemur, sicut B
subjungitur. *Et liberavi te; exaudivi te in
abscondito tempestatis,* tempore diabolicæ
suggestionis seu intimæ afflictionis, quan-
do ad alium nullum confugere poteras.
Denique hoc debet esse summa et unica
consolatio omni afflicto, quod certissimum
est Deum maxime adesse afflictis, quoni-
am promptus est succurrere eis, sicut su-
Ps. xxxiii, 19. perius dictum est : Juxta est Dominus his
qui tribulato sunt corde. Inferius quoque
Ps. xc, 15. ipse testatur : Cum ipso sum in tribulati-
one. Propterea viri perfecti in tribulatio- C
nibus gaudent, et in eis libenter exsistunt
propter præsentiam Dei, sed pro patientia
et fortitudine animi Dominum deprecan-
tur. *Probavi te apud aquam Contradicti-
onis,* id est apud quamcumque adversi-
tatem et resistentiam, qua tibi in bono
resistitur ab hostibus tuæ salutis, videlicet
mundo, carne et diabolo. Adversitas enim
et resistentia, quam sustinet homo in via
Dei ab his qui moliuntur eum a bono ope-
re avertere, declarant an homo vere fi-
deliterque Deo adhæreat. Unde Moyses ait: D
Deut. viii, 2. Adduxit te Dominus, ut affligeret atque
tentaret, et notum fieret utrum custodi-
res mandata illius, an non. Et ista est
ratio cur Deus permittit famulos suos talia
impedimenta pati, videlicet ut probentur,
et innotescat utrum sincere quærant justi-
tiam, sicque gratiam ampliorem acquirant,
et aliis in exemplum proponantur. Pro-
Sap. iii, 6. pter quod scriptum est : Tanquam aurum
in fornace probavit electos Dominus, et
quasi holocausti hostiam accepit eos.

Audi, populus meus, qui a me Chri- 9
stianus vocaris ; qui etiam Israel diceris,
id est Deum per fidem conspiciens. Tu
ergo *si audieris me,* implendo præcepta
mea, ita ut Deum tota anima, toto corde, Deut. vi, 5.
et tota fortitudine diligas, *non erit in te* 10
Deus recens, id est, me non derelinques,
nec aliis magis quam mihi adhærebis. Non
servies creaturæ potius quam Creatori ; Rom. i, 25.
non magis amabis ventris ingluviem, car-
nis luxuriam, mundi honorem, temporalia
bona sive pecuniam, quam me summum
atque incommutabile bonum. Qui enim
castitatem relinquit et voluptati deservit,
recentem suscipit deum : quoniam luxu-
riosi deus est sua dilecta, gulosi deus est Philipp. iii, 19.
venter ; avari, pecunia. Quod enim quis
amplius cogitat, amat et colit, hoc deus
ipsius esse convincitur. *Ego enim* Unige- 11
nitus Dei propter te incarnatus, *sum Do-
minus Deus tuus, qui eduxi te de terra
Ægypti,* id est de hoc sæculo nequam, vi- Galat. i, 4.
delicet de caligine culpæ et tenebris igno-
rantiæ, per mortis meæ meritum et san-
guinis pretium, per gratiam baptismalem,
per virtutum infusionem, et Spiritus Sancti
multiplicem illustrationem.

Dilata os tuum, et implebo illud, id
est, ad gratiam te dispone, et eam reci-
pies. Misericordiam meam implora, et fa-
ciam tecum misericordiam ; invita me ad
cordis tui hospitium, et ingrediar illud.
Ego enim sto ad ostium, et pulso. Ora pro Apoc. iii, 20.
illuminatione interna, et dabo tibi sapi-
entiæ claritatem, quemadmodum spondet
Apostolus meus, dicens : Si quis indiget Jacob. i, 5, 6.
sapientia, postulet a Deo, et dabitur ei. Po-
stulet autem in fide nihil hæsitans. Ad
minus enim recipiet illam quæ est donum Is. xi, 2.
Spiritus Sancti, quam habet omnis qui
gratiam gratum facientem sortitus est. Ita-
que, Dilata os tuum, id est, aperi cor
tuum, obicemque depone, et implebo il-
lud, quia non est abbreviata manus mea, Ibid. lix, 1.
ut salvare non valeat.

Et non audivit populus meus, qui solo 12
nomine Christianus est, seu per fidem, et
non per caritatem ; qui se dicit nosse Tit. i, 16.

Deum, et factis negat; *vocem meam,* id est
præcepta et exhortationem sacræ Scripturæ. Sic enim reprobi dicuntur populus
Christi, quomodo ipse in Evangelio ait cui-
Matth. xxii, 12. dam : Amice, quomodo huc intrasti, non
habens vestem nuptialem? Et sicut de ali-
Joann. i, 11. quibus dicitur : In propria venit, et sui
13 eum non receperunt. Idcirco, *et dimisi eos
secundum desideria cordis eorum.* Hæc est maxima ultio Dei, dum hominem exigentibus suis peccatis sibi ipsi relinquit. Hoc enim tam malum est, quam bonum est a Domino conservari, in præsenti vita filialiter corrigi, a vitiis cohiberi. Unde certissimum signum divinæ reprobationis atque futuræ damnationis est, nunc in omnibus prosperari ad libitum, a Deo relinqui juxta proprium desiderium, nec flagellari cum filiis adoptionis. Ideo namque Dominus
Apoc. iii, 19. ait : Ego quos amo, arguo et castigo. Apo-
Hebr. xii, 7, 8. stolus quoque ad Hebræos : Quis filius quem non corripit pater? Quod si extra disciplinam estis, cujus participes facti sunt omnes : ergo adulteri, et non filii es-
Prov. iii, 11, 12. tis. Et hoc quoque Salomon monet : Disciplinam Domini, fili mi, ne abjicias; et ne deficias, quum ab eo corriperis. Quem enim diligit Dominus, corripit, et quasi pater in filio complacet sibi. Si ergo beati esse optamus, in præsenti vita pro nostris excessibus castigari desideremus, pensantes prudentissima mente illud in libro
Job v, 17, 18. beati Job : Beatus homo qui corripitur a Domino. Increpationem ergo Domini ne reprobes, quia ipse vulnerat, et medetur.
Tob. xii, 13. Hinc insuper angelus dixit Tobiæ : Quia acceptus eras Domino, necesse fuit ut tentatio probaret te. Unde ex persona omnium electorum testatur alia scriptura :
II Mach. vi, 14-16. Non sicut in aliis nationibus Dominus patienter exspectat, ut eas, quum judicii dies advenerit, in plenitudine peccatorum puniat : ita et in nobis statuit, ut peccatis nostris in finem devolutis, ita demum in nos vindicet. Propter quod nunquam misericordiam suam a nobis amovet; corripiens vero in adversis, populum suum non derelinquit. His autem verbis præmittit

A quod sæpius allegatum recordor : Etenim II Mach. vi, 13.
multo tempore non sinere peccatoribus ex sententia agere, sed statim ultiones adhibere, magni beneficii est indicium.

Si populus meus audisset, etc., *pro ni-* 14
hilo forsitan inimicos eorum visibiles et 15
invisibiles *humiliassem :* quoniam ego superbos humilio, et ego dæmones superbientes vehementer humilio, dum eos a servis meis humilibus vinci fugarique fa-
cio. Ideo namque dicit Apostolus : Deus Rom. xvi, 20.
pacis conteret Satanam sub pedibus ve-
B stris velociter. *Et super tribulantes eos misissem manum meam,* electos protegendo, et illos opprimendo, saltem post terminum vitæ præsentis.

Inimici Domini, id est mali Christiani : 16
de quibus ait in Evangelio, Inimicos meos, Luc. xix, 27.
qui noluerunt me super se regnare, adducite huc, et occidite coram me; *mentiti sunt ei,* id est, promissionem illam fregerunt, quam in fonte Baptismatis fecerunt, promittentes se abrenuntiaturos Satanæ et ejus operibus. Omnes quoque, qui post
C confessionem, pœnitentiam et sacram communionem, ad pristina vitia revertuntur,
nec student coram Deo ambulare sollicite, Mich. vi, 8.
inimici sunt Christi, mentiunturque ei. *Et erit tempus* damnationis *eorum in sæcula,* id est in æternum, quoniam ibunt in ignem æternum. Non est tamen hoc ita sumendum, quasi post diem extremi judicii tempus erit. Nam primi mobilis motu cessante, cessabit et tempus, juxta illud in
Apocalypsi : Angelus levavit manum suam Apoc. x, 5, 6.
ad cœlum, et juravit per Viventem in sæcu-
D la sæculorum, quia tempus ultra non erit.

Et cibavit Christus *eos,* scilicet Christia- 17
nos, *ex adipe frumenti,* id est Sacramento corporis sui sub forma panis triticei; *et de petra melle :* id est, melle quo designatur dulcis effectus Sacramenti corporis Christi, videlicet consolatio spiritualis, infusio gratiæ sacramentalis, impinguatio mentis : hoc melle fluente de petra, id est Christo, seu merito passionis et sanguinis ejus (nam per meritum Christi datur nobis quidquid gratiæ participamus), *satu-*

ravit eos, saturitate interiori, dando eis A desiderium cordis sui.

Ecce psalmum spirituali doctrina repletum, et divina beneficia recolentem, hominum ingratitudinem, Dei quoque vindictam breviter commemorantem, audivimus. Elaboremus itaque omnia hæc ad nostram informationem trahere, Deo exsultare et jubilare, divinorum beneficiorum reminisci, Sacramenti Christi gratiam adipisci, summe ac diligentissime præcaventes, ne tam inæstimabilibus beneficiis Christi inveniamur ingrati. Quæ autem nunc omissa sunt, in præcedenti expositione patent.

PRECATIO.

Fac, Domine, populum tuum vocem tuam audire; dilata os nostrum, et imple illud laude gratiæ tuæ : ut in tribulatione præsentis vitæ te invocantes nos exaudias, et ab omni impetu inimicorum ac tempestatis æternæ subducas.

ARTICULUS LV

ELUCIDATIO PSALMI OCTOGESIMI PRIMI : DEUS STETIT IN SYNAGOGA DEORUM.

Brevis hic psalmus, brevi et facili titulo B
1 prænotatur, dum dicitur, *Psalmus Asaph.*
Dicitur enim Psalmus Asaph, vel quia ab eo compositus est, vel quoniam congregationi per Asaph designatæ proponitur. Ad litteram quoque dicitur psalmus iste esse conscriptus contra judices injustos, eorum perversitatem redarguens, divinamque justitiam contra eorum injustitiam postulans.

Ait ergo : 1 *Deus stetit in synagoga deorum.* Deus incorporeus et immensus, in quo nullus est situs aut locus se- C cundum naturam divinitatis, dicitur in synagoga deorum (id est in congregationibus judicum) stetisse et stare, quoniam ipse ubique est, et omnium verba ac opera intuetur, pensat et judicat : maxime tamen et distinctissime judicum corda, verba et facta considerat. Dicuntur autem judices dii, juxta illud in Exodo : Ad deos utriusque causa perveniet, id est ad judices. Unde et iterum Moyses : Diis, inquit, non detrahes. *In medio autem,* id est, Deus in medio universorum exsistens; vel, In me- D dio, id est secundum æqualitatem justitiæ; *deos,* id est judices, *dijudicat,* id est, impios judices reprobat, et bonos a malis discernit. Unde in libro Sapientiæ scriptum est : Audite, reges; et discite, judices finium terræ. Quoniam data est vobis a Deo potestas, qui interrogabit opera vestra, et cogitationes vestras scrutabitur : quoniam quum essetis ministri regni illius, non recte judicastis, neque custodistis legem justitiæ. Horrende et cito apparebit vobis, quoniam judicium durissimum in
his qui præsunt, fiet. (2) *Usquequo,* o ju- 2
dices impii, *judicatis* judicio approbationis *iniquitatem,* illam excusando, laudando aut occultando, *et facies peccatorum sumitis,* id est, personas malorum acceptatis, justificando causam eorum amore propinquitatis aut munerum, vel timore potestatis ipsorum? Hoc valde iniquum est, et contra documentum gloriosi regis Josaphat, cujus verba omnium judicum plenissime instructiva sunt. Scriptum est enim de eo : Præcepit Josaphat judicibus : Videte quid faciatis. Non enim hominum judicium exercetis, sed Domini; et quodcumque judicaveritis, in vos redundabit. Sit timor Domini vobiscum, et cum diligentia cuncta facite.

Exod. XXII, 9. — *Ibid.* 28. — *Sap.* VI, 2, 4-6. — II *Par.* XIX, 6, 7.

Deinde Propheta admonet judices ad A
3 emendationem. (3) *Judicate,* id est, justum
judicium facite, *egeno et pupillo,* qui se
ipsos defendere nequeunt contra potentes
et divites; *humilem et pauperem* spiritu,
non avarum aut impium, *justificate,* id
est, justum esse dictate, sicut veraciter
4 est. (4) *Eripite pauperem* de violenta im-
petitione potentis, *et egenum de manu,* id
est injusta potestate, *peccatoris liberate.*
Talis judex erat beatus Job, qui de se ipso
Job xxix, 25, 15, 16. testatur : Quum sederem quasi rex cir-
cumstante exercitu, eram tamen mœren- B
tium consolator. Oculus fui cæco, et pes
claudo. Pater eram pauperum, et causam
quam ignorabam, diligentissime investi-
gabam. Et hoc est quod Dominus admonet
Is. I, 17. apud Isaiam : Quærite judicium, subveni-
te oppresso, judicate pupillo, defendite
viduam.

Consequenter inducitur causa erroris et
5 injustitiæ judicum injustorum. (5) *Nesci-
erunt* regulas juris, *neque intellexerunt*
subtiliter intentionem legislatoris seu le-
gum; sed sicut sonant, sic eas intelligunt : C
in tenebris cordis et operum, id est in
cogitationibus rudibus atque injustis ope-
ribus, *ambulant; movebuntur,* id est, Chri-
stum judicem formidabunt, saltem in die
judicii, *omnia fundamenta terræ,* id est
omnes principes terreni, qui aliorum fun-
damenta atque columnæ esse deberent.
Vel, Movebuntur omnia fundamenta ter-
Luc. xxi, 26. ræ, id est, elementum terræ movebitur :
Sap. v, 18, 21. quoniam, ut dicit Sapiens, Deus armabit
creaturam ad ultionem inimicorum, et pu-
gnabit cum illo orbis terrarum contra in- D
sensatos.

Quamvis, o judices mali, tam indigni
sitis propter vestram abusionem atque ma-
6 litiam, tamen (6) *Ego dixi : Dii estis,* quia
Exod. xxii, 28. per Moysen vocavi vos deos, propter pote-
statem desuper vobis datam, et quia ad
vos sermo Dei dirigitur. Hæc verba Chri-
Joann. x, 34, 35. stus allegat, loquens Judæis : In lege (in-
quit) vestra scriptum est : Ego dixi, Dii
estis. Quod quare dicatur, subjungit : Illos
dixit deos, ad quos sermo Dei factus est.

Dicuntur autem judices dii, non per natu-
ram, sed per divinæ proprietatis partici-
pationem, videlicet quoniam aliis provi-
dere et præesse debent : quod Deo proprie
competit. *Et filii excelsi omnes.* Hoc dupli-
citer accipi potest, secundum quod *excel-
si,* accipi potest singulariter et pluraliter.
Si enim singulariter accipiatur, sensus est :
Vos, judices, estis filii Excelsi, scilicet Dei
sublimis, quia ad ejus imaginem conditi *Gen.* I, 27.
estis. Si vero sumatur pluraliter, sensus
est : Vos judices estis filii excelsi, id est
sublimes, quoniam ceteris filiis hominum
præsidetis ac imperatis. (7) *Vos autem sic-* 7
ut homines ceteri *moriemini,* in anima
dum peccaveritis, atque in corpore dum
hora a Deo præfixa advenerit; nec pote-
rit vos a morte eripere vestra potestas;
et sicut unus de principibus, id est ange-
lis apostaticis et superbis, *cadetis,* nunc
in foveam culpæ et postmodum in lacum
mortis æternæ, nisi modo vixeritis juste.

Et quoniam ultio ista a nullo infligi po-
test nisi a Deo, qui solus est Dominus do- *Apoc.* xvii, 14; I, 5; *Hebr.* xii, 23.
minorum, et princeps ac judex regum ac
judicum terræ; ideo, quatenus nullum
malum maneat impunitum, Asaph implo-
rat divinum judicium. (8) *Surge, Deus,* id 8
est, ad actum justitiæ tuæ procede, sine
motu ac mutatione; *judica terram,* id est
omnes habitantes in terra, seu homines
universos, per Jesum Christum quem con- *Act.* x, 42.
stituisti judicem universorum; *quoniam
tu hereditabis in omnibus gentibus :* id est,
omnes gentes tanquam hereditatem quam-
dam tibi subjicies, præsertim in die ju-
dicii, quia ex tunc erunt electi perfecte
immobiliterque subjecti ordini tuæ mise-
ricordiæ, reprobi vero ordini tuæ justitiæ :
quoniam culpa tunc erit per pœnam ad
quamdam justam ordinationem redacta.

Augustinus autem et eum sequentes, ex- Expositio allegorica.
ponunt hunc psalmum de Christo et sa-
cerdotibus ac Scribis Judæorum, ut sit
sensus : *Deus,* id est Christus Dei Filius 1
homo factus : de quo ait Joannes, Hic est I *Joann.* v, 20.
verus Deus et vita æterna; *stetit* corpora-

libus pedibus suis *in synagoga deorum :* A
quia frequenter in synagogis ac templo
Judæorum prædicavit, atque miracula fe-
Joann. XVIII, 20. cit, quemadmodum dixit ad Annam : Ego
semper docui in synagoga et in templo,
quo omnes Judæi conveniunt. Et quum
factus esset annorum duodecim, inventus
Luc. II, 49. in templo a Matre, dixit : Nesciebatis quia
in his quæ Patris mei sunt, oportet me es-
se? Quod etiam a Malachia prophetatum
Malach. III, 1. est ita : Statim veniet ad templum suum
Dominator quem vos quæritis, et Angelus
testamenti quem vos vultis. Dicuntur au- B
tem sacerdotes dii, propter rationem præ-
dictam, quia erant principes et judices
populi. *In medio autem* synagogæ Chri-
stus Deus et homo, *deos,* id est sacerdo-
tes et primos Judæorum, *dijudicat,* id est,
redarguit, reprobat et condemnat. Sæpe
enim (ut Evangelistæ testantur) Christus
Matth. XXIII. in templo sacerdotes increpavit. Propter
Malach. III, 2, 3. quod Malachias de Christo loquens : Ipse,
inquit, quasi ignis conflans, et quasi her-
ba fullonum, etc., purgabit filios Levi, et
colabit eos quasi aurum. C

Insuper Propheta sacerdotes magistra-
2 tusque templi redarguens, ait : *Usquequo
judicatis iniquitatem,* id est, quamdiu ju-
dicando approbabitis verba et dicta eorum
qui Domino Salvatori obloquuntur, dicen-
Matth. XXVII, 63. tes eum esse seductorem, *et facies pecca-
torum sumitis,* id est, falsos testes laudatis
Ibid. XXVI, 59-61. et acceptatis, qui falsum testimonium con-
3 tra Christum locuti sunt? *Judicate egeno
et pupillo,* id est Christo : qui erat egenus,
Ibid. VIII, 20. quoniam non habuit ubi caput reclinaret ;
et pupillus, quoniam sicut in cœlis habuit D
Patrem sine matre, ita in terris Matrem
sine patre. *Humilem et pauperem,* id est
Ibid. XI, 29. Christum, qui ait, Discite a me quia mitis
sum et humilis corde, *justificate,* id est,
justum esse asserite, et nolite contra eum
4 blasphemias dicere. *Eripite pauperem* Chri-
stum de morte, et non Barabbam homici-
dam atque latronem : cujus contrarium,
o principes sacerdotum, fecistis, persuaden-
Ibid. XXVII, 20. tes populo ut peterent Barabbam, Jesum
vero perderent ; *et egenum* Christum *de
manu peccatoris,* scilicet Judæ proditoris,
Pilati vel Caiphæ, *liberate.*

Nescierunt hi principes Judæorum Je- 5
sum esse Christum, quoniam excæcavit eos Sap. II, 21.
malitia eorum. Et si cognovissent, nun- I Cor. II, 8.
quam Dominum gloriæ crucifixissent. Un-
de Petrus loquens Judæis : Fratres, ait, scio Act. III, 17.
quia per ignorantiam fecistis, sicut et prin-
cipes vestri. *Neque intellexerunt* doctri-
nam ipsius esse a Deo, sed dixerunt : Hunc Luc. XXIII, 2.
invenimus subvertentem gentem nostram.
Miracula quoque ipsius, principi dæmo- Matth. XII, 24.
num adscripserunt. *In tenebris* perfidiæ
ambulant : propterea *movebuntur omnia
fundamenta terræ :* id est, terra Judæo-
rum tam horribiliter vastabitur, destrue-
tur, et comburentur civitates ipsius, habi-
tatoresque occidentur, quod præ nimia
perturbatione videbitur ipsa terra moveri
et interius concuti : quæ omnia a Roma-
nis facta sunt loco et genti Judæorum, in
ultionem sanguinis Christi, quemadmodum Luc. XIX, 43, 44.
Christus prædixit.

Ego dixi : Dii estis. Hoc de Judæorum 6
principibus dicitur, propter rationem de
aliis judicibus assignatam.

Surge, Deus, id est, tu, Unigenite Dei, 8
qui in morte occubuisti, et in sepulcro
dormisti, surge tertia die a mortuis ; *judi-
ca terram,* id est, justo judicio damna hos
terrenos atque carnales Judæos, quemad-
modum alibi protestaris : Calcavi eos in Is. LXIII, 3, 4.
furore meo, et conculcavi eos in ira mea.
Dies enim ultionis in corde meo, annus
retributionis meæ venit. *Quoniam tu here-
ditabis in omnibus gentibus :* id est, popu-
lo Judæorum excæcato et derelicto, tu per
prædicationem Apostolorum totum mun-
dum hereditarie possidebis, regnando per
fidem et gratiam in cordibus omnium
gentium, ad fidem catholicam conversa-
rum, quemadmodum de te ait Scriptura :
Omnes populi, tribus et linguæ servient ei. Dan. VII, 14.
Hunc versum allegat Augustinus contra
hæreticos, præcipue contra Donatistas, pro-
bans ex eo, quod Christus ex morte resur-
gens, non solum in uno angulo terræ seu
modico populo, ut erat pars Donati, sed in

toto mundo, in cunctisque gentibus per A
fidem regnaret. Adducitque Augustinus ad
hoc verba Christi, quæ post resurrectio-
Act. I, 8. nem dixit Apostolis : Eritis, inquiens, mihi
testes in Jerusalem et in omni Judæa et
Samaria, et usque ad ultimum terræ. Ex
quo sequi videtur, quod psalmus iste, se-
cundum Augustinum, ad litteram de Chri-
sto passo et resurgente, atque principibus
sacerdotum loquatur : maxime, quoniam
(secundum Augustinum) argumentum per
Scripturas pro fide non valet, nisi in sen-
su litterali.

Postremo exhortandi essent ex psalmo
præsenti pastores ovium Christi et judices
populi christiani, ut in omni judicio cir-
cumspecti, cauti et justi consistant, pen-
santes se Judicem habere in cœlis, qui
usque ad novissimum quadrantem exiget Matth. V, 26.
rationem ab eis, de omnibus quæ circa
subditos commiserunt aut omiserunt.

PRECATIO.

Deus, a quo omnis justa operatio proce-
dit et fortis consistit, justifica nos spiritu
justitiæ et fortitudinis : ut non iniquita-
B tem judicantes, nec facies peccatorum su-
mentes, justa et tibi placita semper per-
agere studeamus.

ARTICULUS LVI

EXPOSITIO PSALMI OCTOGESIMI SECUNDI : DEUS, QUIS SIMILIS ERIT TIBI ?

DENIQUE psalmi jam pertractandi titulus C
1 iste est : *Canticum, psalmus Asaph :* id
est, canticum præsens est psalmus Asaph,
vel quia ab eo est editus, vel quia congre-
gationi fidelium, per Asaph (qui interpre-
tatur congregatio) designatæ, proponitur.
Præsens enim psalmus ad litteram scriptus
est de diversis hostibus populi Judæorum,
et orat Propheta pro justa dejectione et
pœna adversariorum populi sui.

2 AIT itaque : (1) *Deus* æterne atque om-
nipotens, Deus Israel, Deus patrum D
nostrorum, *quis similis erit tibi,* similitu-
dine univoca, essentiali et perfecta ? Nul-
lus utique, quoniam tu solus cuncta in in-
finitum excedis, et tui comparatione, est
Is. XL, 15. totus mundus quasi pulvis exiguus. De
II Mach. I, 24. 25. te enim veraciter scriptum est : Domine
Deus, Creator omnium, terribilis et fortis,
justus et misericors, qui solus es rex bo-
nus, solus præstans, solus justus, omnipo-
Job XXXVII, 23. 25. tens et æternus. Job quoque : Digne eum
invenire non possumus ; magnus fortitu-
dine et judicio et justitia, et enarrari non
potest : ideo timebunt eum viri, et non
audebunt contemplari omnes, qui sibi vi-
dentur esse sapientes. Est tamen quædam
similitudo imitativa, imperfecta, atque gra-
tuita : et secundum hanc similis est crea-
tura Creatori, sicut et omnis effectus as-
similatur suæ causæ. Unde et Dominus :
Faciamus, inquit, hominem ad imaginem Gen. I, 26.
et similitudinem nostram. Ad hanc quoque
deiformem similitudinem invitamur in no-
vo ac veteri Testamento. Dominus namque
ait : Sancti estote, quoniam ego sanctus Lev. XI, 44; XIX, 2.
sum. Et Salvator : Perfecti estote, sicut et Matth. V, 48.
Pater vester cœlestis perfectus est.

Quoniam ergo non est tibi similis, *ne
taceas,* id est, noli dissimulare injurias
tibi ac populo tuo illatas, sed vindica eas,
neque compescaris, Deus, id est, ne videa-
ris compesci sustinendo blasphemias per-
fidorum, sed omnipotentiam tuam ulcis-
cendo declara. (2) *Quoniam ecce inimici* 3
tui, videlicet adversarii nostri pagani, *so-
nuerunt,* id est, irrationabiliter contra te

locuti sunt, et tubis in prælio cecinerunt, A
atque cum fremitu super nos famulos
tuos irruerunt : *et qui oderunt te*, scilicet
inimici prædicti, *extulerunt caput,* id est,
cervicem contra te erexerunt, præsum-
ptuose cogitando, superbe loquendo, con-
4 tumaciterque agendo. (3) *Super populum*
tuum, puta Judæos, *malignaverunt,* id est,
fecerunt malum *consilium,* tractantes po-
pulum tuum omnino exstinguere, *et cogi-*
taverunt adversus sanctos tuos, Prophetas
5 et Nazaræos, ac reliquos religiosos. (4) *Di-*
xerunt : Venite, et disperdamus, id est, di- B
versimode perdamus, *eos de gente,* id est
de aliis populis, occidendo eos, ne amplius
inter populos demorentur. Nec solum vo-
luerunt vitam populi tui exstinguere, ve-
rum etiam ejus memoriam tollere : ideo
additur, *et non memoretur nomen Israel*
ultra, id est, tam funditus destruamus
civitates et templum ac populum Hebræo-
rum, ut nemo de cetero recordetur eo-
rum, neque reliquiæ aliquæ eorum per-
maneant.

6 (5) *Quoniam cogitaverunt unanimiter,* id C
est pari consensu in malo ; *simul adver-*
sum te testamentum, id est forte pactum
7 et male propositum, *disposuerunt taberna-*
cula Idumæorum, id est habitatores Idu-
mææ, videlicet nati ex semine Esau : qui
Gen. xxv, 30. alio nomine dictus est Edom, a quo Idu-
mæi nomen sortiti sunt ; *et Ismaelitæ,* id
Ibid. xvi, 15. est populi nati de Ismaele filio Abrahæ, fra-
tre Isaac. Quemadmodum enim Esau perse-
Ibid. xxvii, 41. quebatur Jacob, volens eum occidere, sicut
Galat. iv, 29. habetur in Genesi ; et Ismael Isaac, ut dicit
Apostolus ad Galatas : sic Idumæi perse- D
quebantur Judæos de Jacob descendentes ;
similiter Ismaelitæ. Propter quod ait Ab-
Abdiæ 10, 11. dias propheta : Propter iniquitatem in fra-
trem tuum Jacob operiet te confusio, et
peribis in æternum. In die quando capie-
bant alieni exercitum ejus, tu quoque eras
quasi unus ex eis. (6) *Moab,* id est Moabi-
tæ nati de Moab filio Lot, *et Agareni,* id
est filii Abrahæ ex Agar ancilla Saræ. Quæ
Gen. xxv, 1, 2. Agar alio nomine appellatur Cetura, ut
aliqui dicunt : quæ legitur peperisse mul-
tos filios Abrahæ post mortem Saræ con-
jugis suæ, sicut in Genesi patet. *Gebal,* 8
sic dictus, *et Ammon,* id est Ammonitæ
filii Ammon, filii Lot, *et Amalec,* id est Gen. xix, 38.
Amalecitæ de Amalec nati. Qui Amalec
primo impugnavit filios Israel, quando Exod. xvii, 8.
egrediebantur Ægyptum et in deserto me-
abant, ut dicitur in Exodo, ubi sic legitur :
Quum elevaret Moyses manus, vincebat Ibid. 11.
Israel ; si autem paululum remisisset, vin-
cebat Amalec. *Alienigenæ,* id est Philistæi :
nam in Hebræo habetur, Philistæi : qui
erant Judæis valde molesti ; *cum habitan-*
tibus Tyrum, id est cum Tyriis. Quamvis
etiam Tyrii confœderati essent Hebræis
tempore Hiram regis sui, qui habuit fœ-
dus cum David et Salomone, ut legitur se- II Reg. v, 11 : III Reg. v, 12.
cundo et tertio Regum : postea tamen ru-
ptum est fœdus pacis eorum. (7) *Etenim* 9
Assur venit cum illis, id est, Assyrii *facti*
sunt in adjutorium filiis Lot, id est Moa-
bitis et Ammonitis : ex quo videtur, quod
filii Lot fuerunt principales adversarii Is-
raelitarum in prælio de quo agitur hic.

(8) *Fac illis,* o Deus Israel, *sicut Madian* 10
et Sisaræ, sicut Jabin in torrente Cison.
Quoniam liber iste metrice scriptus est,
contingit sæpe in eo variari ordinem re-
rum gestarum in narratione, sicut et nunc.
Nam in libro Judicum legitur Jabin rex Judic. iv, 2.
Chanaan oppressisse filios Israel ; habuit-
que principem militiæ Sisaram. Porro in
eodem libro leguntur filii Israel dati in Ibid. vi, 1-6.
manus Madianitarum. Orat ergo Propheta
ut Deus dejiciat prædictos inimicos populi
sui, qui erant tempore regum Juda et Is-
rael vel postea, sicut debellavit Madianitas Ibid. vii.
et Sisaram. Madianitas namque miraculose
debellavit per Gedeonem et trecentos vi-
ros ejus. Similiter exercitum Jabin regis
Chanaan expugnavit per manum Barac.
Et Jahel uxor Haber Cinæi, clavum infi- Ibid. iv, 17, 21.
xit in tempus Sisaræ, eumque occidit. *Sic-*
ut Jabin in torrente Cison : nam juxta
torrentem Cison percussus est populus Ja-
bin a filiis Israel. Unde Debora prophetes
dixit ad Barac : Vade, et educ exercitum Ibid. 6, 7.
in montem Thabor ; ego autem adducam

ad te in loco torrentis Cison Sisaram et A
omnem multitudinem ejus. In hoc quoque
torrente quidam submersi leguntur, juxta
Judic. v, 21. illud : Torrens Cison traxit cadavera eo-
11 rum. (9) *Disperierunt in Endor*, quia pro-
pe locum sic dictum occisi sunt ; *facti*
sunt ut stercus terræ, quia insepulti man-
serunt, et pro nihilo reputabantur.
12 (10) *Pone principes eorum*, scilicet Idu-
mæorum, Ismaelitarum, Moabitarum, Aga-
renorum, etc., de quibus dictum est paulo
ante, *sicut Oreb et Zeb*, id est, eos occide,
quemadmodum occidisti Oreb et Zeb, *et* B
Zebee et Salmana principes Madianita-
rum, quos occidisti per Gedeonem et ad-
Ibid. vii, 25. jutores ipsius. Oreb enim et Zeb Ephratæi
decollaverunt ; Zebee autem et Salmana
Ibid. viii, 21. ipsemet Gedeon interfecit, ut scribitur in
14 libro Judicum. (12) *Deus meus, pone illos*
ut rotam : id est, fac illos instabiles, cur-
rentes, et non perficientes, quemadmodum
rota movetur motu circulari, in quo non
est finem certum accipere ; *et* pone eos
sicut stipulam ante faciem venti, quate-
nus sicut stipula a vento movetur et cadit, C
15 sic ipsi tua virtute succumbant. (13) *Sicut*
ignis qui comburit silvam igne succen-
sam, seu ligna silvæ in ignem projecta,
et sicut flamma comburens montes, id est
loca montana quæ igne succenduntur cum
16 habitaculis suis ; (14) *Ita persequeris illos*
prænominatos, videlicet Moab, Agarenos,
Gebal et Ammon, *in tempestate tua*, id est
in ira furoris tui, id est in districta ultione
justitiæ tuæ. Hoc totum impletum est. Nam
sicut ignis consumit ligna silvarum, sic
Deus frequenter consumpsit hostes populi D
IV Reg. xix, 35. sui Israel, ut patet in occisione exercitus
regis Assyriorum ac aliis multis. *Et in ira*

tua turbabis eos, vertendo eos in fugam,
aut terrendo, occidendove eos. Potest quo-
que hæc pœna, sicut et sequens, referri
ad damnationem inferni, et ad pœnam fu-
turi judicii.
(15) *Imple facies eorum ignominia*, ita 17
ut manifeste dejiciantur, omnibusque in-
notescat quod victi sunt ; *et quærent no-*
men tuum, Domine. Quidam enim gen-
tilium videntes populum Judæorum tam
mirabiliter prævalere, et se tam inopinate
divina virtute succumbere, ad Deum Is-
rael convertebantur. (16) *Erubescant et con-* 18
turbentur in sæculum sæculi, in die finalis
judicii : sicut de impiis dicitur, Turba- Sap. v, 2.
buntur timore horribili ; et in libro Judi-
cum, Sic pereant inimici tui, Domine. *Et* Judic. v, 31.
confundantur et pereant. Sæpe eumdem
sensum resumit ad designandum zelum
justitiæ, qua adversus malignos movetur.
Non enim ex impatientia aut rancore, sed
ex zelo justitiæ et pro Dei honore ista pre-
catur. (17) *Et cognoscant*, per experientiam 19
suæ damnationis in futuro, seu per expe-
rientiam pœnæ in sæculo isto, *quia nomen*
tibi Dominus, id est, quod tu vere et di-
gne Dominus appellaris, tanquam univer-
sorum princeps, provisor et judex, cujus
in ditione cuncta sunt posita, qui singulis Esther xiii, 9.
tribuis quod merentur, qui per Isaiam te-
status es : Ego Dominus, hoc est nomen Is. xlii, 8.
meum ; gloriam meam alteri non dabo.
Cognoscant quoque, quoniam *tu solus Al-*
tissimus in omni terra, id est, quod non
solum Judæa in tua potestate consistit, sed
quod omnia regna terræ et dii eorum tuo
imperio sunt subjecta : sicut et Ezechias
rex ait : Deus Israel, tu es Deus solus om- Ibid. xxxvii, 16.
nium regnorum terræ.

ARTICULUS LVII

EXPOSITIO MORALIS EJUSDEM PSALMI OCTOGESIMI SECUNDI.

MORALEM autem intelligentiam pro-
sequendo, longe subtilior ac fructu-
osior est psalmi præsentis expositio : sic
enim materia psalmi hujus, est secundus
Christi adventus et persecutio dura ac gra-
vis fidelium a perversis. Triplex autem
fuit Ecclesiæ persecutio. Prima erat in
gladio tyrannorum ; secunda, in verbis
hæreticorum ; tertia, in malis operibus
fratrum fallacium. Quarta restat, quæ ex
omnibus istis constabit, videlicet persecu-
tio Antichristi, qui potestate armorum, ver-
bis disputationum, operibus simulatarum
virtutum, fideles persequetur, occidet, et
plurimos fallet. Quatenus igitur tempus
Marc. XIII, 20. illud gravissimæ persecutionis abbrevie-
tur, orat nunc Asaph pro secundo Christi
adventu, seu acceleratione finalis judicii :
II *Thess.* II, 8. quando, secundum Apostolum, Dominus
Jesus spiritu oris sui occidet, et illustra-
tione adventus sui damnabit seu destruet
Is. XI, 4. Antichristum : de quo et Isaias, Spiritu
(inquit) labiorum suorum interficiet im-
pium.

Admirans itaque Asaph virtutem et glo-
riam quibus Christus in judicio appare-
2 bit, ita orditur : *Deus, quis similis erit
tibi?* id est, o unice Fili Patris æterni,
Domine Christe, universorum judex, quis
similis tibi in sapientia discernendi inter
bonum et malum ? Nullus utique, juxta
Job XXXVI, 26. illud in Job : Ecce Deus magnus, vincens
scientiam nostram. Quis similis tibi in
æquitate cunctis reddendi quod prome-
rentur? Nullus utique, quia de te scriptum
II *Par.* XIX, 7. est : Non est apud Dominum Deum no-
strum iniquitas, nec personarum acceptio,
nec acceptio munerum. Quis similis tibi
in potestate exsequendi sententiam justi
judicii ? Nullus utique, quia de te ait ser-
A mo divinus : Potestas ejus, potestas æter- *Dan.* VII, 14.
na quæ non auferetur, et regnum ejus
quod non corrumpetur.

Quum ergo, o Christe, sis talis tantus-
que judex, *ne taceas,* jam regnans in cœlo,
aut in secundo tuo adventu judicioque fu-
turo, quemadmodum in primo tuo adventu
a judicio tacuisti, dicens : Ego non judico *Joann.* VIII, 15.
quemquam ; et iterum : Non misit Deus *Ibid.* III, 17.
Filium suum in mundum ut judicet mun-
dum, sed ut salvetur mundus per ipsum.
Neque compescaris, Deus, id est, ne retra-
B haris ab ultione justissima ; sed verum
esse ostende quod de te profitetur divina
Scriptura : Absit a Deo impietas, et ab *Job* XXXIV, 10, 11.
Omnipotente iniquitas ; opus enim homi-
nis reddet ei, et juxta vias singulorum re-
stituet eis. *Quoniam ecce inimici tui,* vi- 3
delicet mali Christiani, hæretici, Judæi,
pagani, *sonuerunt,* id est, irrationabiliter
voces iniquas protulerunt, verba vana, va-
cua et perversa effando. Et ideo non ait,
Locuti sunt, sed, Sonuerunt, quoniam non
more hominum rationabiliter sunt locuti,
C sed more ferarum irrationabilem strepi-
tum effuderunt, murmurando, contradi-
cendoque tibi : quod tempore Antichristi
maxime fiet. Tunc namque Antichristiani
in liberam vocem prorumpent, sed irra-
tionabilem prorsus, ut sonitus magis vo-
cetur quam sermo. *Et qui oderunt te,* id
est, qui malitiam diligunt et vitia amant,
extulerunt caput, sicut superbi caput su-
um erigere solent. Vel, Extulerunt caput,
id est propriam rationem, confidentes in
suo ingenio, atque se ipsos sapientes esse *Rom.* I, 22.
D putantes. Vel, Extulerunt caput, id est,
Antichristum exaltaverunt, credentes esse
filium Dei, et Dominum Jesum blasphe-
mantes : idcirco non ait, Capita, sed, Ca-

put, quoniam omnes in unum filium per-
ditionis, scilicet Antichristum, consentient.
S. Augustinus affirmat, quod nullius
pene conscientia potest Deum odisse; sed
quia frequenter ait Scriptura, quod pecca-
Ps. xx, 9; tores Deum odio habeant, debemus abso-
LXXIII, 23; et alibi. lute concedere, quod impii Deum habeant
odio. Quemadmodum enim divinis præce-
ptis obtemperantes, Deum amare dicun-
tur; sic Deo rebelles, eum utique odio
habent. Nonne Deum odivit, de cujus ore
semel audivi, quum eum ad meliora hor-
tarer, atque divinæ majestatis beatitudi-
nem commendarem, Mallem, inquit, Deum
non esse, quam me vestram vitam, videli-
cet Cartusiensis ordinis conversationem,
debere subire? Quomodo ergo verum est
quod asserit Augustinus? Et responden-
dum, sicut et S. Thomas respondet, quod
aliquis dicitur Deum odisse dupliciter:
primo, secundum se ipsum; secundo, ra-
tione sui effectus. Primo modo pene nul-
lus Deum odit, quum ipse sit pura infini-
taque bonitas; sed secundo modo multi
Deum odiunt, videlicet propter pœnas quas
pro peccatis infligit, vel quia eorum volun-
tati placentia prohibet, displicentia jubet.
4 *Super populum tuum,* id est contra
Christianos, *malignaverunt consilium* ty-
ranni et fratres falsi, quatenus eos vel
blandimentis alliciant, vel pœnis et minis
deterreant, aut aliquo modo a Deo aver-
tant, lædant, aut occidant; *et cogitaverunt*
adversus sanctos tuos: quia non solum
mediocres famulos tuos, sed et viros per-
fectos subvertere quærunt, imitantes in
hoc caput suum diabolum, de quo Domi-
Job xl, 18. nus ait ad sanctum Job: Absorbebit flu-
vium, et non mirabitur, et habet fiduci-
am quod influat Jordanis in os ejus. Ubi
per fluvium designantur animæ sæcula-
res, vagæ atque instabiles, quas absorbet
diabolus, nec inde miratur, id est, hoc pro
magno non reputat; per Jordanem vero
intelliguntur animæ religiosæ ac sanctæ,
quas confidit dæmon se posse decipere.
Ideo membra ejus, videlicet reprobi, non
solum communem populum christianum,
A sed et sanctos fallere student. *Dixerunt* 5
isti adversarii tui, o Domine: *Venite, et*
disperdamus eos, scilicet Christianos, *de*
gente: id est, omnes interficiamus, ne
quisquam eorum de cetero inter gentes
commoretur; *et non memoretur nomen*
Israel, id est militantis Ecclesiæ, *ultra.*
Multi namque tyranni conati sunt cultum
et fidem atque memoriam populi christia-
ni prorsus auferre.
Simul adversum te testamentum dispo- 6
suerunt tabernacula Idumæorum et Isma- 7
B *elitæ, Moab et Agareni, Gebal et Ammon,* 8
etc. Quemadmodum populi isti adversati
sunt Synagogæ Judæorum, sic designati
per eos adversantur Ecclesiæ Christiano-
rum. Qui autem intelligantur per populos
istos, pensare debemus ex interpretatio-
nibus nominum horum. Sicut in Genesi
legitur, dum natus esset Esau, apparuit Gen. xxv, 25.
totus in modum pellis hispidus atque san-
guineus: propterea vocatum est nomen
ejus Edom. Idumæi ergo ab Edom nomen
sortiti, interpretantur sanguinei seu terre-
C ni: per quos designantur avari, terrena-
rum rerum amatores inordinati. Ismaelitæ
interpretantur inobedientes: per quos hoc
loco designantur, qui propriam volunta-
tem sequuntur, non Deo, sed sibimetipsis
obtemperantes: per quos significantur
gulosi, qui non Christo, sed suo ventri de- Rom. xvi, 18.
serviunt. Moab interpretatur, ex patre:
per quem designantur perversi, ex Deo se-
cundum naturam exorti, sed propter mali-
tiam ex patre diabolo nati: quibus Christus
ait, Vos ex patre diabolo estis. Per quem Joann. viii, 44.
D exprimuntur luxuriosi, quoniam filia ma-
jor ipsius Lot, genuit Moab ex patre pro- Gen. xix, 33, 37.
prio. Agareni interpretantur, alieni seu
advenæ: per quos figurantur falsi fratres,
qui solo nomine inter electos computan-
tur, sicut Joannes asserit: In nobis erant, I Joann. ii, 19.
sed non erant ex nobis; nam si fuissent
ex nobis, permansissent utique nobiscum.
Gebal interpretatur, vallis vana: sicque
per eum explicantur fallaciter humiles at-
que hypocritæ, de quibus in libro Job ha- Job xxxvi, 13.
betur: Simulatores et callidi provocant

Eccli. XIX, 23. iram Dei. Et in Ecclesiastico : Est qui ne-
quiter se humiliat; interiora autem ejus
Luc. XVI, 15. plena sunt dolo. Talibus ait Salvator : Vos
estis qui justificatis vos coram hominibus,
Deus autem novit corda vestra; quia quod
hominibus altum est, abominatio est an-
te Deum. Per Ammon, qui interpretatur,
populus turbidus, designati sunt iracun-
di, quoniam ira rationem perturbat, et
hominem stulto assimilat. Propter quod
Eccle. VII, 10. Ecclesiastes dicit : Ne sis velox ad irascen-
dum, quia ira in sinu stulti requiescit; et
Job V, 2. Job, Virum stultum interficit iracundia.
Gen. XXXVI, 12. Per Amalec, quem genuit Eliphaz primo-
genitus Esau, et interpretatur, populus
lingens, significantur adulatores fallaciter
blandientes. Quo vitio se caruisse ostendit
I Thess. II, 5. Apostolus, dicens : Neque aliquando fui-
mus in sermone adulationis.

Alienigenæ, id est Philistæi, qui inter-
pretantur, cadentes potione : per quos
designantur vitiis atque luxuria ebrii ;
cum habitantibus Tyrum, id est cum in-
vidis. Tyrus enim interpretatur angustia :
invidi autem in se ipsis torquentur, quasi
loco angusto conclusi. Hi utique omnes
9 populo præelecto ad vitam repugnant. *Et-
enim Assur venit cum illis.* Per Assur, qui
interpretatur deprimens seu elatus, signi-
ficatur diabolus, qui in profundum pec-
cando prolapsus est, et in mentis tumo-
Job XLI, 25. rem erectus ; qui etiam rex est super
omnes filios superbiæ, sicut in libro Job
scriptum est. *Facti sunt in adjutorium
filiis Lot,* id est declinantibus. Lot nam-
que interpretatur declinans : quo signan-
tur apostatæ angeli, qui cum principe suo
Lucifero declinaverunt a Deo. Dæmonum
vero adjutores sunt homines impii jam
prædicti, quemadmodum justi adjutores
seu cooperatores sunt Dei.

Deinde orat Ecclesia pro dejectione et
justa punitione istorum, potius futura tor-
menta prædicendo, quam mala imprecan-
do, vel conformando se divinæ justitiæ,
vel orando ut in præsenti castigentur, ne
æternaliter condemnentur, aut diutius vi-
vendo gravius prævaricentur, et ne bo-
A num commune, atque Ecclesiam diutius
persequi permittantur. *Fac illis sicut Ma-* 10
dian et Sisaræ, etc. Madian, qui erat filius Gen. XXV, 2.
Abrahæ ex Cetura, interpretatur, relin-
quens judicium : quo figurantur qui se
ipsos non judicant, neque Dei futurum
judicium metuunt : propter quod salvari
non poterunt, secundum quod in libro Job
quidam dicit, Numquid qui non amat ju- Job XXXIV, 17.
dicium, sanari potest? Per Sisaram, qui
interpretatur, exclusio gaudii, illi signan-
tur qui propter mundi et carnis suæ deli-
B cias, æternæ beatitudinis gaudia a se ipsis
excludunt, sicut de talibus ait Dominus
Jesus : Væ vobis qui nunc ridetis, quia Luc. VI, 25.
lugebitis et flebitis. Salomon quoque : Cor Eccle. VII, 5.
sapientium ubi tristitia, et cor stultorum
ubi lætitia. Est tamen quædam spiritualis
lætitia non abjicienda, de qua dicit Aposto-
lus : Gaudete in Domino semper. Per Ja- Philipp. IV, 4.
bin, qui interpretatur sapiens, intelligun-
tur carnaliter sapientes, quibus ab Isaia
dicitur : Væ qui sapientes estis in oculis Is. V, 21.
vestris. Per Cison, quod interpretatur du-
C ritia, intelliguntur obstinati in malo, seu
induratio cordis.

Orat ergo Ecclesia, ut persecutoribus
suis fiat sicut peccatoribus nunc prædi-
ctis sæpius factum est; præcipue tamen
ista petuntur contra exercitum Antichri-
sti. *Pone principes eorum,* scilicet persecu- 12
torum Ecclesiæ, *sicut Oreb et Zeb et Ze-
bee,* etc. Per Oreb, qui interpretatur sic-
citas, designantur aridi a gratia Dei : de
qua ariditate scriptum est, O pastor et ido- Zach. XI, 17.
lum derelinquens gregem, brachium ejus
D ariditate siccabitur, id est, operatio ejus
gratia Dei privabitur. Per Zeb, qui inter-
pretatur lupus, significantur rapaces. Per
Zebee, qui interpretatur, victima lupi, fi-
gurantur qui peccando facti sunt præda
diaboli. Per Salmana, qui interpretatur, um-
bra commotionis, seu, in pravitate perfe-
ctus, signantur instabiles, seu cum diabolo
unum corpus effecti, qui simul cum illo
projiciendi sunt in caminum ignis æterni.
Omnes principes eorum, id est, capitaneos
peccatorum jam prænominatorum, justos

13 vastantium ; *qui* principes *dixerunt : He-* A
reditate possideamus sanctuarium Dei, id
est terram, possessiones, ecclesias Christianorum, vel potius ipsos Christianos, subjiciendo eos nostro imperio, legi et cultui. Populus namque fidelis sanctuarium Dei
I Cor. III, 17. vocatur, juxta illud Apostoli : Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Cetera exponenda sunt sicut in præcedenti articulo.

Psalmus iste contra iniquos satis terribiliter invehitur ; et quam inæstimabili confusione ac pœna in futuro judicio sint plectendi, qui modo non convertuntur, in B
ipso ostenditur. Quod vero hic dicitur,
17 *Imple facies eorum ignominia*, accipi potest de tarda et infructuosa pœnitentia reproborum, non ex amore justitiæ, sed timore pœnarum de peccato dolentium : de quorum pœnitentia in libro Sapientiæ
Sap. v, 3. scriptum est : Dicentes intra se, pœnitentiam agentes, et præ angustia spiritus ge-
Ibid. 14. mentes ; et sequitur : Talia dixerunt in inferno. Denique versus iste, Imple facies eorum ignominia, accipi potest in bono ; eritque sensus : Da, Domine, ut in præsenti refutentur et contemnantur ac vituperentur, secundum quod peccatores sunt, quatenus ex ipsa sua ignominia cessent peccare. Quemadmodum enim per adulationem et laudem falsissimam roboratur peccator in culpa, ita per ignominiam sibi illatam, a malo retrahitur, dum se ab omnibus argui contuetur. *Et* ita salubriter *quærent nomen tuum, Domine*, per pœnitentiam salutarem et veram compunctionem. Pertinere quippe videtur hoc ad eos, de quibus in Evangelio scriptum est : Luc. XIV, 23.
Compelle intrare.

PRECATIO.

Deus supernæ majestatis, cui non est similis, propter multitudinem peccatorum non disperdas nos de gente electorum ; sed clementi bonitate facias nomen nostrum memorari in Israel in æternum.

ARTICULUS LVIII

EXPLANATIO PSALMI OCTOGESIMI TERTII : QUAM DILECTA TABERNACULA TUA !

1 Declarandi nunc psalmi titulus est : *In* C
finem, pro torcularibus, filiis Core, psalmus : id est, psalmus iste in finem, id est in Christum, qui est beatitudo nostra ac vita æterna, nos dirigens, convenit filiis Core, id est imitatoribus Jesu Christi crucifixi ; scriptus pro torcularibus, id est, de tribulationibus atque pressuris Ecclesiarum, seu ipsis Ecclesiis multipliciter tribulatis, agens et tractans. Core enim interpretatur
Joann. XIX, 17, 18. Calvaria. Calvaria autem est locus in quo crucifixus est Dominus. Psalmus iste ad litteram de inæstimabili desiderio ferven- D
tium viatorum, ad patriam suspirantium, atque de incomprehensibili beatitudine comprehensorum scriptus videtur.

Ait ergo : *Quam dilecta tabernacula* 2
tua ! id est, vehementer dilecta, multum amanda, et incomparabiliter desiderabilia sunt habitacula curiæ cœlestis, loca et mansiones Beatorum in patria. De quibus tabernaculis etiam ait Salvator :
Facite vobis amicos de mammona ini- Luc. XVI, 9.
quitatis, ut recipiant vos in æterna tabernacula ; et rursus : In domo Patris mei Joann. XIV,
mansiones multæ sunt. Non quod in cœlo 2.
empyreo, quod est locus, domus et patria Beatorum, sint habitacula parietibus seu interstitiis opacis divisa ; sed pluraliter dicitur, Tabernacula, et, Mansiones, ad designandum varios gradus præmiorum in I Cor. XV,
patria. Quemadmodum enim alia est cla- 41.

ritas solis, alia claritas lunæ, alia claritas stellarum ; sic diversa est quantitas gloriæ Beatorum, secundum exigentiam meritorum eorum. Beatitudo tamen seu vita æterna quam habent, una est ex parte objecti, quæ designatur per denarium, *Matth.* xx, 9, 10. quem singuli operarii receperunt, sicut in Evangelio Veritas docet. Itaque multum dilecta cordi devoto sunt tabernacula tua cœlestia, o *Domine virtutum,* id est angelorum sanctorum seu omnium potestatum cœlestium, terrestrium et infernorum. Quemadmodum enim omnes angelici spiritus, Angeli appellantur, ita et Virtutes dicuntur, secundum principem theologorum, propter efficaciam quam habent in exsequendo omnem operationem deiformem, eis a Deo præfixam.

Hæc superna tabernacula, quantum ad locum corporeum, sunt unum tabernaculum, scilicet cœlum empyreum, de quo II *Cor.* v, 1. ait Apostolus : Scimus quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem habemus ex Deo, domum non manufactam, æternam *Hebr.* ix, 24. in cœlis. Et ad Hebræos : Non in manufacta sancta Jesus introiit exemplaria verorum, sed in ipsum cœlum. Horum supermundanorum tabernaculorum figuræ erant tentoria filiorum Israel, de quibus ait Balaam propheta verus, sed homo ini- *Num* xxiv, 5, 6. quus : Quam pulchra tabernacula tua, Jacob ! tentoria tua, Israel ! ut valles nemorosæ, ut horti juxta fluvios irrigui, ut tabernacula quæ fixit Deus. Hæc tabernacula sibi precabatur ostendi anima Christi amore succensa, ejusque sponsa, dicens *Cant.* i, 6. in Cantico : Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie. Verumtamen mirum videtur, cur Propheta non potius commendat amabilitatem regis et habitatoris tabernaculorum istorum, quam ipsa tabernacula : præsertim quum non propter tabernacula hæc amandus sit Rex cœlestis, sed propter Regis decorem amanda sint tabernacula ejus. Et respondendum, quod ideo tabernacula commendantur, ut cognoscamus quæ sit

A patria nostra, in qua mentis nostræ affectum atque intuitum semper erigere ac stabilire debemus. Nomine quoque tabernaculorum insinuatur decor, gloria et amabilitas Regis ac Creatoris ipsorum. Denique tam dilecta ac diligenda sunt tabernacula ista, quantum sunt bona, jucunda, beata. Quam autem jucunda, itemque beata consistant, inferius tangit.

Concupiscit et deficit anima mea. De 3
duplici concupiscentia loquitur sacra Scriptura, quarum una est sancta et nobilis, B alia fœda ac vilis. Concupiscentia sancta et clara, intellectualis vocatur : de qua in libro Sapientiæ dicitur, Concupiscentia sa- *Sap.* vi, 21. pientiæ deducit ad regnum perpetuum ; et Ecclesiasticus, Auris, inquit, bona cum *Eccli.* iii, 31. omni concupiscentia audiet sapientiam. De concupiscentia vero immunda et vili, quæ sensualis dicta est, scribitur apud eumdem : Post concupiscentias tuas non *Ibid.* xviii, 30. eas, et a voluntate tua avertere. Nunc autem de intellectuali concupiscentia, quæ est desiderium voluntatis, sermo induci- C tur. Itaque, Concupiscit, id est, vehementer desiderat, anima mea, cum Creatore suo esse peroptans, et tendens *in atria Domini,* id est in tabernacula jam prædicta : quæ appellantur tabernacula, propter inhabitationem ; et atria, propter capacitatis suæ latitudinem. Nec solum concupiscit, sed insuper deficit : quod dupliciter accipi potest. Primo sic : Deficit, id est, tantum desiderare atria ista non valet, quantum desiderabilia sunt, quia nec intellectus viatorum digne aut satis D cognoscere, neque affectus eorum digne aut satis appetere potest gaudia Beatorum, juxta illud Apostoli : Oculus non vi- I *Cor.* ii, 9; *Is.* lxiv, 4. dit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus se. Et quasi ab eo interrogaremus, Unde hoc nosti ? respondens, Nobis, I *Cor.* ii, 10. inquit, revelavit Deus per Spiritum suum. Secundo exponitur sic : Deficit anima mea in atria Domini, id est, ex vehementi affectu in alienationem seu ecstasim cecidit : quoniam ex vehementissima oc-

cupatione intellectualium potentiarum in Deo, corporalis natura mirabiliter immutatur, naturalis harmonia constringitur, corpus obrigescit et obstupescit; sicque sensitivæ potentiæ a suis operationibus suspenduntur, et homo a se ipso alienari atque deficere perhibetur.

(2) *Cor meum,* id est appetitus intellectualis, *et caro mea,* id est appetitus sensitivus; vel, Cor meum, id est anima, et caro mea, scilicet corpus; *exsultaverunt in Deum vivum,* id est, cum exsultatione tenderunt in Deum omnis vitæ principium, et in ipso et de ipso lætati sunt, ita quod Deus est objectum, causa et terminus lætitiæ meæ. Sed non uniformiter convenit exsultatio ista appetitui intellectivo seu voluntati, appetitui quoque sensitivo et carni. In voluntate namque est secundum essentiam; in appetitu sensitivo, secundum redundantiam; in carne vero, secundum aliqua signa interioris lætitiæ, sicut est serenitas vultus, risus et refloritio
Prov. xvii, 22. quædam ætatis: quia ut scriptum est, Animus gaudens ætatem floridam facit, spiritus tristis exsiccat ossa. Appetitus autem superior, qui est voluntas, appetitum sensitivum movet et secum trahit, quemadmodum sphæra superior inferiorem: propterea magnæ affectiones voluntatis, in appetitum sensitivum redundant, ita quod ipse participat naturam affectionis, quæ in voluntate consistit.

4 (3) *Etenim passer invenit sibi domum, et turtur nidum sibi, ubi ponat pullos suos.* Versiculus iste diversimode exponitur. Hieronymus enim ad litteram ita exponit, quod Propheta quodammodo probat arguens a majori, quod utique rationalis creatura habeat locum beatum, in quem deveniens quietetur ac requiescat, quoniam passer qui est irrationale animal, post volatum et lassitudinem invenit locum quo quiescat. Turtur quoque nidum habet, in quo pullos proprios collocet: ergo et homo locum sortitur, ubi opera
Matth. vi, 20. sua reponat, sicut et Christus hortatur: Thesaurizate vobis thesauros in cœlo. —

A Secundo exponitur sic: *Etenim passer,* id est homo pœnitens: de quo inferius dicitur, Factus sum sicut passer solitarius Ps. ci, 8.
in tecto; *invenit sibi domum,* id est locum misericordiæ in Ecclesia Christi, qui eum qui venit ad se, non ejicit foras; *et* Joann. vi, 37.
turtur, id est homo perfectus cœlestia speculans, invenit *nidum sibi,* id est mansionem, haud dubium quin in cœlo, *ubi ponat,* id est, finaliter statuat, *pullos suos,* id est opera sua, non quærens mercedem in terra ab homine, sed in cœlo a Deo.
B Dicitur autem homo pœnitens, passer: primo, quoniam ante conversionem, ad similitudinem passeris, mobilis erat, vagus, libidinosus et petulans; secundo, quoniam post conversionem, ad similitudinem passeris, in alto ædificat, turrim virtu- Luc. xiv, 28.
tum construere cupiens, et opera sua ab insidiis dæmonum in Christo abscondens. Vir quoque perfectus, turtur ideo dicitur, quoniam desiderio cœlestium gemit, in petra quæ Christus est, nidificat, pro can- I Cor. x, 4.
tu, id est pro gaudiis mundi, gemitum
C habet, id est terrenarum rerum contemptum. — Tertio sic: *Etenim passer,* id est ratio, quæ instar passeris sublimiter volat penna contemplationis atque virtutis, *invenit sibi domum* nunc in militanti Ecclesia, habitando in ea per fidem et dilectionem, et postea in Ecclesia triumphanti, habitando in ea per speciem, fruitionemque beatam; *et turtur,* id est caro mortificata, spiritui prompte obediens, in operibus pœnitentiæ gemens, *nidum sibi, ubi ponat pullos suos,* quoniam ope-
D ra sua ponit in loco securo, videlicet non in ore hominum, sed in conscientiæ puritate.

(4) *Altaria tua, Domine virtutum, Rex meus et Deus meus.* Versus iste uno modo exponitur, ita ut ad præcedentem versum pertineat, et declaret quæ sit domus, et quis nidus, quem passer et turtur sibi inveniunt, utpote, Altaria tua, id est mansiones cœlestes, de quibus in principio psalmi hujus jam dictum est: quæ idcirco appellantur altaria, quia in eis incessabi-

liter sacrificia laudum Domino offerun- A
tur ; imo et nostra obsequia, oblationes et
vota ibi ab angelis sanctis Deo repræsen-
tantur et immolantur. Hæc ergo altaria
tua, Domine, sunt domus et nidus viato-
rum ad cœlos tendentium, o Domine vir-
tutum : qui licet sis omnium Deus et rex,
quoniam cuncta creasti et regis ; speciali-
ter tamen es rex meus, quoniam specialiter
provides mihi, præservando me a multis
periculis et peccatis, gratiamque recte ten-
dendi ad patriam vitæ æternæ præstando ;
es etiam specialiter Deus meus, quia non B
tantum in naturali esse me produxisti, sed
in esse supernaturali, divino atque gratifi-
co me per gratiam reformasti, et ego te præ
omnibus rebus singulariter amo et colo.
Non est hoc omnium dicere, sed perfecto-
rum dumtaxat, vel etiam ferventer effica-
citerque proficientium, qui Deum quotidie
fervidorum desideriorum brachiis comple-
Cant. III, 4. ctuntur, dicentes : Tenui illum, nec di-
Ps. LXXII, 28. mittam ; et, Mihi adhærere Deo bonum
est. — Secundo exponitur versus iste per
se, aliquid tamen subintelligendo, ut sit C
sensus : Altaria tua, Domine virtutum, sunt
illa, in quibus humanus quietatur affe-
ctus, videlicet tabernacula illa superna :
quæ dicta sunt nidus, propter securitatem ;
altaria vero, propter oblationem perfectam,
præsertim quum in eis etiam Christus
Rom. VIII, 34. interpellet pro nobis.

5 (5) *Beati qui habitant in domo tua, Do-
mine,* id est in regno cœlorum, in patria
electorum, in palatio angelorum, in cœlo
II Cor. V, 1. empyreo, in domo non manufacta, æterna,
in triumphanti Ecclesia ; *in sæcula sæculo-* D
rum, id est sine fine, *laudabunt te :* prout
Apoc. IV, 8; *Is.* VI, 3. in Apocalypsi habetur : Requiem non habe-
bant, die ac nocte dicentia : Sanctus, San-
ctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens.
Is. LI, 11. Et alibi : Qui redempti fuerint, venient in
Sion laudantes, et lætitia sempiterna su-
per capita eorum ; gaudium et lætitiam
obtinebunt, et fugiet dolor et gemitus.
Tanta est equidem beatitudo habitantium
in domo ista cœlesti, ut omnem defectum,
omnem miseriam, omnem displicentiam,
omnem insecuritatem ac terminationem
excludat, omnem vero sufficientiam, om-
nem complacentiam comprehendat. Quid-
quid enim appetitur, præsto est ; quid-
quid respuitur, longe est. Merito igitur
in Evangelio scriptum est : Beatus qui *Luc.* XIV, 15.
manducabit panem in regno cœlorum. Et
Petrus : In Jesum, non videntes, credi- *I Petr.* I, 8.
tis ; videntes autem, exsultabitis lætitia
inenarrabili et glorificata. In hoc itaque
beatitudinis regno, summa et unica occu-
patio nostra, totum exercitium nostrum,
jucundissimumque nostrum negotium erit
Deum laudare, superfelicissimam Trinita-
tem glorificare, Deo sublimi et benedicto
incessabile Alleluia cantare, prout in Isaia
scriptum est : Gaudium et lætitia invenie- *Is.* LI, 3.
tur in ea, gratiarum actio et vox laudis.
Sed quis ad hanc laudem perennem, man-
sionemque cœlestem perduci merebitur ?
nisi qui nunc Dominum laudat, nunc in
ejus præconiis gaudet, nunc in ejus vene-
ratione lætatur ; qui in carne vivens, non *II Cor.* X, 3.
carnaliter conversatur, sed in præsenti
sæculo angelicam ac cœlestem conversa-
tionem orditur ac imitatur, implere stu-
dens quod scriptum est : Timete Domi- *Apoc.* XIV, 7.
num, et date illi honorem, et adorate eum
qui fecit cœlum et terram, mare et fontes
aquarum.

Insuper manifestat Propheta, quod non
humana et naturali virtute, sed ope gratiæ
Dei, homo perveniat ad domum cœlestem.
6 *Beatus vir, cujus est auxilium abs te :* 6
id est, felix homo nunc in spe, et tandem
in re, cui tu, Domine, modo auxilium gra-
tiæ tuæ impendis, ut operetur et adipis-
catur per gratiam (quæ est supernaturale
donum, omnem naturalem dignitatem et
facultatem excedens) quod nec agere ne-
que acquirere sufficit per naturam. In quo
error Pelagianorum confunditur, asseren-
tium hominem sine gratia speciali et su-
pernaturali posse mereri atque salvari.
Propterea enim ait Apostolus : Deus vivi- *Ephes.* II, 5.
ficavit nos in Christo, cujus gratia estis
salvati. Et rursus : Gratia, inquit, salvati *Ibid.* 8, 9.
estis per fidem, et non ex operibus. Dei

enim donum est, ne quis glorietur. Domi- A
Osee VIII, 9. nus quoque per Osee dicit : Perditio tua,
Israel, ex te; in me tantummodo auxilium
tuum. Igitur, Beatus vir, cujus est auxi-
Rom. VIII, 31. lium abs te : quia si Deus pro nobis, quis
contra nos?

Ascensiones, id est spiritualium profe-
ctuum gradus, virtuosorum processuum
incrementa, *in corde suo disposuit,* propo-
nens fortiter proficere, et gratiæ Dei per
7 liberi usum arbitrii cooperari, *in valle la-
crimarum,* id est in præsentis peregri-
nationis exsilio, in quo peccata semper B
plangenda sunt, *in loco quem posuit,* id
est, quem homo sibi ipsi vallem lacrima-
Gen. III, 23. rum effecit, quoniam peccando, paradiso
expulsus est, et in hanc vallem projectus.
Vel, In loco quem Deus posuit homini pro
valle lacrimarum, quatenus in eo vitia sua
deploret, ad patriamque plorans adspiret.
Ibid. 17, 19. Unde Dominus Adæ : Maledicta, inquit,
terra in opere tuo. In sudore vultus tui
vesceris pane tuo. Verumtamen de hac
valle lacrimarum faciunt sibi nonnulli do-
mum lætitiæ, utentes hoc mundo ut patria, C
non ut via; ut paradiso, non quasi exsilio.
Jacob. IV, 4. Talibus clamat Scriptura : Quicumque vo-
luerit amicus hujus mundi fieri, inimicus
Dei constituetur. Nos vero utamur hoc
mundo tanquam peregrinatione, via, exsi-
lio, lacrimarumque valle et carcere, et as-
censiones spiritualium profectuum intra
nos disponamus; consummationem vero
et exsecutionem a Domino exspectemus,
Prov. XVI, 9. secundum quod a Salomone scribitur : Cor
hominis disponit viam suam, sed Dei est
dirigere gressus ejus. Ideo subditur : D

8 (7) *Etenim benedictionem,* id est cœle-
stis gratiæ infusionem ac divinorum do-
norum multiplicationem, *dabit* in hac via
electis suis *legislator,* id est Christus, utri-
usque Testamenti collator, qui per Isaiam
Is. LI, 4. admonet : Attendite ad me, populus meus,
quia lex a me exiet, et judicium meum in
luce populorum requiescet. *Ibunt* fideles
de virtute in virtutem, id est de bono in
melius, donec ad optimum perducantur;
ibunt de unius virtutis actu in opus virtu-
tis alterius, nunc orando, nunc aliis suc-
currendo, nunc propria mala deflendo :
et ita post hanc peregrinationem ab eis
clare *videbitur Deus deorum,* id est sum-
mus et verus Deus, omnium participative
dictorum deorum creator et Dominus, *in
Sion* illa cœlesti, de qua Apostolus loqui-
tur : Accessistis ad montem Sion, et civi- Hebr. XII, 22.
tatem Dei viventis, Jerusalem cœlestem, et
multorum millium angelorum frequenti-
am. Hic Deus a Sanctis in patria cernitur,
quemadmodum in Apocalypsi ostenditur :
Videbunt faciem ejus, et nomen ejus in Apoc. XXII, 4.
frontibus eorum. Ecce quanta et quam
jucunda est merces spiritualis ascensio-
nis, in vera humilitate fundamentum ha-
bentis, cui visio Dei promittitur. Propter
quod dictum est : Bonorum laborum glo- Sap. III, 15.
riosus est fructus, videlicet Dei clara co-
gnitio. De qua ait eadem Scriptura : Nos- Ibid. XV, 3.
se te, Domine, consummata justitia est;
et scire virtutem tuam, radix est immor-
talitatis.

Ut ergo homo hoc Dei auxilium conse-
qui mereatur, devote nunc postulat : (8) *Do-* 9
*mine, Deus virtutum, exaudi orationem
meam,* dando quod peto; *auribus percipe,*
id est, per misericordiam et sapientiam
tuam demonstra te precem meam acce-
ptasse, *Deus Jacob* patriarchæ, et populi
vitia supplantantis per Jacob designati.
(9) *Protector noster* in adversis, *adspice,* 10
Deus, preces, vota, et opera mea; *et respi-
ce in faciem Christi tui,* Domini Salvato-
ris, quem habemus advocatum apud te, et I Joann. II, 1, 2.
est propitiatio pro peccatis nostris, secun-
dum Joannem; qui secundum Paulum, as-
cendit in cœlum ut appareat nunc vultui Hebr. IX, 24.
tuo pro nobis. In hunc respice, et per om-
nem sanctitatem, dignitatem, ac meritum
omnium quæ ipse pro nostra salute as-
sumpsit, fecit ac pertulit, tribue nobis
quod nostra opera non merentur, et quid-
quid in nomine ejus precamur, quatenus
verificetur quod Christus tuus ait : Amen, Joann. XVI, 23.
amen dico vobis, si quid petieritis Patrem
in nomine meo, dabit vobis.

Gratiam hanc perveniendi ad gloriam

11 tuam, o Domine, ideo peto. (10) *Quia me-* A
lior est dies una in atriis tuis, id est in
prædictis tabernaculis tuis tam dilectis,
mansionibusque cœlestibus, *super millia*,
id est ultra quamcumque multitudinem
dierum vitæ præsentis. Nulla est enim
comparatio gaudiorum seu divitiarum re-
gni cœlestis, ad bona vitæ præsentis ; no-
biliusque exsisteret, Deum una die per
speciem contemplari, quam multis milli-
bus dierum eum per fidem conspicere. Di-
cit autem, Melior est dies una, etc., non
quod in cœlo sint plures dies, quia in cœ- B
lo dies nocte non rumpitur, nec vicissitu-
dinem temporum patitur ; sed quoniam
illa una dies Sanctorum in patria, quæ est
participata æternitas appellaturque ævum,
multos dies continet et includit. Conjun-
ctio quoque causalis, in principio versus
istius posita, ad sequentem versum potest
referri : (11) *Elegi abjectus esse in domo
Dei mei*, id est, malui despectus videri,
humiliari, subesse, obedire, contemni et
castigari in Ecclesia Christi, seu qualibet
congregatione fideli, *magis quam habita-* C
re in tabernaculis peccatorum, id est, quam
honorari in mundo, sublimari in sæcu-
lo, præesse, dominari, hominibus impiis
commisceri, conformari aut complacere.
Per humilitatem namque, et non aliter,
ad altitudinem pervenitur. Hinc Moyses :
Num. xvi, 26. Recedite, inquit, a tabernaculis impio-
rum hominum, et nolite tangere quæ ad
eos pertinent, ne involvamini in peccatis
eorum.

12 (12) *Quia misericordiam et veritatem*, id
est justitiam, *diligit Deus* in se ipso, et D
item in nobis, quia per eas Deo placemus,
Mich. vi, 8. quemadmodum Michæas commemorat : In-
dicabo tibi, homo, quid sit bonum, aut
quid Dominus requirat a te : utique facere
judicium, et diligere misericordiam. Nam
Ps. xxiv, 10. et superius dictum est, Universæ viæ Do-
mini misericordia et veritas : quæ etiam
in omni opere Deo conveniunt. Et Salo-
Prov. iii, 3, 4. mon docet : Misericordia et veritas non te
deserant, et invenies gratiam coram Deo
et hominibus. *Gratiam* in præsenti *et glo-*
riam in futuro *dabit Dominus* : ab eo enim
descendit omne bonum optimum, et omne *Jacob.* i, 17.
donum perfectum. (13) *Non privabit bonis* 13
prædictis, videlicet auxilio gratiæ, bene-
dictione cœlesti, et præmio gloriæ, *eos qui*
ambulant in innocentia cordis, id est, qui
juste vivunt, nulli nocendo, et divinis
mandatis obediendo. De quibus asserit Sa-
lomon : Qui justi sunt, habitabunt in terra, *Prov.* ii, 21.
et simplices permanebunt in ea. Unde ad
sanctum Job quidam dicit : Recordare, ob- *Job* iv, 7-9
secro, quis unquam innocens periit ? Quin
potius vidi iniquos Deo flante perisse. Et
alibi : Salvabitur innocens ; salvabitur au- *Ibid.* xxii, 30.
tem munditia manuum suarum. *Domine*
virtutum, beatus homo qui sperat in te,
per spem formatam, prout Isaias fatetur :
Deus judicii Dominus ; beati omnes qui *Is.* xxx, 18.
exspectant eum. Unde alio loco scriptum
est : Respicite, filii, nationes hominum, et *Eccli.* ii, 11.
scitote quia nullus speravit in Domino et
confusus est.

O quam gloriosum, amorosum, et san-
ctum psalmum audivimus ! Qui etiam reli-
giosos et claustrales præcipue consolatur,
qui Domino malunt in cœnobio, spreto
sæculo, in humili abjectaque vita servire,
quam in mundo deliciari atque florere.
Amemus igitur et incomparabili dilectio-
ne præamemus dilecta tabernacula Domini
virtutum, omnia transitoria transcenden-
do, et velut stercora reputando. Concupi-
scat, et concupiscendo deficiat anima no-
stra in atria Dei, scientes et profitentes
quoniam non habemus hic manentem ci- *Hebr.* xiii, 14.
vitatem, sed futuram inquirimus, tanquam *I Petr.* ii, 11.
advenæ et peregrini. Exsultemus insuper
intus et foris in Domino, ejus dignitatem,
bonitatem et beatitudinem contemplando,
ejus beneficia recolendo, ejus promissa
præstolando, eum in omnibus amando,
eum in singulis venerando, intendendo et
exquirendo. Conemur quoque incessanter
proficere, de actu unius virtutis in opera-
tionem alterius transmeare, atque in istis
divinis operibus perseverare, quoadusque
Deum deorum in Sion per speciem con-
templari sinamur.

PRECATIO.

Auxiliator Deus fortis, adsit nobis, quæsumus, virtus tua hac in valle plorationis;
A doce nos ascensiones in cordibus nostris disponere : ut de virtute in virtutem euntes, Deum deorum in cœlesti Sion nos te videre concedas lætantes.

ARTICULUS LIX

ELUCIDATIO PSALMI OCTOGESIMI QUARTI : BENEDIXISTI, DOMINE, TERRAM TUAM.

HABET præterea psalmus nunc decla-
1 randus hunc titulum : *In finem, filiis Core, psalmus :* id est, psalmus præsens in finem, qui Christus est, nos dirigens, cantatur et convenit filiis Core, atque imitatoribus Christi crucifixi, cujus tota conversatio erat velut quædam continua passio. Psalmus iste ad litteram scriptus est de primo Christi adventu seu incarnatione, variisque beneficiis humano generi per Christi passionem collatis.

Sicut sæpe jam præhabitum est, psalmi isti, in quorum titulis ponuntur filii Core, secundum Hieronymum et Hebræos, a filiis Core seu uno eorum conscripti sunt. Secundum Augustinum vero, omnes psalmi a David editi asseruntur, et filii Core spiritualiter exponuntur, sic quod per eos intelligantur filii Domini Jesu pro nobis
[Joann. xix, 17, 18.] crucifixi, quoniam Core interpretatur Calvaria, ubi Christus crucifixus est. Hebræi vero (quos imitatur Hieronymus) asserunt, quod dum Core incepit Moysi esse rebellis, quemadmodum Dathan et Abiron et Hon de tribu Ruben, tunc filii Core consenserant patri suo, sed postmodum pœnitebant. Quum vero Moyses jusserat ut omnes recederent a tabernaculis Core et Dathan et Abiron, ne simul cum illis perirent, filii Core non recesserunt, sed cum patre suo in tentorio permanserunt, quatenus eum a sua rebellione averterent. Verum dum ille flecti contempsit, dirupta est terra sub pedibus ejus, et ipse cum tabernaculo suo a terra absorptus est,
B descenditque in infernum humo opertus. Et factum est grande miraculum, ut eo pereunte, filii ejus non perirent : manserant namque in aere suspensi, quousque
reclusa est terra. Quæ omnia in libro Nu- [Num. xvi.]
merorum Moyses adstruit. Quibus gestis et consideratis, filii Core totis præcordiis ad Deum conversi sunt : propter quod spiritum prophetiæ recipere meruerunt, plurimosque psalmos fecerunt. Et dicit Hieronymus : Omne psalterium sagaci mente perlustrans, nihil triste in psalmis filio-
C rum Core invenio : semper enim in psalmis eorum læta sunt omnia et jucunda ac amorosa; sæcularibusque contemptis, cœlestia et æterna desiderant.

AIT itaque sanctus Propheta : (1) *Bene-* 2
dixisti, Domine Pater seu Deus Trinitas, per Christi incarnationem, *terram tuam,* id est omnium electorum Ecclesiam, dando eis salutem et gratiam per Christi adventum. Quod enim facit incarnatio et passio Christi jam facta, hoc fecit antiquis
D temporibus fienda atque futura, in omnibus Christo tunc futuro per fidem formatam, id est caritati conjunctam, uni-
tis. Unde Joannes in Apocalypsi affirmat, [Apoc. xiii, 8.]
Agnum qui Christus est, ab origine mundi occisum. Benedictio autem Dei vocatur, collatio munerum divinorum. *Avertisti captivitatem,* id est obligationem ad pœnam damni propter originale peccatum, et spiritualem captivitatem qua a dæmonibus captus tenetur homo, propter jugum ini-

quitatis et servitutem culpæ ac dæmonis. Sic igitur, Avertisti captivitatem *Jacob,* id est populi fidelis, vitia supplantantis, ex Jacob corporaliter vel spiritualiter nati, eripiendo eum a servitute peccati et ca- *Matth.* xii, 29. ptivitate diaboli. Christus enim fortem armatum alligavit, et principem hujus mun- *Joann.* xii, 31. di foras projecit. De cujus captivitatis aversione per Christum jam facta, Zacha- *Luc.* i, 73, 74. rias lætabundus cecinit : Juravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis ut sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi. Jeremias quo- *Jer.* xxiii, 6. que de futura hac liberatione dicit : In diebus illis salvabitur Juda, et Israel habitabit confidenter. Et Dominus apud Isaiam ait *Is.* xlii, 6, 7. ad Christum : Dedi te in fœdus populi, in lucem gentium, ut educeres de conclusione vinctum, de domo carceris sedentes in tenebris. Merito autem per Jacob seu populum Judæorum, intelliguntur ad litteram universi fideles, quoniam eo tempore quo scriptus est psalmus præsens, totus pene mundus ad idololatriam declinavit, præter filios Jacob : sicque per Jacob omnes designantur, qui fidem ejus sequuntur.

3 2) *Remisisti,* o Deus Trinitas, *iniquitatem plebis tuæ* fidelis et electæ, per Christi adventum ac passionem : qui non solum originale peccatum delevit, sed etiam actualia vitia abstulit, satisfaciendo pro totius mundi delictis, quemadmodum scri- *Joann.* i, 29. ptum est : Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit *II Cor.* v, 19. peccata mundi. Et Apostolus : Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Isaias *Is.* liii, 6. quoque : Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum. Sed si virtus seu meritum incarnationis, conversationis, passionisque Christi nobis proficere debet, oportet ut applicetur nobis : applicatur autem nobis per fidem et caritatem et sacramenta Ecclesiæ. Propter quod Paulus testatur : *Act.* xiii, 39. In hoc omnis qui credit, justificatur. *Operuisti omnia peccata eorum* per Christi mortem ac obedientiam : qui quantum in se est, ita omnia peccata moriendo delevit, ac si nunquam fuissent. Idcirco tu, *Zach.* iii, 8, 9. Deus, de Christo testatus es : Ecce ego adducam servum meum Orientem, et auferam iniquitatem terræ illius in una die, id est in die passionis ipsius.

3) *Mitigasti omnem iram tuam :* id est, 4 vindictam tuæ justitiæ in effectum misericordiæ convertisti, non ulciscendo amplius originale peccatum : quoniam propter illud nullus a beatifica visione differtur post Christi passionem, dummodo aliunde defectum non habeat, scilicet quia meritum Christi sibi applicatum non est; *avertisti* te ipsum *ab ira indignationis tuæ,* id est a magna ultione tuæ justitiæ : quoniam usque ad Christi adventum, dimisisti gentes variis erroribus falli multipliciterque damnari, sed Christo adveniente cœpit gentilitas illuminari. Propter quod Paulus : Tempora, inquit, prioris ignorantiæ despi- *Act.* xvii, 30. ciens Deus, nunc annuntiat hominibus ut omnes ubique pœnitentiam agant. Et Scriptura ait : Nos omnes quasi oves erra- *Is.* liii, 6. vimus, unusquisque in viam suam declinavit. Sed Domino Salvatore jam nato, populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem *Ibid.* ix, 2. magnam ; cœperuntque homines proprias vias deserere, et Christi itinera ambulare, quemadmodum Joannes edocuit : Qui se *I Joann.* ii, 6. dicit in Christo manere, debet sicut ille ambulavit, et ipse ambulare. Hæc autem mitigatio etiam ad Judæos extenditur, imo et usque ad patres in limbo : nam et ipsis per Christum indultus est originalis peccati reatus, propter quem retardabantur a gloria. Unde Dominus ait : Sanabo contri- *Osee* xiv, 5. tiones eorum, diligam eos spontanee, quia aversus est furor meus ab eis. Quod Michæas quoque introducit, dicendo : Non *Mich.* vii, 18, 19. immittet Dominus ultra furorem suum, quia volens misericordiam est. Revertetur et miserebitur nostri ; deponet iniquitates nostras, et projiciet in profundum maris omnia peccata nostra.

4) *Converte nos, Deus salutaris noster,* 5 conversione stabili et perfecta, ita ut toto corde, tota anima, tota virtute tibi adhæreamus per contemplationem sinceram, dilectionem ferventem, devotum et humilem cultum ; *et averte iram tuam a nobis,* per

temetipsum descendendo ad nos, et satisfaciendo pro nobis. Sed quia superius dixit, Mitigasti omnem iram tuam, quid necesse est nunc orare ut iram suam a nobis avertat ? Et respondendum, quod Deus, quantum in se est, omnino placatus est nobis per Christum ; sed si nos Christo ingrati efficimur, gravius quam ante irascitur nobis Deus. Oramus itaque ut iram suam avertat : primo, ne dimittat nos cadere ; secundo, quatenus si ceciderimus, ipse protinus misereatur atque subveniat.

6 (5) *Numquid in æternum irasceris nobis,* subtrahendo opem et gratiam tuam propter nostra demerita, *aut extendes iram tuam,* id est, continuabis tuam vindictam, *a generatione in generationem,* id est a qualibet generatione præcedenti in quamlibet generationem sequentem sine fine ? Non utique, quoniam tibi proprium est misereri et parcere : qui locutus es, Ego scio cogitationes quas cogito super vos, cogitationes pacis, et non afflictionis, ut dem vobis finem et patientiam. (*Jer.* xxix, 11.)

7 (6) *Deus, tu conversus* ad nos per tuam incarnationem et corporalem præsentiam, *vivificabis nos* vita gratiæ in præsenti, et vita gloriæ in futuro. Unde Christus ait : Ego veni ut vitam habeant, et abundantius habeant. (*Joann.* x, 10.) Alibi quoque : Gratia et veritas per Jesum Christum facta est. (*Ibid.* I, 17.) Et ipse iterum : Ego, inquit, sum resurrectio et vita ; qui credit in me, non morietur in æternum. (*Ibid.* XI, 25, 26.) Vivificavit autem nos Christus, quoniam a morte peccati et nece inferni nos eruit, atque salutari sua doctrina et gratia corda nostra implevit. Et ideo scriptum est : Tempus inquirendi Dominum, quum venerit qui docebit nos justitiam ; (*Osee* x, 12.) rursusque, De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos. (*Ibid.* XIII, 14.) *Et plebs tua* christiana electa et sancta, *lætabitur,* non in rebus carnalibus, vanis, illicitis, sed *in te,* tuæ bonitati, perfectioni, et beatitudini congratulando, atque de tuis beneficiis ac promissis cordialiter exsultando. Ad hanc sanctam in Deo lætitiam admonemur a Joele : Exsultate in Domino Deo vestro, quia dedit vobis Doctorem justitiæ. (*Joel* II, 23.) Isaias quoque in persona populi christiani pulcherrime ait : Ecce Deus noster iste ; exspectavimus eum, et salvabit nos. Iste Dominus, sustinuimus eum ; exsultabimus et lætabimur in salutari ejus. (*Is.* xxv, 9.) Hinc etiam Habacuc ait : Ego autem in Domino gaudebo, et exsultabo in Deo Jesu meo. (*Habac.* III, 18.)

8 (7) *Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam :* id est, Christum Filium tuum misericordiæ fontem, per quem tu nostri summe misertus es, manifesta oculis nostris, quatenus eum oculis mentis et corporis videamus in terra conversari : sicut per Baruch dictum fuit, Post hæc super terram visus est, et cum hominibus conversatus est. (*Baruch* III, 38.) Orat ergo Propheta ut Christus visibiliter in mundo appareat, assumendo naturam humanam : quod modo impletum est, prout Joannes in exordio primæ suæ Canonicæ pandit : Quod fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, et manus nostræ contrectaverunt de Verbo vitæ. (*I Joann.* I, 1.) Alibi quoque : Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. Et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre. (*Joann.* I, 14.) *Et salutare tuum,* id est Christum Salvatorem, per quem tu salvas nos, *da nobis* gratis ex tua caritate et bonitate, non ex nostra justitia, mittendo eum ad nos per nativitatem ex Virgine : quemadmodum per Isaiam prædictum est, Puer natus est nobis, et filius datus est nobis. (*Is.* IX, 6.) Et alibi Christus ait : Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret. (*Joann.* III, 16.) Nos quoque quotidie versum istum congruenter orare debemus ad hunc sensum : Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam, id est, effectum pietatis tuæ evidenter et copiose ostende in nobis ; et salutare tuum, id est salvationem salutarem, da nobis, vel etiam Christum, dando eum nobis quotidie in Sacramento altaris, et per spiritualem adventum ejus in nobis, sicut de ipso sub nomine sapientiæ scriptum est : Da mihi, Domine, sedium tuarum adsistricem sapientiam. (*Sap.* IX, 4.)

9 8 *Audiam* auribus mentis cum ingenti A
advertentia, *quid loquatur in me Dominus Deus* per inspirationem internam, seu
illustrationem angelicam et occultam. Et
merito audiam, *quoniam loquetur pacem
in plebem suam,* id est, mihi per allocutionem internam inspirabit ea, quæ spectant ad pacem plebis suæ : quia dum mihi inspirat de Christi adventu, passione et
morte, ea in me loquitur per quæ totus
mundus veram cœlestemque pacem sortitur. Propterea Christo nato, angelus dixit
Luc. II, 10, 11. pastoribus : Annuntio vobis gaudium ma- B
gnum, quia natus est vobis hodie Salvator.
Ibid. 13, 14. Quo ista loquente, subito facta est multitudo cœlestis exercitus laudantium Deum
et dicentium : Gloria in altissimis Deo, et
in terra pax hominibus bonæ voluntatis.
(9) *Et super sanctos suos, et in eos qui convertuntur ad cor :* quoniam ista locutio
pacis non solum pertingit ac pertinet ad
plebem communem, sed etiam ad perfectos, et ad gentiles ac peccatores, qui de
idololatria, quæ summa est stultitia et irrationabilissimus error, vel de sensualita- C
te atque perverso judicio, redeunt ad cor,
id est ad usum rationis, obediendo legi
divinæ, rationique rectæ.

Docemur hoc loco diligenter advertere,
quid in nobis Dominus Deus noster loquatur, quatenus ejus inspirationi acquiesca-
Habac. II, 1. mus. Ideo namque Habacuc inquit : Super
custodiam meam stabo, et contemplabor ut
videam quid dicatur mihi. Sed ad hoc satis necesse est scire, quis sit instinctus divinus, quis angelicus, quis naturalis, quis
diabolicus. Verumtamen quidquid menti D
nostræ secundum Deum et legem Christi
occurrit, Deo sine periculo adscribere possumus, illudque implere seu conservare
debemus. De ipsa enim increata Sapientia
Sap. VII, 24, 27. ait Scriptura : Omnibus mobilibus mobilior est sapientia; attingit autem ubique
propter suam munditiam. Et quum sit
una, omnia potest; et in animas sanctas se
transfert, prophetas et amicos Dei consti-
I Joann. II, 27. tuit. Ideo et Joannes : Unctio, inquit, ejus
docet vos de omnibus. Nec dissonat quod
Paulus testatur : Dabit tibi Dominus de II Tim. II, 7.
omnibus intellectum.

(10) *Verumtamen prope timentes eum* 10
salutare ipsius : id est, Christus, qui est
salutare Dei Patris, adest timentibus Deum
timore initiali seu filiali. Nam qui Deum
timet, declinat a malo : et ita Christus demoratur in corde ipsorum per gratiam.
Unde superius dictum est : Timete Domi- Ps. XXXIII, 10.
num, omnes sancti ejus, quoniam nihil
deest timentibus Deum. Ecclesiasticus quoque : Qui timent Dominum, præparabunt Eccli. II, 20.
corda sua, et in conspectu illius sanctificabunt animas suas. *Ut inhabitet gloria,*
id est Christus rex gloriæ, qui est imago Coloss. I, 15.
Dei invisibilis, splendor gloriæ, et figura Hebr. I, 3.
substantiæ ejus, imo et gloria Patris, prout
scriptum est, Gloria patris, filius sapiens; Prov. X, 1.
vel, Gloria, id est Christus, qui est honor
et gloria nostra; *in terra nostra,* id est in
Judæa, in qua Christus inter homines corporaliter vixit et habitavit, ut Zacharias
testatur : Lauda et lætare, filia Sion, quia Zach. II, 10.
ecce ego venio, et habitabo in medio tui;
et Jeremias : Exspectatio Israel, salvator Jer. XIV, 8.
ejus in tempore tribulationis, quare quasi
colonus futurus es in terra, et quasi viator
declinans ad manendum?

(11) *Misericordia et veritas,* id est pie- 11
tas et justitia Dei, *obviaverunt sibi,* id est,
convenerunt, apparuerunt, et sibi invicem
sine discordia occurrerunt in Christo. Misericordia enim Dei in Christi incarnatione apparuit, quoniam ex ineffabili misericordia Dei factum est, ut unigenitus Filius
carnem assumeret. Justitia quoque in ea
relucet, quoniam Deus in Christi incarnatione implevit quod per Prophetas prædixit ac repromisit. *Justitia et pax osculatæ
sunt :* id est, justa satisfactio, qua Christus
pro nobis per viam justitiæ satisfecit, sustinendo pœnam pro culpa nostra, et confœderatio generis humani cum Deo, hanc
satisfactionem concomitans, amorose in
Christo unitæ sunt. Christus namque (secundum Apostolum) factus est nobis a I Cor. I, 30.
Deo justitia et redemptio. Ipse quoque est
pax nostra, qui fecit utraque unum. Pro- Ephes. II, 14.

Coloss. I, 19, 20. pter quod ait Apostolus : In ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare, et per ipsum reconciliare omnia, pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in cœlis sunt, sive quæ in terris. Hæc quoque justitia et pax osculantur se mutuo in nobis per Christum redemptis, quoniam justificationem nobis per Christum collatam, sequitur statim in nobis pax qua Deo pacificamur.

12 (12) *Veritas,* id est Christus Dei Filius
Joann. XIV, 6. incarnatus : qui de se ipso loquitur, Ego sum via, veritas, et vita ; *de terra orta est,* id est, de utero Virginis gloriosæ carnem assumpsit, et nascendo processit : sicut de hac terra, videlicet sancta Maria, per
Is. XLV, 8. Isaiam affectuosissime dicitur, Aperiatur terra, et germinet Salvatorem. *Et justitia de cœlo prospexit :* id est, æquitas Dei, seu Deus justus hunc Christi ortum approbavit, gratumque habuit, atque per eum genus humanum redemit. Moraliter vero, veritas de terra oritur, dum cor peccatoris rebus terrenis involutum, proprias culpas integre confitetur ; dumque Deus omnipotens peccatorem confitentem statim justificat, justitia de cœlo mox prospicit.
I Joann. I, 9. Unde Joannes ait : Si confiteamur peccata nostra, fidelis et justus est, ut remittat nobis peccata, et emundet nos ab omni iniquitate. Convenienter autem Virgo Mater designatur per terram. Nam ut devotissimus ait Bernardus, Quemadmodum campus seu terra sine omni humano floret adminiculo, non seminatus ab aliquo, non defossus sarculo ; sic Virginis venter floruit, sic inviolata, casta, integra Mariæ viscera, æterni viroris florem protulerunt, cujus pulchritudo et gloria nunquam marcescit.

Sed ne alicui impossibile videatur, quod Virgo generet Christum, ostendit modum generationis istius, videlicet quod non sit humana virtute, sed potestate divina.

13 (13) *Etenim Dominus,* scilicet Trinitas Deus, cujus opera sunt indivisa, *dabit benignitatem,* id est gratiæ misericordissimam affluentiam, dando per Spiritum Sanctum

A Virgini præelectæ fecunditatem supernaturalem, et plenitudinem gratiarum : prout Gabriel declaravit, dum Virgini huic locutus est : Ave, inquiens, gratia plena ; Dominus tecum. Luc. I, 28. *Et terra nostra,* id est Virgo Maria, nostra salvatrix, mater et advocata, *dabit fructum suum,* Christum gignendo : sicut de ipsa superius dictum est, Terra dedit fructum suum. Ps. LXVI, 7. De quo fructu ait ad eam S. Elisabeth : Benedictus fructus ventris tui. Luc. I, 42. — Spiritualiter Dominus dat benignitatem, dum corda nostra implet per B gratiam, nostrasque preces exaudit, peccatorem gratis justificat, impium prævenit, justum conservat, proficientemque perficit. Et terra nostra dat fructum suum, dum corpus nostrum obedit spiritui, et in piis exercitiis occupatur; quando implemus illud Apostoli : Obsecro vos, ut exhibeatis Rom. XII, 1. corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem.

14 (14) *Justitia ante eum ambulabit :* id est, justa doctrina et conversatio sancta Christum in omnibus anteibit, ita quod C de corde ac ore ipsius nihil nisi justum et sanctum procedet. Cœpit enim Jesus facere et docere, Act. I, 1. haud dubium quin justa et vera. Unde Ecclesiasticus ait : Ante omnia opera verbum verax præcedat te, et ante Eccli. XXXVII, 20. omnem actum consilium stabile. *Et ponet in via gressus suos :* id est, ipse Christus opere adimplebit quod docebit. In via enim gressus suos doctor ponit, dum doctrinam, quæ est via ad vitam æternam, quam aliis proponit, ipse bene operando veram esse ostendit. Alii ita exponunt : Justitia, id D est Joannes Baptista, ante eum ambulabit, quoniam Christi præcursor exstiterat ; et ponet in via gressus suos, quia implevit quod docuit. Sed quod Joannes Baptista appelletur justitia, non invenio in Scriptura canonica : quod tamen de Christo reperio scriptum in Isaia, ubi de Christo ait Pater æternus : Prope est salus mea ut veniat, et justitia mea ut reveletur. Is. LVI, 1. — Moraliter, *Justitia ante eum ambulabit :* id est, justitia hominis in confessione et pœnitentia culpæ consistens, adventum Christi

ad animam hominis talis præcedet. Prima namque justitia hominis est, de malo pœnitere : et hæc præcurrit et præparat viam adventui Christi in animam. *Et* tunc Christus *ponet in via* sic sibi parata *gressus suos,* dando homini gratiam christiformiter conversandi. Sed quoniam tota nostra justitia originaliter Dei donum est, nec posset esse in homine vera justitia, scilicet meritoria et infusa, nisi Deo eum præveniente, fidem gratiamque præstando : idcirco non videtur proprie dictum, quod justitia hominis præcedit Christi spiritualem adventum ; imo per ejus adventum peccator justificatur. Aptior ergo apparet expositio prima.

Postremo, quis intellectus concipere, quæ lingua exprimere possit dignitatem ac laudem psalmi præsentis ? in quo primo Dei beneficia devotissime recoluntur, deinde oratio efficacissima introducitur, scilicet *Converte nos, Deus salutaris noster.* Et merito versus iste contra noctis insidias, dæmonum tenebras, et hominis infinitas indigentias de sero ante Completorium dicitur, quatenus diurno jam lumine recedente, mens ipsa ad Deum conversa, luce gratiæ perfundatur, atque ab omnibus sensibilibus rebus abstracta, intelligibili, incommutabili, summoque bono firmiter immergatur. Et ne tanta nobis gratia denegetur propter nostra delicta, convenientissime superadditur, *et averte iram tuam a nobis.* Hunc itaque versum, præsertim in Completorio, cum vehementi affectu et cordis sinceritate dicamus. In versibus quoque sequentibus spes consequendi misericordiam inflammatur, omnisque pusillanimitas ac diffidentia penitus eradicantur. Sed et versiculus iste, *Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam,* nonne sententiosa dulcedine ac dulci sententia omnem carnalium rerum suavitatem excedit ?

Præterea tres primos versiculos hujus psalmi, quidam ad litteram exponunt de terra Judææ, et populo Judæorum a captivitate Babylonica redeunte. Verumtamen melius arbitror, ut totus psalmus de Christo exponatur, et spirituali liberatione Ecclesiæ, secundum sensum inductum, quatenus totus sensus sit sibi connexus et consonus. Versiculum insuper illum, *Misericordia et veritas obviaverunt sibi,* S. Bernardus profundissime atque pulcherrime in quodam sermone pertractat : in quo sic eum exponit, quod circa mysterium redemptionis humanæ videbantur quodammodo sibi invicem contradicere misericordia Dei et veritas : quoniam misericordia exigebat miserum liberari, veritas autem dictabat reum damnari. Sed in hac obviatione *justitia et pax osculatæ sunt,* quia miser redemptus est, et culpa ejus impunita non fuit. Hanc vero expositionem, quoniam satis communis et prolixa est, derelinquo. (vers. 11.)

PRECATIO.

Supplices, Domine Deus, clementiam tuam exoramus ; remitte iniquitatem plebis tuæ, averte a nobis iram indignationis tuæ, vivifica nos pia actione, potenti dextera tua : ut plebs tua lætetur in te pace præsenti et sempiterna.

ARTICULUS LX

ELUCIDATIO DE CHRISTO PSALMI OCTOGESIMI QUINTI : INCLINA, DOMINE, AUREM TUAM.

1 Titulus psalmi est : *Oratio David*, id est A Christi, secundum Hieronymum, in cujus scilicet persona David hic loquitur. Secundum alios, psalmus iste partim convenit Christo, et partim membris ipsius. Secundum quosdam vero, ad litteram de David exponitur.

Christus itaque secundum quod homo, et passioni jam proximus, ait ad Deum Patrem, seu totam superbeatissimam Trinitatem : 1 *Inclina, Domine, aurem tuam*, id est, pietatem tuam paternam ex- B tende ad me, *et exaudi me*, dando quod postulo. Loquitur hic Propheta de Deo, quasi de homine, qui dum oratur, primo aurem suam inclinat ad deprecantem, deinde eum exaudit. *Quoniam inops et pauper sum ego*. Christus inops, id est sine ope alterius erat, præsertim in passione, secundum Is. LXIII, 5. quod Isaias contestatur : Circumspexi, et non erat auxiliator. Erat etiam pauper, sic- II Cor. VIII, 9. ut de eo ait Apostolus : Quum dives esset, propter nos pauper factus est.

2 2 *Custodi animam meam*, id est, vitam C meam corporalem conserva, ne a Judæis, Herode, aut aliunde occidar ante tempus passioni præordinatum. Hoc Christus petere potuit, quando quærebant eum Judæi Luc. IV, 29. præcipitare et lapidare. Non autem orabat Joann. X, 31; XI, 8. Christus custodiri a ruina peccati, quoniam comprehensor erat, et confirmatus in bono. *Quoniam sanctus sum*. Hic Christus meritum suum allegat, cur dignus sit exaudiri : Quoniam, inquit, sanctus sum. Christus enim ut Deus, essentialiter sanctus est, et sanctitas infinita ; in quantum vero D est homo, omnium creaturarum sanctitatem solus excedit : propter quod, Sanctus Dan. IX, 24. Sanctorum vocatur a Daniele : Ungatur Sanctus Sanctorum. Unde et inimicus ejus diabolus compulsus est dicere : Scio quia Marc. I, 24. sis Sanctus Dei. *Salvum fac servum tuum*, id est me Christum, qui propter homines redimendos formam servi accepi : de quo Philipp. II, 7. tu dicis, Ecce servus meus, suscipiam Is. XLII, 1. eum ; et qui ad te ait, Hæc dicit Dominus, Ibid. XLIX, 5. formans me ex utero servum sibi, ut reducam Jacob ad eum. Itaque, Salvum fac servum tuum, o *Deus meus*, qui es omnium Deus generaliter, sed meus Deus summe et specialiter, sicut quem incomparabiliter colo et diligo, et a quo incomparabiliter electus atque dilectus sum ; *sperantem in te*, id est in tua virtute et bonitate. Christus namque, quamvis spem (quæ est theologica virtus) non habuit, nihilo minus in quantum homo passibilis, speravit in Deo per quamdam fiducialem confidentiam, qua exspectavit ab eo adipisci omne bonum quod concupivit. Petit autem Christus salvari a Deo, non utique a peccato, a morte perpetua, quoniam peccatum non habuit ; sed a passibilitate corporis, a rabie Judæorum, a corporis morte per resurrectionem beatam, sicut superius de eo inductum est, Salva me ex ore leo- Ps. XXI, 22. nis, etc. Unde et ipse ait : Pater, salvifica Joann. XII, 27. me ex hac hora.

3 *Miserere mei, Domine* Pater, liberan- 3 do me a præsentis vitæ pœnis atque miseriis, *quoniam ad te clamavi* corde ardenti seu voce sublimi, *tota die*, id est cunctis diebus quibus vixi in mundo. Christus namque, etiam ut homo, semper in actu divinæ contemplationis dilectionisque fuit : et ita indesinenter oravit, quum oratio (secundum Damascenum) sit ascensus mentis in Deum, nec cesset orare, qui non cessat laudabiliter agere. Oravit ergo Salvator ju-

giter, et præsertim pro humana salute. A
4 *Lætifica animam servi tui,* lætitia acci-
dentalis præmii. Anima namque Christi
incessabiliter erat in gaudio beatificæ frui-
tionis ; sed animam suam, quæ tristis erat
Marc. XIV, 34. in passione, ita ut diceret, Tristis est ani-
ma mea usque ad mortem, petit lætifica-
ri in resurrectione de corporis sui glori-
ficatione, patrum in limbo exsistentium
eductione, omnium electorum salute seu
Rom. IV, 25. justificatione. Mortuus est enim propter
delicta nostra, et resurrexit propter justi-
ficationem nostram, secundum Apostolum. B
*Quoniam ad te, Domine, animam meam
levavi,* contemplando, seu intente orando.
5 (4) *Quoniam tu, Domine,* Deus Pater,
seu Trinitas benedicta, es *suavis et mitis.*
Deus vere, proprie et naturaliter, imo su-
peressentialiter incircumscriptibiliterque
suavis est ; et ipsa divina essentia est dul-
cedo fontana, viva, simplex et infinita,
omnem sensum exsuperans, quantum ad
suam plenitudinem, omni menti creatæ
ignota et inexperta, a qua fluit omnis sua-
vitas, omnis consonantia, omnis fragran- C
tia. Mititas vero seu mansuetudo, Deo non
competit proprie, sicut nec ceteræ virtu-
tes morales, circa passionum moderatio-
nem versantes : sed sicut Deo adscribitur
ira, non propter veritatem affectus, sed
propter similitudinem effectus ; sic miti-
tas, quæ proprie appellatur virtus moralis,
passionem iræ refrenans, Deo adscribitur
transumptive, videlicet quia justam vindi-
ctam relaxat. Itaque Deus suavis est ju-
stis, ipsum pure et amorose contemplanti-
bus, in quorum affectu divinæ dulcedinis D
degustatio, omnem mundanæ delectationis
fallaciam facit odibilem. Mitis quoque est
Deus peccatoribus ad ipsum toto corde re-
deuntibus, quoniam talibus, per modum
hominis mansueti, cito omnem ultionem
Jer. III, 1, 12. indulget, quemadmodum Jeremias ait : Re-
vertere ad me, et non avertam faciem
meam. *Et multæ misericordiæ omnibus in-
vocantibus te :* id est, multum misericors
es, multiplicemque pietatis effectum im-
pendis cunctis te intime deprecantibus :

sicut habetur, Pius et misericors est Deus, *Eccli.* II, 13
et remittit in tempore tribulationis pecca-
ta, et protector est omnibus exquirentibus
se in veritate ; ibidemque, Quis invocavit *Ibid.* 12.
illum, et despexit eum ?
(5) *Auribus percipe, Domine, orationem* 6
meam. Superius dixit singulariter, Inclina,
Domine, aurem tuam : et ibi per aurem,
intellecta est misericordia Creatoris ; nunc
vero pluraliter, Auribus percipe. Quid er-
go modo per aures Dei, nisi misericordia
et scientia ejus, intelligendum videtur ?
Per misericordiam siquidem Deus exaudit,
per scientiam vero omnia audit. Interdum
autem per aures Dei non designantur mi-
sericordia et scientia, sed scientia et justi-
tia, sicut dum Dominus ait : Superbia tua *Is.* XXXVII,
ascendit in aures meas, videlicet ut eam 29.
juste ulciscar. His igitur auribus percipe,
Domine, orationem meam, ut eam tibimet-
ipsi tenaciter imprimas, non obliviscendo
ipsius, id est non tardando ejus effectum
seu exauditionem. Ideo subditur : *et inten-
de voci deprecationis meæ,* id est, oratio-
nem meam vocalem diligenter ac pie ad-
verte. (6) *In die tribulationis meæ,* id est 7
tempore persecutionis et passionis, *clama-
vi ad te,* dicendo : Pater, si fieri potest, *Matth.*
transeat a me calix iste ; et, Pater, ignosce XXVI, 39. *Luc.* XXIII,
illis ; et, In manus tuas commendo spiri- 34.
tum meum. Fiducialiter autem et secure *Ps.* XXX, 6.
te deprecatus sum, *quia exaudisti me* sem-
per in omnibus ; et ego ipse dixi : Pater, *Joann.* XI,
gratias ago tibi, quoniam audisti me. Ego 41. 42.
autem sciebam quoniam semper me audis.
(7) *Non est similis tui in diis, Domine :* 8
quoniam omnes deos, qui vel mendaciter
dii appellantur et veraciter dæmones sunt,
vel gratiam divinitatis excellenter parti-
cipant, per quam efficiuntur divinæ con- II *Petr.* I, 4.
sortes naturæ, et dii dicuntur per parti-
cipationem, tu, summe veraxque Deus, in
infinitum excellis : sicut et Moyses loqui-
tur : Quis similis tui in fortibus, Domine? *Exod.* XV,
quis similis tui, magnificus in sanctitate, 11.
terribilis atque laudabilis, et faciens mi-
rabilia ? Sophonias quoque protestatur :
Horribilis Dominus, et attenuabit omnes *Soph.* II, 11.

deos terræ. *Et non est secundum opera* A
tua, id est, non invenitur qui tibi similia
possit efficere. Multa namque sunt opera
tibi propria, quæ nulli creaturæ conveni-
unt, sicut creatio, justificatio, felicitatio,
cordium perscrutatio, futurorum pure con-
tingentium certa prænotio, transsubstan-
tiatio, miraculorum operatio. De talibus
Joann. v. 17. operibus Christus præcipue ait : Pater
meus usque-modo operatur, et ego operor.

9 8 *Omnes gentes quascumque fecisti, ve-*
nient et adorabunt coram te, Domine. Hæc
est prophetia de gentium illuminatione et B
vocatione ad fidem : estque distributio
ista intelligenda sicut et illa qua dictum
Gen. XXII, 18. est Abrahæ, In semine tuo benedicentur
omnes familiæ terræ ; et qua ait Virgo
Luc. I, 48. Christifera, Beatam me dicent omnes ge-
nerationes. Non enim est in istis distribu-
tio pro singulis generum, sed pro generi-
bus singulorum. Est igitur sensus : *Omnes*
gentes quascumque fecisti, id est quidam
de omni genere hominum a te creatorum,
venient ad fidem, *et adorabunt coram te,*
Domine, qui omnia cernis. Adorabunt au- C
tem te Deum in spiritu et veritate, sicut
Soph. III, 9. apud Sophoniam prædixisti : Quia tunc
reddam populis labium electum, ut invo-
cent omnes nomen Domini, et serviant ei
Is. XLIX, 22. humero uno ; et alibi : Ecce levo ad gen-
tes manum meam, et exaltabo ad populos
signum meum. Quæ omnia apud Danielem
Dan. VII, 14. clare tanguntur his verbis : Omnes popu-
li, tribus et linguæ servient ei. *Et glorifi-*
cabunt nomen tuum, id est, te gloriosum
esse verbis pronuntiabunt, et opere de-
monstrabunt, sicut per Isaiam pulchre in- D
Is. XXIV, 15, 16. ducitur : In doctrinis glorificate Domi-
num, in insulis maris nomen Domini Dei
Israel. A finibus terræ laudes audivimus,
gloriam Justi, scilicet Christi.

10 9 *Quoniam magnus es tu :* juxta illud :
Judith XVI, 16. Adonai Domine, magnus es tu, et præcla-
rus in virtute. Denique tam magnus es, ut
Ps. CXLIV, 3. magnitudinis tuæ nullus sit finis. *Et fa-*
ciens mirabilia in cœlo et in terra. *Tu es*
Deut. XXXII, 39. *Deus solus :* qui locutus es, Videte quia
ego sim solus, et non sit alius Deus præter
me ; et rursus, Ego sum Dominus faciens *Is.* XLIV, 24.
omnia, extendens cœlos solus, stabiliens
terram, et nullus mecum. Sumitur autem
Deus in his locis absolute, et pro Deo Tri-
nitate. Unde Apostolus ait : Unus Deus, *Ephes.* IV, 5.
una fides, unum Baptisma ; et iterum :
Etsi sint qui dicantur dii et domini, nobis *I Cor.* VIII, 5, 6.
tamen unus Deus est ex quo omnia, et
unus Dominus per quem omnia.

10 *Deduc me, Domine, in via tua.* Se- 11
cundum expositores, Christus hunc ver-
sum dicit, non pro se ipso, sed pro corpo-
re suo mystico : secundum quem modum
ait apud Zachariam, Qui tetigerit vos, tan- *Zach.* II, 8.
get pupillam oculi mei ; et in Actibus, Sau- *Act.* IX, 4.
le, Saule, quid me persequeris ? Potest
tamen hic versus de Christo exponi hoc
modo : Deduc me, Domine, in via tua. Via
Dei fuit, qua anima Christi in limbum pa-
trum descendit, atque post resurrectionem
in cœlos conscendit : et in hac via petiit
Christus a Deo deduci, sicut et Sancti in
patria orant in corpore glorificari. Omne
etenim bonum futurum, nondum adeptum,
quod licite desideratur, licenter oratur,
secundum Augustinum. *Et ingrediar* in
regnum cœlorum usque ad dexteram tu-
am, *in veritate tua,* id est, quemadmodum
per sanctos Prophetas veraciter promisisti.
Scriptum est enim : Adspiciebam in visio- *Dan.* VII, 13, 14.
ne noctis, et ecce in nubibus cœli quasi
Filius hominis veniebat, et usque ad Anti-
quum dierum, id est Deum æternum, per-
venit ; et in conspectu ejus obtulerunt
eum, et dedit ei potestatem et honorem et
regnum. *Lætetur cor meum, ut timeat no-*
men tuum timore filiali ac casto. Hoc Chri-
stus dicit, non orando ut sic sit, sed cor-
dialiter exsultando quia sic est, sicut et
Sancti in patria dicunt illud in Apocaly-
psi : Gaudeamus et exsultemus, et demus *Apoc.* XIX, 7.
gloriam Deo. Timuit autem Christus ut ho-
mo Deum timore casto, illo præcipue qui
est unum septem donorum Spiritus San-
cti, secundum quod scriptum est : Reple- *Is.* XI, 3.
bit eum spiritus timoris Domini.

11 *Confitebor tibi, Domine Deus meus,* 12
id est, laudabo te, *in toto corde meo,* id

est integro, non diviso, nec vago affectu A
et intellectu. Hoc Christo perfectissime
competit, quoniam indesinenter tota anima,
tota virtute, tota mente ferebatur in
Deum, sicut et Sancti in patria, nec erat
cor suum per evagationem aut inordinatum
amorem divisum. Hoc modo confessus
est Christus Deo, ex toto corde ipsum
laudando, prout de ipso in Evangelio
Luc. x, 21: scriptum est : Exsultavit Jesus in Spiritu
Matth. xi, 25. Sancto, et dixit : Confiteor tibi, Pater, Domine
cœli et terræ, quia abscondisti hæc
a sapientibus et prudentibus, et revelasti B
ea parvulis. Et alibi Christus Patri confitetur
Joann. xvii, 11, 25. confessione laudis, dum eum justum
Ibid. 17. et sanctum appellat, eique ait : Sermo tuus
veritas est. *Et glorificabo nomen tuum in
æternum* verbis et factis, per me ipsum
et ministros, qui per meam doctrinam et
gratiam ad te glorificandum inducuntur.
Ibid. viii, 50, 49. Unde ait Salvator : Ego non quæro gloriam
meam, sed honorifico Patrem meum.

13 12 *Quia misericordia tua magna est
super me,* id est super naturam meam humanam
quam assumpsi. Misericordia Dei C
super illum esse asseritur, qui misericordiam
consequitur. Multiplex autem est misericordiæ
Dei effectus, et secundum hoc
diversimode dicitur misericordia Dei esse
super homines magna. Unus namque effectus
misericordiæ Dei est, peccata dimittere.
Alius, gratiam conversionis infundere
: sicque misericordia Dei magna est
super peccatores pœnitentes et conversos.
Propter quod in libro Esdræ ait Scriptura :
*peccatores IV Esdr. viii, 31. Tu, Deus, propter nos miseros * misericors
appellaris. Alter effectus misericordiæ Dei D
est, hominem per gratiam prævenire, atque
in innocentia sine peccato custodire :
et ita misericordia Dei magna et incomparabiliter
magna in Christo est, quoniam
sola gratia natura ejus humana est Dei
Verbo unita, a principio suæ creationis
beata fruitione dotata, confirmata in bono,
et præservata ab omni malo : et ideo
Ps. xx, 4. ante de eo dictum est Deo Patri, Prævenisti
eum in benedictionibus dulcedinis ; et
Joann. iii, 34. in Evangelio, Non ad mensuram dat Deus
Spiritum, scilicet homini Christo. *Et eruisti,*
in die resurrectionis, *animam meam
ex inferno inferiori,* id est ex limbo inferni
infra terram exsistenti. De quo limbo
Jacob in Genesi : Descendam, inquit, Gen. xxxvii, 35.
lugens ad filium meum in infernum ; Job
etiam : In profundissimum inferni descendent Job xvii, 16.
omnia mea : putasne ibi erit requies
mihi ? Ex hoc inferno eruit Deus
animam Christi tertia die, secundum quod
Christus superius dixit, Domine, eduxisti Ps. xxix, 4.
ab inferno animam meam ; et, Quoniam Ps. xv, 10.
non derelinques animam meam in inferno.

13) *Deus Trinitas, iniqui* Judæi *insurrexerunt* 14
super me, id est contra me ; *et
synagoga potentium,* id est principes sacerdotum,
Scribæ, Pharisæi, magistratusque
templi, *quæsierunt animam meam,* id
est vitam meam, ad occidendum : secundum
quod dicitur : Quærebant summi sacerdotes Marc. xiv, 1.
quomodo Jesum tenerent et occiderent.
Et Sapiens : Dixerunt impii apud Sap. ii, 1, 10, 12, 16, 13.
se, cogitantes non recte : Opprimamus virum
justum, quoniam contrarius est operibus
nostris, et gloriatur se Deum patrem
habere, et Filium Dei se nominat. *Et non
proposuerunt Deum * in conspectu suo,* id * alias te
est, divinum judicium non expaverunt in
tanto facinore : prout de quibusdam alio
loco dictum est, Everterunt sensum suum, Dan. xiii, 9.
ne recordarentur judiciorum justorum.

14 *Et tu, Domine Deus, miserator* in 15
opere, *et misericors* in natura, *patiens,*
longanimiter exspectando, juxta illud, Altissimus Eccli. v, 4.
est patiens redditor. Non tamen
convenit patientia proprie sumpta Deo,
sicut de mititate ostensum est, quoniam
patientia proprie est virtus moralis, passionem
tristitiæ reprimens. Dicitur ergo
Deus patiens propter similitudinem operis,
quoniam scilicet peccatorem longanimiter
præstolatur ad veniam. *Et multæ misericordiæ :*
sicut expositum est ; *et verax*
in verbis, factis atque promissis. (15) *Respice* 16
in me oculo pietatis paternæ, *et miserere
mei :* secundum sensum jam explanatum ;
da imperium tuum puero tuo, id
est, regnum militantis Ecclesiæ judicia-

riamque potestatem da mihi Christo Filio A tuo dilecto : quemadmodum alibi prædi-
1 Reg. II, 10. ctum est, Dominus dabit imperium regi suo, et sublimabit cornu Christi sui. Sed
Hebr. II, 8. quoniam omnis creatura subjecta est Christo, a suæ conceptionis maternæ exordio, quid nunc orat ut sibi detur imperium, nisi ut Deus Pater manifestet hominibus hoc imperium Christo esse collatum? Hoc
Joann. XVII, 1. enim Christus deprecatur, dicendo : Pater, clarifica Filium tuum, ut Filius tuus clarificet te. *Et salvum fac* a morte per resurrectionem, *filium ancillæ tuæ,* id est B
Luc. I, 38. me Christum natum Mariæ, quæ ait, Ecce ancilla Domini.

17 (16) *Fac mecum,* o Domine, Deus Pater, *signum in bonum,* id est, signum resurre-
Joann. XVII, 1. ctionis ostende in me ad clarificationem nominis mei per mundum, *ut videant qui oderunt me,* id est Judæi seu custodes se-
Matth. XXVIII, 4. pulcri, qui angelo viso territi ceciderunt, et facti sunt velut mortui : videant, inquam, per certa argumenta atque miracula me resurrexisse, *et confundantur* de suis peccatis, nunc per pœnitentiam, vel C postmodum per condemnationem. Quidam etenim Judæorum, per hæc signa et argumenta Jesum esse verum Christum per fidem viderunt post resurrectionem, qui
Joann. XIX, 15. ante clamaverunt : Tolle, tolle, crucifige eum. De ipsis namque Christus loquebatur : Quum exaltaveritis, inquiens, Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum. Joann. VIII, 28. Hoc signum quod Christus hic petit, est signum Jonæ prophetæ, quemadmodum in Evangelio dicit de Judæis Dominus Jesus : Generatio adultera et perversa signum quærit ; et signum non dabitur ei nisi signum Matth. XII, 39. Jonæ prophetæ, qui tertio die exivit de Jonæ II, 11. piscis ventre. Non ergo datum est Judæis signum descensionis de cruce quod petebant, dicentes, Si rex Israel est, et, Si hic est Christus Dei electus, descendat nunc Matth. XXVII, 42; Luc. XXIII, 35. de cruce, et credimus ei ; sed signum resurrectionis de monumento. De quo per Sophoniam loquitur Christus, Exspecta me Soph. III, 8. in die resurrectionis meæ in futurum ; de quo alibi ait sermo divinus, Vivificabit nos Osee VI, 3. post duos dies, in die tertia suscitabit nos. Potest quoque per hoc signum intelligi operatio miraculorum, per quod sancti Apostoli in Jerusalem primitus probaverunt Christum resuscitatum. Unde Petrus, claudo nato sanato, dixit Judæis : Deus patrum Act. III, 13. nostrorum glorificavit Filium suum Jesum. Itaque, Fac mecum signum in bonum, ut videant, etc., *quoniam tu, Domine, adjuvisti me,* cooperando mihi in omnibus, *et consolatus es me* in resurrectione, liberando me ab omni pœna et passibilitate.

ARTICULUS LXI

EXPLANATIO MORALIS EJUSDEM PSALMI OCTOGESIMI QUINTI DE QUOLIBET VERE FIDELI.

PORRO quum psalmus iste magna excellentia polleat (continet namque ardentissimas preces viri devoti, pulcherrimas laudes Dei, beneficiorumque divinorum gratam memoriam), ideo plenius pertractandus est, hortando magis quam exponendo : difficultatem enim non habet in sensu ; et si aliqua in eo difficultas consistat, ex præcedenti expositione eluces- D cit. In primis ergo pensandum, quod licet homo Dominum orans, misericordiæ ejus debeat præcipue inniti, dicendo cum publicano, Deus, propitius esto mihi pecca- Luc. XVIII, 13. tori : nam et alibi scriptum est, Non te Eccli. VII, 5. justifices coram Deo ; unde et sanctus Job asserit, Si justificare me voluero, os meum Job IX, 20. condemnabit me : nihilo minus potest homo interdum in oratione aliqua opera sua

bona commemorare, non ea sibi ipsi con-
tumaciter, sed Deo humiliter attribuendo,
quatenus majorem exauditionis fiduciam
inde concipiat. Sic enim Ezechias orans,
IV *Reg.* XX, 3; *Is.* XXXVIII, 3. locutus est : Obsecro, Domine, memento
quomodo ambulaverim coram te in veri-
tate et corde perfecto. Judith quoque :
Judith VI, 15. Domine, Deus cœli et terræ, intuere su-
perbiam eorum, et respice ad nostram
humilitatem, et faciem sanctorum tuorum
attende. Sed et sancta ac venerabilis Es-
Esther XIV, 3, 16, 18. ther Deum ita precatur : Domine mi rex, ad-
juva me solitariam, cujus præter te nullus
alius auxiliator est. Tu scis necessitatem
meam, quod abominer signum superbiæ et
gloriæ meæ, quod est super caput meum,
quasi pannum menstruatæ, et non portem
illud in diebus silentii mei, et quod nun-
quam lætata sit ancilla tua, ex quo trans-
lata sum huc. O quam vere sublimis per-
fectio ! Ecce ex humili statu facta erat
imperatrix, et conjux potentissimi illius
Ibid. I, 1. regis Assueri, qui regnavit super centum
viginti septem provincias : et quum esset
in tanta majestate, honore et gloria, nun-
quam maculavit animam ejus ambitio,
nunquam inaniter est lætata, nunquam re-
gis incircumcisi adamavit cubile. Quid ad
hæc nos barbati dicemus ?

Simili itaque modo in psalmo præsenti
homo devotus multas causas allegat, cur
deceat se exaudiri a Deo, quarum quædam
sumuntur ex parte sui, quædam vero ex
parte Dei. Earum autem quæ sumuntur ex
parte sui, quædam pertinent ad suæ im-
perfectionis confessionem, quædam vero
ad suam perfectionem. Primo igitur alle-
gat causas ex parte sui, quarum prima est
propria indigentia et paupertas, de qua
1 modo fatetur : *Inclina, Domine, aurem
tuam, et exaudi me, quoniam inops et pau-
per sum ego.* Tanquam dicat : Tu, Deus,
Ephes. II, 4. qui dives es in misericordia, cujus manus
Is. LIX, 1. *Ps.* XCIV, 4. non est abbreviata, in cujus manu sunt
omnia, in quo sunt infinitæ divitiæ, ex-
audi me egenum et pauperem. Decet enim
liberalem et divitem Dominum, pauperem
famulum exaudire, sicut tu ipse apud Pro-
A phetam testatus es : Ego Dominus exau- *Is.* XLI, 17.
diam egenum et pauperem ; non derelin-
quam eos. Dicit autem, Inclina, Domine,
aurem tuam : non quod in incircumscripto
ac simplici Deo sint aures corporeæ aut
inclinatio motus localis ; sed secundum
sensum præhabitum.

Secunda ratio exauditionis ex parte ho-
minis, est bonitas vitæ : et istam allegat,
subjungens, *Custodi animam meam* ab 2
omni tentationis et adversitatis periculo,
quoniam sanctus sum, id est mundus et
B innocens. Sanctitas enim (secundum Dio-
nysium) est munditia, ab omni impuritate
sejuncta. Sed quis viator audeat hoc dice-
re, quum asserat Salomon : Quis potest *Prov.* XX, 9.
dicere, Mundum est cor meum, purus sum
a peccato ? Job quoque : Etiam, inquit, si *Job* IX, 21.
simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima
mea. Et S. Joannes protestatur : Si dixe- I *Joann.* I, 8.
rimus quia peccatum non habemus, nos
ipsos seducimus, et veritas in nobis non
est. Videturque prorsus periculosum ho-
mini, dicere coram Deo, Sanctus sum, in
C cujus conspectu cœli mundi non sunt : *Job* XV, 15.
præsertim quum omnes nostræ justitiæ *Is.* LXIV, 6.
sint tanquam pannus menstruatæ, secun-
dum Isaiam ; et teste Scriptura, Nescit ho- *Eccle.* IX, 1.
mo an sit dignus amore vel odio.

Hucusque argumentatus sum, quod non
sit tutum dicere coram Deo, Custodi ani-
mam meam, quoniam sanctus sum. Nunc
ex Scriptura argumentandum est ad par-
tem oppositam, quatenus tandem rationa-
bile medium inveniamus et solutionem
condignam. Ecce Scriptura testante, in Con-
D fessione omnia dimittuntur ; in Baptismo
quoque omnia vitia lavantur. Adultus ergo
baptizatus, secure atque verissime dicit,
Sanctus sum : imo nisi hoc putet, gratiæ
Baptismatis derogat, et christianus non est.
Similiter in professione vitæ monasticæ et
passione martyrii pro Christo, omnia in-
dulgentur peccata, sanctificaturque homo.
Et qui ex contritione et bono proposito
confitetur, fiducialiter credere potest se
esse ab omni peccato mortali immunem.
Denique Paulus apostolus se ipsum et Co-

apostolos suos non solum sanctos, sed et sanctissimos et Prophetis sublimiores esse demonstrat, dicendo : Nos ipsi qui primitias Spiritus accepimus. Quid enim est dicere, Primitias Spiritus accepimus, nisi, Primas seu summas gratias Spiritus Sancti adepti sumus ? Jeremias etiam in principio libri visionum suarum fatetur se sanctificatum in utero.

Rom. VIII, 23.

Jer. I, 5.

Et respondendum, quod de eadem re diversa proferuntur judicia secundum considerationes diversas : quemadmodum Christus ait, Neque me scitis, neque Patrem meum; et tamen alibi dicit eisdem, Et me scitis, et unde sim scitis. Similiter Job, qui sicut nunc allegatum est, dicit, Etiamsi simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea ; idem ipse loquitur : Donec deficiam, non recedam ab innocentia mea ; justificationem meam quam cœpi tenere, non deseram. In quibus utique verbis testatur se ipsum innocentem esse, justum, constantem et perseverantem. Sed parum est hoc : addit namque, Neque reprehendit me cor meum in omni vita mea. Hoc Paulus dicere non potuit, qui licet veraciter dixerat, Nihil mihi conscius sum, quantum ad hoc quod de præteritis doluit, et a futuris abstinere peccatis proposuit : reprehendit tamen eum cor suum in multis, propter quod dixit, Non sum dignus vocari Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei; et rursus, Venit Jesus peccatores salvos facere, quorum primus ego sum. Non tamen præfero sanctum Job Paulo ; imo secure præfero Paulum illi.

Joann. VIII, 19.
Ibid. VII, 28.
Job IX, 21.
Ibid. XXVII, 5, 6.
Ibid. 6.
I *Cor.* IV, 4.
Ibid. XV, 9.
I *Tim.* I, 15.

Dicendum ergo, quod nemo dicere potest se sanctum esse simpliciter et absolute, videlicet quasi nullo peccato obnoxius sit : quoniam ut alibi scriptum est, Nemo mundus a sorde, nec infans cujus est unius diei vita super terram : ad minus enim originali peccato fuit obnoxius. Potest tamen homo ad punctum omni peccato carere, quantum ad maculam culpæ et pœnæ reatum : ut patet de evolantibus, qui sine dilatione regnum ingrediuntur cœleste. Sed non potest homo diu in hac vita sine venialibus vivere : quoniam scriptum est, Justus septies in die cadit; et Job dicit, Quid est homo ut immaculatus sit, et justus appareat natus de muliere ? Dicitur autem viator sanctus, secundum exigentiam et possibilitatem vitæ præsentis, quoniam a mortalibus sollicite abstinet, venialia deflet, in gratia Dei et sancto ejus amore quotidie crescere studet : sicque se ipsum sanctum sine periculo profitetur, qui integro proposito deservire Domino nititur, proponens incessanter proficere, quotidiana mala deplangere, atque in his se ipsum quotidie pro posse exercens.

Job XIV, 4, 5 juxta LXX.
Prov. XXIV, 16.
Job XV, 14.

Dicere ergo, Custodi animam meam, quoniam sanctus sum : non est sermo elati, neque præsumptio hominis vani, sed vox Domino non ingrati, qui sanctitatem suam non suo labori aut viribus, sed gratiæ et misericordiæ Salvatoris cordialiter tribuit. Quod autem Salomon ait, Nescit homo an sit dignus amore an odio, non ideo dictum videtur, quasi nullus ex speciali gratiæ dono hoc sciat : imo multi ex revelatione divina cognoverunt se esse prædestinatos ; multi quoque sciunt se esse in gratia, in quorum persona dicit Apostolus : Ipse spiritus reddit testimonium spiritui nostro, quod filii Dei sumus ; et denuo : Nos non spiritum hujus mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis. Verum est tamen, quod homo certitudinaliter scire non valet an sit in gratia gratum faciente, sine speciali instinctu Spiritus Sancti seu revelatione divina : idcirco, secundum communem legem loquendo, nescit homo an sit dignus amore an odio. Ex his (ut reor) multa divinæ Scripturæ eloquia, quæ prima fronte dissonare videntur, concordari faciliter possunt. Quod autem non dicat se homo pius sanctum ex elatione, hinc constat, quod in præcedenti versu se inopem pauperemque vocavit ; et nunc se confidere dicit, non in se ipso seu meritis propriis, sed subjungit : *salvum fac servum tuum, Deus meus, sperantem in te.*

Eccle. IX, 1.
Rom. VIII, 16.
I *Cor.* II, 12.
Eccle. IX, 1.

Tertia causa, quam allegat pro sua ex-
auditione, est perseverantia in orando.
Oportet namque instanter orare, juxta illud
I Thess. v, 17. Apostoli : Sine intermissione orate. Ideo
3 subditur : *Miserere mei, Domine,* culpas
delendo, pœnas laxando, gratias multipli-
cando, *quoniam ad te clamavi tota die*
naturali (qui tempus nocturnum includit),
id est singulis horis diei ad orandum de-
4 putatis aut debitis. *Lætifica animam servi*
tui, id est, animæ meæ infunde consola-
tionem internam de remissione peccato-
rum, de infusione divinorum charisma-
tum, de contemplatione et spe futurorum
bonorum. Lætifica animam servi tui, ut
II Cor. ix, 7. tibi læto corde deserviam, quoniam hila-
rem datorem tu diligis : omnem inordina-
tum mœrorem expelle a me, fac me omni
profectui proximorum congaudere, de om-
ni bono eventu lætari. *Quoniam ad te,*
Domine, animam meam levavi per fidem,
spem et caritatem, te summum bonum con-
templando, exspectando ac diligendo, te-
7 que devote invocando. *In die tribulationis*
meæ, dum vel a carnis concupiscentiis
stimulor, aut a passionibus animæ pul-
sor, vel a dæmonibus tentor, aut a mun-
do affligor, aut corpore infirmor, *clamavi*
ad te pro succursu et adsistentia gratiæ
tuæ piissimæ, sicut tu ipse alibi admo-
Ps. xlix, 15. nes : Invoca me in die tribulationis, eruam
Cf. Is. xliii, 11. te, et honorificabis me ; et rursus : Sa-
lus populi ego sum ; de quacumque tri-
bulatione clamaverint ad me, exaudiam
eos. Ideo autem invocavi te, *quia exau-*
disti me : id est, quoniam expertus sum
prius me exauditum esse a te, ideo nunc
fiduciam habui te invocandi, teque in-
vocavi.

11 *Deduc me, Domine,* per gratiam tuam
angelicamque custodiam, *in via tua,* id est
in lege divina, per quam itur ad te, quate-
nus illam sine offensione custodiam, digne
et sancte ambulando in tua præsentia ; *et*
ingrediar in veritate tua, id est, in hac vi-
ta degam, et ad futuram vitam deambulem
in veritate tuæ doctrinæ, illi credendo et
obediendo, in veritate tuæ justitiæ, illam

A sequendo : ut impleatur in me, o Domine
Christe, quod tu pro electis orasti, Pater, Joann. xvii, 17.
sanctifica eos in veritate : nec in illorum
societate inveniar, de quibus apud Jere-
miam dicitur, Vere mendacium possede- Jer. xvi, 19.
runt patres nostri, vanitatem quæ eis non
profuit. *Lætetur cor meum, ut timeat no-*
men tuum, id est, cum interiori delectati-
one te timeat sancto et casto timore, qui
ex amore procedit. Quum enim timere
Deum sit actus virtuosus, delectabiliter fi-
eri debet, quoniam signum virtutis est de-
B lectatio operationi annexa. Porro quam
necessarius ad salutem sit timor Domini,
Moyses ostendit, populo Israelitico loquens :
Nisi timueris nomen Domini gloriosum at- Deut.
que terribile, augebit plagas tuas ; et sicut xxviii, 58, 59. 63.
ante lætabatur super vos benefaciens vo-
bis, sic nunc lætabitur vos disperdens at-
que subvertens. Dominus quoque per Ma-
lachiam ait : Filius honorat patrem suum, Malach. i, 6.
et servus timet dominum suum. Si ergo
pater ego sum, ubi est honor meus ? et si
Dominus ego sum, ubi est timor meus ?
C Perfecti igitur timeant Deum timore filia-
li, ne ab ipso separentur aut eum offen-
dant. De hoc nempe timore ait Scriptura :
Ecce timor Domini, ipsa est sapientia. Hic Job xxviii, 28.
enim timor vere jucundus est, sicut in
Ecclesiastico scriptum est : Nihil dulcius Eccli. xxiii, 37.
quam timere Deum. Imperfecti vero time-
ant Deum, vel potius nomen Domini, quo
Judex vocatur, timore partim servili et
partim filiali, quia de hoc metuendo no-
mine Domini scriptum est : Ecce nomen Is. xxx, 27.
Domini venit de longinquo ; ardens furor
D ejus et gravis ad portandum.

Confitebor tibi, Domine Deus meus, in 12
toto corde meo, confessione tuæ laudis et
meæ iniquitatis ; confitebor ad gloriam
tuam mea peccata et tua præconia. Ex in-
timis ergo præcordiis, et corde ad Deum
pure converso, confiteamur Domino suam
bonitatem et beneficia, nostramque pravi-
tatem et ingratitudines plurimas. *Et glori-*
ficabo nomen tuum in æternum, id est, tu-
am felicitatem et gloriam verbis fatebor, et
opere protestabor, jam per fidem incho-

ando, et demum in cœlo per speciem sine A
cessatione complendo. Sanctificatur, ma-
gnificatur, et glorificatur creatura a Crea-
tore, et econverso, sed dissimiliter valde.
Deus namque mentem creatam sanctificat
gratiam infundendo ; eamque magnificat
spiritualem profectum præstando ; glori-
ficat vero beatitudinem largiendo. Mens
autem creata Deum sanctificat, magnifi-
cat, glorificatque, non aliquid ei præstan-
do, sed ejus sanctitatem, dignitatem et
gloriam verbis et factis testando : quod
Luc. I, 74, 75. fit, dum ei in sanctitate et justitia servit, B
ejusque laudes jugiter resonat. In hac glo-
rificatione qua Deum glorificamus, con-
sistit nostra felicitas, quemadmodum ait
I *Reg.* II, 30. Altissimus, Quicumque glorificaverit me,
Prov. VIII, 17. glorificabo eum ; et rursus, Ego diligen-
tes me diligo.
13 Propterea autem hæc faciam, *Quia mi-
sericordia tua magna est super me*, id est,
quoniam multiplicem pietatis tuæ effe-
ctum mihi largitus es, mittendo Filium
tuum pro me, ejus passione me eruendo,
per patientiam tuam me longanimiter ex- C
spectando : ita quod *et eruisti animam
meam ex inferno inferiori*, id est de pec-
catis mortalibus, quorum demerito per-
venitur ad inferiorem infernum, in quo
reprobi demorantur, in æternum damnati.
Quadruplex autem ponitur infernus, vide-
licet : locus purgatorii (unde in Missis pro
defunctis cantatur : Libera animas fidelium
de pœnis inferni) ; secundus infernus, est
locus infantium non baptizatorum ; tertius
autem, limbus patrum, ad quem infernum
Christus descendit ; quartus, est locus re- D
proborum sine fine pereuntium. Creditur
quoque infernus esse sub terra, sicut et
purgatorium limbusque patrum. Infernus
vero reproborum in infimo loco est, in
Luc. XVI, 22. quo sepultus est dives, de quo Christus in
Evangelio loquitur.
14 *Deus, iniqui*, id est spiritus maligni, *in-
surrexerunt super me*, animam tentando ;
et synagoga potentium, id est congrega-
tio tyrannorum hominumque malorum,
quæsierunt animam meam malo exemplo
subvertere, a tuo itinere elongare, suis
perversitatibus conformare. *Respice in me*, 16
vulnera animæ meæ pie sanando, *et mise-
rere mei*, miserias meas tollendo. *Da im-
perium tuum*, id est, præceptum tuum
da mihi *puero tuo* implere et custodire :
quemadmodum in Evangelio dictum est,
Si vis ingredi ad vitam, serva mandata ; *Matth.* XIX, 17.
et salvum me *fac filium ancillæ tuæ*, pu-
ta Ecclesiæ, seu feminæ christianæ. Ecce
quam dulcis, amorosus atque blandisonus
versus.
Fac mecum signum in bonum : id est, 17
talem effectum operare in me, per quem
innotescat me esse dilectum ac prædesti-
natum a te, liberando videlicet me ab om-
ni incursu hostili, et gratiam infundendo,
per quam ea agam quæ sunt signa præde-
stinationis : quæ sunt, verbum Dei libenter
audire, vitia abhorrere in quantum sunt
vitia, bonum habere propositum ad sem-
per bene vivendum ; *ut* dæmones homi-
nesque perversi *videant* signum hoc, *qui
oderunt me* odio iniquo ac pessimo, invi-
dentes non solum temporali meæ prospe-
ritati, sed animæ quoque saluti ; *et confun-
dantur*, adspicientes se non posse obtinere
de me quod cupiunt, imo oppositum sui
desiderii in me conspicientes ; *quoniam
tu, Domine, adjuvisti me*, ne illorum ten-
tationi et persecutioni succumberem, *et
consolatus es me* in omni tribulatione at-
que angustia, ita ut illud Jacobi adimple-
rem : Omne gaudium existimate, fratres, *Jacob.* I, 2.
quum in tentationes varias incideritis ; il-
lud quoque Salvatoris : Gaudete et exsultate *Matth.* V, 12.
in illa hora, quando videlicet exprobrami-
ni et multa adversa patimini, quoniam
merces vestra copiosa est in cœlo. Unde
Apostolus : Gloriamur, inquit, in spe glo- *Rom.* V, 2-4.
riæ filiorum Dei ; non solum autem, sed et
gloriamur in tribulationibus, scientes quod
tribulatio patientiam operatur, patientia
autem probationem, etc. Hoc modo conso-
latus fuit Deus Apostolum, qui testatur :
Sicut abundant passiones Christi in nobis, II *Cor.* I, 5.
ita et per Christum abundat consolatio
nostra.

Ineffabilis plane est virtus hujus versicu- A
li : sed et totus hic psalmus divina dulcedine, sancto fervore, spirituali jucunditate et admiranda devotione redundat : quem condecet nos cum mentali sapore, cum magna lætitia, cum attentione præcipua decantare.

PRECATIO.

Famulantes tibi nos, Domine, deduc in via tua, et ingrediamur in veritate tua : ut magna super nos stillante misericordia tua, animam nostram eruas ab inferno inferiori, atque æternæ gloriæ facias participari.

ARTICULUS LXII

EXPOSITIO PSALMI OCTOGESIMI SEXTI : FUNDAMENTA EJUS.

PSALMI jam pertractandi, qui parvus est B
quantitate et magnus virtute, brevis verbo,
1 sed magnus sententia, iste est titulus : *Filiis Core, psalmus cantici :* id est, psalmus iste spiritualem lætitiam continens, cantatur et scriptus est filiis Core, id est fidelibus imitatoribus Christi. His enim in hoc psalmo describitur atque laudatur civitas Dei, id est Ecclesia, secundum duplicem ejus statum. Primo namque agit de ea secundum statum suæ militiæ in præsenti : et inde in titulo dicitur, *psalmus :* per quem operatio designatur, quia operari C convenit Ecclesiæ in statu militiæ. Secundo, scilicet in ultimo versu, loquitur de Ecclesia secundum statum sui triumphi, seu in quantum est cum Deo regnans in cœlo. Idcirco in titulo additur, *cantici :* per quod spiritualis significatur jucunditas, quæ maxime convenit Sanctis in patria.

AIT ergo : (1) *Fundamenta ejus.* Non exprimit cujus *ejus;* et quare hoc facit, puto quod ob eamdem causam, ob quam D Maria Magdalene dixit ei, quem hortulanum
Joann. xx, 15. credebat : Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi, etc. Ob vehementem nempe amorem, nullius mentem credidit ab ejus notitia vacuam, cujus fervidus amor mentem suam omnino implevit, occupavit, possedit. Sic nunc Propheta, propter ardentissimam cordis sui dilectionem quam ad Ecclesiam habuit, nomen ejus non explicat : et tamen de ea se loqui, ex verbis sequentibus innotescit. Relatio igitur fit ad id quod corde prædixit. Itaque dicit : *Fundamenta ejus,* id est Ecclesiæ, collata sunt et stabilita *in montibus sanctis,* id est in Christo, monte montium, et ejus Apostolis. Hi namque Ecclesiam, id est Christifideles, in fide et gratia fundaverunt. Quamvis enim unum sit principale summum lumen, fundamentum et mons sanctæ Ecclesiæ, sunt tamen alia quædam secundaria et minus principalia lumina, fundamenta et montes Ecclesiæ : et isti sunt sancti Apostoli, quibus Christus in Evangelio ait, Vos estis lux Matth. v, 14.
mundi. De quibus in Apocalypsi habetur : Murus civitatis habens fundamenta duodecim, Apoc. xxi, 14.
et in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum et Agni. Potest etiam, quamvis minus subtiliter, istud exponi de montibus terræ, in quibus Christus evangelicam legem prædicavit, confirmavit et docuit, ut sit sensus : *Fundamenta ejus,* id est fundamentalia documenta Ecclesiæ, initiata ac data sunt, et ipsi quoque Apostoli instructi sunt, *in montibus sanctis,* id est : in monte Sion, in quo situm erat templum in quo sæpe prædicavit, et cœnaculum in quo Sacramentum altaris instituit et Spiritum Sanctum misit ; et in monte quem legitur ascendisse, Matth. v.

in quo octo beatitudines docuit et evan-
gelicæ legis doctrinam promulgavit ; atque
Matth. XVII. in monte Thabor, in quo coram Petro, Jo-
anne et Jacobo transfiguratus est, et fi-
dem futuræ resurrectionis tali experimen-
to probavit.

2 *Diligit Dominus portas Sion*, id est,
acceptat et approbat sacramenta, virtutes
et exorcismum, catechismum atque Bapti-
smum Ecclesiæ, *super omnia tabernacula*
Jacob, id est magis quam cultum veteris
Testamenti, qui in diversis tabernaculis
Num. VII. 1. exhibebatur, videlicet : in tabernaculo Moy-
II *Reg.* VI, 17. sis ; secundo, in tabernaculo facto a Da-
III *Reg.* VIII. 6. vid ; tertio, in templo Salomonis ; quar-
to, in templo Zorobabel. Hoc est quod ait
I *Esdr.* VI. 15. Apostolus : Nihil ad perfectum adduxit lex ;
Hebr. VII. 19. introductio vero melioris spei, per quam
approximamus ad Deum. Per hoc autem
quod præfert portas Sion, id est cultum et
sacramenta, et ea per quæ Christiani re-
gnum ingrediuntur cœleste, observantiis
veteris Legis, præfert etiam populum chri-
stianum seu ipsam Ecclesiam populo He-
bræorum ac Synagogæ. Synagoga equidem
erat figura Ecclesiæ ; et cultus Synagogæ
typus exstitit cultus Ecclesiæ, secundum
Dionysium. Figuratum vero præfertur figu-
ris. Idcirco ad Synagogam Dominus per
Malach. I. 10. Malachiam ait : Non est mihi voluntas in
vobis, et munus non suscipiam de manu
vestra. Ecce in his verbis Synagogam et
ejus sacrificia reprobat. Ecclesiam vero
Ibid. 11. et ejus sacrificium approbans, addit : Ab
ortu solis usque ad occasum magnum est
nomen meum in gentibus ; et in omni loco
sacrificatur et offertur nomini meo obla-
tio munda.

Moraliter per Sion intelliguntur specu-
latores cœlestium ; per Jacob autem, sup-
plantatores vitiorum. Plus ergo diligit
Dominus portas Sion, id est virtutes et
opera bona hominum contemplativorum,
quam tabernacula Jacob, id est habitatores
terræ per Jacob signatos : qui licet in gra-
tia Dei exsistant, nondum tamen vitia fun-
ditus ejecerunt, sed indigent quotidie con-
tra motus illicitos dimicare. Quamvis isti
A magis laborant quam speculativi viri per-
fecti, minus tamen merentur de præmio
essentiali quam illi : quoniam actus eorum
non prodeunt ex tam sincera, perfecta ac
fervida dilectione ut actus illorum, nec
tam prompte, tranquille ac delectabiliter
operantur ut illi. Quanto autem quis opus
Dei promptius, quietius, delectabiliusque
exsequitur, tanto absolute loquendo am-
plius promeretur.

Deinceps laudat Ecclesiam propter ex-
cellentiam suæ famæ. 2 *Gloriosa dicta* 3
B *sunt de te*, in veteri Testamento, magis
autem in novo, *civitas Dei*, id est, o Ec-
clesia Christi. Multa namque præclara lo-
quebantur olim Prophetæ de Ecclesia novi
Testamenti : quæ tamen in Canticis canti-
corum copiosius commendatur. De Ecclesia
etenim ex gentibus congregata, in Christo
fundata, scriptum est : Lauda, sterilis quæ *Is.* LIV, 1.
non paris ; decanta laudem et hinni, quæ
non pariebas : quia multi filii desertæ,
magis quam ejus quæ habuit virum. De
qua iterum Isaias : Gens et regnum quod *Ibid.* LX, 12.
C non servierit tibi, peribit ; rursusque ad
Deum : Ecce, inquit, gentem quam nescie- *Ibid.* LV, 5.
bas, vocabis. De hac etiam Christi Ecclesia
in Osee dictum est : Erit in loco ubi di- *Osee* I, 10.
cetur eis, Non populus meus vos, dicetur
eis, Filii Dei viventis. Et Amos : In die illa *Amos* IX,
suscitabo tabernaculum David quod ceci- 11 ; *Act.* XV, 16. 17.
dit, ut requirant ceteri hominum Domi-
num : quod Jacobus exponit de vocatione
gentium ad fidem catholicam. Et alibi lau-
datur Ecclesia Christi hoc modo : Exaltabi- *Mich.* V, 9.
tur manus tua super hostes tuos, et omnes
D inimici tui peribunt. In Scriptura autem
novæ legis, multo splendidius laudatur Ec-
clesia. Unde in Apocalypsi habetur : Veni, *Apoc.* XXI,
et ostendam tibi novam nuptam, sponsam 9.
Agni ; et : Vidi Jerusalem novam descen- *Ibid.* 2.
dentem de cœlo, a Deo paratam tanquam
sponsam ornatam viro suo.

Appellatur vero Ecclesia civitas, quasi
civium unitas : quia in ea colliguntur om-
nes nationes seu tribus terræ per fidem et
caritatem, ut sint unus populus Christi :
in quo, secundum Apostolum, non est di- *Rom.* X, 12.

stinctio Judæi et Græci. Et de hac unione fidelium scriptum est, quod Jesus moriturus erat pro gente ; et non tantum pro gente, sed ut filios Dei qui erant dispersi, congregaret in unum. Unde Christus orat : Pater sancte, serva eos in nomine tuo quos dedisti mihi, ut sint unum, sicut et nos. Paulus quoque : Obsecro (inquit) vos, fratres, per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut id ipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata.

Joann. xi, 51, 52. — Ibid. xvii, 11. — I Cor. i, 10.

Consequenter declaratur conversio gen-
4 tium ad Christi obsequium, qui ait : (3) *Memor ero Rahab et Babylonis, scientium me.* Rahab hoc loco non est proprium nomen mulieris illius, ex qua Salmon genuit Booz, quæ legitur recepisse et abscondisse nuntios Josue ; sed secundum Hieronymum, Rahab est hic nomen appellativum, designans superbiam seu superbam : per quod designantur pagani idololatriæ dediti, Deo per elationem multum rebelles. Babylon vero interpretatur confusio : et ita per Babylonem intelliguntur perversi vitiis deordinati. Est itaque sensus : *Memor ero,* misericordiam impendendo, *Rahab et Babylonis,* id est gentilium superborum, et in peccatorum confusione exsistentium ; *scientium me* per fidem, postquam eorum recordatus sum. Horum memor fuit Deus, mittendo ad eorum conversionem sanctos Apostolos, per quorum prædicationem corda eorum edocuit, humiliavit et ordinavit, quemadmodum scriptum est : Ecce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, et piscabuntur eos. Ad litteram quoque memor fuit Dominus Babylonis, quoniam per prædicationem Simonis et Judæ, magnam partem terræ illius convertit ad fidem. (4) *Ecce alienigenæ,* id est olim a fide extranei. In translatione Hieronymi juxta Hebræum habetur, Ecce Palæstina, id est Philistæi. *Et Tyrus,* id est populus vitiis angustiatus, privatus latitudine caritatis : Tyrus namque interpretatur angustia ; *et populus Æthiopum,* id est pagani vitiis denigrati. *Hi fuerunt illic,* id est in civitate Christi, quæ est Ecclesia : hujusmodi enim peccatores, facti sunt Ecclesiæ filii. Ad litteram etiam, Palæstina, Tyrus et Æthiopia, ad Christum erant conversæ, viguitque vehementer fides orthodoxa in populis illis : et ita per homines gentiles circa Judæam habitantes, designantur alii infideles, qui in toto mundo ad Ecclesiæ unitatem pervenerunt.

Matth. i, 5. — Josue ii, 1, 4. — Jer. xvi, 16.

(5) *Numquid Sion dicet homo? Et homo* 5
natus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus. Versus iste multipliciter exponitur. Sion namque hoc loco est dativi casus, quia in translatione Hieronymi juxta Hebræum ita habetur, Ad Sion dicetur. Sicque hæc dictio, Numquid, non sumitur negative, sed affirmative, ut sit sensus : *Numquid ?* quasi dicat, Imo ; ipsi *Sion,* id est Ecclesiæ per Sion significatæ, *dicet homo* quæ in hoc psalmo de Christo atque Ecclesia conscribuntur. Possumus autem per hominem accipere Christi præcursorem : de quo in Evangelio scriptum est, Fuit homo missus a Deo. Hic enim primo evangelizavit Sion : de quo in Isaia dicitur, Super montem excelsum ascende, tu qui evangelizas Sion. Quid autem hic dixerit, subditur : *Et homo natus est in ea :* id est, Christus Deus et homo genitus est in populo Sion, quoniam natus est ex Virgine gloriosa, quæ est dignissimum membrum in ipsa Ecclesia. Unde ad Hebræos ait Apostolus : Quia pueri communicaverunt carni et sanguini, et ipse Christus participavit eisdem. *Et ipse Altissimus,* id est Christus ex Virgine natus secundum humanitatem, Altissimus vero et æternus secundum divinitatem, *fundavit eam,* id est, Virginem matrem in omni gratia stabilivit, in tantum quod nunquam a vero fundamento, peccando prolapsa est. Vel, Fundavit eam, id est Ecclesiam, quam a principio in fide et gratia ædificavit, contestante Deo signis et portentis, et variis virtutibus et Spiritus Sancti distributionibus. Propter quod de Christo loquens Zacharias : Ipse, inquit, ædificabit templum Domino.

Joann. i, 6. — Is. xl, 9. — Hebr. ii, 14. — Ibid. 4. — Zach. vi, 13.

In hoc itaque versu evidenter ostendi-

tur in Christo duplex natura et una perso- A
na. Dum enim dicitur, Homo natus est in
ea, declaratur in Christo natura humana,
temporalis, creata : dum vero idem homo
demonstratur pronomine Ipse, patet iden-
titas in persona. Postremo quum subditur,
Fundavit eam Altissimus, manifestatur di-
vinitas Christi dupliciter : Primo, quum
ait, Fundavit. Nullus enim Ecclesiam ori-
ginaliter fundavit, nec aliquis propriam
matrem fecit, nisi Deus. Secundo, dum
ait, Altissimus. Nemo enim altissimus, ni-
si verus unusque Deus, de quo dictum est B
Ps. LXXXII. 19. supra, Tu solus Altissimus in omni terra.
Eccli. I, 8. Et alia scriptura ait : Unus est Altissimus
creator omnium, omnipotens rex, et me-
tuendus nimis.

Secundo exponitur sic : *Numquid Sion,*
id est Ecclesiæ, *dicet homo,* id est Christus?
quasi dicat, Imo. Nam Christus frequenter
dixit Judæis, atque discipulis, primum ad-
ventum suum fuisse impletum. — Tertio
sic : *Numquid Sion,* id est virgo Maria,
de Sion seu populo Judæorum exorta ; vel,
Sion, id est Ecclesia ; *dicet* corde et ore, C
Homo (subaudi, purus) est ? quasi dicat,
Non : quia nec Virgo Christifera, neque
Ecclesia dixit seu credidit Christum esse
hominem purum, sed Deum et hominem.
Et huic sensui consonat littera qua Chry-
sostomus utitur, qui ita hunc versum alle-
gat : Mater Sion dicet, Homo.

Quarto exponitur sic : *Numquid Sion*
dicet homo? id est, numquid aliquis purus
homo, humana sapientia et virtute per-
suadebit seu suggeret Ecclesiæ, ea quæ
de Christo tenenda sunt, scilicet quod et D
homo natus est in ea, et ipse fundavit
eam Altissimus? quasi dicat, Non : quia
per humanam rationem hoc persuaderi
nequivit, quod Christus esset homo natus,
et Deus altissimus. Unde dicit Apostolus :
I Cor. II, 4. Prædicatio mea non fuit in persuasibili-
bus humanæ sapientiæ verbis, sed in os-
tensione spiritus et virtutis. Fides quippe
catholica divinæ auctoritati innititur, est-
Marc. XVI, 20. que Deo comprobante confirmata, juxta
illud : Illi autem profecti prædicaverunt
ubique, Domino cooperante, et sermonem
confirmante sequentibus signis. Sed qua-
re de Christo nunc dictum est, Homo na-
tus est in ea, et non potius, Homo conce-
ptus est in ea, nisi ad insinuandum quod
Christus ab exordio suæ conceptionis in
Virgine, erat homo cunctis virtutibus sci-
entiisque perfectus? Et hoc est novum il-
lud, de quo scriptum est : Novum creavit Jer. XXXI, 22.
Dominus super terram, Mulier circumdabit
virum. Propterea angelus dixit ad Joseph :
Quod natum est in ea, de Spiritu San- Matth. I, 20.
cto est.

Consequenter de christianæ fidei my-
steriorumque Christi evangelizatione ac
publicatione subjungitur : (6) *Dominus* 6
Christus, seu Trinitas Deus, *narravit* in to-
to mundo, *in scripturis populorum,* id est,
in Scriptura canonica novi Testamenti, vi-
delicet in Evangeliis, Epistolis, et Actibus
Apostolorum. Et quoniam istæ Scripturæ
ab Apostolis atque Evangelistis, Christia-
norum principibus, scriptæ sunt, ideo sub-
ditur : *et principum horum qui fuerunt*
in ea. De eis namque prædictum est : Con- Ps. XLIV, 17.
stitues eos principes super omnem ter-
ram ; et, Principes populorum congregati Ps. XLVI, 10.
sunt cum Deo Abraham, id est cum Chri-
sto omnium vero Deo.

Deinde describit Ecclesiam secundum
statum quo nominatur triumphans. (7) *Sic-* 7
ut lætantium omnium habitatio est in
te : id est, habitatio tua, o civitas Dei, su-
perna Jerusalem, est sicut lætantium om-
nium, id est talis, qualis est habitatio eo-
rum qui omnes lætantur : quod proprie
Ecclesiæ militanti non competit, in qua
omnes qui volunt pie vivere in Christo, II Tim. III, 12.
persecutionem patientur. Cui etiam dici-
tur, Beati qui lugent; et, Mundus gaudebit, Matth. V, 5.
vos autem contristabimini ; et alibi, Cum Joann. XVI, 20.
metu et timore ac tremore vestram salu- Philipp. II, 12.
tem operamini. Sed verissime competit is-
tud Ecclesiæ triumphanti, cujus tota oc-
cupatio est jucundissima incessabilisque
Dei laudatio. De qua in Apocalypsi scribi-
tur : Absterget Deus omnem lacrimam ab Apoc. XXI, 4.
oculis eorum, et mors ultra non erit, ne-

que luctus, sed nec ullus dolor. Itaque hæc A dictio, Sicut, hoc loco non similitudinem, sed veritatem designat.

Ecce in psalmo hoc compendioso præclare laudatur Ecclesia, Christi continentur mysteria, cœlestis patriæ commendatur lætitia : quem decet nos eo devotius affectuosiusque cantare, quo in eo vocatio gentium clarius prænuntiatur. Et quoniam satis intricatus est, decet ut ejus intellectum studeamus luculenter cognoscere, et limpide intueri, quia nec aliter poterit cum devotione perfecta proferri.

PRECATIO.

Vivifica nos, Domine, ab operibus mortuis, et fundamenta sinceræ fidei et bonæ operationis in nobis construe : quibus fructum virtutum superædificantes, animas nostras ad te proficiscentes gloriosa civitas tua suscipiat gratulando.

ARTICULUS LXIII

EXPOSITIO LITTERALIS PSALMI OCTOGESIMI SEPTIMI : DOMINE, DEUS SALUTIS MEÆ.

Titulus psalmi nunc explanandi talis B
1 est : *Canticum, psalmus, filiis Core, in finem, pro Maheleth ad respondendum, in-*
* Ezrahitæ *tellectus Eman Israelitæ* :* id est, tractatus præsens qui dicitur *canticum,* quoniam agit de his per quæ ad spiritualem lætitiam pervenitur, videlicet de Christi passione, quæ est porta ad gloriam : qui tractatus appellatur etiam *psalmus,* quoniam monet ad bene operandum, scilicet ad imitationem dominicæ passionis ; et dirigit nos psalmus iste *in finem,* qui Christus est. Proponitur quoque *filiis Core,* id est C
Galat. v, 24. sectatoribus Crucifixi, qui carnem suam crucifigunt cum vitiis et concupiscentiis. Et scriptus est psalmus iste *pro Maheleth,* id est pro populo fideli per modum coronæ seu chori ad Christum concurrenti, *ad respondendum,* id est, ut ei tanquam præcentori respondeant, imitando vestigia
II Cor. I, 7. ejus : quatenus exsistendo socii tribulationum, socii fiant et consolationis. Et hic psalmus est *intellectus Eman Israelitæ,* id est, in eo describitur quid frater et consors Christi intelligere debet : utpote ter- D renas delectationes esse spernendas, et pro Dei amore dura et aspera sponte et æquanimiter esse toleranda. Maheleth interpretatur chorus ; Eman vero, frater fidelis. Ergo concorditer et ex omni latere Christum imitando, sunt Maheleth ; unusquisque quoque eorum Christo se conformando, est Eman, id est frater Christi qui ait in Evangelio, Vade, et dic fratribus Joann. XX,
meis. Est etiam Israelita, id est Domini 17.
speculator. Secundum Hugonem, psalmi in quorum titulis ponitur, Psalmus, agunt de operatione ; in quorum autem titulis ponitur, Canticum, agunt de spirituali lætitia ; sed in quibus utrumque conjungitur, de operatione et lætitia agunt. Denique, secundum Hieronymum, Eman Israelita (vel, ut alii dicunt, Jesraita*) exstitit au- * Ezrahita
ctor psalmi præsentis, sicut et ceterorum in quorum titulo ponitur.

LOQUENS ergo Propheta in persona Christi in passione exsistentis, ait :
1 *Domine, Deus salutis meæ.* Deus Trini- 2
tas seu Deus Pater, est Deus salutis Christi, loquendo de salute Christi creata, quam anima ejus habuit a principio suæ creationis, Deum per speciem intuendo. Hujus namque salutis Pater seu Trinitas dicitur Deus, tanquam dator, conservator et objectum ipsius. Erat autem in Christo etiam

salus increata, æterna et infinita, quæ est A
ipsa divina essentia. Et quamvis Christus
Verbum Dei, hanc a Patre suscipit sicut
divinam essentiam, non tamen Pater dici-
tur Deus hujus salutis Christi, quoniam in
nomine Dei designatur excellentia super
id cujus est Deus. Pater autem non est
excellentior Filio, quantum ad increatam
ejus salutem. *In die clamavi et nocte*, id
est, in prosperis et adversis, atque assidue
exoravi, *coram te,* id est corde non vago
et a te distracto, sed coram te constituto,
attento ac devoto. Vel, In die passionis B
seu die Parasceves, et nocte præcedente,
clamavi magno affectu te invocando, di-
Luc. XXIII, 34. cens, Pater, ignosce illis ; et, Si possibile
Matth. XXVI, 39. est, transeat a me calix iste. Clamore vo-
cali et exteriori Christus ut homo non
oravit Deum nocte ac die, ita quod nun-
quam cessavit, quamdiu in mundo mora-
tus est ; sed credendum est quod ab in-
teriori clamore nunquam cessavit : imo
quemadmodum ardentissime humani ge-
neris salutem optavit, sic indesinenter ac
affectuosissime pro ea mentaliter Deum C
deprecabatur.
3 Quid vero orando dixerit subditur : (2) *In-
tret in conspectu tuo,* id est, tibi accepta
sit, *oratio mea ; inclina aurem tuam ad
precem meam,* eam implendo. Et hoc igi-
4 tur oro, (3) *Quia repleta est malis anima
mea.* Triplex est malum, videlicet malum
naturæ, sicut naturalis defectus, malum
pœnæ, et malum culpæ. Malum autem na-
turæ in Christo non fuit, quia secundum
Damascenum, detrahibiles defectus non
assumpsit. Malum quoque culpæ longe erat D
a Christo omnium sanctificatore. Sed ma-
lis pœnæ seu pœnis plena erat anima ejus
et caro, puta vulneribus, timore, dolore,
Ibid. 38. tristitia. Propter quod dixit : Tristis est
Ibid. XXVII, 46 ; *Ps* XXI, 2. anima mea usque ad mortem ; et : Deus
meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?
Is. LIII, 2, 3. Unde in Isaia scriptum est : Vidimus eum
despectum et novissimum virorum, virum
dolorum, et scientem infirmitatem. Vel,
dicitur anima Christi malis repleta, id est
peccatis, non propriis, sed eorum pro qui-
bus passus est Christus, eo modo quo per
Isaiam dicitur : Dominus posuit in eo ini- *Is.* LIII, 6.
quitatem omnium nostrum. Juxta quem
modum Apostolus loquitur : Christus fa- *Galat.* III, 13.
ctus est pro nobis maledictum, ut nos
de maledicto legis liberaret. Scriptum est
enim : Maledictus omnis qui pendet in *Deut.* XXI, 23.
ligno. *Et vita mea inferno,* id est morti
per quam ad infernum transitur, et quæ
inferno assimilatur, *appropinquavit,* quia
morti exposita est.
(4) *Æstimatus sum* a perversis Judæis et 5
infidelibus universis *cum descendentibus
in lacum,* id est talis, quales sunt qui pro-
pter sua peccata ad infernum descendunt,
et sepulturæ traduntur. Quoniam enim vi-
debant Christum similiter aliis mori, pu-
tabant eum cum aliis similem causam
mortis habere, ac per hoc corpus ejus in
sepulcro debere resolvi, animam quoque
ipsius in inferno teneri. Idcirco dictum
est : Nos putavimus eum quasi leprosum, *Is.* LIII, 4.
et percussum a Deo et humiliatum. Et hoc
est quod impii dicunt de Christo : Tor- *Sap.* II, 19, 17.
mentis interrogemus eum, et probemus
quæ ventura sunt illi, et sciemus reveren-
tiam ejus. Si enim vere Filius Dei est, libe- *Ibid.* 18.
rabit eum de manibus adversariorum, id
est, non sinet eum occidi.
Factus sum sicut homo sine adjutorio,
id est, illis factus sum similis, quibus nul-
lus succurrit, quos Deus non protegit, nec
adjuvat homo. Talibus Christus factus est
similis : Primo, secundum exteriorem ap-
parentiam, quoniam Deus permisit eum
ab impiis cruciari, ac si ad ipsum non
pertinuisset. Propter quod Christus dixit
Judæis : Hæc est hora vestra et potestas *Luc.* XXII, 53.
tenebrarum. Tunc nempe Filius hominis
(sicut ipse prædixit) traditus est in ma- *Matth.* XXVI, 45 ; XXVII, 12.
nus peccatorum, feceruntque in eum quæ-
cumque voluerunt. Secundo, factus dici-
tur Christus sicut homo sine adjutorio,
secundum Judæorum reputationem, qui
putabant Deum non esse auxiliatorem ip-
sius, dicentes : Si rex Israel est, descendat *Ibid.* XXVII, 42, 43.
nunc de cruce, et credimus ei. Confidit in
Deo ; liberet eum nunc, si vult. Et iterum :

Matth. xxvii, 42. Alios salvos fecit, se ipsum non potest sal- A
vum facere. Tertio, propter solitæ conso-
lationis subtractionem, qua inferior pars
animæ Christi impleri, vel aliquid partici-
pare solebat a plenitudine beatitudinis su-
perioris partis animæ suæ : et ideo ait,
Marc. xv, 34. Eloi, Eloi, lamma sabacthani ? Secundum
veritatem tamen, absolute loquendo, nun-
quam erat Christus homo sine adjutorio
Is. l, 7. Dei, sicut per Isaiam testatur : Dominus
Deus auxiliator meus, ideo non sum con-
Jer. xx, 11. fusus. Per Jeremiam quoque : Dominus
mecum est tanquam bellator fortis. Ita- B
que, Factus sum sicut homo sine adjutorio
6 ego Christus, qui solus sum *inter mortuos*
liber, id est, inter mortales culpa carens,
et liberatore non indigens : qui necessita-
tem moriendi non habui, neque in morte
detineri prævalui ; sed de claustris gehen-
næ ac fossa sepulturæ propria potestate
egressus sum. Merito dicitur Christus inter
mortuos (morte peccati seu morte natura-
Joann. xiv, 30. li) liber, qui de se ipso loquitur : Venit ad
me princeps mundi hujus, et in me non
habet quidquam. De ceteris vero Aposto- C
Rom. iii, 23. lus asserit : Omnes peccaverunt, et egent
Ibid. xi, 32; gloria Dei. Rursusque : Conclusit Deus om-
Galat. iii, 22. nia sub peccato, ut omnium misereretur.

Reputatus insuper a Judæis sum sic
periisse, (5) *Sicut vulnerati dormientes in*
sepulcris, id est ex vulnerum inflictione
occisi, somno mortis in tumulis quiescen-
tes, *quorum non es memor amplius :* qui
in peccatis mortalibus obierunt, et ideo
sempiternæ oblivioni traduntur, quantum
ad perceptionem misericordiæ Dei : ideo
additur, *et ipsi de manu tua repulsi sunt,* D
id est, tua protectione atque salute om-
nino privati sunt. Talibus sceleratis pu-
tabant Judæi Christum consimilem. Unde
Matth. xxvii, 63. Pilatum affati sunt : Domine, recordati
sumus, quia seductor ille dixit adhuc vi-
vens. Jam ergo opinabantur eum cum fal-
7 lacibus condemnatum. (6) *Posuerunt me*
in lacu inferiori, id est, cum his deputa-
verunt me, qui ad infima ac pœnalissima
loca inferni projiciuntur. Quemadmodum
enim maxima scelera Christo adhuc vi-
venti adscripserunt, dicendo, Blasphema- Matth. xxvi, 65.
vit, etc. ; sic maxima tormenta mortuo
inesse arbitrabantur. *In tenebrosis et in*
umbra mortis. Infernus enim, locus tene-
brosus est et umbra mortis, juxta illud :
Dimitte me, antequam vadam ad terram Job x, 20-22.
tenebrosam et opertam mortis caligine :
terram miseriæ et tenebrarum, ubi umbra
mortis et nullus ordo, sed sempiternus
horror inhabitat.

(7) *Super me confirmatus est furor tuus:* 8
id est, rigorem justitiæ tuæ, quem demon-
strasses in cunctis hominibus, nisi ego pro
eis satisfecissem, demonstrasti in me, non
parcendo proprio Filio tuo, sed morte ama- Rom. viii, 32.
rissima atque turpissima me occidi per-
mittendo : imo pro universis hominibus
me tradendo, quemadmodum per Isaiam
protestatus es, Propter scelus populi mei Is. liii, 8.
percussi eum. *Et omnes fluctus tuos,* id
est omnia genera tormentorum, *induxi-*
sti, id est, induci permisisti, *super me.*
Passio enim Christi generalissima fuit, quia
omnes cruciatus generis humani pertulit,
quantum ad genus. In omnibus enim viri-
bus animæ et membris corporis passus
est, scilicet captus, vinctus, colaphizatus,
consputus, contristatus, ab omnibus dere-
lictus, contemptus, derisus : et sic omnia
genera pœnarum, quæ infligi debuerant
generi humano pro peccatis, Deus Pater
Christo induxit quodammodo. Unde in Isa-
ia dicitur : Disciplina pacis nostræ super Ibid. 5.
eum, cujus livore sanati sumus.

8) *Longe fecisti notos meos a me,* id est, 9
discipulos meos a me fugere permisisti
timore Judæorum : quemadmodum apud
Matthæum legitur, Tunc discipuli omnes, Matth. xxvi, 56.
relicto eo, fugerunt. Vel, Notos meos, id
est eos qui me noverunt, et opera mea
atque doctrinam approbaverunt, quando
prædicabam atque miracula coram eis fa-
ciebam : de quibus scriptum est, Omnis Luc. xviii, 43.
plebs ut vidit, dedit laudem Deo. Hos tem-
pore passionis meæ permisisti averti a
me. Multi enim Judæorum qui sæpe Chri-
stum et ejus opera laudaverunt, a princi-
pibus sacerdotum seducti, in die Parasce-

ves Christum occidi petierunt : de quibus A
Matth. xxvii, 25. dicitur apud Matthæum : Respondens universus populus, dixit, Sanguis ejus super nos et super filios nostros. De quibus subjungitur : *posuerunt me abominationem sibi,* id est, me contempserunt, et tanquam vilem æstimaverunt : sicut superius
Ps. xxi, 8. dictum est, Omnes videntes me, deriserunt me. Unde in Luca scriptum est : De-
Luc. xxiii, 35. ridebant eum principes, dicentes : Alios salvos fecit, se ipsum salvum faciat, si hic est Christus Dei electus.

9 *Traditus sum et non egrediebar.* Chri- B
stus a Deo Patre traditus legitur, juxta illud
Rom. viii, 32. Apostoli : Proprio Filio suo non pepercit, sed pro omnibus nobis tradidit illum. Christus quoque se ipsum tradidit in mortem,
Is. liii, 12. sicut per Isaiam dictum est : Tradidit in mortem animam suam. Propter quod in
Joann. x, 18. Evangelio dixit : Nemo tollit animam meam a me, sed ego pono eam. Traditus quoque est Christus a Juda proditore. *Et non egrediebar* a voluntate paterna, sed Patri usque ad mortem obediens fui, dicendo :
Matth. xxvi, 42. Fiat voluntas tua. Vel, Non egrediebar fu- C
giendo Judæos, sed eis impavide obviavi
Joann. xviii, 4, 7. ac dixi, Quem quæritis ? Vel, Non egrediebar, id est, propter passionis meæ horrorem et crucis abjectionem, foris non cognoscebar qualis interius fui, quoniam sub carnis fragilitate abscondebatur divinitas.
Is. liii, 3. Propter quod ab Isaia scribitur : Quasi absconditus vultus ejus ; unde nec reputavi-
10 mus eum. *Oculi mei* corporales *languerunt præ inopia* sanitatis. Nam ex velatione et percussionibus Judæorum, ex abundantia etiam lacrimarum, et maxime ex interiori D
tristitia animæ Christi, oculi ejus exteriores infirmabantur : quoniam dolor interior solet præcipue in oculis apparere. Vel, Oculi mei, id est oculi corporis mei mystici, puta Apostoli, qui inter ceteros cœlesti visione et luce præfulgent, languerunt præ inopia fidei atque constantiæ : nam et
Matth. xxvi, 72-74. princeps eorum me cum juramento nega-
Zach. xiii, 7. vit. De eis etenim dictum est : Percutiam pastorem, et dispergentur oves gregis.

(10) *Clamavi ad te, Domine :* sicut in hujus psalmi exordio patuit ; *tota die,* id est cunctis diebus vitæ meæ, *expandi ad te manus meas,* id est, ad te direxi, et ad tui nominis honorem ordinavi opera mea, ubique et semper te honorando. Vel : Tota die, id est pro magna parte diei Parasceves,
expandi ad te manus meas corporales in Is. lxv, 2.
cruce, quatenus omnes electos tibi colligerem atque amplecterer.

Deinde Christus argumentando ostendit, quod ex decore divinæ justitiæ decuit se exaudiri pro se ipso et corpore suo mystico, quatenus ipse suscitaretur in corpore, et fideles per gratiam suscitarentur in anima. Decet namque ut Deus hanc admirabilem gratiam aliquibus tribuat : sed non tribuit eam defunctis : ergo sibi ipsi, scilicet Christo et vivis danda est. Ait ergo :
(11) *Numquid mortuis* corpore et anima 11
facies mirabilia, resuscitando eos ad pristinam vitam et gratiæ statum ? quasi di-
cat, Non : juxta illud beati Job, Homo Job xiv, 12.
quum dormierit, non resurget ; et denuo,
Semitam per quam non revertar, ambu- Ibid. xvi, 23.
lo. Quamvis enim quidam defuncti, etiam impii, sint ex speciali gratia resuscitati, tamen de lege communi mortuus non resurgit. *Aut medici suscitabunt* mortuos, *et confitebuntur tibi* mortui suscitati ab eis, tua præconia et sua peccata ? Non utique, quoniam hoc naturalem artem et potesta-
tem transcendit. (12) *Numquid narrabit* 12
aliquis in sepulcro misericordiam tuam ? quasi dicat, Non : quia in monumento non jacet nisi corpus exanime. Et, Numquid narrabit aliquis *et veritatem tuam in perditione* damnationis æternæ ? Nequaquam : quoniam in inferno veritas tua non enar-
ratur, juxta illud, Nec sapientia nec scientia Eccle. ix, 10.
erunt apud inferos. (13) *Numquid cogno-* 13
scentur in tenebris, id est in his qui fide et lumine gratiæ carent, *mirabilia tua ?* Non utique. *Et* numquid cognoscetur *justitia tua in terra oblivionis,* id est in his qui obstinantur in malo, quorum pietas tua non recordatur, misericordiam impendendo ? quasi dicat, Nullatenus : secundum quod
apud alium Prophetam habetur, Non mor- Baruch ii, 17.

tui qui sunt in inferno, quorum spiritus A
acceptus est a visceribus eorum, dabunt
honorem tibi Domino. Hi ergo exclusi sunt
a gratia Dei, quatenus ceteri ostendantur
exaudiendi.

Augustinus et alii litteram istam expo-
nunt alio modo. Quoniam enim opera et
merita Christi non omnibus, sed solis præ-
destinatis ad veram salutem proficiunt,
ideo dicitur : *Numquid mortuis* intus in
anima morte peccati, *facies mirabilia* ad
utilitatem ipsorum ? quasi dicat, Non : quo-
niam tales indurati in culpa, ex adspectu B
mirabilium Dei non moventur ad emenda-
tionem. Nam ipsis per Jeremiam dicitur :
Jer. XIII, 23. Si mutare potest Æthiops pellem suam, et
pardus varietates suas, et vos poteritis be-
nefacere, quum didiceritis malum. *Aut
medici* spirituales, id est prædicatores ver-
bi Dei, qui animarum languoribus meden-
tur, *suscitabunt* mortuos jam præfatos, *et
confitebuntur tibi ?* Non utique : quoniam
nisi Deus intus operetur per gratiam, fru-
stra laborat prædicator per linguam. *Num-
quid narrabit aliquis in sepulcro* malæ C
consuetudinis, seu corpore vitioso, quod
est animæ ex peccato jam mortuæ monu-
mentum, *misericordiam tuam,* laudando
beneficia pietatis divinæ, et reparationem
naturæ humanæ, *et veritatem tuam in per-
ditione,* id est in vita desperata ac perdita?
Eccli. XV, 9. Non : quia non est speciosa laus in ore
peccatoris.

14 (14) *Et ego ad te, Domine, clamavi.* Hæc
atque sequentia exponunt doctores de cor-
pore Christi mystico, quod est Ecclesia ;
sed enitendum videtur, ut totus psalmus D
de Domino Salvatore elucidetur. Christus
igitur ait : Ego ad te, Domine Pater, cla-
mavi : quemadmodum ad Hebræos inducit
Hebr. V, 7. Apostolus : Christus cum clamore valido et
lacrimis preces offerens, exauditus est pro
sua reverentia. *Et mane,* id est cito et in
splendore gratiæ tuæ, *oratio mea præve-
niet te,* id est, orationem meam ad te diri-
gam antequam alia agam. Vel, Præveniet
Ibid. X, 27, 31. te, id est ultionem tuæ justitiæ atque hor-
rendum tuum judicium, ita quod in ea
oratione te mitigabo, ne genus humanum
penitus perdas ac damnes.

(15) *Ut quid, Domine, repellis orationem* 15
meam ? Hoc de Christo sumendum est,
quemadmodum illud quod dixit superius :
Deus meus, clamabo per diem, et non ex- Ps. XXI, 3.
audies. Dicitur enim oratio Christi non
exaudita seu repulsa : non illa quæ ex de-
liberata ejus ratione ac rationali volunta-
te processit : de illa quippe ait, Pater, ego Joann. XI, 41, 42.
sciebam quoniam semper me audis ; sed
illa quam secundum naturalem affectum
seu sensitivum appetitum effudit, dicen-
do : Pater, si fieri potest, transeat a me ca- Matth. XXVI, 39.
lix iste. *Avertis faciem tuam a me ?* id est,
cur, o Pater, consolationis tuæ præsentiam
et solitæ pietatis adspectum subtrahis na-
turæ meæ passibili in cruce vexatæ, ita ut
clamare compulsus sim : Deus, Deus meus, Ps. XXI, 2.
respice in me, quare me dereliquisti ? Nun-
quam tamen facies Dei, quæ est ipsemet
Deus benedictus, in cujus visione beatitudo
consistit, ab anima Christi aversa erat, sed
indesinenter eam adspexit visione beata,
etiam tempore passionis.

(16) *Pauper sum ego,* et totius pauper- 16
tatis exemplar : qui non habui ubi caput Luc. IX, 58.
reclinarem, et de eleemosynis vixi devota- Ibid. VIII, 2, 3.
rum feminarum ; *et in laboribus a juven-
tute mea :* Christus namque nec intus, nec
foris exstitit otiosus, sed orando, jejunan-
do, Joseph et Mariæ serviendo, deinde præ- Ibid. II, 51.
dicando, discurrendo, esuriendo, sitiendo,
patiendo ac moriendo, laboravit. Propter
quod protestatur : Servire me fecisti in pec- Is. XLIII, 24.
catis tuis ; præbuisti mihi laborem in ini-
quitatibus tuis. Unde scriptum est : Pro eo Ibid. LIII, 11.
quod laboravit anima ejus, videbit et satu-
rabitur. Et alibi : Jesus fatigatus ex itine- Joann. IV, 6.
re. *Exaltatus autem, humiliatus sum.* Nam
sicut Evangelista affirmat, quum voluis-
sent Judæi Christum regem facere, fugit et Ibid. VI, 15.
declinavit a turba ; quum etiam laudaretur
a populo conclamante, Omnia bene fecit, Marc. VII, 37.
et surdos fecit audire, et mutos loqui ;
itemque, Nunquam sic apparuit in Israel : Matth. IX, 33.
nihil sibi ipsi attribuit, sed totum ad Pa-
tris retulit gloriam. Dum quoque exaltatus

fuisset a Judæis in die Palmarum, claman- A
Matth. xxi, 9. tibus, Hosanna filio David! benedictus qui
venit in nomine Domini; paulo post ab
Joann. xix, 15. eisdem humiliatus fuit, dicentibus, Tolle,
tolle, crucifige eum. *Et conturbatus,* non
inordinata passione, sed vehementi affectu
impletus, mortem naturaliter metuendo,
seu peccatoribus condolendo. Unde legi-
Ibid. xi, 33. tur: Jesus infremuit spiritu, et turbavit se
ipsum.
17 17 *In me transierunt iræ tuæ,* id est,
vindictæ tuæ justitiæ, mihi inflictæ sunt
pro peccatis hominum quæ super me cepi, B
et pro quibus debitas pœnas exsolvi: sic-
Thren. iv, 20. ut scriptum est, Spiritus oris nostri Chri-
stus Dominus, captus est in peccatis no-
stris; *et terrores tui,* id est terribiles pœnæ
quas me pati voluisti, *conturbaverunt me,*
id est, vehementer animam meam affece-
Joann. xii, 27. runt, ita ut dicerem: Nunc anima mea tur-
Marc. xiv, 33. bata est. Propter quod scribitur: Cœpit
Jesus pavere et tædere. 18 *Circumdede-*
18 *runt me* iræ et pœnæ prædictæ, seu per-
secutores Judæi, *sicut aqua,* id est abun-
danter et copiose, *tota die* Parasceves; C
circumdederunt me simul, in tantum ut

a planta pedis usque ad verticem capitis, Is. i, 6.
non esset in me sanitas. Unde in figura
Christi sanctus Job ait: Collegit furorem Job xvi, 10, 15.
suum in me, et comminans mihi, infremu-
it dentibus suis. Concidit me vulnere super
vulnus; irruit in me quasi gigas. 19 *Elon-* 19
gasti a me amicum et proximum, id est,
discipulos meos, qui erant mei amici et
proximi, a me discedere permisisti, *et no-*
tos meos elongasti *a miseria* mea, ita quod
mihi non compatiebantur: eo modo quo
dictum est supra, Et sustinui qui simul Ps. lxviii, 21.
contristaretur, et non fuit: quod non de
discipulis, sed de ingratis Judæis Dominus
ait. De quibus alibi loquitur: Recesserunt Osee vii, 14, 15.
a me; et ego erudivi eos, et in me cogita-
verunt malitiam. Translatio Hieronymi sic
habet: Et notos meos abstulisti, ita videli-
cet, quod mihi non possunt auxilium ferre:
quemadmodum scriptum est, Circumspe- Is. lxiii, 5.
xi, et non erat auxiliator; Job quoque, Noti Job xix, 13.
mei quasi alieni recesserunt a me. Et hoc
est quod Christus dixit discipulis: Venit Joann. xvi, 32.
hora, et jam venit, ut dispergamini unus-
quisque in propria, et me solum relin-
quatis.

ARTICULUS LXIV

DECLARATIO MORALIS EJUSDEM PSALMI OCTOGESIMI SEPTIMI.

II Cor. iv, 10, 11. Quum dicat Apostolus, Semper mortificationem Jesu in corpore nostro circumferentes, ut et vita Jesu manifestetur in carne nostra mortali, debemus Caput nostrum in passionibus ejus sectari, quatenus conglorificemur eidem. Unde dicit II Tim. ii, 11, 12. Apostolus: Fidelis sermo: Si commortui sumus, et convivemus; si sustinemus, et conregnabimus. Hinc igitur mirum non est, si psalmi qui de Christi passione ad litteram loquuntur, de membris ipsius spiritualiter explanentur.

Ecclesia ergo seu quilibet Christianus
tribulationes expertus, variisque adver-
sitatibus et tentationibus circumvallatus,
proclamet hunc psalmum, dicendo: *Do-* 2
mine, omnium gubernator, *Deus salutis*
meæ, id est fons, origo et causa totius bea-
titudinis meæ, a quo tota salus mea depen-
det, sine cujus misericordia incessabiliter
pereo, graviter pecco, in æternum con-
demnor; Deus salutis meæ, in via per fi-
dem et gratiam; Deus quoque salutis meæ,
in patria per speciem et gloriæ lumen; *in*
D *die clamavi et nocte,* id est certis et con-
gruis horis diei ac noctis, *coram te* omnia

I *Thess.* v. 17. conspiciente. Oportet enim sine intermis- A
4 sione orare. *Quia repleta est malis* pœnæ
et culpæ *anima mea,* videlicet multis af-
flictionibus, variis vitiis, passionibusque
diversis, quæ sunt vulnera animæ. Unde
Eccle. II. 23. in Ecclesiaste habetur : Cuncti dies homi-
nis doloribus et ærumnis pleni sunt, nec
per noctem mente requiescit. Hoc de malis
pœnalibus. De malis vero culpæ alibi scri-
Jacob. III. 2. ptum est : In multis offendimus omnes.
Et vita mea inferno appropinquavit. Ani-
ma namque peccando tendit ad inferos; et
quoties peccat, toties inferno propinquior B
fit. Peccatum vero mortale, est porta in-
ferni; veniale autem peccatum, est quod-
dam præambulum et dispositio quædam
ad peccatum mortale et pœnam gehennæ.
Qui autem mortaliter peccat, statim mere-
tur damnari, quamvis Deus misericorditer
II *Petr.* III, 9. præstoletur, sicut Petrus dicit : Patien-
ter agit Dominus propter vos, nolens ali-
quos perire, sed omnes ad pœnitentiam
reverti.

5 *Æstimatus sum cum descendentibus in
lacum.* Hoc omnibus sanctis martyribus C
convenit, quos tyranni et infideles tan-
quam sacrilegos occiderunt, in tantum ut
Joann. XVI, 2. arbitrarentur obsequium se præstare Deo,
illos occidendo. Justi quoque qui in justi-
tia moriuntur, et a perversis injusti repu-
tantur, æstimantur cum descendentibus in
lacum. *Factus sum sicut homo sine adju-
torio.* Hoc convenit his, quibus in Evange-
Luc. XXI. 17. lio ait Salvator : Odio eritis omnibus ho-
6 minibus propter me. *Inter mortuos liber.*
Solus populus christianus inter ceteros
homines veraciter liber est. Nam Christi D
servitus, summa libertas est; reliqui vero
universi, servi sunt iniquitatis ac dæmo-
Rom. VIII. 15. nis. Unde ait Apostolus : Non accepistis
spiritum servitutis iterum in timore, sed
accepistis spiritum adoptionis filiorum, in
quo clamamus, Abba (Pater). Et ad Gala-
Galat. IV, 31. tas : Non sumus filii ancillæ, sed liberæ :
qua libertate Christus nos liberavit. Sic
ergo ab infidelibus et servis peccati, qui
spiritualiter mortui sunt, reputatur popu-
lus christianus, seu quicumque fidelis ac
justus. Reputatur etiam, *sicut vulnerati
dormientes in sepulcris,* etc.

Super me confirmatus est furor tuus, id 8
est rigorosus effectus justitiæ tuæ. Nam
quid intelligendum sit per furorem Dei,
subjungitur : *Et omnes fluctus tuos,* id est
omnia genera tribulationum sive pœna-
rum, quæ pro peccatis infliguntur, *indu-
xisti super me.* Hoc Ecclesiæ Christi atque
fidelibus convenit, quoniam Deus in hac
vita justos multipliciter et districte casti-
gat, quemadmodum in libro Sapientiæ scri-
ptum est : Tanquam aurum in fornace *Sap.* III, 6.
probavit electos Dominus, et quasi holo-
causti hostiam accepit eos. Et Judith : Om- *Judith* VIII, 23.
nes, inquit, qui placuerunt Deo, per mul-
tas tribulationes transierunt fideles. Et
Christus discipulis ait : In mundo pres- *Joann.* XVI, 33.
suram habebitis ; sed confidite, ego vici
mundum. Hæc autem Deus fecit electis,
ut venialia eorum expurgentur, et ipsi
ad gratiam ampliorem in præsenti dispo-
nantur, aliis quoque in exemplum propo-
nantur, et in futuro gloriam ampliorem
consequantur. Hunc furorem super se con-
firmatum expertus erat Job, qui dixit : Ira- *Job* XIX, 11.
tus est contra me furor ejus, et sic me ha-
buit quasi hostem suum ; Jeremias etiam,
qui profitetur : A facie manus tuæ solus *Jer.* XV, 17.
sedebam, quoniam comminatione replesti
me. *Longe fecisti notos meos a me ; po-* 9
suerunt me abominationem sibi. Hoc est
quod Christus in Evangelio suis electis lo-
cutus est : Trademini a parentibus et fra- *Luc.* XXI, 16.
tribus et amicis et propinquis. Denique
Christus venit separare patrem a filiis, fra- *Matth.* X, 35.
trem a sororibus, consulendo nobis ut re-
linquamus omnes propinquos, uxorem at- *Ibid.* XIX, 29.
que divitias. Sæpe etiam contigit ut noti
a Christianis aufugerent, eosque abomi-
narentur propter vehementissimas perse-
cutiones, adversitates et pœnas sibi il-
latas, sicut et sanctus Job sibi accidisse *Job* XIX, 13-17, 19.
fatetur.

Traditus sum, vel dæmoni ad tentan-
dum, vel tyranno ad occidendum, vel ho-
mini pravo ad persequendum; *et non egre-
diebar,* id est, has pœnas non fugi, sed

omnia æquanimiter passus sum, sciens A
Matth. v, 12. quoniam copiosa est merces mea in cœlo.
10 *Oculi mei* corporales *languerunt præ ino-*
pia naturalis virtutis, eo quod interior do-
lor in oculis corporis magis redundet. Unde
Job xvi, 17. a beato Job dicitur : Facies mea intumuit
a fletu, et oculi mei caligaverunt. Vel,
Oculi mei interiores et intellectuales, lan-
guerunt præ inopia divinæ illuminationis,
et præ abundantia propriæ cæcitatis. *Tota*
die, id est horis competentibus totius diei,
expandi ad te, Domine, *manus meas,* id est
desideria mea, seu opera aut manus cor- B
Thren. iii, 41. poreas : sicut scribitur in Threnis, Leve-
mus corda nostra cum manibus ad Domi-
I *Tim.* ii, 8. num in cœlos. Et Apostolus ait : Volo viros
orare in omni loco, levantes puras manus
sine ira et disceptatione. Plurimum equi-
dem confert ad excitandum mentis fervo-
rem ac devotionem internam, manus cor-
poris in altum erigere, quatenus spiritus
dirigatur ad proprium Creatorem, in cœle-
stibus demorantem.
11 *Numquid mortuis facies mirabilia?* etc.
Hunc versum cum duobus sequentibus di- C
cere potest Ecclesia seu quicumque fide-
lis, ad ostendendum quam rationabile sit
exaudiri a Domino, sicut in præcedenti ex-
positione a Christo inducti sunt : sensus
enim est idem.
14 *Et mane,* id est in principio infusionis
gratiæ tuæ ; vel, Mane, id est in principio
lucis solaris ; *oratio mea,* tibi porrigenda,
præveniet te, id est, tibi offeretur ante-
Matth. vi, 33. quam alia operer : juxta illud, Quærite pri-
mum regnum Dei et justitiam ejus. Vel,
Præveniet te, id est tuum judicium, ita D
II *Cor.* vi, 2. quod nunc, quando est tempus acceptabile
et dies salutis, conabor te mitigare et tibi
15 placere. *Ut quid, Domine, repellis oratio-*
nem meam, non statim eam exaudiendo,
seu diutius differendo ? Videtur namque
devoto, quod oratio sua repellitur, dum
pro suo voto non exauditur. Propter quod
Job xix, 7. Job dixit : Ecce clamabo vim patiens, et
nemo exaudiet ; vociferabor, et non est qui
Habac. i, 2. judicet. Et Habacuc : Usquequo, Domine,
clamabo, et non exaudies ? Interdum quo-

que oratio omnino repellitur, quia non in
nomine Jesu fit, scilicet quum id non po-
stulatur, quod expedit ad salutem. Nam et
Paulus ter deprecatus est Dominum, et II *Cor.* xii, 8, 9.
exauditus non fuit. Quandoque etiam ora-
tio in nomine Jesu oblata, ad tempus re-
pellitur seu differtur, quatenus devotius
continuetur, et res optata ardentius appe-
tatur, sicque copiosius obtineatur. Certis-
sime tamen tenere debemus, quod oratio
in nomine Jesu formata, si continuetur, et
pro ipso orante fiat, semper acceptatur.
Avertis faciem tuam a me, gratiam sus-
pendendo, meque tribulationibus exponen-
do, nec statim consolando. Ista aversio
non est aversio simpliciter dicta, sed simi-
lis est aversioni qua mater a parvulo filio
suo faciem suam abscondit, tanquam of-
fensa esset, quatenus filius eam cum la-
crimis repetat, affectuosiusque adspiciat.
Pauper sum ego, vel rebus sæculi, vel 16
merito et gratia, vel affectu, omnia terre-
na arbitrando ut stercora ; *et in laboribus* *Philipp.* iii, 8.
a juventute mea, id est a principio quo
cœperunt esse electi in mundo. Multi nam-
que sunt labores sanctorum, videlicet ex-
ercitia pœnitentiæ, vigiliæ, abstinentiæ,
orationes, opera exteriora, afflictiones et
pœnæ. Propter quod ait Job : Homo nasci- *Job* v, 7.
tur ad laborem, et avis ad volatum. Ideoque
de reprobis dictum est supra : In labore ho- *Ps.* lxxii, 5.
minum non sunt, et cum hominibus non
flagellabuntur. Et secundum Apostolum,
Nullus coronatur nisi qui legitime certave- II *Tim.* ii, 5.
rit : quod sine magno labore fieri nequit.
Exaltatus autem, humiliatus sum. Nam
dum boni laudantur et sublimantur ab
aliis, in propriis cordibus coram Deo hu-
miliantur : quia non sibi, sed Domino om-
nia bona attribuunt : et hoc est signum
boni virtuosique viri. Propter quod Salo-
mon ait : Quomodo probatur in conflato- *Prov.* xxvii, 21.
rio argentum, et in fornace aurum, sic
probatur homo ore laudantis. Vel : Exalta-
tus per prospera, humiliatus sum protinus
per adversa : quia non permanet homo diu *Job* xiv, 2.
in eodem statu, sed nunc prospera, nunc
adversa ei contingunt. Idcirco in Ecclesia-

Eccli. vi. 27. stico scribitur : In die bonorum ne immemor sis malorum, et in die malorum ne immemor sis bonorum. Vel : Exaltatus superbe et inobedienter vivendo, humiliatus sum veraciter confitendo, *et conturbatus* propter enormitatem peccatorum meorum, seu asperitatem pœnarum et persecutionum.
17 *In me transierunt iræ tuæ,* id est, effectus tuæ justitiæ seu cogitationes pœnosæ mihi inflictæ sunt : sicut in libro Job ha-
Job vi, 4. betur : Sagittæ Domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum, et terrores Domini militant contra me. Ideo subditur : *et terrores tui conturbaverunt me,* id est, formidines de effectibus tuæ justitiæ, scilicet de futuro judicio, de pœnis inferni, de expulsione a gloria conceptæ, sollicitum me fecerunt, pœnitentem et an-
Ibid. xxiii, 15. xium : juxta illud, A facie Dei turbatus sum, et considerans eum, timore sollici-
18 tor. *Circumdederunt me* afflictiones prædictæ, *sicut aqua tota die,* imo toto tempore
Ibid. vii, 1. vitæ meæ : quia militia est vita hominis super terram. Et secundum Augustinum, perseverandum est usque in finem, quia tentatio perseverat usque in finem. *Circumdederunt me simul.* Multoties namque electi simul et semel a mundo, carne atque diabolo impetuntur ac fatigantur. Cetera ex dictis in præcedenti expositione elucescunt.

Ecce psalmum mysterialem, doctrinalem, et vere devotum audivimus : in quo decet nos Christi passionem intente recolere, eique intime condolere, et ejus vestigia digne sectari, quatenus illud beati Apostoli dicere singuli valeamus : De cetero nemo mihi molestus sit ; ego enim stigmata Domini Jesu in corpore meo porto. Illud quoque Sponsæ : Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur. Et hanc arbitremur summam esse nostram felicitatem dispositive, et in præsenti perfectionem et gratiam, Christi passionibus conformari, ejus abjectiones imitari, ejusque caritati utcumque assimilari. Propterea enim hortatur Apostolus : Estote imitatores Dei sicut filii carissimi ; et ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos. Et altissimus ille apostolici ordinis vertex, Communicantes, inquit, Christi passionibus gaudete, ut et in revelatione gloriæ ejus gaudeatis ; rursusque, Si exprobramini, inquit, in nomine Christi, beati eritis. Quid enim gloriosius Christiano, quam esse consimilem Christo ?

Galat. vi, 17. — Cant. i, 12. — Ephes. v, 1, 2. — I Petr. iv, 13. — Ibid. 14.

PRECATIO.

Domine, Deus salutis nostræ, nostri pie miserere ; et repletam malis animam nostram, et inferno peccatis appropinquantem vitam nostram, abundantia tuæ propitiationis revoca, et ab omni miseria nunc et semper nos elonga : ut misericordiæ tuæ prærogativa, laudum tibi præconia persolvamus in sæcula.

ARTICULUS LXV

ELUCIDATIO PSALMI OCTOGESIMI OCTAVI : MISERICORDIAS DOMINI.

1 Declarandi nunc psalmi titulus est : *In-*
* Ezrahitæ *tellectus Ethan Israelitæ* * : id est, in psalmo præsenti continetur, quid homo robustus per gratiam, Deumque contemplans per fidem, de Christo intelligere debet. Ethan namque interpretatur robustus. Secundum omnes autem expositores, psalmus hic tractat de stabilitate perpetuitateque regni David : quæ in nullo completa est, nisi in Christo. Propterea psalmus iste ad

litteram de Christo pertractat : et quoniam stabilitio ista per gratiam Dei efficitur, ideo sanctus Propheta a fonte omnium gratiarum, videlicet a divina misericordia, orsus est :

2 1 MISERICORDIAS, inquiens, *Domini in æternum cantabo.* Dulcissimum plane exordium, et omni mundana, carnali et vana voluptate vehementer suavius. Non ait, Misericordiam Domini, sed, Misericordias : quoniam secundum multitudinem miseriarum nostrarum, multiplicatæ sunt super nos misericordiæ Domini. Misericordia autem Dei interdum vocatur ipsa pietas divinæ naturæ, quæ naturaliter clemens est : et ista misericordia non est nisi una, sicut divina essentia. Quandoque vero misericordia Dei nominatur effectus
Tob. XII, 6. pietatis divinæ, sicut Raphael ait : Benedicite Deum cœli, quia fecit vobiscum misericordiam suam. Et utroque modo accipi potest hoc loco misericordia Domini ; sed si primo modo accipiatur, tunc una ac simplex misericordia Dei pluraliter explicatur, propter multiplices suos effectus. Deus enim mille modis novit suis misericorditer auxiliari. Eritque sensus : Misericordias Domini, id est ipsum Deum naturaliter misericordem, seu pietatem divinam multipliciter miserentem, in æternum cantabo, id est, indesinenter laudabo, nunc inchoative, et in futuro completive. Quemadmodum namque, secundum Apostolum,
I *Cor.* XIII, 8. Caritas nunquam excidit, quia nunc incipit et in futuro perficitur ; sic actus caritatis, qui sunt, Deum diligere, contemplari, admirari, laudare, ipso frui, in ipso lætari, nunquam deficiunt, sed in præsenti habent exordium, et in patria complementum. Propter quod de Maria Magdalene, his occupa-
Luc. X, 42. ta, dixit Salvator : Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.

Si vero misericordiæ Domini jam dicantur effectus seu opera misericordissimi Creatoris, sensus erit : Misericordias Domini, id est dona gratiæ seu beneficia Dei, et multiplicem suæ bonitatis effectum, tam mihi quam toti generi humano impensum, in æternum cantabo : quemadmodum in Isaia dicitur : Miserationum Domini recor- *Is.* LXIII, 7.
dabor, laudem Domini super omnibus quæ reddidit nobis, et quæ largitus est nobis secundum indulgentiam suam. Recolat hic unusquisque, ut valet, misericordias Domini, id est beneficia ejus generalia et specialia. Generalia quippe beneficia Dei sunt, creatio, justificatio, et glorificatio ; specialia vero beneficia Dei sunt, quæ unicuique singulariter data sunt. Sed utraque vere omnem rationem, linguam numerumque transcendunt. Quis enim omnia beneficia Christi concipiat, eloquatur, aut numeret ? Propter nos factus est homo, conversatus in mundo, suspensus in ligno. *Baruch* III, 38.
Nobis dedit se ipsum in Sacramento, promisit pro præmio, in cordibus nostris vult habitare, deliciari, quiescere.

2 *In generationem et generationem annuntiabo veritatem tuam in ore meo.* Propheta auctor psalmi præsentis, sicut prædixit, effecit. Prædixit namque se annuntiaturum Dei veritatem a generatione in generationem, id est a qualibet generatione in quamlibet generationem succedentem, quoniam psalmus ejus usque in finem mundi cantabitur. Solet autem Scriptura per generationem et generationem, designare perpetuam durationem, quemadmodum ait Maria : Et misericordia *Luc.* I, 50.
ejus a progenie in progenies. Quum ergo nos brevi vivamus tempore, et paulo post *Job* XIV, 1.
moriamur, scrutandum est quomodo quilibet nostrum in persona propria hæc dicere queat. Certum est enim, quia in persona Ecclesiæ dici a quolibet possint. Et respondendum, quod quilibet nostrum hæc dicere potest, secundum duplicem sensum. Primo, nam qui bene et exemplariter operatur, imitatores suæ bonæ conversationis relinquit, et ita per suos sequaces veritatem divinam incessanter annuntiat. Secundo exponitur sic : A generatione viæ seu viatorum, in generationem Sanctorum in patria, annuntiabo veritatem tuam : ita quod in generatione sanctorum viatorum

hanc annuntiationem incipiam, in generatione vero beatorum comprehensorum eam continuabo atque perficiam. Per veritatem autem Dei, hoc loco accipi potest justitia ejus : quæ ideo annuntiatur ab eo qui misericordiam Domini cantat, quia in omni opere Dei misericordia et justitia commiscentur. Potest quoque per veritatem intelligi promissionum divinarum impletio, qua Deus hominibus per Christum largitus est quod se per illum præstaturum spopondit. Sicque accipitur quum di-
Joann. i, 17. citur apud Joannem, Gratia et veritas per Jesum Christum facta est.

Sic ergo Propheta in hoc versu mutans personam, ait ad Dominum : In generationem et generationem annuntiabo veritatem tuam in ore meo, revolvendo stabiliter in ore meo verba divina, et non solum transitorie atque celeriter ea proferendo ex ore. Propterea autem veritatem tuam
3 annuntiabo, (3) *Quoniam dixisti,* id est,
Hebr. i, 1, 2. intra te decrevisti, et multifarie multisque modis locutus es per angelos, per Prophetas, per Filium tuum incarnatum, atque Apostolos, istud scilicet : *In æternum misericordia ædificabitur in cœlis :* id est, per effectum misericordiæ, ruinæ cœlorum
Ps. l, 20. reparabuntur, et muri cœlestis Jerusalem ex vivis lapidibus construentur, dum per Christi incarnationem ac passionem, homines ad sedes apostatarum angelorum transferuntur. Unde superius dictum est,
Ps. xxxv, 6. Domine, in cœlo misericordia tua; et, Ma-
Ps. lvi, 11. gnificata est usque ad cœlos misericordia tua. Vel sic : Quoniam dixisti per te ipsum et sanctos Prophetas : In æternum misericordia ædificabitur in cœlis, id est in Apostolis seu per Apostolos, quia per eos fabricata est Ecclesia catholica, operante per eos misericordia tua. Dicitur namque misericordia Dei in æternum ædificari, dum ejus effectus æternaliter perseverat. Ecclesia vero per misericordiam Dei constructa, usque in finem sæculi permanebit. *Præparabitur veritas tua in eis :* id est, impletio promissionum tuarum et Prophetarum, per Apostolos disponetur, ut per eos ad homines universos perveniat, quatenus per gratiam illis primo concessam ceteri convertantur : quemadmodum ab Ecclesiastico dictum est, Ut Prophetæ tui fideles inveniantur. *Eccli.* xxxvi, 18. Vel sic : Præparabitur veritas tua in eis, id est in cœlestibus civibus seu angelis sanctis : quoniam ipsi primitus de divinis mysteriis illustrantur, et ita per eos veritas divinæ illuminationis ad homines sanctos deducitur. Ecclesiastica namque hierarchia, ab hierarchia angelica purgatur, illuminatur et perficitur.

Dixisti quoque, o Domine : (4) *Disposui* 4
testamentum electis meis, id est, vetus Testamentum seu legem Mosaicam dedi filiis Israel. Quoniam enim lex disponebat ad Christum, juxta illud Apostoli, Lex pæ- *Galat.* iii, 24.
dagogus noster fuit in Christo ; idcirco data non est nisi populo illi ex quo Christus incarnari elegit, videlicet filiis Israel.
Juravi David filio Jesse *servo meo : Usque* 5
in æternum præparabo semen tuum : id est, propagatio filiorum tuorum, usque ad Christum ex eis nasciturum pertinget, et in ipso Christo perpetuabitur. Hoc in Mat- *Matth.* i, 1-5.
thæo verum esse probatur, ubi genealogia David usque ad Christum deducitur. (5) *Et ædificabo in generationem et generationem,* id est, per omnem progeniem firmabo et conservabo, *sedem tuam,* id est regiam potestatem. Primo libro Paralipomenon et alibi Deus promisit regi David, quod non *I Par.* xvii, 11-14.
deficeret vir de semine ejus, sedens in throno ipsius, ita dumtaxat, si custodirent filii ejus præcepta divina ; sed quia frequenter illa transgressi sunt, ad ido- *IV Reg.* xvii, 19, 20.
lolatriam declinantes, propterea tempore Sedeciæ regnum David interruptionem sus- *Ibid.* xxv.
tinuit, quemadmodum quarto Regum describitur. Quamvis tamen sedes seu regnum David ad tempus cessaverit, nihilo minus in Christo reparatum est, firmatum ac perpetuatum, prout Archangelus ait ad Virginem : Ecce concipies in utero et pa- *Luc.* i, 31-33.
ries filium, et vocabis nomen ejus Jesum : hic erit magnus, et Filius Altissimi vocabitur ; et dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus, et regnabit in domo

Jacob in æternum, et regni ejus non erit A
finis. Quod etiam in Isaia clarissime scri-
Is. IX, 7. ptum est : Super solium David et super
regnum ejus sedebit, ut confirmet illud in
judicio et justitia, amodo et usque in sem-
piternum. Ecce quanta concordia evange-
licæ narrationis cum sermone prophetico.

Vel sic, et magis secundum doctores
catholicos : *Disposui,* id est, ordinate dedi
atque proposui, *testamentum* novum, id
est evangelicam legem, ubi æterna heredi-
tas est promissa : quod etiam testamentum
in morte Christi confirmatum est ; *electis* B
meis, id est re et nomine Christianis : de
II Tim. II, 19. quibus ait Apostolus : Firmum fundamen-
tum Dei stat, habens signaculum hoc, Co-
gnovit Dominus qui sunt ejus. Petrus quo-
I Petr. II, 9. que : Vos autem genus electum, regale
sacerdotium, gens sancta. De hoc testa-
mento et dispositione ipsius Paulus testa-
Hebr. IX, 15. tur : Novi testamenti mediator est Jesus,
ut morte intercedente in redemptionem
earum prævaricationum quæ erant sub
priori testamento, repromissionem acci-
piant qui vocati sunt æternæ hereditatis. C
Juravi, id est, certitudinaliter firmiter-
que promisi, *David servo meo,* id est Chri-
sto, qui ut homo minor est me, et servus
meus : *Usque in æternum,* id est usque in
finem sæculi, imo usque in vitam æter-
nam, *præparabo semen tuum,* id est, per
fidem et gratiam formabo et disponam
Christianos et fideles. De quo semine apud
Is. LIII, 10. Isaiam dictum est : Si posuerit (scilicet
Christus) animam suam pro peccato, vide-
bit semen longævum. Frequenter in divi-
nis Scripturis per David intelligitur Chri- D
Jer. XXX, 8, 9. stus. Unde Dominus per Jeremiam ait : Non
dominabuntur Jacob amplius alieni, sed
servient Domino Deo suo, et David regi
suo, quem suscitabo eis, id est Messiæ, ut
omnes exponunt. Non enim suscitavit nec
suscitabit Deus defunctum illum David fi-
lium Isai, ad regnandum in hoc mundo.
Osee III, 5. Hinc quoque in Osee scriptum est : Post
hæc revertentur filii Israel, et quærent Do-
minum Deum suum, et David regem suum.
Sed ubi juravit Deus Christo, quod in æter-
num præpararet semen ipsius ? Ecce ad
Abraham dicitur : Per memetipsum jura- Gen. XXII, 16-18.
vi, dicit Dominus : quia non pepercisti fi-
lio tuo unigenito propter me, benedicam
te ; et in semine tuo benedicentur omnes
gentes terræ. Quid autem per semen hoc
intelligere debeamus, Apostolus exponit,
ad Galatas dicens : Non dicit, In semini- Galat. III, 16.
bus, quasi in multis ; sed quasi in uno,
Et semini tuo, quod est Christus. Daniel
etiam dicit : Omnes populi, tribus et lin- Dan. VII, 14.
guæ servient ei. *Et ædificabo,* id est stabi-
liam, *in generationem et generationem,* id
est in æternum, *sedem tuam,* id est judi-
ciariam tuam potestatem et regiam digni-
tatem. Unde in Daniele scribitur : Dedit ei Ibidem.
potestatem et honorem et regnum. Qualis
vero sit ista potestas et regnum, subjungi-
tur : Potestas ejus, potestas æterna, quæ Ibidem.
non auferetur, et regnum quod non cor-
rumpetur. Vel : Ædificabo per caritatem
et dona Sancti Spiritus, sedem tuam, id
est corda fidelium sive Ecclesiam, in qui-
bus tu, Christe, per gratiam habitas. Ani-
ma equidem justi, sedes est sapientiæ ; et Sap. VII, 27.
in Ecclesia residet Christus, quemadmo-
dum scriptum est : Ipse sedebit et domi- Zach. VI, 13.
nabitur super solio suo. Vel : Ædificabo
sedem tuam, non manu factam, sed thro-
num cœlestem, ut sedeas in cœlo ad dexte-
ram meam in sede, de qua tu, Christe, lo-
cutus es : Ego vici, et sedi cum Patre meo Apoc. III, 21.
in throno ejus.

6 *Confitebuntur cœli mirabilia tua, Do-* 6
*mine : etenim veritatem tuam in ecclesia
sanctorum.* Hæc de angelis sanctis et cun-
ctis cœli civibus exponi possunt, qui uti-
que confitentur indesinenter confessione
incessabilis laudis mirabilia opera Dei et
veritatem ipsius, in Ecclesia triumphanti
Sanctorum seu Beatorum in patria, sicut
de talibus in Apocalypsi dicitur, Magna et Ibid. XV, 3.
mirabilia sunt opera tua, Domine Deus
omnipotens, justæ et veræ sunt viæ tuæ,
Rex sanctorum * : imo secundum divinum * sæculorum
et magnum Dionysium, angeli superiores
illustrant et docent angelos inferiores de
quibusdam mirabilibus Dei effectibus et

veritatibus divinorum effectuum. Denique A cœli isti confitentur etiam mirabilia Dei et veritatem ipsius, in Ecclesia militanti sanctorum viatorum, quorum mentes illuminant de admirandis Dei operibus et sacris Scripturis. Propter quod angelus
Matth. i, 20, 21. scribitur docuisse Joseph de mirabili con-
Act. v, 19, 20. ceptione Christi; et legitur angelus Apostolos eduxisse de carcere, eisque dixisse: Ite, et stantes loquimini in templo plebi omnia verba hæc. Nihilo minus per cœlos hoc loco convenientius intelliguntur sancti Apostoli, aliique apostolici viri, ange- B licam atque cœlestem conversationem in terra habentes; eritque sensus:

Confitebuntur, id est, secure protestabuntur, docebunt et prædicabunt atque laudabunt, *cœli,* id est Apostoli atque eis consimiles, *mirabilia tua, Domine,* id est miracula tua, o Christe, et omnia quæ de tuis mysteriis sunt conscripta; *etenim,* id est, etiam confitebuntur et prædicabunt, *veritatem tuam,* id est justitiam atque evangelicam legem, omni veritate plenissimam, *in ecclesia sanctorum,* id est congregatio- C nibus fidelium electorum. Istud in Actibus Apostolorum clare docetur impletum, ubi
Ibid. iv. 13. inter cetera scriptum est: Videntes principes sacerdotum, Petri et Joannis constantiam, mirabantur. Quorum constantia
Ibid. v. 29; iv. 20. patuit quando dicebant: Obedire oportet Deo magis quam hominibus; non enim possumus, quæ audivimus et vidimus, non loqui. Nonne mirabilia Dei et Christi ejus, hoc modo confessi sunt sancti Apostoli, dum Petrus voce omnium dixit Judæis:
Ibid. ii. 22, 23. Jesum Nazarenum, virum approbatum in D vobis a Deo virtutibus et prodigiis et signis, interemistis?

7 Ideo autem ista egerunt Apostoli, 7 *Quoniam quis:* tanquam dicat, Nullus; *in nubibus,* id est in sublimibus creaturis, quales sunt Apostoli et Prophetæ, *æquabitur Domino,* Deo trino, uni et benedicto, seu Filio Dei Jesu Christo? de quo Petrus
Ibid. x. 36. ait, Hic est omnium Dominus. Quamvis enim creatura possit Deo assimilari, non tamen valet ei æquari, sed in infinitum distat ab eo. Propter quod dicitur: Cui Is. xl, 25.
adæquastis me? dicit Sanctus. Dicuntur vero Prophetæ et Apostoli nubes, sicut de Apostolis ait Isaias: Qui sunt isti, qui ut Ibid. lx, 8.
nubes volant? Primo, quoniam sicut nubes primo illustrantur a sole, deinde terram illuminant; sic Prophetæ atque Apostoli prius copiosiusque a Sole justitiæ Christo Domino sunt edocti, deinde homines illustraverunt. Unde dicit eis Salvator: Vos es- Matth. v, 14.
tis lux mundi. Secundo, quoniam sicut nubes terram pluendo irrigant et fecundant, sic Apostoli et Prophetæ corda hominum pluvia salutaris doctrinæ et verbo gratiæ perfuderunt, impleverunt, et a damnabili ariditate et sterilitate liberaverunt. Ideo dictum est eis: Vos estis sal terræ. Ter- Ibid. 13.
tio, propter altitudinem contemplationis, elevationem desideriorum sublimitatemque vitæ. — Possunt quoque per nubes (secundum Dionysium capitulo quintodecimo Cœlestis hierarchiæ) intelligi angeli sancti. De quibus subjungitur: *similis erit Domino* in filiis Dei?* tanquam dicat, Ne- * Deo
que in angelis invenitur aliquis Deo æqualis. Omnes enim (secundum Apostolum) Hebr. i, 14.
sunt administratorii spiritus. Convenienter vero per filios Dei accipiuntur etiam angeli, quia de eis Dominus apud Job sciscitatur: Ubi eras quum me laudarent as- Job xxxviii, 4, 7.
tra matutina, et jubilarent omnes filii Dei? De quibus etiam narratur: Quadam die Ibid. i, 6; ii, 1.
quum venissent filii Dei, et adsisterent coram Domino, adfuit inter eos et Satan.

8 *Deus qui glorificatur,* id est, gloriosus esse asseritur, honoratur et exaltatur, *in consilio sanctorum,* id est in diligenti perscrutatione omnium electorum, in cœlo et terra versantium: quorum unum parque consilium est, ut Deum præ cunctis glorificent corde, ore ac opere; *magnus,* imo immensus, atque in omni nobilitate simpliciter interminabiliterque perfectus, *et terribilis super omnes qui in circuitu ejus sunt,* id est venerandus seu metuendus præ cunctis Beatis et Sanctis ei adsistentibus, et ad eum ex omni parte accedentibus. Dicuntur autem electi esse in circuitu

A Dei, non quod eum intra se claudant ac
finiant, quum ipse illocalis incircumscri-
ptibilisque consistat ; sed quoniam sic ad
eum undique confluunt, ei deserviunt et
adsistunt, ac si intra se seu in medio sui
eum includerent. Vel, quoniam ipse Deus
gloriosus et sanctus omnia penetrat, cun-
ctisque intimus est, et magis vicinus quam
aliquid sibimetipsi, seu ipsa essentialia rei
principia toti principiato ; propterea di-
cuntur esse in circuitu ejus. Verius ta-
men ipse est in circuitu eorum, sicut infe-
Ps. cxxiv, 2. rius dicitur : Dominus in circuitu populi
Act. xvii, 27, 28. sui. Unde in Actibus Paulus testatur : Non
longe est ab unoquoque nostrum : in ipso
enim vivimus, movemur et sumus, sicut
et quidam poetarum vestrorum dixerunt,
etc. Secundum Thomam, Aratus poeta hoc
dixit.
9 9 *Domine, Deus virtutum, quis similis*
* tibi *tui*? Nullus utique, loquendo de similitu-
dine naturali et perfecta. Finiti enim et
infiniti nulla exstat proportio : quoniam
quotiescumque finitum finito addatur, nun-
quam exinde infinitum efficitur. Ideoque C
ad insinuandam infinitam Dei excellen-
tiam super omnia, scriptum est apud Isa-
Is. xl, 12. iam : Quis mensus est pugillo aquas, et
cœlos palma ponderavit? Quis appendit
tribus digitis molem terræ, et libravit in
pondere montes, et colles in statera? Unde
Sap. xi, 23. alio in loco dictum est : Tanquam momen-
tum stateræ sic ante te est orbis terræ, et
tanquam gutta roris antelucani, quæ de-
scendit in terram. *Potens es, Domine,* per
essentiam, quoniam idem est tibi esse et
posse ; et sicut tuum esse est infinitum, sic D
tua potentia est immensa, cui omnia ex-
Ibid. xii, 18. stant facilia : prout ait Scriptura, Subest
tibi, quum volueris, posse. Differt autem
potentia Dei ab aliorum potentia : Primo,
quoniam Deus ex se ipso seu propria poten-
tia potens est, sicut de eo superius dictum
Ps. lxv, 7. est : Qui dominatur in virtute sua in æter-
num. Secundo, quoniam Deus universali-
Sap. xi, 24. ter potens est, juxta illud : Misereris om-
nium, quoniam omnia potes. Tertio, quia
potentia Dei est penitus infinita, nec pos-

sunt tanta tamve sublimia a Deo produci,
quin possint in infinitum plura atque ma-
jora ab eo creari seu effici, juxta illud :
Numquid manus Domini invalida est? Et Num. xi, 23.
alibi : Deus sempiternus Dominus, qui cre- Is. xl, 28.
avit terminos terræ, non deficiet. Potens
vero esse Deus designatur, dum dicitur in
libro Job : Deus potentes non abjicit, quum Job xxxvi, 5.
et ipse sit potens.
Et veritas tua divina et increata, resul-
tat, splendet atque apparet *in circuitu tuo,*
id est in omnibus creaturis seu tibi adsi-
B stentibus, in quorum tu medio es. Quem-
admodum enim divina potentia in rerum
creatione relucet, sic sapientia seu veritas
Dei in earum ordinibus lucet. Propter quod
scriptum est : A magnitudine speciei crea- Sap. xiii, 5.
turæ, poterit Creator cognoscibiliter vide-
ri ; et iterum : Gloria Dei plenum est opus Eccli. xlii, 16.
ejus. Vel, Veritas tua, id est vera illumi-
natio tua, sacra doctrina et sapientialis
ordinatio, est in circuitu tuo, id est in
corde seu intellectu eorum, de quibus jam
dictum est : Magnus et terribilis super
omnes qui in circuitu ejus sunt. Nostra
quippe veritas et scientia a rebus causan-
tur : sed veritas et scientia Dei, causa est
rerum ; et uti ab uno vultu diversæ resul-
tant imagines in pluribus speculis, ita qui-
dem ab una ac summa veritate multæ cau-
santur veritates in rebus creatis. Propterea
de hac veritate seu sapientia creata, in Ec-
clesiastico habetur : Deus creavit illam in Ibid. i, 9, 10.
Spiritu Sancto, et effudit illam super om-
nia opera sua et super omnem carnem, et
præbet eam diligentibus se.
10 *Tu dominaris potestati maris :* id 10
est, ipsum mare et omnis naturalis cur-
sus, ordo et virtus ipsius, tibi subjecta
sunt. Hoc patuit in divisione maris Rubri. Exod. xiv.
Unde de Christo vero et altissimo Deo scri-
ptum est : Ventus et mare obediunt ei. Job Matth. viii, 27.
quoque ait : In fortitudine illius repente Job xxvi, 12.
maria congregata sunt. Per obedientialem
namque potentiam omnibus concreatam,
universa Creatori suo obediunt. *Motum au-*
tem fluctuum ejus tu mitigas : id est, im-
petuosos fluctus abyssi quiescere facis, se-

das, atque confringis, quemadmodum ad A
Job xxxviii, 10, 11. sanctum Job testatus es : Circumdedi mare terminis meis, et posui vectes et ostia, et dixi : Usque huc venies, et non procedes amplius, et hic confringes tumentes fluctus tuos. Hinc quoque de Christo inducitur : Comminatus est vento, et dixit mari : Tace et obmutesce. Et facta est tranquillitas magna. — Moraliter exponitur sic : *Tu dominaris potestati maris,* id est potentibus sæculi et principi hujus mundi, videlicet tyrannis et dæmonibus, ne quantum velint, in tuos desæviant : ideo sequitur, B *motum autem fluctuum ejus,* id est impetus tentationum diaboli, persecutionumque mundi, *tu mitigas :* quia secundum
Marc. iv, 39.
I Cor. x, 13. Apostolum, non permittis nos tentari supra id quod possumus, sed facis cum tentatione proventum, ut possimus sustinere.
II Petr. ii, 9. Unde Petrus ait : Novit Dominus pios de tribulatione eripere. Nonne motum fluctuum horum mitigat Deus, de quo asserit
II Cor. i, 3, 4. Paulus, Benedictus Deus, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra?

11 11 *Tu humiliasti, sicut vulneratum,* C *superbum :* id est, quemcumque elatum,
Is. xiv, 10. et præcipue primum illum apostatam an-
Job xli, 25. gelum, qui est pater super omnes filios superbiæ, dejecisti et oppressisti, sicut dejicitur vulneratus : quemadmodum scri-
Jacob. iv, 6. ptum est, Deus superbis resistit; et rur-
Luc. xiv, 11. sus, Qui se exaltat, humiliabitur. Ideo ait
Ibid. x, 18. Salvator : Videbam Satanam sicut fulgur de cœlo cadentem. De cujus humiliatione
Is. xiv, 12. seu casu scriptum est : Quomodo cecidisti de cœlo, Lucifer, qui mane oriebaris? Un-
Job xxvi, 12. de et alibi habetur : Prudentia Dei percus- D sit superbum. *In brachio virtutis tuæ,* id est in excelsa et propria tua potestate, *dispersisti inimicos tuos,* dæmones, hominesque injustos. Hos namque Deus dispergit ab unitate quæ ipse est, et ita convertuntur ad multa caduca et vana, amittentes jam esse gratiæ, et in futuro esse gloriæ.
Ibid. iv, 8, 9. Idcirco in libro Job asseritur : Vidi impios Domino flante perisse.

12 12 *Tui sunt cœli, et tua est terra,* id est omnia superiora et inferiora; *orbem terræ et plenitudinem ejus,* id est universa in eo contenta, *tu fundasti,* id est, stabiliter collocasti : juxta illud, Dominus sapientia fun- Prov. iii, 19.
davit terram, stabilivit cœlos prudentia.
Aquilonem, id est partem terræ aquilona- 13
rem austro oppositam, seu ventum Aquilo dictum, *et mare* magnum, Oceanum terram cingentem, *tu creasti.* Unde in libro
Job scriptum est, Qui extendit aquilonem Job xxvi, 7.
super vacuum; et in Apocalypsi : Timete Apoc. xiv, 7.
Dominum, et date illi claritatem, et adorate eum qui fecit cœlum et terram, mare et fontes aquarum. Propter quod sanctus Job
ait : Quis ignorat quod manus Domini fe- Job xii, 9.
cit hæc omnia? — Vel : *Tui sunt cœli,* id est angelicæ mentes, seu sancti prædicatores cœliformiter conversantes, *et tua est terra,* id est homines terreni, quantum ad id quod sunt : sunt enim tui per naturam. *Orbem terræ,* id est universalem Ecclesiam, per totum mundum diffusam, *et plenitudinem ejus,* id est spirituales ejus divitias, scilicet munera gratiarum, sacramenta, virtutes, et cetera spiritualia bona, *tu fundasti,* quoniam sine te conservari non possunt, sicut nec haberi valent nisi a te. *Aquilonem,* id est diabolum, aquiloni, id est peccatoribus propter caritatis carentiam frigidis, dominantem : qui di-
xit, Sedebo in monte testamenti, in late- Is. xiv, 13.
ribus aquilonis; *et mare,* id est homines ad instar maris instabiles, impetuosos, amaros, *tu creasti,* dando eis esse naturæ, et naturales proprietates, perfectiones ac vires : non tamen in malitia conditi sunt.

15 *Thabor et Hermon in nomine tuo exsultabunt :* id est, hi duo montes erunt fidelibus occasio atque materia exsultandi in Deo, propter beneficia Dei in eis ostensa. Thabor enim est mons in Terra sancta, in
quo denuntiata fuit victoria Barac de Sisa- Judic. iv, 6, 7.
ra et ejus exercitu. Hermon vero est mons
prope Jordanem, quem transierunt Hebræi Josue iii, 17.
arido pede. Sicque montes hi, propter miraculosa opera Dei in eis ostensa, præbuerunt Judæis occasionem lætandi in Deo. Et maxime præbent Christianis materiam ex-
sultandi, quia in monte Thabor transfi- Marc. ix, 1-7.

guratus est Christus : quem montem Pe-
II Petr. I, 18. trus sanctum appellat, Hanc (inquit) vocem
audivimus, quum essemus cum ipso in
monte sancto. In Jordane vero, juxta quem
Matth. III, 13-17. Hermon mons situs est, baptizatus est Je-
sus. Spiritualiter vero per Thabor, quod
interpretatur lumen veniens, designantur
Judæi, quibus primo data est lex et gratia
Dei infusa. Per Hermon autem, quod inter-
pretatur anathema, significantur gentiles,
qui tempore suæ perfidiæ erant anathema
Deo, et quasi anathematizati ab eo, propter
idololatriæ crimen. Est itaque sensus :
Thabor et Hermon, id est Judæi et gentiles
ad vitam electi, non in se aut propriis vi-
ribus, sed in nomine tuo exsultabunt.

14 *Tuum brachium*, id est tua fortitudo, est
Gen. XVIII, 14. *cum potentia,* ita ut nihil ei sit difficile.
(14) *Firmetur manus tua,* id est, virtus tua
prævaleat hostibus veritatis, eos dejicien-
do, *et exaltetur dextera tua.* Advertendum
quod manus Dei, quæ est virtus ejus ope-
rativa, interdum accipitur in bono, sicut
Job V, 18. quum dicitur, Manus ejus sanabunt; inter-
dum vero in malo, ut quum ait Apostolus,
Hebr. X, 31. Horrendum est incidere in manus Dei vi-
Job XIII, 21. ventis ; et Job, Manum tuam longe fac a
me. Dum itaque manus Dei in bono acci-
pitur, tunc dextera ejus respicit bona æter-
na, sinistra vero temporalia bona, secun-
Prov. III, 16. dum quod in Proverbiis legitur : Longitudo
dierum in dextera ejus, et in sinistra ejus
divitiæ et gloria. Dum vero manus Dei in
malo accipitur, scilicet prout concernit ma-
lum pœnæ, tunc per sinistram Dei, intel-
ligenda est minor punitio ; per dexteram
vero, quæ durius percutit, punitio major.
Ps. XX, 9. Unde superius dictum est : Inveniatur ma-
nus tua omnibus inimicis tuis ; dextera
tua inveniat omnes qui te oderunt. Simi-
liter modo quum dicitur, Firmetur manus
tua : per manum, accipitur virtus Dei le-
vius puniens ; per dexteram vero, eadem
virtus gravius puniens : quam petit exal-
tari, per depressionem et dejectionem om-
nimodam hostium pessimorum. Posset ta-
men hic versus exponi in bono, hoc modo :
Firmetur manus tua, id est, virtus tua

A firmiter auxilietur famulis tuis, eosque prævalere hostibus faciat; et exaltetur dextera tua, id est, benignitas tua sublimetur, liberaliter communicando dona gratiæ et virtutum.

Justitia et judicium præparatio sedis 15
tuæ : id est, per justitiam atque judicium tu ipse paratus ac dignus es judicare ; et sedes tua, id est judiciaria tua potestas, per justitiam atque judicium paratur, aptatur, et idonea redditur ad judicandum. Per justitiam namque, unicuique quod suum est B tribuentem, et judicium quod est actus justitiæ, fit judex dignus ad judicandum. Vel sic : Justitia et judicium præparatio sedis tuæ, id est, per justam conversationem, et rectum judicium sui ipsius, fit quilibet dignus ut in eo quasi in throno ac thalamo Dominus sedeat, demoretur, et conquiescat. Ideo namque homini tali ait
Salvator : Ad eum veniemus, et mansio- Joann. XIV, 23.
nem apud eum faciemus.

(15) *Misericordia,* per quam culpam deles et gratiam influis, *et veritas,* qua sicut C promisisti agis : in omni enim opere tuo misericordia veritasque concurrunt ; *præcedent faciem tuam,* id est spiritualem tuam præsentiam, qua quotidie tuis electis per contemplationem appares : secundum
illud Apostoli, Nos autem revelata facie II Cor. III, 18.
gloriam Domini speculantes. Non enim adest alicui Deus per contemplationem sinceram, nisi primo per misericordiam suam peccata dimittat, gratiamque concedat : et tunc, sicut promisit, se ipsum per fidem formatam ostendit. Vel : Misericordia et D veritas istæ præcedent faciem tuam, id est adventum tuum seu repræsentationem vultus tui, qua apparebis in finali judicio. Tunc quippe erit tempus justitiæ et judicii ; interim vero est tempus misericordiæ et veritatis.

Beatus populus, nunc in spe, *qui scit,* 16
per gustum seu experientiam, *jubilationem,* id est ineffabilem mentis exhilarationem in Deo. Jubilatio nempe seu jubilus, est quædam excessiva atque insolita mentis in Deo jucunditas, adeo æstuans et erum-

pens ac vehemens, ut nec plene possit A
exprimi, neque totaliter occultari. Hæc jubilatio ex contemplatione causatur, et interdum procedit ex contemplatione divinæ bonitatis in se, cujus beatitudini congaudemus ; interdum vero ex contemplatione beneficiorum divinorum. Et vere modo beatus in spe, qui in horum consideratione tam vehementer lætatur. Est namque talis lætitia, certum, dulce ac ingens præambulum felicitatis futuræ. Sic jubilans Deo, se ipsum non capit præ gaudio ; stillant per oculos lacrimæ dulces, miratur- B
que animus quod Deus tantam gratiam sibi præstare dignatur.

(16) *Domine, in lumine vultus tui* naturali et supernaturali *ambulabunt* de bono
Ps. LXXXIII, 8. in melius, de virtute in virtutem, de via in patriam, de consideratione ad opera bona, fideles. Est enim in nobis naturale lumen, ab intellectu seu vultu divino animæ nostræ impressum, quo inter bonum et malum, verum ac falsum discernit : de quo
Ps. IV, 7. dictum est supra, Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine. In isto ambula- C
mus, dum rationis judicium sequimur. Sed quoniam homo ad supernaturalem beatitudinem ordinatur, quæ est visio Dei per speciem ; ideo naturale lumen ad meritoriam vitam non sufficit, sed indiget homo lumine supernaturali, scilicet fide et donis Spiritus Sancti : et ita electi ambulant in lumine naturali, informato ac confortato lumine supernaturali, omnia opera sua ordinando ad Dei honorem ac vitam
Joann. XII, 35. æternam. Unde Salvator : Ambulate dum lucem habetis, ut non vos tenebræ com- D
prehendant. Non in hoc lumine, sed in sensualitatis errore et ignorantia vitiorum ambulant peccatores : de quorum via scri-

ptum est, Via impiorum erit quasi lubri- *Jer.* XXIII, 12.
cum in tenebris, impellentur et corruent.
Et in nomine tuo, id est in te ipso, *exsul-* 17
tabunt tota die, qua in corde eorum lux gratiæ diem spiritualem producit; vel, Tota die, id est assidue, prout præsenti vitæ
possibile est; *et in virtute* tua,* id est per **justitia*
adjutorium gratiæ tuæ, non in naturali et propria potestate, *exaltabuntur,* mundum, carnem, dæmonemque vincendo, et ad regna cœlestia pertingendo.

(17) *Quoniam gloria virtutis eorum,* id 18
est objectum, causa et terminus gloriationis, qua de sua perfectione ac bonis operibus gloriantur, *tu es :* quoniam non in se, sed in te gaudent, omnia tibi adscri-
bendo : sicut dicit Apostolus, Qui gloriatur, I *Cor.* I, 31.
in Domino glorietur. Propter quod Isaias
asserit : Erit Dominus exercituum corona *Is.* XXVIII, 5.
gloriæ et sertum exsultationis residuo populi sui. *Et in beneplacito tuo,* id est pia voluntate tua, seu per effectum voluntatis tuæ, qua tibi in nobis complacuit, scilicet per gratiam tuam, *exaltabitur cornu nostrum,* id est fortitudo et dignitas nostra,
qua dicimur genus electum, regale sacer- I *Petr.* II, 9.
dotium, gens sancta : quia per gratiam tuam fortitudo nostra perseverat, proficit,
et coronatur. Cujus ratio est, (18) *Quia Do-* 19
mini est assumptio nostra, id est, a Deo misericorditer assumpti sumus : qui nos in suam protectionem gratiamque suscepit, ne ab hostibus devoremur ; *et,* pro id est, ista assumptio est *sancti Israel regis nostri,* id est Dei sicut auctoris : qui est Sanctus Sanctorum, et sanctificator Israelis et rex noster. Vel : Domini, id est Filii Dei, est assumptio nostra, quoniam ipse in sua incarnatione sanctissima nostram naturam assumpsit.

ARTICULUS LXVI

PROSECUTIO EXPOSITIONIS EJUSDEM PSALMI OCTOGESIMI OCTAVI.

20 19 TUNC *locutus es in visione sanctis* A
tuis, etc. Hanc partem psalmi hu-
jus, usque ibi. Tu vero repulisti et de-
spexisti, quidam ad litteram exponunt de
David, quidam vero de Christo. Utraque
autem expositio tangenda est : sed prima
cursorie pertranseunda, quoniam minus
fructuosa; secundæ vero diligentius im-
morandum. Denique in natalitiis confesso-
rum pontificum cantat Ecclesia aliquos
versus hujus psalmi sequentes.

Alloquens ergo Propheta Dominum, ait :
Tunc, id est, dum ista mihi divinitus sunt B
ostensa et inspirata, *locutus es* locutione
interiori, scilicet *in visione* prophetali,
sanctis tuis Prophetis, de unctione David,
successione et processu regni ipsius Da-
I *Reg.* xvi, 1, 3, 12; II *Reg.* vii, 12-17; I *Reg.* xxii, 5; II *Reg.* xxiv. vid. Isti sancti fuerunt, Samuel, Nathan,
et Gad. *Et dixisti* per eos : *Posui adjuto-*
rium meum *in potente,* id est in David
manuforti, qui (sicut legitur) adhuc adole-
I *Reg.* xvii, 34-36. scens exsistens, leonem et ursum occidit :
et sic David, mediante adjutorio meo, re-
gnum et populum suum defendit; *et ex-*
altavi electum, videlicet David, *de plebe* C
mea, id est, præ ceteris elegi eum ad re-
II *Reg.* vi, 21; I *Par.* xxviii, 4-7. gnum : quod etiam David secundo Regum
et primo Paralipomenon protestatur. (20) *In-*
21 *veni David servum meum,* id est, conside-
ravi quod David est servus meus fidelis et
verus : idcirco *oleo sancto meo unxi eum*
in regem per Samuelem. Ter quippe un-
I *Reg.* xvi, 11-13. ctus est David : primo, in domo patris a
Samuele, quando puer erat, et oves patris
II *Reg.* ii, 4. sui pascebat; secundo, post mortem Saulis
Ibid. v, 3. in Hebron, super solam tribum Juda; ter-
tio, super totum regnum Israel.

22 21) *Manus enim mea,* id est potestas
mea, *auxiliabitur ei* contra adversa; *et*
brachium meum, id est fortitudo mea, *con-*
fortabit eum in regno et prosperis. 22 *Ni-* 23
hil proficiet inimicus invisibilis, scilicet
dæmon, *in eo* finaliter. Nam quamvis eum
aliquoties ad magnam ruinam induxit, non II *Reg.* xi.
tamen finaliter eum decipere potuit; sed
omnia etiam mala cooperata sunt ei in *Rom.* viii, 28.
bonum, quia post culpam cautior humi-
liorque surrexit. Vel, Nihil proficiet inimi-
cus visibilis, scilicet Saul, in eo, quia non I *Reg.* xviii, xix, etc., passim.
potuit eum occidere. *Et filius iniquitatis*
non apponet nocere ei : id est, Achitophel,
Doeg, Absalon, Seba filius Bochri, seu alius
quivis injustus adversarius David, non ite-
rabit frequenter persecutionem suam in
David : quoniam redimam eum, et ini-
micos ejus cessare faciam a persecutione
ipsius, eos occidendo, sicut occisus est II *Reg.* xviii, 14, xx, 22.
Absalon et Seba, vel ad pœnitentiam eos
convertendo, sicut pœnituit Semei. (23) *Et* *Ibid.* xix, 18-20.
concidam a facie ipsius, id est, a conspe- 24
ctu ejus scindam, destruam et repellam,
inimicos ejus, Philistæos, Amalecitas, Am-
monitas; *et odientes eum in fugam con-*
vertam. Hoc secundo Regum frequenter
accidisse narratur.

24 *Et veritas mea,* qua promissa adim- 25
pleo, *et misericordia mea,* qua peccata di-
mitto, *cum ipso; et in nomine meo,* id est
in mea virtute, *exaltabitur cornu,* id est
regia dignitas *ejus.* (25) *Et ponam in mari* 26
manum ejus, id est fortitudinem ejus. Da-
vid enim sibi subjecit Palæstinos, quorum
terra sita est super mare Mediterraneum.
Et in fluminibus dexteram ejus, id est,
magnam potestatem ipsius ponam in Syria
in medio fluminum situata. Propter quod
D dicta est Mesopotamia Syriæ, a *meso,* quod
est medium, et *potamos,* fluvius : quia in
medio fluminum hinc inde currentium ja-
cet. Secundo autem Regum legitur David *Ibid.* viii.

Syriam debellasse, eratque Syria serviens A
ei sub tributo.
27 26 *Ipse invocabit me : Pater meus es
tu, Deus meus, et susceptor salutis meæ.*
Sæpe in hoc libro vocat David in sua ora-
tione Dominum universorum, Deum suum,
et susceptorem suæ salutis. Nec mirum si
Deum in sua prece patrem vocavit Pro-
pheta tam sanctus, quum etiam præsum-
Job xxxiv. 36. ptuosus ille Eliu dixerit Deo : Pater mi, ne
28 desinas ab homine iniquitatis. 27 *Et ego
primogenitum ponam illum,* id est ceteris
honorabiliorem et excellentiorem : sicut B
primogenitus honorabilior esse solet ; *ex-
celsum præ regibus terræ,* scilicet, terræ
Judææ : quia non exstitit similis ei in il-
III Reg. III. 12. la, omnibus consideratis, quamvis Salo-
mon quantum ad aliquid eum excesserit.
Vel, Præ regibus terræ regno suo vicinæ,
29 quam sibi subjecit. 28 *In æternum servabo
illi misericordiam meam :* quia finaliter
derelictus non est, quamvis ad tempus
II Reg. XI. permissus sit incidere mala culpæ et pœ-
næ ; *et testamentum meum,* id est pro-
Ibid. XII. 12-16. missio quam ipsi feci de successione re- C
gum, *fidele ipsi,* id est, fideliter in ipso
30 implebitur. Ideo additur : 29 *Et ponam
in sæculum sæculi semen ejus,* id est, fi-
lios ejus non permittam deficere, sed us-
que ad Christum generatio ejus deducetur,
atque in ipso perpetuabitur ; *et thronum
ejus,* id est sceptrum seu regiam potesta-
tem ipsius, ponam et continuabo, *sicut*
continuantur *dies cæli,* id est dies a motu
solis causati : quia in Christo regnum Da-
vid perpetuatur.

Porro ne quis putet hæc promissa fru- D
stranda propter peccata posteritatis Da-
vid, propterea de pia correctione filiorum
31 David, Dominus subdit : 30 *Si autem de-
reliquerint filii ejus,* videlicet reges ab
eo nati, *legem meam :* sicut et multi eo-
III Reg. XIV. 22. IV Reg. XVI. 2-4; XXI. 20-22; XXIV. 19. rum fecerunt, videlicet Roboam, Achaz,
Amon, Sedecias ; *et in judiciis meis,* id
est in præceptis quæ ego justa et obser-
32 vanda judico, *non ambulaverint ;* 31 *Si
justitias meas,* id est justas leges et cæri-
monias a me traditas, *profanaverint,* id
est, transgressi fuerint, et quasi pollutas
duxerint, *et mandata mea non custodie-
rint :* 32 *Visitabo in virga* paternæ corre- 33
ctionis *iniquitates eorum,* eos temporaliter
castigando, si pœnitere voluerint : ut patet II Par.
in Manasse et Ozia ; *et in verberibus* æter- XXVIII. 11. 12; XXVI. 16-21.
næ damnationis visitabo *peccata eorum,* si
pœnitere neglexerint : ut patet in Achaz. Ibid. XXVIII.
33 *Misericordiam autem meam,* id est 34
effectum pietatis meæ, videlicet perpetua-
tionem regni, *non dispergam ab eo :* quia
prædicti reges, quamvis iniqui, habuerunt
successores regnantes usque ad Sedeciam,
et ex tunc fuerunt filii David usque ad
Christum. *Neque nocebo in veritate mea.*
Ecce juramentum Dei : id est, Tam veraci-
ter non inferam perpetuum nocumentum
ipsi David, quam veraciter verus sum.
(34) *Neque profanabo testamentum meum,* 35
id est, promissum meum non violabo ; *et
quæ procedunt de labiis meis,* id est verba
oris mei, *non faciam irrita,* id est sine
effectu.

35 *Semel juravi in sancto meo,* id est 36
me ipso essentialiter sancto et Sancto San-
ctorum, prout alibi jurasse me dico : Per Gen. XXII, 16.
memetipsum (inquiens) juravi ; *si,* pro
non, *David mentiar :* implebo namque
quæ dixi. Nam *Semen ejus in æternum* 37
manebit : quia in Christo filio David per-
petuatur. 36 *Et thronus ejus sicut sol in* 38
*conspectu meo, et sicut luna perfecta in
æternum :* id est, sicut sol et luna nun-
quam deficiunt in natura, sic nec thronus
David deficiet : quoniam Christus filius
ejus regnat in Ecclesia militanti per fidem
usque in finem sæculi ; in Ecclesia vero
triumphanti regnat per gloriam sine fine.
Et hujus rei est *testis in cœlo fidelis,* sci-
licet Deus benedictus et sanctus, qui ho-
rum est causa ac testis : qui ait per Je-
remiam, Ego sum judex et testis. Deus Jer. XXIX, 23.
namque ista alibi locutus est, dicens : Si Ibid. XXXIII. 20, 21.
irritum fieri potest pactum meum cum
die, et pactum meum cum nocte, ut non
sit dies et nox in tempore suo, et pactum
meum irritum esse poterit cum David ser-
vo meo, ut non sit ex eo filius qui regnet

Jer. xxxiii, 25, 26. in throno ejus. Rursusque : Si leges cœlo A
et terræ non posui, equidem et semen ser-
vi mei David projiciam, ut non assumam
ex eo principes.

Verumtamen, quoniam regnum David
longam et magnam interruptionem susti-
nuit, videlicet a tempore Sedeciæ usque
ad Christum, vel circiter ; ideo de hac
dejectione regni David, et de mora seu di-
latione adventus Christi, in quo recupe-
randum et perpetuandum fuerat regnum
39 David. Propheta conqueritur : 37 *Tu vero*
repulisti David a regno, *et despexisti* eum, B
id est posteritatem ipsius : quod maxime
factum est tempore captivitatis Babyloni-
cæ, quia ex tunc nullus ex Judæis regnavit
usque ad Joannem Hyrcanum. *Distulisti*
Christum tuum, id est, diu moratus es mit-
40 tere regem Messiam in mundum. (38) *Aver-*
* Evertisti *tisti** *testamentum servi tui,* id est, pro-
missionem factam regi David interrupisti
propter peccata filiorum suorum ; *profa-*
nasti in terra sanctuarium ejus : id est,
I Par. xxii, 14. templum ejus in Jerusalem, cujus impen-
IV Reg. xxv, 9-17. sas atque materiam David paravit, per- C
misisti a Chaldæis profanari ; et per eos
41 39 *Destruxisti* permissive *omnes sepes*
Ibid. 10. *ejus,* id est munimenta seu muros Jerusa-
lem, aliarumque urbium Juda ; *posuisti*
firmamentum ejus formidinem : id est,
fortiores viros et urbes regni David, in
tantum vastari ac destrui permisisti, ut
omnes hoc videntes exhorrescerent, et ipsi
filii David ac populi regni ejus metuerent.
Hoc et Jeremias sæpe prædixit futurum
tempore captivitatis Babylonicæ, dicente
Jer. xviii, 16; xix, 8; xxv, 9, 18. Deo per ipsum : Ponam vos in maledictio- D
nem et sibilum et stuporem omnibus re-
gnis terræ.
42 40 *Diripuerunt eum omnes transeuntes*
viam, id est Samaritani et reliqui per Ju-
dæam euntes, et populum Judæorum occi-
dentes ; *factus est opprobrium vicinis suis,*
videlicet Idumæis, Ammonitis, Moabitis,
Philistæis, qui omnes populum Judæorum
irriserunt, et de ejus calamitate lætati
43 sunt. 41 *Exaltasti dexteram deprimen-*
tium eum, id est, manum hostium suorum

prævalere permisisti adversus eum ; *læ-*
tificasti permissive *omnes inimicos ejus*
prænominatos. 42 *Avertisti adjutorium* 44
gladii ejus : id est, arma bellica ei non
profuerunt, et viri bellatores ab eo reces-
serunt. Unde scriptum est, quod viri bel- IV Reg. xxv, 5.
latores a Sedecia fugerunt. *Et non es au-*
xiliatus ei in bello, quo impugnavit eum
Nabuchodonosor cum suo exercitu. 43 *De-* 45
struxisti eum, scilicet populum et regem
Judæorum, *ab emundatione,* id est a pu-
rificationibus templi : quas non habue-
runt, templo destructo et ipsis in Baby-
lonem translatis ; *et sedem ejus,* id est
regiam majestatem *in terra** *collisisti,* id * terram
est, ad nihilum deduxisti, sicut colliditur
vas fictile. (44) *Minorasti dies temporis* 46
ejus : id est, populum Judæorum pro ma-
gna parte in sua juventute peremisti ; et
omnium pene mors accelerata fuit per
gladium, famem aut pestem, juxta vati- Jer. xi, 22.
cinia Jeremiæ. *Perfudisti eum confusi-*
one, id est, contemptu et irrisione eum
replesti.

Quidam ea quæ de oppressione et de-
jectione regni et populi Judæorum, sub
appellatione David inducta sunt, atque ex-
posita de captivitate et persecutione illis a
Chaldæis illata, exponunt de vastatione et
dejectione Judæorum per Romanos infli-
cta. Et quamvis littera ad hoc facillime
possit applicari, convenientior tamen vi-
detur expositio præinducta : quoniam in
exordio descriptionis hujus vastationis,
Propheta conqueritur de mora seu dilatio-
ne adventus Christi, dicendo : Tu vero re-
pulisti et despexisti ; distulisti Christum
tuum. Idcirco prosecutio hujus querelæ,
accipienda apparet de afflictione regni
Judæorum præcedente Christi adventum.

Consequenter orat Propheta pro repa-
ratione regni David : 45 *Usquequo, Do-* 47
mine, avertis populum tuum a te, et mi-
sericordiam tuam ab eis, *in finem,* id est
tam diu, videlicet septuaginta annis ? Nun-
quam enim tam diu repulsi erant Judæi a
Deo, et ab hostibus suis oppressi, a tem-
pore quo egressi erant Ægyptum, sicut in

captivitate Babylonica : excepta hac finali A
repulsione eorum, de qua Dominus per
Amos II, 6. Amos prophetam ait : Super tribus scele-
ribus Israel, et super quatuor non conver-
tam eos. *Exardescet sicut ignis ira tua?* id
est, usquequo ultio tuæ justitiæ ita desæ-
vit in nos, penitus nos consumendo, sicut
consumit stipulam ignis?

Deinde loquens in persona totius popu-
li, et quamdam persuasionem allegans ad
provocandum misericordiam Dei, subjun-
48 git : 46 *Memorare quæ mea substantia*,
id est, considera quam fragilis, labilis, B
et imperfecta sit natura humana. Propter
IV *Esdr.* VIII, 34. quod in Esdra scriptum est : Quid est ge-
nus corruptibile, ut ita amarus sis de eo?
Gen. VIII, 21. In Genesi quoque : Sensus et cogitatio ho-
minis, prona sunt in malum ab adolescen-
tia sua. Propterea minoratur, et magis
propitiabile est peccatum hominis. Et me-
rito, Domine, recordari debes hujus : *Num-
quid enim vane constituisti omnes filios
hominum?* Non utique. Vanum est nam-
que et inaniter constitutum, quod ad nul-
lum finem debitum ordinatur. Deus autem C
quum sit summe bonus, potens ac sapiens,
universa propter aliquem finem molitus
est. Unde, secundum Philosophum, Deus
et natura nil agunt frustra. Et Scriptura
Sap. XII, 18. ait : Tu, dominator Domine, cum tran-
quillitate judicas, et cum magna reveren-
Ibid. 15. tia disponis nos ; et iterum, Quum sis
justus, omnia juste disponis. Deus enim
omnia regit, quemadmodum scriptum est :
Job XXXIV, 13. Quem constituit alium super terram? aut
quem posuit super orbem, quem fabrica-
Ibid. XXXVIII, 3. tus est? Unde denuo sanctus Job, Univer- D
sorum, inquit, finem ipse considerat; item-
Ibid. 24. que, Ipse enim fines mundi intuetur, et
omnia quæ sub cœlo sunt, respicit. Pro-
Sap. XI, 21. pter quod alibi dicitur : Omnia in men-
sura et numero et pondere constituisti.

Quoniam itaque, Domine, non vane, sed
propter certum finem, videlicet superna-
turalem et sempiternam beatitudinem, ho-
minem constituisti, quem finem homo si-
ne gratia et magna misericordia tua nequit
sortiri ; idcirco decet te misereri, meque
precantem benigne audire, quoniam aliter
salvari seu finem hunc adipisci nequimus.
Verumtamen qui hunc finem non conse-
quuntur, sed æternaliter condemnantur,
vane constituti non sunt, quoniam Deus
voluntate antecedente vult omnes homines
salvari, secundum Damascenum. Propter
quod ait Salvator : Non est voluntas ante *Matth.* XVIII, 14.
Patrem ut pereat unus ex pusillis istis. Et
Apostolus dicit : Deus omnes homines vult I *Tim.* II, 4.
salvari, et ad agnitionem veritatis venire.
Ideoque Ezechiel dicit : Revertimini et vi- *Ezech.* XVIII, 32, 23.
vite, dicit Dominus, quia nolo mortem pec-
catoris, sed ut convertatur et vivat. Impii
ergo ad vitam æternam, seu ultimum fi-
nem qui Deus est, creati sunt : quod etiam
Salomon profitetur, Universa, inquiens, *Prov.* XVI, 4.
propter se ipsum operatus est Dominus.
Quamvis autem injusti hoc fine priven-
tur, non tamen inaniter conditi sunt, quia
ipsorum damnatio auget gloriam electo-
rum, commendat divinam justitiam, et ce-
dit ad gloriam Dei. Unde Apostolus di-
cit : In magna domo non solum sunt vasa II *Tim.* II, 20.
argentea et aurea, sed et lignea et fictilia.

Fragilitas autem nostræ substantiæ de-
claratur, dum subditur : (47) *Quis est ho-* 49
mo qui vivet, et non videbit mortem? tan-
quam dicat, Nullus est homo in mundo
isto conversans, qui non moriatur. Omnes
enim moriuntur, tam naturali necessitate
conditionis, quam merito originalis cul-
pæ : præter Christum, secundum docto-
res, qui mortuus est spontanea voluntate.
Christus enim homo non solum potuit non
mori propter unionem cum Verbo, sed
etiam propter beatitudinem animæ suæ :
quæ tanta erat, quod redundantia ejus tam
copiosa fuisset in corpus Christi et vires
inferiores, nisi divina dispensatione fuis-
set suspensa, quod Christi corpus fuisset
impassibile, et Christus homo totaliter im-
mortalis, secundum Augustinum in episto-
la ad Dioscorum. Et quis homo vivens *eruet
animam suam de manu inferi,* id est de
damnatione inferni, naturali virtute et sine
adjutorio Christi? quasi dicat, Nullus præ-
ter Christum : Primo, quoniam ante ejus

adventum omnes quantumcumque sancti, A
ad inferos descenderunt. Ad quos tandem
Christus sponte descendit, ut eos erueret,
Osee xiii, 14. sicut per Osee ait : De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos. Ero mors
tua, o mors ; morsus tuus ero, inferne. Secundo, quoniam nullus adultus vitare potest peccatum mortale sine gratia Dei, præsertim quum sine fide et gratia nesciat ad
quem finem opera sua dirigere debeat.

Quum ergo sit ita, orat Propheta pro
50 gratia Dei et Christi adventu. 48 *Ubi sunt
misericordiæ tuæ antiquæ,* o *Domine,* id B
est effectus pietatis tuæ a principio mundi
electis impensi atque promissi, illi præcipue, quibus promisisti te Christum esse
missurum ? tanquam dicat : Tu qui ex antiquo misericordiam tuam ostendisti, nunc
eam declara. *Sicut jurasti David in veritate tua,* id est in te ipso, qui es summa
atque incommutabilis veritas : qui promisisti David, quod de semine ejus Christus
nasciturus esset.

51 49 *Memor esto, Domine, opprobrii servorum tuorum,* id est, perpende quantas C
adversitates populus tuus perpessus est ab
hostibus suis, a quibus indiget liberari per
Christum : opprobrii, inquam, *quod continui in sinu meo,* id est, in medio cordis
mei æquanimiter passus sum ; et opprobrii *multarum gentium,* id est a diversis
nationibus populo tuo inflicti. Loquitur
autem Propheta in persona populi tribulati. Tale quoque opprobrium orat Jeremias
Jer. xiv, 21. auferri fidelibus : Ne nos, inquit, des in
opprobrium propter nomen tuum, neque
facias nobis contumeliam. 50 *Quod* 52
opprobrium exprobraverunt, id est, exprobrando intulerunt populo tuo, *inimici tui,*
perversi et infideles; *quod exprobraverunt
commutationem Christi tui,* id est, quod
exprobrando fidelibus tuis objecerunt commutationem Christi tui, id est novam doctrinam, conversationem mirabilem, et passionem ignominiosam ipsius. Judæi enim
perversi, primitivæ Ecclesiæ imposuerunt
quod Christus doctrinam Prophetis contra- Marc. vii, 5.
riam docuisset, atque cum publicanis et Matth. ix, 11.
peccatoribus manducasset. Unde dixerunt
de Stephano : Nos audivimus eum dicen- Act. vi, 14.
tem, quia Jesus Nazarenus destruet locum
hunc, et immutabit traditiones quas tradidit nobis Moyses. Pagani vero Christianis
opposuerunt quod in hominem crederent
crucifixum, inter latrones suspensum. In
translatione Hieronymi sic habetur : Quod
exprobraverunt vestigia Christi tui. Principes namque Judæorum cum suis fautoribus dicta et opera Christi vituperaverunt, et propter imitationem vestigiorum
Christi, Ecclesiam primitivam afflixerunt :
quam postea tyranni et falsi fratres atque
hæretici graviter persequebantur.

Sed quoniam Christus hanc commutationem pro nobis accepit, et Deus gratiam
patientiæ nobis largitus est, ideo (51) *Be-* 53
nedictus Dominus in æternum, id est, ab
omnibus sine fine laudetur, et benedictus
esse sciatur, ac honoretur. *Fiat, fiat,* id
est, ita agatur, ita agatur. Quod iteratur,
ad insinuandum ardentis desiderii zelum,
et provocandum aliorum affectum.

ARTICULUS LXVII

EXPLANATIO EORUMDEM VERBORUM DE CHRISTO ET MEMBRIS EJUS.

20 TUNC *locutus es in visione sanctis tuis.* D
Tunc, inquit, quando jam prædicta mihi cœlitus revelasti, locutus es in visione
sanctis tuis Prophetis, quibus secreta tua,
velut familiaribus et amicis revelare consuevisti : quemadmodum Amos dicit, Non Amos iii, 7.
faciet Dominus verbum, nisi revelaverit
secretum suum ad servos suos Prophetas.

His locutus es in visione, non solum ima- A
ginaria, sed etiam intellectuali : quia in-
Dan. x, 1. telligentia est opus in visione, ut dictum
est Danielis decimo. Interdum quidem in
Job xxxiii, 15, 16. somno, juxta illud : Per somnium in visi-
one nocturna aperit Deus aures virorum.
Dan. x, 4 *et seq.* Interdum autem in vigilia, ut patet de Da-
niele : et ita sunt ostensa Moysi divina
Exod. xxxiii, 11. mysteria, cum quo loquebatur Dominus
(id est angelus Domini) facie ad faciem,
sicut loqui solet homo ad amicum suum.
Et dixisti, in cordibus Prophetarum per
inspirationem internam. Quæ tamen locu- B
tio fit ministerio angelorum, secundum
quod Zacharias de se ipso protestatur :
Zach. ii, 3, 4. Ecce angelus qui loquebatur in me, egre-
diebatur, et alius angelus egrediebatur in
occursum ejus, et dixit ad eum : Curre et
loquere ad puerum istum. Vel, Dixisti ma-
Luc. i, 70. nifeste ad aliquos per os sanctorum, qui
a sæculo sunt, Prophetarum tuorum. *Po-
sui adjutorium* meum, scilicet humani ge-
neris redemptionem, *in potente,* id est in
I *Cor.* i, 24. Christo, qui est virtus et sapientia Patris :
Hebr. i, 3. qui (secundum Apostolum) portat omnia C
verbo virtutis suæ, purgationem peccato-
rum faciens. *Et exaltavi electum,* id est
Christum, qui secundum naturam assum-
ptam appellatur electus et præelectus, sic-
Cant. v, 10. ut de eo in Canticis Sponsa fatetur : Dile-
ctus meus candidus et rubicundus, electus
ex millibus. Unde, secundum Apostolum,
Rom. i, 4. Prædestinatus est Filius Dei in virtute,
secundum spiritum sanctificationis. *De
plebe mea,* id est ex populo Judæorum,
ex quibus Christus ; vel, De plebe mea,
quia præ universis hominibus exaltatus D
est Christus.

21 *Inveni David,* id est Christum manu-
fortem et adspectu desiderabilem, *servum
meum :* quia ut homo, minor est Deo et
servus ipsius, sicut de eo Dominus per
Is. xlii, 1. Isaiam ait : Ecce servus meus, suscipiam
eum. Denique apud Ezechielem, Christus
Ezech. xxxiv, 23, 24. et David et servus Dei vocatur : Salvabo
gregem meum, ait Dominus, et suscitabo
super eum pastorem unum, qui pascat
eum, David servum meum. *Oleo sancto*
meo, id est unctione Spiritus Sancti, ple-
nitudine gratiarum, et omnibus donis Spi-
ritus Sancti, *unxi eum :* sicut superius
præhabitum est, Unxit te Deus, Deus tuus, *Ps.* xliv, 8.
oleo exsultationis *. Propter quod alio loco * lætitiæ
asserit Christus : Spiritus Domini super *Is.* lxi, 1.
me, eo quod unxerit me. Et Evangelista :
Non ad mensuram, inquit, dat Deus spiri- *Joann.* iii, 34.
tum, scilicet Christo homini. Tota namque
capacitas naturæ creatæ in Christo, imple-
ta est gratia Dei.

Manus enim mea, id est divinitas mea 22
ei unita, *auxiliabitur ei* in omnibus. Hu-
manitas enim Christi erat instrumentum
animatum, conjunctum et proprium divi-
næ virtutis sibi unitæ et operantis per
eam, secundum Damascenum : sicut et
corpus nostrum est animæ nostræ instru-
mentum conjunctum, animatum ac pro-
prium. Unde Christus apud Isaiam ait :
Dominus Deus auxiliator meus; et in Evan- *Is.* l, 7.
gelio, Non possum ego a me ipso facere *Joann.* v, 30.
quidquam. *Et brachium meum conforta-
bit eum.* Quemadmodum digitus Dei est
Spiritus Sanctus, quia per eum omnem
veritatem nobis ostendit, juxta illud, Quum *Ibid.* xvi, 13.
venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos
omnem veritatem ; sic brachium Dei est
unigenitus Filius ejus, quia per eum omnia
operatur. De quo brachio in Isaia scriptum
est : Paravit Dominus brachium sanctum *Is.* lii, 10.
suum in oculis omnium gentium. Et alio
in loco : Fecit potentiam in brachio suo. *Luc.* i, 51.
Est igitur sensus : Brachium meum, id est
Verbum seu Filius meus, confortabit eum,
scilicet Christum secundum quod homo
est, assumendo ejus humanitatem ad sui
ipsius personalem unionem, et confirman-
do eam in bono per beatificam fruitio-
nem, cooperandoque ei per gratiam singu-
larem.

Nihil proficiet inimicus in eo, puta dia- 23
bolus : quia tentator victus atque confu-
sus recessit a Christo, dicente ad illum,
Vade retro, Satana. *Et filius iniquitatis,* *Matth.* iv, 10.
id est Judas, quem Christus in Evangelio *Joann.* vi,
diabolum et filium perditionis appellat ; 71, 72; xvii, 12.
vel, Filius iniquitatis, id est plebs Hebræ-

Joann. VIII, 44. orum : quibus Christus ait, Vos ex patre A
diabolo estis ; *non apponet nocere ei*, id
est, non iterabit nocumentum suum in
Christo. Quamvis enim ante resurrectio-
nem eum occiderant, postmodum tamen
non apposuerunt ei nocere per effectum,
quia nec corpus ejus tenere poterant in
sepulcro, nec resurgentis gloriam impedi-
Rom. VI, 9. re. Nempe et Christus resurgens ex mor-
tuis, jam non moritur. Vel, Non apponet
nocere ei in anima, quoniam spirituale
nocumentum Christo non intulerunt : et
hoc ipsum nocumentum quod corpori ejus B
inflixerunt, cessit ad gloriam Christi, to-
tiusque sæculi. Unde per Isaiam loquitur :
Is. L, 8, 9. Quis contradicet mihi ? Stemus simul. Quis
est adversarius meus? Accedat ad me. Ec-
ce omnes quasi vestimentum conteren-
24 tur. *Et concidam a facie ipsius inimicos*
ejus, puta Judæos, qui propter Christi oc-
cisionem ab exercitu Romanorum truci-
dati sunt, venundati, atque per mundum
Osee IX, 17. dispersi, quemadmodum scriptum est : Ab-
jiciet eos Dominus Deus meus, quia non
audierunt vocem ejus; et erunt vagi in na- C
tionibus. *Et odientes eum in fugam con-*
vertam : quia et prædicti Judæi fugerunt
a facie Romanorum in Jerusalem, sed non
effugerunt. Dæmones quoque frequenter
a Christo et ejus ministris fugerunt. Et
tandem in die judicii omnes adversarii
Salvatoris fugere desiderabunt, secundum
Apoc. VI, 15, 16. illud : Reges terræ, principes et tribuni,
divites et fortes absconderunt se in spe-
luncis et petris montium, dicentes monti-
bus et petris : Cadite super nos, et abscon-
dite nos a facie sedentis super thronum. D
25 *Et veritas mea et misericordia mea*
cum ipso. Christus enim veritate plenus
Joann. I, 14. fuit, sicut scriptum est : Vidimus gloriam
ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre, ple-
num gratiæ et veritatis. Erat enim veritas
Dei cum Christo, quoniam omnia quæ de
Christo per Prophetas prædixit, in ipso
implevit. Et de Christo filii falsitatis vera-
Matth. XXII, 16. citer loquebantur : Magister, scimus quia
verax es, et viam Dei in veritate doces, et
non est tibi cura de aliquo. Est quoque ve-

ritas Dei cum Christo, sicut cum omnium
justo et infallibili judice. Sed et miseri-
cordia Dei erat cum Christo : quoniam per
solam misericordiam Dei, natura ejus hu-
mana a Verbo Dei assumpta est, et ab omni
culpa præservata, omniumque divinorum
charismatum gratia adimpleta ; et miseri-
cordiam sibi impensam, Christus paratus
est nobis communicare. *Et in nomine meo*
exaltabitur cornu ejus, id est regia digni-
tas, ita ut omnes populi, tribus ac linguæ Dan. VII, 14.
ei ministrent. Unde de Christo Pater seu
Trinitas per Isaiam ait : Ecce intelliget Is. LII, 13.
servus meus, et exaltabitur, et elevabitur,
et sublimis erit valde. *Et ponam in mari* 26
manum ejus, id est, in terris et populis
circa mare morantibus dominabitur Chri-
stus. Hoc modo videmus impletum in
Cypro, Portugallia, et aliis regnis. *Et in*
fluminibus dexteram ejus : id est, fortitu-
dinem Christi ponam in insulis, ita quod
populi habitantes in insulis, Christo obe-
dient. Unde apud Isaiam Dominus ait :
Mittam ex eis qui salvati fuerint, ad gen- Ibid. LXVI, 19.
tes in mare, in Africam et Lydiam. Alibi
quoque habetur : Ponent Domino gloriam, Ibid. XLII, 12.
et laudem ejus in insulis nuntiabunt.
Ipse invocabit me : Pater meus es tu, 27
Deus meus, et susceptor salutis meæ. Nam
Christus dixit : Pater, ignosce illis; et, Pa- Luc. XXIII, 34, 46.
ter, in manus tuas commendo spiritum
meum. Ecce quoties invocavit Christus
Deum, nominans eum Patrem ? Vocavit
eum etiam Deum suum, dicendo : Deus Matth. XXVII, 46.
meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me ? Ps. XXI, 2.
Sed et susceptorem suæ salutis (id est,
quod eum suscepit ad salutem) vocavit
eum, dicendo : Omnia mea abs te sunt. Joann. XVII, 7.
Et ego primogenitum ponam illum. Chri- 28
stus ut Deus, est Unigenitus Dei ; ut homo
autem, est primogenitus prædestinatione
et dignitate, non tempore. Unde Apostolus
ait : Quos præscivit, et prædestinavit con- Rom. VIII, 29.
formes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse
primogenitus in multis fratribus ; et rur-
sus : Qui est imago Dei invisibilis, primo- Coloss. I, 15.
genitus omnis creaturæ. Dicitur quoque
Christus primogenitus, quoniam ante om-

nia creata est genitus. Posuit itaque Deus A
Christum primogenitum, faciendo eum om-
nibus electis excellentiorem, et caput Ec-
clesiæ. *Excelsum præ regibus terræ* ponam
Apoc. xix. 16. illum : quoniam ipse est rex regum, et
Ibid. i. 5. Dominus dominantium, et princeps re-
gum terræ. Idcirco supra de eo dictum
Ps. lxxi. 11. est : Et adorabunt eum omnes reges ter-
29 ræ. *In æternum servabo illi misericordiam*
meam, id est, quidquid misericorditer suæ
humanitati donavi, conservabo sine ces-
satione in ea ; *et testamentum meum fi-*
dele ipsi, id est, promissionem sibi a me B
factam, fideliter adimplebo : sicut et ip-
Luc. xxiv. 44. se ait, Necesse est impleri omnia quæ
scripta sunt in lege Moysis et Prophetis
30 et Psalmis de me. *Et ponam in sæculum*
sæculi semen ejus, id est, populum chri-
Joann. iii. 5. stianum ex aqua et Spiritu Sancto in Chri-
sto renatum, usque in finem sæculi con-
tinuabo. Ecclesia enim in finem mundi
persistet, præsertim quum Christus ei pro-
Matth. xxviii. 20. miserit : Ecce ego vobiscum sum omnibus
diebus usque ad consummationem sæculi.
De hujus seminis Christi perpetuatione C
Is. liii. 10. scriptum est : Si posuerit in mortem ani-
mam suam, videbit semen longævum. Po-
nam *et thronum ejus,* id est sedem et pote-
statem ejus regalem, *sicut dies cœli,* ita
Luc. i. 32. 33. quod nunquam cessabit ; et regnabit in
domo Jacob in æternum, et regni ejus non
erit finis.

31 *Si autem dereliquerint filii ejus* per fi-
dem et gratiam baptismalem, videlicet
Christiani, *legem meam* evangelicam, eam
non observando : prout de quibusdam in
Osee iv. 10. Osee habetur, Dereliquerunt Dominum in D
33 non custodiendo ; *visitabo in virga ini-*
quitates eorum, paternaliter eos corripien-
do, non penitus exterminando : quoniam
Apoc. iii. 19 ego quos amo, arguo et castigo. *Misericor-*
34 *diam autem meam non dispergam ab eo,*
id est, gratiam meam non penitus auferam
a populo christiano. Et in isto notatur ma-
gnitudo misericordiæ Dei tempore evange-
licæ legis, quod ideo dicitur tempus gra-
Zach. xii. 8. tiæ. Unde scriptum est : Erit, qui offenderit
ex eis in die illa, quasi David : cui utique

Deus maximam misericordiam fecit. *Ne-* 35
que profanabo testamentum meum, id est
promissionem meam, Christo et semini
ejus factam. *Semel juravi in sancto meo,* 36
id est in me ipso ; *si David mentiar,* id
est, Christo non mentiar : *Semen ejus,* id 37
est populus christianus, *in æternum ma-*
nebit, nunc in via per fidem et gratiam,
deinde in patria per fruitionem et gloriam.

Tu vero repulisti et despexisti. Hæc et 39
sequentia exponunt doctores catholici de
regni et populi David dejectione, sicut in
præcedenti expositione patuit. Quæ tamen
aliquo modo de statu Ecclesiæ accipi pos-
sunt, quoniam populus christianus sæpe
similia passus est a paganis atque hæreti-
cis, qualia sustinuerunt Judæi a Chaldæis
et aliis gentibus : possetque littera appli-
cari ad hoc.

Postremo, quædam in hoc psalmo con-
tenta, de confessoribus pontificibus cantat
Ecclesia, scilicet : *Posui adjutorium in* 20
potente : posuit namque Deus auxilium
gratiæ suæ in illis. *Et exaltavi electum de*
plebe mea : id est, quemlibet sanctum epi-
scopum sublimavi ad statum, gradum ac
ordinem episcopalem. Nemo enim assumit Hebr. v, 4.
sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tan-
quam Aaron. *Inveni David servum meum,* 21
id est quemlibet sanctum confessorem an-
tistitem, contra mundum, carnem ac dæ-
monem fortiter dimicantem ; *oleo sancto*
meo unxi eum : quia pontifices oleo san-
cto unguntur ; et sancti episcopi spiritua-
liter ungebantur ex infusione gratiarum
Spiritus Sancti, cujus unctio docuit eos.
Quomodo autem cetera quæ cantantur, eis
conveniant, ex præinductis clarissime li-
quet.

Ecce psalmum verbis et sensibus ma-
gnum, mysteriis plenum, omni laude di-
gnum audivimus : in quo primo omnium
misericordia Dei suavissime commendatur,
ejus promissa tanguntur, ipsa summa Di-
vinitas pulcherrime præconizatur, Christus
secundum utramque naturam mirabiliter
describitur, ejus mysteria copiose tradun-
tur ; tandem humanæ naturæ commemo-

ratur fragilitas, divinæ majestatis imploratur benignitas : atque finaliter Deus jucundo laudatur versiculo, quo dicitur : *Benedictus Dominus in æternum. Fiat, fiat.* Elaboremus igitur cum devotione condigna et sancta hilaritate ac puritate præcipua, tantum psalmum depromere, quatenus no-
16 bis conveniat quod in eo cantatur, *Beatus*
populus qui scit jubilationem : et, *Domi-*
17 *ne, in lumine vultus tui ambulabunt, et in*
nomine tuo exsultabunt tota die, etc. Omnino equidem decet nos in laudibus Dei creatoris et salvatoris nostri cordialiter exsultare et summe lætari, tanquam in summo bono, omnium bonorum nostrorum scaturiente et supermisericordissimo fonte.

PRECATIO.

Deus, gloria virtutis Sanctorum, da nobis semper in lumine vultus tui ambulare, et in nomine tuo exsultare : ut misericordia tua faciem nostram præeunte, perfecto cursu justitiæ ad te valeamus pervenire.

ARTICULUS LXVIII

ELUCIDATIO PSALMI OCTOGESIMI NONI : DOMINE, REFUGIUM FACTUS ES NOBIS.

Exponendi nunc psalmi titulus talis est :
1 *Oratio Moysis, hominis Dei.* Secundum
Hebræos atque Hieronymum, Moyses est auctor psalmi præsentis. Secundum Augustinum vero et eum sequentes, David eum composuit, sed intitulatur a Moyse, quia in eo quædam tanguntur ad vetus Testamentum spectantia, et quædam ad novum pertinent Testamentum : sicque congruenter intitulatur a Moyse, qui erat veteris Testamenti legislator, et novi Testamenti propheta. Auctor itaque psalmi præsentis, quicumque sit ille, rogaturus Deum pro beneficiis acquirendis, primo gratias agit de beneficiis jam concessis : quoniam ad impetranda dona futura optimus modus est, gratum exsistere de donis præteritis Matth. xxv, 29. seu receptis. Habenti enim, id est grato, dabitur; ei autem qui non habet, id est ingrato, et quod videtur habere, auferetur ab eo.

Itaque ait : (1) *Domine, refugium factus es nobis :* id est, per beneficia tua nobis collata, dedisti nobis fiduciam plena fide confugiendi ad te in omni necessitate Gen. i, 1, 16. et casu. Ab initio enim fecisti cœlum et omnia sidera, solem ac lunam, in ministerium cunctis gentibus quæ sub cœlo sunt, Deut. iv, 19. ut dicitur in Deuteronomio. Deinde fecisti hominem ad imaginem et similitudinem Gen. i, 27, 28. tuam, fecistique eum dominari piscibus maris et bestiis terræ. Habuistique ab exordio specialem providentiam generis humani, in tantum ut dicat Apostolus : Numquid cura est Deo de bobus? I Cor. ix, 9. Propter hæc atque similia, refugium factus es nobis *a generatione in generationem,* id est indesinenter per omnium generationum successionem. Verumtamen modo, o Domine, multo amplius refugium factus es nobis, per beneficium tuæ benedictissimæ incarnationis, per meritum tuæ sanctissimæ conversationis et effusionem tui pretiosissimi sanguinis, per missionem Spiritus Sancti, per Sacramentum corporis et sanguinis tui. Idcirco tu dicis : Venite ad me, omnes qui laborantis et onerati estis, et ego reficiam vos; Matth. xi, 28. et iterum : Qui sitit, veniat; et qui vult, accipiat aquam vitæ gratis. Apoc. xxii, 17. Dicitur autem Deus factus refugium nostrum, non per aliquam mutationem seu novitatem ipsius, sed per novam conversionem nostræ mentis ad ipsum : sicut columna fixa stans,

fit mihi dextera et sinistra sine sui mutatione, secundum quod ego me diversimode ad eam habeo.

2 2 *Priusquam montes fierent, et formaretur terra et orbis,* id est totus mundus, scilicet ante omnem creaturam seu totum universum, *a sæculo et in sæculum*, id est æternaliter, *tu es Deus :* non quod ante mundi creationem fuerint sæculum et sæculum, sed quia tunc erat ipsa æternitas, omnium sæculorum durationem immobiliter continens. Possunt autem per montes intelligi angeli Dei, vel partes terræ sublimes. Ante omnia ista est Deus, quia creator eorum : creator autem creaturam præcedit natura, dignitate ac tempore. Unde
Is. XLIV, 24. per Isaiam ait : Ego sum Dominus faciens omnia, extendens cœlos solus, stabiliens terram, et nullus mecum. Convenienter quoque dicit, Tu es Deus, et non, Eras : quia in Deo semper est stabile atque invariabile esse : in quo nec præteritum est neque futurum, sed æterna præsentia, ac præsens ac pura æternitas, quæ est interminabilis vitæ tota simul perfecta possessio. Et hoc modo loquendi utitur Christus:
Joann. VIII, 58. Antequam, inquiens, Abraham fieret, ego sum.

3 (3) *Ne avertas hominem,* id est, ne averti permittas hominem a te ipso summo bono, et a bonis spiritualibus atque virtutibus, *in humilitatem,* id est in vilitatem, ita ut convertatur ad bona temporalia et caduca, et concupiscentias carnis. Hoc age, quia *et dixisti, Convertimini, filii hominum :* id est, per angelos et homines sanctos exhortatus es homines ad pœnitentiam. Da ergo implere quod mones.

Idcirco autem hortatus es hominem ad
4 conversionem salubrem, (4) *Quoniam mille anni ante oculos tuos,* id est, quia quælibet duratio temporalis, seu longitudo vitæ humanæ, quantumcumque sit longa, reputatur a te, et brevis est coram te, seu comparatione tuæ æternitatis, *tanquam dies hesterna quæ præteriit,* id est, nullius momenti est, et velut nihil exsistit : quia finiti ad infinitum non invenitur proportio. Quemadmodum itaque, secundum Isaiam, Omnes gentes quasi non sint, *Is.* XL, 17. sic sunt coram eo, et quasi nihilum et inane reputatæ sunt ei (propter quod dictum est supra, Et substantia mea tanquam nihilum ante te) ; *Ps* XXXVIII, 6. sic omnis duratio vitæ præsentis, sic est tanquam nihil sit, comparatione durationis vitæ futuræ seu felicitatis æternæ. Propterea admonet Deus ut despiciamus præsentia, transitoria et terrena, inquirentes bona futura, æterna atque cœlestia. Propter quod ait Apostolus : Non habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus : *Hebr.* XIII, 14. et iterum, Festinemus ingredi in illam requiem. *Ibid.* IV, 11. Hinc quoque Salomon loquitur : Si multis annis vixerit homo, *Eccle.* XI, 8. et in his omnibus lætus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis et dierum multorum : qui quum venerint, vanitatis arguentur præterita. Huic autem versiculo consonat quod scriptum est : Unus dies apud Dominum tanquam mille anni, et mille anni sicut unus dies. *II Petr.* III, 8.

5 *Et custodia in nocte*. Istud sensum versus præcedentis concernit, ut sit sensus : Mille anni ante oculos tuos sunt tanquam dies hesterna quæ præteriit, et custodia in nocte, id est tanquam custodia noctis, quæ est brevior die, quoniam continet tres horas. Ac si dicat : Non solum duratio vitæ humanæ comparatur diei præteritæ, quæ viginti quatuor horas habet, sed etiam custodiæ noctis continenti tres horas. Et convenienter adjungit similitudinem de custodia noctis continente tres horas, quoniam tantum distat ac deficit duratio vitæ hominum post diluvium a duratione vitæ eorum qui ante diluvium erant, quantum integra dies custodiam noctis excedit : idcirco deberent homines nunc præcipue hanc vitam parvi pendere, et futuram inquirere. Sumitur vero jam custodia pro vigilia : quoniam nox in quatuor vigilias dividitur, quibus antiquitus fiebant excubiæ pro custodia exercitus, a militibus sibi invicem succedentibus per quatuor vices, secundum quatuor vigilias noctis. Aptissime insuper comparat vitam

humanam custodiæ noctis, in qua omnia
sub obscuritate ac trepidatione geruntur :
quoniam tota vita nostra in ignorantia est,
et periculosissima nimis.

5 *Quæ pro nihilo habentur, eorum anni
erunt :* id est, anni seu tempora vitæ ho-
minum, erunt de numero horum quæ pro
nihilo computantur, propter nimiam bre-
vitatem vitæ ipsorum. Propter quod Jaco-
Jacob. IV, 15. bus ait : Quæ enim est vita vestra ? Vapor
est ad modicum parens, et deinceps exter-
minabitur. Et istud consequenter ostendi-
6 tur clarius. 6 *Mane sicut herba transeat :*
id est, prima ætas seu pueritia hominis
tam cito percurrat, mutetur, et defluat,
sicut herba quæ celeriter decidit ; *mane*
prædictum *floreat :* quia in principio sui
temporis est homo quasi in flore, et simi-
lis fœno virenti ; *et transeat,* non diu in
eodem statu manendo : quemadmodum Job
Job XIV, 1, 2. dicit, Homo quasi flos egreditur et conte-
ritur, et fugit velut umbra, et nunquam
in eodem statu permanet ; *vespere,* id est
senectus seu ultima hominis ætas, *deci-
dat* a pristina fortitudine, *induret,* id est,
siccetur propter consumptionem humidi
radicalis, *et arescat,* propter defectum na-
turalis caloris, non valentis reparare de-
perditum. Unde senes naturaliter sunt sicci
ac frigidi.

Cur autem ista nobis contingant, sub-
7 jungitur : (7) *Quia defecimus* a primordiali
institutione conditionis humanæ, et soli-
ta duratione ætatis paternæ, seu patrum
nostrorum qui præcesserunt diluvium, et
diu vixerunt, videlicet circa nongentos an-
Gen. v, 5 et seq. nos, sicut in Genesi legitur ; *in ira tua,* id
est in ultione tua seu propter vindictam
tuæ justitiæ : nam propter originale pec-
catum venimus in hunc statum mortali-
tatis et vallem lacrimarum, qui alias nati
essemus in originali justitia, collocati in
paradiso terrestri, fuissemusque immorta-
les per obedientiam facti. Vel ira ista in-
telligi potest diluvium, quod Deus mundo
impiorum induxit, atque ex tunc minorati
et abbreviati nimis sunt dies nostri, et de-
bilitata humana complexio. Propter quod
Dominus ait : Non permanebit spiritus me- Gen. VI, 3.
us in homine in æternum, quia caro est ;
eruntque dies vitæ illius, centum viginti
annorum. *Et in furore tuo,* id est in mul-
tiplici pœna, quam nobis propter origi-
nale peccatum et per diluvium induxisti,
turbati sumus, id est vehementer afflicti,
instabiles facti, formidolosi, atque miseriis
pleni. In magna namque mentis tranquil-
litate creati eramus, quoniam per origi-
nalem justitiam subjecta erat in homine
caro spiritui, sensualitas rationi, et ratio
Deo. Sed homine prævaricante, inflictæ
sunt nobis pœnæ diversæ gravesque : quia
in carne secutæ sunt infirmitates, passibi-
litates, et mors ; in sensualitate autem, ti-
mor, dolor, tristitia ; in mente vero, igno-
rantia, instabilitas, et difficultas ad bene
agendum : venitque super nos quod di-
ctum est protoplasto nostro parenti : Ma- Ibid. III, 17, 19.
ledicta terra in opere tuo. In sudore vultus
tui vesceris pane tuo, donec revertaris in
terram de qua sumptus es : quia pulvis
es, et in pulverem reverteris.

(8) *Posuisti iniquitates nostras in con-* 8
spectu tuo, id est, eas non indulsisti, sed
considerasti, quatenus justam pœnam pro
eis infligeres, quemadmodum per Amos
dixisti : Cognovi multa scelera vestra, et Amos v, 12.
fortia peccata vestra ; et alibi, Adinventi- Osee VII, 2.
ones eorum coram facie mea factæ sunt.
Posuisti et *sæculum nostrum,* id est opera
temporis nostri quo vivimus, *in illumi-
natione vultus tui,* id est in lucida inspe-
ctione intellectus tui, quatenus unicuique
tribuas quod meretur : secundum illud Je-
remiæ, Fortissime, cujus oculi aperti sunt Jer. XXXII, 18, 19.
super omnes filios Adam, ut reddas unicui-
que secundum vias suas. Et Ecclesiasticus,
Oculi, inquit, Domini multo plus lucidiores Eccli. XXIII, 28.
sunt super solem, circumspicientes omnes
vias hominum.

(9) *Quoniam omnes dies nostri,* id est 9
duratio seu operatio vitæ nostræ, *defece-
runt,* id est, abbreviati sunt velociterque
consumpti : sicut Job dicit : Dies mei velo- Job IX, 25, 26.
ciores fuerunt cursore ; transierunt quasi
naves poma portantes. Et scriptum est :

I *Par.* xxix, 15. Dies nostri quasi umbra super terram, et A
nulla est mora. *Et in ira tua defecimus :*
sicut jam dictum est atque expositum.
(10) *Anni nostri sicut aranea meditabuntur.*
Huic simile est quod dictum est ante,
Ps. xxxviii, 12. Et tabescere fecisti sicut araneam animam
ejus. Est itaque sensus : Anni nostri, id
est tempora vitæ nostræ, vel nos ipsi in
hoc tempore brevi viventes, meditabuntur
sicut aranea, id est, similes esse judicabuntur
araneæ : quoniam, sicut aranea semetipsam
eviscerat et fatigat, telas formando
quatenus muscas capiat, cito tamen B
opus ejus destruitur, modico scilicet vento
flante, et labor ejus cassatur, ipsaque perit
: sic homines multipliciter occupantur
temporalia congregando, honorem et gloriam
sæculi hujus quærendo, et alios opprimendo;
et tamen ipsi celeriter moriuntur,
labores eorum inutiles efficiuntur, imo
incessabiliter tendunt ad casum, quemadmodum
Job xiii, 28. sanctus Job asserit : Quasi putredo
consumendus sum, et quasi vestimentum
quod comeditur a tinea. Unde et alibi dicitur
II *Reg.* xiv, 14. : Omnes morimur, et quasi aquæ di- C
labimur in terram, quæ non revertuntur.
10 *Dies annorum nostrorum,* secundum communem
cursum, sunt *in ipsis* hominibus
septuaginta anni : quibus homo vivere
potest in fortitudine competenti. (11) *Si
autem in potentatibus,* id est fortibus et
bene complexionatis hominibus, inveniantur
octoginta anni, et amplius eorum, id
est tempus ulterius ætatis, erit *labor et
dolor :* quoniam senex plenus est querelis,
et ipsa senectus est velut labor continuus.
Istud de communi cursu et lege intelligen- D
dum est. Nam et multi ante septuaginta
annos ærumnosam ac languidam senectutem
incurrunt ; aliqui vero post octoginta
annos satis robuste atque hilariter vivunt.

Sanctus Thomas allegat hos duos versiculos,
ad ostendendum quod vita hominum
ante diluvium tam prolixa fuit potius
ex divina virtute, seu miraculose, quam ex
causa naturali ; adducitque ad hoc, illud
Ibid. xix, 32. quod de Berzellai scriptum est : Erat autem
Berzellai Galaadites senex valde, id
est octogenarius. Et confirmatur idem per
hoc, quod de David inducitur : Rex David III *Reg.* i, 1.
senuerat, habebatque ætatis plurimos annos
: et tamen David septuagenarius obiit.
Asserit quoque Thomas, David hos versus
de tempore suo scripsisse. Et ita secundum
Thomam, David est auctor psalmi
præsentis : ex quo sequi videtur, quod
Thomas senserit omnes psalmos a David
conscriptos.

Hanc autem vitæ abbreviationem et temporalem
pœnam nobis induxisti, (12) *Quoniam
supervenit mansuetudo,* id est, quia
judicio tuo clementiam addidisti, per quam
rigorem tuæ justitiæ temperasti. Meruerunt
namque homines penitus destrui ac
damnari : sed pro totali destructione inducta
est decurtatio vitæ; pro damnatione
vero perpetua, temporalis afflictio. *Et corripiemur*
per has tuas castigationes mansuete
inflictas, cavendo de cetero a peccatis,
ne graviora patiamur flagella.

(13) *Quis novit,* sine tua speciali illu- 11
stratione, *potestatem iræ tuæ,* id est virtutem
justitiæ tuæ, et ultionum tuarum
rigorem ? *et* quis novit *præ timore tuo,* id
est præ metuendo tuo judicio, seu præ
timore proprii cordis de tua majestate
concepto, *iram tuam dinumerare,* id est 12
omnes pœnas, peccatoribus a tua justitia
præparatas, mensurare aut explicare? quasi
dicat, Nemo. Incomprehensibilia nam- *Rom.* xi, 33.
que sunt opera divinæ justitiæ, quibus in
peccatoribus operatur. Quorumdam enim I *Tim.* v, 24.
pœna nunc incipit, et in futuro continuatur
; aliorum nunc inchoatur, et in futuro
sæculo desinit : aliorum pœna modo differtur,
quatenus in æternum continuetur.
Quis autem ista discernere valet, et cur
singula singulis accidant considerare, nisi
quem Deus supernaturaliter mirabiliterque
docuerit ? Elucescit ex his, quia sancti
homines nonnunquam, præ nimio timore *Job* vi, 4.
majestatis divinæ, deficiunt a contemplatione
divinæ justitiæ. Nam et timor vehemens
actum rationis locutionemque impedit.
Propter quod in libro Job habetur : *Ibid.* ix, 34, 35.
Pavor ejus non me terreat ; neque enim

possum metuens respondere. Verumtamen A
moderata afflictio timoris sive tristitiæ,
confert interdum ad veritatis notitiam adi-
piscendam, in quantum dissolutionem et
excessivam libertatem et hilaritatem ex-
Is. xxvi, 16. cludit. Unde Isaias inducit : Domine, in
angustia requisierunt te, in tribulatione
murmuris doctrina tua eis.

Insuper pro illuminatione divina orat,
dicendo : (14) *Dexteram tuam,* id est po-
testatem divinam et ejus correctionem ter-
ribilem, *sic notam fac* nobis jam per fidei
contemplationem sinceram, a Spiritu San- B
cto infusam, quatenus eam veneremur, et
ejus iram seu pœnam formidemus, dicen-
Apoc. xv, 3, 4. tes ex animo illud Apocalypsis : Justæ et
veræ sunt viæ tuæ, Rex sæculorum. Quis
non timebit te, et magnificabit nomen tu-
um ? Fac quoque nos homines *et eruditos*
corde in sapientia legis divinæ : quoniam,
Eccli. i, 1. Omnis sapientia a Domino Deo est ; et,
Ps. xciii, 12. Beatus homo quem tu erudieris, Domine.

13 (15) *Convertere, Domine,* sine tui mutati-
one, convertendo me ad te, et clementer
respiciendo in me, *usquequo,* id est, non C
cessando ab hac conversione, donec ad ul-
timum finem pertingam. Vel, Aliquantu-
lum, ut alia translatio habet, id est modi-
cum : quoniam quantumcumque parum
de gratia tua præstiteris mihi, ego illud
pro magno habebo. Vel, Aliquantulum, id
est, tribulationes meas mitiga atque dimi-
nue ; non penitus tolle, quoniam tribula-
tio necessaria est electis. *Et deprecabilis*
esto super servos tuos, non differendo nec
indignando propter eorum peccata, sed
cito ac dulciter succurrendo secundum D
misericordiam tuam. Versiculus iste effi-
cacissimam, affectuosissimam ac devotis-
simam continet precem : quem tanto ar-
dentius quanto frequentius dicere, corde
attento et affectu vim verborum gustante,
debemus.

14 (16) *Repleti sumus mane,* id est cito, *mi-*
sericordia tua : quia quam cito corde sin-
cero te invocamus, plus quam meremur
recipimus. Vel, Mane, id est in spirituali
aurora seu spiritualis diei principio : quan-
do videlicet Sol justitiæ Christus Dominus
lucem gratiæ imprimit mentibus nostris.
Vel, Mane, id est hora resurrectionis do-
minicæ, et hora missionis Spiritus Sancti :
quia et Christus mane surrexit, et Spiritus Marc. xvi, 9; Act. ii, 3, 4, 15.
Sanctus in die Pentecostes mane super di-
scipulos visibiliter venit : tuncque repleti
sumus misericordia Dei, quoniam Christus
(secundum Apostolum) resurrexit propter Rom. iv, 25.
justificationem nostram ; et illa Paracleti
missio, erat totius mundi illustratio. *Et*
exsultavimus, id est, signa lætitiæ foris
ostendimus, *et delectati sumus* interius.
Vel, Exsultavimus secundum intellectualem
appetitum, et delectati sumus secundum
appetitum sensitivum per redundantiam
intellectualis exsultationis in ipsum, sicut
superius dictum est : Cor meum et caro Ps. lxxxiii, 3.
mea exsultaverunt in Deum vivum, id est
appetitus superior atque inferior. *In om-*
nibus diebus nostris, id est certis horis
omnium dierum quibus in gratia viximus :
eo modo quo ait Apostolus, Semper gau- I Thess. v, 16, 18.
dete ; et, In omnibus gratias agite ; et, Can- Ephes. v, 19.
tate et psallite Domino in cordibus vestris
semper. Homines namque virtuosi non so-
lum gaudent in prosperis, sed etiam in
adversis, quemadmodum Christus horta-
tur : Gaudete in illa hora et exsultate.

(17) *Lætati sumus pro diebus quibus nos* 15
humiliasti, id est, humiliari, tentari et op-
primi permisisti, scilicet pro *annis qui-*
bus vidimus, id est experti sumus, *mala*
pœnæ. Magna quippe est ratio exsultandi
in Deo, sustinuisse patienter adversa et
aspera : quoniam hoc est signum præde-
stinationis æternæ, eo quod Scriptura di-
cat, Beatus vir qui suffert tentationem ; et, Jacob. i, 12.
Beatus homo qui corripitur a Domino ; et, Job v, 17.
Beati qui persecutionem patiuntur propter Matth. v, 10.
justitiam ; et, Ego quos amo, arguo et ca- Apoc. iii, 19.
stigo. Quidam hos versus exponunt de Ec-
clesia triumphanti, exponendo præteritum
pro futuro, et per Mane, intelligentes ho-
ram resurrectionis futuræ : nec dubium
est, quin hoc modo versiculi isti plenius
competant Beatis in patria, quam electis
in via. In Beatis namque est misericordia

consummata, incessabilisque lætitia, at- A
que jucunda præteritarum tribulationum
memoria.

16 18 *Respice* oculo pietatis paternæ *in servos tuos et in opera tua,* id est in servos tuos qui sunt opera manuum tuarum. Vel, In opera tua, id est operationes tuas, per quas gratiam facis in eis : quemadmo-
Is. xxvi, 12. dum in Isaia habetur, Omnia opera nostra operatus es in nobis. Apostolus quoque :
Philipp. ii, 13. Deus, inquit, est qui operatur in vobis et velle et perficere pro bona voluntate. Hæc opera sunt tua et nostra. Tua sunt, quia a B
te principaliter procedentia ; et nostra, quia per nos facta. Respice, conservando perficiendoque ea in vitam æternam ; *et dirige,* gratia duce, in vitam æternam, *filios eorum,* videlicet servorum tuorum. Ut
17 autem hoc fiat, oro : (19) *Et sit splendor Domini Dei nostri super nos,* id est, gratia tua semper cordibus nostris effulgeat :
Eccli. xxxvi, 1. sicut Ecclesiasticus dicit, Miserere nostri, Deus omnium, et respice nos, et ostende nobis lucem miserationum tuarum. *Et opera manuum nostrarum,* id est operationes C
nostras interiores et exteriores, quæ a viribus operativis causantur, quæ nomine manuum designantur, *dirige super nos,* id est in finem supernaturalem, in vitam æternam, ad tui ipsius honorem et gloriam : quatenus non hominibus, sed tibi in omnibus complacere optemus, et præmium supercœleste pro nostro labore adipisci curemus et intendamus. *Et opus manuum nostrarum dirige.* Postquam pluraliter supplicavit opera sua dirigi, quid necesse jam est singulariter exorare ut opus dirigatur, nisi quod actum caritatis præsertim et summe dirigi cupit? quoniam actu caritatis manente, ceterarum virtutum permanent opera ; actu autem caritatis cessante, omnia opera meritoria cessant, quoniam sine actu caritatis, nullius actus virtutis meretur vitam æternam.

Ecce inclytum psalmum audivimus : cujus primus versiculus, est versus magnæ fiduciæ atque caritatis præcipuæ. Debemus namque ad Dominum Deum nostrum cum omni fiducia ac dilectione confugere, sicut ad patrem et salvatorem. Unde Salvator ait : Si vos quum sitis mali, nostis *Luc.* xi, 13.
bona data dare filiis vestris : quanto magis Pater vester cœlestis dabit spiritum bonum petentibus se? Studeamus ergo ex documentis psalmi præsentis, vitæ nostræ brevitatem pensare, æternæ felicitatis indeficientes dies appetere, ab omni sæculari amore atque carnali affectu, vana sollicitudine et inquieta perturbatione corda nostra purgare : quatenus splendoris gratiæ Dei semper capaciores reddamur, moxque finito hujus exsilii incolatu, ad lumen gloriæ intromittamur.

PRECATIO.

Sis, Domine, nostrum ubique refugium, qui es Deus a sæculo et usque in sæculum ; respice clementer in nos servos tuos, et sit splendor divinitatis tuæ super nos : ut opera nostra a te semper dirigantur, et cœpta per te finiantur.

ARTICULUS LXIX

EXPOSITIO PSALMI NONAGESIMI : QUI HABITAT IN ADJUTORIO ALTISSIMI.

Adscribitur psalmo jam pertractando D
1 hic titulus : *Laus cantici, ipsi David :* id est, in psalmo hoc continetur laus spiritualis jucunditatis, conveniens ipsi David, et cuilibet fideli per David significato. Agit enim hic psalmus de tentationibus variis generis humani : quarum victor in hoc psalmo laudatur, et de æterna jucunditate

per promissionem Dei certus efficitur. Refert autem Nicolaus de Lyra, quod psalmus iste cum psalmis sequentibus usque *Ps. c, 1.* ad psalmum centesimum, qui incipit, Misericordiam et judicium, etc., in Hebræo titulo caret, et quod titulus iste ab aliquo expositore secundum propriam voluntatem appositus sit. Asserit quoque, quod psalmus iste cum sequentibus usque ad psalmum centesimum, a Moyse factus sit, secundum Hebræos. Hæc autem doctoribus catholicis dissonant. Credendum est namque, titulos psalmorum ab aliquo Sancto ex divina inspiratione formatos : sed et sancti doctores pene omnes, allegando verba horum psalmorum, frequenter sanctum David commemorant tanquam auctorem eorum.

AIT ergo : (1) *Qui habitat in adjutorio Altissimi,* id est homo mentem suam in Deo stabiliens, innitendo auxilio gratiæ ejus, quemadmodum Isaias dicit : *Is. L, 10.* Quis ambulat in tenebris, et non est lumen ei ? Speret in nomine Domini, et innitatur *Prov. III, 5.* super Deum suum. Et Salomon : Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo, et ne innitaris prudentiæ tuæ. Hic talis *in protectione Dei cœli commorabitur,* id est, a Deo stabiliter protegetur. Sicut enim in adjutorio Dei habitat sperans ab eo adjuvari ; sic in protectione Dei cœli commorabitur effectum spei adipiscendo, quoni- *Ps. XVII, 31.* am Deus protector est omnium sperantium *Eccli. II, 11.* in se, juxta illud : Respicite, filii, nationes hominum, et scitote quia nullus speravit in Domino et confusus est. Ad hoc itaque D quod mereamur a Deo cœlorum defendi, non sufficit transitorie seu instabiliter ejus subventioni inniti ; sed debemus in adjutorio Altissimi habitare, id est fixo animo permanere, pensantes nos ejus ope incessabiliter indigere, quemadmodum ait Fi- *Joann. XV, 5.* lius Dei : Sine me nihil potestis facere. Nequaquam enim permittimur in nobismetipsis seu propriis meritis viribusque confidere, si verum esse fatemur quod *I Cor. XV, 10.* ait divinus Apostolus, Gratia Dei sum id

A quod sum ; et rursus, Non sumus suffi- *II Cor. III, 5.* cientes cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Idcirco Christus, Qui manet, inquit, in me, *Joann. XV, 5.* et ego in eo, hic fert fructum multum. Sciendum vero est, quod quidam sunt homines in Deo non sperantes, alii sunt de Deo desperantes, alii autem sunt in Deo frustra sperantes. Qui enim confidunt in vanitatibus suis, in propriis viribus, meritis seu divitiis, non in Deo, sed in se ipsis sperant. Qui autem sine operibus in Deo B sperat, inaniter sperat. Habitemus igitur semper, quantumcumque profecerimus, in adjutorio Altissimi, omnem profectum et perfectionem nostram suæ misericordissimæ bonitati, devotione plenissima adscribentes, atque cum Isaia dicentes, A facie *Is. XXVI, 17, 18.* tua, Domine, concepimus, et quasi parturivimus et peperimus spiritum ; et iterum, Tantum in te recordemur nominis *Ibid. 13.* tui. Ad hoc namque inducit nos Deus apertissime per Osee, dicens : Perditio tua, Is- *Osee XIII, 9.* rael, ex te ; in me tantummodo auxilium C tuum.

(2) *Dicet Domino* homo taliter in adju- 2
torio Dei habitans : *Susceptor meus es tu,* id est orationum mearum pius auditor, meæ infirmitatis clemens curator, mei pœnitentis atque ad te redeuntis clementissimis brachiis misericordiæ amplexator, *et refugium meum,* quoniam ad te in omni periculo, necessitate et indigentia secure confugio, sicut ad patrem ac salvatorem. *Deus meus.* Omnium quidem generaliter Deus es, tanquam omnium condi- D tor et provisor, sed specialiter Deus meus : primo, ex parte tui, propter specialem pietatem et gratiam quam mihi impendis ; secundo, ex parte mei, propter specialem dilectionem et cultum quibus tibi adhæreo, teque honoro, et summe ac unice colo. *Sperabo in eum :* non in homine puro, quoniam maledictus vir qui confidit in *Jer. XVII, 5.* homine ; nec in aliqua pura creatura : sed in te, sperans per opem et gratiam tuam omne malum evadere, omne bonum acquirere. Scriptum est namque : Benedi- *Ps. II, 13.*

ctus vir qui confidit in Domino, et erit A
Dominus fiducia ejus.

3 Sperabo autem in eum, (3) *Quoniam ipse* per gratiam *liberabit me de laqueo,* id est a deceptione atque pestifera infectione, *venantium,* id est iniquorum, ad peccata quibus anima captivatur ac moritur, inducentium. Venatores namque hic ap-
* curant pellantur, qui currunt * et satagunt fallere animas, easque a Deo avertere, ac per hoc privare gratia in præsenti, et gloria in futuro. Hi vero venatores, non solum sunt dæmones, sed eorum quoque imitatores, B homines reprobi : de quibus scriptum est,
Sap. II. 24, 25. Invidia diaboli, mors introivit in orbem terrarum. Imitantur autem illum, qui sunt
Mich. VII. 2. ex parte illius. Unde legitur : Vir fratrem suum venatur ad mortem. Laqueus vero nunc dicitur id, quo anima dæmonum servituti subjicitur, ab hostibus suæ salutis capitur, vinculisque æternæ mortis ligatur. Hoc autem nihil aliud est, nisi mortale peccatum. Propter quod Apostolus laqueum istum interdum singulariter
I Tim. VI. 9. exprimit, nominans eum avaritiam : Qui, C inquit, volunt divites fieri, incidunt in tentationem et laqueum diaboli. Interdum vero exprimit eum pluraliter, intelligendo quæcumque peccata mortalia nomine la-
II Tim. II. 25. 26. queorum, sicut quum ait : Det illis Deus pœnitentiam, ut resipiscant a laqueis diaboli, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem. Unde de his laqueis, quibus anima miserabiliter irretitur et spiritualiter
Marc. IV. 19. moritur, in Evangelio asseritur : Ærumnæ sæculi et deceptio divitiarum, et circa reliqua concupiscentiæ, introeuntes in cor, D suffocant verbum; et sine fructu efficitur. Quid ergo est, Ipse liberabit me de laqueo venantium, nisi, Ipse per misericordiam suam eripiet me, atque salvabit ab insidiis hostium visibilium et invisibilium? juxta
Job XXII. 25. illud : Erit Omnipotens contra hostes tuos.

Liberabit insuper me *et a verbo aspero,* id est ab omni sermone nocivo contra me dicto, ita ut non fiam impatiens, dum alii
Ibid. XII. 4. me irrident, calumniantur, vituperant. Deridetur enim justi simplicitas, et vitam justorum perversi sermonibus impiis lacerant. Sed gratia Dei juvante non conturbamur in his, imo lætamur, pensantes quod ait Salvator : Beati eritis quum maledixerint vobis homines, et persecuti vos fuerint, et dixerint omne malum adversum vos, mentientes, propter me. Matth. V, 11. Gloriari namque debemus, dum insurgit in nos imprudentium contumeliosa loquacitas, quoniam conformamur aliqualiter Domino nostro Jesu Christo, qui ait : Opprobria exprobrantium tibi, ceciderunt super me; et, Ps. LXVIII. 10. Omnes videntes me, deriserunt me. Ps. XXI. 8. Cui frequenter dixerunt Judæi : Dæmonium habet et insanit; homo vorax, amicus peccatorum; Joann. X. 20; Matth. XI. 19; IX. 34. et, In principe dæmoniorum dæmonia ejicit. Vel, A verbo aspero, id est a sententia judicis, qui dicet in die judicii impiis verbum illud asperrimum : Ite, maledicti, in ignem æternum. Matth. XXV, 41.

(4) *Scapulis suis obumbrabit tibi.* Per 4
scapulas Dei, intelligit potestatem divinam electos protegentem. Est igitur sensus : Scapulis suis, id est potestate sua benigna, obumbrabit tibi, id est, ab æstu tentationis et igne persecutionis refrigerabit alleviabitque te : sicut infra dicitur, Obumbrasti super caput meum in die belli. Ps. CXXXIX, 8. Unde Apostolus dicit : Sicut abundant passiones Christi in nobis, ita et per Christum abundat consolatio nostra. II Cor. I, 5. *Et sub pennis ejus,* id est sub alis ipsius, videlicet sub extensione misericordiæ atque potentiæ Dei, *sperabis* quod per misericordiam atque potentiam Dei salvaberis.

(5) *Scuto* spirituali in anima *circumda-* 5
bit, id est, undique muniet, *te veritas ejus,* id est sacræ Scripturæ cognitio, seu illustratio Spiritus Sancti. Unde ait Salvator : Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, et cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos. Joann. VIII, 31, 32. Et Apostolus : Omnis, inquit, Scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. II Tim. III, 16, 17. Quemadmodum enim scuto materiali defenditur corpus a

læsionibus hostis, sic per considerationem A sacræ Scripturæ, et commemorationem divinæ doctrinæ, protegitur anima ab impugnationibus tentatoris, rejicitque a suo consensu quidquid divinæ legi conspicit
Sap. xvi, 26. dissonare. Propterea Sapiens dicit : Sermo tuus, Domine, eos qui in te credunt, conservat. Qui enim in omne quod agit vel deserit, sacræ Scripturæ testimonium adhibet, inexpugnabili scuto innititur, nec potest errare.

Non timebis a timore nocturno, id est, non formidabis incurrere noctis timorem, B neque pavebis ab his quæ solent nocturnis temporibus timorem incutere. Multi enim imbecilles et modicæ spei timent, die adhuc durante, quod in nocte perterrebuntur. Et quidam paululum animo fortiores, hoc non timent; tamen in ipsa nocte de facili perterrentur, ex aliquo strepitu seu imaginatione aut somnio. Hic timor, magnæ imperfectionis indicium est; liberatque ab eo veritas sacræ Scripturæ
Prov. iii, 25. seu illuminationis supernæ, quæ ait : Ne paveas repentino terrore. Unde Salomon C
Ibid. xxviii, 1. dicit : Fugit impius, nemine persequente; justus autem quasi leo confidens, absque terrore erit. Denique contra hunc stultum timorem, quo timemus de nocte propter absentiam hominum, seu propter somniorum aut phantasiarum occursum, quasi Deus et sancti angeli non essent nobiscum de nocte sicut in die, aut quasi dæmon aliquid posset in nos nisi permissus a Deo,
Eccli. xxxiv, 16. scriptum est : Qui timet Deum, nihil tre-
Ibid. 2, 3. pidabit; et iterum : Quasi qui apprehendit umbram et persequitur ventum, secun- D dum hoc visio somniorum. Qui ista verba æternæ Veritatis perpendit, hoc carebit nocturno timore, quemadmodum Sapientia
Prov. i, 33. profitetur : Qui me audierit, absque terrore quiescet. Quod si imaginationes rerum timorem incutientium oriuntur in nobis, videlicet commemorationes jam defunctorum, etc., multum prodest statim in corde describere imaginem Christi in cruce pendentis, et ea quæ ipse pro nobis perpessus est.

Non timebis etiam (6) *A sagitta volante* 6
in die, id est ab aspera adversitate quæ manifeste infertur, sicut est contumelia, deprædatio, et quæcumque manifesta afflictio : imo adversitas talis tanquam donum Dei recipitur, et jucunde suffertur, juxta illud Apostoli : Vobis datum est a Philipp. i, 29.
Christo, non solum ut credatis in eum, verum etiam ut patiamini pro eo. Et ad Hebræos : Rapinam, inquit, bonorum vestro- Hebr. x, 34.
rum cum gaudio suscepistis. Nec timebis *a negotio*, id est dæmonio, *perambulante in tenebris*, id est, qui nocturnis temporibus permittitur inquietare homines; neque formidabis *ab incursu et dæmonio meridiano*, id est dæmone qui in die permittitur desævire.

A quatuor ergo tentationibus liberatur, qui in adjutorio Altissimi habitat, scilicet a timore nocturno, a sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, et ab incursu et dæmonio meridiano : et ita nullam tentationem, quantumcumque gravem seu undecumque illatam, veretur, dicens cum Apostolo, Omnia possum in eo qui Philipp. iv, 13.
me confortat; et illud Jeremiæ, Domine, Jer. xvi, 19.
fortitudo mea, et refugium meum, et robur meum in die tribulationis meæ. Unde superius dictum est : Dominus illuminatio Ps. xxvi, 1.
mea et salus mea : quem timebo? etc. Propter quod Petrus protestatur : Quis est qui I Petr. iii, 13
vobis noceat, si boni æmulatores fueritis? Nempe, Si Deus pro nobis, quis contra Rom. viii, 31.
nos? Igitur nec dæmonem perambulantem in tenebris, nec dæmonium meridianum timebis.

7 *Cadent a latere tuo* sinistro *mille* ex 7
dæmonibus, *et decem millia* dæmoniorum cadent *a dextris tuis* : quia quicumque seu quotcumque ad te tentandum accesserint, divina virtute superabuntur ac fugient, quemadmodum dicit Apostolus : Deus pacis conteret Satanam sub pedibus Ibid. xvi, 20.
vestris velociter. Ideo Eliseus locutus est : Noli timere; plures enim nobiscum sunt, IV Reg. vi, 16.
quam cum illis. Per latus autem sinistrum, a quo mille cadere perhibentur, intelligendus est status animæ in adversis; per

dexteram vero, status ejus in prosperis. A
Dicit ergo, quod mille casuri sint a latere
tuo sinistro, quoniam nulla adversitas te
dejiciet, si in adjutorio Altissimi habites :
imo quantumcumque fuerit spiritus tuus
afflictus, nec murmurabit, nec a Deo recedet,
neque pusillanimitate victus, tentatori
succumbet. Cadent quoque decem millia
a dextris tuis, quoniam nulla prosperitas
te extollet ; et quantumcumque prospere
succedat, nunquam in te ipso gaudebis,
nec aliquid boni tibi adscribes, nec tentatori
blandienti consenties. Sed cur a sini- B
stro latere asserit mille casuros, atque a
dextris decem millia? Primo sciendum,
quod hic ponitur numerus determinatus
pro numero indeterminato, quemadmodum
Dan. vii, 10. Daniel inquit : Millia millium ministrabant
ei, et decies millies centena millia
Apoc. v, 11, 12. adsistebant ei. Et in Apocalypsi : Erat numerus
angelorum millia millium, dicentium
: Dignus est Agnus qui occisus est,
accipere virtutem. Est igitur sensus, quod
a lateribus tuis cadet multitudo dæmoniorum,
quantumcumque fuerit numerosa seu C
I Reg. xiv, 6. multa. Nam ut in Scriptura habetur, non est
Domino difficile salvare vel in multis, vel
in paucis; suntque plures ac fortiores pro
nobis, videlicet angeli sancti, quam contra
nos angeli mali. Verumtamen dicuntur plures
casuri a dextris quam a sinistris, quoniam
plures homines seducuntur per blandimenta
atque illecebras prosperitatis, quam
per molestias adversitatis. Delectationem
namque omnes naturaliter vehementerque
appetunt.

Ad te autem non appropinquabit tenta- D
tio dæmonum per consensum, seu multitudo
dæmonum a te victa per opem gratiæ
Dei. Dæmones namque victi, cessant a
tentatione et fugiunt, quemadmodum scri-
Jacob. iv, 7. ptum est : Resistite diabolo, et fugiet a
vobis. Et asserunt aliqui, quod dæmon semel
victus ab aliquo, nunquam redeat ad
tentandum eumdem. Alii dicunt, quod nunquam
redeat ad tentandum eumdem de illo
peccato, quo semel ab eo exstitit victus.
Sed probabilius reor, quod et S. Thomæ
amplius placet, videlicet quod quamvis
dæmones victi ad tempus recedant, et a
tentatione desistant, redeunt tamen vicissim
ad tentandum eumdem de quocumque
peccato. Et ad hujus confirmationem, allegat
Thomas quod de Christo apud Lucam
scriptum est : Consummata omni tenta- Luc. iv, 13.
tione, diabolus recessit ab eo usque ad
tempus.

8. *Verumtamen oculis tuis* interioribus 8
considerabis, hanc victoriam tuam tibi divinitus
præstitam, ne Deo ingratus exsistas
: et ad hanc considerationem requiritur
Spiritus Sancti infusio, juxta illud Apostoli
: Nos non spiritum hujus mundi accepi- I Cor. ii, 12.
mus, sed Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus
quæ a Deo donata sunt nobis. *Et
retributionem peccatorum videbis :* id est,
justam pœnam reproborum pensabis et
cernes, nunc quidem per fidei speculationem,
recolendo districtionem futuri judicii,
pœnasque inferni ; in sæculo autem
futuro ac finali judicio eam videbis per
certissimam manifestationem. Et ut eam
evadere queas, dices Deo :

9. *Quoniam tu es, Domine, spes mea*, id 9
est objectum, causa et terminus spei meæ ;
vel, Spes mea, id est bonum a me principaliter
finaliterque speratum, quia non
aliud bonum desidero, nec aliud præmium
quæro, nec alium finem exspecto, nisi te
ipsum. *Altissimum posuisti refugium tuum :*
id est, in te ipso collocasti terminum
nostri refugii, scilicet ut non quiescamus
nec stemus citra seu infra te, sed
mentem erigamus in tuæ bonitatis contemplationem,
sicque ad tui ipsius ineffabilem
et superaltissimam confugiamus clementiam.
10. *Non accedet ad te malum,* id 10
est, peccator non admittetur ad societatem
et gloriam tuam. Vel, Malum, id est peccatum,
non accedet ad te per approbationem,
quia non complacet tibi, sicut prædictum
est : Quoniam non Deus volens Ps. v, 5.
iniquitatem tu es. *Et flagellum non appropinquabit
tabernaculo tuo,* id est triumphanti
Ecclesiæ, seu cœlo empyreo : quia
in patria nulla invenitur tristitia, afflictio

Is. LI, 3. aut miseria, sed gaudium et lætitia, gratiarum actio et vox laudis.

Vel sic : Homo justus dicet : *Quoniam tu es, Domine, spes mea :* et si hoc Deo veraciter dixeris, o homo, quicumque es ille, tunc utique *altissimum posuisti refugium tuum,* id est, in Christo universorum conditore, non in rebus creatis et vilibus, statuisti tibi locum refugii. Idcirco *non accedet ad te malum* pœnæ vel culpæ in sæculo illo, ubi spei tuæ mercedem recipies ; *et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo,* id est corpori tuo, quod in futura resurrectione resumes, quoniam corpus impassibile, clarum, agile atque sub- I *Cor.* XV, 53. tile habebis. Oportet namque (secundum Apostolum) mortale hoc induere immortalitatem. Unde apud Isaiam Dominus ait : *Is.* XXXII, 17, 18. Erit securitas usque in sempiternum ; et sedebit populus meus in pulchritudine pacis, et in tabernaculis fiduciæ, et in requie opulenta. Vel : Non accedet ad te malum culpæ mortalis in præsenti per consensum, quoniam sperantem in se Dominus a ruina præservat, secundum quod in secun- II *Petr.* I, 10. da Petri Canonica habetur : Satagite ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis ; sic enim facientes, non peccabitis aliquando. Et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo, id est corpori tuo, in detrimentum et nocumentum ipsius : imo tale flagellum potius reputandum est dulce ac prosperum purgamentum et maximum meritum, quam durum tormentum aut aliquod nocumen- *Rom.* VIII, 18. tum : quia, ut ait Apostolus, Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Et II *Cor.* IV, 17. iterum ait : Id quod in præsenti est momentaneum et leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.

11 (11) *Quoniam angelis suis mandavit de te,* *Hebr.* I, 14. *ut custodiant te in omnibus viis tuis.* Omnes namque (secundum Apostolum) sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos qui hereditatem capiunt salutis. Quod enim angeli deputantur ad A custodiam hominum, Christus apud Matthæum insinuat : Angeli, inquit, eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei. *Matth.* XVIII, 10. Ubi Hieronymus dicit : Magna est dignitas animarum, ut unaquæque a nativitatis exordio habeat angelum sanctum, ad sui custodiam deputatum. Sed quum singulis hominibus singuli præsint angeli, cur non ait, Angelo suo mandavit de te, vel, Angelis suis mandavit de vobis ? Et respondendum, quod quamvis quilibet homo, in quantum est singularis persona, specialem B habeat angelum, tamen sicut unum eumdemque hominem plures tentant diaboli, sic eidem homini adesse atque succurrere possunt angeli plures. Custodiunt autem nos angeli quantum in ipsis est, in omnibus viis, id est operibus nostris. In bonis enim actibus nos custodiunt, ne cessemus a bono, sed semper perseveremus in finem. In malis quoque actibus nos custodiunt, ne statim a dæmone rapiamur, et ne in vitiis persistamus. Custodiunt etiam nos a tentationibus dæmonum, ne quantum desiderant, nos molestent, et a multis C periculis mentis et corporis. Unde, secundum Thomam, infantes in utero matrum suarum, angelum specialem pro custodia sortiuntur, quia infanti in utero accidere possunt aliqua nocumenta.

(12) *In manibus suis,* id est in sua potestate et sapientia, *portabunt,* id est, dirigent, *te* de via hujus exsilii ad patriam electorum. Adjuvant enim sua virtute nostram infirmitatem, et sua sapientia tenebras cordis nostri illustrant : sicque D gradiuntur nobiscum, portantes nos secum, cooperando nobis in omni bono opere. Portabunt igitur te, *ne forte offendas ad lapidem pedem tuum,* id est, ne aliquid tibi in via obsistat, sed pede inoffenso et calle securo tendas ad patriam. Vel, Ne offendas ad lapidem pedem tuum, id est, ne Christum qui est lapis angularis, peccando offendas. Vel, Ne offendas ad lapidem, *Is.* XXVIII, 16 ; *Act.* IV, 11 ; I *Petr.* II, 6. id est ad culpam mortalem, ab ingressu patriæ prohibentem, quemadmodum lapis obstruit viam, prohibetque ingressum ; pe- 12

dem tuum, id est affectum tuum, seu ope- A ris tui gressum, serviendo ac inhærendo creaturæ potius quam Creatori.

Matth. IV, 6. Hos duos versiculos proposuit Christo diabolus, quasi de Christo prædictos ; sed *Joann.* VIII, 44. quum ipse sit mendax, et quum mendacium loquitur, ex proprio loquitur, ideo mendaciter allegavit. Non enim de Christo dicta sunt ista, secundum Hieronymum, sed de membris ejus : quoniam Christus angelorum custodia nullatenus eguit, quippe qui errare non potuit ; ministraverunt *Matth.* IV, 11. tamen ei angeli, non propter necessitatem, B sed propter reverentiam atque decentiam.

13. 13 *Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem.* Huic simile est quod Christus ait discipulis : *Luc.* X, 19. Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes et scorpiones, et super omnem virtutem inimici ; et nihil vobis nocebit. Quæ licet ad litteram accipi possint de irrationalibus venenosisque brutis, quæ multi Sanctorum, præsertim in nova lege, sine læsione calcaverunt, sicut eorum venena sine nocumento biberunt, juxta il- C lud Christi apud Marcum, *Marc.* XVI, 18. Si mortiferum quid biberint, non eis nocebit (quod etiam partim contigit filiis Israel ex Ægypto gradientibus per eremum vastam atque horribilem, et venenosis animalibus plenam, quæ nocumentum non intulerunt filiis Israel, quemadmodum Moyses scripsit : *Deut.* VIII, 15. Dominus ductor tuus fuit in solitudine magna et terribili, in qua erat serpens flatu adurens, et scorpio, ac dipsas) : convenientius tamen per animalia ista accipimus dæmones, horum animalium proprietatem D habentes, vel eumdem dæmonem diversis his proprietatibus vel potius malitiis informatum, seu ipsa vitia taliter nocentia, qualiter nocent animalia ista.

Dæmon itaque dicitur aspis, in quantum cordi virus invidiæ ingerit, et occultæ tentationis veneno animam inficit et occidit. Sicque per aspidem intelligi potest invidia, quæ suo veneno caritatem Dei et proximi, omniumque virtutum virorem intoxicat, et penitus demolitur ac destruit : quoniam sicut ait Joannes, Qui non diligit, manet in morte ; *I Joann.* III, 14. et iterum, Qui odit fratrem suum, homicida est. *Ibid.* 15. Dæmon quoque dicitur basiliscus, dum sola fraudulenta suggestione animam tentat atque interficit, proponendo ei mala sub specie boni, utpote in angelum lucis se transfigurans, *II Cor.* XI, 14. secundum Apostolum. Basiliscus namque solo visu interficit, non quoslibet, sed eos (ut fertur) a quibus ipse primitus non videtur. Nam si homo illum prius conspiciat, non sibi nocet oculus venenosissimi basilisci : imo (ut legitur) si quis speculum basilisco objiciat, repercutitur venenum, rediens ad eum unde manavit, et proprium interimit effusorem, scilicet ipsum basiliscum. Sic plane iste diabolus, qui per basiliscum significatur, et in angelum lucis transformatur, non videntem interimit ; si vero adspiciat homo primitus dæmonem istum, ejus versutiam perpendendo, non læditur, sed redit malignitas dæmonis in caput ipsius. Sicque per basiliscum vana gloria designatur, quæ incautos et mentaliter cæcos prosternit, videnti vero et spiritualiter illustrato nocere non valet. Dicitur etiam dæmon leo, dum contumaciter, violenter ac impetuose hominem, maxime innocentem, persequitur. Propter quod princeps Apostolorum admonet : *I Petr.* V, 8, 9. Sobrii estote et vigilate, quia adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret : cui resistite fortes in fide. Unde per leonem significatur ferocia animi, seu omne peccatum ad violentiam pertinens. Dicitur autem diabolus draco, quum per suarum pestiferarum immissionum abundantiam, hominem prorsus absorbet, sicut de eo scriptum est : *Job* XL, 18. Absorbebit fluvium, et non mirabitur. Itaque per draconem obstinatio designatur.

Possent quoque per bruta ista intelligi homines impii, propter similitudinem imitationis in malo. Nam perversis incredulisque Judæis ait Joannes Baptista : *Matth.* III, 7; *Luc.* III, 7. Progenies viperarum, quis ostendit vobis fugere a ventura ira? Pharaoni quoque per

[Ezech. xxix, 3.] Ezechielem dicitur : Audi, Pharao, draco magne.

Si ergo in Deo plena mente confidis, super omnes has aspides et basiliscos ambulabis, omnesque istos leones et dracones calcabis : quoniam in omni tentatione, persecutione, et vitiorum impulsu, a peccato immunis exsistes, juxta illud Apostoli [Rom. viii, 37.] : In omnibus his superamus, propter eum qui dilexit nos.

Deinde sequitur benignissima consolatio Dei promittentis speranti in se multiplicem gratiam in præsenti, plenamque in
14 futuro beatitudinem. 14 *Quoniam in me speravit,* non spe cassa et vacua, sed operosa atque formata, agens quod sibi possibile fuit, nec tamen viribus suis aliquid tribuens, nec propriæ perfectioni confidens, sed in me principaliter sperans, *liberabo eum,* jam a vitiis, et in futura resurrectione ab omni pœnalitate ac imperfectione mentis et corporis, quando reformabo corpus humilitatis suæ, configuratum corpori claritatis meæ [Philipp. iii, 21.]; *protegam eum* in omni periculo, *quoniam cognovit nomen meum,* id est, quoniam scivit et fide ac opere recognovit me esse misericordem in ignoscendo, fidelem in adjuvando, veracem in promittendo. Est autem quædam cognitio Dei, quæ vocatur informis, id est sine decore et ornamento, quoniam non est caritati et bonæ conversationi conjuncta : de qua cognitione dicit Apostolus, Confitentur se nosse Deum, factis autem negant [Tit. i, 16.]; et ad Romanos, Quum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt [Rom. i, 21.]. Alia appellatur cognitio Dei formata, id est dilectioni unita : de qua alio loco scriptum est, Qui dicit se nosse Deum, et mandata ejus non servat, mendax est [I Joann. ii, 4.]. Nunc igitur loquitur Propheta de cognitione Dei formata : quæ utique divinam protectionem meretur, quum sit acceptabilior Deo quam holocautomata, quemadmodum Dominus per Osee prophetam ait : Scientiam Dei volo plus quam holocausta [Osee vi, 6.]. Ecce quam magnum bonum est cognitio Dei. Nempe tam magnum est, ut ipsa dicatur finis adventus Christi et vita æterna. Scriptum est enim : Scimus quoniam Filius Dei venit, et dedit nobis sensum, ut cognoscamus Deum verum [I Joann. v, 20.]. Et iterum : Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum [Joann. xvii, 3.].

15 *Clamavit ad me*, ferventer orando 15
et exaudiam eum, dando quod rationabiliter atque stabiliter postulat; *cum ipso sum in tribulatione:* sicut superius dictum est, Juxta est Dominus his qui tribulato sunt corde [Ps. xxxiii, 19.]. Non ergo formidemus, nec dedignemur tribulationes jugiter sustinere, si cupimus Deum nobis incessanter adesse. *Eripiam eum* ab adversis, *et glorificabo,* id est, gloriosum et beatum efficiam, *eum* in patria, dicendo ad eum : Euge, serve bone, quia supra pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam : intra in gaudium Domini tui [Matth. xxv, 21, 23.].
16 *Longitudine dierum,* id 16
est interminabili duratione vitæ beatæ seu ævo, quod est æternitas participata : quæ est mensura actionis qua Beati in patria beatifice perfruuntur, in qua fruitione nulla est interruptio, vicissitudo aut permutatio; *replebo eum,* dando ei æternaliter mecum manere, sicut desiderat appetitus ejus, quatenus nec velit, nec possit, nec timeat separari a me; *et ostendam illi* clare per speciem *salutare meum,* id est Filium meum dilectum, omnium Salvatorem, Verbum æternum, in quo Beati in patria omnia vident : qui cum me Patre suo et Spiritu Sancto, est unum idemque objectum et causa beatitudinis omnium electorum. In hac divinitatis Christi ostensione seu visione tota nostra felicitas, summa jucunditas, præmiumque essentiale consistit. Unde et Christus, in hac ostensione sui felicitatem nostram consistere innuit, dicens : Qui diligit me, diligetur a Patre meo; et ego diligam eum, et manifestabo ei me ipsum [Joann. xiv, 21.].

Ecce psalmum sententiosum, moralem, doctrinalem, et consolativum audivimus : in quo docemur, quam salutare sit in Deo confidere; quid, sic confidens, debeat Domino dicere, quid ab eo exspectare; quan-

tis tentationibus plena sit vita ista, quam multiplex adjutorium angelorum sanctorum nobis Deus contra eas donaverit; quam beatos effectus consequantur, spem fixam in Domino habentes. Merito etiam psalmum istum in Completorio dicimus contra insidias noctis, tentationesque multiplices dæmonis. Tunc enim præcipue divina protectione et gratia atque angelica indigemus custodia. Debetque quilibet nostrum speciali veneratione honorare angelum suum, præsertim eum invocando de mane, quatenus tota die nos protegat ac dirigat, et de sero, ut per totam noctem cor nostrum ac corpus custodiat, somnia dura repellat, mentem illustret, resurgentes pie præveniat, indesinenterque nobis adsistat.

A Et ut promissiones divinas in fine hujus psalmi descriptas mereamur sortiri, satagamus hunc psalmum in Completorio devotissima mente cantare. Quod si egerimus, gustabimus sæpe interiori palato virtutem ac dulcedinem psalmi præsentis, qui vere mirabili suavitate exundat.

PRECATIO.

Deus altissime, concede nos, quæsumus, in adjutorio tuo habitare, et in tua commorari protectione : ut dextera tua avertente, non accedat ad nos malum, nec tangat nos peccatoris flagellum ; sed te mandante, ab angelis in omnibus custodiamur viis nostris. B

ARTICULUS LXX

EXPLANATIO PSALMI NONAGESIMI PRIMI : BONUM EST CONFITERI DOMINO.

Habet psalmus jam exponendus hunc C
1 titulum : *Psalmus cantici, in die sabbati,*
id est, psalmus spiritualis lætitiæ decantandus in die sabbati, id est in sabbato mentis, videlicet in tranquillitate conscientiæ, quatenus ad sabbatum æternitatis mereamur perduci. Ad litteram psalmus iste specialiter conveniebat sabbato, et cantabatur a Judæis in eo, quoniam agit de opere creationis : ad quam commemorandam jussit Dominus diem sabbati celebrari, atque in eo ab omni actu servili cessare, eo (*Exod.* xx, 8-11.) quod Deus die septima seu sabbato requievit ab omni opere quod patrarat. (*Gen.* II, 2.) D Voluit namque Deus inducere homines ad cognitionem suæ æternitatis, et ad cognoscendum omnia alia esse creata. Ad hoc autem (secundum Rabbi Moysen) evidentissima atque facillima via fuit celebratio sabbati, in quo recolitur mundus de novo incepisse, seu ex tempore esse productus, ex quo clarissime constat Creatorem mundi esse æternum.

Ait ergo sanctus Propheta : I *Bonum* 2
est confiteri Domino. Sicut ubertim
prædictum est, duplex est confessio, scilicet : confessio laudis divinæ, de qua ait Salvator, Confiteor tibi, Pater, Domine cœli (*Luc.* x, 21.) et terræ ; et confessio nostræ culpæ, de qua alibi scriptum est, Confitemini alterutrum peccata vestra. (*Jacob.* v, 16.) Utraque autem confessio, bona est et salubris; sed prima multo melior, nobilior atque divinior, quum sit actus angelicus. Sed quoniam non est speciosa laus in ore peccatoris, (*Eccli.* xv, 9.) propterea peccatori confessio culpæ in primis magis necessaria est ac salubris, quatenus vitiis per confessionem istam deletis, dignus reddatur Domino confiteri seu Deum laudare. Nunc vero de confessione laudis loquitur psalmus. Bonum est etiam *et psallere,* id est publice et in sublimi psalmos ac laudes divinas cantare, *nomini tuo,* id est ad honorem nominis tui, o Deus *altissime.* Unde Tobiæ angelus Raphael ait : Benedicite Deum cœli, et coram omnibus viven- (*Tob.* XII, 6.)

tibus confitemini illi, quia fecit vobiscum
misericordiam suam. Idcirco nunc sub-
ditur :
3 2 *Ad annuntiandum mane,* id est in
Is. xxvi, 9. principio diei : de quo Isaias, De mane,
inquit, vigilabo ad te ; vel, Mane, id est
in spirituali aurora, quando videlicet in-
fusionem supernæ claritatis corde senti-
mus, ex immutatione ac novitate sanctæ
devotionis ; vel, Mane, id est tempore pro-
speritatis ac jucunditatis ; *misericordiam
tuam,* id est gratiosa beneficia tuæ piissi-
mæ bonitatis, seu benignitatem tibi con-
naturalem, eam laudando ac prædicando.
In quolibet mane jam dicto, annuntiare
debemus misericordiam Dei, omnia bona
nostra divinæ bonitati devotissime adscri-
bendo : et bonum ac optimum est, a divi-
na laude diem incipere, quatenus totum
diem in Dei præconio expendamus, quem-
Ps. lxx, 8. admodum dictum est supra, Repleatur os
meum laude, ut cantem gloriam tuam, to-
ta die magnitudinem tuam.

Ad annuntiandum quoque *et veritatem
tuam,* id est sacram Scripturam, Christi
doctrinam, seu divinam justitiam, *per no-
ctem,* id est certis horis nocturni temporis :
Thren. ii, 19. sicut Jeremias hortatur, Consurge, lauda
in nocte, in principio vigiliarum. Vel, Per
noctem, id est tempore adversitatis, quate-
nus in nostra castigatione tuam laudemus
justitiam, nostramque fateamur malitiam,
ob quam flagellari meruimus : dicentes
Tob. xi, 17. illud Tobiæ, Benedico te, Domine, quoniam
Job xxxiii, 27. tu castigasti me ; illud quoque Job, Pecca-
vi, et vere deliqui, et ut dignus eram non
recepi. Vel, Per noctem mentis spiritua-
lem, quando videlicet spiritualis consola-
tio tollitur, gratia Dei suspenditur, et ani-
ma propriam infirmitatem experitur. Tunc
enim divinam justitiam laudare debemus,
et non fieri pusillanimes, neque adulteri-
nas consolationes desiderare, sed affectuo-
se orare pro reditu pristinæ gratiæ, patien-
terque sufferre dilecti absentiam vel potius
absconsionem (veraciter namque præsens
est, non tamen sentitur ejus præsentia),
Is. xxvi, 9. dicentes cum Isaia, Anima mea desideravit

A te in nocte ; cordialiterque pensantes quod
apud eumdem Prophetam Dominus asse-
rit : Ad punctum in modico dereliqui te, *Is.* liv, 7, 8.
et in miserationibus magnis congregabo
te ; in momento indignationis meæ abs-
condi parumper faciem meam a te, et in
misericordia sempiterna misertus sum tui.

Et quia Hebræi cum musicis instrumen-
tis Deum laudare solebant, sicut Ecclesia
jam agit, organis utens, ideo additur :
3 *In decachordo psalterio, cum cantico* 4
in cithara. Qualiter vero psalterium deca-
B chordum (id est decem chordarum) et ci-
thara spiritualiter exponantur, dictum est
supra in elucidatione psalmi octogesimi,
cujus exordium est, Exsultate Deo adjuto-
ri nostro. Breviter namque tangendo, in
decachordo psalterio Deum collaudat, qui
decem præcepta observat ; laudat quoque
in cithara, qui opera misericordiæ non
omittit. Taliter conversantis vita et laus,
dulcem efficit melodiam in auribus Dei,
ita ut dicat illud : Sonet vox tua in auri- *Cant.* ii, 14.
bus meis ; vox enim tua dulcis.

C Ideo autem bonum est mihi psallere
nomini tuo, o Deus altissime, (4) *Quia de-* 5
lectasti me, Domine, spirituali, interna ac
pura delectatione, *in factura tua,* id est
in consideratione ac usu creaturarum tua-
rum ; *et in operibus manuum tuarum,* id
est omnipotentiæ tuæ, videlicet in ordine
universi, in speciebus rerum, in pulchritu-
dine mundi, in operibus creationis, recrea-
tionis et glorificationis, in contemplatione
visibilium ac invisibilium rerum, *exsul-
tabo.* Unde scriptum est : Quam deside- *Eccli.* xlii, 23, 26.
D rabilia sunt omnia opera ejus ! Et quis
satiabitur videns gloriam ejus ? In creatu-
ris autem Dei, dupliciter delectari quis po-
test : primo, in ipsis creaturis secundum
se ; secundo, referendo omnem perfecti-
onem earum ad Creatorem, ita quod in
sapientia atque potentia Dei potius quam
in rebus creatis, homo lætatur : et ista de-
lectatio sancta est. Prima quoque mala
non est secundum se, nisi quis finaliter
insistat in ea, vel immoderate in ipsa oc-
cupetur, diffundatur, aut resolvatur.

Quoniam autem Deum in hac vita in se ipso, seu per speciem cernere non valemus, compellimur ex rebus creatis ad ejus cognitionem assurgere. Nam sicut in Proverbiis scribitur, Omnia propter se ipsum operatus est Dominus : quatenus scilicet divinæ naturæ perfectiones in entibus relucerent, sicut perfectio causæ splendet in suo effectu. In quantum igitur ordo specierum universi est velut scala pertingendi ad Creatoris notitiam, delectari et exsultare debemus in operibus Dei. Ex consideratione insuper rerum, videlicet ex rapidissimo ac supervelocissimo motu cœlorum ac siderum, solis ac planetarum, ex magnitudine cœlestium orbium, ex ordine, puritate ac ministerio angelorum, docemur quam sublimis sit Deus, quam reverenter sit ei ministrandum, quam prompte obediendum. Sed et in infimis rebus, puta in ape, formica, lepusculo atque similibus, innotescit ineffabilis sapientia Dei. Omnis quoque pulchritudo, ornatus, dulcedo, bonitas, harmonia atque amabilitas creaturarum, ad omnipotentis Creatoris desiderium et amorem nos provocant. Unde ad hanc contemplationem ac delectationem ab Isaia invitamur : Levate, inquit, in excelsum oculos vestros, et videte quis creavit hæc. Exsultare etiam debet homo in operibus Dei, quoniam omnia facta sunt propter nos, et ad sustentandam indigentiam nostram condidit Deus omnipotens pisces maris, volucres cœli, bestias terræ, ligna pomifera, herbas diversas.

Prov. xvi, 4. — Is. xl, 26.

6 (5) *Quam magnificata sunt opera tua, Domine!* id est, valde magnifice, sapienter, potenter et inscrutabiliter sunt instituta, distincta atque ornata. Decuit namque (quemadmodum Plato affirmat) a sapientissimo, speciosissimo, optimoque opifice opus pulcherrimum, præclarissimum, excellentissimumque produci, qualis est machina mundi, qui incomparabili pulchritudine constat. Majora autem et incomprehensibiliora sunt opera recreationis et glorificationis, quam creationis. Unde quæ unigenitus Filius Dei pro nostra salute A assumpsit, fecit ac pertulit, omnem magnificentiam, investigationem, sermonem transcendunt. Propter quod in Apocalypsi dicitur : Magna et mirabilia sunt opera tua, Domine Deus omnipotens. Et in Ecclesiaste : Cunctæ res difficiles, non potest eas homo explicare sermone. Sapiens quoque : Difficile æstimamus quæ in terra sunt; et quæ in prospectu sunt, invenimus cum labore. Quæ autem in cœlo sunt, quis investigabit ?

Apoc. xv, 3. — Eccle. i, 8. — Sap. ix, 16.

Denique si subtilius contemplari desi- B deramus, quam magnificata sunt opera Creatoris, profunde pensemus quid Dominus dicat ad sanctum Job : Ubi, inquit, eras quando ponebam fundamenta terræ? Indica mihi, si habes intelligentiam. Quis posuit mensuras ejus ? aut quis tetendit super eam lineam ? Super quo bases ejus solidatæ sunt ? Quis conclusit ostiis mare, quando erumpebat quasi de vulva procedens; quum ponerem nubem vestimentum ejus, et caligine illud quasi pannis infantiæ obvolverem? Circumdedi illud termi- C nis meis, et posui vectem et ostia, et dixi : Usque huc venies, et non procedes amplius, et hic confringes tumentes fluctus tuos. Numquid conjungere valebis micantes stellas Pleiades, aut gyrum Arcturi poteris dissipare? Numquid nosti ordinem cœli, aut pones rationem ejus in terra ? Quis posuit in visceribus hominis sapientiam ? aut quis dedit gallo intelligentiam ? Quis enarrabit cœlorum rationem ? et concentum cœli dormire quis faciet ? Sed vere quidquid de operibus supergloriosissimi D Creatoris intelligere aut profari valemus, pene nullius momenti est ad id, quod in re ipsa est. Propter quod iterum in Job habetur : Ecce hæc ex parte dicta sunt viarum ejus; et quum vix parvam stillam sermonum ejus audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis ejus intueri? Propter quod etiam Plato testatur, quod ea quæ scimus, minima et prope nulla sunt respectu eorum quæ ignoramus. Aristoteles quoque disseruit : Quia sicut se habet oculus vespertilionis ad solis fulgorem, ita

Job xxxviii, 4-6. — Ibid. 8-11. — Ibid. 31. — Ibid. 33. — Ibid. 36, 37. — Ibid. xxvi, 14.

se habet intellectus humanus ad cognitionem manifestissimorum naturæ, id est ad notitiam substantiarum separatarum.

Itaque si opera Dei tam magna et incomprehensibilia sunt, quam incomprehensibilis est Creator eorum! (Ipse enim in infinitum cuncta in omni nobilitate transcendit.) Ideo subditur : *nimis profunda factæ sunt cogitationes tuæ*, id est, consilium, ratio et ordinatio sapientiæ tuæ, qua omnia certo fine fecisti, atque (Sap. xi, 21) in numero, mensura ac pondere constituisti, valde et penitus imperscrutabilis ineffabilisque consistit. Certissime enim cognoscimus, nihil sine legitima ratione a te fieri aut permitti. Verumtamen rationem operum tuorum in speciali assignare omnino impossibile profitemur. Quis enim excogitet, cur in primordiali rerum institutione seu creatione, quando merita nulla præcesserant, ampliorem perfectionem dederis uni, quam alteri? Quis novit, cur mundum ab æterno non feceris, vel cur eum creaveris in illo instanti quo factus est, et non prius neque posterius? Quis insuper capere poterit, cur potius unum angelum, unumque hominem ab æterno ad vitam æternam elegeris, quam alium? Quum ergo omnia hæc tam incomprehensibilia sint, liquet quod cogitationes tuæ, id est sapientialis tua dispositio, universorum finem, rationem ac ordinem pensans, (Prov. xxv, 27) sit nimis profunda : idcirco scrutator majestatis opprimetur a gloria. Et veraciter (Sap. ix, 17) scriptum est : Sensum tuum, Domine, quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, et miseris spiritum tuum de cœlis? Isaias quoque profunditatem cogitationum divinæ mentis declarat ex eo, quod nullus prior Deo formam agendi ostendit, sed ipse ex propriæ sapientiæ supersplendidissimo atque certissimo fonte cuncta molitus est. Ait (Is. xl, 13, 14) enim : Quis adjuvit spiritum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit, et ostendit illi? Cum quo iniit consilium, et docuit eum semitam justitiæ, et erudivit eum scientia, et viam prudentiæ ostendit illi? Huic autem prophetali eloquio consonat Apostolicus sermo : O altitudo divitiarum sapientiæ (Rom. xi, 33) et scientiæ Dei, etc. — Dicuntur autem cogitationes Dei pluraliter, non quod in Deo sint distinctæ ac multæ cogitationes, quum cogitatio Dei sit ejus essentia, intellectus et sapientia : sed sicut dicuntur in Deo plures atque distinctæ ideæ, per relationem ad creata in Deo idealiter exsistentia, sic dicuntur in Deo plures cogitationes secundum diversitatem operationum quæ cognoscuntur a Deo.

6 *Vir insipiens*, id est illa sapientia 7
carens quæ in malevolam animam non (Sap. i, 4)
intrat, quæ est donum Spiritus Sancti : per quam utique sapientiam judicat homo recte de Deo, non per informem notitiam, sed per cognitionem formatam et sapidam ; *non cognoscet* quomodo ex creaturis honorandus atque amandus sit Deus creator : de quo scriptum est, Fecit Deus opera (Eccle. iii, 14) sua ut timeatur. Propter quod de philosophis hujus mundi dicit Apostolus : Evanuerunt (Rom. i, 21) in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum. *Et stultus*, id est, qui vel vera scientia divinæ legis privatus est, vel ea quæ novit esse agenda non operatur, *non intelliget hæc* dicta atque dicenda, per intelligentiam salutarem ac operosam. Propter quod Dominus apud Jeremiam ait : Audi, popule stulte, qui non (Jer. v, 21, 22) habes cor. Me non timebitis, qui posui arenam terminum mari? Et Apostolus dicit : Animalis homo non percipit ea quæ (I Cor. ii, 14) sunt Spiritus Dei. Stultitia enim est illi, et non potest intelligere, scilicet mysteria Dei, præmia bonorum, et pœnas malorum.

De quorum damnatione subjungitur :
7 *Quum exorti fuerint peccatores sicut* 8
fœnum, id est, quando iniqui cœperint consurgere, prosperari, atque florere sicut fœnum quod hodie floret et est, cras vero (Matth. vi, 30) in clibanum mittitur, esseque desinit : quoniam sicut nunc superius dictum est, impiorum prosperitas momentanea est, statimque marcescit eorum floritio, quemadmodum viror fœni mox decidit. Unde in Isaia legitur : Omnis caro fœnum, et om- (Is. xl, 6) nis gloria ejus quasi flos agri ; et denuo :

Is. XL, 7, 8. Vere fœnum est populus : exsiccatum est A
fœnum, et cecidit flos. *Et apparuerint*
aliquid esse, seu modico tempore præva-
lere et gloriari, *omnes qui operantur ini-*
quitatem : quos Deus permittit ad horam
in suis desideriis ambulare, quatenus æter-
naliter justa pœna plectantur, quemadmo-
dum sequitur : 8 *Ut intereant*, id est, spi-
ritualiter moriantur et condemnentur, *in*
sæculum sæculi, id est sine fine, tanquam
separati a fonte omnis vitæ ac gloriæ.
Prov. XVI, 4. Unde Salomon ait : Impium operatus est
Dominus ad diem malum. De quo die im- B
piique damnatione in libro Job scriptum
Job XXI, 30. est : In diem perditionis servatur malus,
et ad diem furoris ducetur ; et de furore
9 Omnipotentis bibet. *Tu autem Altissimus*
in æternum, Domine : quia omnes in om-
nipotentia, in sapientia, in æquitate, in
bonitate et felicitate incomparabiliter su-
10 peras. Quod patet ex eo. 9 *Quoniam ecce*
inimici tui, id est tibi rebelles, ingrati
ac reprobi, *Domine, quoniam ecce inimici*
tui peribunt, gratiam in præsenti perden-
do, gloriamque regni cœlestis postmodum C
amittendo, atque æternæ mortis incendia in
inferno ferendo. Quam horribile nimis est
esse inimicum Dei ! imo horribile est hoc
ipsum audire : idcirco repetitur, ut am-
plius expavescas. *Et dispergentur,* id est,
a grege electorum repellentur in die judi-
cii, *omnes qui operantur* sine cessatione
et pœnitentia *iniquitatem*. Tunc enim di-
Matth. XXV, 41. cetur ad eos : Ite, maledicti, in ignem
Soph. I, 3. æternum. Propterea ait Scriptura : Ruinæ
impiorum erunt, et disperdam eos a facie
Ibid. 6. terræ, dicit Dominus ; itemque, Disperdam D
eos qui avertuntur de post tergum Domi-
ni, dicit Dominus, et qui Dominum non
exquisierunt, nec investigaverunt eum.

Deinde ab hac damnatione distinguun-
tur electi, de quorum tribulatione et gloria
11 subditur : 10 *Et exaltabitur sicut unicor-*
nis cornu meum : id est, imperium ratio-
nis meæ, sensualitati ac animo dominantis,
sublimabitur per confirmationem gratiæ
Dei, sicut unicornis cornu sublimatur :
quia hoc animal fortissimum est, unoque
cornu ab aliorum invasione se protegit.
Sic cornu meum, id est fortitudo sive do-
minium rationis meæ, roborabitur contra
passionum, tentationum, persecutionum-
que universos incursus. In die autem judi-
cii cornu hoc animæ in tantum exaltabitur
in electis, ut caro nunquam concupiscat Galat. V, 17.
adversus spiritum, neque aliquid actum
rationis impediat : quin imo corpus cor- Sap. IX, 15.
ruptibile nunc aggravans animam, tunc
erit spirituale, immortale, animam ornans
atque exhilarans. *Et senectus mea*, id est
ætas mea ultima, erit *in misericordia ube-*
ri : quia quum deficiet virtus mea, non Ps. LXX, 9.
derelinques me. Et licet is qui foris est, II Cor. IV, 16.
noster homo corrumpatur, tamen is qui
intus est, renovatur de die in diem in gra-
tia Dei, secundum Apostolum. Ista sunt
verba bonæ spei, non præsumptionis ini-
quæ : quoniam ex caritate ardenti et fidu-
cia magna mentis in Deo, ista dicuntur ab
Ecclesia seu quolibet justo.

11 *Et despexit oculus meus* intellectu- 12
alis *inimicos meos*, dæmones hominesque
perversos : quoniam propter spem quam
habeo in Domino Deo meo, non timeo
superari ab eis : sicut inferius dicitur, Do- Ps. CXVII, 6.
minus mihi adjutor, non timebo quid fa-
ciat mihi homo. Et rursus scriptum est :
Timorem eorum ne timueritis, nec con- I Petr. III, 14.
turbemini. Inimici nostri visibiles, scilicet
homines mali, in quantum sunt homines
gratiæ gloriæque capaces, amandi sunt,
juxta illud : Diligite inimicos vestros. In Matth. V, 44.
quantum vero sunt impii, et veritatis ad-
versarii, despiciendi sunt, odiendi et vili-
pendendi. Unde superius de viro justo
præhabitum est : Ad nihilum deductus est Ps. XIV, 4.
in conspectu ejus malignus. *Et insurgen-*
tibus in me (injuste videlicet) *malignanti-*
bus, audiet auris mea, id est, cum quadam
derisione et sine pavore audiam minas eo-
rum. Vel, Insurgentibus in me malignanti-
bus, id est ad confusionem eorum, audiet
auris mea sententiam judicis justi, qui eos
damnabit, meque salvabit.

12 *Justus*, id est divina mandata obser- 13
vans, *ut palma*, quæ est arbor fructifera,

florebit flore caritatis, virore virtutum ac bonis operibus. Non enim florebit ut fœnum, quod statim siccatur et discoloratur, sed ut palma, quæ diu virescit atque fructificat. *Sicut cedrus Libani multiplicabitur*, procreatione spiritualium filiorum et numero meritorum. Quemadmodum namque cedrus crescens in monte Libano, est arbor decora, imputribilis, præ ceteris arboribus in sublime excrescens : sic justus per gratiam splendet, per justitiam intus non veterascit, et proficiendo de bono in melius, super alios volat, neque quiescit donec ad thronum gloriæ perducatur.

14 13 *Plantati*, id est fideles per fidem et
obedientiam radicati, *in domo Domini*, id
est in Ecclesia Christi, *in atriis domus*
Dei nostri, id est in propriis cordibus,
quæ sunt atria mansionis divinæ, quem-
Ephes. iii, 17. admodum ait Apostolus, Christum per fi-
dem habitare in cordibus nostris, *flore-*
bunt, proficiendo in gratia Dei : implentes
Coloss. i, 22. illud Apostoli. Exhibete vos sanctos et im-
maculatos et irreprehensibiles coram Deo ;
Ephes. iv, 23. et alibi, Renovamini spiritu mentis vestræ.
Porro huic concordat comparationi, quod
Osee xiv, 6, 7. Dominus per Osee prophetam dicit : Ero
quasi ros, et Israel germinabit quasi li-
lium. Erumpet radix ejus ut Libani : ibunt
rami ejus, et erit quasi oliva gloria ejus,
et odor ejus ut Libani. Simile quoque est
Eccli. xxxix, 17-19. in Ecclesiastico : Obaudite me, divini fru-
ctus, et quasi rosa plantata super rivos
aquarum fructificate ; florete flores qua-
si lilium, et date odorem, et frondete in
gratiam.

15 14 *Adhuc multiplicabuntur*, id est, ju-
giter perseverabunt in bono, et cumula-
buntur multiplici dono Spiritus Sancti ac
merito, *in senecta uberi*, id est in senectu-
te fecunda, matura ac gravi, bonis operi-
bus plena. De qua scribitur in libro Sa-
Sap. iv, 8, 9. pientiæ : Senectus venerabilis est, non
diuturna, neque annorum numero compu-
tata ; ætas senectutis, vita immaculata. *Et*
bene patientes erunt, id est, hilariter at-
que feliciter patientur infusionem illustra-
tionis divinæ. Unde secundum Philoso-
phum, beneficiatus dicitur bene passus.
Hæc namque est passio perfectiva, non
destructiva. *Ut annuntient* laudem Dei 16
quæ sequitur : 15 *Quoniam rectus*, id est
justus, *Dominus Deus noster, et non est*
iniquitas in eo : quemadmodum et alibi
dictum est : Non est apud Dominum no- II Par. xix, 7.
strum iniquitas, nec acceptio personarum,
nec cupido munerum. Et in libro Job : Ab- Job xxxiv, 10, 11.
sit a Deo impietas, et ab Omnipotente ini-
quitas. Opus enim hominis reddet ei, et
juxta vias singulorum restituet eis. Deus
etenim sublimis et benedictus, est omnis
sanctitatis, veritatis et æquitatis causa fon-
tana, judex non errans, conservator im-
mobilis. Propter quod a Sapiente dicitur
ei : Virtus tua, justitiæ initium est. Sap. xii, 16.

Ecce psalmum cœlesti melodia sonorum atque admiranda dulcedine plenum audivimus : in quo Dei laudatio commendatur, Creatoris beneficia recoluntur, Deus in suis effectibus glorificatur, inter electos reprobosque discernitur, Deus postremo benedicitur. Si ergo Dominum Deum nostrum diligimus, si ejus beneficiis grati exsistimus, si eum in suis operibus contemplari enitimur, si impiorum tormenta evadere, electorumque præmia adipisci conamur, studeamus hunc psalmum corde jucundo, devoto, custodito ac timorato depromere.

PRECATIO.

Virtutibus planta nos in domo tua, Domine, et ut bonum semen fac nos in omni speciosa religione fructificare : in quo ut palma flore justitiæ surgentes, in eo per te consummati, perenniter ante te floreamus exsultantes.

ARTICULUS LXXI

EXPLANATIO PSALMI NONAGESIMI SECUNDI : DOMINUS REGNAVIT, DECOREM INDUTUS EST.

Assignatur autem psalmo præsenti hic A titulus : *Laus cantici, ipsi David, in die ante sabbatum, quando fundata est terra.* Dicit vero quidam hunc titulum non haberi in Hebræo, sed ab aliquo expositore appositum secundum suam voluntatem et imaginationem : et idem dicit frequenter in aliis psalmis. Sed dato quod ab aliquo expositore additus esset, non tamen bene sonat, quod ille titulum istum apposuit secundum suam voluntatem seu imaginationem : imo firmiter est credendum, titulos psalmorum secundum Spiritus Sancti inspirationem formatos esse, atque psalmis præpositos : quoniam omnes sancti catholicique doctores communiter approbant et exponunt hos titulos. — Est igitur sensus tituli hujus : Psalmus præsens est *laus cantici,* convenientis ac decantandi *ipsi David,* id est Christo, de quo psalmus iste ad litteram scriptus est. Laus, inquam, Christo decantanda *in die ante sabbatum,* id est propter ea quæ fecit ac passus est sexta feria, puta in die Parasceves, *quando fundata est terra,* id est, formata Ecclesia [Joann. XIX, 34.] per sanguinem de ejus latere emanantem. Secundum omnes expositores catholicos, psalmus iste ad litteram tractat de Christo et regno ipsius. Describit namque inchoationem, impugnationem et confirmationem regni Christi, quod est Ecclesia.

Unde de inchoatione regni hujus ita
1 orditur : 1 *Dominus,* scilicet Christus : de quo Petrus ait, Hic est omnium [Act. X, 36.]
Dominus ; et qui de se ipso asserit in [Joann. XIII, 13.] Evangelio, Vos vocatis me, Magister et Domine, et bene dicitis, sum etenim ; *regnavit,* per fidem in corde credentium, seu in Ecclesia militanti. Christus namque ut Deus, a principio mundi in cordibus electorum regnavit, subjiciendo eos per gratiam voluntati divinæ per humilem servitutem ; ut homo autem, habuit potestatem regnandi in toto mundo a suæ conceptionis principio. In eodem namque instanti, quo unita est ejus humanitas Verbo, data est ei virtus atque dominium super omnem creaturam. Propter quod ante passionem de Christo assertum est : Pater diligit [Joann. III, 35.] Filium, et omnia dedit in manu ejus. Dum B vero cœpit prædicare, miracula facere, di- [Matth. IV, 17 et seq.] scipulosque colligere, tunc cœpit regnare [Luc. I, 32; Is. IX, 7.] in domo Jacob, et sedere super solium David. Post passionem autem, misso Spiritu Sancto, et Apostolis publice prædicantibus ac multa millia convertentibus, regnavit Christus aperte et late, donec per universum mundum diffusa est fides, Ecclesiaque constructa, et ipse Christus ab omni gente, tribu et lingua cognitus est ac honoratus. Tuncque impletum est illud Isaiæ : Redemptor tuus Sanctus Israel, Deus om- [Is. LIV, 5.] C nis terræ vocabitur.

Decorem indutus est, indutus est Dominus fortitudinem. Cur non potius dicitur Dominus Christus Unigenitus Dei, tam speciosus et potens ut Pater, indutus deformitatem et infirmitatem seu fragilitatem, quia assumpsit carnem mortalem, naturam creatam, formam servilem, quæ respectu divinitatis Christi, non sunt decor et fortitudo, sed deformitas atque infirmitas ? Sed ad hoc duplex responsio est : Prima, quod Christus Deus humanam naturam D assumendo, dicitur indutus decorem et fortitudinem, quoniam licet ejus humanitas secundum se considerata, et divinitati

comparata, possit dici deformis ac fragilis, tamen in quantum est divinæ naturæ personali unione conjuncta, ejusque instrumentum effecta, vere appellatur decor ac fortitudo. Sic enim plena fuit a suæ creationis initio plenitudine omnium gratiarum, beatifica fruitione divinitatis, omnibusque donis Spiritus Sancti. Sic quoque per eam sunt facta miracula, debellatæ potestates aeriæ, reparatum genus humanum. Secunda responsio est, quod Christus dicitur indutus decorem, non in incarnatione, quando Verbum caro factum est (*Joann.* I, 14); nec in passione (*Is.* LIII, 2, 4), quando non fuit in eo species neque decor, sed erat quasi leprosus et a Deo percussus : sed in resurrectione, quoniam tunc resumpsit corpus suum, non tale quale antea fuit, sed gloriosum, splendidum, agile, subtile, immortale. Idcirco tunc indutus est fortitudinem, id est corpus impassibile. Vel, Indutus est fortitudinem, quoniam tunc cœpit potestatem suam ostendere, dicendo illud (*Matth.* XXVIII, 18), Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra : quam tamen (ut dixi) ante passionem habebat, quoniam passione instante dixit, de se ipso loquens ad Patrem (*Joann.* XVII, 2), Dedisti ei potestatem omnis carnis, ut omne quod dedisti ei, det eis vitam æternam. Quod etiam factis ostendit, quando solo verbo hostes suos prostravit. Quum namque dixisset Judæis (*Ibid.* XVIII, 6), Ego sum, abierunt retrorsum, et ceciderunt in terram. Tunc etiam eduxit Sanctos de limbo inferni, misitque Apostolis Spiritum Sanctum. Istud itaque divinitatis Christi indumentum decorum ac forte, est natura humana. De quo indumento scriptum est (*Is.* LXIII, 2) : Quare ergo rubrum est indumentum tuum ?

Et præcinxit se Christus : id est, ad redimendum genus humanum, debellandumque dæmonum turbas paravit se, dicens ad Patrem (*Matth.* XXVI, 42) : Si non potest hic calix transire, nisi bibam illum, fiat voluntas tua. Factus est enim obediens usque ad mortem (*Philipp.* II, 8), secundum Apostolum. Et exsultavit ut gigas ad currendam viam (*Ps.* XVIII, 6) : quod S. Ambrosius in hymno eleganter et supra humanum intellectum expressit, dicendo :

> Procedens e thalamo suo,
> Pudoris aula regia,
> Geminæ gigas substantiæ,
> Alacris ut currat viam.

Unde superius de Christo inductum est : Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime (*Ps.* XLIV, 4).

2 *Etenim firmavit orbem terræ, qui non commovebitur.* Quamvis hoc accipi posset de creatione ac firma locatione terræ in medio mundi, quam Christus Deus condidit et firmavit, juxta illud (*Is.* XLIV, 24), Ego sum Dominus faciens omnia, extendens cœlos, stabiliens terram (quæ etiam terra non commovetur, quoad se totam, quum sit centrum mundi immobile : propter quod ait Scriptura (*Eccle.* I, 4), Generatio præterit, et generatio advenit, terra vero in æternum stat); convenientius tamen exponitur iste versiculus de confirmatione Ecclesiæ; eritque sensus : *Etenim* Dominus Christus *firmavit* per adjutorium seu gratiam Spiritus Sancti, *orbem terræ,* id est militantem Ecclesiam, per quatuor partes terræ diffusam. Christus Ecclesiam suam primitivam præcipue confirmavit in die Pentecostes, mittens ei Paracletum. Tunc enim implevit quod ante passionem promisit (*Luc.* XXI, 15) : Ego dabo vobis os et sapientiam, cui non poterunt resistere et contradicere omnes adversarii vestri. Alibi quoque dixit ad Petrum (*Matth.* XVI, 18) : Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. In tantum namque confirmavit Christus Ecclesiam, ut dicat Apostolus (*I Tim.* III, 15) : Ecclesia Dei vivi est columna et firmamentum veritatis. Unde in Actibus Apostolorum Lucas testatur (*Act.* IX, 31) : Ecclesia per totam Judæam et Samariam habebat pacem ; et ædificabatur ambulans in timore Domini, et consolatione Spiritus Sancti replebatur. Idcirco nunc subditur, *qui non commovebitur.* Ecclesia namque usque in finem mundi stabilis permanebit in fide servituteque Christi, qui regnabit in domo Jacob in æternum. ([illegible])

et regni ejus non erit finis, juxta testimo- A
nium Gabrielis.
2 3 *Parata sedes tua*, o Christe, id est
thronus quo sedes ad dexteram Patris, de
Apoc. III. 21. quo dicis : Ego vici, et sedi cum Patre meo
in throno ejus ; *ex tunc*, id est a principio
mundi. Si enim omnibus sanctis homini-
bus paratum est regnum cœlorum ab ori-
Matth. XXV. 34. gine mundi, juxta illud, Venite, benedicti
Patris mei, possidete paratum vobis re-
gnum a constitutione mundi : quanto ma-
gis sedes tua cœlestis tibi parata est ab ex-
ordio sæculi? Vel, Parata est sedes tua, id B
est cœlum empyreum : quod est sedes tua,
Is. LXVI. 1. juxta illud, Cœlum mihi sedes est, terra
autem scabellum pedum meorum ; quod
etiam dicitur thronus tuus et omnium ele-
Apoc. III. 21. ctorum, de quo contestaris : Qui vicerit,
dabo ei sedere mecum in throno meo, id
est in cœlo empyreo, in quo omnes Beati
feliciter resident. Vel, Parata est sedes tua,
Sap. VII. 27. id est Ecclesia seu anima justi, quæ est
sedes sapientiæ, ex tunc, id est a tempore
prædicto, quo eam firmasti per gratiam
Spiritus Sancti. Ex tunc enim parata est C
ad tuam inhabitationem, obedientiam at-
que adventum, adimplens quod ei dixisti :
Luc. XXI. 36. Vigilate itaque omni tempore orantes, ut
digni habeamini stare ante Filium ho-
minis.
A sæculo, id est ab æterno, *tu es* invari-
abiliter, secundum quod Deus. Unde dicit
Hebr. XIII. 8. Apostolus : Jesus Christus heri et hodie,
ipse et in sæcula. Et congrue ait, A sæculo
tu es ; et non, Fuisti : quoniam Christus ut
Deus, incommutabiliter per modum æter-
næ præsentiæ est, in qua non est prius aut D
Joan. VIII. 58. posterius. Propter quod ait : Antequam
Abraham fieret, ego sum. Esse quippe,
Deo verissime, plenissime, atque propriis-
sime convenit, quoniam in eo est infinita
plenitudo, immensa nobilitas, incircum-
scripta perfectio, simplicitasque perfecta
essendi. Omnis autem creatura, per com-
parationem ad esse divinum, est potius ni-
hil seu non esse, quam aliquid. Propterea
Exod. III. 14. Dominus ait ad Moysen : Ego sum qui sum.
Hæc dices filiis Israel : Qui est, misit me

ad vos. Hinc quoque septimo de Trinitate
Hilarius asserit : Esse non est accidens
Deo, sed subsistens veritas, manens causa,
et naturalis proprietas.
4 *Elevaverunt flumina, Domine, ele-* 3
vaverunt flumina vocem suam. 5 *Eleva-*
verunt flumina fluctus suos. Per flumina
quæ elevaverunt vocem suam, quidam in-
telligunt primos ac principales christianæ
fidei prædicatores : qui flumina appellan-
tur, quoniam aquam sapientiæ salutaris Eccli. XV. 3.
cordibus hominum infuderunt : et hi, tan-
quam fideles, elevaverunt vocem suam,
rationabiliter loquendo et fidem Christi
publice prædicando. Per flumina vero quæ
elevaverunt fluctus suos, intelligunt perse-
cutores Ecclesiæ, scilicet principes sacer-
dotum, imperatores Romanos, ceterosque
tyrannos, christianam doctrinam repro-
bantes et exstirpare conantes. Hi namque,
sicut perversi ac reprobi, elevaverunt non
vocem rationabilem, sed fluctus suos, id
est graves comminationes, verba blasphe-
miæ, impetus passionum, persecutiones-
que duras contra Ecclesiam Christi et flu-
mina Dei. Quidam vero utraque flumina
cum suis elevationibus, exponunt de ad-
versariis Christi et persecutoribus sacro-
sanctæ Ecclesiæ. Flumina autem, id est
tyranni, elevaverunt fluctus suos *a voci-* 4
bus aquarum multarum, id est per ser-
mones seu verba multorum populorum,
qui edicta tyrannorum perduxerunt ad ac-
tum. Erant namque ministri et exsecu-
tores sententiæ, quam contra Ecclesiam
dictabant tyranni.
6 *Mirabiles elationes maris*, id est, mi-
rabiliter magnæ et atroces erant persecu-
tiones sæculi hujus, seu hominum impi-
orum adversus Christi Ecclesiam. Sed et
mirabilis in altis Dominus, id est, Chri-
stus qui martyres sanctos confortavit, Ec-
clesiamque protexit, mirabilis apparebat,
et suam omnipotentiam ostendebat tempo-
re persecutionum Ecclesiæ, in altis, id est
in magnis miraculis, in sublimibus signis,
in prodigiis inauditis : quæ fecit Deus per
suos fideles, in tantum ut inter crudelissi-

mas persecutiones Ecclesia non solum non timeret, neque deficeret, sed mirabiliter dilataretur, augeretur, confortaretur, et cum ingenti alacritate universa tormenta perferret, donec tandem tyranni deficerent, ipsumque Romanum imperium fidei Christi collum suum subjiceret.

5 Propterea 7 *Testimonia tua*, o Christe, id est, quæcumque sacra Scriptura testatur de te, videlicet vaticinia Prophetarum, verba Evangelistarum, articuli fidei, *credibilia facta sunt nimis*, propter miracula quibus fidem confirmasti. Duæ sunt partes legis divinæ, utpote testimonia et præcepta. Testimonia pertinent ad credenda; præcepta, ad operanda. Duo quoque sunt modi probandi veritatem, videlicet naturalis rationis argumentatio, et divinorum miraculorum operatio. Testimonia autem fidei christianæ per naturalem rationem probari non valent, quoniam fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium, secundum Apostolum. [*Hebr.* xi, 1] Probantur autem per divina miracula, id est per opera talia, quæ fieri nequeunt nisi a Deo dumtaxat: sicut est mortuorum resurrectio, immutatio motus solis et lunæ, quæ fiebat Christo in cruce pendente, quantum ad lunam et supernaturalem solis eclipsim; [*Matth.* xxvii, 52. *Luc.* xxiii, 45.] futurorum pure contingentium certa prænuntiatio, secretorum cordis revelatio: quæ in nomine Christi et a Christo copiosissime facta sunt in lege et plebe christiana. Ex quibus certissime liquet, fidem Ecclesiæ esse veram atque divinam, vel (quod solo auditu horribile est) Deum esse falsitatis confirmatorem, hominumque deceptorem. Idcirco Joannes: Qui non credit (inquit) in Filium Dei, mendacem facit Deum, quoniam non credit in testimonium quod testificatus est Deus de Filio suo. [I *Joann.* v, 10.] Et iterum: Spiritus testificatur quoniam Christus est veritas. [*Ibid.* 6.] Hinc etiam Christus ait: Opera quæ dedit mihi Pater ut perficiam ea, ipsa opera quæ ego facio, testimonium perhibent de me. [*Joann.* v, 36.] Et iterum loquens Judæis: Si non facio, inquit, opera Patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, et si mihi non vultis credere, operibus credite. [*Ibid.* x, 37, 38.]

Ineffabiliter quoque roboratur fides nostra per hoc, quod non solum Christus, sed et ministri ejus prædicta signa fecerunt, sicut et Christus ante passionem promisit: Qui credit in me, opera quæ ego facio, et ipse faciet, et majora horum faciet, quia ego ad Patrem vado. [*Joann.* xiv, 12.] Nos insuper evidentissime scimus, quales sint illi, per quos Christus miracula facit: quoniam homines sunt in omni virtute perfecti, qui sui ipsius privatum amorem penitus expulerunt, atque in Dei amore prorsus absorpti sunt, fide immobiles, spe longanimes, humillimi, mitissimi, innocentissimi, in divino obsequio maxime timorati, ferventes, continui.

Ecce, his bene pensatis, fiunt nobis testimonia fidei credibilia valde, inconcusse credentibus quoniam possibilius esset cœlum et terram perire, quam unum apicem de lege christiana falsificari. [*Luc.* xvi, 17.] Propter quod monet Apostolus: Abundantius oportet nos observare ea quæ audivimus. Quomodo enim effugiemus, si tantam neglexerimus salutem, quæ in nos confirmata est, contestante Deo signis et portentis et variis virtutibus et Spiritus Sancti distributionibus? [*Hebr.* ii, 1, 3.]

Domum tuam, id est Ecclesiam seu populum christianum, juxta illud Apostoli: Scias quomodo oportet te conversari in domo Dei, quæ est Ecclesia; [I *Tim.* iii, 15.] *decet sanctitudo*, id est sancta conversatio et cordis munditia, *Domine, in longitudinem dierum*, id est perseveranter, quamdiu subsistit, ut serviat tibi in sanctitate et justitia omnibus diebus suis, [*Luc.* i, 75.] quemadmodum Petrus ait: Secundum eum qui vocavit vos, Sanctum, et ipsi sancti in omni conversatione sitis. [I *Petr.* i, 15.]

Ecce psalmum brevem verbo, sed sensu uberrimum, veritate conspicuum, mysteriis plenum, præconio Dei dulcissimum, venustissimumque audivimus: in quo anima sancta dulce, fiduciale ac amorosum habet cum Deo colloquium. Non ergo sine devotione præcipua cantetur hic psalmus

a nobis. Et ut sic eum mereamur cantare, A
II Cor. vii, 1. purgemus nos ab omni inquinamento carnis ac spiritus, quatenus corpus nostrum
Ibid. vi, 16; I Cor. iii, 16. vi, 19. sit templum Spiritus Sancti, et anima nostra sedes sit æternæ Sapientiæ, scilicet
Sap. vii, 27. Christi : sicque sanctitudo ornet animam nostram et carnem spiritui obedientem, ut impleatur in nobis quod Moyses docet :
Deut. xviii, 13. Perfectus et absque macula eris cum Domino Deo tuo. Unde et Christus ait :
Matth. v, 48. Estote et vos perfecti, sicut et Pater vester cœlestis perfectus est. Omnino enim condecens est, ut domus suo habitatori conformetur B et proportionetur. Si ergo esse optamus domus Christi, necesse est ut ejus conversationem sequamur, ejusque sanctitati assimilemur.

PRECATIO.

Domine, regnator cœli et terræ, indue nos bonorum operum decore et fortitudine gratiæ tuæ, ac præcinge castimoniæ virtute ; daque his nitidis et nuptialibus vestibus tibi venienti obviare, et ornatis lampadibus ad æternitatis nuptias tecum intrare : qui cum Deo Patre vivis et regnas Deus per omnia sæcula sæculorum.

ARTICULUS LXXII

ELUCIDATIO PSALMI NONAGESIMI TERTII : DEUS ULTIONUM DOMINUS.

ASSIGNATUR psalmo præsenti hic titulus : C *Psalmus David, quarta sabbati :* id est, psalmus iste, qui est David prophetæ sicut auctoris, agit de his quæ signantur per opus quartæ diei sabbati seu septimanæ.
Gen. i, 16-19. Quemadmodum enim scriptum est in Genesi, quarta die facta sunt sidera cœli, et duo luminaria magna, videlicet sol et luna : quæ secundum divinum præceptum velocissime currunt, Creatori suo promptissime serviunt, sicut de sole scriptum
Eccli. xliii, 5. est : Magnus Dominus qui fecit illum, et in sermonibus ejus festinavit iter. Per si- D dera vero et luminaria cœli, designantur
Philipp. ii, 14, 15. electi ac justi, quibus ait Apostolus : Omnia facite sine murmuratione, ut sitis irreprehensibiles in medio nationis pravæ et perversæ, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo. De horum patientia, obedientia ac zelo justitiæ agit hic psalmus, in primis ostendens errorem ac justam damnationem eorum qui divinam providentiam negant, aitque :

1 DEUS *ultionum*, id est justarum pu- 1
nitionum, *Dominus :* quoniam ex propria potestate ac æquitate ulciscitur de iniquis, quando, ubi, quomodo, et quantum vult. Non est autem qui possit eum in hoc impedire sive arguere : ideo additur, *Deus ultionum libere egit*, id est secundum quod ei placet. Non enim superioris alicujus legi subjicitur, sed ejus voluntas est causa omnis legis creatæ. Unde ait Apostolus : Omnia operatur secundum consi- *Ephes. i, 11.*
lium voluntatis suæ; et rursus, Cujus vult *Rom. ix, 18.*
miseretur, et quem vult indurat. Nec dissonat quod ipse per Moysen ait : Miserebor *Exod. xxxiii, 19.*
cui voluero, et clemens ero in quem mihi placuerit. De justa vero, repentina ac libera ultione Dei, in Deuteronomio scriptum est : Dominus Deus fortis est, reddens odi- *Deut. vii, 9, 10.*
entibus se statim, ita ut disperdat eos, et ultra non differat, protinus eis restituens quod merentur. Et Nahum propheta ait : Deus æmulator et ulciscens Dominus, et ha- *Nahum i, 2.*
bens furorem, ulciscens ipse in hostes suos.

Deinde Propheta conformans suum af- A
2 fectum divinæ justitiæ, orat : 2 *Exalta-*
re, id est, justitiam tuam declara, atque
te summum esse judicem universorum os-
tende, *qui judicas terram,* id est habitan-
tes in terra ; *redde retributionem,* id est
justam pœnam, *superbis* tibi rebellibus,
puniendo eos nunc temporalibus pœnis,
ne æternaliter pereant. Debemus enim pro
omnibus orare in bonum, nec alicujus
æternam damnationem appetere, quum ju-
Luc. vi, 27. beamur inimicos diligere, et de nullo de-
sperare. Verumtamen conditionaliter pos- B
sumus exorare pro impiorum damnatione
perpetua, scilicet si converti despiciant, et
obstinati permaneant : et tunc expedit eis
ut cito moriantur et pereant, ne diu viven-
Rom. II, 5. do, thesaurizent sibi iram in die justi ju-
dicii Dei. De talibus enim apud Amos pro-
Amos III, 10. phetam dicitur : Nescierunt facere rectum,
thesaurizantes impietatem.

3 3 *Usquequo,* id est quamdiu, *peccatores,*
Domine juste judex, *usquequo peccatores*
gloriabuntur, non vera, sed falsa ac pes-
Prov. II, 14. sima gloriatione, videlicet quum malefe- C
cerint, exsultantes in rebus pessimis ? De
Jacob. IV, 16. quibus Jacobus : Nunc, ait, exsultatis in
superbiis vestris. Omnis exsultatio talis,
4 maligna est. Et usquequo, Domine, 4 *Ef-*
fabuntur et loquentur, id est, corde et ore
dicent, *iniquitatem,* id est verba iniqua :
loquentur, inquam, talia *omnes qui ope-*
rantur injustitiam, id est opera divinis
præceptis contraria ?

5 5 *Populum tuum, Domine,* tibi obedi-
entem, electum et pium, *humiliaverunt,*
id est, contempserunt ac oppresserunt ; *et* D
hereditatem tuam, videlicet populum jam
prædictum, quem tu hereditarie possides,
ipsum colendo, fecundando, conservando,
donec eum in vitam æternam promoveas,
6 *vexaverunt.* Nam 6 *Viduam* solatio viri
sui privatam, *et advenam,* scilicet pere-
grinum, compatriotarum auxilio destitu-
tum, *interfecerunt, et pupillos occiderunt.*
Isti sunt specialiter populus atque heredi
[illegible] tas Dei, et Deus specialiter vindicat eorum
injurias, juxta illud : Deus magnus, fortis
atque terribilis, facit judicium pupillo et
viduæ, amatque peregrinum.

Sed quia veraciter scriptum est, Pecca- *Eccli.* III, 29.
tor adjiciet ad peccandum ; idcirco istis
malignis non sufficit peccare hoc modo in
proximum, sed insuper peccant in Deum ;
et sicut Judas apostolus in sua Canonica
dicit, Eum qui emit eos, Dominum ne- *Judæ* 4, 8; 11.
gant, dominationem contemnunt, majesta-
tem blasphemant. Unde subjungitur :

7 *Et dixerunt : Non videbit Dominus* 7
nos, *nec intelliget Deus Jacob* patriarchæ,
seu populi ex eo nati, opera nostra. Quasi
dicant : Deus non habet particularem co-
gnitionem de individuis speciei humanæ,
nec distincte intelligit actus humanos, et
per consequens non est timendum divi-
num judicium, nec retributio in alio sæ-
culo exspectanda. Hic est pessimus error
negantium providentiam Dei. Ex quorum
persona dicitur in libro Job : An cogitas *Job* XXII, 12, 14.
quod Deus circa cardines cœli perambulat,
nec nostra considerat ? De quibus etiam
Dominus ait per Malachiam prophetam :
Invaluerunt super me verba vestra ; et di- *Malach.* III, 13, 14.
xistis : Vanus est qui servit Domino ; et
quod emolumentum, quia custodivimus
præcepta ejus ? Contra hos arguit Dominus
per Jeremiam, dicens : Si occultabitur vir *Jer.* XXIII, 24.
in absconditis, et ego non videbo eum ?
Numquid non cœlum et terram ego im-
pleo ? dicit Dominus.

Nunc vero plenius argumentatur contra
eos Propheta. 8 *Intelligite* quæ sequuntur, 8
o *insipientes in populo ; et stulti,* id est
vera fide atque notitia divinorum privati,
aliquando sapite, id est, cum intellectuali
sapore intendite istud : 9 *Qui plantavit* 9
aurem, non audiet ? id est, Deus qui dedit
hominibus sensum auditus, et ex fonte
propriæ sapientiæ instituit modum, viam
ac ordinem, quo alii audiunt, prævidens
scilicet quid ad audiendum exigatur, et
necessaria ad audiendum donans, non au-
diet ipse ? id est, an ipse intellectualiter
non cognoscet quod tu sensibiliter audis ?
quasi dicat, Imo. Nisi enim ipse omnia
præcognovisset, scilicet naturam verbo-

rum atque sonorum, cetera quoque prædicta, non potuisset organum auditus plantasse. Et simili modo de oculo arguit : *aut qui finxit oculum* corporalem et interiorem, *non considerat ?* quasi dicat, Utique. Nam quidquid perfectionis reperitur in creaturis, excellentius perfectiusque in Creatore consistit.
10 10 *Qui corripit gentes*, id est, qui peccatores in hac vita flagellat pro
Exod. xiv. 27. 28. culpis, ut patet in Pharaone et in populo ejus, quos submersit, et Chananæis, quos per filios Israel interfecit ; vel, Qui corripit gentes, id est, peccata earum redarguit per Prophetas et alios Sanctos : *non arguet* etiam vos ? quasi dicat, Imo vos arguet atque damnabit, sicut per Jeremiam frequenter testatur :
Jer. v, 9. Numquid super his non visitabo, et in gente hujuscemodi non ulciscetur anima mea ? *Qui docet hominem scientiam*, dando ei legem scriptam et evangelicam, nonne et ipse scientiam providentiamque habebit vitæ humanæ ? Qui vellet hæc subtiliter considerare ac prosequi, posset ex eis insolubiles rationes elicere, ad ostendendum providentiam Dei, atque distinctam cognitionem intellectus divini de omnibus rebus creatis.

11 11 *Dominus scit cogitationes hominum :* omnia enim aperta sunt oculis ejus et nuda : *quoniam vanæ sunt*, id est, hoc scit de eis, quod inanes ac fatuæ sunt. Hoc autem probat Dominus in Apocalypsi, increpando mulierem nefariam Jezabel, minando ei pœnam durissimam : unde concludit,
Apoc. ii. 23. Et scient omnes Ecclesiæ, quia ego sum scrutans corda et renes, et dabo unicuique secundum opera sua. Hunc versum allegat
I *Cor.* iii. 20. Apostolus hoc modo : Dominus scit cogitationes sapientium, quoniam vanæ sunt.

12 12 *Beatus homo quem tu erudieris, Domine*, per inspirationem internam, per illuminationem occultam, specialem, atque continuam, *et de lege tua* data per Moysen atque per Christum, *docueris eum*, dando ei gratiam sane ac lucide intelligendi observandique eam. Propterea ad Colossenses
Coloss. i. 9. 10. primo, orat Apostolus : Postulamus ut impleamini agnitione voluntatis Dei in omni sapientia et intellectu spirituali, ut ambuletis digne Deo, per omnia crescentes in scientia Dei. Et ad Ephesios : Pater gloriæ det vobis spiritum sapientiæ, ut sciatis quæ sit spes vocationis vestræ. *Ephes.* i. 17. 18. Unde ait sermo divinus : Populus non intelligens vapulabit. *Osee* iv. 14. Sed quia secundum Scripturam, in malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis : *Sap.* i. 4. idcirco qui hanc beatitudinem divinæ eruditionis consequi cupit, removeat obicem, id est, peccata abhorreat, pœniteat, confiteatur, se corrigat ; tuncque pro gratia divinæ illustrationis exoret, et experietur verum esse quod scriptum est : Si quis indiget sapientia, postulet a Deo, et dabitur ei. *Jacob.* i. 5 Itaque, Domine, beatus quem ita docueris, ad hoc scilicet,
13 *Ut mitiges ei* tempus hujus exsilii *a diebus malis*, in quibus maligni et impii gloriantur et florent, ipse vero tribulatur et plangit : id est, ut pie ac dulciter secum agas, quatenus tribulationes quæ sibi contingunt, æquanimiter patiatur, neque de impiorum prosperitate tristetur, arbitrando eam aliquid esse, aut appetibilem fore. Mitiges, inquam, ei tamdiu, *donec fodiatur peccatori fovea* monumenti, et lacus inferni ei præstetur, id est, donec peccator moriatur, corpusque ejus in sepulcro, anima vero in inferno locetur : quo facto, ipsum a te eruditum tandem perduces ad gloriam.

Hæc autem beneficia dabit Deus petentibus se.
14 *Quia non repellet Dominus plebem suam* fidelem, id est, preces ejus non spernit, desideria ejus adimplet, obsequiumque acceptat ; *et hereditatem suam*, id est gregem electorum, *non derelinquet* finaliter. Propter quod ait Apostolus : Non repulit Dominus plebem suam, quam præscivit. *Rom.* xi. 2. Et Salvator : Nolite timere, pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum. *Luc.* xii. 32. Non itaque derelinquet eam.
15 *Quoadusque justitia* ejus *convertatur*, id est procedat, *in judicium*, id est in actum seu exsecutionem justitiæ, dando bonis et malis congrua præmia :

quod erit in die judicii. Interim ergo Deus A suos custodit per gratiam, ne decipiantur et penitus opprimantur ab impiis; post judicium vero eos custodiet per gloriam, ut nihil mali patiantur a malis. *Et qui juxta illam?* id est, qui homines nunc divinæ justitiæ acquiescunt, et in futuro judicio ei concorditer adhærebunt? Respondet : *Omnes qui recto sunt corde*, id est omnes justi. Horum namque intentio, affectio et conversatio, divinæ justitiæ placet, adhæret, et æternaliter conjungetur. Nam quum similitudo sit causa amoris ac unionis, Deus justus justos sibi conjungit, eosque diligit. Unde Moyses ait : Notum faciet Dominus qui ad se pertineant, et sanctos applicabit sibi; et quos elegerit, appropinquabunt ei. [*Num.* XVI, 5.]

Deinde Propheta in persona hominis justi loquens, accensus amore Dei ac proximi, zelo zelatur pro Domino exercituum, [III *Reg.* XIX, 10.] atque pro conservatione servorum Dei in
16 bono, et ait : 16 *Quis consurget mihi*, id
est ad salutem meam, *adversus malignantes?* id est, quis me juvabit, ut malignis C resistam, eorumque impia gesta impediam, ne eorum malo exemplo aliquis inficiatur, et Deo a multis irreverentia irrogetur? *aut quis stabit mecum*, id est, quis mihi constanter adsistet, *adversus operantes iniquitatem?* ne ipsi quod moliuntur, exsequi valeant, sed justa pœna plectantur. Hoc sancto zelo inflammatum erat cor Moysis, qui dixit, quum fecissent filii Israel vitulum aureum atque conflatilem : Si quis est Domini, jungatur mihi, et ponat vir gladium super femur suum, et D occidat unusquisque fratrem et amicum et proximum suum. [*Exod.* XXXII, 26, 27.]
17 17 *Nisi quia Dominus adjuvit me*, id
est, si Dominus non adjuvisset me adversus malignos, *paulo minus*, id est pene, *habitasset in inferno anima mea*, id est, eorum malis consiliis impiisque exemplis seductus fuissem, mortaliterque peccassem : et ita habitasset anima mea in inferno post terminum vitæ præsentis; et etiam in hac vita habitasset in inferno, faciendo A opera quibus ad infernum venitur : quemadmodum viatores sancti dicuntur habitare et conversationem habere in cœlo, [*Philipp.* III, 20.] quoniam faciunt opera quibus ad regnum cœleste pertingitur. Vel, In inferno, id est in peccato mortali, quod est causa perveniendi ad pœnas inferni. Imo veraciter dicere potest omnis qui mortaliter Deum offendit, et tamen nondum in infernum projectus est : Nisi quia Dominus adjuvit me, id est, nisi pietas Dei misericorditer mecum egisset, totaliter habitasset per dam- B nationem æternam in inferno anima mea. Dum enim homo mortaliter peccat, meretur omnibus beneficiis gratiæ Dei privari, et pœnam æternam incidere : unde quod pœna inferni sibi differtur, misericordiæ Dei adscribere necesse est. Ideoque a Jeremia dicitur : Misericordiæ Domini, quia non sumus consumpti. [*Thren.* III, 22.]

Quoniam vero ad humilem propriæ infirmitatis confessionem sequitur pia sub-
ventio Dei, subjungitur : 18 *Si dicebam* 18
mente coram te, seu corde in humili con- C fessione : *Motus est* a rectitudine vitæ et observatione legis divinæ, *pes meus*, id est affectus cordis mei seu gressus conversationis meæ, *misericordia tua, Domine, adjuvit** *me* : id est, tunc misericordia tua statim mihi subvenit, indulgentiam præstitit, gratiamque infudit. Unde Job : Vias, inquit, meas in conspectu ejus arguam; et ipse erit salvator meus. [*Job* XIII, 15, 16.] Hoc autem consequenter clarius manifestatur.
19 *Secundum multitudinem dolorum me-* 19
orum in corde meo, id est, secundum quod D multipliciter afflictus sum corde pro justis causis, scilicet pro peccatis propriis aut alienis, pro dilatione felicitatis æternæ, pro injuria majestatis divinæ, *consolationes tuæ lætificaverunt animam meam*, id est, multiformiter consolatus es me consolatione spirituali, occulta, angelica. Hoc est quod dicit Apostolus : Sicut abundant passiones Christi in nobis, ita et per Christum abundat consolatio nostra. [II *Cor.* I, 5.] Et denuo : Benedictus Deus, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. [*Ibid.* 3, 4.] Hinc quo-

* alias *adjuvabat*

que alibi scriptum est : Post tempestatem, Domine, tranquillum facis, et post fletum exsultationem infundis. Omnis nempe qui pro causa honesta affligitur, dummodo afflictionem suam æquanimiter toleret, omnemque carnalem ac vilem delectationem despiciat, promeretur consolari a Domino tanto exuberantius, quanto abundantius dolet. Si igitur ad divinarum consolationum, quæ veræ dulcissimæque consistunt, gustum pertingere nitimur, multarum tribulationum afflictionem perpeti non dedignemur, sed gratulemur : quoniam si socii fuerimus passionis, erimus et socii consolationis, secundum Apostolum.

20 20 *Numquid adhæret tibi sedes iniquitatis,* id est anima injusta (quæ est sedes peccati, sicut anima justa est sedes sapientiæ et virtutis) : id est, numquid peccator tecum erit, aut tibi placebit, *qui fingis laborem in præcepto,* id est, qui facis quamdam difficultatem esse in observatione præceptorum tuorum ? Non enim sine labore implemus divina mandata. Nam secundum Philosophum, Ars et virtus sunt circa difficilia. Propter quod dictum est supra : Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras. Itaque dicit : Numquid adhæret tibi, etc. ? quasi dicat, Non : quoniam sicut alibi habetur, Deus fidelis et absque ulla iniquitate, justus et rectus. Idcirco injusti nequaquam ei adhærent, præsertim quum Salomon dicat : Longe est Dominus a peccatoribus. Peccata enim dividunt inter Deum et nos, sicut Isaias asserit. Vel, Qui fingis laborem in præcepto, id est, qui formas, facis et plasmas de ipso labore atque dolore præceptum, quoniam præcipis nos in hac vita laborare atque dolere, dicendo, Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur ; et iterum, Regnum cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud. Propter quod Paulus, Labora, inquit, sicut bonus miles Christi ; et Jacobus, Risus vester in luctum convertatur, et gaudium in mœrorem.

Potest quoque hic versus ad hominem dirigi, et de peccatore exponi ; eritque sensus : *Numquid,* o homo, *adhæret tibi sedes iniquitatis,* id est, numquid inseparabiliter adhæret tibi iniquitas, seu habituatio in peccato, quæ est cathedra pestilentiæ, *Ps. I, 1.* *qui fingis laborem in præcepto,* id est, qui mendaciter dicis te non posse Dei mandata implere ? quasi dicat, Non. Potest enim se homo corrigere, quamdiu in via est. Istud dicitur contra eos, qui quum admonentur cessare a peccato, et viam pœnitentiæ introire, respondent : Non possum consuetudinem meam relinquere, nec mundum deserere, nec concupiscentias refrenare ; itemque : Non possum jejunare, multum orare, diu vigilare, in solitudine esse. Horum damnatio justa est, quoniam mentiuntur, et Deum indiscretum affirmant, quasi Deus aliquid impossibile jusserit ; fatentur quoque suum affectum divinæ voluntati omnino esse contrarium.

21 *Captabunt,* id est, frequenter violentiam facient, *in animam justi,* quatenus 21
falsis persuasionibus, perversis operibus, minis aut blandimentis eam a virtutibus separent, gravent, ac perimant. Unde talibus Dominus ait : Mœrere fecistis cor justi *Ezech XIII, 22.*
mendaciter, quem ego non contristavi ; et confortastis manus impii. Et vir justus ait iniquis : Usquequo affligitis animam meam, et atteritis me sermonibus ? En decies *Job XIX, 2, 3.*
confunditis me, et non erubescitis opprimentes me. *Et sanguinem innocentem,* id est hominem justum ac simplicem, *condemnabunt,* vitam ejus reprobando, seu ipsum morte dignum asserendo. Ideoque scriptum est : Interfecerunt animas quæ *Ezech. XIII, 19.*
non moriuntur, et vivificabant animas quæ non vivunt. 22 *Et factus est mihi Dominus in refugium :* quoniam dedit mihi 22
caritatem et spem, quibus ad ipsum fiducialiter in omni necessitate confugio ; *et Deus meus* factus est mihi *in adjutorium spei meæ,* id est, Deus ad effectum perducet spem meam, cooperando mihi per gratiam suam, ita ut non frustrer spe mea, sed omnia possim in eo qui me confortat. *Philipp IV, 13.*
23 *Et reddet illis,* scilicet impiis, *iniquitatem ipsorum,* id est justa tormenta, quæ eorum 23

peccata merentur, prout apud Joelem asseritur [Joel. III, 4.] : Cito velociter reddam vicissitudinem super caput vestrum. *Et in malitia eorum*, id est propter malam vitam eorum. *disperdet*, id est, diversimode perdet, *eos*, prout singuli diversimode promerentur. Dabit enim unicuique tantum de pœna, quantum gloriatur in culpa, juxta illud Joannis in Apocalypsi [Apoc. XVIII, 7.] : Quantum glorificavit se, et in deliciis fuit, tantum date illi tormentum et luctum. *Disperdet illos Dominus Deus noster*, id est, Christus omnium judex in die judicii dicet ad eos : [Matth. XXV, 41.] Ite, maledicti, in ignem æternum.

Discamus ex psalmo præsenti divinam ultionem metuere, omniaque peccata cordialiter abhorrere, ne, dum psalmum hunc dicimus, os nostrum condemnet nos. Nam [Eccli. XXI, 30.] sicut in Ecclesiastico legitur, Dum maledicit impius diabolum, maledicit ipse animam suam ; sic dum peccator vitia exsecratur, semetipsum condemnat. Propter [Rom. II, 1.] quod dicit Apostolus : In quo alium judicas, te ipsum condemnas. Taliter ergo Christo judici ministremus, taliterque divinæ voluntati ipsius nostrum conformemus affectum, ut mente sincera atque secura contra perversos cum ipso loquamur, ejusque providentiam ac rigorosum judicium indesinenter pensemus, dicentes cum sancto Job : Nonne Deus considerat [Job XXXI, 4.] vias meas, et omnes gressus meos dinumerat ? Itemque : Verebar omnia opera [Ibid. IX, 28.] mea, sciens quod non parceres delinquenti.

Postremo, quia in psalmis jam explanatis sæpe fit mentio de sabbato, sciendum quod triplex est sabbatum, videlicet : sabbatum temporis, quod est dies hebdomadæ, seu ipsa hebdomada ; secundum, est sabbatum mentis, id est quies conscientiæ immaculatæ : tertium vero, est sabbatum æternitatis, de quo agitur in psalmo præsenti.

PRECATIO.

Deus, auxilium spei nostræ, in omni necessitate esto refugium familiæ tuæ ; mitiga nobis a diebus malis, et semper lætificent animam nostram consolationes tuæ pietatis.

ARTICULUS LXXIII

EXPOSITIO PSALMI NONAGESIMI QUARTI : VENITE, EXSULTEMUS DOMINO.

Hujus psalmi titulus est : *Laus cantici ipsi David* : id est, psalmus præsens, qui est laus spiritualis exsultationis, de contemplatione Divinitatis concepta, cantatur ipsi David, id est Christo. Dum namque in titulis dicitur, Ipsi David, per David intelligitur Christus communiter. Agit namque hic psalmus de tempore gratiæ, quo per Christi mysteria ad requiem sempiternam deducimur. Loquitur itaque psalmus iste de Christo et ejus adventu, atque introitu cœlestis quietis seu regni cœlorum. Nam Paulus apostolus ad Hebræos psalmum [Hebr. III, 7-11.] istum allegat ab illo versu, Hodie si vocem ejus audieritis, usque ad finem, tanquam loquentem de Christo, et ingressu regni cœlestis, nobis per Christum patefacto. Ubi etiam asserit psalmum istum a David compositum, inter cetera sic dicens : Propter quod determinat diem quemdam in [Hebr. IV, 7.] David, dicendo : Hodie si vocem ejus audieritis, etc.

Ex quo absolute concluditur omni Christiano, quod dictum Hebræorum, dicentium undecim psalmos istos, scilicet, Domine, [Ps. LXXXIX.] refugium factus es nobis, et eos qui sequuntur, usque ad psalmum qui incipit, Misericordiam et judicium cantabo tibi, [Ps. C.]

Domine, inter quos hic psalmus contine- A tur, editos a Moyse, falsum sit. Et quidam qui Hebræos sequens, affirmat hos psalmos a Moyse factos, isto excepto, fundamento ruinoso innititur. Denique, ubicumque in Scriptura canonica novi Testamenti allegantur verba psalmorum, vel nullus auctor, vel David exprimitur. Unde probabile valde est, omnes psalmos a David conscriptos. Nec valet, si quis dicere velit, ideo interdum non exprimi David, quia non omnes psalmos composuit : quoniam etiam in illorum allegatione psalmorum, B quos omnes concorditer dicunt a David factos, non semper exprimitur ipse David in Scriptura novi Testamenti, quemadmodum subtiliter consideranti patescit.

INVITANS itaque sanctus Propheta nos omnes ad præcordiale præconium summæ Trinitatis, unius veri ac simplicis Dei seu Christi, qui in unitate Personæ est Deus
1 et homo, ait : 1 *Venite*, mentis affectu, et si opus est, etiam corporis gressu, quatenus mente et corpore adunati, agamus quæ se- C quuntur. Venite, qui distatis a Deo per reprobam vitam : venite, inquam, id est, ad ea quæ sequuntur, vos præparate per humilem confessionem et satisfactionem iniquitatum vestrarum. Venite, o omnes devoti ac religiosi, id est, a diversis ac multis rebus, quæ non sunt necessariæ, mentes
Luc. x, 42. vestras abstrahite, et ad illud unum, quod solum necessarium est, accedite. Venite, per fidei contemplationem, per spei certissimam præstolationem, per caritatis fervorem. Venite, per puritatem mentalem, D per laudem vocalem, per conversationem laudabilem. Venite, cognoscendo, diligendo et operando. *Exsultemus Domino*, id est, tam vehementer intus in Domino gaudeamus, atque ad gloriam ejus jucundemur, ut interioris lætitiæ signa foris appareant. Exsultemus ergo Domino, id est, de ejus bonitate immensa et beneficiis gloriemur, quemadmodum Habacuc dicit :
Habac. III, 18. Ego autem in Domino gaudebo, et exsultabo in Deo Jesu meo. *Jubilemus Deo salutari nostro* : id est, in Christo nostro Salvatore, seu Deo trino, salvatore ac salutari nostro, id est salutis nostræ objecto et causa, tam exuberanter lætemur in anima, ut gaudium illud præ suo excessu nec penitus possit restringi seu occultari, nec integre explicari. Exsultatio namque est exhilaratio mentis, foris ostensa per sensibilia signa : quoniam exsultare, est extra se saltare. Jubilatio autem est tam copiosa mentis in Deo jucunditas, ut nec penitus contineri, nec plene valeat exprimi.

2 *Præoccupemus faciem ejus*, id est, 2
adspectum Dei nostri seu ejus præsentiam præveniamus, ita quod ipsum in primis quæramus, quemadmodum scriptum est : Primum quærite regnum Dei et justitiam Matth. vi, 33.
ejus. Præoccupemus, inquam, *in confessione* jucunda suæ bonitatis, in confessione quoque dolorosa nostræ pravitatis. Vel : Præoccupemus faciem ejus, id est, futurum ejus adventum, quo in judicio præsens videbitur, præveniamus in confessione peccatorum nostrorum, studentes mitigare ejus furorem, ipsumque placatum habere in die judicii : quia tunc hilariter eum sunt visuri, qui modo quotidie satagunt ei reconciliari. Vel : Præoccupemus faciem ejus, id est, omnia divinæ venerationis impedimenta in primis a corde nostro projiciamus, et antequam aliquam cogitationem extraneam aut phantasma inane admittamus, præveniamus, contemplemur, ac honoremus Dei præsentiam. *Et in psalmis*, id est canticis spiritualibus, carminibus quoque devotis, *jubilemus ei*, ipsum ore laudando, quemadmodum docet Apostolus : Implemini Spiritu Sancto, cantantes Ephes. v, 18, 19.
et psallentes in cordibus vestris Domino semper.

Hunc psalmum in principio Matutinarum proferimus, quatenus cor nostrum ex verbis igneis psalmi præsentis, divini amoris calore flammescat, divinumque obsequium hilariter, prompte ac fervide inchoet, non pigra, vaga, frigida, indevotaque mente. Sed et quum soli sumus, dicere possumus : Venite, exsultemus Domino, etc., id est,

o omnes vires animæ meæ, tota substantia mea, o omnia quæ intra me sunt, et præsertim, o ratio, voluntas, atque memoria, venite : ita quod ratio consideret divina, voluntas eadem appetat, memoria autem stabiliatur in illis: exsultemus concorditer Domino : sicut jam dictum est.

Consequenter assignantur variæ causæ,
3 cur ista agere debeamus. 3 *Quoniam Deus*
Trinitas, seu Christus Deus incarnatus, est
Esther. XIII, 9. *magnus Dominus :* quoniam in ditione ejus universa sunt posita, et non est qui possit ejus voluntati resistere, ut scriptum est in libro Esther. Ipse quoque est *et rex magnus,* imo immensus atque omnipotens, *super omnes deos,* qui per gratiam facti
II Petr. I, 4. sunt divinæ naturæ consortes, videlicet super omnes Sanctos in cœlo terraque viventes. Omnes enim hi dii, sunt creaturæ summi Dei, ab ejus excellentia infinite deficientes; et solus Deus est universalis Dominus ac generalis rex. Creaturæ vero sortiuntur ab eo aliquod particulare dominium, specialeque regnum, et comparantur ad Deum sicut ministri ad dominum, instrumenta ad principalem agentem, causæ secundæ ad causam primam ac indepen-
Rom. XIII, 1. dentem. Unde Apostolus : Non est potestas
Ibid. 2, 4. nisi a Deo; et : Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit; minister enim Dei est, scilicet princeps terrenus. Hinc etiam Jethro cognatus Moysis, auditis mirabilibus
Exod. XVIII, 11. Dei, dixit : Nunc cognovi quoniam magnus Dominus super omnes deos.

Quoniam non repellet Dominus plebem suam. Hoc ad Judæos referri potest, quos
Rom. XI, 5. Deus non totaliter destruit, quia reliquiæ per electionem salvæ factæ sunt, secundum Apostolum, et in fine sæculi convertentur ad Christum. Propter quod de eis
Ibid. 1. dicit Apostolus : Numquid repulit Dominus plebem suam ? Absit. Melius tamen exponitur de populo christiano, Christi sacratissimo sanguine liberato, quem Chri-
Joan. VI, 37. stus non repellit, sicut testatur : Eum qui venit ad me, non ejiciam foras. Hæc
Psal. XCIII, 14. verba in præcedenti psalmo dicta atque exposita sunt, nec pertinent ad psalmum hunc, quamvis quotidiano Officio annectantur.

Deus itaque est rex magnus, etc. 4 *Quia* 4
in manu ejus sunt omnes fines terræ, id est, in sua potestate consistunt omnia climata mundi, et habitatores eorum, videlicet omnes gentes. Omnia enim creavit, conservat, destruere potest ; et de gentibus quas vult, misericorditer salvat, et quas vult, juste relinquit ac damnat. *Et altitudines montium,* id est virtutes, perfectiones, et gratiæ angelorum sanctorum, hominumque bonorum seu prædicatorum, *ipsius sunt,* id est Christi, quoniam omnia bona ab ipso originaliter fluunt. Unde
Apostolus : Gratia, inquit, Dei sum id quod I Cor. XV, 10.
sum. 5 *Quoniam ipsius est mare,* id est 5
Oceanus terram circumdans, ex quo cetera maria derivantur, *et ipse fecit illud,* sicut et cetera elementa. Propter quod Jonas lo-
quitur : Deum cœli ego timeo, qui creavit Jon. I, 9.
mare et aridam. *Et siccam,* id est terram, ex sua natura siccam et frigidam, *manus ejus fundaverunt,* id est omnipotens virtus Dei, seu sapientia atque potentia ejus,
juxta illud : Dominus sapientia fundavit Prov. III, 19.
terram.

Idcirco 6 *Venite :* secundum modos præ- 6
factos ; *adoremus* adoratione latriæ, soli Deo exhibenda, *et procidamus,* id est, humiliter prosternamur, *et ploremus* præ nimio desiderio exsistendi cum Deo, et propter nostra et aliorum peccata, *ante Dominum qui fecit nos,* constituendo nos ipsos in ejus præsentia per contemplatio-
nem fidelem : dicentes cum Elia, Vivit Do- III Reg. XVII, 1.
minus, in cujus conspectu adsistimus ; nullam sinistram intentionem habentes, sed Dei in omnibus quærentes honorem, atque
illud Apostoli adimplentes, Unanimes, uno Rom. XV, 6.
ore honorificetis Deum et Patrem. *Quia* 7
ipse est Dominus Deus noster, qui creavit nos, nosque gubernat, pascit, conservat ac perficit. Ideo subditur : 7 *Et nos sumus populus pascuæ ejus,* id est, pascuis ejus nutrimur mente et corpore, scilicet cibo ac potu corporali, Sacramento altaris, et gratia devotionis, quæ est optima alimo-

nia mentis, quoniam optimum est gratia stabiliri cor, secundum Apostolum. Sumus quoque *et oves manus ejus*, id est oves potestatis divinæ, seu in potestate Dei constitutæ, quoniam in manu ejus est tota salus nostra.

8 8 *Hodie si vocem ejus audieritis*, etc. Secundum expositionem certissimam sancti Apostoli, ista dicuntur specialiter ad Judæos qui erant tempore evangelicæ prædicationis : quos hortatur Propheta, ut tempore gratiæ evangelicam legem recipiant, ne sint rebelles Filio Dei, quemadmodum patres eorum rebelles fuerunt Deo Patri. Ait ergo : *Hodie*, id est tempore gra-
Zach. II, 11. tiæ, quod dicitur dies, ut Zacharias ait, In die illa applicabuntur gentes multæ ad Do-
Is. IV, 2. minum : et Isaias, In die illa erit germen Domini in magnificentia et gloria ; *si vocem ejus*, id est prædicationem Christi vel discipulorum ipsius, *audieritis*, o Judæi, *nolite obdurare corda vestra*, id est, nolite
9 esse increduli et perversi, *sicut in irritatione* illa contigit, *secundum diem tentationis in deserto*, id est in die qua ex incredulitate experiri volebant potentiam meam, et veritatem verborum meorum.

9 *Ubi tentaverunt me patres vestri*, in deserto dicentes : Estne Deus in nobis, an non ? Hic loquitur Propheta in persona Dei. *Probaverunt* per experientiam, quid agere possem, *et viderunt* oculis propriis *opera mea* mirabilia in Ægypto, in mari Rubro, atque deserto. Sumitur autem hoc loco, *si*, pro *quia* : ut sit sensus, Si vocem ejus audieritis, id est, quia eam audietis. Secundum quem etiam modum loquitur Christus Judæis de Antichristo : Ego veni in nomine Patris mei, et non accepistis me : si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.

Hortatur ergo nos Spiritus Sanctus, ne obduremus corda nostra, repellendo a nobis evangelica documenta, dum vocem seu doctrinam Salvatoris audimus, sicut populus ille Hebræorum cor suum obduravit, Deum irritans, id est, ad justam ultionem inducens. Quilibet etiam nostrum, verba hæc ad interiora sua dicere potest hoc modo : *Hodie*, scilicet in die præsenti, *si vocem ejus audieritis*, o intellectus, memoria, atque voluntas animæ meæ, *nolite obdurare corda vestra*, id est proposita vestra ; sed auscultate diligenter, tenete memoriter, adimplete viriliter quæcumque vobis dicuntur.

10 10 *Quadraginta annis offensus fui generationi illi* : id est, populo Judæorum me tentanti irascebar, cum juste castigans toto tempore quo ipsum per desertum deduxi, quia (sicut in Deuteronomio legitur) Deut. XXXI, 27. semper contentiose egit contra me. Alia littera habet, Proximus fui generationi huic : quoniam Deus non reliquit eos in toto : imo indesinenter pluit illis manna, præcessitque in die per columnam nubis, in nocte autem per columnam ignis. Propter quod Moyses : Non est, inquit, alia Ibid. IV, 7. natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut adest Dominus Deus noster cunctis obsecrationibus nostris. *Et dixi* per angelum ad Moysen, per Moysen quoque ad populum, eum reprehendendo : *Semper hi*, mihi ingrati et murmuratores increduli, *errant corde*, falsitati credendo, et illicita appetendo.

11 11 *Et isti non cognoverunt vias meas*, id est, mandata mea non agnoverunt per approbationem mentis et obedientiam voluntatis : cognoverunt tamen ea per cognitionem informem, quoniam Moyses legem omnibus manifeste proposuit. Vel : Non cognoverunt vias meas, id est, opera mea miraculosa spiritualiter non intellexerunt, neque ex eis consideraverunt quæ merito considerassent. Hinc namque Moyses ait ad eos : Vos vidistis universa magnalia Ibid. XXIX, 2, 4. quæ coram vobis Dominus fecit, et non dedit vobis Dominus cor intelligens usque in præsentem diem. Tales quoque fuerunt filii eorum, scilicet Judæi qui erant tempore Christi et Apostolorum. Propter quod Christus ait ad ipsos : Cæci duces cæcorum, implete mensuram patrum vestrorum. Et Augustinus : Murmuratores, ait, filii murmuratorum. *Quibus juravi* *, id

* in ira mea

est, firmiter dixi per Moysen : *Si introibunt in requiem meam,* id est, non ingredientur terram promissionis, in qua quietam habitationem eis dedissem, nisi inobedientes fuissent, sicut scriptum est :
Num. xiv, 29, 30. Omnes qui murmurastis contra me, non intrabitis terram, super quam levavi manum meam ut darem eam vobis. Hic sumitur *si,* pro *non :* secundum quem modum accipitur, quum per Amos dicitur, Si erit malum in civitate, quod Dominus non fecit. *Amos* iii, 6.

Denique, quoniam terra promissionis erat figura regni cœlestis seu patriæ, et quies illius figura fuit quietis Beatorum in cœlis; idcirco intendit David per verba hæc admonere fideles, et maxime populum Hebræorum, ne propter rebellionem ad Christum, impediantur ab introitu patriæ, quæ est terra viventium, in qua est quies perfecta omnium Beatorum. Propter quod monet Apostolus : Videte, fratres, ne forte sit in aliquo vestrum cor malum discedendi a Deo vivo et vero ; sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Et alibi : Festinemus ingredi in illam requiem. *Hebr.* iii, 12, 13. *Ibid.* iv, 11.

Ecce psalmum omni jucunditate plenum audivimus : psalmum utique igne Spiritus Sancti animam piam totaliter inflammantem : quem decet nos præcipue cum omni attentione atque fervore cantare, audire seu legere in exordio matutinalis Officii, quatenus opus Dei ardenter inchoantes, totum diem salubriter expendamus. Agamus igitur ad quod in psalmo præsenti invitamur; et dum ad matutinale Officium surgimus, strenue inchoemus, omnes cogitationes inanes et phantasmata inutilia procul a corde pellamus, cum solo Deo cor nostrum sollicite occupemus, dicentes ad interiora nostra, vel ad alios si adsint : Venite, exsultemus Domino, etc. ; et omnes hos nobilissimos actus, ad quos psalmus iste nos excitat, mente collecta ac amorosa exsequamur. Hi etenim actus sunt, Domino exsultare, jubilare, faciem ejus in confessione præoccupare, coram eo adorare, procidere atque plorare.

PRECATIO.

Tuæ largitatis dono, accepto continuæ pacis bono, exsultemus et jubilemus tibi, Deo salutari nostro : præsta nos cognoscere viam tuam, quam perambulantes, te jurante, intremus in requiem tuam.

ARTICULUS LXXIV

ELUCIDATIO PSALMI NONAGESIMI QUINTI : CANTATE DOMINO CANTICUM NOVUM, CANTATE DOMINO, ETC.

Psalmi nunc declarandi titulus est : *Psalmus David, quando domus ædificabatur post captivitatem.* Titulus iste spiritualiter exponendus est, quoniam psalmus præsens nullatenus loquitur de ædificatione templi in Jerusalem post reditum a captivitate Babylonica, sed de re significata per illius ædificationem templi. Sicut enim per captivitatem, qua a Chaldæis capti erant Judæi, figurata est captivitas generis humani, quod per incredulitatem et impiam vitam captivatum a dæmonibus fuit; sic per ædificationem templi in Jerusalem post captivitatem dictam, significata est constructio Ecclesiæ, quæ est domus Dei, non ex insensibilibus saxis constructa, sed vivis lapidibus, scilicet Christifidelibus congregata, atque a Christo fabricata, et in ipso fundata. Propter quod dicit Apostolus : In Christo omnis ædificatio constructa, *I Petr.* ii, 5. *Ephes.* ii, 21, 22.

crescit in templum sanctum in Domino, A
in quo et vos coædificamini in habitacu-
lum Dei in Spiritu Sancto. Loquitur ergo
psalmus iste ad litteram de Christo et du-
plici ejus adventu, de constructione quo-
que et immolatione Ecclesiæ.

Est igitur sensus tituli : *Psalmus David,*
id est, psalmus iste est David prophetæ
sicut auctoris, conscriptus pro tempore il-
lo, *quando domus ædificabatur :* id est,
quando Ecclesia Christi cœpit ædificari
per prædicationem ipsius et Apostolorum
suorum, *post captivitatem,* id est post li- B
berationem generis humani, quæ facta est
per incarnationem et passionem Filii Dei,
qui genus humanum redemit de potestate
diaboli et servitute peccati, quemadmo-
Joann. XII, 31, 32. dum asserit : Nunc princeps hujus mundi
ejicietur foras ; et ego si exaltatus fuero a
terra, omnia traham ad me ipsum. Unde
I Joann. III, 8. Joannes : In hoc, inquit, apparuit Filius
Dei, ut dissolvat opera diaboli.

AD Christi itaque seu summæ Trinita-
tis præconium nos invitans sanctus C
1 Propheta, ita exorsus est : (1) *Cantate Do-
mino canticum novum,* id est novi Testa-
menti Scripturam, evangelicam legem, et
maxime hymnum ex consiliis Christi com-
positum : cujus consilia quædam ante ejus
adventum erant ignota ; sed novus magi-
Eccli. I, 5. ster, doctor cœlestis, et fons sapientiæ
Christus Dominus, novam doctrinam no-
vumque canticum secum advexit, et mun-
Luc. X, 42. do proposuit. Novum canticum est : Porro
Matth. XIX, 21. unum est necessarium ; et, Si vis perfe-
ctus esse, vade, et vende omnia quæ habes D
Ibid. V, 20. et da pauperibus. Itemque, Nisi abundave-
rit justitia vestra plus quam Scribarum
et Pharisæorum, non intrabitis in regnum
Ibid. XXIII, 9. cœlorum ; et, Patrem nolite vocare vobis
super terram, unus est enim Pater vester
in cœlo. Et hoc modo novi Testamenti
Scriptura, novis est canticis plena, quæ
debemus Christo ac summæ Trinitati can-
tare, per mentis devotionem, per oris lau-
dationem, seu divinorum verborum reve-
rentialem prolationem, atque per operis
executionem seu obedientiam sanctam.
Peccatori enim dixit Deus : Quare tu enar- Ps. XLIX, 16.
ras justitias meas, et assumis testamentum
meum per os tuum ? Et Christus in Evan-
gelio : Quid dicitis mihi, Domine, Domi- Luc. VI, 46.
ne, et non facitis quæ dico ? Non ergo
sufficit cantatio oris, nisi concordet ex-
hibitio honestæ conversationis. Nec suf-
ficit honestas exterior, nisi adfuerit col-
lectio atque sinceritas mentis interior,
prout Dominus per Isaiam ait de populo
sibi non complacente : Appropinquat po- Is. XXIX, 13.
pulus iste ore suo, et labiis suis glorificat
me ; cor autem ejus longe est a me. *Can-
tate Domino, omnis terra,* id est incolæ
terræ, qui in hoc mundo peregrinos vos
esse cognoscitis, et ad futuri sæculi pa-
triam festinatis, dicentes Domino canti-
cum illud dulce ac novum, quod vobis
præcinit Apostolus : Propter nimiam cari- Ephes. II, 4.
tatem suam qua dilexit nos Deus Pater, Fi- I Joann. IV,
lium suum unigenitum misit in mundum. 9.
(2) *Cantate Domino, et benedicite nomini* 2
ejus, id est, ipsum laudate, beneficia ejus
recolite, dicentes cum jubilo : Videte qua- Ibid. III, 1.
lem caritatem dedit nobis Deus Pater, ut
filii Dei nominemur et simus. Dicitur au-
tem canticum novum, non solum propter
temporis novitatem, sed etiam propter re-
centem animi devotionem : et ita debemus
ex ferventi nostri Salvatoris amore, sem-
per nova cantica secundum proprii cordis
illuminationem reperire, quomodo sæculi
amatores nova carmina confingunt et ca-
nunt de eo seu ea quam carnaliter amant.
Annuntiate de die in diem, id est quotidie,
salutare ejus, id est, Christum indesinen-
ter exprimite, collaudate ac prædicate, per
quem et in quo Deus Pater nos salvat. De
quo salutari loquitur Jacob patriarcha :
Salutare tuum exspectabo, Domine. (3) *An-* Gen. XLIX,
nuntiate, o prædicatores, et ceteri zelum 18. 3
divini honoris atque fraternæ salutis ha-
bentes, *inter gentes* convertendas ad fi-
dem, ut credant, seu conversas, ut diligant
Christum ac laudent, *gloriam ejus; in om-
nibus populis mirabilia ejus,* id est glorio-
sa omnia quæ de eo conscripta sunt : quo-

modo ab exordio suæ incarnationis usque A ad ascensionem angeli sancti sibi ministraverunt (Matth. IV, 11.), et omnis creatura sibi obediens fuit (Ibid. VIII, 27.); quod tertia die a morte surrexit (Ibid. XXVIII.), quadragesima die ascendit (Act. I, 9.), quinquagesima autem Paracletum misit (Ibid. II, 1-4.).

4 (4) *Quoniam magnus Dominus et laudabilis nimis,* imo tantum laudabilis, quantum bonus. Quum ergo sit bonitas ejus immensa, ipse quoque in infinitum laudabilis est, nec valet ab aliqua creatura plene laudari. Propter quod in libro Judith dicitur : Adonai Domine, magnus es tu et præclarus in virtute (Judith XVI, 16.). In libro quoque Job : Digne eum invenire non possumus, et enarrari non potest (Job XXXVII, 23.). *Terribilis est super omnes deos,* id est plus quam omnes dii. Vel, Super omnes deos, quoniam omnes deos terribiliter condemnabit et cruciabit. In præcedenti enim psalmo dii vocati sunt (Ps. XCIV, 3.), qui gratiam divinæ perfectionis excellenter participant, sicut ad Moysen Dominus ait, Ecce constitui te deum Pharaonis, et Aaron erit propheta tuus (Exod. VII, 1.); nunc vero dii vocantur, qui a paganis mendaciter dii putantur, inaniterque coluntur. Dicitur autem Deus terribilis præ omnibus creaturis ac diis, propter duas causas : primo, quoniam a nullo est tam malum separari, sicut a Deo; secundo, quoniam nullus tam dira tormenta infligit, ut Deus. Unde scriptum est : Deus, cujus iræ nemo resistere potest, sub quo curvantur qui portant orbem (Job IX, 13.). De his falsis diis

5 subjungitur : (5) *Quoniam omnes dii gentium,* id est infidelium, sunt *dæmonia.*

Occurrit mihi hic dubitatio quædam, quam non vidi ab aliis tactam, unde nec eam libenter tango, ne forte eam insufficienter dissolvam. Ecce multi gentilium coluerunt homines quosdam pro diis, videlicet Saturnum, Jovem, Mercurium, Herculem, Priapum, etc. Alii coluerunt solem, lunam, ac sidera cœli, alii ignem, alii aquam, alii bestias terræ, sicut ad Romanos Apostolus innuit (Rom. I, 23.). Quomodo ergo omnes dii gentium, dæmonia ? Possem de hominibus impiis, qui tanquam dii colebantur, respondere, quod appellantur dæmonia propter imitationem diabolicæ pravitatis, quemadmodum homines aliqui, angeli nuncupantur propter participationem angelicæ dignitatis : prout Joannes pastores seu episcopos septem Ecclesiarum in Asia angelos nominat (Apoc. I-III.), et alibi sacerdos dicitur angelus Domini exercituum (Malach. II, 7.). De aliis videtur posse dici, quod licet nullo modo sint dæmones, quoniam tamen cultores ipsorum eo ipso quo ea colunt, dæmonibus serviunt, idcirco omnes dii gentium dæmonia asseruntur. Nam et Apo- B stolus ad Corinthios dicit : Quæ immolant gentes, dæmoniis immolant, et non Deo (I Cor. X, 20.).

Dominus autem cœlos fecit, id est, omnes orbes cœlestes, angelos sanctos, hominesque in terra cœliformiter conversantes creavit, distinxit, ornavit. In principio enim creavit Deus cœlum et terram, ut dicitur in Genesi (Gen. I, 1.). Et rursus scriptum est : Tu forsitan cum eo fabricatus es cœlos, qui solidissimi quasi ære fusi sunt (Job XXXVII, 18.).

6 (6) *Confessio et pulchritudo in conspectu ejus; sanctimonia et magnificentia in san-* C *ctificatione ejus.* Versus iste decorus est valde, si lucide intelligatur. Dicitur autem esse seu fieri in conspectu Dei, seu coram Deo, non quia fit et est ipso præsente, sed quoniam approbatur ab eo, et complacet ei, sicut in libro Ruth dicitur : Jesse genuit David, qui ambulavit coram Domino (Cf. Ruth IV, 22.). Et Dominus ait ad Abraham : Ambula coram me (Gen. XVII, 1.). Et quasi quæreres, Quid est ambulare, o Domine, coram te? subdit, Et esto perfectus. Et juxta hunc sensum scriptum est : Non veniet in conspectu Dei omnis D hypocrita (Job XIII, 16.). Porro confessio est duplex, scilicet confessio laudis divinæ, atque confessio propriæ culpæ. Pulchritudo etiam quædam interior est, quædam exterior. Sed si propter exteriorem pulchritudinem placeret quis Deo, pulcherrimus Absalon tantum ei non displicuisset (II Reg. XIV, 25.), neque delirus ille Martinus tantum ei complacuisset. Non ergo corporis, sed mentis pulchritudinem appetamus. Certum est autem, quod confessio culpæ locum non habet in patria. In via autem utraque confessio reperitur; sed

confessio laudis divinæ in via, valde est imperfecta.

Primo itaque intendamus, quomodo præsens versiculus exponi debeat de Deo in triumphanti Ecclesia. Sic enim ei plenissime competit hoc modo : *Confessio,* id est divina laudatio, *et pulchritudo,* id est decor interior, seu splendor puritatis internæ, est *in conspectu ejus,* id est coram Deo in patria, ita quod Sancti in patria Deo incessabiliter offerunt confessionem seu laudem suæ infinitæ bonitatis, sicut supe- *Ps.* LXXXIII, 5. rius dictum est : Beati qui habitant in domo tua, Domine ; in sæcula sæculorum laudabunt te. Hæc autem confessio maxime complacet Deo, quia in suis ministris ipsum in patria ita laudantibus est pulchritudo interior, id est sanctitas pura, munditia impermixta, et gratia consummata. Nil enim imperfectionis culpabilis reperitur in patria. Propterea confessio Beatorum, quorum tanta est pulchritudo, præcipue grata est Deo. Nostra autem confessio multum est imperfecta, quoniam omnes nostræ *Is.* LXIV, 6. justitiæ sunt tanquam pannus menstruatæ. Pulchritudo quoque nostra interior, multis deformitatibus, saltem venialium peccatorum, miscetur et violatur, præser- *Prov.* XXIV, 16. tim quum justus septies in die cadat. Itaque in conspectu Dei in patria, sunt confessio incessabilis laudis, qua jugiter a Beatis Trinitas superbenedicta laudatur ; et pulchritudo mundissimæ sanctitatis, quoniam nihil impuritatis aut culpæ esse potest in ministris, Deum hoc modo laudan- *Apoc.* XXI, 27. tibus. Propter quod scriptum est : Non intrabit in illam, scilicet patriam Beatorum, aliquid coinquinatum. Dicitur etiam ista confessio et pulchritudo, In conspectu Dei, quoniam complacet ei. — *Sanctimonia et magnificentia in sanctificatione ejus :* id est, in cultu, laude, seu veneratione qua Deus in patria a Beatis sanctificatur, est sanctimonia, id est sanctitas, scilicet omnis impuritatis exclusio, et magnificentia, id est magna excellentia, seu magna efficientia et honor sublimis. Hoc autem divinæ sanctificationi præcipue competit.

A Dicitur namque nunc sanctificatio Dei, cultus quo Deus a Beatis sanctus esse perhibetur, et tanquam sanctus laudatur ac honoratur. In hac vero sanctificatione est sanctitas seu sanctimonia, quia quo Deus amplius atque perfectius a suis ministris sanctificatur, eo sanctificatio illa est verior, purior, et ab omni errore immunior : quia Dei laudatio excessum non habet ; sed quo major, eo est sanctior. Unde in Ecclesiastico dicitur : Glorificate Dominum *Eccli.* XLIII, 32, 33. quantumcumque poteritis, supervalebit ad-
B huc : major est enim omni laude. Hoc autem creaturis non competit. Possent namque in tantum sanctificari a nobis, id est tam sanctæ ac magnæ putari, tamque magnifice honorari, quod in sanctificatione hujusmodi non esset sanctimonia, sed idololatria ; non sanctitas, sed falsitas ; non verus honor, sed pessimus error : sicut si alicui puræ creaturæ cultus latriæ impendatur, seu infinita perfectio adscribatur. Hinc patet, quomodo in sanctificatione Dei sit magnificentia. Est enim in ea summa
C excellentia, quoniam Deus super omnia in infinitum extollitur, omniumque Creator, Salvator, atque immensæ majestatis Dominus appellatur. Est quoque in ea magna quædam efficientia, quoniam nullus effectus seu actus hominis dignior est, quam Deum sanctificare : propter quod in sanctificatione hac est honor sublimis, videlicet adoratio seu latriæ cultus, soli Deo exhibendus.

Præterea versus iste convenit Deo etiam in militanti Ecclesia, quamvis minus per-
D fecte ac proprie. In militanti ergo Ecclesia est confessio propriæ culpæ, ac laudis divinæ, in conspectu Dei : quoniam talis confessio Deo a fidelibus reverenter offertur, qui se ipsos accusant, et Deum collaudant, atque a Deo misericorditer acceptatur. Per hanc vero confessionem venitur ad interiorem pulchritudinem mentis, quoniam in confessione omnia lavantur, se- *Ps.* XXXI, 5; *Rom.* X, 10. cundum Scripturas. Student quoque fideles Deo in pulchritudine mentis adsistere, id est in sanctitate et cordis puritate adhæ-

rere, intendere atque servire, ut sit pul- A
chritudo eorum coram Deo, id est placens
et grata coram eo, pensantes verbum sui
Matth. v, 8. Salvatoris, dicentis : Beati mundo corde,
quoniam ipsi Deum videbunt. In sanctifi-
catione quoque, qua Deum per obedienti-
am divinorum præceptorum sanctificant,
Ibid. vi, 9. sicut quotidie orant, Sanctificetur nomen
tuum, est sanctimonia seu sanctitas secun-
dum modum et possibilitatem vitæ præ-
sentis, videlicet pura ac pia intentio, de-
votaque laus ac prompta subjectio : et
ita invenitur in ea quædam magnificen- B
tia, qua Deum præ omnibus mente, ore ac
opere superexaltant, dicentes illud Danie-
Dan. iii, 52. lis : Benedictus es, Domine, Deus patrum
nostrorum, et laudabilis, et superexaltatus
in sæcula. Et benedictum nomen gloriæ
tuæ sanctum, et superlaudabile, et super-
exaltatum in omnibus sæculis.
7 (7) *Afferte*, id est exhibete, *Domino* Sal-
vatori, o *patriæ gentium*, id est, o homines
in patriis gentium habitantes, qui fidem
Christi recepistis. Vel : o homines, afferte
Domino patriæ gentium, id est Christo, C
qui est Deus omnium regionum, patria-
rum, ac nationum. *Afferte*, inquam, *Do-
mino*, id est, impendite Deo soli, *gloriam
et honorem :* quemadmodum in Apostolo
I Tim. i, 17. habetur : Regi sæculorum, immortali, in-
visibili, soli Deo honor et gloria. Gloria est
clara cum laude notitia, secundum Ambro-
sium. Quid est ergo Deo afferre gloriam,
nisi nomen ejus coram aliis clarificare,
seu alios ad claram ac laudi conjunctam
notitiam Dei introducere, quatenus Deum
vere agnoscant, et digne collaudent ? Ho- D
nor autem est exhibitio reverentiæ in si-
gnum virtutis. Quid est ergo Deo afferre
honorem, nisi Deo humiliter obedire, om-
ne bonum ei adscribere, et ad ejus vene-
8 rationem omnia ordinare ? *Afferte Domino*
non solum exteriora dona, sed *gloriam*
Ps. cxv, 1. sec. Hebr. *nomini ejus*, dicentes : Non nobis, Domine,
non nobis, sed nomini tuo da gloriam. In
exordio psalmi hujus ter dicebatur, Can-
tate ; nunc vero ter dicitur, Afferte : qua-
tenus utrobique sanctæ Trinitatis mysteri-
um designetur. Tanquam diceret : Cantate
Patri, cantate Filio, cantate Spiritui San-
cto. Et item : Afferte Patri, afferte Filio,
afferte Spiritui Sancto gloriam et honorem.
(8) *Tollite hostias*, id est, ferte vobiscum
dona ac sacrificia Domino immolanda, vi-
delicet : spiritum contribulatum, quoniam
sacrificium Deo spiritus contribulatus ; Ps. l, 19.
animum ad obedientiam Dei paratum, quo-
niam salutare sacrificium est, attendere Eccli.
mandatis, ut dicit Ecclesiasticus ; preces xxxv, 2.
quoque devotas, quæ penetrant cœlos, seu Ibid. 21.
alia quælibet munera Domino offerenda.
Et introite mente devota, et corpore ra-
tioni subjecto, *in atria ejus*, id est in Ec-
clesiam Dei, seu loca sacrata, divino cultui
deputata, et maxime in corda propria, re-
deuntes ad interiora vestra, quatenus Deum
intra vos honoretis, contemplando, aman-
do, et omni custodia vitia devitando. Tem- I Cor. iii, 17.
plum enim Dei sanctum est, quod estis
vos. *Adorate Dominum in atrio sancto* 9
ejus, id est in templo suo materiali, quod
est domus orationis ; magis autem in tem- Is. lvi, 7.
plo ejus immateriali, quod est mens ipsa
seu spiritus, ubi per gratiam habitat Deus,
ubi et adorare eum oportet, quemadmo-
dum ait Salvator : Spiritus est Deus ; et Joann. iv,
eos qui adorant eum, in spiritu et veritate 24.
oportet adorare. Et alibi : Tu autem quum Matth. vi,
oraveris, intra in cubiculum tuum ; et 6.
clauso ostio, ora Patrem tuum in abscon-
dito, scilicet corde collecto, fixo, non vago.
(9) *Commoveatur a facie ejus univer-
sa terra :* id est, universi incolæ terræ
ex consideratione præsentiæ majestatisque
Christi, motu casti timoris et admirationis
ac obedientiæ, convertantur ab iniquitate
ad Deum. *Dicite*, o sancti Apostoli et suc- 10
cessores ac imitatores eorum, *in gentibus*,
ad quarum conversionem seu informatio-
nem missi estis, *quia Dominus* Christus
regnavit in toto universo, præsertim ta-
men in cordibus suorum fidelium per ca-
ritatem et fidem. Christus ut Deus, ab
initio mundi regnavit ; sed ut homo, cœpit
regnare (id est potestatem suam exercere
atque ostendere) præcipue post resurrecti-

onem et Spiritus Sancti missionem : quia A
Hebr. II, 14. per mortem vicit eum qui mortis habebat imperium, id est diabolum, secundum Apostolum. Unde post resurrectionem spoliavit infernum, mundumque convertit ad suum obsequium. Et quia hæc facta sunt merito passionis Christi, juxta illud Apo-
Philipp. II, 8, 9. stoli, Factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod et Deus exaltavit illum; ideo additur, A ligno, id est a crucis patibulo, in quo mundum redemit, secundum quod Apostolus
Galat. III, 13. dicit : Christus nos redemit de maledicto B legis, factus pro nobis maledictum, quia
Deut. XXI, 23. scriptum est, Maledictus omnis qui pendet in ligno. Verumtamen istud quod dicitur, A ligno, non est de textu, nec in Hebræo habetur, sed ab aliquo translatore æstimatur appositum. Ex his elucescit, psalmum præsentem factum a David, sicut in hymno Ecclesiæ canitur :

> Impleta sunt quæ concinit
> David fideli carmine,
> Dicens : In nationibus
> Regnavit a ligno Deus.

Et qui aliter dicunt, non videntur satis consonare Ecclesiæ, generaliter atque solenniter hunc hymnum canenti.

(10) *Etenim* Christus *correxit orbem terræ,* id est, homines universos, seu universalem Ecclesiam, toto orbe terrarum diffusam, a vitiis et idololatria convertit, per increpationem et prædicationem servorum
Is. II, 17, 18. suorum. Unde scriptum habetur : Elevabitur Dominus solus in die illa, et idola peni-
Zach. XIII, 2. tus conterentur. Et Zacharias : In die illa, dicit Dominus, disperdam nomina idolo- D rum de terra. Hinc quoque de Christo
Is. XI, 4. dicitur : Percutiet terram virga oris sui. Correxit itaque orbem terræ, *qui non commovebitur* a fidei veritate in toto, quia Ecclesia usque ad finem sæculi stabilietur in fide, quantum ad aliquos, quantumcumque tribulationibus concutiatur. *Judicabit populos in æquitate.* Christus in primo suo adventu judicavit populos in æquitate (loquendo de judicio discretionis), quem-
Joann. XII, 31. admodum ipsemet ait : Nunc judicium est mundi. Et alibi : In judicium, inquit, ego Joann. IX, 39.
in hunc mundum veni, ut qui non vident, videant ; et qui vident, cæci fiant. Per hoc ergo Christus judicavit populos in æquitate judicio discretionis, quod aliquos pie vocavit ad fidem et gratiam, ceteros juste deseruit : quæ discretio omnino justa est, quamvis sit nobis incomprehensibilis et ignota. Non autem judicavit Christus populos in primo suo adventu judicio remunerationis. Propter quod ait : Non misit Ibid. III, 17.
Deus Filium suum in mundum ut judicet mundum. Sed istud judicium Christus acturus est in die novissimo.

Deinde invitantur creaturæ ad gaudium spirituale ex consideratione primi adventus Christi, qui fuit et est mundo magna ratio exsultandi, quemadmodum angelus dixit pastoribus : Annuntio vobis gaudium Luc. II, 10, 11.
magnum quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Salvator. Ait igitur :
(11) *Lætentur cœli,* id est cives cœlorum, 11
seu angeli sancti : nam Christo nato, facta est cum angelo multitudo cœlestis exerci- Ibid. 13.
C tus laudantium Deum. Incarnatio equidem Christi erat angelis materia gaudii, quia per eam reparatur eorum ruina. *Et exsultet terra,* Ps. CIX, 6.
id est genus humanum in terra exsilium ducens. *Commoveatur* ad pœnitentiam et gratiarum actionem, *mare,* id est gentilitas vitiis turbulenta, amara et salsa, *et plenitudo ejus,* id est viscera ejus interiora, videlicet ratio et voluntas et ceteræ animæ vires. *Gaudebunt campi,* id 12
est, homines bonis operibus floridi, gratiaque fecundi, in Christi primo adventu et postea spiritualiter exsultabunt, *et omnia quæ in eis sunt,* id est, interiora eorum in Domino lætabuntur. (12) *Tunc exsultabunt omnia ligna silvarum,* id est populi nationum ad fidem conversi, *a facie Do-* 13
mini, id est ex consideratione præsentiæ Christi, *quia venit* in mundum per incarnationem. Unde in Actis Apostolorum dicitur : Audientes autem gentes, gavisæ Act. XIII, 48.
sunt, et glorificaverunt verbum Dei.

His duobus versiculis consonat quod in Isaia legitur : Laudate, cœli, et exsulta, Is. XLIX, 13.

terra ; jubilate, montes, laudem, quia consolatus est Dominus populum suum. Et quia non solum gaudendum est de primo atque occulto Christi adventu, quo venit judicari, sed etiam de secundo ejus adventu, quo venturus est judicare, secundum quod ipse ait, His autem fieri incipientibus, respicite, et levate capita vestra, id est, exhilarate corda (secundum Gregorium), quia appropinquat redemptio vestra ; ideo subditur : *quoniam venit judicare terram*, id est, quoniam Christus venturus est judicare vivos et mortuos judicio remunerationis. Ponit enim præteritum pro futuro, more prophetali, propter certitudinem prophetiæ. Per hoc ergo quod bis ait, Venit, innuitur duplex Christi adventus : quorum primus fuit in humilitate et occultus ; secundus erit in majestate ac manifestus, quemadmodum scriptum est in Evangelio : Tunc videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli, cum potestate magna et majestate. (15) *Judicabit* in die extremi judicii *orbem terræ*, id est homines, *in æquitate*, dando singulis quod promeruerunt ; *et populos in veritate sua*, id est, sic eos judicabit, sicut in sanctis Scripturis prædixit. Hoc est quod de Christo apud Isaiam scriptum est : Non secundum visionem oculorum judicabit ; sed judicabit in justitia pauperes, et arguet in æquitate pro mansuetis terræ. In libro quoque Job quidam ait : Omnipotens causas singulorum intuebitur.

Luc. xxi, 28. — *Marc.* xiii, 26; *Luc.* xxi, 27. — *Is.* xi, 3, 4. — *Job* xxxv, 13.

Ecce psalmum cœlesti pulchritudine adornatum audivimus : in quo gentilium prænuntiatur conversio, divina majestas sonoro commendatur oraculo, ad laudem et oblationem fideles invitantur, duplex Christi adventus innuitur, atque divini judicii æquitas collaudatur. Quoniam ergo psalmus præsens Christi laudibus atque mysteriis plenus est, debemus eum cum singulari devotione cantare, nostramque conversationem metu futuri judicii taliter custodire, ut idonei laudatores Domini Salvatoris inveniamur.

PRECATIO.

Domine, qui fecisti cœlos, et terribilis es super omnes deos, misericordia tua præveniente fac nos confessionis pulchritudine faciem tuam placare : ut expurgati peccatorum colluvionibus, sincera mente et voce tibi Domino jugiter cantemus.

ARTICULUS LXXV

EXPLANATIO PSALMI NONAGESIMI SEXTI : DOMINUS REGNAVIT, EXSULTET TERRA.

Titulus psalmi nunc pertractandi, talis
1 est : *Psalmus ipsi David, quando terra ejus restituta est ei :* id est, psalmus præsens competit Christo manuforti, desiderabilique adspectu ; agens de eo quod accidit, quando terra ejus, id est genus humanum seu Ecclesia electorum, quam per peccatum primi parentis amisit, restituta est ei pretio sanguinis sui. Loquitur namque hic psalmus ad litteram de Christo et secundo ejus adventu, atque judiciaria potestate ipsius, quam Christus homo sua passione promeruit. Eodem enim tempore restituta est Christo terra sua jam dicta, et judiciaria potestas collata, videlicet statim in egressione animæ suæ a corpore. Tunc enim plenissime satisfecit pro genere humano, et tunc dedit ei Pater gentes hereditatem suam, sicut superius dixit : Postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam : quamvis (ut sæpius patuit) Christo homini ab exordio conceptio-

Ps. ii, 8.

Matth. XXVIII, 18. nis in Virgine, data sit omnis potestas in A cœlo et in terra. Quod autem hic psalmus de Christo loquatur, hinc constat, quod Paulus ad Hebræos inducit scripturam hujus psalmi de Christo prænuntiatam, di-
Hebr. I, 6. cendo : Et quum introducit Primogenitum suum in orbem terræ, dicit : Et adorent eum omnes angeli ejus. Hoc quippe inferius ita exprimitur : Adorate eum, omnes angeli ejus.

AIT ergo : (1) *Dominus,* scilicet Chri-
Apoc. XIX, 16. stus, habens in vestimento et in femore suo scriptum : Rex regum et Dominus dominantium ; *regnavit* in militanti Ecclesia, seu cordibus electorum : sicut
Abdiæ 21. de eo Abdias dixit propheta, Et erit Domino regnum. De quo in Apocalypsi Sancti
Apoc. XIX, 6, 7. hilariter cantant : Regnavit Dominus Deus noster omnipotens ; gaudeamus et exsultemus, et demus gloriam ei. *Exsultet terra,* id est, habitatores terræ Christo Domino suo regnanti congratulentur, et de ejus regno in se ipsis pie lætentur. *Lætentur* hoc modo in Domino *insulæ multæ,* ad fidem conversæ, sicut est Anglia, Hibernia, Cyprus, Sicilia : de quibus prædictum
Is. XLII, 12. est, Ponent Domino gloriam, et laudem ejus in insulis nuntiabunt. Dicuntur enim insulæ, terræ supra mare sitæ. Unde in
Ibid. XXIV, 15. Isaia habetur : Glorificate Dominum in insulis maris.

2 (2) *Nubes et caligo in circuitu ejus :* id est, in die judicii erunt et apparebunt in circuitu Christi judicis nubes materiales,
Luc. XXI, 27. quia veniet in nube (Christus namque as-
Act. I, 9. cendit in nube, juxta illud, Nubes suscepit eum ab oculis eorum : venturus est ergo in nube, quoniam sicut illic angeli sancti
Ibid. 11. testati sunt sanctis Apostolis, Sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum), et caligo, id est obscuritas aeris,
I *Thess.* V, 2 ; II *Petr.* III, 10. quoniam, Dies Domini, tanquam fur in nocte, ita veniet ; et, Media nocte clamor
Matth. XXV, 6. factus est, Ecce sponsus venit : quemadmodum ipsemet Sponsus ac Judex testatur. Creditur enim Christus tempore noctis ad judicandum venturus. — Sed quæstio est, quomodo tunc erit caligo, præsertim quum totus mundus stabit in igne confla- II *Petr.* III, 10, 12.
grationis, qui utique (ut apparet) aerem illustrabit. Possit fortassis responderi ad hoc, quod ignis ille fumosus erit, nec tenebras omnino expellet, sicut nec ignis inferni. Sed quia de necessitate concedere cogimur, quod ipse judex, scilicet Christus, ab universis hominibus etiam corporalibus oculis conspicietur, sicut et Job ait, In novissimo die surrecturus sum, et *Job* XIX, 25, 26.
in carne mea videbo Deum salvatorem B meum (imo, secundum Gregorium, omnes angeli tunc corporalibus oculis videbuntur, quanto magis homines?) ; idcirco non arbitror, quod in die judicii erit caligo in circuitu judicis, ita quod aer omnino tenebrosus erit ; sed propter ignis illius fumositatem poterit aliquid tenebrositatis remanere in aere. Potest quoque per caliginem accipi tempestas illa horribilis, quæ erit in die judicii : de qua dictum est supra, Et in circuitu ejus tempestas valida. *Ps.* XLIX, 3.
Unde et Nahum : Dominus in tempestate *Nahum* I, 3.
C et turbine viæ ejus.

(3) *Ignis* conflagrationis, qui elementa 3
exuret atque purgabit, et tam alte ascendet ut aqua diluvii, *ante ipsum præcedet,* id est, secundum Christi adventum præveniet : quia quemadmodum mundus pri- *Gen.* VII, 21, 23.
mo periit aquis diluvii, sic ultimo peribit igne conflagrationis, qui omnes viventes in mundo occidet. *Et inflammabit in circuitu inimicos ejus,* scilicet reprobos, quoniam durante hora judicii, ignis conflagrationis, in quo universi tunc stabunt, incen-
D det malignos ; electos vero non tanget, nec contristabit, nec aliquid molestiæ inferet : cujus figura præcessit in tribus pueris, quos rex Babylonis misit in fornacem ignis, quos non tetigit ignis, sed Chaldæos *Dan.* III, 50, 22.
combussit, ut dicit Daniel. (4) *Illuxerunt* 4
fulgura ejus orbi terræ : id est, magnæ atque terribiles coruscationes circa judicii horam apparebunt, de quibus homines terrebuntur : sicut Lucas dicit, Arescentibus *Luc.* XXI, 26.
hominibus præ timore et exspectatione quæ supervenient universo orbi. Idcirco

subjungitur : *vidit et commota est terra.* A id est, habitantes in terra hæc fulgura cernent, et ad magnum timorem movendi
Joel II, 1-3, 10. sunt. Propter quod alibi scriptum est : Conturbentur omnes habitatores terræ, quoniam venit dies Domini, dies tenebrarum et caliginis. Similis ei non fuit a principio, et post eum non erit. Ante faciem ejus ignis vorans, et post eum vorax flamma. A facie ejus contremuit terra.

5 (5) *Montes sicut cera fluxerunt a facie Domini :* quia in die judicii, seu mox eo peracto, complanabitur terra : sed et ante B
Matth. XXIV, 7. judicium erunt terræ motus magni per loca. Melius tamen per montes, hoc loco, accipiuntur superbi, non in montem Domini, sed in montem superbiæ ascenden-
Is. XIV, 13, 14. tes, sequentes eum qui dixit : Sedebo in monte testamenti, et ascendam super altitudinem nubium. Isti in die judicii, sicut cera fluent, id est, corde dissolventur atque pavebunt, *a facie Domini,* id est a conspectu judicis ; nec ipsi solum, sed *a facie Domini,* id est a judicis metuenda præsentia, fluet hoc modo *omnis terra,* id C est omnis homo terrenus atque peccator.
Nahum I, 5. Ideo namque ab alio prædictum est : Montes commoti sunt ab eo, et colles desolati sunt, et contremuit terra a facie ejus, orbis et omnes habitantes in eo. Et alibi :
Jer. XXIII, 19. Ecce turbo dominicæ indignationis egredietur, et tempestas erumpens super caput impiorum veniet.

6 (6) *Annuntiaverunt cœli justitiam ejus,* id est, per signa in cœlo apparentia, manifestabitur justa ultio Christi in impios.
Luc. XXI, 25. Erunt enim signa in sole et luna et stellis. D
Matth. XXIV, 29. Unde ait Salvator : Statim post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, et luna non dabit splendorem suum. Per hæc autem patebit, quanta sit Christi justitia ulciscens peccata. *Et viderunt omnes populi gloriam ejus,* id est, omnes tunc in mundo exsistentes, conspicient magnalia ista operum divinorum. — Melius autem exponitur iste versiculus de sanctis Apostolis, quia ne crederetur judicium illud sine præadmonitione et comminatione futurum, adjecit : *Annuntiaverunt cœli,* id est Apostoli, *justitiam ejus :* quia in universo mundo prædicaverunt Christum esse omnium justissimum judicem, qui sine personarum acceptione irreprehensibiliter judicabit ; *et viderunt,* id est, per fidem cognoverunt, *omnes populi,* ad Christum conversi ex annuntiatione horum cœlorum, *gloriam ejus,* id est majestatem et excellentiam Christi, quæ in Evangelio copiose describitur. Unde et per Isaiam
Dominus dicit : Mittam ex eis qui salvati Is. LXVI, 19.
fuerint, ad insulas longe ; et annuntiabunt gloriam meam gentibus.

Quum ergo tanta sit gloria Christi,
(7) *Confundantur,* vel modo ad pœniten- 7
tiam salutarem, vel si modo non pœnitent, æternaliter erubescant, *omnes qui adorant sculptilia, et qui gloriantur in simulacris*
suis seu idolis, qui serviunt creaturæ po- Rom. I, 25.
tius quam Creatori. Nam quam grave sit
hoc peccatum, declarat Sapiens : Initium Sap. XIV, 12, 27.
fornicationis a Deo, est exquisitio idolorum. Infandorum enim idolorum cultura, omnis mali causa est et initium et finis.

(8) *Adorate eum,* scilicet Christum, seu Deum trinum ac simplicem, *omnes angeli ejus.* De his enim angelis Dominus loqui-
tur Job : Ubi eras quum me laudarent as- Job XXXVIII, 4, 7.
tra matutina, et jubilarent omnes filii Dei?
Audivit, et læta est Sion : id est, Ecclesia 8
militans, quæ dicitur Sion, id est speculatrix bonorum cœlestium, audivit auribus mentis et corporis annuntiationem seu prædicationem Apostolorum, vel doctrinam eorum, de duplici Christi adventu ac justo judicio ; et inde læta est spirituali lætitia, tanquam se ipsam conformans, favens, atque consentiens voluntati Salvatoris ac Judicis sui. (9) *Et exsultaverunt filiæ Judæ,* id est animæ Deo veraciter confitentes. Juda enim interpretatur confessio. Unde quum Lia uxor Jacob patriarchæ, pe-
perisset Judam filium suum, dixit : Modo Gen. XXIX, 35.
confitebor Domino. Et ob hoc vocavit eum Judam. Hæ itaque filiæ exsultaverunt, *propter judicia tua, Domine,* id est ex consideratione justorum judiciorum tuorum :

quibus nil inordinatum relinquis, nulli A
injuriam facis, nullius violentiam inultam
dimittis : sed eos qui in hoc sæculo con-
Matth. v, 10-12. temnuntur, opprimuntur, pro nihilo repu-
tantur, et propter justitiam patiuntur, in
æternum exaltas ; eos vero qui modo flo-
rent, prosperantur, ac deliciantur, sine fi-
9 ne condemnas. (10) *Quoniam tu Dominus*
es *altissimus super omnem terram*. Omnia
namque creasti, et cuncta in infinitum ex-
cellis, omniumque omnipotens judex es :
idcirco *nimis*, id est incomparabiliter, in-
comprehensibiliter, et sine mensura, *exal-* B
tatus es super omnes deos (de quibus jam
dictum est) : nam et illorum creator ac
judex consistis. Propter quod de te testa-
Dan. iii, 52, 53. tur Scriptura : Benedictus es, Domine, in
templo sancto gloriæ tuæ, et superlauda-
bilis et superexaltatus in omnibus sæculis.
10 (11) *Qui diligitis Dominum, odite malum*
culpæ, id est, peccatum omne abhorrete,
non quia pœnam meretur, sed quia pec-
catum est displicens Deo. Qui enim diligit
Dominum, debet habere affectum divinæ
voluntati conformem : ideoque quemad- C
modum Deus odit peccatum, in quantum
peccatum ; sic diligens Deum, debet odisse
peccatum, in quantum peccatum, seu di-
vinæ voluntati contrarium. Sic autem odio
habere peccatum, est evidens signum dile-
ctionis et gratiæ Dei in homine : imo hoc
modo societatem ac familiaritatem cum
1 Joann. i, 3. Deo sortimur. Unde Joannes : Societas (in-
quit) nostra sit cum Patre et Filio ejus
Ibid. 5, 6. Jesu Christo ; rursusque, Deus lux est,
et tenebræ in eo non sunt ullæ. Si dixe-
rimus quoniam societatem habemus cum D
illo, et in tenebris ambulamus, mentimur.
Custodit Dominus animas sanctorum suo-
rum, in præsenti vita per gratiam ange-
licamque custodiam, in futuro autem ju-
dicio eas custodiet ab omni damnatione
atque periculo ; *de manu peccatoris*, id
est potestate omnium iniquorum, *libera-*
bit eos, scilicet sanctos suos. Nunc enim
liberat eos a tentationibus et persecutio-
nibus, ne eis noceant, dando patientiam in
adversis, vel ereptionem totalem ab eis ;
in die quoque judicii perfecte redimet
eos. Hinc enim scriptum est : Omnis qui 1 Joann. iii, 9; v, 18.
natus est ex Deo, non peccat, quoniam se-
men Dei manet in eo ; et malignus non
tangit eum.
(12) *Lux*, id est splendor gratiæ Dei, seu 11
Christus sol justitiæ, *orta est justo*, qui Deo
ex caritate obedit : quod nemo facere po-
test, nisi in quo orta est lux gratiæ Chri-
sti, qui protestatur, Sine me nihil potestis Joann. xv, 5.
facere ; *et rectis corde*, id est justis omni-
bus, orta est *lætitia*, id est copiosa ratio
atque materia spiritualium gaudiorum, ex
incarnatione et ceteris beneficiis et pro-
missionibus Christi. Propterea (13) *Læta-* 12
mini, o justi, in Domino summo creato-
re, piissimo redemptore, ac liberalissimo
benefactore vestro, *et confitemini*, con-
fessione laudis, *memoriæ sanctificationis*
ejus, id est recordationi divinæ mentis,
seu menti divinæ, quæ clementer memo-
rata est vestri, videlicet sanctificando vos
gratis per dona Sancti Spiritus : propter
quod gratias agere incessanter debetis, nec
oblivisci ejus qui vestri oblitus non est.

Admonemur ex psalmo præsenti, futuri
judicii horrorem districtionemque pensa-
re, cogitando corde tenus quam horrendum Hebr. x, 31.
tunc erit incidere in manus Dei viventis,
Deum judicem summe iratum conspice-
re, totum mundum incensum videre, uni-
versorum angelorum agmina videre arma-
ta ad adsistendum Christo judici contra
iniquos ; coram cœlo et terra de omnibus
cogitationibus, verbis et actibus rationem
exsolvere, coram universis hominibus, an-
gelis dæmonibusque confundi ac repro-
bari, audire verbum illud asperrimum, et
omni tormento pœnalius, Ite, maledicti, in Matth. xxv, 41.
ignem æternum ; exspectare incertam seu
etiam certam sententiam judicis, intue-
rique sub se hians chaos carceris infer-
nalis ; et tandem ab electorum consortio
separari, atque æternæ damnationis sen-
tentiam adipisci, in profunda inferni inci-
dere, inexstinguibilibus flammis sine spe
unquam evadendi exuri. De hac etenim
die convenienter accipitur quod alibi scri-

Soph. I, 15, 16. ptum est : Dies iræ, dies illa, dies tribulationis et angustiæ, dies calamitatis et miseriæ, dies tenebrarum et caliginis, dies Is. XIII, 9, 10. tubæ et clangoris. Et iterum : Ecce dies Domini veniet crudelis et indignationis plenus, ad conterendos peccatores de terra, quoniam stellæ cœli et splendor earum non expandent lumen suum ; obscuratus est sol in ortu suo, et luna non splendebit. II Petr. III, 10. Unde altissimus ille Archiapostolus : Adveniet, inquit, dies Domini tanquam fur : in quo cœli magno impetu transient, elementa vero calore solventur ; terra autem et quæ in ipsa sunt opera, exurentur. Id- A circo dum Christus multa horrenda dixisset, tandem sermonem concludens, ita hortatus est nos : Vigilate omni tempore, Luc. XXI, 36. orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt, et stare ante Filium hominis.

PRECATIO.

Super omnem terram, altissime Domine Deus, doce nos te tota devotione diligere, et malum odire : custodi in hac vita animas nostras, et hinc migrantes eas, de B locis perpetuarum pœnarum eripias.

ARTICULUS LXXVI

DECLARATIO PSALMI NONAGESIMI SEPTIMI : CANTATE DOMINO CANTICUM NOVUM, QUIA MIRABILIA FECIT.

1 TITULUS psalmi præsentis est : *Psalmus David*. Psalmus iste ad litteram competit Christo, quia de ipso ac duplici ejus adventu conscriptus est ; specialiter tamen et evidenter loquitur de primo Christi adventu seu incarnatione, et ait :

(1 CANTATE *Domino* Christo *canticum novum*, videlicet evangelicæ legis præconia, sicut paulo ante plenius exponebatur in psalmo nonagesimo quinto, qui cum isto in verbis atque sententia pro magna parte in idem concurrit. Ideo autem Cantate Domino canticum novum, *quia mirabilia fecit :* imo superincomprehensibilia fecit, assumendo humanam naturam in unitate suppositali, progrediendo de clauso virgineæ Matris utero, resurgendo et de clauso monumento egrediendo, in cœlos ascendendo, Spiritum Sanctum mittendo. Quanta autem mirabilia Christus in sua prædicatione ac passione molitus sit, Evangelia pandunt ; vehementissime tamen mirabile exstitit, quod Deus Pater C proprium Filium misit in mundum, qua- Galat. IV, 4. tenus per ejus passionem ac mortem salvaretur genus humanum.

2) *Salvavit sibi dextera ejus, et brachium sanctum ejus :* id est, dextera Christi et brachium ejus, videlicet magna virtus Christi, et fortitudo sua excelsa, salvavit, id est, de morte æterna genus humanum redemit, sibi, id est ad nominis sui honorem. Christus namque propria potestate hominem liberavit. Unde per Isaiam ait : Salvavit mihi brachium meum. — Alii ita Is. LXIII, 5. D exponunt : *Dextera ejus et brachium sanctum ejus,* id est Christus : qui est virtus seu dextera Dei, juxta illud Apostoli, Præ- I Cor. I, 23, 24. dicamus Christum Dei virtutem et Dei sapientiam ; qui etiam dicitur brachium Patris, quia per eum omnia fecit. Sicque per brachium intelligitur Christus, de quo apud Isaiam legitur : Brachium Domini cui Is. LIII, 1. revelatum est ? *Salvavit* genus humanum *sibi,* id est Deo Patri, seu ad gloriam ejus. Hæc enim salvatio fuit opus quod Pater dedit Filio ut faceret : de quo Christus in

Joann. xix. 30. cruce suspensus, dixit, Consummatum est; A
Ibid. xvii, 4. et ante passionem, Pater, ego te clarificavi
super terram, opus consummavi quod dedisti mihi ut faciam.

Deinde Propheta de futuro loquens per
modum præteriti, quod tamen jam com-
2 pletum conspicimus, subdit : 3 *Notum*
fecit Dominus, scilicet Deus Pater, *saluta-*
re suum, id est Christum Filium suum,
mundi salvatorem : Primo in Judæa, quia
per miracula quæ Christus in nomine Pa-
tris operabatur, Pater declaravit Jesum Na-
zarenum esse Filium suum ac regem Mes- B
Ibid. v, 36. siam : propter quod Christus ait, Opera
quæ dedit mihi Pater, testimonium perhi-
bent de me. Notificavit quoque Pater Fi-
Luc. ii, 9-12; i, 67-79; 41-45; ii, 25-38. lium suum pastoribus per angelum, Zachariæ atque Elisabeth per Spiritum Sanctum,
Annæ et Simeoni similiter. Insuper Christo
baptizato, et postea transfigurato, Pater
Matth. iii, 17; xvii, 5. de cœlo intonuit, Hic est, inquiens, Filius
meus dilectus. Secundo notificavit salutare
suum gentibus. Unde subjungitur : *in con-*
spectu gentium revelavit per prædicatio-
nem Apostolorum *justitiam suam,* id est C
Christum essentialiter justum atque justi-
tiam : qui appellatur justitia Dei, quia Pa-
ter per eum mundum redemit, non per
potentiam tantum, sed per modum ac vi-
am justitiæ. Vel, Justitiam suam, id est
evangelicæ legis præcepta atque consilia,
in quibus continetur plenitudo justitiæ.
Hujus pulchri dulcisque versiculi sensum
ac verba, illustrissimus Isaias frequenter
in libro visionum suarum deprompsit. Ait
Is. xl, 5. enim : Revelabitur gloria Domini, et vi-
debit omnis caro salutare Dei nostri. Et : D
Ibid. lii, 10. Paravit Dominus brachium sanctum suum
in oculis omnium gentium; et videbunt
omnes fines terræ salutare Dei nostri. Et :
Ibid. xlvi, 13. Prope feci justitiam meam; non elongabitur, et salus mea non morabitur.
3 4 *Recordatus est* Deus Pater *misericor-*
diæ suæ, qua clementer promisit se missu-
rum Filium suum in mundum, *et veritatis*
suæ, qua veraciter adimplevit promissum,
mittendo Christum. Dicitur autem Deus re-
cordatus misericordiæ suæ et veritatis suæ,
impendendo nobis effectum suæ miseri-
cordiæ ac veritatis. Et quia specialiter
promisit Patriarchis et Prophetis filiisque
eorum de Christi adventu, idcirco nunc di-
citur recordatus misericordiæ suæ et veri-
tatis suæ *domui Israel,* id est populo Judæ-
orum, videlicet ad salutem ipsorum. Unde
et Christus in Evangelio : Non sum, inquit, Matth. xv,
missus, nisi ad oves quæ perierunt, domus 24.
Israel. Et Virgo Christifera : Suscepit Isra- Luc. i, 54,
el puerum suum, recordatus misericordiæ 55.
suæ, sicut locutus est ad patres nostros,
etc. 5 *Viderunt omnes termini terræ sa-*
lutare Dei nostri : id est, omnes fines mun-
di, seu homines universi (ut distributio
sit pro generibus singulorum), per fidem
cognoverunt salutare Dei nostri, scilicet
Christum. Ideo enim Simeon justus ait :
Viderunt oculi mei salutare tuum, quod Ibid. ii,
parasti ante faciem omnium populorum. 30, 31.
Et Christus dixit Apostolis : Euntes in Marc. xvi,
mundum universum, prædicate Evangeli- 15.
um omni creaturæ.

Propter tantum autem beneficium, in-
vitantur homines universi ad gratiarum
actionem : 6 *Jubilate,* id est, cum exces- 4
sivo atque inenarrabili gaudio mentis, lau-
dem dicite Domino Christo seu *Deo* trino,
omnis terra, id est omnes habitantes in
terra; *cantate,* voce laudando, *et exsultate,*
corde gaudendo, *et psallite,* bene vivendo. 5
7 *Psallite,* id est, psalmos devote profer-
te, *Domino,* et hoc, *in cithara, in cithara*
et voce psalmi, in tubis ductilibus. Ad lit- 6
teram Hebræi utebantur his musicis instru-
mentis in laudibus Dei, psallendo ore et
organis istis. — Spiritualiter autem per
citharam intelliguntur misericordiæ opera,
seu mortificatio carnis, sicut frequenter
ostensum est. Per tubas ductiles, quæ tun-
dendo formantur, designantur tribulationes
et adversitates vitæ præsentis, quibus ele-
cti tunduntur, ut sint lapides apti in ædi-
ficium regni cœlestis. Per tubam corneam,
id est de cornu corio factam, quod carnem
tegit, et eminet, significatur contemplatio
divinorum, per quam temporalia transcen-
duntur. Est itaque sensus : *Psallite Domi-*

no in cithara, id est cum carnis mortifi- A
catione et operibus misericordiæ, ne vita
carnalis atque crudelis psalmodiam ve-
stram faciat inacceptam ; *in cithara,* in-
quam, *et voce psalmi,* quatenus vita voci
concordet. Psallite quoque Domino *in tubis*
ductilibus, id est, in adversis et tribula-
tionibus atque tentationibus vestris, gra-
tias agite Christo : quemadmodum Jacobus
Jacob. I, 2. monet, Omne gaudium existimate, fratres,
quum in diversas tentationes incideritis.
Psallite etiam Domino *et* in *voce tubæ cor-*
neæ, id est in laude vocali, ex divinorum B
contemplatione procedente.

(8) *Jubilate in conspectu regis Domini,*
id est coram Christo omnium rege ac Do-
mino, jubilando ei corde collecto, atque
7 in ejus præsentia constituto : *moveatur*
mare, id est sæculum istud, *et plenitudo*
ejus, id est habitantes in eo, ad fidem et
reverentiam Salvatoris. Quod clarius ex-
ponendo subjungit : *orbis terrarum et qui*
habitant in eo. Vel per mare et plenitudi-
nem ejus, intelliguntur negotiantes in ma-
8 ri, et habitantes circa ipsum. (9) *Flumina,* C
id est fideles aquis Baptismatis regene-
rati, et rivis gratiæ pleni, *plaudent manu*
simul, id est, Deum concorditer cum ex-
sultatione cordis ac bonis operibus collau-
dabunt ; *montes,* id est contemplativi et in
9 omni virtute sublimes, *exsultabunt a con-*
spectu Domini, id est ex consideratione
adventus atque præsentiæ Christi : quod
de utroque ejus adventu et conspectu in-
telligi potest. Uterque enim justis jucun-
dus est, *quoniam venit judicare terram,*
in primo suo adventu judicio discretio- D
nis, increpando vitia ipsorum ; in secundo
autem adventu veniet judicare mundum
judicio retributionis finalis, sicut subjun-
gitur :

(10 *Judicabit orbem terrarum in justitia :* et quid sit hoc, exponit adjungens, *et,* pro id est, *populos in æquitate.* Omnes II *Cor.* V, 10. enim nos oportet stare ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque prout gessit, secundum Apostolum. Est autem judicium discussionis seu retributionis, duplex : videlicet particulare, quo animæ singulorum judicantur, mox dum a corpore exeunt ; et universale, quod erit in fine mundi. Et de utroque accipi potest quod scriptum est : Patientes estote usque ad adventum *Jacob.* V, 8, 9. Domini, et confirmate corda vestra, quoniam adventus Domini appropinquabit. Ecce judex ante januam adsistit. De ista materia cito pertranseo, quoniam in expositione duorum psalmorum præcedentium multa de ea commemorata recordor.

Denique decet nos psalmum istum dulcifluum ac amœnum, tanto affectuosius devotiusque cantare, atque in ejus decantatione tanto jucundius Domino jubilare, quanto in eo de Christo, et ejus primo adventu ceterisque mysteriis, et gentium vocatione ad fidem et gratiam Salvatoris, evidentius agitur, atque ad Dei præconia persolvenda frequentius invitamur. Nihil enim Christiano dulcius sapere debet, quam sermo divinus in quo de Christi incarnatione ac mundi redemptione tractatur : idcirco psalmi inde loquentes, devotissime sunt cantandi.

PRECATIO.

Omnipotens, æterne Deus, qui facis mirabilia solus, recordare misericordiæ tuæ, nosque aberrantes corrige, atque tibi perseveranter atque fideliter fac adhærere : ut digni efficiamur tibi Domino cantica placita perpetim decantare.

ARTICULUS LXXVII

EXPOSITIO PSALMI NONAGESIMI OCTAVI : DOMINUS REGNAVIT, IRASCANTUR POPULI.

PORRO titulus psalmi nunc exponendi, A in verbis ac sensu idem est cum titulo psalmi immediate præhabiti. Loquitur enim hic psalmus ad litteram de Christo, et regia magnificentia atque multiplici laude ipsius. Et qui eum ad litteram exponunt de David et regno ejus, non solum sanctis catholicisque doctoribus superficiales sunt, sed etiam quibusdam Hebræorum doctoribus, qui ipsum ad litteram exponunt de rege Messia.

DE eo igitur loquens David propheta, B
1 ait : 1 *Dominus* Christus, qui primo
Matth. xx, 28. suo adventu non venit ministrari, sed ministrare, *regnavit* in Ecclesia militanti post resurrectionem et ascensionem ; et usque in finem mundi regnabit in ea. *Irascantur populi* infideles : id est, quantumcumque irati, indignati, reluctatique fuerint regno Christi, illud impedire non poterunt. Vel, Irascantur, id est, irascentur : quia perversi conati sunt regnum Christi destruere, ejusque famam et gloriam ex-
I Cor. xvi, 9. stirpare. Propter quod Paulus : Ostium, inquit, mihi apertum est, et adversarii multi. C Vel, Irascantur, id est, ira salubri contra vitia sua insurgant ac vindicent. *Qui sedet super Cherubim,* id est, Christus, qui ut Deus, omnem plenitudinem creatæ scientiæ superexcedit (de quo in libro Job dici-
Job xxxvii, 24. tur, Non audebunt eum contemplari omnes qui sibi videntur sapientes), qui etiam ut homo, elevatus est super omnes ordines angelorum, regnavit ; *moveatur terra,* id est, populus universæ terræ convertatur motu servitutis ac fidei ad Dominum Salvatorem. D Vel, Moveatur ad impatientiam quantumcumque voluerit, invidendo gloriæ Christi, sed nihil proficiet. Hoc autem non optando seu imprecando, sed insinuando insuperabilem potestatem Christi, asseritur. Vel, Moveatur, id est, movebitur ad resistendum Christo : quod non optando, sed prænuntiando, intelligi debet. Unde dicit Apostolus : Quemadmodum Jannes II Tim. III, 8, 9.
et Mambres restiterunt Moysi, ita et hi resistunt veritati ; sed ultra non proficient, insipientia enim illorum manifesta erit omnibus.

2 *Dominus* Christus est *in Sion,* id est 2
in Ecclesia ipsum fideliter contemplante, *magnus :* quemadmodum Gabriel Virgini Matri prædixit, Hic erit magnus, et Filius Luc. I, 32.
Altissimi vocabitur. Est autem Christus magnus duplici magnitudine. Nam, ut Deus, est magnus magnitudine infinita et increata, quæ est tribus Personis una et indivisa, idemque quod ipsa divina essentia. Unde dicit Apostolus : Sobrie, juste et pie Tit. II, 12, 13.
vivamus in hoc sæculo, exspectantes beatam spem et adventum gloriæ magni Dei. Est item Christus magnus magnitudine creata atque finita, non corporali, sed spirituali, id est in omni gratia, sapientia ac virtute perfectus, juxta illud : Puer (Jesus) Luc. II, 40.
crescebat et confortabatur, plenus sapientia ; et gratia Dei erat in illo. Hac magnitudine magnus erat a principio conceptionis suæ in Virgine ; et ob eam dictus est vir, adhuc exsistens in utero matris, secundum quod de ipso apud Jeremiam conscriptum est : Novum creavit Dominus Jer. XXXI, 22.
super terram, Mulier circumdabit virum. *Et* Dominus iste est *excelsus* loco ac dignitate *super omnes populos.* Sedet enim Marc. XVI, 19.
ad dexteram Patris, et ut Deus, omnia in infinitum excedit in omni dignitate et perfectione ; sed ut homo, perfectior est in omni gratia, quam omnes electi simul in

cœlo et terra. Propter quod Isaias inquit : A
Is. xl, 15. Ecce gentes quasi stilla situlæ, et quasi
momentum stateræ reputatæ sunt.

3 (3) *Confiteantur*, o Christe, homines uni-
versi *nomini tuo magno :* de quo dicit Apo-
Philipp. ii, 9. stolus, Donavit illi (scilicet Christo Pater)
nomen, quod est super omne nomen. Huic
omnes confiteantur, id est tibi ipsi, dupli-
ci confessione, videlicet te laudando, et se
accusando. *quoniam terribile et sanctum*
est. Est enim terribile, quoniam omnes
districtissime judicas ; et sanctum, quo-
niam purum ac bonum, omnisque purita- B
4 tis fontale principium. *Et honor regis*, id
est regia dignitas Christi, *judicium*, id est
actum justitiæ, *diligit*. Præcepit namque
Is. xxxiii, 22. Christus, rex noster, in veteri ac novo Te-
stamento, judicium fieri, ordinans præla-
tos ac principes in militanti Ecclesia, quo-
rum est inferioribus judicium facere. Vult
quoque, ut ipsi prælati ac judices propria
facta discutiant, discernant ac judicent :
imo a quolibet nostrum requirit, ut per
rationem judicet semetipsum, vitia propria
condemnando, ulciscendo ac relinquendo. C
I Cor. xi, 31. Propter quod dicit Apostolus : Si nos ipsos
dijudicaremus, non utique judicaremur.
Is. i, 17. Et alibi habetur : Quærite judicium, sub-
venite oppresso.

Ibid. xxxiii, 22. (4) *Tu*, Christe, legifer noster, *parasti*
directiones, id est, mandata vitæ nobis os-
tendisti, per quæ dirigitur homo in ulti-
mum finem seu vitam æternam ; *judici-*
um, id est discretionem inter bonum ac
malum, verum ac falsum, *et justitiam*, id
est justitiæ exsecutionem seu boni opera-
tionem ac mali evitationem, *in Jacob* pa- D
triarcha et populo Judæorum, seu populo
christiano, quorum est vitia supplantare,
tu fecisti per gratiam, dando eis virtutem
Ibid. xxvi, 12. recte judicandi, ac juste agendi. Omnia
enim opera nostra operatus es in nobis, se-
Philipp. ii, 13. cundum Isaiam ; et Deus est qui operatur
in nobis et velle et perficere, secundum
Apostolum.

Idcirco de tantis beneficiis, o fideles,
5 (5) *Exaltate*, id est, sublimiter colite, ex-
cellentissime honorate, et laude præclara
universis præferte, *Dominum Deum no-*
strum, qui solus est verus Deus, dicentes
illud Danielis : Oculos meos ad cœlum Dan. iv, 31. 34.
levo, et Altissimo benedico, et viventem
in sempiternum glorifico, et regem cœli
laudo atque magnifico. *Et adorate scabel-*
lum pedum ejus, id est humanam naturam
Christi, in qua divinitas Verbi stetit quasi
supra scabellum. Hæc humanitas, in quan-
tum est unita Deo in unitate personæ,
adoratur adoratione latriæ, non per se,
neque seorsum ; sed dum Christus Deus et
homo adoratur, adoratur et ejus huma-
nitas.

Pensandum vero circa præsentem mate-
riam, quæ multis facit difficultatem, du-
bitationemque anxiam, quod secundum
B. Thomam in tertia parte, quæstione 25,
duo considerari possunt in eo qui honora-
tur, videlicet ipsum totum subsistens, et
ea quæ in ipso sunt. Honor autem non im-
penditur proprie et per se, nisi toti subsi-
stenti. Si enim pars alicujus honoretur, vi-
delicet manus aut pes, hoc non est propter
se, sed in quantum est aliquid totius : sic-
que totum honoratur in parte. Causa au-
tem honoris, est excellentia honorati :
quoniam honor est exhibitio reverentiæ,
alteri impensa in signum seu testimonium
perfectionis sive virtutis. Dum ergo in uno
supposito sunt plures excellentiæ, scilicet
prælatio, sapientia, sanctitas vitæ, erunt
plures atque distinctæ honorationes unius,
secundum ordinem ad causas honorationis,
secundum quod causæ plures sunt et dis-
tinctæ ; sed ex parte personæ quæ hono-
ratur, erit honoratio una. Denique adoratio
in sacra Scriptura non semper accipitur
prout est actus latriæ, scilicet pro cultu
soli vero Deo impendendo, sed vicissim su-
mitur pro quacumque excellenti venerati-
one alterius. Unde scriptum est : Surrexit III Reg. ii, 19.
rex Salomon in occursum matris suæ, ado-
ravitque eam. Et eodem libro legitur Beth- Ibid. i, 16.
sabee capite inclinato David regem ado-
rasse. Similiter in libro Josue scriptum
est, quemadmodum Josue angelum ado- Josue v, 15.
ravit.

Quum igitur quæritur, an una atque eadem adoratione sit adoranda humanitas ac divinitas Christi, dicendum quod imo, secundum comparationem seu ordinem ad totum subsistens, quoniam una est adoratio qua totus Christus adoratur propter unitatem personæ. Sed dici possunt plures adorationes, sumendo adorationem communiter secundum diversas causas honorationis, propter quas Christus adoratur. Nam propter sapientiam increatam, adoratur adoratione latriæ proprie sumpta; propter sapientiam vero et sanctitatem et gratiam suam creatam, adoratur adoratione communiter sumpta, quæ dicitur adoratio duliæ, vel potius hyperduliæ, id est excellenti honoratione duliæ. Sicut enim latria est virtus quæ Deo cultum cærimoniamque impendit; sic dulia dicitur virtus quæ creaturis excellentibus debitum affert honorem.

Quum insuper quæritur, an adoratio latriæ sit impendenda humanitati Christi, respondendum, sicut nunc tactum est, quod adoratio proprie non competit nisi toti subsistenti seu supposito: idcirco humanitas Christi non dicitur proprie aut directe adoranda seorsum vel per se, sed tamen eo modo quo potest adorari. Dicendum quod adoratio humanitatis Christi dupliciter intelligi potest. Primo, ut adoratio ejus intelligatur esse illius, cujus est ipsa, scilicet Verbi: et ita debetur humanitati Christi adoratio latriæ. Sic namque adorare Christi humanitatem, aliud non est nisi adorare Verbum incarnatum; quemadmodum adorare purpuram regis, est adorare regem purpuratum. Secundo, intelligi potest adoratio humanitatis Christi, ita ut sit ejus secundum se, scilicet ut impendatur ei ratione sui, seu propter plenitudinem gratiæ suæ: sicque non debetur neque impenditur ei adoratio latriæ, sed veneratio duliæ.

Christus itaque duplici honoratione adoratur, utpote adoratione latriæ, propter naturam divinam et increatam, et adoratione duliæ, propter naturam humanam.

A Loquendo ergo de adoratione proprie dicta, nulli debetur proprie et per se, nisi increato supposito. Unde Damascenus tertio libro dicit: Adoratur autem caro Christi in Verbo Dei incarnato, non propter se ipsam, sed propter unitum, secundum hypostasim, Verbum. Cujus simile ponit de purpura regis, quæ honore soli regi debito honoratur, non secundum vel propter se, sed prout est indumentum regis: et sicut rex purpuratus regio veneratur honore, rex quidem proprie et per se, purpura ve- B ro, prout est aliquid regi conjunctum; sic Verbum incarnatum adoratur adoratione latriæ propter se proprie et directe, caro vero seu humanitas ejus, prout est aliquid sibi unitum.

6 *Moyses et Aaron in sacerdotibus ejus,* 6
id est, de numero sacerdotum Dei fuerunt
in veteri Testamento. Aaron namque pontifex erat et summus sacerdos, preces et
hostias populi Domino offerens. Moyses
vero consecrando seu ordinando Aaron in *Lev.* VIII.
pontificem, et filios ejus in sacerdotes,
C prout in Levitico legitur, functus est officio sacerdotis. *Et Samuel inter eos qui invocant nomen ejus,* id est, de numero
fuit eorum qui Deum intime oraverunt
in veteri Testamento. Nam et pro adversariis suis precatus est, dicens: Absit a me I *Reg.* XII,
hoc peccatum in Domino, quominus cessem orare pro vobis. 23.
(7) *Invocabant Dominum* Moyses, Aaron et Samuel pro populi
ignorantia, *et ipse* Dominus *exaudiebat*
eos: quod patet de Moyse et Aaron in li- *Exod.*
bris Exodi et Numerorum, ac alibi. De Sa- XXXII, 11-14; XXXIII, 11 *et*
D muele etiam scriptum est hoc primo Re- *seq.; Num.*
gum. *In columna nubis,* id est in nube XVI, 48; XXI, 7-9.
per modum columnæ apparente, *loqueba-* I *Reg.* XII,
tur ad eos Dominus, non in propria perso- 17, 18. 7
na, sed per angelum ministrantem. De quo
Dominus Moysi dixit: Ecce ego mitto an- *Exod.* XXIII,
gelum meum, qui præcedat te. Quod autem 20.
locutus sit hoc modo Dominus Moysi et
Aaron in columna nubis, legitur in Exo- *Ibid.* XXXIII,
do; sed de Samuele non legitur hoc in 9.
Scriptura canonica manifeste, nisi in psalmo præsenti, propter quod certum est sic

esse. Verumtamen primo Regum manifeste A describitur, qualiter Dominus orante Samuele dedit voces et pluvias, quæ sine nube non erant. (1 *Reg.* xii, 17, 18.) Et forte tunc Dominus loquebatur Samueli in columna nubis, quamvis alii locutionem illam non audierunt : sicut nec ceteri audierunt (ut aliqui asserunt) vocem Patris dicentis de Christo, Hic est Filius meus dilectus : (*Matth.* iii, 17.) quam tamen audivit Joannes Baptista, Christo baptizato atque orante, ut dicit Lucas. (*Luc.* iii, 21, 22.)

8 8 *Domine Deus noster*, Trinitas adoranda et superbenedicta, *tu exaudiebas eos* in justis eorum petitionibus. *Deus, tu propitius fuisti eis*, id est, pie ipsis indulsisti tam propria quam aliorum peccata : quod maxime patet in Aaron, qui graviter nimis peccavit in formatione vituli aurei et murmuratione contra Moysen ; (*Exod.* xxxii, 2-6 ; *Num.* xii, 1, 2.) *et ulciscens*, id est paterne in præsenti vita castigans, *in omnes adinventiones eorum*, id est in omnia peccata ipsorum : quæ non processerunt ex inspiratione divina, sed ex adinventione humana. Hæc namque eorum peccata Deus in hoc mundo clementer ac C temporaliter ultus est, ne in futuro sæculo gravius punirentur. Unde propter incredulitatem, qua ad aquas Contradictionis Moyses et Aaron Deo increduli erant, prohibiti sunt ingredi terram promissionis. (*Num.* xx, 12.) Constat ergo quod Dominus nonnunquam permittat sanctos suos ex humana infirmitate cadere : tuncque clementer adhibet temporalis pœnæ remedium, quatenus tam ex propria culpa, quam ex divina vindicta suam fragilitatem advertant, et humiliores cautioresque resurgant. Quem vero Deus D odit, hujus adinventiones non ulciscitur complete vel semper in sæculo isto, sed futuro : interdum tamen ulciscitur eas in præsenti per inchoationem, ut patet in reprobis quorum pœna nunc incipit, et in inferno sine fine perdurat.

9 9 *Exaltate* cum reverentia mentis, cum præconio oris, cum obsequio operis, *Dominum Deum nostrum*, Christum Dei Filium, qui est verus Deus ac vita æterna ; *et adorate* eum *in monte sancto ejus*, id est in Ecclesia militanti, in Christo monte summo fundata ; et non solum in monte Sion, qui erat in Jerusalem, aut in monte sito juxta Sichar, de quibus ait Salvator mulieri Samaritanæ : Crede mihi, quia veniet hora, quando neque in monte hoc, neque in Jerusalem adorabitis Patrem. (*Joann.* iv, 21.) *Quoniam sanctus Dominus Deus noster*. Ipse enim est substantialiter sanctus, et sanctitas pura, separata et infinita. Ipse quoque est prima origo, mensura et causa omnis B sanctitatis, virtutis atque munditiæ. Propter quod Pater noster cœlestis, volens nos esse sibi consimiles, quatenus vere ac digne ejus adoptivi filii nominemur, ait : Nolite contaminare animas vestras. Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. (*Lev.* xi, 43, 44.) Maculatos autem, immundos, seu vitiosos abominatur, odit et damnat, quemadmodum Josue dicit : Deus sanctus et fortis æmulator est, nec ignoscet sceleribus vestris. (*Josue* xxiv, 19.) Sed et Christus Deum Patrem, sanctum appellat, suosque fideles ab eo sanctificari precatur, dicens in Evangelio : Pater sancte, sanctifica eos in veritate. (*Joann.* xvii, 11, 17.) Agamus ergo propter quod Christus venit ad nos. Juravit namque daturum se nobis, ut serviamus illi in sanctitate et justitia omnibus diebus nostris. (*Luc.* i, 73-75.)

Ecce psalmum præsentem laudibus Dei suavem, beneficia Christi recolentem, nosque ad Dei venerationem repetitis vicibus exhortantem, decet nos non sine jucunditate interna, devotioneque præcipua decantare, et Deum non solum verbis, sed humili quoque ac diligenti obsequio exaltare.

PRECATIO.

Excelsus super omnes populos Deus, famulis tuis esto propitius ; da nobis, quæsumus, custodire testimonia et sancta quæ dedisti nobis præcepta : ut ea in finem usque observantes devote, mercedem a te in beata sortiamur æternitate.

ARTICULUS LXXVIII

ELUCIDATIO PSALMI NONAGESIMI NONI : JUBILATE DOMINO, OMNIS TERRA.

1 Psalmi nunc declarandi titulus est : *Psalmus in confessione :* id est, psalmus iste agit de confessione divinæ laudationis, de confessione quoque propriæ accusationis. Principaliter tamen tractat de confessione laudis divinæ, quia intendit nos inflammare atque inducere ad laudandum, regratiandum, ac benedicendum Deo creatori nostro.

2 * alias *Deo* Dicit ergo : 1 *Jubilate Domino** : id est, tam exuberanter ineffabiliterque gaudete, ac hymnum dicite Deo, ut sanctæ B devotionis lætitia contineri compescique nequeat, quin foras per sensibilia signa erumpat, nec tamen integre exprimi possit. Sic Jubilate Domino, *omnis terra,* id est, o universi incolæ terræ. Tam copiose decet nos Domino jubilare, quoniam sicut ejus majestas nostram parvitatem infinite excedit, sic nostra jucunditas de Deo concepta, propriam infirmitatem et elocutionem transcendere debet. Debemus autem Domino jubilare : Primo et summe, propter propriam bonitatem ac beatitudinem C ejus, cui decet nos ineffabiliter congaudere, si tamen diligimus eum, sicut et Christus ait Apostolis : Si diligeretis me, gauderetis utique, quia ad Patrem vado, id est, meæ exsultationi et glorificationi congratularemini. (*Joann.* XIV, 28.) Secundo, propter multiplicia beneficia Dei nobis exhibita, scilicet propter dona naturæ ac munera gratiæ. Dedit enim nobis esse, vivere, sentire, intelligere, corpus et animam, vires ac membra, multiformia quoque dona gratiæ atque misericordiæ suæ immensæ. Tertio, propter D maxima bona nobis promissa, in cœlestibusque parata.

A Hinc ergo, o homines cuncti, *servite Domino in lætitia,* id est prompte atque hilariter, non tamen dissolute ac irreverenter, sed in lætitia timori conjuncta, sicut superius dictum est, Servite Domino in timore, et exsultate ei cum tremore. (*Ps.* II, 11.) Quid autem est, Domino in lætitia deservire, nisi divinis præceptis ex vera et fervida caritate parere ? Nulla quippe forma tam facile, prompte et delectabiliter operatur, ut caritas; habetque caritas fervida in omni sua operatione annexam cordialem lætitiam. Non enim gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati, secundum Apostolum. (I *Cor.* XIII, 6.) Debemus itaque Domino in lætitia ministrare, quia non complacet ei famulatus coactus. Propter quod dicit Apostolus : Non dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis et dilectionis et sobrietatis. (II *Tim.* I, 7.) Ad Colossenses quoque : Quodcumque, inquit, facitis, ex animo operamini. (*Coloss.* III, 23.) Quanto autem Deo ex promptiori ac hilariori affectu servimus, tanto pleniorem ab eodem mercedem sortiemur, videlicet ampliorem gratiam in præsenti, gloriamque majorem in cœlo.

2 *Introite* in templum Domini *in conspectu ejus :* quia supra templum Domini aperti sunt oculi misericordiæ ejus, quemadmodum Salomon oravit : Audi, Domine, hymnum et orationem servi tui, ut sint oculi tui aperti super domum istam die ac nocte. (III *Reg.* VIII, 28, 29.) Quamvis autem hoc de templo materiali accipi possit, quod est domus orationis, in quam adspicit Deus; (*Is.* LVI, 7.) in qua etiam domo homines adspiciuntur a Deo, id est, per approbationem cognoscuntur ab eo et misericorditer attenduntur : aptius tamen accipitur de templo immateriali, quod est anima rationalis, quæ est cubiculum, tha-

lamus, thronus, sedes, domus ac templum A sui Creatoris ac Salvatoris. Debemus ergo
Is. XLVI, 8 introire in animam nostram, id est redire ad cor, et considerare divina, atque discutere nostra interiora, *in conspectu ejus,* id est coram Deo, cogitando præsentiam Dei, et coram eo statuendo nos ipsos, dicentes
Gen. XXXI, 50. illud Genesis : Testis est Deus, qui præsens respicit. Sic autem introite *in exsultatione :* id est, introeundo confiteamini Deo ejus præconia et vestra facinora, quatenus in contemplatione divinæ bonitatis lætemini, in consideratione autem vestræ B pravitatis tristemini, ut contristando consolari mereamini consolatione æterna.

3 (3) *Scitote,* non solum per fidem, sed etiam per naturalem rationem et gustum seu experientiam, *quoniam,* id est quod, *Dominus* universorum *ipse est Deus,* creator, gubernatorque vester ; *ipse fecit nos* per creationem, refecit etiam nos per suam incarnationem ac gratiæ infusionem, *et non ipsi nos.* Quod autem Deus creando omnia fecit, omnia protestantur et clamant,
Ibid. I. ordo rerum ostendit, ratio dictat, Scriptura C affirmat, philosophi cognoverunt, theologi prædicant. Videmus namque ordinem decentissimum esse in speciebus universi, quoniam una natura est posterior, compositior, vilior, ac dependentior alia. Oportet ergo venire ad unam naturam simpliciter primam, maxime simplicem, summe dignissimam, penitusque independentem, seu nullius egentem : et ista est Deus. Primum autem atque dignissimum in omni genere rerum, est causa posteriorum in genere suo : quemadmodum primum calidum est D causa caloris in aliis ; et primum lucidum, scilicet sol, est causa claritatis in omnibus aliis. Deus ergo, qui est primum ens, summe perfectum, simplex ac independens, est causa omnis entitatis, veritatis ac perfectionis in ceteris omnibus. Quod etiam Aristoteles secundo Primæ philosophiæ demonstrat. Propter quod alibi dicit : Ab hoc ente, omnibus communicatum est esse et vivere, his quidem clarius, his autem obscurius.

Quemadmodum itaque omne quod habemus et sumus, a Deo recepimus, ita nos ipsos et omnia interiora exterioraque nostra Deo offerre, et in Dei laudem ac servitutem expendere obligamur. Ideo subditur : (4) *Populus ejus et oves pascuæ ejus,* id est, o universi fideles, quos possidet Deus per fidem et gratiam, qui estis oves pascuæ ejus, id est, qui sacramentis ejus reficimini, et mente et corpore donis Dei
sustentamini atque alimini ; *introite,* non 4
tam corporis gressu, quam mentis profectu, *portas ejus,* id est virtutes seu opera virtuosa, quibus ad regnum cœleste pertingitur, *in confessione* peccatorum vestrorum. Oportet enim confessionem propriæ culpæ præcedere cetera opera virtuosa. Per confessionem namque culpa deletur, gratia datur, et homo idoneus laudator efficitur. Unde de non confitentibus Dominus per Isaiam ait : Quum extenderitis manus *Is.* I, 15. vestras, avertam oculos meos : manus enim vestræ sanguine plenæ sunt. Introite quoque *atria ejus,* id est latitudinem caritatis, implentes illud beatissimi principis Apostolorum : Ante omnia mutuam in vo- I *Petr.* IV, 8. bismetipsis caritatem continuam habentes, quoniam caritas operit multitudinem peccatorum. Unde et Paulus : Ambulate, in- *Ephes.* V, 2. quit, in dilectione, sicut et Christus dilexit nos. Nam plenitudo legis est dilectio ; et *Rom.* XIII, 10, 8. qui diligit proximum, legem implevit. Vel : Introite atria ejus, id est, per contemplationem et spem intrate amplitudinem cœlestis palatii, et oculis fidei circumspicite plateas regni cœlorum, ac ordines Beatorum, habentes conversationem in cœlo. *Philipp.* III, 20. Denique potest hic versus intelligi de materialibus portis atriisque ecclesiæ ex lapidibus fabricatæ : ita quod admonemur visitare ac ingredi ecclesiam Dei, ubi divina aguntur, Missæ celebrantur, prædicatio verbi cœlestis auditur. *In hymnis,* id est spiritualibus laudibus, *confitemini illi,* id est, Deum laudate : sicut in Apocalypsi admonetur : Laudem dicite Deo, omnes *Apoc.* XIX, 5. servi ejus, et qui timetis eum pusilli et magni.

(5) *Laudate nomen ejus,* mente devota, A
5 collecta, et amorosa, *quoniam suavis est*
Dominus. Est enim Deus benedictus et
sanctus, essentialiter dulcis ; et ejus infi-
nita essentia aliud nihil est, nisi dulcedo
prorsus immensa, a cujus odore, suavitate
ac amœnitate in infinitum occumbit om-
nis dulcedo creata. Hanc tamen dulcedi-
nem Dei aliqualiter gustare meretur, qui
in continuis laudibus ejus diligenter per-
sistit, dicens ac implens quod dictum est
Ps. xxxiii, 2. supra : Benedicam Dominum in omni tem-
pore ; semper laus ejus in ore meo. Et Ec- B
Eccli. li, 1, 15. clesiasticus : Confitebor (inquit) tibi, Domi-
ne Rex, et collaudabo te Deum salvatorem
meum. Laudabo nomen tuum assidue. *In*
æternum misericordia ejus. Misericordia
enim Dei est ipsemet Deus misericors : et
ita æterna est, sicut et Deus. Vel, In æter-
num misericordia ejus, id est, effectus
pietatis divinæ æternaliter permanebit in
Rom. ix, 23. electis, qui sunt vasa misericordiæ. *Et*
usque in generationem et generationem, id
est per omnes generationes et sine fine,
permanet *veritas ejus,* id est veritas sacræ C
Scripturæ : quemadmodum Christus testa-
Luc. xxi, 33. tur, Cœlum et terra transibunt, verba au-
tem mea non transibunt. Propter quod
Is. xl, 8. etiam in Isaia habetur : Verbum Dei nostri
stabit in æternum. Vel veritas Dei, intelli-
gi potest ipsemet Deus verax, seu vera im-
pletio promissionum ipsius : quæ nunquam
cessabit, quoniam ibunt reprobi in ignem *Matth.* xxv, 46.
æternum, electi vero in vitam æternam.

Ecce psalmum dulcifluum, angelica jucunditate repletum, Dei præconiis redolentem audivimus : quem debemus in persona Ecclesiæ cum ingenti attentione proferre, ejusque exhortationibus efficaciter obedire, Domino jubilando, ei hilariter serviendo, ejusque præsentiam jugiter cogitando, ipsumque esse Deum nostrum fide ac opere profitendo, nec unquam ab ejus præconio segniter discedendo. Quod facere nullo modo poterimus, nisi quotidie gravia vitia integerrimo corde abhorreamus, venialia quoque diligenter pro posse vitemus, corrigamus, ac deploremus, confitendo frequenter et emendando ferventer, pensantes illud Salomonis : Qui abscondit scelera *Prov.* xxviii, 13.
sua, non dirigetur ; qui autem confessus fuerit et reliquerit ea, misericordiam consequetur. Hæc requiruntur ad actus ad quos invitamur in psalmo præsenti, quoniam actus isti omnino deiformes sunt, cœlestes atque angelici, saluberrimi et incomparabilis meriti.

PRECATIO.

Æterna cœli gloria, Deus, fac nos portas tuas in confessione, et atria tua in hymnis introire : ut confitentes majestati tuæ, coronam vitæ quam repromisisti te diligentibus, te donante, accipiamus.

ARTICULUS LXXIX

EXPOSITIO PSALMI CENTESIMI : MISERICORDIAM ET JUDICIUM CANTABO TIBI, DOMINE.

Titulus psalmi novissimi hujus quin- D
1 quagenæ secundæ, talis est : *Psalmus David.* Est enim hic psalmus David prophetæ tanquam auctoris, sed Christo cantatur tanquam largitori omnium perfectionum, virtutum seu gratiarum, de quibus tractat hic psalmus. Convenit vero cuilibet homini virtuoso, cujus vita aliis in exemplum proponi potest. Fatetur enim in hoc psalmo vir perfectus suas virtutes, non præsumptuose aut ad gloriam propriam, sed ad Dei honorem et proximorum ædificationem : quemadmodum Job, Tobias, Jeremias, et alii multi Sanctorum diligenter

describunt bona propria. Quod etiam Paulus in suis epistolis sæpius agit, in tantum ut dicat aliquoties : [II Cor. xii, 11.] Factus sum insipiens, vos me coegistis, id est, caritas qua vestram salutem desidero, compulit me laudare me ipsum : quod insipientiæ simile est, et divinæ Scripturæ videtur contrarium, quoniam Salomon dicit : [Prov. xxvii, 2.] Laudet te alienus, et non os tuum; extraneus, et non labia tua. Sed hoc ideo dictum est, ne quis laudet se ipsum sine ratione legitima, aut ex gloria vana. Non autem prohibemur per hoc, ad gloriam Creatoris, ædificationemque auditoris, et maxime subditorum, proprias enarrare virtutes, præcipue quoniam Christus in Evangelio : [Matth. v, 16.] Sic luceat, inquit, lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est. Unde et Petrus ait : [I Petr. ii, 12.] Conversationem vestram inter gentes habentes bonam, ut in eo quod detrectant de vobis, tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis. Et Paulus dilecto discipulo ait : [I Tim. iv, 15.] Profectus tuus manifestus sit omnibus.

LOQUENS ergo David in persona Ecclesiæ, seu cujuslibet viri perfecti, sic orsus est : (1) *Misericordiam et judicium cantabo tibi, Domine :* id est, pietatem et æquitatem tibi, o Deus, cum laude jucunda adscribam, id est, non solum laudabo te tanquam misericordem, misericorditer indulgentem, miserationesque maximas peccatoribus facientem, sed etiam tanquam justum, justa judicia diligentem ac facientem, [Prov. xix, 5] terribiliter ulciscentem, et nil mali impunitum, imo nil penitus indiscussum, injudicatum, impræmiatumque derelinquentem. Nunc enim frequenter prædicatum est, [Ps. xxiv, 10.] quomodo universæ viæ Domini sint misericordia et veritas, intelligendo per veritatem justitiam seu judicium. Cantamus autem Domino judicium multiplex : videlicet particulare, quod singulis, dum moriuntur, facit seorsum; et universale, quod in fine mundi facturus est. Cantamus ejus judicium discretionis, quod agit in nobis quotidie, electos a reprobis in vita hac dividens gratia, voto et merito; judicium quoque retributionis finalis, quod erit in fine sæculi, quando separabuntur [Matth. xiii, 49.] boni a malis loco et præmio. — Vel sic : *Misericordiam* in prosperis, *et judicium* in adversis, *cantabo tibi,* id est ad laudem tuam, o *Domine,* ita quod quidquid boni seu consolationis tuæ mihi acciderit, et quidquid meriti in me fuerit, totum tibi attribuam, et tuæ misericordissimæ bonitati adscribam. Porro quidquid adversitatis, imperfectionis aut culpæ contigerit, hoc meis peccatis et tuo justo judicio deputabo, cantans tibi illud Danielis : [Dan. iii, 27-31.] Justus es, Domine, in omnibus quæ fecisti nobis, et universa opera tua vera ; et omnia quæ fecisti nobis, in vero judicio fecisti, quia peccavimus tibi, et mandatis tuis non obedivimus.

Sicut ergo Deus singulariter præcipit nobis misericordiam, quantum ad proximos, et judicium, quantum ad nos ipsos (secundum illud Zachariæ : [Zach. vii, 9.] Judicium verum judicate, et misericordiam et miserationes facite, unusquisque cum fratre suo; et Michææ : [Mich. vi, 8.] Indicabo tibi, o homo, quid sit bonum, aut quid Dominus requirat a te : utique facere judicium, et diligere misericordiam); sic Deus in omni opere suo misericordiam judiciumque commiscet. Propter quod hæc duo sibi specialiter decantantur, ne vel judicium Dei nos desperare compellat, vel misericordia intimoratos efficiat ; sed utrumque horum pensando, timendo speremus, et sperando timeamus, atque sollicite ambulemus cum [Ibidem.] Deo nostro, cum metu et timore ac tremore [Philipp. ii, 12.] nostram operantes salutem, juxta admonitionem divini Apostoli.

2 (2) *Psallam,* spiritualia cantica proferendo, *et intelligam,* id est, intus legam, seu intente advertam quæ psallo, ne sim vagus et mente inanis, sed impleam illud Apostoli : [I Cor. xiv, 15.] Psallam spiritu, psallam et mente. Unde supra dictum est, [Ps. xlvi, 8.] Psallite sapienter. Sic autem psallam et intelligam *in via*

immaculata, id est cum intentione sincera, in desiderio puro, in observatione legis divinæ, quatenus vita voci concordet. Hæ namque sunt viæ immaculatæ, quibus ad Deum anima tendit : de quibus
Prov. III, 17. legitur in Proverbiis, Viæ ejus viæ pulchræ, et omnes semitæ ejus pacificæ. In via vero sancti desiderii, quo sitivit anima mea ad te, dixi, tuam præsentiam vehementer optando : *Quando venies ad me?* id est, utinam cito venias, quotidie quidem per gratiæ accumulationem, et in brevi tollendo me de isto exsilio ad patriam :
Philipp. I, 23. cupio enim dissolvi et esse tecum, quia hoc multo melius.

Consequenter prosequitur in speciali, qualiter in via immaculata psallebat, dicendo : (3) *Perambulabam,* id est, in hac valle lacrimarum conversabar *in innocen-*
Tob. IV, 16. *tia cordis mei,* ita quod non feci alteri quod mihi nollem fieri, sed in simplicitate ac puritate conscientiæ vixi : quemadmo-
II Cor. VII, 2; I Thess. II, 5. dum ait Apostolus, Neminem læsimus, neminem corrupimus, neque aliquando in sermone adulationis fuimus; *in medio domus meæ,* id est in medio Ecclesiæ seu fratrum meorum, nullum malo exemplo
3 intoxicando. (4) *Non proponebam ante oculos meos* corporales seu interiores *rem injustam,* id est quidquam illicitum, ut appe-
Job XXXI, 1. terem : sicut in Job habetur, Pepigi fœdus cum oculis meis, ne cogitarem quidem de
Ezech. XX, 7. virgine. Unde iterum scriptum est : Unusquisque offensiones oculorum suorum abjiciat, dicit Dominus. Maxime enim nocet oculus incustoditus, sicut in Ecclesiastico
Eccli. XXXI, 15. dicitur : Oculo quid nequius creatum est? Semper ergo oculum cordis et corporis refrenemus, si corde puro Domino complacere optamus. Si hoc modo David oculos
II Reg. XI. suos custodisset, in adulterium homicidiumque lapsus non fuisset. *Facientes prævaricationes,* id est divina mandata transgredientes, *odivi,* in quantum hujusmodi sunt : dilexi tamen eos secundum quod homines sunt et gratiæ atque salutis capaces, quia eorum conversionem desidero,
Matth. V, 44. quoniam pro inimicis et impiis orare præcipior. Et in hoc ostendit se divinæ voluntati conformem, quoniam, sicut Sapiens dicit, Odio sunt Deo impius et impietas Sap. XIV, 9.
ejus. Et de impiis apud Jeremiam Dominus ait : Non est anima mea ad populum Jer. XV, 1.
istum.

(5) *Non adhæsit mihi cor pravum,* id 4
est, affectio cordis mala mihi non placuit. Multum quippe pœnales sunt homini justo affectus et actus hominis pravi, quemadmodum Petrus testatur de Lot : Adspectu II Petr. II, 8.
et auditu justus erat, habitans inter eos qui de die in diem animam justam iniquis operibus cruciabant. Verumtamen in tali eventu seu casu servanda est patientia, et immoderata ac impetuosa displicentia removenda, atque pia compassio impendenda, prout docet Apostolus : Fratres, et si Galat. VI, 1.
præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis. Et rursus : Alter, inquit, alterius onera portate. *De-* Ibid. 2.
clinantem a me malignum, id est igne vitiorum accensum, a mea recta voluntate aversum, et mihi in vita dissimilem, *non cognoscebam* per approbationem, quoniam mihi non placuerunt opera ejus. Et in hoc Deo se ipsum conformat, qui impiis dicet in die judicii : Nescio vos. De quibus etiam Luc. XIII, 25.
alibi ait : Non est mihi voluntas in vobis. Malach. I, 10.

(6) *Detrahentem secreto proximo suo,*
5 ejus famam denigrando coram me, seu me sciente, *hunc persequebar* affligendo, increpando seu fugiendo. Est enim detractionis vitium grave nimis, et gravius furto, quod tamen ex suo genere est mortale. Unde scriptum est : Si mordeat serpens in Eccle. X, 11.
occulto, nihil eo minus habet qui occulte detrahit. Detractorem igitur persequi debet verus diligensque prælatus, et quilibet nostrum eum arguere debet, si est spes de emendatione ipsius ; si vero correctionem verborum non recipit, debet ei ostendere vultum tristem, vel omnino faciem ab eo avertere, seu aliquid boni proponere, quatenus sic erubescat et emendetur. Hinc enim Salomon dicit : Per tristitiam Ibid. VII, 4.
vultus, corrigitur animus delinquentis. Et

Eccli. xxviii, 28. alibi habetur : Sepi aures tuas spinis, et
noli audire linguam nequam. Hic itaque
persecutor detractoris, bonus ac pius est,
non crudelis ; et quicumque cupit vere
proficere, debet in primis vitium detra-
ctionis penitus abhorrere et funditus ex-
I Joann. iv, 1. stirpare, nec omni spiritui credere, seu de
facili assensum præbere omni narrationi
aliorum, præcipue imperfectorum. Maxime
namque animam inquietat, mentisque sta-
bilitatem ac gravitatem tollit ac impedit,
quam cito omnia credere, obloquentiumque
sermonibus leviter adhærere cœperit. Hinc
etenim frequentes discordiæ et injusta odia
generantur, ita ut interdum de amicissi-
mis fiant inimici, dum unanimes quidem,
sed nimium credulas animas maliloqua
lingua disjungit. Magna vero quies est ani-
mæ, et ingens gravitas morum, non teme-
re neque facile de aliquo quidquam sini-
strum velle recipere aut audire. Et ista
valde pensanda sunt innocentibus atque
simplicibus, quia facilius totum credunt,
putantes alios tales, quales sunt ipsi. Pro-
Prov. xiv, 15. pter quod Salomon : Innocens, inquit, cre-
dit omni verbo.

(7) *Superbo oculo et insatiabili corde,* id
est avaro qui non impletur pecunia, *cum
hoc non edebam* cum interiori consensu.
Et ad litteram, si fieri potest sine dispen-
dio, vitandi sunt in mensa superbi atque
Eccli. ix, 22. avari, juxta illud : Viri justi sint tibi con-
II Thess. iii, 14. vivæ. Et Apostolus dicit : Si quis non obe-
dierit verbo per epistolam, hunc notate, et
ne commisceamini cum illo, ut confunda-
I Cor. v, 11. tur. Alibi quoque : Cum hujusmodi, in-
quit, nec cibum sumere. Propter correcti-
onem tamen et informationem seu aliam
rationabilem causam, possumus cum tali-
bus manducare, præsertim quum Christus
Luc. vii, 34, 36. cum publicanis et peccatoribus comedisse
legatur, quatenus eos converteret.

6 8 *Oculi mei* interiores et etiam exterio-
res, *ad fideles terræ,* id est ad homines
Deo fideliter servientes, *ut sedeant mecum*
in consiliis, mensis atque judiciis, quia ad
tales affectuose respicio, eisque communi-
care desidero. *Ambulans in via immacu-*
A *lata,* id est sine labe peccati conversans,
et Deo in puritate cordis deserviens, *hic
mihi ministrabat.* Tales namque esse de-
cet ministros prælatorum ac principum ;
præcipue autem decet religiosos habere
devotos servos, non sæculares, leves, va-
nos, in vestitu curiosos, et opere incon-
stantes. (9) *Non habitabit in medio domus* 7
meæ qui facit superbiam : id est, superbis
non cohabitabo, ne cum perverso perver- Ps. xvii, 27.
tar ; et si corpore ei cohabito, mente ta-
men longe distabo ab eo, quoniam scri-
B ptum est : Qui tetigerit picem, inquinabitur Eccli. xiii, 1.
ab ea ; et qui communicaverit superbo,
induet superbiam. Unde Sapientia asserit :
Arrogantiam et superbiam et viam pra- Prov. viii, 13.
vam et os bilingue detestor. *Qui loquitur
iniqua, non direxit in conspectu oculorum
meorum :* id est, meo judicio non fecit be-
ne, nec ambulavit ad Deum directe ; imo
reprobo eum.

(10) *In matutino,* id est tam cito ut com- 8
mode justeque potui, *interficiebam* gladio
materiali vel spirituali *omnes peccatores*
C *terræ,* hoc est omnes graviter criminosos,
causas morte dignas habentes, *ut disper-
derem de civitate Domini,* id est de Eccle-
sia seu congregatione justorum, *omnes ope-
rantes iniquitatem* tam gravem, ut dictum
est. Debent namque principes sæculares
gladio materiali, prælati autem gladio spi-
rituali, iniquos occidere, seu intus mor-
tuos declarare, ut mundent Ecclesiam a
commixtione pravorum, secundum Decre- 24, q. 1. Audivimus.
ta. — Vel : *In matutino,* id est in exordio
tentationis, *interficiebam,* id est, cadere
D atque deficere feci, per orationem devo-
tam et adjutorium gratiæ Christi, *omnes
peccatores terræ,* id est diabolos me ten-
tantes, et terrenas concupiscentias mihi
suggerentes ; *ut disperderem de civitate
Domini,* id est de consensu animæ meæ,
quæ est civitas Dei, *omnes operantes ini-
quitatem,* id est omnia diabolica tenta-
menta, me ad opera mala inducere quæ-
rentia.

Quomodo autem hic psalmus Christo
conveniat, certum ac facile est. Ipse enim

ut perfectissimus cantavit Deo Patri ac toti Trinitati misericordiam et judicium, quia in toto Evangelio docet Deum pium esse ac justum. Psallebat quoque et intelligebat in via immaculata, id est in tota sua conversatione sanctissima : Quando venies ad me? id est, quando, o Deus Pater, veniam ad te? Optabat namque redire ad Patrem, quemadmodum testatur : O generatio incredula, quamdiu apud vos ero? (*Marc.* IX, 18.) Non adhæsit etiam Christo cor pravum, ut patet de Juda proditore. (*Joann.* XV, 1-8.) Cetera omnia plana sunt.

Porro, secundum doctores, tres sunt status christianæ religionis. Primus est incipientium, quorum est in luctu et actibus pœnitentiæ occupari : et huic appropriatur prima quinquagena Psalterii, quæ terminatur in psalmo pœnitentiali, videlicet, Miserere mei, Deus. (*Ps.* L.) Secundus est status proficientium, qui in spiritu ambulant, (*Galat.* V, 16.) quorum est in actu justitiæ exerceri, eundo de virtute in virtutem (*Ps.* LXXXIII, 8.) : et huic appropriatur hæc secunda quinquagena, quæ terminatur in psalmo præsenti, de rigore justitiæ pertractante. Tertius vero est status perfectorum, a vita activa ad contemplativam ascendentium, quorum est laudibus Dei jugiter inhærere : et huic appropriatur tertia quinquagena, quæ terminatur in laude divina.

Docetur denique unusquisque superior ex psalmo præsenti, ut habeat se devote ad Deum, juste ad proximum, immaculate ac sancte ad se ipsum. Imo singulis nobis conandum est, ut taliter conversemur in hoc mundo fallaci, ac fragili corpore, quod vita nostra aliis exemplaris reddatur, atque in propria persona, verba psalmi hujus a nobis cantentur ad gloriam Salvatoris, qui est super omnia Deus sublimis et benedictus. Amen.

PRECATIO.

Misericordia tua, Domine, interveniente, præsta nobis, quæsumus, cordi pravo non adhærere ; sed fac nos domus tuæ innocenter semper perambulare atria, quo tibi placentes, æternæ gloriæ tuæ nos digneris associare.

FINIS COMMENTARIORUM IN SECUNDAM QUINQUAGENAM PSALTERII

COMMENTARIA

IN TERTIAM QUINQUAGENAM

PSALTERII

PRÆFATIO

DEDIT David *confessionem Sancto et Excelso;* et *de omni corde suo laudavit Dominum, et dilexit Deum qui fecit illum.* Eccli. XLVII, 9, 10.

In verbis inductis commendatur gloriosus propheta et rex sanctus David de
tribus, videlicet : de confessione propriæ culpæ, quam sancto excelsoque Deo humi-
liter est confessus, Tibi, inquiens, soli peccavi, et malum coram te feci. Secundo, *Ps.* L, 6.
de intima confessione laudis divinæ : quia de omni corde suo, id est toto et integro
corde, cum omni alacritate ac promptitudine Dominum laudavit, sicut inferius ait :
Cantabo Domino in vita mea ; psallam Deo meo quamdiu sum. Tertio, de sancta di- *Ps.* CIII, 33.
lectione proprii Creatoris. In istis consistit universa spiritualis vitæ perfectio.

Quum enim non sit speciosa laus in ore peccatoris, prius confiteri oportet propria *Eccli.* XV,
mala, quoniam omnia in confessione lavantur. Unde Josue septimo scriptum est : 9.
Fili mi, da gloriam Deo, et confitere quid feceris. Mente autem per confessionem *Josue* VII,
purgata, factus est homo dignus atque idoneus Dominum laudare : quia confessio 19.
propriæ culpæ, disponit et aptum reddit hominem ad confessionem laudis divinæ,
in qua inflammatur mens pura divini amoris ardore in tantum, ut dicere possit
illud Jeremiæ : Factus est sermo Domini in corde meo, quasi ignis exæstuans, *Jer.* XX, 9.
claususque in ossibus meis ; et defeci, ferre non sustinens. Denique, sicut confessio
culpæ est actus humanus, quia non competit nisi homini ; sic Dominum laudare, est
actus angelicus, quoniam eis a principio suæ creationis inerat, incessabiliter inest,
et jugiter inerit. Deum autem diligere, est actus omnino divinus : nam Deo æternaliter,
perfecte infiniteque convenit. Confitendo itaque nostra peccata, ducimus vitam lauda-
bilem et humanam. Quemadmodum enim humanum est, ex infirmitate peccare ; sic
humanum, per confessionem resurgere. Deum autem laudando, ducimus vitam angeli-
cam et cœlestem ; sed Deum amando, deificamur, et deiformem vitam sortimur. Ad
cujus adeptionem omnia nostra exercitia ordinare debemus. Præcipue vero confert
ad eam acquirendam laus perennis seu psalmodia continua, juxta illud Isaiæ : Implebit *Is.* LVIII, 11,
Dominus splendoribus animam tuam, si glorificaveris eum. 13.

Quoniam igitur, Domino Salvatore auxiliante, utcumque expositæ sunt duæ quin-
quagenæ libri Psalmorum, incumbit nunc aggredi tertiam, secundum modum et
formam in exordio explicatos : videlicet, simpliciter procedendo, sine stili ornatu et
sensuum profunditate, atque ipsos psalmos, dum fieri potest et expedire videtur,
quadriformiter explanando, hoc est, litteraliter, allegorice, tropologice et anagogice,
quantum ille dare dignabitur, de quo scriptum habetur : Omnis sapientia a Domino *Eccli.* I, 1.
Deo est, et cum illo fuit semper et est ante ævum. Cujus misericordissimam illustra-
tionem affectuosissime invoco, per dilectionem, preces ac merita Advocatæ, Salvatricis
et Dominæ nostræ, Virginis sanctæ, dulcis Mariæ.

COMMENTARIA
IN TERTIAM QUINQUAGENAM
PSALTERII

ARTICULUS PRIMUS

EXPOSITIO IN PERSONA POENITENTIS, PSALMI CENTESIMI PRIMI : DOMINE, EXAUDI ORATIONEM MEAM.

1 Psalmi nunc declarandi titulus est : *Oratio pauperis, quum anxius fuerit, et in conspectu Domini effuderit precem suam :* id est, psalmus præsens est oratio hominis pœnitentis, quum anxiatur timore futuri judicii ac suppliciorum inferni ex recordatione peccatorum suorum, et in conspectu Domini effuderit precem suam, quatenus misericordiam consequatur, videlicet a præsentibus tribulationibus relevamen, peccatorum indulgentiam, innocentiæ restitutionem, et gloriam in futuro.

Loquens igitur sanctus Propheta in persona hominis, propriam infirmitatem, iniquitatem atque miseriam recognoscentis, ac spiritualem inopiam deploran-
2 tis, ait : (1) *Domine,* Deus omnipotens, simplex ac trinus, totaliter naturaliterque misericors, *exaudi,* id est, cognoscendo adimple, *orationem meam,* id est petitionem decentium peti a te ; *et clamor meus* mentalis, videlicet ardens affectio, desideriumque cœleste, seu clamor vocalis, qui est magni ac sancti desiderii nuntius, *ad te veniat,* id est, tibi acceptus sit, tibi complaceat, et attendatur ac impleatur a te, quemadmodum de quibusdam ait Scriptura : Clamor eorum in aures Domini Sabaoth introivit. Et tu ipse dicis : Clamor filiorum Israel venit ad me. Venit autem clamor noster ad Dominum, non loco, sed acceptatione.

Jacob. v, 4.
Exod. III, 9.

2 *Non avertas faciem tuam,* id est pietatis tuæ adspectum, *a me,* vili ac paupe- 3
re peccatore, sed pœnitente. Loquitur autem Propheta de Deo modo humano, quasi in Deo essent auris et facies, conversio ac aversio novæ sive recentes, secundum novitatem meritorum ac demeritorum nostrorum ; sed omnia hæc in Deo spiritualiter immutabiliterque consistunt. Facies enim Dei, est divini intellectus respectus ; auris Dei, est misericordia ejus subveniens. Aversio Dei, est detestatio mali ; conversio autem, approbatio boni. *In quacumque die tribulor,* id est, corde affligor propter peccata commissa, vel tentamenta seu aspera mundi ac dæmonum, *inclina ad me aurem tuam,* id est, misericordiam tuam applica mihi, pietatis tuæ effectum declarando in me, id est, consolando animam tristem, roborando corpus infirmum, mitigando seu auferendo tribulationes quas patior, prout

expedire noveris animæ meæ. 5 *In quacumque die,* imo quacumque hora aut momento diei seu noctis, *invocavero te,* ex intimo mentis affectu tuam bonitatem precando, *velociter,* id est sine mora, sicut indigeo, *exaudi me,* ostendendo mihi lucem atque præsentiam miserationum tuarum, quemadmodum dicit Scriptura homini
Is. LVIII, 9. justo : Invocabis, et Dominus exaudiet ; clamabis, et dicet, Ecce adsum.

Ecce quam sæpe repetit sensum eumdem sub aliis verbis. Est enim consuetudo Scripturæ (præsertim in his quæ pertinent ad affectum), frequenter eamdem sententiam alio sermone resumere. Quod valde salubre est. Quoties namque verba affectuosa reiterantur, toties interna affectio renovatur, augetur, perficitur : quoniam una bona affectio, ad aliam similem præparat mentem. Et in repetitione affectus accenditur appetitus : sicque oratio exaudibilior redditur, quia tanto amplius grata est Deo, quanto ex calidiore manat affectu. Propter quod expedit eidem sancto desiderio immorari in prece, ipsum multoties revolvendo, nec pigre aut frigide ab ipso cessando. Omnino enim cavere debemus, ne ab oratione segniter desistamus ; sed ferventer inchoandum ac consummandum est omne opus divinum, præcipue laudatio Dei atque oratio.

Demum ad exauditionem orationis tria requiruntur, secundum Augustinum : Primo, ut salubria petantur. Hoc enim est
Joann. XV, 16. petere in nomine Jesu seu Salvatoris, ea rogare quæ spectant ad veram salutem.
II *Cor.* XII, 7-9. Propter quod Paulus exauditus non est, petens sibi auferri stimulum carnis. Stimulus etenim ille ei, tanquam viro exer-
Rom. VIII, 28. citato ac strenuo militi, cooperabatur ad bonum, quoniam erat occasio meriti amplioris. Secundo, ut perseveranter oremus,
Luc. XVIII, 1. quemadmodum ait Salvator : Oportet semper orare, et non deficere ; et Apostolus,
Ephes. VI, 18. Orantes omni tempore in spiritu, et in ipso vigilantes in omni instantia et obsecratione. Tertio, ut pro nobis ipsis precemur. Non enim semper exaudimur pro

A aliis, propter incapacitatem eorum. Et sicut B. Thomas testatur, ad hoc ut homo exaudiatur pro alio, necessaria quodammodo est quædam plenitudo et exuberantia bonitatis, gratiæ, virtutis seu meriti in orante, quatenus scilicet de plenitudine ejus accipiat alter. Non tamen ob id cessare debemus, nos imperfecti, ab auxilio mutuæ orationis, quum scriptum sit : Orate *Jacob.* V, 16. pro invicem, ut salvemini. Sed qui pro alio orationem assumit, talem se coram Deo recte vivendo exhibeat, ut pro alio B recipi fiat idoneus.

Merito autem, o Domine, ista precatus
sum, (4) *Quia defecerunt,* id est, velociter 4
defluxerunt, *sicut fumus dies mei,* id est tempora quibus vixi. Quemadmodum enim fumus ascendit, ascendendoque deficit ; sic dies nostri crescendo ascendunt, et ascendendo fini propinquant. Unde in Job habetur : Dies mei velociores fuerunt cur- *Job* IX, 25, 26. sore ; transierunt quasi naves poma portantes. Et Jacobus ait : Quæ enim est vita *Jacob.* IV, 15. vestra? Vapor est ad modicum parens ; de- C inceps exterminabitur. Vel, Defecerunt sicut fumus dies mei, id est, sine fructu et bonis operibus sunt consumpti, et quidquid vanitatis, voluptatis et impietatis in eis feci ac habui, cito pertransiit : juxta illud : Quid nobis profuit superbia? aut *Sap.* V, 8, 9. quid divitiarum jactantia contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam umbra et quasi nuntius præcurrens. Hinc quoque Apostolus peccatoribus conversis dicit : Quem fructum habuistis tunc in illis, in *Rom.* VI, 21. quibus nunc erubescitis? Nam finis illo- D rum mors est. Vere enim inanes et vacui sunt dies pravorum ; plenitudinem vero sortiuntur dies justorum, secundum Ambrosium.

Et ossa mea sicut cremium aruerunt. Cremium appellatur caro cremata seu frixa quæ remanet, pinguedine per ignem extracta. Cremium namque a cremando nomen accepit. Quemadmodum itaque caro talis per ignem arescit, induratur et tabescit ; sic ossa corporis per abstinentiam arefiunt, et per timorem Dei siccantur, se-

Prov. xvii, 22. cundum illud : Spiritus tristis exsiccat ossa. Ossa quoque animæ, id est virtutes ac vires ipsius, tanquam cremium in frixorio torrefactum arescunt, dum per negligentiam gratia devotionis subtrahitur, et cibus interior (scilicet obedientia sancta) relinquitur. De hoc etenim cibo dicit Christus : Meus cibus est, ut faciam voluntatem (Joann. iv, 34.) Patris mei. Interdum vero ossa ista arescunt igne tentationis ac tribulationis, præsertim in his, in quibus virtus non perficitur in infirmitate : qualis non erat Apostolus. (II Cor. xii, 9.) Utroque autem modo intelligi possunt hæc verba de pœnitente. Nam ante conversionem suam ossa animæ infeliciter aruerunt, nulla spirituali pinguedine exsistente in eis. Post conversionem autem et arreptam pœnitentiam ossa corporis in quibusdam salubriter arefiunt, quibus omnis carnalis voluptas, omnis temporalis jucunditas, omnis etiam alimonia corporis in fastidio sunt, propter intensam mentis occupationem in Deo.

5 (5) *Percussus sum* virga tentationis ac tribulationis, *ut fœnum,* quoniam sicut fœnum falce abscinditur, sic ego per tentationem aut adversitatem a gratia excidi : sicut de nonnullis ait Apostolus, Propter incredulitatem excisi sunt. (Rom. xi, 20.) *Et aruit cor meum* a spirituali gratiarum fomento, *quia oblitus sum,* ex mea ignavia, *comedere panem meum,* mihi a Deo semper paratum, dummodo eum instanter requiram, dicendo : Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. (Matth. vi, 11 ; Luc. xi, 3.) Iste panis, est impletio præceptorum Dei, sicut Christus dicit, Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus qui misit me, ut perficiam opus ejus ; (Joann. iv, 34.) seu studium sacræ Scripturæ et meditatio divinorum, de quibus scriptum est, Cibabit illum pane vitæ et intellectus, et aqua sapientiæ salutaris potabit illum ; (Eccli. xv, 3.) vel Sacramentum corporis Christi, in quo est omnium cœlestium deliciarum plenitudo, et vita animæ sempiterna, quemadmodum Veritas ait, Qui manducat hunc panem, vivet in æternum. (Joann. vi, 59.) Qui hos panes spiritualiter edere negligit, corde arescit, et est pauper, cæcus, nudus, miser et miserabilis. (Apoc. iii, 17.)

6 (6) *A voce gemitus mei,* id est præ nimio gemitu et dolore cordis mei, quem voce oris expressi, *adhæsit os meum carni meæ,* id est, tantum attenuatus sum corpore, ut ossa mea pelli adhærerent : quemadmodum Job dicit, Pelli meæ, consumptis carnibus, adhæsit os meum. (Job xix, 20.) Dolor namque interior de peccatis conceptus, si magnus sit et continuus, carnem vehementer consumit. Sumitur itaque hoc loco caro pro pelle.

7 (7) *Similis factus sum pelecano solitudinis :* id est, sicuti pelecanus est avis solitaria, solitudinem diligens, et naturali quadam macie confecta ; sic ego ut peccata mea liberius possem deflere, homines fugi, in solitudine mansi, atque humanum solatium evitavi : prout superius dictum est, Ecce elongavi fugiens, et mansi in solitudine. (Ps. liv, 8.) Per pelecanum autem designatur primum genus pœnitentium, scilicet ordo eremitarum, qui in eremo carnem suam castigant ac macerant, et sua ac aliorum peccata deplangunt. Ad hoc namque agendum, locus solitarius est aptissimus. Unde quum Jeremias dixisset, Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrimarum, et plorabo die ac nocte interfectos populi mei ? (Jer. ix, 1.) insinuans se hoc facere non posse in populo tam bene, solitudinem cupit, dicendo : Quis dabit mihi in solitudine diversorium viatorum, et derelinquam populum meum ? (Ibid. 2.) *Factus sum sicut nycticorax in domicilio :* id est, quemadmodum noctua seu corvus nocturnus in pariete domicilii habitans, ceteris avibus odibilis et abominabilis est, nec in die apparet, sed noctibus cibum quærit ; sic ego nocturno tempore, ceteris quiescentibus, cibum animæ quæro, operibus bonis et luctibus pœnitentiæ insistendo. In die autem dum alii foras vagantur et occupantur, ego domi resideo, nec me dignum arbitror inter homines apparere, propter abominabilem vitam quam duxi. Per nycticoracem ergo significatur secundum genus pœnitentium, eorum videlicet qui hu-

manos adspectus declinant, et domi cum A
magna contritione ac humilitate animi
sedent.

8 (8) *Vigilavi :* sicut ad Colossenses dicit
Coloss. iv, 2. Apostolus, Orationi instate, vigilantes in
ea in gratiarum actione. Vigilavi, id est,
a peccato surrexi : juxta illud Apostoli,
Rom. xiii, 11. Tempus est jam nos a somno surgere ; et
Ephes. v, 14. alibi, Surge qui dormis, et exsurge a mortuis. Vigilavi, sanctis operibus inhærendo :
I Cor. xvi, 13, 14. secundum quod monet Apostolus, Vigilate, state in fide, viriliter agite, confortamini, et omnia vestra in caritate fiant ; et B
Matth. xxvi, 41. Christus apud Matthæum, Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem. Sic vigilantibus, et non dormientibus, provenit regnum cœlorum. Quapropter Salomon
Prov. xx, 13. dicit : Noli diligere somnum, ne te egestas opprimat. Vel, Vigilavi, tempore noctis, et illis horis quibus licite dormire poteram, quatenus tempus inutiliter perditum recuperarem, laudibus Creatoris vacando, et corpus sacris vigiliis affligendo. Et ista est magna gratia, dum Deus dat servo suo devoto et studioso, modico contentum reddi C
somno, quum somnus sit morti similis, et operatori multum odibilis. Unde in Pro-
Ibid. vi, 9. verbiis Salomon sciscitatur : Usquequo piger dormies ? Quando consurges de somno tuo ? Verumtamen sicut in abstinentia, sic in vigilia discretionem servare oportet, et proprias vires diligenter metiri, ne efficiatur homo sacrilegii reus, incurratque ma-
Jer. xlviii, 36. ledictionem, de qua inquit Jeremias : Quia plus fecit quam potuit, idcirco periit.

Et factus sum sicut passer solitarius in tecto : id est, quemadmodum passer in al- D
to ac tuto nidificat, ne vel ipse capiatur, aut pulli ejus vorentur ; sic ego ne a diaboli laqueis irretirer, aut operum bonorum fructibus spoliarer, ad nidum gremiumque Ecclesiæ seu loca monasterii fugi, ut a conventu malignantium separatus, illic conserver atque salvificer. Ecclesia namque signatur per montem de quo angeli
Gen. xix, 17. dixerunt ad Lot : Noli respicere post tergum, nec stes in omni circa regione, sed in monte salvum te fac. Claustrum vero signatur per civitatem de qua Lot angelo ait : Quæso, Domine mi, est civitas hic Gen. xix, 18, 20.
juxta, ad quam possum fugere, parva, et salvabor in ea. Per passerem designatur tertium pœnitentium genus, puta eorum qui claustra ingrediuntur.

Deinde pœnitens tribulationes suas commemorat, quatenus Deum ad miserationem
inclinet. (9) *Tota die,* id est quotidie atque 9
assidue, *exprobrabant mihi inimici mei,* id est amatores hujus mundi, quos ego non odio, sed ipsi me odiunt et mihi in-
sultant : sicut scriptum est, Deridetur justi Job xii, 4.
simplicitas. Et S. Joannes in sua Canonica
de quodam superbo testatur : Verbis ma- III Joann. 10.
lignis garriens in nos. *Et qui laudabant me* in aperto, vel dum eorum conversationi pravæ favebam, *adversum me jurabant,* id est, nunc postquam eorum vitam abhorreo, atque pœniteo, firmiter statuerunt me
persequi verbis aut factis. (10) *Quia cine-* 10
rem tanquam panem manducabam : id est, ideo ista fecerunt, quoniam ego concupiscentias ventris contempsi, et cibo vili,
duro ac modico usus sum ; *et poculum* * * potum
meum cum fletu miscebam, id est, potum corporis cum lacrimis sumpsi. Vel, Poculum animæ, scilicet jucunditatem temporalem, cum fletu miscebam, id est, bonæ tristitiæ miscui, ne inaniter gloriando resolverer. Spiritualiter, cinerem sicut panem manducat, qui reliquias cogitationum suarum diligenter examinat, ac peccata minuta quotidie deflet, dicens Deo cum
sancto Job : Signasti quasi in sacculo de- Job xiv, 17, 16.
licta mea ; et, Tu quidem gressus meos dinumerasti.

Hæc autem feci, o Domine, (11) *A facie* 11
iræ indignationis tuæ, id est ex consideratione districti judicii tui, et præ timore justarum pœnarum, quas impiis præparasti. Hoc timore, hacque consideratione, impleta erat anima beatissimi Job, qui
ait : Deus solus est, et cogitationem ejus Ibid. xxiii, 13, 15.
nemo avertere potest : idcirco a facie ejus turbatus sum, et considerans eum, timore sollicitor. *Quia elevans,* id est gratia tua adornans, et summæ Trinitatis imagine

me consignans, ac omnibus sensibilibus A
rebus me præferens, *allisisti me*, id est,
cadere me permisisti, et multis miseriis
subjacere. Sic Deus allidit nos, ne unquam
jactemus nos ipsos, aut de propriis viribus
præsumamus : sed dum stamus, timeamus
de casu ; dum cadimus, resurgere affecte-
mus. Ideo namque Apostolus admonet,
I *Cor.* x, 12. Qui stat, videat ne cadat ; et iterum, Con-
Galat. vi, 1. siderans te ipsum, ne et tu tenteris. Et
Eccli. xi, 27. apud Ecclesiasticum scriptum est : In die
bonorum ne immemor sis malorum, et in
die malorum ne immemor sis bonorum. B
12 12 *Dies mei sicut umbra*, id est velocissi-
me, *declinaverunt* : quemadmodum in li-
I *Par.* xxix, 15. bro primo Paralipomenon habetur : Dies
nostri quasi umbra super terram, et nulla
Job vii, 6. est mora. Job quoque ait : Dies mei velo-
cius transierunt, quam a texente tela suc-
Matth. vi, 30. ciditur. *Et ego sicut fœnum*, quod hodie
est atque virescit, et cras in clibanum
mittitur et arescit; *arui* mente et corpore :
mente, ex defectu gratiæ Dei ; corpore,
propter afflictiones multiplices. Unde apud
Is. xl, 7. Isaiam legitur, Vere fœnum est populus ; C
Ibid. 6. et rursus, Omnis caro fœnum, et omnis
gloria ejus quasi flos fœni.
Consequenter ponitur efficacia Dei ad
13 liberandum. 13 *Tu autem, Domine, in
æternum permanes,* hoc est, æternaliter
invariabiliterque subsistis, quemadmodum
Malach. iii, 6. in Malachia asseris : Ego Dominus et non
mutor. *Et memoriale tuum,* id est præci-
puum opus quod in creatura fecisti, per
quod conservatur in nobis memoria nomi-
nis tui, permanet *in generationem et ge-
nerationem,* id est, præ magnitudine sua D
non permittit nos sui vel tui oblivisci. Hoc
autem memoriale Dei, est miseratio ejus,
quam ab exordio mundi hominibus contu-
Is. xxvi, 8. lit. Unde apud Isaiam inducitur : Nomen
tuum et memoriale tuum, Domine, in de-
siderio animæ. Nunquam enim oblivisci
debemus beneficiorum Dei.
14 (14) *Tu*, Domine, *exsurgens,* id est po-
tenter nobis succurrens, et per modum
exsurgentis te habens, potentia tua recen-
ter utendo, *misereberis Sion,* id est Eccle-
siæ militanti, te fideliter contemplanti,
quia venit *tempus miserendi ejus,* id est
tempus salutis et gratiæ : de quo ait Apo-
stolus, Ecce nunc tempus acceptabile, ec- II *Cor.* vi, 2.
ce nunc dies salutis. Hoc tempus incepit
præcipue ab incarnatione Christi. *Quia
venit tempus,* id est adventus Christi in
mundum : de quo tempore dicit idem Apo-
stolus, Ubi venit plenitudo temporis, misit *Galat.* iv, 4.
Deus Filium suum. Et vere misereberis
Sion. 15 *Quoniam placuerunt servis tuis,* 15
id est angelis tibi semper ministrantibus,
lapides ejus, id est ecclesiasticæ perso-
næ, ex quibus tanquam ex vivis lapidibus
construitur sancta Ecclesia. Unde in Apo-
calypsi angelus ait Joanni : Conservus tuus *Apoc.* xix, 10.
sum et fratrum tuorum. Gaudium quoque *Luc.* xv, 10.
est angelis Dei super uno peccatore pœni-
tentiam agente. *Et terræ ejus miserebun-
tur,* id est, angeli pie succurrent Ecclesiæ,
per orbem terrarum diffusæ. Omnes enim *Hebr.* i, 14.
sunt administratorii spiritus, preces homi-
num Domino offerentes, et ejus gratiam
reportantes.
16 *Et timebunt gentes,* ab idololatria ad 16
fidem veram conversæ, *nomen tuum, Do-
mine,* id est te ipsum. Hoc in Christianis
ex gentili populo natis, impletum vide-
mus. Quod etiam in Malachia prædictum
est : Rex magnus ego sum, dicit Dominus, *Malach.* i, 14.
et nomen meum horribile in gentibus. *Et
omnes reges terræ,* id est aliqui de omni
genere regum (ut sit distributio pro gene-
ribus singulorum, non pro singulis gene-
rum), timebunt *gloriam tuam,* o Christe,
id est majestatem tuam, quam per fidem
cognoscent. De omni namque genere re-
gum, sunt quidam ad Christum conversi,
eumque cum tremore adoraverunt, quem-
admodum Isaias prædixit : Reges vide- *Is.* xlix, 7.
bunt, inquit, et consurgent principes, et
adorabunt propter Dominum Deum tuum.
Idemque rursus de Christo asserit : Super *Ibid.* lii, 15.
eum continebunt reges os suum.
17 *Quia ædificabit Dominus* Christus 17
Sion, id est Ecclesiam sanctam ; *et vide-
bitur* ipsa Ecclesia *in gloria sua,* id est in
magna excellentia, quoniam Christus con-

firmavit eam adversus omnes reprobos et A
perversos. Magnis quoque ac variis gratiis
I Cor. xii, 8-10. eam decoravit : alii dans sermonem sapi-
entiæ, alii sermonem scientiæ, alii gratiam
sanitatum, alii operationem virtutum; po-
Ibid. 28. nensque quosdam quidem Apostolos, quos-
dam autem Evangelistas, quosdam vero
doctores, sicut plenius pandit Apostolus.
Vel, Videbitur Dominus Christus in gloria
sua a filiis Ecclesiæ ipsum per fidem spe-
II Cor. iii. 18. culantibus, sicut testatur Apostolus : Nos
autem revelata facie gloriam Domini spe-
Is. xxxiii, 17. culantes. Et Isaias : Regem in decore suo B
videbunt oculi ejus. In die autem judicii,
atque in patria, tam Christus quam Eccle-
sia electorum, multo clarius videbuntur
in gloria sua, quando implebitur illud Apo-
Apoc. i. 7. calypseos : Ecce venit cum nubibus, et vi-
debit eum omnis oculus, et qui eum pu-
pugerunt. Hanc autem Ecclesiam Christus
per se ipsum ædificare cœpit, prædicans
mundo, congregansque discipulos ; deinde
per Apostolos, aliosque apostolicos homi-
nes, ædificavit eam per totum orbem :
Zach. vi, 12. prout Zacharias prædixit, Ecce vir, Oriens C
nomen ejus, id est Christus, et ædificabit
templum Domino.
18 (18) *Respexit* Dominus *in orationem hu-
milium,* orantium pro Christi adventu et
ædificatione Ecclesiæ ; *et non sprevit pre-
cem eorum,* sed clementer eam implevit.
Exaudivit enim Prophetas et alios San-
ctos ista orantes. Quotidie etiam Dominus
oculo pietatis in orationem humilium re-
Is. lxvi, 2. spicit, sicut per Isaiam protestatur : Ad
quem respiciam, nisi ad pauperculum et
contritum spiritu, et trementem sermones D
meos ?
19 (19) *Scribantur hæc,* quæ dicuntur de
Deo ac beneficiis ejus, *in generatione al-
tera,* id est a posteris usque ad finem sæ-
culi, ne unquam oblivioni tradantur ; *et
populus qui creabitur,* id est plebs chri-
Joann. iii. 5. stiana ex aqua et Spiritu Sancto renata,
laudabit Dominum de universis beneficiis
20 suis. (20) *Quia prospexit* Dominus *de ex-
celso sancto suo,* id est, de sancto ac subli-
mi habitaculo suo clementer genus huma-
num attendit : *Dominus de cœlo in terram
adspexit* oculo pietatis. Sicut enim Deus
ubique exsistens, et omnia undique cer-
nens, dicitur specialiter habitare et esse
in cœlo, quoniam ibi evidentius operatur,
clariusque videtur ; sic specialiter dicitur
de cœlo adspicere, non quod inter ipsum
et ea quæ respicit, sit distantia aliqua,
quum ipse omnia penetret, impleat, cir-
cumcludat. Respexit ergo de cœlo, (21) *Ut* 21
audiret gemitus compeditorum, id est, ut
gementibus, vinculis vitiorum ligatis, suc-
curreret, ignoscendo eorum sceleribus,
sicut in libro Judicum inducitur : Flecte- Judic. ii, 18.
batur Dominus misericordia, et audivit af-
flictorum gemitus; et liberavit eos de cæde
vastantium. *Ut solveret,* id est, a peccatis
absolveret, *filios interemptorum,* id est
homines de parentibus peccatoribus natos
(peccatum enim mors animæ est). Omnes
autem in primo parente cecidimus. Era- Ephes. ii, 3.
mus quoque natura filii iræ : sicque pa-
rentes nostri interempti, seu spiritualiter
interfecti erant fraude diaboli.
Ideo autem audivit et solvit eos, (22) *Ut* 22
annuntient in Sion, id est in Ecclesia, *no-
men Domini,* Christum libere prædicando,
et fidem catholicam ore ac opere confi-
tendo, *et laudem ejus* annuntient *in Jeru-
salem,* id est in ipsa Ecclesia : quæ dicitur
Sion propter speculationem, et Jerusalem
propter internæ pacis quietem. Sion quip-
pe interpretatur speculatio ; Jerusalem ve-
ro, visio pacis. Pax autem interna maxime
fuit et est in populo christiano : de quo
angeli cecinerunt, In terra pax hominibus Luc. ii, 14.
bonæ voluntatis. Hæc autem annuntiatio
fit (23) *In conveniendo populos in unum* 23
et reges, id est per hoc, quod populi vul-
gares, et etiam reges ac principes, in uni-
tate fidei congregantur, atque in Christo
unum corpus mysticum per caritatem ef-
ficiuntur, *ut serviant Domino* in unitate
Ecclesiæ. Ob hanc enim spiritualem electo-
rum congregationem, Christus mori digna-
tus est, juxta illud : Jesus moriturus erat, Joann. xi, 51. 52.
etc., ut filios Dei qui erant dispersi, con-
gregaret in unum.

24 24 *Respondit* populus fidelis *ei*, scilicet Domino suo, *in via virtutis suæ*, per operationem virtuosam. Quandoque enim respondemus alicui verbo, quandoque opere. Populus autem fidelis Christo respondet bene vivendo, gratias referendo, et ejus imperio obtemperando. De tali namque re- Job xiv, 15. sponso ait sanctus Job Domino : Vocabis me, et ego respondebo tibi. Vocat enim nos Deus per inspirationem internam ad vitam meliorem : et tunc respondemus, quum obedimus. Dum vero negligimus, silemus ; sed dum contemnimus, contradicimus. De tali quoque responso ait Jacob : Gen. xxx. 33. Cras respondebit mihi justitia mea. Et ut populus iste Deo perfecte responderet, oravit : *Paucitatem dierum meorum nuntia mihi :* id est, da mihi sapienter attendere brevitatem vitæ præsentis, quatenus gaudia temporalia vilipendam, atque ad semper mansuram beatitudinem properem.

25 25 *Ne revoces me in dimidio dierum meorum:* id est, ne me tunc de hac vita egredi jubeas, dum me in dimidio vitæ meæ esse opinor, confidens me diu victurum, ne imparatus decedam ; et ne illo tempore moriar, dum vitia magis regnant in me : quod esse solet in dimidio vitæ. *In generationem et generationem anni tui,* id est, duratio seu æternitas tua per omnem generationem extenditur, nec unquam finitur. Æternitatem nempe creationis annos appellat, quoniam omnem longitudinem temporum seu annorum immutabiliter comprehendit.

26 26 *Initio* temporis et simul cum tempore *tu, Domine, terram,* id est elementum infimum, *fundasti,* id est, firmiter in medio universi, tanquam centrum mundi locasti ; *et opera manuum tuarum,* id est creaturæ potestatis tuæ, *sunt cœli* univer- Ibid. i, 1. si : quemadmodum in Genesi habetur, In principio creavit Deus cœlum et terram ; Job xii, 9. et in Job, Quis ignorat quod manus Domini hæc omnia fecit? Unde per Isaiam Is. xliv, 24. Dominus ait : Ego sum Dominus faciens omnia, extendens cœlos solus, stabiliens terram, et nullus mecum. Sed videtur istis contrarium quod in Ecclesiastico habetur : A Prior omnium creata est sapientia. Et re- Eccli. i, 4. spondendum, quod sapientia super omnia opera Dei effusa, seu natura angelica, dicitur primo omnium creata, non tempore, sed dignitate.

27 *Ipsi peribunt.* Nec cœlum, nec terra 27 peribit substantialiter, sed peribunt in fine mundi, quantum ad esse formæ accidentalis, quoniam alium statum habebunt post judicium, quam modo. Cœlum autem aerium peribit hoc modo per ignem conflagrationis, qui aerem emundabit. Cœli B vero supra sphæram ignis exsistentes, peribunt per cessationem cœlestium motuum. Dum enim generatio et corruptio in inferioribus finiuntur, desinent motus cœlorum. Omnia autem generabilia et corruptibilia et inferiora, ordinantur ad hominem sicut ad finem : idcirco numero electorum completo, cessabit generatio hominum, et per consequens generatio et corruptio ceterorum. Et ita motus et tempus cessabunt in cœlis mobilibus. Quapropter in Apocalypsi scriptum est : Angelus Apoc. x, 5, 6. C levavit manum ad cœlum, et juravit per Viventem in sæcula sæculorum, quia tempus ultra non erit. Denique, quæcumque ex sua natura habent aliquem ordinem ad semper exsistendum, substantialiter manebunt post diem judicii ; cetera corrumpentur. Propterea homines permanebunt, quoniam, licet secundum corpus corruptibiles sint, secundum animam tamen incorruptibiles sunt. Elementa quoque manebunt : nam licet secundum partem corruptibilia sint, tamen secundum se tota D corrumpi non possunt. Cœli vero secundum se totos, incorruptibiles sunt, ideo non peribunt, nisi secundum modum essendi, sicut nunc dictum est : et ita intelligenda sunt, quæ in Scripturis sanctis affirmant cœlos corrumpendos, ut est illud, Cœli sicut libri complicabuntur ; et quod Is. xxxiv, 4. apud Lucam Dominus ait, Cœlum et terra Luc. xxi, 33. transibunt ; et illud Petri, Cœli qui nunc II Petr. iii, 7. sunt et terra, igni servati sunt in diem judicii (Petrus tamen de cœlis aeriis loquitur) ; item illud Apocalypseos, Vidi cœlum Apoc. xxi, 1.

novum et terram novam. Primum enim A
cœlum et prima terra abiit, et mare jam
non est. Hic autem destruitur opinio phi-
losophorum, qui mundum et generationem
atque corruptionem, motus quoque cœle-
stes ac tempus, ab æterno fuisse, et sine
fine mansura, ponebant.

Tu autem, o Domine, invariabiliter *per-
manes :* quoniam tuum esse, a nullo de-
pendet, ideo vere æternum est, totum si-
mul et semper æque perfectum, in quo
nulla vicissitudo concipi potest ; *et omnes*
cœli *sicut vestimentum veterascent* a statu B
volubili, quem jam sortiuntur. 28 *Et sic-
ut opertorium,* quod secundum temporis
exigentiam induitur et exuitur sive depo-
nitur, *mutabis eos* a statu præsenti, *et mu-*
Is. xxx, 26. *tabuntur* in melius : quia lux solis erit
septempliciter, et lux lunæ sicut lux so-
lis, ut dicit Isaias. Orbes quoque cœlestes
clariori lumine vestientur, quamvis Scri-
ptura quantitatem hujus immutationis non
28 determinet. *Tu autem idem ipse es,* qui
nec substantialiter nec accidentaliter va-
riaris, sed æternaliter in optimo simpli- C
citerque perfecto statu subsistis ; *et anni
tui non deficient,* id est, æternitas tua
finiri non poterit.

29 (29 *Filii servorum tuorum,* id est po-
steri Apostolorum, qui sunt spirituales fi-
lii ac imitatores ipsorum, juxta illud Apo-
Galat. iv, 19. stoli : Filioli, quos iterum parturio, donec
formetur Christus in vobis ; *habitabunt,*
nunc in Ecclesia militanti per fidem et
gratiam, usque ad sæculi consummatio-
nem ; postmodum vero in Ecclesia trium-
phanti per gloriam, usque in sempiternum; D
et semen eorum, id est bona et fructuosa
conversatio ipsorum, *in sæculum,* id est
indesinenter, *dirigetur* ab ipsis per gra-
tiam tuam, usque in ultimum finem seu
vitam æternam ; vel, Dirigetur a te, donec
perducantur ad patriam.

Ecce audivimus vocem veraciter pœni-
tentis, formamque perfectæ pœnitentiæ.
Discamus ergo ex psalmo præsenti, quid
ad vere pœnitentem pertineat. Studeamus
quoque ea digne implere. Primi etenim
versus psalmi istius declarant, quam ar-
denter et seriose clamare oporteat pœni-
tentem ad Deum. Deinde docemur nostræ
paupertatis ac defectuositatis calamitatem
atque miseriam coram Domino lugubriter
recitare. Deinceps instruimur, quid nos
pœnitendo oporteat vel expediat agere, ut-
pote tam cordialiter, profunde ac dolorose
ingemiscere, ut ossa cuti ex maceratione
carnis adhæreant. Debemus etiam assimi-
lari pelecano, loca solitaria ingrediendo,
in quibus libere nos ipsos in pœnitentiæ
luctu mactemus. Debemus et cibo vili con-
tenti esse, potumque planctui commisce-
re, atque iram Judicis nostri incessabiliter
formidare. Postremo docet nos psalmus hic
gloriosus, recitationi ac deplorationi nostræ
paupertatis, parvitatis ac culpæ miscere
divina præconia. Creatoris nostri majesta-
tem laudando, beatitudinem admirando,
bonitatem amando, misericordiam ac be-
nevolentiam imitando, ut simus filii Patris Luc. vi, 35;
nostri qui in cœlis est, quoniam ipse beni- Matth. v, 45.
gnus et bonus est, super gratos et ingratos,
bonos ac malos, solem suum faciens oriri,
pluviamque descendere super omnes.

ARTICULUS II

EXPLANATIO ALLEGORICA EJUSDEM PSALMI CENTESIMI PRIMI DE CHRISTO.

QUAMVIS autem aliquibus visum sit, A
hunc psalmum non posse convenien-
ter exponi de Christo, præsertim quum sit
unus pœnitentialium psalmorum, peccato-
ri conveniens (Christo autem nec pœniten-
tia competit nec culpa) ; nihilo minus de
Christo multum convenienter exponitur.
Hebr. I, 10-12. Primo, quia Apostolus ad Hebræos indu-
cit verba psalmi hujus ab illo loco, Initio
tu, Domine, terram fundasti, usque ibi,
Et anni tui non deficient, de Christo præ-
dicta, probans ex eis, Filium esse Patri
æqualem in potentia et dominatione. Pro- B
batio autem, secundum Augustinum, non
valet nisi ex sensu litterali. Psalmus igitur
iste ad litteram tractat de Domino Salva-
tore. Secundo, quia Ecclesia in officio Mis-
sæ, feria quarta ante Cœnam, assumpsit
Tractum de principio hujus psalmi. Unde
relinquitur, quod psalmus iste exponi pos-
sit de Christo in passione constituto. To-
tum enim Officium illius diei, imo totius
hebdomadæ ante Pascha, est de passione
dominica. Tertio, quia secundum Augusti-
num non est inconveniens, etiam eamdem C
Scripturam multiplicem sensum habere ad
litteram, ita quod sensus litteralis ejusdem
Scripturæ multiplex esse possit. Quamvis
igitur quædam in hoc psalmo contenta,
proprie exponantur de pœnitente ; non
tamen inconveniens est, ipsa de Christo
intelligi secundum alium intellectum.

Elucidando itaque psalmum istum de
Christo, præhabitus titulus ita exponitur :
1 *Oratio pauperis :* id est, psalmus præsens
Matth. VIII, 20. competit Christo propter nos pauperi, qui
non habuit ubi caput reclinaret : de quo D
Zach. IX, 9. in Zacharia habetur, Ecce rex tuus venit
tibi, ipse pauper et ascendens super asi-
nam ; *quum anxius fuerit,* etc., id est,
dum ipse Christus passione jam imminen-
te expavit atque tristatus est, juxta illud
Marci : Cœpit Jesus pavere et tædere ; et Marc. XIV, 33.
coram Domino Deo Patre effudit precem
suam, dicendo : Pater, si fieri potest, trans- Matth. XXVI, 39.
eat a me calix iste.

Christus ergo ut homo passibilis, passio-
ni jam proximus, ait ad Deum Patrem seu
totam superbeatissimam Trinitatem, unum
verum et simplicissimum Deum : *Domine,* 2
exaudi orationem meam, qua oro pro cor-
poris mei glorificatione ac celeri resurre-
ctione, dicens illud : Pater, salvifica me Joann. XII, 27.
ex hac hora ; *et clamor meus,* quo oro pro
corpore meo mystico, quod est Ecclesia,
ad te veniat, ut facias quod peto apud
Joannem : Pater sancte, serva eos in no- Ibid. XVII, 11.
mine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum
sicut et nos. *Non avertas faciem tuam a me,* 3
id est, non habeas te circa me pro aliis
exorantem per modum indignantis, ita ut
precem meam pro aliis fusam, repellas
propter aliorum indignitatem ; sed propter
me illis ignosce. Christus, qui erat a prin-
cipio suæ maternæ conceptionis compre-
hensor perfectus, et in bono immobiliter
confirmatus, non oravit ne Pater faciem
suam, id est suam cognitionem beatificam,
seu piam præsentiam ab ipso averteret
(hoc enim scivit nunquam fieri posse); sed
oravit ne Pater propter facinora hominum,
exauditionem suam averteret a prece Chri-
sti pro peccatoribus fusa. *In quacumque
die tribulor,* id est, a Judæis persecutio-
nem sustineo, *inclina ad me aurem tuam,*
ut mihi adsistas, et passionem quam tole-
ro, pro satisfactione vitiorum mundi sus-
cipias. Hoc Christus exoravit : Pater, pro Ibid. 9.
his rogo quos dedisti mihi de mundo, quia
tui sunt.

4 *Quia defecerunt sicut fumus dies mei,* A id est, velociter defluxerunt dies, quibus in mundo conversatus sum. Nam Christus senuit seu antiquior fiebat, id est, ad senium tendebat, sicut et ceteri, diesque ejus in continuo fluxu erant, quemadmodum tempus. Indetrahibiles quippe defectus assumpsit, secundum Damascenum. Propter
Hebr. II, 17. quod ad Hebræos Apostolus dicit : Debuit per omnia fratribus assimilari. *Et ossa mea* corporalia, *sicut cremium,* id est caro cremata, *aruerunt* in passione : sicut supe-
Ps. XXI, 16. rius dictum est, Aruit tanquam testa vir- B tus mea. Nam in die Parasceves, propter extractionem largissimam sanguinis Christi, et carnis suæ extenuationem, desiccationem et indurationem, ossa sacratissimi corporis sui aruerunt, instar carnis in frixorio usque ad pinguedinis eductionem combustæ. Propter quod de Christo ab
Is. LIII, 2, 4. Isaia prædictum est : Vidimus eum, et non erat adspectus ; et nos putavimus eum quasi leprosum et a Deo percussum.

5 Unde nunc subditur : *Percussus sum ut fœnum :* id est, quemadmodum fœnum C dum adhuc floret, falce a terra abscinditur ; sic ego in juventute mea gladio passionis a societate viventium ablatus sum et occisus : quemadmodum in Jeremia im-
Jer. XI, 19. pii aiunt, Eradamus eum de terra viventi-
Sap. II, 20. um ; in libro quoque Sapientiæ, Morte turpissima condemnemus eum. *Et aruit cor meum* corporale, a suo naturali humore, propter totius corporis vehementissimam vulnerationem et sanguinis emanationem. Non autem aruit cor, id est mens Christi, ab humore seu plenitudine gratiæ Dei. D

Quia oblitus sum comedere panem meum. Hoc videtur Christo non posse competere, et tamen verissime competit ei. Panis enim animæ, est consolatio ejus. In passione vero Christi appetitus sensitivus, atque inferior portio animæ ejus, privata est solita redundantia consolationis divinæ in ipsam, in tantum ut exclamaret :
Matth. XXVII, 46. Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me ? Et ita oblitus est Christus, id est, per effectum recordatus non est, comedere panem consolationis, quantum ad inferiores animæ suæ potentias. Oblivio autem non semper ignaviam seu negligentiam signat : quia superius dictum est, Oblivi- Ps. XLIV, 11.
scere populum tuum ; et in Genesi Joseph fatetur, Oblivisci me fecit Dominus omni- Gen. XLI, 51.
um laborum et domus patris mei. Unde interdum dicitur homo oblivisci, quia non operatur, et ita se habet tanquam nesciret : et ita accipitur nunc. Quoniam itaque Christus inferioribus viribus animæ suæ ac corporali naturæ, redundantiam beatitudinis animæ in sua superiori parte exsistentis, seu consolationem subtraxit ; idcirco pati morique potuit. Alias nec pati nec mori potuisset : quia secundum Augustinum in epistola ad Dioscorum, tanta exstitit beatitudo animæ Christi, quod si ipsa redundasset in corpus ipsius, ab omni passibilitate fuisset immune, multo utique magis quam erunt corpora electorum post diem judicii. Sed dispensative suspendebatur redundantia illa, præcipue hora passionis. Idcirco tunc percussus est Christus ut fœnum, et aruit cor ejus.

A voce gemitus mei, id est ex magna et 6
gemituosa cordis mei compassione atque dolore, quibus peccatoribus compatiebar, et de propria læsione dolebam, *adhæsit os meum carni meæ,* id est cuti, quia ex illis pœnis macerata atque exhausta est caro mea tempore passionis : sicque ossa cuti hærebant, in tantum ut dinumerari valuerint. Juxta quod dictum est : Dispersa sunt Ps. XXI, 15.
omnia ossa mea.

Et *similis factus sum pelecano solitudi-* 7
nis, quia ad loca deserta progressus sum, devitans Judæorum tumultum : quemadmodum apud Joannem dicitur, Jesus jam Joann. XI, 54.
non in palam ambulabat apud Judæos, sed abiit in regionem juxta desertum. Ductus Matth. IV, 1, 2.
est quoque a spiritu in desertum, ut tentaretur a diabolo ; illicque quadraginta diebus ac noctibus jejunavit, non pro suo, sed pro nostro excessu. Porro, secundum Augustinum, Christus comparatur pelecano, quoniam avis hæc proprio rostro pullos suos fertur occidere, triduoque lugere,

et tandem sanguinem suum super pullos A
rostro effundere, unde illi reviviscunt. Sic
Christus occidit in nobis vitia nostra, et
sanguine proprio vivificavit nos denuo.
Factus sum sicut nycticorax in domicilio,
quoniam tempore noctis in oratione et bo-
nis actibus vigilavi, dum alii somno va-
Luc. VI, 12. cabant. Hinc in Luca habetur : Erat Jesus
pernoctans in oratione Dei. Dicitur etiam
Christus similis nycticoraci, quoniam sicut
avis illa ceteris est odibilis, sic Christus
ab omnibus erat despectus, prout superius
Ps. XXI, 7. dixit : Ego autem sum vermis et non ho- B
mo, opprobrium hominum et abjectio ple-
bis. Propter quod Isaias de ipso dicit :
Is. LIII, 14. Inglorius erit inter viros adspectus ejus.
8 *Vigilavi* semper in opere bono. Non enim
somnus corporis impedivit in Christo ope-
rationem interiorem atque vigiliam men-
tis. *Et factus sum sicut passer solitarius
in tecto,* quoniam homines dereliqui, et
montem ad orandum ascendi : juxta illud,
Luc. VI, 12. Exiit Jesus in montem orare.
9 *Tota die* passionis meæ et multis diebus
prædicationis meæ, *exprobrabant mihi ini-* C
Matth. XII, 24. *mici mei* Judæi, dicentes illud Matthæi, In
Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæ-
Joann. X, 20. monia ; et item illud Joannis, Dæmonium
habet et insanit, quid eum auditis? *Et qui
laudabant me,* quando eis prædicavi et
Matth. XIV, 15-21. coram ipsis miracula feci, eosque de quin-
Luc. VII, 16. que panibus saturavi, dicentes, Quia Pro-
Matth. IX, 33. pheta magnus surrexit in nobis ; et, Quia
nunquam apparuit sic in Israel ; *adver-
sum me jurabant,* id est, in mortem meam
unanimiter conjurabant, in die Parasceves
Joann. XIX, 15. proclamantes, Tolle, tolle, crucifige eum ; D
Matth. XXVII, 25. et, Sanguis ejus super nos et super filios
nostros. Vel : Qui laudabant me, ab extra
fallaciter, scilicet Pharisæi et Scribæ, di-
Ibid. XXII, 16. centes : Magister, scimus quia verax es, et
viam Dei in veritate doces, et non est tibi
cura de aliquo ; adversum me jurabant,
occulte proponentes firmissime me occi-
Jer. IX, 8. dere. Unde ait Scriptura : Sagitta vulne-
rans lingua eorum, dolum locuta est. In
ore suo pacem cum amico suo loquitur, et
occulte ponit ei insidias.

Quia cinerem tanquam panem mandu- 10
cabam. Hoc Christo secundum duplicem
convenit sensum. Quia enim cœpit facere Act. I, 1.
et docere, constat quod sicut parcitatem
vilitatemque cibi ac potus edocuit, sic eam
implevit, et ita cinere, id est non delicato
seu exquisito sed simplici cibo, usus est.
Et poculum meum corporalem *cum fletu*
oculorum seu cordis *miscebam.* Quando
enim Christus cum publicanis et peccato-
ribus comedebat, dubium non est quin eis
toto corde condoluit ; et in resuscitatione Joann. XI, 33, 35.
Lazari, infremuit spiritu, et lacrimatus est.
— Spiritualiter vero per cinerem designa-
tur magna humiliatio sive afflictio : et ita
Christus cinerem tanquam panem mandu-
cavit, id est, in afflictione, derisione, et
humiliatione sui, epulabatur mente in ad-
versis lætando, quemadmodum docuit :
Exsultate (inquiens) in illa hora, quoniam Matth. V, 12.
merces vestra copiosa est in cœlo. Se ip-
sum namque sponte atque hilariter pas-
sioni exposuit, sicut ait : Corpus meum Is. L, 6.
dedi percutientibus, et genas meas vellen-
tibus. Et potum meum, id est hilaritatem
quam habui de electorum salute, cum fle-
tu miscebam, id est cum tristitia, quam
de reproborum damnatione habebam. —
Specialiter autem exponi potest hic ver-
sus de fellea cibatione, ac acetosa potatio- Matth. XXVII, 34 ;
ne Christi in cruce. Joann. XIX, 30.
11 Hæc vero feci ac pertuli *a facie iræ in-
dignationis tuæ,* id est propter iram tuam
mitigandam seu pœnam tollendam, qua
irascebaris generi humano propter origi-
nale aliaque peccata, quæ super me po-
suisti, et pro quibus tibi satisfacere volui :
prout Isaias dicit, Dominus posuit in eo Is. LIII, 6.
iniquitatem omnium nostrum ; et ut in
Apocalypsi de Christo habetur : Vestitus Apoc. XIX, 13.
erat veste adspersa sanguine, et vocabatur
nomen ejus, Verbum Dei. Et ipse calcat Ibid. 15 ;
torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis. Is. LXIII, 3 ; Thren. I, 15.
Hæc autem sustinui, *quia* tu, o Deus Pater,
elevans, id est me omni creaturæ præfi-
ciens, *allisisti me* in mortem, id est, me
occidi et opprimi permisisti, quemadmo-
dum apud Isaiam protestaris : Propter sce- Is. LIII, 8.

12 lus populi mei percussi eum. *Dies mei*
temporales, non dies æternitatis, *sicut um-*
bra cito pertransiens *declinaverunt,* id
est, fini et morti appropinquaverunt :
quoniam circa tricesimum tertium annum
finiti sunt. *Et ego sicut fœnum arui* in
passione : sicut nunc patuit.
14 *Tu,* Deus Pater, *exsurgens misereberis*
Sion, id est Ecclesiæ, *quia tempus mise-*
rendi ejus est, me incarnato ; *quia venit*
tempus liberationis, me passo. Hæc om-
nia in præcedenti articulo plene exposita
sunt, nec modo specialem expositionem re-
20 cipiunt. — *Dominus de cœlo in terram ad-*
22 *spexit,* etc., *ut annuntient* fideles *in Sion*
nomen Domini, et laudem ejus in Jeru-
salem. Hoc ad litteram accipi potest de
primitiva Ecclesia, quæ post missionem Pa-
A
racleti nomen et gloriam Christi constan-
tissime annuntiavit in Sion, id est in tem-
plo ædificato in monte Sion (ut scribitur *Act.* III.
in Actis), et in Jerusalem, civitate sancta,
de qua Christus in Evangelio dixit, Non *Luc.* XIII,
capit Prophetam perire extra Jerusalem. 33.
Initio tu, Domine, terram fundasti, etc., 26
sicut ostensum est. Istam scripturam alle- *Hebr.* I, 10.
gat Apostolus de Christo conscriptam. Chri-
stus namque secundum quod Deus, est
universorum creator, prout ipsemet in Apo-
calypsi testatur : Ego sum Alpha et Ome- *Apoc.* I, 8;
B
ga, principium et finis. Demum sicut Patris XXI, 6; XXII, 13.
et Filii et Spiritus Sancti est una essentia,
sic eorum est una potentia, unaque actio ;
et tres personæ sunt unus Deus, unus Crea-
tor, unum principium, unus provisor. Ce-
tera ex præinducta expositione clarescunt.

ARTICULUS III

QUALITER ALIQUI EXPONANT HUNC PSALMUM CENTESIMUM PRIMUM AD LITTERAM.

PRÆTEREA quidam expositores catholici affirmant hunc psalmum ad litteram scriptum de populo Judæorum graviter afflicto, vel tempore captivitatis Babylonicæ, vel tempore persecutionis Antiochi, I *Mach.* I; II *Mach.* V-VII. qui graviter nimis Judæos oppressit, sicut in libris Machabæorum narratur. Adjiciunt tamen expositores hi, quod psalmus iste loquitur de populo Judæorum pro tempore Christi, videlicet, quia in persecutionibus illis maxime desiderabant Christi adventum, per quem sciebant se perfecte *Jer.* XXIII, 6. liberandos, juxta illud Jeremiæ : In diebus illis salvabitur Juda, et Israel habitabit confidenter. Quemadmodum autem hi exponunt hunc psalmum de populo Judæorum qui fuit, sic Judæorum doctores moderni exponunt psalmum istum de populo Judæorum exsistenti in captivitate præsenti, per Romanos ipsis inflicta, in qua quotidie orant et præstolantur adventum Messiæ,
C
quem scimus venisse. Verum quia prædicta expositio parum devotionis importat, non nisi cursorie tangenda videtur.

Loquens igitur sanctus Propheta in
persona populi Judæorum, temporibus Na-
buchodonosor seu Antiochi vehementer an-
xiati ac depauperati, ait : *Domine, exaudi* 2
orationem meam, etc. Et patet sententia
trium versuum horum ex dictis. Deinde
psalmus iste dicit : *Quia defecerunt sicut* 4
fumus dies mei. Chaldæi namque et servi
Antiochi Judæos pro magna parte occide-
D
runt. *Et ossa mea sicut cremium arue-*
runt, præ fame, timore, ac multiformi
angustia. Vel hoc dicitur ex persona eorum
quos Antiochus fecit in sartagine torreri, II *Mach.* VII,
cremari ac frigi, prout in libro secundo 3, 5.
Machabæorum legitur.
Percussus sum fervore et igne durissimæ 5
tribulationis, *ut fœnum* percutitur ardore
solis ; *et aruit cor meum,* præ inopia atque

dolore, juxta quod in Threnis inducitur : A
Thren. i, 20. Vide, Domine, quoniam tribulor ; contur-
batus est venter meus, subversum est cor
meum in me. Unde iterum in Threnis de
Ibid. iv, 8. populo isto ait Jeremias : Denigrata est
super carbones facies eorum, et non sunt
cogniti in plateis. *Quia oblitus sum come-
dere panem meum,* id est, quia mandata
Lev. xviii, 5. legis non observavi : quæ faciens homo,
vivet in eis, ut Moyses asserit. Vel, Oblitus
sum comedere panem meum materialem :
quoniam tempore persecutionis Antiochi,
multi Judæorum fugerunt subito ad loca B
deserta, ubi panem habere non poterant.
II Mach. v, 27. Propter quod dicit Scriptura : Judas Ma-
chabæus secessit in desertum locum, ibi-
que inter feras vitam in montibus cum
6 suis agebat, fœni cibo vescentes. *A voce
gemitus mei adhæsit os meum carni meæ,*
id est cuti : quia in Judæis caro contabuit
præ timore, luctu ac gemitu ; sicque cuti
ossa adhæserant.
7 *Similis factus sum pelecano solitudinis,*
fugiendo ad eremi loca præ pavore adver-
sariorum. *Factus sum sicut nycticorax in* C
domicilio, quia in die apparere ausus non
fui. Absconderunt se namque temporibus
Ibidem ; illis in diversis latibulis, sicut in libris Ma-
Jer. xvi, 16; Reg. viii, 6. chabæorum, Jeremiæ, et Regum conscri-
8 ptum est. *Vigilavi* etiam noctibus, quia
præ sollicitudine ac timore periculorum
non valebam quiescere ; *et factus sum sicut
passer solitarius in tecto,* id est a me ipso
divisus, atque hinc inde dispersus : sicut
fugitivi non vadunt collectim, sed quilibet
providet sibi ipsi, si potest, et abscondit
se ubi possibile est. D
9 *Tota die,* id est assidue, *exprobrabant
mihi inimici mei,* Chaldæi et alii blasphe-
mantes Deum Israel et legem ac populum
ejus, quemadmodum in Threnis scribitur :
Thren. iii, 14. Factus sum in derisum omni populo, can-
ticum eorum tota die ; *et qui laudabant
me* fraudulenter et simulatorie, *adversum
me jurabant,* proponentes occidere me.
Hoc maxime factum est Judæis tempore
I Mach. vii, 27-30. Machabæorum a Nicanore ceterisque mini-
stris Antiochi, et regum eum sequentium.

Sæpe namque loquebantur Judæis verba
pacis ac laudis in dolo. Translatio Hiero-
nymi juxta Hebræum sic habet : Exsultan-
tes mihi, per me jurabant, id est, prædicti
inimici mei me deridentes, atque de mea
calamitate gaudentes, jurabant per me ju-
ramento exsecrationis, ponendo miseriam
meam pro exemplo, ita ut dicerent, Nisi
egero istud seu illud, sic accidat mihi sic-
ut Judæis. *Quia cinerem tanquam panem* 10
manducabam : fecerunt enim subcinerici-
os panes, in quibus mixti fuerunt cineres
pani. Tempore vero obsidionis Jerusalem
a Chaldæis, vehementissima fames erat in
populo Judæorum, ita ut in Threnis di-
catur : Manus mulierum misericordium Thren. iv, 10.
coxerunt filios suos ; et rursus, Qui nutrie- Ibid. 5.
bantur in croceis, amplexati sunt stercora.
Sicque cineres pro panibus sumere pote-
rant. *Et poculum meum cum fletu misce-
bam,* id est, potando ploravi propter im-
minentia mala. *A facie iræ indignationis* 11
tuæ, id est a justa tua ultione, quia propter
peccata mea hæc mihi fecisti, quemadmo-
dum apud Jeremiam testatus es : Dabo vos Jer. xxix, 18.
in vexationem et maledictionem, eo quod
non audieritis verba mea ; *quia elevans,* id
est aliquando me honorans, dando mihi
legem, Prophetas, reges et sacerdotes, *al-
lisisti me,* temporibus persecutionum ista-
rum : prout primo Machabæorum scriptum
est, Facta est ira magna valde super popu- I Mach. i, 67.
lum Juda ; et iterum, Secundum gloriam Ibid. 42.
ejus, sic et ignominia ejus.

Deinde ponitur consolatio Judæorum per
adventum Christi, qui secundum divinita-
tem suam æternus est. Unde de eo nunc
dicitur : *Tu autem, Domine, in æternum* 13
permanes. Hoc quoque Judæis innotuisse
videtur, qui loquebantur Domino Christo :
Nos audivimus ex lege quia Christus ma- Joann. xii, 34.
net in æternum. *Tu exsurgens,* opem præ- 14
bendo seu per incarnationem veniendo,
misereberis Sion, id est populo Judæorum
afflicto et capto ; vel, Sion, id est templo
et civitati Jerusalem a Chaldæis impie de-
molitis ; *quia tempus miserendi ejus,* sci-
licet templi et civitatis, ut reædificarentur,

Jer. XXIX, 10. consummatis septuaginta annis a Jeremia prædictis ; vel, ut repararentur tempore Machabæorum post dignam castigationem populi Judæorum. Unde in libro secundo *II Mach.* VIII, 5. Machabæorum dicitur : Ira Domini in misericordiam conversa est. Vel, Venit tempus miserendi ejus, id est, tempus tui adventus in mundum, *Dan.* IX, 23-27. in Daniele prædeterminatum, impletum est : et ita decet te advenire, et populum Sion a spirituali captivitate *Is.* LII, 6. redimere, sicut in Isaia promisisti : Propter hoc sciet populus meus nomen meum in die illa, quia ego ipse qui loquebar, ecce adsum. *Quia venit tempus* prædictum. Hoc repetitur ad evidentiam ampliorem.

15 *Quoniam placuerunt servis tuis,* Sanctis et Prophetis, *lapides ejus,* scilicet Sion : quia optabant ex lapidibus reædificare templum et civitatem Jerusalem ; *et terræ ejus miserebuntur,* id est, pro liberatione populi et reædificatione civitatum Judæ orabunt. Pro hac etenim causa multum oraverunt Zacharias, Daniel, Aggæus, et alii Sancti. — Potest autem exponi hic versus de ædificatione Ecclesiæ, intelligendo per lapides, personas seu membra Ecclesiæ; per servos autem, Apostolos qui primo post Christum construxerunt Ecclesiam, convertendo homines ad Christi obsequium ; *et terræ ejus,* id est Judææ, *miserebuntur,* quia Apostoli primo conabantur Judæos ad Christum convertere, *Act.* XIII, 46. prout in Actibus Paulus fatetur : Vobis oportebat primum loqui verbum Dei. Hæc autem expositio superius tacta est.

24 *Respondit ei in via virtutis suæ,* etc. Hic secundum aliquos describit Propheta tribulationem Ecclesiæ tempore Antichristi futuram, quæ erit durissima, sed non longa. Ait ergo : *Respondit ei,* id est, Ecclesia Christo tunc respondebit, *in via virtutis suæ,* id est in observatione patientiæ quæ tunc summe necessaria erit : *Paucitatem dierum meorum,* id est brevitatem tribulationis meæ, *nuntia mihi,* quatenus in spe propinquæ liberationis respirem ac roborer. Nisi enim breviati essent dies illi, non fieret salva omnis caro, sed propter electos breviabuntur : ut scribitur in Matthæo. *Matth.* XXIV, 22. *Ne revoces me* de hac vita, id est, 25 ne omnino sinas exstirpari Ecclesiam : ne, inquam, revoces me *in dimidio dierum meorum,* id est intra primum atque secundum tuum adventum ; sed usque ad finem mundi conserva me, quemadmodum spopondisti, dicens : Ecce ego vobiscum sum cunctis diebus usque ad consummationem sæculi. *Ibid.* XXVIII, 20.

Quia vero omnia in figura contingebant Hebræis, secundum Apostolum, *I Cor.* X, 11. propterea si ista expositio esset litteralis, posset hic psalmus tropologice explanari de populo christiano vehementer afflicto, sicut superius de quolibet pœnitente expositus est. Postremo, quæ nunc omissa sunt, in primo articulo evidenter patuerunt.

PRECATIO.

Ad te clamantium exaudi orationem nostram, Domine, et de excelso sancto tuo in terram adspice, et mala præsentia et futura a nobis propitiatus averte : ut annuntiemus in Sion gloriam tuam, et in Jerusalem cœlesti laudem tuam.

ARTICULUS IV

EXPLANATIO PSALMI CENTESIMI SECUNDI : BENEDIC, ANIMA MEA, DOMINO.

ASSIGNATUR autem psalmo præsenti hic A
1 titulus : *Psalmus ipsi David* : id est, psalmus iste cantandus est Christo per David significato. Agit namque hic psalmus de multiplici beneficio Christi, et hortatur Propheta se ipsum ad gratiarum actionem condignam. Sicut enim in præcedenti psalmo locutus est in persona pœnitentis, suamque miseriam gemituose et anxie commemorantis, sic modo loquitur in persona fervidi amatoris atque gratissimi servitoris : et hoc, congruo ordine, quia post humilem confessionem propriæ imperfe- B ctionis, et variam afflictionem contribulati spiritus, sequi solet ex infusione divina, jucunda laudatio divinæ bonitatis, hilarisque memoria beneficiorum Creatoris. Pro-
Tob. III, 22. pter quod in Tobia scriptum est : Post tempestatem, Domine, tranquillum facis, et post fletum exsultationem infundis.

AIT itaque : (1) *Benedic, anima mea, Domino*. Benedicere alteri, est bonum de ipso asserere. Nos autem benedicimus Deo, et Deus benedicit nobis. Sed quia di- C
Ps. CXLVIII, 5. cere Dei, est causa rerum, juxta illud, Ipse dixit, et facta sunt ; nostrum vero dicere, non est causa rerum : idcirco benedictio Dei activa, est causa bonitatis nostræ, et quod benedicti sumus ; nostra autem benedictio non est causa alicujus bonitatis in Deo, nec ob eam est Deus benedictus. Et ideo benedictio qua nos Deo benedicimus, est benedictio confessionis seu laudis.
Luc. II, 28. De qua in Luca scriptum est : Benedixit
Tob. IV, 20. Simeon Deum. Et Tobias : Omni, inquit, tempore benedic Deo. Benedictio autem D qua Deus benedicit nobis, est benedictio consecrationis seu actuationis. Secundum primam benedictionem, minor benedicit majori, ipsum laudando ; quantum vero ad benedictionem secundam, major benedicit minori, ipsum sanctificando seu perficiendo, quemadmodum ad Hebræos dicit Apostolus : Sine ulla contradictione quod *Hebr.* VII, 7.
minus est, a majore benedicitur.

Benedic ergo, anima mea, Domino, id est, bona profer de Deo, laudem et gratiarum actionem ei in omnibus impendendo, ipsum in omnibus atque præ omnibus mente, verbo et opere honorando. Et non solum anima mea, quantum ad id quod es, benedic Deo, sed *et omnia quæ intra me sunt*, id est omnes vires, omnes habitus, omnes actus, omnes virtutes, omnes scientiæ, omnes cogitationes animæ meæ, benedicite *nomini sancto ejus*, id est ipsi Deo nomen sanctum habenti. Hæc autem benedicunt Deo occasionaliter seu materialiter, quia sunt occasio atque materia benedicendi Deo, dum scilicet perpendimus nos omnia ista a Deo habere : et ita adscribimus ea Deo tanquam primo principio cum laude et gratiarum actione. Vel benedicunt hæc Deo causaliter, quia per ea cognoscimus Deum ac beneficia ejus. Tunc anima nostra et omnia intra eam exsistentia benedicunt Altissimo, dum ipsa secundum totum suum esse, posse et agere, Deum verbo et vita honorat, quemadmodum in Ecclesiastico habetur : Date magnificen- *Eccli.*
tiam nomini ejus, et confitemini illi in XXXIX, 20.
voce labiorum vestrorum.

(2) *Benedic, anima mea, Domino* : quod 2
tibi iterum dico, quatenus accendaris et penses, quam utile, salubre et justum sit benedicere Creatori ; *et noli oblivisci* per ignaviam et inadvertentiam *omnes retributiones ejus*, id est dona pietatis divinæ, quæ tibi frequenter collata sunt, et ad mi-

nus retributa, id est, rursus tributa sunt
tibi semel : quia in primo parente omnes
peccavimus, et munera gratiarum Dei per-
didimus ; sed misericordia Dei per Chri-
stum nobis retribuit, quod primus parens
abstulit et amisit. Propter quod ad Corin-
I *Cor.* xv, 22. thios Apostolus ait : Sicut in Adam omnes
moriuntur, ita et in Christo omnes vivi-
ficabuntur. Non ergo obliviscamur mise-
ricordiarum Dei nostri, sed attendamus
quoties nobis gratiam suam retribuit. Quo-
tiescumque corde ingemiscimus, statim
ignoscit, gratiamque refundit : imo legatos
ad nos mittit, hortans et per eos deprecans,
ut convertamur ad ipsum, quemadmodum
II *Cor.* v, 20. profitetur divinus Apostolus : Legatione,
inquiens, pro Christo fungimur, tanquam
Deo exhortante per nos : Obsecramus pro
Christo, reconciliamini Deo. Nunquam igi-
tur obliviscamur viscerum misericordiæ
Salvatoris, quia Seneca asserit, Maxima in-
gratitudo est beneficii collati oblivio. Pri-
ma vero gratitudo et gratiæ repensio, est
beneficium gratanter recipere. Isaias obli-
tus non fuit retributionum Dei, qui ait :
Is. LXIII, 7. Miserationum Domini recordabor, laudem
Domini super omnibus quæ reddidit nobis,
et quæ largitus est nobis secundum indul-
gentiam suam. Unde Ecclesiasticus inquit :
Eccli. LI, 11. Memoratus sum misericordiæ tuæ, Domi-
ne, et cooperationis tuæ, quæ a sæculo
Ps. XV, 2. sunt. Porro quum Deus bonorum nostrorum
non egeat, aliquid tamen a nobis requirat,
nil dignius, nihilque acceptius ei retribue-
re possumus, quam benedictionem et lau-
Ps. XLIX, 23. dem. Nam sacrificium laudis honorificat
ipsum.

Consequenter commemorantur quædam
beneficia Dei, et prius beneficium indul-
3 gentiæ. (3) *Qui propitiatur omnibus ini-
quitatibus tuis.* Mox enim dum pœnitemus
et confitemur, Deus iniquitates omnes no-
bis dimittit, quantum ad culpam. Non
enim dimittitur unum peccatum mortale,
quin aliud, si adsit, dimittatur : unum ta-
men veniale sine alio quandoque dimitti-
tur. Propitiatus est autem Deus piissimus
iniquitatibus nostris frequenter, scilicet
A in Baptismo, in Confessione, quæ est se-
cunda post naufragium tabula, in ingressu
seu professione religionis. *Qui sanat om-
nes infirmitates tuas,* id est interiores lan-
guores, qui per gratiæ infusionem sanan-
tur. Vel : Qui sanat omnes infirmitates
tuas, id est fomitem seu pronitatem ad
malum, et quatuor principalia vulnera ani-
mæ, quæ sunt, malitia, ignorantia, concu-
piscentia, infirmitas. Has Deus nunc sanat
inchoative, debilitando eas in Baptismo et
quotidiano profectu, impediendoque eas
B per gratiam a consensu ac opere malo. In
resurrectione autem futura sanabit eas
perfecte, quando mortale hoc induet im- I *Cor.* xv, 53, 54.
mortalitatem, secundum Apostolum. Tunc
nempe Christus auferet ab electis omnes
pœnas pro originali peccato inflictas, quan-
tum ad reatum et exsistentiam ; nunc vero
aufert eas quoad reatum, non quantum ad
exsistentiam. Manet enim in nobis fomes
post Baptismum, sed non imputatur ad
culpam, nec pro eo pœnam damni incurri-
mus morientes. Quum autem Christus per-
C fecte sanaverit omnes infirmitates nostras,
tunc læti cantabimus illud Apostoli : Ubi *Ibid.* 55;
est, mors, victoria tua ? ubi est, mors, acu- *Osee* XIII, 14.
leus tuus ?

(4) *Qui redimit de interitu vitam tuam.* 4
Interdum redimit Deus vitam nostram cor-
poralem ac naturalem a morte improvisa
et corporali, præservando nos a periculis
variis. Vitam quoque animæ nostræ spiri-
tualem de interitu spirituali redimit, dum
caritatem et gratiam suam in nobis con-
servat, a peccatis mortalibus nos præser-
D vans. Vel : *Qui redimit* merito suæ passi-
onis *de interitu,* id est morte inferni seu
damnatione æterna, *vitam tuam,* id est
vitam gratiæ tibi in præsenti collatam seu
conferendam, et vitam gloriæ tibi in futu-
ro paratam. Vel, Vitam tuam, id est te vi-
ventem, quemadmodum dicimus : Rogo
dilectionem tuam, id est te dilectum. De
hac autem redemptione ait Salvator : Ego *Joann.* x, 10.
veni ut vitam habeant, et abundantius
habeant ; et iterum, Animam meam po- *Ibid.* 15.
no pro ovibus meis. *Qui coronat te in*

misericordia et miserationibus, id est, qui A
in sua misericordia et per effectus varios
suæ clementiæ nunc coronat te, dando ti-
bi victoriam de mundo, carne ac dæmo-
II Cor. II, 14. ne, sicut ait Apostolus : Gratias Deo, qui
semper triumphat nos in Christo Jesu Do-
mino nostro. Coronat nos etiam Deus in
misericordia sua, faciendo animas nostras
filias, sponsas atque heredes regni æterni.
Propter quod Petrus ait in prima sua Ca-
I Petr. II, 9. nonica : Vos, inquit, genus electum, regale
sacerdotium. In futuro quoque coronabit
nos corona felicitatis perfectæ, quemad- B
II Tim. IV, 8. modum Paulus affirmat : De reliquo re-
posita est mihi corona justitiæ, quam red-
det mihi Dominus in die illa.

5 5 *Qui replet in bonis desiderium tuum,*
id est, rationabilem tuum affectum seu
piam orationem ad actum perducit, dando
Luc. XI, 10. tibi quod cupis et postulas. Omnis enim
qui petit, accipit. Et dictum est supra,
Ps. X, 17. Desiderium pauperum exaudivit Dominus;
sec. Hebr. Ps. XXXIII, 10. et, Nihil deest timentibus eum. Nunc ita-
que implet Deus desiderium nostrum gra-
tia atque virtutibus, non simpliciter, nec C
plene, sed secundum modum vitæ præ-
sentis. In patria vero implebitur simpli-
citer atque perfecte, juxta quod dictum
Ps. XVI, 15. est : Satiabor quum apparuerit gloria tua.

Renovabitur ut aquilæ juventus tua :
id est, quemadmodum aquila inveterata re-
parat pristinam juventutem ; sic tu, o ani-
ma mea, ad pristinam atque deperditam
spiritualis juventutis valetudinem rever-
teris, nunc quidem per gratiam, implendo
Ephes. IV, 23, 24. illud Apostoli, Renovamini spiritu mentis
vestræ, et induite novum hominem, qui D
secundum Deum creatus est : in futuro
autem per gloriam, quia in die judicii
Prov. XXXI, 21. vestieris duplicibus, id est duplici stola
immortalitatis, videlicet gloria mentis et
corporis ; et ultra senectus non erit, sed
juventus perpetua, juxta illud Apocaly-
Apoc. XXI, 5. psis : Dixit qui sedebat in throno, Ecce
nova facio omnia. Juventus quoque cor-
poris in die judicii renovabitur, quia in
ætate virili resurgent defuncti.

Demum, sicut refertur, ista aquilæ est
natura, quod tempore senectutis suæ su-
perius labium suum per modum unci in
tantum excrescit, quod nec os aperire,
nec cibum sumere potest. Propter quod
tandem fame senioque gravata, ex natu-
rali instinctu labium collidit ad petram,
deponitque uncatum, quo sumptio cibi
impediebatur : quo facto, reparatur ad va-
letudinem pristinam per sumptionem es-
carum. Sic anima, corporis atque terrenæ Sap. IX, 15.
inhabitationis mole gravata, et a contem-
platione cœlestium impedita, nunc qui-
dem quotidie quantum sibi possibile est, a
carnis communione se abstrahit, et vitam
cœlestem in terra ducere satagit ; sicque
quotidie renovatur interius, sicut ad Co-
rinthios dicit Apostolus : Licet is qui foris II Cor. IV, 16.
est, noster homo corrumpatur, tamen is
qui intus est, renovatur de die in diem.
Gratia enim Dei et summæ Trinitatis re-
formatio in nobis, est renovatio juventutis
animæ nostræ. Conversatio autem vitiosa,
senectus est animæ. Propter quod scriptum
est : Quid est, Israel, quod inveterasti in Baruch III, 10, 11.
terra aliena, coinquinatus es cum mortuis,
deputatus es cum descendentibus in infer-
num ? Et causam subjungit : Dereliquisti Ibid. 12, 13.
fontem sapientiæ. Nam si in via Dei am-
bulasses, habitasses utique in pace super
terram.

Quæ autem hucusque inducta sunt ad
litteram, exponi possent de specialibus be-
neficiis sancto David collatis : imo quilibet
nostrum hos quinque versus dicendo, be-
neficia sibi specialiter præstita pensare, et
Deo cum omni gratiarum actione debet
adscribere, ne propter ingratitudinem et
oblivionem animæ nostræ dicatur : Eris Is. XVII, 9, 10.
deserta, quia oblita es Dei salvatoris tui,
et adjutoris tui non es recordata.

6 *Faciens misericordias Dominus :* id 6
est, Deus misericorditer agit nobiscum, et
misericordias (id est pietatis suæ dona)
nobis communicat : et non solum facit mi-
sericordias misericordibus, de quibus ait,
Beati misericordes, quoniam ipsi miseri- Matth. V, 7.
cordiam consequentur ; sed etiam impiis
et indignis, quos sæpe gratis justificat,

quos longanimiter præstolatur, quibus be- A
neficia naturalium donorum largitur, vide-
licet lumen solis, vestitum et victum, ra-
tionem et sensum, corporis sanitatem, ac
alia multa. Proprium namque est Deo mi-
sereri. Est quoque Dominus faciens *et ju-
dicium,* id est justam ultionem, *omnibus
injuriam patientibus* æquanimiter propter
Deut. xxxii. 35. justitiam : quemadmodum alibi ait, Mihi
vindictam, et ego retribuam. Vult enim
Deus sibi reservari vindictam, prout in
Lev. xix, 18. Levitico hortatur : Non quæras ultionem,
nec memor eris injuriæ civium tuorum. B
Denique, quamvis aliquis impatienter fe-
rat injurias sibi illatas, Deus tamen qui
nullum malum inordinatum seu impuni-
tum relinquit, ulciscitur. Præcipue tamen
ulciscitur pro patientibus et mansuetis.
Prov. xx, 22. Unde in Proverbiis : Non dicas, Reddam
malum pro malo : exspecta Dominum, et
liberabit te.

7 (7) *Notas fecit vias suas,* id est præcepta
moralia, judicialia et cærimonialia, *Moysi*
legislatori in monte Sinai ; et notas fecit
per Moysen *filiis Israel voluntates suas,* id C
est signa suæ æternæ voluntatis, videlicet
jussiones bonorum, prohibitiones malo-
rum. Idem autem significatur per vias Dei,
et voluntates ipsius. Hæc autem tunc spe-
cialiter notificavit illis. Propter quod Ba-
ruch in persona populi Israelitici dicit :
Baruch iv, 4. Beati sumus nos, quoniam quæ Deo pla-
cita sunt, manifesta sunt nobis. Moraliter
vero per Moysen intelligitur quilibet san-
ctus de aquis concupiscentiarum sublatus,
cui Deus per Spiritum Sanctum inspirat
qualiter sit vivendum, quemadmodum in D
I Joann. ii, 27. Joanne habetur : Unctio ejus docet vos de
omnibus. Per filios vero Israel intelligun-
tur omnes fideles, quibus Deus præcepta
sua largitus est.

8 (8) *Miserator et misericors Dominus.* Se-
cundum Damascenum misericors dicitur,
quasi cor miserum habens, videlicet quia
alterius miseriæ condolet. Deus autem im-
passibilis immutabilisque consistens, non
condolet, neque compatitur. Non ergo mi-
sericordia competit Deo, prout compassio-
nem importat, sed in quantum gratuitam
subventionem designat : sicque vocatur
Deus miserator, actualiter miserendo ; mi-
sericors autem, propter naturalem propri-
etatem, qua ad succurrendum paratus est.
Longanimis, id est diu exspectans conver-
sionem malorum. Unde in Ecclesiastico
scriptum est, Altissimus est patiens red- Eccli. v, 4.
ditor ; et in libro Sapientiæ, Misereris Sap. xi, 24.
omnium, quoniam omnia potes, et dissi-
mulas peccata hominum propter pœniten-
tiam. *Et multum misericors :* imo abun-
dantia pietatis suæ, et merita supplicum
excedit et vota ; et miserationes ejus su- Ps. cxliv, 9.
per omnia opera ejus. Propterea Jacobus
asserit : Superexaltat autem misericordia Jacob. ii, 13.
judicium.

9 (9) *Non in perpetuum irascetur,* exer- 9
cendo vindictam, *neque in æternum com-
minabitur,* se pœnas inflicturum. Non ab-
solute intelligenda sunt hæc, ne incidamus
eorum insaniam, qui pœnas inferni tan-
dem finiendas dixerunt. Sed non in per-
petuum irascetur Dominus electis suis, ne-
que in æternum comminabitur eis : quia
licet ad tempus eos flagellet seu deserat, fi-
naliter tamen eis placatur, secundum illud
Threnorum : Non repellet in sempiternum Thren. iii, 31, 32.
Dominus, quia si abjecit, et miserebitur
secundum multitudinem misericordiarum
suarum. (10) *Non secundum peccata no-* 10
stra fecit nobis : primo, quia citra condi-
gnum nos punit ; secundo, quoniam nul-
lus peccator qui est in mortali, gratiam de
condigno meretur. Idcirco si gratia ei re-
stituitur, non secundum peccata sua fit
sibi. Tertio, quoniam ubi abundavit deli- Rom. v, 20.
ctum, superabundat et gratia. Ideo ad Ti-
motheum Apostolus ait : Deus liberavit II Tim. i, 9.
nos, et vocavit nos vocatione sua sancta,
non secundum opera nostra, sed secun-
dum propositum suum et gratiam. *Neque
secundum iniquitates nostras retribuit no-
bis :* quia frequenter pœnam æternam com-
mutat in pœnam temporalem per gratiam
suam.

(11) *Quoniam secundum altitudinem cæ-* 11
li a terra, corroboravit misericordiam su-

am super timentes se : id est, sicut cœlum A
super terram maxime elevatur; sic miseri-
cordia Dei elevata est supra nostram mali-
tiam, ita quod incomparabiliter aliter fecit
cum timentibus se timore filiali et casto,
quam merebantur, juxta illud Apostoli :
Rom. v, 8, 9. Commendat autem caritatem suam in no-
bis Deus, quoniam quum adhuc inimici
essemus, Christus pro nobis mortuus est.
Vel sic : Quoniam secundum altitudinem
cœli a terra, etc., id est, quemadmodum
cœlum ratione altitudinis et excellentiæ
suæ terram operit, circuit, fecundat, il- B
luminat; sic Deus in circuitu populi sui
exsistens, eum in bono conservat, intus
illustrat, fecunditatem operum bonorum
impendit, prout Filius Dei apud Joan-
Joann. xv, 1. nem protestatur : Pater meus agricola est.
12 12 *Quantum distat* distantia quantitativa
atque locali, *ortus,* id est pars cœli orien-
talis, *ab occidente,* id est a parte occiden-
tali : quæ utique tanta est, quanta est
distantia inter polum arcticum et antar-
cticum, quum cœlum sit sphæricum. Vel,
Quantum distat distantia qualitatis, ortus, C
id est lux seu origo diei, ab occidente, id
est a tenebris, dieique termino. *Longe fe-
cit a nobis iniquitates nostras :* quia ita
nobis pœnitentibus eas indulget, ac si
nunquam fuissent. Unde per Ezechielem
Ezech. xviii, 21, 22. testatur : Si impius egerit pœnitentiam,
omnium iniquitatum ejus non recordabor
Mich. vii, 19. amplius. Et in Michæa habetur : Deponet
iniquitates nostras, et projiciet in profun-
dum maris omnia peccata nostra.
13 13) *Quomodo miseretur pater* carnalis
ac indulgentissimus *filiorum* suorum, *mi-* D
sertus est Dominus timentibus se : quoniam
sicut pater filium diligit, sive blandiatur,
sive comminetur et verberet; sic Deus ti-
mentibus se misericordiam facit, sive eos
castiget, sive consolationem infundat. Et
Malach. iii, 17. hoc est quod in Malachia ait : Parcam ti-
mentibus me, sicut parcit vir filio suo ser-
vienti sibi. Sive ergo adversa, sive prospera
accidant nobis, Domino gratias referamus,
Rom. viii, 28. scientes quoniam diligentibus atque timen-
tibus Deum, omnia cooperantur in bonum.

Cur autem tam clemens sit nobis Do-
minus, pandit : *Quoniam ipse cognovit fig-* 14
mentum nostrum, id est fragilem nostram
substantiam ad mala proclivem, propter
fomitem ad vitia inclinantem. Hæc autem
fragilitas nostræ substantiæ plenius decla-
ratur, quum subditur : 14 *Recordatus est,*
id est, pie attendit, *quoniam pulvis sumus,*
id est, de limo terræ, quantum ad corpus,
formati, atque in pulverem resolvendi,
quemadmodum dicit Scriptura : Formavit *Gen.* ii, 7.
Dominus Deus hominem de limo terræ; et :
Pulvis es, et in pulverem reverteris. *Homo* *Ibid.* iii, 19.
sicut fœnum dies ejus : quia tam cito are- 15
scit et decidit sicut fœnum, prout sanctus
Job ait : Dies mei velocius transierunt, *Job* vii, 6.
quam a texente tela succiditur. *Tanquam
flos agri,* qui hodie est, et cras non repe-
ritur, *sic efflorebit,* id est, a flore atque
vigore primævæ ætatis deficiet.
15 *Quoniam spiritus,* id est anima, *per-* 16
transibit in illo, id est, temporalem dura-
tionem habebit in homine, qua finita, re-
cedit; *et non subsistet* homo in hac vita,
anima ejus egressa. Hinc enim scriptum
est : Breves dies hominis sunt, numerus *Ibid.* xiv, 5.
mensium ejus apud te est; constituisti ter-
minos ejus, qui præteriri non poterunt. Et
in libro Regum : Omnes morimur, et quasi *II Reg.* xiv, 14.
aquæ dilabimur in terram, quæ non rever-
tentur. Hæc autem nostri figmenti fragi-
litas incitat Deum ad miserendum nobis,
quemadmodum in Genesi testatus est : Ne- *Gen.* viii, 21.
quaquam ultra maledicam terræ propter
homines. Sensus enim et cogitatio cordis
humani, prona sunt in malum ab adole-
scentia sua. *Et non cognoscet* anima post
separationem *amplius locum suum,* id est
corpus quod reliquit, donec rursus induat
illud. Defuncti namque non sciunt in par-
ticulari, quid agatur in vita præsenti, nisi
ex speciali revelatione, vel propter spe-
cialem habitudinem ad ea quæ hic agun-
tur. Sic enim Sancti in patria in Verbo
cognoscunt orationem qua invocantur, at-
que obsequium quo honorantur. Transla-
tio Hieronymi talis est : Et non cognoscet
eum ultra locus ejus. Utrumque autem ve-

ritatem sortitur, quia secundum Augusti- A
num in libro de Cura pro mortuis, Sicut
viventes in mundo ignorant quid agatur
in receptaculis mortuorum, sic defuncti
nesciunt quid agatur in locis viventium :
quod intelligendum est de lege communi,
et de cognitione determinata ac natu-
Is. LXIII, 16. rali. Unde Isaias ait : Tu, Domine, Pater
noster ; et Abraham nescivit nos.
17 (16) *Misericordia autem Domini ab æterno et usque in æternum,* id est, sine defe-
ctu et termino, et a principio mundi usque
in finem nunquam finiendum, expansa B
est, *super timentes eum* timore sancto ac
filiali. Nunc enim adest eis indesinenter
per gratiam, in futuro quoque per gloriam.
Sed quum nec mundus ab æterno fuerit,
neque peccatum, quomodo misericordia
Domini est super timentes se ab æterno?
Et respondendum, quod dicitur ab æterno
super eos fuisse, ratione prædestinationis
seu præparationis, quemadmodum in Apo-
Apoc. XIII, 8. calypsi de Christo habetur : Agnus qui oc-
cisus est ab origine mundi. Et ad Timo-
II *Tim.* I, 9. theum : Gratia data est nobis in Christo C
Jesu ante tempora sæcularia, id est, dari
prævisa est.
(17) *Et justitia illius,* id est effectus divinæ
justitiæ, scilicet justa promissorum
impletio et meritorum præmiatio, erit et
est *in filios filiorum,* id est in omnes filios
primorum parentum : quod de filiis justis
18 intelligi debet. De quibus annectitur : *his
qui servant* per fidem et obedientiam, *testamentum
ejus,* id est legem divinitus
datam. (18) *Et memores sunt mandatorum
ipsius,* non qualitercumque, sed *ad faciendum
ea.* Multi enim sunt memores man- D
datorum Domini, non ut ea adimpleant,
sed ut alios doceant quod ipsi non agunt,
quod est mortale peccatum ; vel ut docti
appareant, quod gloria est vana. Debemus
ergo memores esse legis divinæ et mandatorum
Altissimi, non ut sciamus, sed ut
impleamus. Unde etiam Aristoteles dicit :
Quid est virtus, scrutamur, non ut agnoscamus,
sed quatenus boni efficiamur. Alias
computabimur in Pharisæorum atque Scribarum
collegio, de quibus in Matthæo ait
Salvator : Omnia quæcumque dixerint vo- *Matth.* XXIII, 3, 4.
bis, servate et facite ; secundum opera vero
illorum nolite facere : dicunt enim et
non faciunt. Alligant enim onera gravia
et importabilia, et imponunt in humeros
hominum ; digito autem suo nolunt ea
movere.
(19) *Dominus in cœlo paravit sedem* 19
suam. Hoc multipliciter accipi potest. Primo
sic : Dominus Deus, Trinitas sancta,
in cœlo empyreo paravit sedem suam, id
est locum habitationis suæ. Nullus enim
corporeus locus tam proprie competit Deo,
ut cœlum empyreum. Propter quod Moyses
ait : Habitaculum ejus sursum, et subter *Deut.* XXXIII, 27.
brachia sempiterna. Vel, In cœlo, id est in
civibus regni cœlestis, et maxime in angelis
pertinentibus ad infimum ordinem primæ
hierarchiæ, qui propter inhabitationem
divinam, Throni (id est sedes) Dei
vocati sunt. Vel, In cœlo, id est in quolibet
homine cœlestem conversationem in
terra habente. In tali namque per gratiam
demoratur, juxta illud : In eo quasi in tha- *Ibid.* 12.
lamo tota die morabitur. Vel : *Dominus*
Christus, homo Deus, *in cœlo* empyreo
paravit a principio mundi *sedem suam,* id
est stabilem mansionem tam sibi, quam
suis : quibus ait, Vado parare vobis locum. *Joann.* XIV, 2.
A principio namque mundi paravit hanc
sedem per creationem ; sed post ascensionem
suam paravit eam suis per interpel-
lationem, quia secundum Apostolum, Jesus *Hebr.* IX, 24.
introiit in ipsum cœlum, ut appareat nunc
vultui Dei pro nobis. *Et regnum ipsius,* id
est regimen seu regia Christi potestas,
omnibus dominabitur. Omnia enim sub- *Ibid.* II, 8.
jecta sunt pedibus ejus, secundum Apostolum.
Propter quod scriptum est : Omnes *Dan.* VII, 14.
populi, tribus et linguæ servient ei. Et in
Apocalypsi : Agnus vincet illos, quoniam *Apoc.* XVII, 14.
Dominus dominorum est et Rex regum.

Deinde invitantur creaturæ cœlestes, angelicæ
mentes, supermundani intellectus,
et animi deiformes ad laudem divinam.
(20) *Benedicite Domino, angeli ejus,* id est 20
nuntii Dei, *potentes virtute,* id est pote-

state præcipui, *facientes verbum illius*, id est, commissionem seu jussionem vobis divinitus factam implentes, *ad audiendam vocem sermonum ejus*, id est, ut homines audiant per vestram exsecutionem, quid Deus eis mandat et nuntiat. Per angelos namque Deus nobis revelat beneplacitum suum. Quamvis autem per angelos accipi possint angelici spiritus infimi ordinis, quorum est minima nuntiare, secundum Gregorium ; nihilo minus per angelos intelligere possumus omnes spiritus cœlestes, de quibus ait Apostolus, *Hebr.* I, 14. Omnes sunt administratorii spiritus : nam, secundum magni Dionysii dogma, omnes angelicæ mentes, angeli appellantur. Porro potentia angelorum duplex est : scilicet naturalis ; et ista omnem corporalium rerum potestatem vehementer excedit, in tantum ut de diabolo scriptum sit, *Job* XLI, 24. Non est super terram potestas quæ comparetur ei. Naturalia enim in angelis apostatis integra permanserunt, secundum Dionysium capitulo 4 de Divinis nominibus : et per hanc potestatem competit angelis motus cœlorum, secundum philosophos. Alia vero est potentia angelorum supernaturalis, quæ major et altior est : *Exod.* XII, 29. per quam angelus unus percussit una nocte omne primogenitum in terra Ægypti, ut dicitur in Exodo ; et in castris Assyriorum *Is.* XXXVII, 36. centum octoginta quinque millia, sicut in Isaia legitur. Hæc tamen angelus facere potuit naturali virtute, ut videtur.

21 21 *Benedicite Domino, omnes virtutes ejus.* Per virtutes accipere possumus angelos pertinentes ad medium ordinem secundæ hierarchiæ, qui speciali nomine appellantur Virtutes, secundum Dionysium ; vel, universas mentes angelicas, quoniam omnes angeli vicissim appellantur Virtutes, propter efficacissimam excellentiam propriæ potestatis. Rabbi Moyses vero per virtutes intelligit naturales vires omnium rerum creatarum. Virtutes, inquam, *ministri ejus, qui facitis voluntatem ejus*, id est, qui divinæ voluntatis imperio obeditis.

22 22 *Benedicite Domino, omnia opera*

A *ejus*, id est creaturæ universæ, *in omni loco dominationis ejus*, id est in cœlo ac terra atque intermediis locis. Ubique enim dominatur Creator. Christo quoque data est omnis potestas in cœlo et in terra. *Matth.* XXVIII, 18. Propter quod scriptum est : Domine, Rex omnipotens, in ditione tua cuncta sunt posita ; tu dominaris omnium. *Esther* XIII, 9, 11. Irrationales autem creaturæ benedicunt et laudant Deum materialiter, quia contemplantibus præbent materiam benedicendi Domino, eo quod in ipsis sapientia, potentia, et bonitas Creato-

B ris resplendeant. Sed quia nil prodest alios exhortari, et proprias exhortationes omittere, prout ait Salvator, Quid prodest homini si mundum universum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur? *Matth.* XVI, 26. idcirco revertitur ad se ipsum, dicitque : *Benedic, anima mea, Domino* : secundum intellectum expositum.

Ecce psalmum omni laude dignissimum, omni consolatione ac suavitate plenissimum, et nobis peccatoribus ad pœnitentiam sanctam conversis præcipue frequentan-

C dum, dulcem ac saporosum audivimus : quem decantando, decet nos ex commemoratione divinorum beneficiorum amore Dei nostri vehementer accendi, in ejus laude cordialiter delectari. Et ut digni inveniamur laudatores, studeamus Christo mundo corde servire, omnia carnalia, sæcularia, temporalia ac vana contemnere, et unum illud, quod solum necessarium est, *Luc.* X, 42. corde collecto ac stabili contemplari, exquirere, amare, ac honorare tanto intentius atque frequentius, quanto plura ab eo

D beneficia sumpsimus. Ideo namque in Luca asserit Christus : Cui multum donatum est, multum quæretur ab eo. *Ibid.* XII, 48.

PRECATIO.

Deus salvator viventium, qui non vis mortem peccantium, tu, pie Pater, cognosce figmentum nostrum, et peccatoribus nobis non irascaris in perpetuum ; sed corrobora super nos misericordiam tuam, et redime de æterno interitu vitam nostram.

ARTICULUS V

EXPLANATIO PSALMI CENTESIMI TERTII : BENEDIC, ANIMA MEA, DOMINO; DOMINE DEUS MEUS.

Brevis autem et planus titulus est psal-
1 mi præsentis dum dicitur : *Psalmus David.* Loquitur vero Propheta in psalmo isto
in persona hominis Deum grata mente
laudantis.

(1) BENEDIC, *anima mea, Domino.* Quod
qualiter intelligi implerique debeat,
Ps. CII, 1. in præcedentis psalmi expositione ad longum tractatum est. *Domine Deus meus,*
magnificatus es vehementer : id est, ex
operibus tuis mirabilibus in nobis valde
magnus effectus es, ita ut excellentia, magnitudo, seu majestas tua nobis clare innotuerit ex consideratione operum tuorum,
Num. XXIII, 19; Malach. III, 6. quamvis tu in te ipso omnino immutabilis
et summe perfectus sis.

(2) *Confessionem et decorem induisti :*
id est, laude Sanctorum et specioso famulatu eorum circumdatus es, sicut homo
circumdatur veste, quia ex omni parte
concurrunt ad te omnes Beati. Vel, Decorem induisti, id est, ita in te ipso pulcher,
imo pulcherrimus es, ac si pulchritudo
2 esset vestis tua, te undique ornans. *Amictus lumine sicut vestimento :* id est, sic in
te ipso clarus ac fulgidus es, ac si lux esset tibi vestimentum, te omnino operiens,
ita quod nihil tenebrositatis in te invenitur : juxta illud, Deus lux est, et tenebræ
1 Joann. I, 5. non sunt in eo ullæ. — Hæc autem de
Christo specialiter accipi possunt. Indutus
est enim confessionem, quemadmodum ad
Philipp. II, 11. Philippenses dicit Apostolus : Omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris. Ubique enim
electi Christo confitentur. Est quoque indutus decorem, præsertim in resurrectione, quando in forma gloriosa surrexit, cui
in passione non erat decor aut species.

A Surrexit etiam in corpore glorificato, cujus
claritas solis splendorem incomparabiliter
inæstimabiliterque transcendit : propterea
dicitur, Amictus lumine sicut vestimento.

(3) *Extendens cœlum* stellatum seu firmamentum *sicut pellem :* quia per modum
pellis extentæ videtur expansum, quum
sit sphæricum, terram tegens atque operiens, et nostrum hemisphærium per modum tentorii circumcludens. Unde Isaias
dicit : Extendit velut nihilum cœlos, et Is. XL, 22.
expandit illos sicut tabernaculum ad inha-
B bitandum. *Qui tegis aquis superiora ejus,* 3
id est partes convexas cœli stellati. Scriptum est enim in Genesi : Dixit Deus, Fiat Gen. I, 6, 7.
firmamentum in medio aquarum, et dividat aquas ab aquis. Fecitque Deus firmamentum, divisitque aquas quæ erant sub
firmamento, ab his quæ erant super firmamentum. Quidam ergo litteram prædictam sequentes, dicunt supra firmamentum esse aquas per modum glaciei
congelatas, et cœlum tegentes. Alii vero
magis philosophice loquentes, dicunt per
C aquas has intelligendum esse nonam sphæram, quæ dicitur cœlum crystallinum seu
aqueum, sicut cœlum immobile appellatur
empyreum, id est igneum : non quasi nona
sphæra sit de natura aquæ, vel cœlum empyreum de natura ignis; sed quia cœlum
crystallinum cum aqua in diaphaneitate
convenit : nam per modum aquæ congelatæ apparet. Cœlum vero empyreum cum
igne in claritate communicat. Huic quoque
quod nunc ait, Qui tegis aquis superiora
ejus, concordat illud Danielis, Benedicite, Dan. III, 60.
D aquæ omnes quæ super cœlos sunt, Domino. Basilius autem per cœlum hoc loco, et
cœlos de quibus Daniel loquitur, atque
per firmamentum, de quo in Geneseos libro Gen. I, 6, 7.

fit sermo, intelligit cœlum aerium, supra quod nubes feruntur. Et hanc expositionem asserit Augustinus laude dignissimam.

Mystice per cœlum designatur Ecclesia, quæ in Canticis canticorum propter pres- Cant. I, 4. suram et tribulationem dicit : Nigra sum, sed formosa, sicut pelles Salomonis, id est cœlum, quod est pellis veri Salomonis, scilicet Christi. Extendit ergo Christus cœlum, id est Ecclesiam, sicut pellem, dum eam per omnes partes mundi diffundit, et ad divinorum sublimia per contemplationem exaltat. Hujus autem cœli superiora, id est Apostolos atque Prophetas et efficaces imitatores ipsorum, tegit aquis scientiæ salutaris et gratiæ, seu donis Spiritus Sancti, quemadmodum testatur Salvator : Joann. VII, 38. Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ.

4 *Qui ponis nubem ascensum tuum*, id est, qui efficis ut nubes materialis sit res tua jussione ascendens. Divino enim imperio agitur, ut ex vaporibus nubes generentur, ac sursum ferantur. Unde de Deo Amos IX, 6. scriptum est apud Prophetam : Qui vocat aquas, et effundit eas super faciem terræ; Deut. XXXIII, 26. et in Deuteronomio, Magnificentia ejus discurrunt nubes. *Qui ambulas super pennas ventorum*, id est, qui in operatione tua procedis velocius, quam venti discurrant. Velocitas quippe venti in motu, per pennas significatur. Dominus autem in instanti agit quodcumque voluerit, quum sit virtutis simpliciter infinitæ. Idcirco agit velocius quam venti ferantur. In Job autem vicesimo secundo capite, dicitur Do- Job XXII, 14. minus circa cardines cœli perambulare; et Ibid. IX, 8. alibi de eo legitur, Qui graditur super fluctus maris ; et in Deuteronomio legitur, Deut. XXXIII, 26. Ascensor cœli auxiliator tuus. Nunc vero super pennas ventorum ambulare censetur. Sed omnium horum est similis sensus. Ambulatio enim Dei est operatio ejus, quemadmodum in Exodo Moyses ait ad Do- Exod. XXXIII, 16. minum : In quo poterimus scire invenisse nos gratiam in conspectu tuo, nisi ambulaveris nobiscum ? Dominus autem propter operationem omnipotentiæ suæ, quam circa cœlos et mare ostendit, ambulare super ea asseritur. Ad litteram quoque exponi hæc possunt de Christo, qui posuit nubem ascensum suum, ambulavitque super pennas ventorum, quando, ut in Actis habetur, Videntibus illis elevatus est, et nubes Act. I, 9. suscepit eum ab oculis eorum.

Mystice ascendit Dominus supra nubem, dum per gratiam suam ascendit cor prædicatoris seu nuntiatoris verbi Dei. Ambulat etiam supra pennas ventorum, id est, operando excedit virtutes et contemplationem animarum sanctarum. Pennæ enim, virtutes seu contemplationes dicuntur, quibus animæ in cœlum vehuntur, quemadmodum Isaias dicit : Qui sperant in Domino assu- Is. XL, 31. ment pennas ut aquilæ. Venti vero sunt animæ, prout per Isaiam Dominus protestatur : Ego Dominus, dans flatum populo Ibid. XLII, 5. qui est super terram.

5 *Qui facis angelos tuos spiritus*, id est, 4
qui hoc operatus es, ut angeli sancti sint spirituales, non corporales substantiæ; vel, Facis ut spiritus seu spirituales substantiæ sint angeli, id est nuntii tui. Qui enim per creationem facti sunt spiritus, per jussionem et ordinationem divinam facti sunt angeli, id est, nuntii Dei. Spiritus enim est nomen naturæ ; angelus autem, officii. *Et ministros tuos ignem urentem :* id est, servientes tibi zelo ac tanto Divinitatis amore inflammas, ut dici possint ignis urens seu flamma ignis. Nam et Deus Hebr. XII, 29. (secundum Apostolum) ignis consumens est. Et Daniel scriptum reliquit : Antiquus Dan. VII, 9. dierum sedit ; thronus ejus flammæ ignis, rotæ ejus ignis accensus. Quid autem per thronum et rotas Dei æterni, nisi angelicas, deiformes, atque deiferas mentes, accipimus ? Vel, Facis ignem urentem, id est summam hierarchiam seu angelos de ordine Seraphim, qui summe et ardentissime divino flagrant amore, ministros tuos, quia per eos illuminas alios. Ipsique mitti dicuntur, dum missi ab eis, veniunt ad nos. Propter quod Isaias : Volavit (inquit) Is. VI, 6. ad me unus de Seraphim. Vel dicuntur ministri Dei seu angeli sancti fieri ignis

urens, quia frequenter in specie ignis apparuerunt. Unde Matthæus de angelo dicit : Erat adspectus ejus sicut fulgur. [illegible] Et in Exodo scribitur apparuisse angelus Moysi (Exod. III, 2.) in rubo ardenti. Elias quoque in curru (IV Reg. II, 11.) igneo est translatus ministerio angelorum. In hominibus insuper facit Deus angelos suos spiritus, dum per religiosos atque devotos aliis nuntiat verbum salutis : et ministros suos ignem urentem, quando per exhortationem, increpationem seu informationem prædicatorum seu prælatorum, corda audientium ignis Spiritus Sancti succendit.

5 6 *Qui fundasti,* id est, firmiter collocasti, *terram super stabilitatem suam,* id est super immobilem basim suam, videlicet supra centrum ipsius : quoniam omnes partes terræ naturaliter tendunt ad centrum, secundum Philosophum ; *non inclinabitur in sæculum sæculi,* id est, nunquam mutabit locum quoad se totam, quemadmodum Ecclesiastes testatur : (Eccle. I, 4.) Terra in æternum stat. Unde et Baruch ait : (Bar. [illegible] 32.) Fundasti terram in sempiterno tempore. — Spiritualiter, fundavit Deus terram, id est Ecclesiam militantem, super stabilitatem suam, id est super Christum, tanquam super immobile fundamentum, in quod omnes tendere ac quiescere debent. Non inclinabitur, etc., id est, Ecclesia nunquam a fide in toto abibit.

6 7 *Abyssus sicut vestimentum amictus ejus :* id est, mare Oceanum, quod propter immensurabilem suam profunditatem vocatur abyssus, ex omni parte circumdat, cingit et velut amictus infra se continet terram, sicut vestimentum circumdat vestitum. Quemadmodum enim aer circumdat et operit mare, sic mare terram, nisi quod una pars terræ, ex divina dispositione, manet discooperta propter animalium vitam salvandam. *Super montes stabunt aquæ* pluviales, in nubibus colligatæ. Nubes enim montibus altiores sunt, et in nubibus aquæ servantur, prout in libro Job de Deo scriptum est : [illegible] Qui ligat aquas in nubibus, ut non erumpant pariter deorsum. Vel, Super montes stabunt aquæ, id est, cacumina montium ascendent Deo jubente, dum ei placuerit, sicut in universali diluvio semel factum cognovimus, (Gen. VII, 19, 20.) atque in particularibus diluviis sæpe contingit. Vel, Super montes stabunt aquæ, quoniam aquæ in medio Oceani altiores sunt montibus terræ. Hoc Nicolaus de Lyra refert hoc loco asserere Rabbi Salomonem, et dicit eum falsum dicere. Sed utique Rabbi Salomon in hoc verum asserit, et ideo ratio ipsius Lyræ non procedit, dum ait : Aquæ quum sint graves et fluidæ, æqualiter tendunt ad centrum, et non sunt altiores in medio quam in ripa. Primo destruitur hoc ita : quoniam aqua est corpus homogeneum, id est, ejusdem naturæ in se et in partibus suis. Propterea, sicut quælibet pars aquæ, videlicet gutta, tendit ad rotunditatem, ut patet ad sensum de guttis ; sic tota aqua, quantum potest, ad rotunditatem seu sphæricam tendit figuram. Demum terra est gravior aqua : non tamen partes terræ æqualiter propinquant ad centrum, sed terra in medio sui altior exstat quam alibi : et multo magis aqua. Insuper constat ad sensum stantibus juxta ripam, quod quanto navis in mari longius abscedit, tanto videtur altius sublimari : et illud omnes magni philosophi contestantur.

Spiritualiter per abyssum intelligitur inundatio tribulationum. Abyssus ergo, id est tribulatio copiosa, est amictus terræ, id est Ecclesiæ, quoniam undique tribulatur Ecclesia, et circumdatur adversis velut amictu, quia per multas tribulationes (Act. XIV, 21.) oportet nos intrare regnum cœlorum : id quod in Actibus Pauli sententia docet. Propter quod et Judith contestata est : Omnes qui Deo placuerunt, per multas (Judith VIII, 23.) tribulationes transierunt fideles. Sed et super montes, id est perfectos viros, stabunt aquæ tribulationum, quia omnes qui (II Tim. III, 12.) volunt pie vivere in Christo, persecutionem patientur. Stabunt quoque interdum super hos montes aquæ consolationum divinarum, quoniam juxta Apostolum, sicut pro Christo abundant passiones nostræ, ita (II Cor. I, 5.)

et per Christum abundat consolatio nostra. A
Habac. III, 2. Propter quod alias dicitur de Deo : Quum
iratus fueris, misericordiæ recordaberis.
7 8 *Ab increpatione tua*, id est a te per
modum increpantis jubente, *fugient* aquæ
a montibus quos operuerunt ; vel, a loco
aeris in quo nubes ante fuerunt ; *a voce
tonitrui tui*, id est a præcepto tuo terri-
bili, *formidabunt*, id est, per modum for-
midantis se habebunt, obediendo tuo im-
Job XXVI, 12. perio. Hinc enim Job inquit : In fortitudine
illius repente maria congregata sunt. Et
Eccli. XVI, 18, 19. Ecclesiasticus : Abyssus et terra et omnia B
quæ in eis sunt, in conspectu Dei commo-
vebuntur ; et quum conspexerit ea Deus,
tremore concutientur. Mystice autem aquæ
tribulationum, Deo impios increpante, ab
Ecclesia fugiunt atque deficiunt, juxta il-
Job XXXIV, 29. lud : Deo concedente pacem, quis est qui
8 condemnet ? (9) *Ascendunt montes et de-
scendunt campi in locum quem fundasti
eis :* id est, una pars terræ montuosa est,
aliaque campestris ; et tam montes quam
valles tantum ascendunt seu descendunt,
quantum tua sapientia eis præfixit. Spiri- C
tualiter montes ascendunt, dum homines
virtuosi proficiunt ; et campi descendunt,
dum inferiores eorum doctrinæ se ipsos
humiliter subdunt : in locum quem funda-
sti eis, id est in congregationem Ecclesiæ.
9 (10) *Terminum posuisti* aquis Oceani,
quem non transgredientur, nec effluent
ripas ; *neque convertentur*, exeundo alve-
um suum, *operire terram* animalium ha-
bitationi deputatam. Unde Salomon dicit :
Prov. VIII, 27. Certa lege et gyro vallabat abyssos. Job
Job XXVI, 10. quoque inquit : Terminum circumdedit D
aquis, usque dum finiantur lux et tenebræ.
Et in hoc relucet magna Dei potestas, ob
quam metuendus est nimis. Propter quod
Jer. V, 21, 22. ipse per Jeremiam locutus est : Audi, po-
pule stulte. Me non timebitis qui posui
terminum mari, præceptum sempiternum
quod non præteribit ? Hoc modo commu-
niter exponitur iste versiculus. Sed quia
in versu præcedenti non de aquis, sed de
montibus mentio facta est, videtur de mon-
tibus posse exponi ; eritque sensus : *Ter-*

A *minum posuisti* montibus in latitudine et
ceteris dimensionibus, *quem non trans-
gredientur*, ut altius protendantur, seu la-
tius extendantur ; *neque convertentur ope-
rire terram*, id est, cadendo non obruent
loca habitationum et homines, nisi te vo-
lente, jubente, aut permittente (sicut et
sæpius dictum est), prout in libro Job as-
seritur : Deus transtulit montes, et nesci- Job IX, 5.
erunt hi quos subvertit. — Spiritualiter
terminum ponit Deus aquis tribulationum,
et montibus elationis, dum non sinit ele- I Cor. X, 13.
B ctos tentari seu tribulari supra id quod
possunt ferre, sed facit (sicut ait Aposto-
lus) cum tentatione proventum, ut pos-
sint sustinere. Neque convertentur aquæ
et montes hujusmodi operire terram, id est
corda bonorum opprimere, exstinguendo in
eis caritatem Dei ac proximi. Propter quod
ait Scriptura : Aquæ multæ non poterunt Cant. VIII, 7.
exstinguere caritatem, nec flumina obru-
ent eam.
11 *Qui emittis fontes in convallibus*, id 10
est, rivos aquarum ex fontibus in monti-
C bus ortis manantes, descendere facis ad
loca humilia ; *inter medium montium*, id
est inter montes *pertransibunt aquæ*, id
est defluent, nec illic stabunt, sed in locis
bassis quiescent. Aqua enim petit locum
deorsum. Spiritualiter emittit Deus de cœ-
lo fontes, id est dona gratiæ, in conval-
libus, id est in humilibus mentibus. Inter
medium montium pertransibunt aquæ, id
est, inter superbos gratia non manebit,
quemadmodum Jacobus inquit : Deus su- Jacob. IV, 6.
perbis resistit, humilibus autem dat grati-
D am. Et Isaias : Omnis vallis exaltabitur, et Is. XL, 4.
omnis mons et collis humiliabitur. 12 *Po-* 11
tabunt omnes bestiæ agri de aquis, ex fon-
tibus ad loca bassa venientibus ; *exspecta-
bunt onagri*, id est asini feri, silvestres ac
naturaliter calidi, *in siti sua* potari et re-
frigerari his aquis. Alii ita exponunt : Ex-
spectabunt onagri in siti sua, id est, plu-
viam cœlestem præstolabuntur. Non enim
(ut asserunt hi) onagri bibunt de aqua
ex fonte fluente, sed diu exspectant plu-
viam de cœlo, quatenus inde bibant. My-

stice de rivis aquarum Christi bibunt om- A
nes bestiæ agri, id est omnes gentiles ad
fidem conversi ; exspectabunt usque ad fi-
nem mundi, onagri, id est crudeles Judæi,
in siti sua, id est in desiderio quo Chri-
stum exspectant venturum. Nempe in sua
siti durabunt usque ad terminum sæculi :
tunc enim convertentur ad Christum.
12 (13) *Super ea,* scilicet in cacuminibus
montium, et circa undas aquarum, *volu-
cres cœli,* id est aves in cœlo aerio voli-
tantes, *habitabunt,* quia in talibus locis
nidificant ; *de medio petrarum,* id est de B
locis petrosis, in quibus sunt avium nidi,
dabunt vocem suam, Dominum pro suo
modulo collaudantes. Spiritualiter, Super
ea jam prædicta, scilicet super montes et
aquas, volucres cœli, id est viri sancti et
contemplativi, habitabunt, vivendo secun-
dum Christi mandata, atque angelicam vi-
tam in terra ducentes. De medio petrarum
dabunt vocem, id est, gratiarum actionem
ac laudem tibi offerent de firmissimis lo-
cis Ecclesiæ.
13 (14) *Rigans montes de superioribus suis:* C
id est, tu, Deus, montes humidos facis de
nubibus pluviosis, quæ altiores sunt mon-
tibus, vel de fontibus in summitate mon-
tium ortis, qui decurrendo loca montis
humectant ; *de fructu operum tuorum,* id
est de terræ nascentibus, *satiabitur ter-
ra,* id est incolæ terræ. Spiritualiter, rigat
Deus montes, id est viros in gratia altos,
de superioribus suis, id est de cœlo mi-
nisterio angelorum, et de fructu operum
Dei, id est prædicatione montium talium,
satiabitur terra, id est Ecclesia. Tu quo- D
14 que, Domine, es (15) *Producens fœnum
jumentis* ad pabulum, *et herbam,* id est
species varias et medicinales, *servituti ho-
minum,* id est ad commodum atque obse-
quium hominum. Quamvis enim hæc fiant
per causas secundarias, principaliter ta-
Judith IX, 4, 5. men fiunt a causa prima, Deo sublimi et
benedicto : qui non tantum hominum, sed
insuper jumentorum providentiam habet,
sicut ex isto clarissime innotescit.

Producis autem fœnum jumentis ad sus-
tentationem vitæ, (16) *Ut educas panem,*
id est bladum, unde fit panis, *de terra* per
jumenta arata et culta, *et vinum lætificet* 15
cor hominis. Creavit namque Deus vinum,
ut moderate sumptum, sumentem ordina-
te lætificet. Propter quod in Ecclesiastico
scribitur : Vinum in jucunditatem creatum *Eccli.* XXXI, 35.
est, non in ebrietatem. Est autem cum ma-
gna sobrietate potandum, quemadmodum
scriptum est : Quam sufficiens est homini *Ibid.* 22.
erudito vinum exiguum ! Si autem immode-
rate sumatur, intrat quidem suaviter, sed *Prov.* XXIII, 31, 32.
pungit intus ut coluber. Verumtamen quo-
niam homines in vino difficulter et raro
moderamen observant, idcirco Ecclesiasti-
cus monet : In convivio vini non arguas *Eccli.* XXXI, 41.
proximum. Spiritualiter, educit Deus pa-
nem vitæ et intellectus de terra, id est de
corde humano gratia informato, dum facit
hominem bonum verbum salutis aliis præ-
dicare, et opera sancta producere. Vinum
quoque spirituale, videlicet consolatio for-
tis Spiritus Sancti, lætificat animam. (17) *Ut
exhilaret* homo *faciem* suam *in oleo,* id
est ex condimentis ciborum : non enim
sufficit ei panis sine ceteris condimentis ;
et panis de terra eductus *cor hominis con-
firmet,* alendo naturam corpoream. Spiri-
tualiter, exhilaratur facies (id est mens) in
oleo, id est in unctione seu gratia Spiritus
Sancti, secundum quod in Apocalypsi le-
gitur : Collyrio inunge oculos tuos. Sed et *Apoc.* III, 18.
panis ipse cœlestis, videlicet Christus, qui
de se ipso ait, Ego sum panis vitæ, summe *Joann.* VI, 48.
confirmat cor hominis, quia convertit su-
mentem in eum qui sumitur, qui utique
est virtus et sapientia Patris : ideo dicit, I *Cor.* I, 24.
Qui manducat meam carnem et bibit me- *Joann.* VI, 57.
um sanguinem, in me manet et ego in eo.

(18) *Saturabuntur ligna campi, et cedri* 16
Libani quas plantavit Deus principaliter,
et homo instrumentaliter : id est, ex hu-
more terræ plenarie nutrientur. Humor
namque est arboris alimentum. Nam Chri-
stus in Evangelio arborem asserit aruisse *Luc.* VIII, 6.
quia non habebat humorem. Demum, juxta
Philosophum, radices arborum se habent
sicut os in animali : per radices ergo ali-

17 mentum attrahitur. *Illic*, puta in cedris, A
passeres nidificabunt. Invenitur enim quod-
dam genus passerum, quod nidificare so-
let in cedris ; aliud vero passerum genus
in tectis domorum nidificat. Mystice vero
ex pane vitæ et vino ac oleo spiritualiter
intellecto, saturabuntur in anima ligna
campi, id est membra Ecclesiæ, seu infe-
riores humilesque personæ, et cedri Liba-
ni, id est viri perfecti, quos Deus per gra-
tiam in Ecclesia sua plantavit. Illic, scilicet
in Ecclesia, passeres, id est pœnitentes
per modum passerum in tuto se collocan- B
tes, nidificant, id est, sibi thesaurum ope-
rum bonorum reponunt. Unde superius a
Ps. CI, 8. pœnitente dictum est : Factus sum sicut
passer solitarius in tecto. Illic quoque, vi-
delicet in cedris, 19 *Herodii domus dux*
est eorum, id est nidus avis quæ appella-
tur herodius : quæ est avis rapax, de ra-
pina vivens, ceteris avibus major, quæ
etiam aquilam superat atque manducat ;
et vocatur dux passerum seu avium, eo
modo quo leo nominatur rex animalium.
18 *Montes excelsi* seu alti, sunt refugia *cer-* C
vis, qui ad talia loca confugiunt ; *petra*
cavernosa, seu subterraneus locus, est *re-*
fugium herinaciis, id est hericiis. Est au-
tem hericius animal parvum atque spi-
nosum, habitans in cavernis, et vescitur
pomis. Quumque adversum quid sentit,
per modum globi se contrahit, et intra ar-
ma sua se colligit, in tantum ut si eum
tangere velis, prius videas tuum sangui-
nem, quam ejus corpusculum. Per cervos
ad montes confugientes, designantur ho-
mines virtuosi et contemplativi, qui dum D
tribulantur, ad contemplanda divina acce-
lerant. Per hericium vero qui dicitur, Noli
me tangere, significati sunt peccatores,
morbo animæ languentes : qui dum repre-
henduntur, remurmurant ; dum aliquid eis
negatur, cum indignatione despiciunt ; et
unde emendari debebant, inde deterio-
rantur.
Consequenter laudatur Deus ex ordine
temporum, ex vicissitudine lationum cœ-
lestium, ex alternatione actuum natura-
lium rerum. 20 *Fecit* Deus *lunam*, quæ 19
est infimus planetarum, *in tempora,* ut
per ejus varium motum distinguantur an-
ni lunares et menses. Unde scriptum est :
Luna ostensio temporis, et signum ævi : Eccli. XLIII,
mensis secundum nomen ejus est, crescens 6, 8, 9.
mirabiliter in consummatione ; vas ca-
strorum in excelsis, in firmamento cœli
resplendens gloriose. *Sol cognovit occa-*
sum suum, id est, tam ordinate atque sta-
biliter fertur in occidentem, ac si intel-
lectualis esset naturæ : quod secundum
Augustinum de eo nec affirmari debet, ne-
que negari, donec certius cognoscatur. My-
stice, fecit Deus lunam, id est Ecclesiam
militantem, lumen suum a Christo sole
justitiæ participantem, in tempora, qua-
tenus nunc temporaliter pugnet, tentetur,
triumphet, sicque æternaliter coronetur et
regnet. Sol, id est Christus Deus noster
universa illustrans, cognovit occasum su- Joann. I, 9.
um, id est, passionem propriam præco-
gnovit.
21 *Posuisti tenebras* in hemisphærio 20
illo, de quo sol recedit, *et facta est nox,*
sole abeunte ; *in ipsa* nocte *pertransibunt*
omnes bestiæ silvæ pro victu quærendo.
Dicitur autem Deus ponere tenebras : non
quod tenebræ sint aliquid positivum, sed
sunt privatio tantum, scilicet carentia lu-
cis, quemadmodum cæcitas est carentia
visus : dicitur ergo Deus tenebras pone-
re, quoniam facit lumen recedere, vel ces-
sat illud influere. Sic etiam dicitur aliquos
excæcare et obdurare. Spiritualiter, posuit
Deus permissive tenebras infidelitatis et
culpæ, Christo occiso, et facta est nox, id
est veræ fidei defectus ; in ipsa pertrans-
ibunt ad animas miseras devorandas, om-
nes bestiæ silvæ, id est diaboli. Nam ubi
fides non adest, nihil boni esse valet.
22 *Catuli leonum* tempore noctis egredi- 21
untur de suis latibulis, *rugientes, ut ra-*
piant prædam, *et,* pro id est, *quærant a*
Deo escam sibi : non quod ipsi Deum agno-
scant, sed quia ex naturali instinctu divi-
nitus impresso moventur, atque a Deo,
cujus est omnium curam habere, alun-

tur : quemadmodum de volatilibus cœli A
Matth. vi, 26. Christus ait, Pater vester cœlestis pascit
ea. Spiritualiter, dum animæ nostræ occumbit sol lucis æternæ, scilicet Christus, obviant nobis catuli leonum, id est adhæsores atque fautores dæmonum, rugientes, ut spiritualiter devorent quempiam.

22 (25) *Ortus est sol, et congregati sunt,* id
est, sole orto colliguntur hæ bestiæ, *et in*
cubilibus, id est latibulis *suis, collocabun-*
tur : statim enim die splendente antra sua
23 introeunt. (24) *Exibit* in die *homo,* qui est
animal mansuetum et rationale, *ad opus* B
suum faciendum infra domum seu muros, *et ad operationem suam* foris *usque ad vesperam :* tunc enim cessat, ut comedat et quiescat, atque pericula noctis devitet. Hæc tamen secundum communem legem et solitum cursum dicuntur et fiunt, quamvis interdum ex speciali causa aliter accidat. Spiritualiter, dum oritur nobis sol intelligentiæ Christus nos adjuvans, congregantur et fugiunt dæmones. Et ita exit homo a Christo adjutus ad opus suum intrinsecum, et ad operationem suam ex- C trinsecam peragendam et continuandam, usque ad vesperam, id est perseveranter, quamdiu lux gratiæ sibi refulget, usque ad mortem, advertens quod in Apocalypsi
Apoc. II, 10. ait Salvator : Esto fidelis usque ad mortem, et dabo tibi coronam vitæ.

Quoniam autem ex prædictis apparet ineffabilis sapientia summi Regis ac primi Opificis, ideo admirando subjungitur :
24 (25) *Quam magnificata sunt opera tua, Do-*
mine! id est, valde magnifice facta sunt,
valde potenter, sapienter et pie creata, D ordinata et conservata. Propter quod in
Ibid. XV, 3. Apocalypsi dicitur : Magna et mirabilia sunt opera tua, Domine Deus omnipotens!

Sunt enim omnino incomprehensibilia et imperscrutabilia nobis, juxta illud Ecclesiastici : Multa dicimus et deficimus verbis. Eccli. XLIII, 29. Rursusque : Multa sunt abscondita majora his; pauca enim vidimus operum ejus. Ibid. 36. Et rursus Ecclesiastes dicit : Cunctæ res difficiles; non potest eas homo explicare sermone. Eccle. I, 8. Ecce enim in infimis ac minimis rebus relucet inæstimabilis sapientia Dei : quemadmodum in formica quæ hieme accedente cibum sibi colligit et reponit; in culice quoque minutissimo, oculos universaque membra habente sicut et nos. Propterea Ecclesiasticus inducit : Quam desiderabilia sunt omnia opera ejus! Et quis satiabitur videns gloriam ejus? Eccli. XLII, 23, 26.

Omnia in sapientia fecisti, id est secundum dictamen tuæ æternæ mentis, secundum ideales rationes, secundum ineffabilem gloriam artis divinæ : omnia namque in mensura et numero et pondere constituisti, ut ait Sapientia. Sap. XI, 21. *Impleta est terra possessione tua,* id est hominibus et jumentis ac ceteris creaturis, quæ jure creationis tua sunt. Quamvis autem hæc vera consistant de opere creationis totius universi, veriora tamen sunt de opere recreationis generis humani, ac reparatione ruinæ cœlestis Jerusalem. Hæc namque per Filii Dei incarnationem, passionem, resurrectionem, ascensionem, et Spiritus Sancti missionem magnificentissime facta sunt; fecitque Deus Pater omnia hæc in Sapientia sua genita, id est per Christum Deum et hominem. Impleta quoque est terra, id est genus humanum seu ipsa Ecclesia, possessione Dei, id est sacramentis Christi, donis Spiritus Sancti, viris catholicis, atque diversis corporalibus ac spiritualibus bonis.

ARTICULUS VI

PROSECUTIO EXPLANATIONIS HUJUS PSALMI CENTESIMI TERTII.

CONSEQUENTER denique sanctus Propheta inducit rationem laudis divinæ ex dispositione atque decore maris Oceani.
25 (26) *Hoc mare.* Oceanus terram circumdans, est *magnum* quantitate, quoniam terram in mole vehementer nimis excedit, *et spatiosum manibus,* id est latum ad mensurandum ; *illic,* id est in eo, sunt *reptilia,* id est pisces natando repentes, *quorum non est numerus* nobis cognitus, quamvis non sit nec esse possit in creaturis aliquid simpliciter infinitum. (27) *Animalia pusilla cum magnis,* id est, pisces parvi et magni reperiuntur in mari. Spiritualiter hoc mare magnum et spatiosum manibus, est præsens sæculum nequam, tribulationibus et amaritudinibus ac vitiis plenum. Illic reptilia quorum non est numerus, id est peccatores innumeri, terræ cordialiter adhærentes, vitiis involuti, et more pecorum in vanis sensibilibusque repentes : quorum nonnulli sunt magni in hoc mun-
26 do, alii vero parvi et ministri eorum. *Illic,* id est in mari, *naves pertransibunt* cum nautis, diversa onera de loco et regno ad locum et regnum ferentes. Spiritualiter navis appellatur Ecclesia, quæ filios suos defert ad patriam regni cœlestis. Naves vero sunt particulares Ecclesiæ seu digni prælati, qui sibi commissos portant ad Christum. Hæ naves, Christo duce ac nauta, secure pertranseunt fluctuantem hunc mundum, tandemque perveniunt ad portum salutis æternæ.

Deinde specialiter nominat unum animal magnum in mari exsistens. (28) *Draco iste,* id est cetus, qui est piscis maximus : cujus (secundum Plinium) magnitudo est quatuor jugerum terræ. Unde Moyses ait : Creavit Deus cete grandia. *Quem formasti,* id est creasti primo per te, et produxisti exinde per causas secundas, *ad illudendum ei,* id est, ut huic draconi illudatur. Et tenetur hæc dictio, *ut,* consecutive, non causaliter. Non enim finaliter factus est ut ei illudatur ; imo ad ostendendum potentiam Dei, et complendum ordinem universi formatus est. Sed ista illusio ejus formationem consequitur. Nam quamvis sit corpore et fortitudine maximus, multipliciter tamen, itemque facile ei (ut fertur) illuditur, scilicet per symphoniam quam audit libenter, et ob hoc ad ripam accedit ; per gallinam quoque assatam, quæ sibi in pertica seu veru ostenditur, eamque insequitur, donec sibi aquæ deficiant et capiatur. Insuper, quum sit corpore magnus, multo indiget cibo, et pisces plurimos devorat : propter quod pisces eo viso ex naturali instinctu ad ripas confugiunt, ubi* quum cetus insequendo pervenit, impingit in terram ; et quoniam propter aquæ parvitatem non valet natare, ergo a piscatoribus occiditur, quia se movere non potest : sicque spe sua frustratus, illuditur.

* quo

Spiritualiter, draco iste est angelus apostata, serpens antiquus, diabolus et Satanas : quem Isaias Luciferum, Ezechiel Cherub, Job autem Leviathan nuncupat. Iste in cœlo per naturam factus est bonus, sed propria voluntate factus est malus et de cœlo prolapsus ; et consecutive factus est et in hunc mundum retrusus, ut illudatur ei, quia a Christo, ab angelis sanctis, a fortibus Christi militibus, scilicet bonis hominibus, ei illuditur. Dum enim Christum devorare tentavit, victus et captus est, perdiditque quos in inferno tenebat. Sed et regno hujus mundi spoliatus est,

Apoc. XII, 9. *Is.* XIV, 12. *Ezech.* XXVIII, 14. *Job* III, 8. *Matth.* IV, 1-11 ; *Luc.* IV, 1-13.

cunctis ad Christum conversis. Angeli A etiam sancti dum eum ab intento seu cœpto malo prohibent, homines quoque dum ejus tentationi resistunt, ei illudunt.

27 *Omnia* animantia et reptilia jam prædi-
cta, *a te exspectant ut des illis escam in*
tempore, id est, exspectare coguntur ci-
bum a te, quoniam aliunde non habent,
nisi a te, qui omnium bonorum causale
28 principium es. 29) *Dante te illis* quod ex-
spectant, *colligent* necessaria sibi pro con-
servatione individui et speciei ; *aperiente*
te manum tuam, id est, potestate tua illis B
necessaria largiente, *omnia implebuntur*
bonitate, id est bono sibi conveniente.
(Spiritualiter, draco iste, id est diabolus,
præstolatur sibi cibum dari a Deo, id est
animas peccatrices, quas colligit, Domino
29 eas damnante.) 30) *Avertente autem te* ab
illis *faciem* tuam, id est providentiæ tuæ benignam ac largam præsentiam, *turbabuntur,* id est, inordinationem magnam famis, sitis, atque clamoris incurrent ; *auferes spiritum eorum,* id est, animas irrationales ipsorum tolles a vita per alimen- C torum defectum, *et deficient* animalia ista a vita naturali, *et in pulverem suum revertentur,* id est, in præjacentem resolventur materiam : quæ pro majori parte terra censetur. Unumquodque enim in ea resolvitur, ex quibus componitur.

Spiritualiter, dante Domino nobis sua divina charismata, congregamus spiritualia ejus dona ; quumque manum suam aperuerit nobis, omnia viscera animarum nostrarum, divinorum participatione bonorum, videlicet caritate, sapientia, gra- D tiaque replentur. Dum vero faciem suam avertit, id est, gratiam suam dispensative suspendit vel juste aufert, turbamur, id est, interius deordinamur, anxiamur, tristamur, seu in vitia multa illabimur, propriamque debilitatem experimur. Dum enim aufert spiritum nostrum, id est Spiritum Sanctum nobis divinitus datum, subtrahendo nobis consolationem ac munera ejus, deficimus et in pulverem nostrum revertimur, id est, rebus terrenis mise- A rabiliter inhæremus, involvimur, implicamur.

31) *Emittes spiritum tuum,* id est, po- 30
tentiam tuam exercebis, *et creabuntur,* id est, reformabuntur quæ erant per mortem destructa : quia per potentiam Dei eadem specie revertuntur, non autem eadem numero, sicut opinabantur Platonici ; interdum tamen miraculose redeunt eadem numero ; *et renovabis faciem,* id est superficiem, *terræ,* producendo in ea nova jumenta, volatilia atque reptilia. Sumitur autem B hoc verbum, Creabuntur, communiter pro productione seu generatione. Non enim proprie creantur hæc bruta, quum formæ eorum de potentia materiæ educantur, secundum philosophos atque theologos.

Possunt quoque hæc explanari de consummatione sæculi, et resurrectione hominum, innovationeque mundi, ut sit sensus : *Avertente te faciem* tuam, id est, quando eam averteris, scilicet circa tempus judicii, *turbabuntur* irrationalia animalia ; *auferes* tunc *spiritum eorum* per ignem C conflagrationis, vel ante, *et deficient* omnino, quia nunquam redibunt ad pristinum statum, nec secundum speciem quidem. *Emittes spiritum tuum, et creabuntur :* non utique animalia ista, sed homines creabuntur, id est, de novo resurgent ; *et renovabis faciem terræ,* id est, terram in meliorem dignioremque qualitatem mutabis. Propter quod scriptum est : Novum cœlum et novam terram et promissa ipsius exspectamus. II *Petr.* III, 13.

Spiritualiter, o Domine, emittes spiri- D tum tuum, id est, dona Spiritus Sancti nobis, ut speramus, infundes ; et creabuntur, id est, corda munda in nobis consurgent ; et renovabis faciem terræ, id est corpus nostrum, faciendo illud spiritui obedire, et honeste ac sobrie agere.

Patet ex isto, quod non semper in sacra Scriptura nomine spiritus Dei, designatur Spiritus Sanctus, qui est tertia in supersancta Trinitate Persona ; sed interdum per spiritum Dei intelligitur ejus voluntas, imperium seu potestas.

Quoniam autem omnia præinducta id- A
circo commemorata sunt, quatenus ex con-
templatione operum divinorum excitemur
ad laudandum, honorandum et diligendum
omnium Creatorem, ideo jam Propheta in
laudem Dei affectuose ac pulchre prorum-
31 pit : 32 *Sit gloria Domini*, id est excel-
lentia, fama, honor et laus Creatoris, *in
sæculum*, id est perpetuo, ita quod semper
ab omnibus superexaltetur, laudetur, et
honoretur. *Lætabitur Dominus in operi-
bus suis* naturalibus et supernaturalibus,
eo quod omnia sint optime facta. Non ta- B
men est hoc ita intelligendum, quasi aliud
a Deo sit ei causa lætandi aut ratio exsul-
tandi, præsertim quum lætitia mentis di-
vinæ sit æterna, incausata et independens.
Sed dicitur Dominus in operibus suis læ-
tari, in quantum in propria potestate
lætatur, per quam omnia tam gloriose pro-
duxit, quemadmodum voluit.

32 33 *Qui respicit terram* oculo sui impe-
rii, *et facit eam tremere :* sicut videmus in
terræ motu; *qui tangit montes* per fulgu-
ra, *et fumigant*, id est, fumum emittunt : C
ignis enim sulfureus potius fumigat quam
Job IX. 6. accendit. Unde Job dicit : Qui commovet
terram de loco suo, et columnæ ejus con-
Eccli. XVI. 19. cutiuntur. Et Ecclesiasticus : Montes, in-
quit, simul et colles et fundamenta terræ,
quum perspexerit illa Deus, tremore con-
cutientur. Nec obstat, quod dictum est
supra, terram non inclinari in sæculum
sæculi. Tremit namque et inclinatur, quo-
ad aliquam sui partem; sed quantum ad
se totam, manet semper in loco eodem.
* ei Similiter enim* quod dictum est supra, D
Qui fundasti terram super stabilitatem
Job XXVI. 7. suam, non obviat quod alibi inducitur, Ap-
* nihilum pendit terram super nihili*. Dicitur nam-
* nihilum que appensa super nihili*, quia quod in-
fra eam est, non magis eam sustentat, quam
si nihil exsisteret. Causa vero naturalis cur
terra non inclinatur, sed manet in medio
universi immobiliter stans, est, quia om-
nes partes ejus naturaliter tendunt ad
centrum ipsius, secundum Philosophum.

Mystice, *respicit* Deus oculo pietatis *ter-
ram*, id est corda humana, *et facit eam
tremere*, ex consideratione districti judicii
Dei atque pœnarum inferni, prout Job in-
quit : Semper quasi tumentes super me Job XXXI. 23.
fluctus timui Deum, et pondus ejus ferre
non potui. *Tangit* etiam *montes*, id est,
gratiose illuminat magnos atque perfe-
ctos, *et fumigant*, id est, lacrimis fluunt
desiderio exsistendi cum Christo. Vel, Tan-
git montes, id est superbos, et fumigant,
id est, lacrimas fundunt pro remissione
peccati. — Ad litteram, respexit Deus ter-
ram, in qua erat primitiva Ecclesia, fecit-
que eam tremere motu locali. Tetigit mon-
tes, id est Apostolos, aliosque cum eis
collectos; et fumigaverunt, id est, ex ple-
nitudine Spiritus Sancti fumum verborum
ignitorum effuderunt, quando accidit il-
lud in Actis : Quum orassent, motus est Act. IV. 31.
locus in quo erant; et repleti sunt omnes
Spiritu Sancto, et loquebantur verbum Dei
cum fiducia. Similiter recitatur in Actis
de Paulo et Sila, qui quum vincti et incar- Ibid. XVI. 25, 26.
cerati fuissent, in ipsa nocte lumen cœ-
leste refulsit in carcere, et fundamenta
carceris mota sunt, ostiaque ipsius aperta.
Paulus vero et Silas Dominum laudabant.

34 *Cantabo Domino*, id est, sacrificium 33
laudis offeram Deo, *in vita mea :* quia non Ps. CXIII, 17 (Hebr.)
mortui laudabunt Dominum. Propter quod
scriptum est : A mortuo quasi nihil perit Eccli. XVII. 26, 27.
confessio; confiteberis vivens et sanus.
Psallam Deo meo, omnium quidem Deo,
sed specialiter Deo meo, propter singula-
rem misericordiam ejus circa me, *quam-
diu sum*, id est indesinenter : quia qui Matth. X. 22 XXIV. 13.
perseveraverit usque in finem, hic salvus
erit. Non ergo cantabo et psallam Creatori
meo solum in vita præsenti, sed etiam in
vita futura. Psallam enim ei in vita natu-
ræ, in vita gratiæ, in vita gloriæ, animo
prompto atque ardenti, quemadmodum
Ecclesiasticus monet : Et nunc in omni Eccli. XXXIX. 41.
corde et ore collaudate et benedicite no-
men Domini. 35 *Jucundum sit ei eloqui-* 34
um meum, id est, Deo complaceat, et ex
vera caritate ac sancta devotione proce-
dat. Jucundum est Deo eorum eloquium,

Prov. VIII, 31. de quibus per Salomonem testatur : Deliciæ meæ esse cum filiis hominum : non utique cum omnibus filiis hominum, quo-
Ps. V, 7. niam virum sanguinum et dolosum abominabitur Dominus ; sed cum humilibus et simplicibus, de quibus in Proverbiis di-
Prov. III, 32. citur, Cum simplicibus sermocinatio ejus. Jucunda est Deo laudatio ejus qui cum jucunditate spirituali cantat et psallit. *Ego vero delectabor in Domino,* ex contemplatione et dilectione bonitatis ac beneficiorum ipsius. Hæc est delectatio sancta ac nobilis, quam qui gustaverit, immundas delectationes facile vilipendit.

35 (36) *Deficiant peccatores a terra,* etc. Versiculus iste primo exponi potest in malo, ut sit vox hominis pro Deo zelantis, atque divinæ justitiæ se conformantis, vel quid futurum sit prænuntiantis ; eritque sensus : *Deficiant peccatores* obstinati in vitiis *a terra* præsenti, ita quod moriantur, ne noceant justis, et a terra viventium, ne felicitentur : quemadmodum scriptum est,
Is. XXVI, 10. Tollatur impius ne videat gloriam Dei ; *et iniqui, ita ut non sint* in vita gratiæ aut gloriæ, sed solum in vita naturæ et pœnæ.
Judic. V, 31. Et hoc modo scriptum est, Sic pereant ini-
Eccle. VIII, 13. mici tui, Domine ; et alibi, Non sit bonum impio, nec prolongentur dies ejus. Secundo exponitur in bono : Deficiant peccatores a terra (id est, a conversatione et affectione terrena desistant), et iniqui, ita ut non sint quales fuerunt, nec sint quod erant per culpam et propriam voluntatem, sed maneant quod erant per essentiam et
Prov. XII, 7. gratiam. Unde in Proverbiis dicitur : Verte impios, et non erunt.

Benedic anima mea Domino, Deum laudando de omnibus magnificentiis suis jam enarratis.

Ecce psalmum spirituali lætitia plenum audivimus : in quo ostenditur, sanctum David non solum fuisse magnum theologum, sed etiam excellentem philosophum : quorum utrumque sibi ex divina inspiratione concessum est. Debemus ergo hunc psalmum cum omni gratiarum actione et hilaritate mentali Domino decantare, commemorando beneficia ejus non segni torpentique corde. Præcipue vero in principio atque in fine, delectabilis valdeque dulcis est psalmus hic nobilis. Et conandum est nobis, ut impleamus quæ dicimus in fine psalmi præsentis : Cantabo Domino in vita mea, psallam Deo meo quamdiu sum. Debet etiam anima nostra in divino timore proficere, ex consideratione potestatis divinæ, quæ respicit terram, et facit eam tremere. Ideo namque ait Scriptura : Magnus es tu, Domine, et magnum Jer. X, 6, 7.
nomen tuum in fortitudine : quis non timebit te, o Rex gentium ?

PRECATIO.

Deus, qui respicis terram et facis eam tremere, timorem tuum salutarem cordibus nostris immitte : ut relictis malis quibus te graviter offendimus, per spiritum tuum renovata in nobis facie peccati, sancta tibi devotione adhæreamus, et in jucunditate perceptæ salutis semper tibi psallamus.

ARTICULUS VII

ELUCIDATIO PSALMI CENTESIMI QUARTI : CONFITEMINI DOMINO,
ET INVOCATE NOMEN EJUS.

Hujus psalmi titulus talis est : *Alleluia,*
quod significat, Laudate Dominum : et
sunt duæ dictiones, quoniam in Hebræo
HALELU significat, Laudate ; YAH autem,
Deum. Sunt autem viginti psalmi hoc titu-
lo prænotati, quorum iste est primus : nec
invenitur aliquis Sanctorum hoc divinum
nomen scripsisse ante auctorem psalmi
præsentis. Est autem hoc nomen, Alleluia,
spirituale, virtuosum ac mysticum, inef-
fabilem Beatorum lætitiam designans ma-
gis quam exprimens. Propter quod nulla
lingua mutare præsumpsit hoc nomen.
Psalmus itaque præsens ita intitulatur,
quia ad laudem Dei invitat. Recolit namque
beneficia Dei populo Israelitico præstita
temporibus Abrahæ, Isaac, Jacob, Moysis,
et Josue. Et non est difficultas ad intel-
ligendum sensum litteralem hujus psal-
mi : multa tamen in eo spiritualiter atque
subtiliter intelligi possunt.

1 AIT ergo : (1) *Confitemini Domino,* con-
fessione laudis, id est, Deum laudate,
et invocate nomen ejus, id est, ex intimo
cordis affectu et mente collecta eum ora-
te. Et hic est ordo pulcherrimus in homine
Eccli. xv, 9. justo. Justus enim (quia in eo speciosa est
laus Creatoris) dum Deum vult invocare,
debet ipsum primo laudare, et exaudietur.
Ps. xvii, 4. Unde superius dictum est : Laudans invo-
cabo Dominum, et ab inimicis meis salvus
ero. Injustus vero primo oret, ut dignus
fiat Deum laudare. *Annuntiate inter gentes
opera ejus,* id est, aliis magnalia Dei nar-
rate, consulendo proximorum saluti secun-
dum exigentiam caritatis fraternæ. Propter
Tob. xii, 6. quod in Tobia legitur : Coram omnibus vi-
2 ventibus confitemini ei. (2) *Cantate ei* lau-
A de vocali, *et psallite ei* operatione fideli ;
narrate coram aliis prædicando, cum aliis
psallendo, vel seorsum coram Deo, *omnia
mirabilia ejus* quæ scripta sunt, vel omnia
in generali, seu quædam ex omnibus. Sic
enim omnia valent narrari, juxta illud Ec-
clesiastici : Nonne Dominus enarrare fecit Eccli. xliii, 17.
sanctos suos omnia mirabilia sua? Sic quo-
que in Actibus Paulus ait : Non subterfu- Act. xx, 27.
gi, quominus annuntiarem vobis omne
consilium Dei. Non autem enarrare vale-
mus omnia mirabilia Dei in speciali, quem-
B admodum in Ecclesiastico dicitur : Quis Eccli. xviii, 2.
sufficiet enarrare opera ejus ?
Laudamini in nomine sancto ejus, id 3
est, non in vobis, sed in Domino laudari
optate, videlicet ut bona de quibus lauda-
mini, non vobis, sed Domino adscribantur.
Sic etiam vivite, ut mereamini in Deo lau-
dari. Quidam vero in se ipsis laudantur, et
fallaciter commendantur, atque interdum
laudibus talibus delectantur : de quibus
scriptum est, Popule meus, qui te beatum Is. iii, 12.
dicunt, ipsi te decipiunt. Non ergo delecte-
C mur inaniter dum laudamur, recolentes il-
lud Ecclesiastici : In die honoris tui non Eccli. xi, 4.
extollaris. Denique licitum est, interdum
se ipsum laudare et laudem recipere, pro-
pter Dei honorem augendum et proximo-
rum ædificationem. Sic enim sancti Apo-
stoli et Prophetæ, virtutes et gratias suas
copiose describunt. Hoc autem perfectis
atque prælatis præcipue licet, qui in hoc,
divino instinctu reguntur ; ceteris vero
non expedit, eo quod scriptum sit, Non Ibid. vii, 5.
te justifices ante Deum.
D Sed quæri potest, quomodo liceat homi-
nem in hac vita laudare, quum ab Eccle-
siastico dictum sit : Ante mortem non Ibid. xi, 30.

laudes hominem quemquam. Et responden- A
dum, quod nullus in se ipso laudandus est,
sed solum in Domino; nec expedit de le-
ge communi quemquam laudare, nisi ut
provocetur ad meliora, vel ob similem ra-
tionabilem et quasi necessariam causam:
præsertim tamen periculosum videtur im-
perfectos laudare, ne extollantur. Videmus
tamen quam ubertim Apostolus in suis
epistolis discipulos suos commendet. Au-
ctoritas autem libri Ecclesiastici non cogit
simpliciter, quoniam liber iste non est in
canone: non autem compellimur absolute B
consentire, nisi libris canonicis, sicut in
epistola ad Hieronymum asserit Augusti-
nus: et istud Thomas dicit. Verumtamen
non est auctoritas libri illius parvipen-
denda, aut cito neganda.

(3) *Lætetur* spirituali lætitia de bona
atque salubri sua occupatione, *cor quæ-
rentium Dominum* fide et opere, quate-
nus eum clarius contemplentur, ferventius
diligant, perfectiusque honorent. Omne
equidem opus bonum lætanter agendum
4 est. *Quærite Dominum* modo prædicto, *et* C
confirmamini, id est, quærendo nolite defi-
cere, fatigari, pusillanimes fieri. Quamvis
enim Deum perfecte nequeatis attingere,
neque per speciem in hac vita conspicere,
tamen quo perseverantius quæritur, eo
copiosius invenitur, gratia major infun-
ditur, fides illuminatur, spes roboratur,
amor succenditur. Hinc enim Christus in
Luc. xi, 9, 10. Evangelio: Quærite, inquit, et invenietis.
Omnis enim qui quærit, invenit. Et se-
II *Par.* xv, 7. cundo Paralipomenon ait Scriptura: Vos
autem confortamini, et non dissolvantur D
manus vestræ: erit enim merces operi
vestro. Quid vero est, quærere Deum et
Joel ii, 12. confortari, nisi quod Dominus jubet, Con-
vertimini ad me in toto corde vestro?
Quærite faciem ejus semper: id est, Dei
notitiam incessanter appetite, ne vobis
contingat quod apud Isaiam ait Altissi-
Is. v, 13, 14. mus: Captivus ductus est populus meus,
quia non habuit scientiam: propterea di-
latavit infernus animam suam. Vel, Quæ-
rite faciem ejus semper, id est, in omni

opere Dei præsentiam finaliter adipisci
optate, nec propter aliud præmium juste
vivatis. Oportet namque, ut intentio cor-
dis feratur semper in ultimum finem. Pro-
pter quod dicit Salvator: Si fuerit oculus *Matth.* vi, 22, 23.
tuus simplex, id est intentio recta, totum
corpus tuum lucidum erit; si autem ocu-
lus tuus nequam fuerit, totum corpus
tuum tenebrosum erit.

(4) *Mementote mirabilium ejus quæ fecit* 5
cum Patriarchis veteris Testamenti: me-
mentote, inquam, horum mirabilium, quæ
sunt *prodigia ejus,* id est opera mira pro-
cul a digito facta, quia causa eorum est
voluntas divina nobis incognita, *et judi-
cia oris ejus,* id est effectus divinæ justi-
tiæ, a Deo ad Moysen annuntiati. Judicia
Dei dicuntur, vel opera divinæ justitiæ,
vel divina præcepta atque consilia, quæ
Deus judicat esse justa; vel censuræ seu
conceptiones, quas mens divina intra se
de rebus pronuntiat. Horum mementote,
o (5) *Semen Abraham,* id est filii Abrahæ 6
patriarchæ, *servi ejus:* quia Abraham ser-
vus Dei fuit; et vos, o *filii Jacob* patriar-
chæ, *electi ejus,* id est, qui fuit electus a
Deo: quemadmodum Dominus ait, Jacob *Malach.* i, 2, 3.
dilexi, Esau autem odio habui. Hoc quoque
quod dicitur, Servi, et, Electi, referri po-
test ad semen et filios, quia et ipsi fue-
runt servi electique Dei. Propter quod in
Deuteronomio Moyses dicit filiis Israel:
En Domini Dei tui cœlum est et cœli cœ- *Deut.* x, 14, 15.
lorum; et tamen patribus vestris conglu-
tinatus est Dominus, et elegit eos, amavit-
que semen eorum post eos.

(6) *Ipse Dominus Deus noster.* Aliis enim 7
nationibus ad idololatriam se vertentibus,
permansit fides et cultus Dei in populo
Judæorum. Unde scriptum est: Qui fecit *Baruch* iii, 35, 36.
stellas, hic est Deus noster. *In universa
terra judicia ejus,* id est, effectus divinæ
justitiæ ad omnes habitatores terræ ex-
tenduntur, ita quod omnes judicantur a
Deo, recipiendo quod meruerunt, quemad-
modum in Ezechiele protestatur: Unum- *Ezech.* xviii, 30.
quemque juxta vias suas judicabo. Vel di-
cuntur judicia Dei in universa terra, quia

judicia ista quæ exercuit circa Pharaonem A
et Ægyptios atque Chananæos, per totum
mundum sunt divulgata. Propterea nam-
Exod. IX, 16. que Dominus ait ad Pharaonem : Idcirco
posui te, ut ostendam in te fortitudinem
meam, et narretur nomen meum in omni
terra.
8 7 *Memor fuit* Deus *in sæculum testa-*
menti sui, id est promissionis seu pacti
vel legis, et *verbi quod mandavit in mille*
generationes, id est omnes generationes.
Gen. XVII, 2 et seq. Istud est vetus testamentum Abrahæ da-
tum, et omnibus posteris ejus præceptum. B
Dicitur autem Deus memor fuisse hujus
testamenti, quia frequenter approbavit,
reiteravitque illud. Primo enim mandavit
9 id Abrahæ, sicut subjungitur : 8 *Quod*
disposuit ad Abraham, et confirmavit hoc
Ibid. XXVI, 3, 4. filio ejus cum juramento, affirmans se
impleturum quod Abrahæ repromisit : id-
eo additur, *et juramenti sui ad Isaac* fa-
10 cti, subaudi, memor fuit. 9 *Et statuit il-*
lud testamentum seu verbum *Jacob* filio
Ibid. XXVIII, 13-15. Isaac *in præceptum,* præcipiendo ut firmi-
ter crederet illud implendum ; *et Israel,* C
Ibid. XXXII, 28. id est Jacob prædicto, qui dictus est Is-
rael, id est videns Deum, quia angelum
Ibid. 30. Dei vidit : propter quod ait, Vidi Dominum
facie ad faciem ; *in testamentum æter-*
num, id est semper mansurum, quantum
ad fructum, seu quantum ad præcepta mo-
ralia. De hoc testamento ad Abraham dis-
Ibid. XXII, 17, 18. posito, scribitur in Genesi : Benedicam
tibi, et multiplicabo semen tuum sicut
stellas cœli ; et benedicentur in semine
tuo omnes tribus terræ. Et alibi ait ad
Ibid. XXI, 12. Abraham : In Isaac vocabitur tibi semen. D
Ibid. XXVI, 3, 4. Promisit quoque (sicut in Genesi scribi-
11 tur) Isaac, quod terram Chanaan daret se-
mini suo. 10 *Dicens,* ipse Dominus Jacob
patriarchæ : *Tibi,* id est semini tuo, *dabo*
terram Chanaan : in qua habitaverunt Cha-
Ibid. X, 6. nanæi, orti ex Cham filio juniore Noe ; *fu-*
niculum, id est partem seu sortem, *here-*
ditatis vestræ, ita quod inter ceteras terræ
partes, istam vobis dabo hereditarie pos-
sidendam, tanquam vobis proprie deputa-
Ibid. XXVIII, 13. tam. Hinc enim ait ad Jacob : Ego sum

Dominus Deus Abraham patris tui, et Deus
Isaac ; terram in qua dormis, tibi dabo et
semini tuo.
11 *Quum essent* prædicti Patriarchæ *nu-* 12
mero brevi, id est modici numero : quan-
do videlicet Abraham non habuit nisi Sa-
ram uxorem suam, et Lot nepotem suum,
parvamque familiam ; similiter quando
Isaac paucos secum habebat ; quando etiam
Jacob nondum aliquem genuit, et quando
omnes filios suos generavit, qui in com-
paratione aliorum modici erant. Unde sub-
jungitur, *paucissimi et incolæ ejus,* id est,
quum ipsi inhabitantes terram tanquam
peregrini et hospites, essent paucissimi
respectu aliarum nationum. 12 *Et per-* 13
transierunt de gente in gentem, et de regno
ad populum alterum. Hoc ex libro Genese-
os clarius elucescit. Exivit enim Abraham Gen. XII, 4, 5.
cum Sara et Lot de Mesopotamia Syriæ, in-
trans terram Chanaan, prout in Geneseos
libro habetur. Deinde ingressus est Gera- Ibid. XX, 1; XII, 10.
ram et Philistiim, atque Ægyptum. Simili-
ter Isaac aliquas harum terrarum intravit. Ibid. XXVI, 1.
Jacob quoque primo fugit de regno Cha- Ibid. XXVIII, 5.
nanæorum in Syriam ; postea cum omni
domo sua introivit regnum Ægypti. Ibid. XLVI, 6.
13 *Non reliquit* Deus *hominem* aliquem 14
nocere eis nocumento letali. Frequenter ta-
men molestabant Philistæi seu pastores Ibid. XXVI, 18, 19.
Geraræ Isaac et ejus pastores, obstruendo
puteos eorum : similiter Laban quando- Ibid. XXIX-XXXI.
que persecutus est Jacob. *Et corripuit pro*
eis reges, scilicet regem Ægypti atque Abi- Ibid. XII, XX.
melech regem Geraræ, quorum uterque si-
bi afferri fecit Saram conjugem Abrahæ.
Propter quod Deus conclusit omnem pa-
rientem in domo eorum, donec reddita
fuerat Sara viro suo. Increpavit autem ho-
mines et reges prædictos, dicens per an-
gelum seu inspirationem in somno : 14 *No-* 15
lite tangere, per violentiam, *christos meos,*
id est prædictos sanctos a me spiritualiter
unctos oleo et affluentia Spiritus Sancti.
Non enim dicuntur christi, quasi corpora-
liter uncti : quoniam unctio corporalis et
exterior regum atque pontificum primo Exod. XXX, 25-33; Lev.
ordinata est a Deo per Moysen. *Et in Pro-* VIII, 2, 12.

phetis meis nolite malignari, id est mali-
gne operari. Hi enim Patriarchæ prophetæ
fuerunt. Unde de Abraham scriptum est in
Gen xx, 7. Geneseos libro : Orabit pro te, quia pro-
Ibid. xxvii. 28, 29, 39, 40. pheta est. Isaac etiam plurima vaticinaba-
tur filiis suis Jacob et Esau, posterisque
eorum, ut patet ex Genesi. Sed et Jacob
Ibid. xlix. moriens excellentissimas prophetias con-
texuit, prout in Geneseos libro describitur.
16 (15) *Et vocavit* Deus *famem super terram,*
id est, præcepit et dixit, ut esset fames in
terra, *et omne firmamentum panis contri-
vit,* id est, omnem panem, cor manducan-
tis confirmantem, deficere fecit quantum
ad vulgus. Quamvis autem illud speciali-
ter referri possit ad famem septem anno-
rum factam in Ægypto tempore Pharaonis
et in terra Chanaan, quia has duas terras
Ibid. xli, 54; xlii, 5. maxime oppresserat fames, sicut in Genesi
legitur ; potest tamen referri ad famem
factam in terra Chanaan tempore Abrahæ,
Ibid. xii, 10. propter quam descendit in Ægyptum, ut
dicitur in Genesi. Melius tamen refertur
ad famem factam in Ægypto et Chanaan,
quia subjungitur :
17 (16) *Misit* Deus *ante eos,* scilicet Jacob
et filios suos, *virum,* id est Joseph virtu-
osum viriliter in cunctis agentem. Hunc
Deus dicitur in Ægyptum misisse, quia
Ibid. xxxvii, 28, 36. permisit eum a fratribus vendi, et in Ægy-
ptum deduci, illicque venundari. Convertit
namque malum, quod fratres Joseph ei in-
ferre intendebant, in bonum, tam ipsi Jo-
seph, quam patri ac fratribus ejus. Propter
Ibid. xlv, 5, 7, 8. quod Joseph dixit fratribus suis : Pro salu-
te vestra misit me Deus ante vos in Ægy-
ptum, ut reservemini super terram. Non
vestro consilio, sed Dei voluntate huc ad-
ductus sum. *In servum venundatus est Jo-
seph* ab Ismaelitis, Putiphar principi mi-
Ibid. xxxix, 1. litiæ regis Ægypti, ut dicitur in Genesi.
18 (17) *Humiliaverunt in compedibus pedes
ejus :* id est, Ægyptii ex mandato principis
Ibid. 20. militiæ vinculis ligaverunt, incarcerave-
runtque Joseph, propter querelam uxo-
ris principis jam præfati, quæ false accu-
Ibid. 17, 19, 20. savit castissimum Joseph, dicens marito
suo : Ingressus est ad me servus Hebræus,

A quem adduxisti, ut illuderet mihi. Qui ira-
tus, tradidit Joseph in carcerem, ubi vin-
cti regis custodiebantur. *Ferrum,* id est
tribulatio dura, *pertransiit animam ejus,*
id est, vehementer afflixit spiritum Jo-
seph : non tamen impatiens exstitit, sed
dolor ex compedibus pedum in anima or-
tus est ; *donec veniret verbum ejus,* id est 19
interpretatio divinitus inspirata, qua non
solum exposuit somnium principis pincer- Gen. xl, xli.
narum, principisque pistorum, sed etiam
Pharaonis. Hac etiam interpretatione per-
B acta, cœpit recreari, et se in brevi libe-
randum cognoscere. De hoc vero ait Jo-
seph : Numquid non Dei est interpretatio? Ibid. xl, 8.
(18) *Eloquium Domini inflammavit eum,*
id est, prædicta inspiratio et interpreta-
tio accendit et docuit Joseph : ideo *misit* 20
servos suos *rex* Ægypti Pharao, *et solvit
eum,* id est, sanctum Joseph educi de car- Ibid. xli, 9-14.
cere jussit, audito a principe pincerna-
rum, quantam industriam Joseph haberet
somnia exponendo. *Princeps populorum,*
id est prædictus rex Ægyptiorum, misit,
C *et dimisit eum* de carcere. Unde in Gene-
si habetur : Protinus ad imperium regis Ibid. 14.
eductum de carcere totonderunt Joseph,
ac veste mutata obtulerunt regi.
(19) *Constituit* rex Ægypti *eum,* scilicet 21
Joseph, *dominum domus suæ,* id est fami-
liæ et populi sui, *et principem omnis pos-
sessionis suæ,* id est totius terræ Ægypti,
omniumque horreorum ac frumentorum
suorum. Unde ipse Pharao ait ad Joseph :
Tu eris super domum meam, et ad tui oris Ibid. 40.
imperium cunctus populus obediet ; uno
D tantum regni solio te præcedam. Et rur-
sum : Ego sum Pharao. Absque tuo impe- Ibid. 44.
rio non movebit quisquam manum aut pe-
dem in omni terra Ægypti. (20) *Ut erudiret* 22
ipse Joseph *principes ejus,* videlicet Pha-
raonis, *sicut semetipsum,* id est, sua in-
structione faceret eos sibi in sapientia si-
miles, docendo eos non solum de rebus
corporalibus, negotiisque humanis, sed
etiam de moribus in agendis. Et secundum
Cassiodorum, Pharao æstimavit quod Jo-
seph docere posset Ægyptios artem inter-

pretandi occultissima somnia, sicut et ip- A
se Deo revelante exposuit. *Et senes ejus*
prudentiam doceret, instruendo eos in sci-
entia œconomica, ethica, atque politica.
Œconomica quippe docet regere domum,
ethica semetipsum, politica communita-
tem seu civitatem. Credi etiam pie potest,
quod tam sanctus Patriarcha, Propheta
et cultor Dei, docebat nonnullos Ægypti-
orum de cultu et fide unius veri summi-
que Dei.
23 (21) *Et intravit Israel,* scilicet pater Jo-
Gen. XLVI, 27. seph cum filiis suis et filiis filiorum in B
animabus septuaginta, *in Ægyptum; et*
Ibid. XLVII, 28. *Jacob,* qui et Israel dictus est, *accola,* id
est peregrinus et colonus, *fuit* cum semine
suo *in terra Cham,* id est in Ægypto: quæ
fuit terra atque possessio filiorum Cham
filii Noe. Unde Joseph ait fratribus suis :
Ibid. XLV, 13. Nuntiate patri meo universam gloriam me-
am, et adducite eum ad me. Et de Jacob
Ibid. XLVII, 27, 28. scriptum est : Habitavit Israel in Ægypto,
id est in terra Gessen; et vixit in ea de-
24 cem et septem annis. (22) *Et auxit* Jacob
in terra Ægypti *populum suum vehemen-* C
ter: non quod ipse aliquem in Ægypto ge-
neravit; sed ipse fecisse asseritur, quod
ejus posteritas fecit. Et hoc modo Dominus
Ibid. XLVI, 3, 4. ait ad eum : In gentem magnam faciam te
in Ægypto. Ego descendam tecum illuc, et
ego inde adducam revertentem : non quod
Jacob redierit, quia in Ægypto decessit. *Et*
firmavit Jacob *eum,* scilicet populum ex
se natum, *super inimicos ejus,* id est su-
per Ægyptios. Sicut enim populum suum
auxit, sic eum firmavit. Vel sic : Et auxit
Deus populum suum, id est Israelitas. Pro- D
Exod. I, 7. pter quod in Exodo dicitur : Filii Israel
creverunt, et quasi germinantes multipli-
cati sunt, ac roborati nimis, impleverunt
Ibid. 9. terram. Et iterum : Rex Ægypti ait ad po-
pulum suum, Ecce populus filiorum Israel
multus et fortior nobis est.
25 (23) *Convertit* Deus, non effective sed
permissive, quomodo etiam induravit Pha-
raonem, *cor eorum,* id est Ægyptiorum, de
malo in pejus, *ut odirent populum ejus,* id
est Israeliticam plebem, *et dolum facerent*

in servos ejus, id est in populum istum
qui veri Dei fidem et cultum habebat. Hinc
enim in Exodo dicitur : Oderant filios Is- Exod. I, 13, 14.
rael Ægyptii et affligebant, illudentes eis,
atque ad amaritudinem perducebant vitam
illorum operibus luti et lateris. Rursus-
que : Surrexit rex novus super Ægyptum, Ibid. 8-10.
qui ignorabat Joseph, et ait ad populum
suum : Venite, sapienter opprimamus po-
pulum Israel, ne forte multiplicetur. (24) *Mi-* 26
sit Deus *Moysen servum suum* ad Pharao-
nem, ut dimitteret filios Israel, prout in Ibid. III, 10.
Exodo scribitur. Misit et *Aaron* fratrem
Moysis *quem elegit ipsum.* Elegit enim Aa- Ibid. IV, 14-16.
ron fratrem Moysis ad hoc, quod adjutor
esset Moysi in tanto negotio. Misit autem
Deus Moysen de deserto Sinai, Aaron vero Ibid. III, 1-10; IV, 27.
exsistentem in Ægypto fecit occurrere Mo-
ysi. Sicque ambos simul misit ad Pharao-
nem : Moysen, ut faceret signa; Aaron, ut
loqueretur ad regem, quoniam eloquens
erat. (25) *Posuit* Deus *in eis,* id est in Moyse 27
et Aaron, *verba signorum suorum,* id est
minorum mirabilium, *et prodigiorum,* id
est majorum miraculorum, *in terra Cham,*
id est in Ægypto. Per hos enim Deus præ-
dixit Pharaoni, quæ signa atque prodigia Ibid. V, VII et seq.
die sequenti essent futura, ut sæpe in Ex-
odo recitatur.

Deinde ponuntur plagæ Ægypti, non om-
nes, sed septem vel octo : quæ tamen non
ponuntur hic eo ordine, quo factæ fue-
runt. (26) *Misit* Deus *tenebras* in terra ubi 28
morabantur Ægyptii, *et obscuravit,* id est,
lucem solis abstulit. Hæc fuit nona plaga.
De qua scribitur in Exodo : Dixit Dominus
ad Moysen : Extende manum tuam in cœ- Ibid. X, 21-23.
lum, et sint tenebræ super terram Ægypti
tam densæ, ut palpari queant. Et factæ
sunt tenebræ horribiles : tribus diebus ne-
mo vidit fratrem suum, nec movit se de
loco in quo stetit. Ubicumque autem habi-
tabant filii Israel, lux erat. Hæc autem ob-
scuratio erat valde mirabilis : erat enim
per subtractionem radiorum solis ab una
parte terræ Ægypti, et non ab altera. *Et*
non exacerbavit, id est, amaros non fecit,
sed dulcoravit Deus *sermones suos,* quibus

minabatur Ægyptiis. Pharaone enim pœ- A
nitentiam promittente et Moyse exorante,
plagæ cessabant, secundum quod in Exodo
Exod. IX, 29. Moyses Pharaoni locutus est : Egressus de
urbe, extendam palmas meas ad Dominum,
et cessabunt tonitrua, ut scias quia
Domini est terra. Vel, Non exacerbavit, id
est, irritos non fecit sermones suos, sed
adimplevit.
29 Insuper Deus 27 *Convertit aquas eorum,*
id est Ægyptiorum, *in sanguinem, et occidit
pisces eorum,* qui erant ac nutrieban-
tur in aquis. Hæc est prima plaga Ægy- B
Ibid. VII, 19-21. pti. De qua scriptum est in Exodo : Dixit
Dominus ad Moysen : Dic ad Aaron, Tolle
virgam tuam, et extende manum tuam su-
per flumina Ægypti, ut vertantur in sangui-
nem. Et elevans virgam, percussit aquam
fluminis coram Pharaone, et pisces mortui
30 sunt. (28) *Et dedit* terra eorum ranas,* id
* alias *Edidit* est, ex terra Ægypti eruperunt ranæ : quæ
ingressæ sunt domos vulgi ac principum
Pharaonis, inventæque sunt *in penetralibus,*
id est in locis secretis et thalamo, *regum
ipsorum,* id est principum Ægyptiorum. C
Hæc est secunda plaga Ægyptiorum. De
Ibid. VIII, 3. qua Dominus ait ad Pharaonem : Ebullient
ranæ, et ingredientur domum tuam, et cu-
biculum lecti tui, et super stratum tuum,
et in domos servorum tuorum, et in popu-
lum tuum.
31 (29) *Dixit* Deus, id est, esse et fieri jus-
sit, *et* ex jussione divina *venit cynomyia*
(id est musca canina magna atque gravis-
sima), id est multitudo harum muscarum,
cui admixtæ erant aliæ muscæ graves di-
versi generis. Hæc est quarta plaga Ægy- D
pti. De qua Dominus ait per Moysen regi
Ibid. 21, 24. Ægypti : Ecce ego mittam in te et in po-
pulum tuum omne genus muscarum. Et
corrupta est terra ab hujuscemodi muscis.
Dixit quoque Deus, *et* venerunt *scinifes,* id
est muscæ parvæ atrociterque mordentes.
Hæc est autem tertia plaga Ægypti : in qua
defecerunt magi Pharaonis. De qua in Ex-
Ibid. 17, 19. odo habetur : Omnis pulvis terræ versus
est in scinifes. Dixeruntque malefici ad
* hic Pharaonem : Digitus Dei est hoc*. Venit
autem et fuit *in omnibus finibus eorum,*
id est in universis terminis populisque
regis Ægypti.
(30) *Posuit pluvias eorum grandinem,* 32
id est, pro pluvia fecit Deus descendere
grandinem ; posuit et *ignem comburentem,*
id est fulgura discurrentia, et ignem gran-
dini mixtum, *in terra ipsorum.* (31) *Et* 33
percussit Deus grandine, igne ac sulfure
*vineas eorum et ficulneas eorum ; et con-
trivit,* id est, consumpsit atque destruxit,
lignum finium eorum, id est ligna termi-
norum Ægypti. Hæc est septima plaga
Ægypti. De qua dicitur in Exodo : Domi- Exod. IX, 23, 24.
nus dedit tonitrua et grandinem, ac dis-
currentia fulgura ; et grando et ignis mixta
pariter ferebantur. (32) *Dixit* Deus *et ve-* 34
nit in terram Ægypti *locusta,* id est multi-
tudo locustarum, *et bruchus cujus non erat
numerus,* id est innumerabiles bruchi :
qui sunt animalia brevia, breviterque vi-
ventia. (33) *Et comedit* locusta et bruchus 35
omne fœnum, id est omnem herbam, *in
terra eorum, et comedit omnem fructum
terræ eorum,* id est segetes Ægyptiorum.
Hæc est octava plaga Ægypti : in qua a
bestiolis istis corrosum est, quod reman-
sit igni et grandini : quæ etiam universam
terræ superficiem sic operuerunt, quod
nihil ejus apparuit, sicut habetur in Exo- Ibid. X, 14, 15.
do. (34) *Et percussit omne primogenitum* 36
tam in hominibus, quam in jumentis, *in
terra eorum ;* percussit etiam *primitias om-
nis laboris eorum,* id est primitiva fructu-
um elaboratorum. Hæc est decima plaga
Ægypti. De qua in Exodo legitur : Factum Ibid. XII, 29.
est noctis medio, percussit Dominus omne
primogenitum in terra Ægypti, a primoge-
nito Pharaonis qui sedebat in solio ejus,
usque ad primogenitum captivæ.
Hic itaque omissæ sunt duæ plagæ Ægy-
pti, videlicet quinta et sexta. Quinta enim
fuit, quod omnia animantia Ægyptiorum Ibid. IX, 6.
mortua sunt peste ; sexta, quod facta sunt Ibid. 10.
vulnera vesicarum turgentium in homini-
bus et jumentis.
Consequenter annumerantur bona Ju-
dæis collata. (35) *Et eduxit eos* Deus de 37

Ægypto *cum argento et auro* : quia ut in A
Exod. xi, 2. Exodo scriptum est, Dominus jussit Ju-
dæis ut peterent ab Ægyptiis vasa aurea
atque argentea, vestemque plurimam, et
spoliarent Ægyptum : quod etiam factum
I *Par.* xxix, 11, 12, 14, 16. est, nec tamen injuste, quia Dei sunt om-
nia, et cui vult, tribuit ea. Ægyptii quo-
que ingrati erant, ideo injuste possede-
rant. Sed et filii Israel remunerati non
erant ab Ægyptiis pro labore gravissimæ
servitutis. *Et non erat in tribubus eorum,*
scilicet Hebræorum, *infirmus*. Omnes enim
incolumes Deo disponente fuerunt, quate- B
38 nus simul egrederentur. (36) *Lætata est*
Ægyptus in profectione eorum, id est de
egressione Hebræorum, *quia incubuit ti-*
mor eorum super eos, id est, pavor invasit
Ægyptios, ne propter retentionem Judæo-
rum omnes occiderentur. Unde in Exodo
Exod. xii, 31-33. Pharao dixit : Surgite et egredimini de po-
pulo meo ; et abeuntes benedicite mihi.
Urgebantque Ægyptii populum de terra
exire velociter, dicentes : Omnes morie-
39 mur. (37) *Expandit* Deus *nubem in prote-*
ctionem eorum, id est in refrigerium po- C
puli sui contra æstum diei, *et ignem,* id
est columnam ignis, *ut luceret eis per no-*
Ibid. xiii, 21. *ctem* : quemadmodum ait Scriptura : Do-
minus præcedebat eos ad ostendendum
viam per diem in columna nubis, et per
noctem in columna ignis.

Deinde recitantur mirabilia Dei facta in
40 deserto : (38) *Petierunt* Hebræi cibum de-
licatum, *et venit,* vento Domini flante,
coturnix, id est multitudo coturnicum :
quæ sunt aves circa terram volantes ac re-
Num. xi, 4. giæ. Unde in Numeris dicitur : Flagrabant D
desiderio carnium, et dicebant : Quis da-
bit nobis ad vescendum carnes ? Et postea
Ibid. 31. sequitur quomodo per gyrum castrorum
volabant coturnices spatio unius diei. *Et*
pane cœli, scilicet manna, *saturavit eos*
Exod. xvi, 35. quadraginta annis, ut dicitur in Exodo.
41 (39) *Dirupit petram,* id est, Moyse percu-
tiente cum virga petram, divino miraculo
rupta seu divisa est petra, *et fluxerunt*
aquæ de petra; *abierunt in sicco flumina,*
id est, in deserto currebant ex petra rivi

aquarum, ita ut biberet populus et jumen-
ta. Porro hæc petræ diruptio et effluxio
aquæ, facta est bis : primo in petra Horeb, *Exod.* xvii, 6.
ut in Exodo legitur ; secundo in petra de-
serti Sin, quemadmodum in Numeris scri- *Num.* xx, 1-13.
ptum est.

Hæc autem beneficia contulit Deus fi-
liis Israel, non propter eorum virtutes aut
merita, quum semper rebelles inventi sint,
sed propter promissionem Abrahæ factam
implendam, et etiam propter Abrahæ me-
rita. Propter quod dicitur : (40) *Quoniam* 42
memor fuit per effectum *verbi sancti sui,*
id est promissionis divinæ, *quod habuit*
ad Abraham puerum suum, promittens
ei quod educeret semen suum ex Ægypto, *Gen.* xv, 13 *et seq.*
daretque eis terram Chananæorum.

Deinceps scribuntur bona divinitus data
filiis Israel tempore Josue. (41) *Et eduxit* 43
Dominus *populum suum* post mortem Moy-
sis per Josue, de campestribus Moab per
Jordanem in terram promissionis, *in ex-*
sultatione exteriori, *et electos suos,* id est
populum jam prædictum divinitus præ-
electum, *in lætitia* interiori, ut patet in li- *Josue* i-iii.
bro Josue. (42) *Et dedit illis regiones gen-* 44
tium, scilicet terram regis Og, terramque
regis Sehon, et terras in quibus habitabant
septem gentes, videlicet Chananæi, Hethæi,
Pherezæi, etc. ; *et labores populorum* isto-
rum, videlicet urbes, villas atque divitias
eorum labore factas seu acquisitas, *posse-*
derunt filii Israel : sicut in pluribus locis *Ibid.* xii-xxi.
libri Josue legitur. *Ut custodiant justifica-* 45
tiones ejus, id est, observent divina præ-
cepta, hominem justificantia, *et legem ejus*
per Moysen datam *requirant,* id est, dili-
gentius discant, memoriter teneant, et spi-
ritualiter intelligere studeant.

Verumtamen advertendum, quod posses-
sio temporalium rerum non est principale,
neque sufficiens præmium observationis
legis divinæ seu custodiæ mandatorum :
præsertim quum observatio legis sit de
genere boni honesti ; possessio autem seu
remuneratio boni temporalis, de genere
boni utilis vel delectabilis. Bonum vero
honestum omnino excedit in dignitate bo-

num utile ac delectabile : ideo non præ- A
miatur finaliter per talia bona, quoniam
Deus non præmiat citra, sed ultra condignum.
Beatitudo ergo æterna, est principale
plenumque præmium vitæ virtuosæ ;
remuneratio vero temporalis, est præmium
secundarium, et minus principale : quæ
tamen populo Israelitico frequenter promissa
ac præstita est, propter ruditatem
ipsius, quatenus ex perceptione præsentium
sperare inciperet futura et spiritualia
bona. Et hoc modo multa intelligenda
sunt, quæ Moyses scribit, ut est illud Deuteronomii
: Dominus est vita tua et lon- *Deut.* xxx,
gitudo dierum tuorum, ut habites super 20.
terram, quam daturus est tibi ; et illud,
Honora patrem tuum et matrem tuam, ut *Exod.* xx,
sis longævus super terram. 12.

ARTICULUS VIII

EXPLANATIO MORALIS EJUSDEM PSALMI CENTESIMI QUARTI.

SECUNDUM divinum et magnum Dionysium,
inter statum veteris Testamenti
et patriæ, medius est status evangelicæ
legis. Et sicut status Ecclesiæ militantis,
est figura status Ecclesiæ triumphantis
seu Beatorum ; sic status veteris Testamenti
erat figura Testamenti novi. Propter
1 Cor. x, 11. quod, secundum Apostolum, omnia in figura
contingebant illis. Sicut ergo ad litteram
alloquitur Propheta in psalmo isto
Synagogam, ita secundum tropologiam seu
moralitatem affatur Ecclesiam, et ait :
1 *Confitemini Domino,* id est, Christum
non solum ut hominem, sed etiam ut verum
Deum laudate, *et invocate nomen ejus.*
Annuntiate, o sancti Apostoli et successores
ipsorum, *inter gentes,* id est omnibus
paganis, *opera ejus,* scilicet Christi. Unde
Act. xiii, 46, 47. in Actibus Paulus : Ecce, inquit, convertimur
ad gentes ; sic enim præcepit nobis
2 Dominus. *Narrate omnia mirabilia ejus,*
videlicet Christi, quæ in Evangelio scripta
Luc. i, 31, 35 ; ii, 7 ; *Matth.* iv, 11. sunt : qualiter ab angelo est nuntiatus, a
Virgine conceptus et natus, ab angelis ministratus,
et alia ejus magnalia. De ejus D
annuntiatione Christus per Isaiam dixit :
Is. lxvi, 19. Mittam ex eis qui salvati fuerint, ad gentes
longe, ad eos qui non audierunt de me ;
et annuntiabunt gloriam meam gentibus.
5 *Mementote,* o omnes Christifideles, *mi-* B
rabilium ejus quæ fecit, assumendo pro
vobis naturam humanam, conversando in
mundo, animam suam ponendo pro impiis,
lavando pedes discipulorum, institu- *Joann.* xiii, 5 ; *Matth.* xxvi, 26-28.
endo Sacramentum corporis et sanguinis
sui, longanimiter sustinendo ac præstolando
peccatores, et vos misericorditer ad
pœnitentiam invitando, gratiose justificando.
Recolite quoque *prodigia ejus :*
quomodo solo verbo mortuos suscitavit, *Joann.* xi, 43 ; *Luc.* viii, 54 ; ix, 14-17 ; *Joann.* ix, 7 ; *Matth.* ix, 4 ; viii, 26 ; *Luc.* xxiv, 5, 7 ; *Joann.* xx, 19 ; *Act.* i, 9 ; ii, 2-4.
quinque millia ex quinque panibus et
duobus piscibus pavit, cæcum natum illuminavit, C
cordiumque secreta inspexit, mari,
et vento imperavit, tertia die resurrexit,
ostiis clausis ad discipulos introivit,
cœlos conscendit, Spiritum Sanctum in visibili
specie misit ; *et judicia oris ejus,* id
est, præceptorum, consiliorum, documentorum,
omniumque evangelicorum Christi
sermonum memores estote. Hæc namque
recordanda sunt semper, eo quod dicat
Salvator : Beati qui audiunt verbum Dei, *Luc.* xi, 28.
et custodiunt illud. Unde et in Deuteronomio
inducitur : Ne obliviscaris verborum *Deut.* iv, 9.
Domini, et ne excidant de corde tuo cunctis
diebus. Et in Proverbiis : Audi, fi- *Prov.* i, 8.
li, disciplinam patris tui, et ne dimittas
legem matris tuæ, puta Ecclesiæ. *Semen* 6
spirituale *Abraham,* id est, filii fidei et
obedientiæ, qui credendo et obediendo se-

etamini Abraham patrem cunctorum cre- A
Gen. XXII, 10. dentium, qui usque ad filii immolationem
paruit Deo, ut dicitur in Genesi. Hujus Pa-
triarchæ filii sumus, plenissime immobili-
terque credendo, atque nos ipsos Deo per
pœnitentiam et obedientiam sacrificando.
Filii spirituales *Jacob,* qui contra vitia
Ibid. XXXII, 36. colluctando, estis filii Jacob, qui interpre-
tatur supplantator.
7 *Ipse* Christus est *Dominus Deus noster:*
Joann. XX, 28. cui Thomas dixit, Dominus meus et Deus
meus; *in universa terra judicia ejus,* id
est, per totum mundum prædicata, scripta B
et divulgata sunt præcepta, consilia, atque
justæ censuræ Domini Salvatoris, secun-
Coloss. I, 23. dum quod ait Apostolus: Nunc prædicatum
est omni creaturæ quæ sub cœlo est.
8 *Memor fuit* ipse Christus *in sæculum,*
id est in perpetuum, *testamenti sui* novi,
quod in novissima Cœna instituit, in cujus
institutione vetus Testamentum implevit
et evacuavit. Hujus novi Testamenti me-
mor fuit Christus in sæculum, quoniam
fecit ipsum prædicari, sicut usque in fi-
nem sæculi permansurum; et talem præ- C
dicationem per certa miracula approbavit,
Marc. XVI, 20. quemadmodum scriptum est: Illi autem
profecti, prædicaverunt ubique, Domino
cooperante, et sermonem confirmante se-
quentibus signis. *Verbi quod mandavit*
in mille, id est in omnes, *generationes:*
ponitur enim hic numerus determinatus
pro indeterminato. Jussit autem Christus
verbum Evangelii omnibus prædicari, at-
que ab omnibus usque in finem mundi
impleri, quemadmodum apud Matthæum
Matth. XXVIII, 19, 20. ait Apostolis: Euntes, docete omnes gen- D
tes, docentes eos servare omnia quæ man-
Luc. VI, 46. davi vobis. Propter quod alibi: Quid (in-
quit) dicitis mihi, Domine, Domine, et non
9 facitis quæ dico? *Quod disposuit ad Abra-*
ham, id est ad spirituales filios ejus, sicut
nunc dictum est. *Et juramenti sui,* id est
firmæ promissionis factæ *ad Isaac,* id est
II Cor. X, 17. ad populum christianum, non in se, sed
in Domino gloriantem: qui ab Apostolo
Philipp. IV, 4. didicerunt semper gaudere, et in omnibus
tribulationibus cordialiter exsultare, læ-

tantes de hoc quod Christo per passionem
conformantur, et cum electis in hoc sæ-
culo corriguntur. Ex qua consideratione
certissime sperant se filios esse illius, qui
in Apocalypsi protestatur: Ego quos amo, Apoc. III, 19.
arguo et castigo. Isaac quippe, risus vel
gaudium interpretatur.
Et statuit illud testamentum *Jacob,* id 10
est Christifidelibus vitia conculcantibus,
in præceptum fideliter observandum; *et*
Israel, id est populo per fidem cœlestia
contemplanti, *in testamentum æternum:*
quatenus non exspectent aliam legem seu
aliud testamentum futurum, sed sciant
ipsum esse novissimum: propter quod
appellatur et Novum, quia post legem
Moysis datum est; et Æternum, quoniam
alia lex ei nunquam succedet. Lex enim
Antichristi erit perversitas atque abusio
legis; nec erit a Deo, nec diu durabit, nec
in toto legem Christi exstinguet.
Dicens Christus populo in se credenti: 11
Tibi dabo terram Chanaan, id est terram
lacte et melle manantem, quæ est omnium
terrarum egregia, Moyse contestante: per Deut. VIII, 7-10.
quam designatur terra viventium, patria
Beatorum, ubi inebriantur ab ubertate do- Ps. XXXV, 9.
mus Dei. Unde in Joanne: Vado, inquit, Joann. XIV, 2, 3.
parare vobis locum; et iterum, Veniam
et assumam vos ad me ipsum, ut ubi sum
ego, et vos sitis. *Funiculum hereditatis*
vestræ, id est partem cuilibet justo traden-
dam, seu per modum sortis cuilibet eve-
nientem. Sic enim dat Christus electis ter-
ram vivorum, quod singulis tribuit certam
mansionem in ea secundum exigentiam
meritorum suorum. Propter quod ait: In Ibid. 2.
domo Patris mei mansiones multæ sunt.
Sicut igitur terra Chanaan data est filiis
Israel per partes, secundum exigentiam Josue XIV, 2.
sortium quas miserunt, sic regio Beatorum
dividitur electis per mansiones, secundum
congruentiam meritorum.
Quum essent Christiani in primitiva Ec- 12
clesia *numero brevi,* scilicet centum vi-
ginti, ut patet in Actibus Apostolorum, Act. I, 15.
paucissimi et incolæ ejus, id est, quum
Christiani valde pauci essent, incolæ exsi-

stentes (ad litteram) terræ Chanaan, quia
in Jerusalem et Judæa primo incepit Ec-
clesia. Vel, Paucissimi incolæ ejus, id est
terræ vivorum seu patriæ cœlestis : quia
in principio Ecclesiæ paucissimi erant ;
imo et nunc (proh dolor!) pauci sunt, qui-
Philipp. III, 20. bus illud Apostoli competit : Nostra con-
13 versatio in cœlis est. *Et pertransierunt*
ipsi beati Apostoli, aliique discipuli, *de*
gente in gentem, et de regno ad populum
alterum. Hoc præcipue patet de Paulo,
qui, sicut ipse testatur, perambulabat Ma-
cedoniam, Galatiam, Hispaniam, Italiam.
Sic et Petrus primo prædicavit in Judæa,
Ps. XVIII, 5. deinde in Antiochia, postremo in Italia. In
omnem enim terram exivit sonus eorum.
14 *Non reliquit* Christus *hominem* quem-
quam *nocere eis,* quantum ad interiorem
salutem : quia licet foras corporaliter af-
fligebantur, hoc tamen ad magnum inte-
rioris hominis conferebat profectum, sicut
Rom. VIII, 28. ad Romanos ait Apostolus : Scimus quo-
niam diligentibus Deum omnia cooperan-
tur in bonum. Propter quod S. Paulus per-
secutores suos non reputavit adversarios,
Ibid. 31. sed promotores, dicendo : Si Deus pro
nobis, quis contra nos ? Hinc quoque scri-
I Petr. III, 13. ptum est : Quis est qui vobis noceat, si
boni æmulatores fueritis ? Ad litteram
etiam Christus multos perversos prohibuit
a corporali Apostolorum ac reliquorum
Sanctorum nocumento, quemadmodum in
Act. v, 18-20. Actibus Apostolorum leguntur Apostoli a
carcere per angelum liberati. *Et corripuit*
pro eis reges. Multos namque reges et prin-
cipes Deus improvisa atque horribili mor-
te occidit propter persecutionem in Chri-
stianos, prout in Actibus Apostolorum de
Ibid. XII, 23. Herode habetur, quem angelus Dei percus-
sit ; et in legendis Sanctorum hoc copiose
narratur. Corripuit autem eos non solum
monendo, sed flagellando ; non sermone,
15 sed opere, dicens : *Nolite tangere* violen-
ter *christos meos,* id est Christianos in
Baptismate unctos : qui etiam corporaliter
unguntur in Confirmatione et Ordinatione.
Spiritualiter vero unguntur Spiritu San-
Galat. IV, 6. cto, juxta illud Apostoli ad Galatas : Misit

A Deus Spiritum Filii sui in corda nostra,
clamantem, Abba (Pater). *Et in Prophetis*
meis, id est in prædicatoribus verbi Dei,
qui de futuro judicio, de venturo sæculo
Beatorum, de æterna quoque damnatio-
ne reproborum aliis sermocinantur, *nolite*
malignari. Talium namque injuriam Deus
districte ulciscitur, in tantum ut per Za-
chariam testetur : Qui tetigerit vos, tanget Zach. II, 8.
pupillam oculi mei.
Et vocavit Deus Trinitas *famem super* 16
terram. De qua fame scriptum est : Ecce Amos VIII, 11.
B dies veniunt, dicit Dominus, et mittam fa-
mem in terra : non famem panis, neque
sitim aquæ, sed audiendi verbum Dei. Hæc
fames præcessit Christi adventum, quo-
niam tunc multo tempore non erat Pro-
pheta usque ad Joannem Baptistam. Idcir-
co tunc maxima erat penuria spiritualis
alimenti, videlicet prædicationis verbi Dei,
quam boni semper desideraverunt.
Unde propter sublevandam hanc famem,
misit Deus Pater *ante eos* hanc famem pa- 17
tientes, *virum,* scilicet Christum : qui a
C principio suæ conceptionis vir fuit, juxta
illud prophetæ Jeremiæ dictum, Mulier Jer. XXXI, 22.
circumdabit virum. Misit enim Pater Fi-
lium suum ad homines, ut eos spirituali-
ter satiaret, secundum quod Christus ait
Judæis : Pater meus dat vobis panem de Joann. VI, 32.
cœlo verum ; et denuo, Operamini non Ibid. 27.
cibum qui perit, sed qui permanet in vi-
tam æternam. Hunc enim Pater signavit.
In servum venundatus est Joseph. Amabilis
ille sanctusque patriarcha Joseph, in per-
sona, opere ac persecutione, figura exstitit
D Christi. Nam ejus venditio pro triginta ar-
genteis facta, ut dicitur in Genesi, Christi Gen. XXXVII, 28.
venditionem præfiguravit pro totidem ar- Matth.
genteis factam, ut legitur apud Matthæum. XXVI, 15.
Similiter translatio Joseph in aliam regio-
nem, Christi missionem in mundum ; et
incarceratio Joseph, Christi captivitatem
ac passionem signavit. Itaque, In servum,
id est in ministrum voluntatis impiorum,
venundatus est Joseph, id est Christus per
Joseph signatus. Vendidit namque eum Ju-
das Iscariotes Judæis, ut facerent ei omnia

quæ optarent : quod et fecerunt, quemad- A
modum, Luca testante, Christus eis locu-
Luc. XXII, 53. tus est : Hæc est hora vestra et potestas
tenebrarum, id est, jam permittitur vo-
bis dominari in me, et facere mihi quod
vultis.

18 *Humiliaverunt* Judæi *in compedibus,* id
est in vinculis, *pedes ejus,* scilicet Christi,
id est, ipsum Christum vinculis ligave-
runt. Per pedum enim humiliationem, to-
tius corporis ligatio designatur : et forte
in nocte, quando erat in domo pontificis,
ligati erant sanctissimi Salvatoris pedes. B
Miserunt quoque Judæi catenam in collum
Christi, dum eum comprehenderunt : quæ
postea in Jerusalem longo tempore osten-
debatur peregrinis cum devotione ingenti.
Ferrum, id est dolor sensibilis, compassio
magna, vehemensque tristitia, *pertransiit*
animam ejus, scilicet Christi, tempore
Matth. XXVI, 38. passionis. Propter quod dixit, Tristis est
anima mea usque ad mortem ; et, Deus
Marc. XV, 34. meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?
19 *Donec veniret verbum ejus,* id est, quo-
usque impleretur sermo ejus quem dixe- C
Luc. XXII, 37. rat, Etenim ea quæ sunt de me, finem
habent. Vel, Verbum ejus quod dixit :
Joann. XIX, 30. Consummatum est ; et, Pater, in manus tuas
Luc. XXIII, 46. commendo spiritum meum. Vel, Verbum
ejus, id est, donec implerentur omnia quæ
de Christi passione prophetata fuerunt.

Eloquium Domini inflammavit eum.
Quidquid enim Christus ut homo dixit, ex
divina inspiratione processit. Inflammavit
autem eloquium Dei Christum, quoniam
virtuosissima et ignea verba prædican-
do effudit, eloquentissimus fuit, et quid- D
quid sibi futurum erat, prædixit. Hinc
Matth. VII, 29. enim apud Matthæum scriptum est, Erat
Jesus docens, sicut potestatem habens, non
sicut Scribæ et Pharisæi ; et apud Joan-
Joann. VII, 46. nem, Nunquam sic locutus est homo, sicut
20 hic loquitur. *Misit rex,* id est Deus subli-
Esther XIII, 9. mis : de quo in libro Esther dicitur, Do-
mine, Rex omnipotens ; *et solvit eum,* id
est, Christum de morte et monumento ac
vinculis passibilitatis eduxit, quemadmo-
Act. II, 24. dum in Actibus Petrus testatus est : Deus
suscitavit Jesum, solutis doloribus inferni.
Princeps populorum, id est, Deus omnium
gentium Dominus misit, virtutem suam
exercendo, *et dimisit eum,* id est, Christum
de limbo inferni reduxit, juxta illud Actu-
um : Neque derelictus est in inferno, ne- Act. II, 31.
que caro ejus vidit corruptionem.

Constituit eum dominum domus suæ, 21
id est caput Ecclesiæ, *et principem omnis*
possessionis suæ, id est totius creaturæ.
Ideo Joannes de Christo ait : Pater diligit Joann. III, 35.
Filium, et omnia dedit in manu ejus. Et
apud Matthæum Christus ait : Data est mihi Matth. XXVIII, 18.
omnis potestas in cœlo et in terra. Præ-
fecit autem Deus Trinitas Christum homi-
nem non solum militanti, sed etiam trium-
phanti Ecclesiæ, juxta illud Apostoli ad
Ephesios : Deus constituit eum in cœle- Ephes. I, 20, 21.
stibus ad dexteram suam, supra omnem
principatum et potestatem et virtutem et
dominationem. Hujus quoque figura est,
quod Joseph constitutus est dominus uni-
versæ terræ Ægypti, et appellatus est, Sal-
vator mundi, ut legitur in Genesi. Sed his Gen. XLI, 44, 45.
obviare videtur quod in libro Job habe-
tur : Quem constituit Deus alium super Job XXXIV, 13.
terram ? aut quem posuit super orbem
quem fabricatus est ? Videtur ergo, quod
Deus Christum non præposuit omni cre-
aturæ in principem. Et respondendum,
quod illa auctoritas vult tantum, quod Deus
non præfecit alium in provisorem ac prin-
cipem universi, ita quod ipse desierit esse
provisor princepsque mundi : et hoc ve-
rum est.

Sic ergo Deus prætulit Christum Ec-
clesiæ, *ut erudiret principes ejus,* id est 22
Apostolos : de quibus dictum est supra,
Principes populorum congregati sunt cum Ps. XLVI, 10.
Deo Abraham ; *sicut semetipsum,* id est
tam fideliter, ac si essent idem cum ipso.
Vel, Sicut semetipsum, id est de rebus di-
vinis atque cœlestibus per illustrationem
Spiritus Sancti, de quibus ipse per Spiri-
tum Sanctum erat edoctus. Hoc autem Chri-
stus eatenus egit, ut diceret : Jam non di- Joann. XV, 15.
cam vos servos, sed amicos meos, quia
omnia quæcumque audivi a Patre meo,

nota feci vobis. *Et senes ejus,* id est præ- A
dictos principes atque Apostolos et imita-
tores eorum, qui omnes morum gravitate
senes fuerunt, *prudentiam,* id est notitiam
de agendis seu moribus, *doceret.* Hoc Chri-
stus in Evangelio copiosissime fecit : in
quo moralissima documenta, optima con-
silia atque saluberrima mandata proposuit.
23 *Et intravit Israel,* id est Christus Deum
semper per speciem videns, *in Ægyptum,*
id est in mundum, per incarnationem, sic-
Joann. xvi, 28. ut apud Joannem asserit : Exivi a Patre,
et veni in mundum. Per Ægyptum nam- B
que mundus signatur, prout in Apocalypsi
Apoc. xi, 8. dicitur : Jacebunt corpora eorum in platea
civitatis magnæ, quæ spiritualiter vocatur
Sodoma et Ægyptus, ubi Dominus eorum
crucifixus est. *Et Jacob,* id est Christus
I Petr. ii, 22. omnium vitiorum supplantator, quia pec-
catum non fecit, sicut de se ipso profite-
Joann. xiv, 30. tur : Venit ad me princeps hujus mundi,
et in me non habet quidquam ; *accola,*
id est viator et peregrinus, *fuit in terra*
Cham, id est in Ægypto seu mundo, sicut
expositum est. Unde Jeremias alloquens C
Jer. xiv, 8. Christum : Quare, inquit, quasi colonus
futurus es in terra, et quasi viator decli-
24 nans ad manendum ? *Et auxit* Christus
populum suum fidelem *vehementer* merito
et numero, maxime in primitiva Ecclesia
per prædicationem Apostolorum, totum pe-
ne mundum convertendo ad fidem. Pro-
pter quod in Actibus Apostolorum Lucas
Act. ii, 47. affirmat : Dominus augebat quotidie qui
salvi fierent. *Et firmavit eum,* scilicet po-
pulum christianum, *super inimicos ejus,*
id est mundum, carnem ac dæmonem. De- D
Matth. x, 1, 8; Marc. xvi, 17, 18. dit enim ipsis virtutem resistendi atque
prævalendi tentationibus dæmonis, concu-
piscentiis carnis, persecutionibus homi-
num impiorum ; et tandem subjecit Roma-
num imperium fidei christianæ tempore
Mich. v, 9. Constantini. Unde in Michæa dicitur : Ex-
altabitur manus tua super hostes tuos, et
Is. lx, 12. omnes inimici tui peribunt. Et alibi : Gens
et regnum quod non servierit tibi, peribit.
25 *Convertit cor eorum, ut odirent popu-*
lum ejus : id est, Christus justo judicio

converti permisit corda infidelium et pra-
vorum in odium Christianorum ; *et dolum*
facerent in servos ejus, videlicet Christia-
nos. Hoc odium et dolum hunc habuerunt
primo Judæi contra primitivam Ecclesiam, Act. xiii, 50; xiv, 18; xviii, 12, 13.
ut patet frequenter in Actibus Apostolo-
rum. Deinde imperatores Romani cum sa-
tellitibus suis invidiose atque dolose ege-
runt contra Ecclesiam Christi, multa millia
martyrum occidendo. Postremo hæretici
falsique fratres hoc faciunt. *Misit Moysen* 26
servum suum, Aaron quem elegit ipsum.
Per Moysen et Aaron ad filios Israel missos
in Ægyptum, designantur Apostoli, in to-
tum orbem destinati ad convertendum po-
pulum electorum. *Posuit* Christus *in eis,* id 27
est in Apostolis et eorum successoribus,
verba signorum suorum et prodigiorum,
quia per eos magna miracula fecit, *in ter-*
ra Cham, id est in toto mundo per terram
Cham significato. Unde in Matthæo dixit
Apostolis : Infirmos curate, mortuos susci- Matth. x, 8.
tate, leprosos mundate, dæmones ejicite.
Misit tenebras, id est cæcitatem mentis 28
in animas reproborum, *et obscuravit* per-
missive intellectum eorum ; *et non exacer-*
bavit sermones suos, id est, benigne illu-
minavit, ad pœnitentiam quoque recepit
credere et obedire volentes, et ita minas
suas relaxavit. Hæc est prima plaga homi-
num mundanorum, ex qua aliæ sex na-
scuntur sequentes.
Convertit aquas eorum in sanguinem : 29
id est, sapientiam eorum fieri permisit
carnalem, animalem ac diabolicam, ita ut
simplicitatem fidei mente superba con-
temnerent, sacramque Scripturam perver-
se exponerent : quod ad hæreticos maxime
pertinet. *Et occidit pisces eorum :* id est,
animas discipulorum talium expositorum
ac magistrorum, mori seu sine vera fide
et gratia esse permisit. Discipulos enim
tanquam pisces quosdam colligunt sibi
doctores. *Et dedit terra eorum,* id est, cor- 30
da hominum mundanorum, *ranas,* id est
garrulam loquacitatem et strepitum pec-
catorum, sicut ad Timotheum dicit Apo-
stolus : Sermo eorum ut cancer serpit ; *in* II Tim. ii, 17.

penetralibus regum, id est in domibus at-
que palatiis principum, *ipsorum* hominum
jam dictorum. Ipsi enim suis adulationi-
bus et fraudulentis sermonibus sibi alli-
ciunt principes et potentes, atque cum eis
31 conversari laborant. *Dixit, et venit cyno-
myia et scinifes.* Per has muscas et bestias
dire pungentes, intelliguntur detractores
Rom. I, 30. Deo odibiles, et remorsus conscientiæ pec-
catricis, seu stimuli synderesis, quæ sem-
per inclinatur ad bonum, et remurmurat
Is. LXVI, 24. malo. Quapropter Isaias ait : Vermis eorum
non morietur.
32 *Posuit pluvias eorum grandinem :* id
est, pro rore ac refrigerio gratiæ Dei dedit
Deus incredulis graves sollicitudines et
afflictiones cordis multiplices, juxta illud
Job XV, 24. in libro Job : Angustia vallabit impium sic-
ut regem qui paratur ad prælium. Et ite-
Ibid. 21. rum : Sonitus terroris semper in auribus
impii ; et quum pax sit, ille semper insidias
suspicatur. Posuit et *ignem comburentem
in terra ipsorum*, id est concupiscentiam
malam in corpore impiorum, secundum
Rom. I, 26, 24. quod ad Romanos dicit Apostolus : Tradi-
dit illos Deus in passiones ignominiæ, ut
34 contumeliis afficiant corpora sua. *Dixit,
et venit locusta et bruchus, cujus non erat
numerus.* Per locustam et bruchum (quæ
sunt bestiæ parvæ, omnem herbam et fru-
ctum terræ vorantes) intelliguntur reitera-
tores vitiorum deploratorum, seu mentis
elatio et gloria vana. Hæc enim omnem
mentis virorem et gratiam destruunt, et
pristinæ conversationis fructum evacuant.
36 *Et percussit omne primogenitum in terra*
Ægypti : id est, fidem, totius spiritualis
ædificationis principium, abstulit Deus ab
animo perversorum ; sicque percussit *pri-
mitias omnis laboris eorum*, quoniam sine
Hebr. XI, 6. fide nihil acceptum est Deo. Nam qui in-
Is. XXI, 2. credulus est, infideliter agit, ut dicitur in
Rom. XIV, 23. Isaia. Secundum Apostolum quoque, Omne
quod non est ex fide, peccatum est.
37 *Et eduxit* Christus *eos*, id est fideles et
electos de spirituali Ægypto, et commu-
nione malorum, ac tenebris ignorantiæ,
cum argento, id est cum scientia rerum

A creatarum, *et auro*, id est sapientia divi-
norum. Vel, Cum argento, id est cum fide ;
et auro, id est cum caritate : de qua in
Apocalypsi dicitur, Suadeo tibi emere a Apoc. III, 18.
me aurum ignitum, probatum. Vel, Cum
argento et auro, id est cum naturali philo-
sophia et studio, quæ a philosophis accom-
modaverunt, et secum tulerunt ad Christum
conversi. Datum est enim illis philosopha-
ri propter nos, quatenus naturali philoso-
phia utamur ad obsequium fidei christi-
anæ. *Et non erat in tribubus eorum*, id est
B in congregationibus Christianorum, *infir-
mus*, in anima, quia et Paulus ait : Quum II Cor. XII, 10, 9.
infirmor, tunc potens sum. Nam virtus in
infirmitate perficitur. *Lætata est Ægy-* 38
ptus in profectione eorum : id est, homines
sæculares, impii atque increduli, gavisi
sunt de separatione Christianorum ab ip-
sis ; *quia incubuit*, id est cecidit, *timor
eorum*, id est Christianorum, *super eos*, id
est infideles. Hoc interdum ad litteram
contigit, quod Christus infideles evidenter
percussit, propter persecutiones Christia-
C nis illatas, sicut Ambrosius refert in le-
genda S. Agnetis : et tunc infideles op-
tabant Christianos abire a se, ne durius
affligerentur.
Expandit Christus *nubem*, id est gratiam 39
Spiritus Sancti, *in protectionem eorum*,
id est in defensionem et obumbrationem
animarum fidelium contra æstus tentatio-
num et concupiscentiarum carnalium ; *et
ignem*, id est, radium veritatis et sapien-
tiam salutarem, seu caritatis fervorem ex-
pandit, imo infudit cordi eorum, *ut luceret*
D *eis per noctem*, id est in omni adversitate
atque periculo, ne errarent in via hujus
exsilii, sed gratia duce perducerentur ad
patriam, sicut Apostolus loquitur : Deus Philipp. IV, 7.
custodiat corda vestra et intelligentias ve-
stras. Unde et Christus in Evangelio : Ignem, Luc. XII, 49.
inquit, veni mittere in terram, et quid vo-
lo nisi ut ardeat ?
Petierunt fideles, *et venit*, Deo mitten- 40
te, *coturnix*, id est cogitationum humilitas.
Per coturnicem namque, avem circa ter-
ram volantem, intelligi potest cogitatio

humilis circa discussionem propriæ con- A
scientiæ occupata, non cœlestia inaniter
scrutans, nec majestatem comprehendere
quærens. *Et pane cœli,* id est sacramento
Eucharistiæ, *saturavit eos* Salvator, sicut
Matth. XXVI, 26. apud Matthæum inducitur : Cœnantibus
illis, accepit Jesus panem, et benedixit,
deditque discipulis, et ait : Accipite et man-
41 ducate, hoc est corpus meum. *Dirupit*
petram, id est, Deus Pater Christum in pas-
sione perforari permisit lancea militari,
Joann. XIX, 34. *et fluxerunt aquæ :* exivit enim aqua et
sanguis, ut dicit Joannes. *Abierunt* merito B
passionis Christi *in sicco,* id est in sterili
gentilitate ac arido mundo, *flumina* sapi-
entiæ et gratiæ multiformis. Hæc enim flu-
mina Spiritus Sanctus infudit credentibus
per prædicationem Apostolorum. De quibus
Ibid VII, 38. fluminibus ait Christus : Qui credit in me,
sicut dicit Scriptura, flumina de ventre
ejus fluent aquæ vivæ. Quod qualiter in-
telligendum sit, Evangelista subjungit :
Ibid. 39. Hoc autem dixit de Spiritu, quem acceptu-
ri erant credentes in eum.

Denique omnia ista dedit Deus populo C
42 christiano, *quoniam memor fuit verbi san-*
cti sui, quod habuit ad Abraham puerum
Gen. XII, 3; XXII, 18. *suum,* dicens : In semine tuo benedicen-
tur omnes cognationes terræ. Ad hanc au-
tem promissionem implendam, oportuit
Christum incarnari ac pati, dictaque dona
Christianis largiri. Simili modo dicit Apo-
Rom. XV, 8. stolus : Dico Christum Jesum ministrum
fuisse circumcisionis propter promissio-
nes patrum.

43 *Et eduxit populum suum* christianum de
gentilitate ad Christianitatem, de conver- D
satione vitiosa ad vitam angelicam, de via
ad patriam, *in exsultatione ; et electos su-*
os hoc modo eduxit *in lætitia. Et dedit il-* 44
lis regiones gentium, etc. Terras enim et regna, in quibus olim habitabant pagani, postmodum inhabitaverunt Christiani. Vel, Dedit illis regiones gentium, id est terram vivorum seu regnum cœlorum, cujus largitionis typus erat largitio illa regionum sæculi hujus.

In psalmo præsenti monemur beneficia Dei recolere, providentiam ejus circa genus humanum pensare, atque ex his Deum laudare, magnalia ejus aliis insinuare, incessabiliter quærere Dominum Creatorem, ejus desiderando præsentiam, nec aliud bonum, nisi ipsum æternum, increatum, supergloriosum, immensumque Deum finaliter velle, atque indesinenter pro sanctæ conversationis mercede appetere. Et quamvis hic psalmus juxta superficialem litteræ intellectum, non videatur adeo in quibusdam locis devotus, tamen secundum mysticam expositionem nunc introductam, omni devotione exuberat. Quæ autem omissa sunt, in præcedenti expositione satis patent.

PRECATIO.

Deus, qui conspicis te graviter offensum malis nostris, ad impetrandam misericordiam tuam corda nostra, quæsumus, compunge ad pœnitentiam : ut concessa delictorum venia, munda conscientia tibi confiteamur, et nomen tuum invocemus, ac pro acceptis beneficiis mirabilia tua indefessi narremus.

ARTICULUS IX

DECLARATIO PSALMI CENTESIMI QUINTI : CONFITEMINI DOMINO... QUIS LOQUETUR, ETC.

Assignatur demum psalmo jam explanando repetitum seu duplex Alleluia, dum dicitur : *Alleluia, Alleluia* : quod fit vel ad evidentiam seu certitudinem ampliorem, vel ad designandam duplicem laudem Dei, scilicet laudem viæ ac patriæ. Unde in Missa in principio versus cantatur Alleluia, atque in fine repetitur. Simili modo
Apoc. xix. 1, 3. in Apocalypsi ait Joannes : Audivi vocem angelorum in cœlo dicentium, Alleluia. Et iterum dixerunt, Alleluia. Præterea sicut Christus in Evangelio interdum dicit semel, Amen, interdum vero reiterat ; sic aliqui psalmi pro titulo habent Alleluia unum, aliqui vero duplex.

Invitat autem hic psalmus ad duplicem confessionem, videlicet laudis divi-
1 næ ac propriæ culpæ, et ait : (1) *Confitemini Domino* bono et justo, ipsum laudando, et vos accusando, peccatores variis vitiis sauciati, et ne retrahamini a confessione hac propter vestram ingratitudinem et pravitatem ; *quoniam bonus* est Dominus. Est enim naturaliter, totaliter, et quomodolibet bonus, ejusque natura est bonitas infinita ac pura. Propter quod in Marco scriptum
Marc. x. 18. est : Nemo bonus nisi unus Deus. Non ergo desperandum est aliquo modo. Unde secundo Paralipomenon piissimus Ezechias
II Par. xxx. 18, 19. locutus est : Dominus bonus propitiabitur cunctis, qui in toto corde suo requirunt
Ibid. 9. eum. Et iterum : Pius et clemens est Dominus Deus vester, et non avertet faciem suam a vobis, si reversi fueritis ad eum. *Quoniam in sæculum misericordia ejus* : id est, misericordia Dei æterna est, nunquam deficiens, et a principio mundi super electos effusa est ; nec cessabit unquam effusio pietatis divinæ, quoniam et in inferno citra condignum miseri affliguntur, in cœlo quoque ultra condignum electi remunerantur.

2 *Quis loquetur potentias Domini?* id est, quis exprimere poterit, quam potens sit Deus? Et dicit, Potentias, in plurali (quum tamen in Deo non sit nisi una simplex potentia), propter diversos effectus divinæ potentiæ. Vel, per potentias intelliguntur magnalia opera Dei potenter producta. Quum vero sit Deus infinitæ potentiæ atque omnipotens, nulla creatura perfecte comprehendere valet aut explicare potentiam ejus. Propter quod insanissimæ mentis sunt, qui divinam potentiam metiri suo præsumunt ingenio, asserentes Deum non posse supernaturaliter agere, nec aliquid esse credendum quod rationem excedit : quum Deus possit in infinitum plura producere, quam homo consumere. Imo Deus benedictus et sanctus non potest tot tantaque agere, quin possit in infinitum plura atque majora efficere, quantum in se est. Demum impossibile nobis est, intelligere aut exprimere divinæ potestatis effectus. Propter quod Sapiens contestatur : Difficile æstimamus quæ in terra Sap. ix, 16.
sunt, et quæ in prospectu sunt, invenimus cum labore : quæ autem in cœlis sunt, quis investigabit? Et quis *auditas faciet omnes laudes ejus?* id est, quis proferre aut aliis annuntiare poterit universa præconia Creatoris, quam laudandus sit ipse? quasi dicat, Nullus. Quum enim Deus laudandus sit propter propriam bonitatem et propter opera sua, quantum a perfecta notitia bonitatis divinæ ac operum ejus deficimus, tantum a plenitudine divinæ laudationis occumbimus. Propterea in libro Job Job xxxvii.
scriptum est : Nos quippe involvimur te- 19, 23.

nebris. Digne eum invenire non possu- A mus; et enarrari non potest. Et Ecclesiasti-
Eccli. xliii, 34. cus : Exaltantes, inquit, replemini virtute; ne laboretis, non enim pervenietis. Non ergo inaniter gloriemur dum Deum laudamus, quasi magnum seu dignum aliquid operemur, quum nec Cherubim nec Seraphim eum laudare sufficiant; sed cum magno timore atque profunda humilitate ipsum laudemus, sicut superius dictum est :
Ps. ii, 11. Exsultate ei cum tremore.

3 (3) *Beati* sunt jam in spe, *qui custodiunt judicium* discretionis et retributionis. Præ- B lati namque et judices custodire debent utrumque judicium, quantum ad subditos, discernendo causas eorum, et debitam pœnam infligendo. Quilibet quoque se ipsum judicare debet, discutiendo, accusando, castigando se ipsum, discernendo bonum a malo, et verum a falso : quod singulis nobis necessarium est ad salutem, juxta
Job xxxiv, 17. illud : Numquid qui non amat judicium,
I Cor. xi, 31. sanari potest? Et Apostolus : Si nos ipsos, inquit, dijudicaremus, non utique judicaremur. Est autem istud judicium valde C acceptum Deo, sicut per Jeremiam prote-
Jer. xv, 19. statur : Si separaveris pretiosum a vili, quasi os meum eris. *Et faciunt justitiam,* sequendo et exsequendo quod recta ratio judicat, *in omni tempore,* id est perseve-
Matth. x, 22. ranter usque in finem, quia qui perseveraverit usque in finem, salvus erit, sicut apud Evangelistam adstruit Christus judex noster.

4 (4) *Memento nostri, Domine, in beneplacito populi tui,* id est in infusione seu per infusionem gratiæ tuæ, per quam placet D tibi populus tuus, quatenus nos tibi placeamus, quemadmodum illi. Omnium quidem memor est Deus, quum Amos prophe-
Amos viii, 7. ta dicat : Juravit Dominus, Si oblitus fuero usque in finem opera eorum. Sed orat Propheta ut Deus memor sit nostri, sicut memor fuit electorum suorum. Unde etiam
II Esdr. v, 19. Esdras deprecatur : Memento mei, Deus, in bonum. *Visita nos in salutari tuo,* id est in salubri atque benigna salvatione, ita ut visitemur a te per piam præsentiam ad nostram salutem, non per districtam sententiam ad nostram damnationem, quomodo reprobi visitantur. De quibus in Sophonia a te dicitur : Visitabo super viros Soph. i, 12.
defixos in fæcibus suis. Sic enim et dæmones visitantur a te, quemadmodum Isaias affirmat : Visitabit Dominus super Le- Is. xxvii, 1.
viathan serpentem tortuosum. Vel : Visita nos in salutari tuo, id est in Christo, mittendo illum ad nos. Ipse est enim sapientia tua æterna et increata, quæ ad electos quotidie invisibiliter mittitur, prout in Sapientiæ libro quidam precatur : Da Sap. ix, 4.
mihi, Domine, sedium tuarum adsistricem sapientiam ; et iterum, Mitte illam de cœ- Ibid. 10.
lis, ut mecum sit et mecum laboret.

Hæc autem, o Domine, tribue mihi, (5) *Ad* 5
videndum, id est, ut spiritualiter videamus et contemplemur nunc per fidem, et in futuro per speciem, *in bonitate electorum tuorum,* id est bona electis tuis parata. De quibus ait Apostolus : Oculus non I Cor. ii, 9; Is. lxiv, 4.
vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus his qui diligunt illum. Hæc autem bona aliud nihil sunt, nisi summum bonum, in quo est omnium bonorum et pulchrorum plenitudo immensa, seu ejus visio atque fruitio. Quid ergo orat Propheta, nisi ut Deum videamus, in cujus visione beatitudo et plena merces, præmiumque finale consistit? Vel, In bonitate electorum tuorum, id est in gloria Beatorum seu in supernaturali illuminatione, qua a te illuminantur electi, quoniam sine hac illuminatione omnis nostra visio atque cognitio vanæ informesque sunt. *Ad lætandum in lætitia gentis tuæ,* id est, ut lætemur spirituali lætitia, qua in te jucundatur plebs tua, nunc in spe futurorum bonorum, in patria vero in adeptione cœlestium præmiorum. Vel, In lætitia gentis tuæ, id est, ut lætemur cum populo tuo, non cum sæculo isto. Et omnia hæc fiant ad nominis tui honorem, videlicet *ut lauderis cum hereditate tua,* id est cum Ecclesia electorum, ita quod si electi tui de bono laudantur, tu de eodem bono tanquam principalis

causa boni lauderis. Vel, Ut lauderis tu A
in omnibus et præ omnibus, qui per gratiam es cum hereditate tua, id est electis. Vel, Ut lauderis cum hereditate tua, id est ab electis, qui sunt hereditas tua tecum exsistens.

6 (6) *Peccavimus cum patribus nostris,* id est sicut patres nostri, vel pariter cum eis, non declinando, sed imitando eorum delicta. Peccavimus autem præcepta moralia transgrediendo, *injuste egimus,* transgrediendo præcepta judicialia, *iniquitatem fecimus,* non servando præcepta cærimoni- B
alia. Vel, Peccavimus contra Deum, injuste egimus contra proximum, iniquitatem fecimus contra nos ipsos.

7 7 *Patres nostri in Ægypto,* id est, qui olim in Ægypto fuerunt, *non intellexerunt* spiritualiter et prudenter *mirabilia tua,* quæ per Moysen in Ægypto, in mari Rubro, in deserto fecisti : quia ex talibus mirabilibus non consideraverunt omnipotentiam Dei, et quod Deus qui tanta pro eis fecit in Ægypto, postmodum protegeret eos, atque de facili adimpleret quæcum- C
que eis promisit. Non intellexerunt quoque quid mirabilia illa figurabant. Propter quod in Deuteronomii volumine habetur :
Deut. XXIX, 2, 4. Dixit Moyses ad filios Israel : Vos vidistis universa magnalia quæ coram vobis Dominus fecit ; et non dedit vobis Dominus cor intelligens et oculos videntes usque in præsentem diem. Unde et rursus Dominus
Num. XIV, 11. ait per Moysen : Quousque multitudo hæc pessima non credet mihi in omnibus mirabilibus meis ? Ecce primum peccatum populi hujus, scilicet peccatum ignoran- D
tiæ. Sequitur de ingratitudinis vitio : *non fuerunt memores,* gratias referendo, *multitudinis misericordiæ tuæ,* id est multæ ac magnæ miserationis a te eis impen-
Exod. VII-XII. sæ, qui propter eos tam graviter afflixisti Ægyptios decem plagis, a quibus eos piissime præservasti.

8 *Et irritaverunt* Deum et Moysen servum ejus, *ascendentes* de terra Ægypti *in*
* in mare, mare Rubrum *mari, mari,* inquam, *Rubro* :* quia videntes Pharaonem ipsos insequentem, antequam ingrederentur alveum maris Rubri, diffidentes de potestate divina, dixerunt ad
Moysen : Forsitan non erant sepulcra in Exod. XIV, 11.
Ægypto, ideo tulisti nos, ut moreremur in solitudine. Quid hoc facere voluisti ? Sed nec ipsum mare Rubrum, quamvis divi-
sum, ingredi ausi fuerunt, ut alibi legitur, Hist. schol.
nisi ad monitionem Moysis magnam et lon-
gam. 9 *Et salvavit eos* Dominus, quamvis 8
ingratos atque incredulos, de manu Ægyptiorum, non propter eorum virtutes aut merita, sed *propter nomen suum,* id est propter se ipsum et nominis sui glorificationem. Unde in Ezechiele scriptum est :
Non propter vos ego faciam, dicit Domi- Ezech.
nus, notum sit vobis, sed propter nomen XXXVI, 22, 32.
sanctum meum. *Ut notam faceret* cunctis hominibus *potentiam suam,* qua Ægyptios debellavit, et Israelem salvavit. Ideo in
Exodi libro Dominus ait : Glorificabor in Exod. XIV,
Pharaone et in omni exercitu ejus ; scient- 17, 18.
que Ægyptii, quia ego sum Dominus.

10 *Et increpuit* Dominus, id est, incre- 9
pavit, seu imperando divisit, *mare Rubrum.* Mutatio enim maris Rubri a suo naturali statu ac motu, vocatur increpatio ejus. *Et exsiccatum est :* non mare, quia aqua non exsiccatur manens aqua : inseparabiliter enim connaturale est aquæ, esse humidum ; sed dicitur mare exsiccatum, eo quod fundus terræ, ubi currebat, siccatus est, aquis sublatis. *Et deduxit eos in abyssis,* id est in itinere maris Rubri, non per aquas, sed per iter in quo paulo ante fluxerat aqua, *sicut in deserto,* id est tam plane et sicco pede, ac si per viam deserti transissent, quemadmodum ibidem
plenius recitatur. 11 *Et salvavit eos de* 10
manu odientium, scilicet Ægyptiorum eos
insequentium cum curribus sexcentis, *et* Ibid. 7.
redemit eos de manu inimici, id est regis Ægypti. Quod quomodo contigerit, subdi-
tur : 12 *Et operuit aqua* maris Rubri, rever- 11
tens ad locum priorem ac proprium, *tribulantes eos,* id est Ægyptios, qui afflixerunt Israelitas ; *unus ex eis non remansit :* omnes namque submersi sunt. Unde in Exo-
do legitur : Reversum est mare primo di- Ibid. 27, 28.

luculo ad priorem locum, fugientibusque Ægyptiis occurrerunt aquæ, et involvit eos Dominus in mediis fluctibus; ne unus quidem superfuit ex eis.

12 (13) *Et crediderunt* filii Israel *verbis ejus,* scilicet Dei, viso tanto miraculo. Propter
Exod. XIV, 31. quod illic subjungitur : Timuit populus Dominum, et crediderunt Domino et Moysi servo ejus. *Et laudaverunt laudem ejus,* id est laudabilia opera atque laudabilem bonitatem Dei hæc facientis, secundum
Ibid. XV, 1. quod ibidem dicitur : Tunc cecinerunt Moyses et filii Israel canticum hoc Domino, et dixerunt : Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est, equum et ascensorem dejecit in mare. Et infra scriptum
Ibid. 20, 21. est : Sumpsit ergo Maria prophetes, soror Aaron, tympanum in manu sua ; egressæque sunt omnes mulieres post eam cum tympanis et choris, quibus præcinebat, dicens : Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est, etc.

13 (14) *Cito fecerunt,* id est, in opere bono non diu perseveraverunt. Vel, Cito, post hanc laudem et gratiarum actionem, fecerunt quæ sequuntur : *obliti sunt operum ejus,* id est, prædicta miracula Dei non attenderunt mente sagaci grataque. Unde
Ibid. XVI, 1-3. in libro Exodi habetur : Quintadecima die mensis secundi, postquam egressi sunt de Ægypto, murmuraverunt contra Moysen et Aaron in solitudine, dicentes : Utinam mortui essemus in Ægypto. Cur induxistis nos in desertum istud, ut occideretis omnem multitudinem fame ? *Non sustinuerunt consilium ejus :* id est, patienter non exspectaverunt tempus, quo Deus decrevit eis providere de cibo, secundum consilium sapientiæ suæ, qua omnia ordinatissime operatur, juxta illud Apostoli ad Ephesios:
Ephes. I, 11. Omnia operatur secundum consilium voluntatis suæ. Hujus ergo consilii tempus ex impatientia anticipaverunt.

14 (15) *Et concupierunt concupiscentiam in deserto,* id est cibum delicatum, videlicet carnes, secundum quod alibi legitur :
Num. XI, 4, 6. Flagrabant desiderio carnium, et dicebant: Quis dabit nobis ad vescendum carnes ? Anima nostra arida est, nihil respiciunt oculi nostri nisi manna. *Et tentaverunt Deum in inaquoso,* id est in deserto (in quo aqua nulla aut modica reperitur), prout in Exodo scriptum est : Tentaverunt *Exod.* XVII, 7.
Deum, dicentes : Estne Dominus in nobis, an non ? (16) *Et dedit eis* Deus *petitionem* 15
ipsorum, id est rem postulatam, scilicet carnes et aquam, *et misit saturitatem in animas eorum,* id est animalem vitam, quoniam mense integro dedit eis ad edendum coturnices, donec exibant per nares *Num.* XI, 20.
eorum, et vertebantur in nauseam, sicut in Numerorum libro habetur.

Consequenter autem recitatur seditio ipsius Core atque suorum. (17) *Et irrita-* 16
verunt Core de tribu Levi, et Dathan ac Abiron de tribu Ruben, aliique proceres *Ibid.* XVI, 1, 2.
synagogæ ducenti quinquaginta, qui tempore concilii per nomina vocabantur, ut dicitur in libro Numerorum, *Moysen in castris,* id est in papilionibus, vel populo habitante in tentoriis, *Aaron* quoque *sanctum Domini,* id est Domino consecratum in pontificem. Dathan namque et Abiron, quoniam nati erant de primogenito Jacob, scilicet de Ruben, ambiebant principatum, vel saltem Moyse et Aaron inferiores esse ac obedire spreverunt. Core autem atque Coritæ, quia de tribu Levi erant, sicut et Aaron, parificari volebant et in sacerdotio. Irritaverunt ergo Moysen et Aaron, dicentes illud Numerorum : Sufficiat vobis, *Ibid.* 3.
quia omnis multitudo sanctorum est, et in ipsis est Dominus. Cur elevamini super populum Domini ? Propter hanc ergo rebellionem et seditionem, (18) *Aperta est* 17
terra, et deglutivit Dathan, et operuit super congregationem, id est præ aliis filiis Israel, *Abiron* similem Dathan in culpa, unde et in pœna ei assimilatus est. Absorbuit etiam terra Core et Hon, tabernacula quoque et omnem possessionem Dathan et Abiron, prout in Numeris scribitur. Non *Ibid.* 31-33.
autem absorbuit filios Core, quoniam non consenserant patri suo. Propter quod scriptum est : Factum est grande miraculum, *Ibid.* XXVI, 10, 11.
ut Core pereunte, filii ejus non perirent.

18 19 *Et exarsit ignis in synagoga eorum*, id A
est in congregatione fautorum Core : *flam-*
ma ignis hujus *combussit peccatores*, id
est Coritas, quemadmodum liber Numero-
Num. XVI. rum testatur : Ignis egressus a Domino,
35. interfecit ducentos quinquaginta viros, qui
offerebant incensum.
19 20 *Et fecerunt* filii Israel *vitulum in*
Horeb, id est juxta montem Horeb, qui
est pars, scilicet pes, montis Sinai : ver-
tex enim montis dicitur Sinai. Hæc forma-
tio vituli diu præcessit seditionem præ-
dictam. Dicuntur vero filii Israel fecisse B
hunc vitulum, quia ad eorum instantiam
projecit Aaron aureas inaures eorum in
ignem, et egressus est opere fusorio vi-
Exod. tulus conflatilis, prout in Exodo narratur.
XXXII, 2-4. *Et adoraverunt sculptile*. Aliqui dicunt,
quod hic ponitur sculptile pro conflatili,
eo quod utrumque sit nomen idoli. Nam
vitulus ille fusus erat, non sculptus. Alii
dicunt, quod primo fusus est; sed quia in
fusura non exstitit plene formatus, post-
modum sculptus est, perfectiusque forma-
tus. Et ergo interdum vocatur sculptile, C
interdum conflatile. Hunc itaque vitulum
adoraverunt. Immolantes namque ei ho-
Ibid. 4. stias, dixerunt : Isti sunt dii tui, Israel, qui
eduxerunt te de terra Ægypti : ut scribitur
20 in Exodo. (21) *Et mutaverunt gloriam su-*
am, id est honorem et cultum legis divinæ,
seu Deum, in quo solo gloriari debebant, *in*
similitudinem vituli comedentis fœnum :
quia pro vero Deo adorabant imaginem
21 vituli. (22) *Obliti sunt Deum qui salvavit*
eos de Ægyptiaca servitute, *qui fecit ma-*
gnalia, id est opera magna, *in Ægypto*, D
Ibid. VII-XII. percutiendo Ægyptios decem principali-
22 bus plagis, *mirabilia* per Moysen *in terra*
Cham, id est in Ægypto, sic dicta propter
causam præhabitam, *terribilia in mari*
Ibid. XIV, *Rubro*, submergendo regem Ægypti cum
28. populo suo.
23 25 *Et dixit* Dominus ad Moysen, *ut dis-*
perderet eos, propter eorum ingratitudi-
nem ac idololatriam, quemadmodum in li-
bro Exodi inducitur : Dixit Dominus ad
Ibid. XXXII, 9, 10. Moysen : Cerno quod populus iste duræ

cervicis sit : dimitte me, ut irascatur furor
meus contra eos, et deleam eos. Et hoc
utique Dominus fecisset, *si non Moyses*
electus ejus stetisset in confractione, id est
in plaga populo imminente, qua erant con-
fringendi, *in conspectu ejus*, id est coram
Deo in monte Sinai, orans indesinenter
pro populo, prout in Exodo scriptum est :
Moyses autem orabat Deum suum. Et se- *Exod.*
quitur : Placatusque est Dominus. Demum XXXII, 11. *Ibid.* 14.
in tantum objecit se medium pro populo,
ut ex ineffabili caritate diceret Domino :
Aut dimitte populo hanc noxam, aut si *Ibid.* 31, 32.
non facis, dele me de libro quem scripsisti.
Stetit itaque Moyses in confractione, 24 *Ut*
averteret iram ejus, id est vindictam Dei a
populo, *ne* Deus *disperderet eos*.
Et pro nihilo habuerunt terram deside- 24
rabilem, id est, terram promissionis lacte *Num.* XIV,
et melle manantem vilipenderunt, quando
territi verbis exploratorum, dixerunt, ut in
Numeris habetur : Constituamus nobis du- *Ibid.* 4.
cem, et revertamur in Ægyptum. 25 *Non*
crediderunt verbo ejus, id est promissi-
oni Dei per Moysen, qui dixit eis, quod
Dominus pugnaret pro eis, et introduceret
eos in terram promissam; sed ipsi econtra
dixerunt : Utinam non inducat nos Domi- *Ibid.* 3.
nus in terram hanc, ne cadamus gladio.
Et murmuraverunt in tabernaculis suis : 25
quemadmodum in Numeris legitur : Voci- *Ibid.* 1-3.
ferans omnis turba nocte illa flevit, et
murmurati sunt contra Moysen et Aaron,
dicentes : Utinam mortui essemus in Ægy-
pto, et utinam pereamus. *Non exaudierunt*
vocem Domini, id est, exhortationibus Mo-
ysis et Caleb ac Josue, hortantium eos ad *Ibid.* 6-9.
bonum, non acquieverunt, sed lapidare eos *Ibid.* 10.
volebant.
26 *Et elevavit* Dominus *manum suam*, 26
id est virtutis suæ vindictam, *super eos, ut*
prosterneret eos in deserto. Tunc enim Deus
absolute dictavit, quod nullus eorum, qui
murmuravit, ingrederetur terram promis-
sionis, sed Caleb et Josue soli eam intra-
rent, de multitudine eorum qui primo nu-
merati fuerunt, prout in libro Numerorum *Ibid.* 22-35.
dicitur. Elevavit etiam Dominus manum

suam super eos, propter hoc peccatum, ut A
prosterneret eos statim omnes simul in
deserto, secundum quod ait ad Moysen :
Num. XIV. 11, 12. Usquequo populus iste detrahet mihi ? Fe-
riam ergo eos pestilentia atque consu-
mam. Hæc autem pœna per orationem
Moysis mitigata est, ita quod per partes
atque paulatim mortui sunt in deserto. Sic
Ibid. 18-20. enim precatus est Moyses pro eis : Domi-
ne, patiens et multæ misericordiæ, aufe-
rens iniquitatem et scelera, dimitte, obse-
cro, peccatum populi tui hujus, secundum
magnitudinem misericordiæ tuæ, sicut pro-
pitius fuisti egredientibus de Ægypto us-
que ad locum istum. Dixitque Dominus :
27 Dimisi juxta verbum tuum. (27) *Et ut deji-
ceret semen,* id est filios, *eorum in nationi-
bus,* faciens eos cadere in terris diversis, *et
disperqeret eos in regionibus.* Istam pœ-
nam Dominus minabatur, sed precibus
Moysis omnino ablata est, quoniam filii
prostratorum in deserto introducti sunt in
terram Chanaan.
28 (28) *Et initiati sunt Beelphegor,* id est,
cultui idoli sic vocati applicuerunt se ip- C
sos. Istud fuit circa mortem Moysis, quan-
Ibid. XXXI. 16. do ad suggestionem Balaam, Balac rex Mo-
abitarum misit puellas pulchras ac nobiles
juxta tentoria filiorum Israel, habentes
secum idola sua, quatenus facerent filios
Israel Deum suum offendere per idolo-
latriam atque luxuriam : quia (ut dici-
tur) non permiserunt eos secum misceri,
nisi primo adorarent idolum Beelphegor.
Ibid. XXV. 1-3, 18. Quod et factum est, quemadmodum in
libro Numerorum plenius continetur. *Et
comederunt sacrificia mortuorum,* id est
carnes animalium huic idolo immolatas.
(29) *Et irritaverunt eum,* id est, Deum 29
offenderunt, *in adinventionibus suis,* id
est in peccatis studiose excogitatis et ex
deliberatione patratis, *et* ob id *multipli-
cata est in eis ruina,* id est, multa et ma-
gna plaga eis inflicta, propter hæc scele-
ra. Percussa sunt enim viginti quatuor *Num.* XXV. 9.
millia hominum. Principes quoque jussi *Ibid.* 4.
sunt suspendi in patibulis.
B (30) *Et stetit Phinees* filius Eleazari fi- 30
lii Aaron sacerdotis, mente constanti con-
tra idololatras, *et placavit* Dominum, perfo- *Ibid.* 8, 14, 15.
diendo in locis genitalibus Zambri ducem
tribus Simeonis, coeuntem cum Cozbi fi-
lia nobilissimi principis Madianitarum ; *et
cessavit quassatio,* id est plaga prædictæ
persecutionis a populo, propter hoc factum
et merito zeli Phinees. Unde in Numeris
habetur : Dixit Dominus ad Moysen : Phi- *Ibid.* 10, 11.
nees avertit iram meam a filiis Israel, quia
zelo meo commotus est contra eos. (31) *Et* 31
reputatum est ei a Deo *in justitiam, in
generationem et generationem usque in
sempiternum :* quoniam Deus approbavit
hoc opus ipsius ; et in æternum justus vo-
cabitur propter hanc causam. Meruitque
sacerdotio fungi in se et in posteris suis,
secundum quod Dominus ait ad Moysen :
Loquere ad eum : Ecce do ei pacem fœde- *Ibid.* 12, 13.
ris mei; et erit tam sibi, quam semini ejus
pactum sacerdotii sempiternum, quia ze-
latus est pro Deo suo.

ARTICULUS X

PROSECUTIO EXPOSITIONIS PSALMI CENTESIMI QUINTI, ET EXPOSITIO MYSTICA QUORUMDAM QUÆ IN PSALMO ISTO CONTENTA SUNT.

CONSEQUENTER describitur jurgatio D
filiorum Israel contra Deum, facta ad
aquas Contradictionis, propter penuriam
32 aquæ. (32) *Et irritaverunt eum,* scilicet
Deum, *ad aquas Contradictionis,* impati-
enter loquendo, secundum quod scriptum
est : Convenerunt adversus Moysen et Aa- *Num.* XX. 2, 3.
ron, et versi in seditionem, dixerunt : Uti-

nam perissemus inter fratres nostros coram A
Domino. *Et vexatus*, id est animo pertur-
batus atque lassatus. *Et Moyses propter*
eos, id est propter eorum perversitatem,
33 *quia exacerbaverunt spiritum ejus*, scilicet
verbis ingratis et pessimis. (33) *Et distin-*
xit Moyses *in labiis suis* : id est, in hac
cordis sui perturbatione alium modum lo-
quendi habuit, recitando verba Domini,
percutiendoque petram, quam ante habere
solebat. Fuit enim incredulus Deo, atque
in modo loquendi manifeste declaravit cor-
dis sui hæsitationem. Ut enim in Numero- B
rum libro legitur, quum sibi ac Aaron fra-
Num. xx, 8, 10. tri suo Dominus dixisset, Loquimini ad
petram coram eis, et illa dabit aquas ;
Moyses percutiendo petram cum virga, pro-
tulit sermonem ambiguum, Num de petra
hac poterimus vobis aquam ejicere ? Pro-
pter quod mox a Domino reprehensus est,
et tam ipse quam Aaron ab ingressu ter-
ræ promissionis prohibitus est, dicente
Ibid. 12. eis Domino : Quoniam non credidistis mi-
hi, ut sanctificaretis me coram filiis Israel,
non introducetis hos populos ad terram C
quam dabo eis.

Deinde narrantur peccata filiorum Is-
rael commissa post ingressum terræ Cha-
34 naan. *Non disperdiderunt gentes*, id est,
habitatores terræ Chanaan non occiderunt
in toto, *quas dixit Dominus illis*, id est,
quas Dominus jussit occidi, earumque aras
subverti, neque connubia neque familia-
ritatem cum eis habere. Hoc frequenter
præcepit filiis Israel, ne ex cohabitatione
pertraherentur ad idololatriam. Sed filii
Israel ex avaritia permiserunt quosdam de D
gente hac inter se morari, propter tribu-
35 tum quod eis solvebant. (34) *Et commixti*
sunt loco, corpore et opere *inter gentes*
Chananæorum, *et didicerunt opera eorum*,
36 id est ritum gentilitatis, *et servierunt scul-*
Judic. II, 13; III, 7. *ptilibus eorum*, scilicet Baalim et Astaroth,
ut patet in libro Judicum ; *et factum est*
illis hoc idololatriæ scelus *in scandalum*,
id est in magnam ruinam.

37 (35) *Et immolaverunt filios suos et filias*
suas dæmoniis, quæ in idolis colebantur.
Quomodo autem eos immolaverint, subdi-
tur : (36) *Et effuderunt sanguinem innocen-* 38
tem, videlicet *sanguinem filiorum suorum*
et filiarum suarum, qui propter ætatem
infantilem nondum peccaverant, *quas sa-*
crificaverunt, id est obtulerunt, *sculptili-*
bus Chanaan, id est simulacris Chananæo-
rum. Quamvis alibi in historia canonica
non legantur ista fecisse, credendum est
tamen Prophetæ hæc recitanti. (37) *Et in-*
*terfecta** *est terra* habitationis eorum, id * alias *infecta*
est, habitatores terræ occisi sunt, *in san-*
guinibus tam crudeliter fusis seu impie
factis, *et contaminata est in operibus eo-* 39
rum tam nefandis. Vel, Interfecta est ter-
ra, id est, homines isti terreni effundendo
sanguinem innocentem spiritualiter occi-
si sunt, quoniam animas proprias vita
gratiæ spoliaverunt ; et contaminata est
in operibus eorum, hoc est, ipsi in suis
peccatis polluti sunt. *Et fornicati sunt*,
id est, a Deo per idololatriam recesse-
runt, *in adinventionibus suis*, id est in pec-
catis suis industriose commissis. Merito
autem idololatria in sacra Scriptura forni-
catio appellatur, quia per eam recedit ani-
ma a vero sponso suo, scilicet Deo : cui
per fidem et caritatem desponsatur, et a
quo per gratiam ac dona Sancti Spiritus
fecundatur, quemadmodum Dominus ait :
Sponsabo te mihi in fide. Quoniam vero *Osee* II, 20.
hoc modo fornicati sunt filii Israel, ideo
dicitur eis : Noli lætari, Israel, et noli ex- *Ibid.* IX, 1.
sultare, quia fornicatus es a Deo tuo.

(38) *Et iratus est furore Dominus*, id est, 40
vehementer iratus est, non per animi
commotionem, sed vindictæ gravitatem,
in populum suum nomine, et non re ; *et*
abominatus est hereditatem suam, id est
filios Israel : quos ipse specialiter invita-
vit atque vocavit, ut essent hereditas ejus;
sed non obediendo, facti sunt hereditas
dæmonis. (39) *Et tradidit eos in manus* 41
gentium, id est, protectionem et opem di-
vinam eis subtraxit, permittens eos oppri-
mi a Philistæis, Syris, ac aliis multis ; *et*
dominati sunt eorum qui oderunt eos. Nam
sicut in libro Judicum scribitur, quibus- *Judic.* III, 8, 14; IV, 3.

dam servierunt decem et octo annis, ali-
quibus longius, aliquibus brevius. Ecce
quem Deus relinquit, a quo Deus subsi-
dium tollit, inimicorum suorum servituti
subjicitur. Prima quoque pœna culpæ, est
subtractio gratiæ; secunda vero, incursio
42 dominationis malignæ. (40) *Et tribulave-
runt eos inimici eorum,* imponendo eis
graves labores, magna tributa, ingentia
damna; *et humiliati sunt* filii Israel, id
est dejecti, oppressi et victi, *sub manibus
eorum,* id est sub potestate et persecutio-
ne adversariorum suorum. Vel, Humiliati
sunt coram Deo sub manibus hostium, quia
ex gravitate persecutionum confessi sunt
sua peccata, veniamque petebant, et emen-
dationem spondebant.

43 *Sæpe liberavit eos* Deus de potestate in-
fidelium populorum, ut constat ex serie
libri Judicum, in quo scriptum habetur:
Judic. II, 18. Quumque Dominus judices suscitaret, in
diebus eorum flectebatur misericordia, et
audiebat afflictorum gemitus, et liberabat
eos de cæde vastantium. (41) *Ipsi autem exa-
cerbaverunt eum:* id est, post liberationem
suam a Deo misericorditer factam, rursus
reversi sunt ad pristina mala, et Deum of-
fenderunt. Unde in libro Judicum dicitur:
Ibid. 19. Quum mortuus esset judex, fecerunt mul-
to majora quam patres eorum, sequentes
deos alienos; non deseruerunt viam duris-
simam, per quam ambulare consueverant.
Sic autem exacerbaverunt Deum *in consi-
lio suo,* quia ex malo eorum consilio adin-
ventionibusque vanissimis orta sunt tanta
facinora; *et humiliati sunt in iniquitati-
bus suis,* id est, propter peccata sua ab
hostibus oppressi et victi sunt, et etiam
interdum coram Deo per pœnitentiam hu-
miles facti.

44 (42) *Et vidit quum tribularentur,* id est,
Deus clementer adspexit eos, dum taliter
affligerentur, *et audivit orationem eorum,*
qua petebant ab adversariorum jugo libe-
45 rari. (43) *Et memor fuit* per effectum mise-
ricordiæ suæ, *testamenti sui,* id est fœderis
seu promissionis, qua prædixit frequenter
per Moysen, quod liberaret eos, quando-

A cumque corde integro reverterentur ad
Dominum Deum patrum suorum. Unde in
Deuteronomio dictum est eis a Moyse: Si Deut. XXX,
ad cardines cœli fueris dissipatus, inde re- 4, 5.
trahet te Dominus Deus tuus, et assumet
ac introducet in terram quam possederunt
patres tui. Et in eodem Deuteronomii li-
bro: Quum quæsieris, inquit, Dominum Ibid. IV, 29.
Deum tuum, invenies eum, si tamen toto
corde quæsieris eum, et tota tribulatione
animæ tuæ. *Et pœnituit eum,* id est, per
modum pœnitentis se eis exhibuit, quia
B quos in direptionem captivitatemque de-
dit, iterum pie eripuit, *secundum multi-
tudinem misericordiæ suæ,* id est secun-
dum quod ipse multum misericors est,
et non propter virtutes eorum. Propter
quod rursus in Deuteronomio Moyses ait:
Ne dicas in corde tuo, Propter justitiam Ibid. IX, 4, 6.
meam introduxit me Dominus in terram
hanc, quum populus durissimæ cervicis
sis. (44) *Et dedit eos in misericordias,* id est, 46
suæ divinæ pietatis effectus varios eis im-
pendit, *in conspectu omnium qui ceperant*
C *eos:* quoniam illis videntibus, atque per
experientiam pœnæ graviter sæpe luen-
tibus, liberavit filios Israel de potestate
eorum.

Postremo orat Propheta pro populi sui
liberatione ac adjuvatione, seu reductione
in terram patrum suorum. Et potest esse
oratio Ecclesiæ pro conversione et spiritu-
ali unione fidelium. (45) *Salvos fac nos, Do-* 47
mine Deus noster, ab omni periculo mentis
et corporis, et a malis præteritis, præsen-
tibus et futuris, *et congrega nos de nationi-*
D *bus,* id est, ab infidelibus separa nos atque
recollige, loco vel voto, quatenus separati
a generatione perversa, tibi fideliter mi-
nistremus, nec cum perversis pervertamur. Ps. XVII, 27.
(46) *Ut confiteamur nomini sancto tuo* no-
stra mala et tua bona, nos accusando, te-
que laudando, et ita duplici confessione
te venerando, videlicet confessione tuæ
laudis, et nostræ iniquitatis; *et gloriemur*
spirituali jucunditate *in laude tua,* ita
quod te laudemus delectabiliter atque fer-
venter, non pigre aut somnolenter.

48 47 *Benedictus* sit, id est, ab omnibus A
benedicatur, semperque laudatus sit, *Do-
minus Deus Israel, a sæculo et usque in
sæculum*, id est per omnia sæcula ; *et di-
cet omnis populus,* in Christum credens,
non tantum Judæi : *Fiat, fiat*, id est,
Amen, amen. In omni enim orbe terrarum
consentiunt Christiani huic laudi divinæ,
dicentes : Fiat, fiat.

Porro multa in hoc psalmo contenta,
spiritualiter intelligi possunt. Quod enim
patres prædicti in Ægypto non intellexe- B
runt mirabilia Dei, nec memores fuerunt
multitudinis misericordiæ ejus : significat,
quod multi (proh dolor !) Christianorum
in sæculo isto non advertunt miracula
Christi, nec opera ejus sequuntur, nec re-
colunt beneficia ejus, nec intelligere stu-
dent mysteria Salvatoris. Eductio quoque
filiorum Israel de Ægypto, præfiguravit
conversionem gentium ad Christi fidem et
cultum. Hæc namque conversio est spiritu-
alis egressio de veteri vita atque consortio
II Cor. vi, 17. reproborum, de qua ait Apostolus : Exite C
de medio eorum, et immundum ne tetige-
ritis. Figuravit etiam ingressum religioso-
rum ad claustrum. Tunc enim Ægyptum,
id est mundum istum, prorsus relinquunt,
et dæmonum operibus plene renuntiant.

Demum mare Rubrum signavit Bapti-
smum Christi sanguine consecratum. Et
sicut eundo per mare Rubrum, salvati sunt
filii Israel de servitute Ægypti ac manu
Pharaonis, sic fideles per fontem Bapti-
smatis liberantur a servitute peccati ac
potestate diaboli. Et sicut in mari Rubro D
mergebantur Ægyptii, sic in Baptismo : id
est, non suscipiendo Baptismum, spiritua-
liter pereunt infideles, quia baptizari con-
Joann. iii, 5. temnunt. Nisi enim quis renatus fuerit ex
aqua et Spiritu Sancto, non potest videre
regnum Dei, ut apud Evangelistam Chri-
stus testatur. Manna quoque fuit typus Sa-
cramenti corporis et sanguinis Christi. Et
sicut filii Israel post transitum maris Ru-
Exod. xvi, 35. bri manducaverunt manna, sic Christiani
post regenerationem Baptismi accipiunt
Christi sacramenta. Hinc enim ait Aposto-
lus : Nolo vos ignorare fratres, quoniam I Cor. x, 1-4, 6.
patres nostri omnes sub nube fuerunt, et
omnes mare transierunt, et omnes in Moyse
baptizati sunt in nube et in mari, et omnes
eamdem escam spiritualem manducave-
runt, et omnes eumdem potum spiritua-
lem biberunt. Biberunt autem de spirituali
consequente eos petra : petra autem erat
Christus. Hæc autem in figura facta sunt
nostri.

Insuper ex eo quod dictum est, *Aperta* 17
est terra, et deglutivit Dathan, monemur
advertere, quam enorme sit seditionis ac
rebellionis peccatum, atque ambitio domi-
nandi. Expavescant igitur ex tam horrenda
Dei vindicta, qui superiores suos contem-
nunt, qui remurmurant, qui obedire de-
spiciunt, qui præesse desiderant. Pensent
quid Christus dicat prælatis suis vicariis :
Qui vos audit, me audit ; et qui vos sper- Luc. x, 16.
nit, me spernit. Unde et in Exodo Moyses
rebellibus dixit : Non contra nos est mur- Exod. xvi, 8.
mur vestrum, sed contra Dominum. Et
alibi : Quid, inquit, est Aaron, ut murmu- Num. xvi, 11.
retis contra eum? Attendant etiam sacer-
dotes carnaliter et indigne viventes, qua-
liter *flamma combussit peccatores*, qui sibi 18
officium sacerdotale indigne usurpaverunt. Lev. x, 2; Num. xvi, 35.
Nempe, ut ait Apostolus, Quicumque man-
ducaverit panem vel biberit calicem Domi- I Cor. xi, 27.
ni indigne, reus erit corporis et sanguinis
Christi. Idcirco æterno igne cremabitur :
cujus figura exstitit flamma illa divinitus
missa, Coritas consumens. *Et mutaverunt* 20
*gloriam suam in similitudinem vituli co-
medentis fœnum.* His assimilantur, qui
tota die circa phantasmata sua occupan-
tur, non contemplantes cœlestia, nec me-
ditantes in lege divina. Unde Joannes in
prima sua Canonica exhortatur : Filioli, I Joann. v, 21.
custodite vos a simulacris.

Præterea ex eo quod dictum est, *Et dixit* 23
*ut disperderet eos, si non Moyses electus
ejus stetisset in confractione in conspectu
ejus, ut averteret iram ejus,* discant alio-
rum rectores, qui inter Deum ac populum
constituti sunt mediatores, pro grege sibi

commisso instantissime, fidelissime, ac fer- A ventissime deprecari : nec amaro indiscretoque zelo contra delinquentes moveri, sed compati : nec tamen eos impunitos relinquere, sed in præsenti eos districte corripiant atque flagellent, si fieri potest, et prodesse conspiciunt. Pensent qualiter Moyses
Exod. xxxii, 31, 32. dixit : Aut dimitte populo hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro quem scripsisti. Hanc ergo boni pastores caritatem sequantur, et se vita ac prece mediatores exhibeant inter Deum et sibi commissos, ne rei fiant damnationis eorum, perpendant- B que quod in Ezechiele asserit Dominus :
Ezech. xxii, 30, 31. Quæsivi de eis virum qui interponeret sepem, et staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam ; et non inveni, et effudi super eos indignationem meam.

Sed et exemplo Phinees monentur Deum
Num. xxv, 7, 8. amantes, zelare pro Deo suo contra perversos : quemadmodum tertio libro Regum
III Reg. xix, 10. dicit Elias, Zelo zelatus sum pro Domino exercituum. Omnino namque expediens est, delinquentes in hoc sæculo castigari, ne æternaliter pereant, vel ne in vitiis diu- C tius perseverent. Et sicut ait Chrysostomus, quamvis pium sit, propriam injuriam tolerare, impium tamen est Dei injuriam dissimulare. Verumtamen, sicut testatur
Rom. x, 2. Apostolus, Æmulationem Dei quidam habent, sed non secundum scientiam : hi scilicet qui propria vitia negligunt intueri, deplangere, corrigere et vitare ; aliorum vero peccata amare dijudicant, sine compassione condemnant, nec aliorum onera caritative supportant. Circa factum autem Phinees sacerdotis hortatur Hiero- D nymus quemlibet Christi sacerdotem, aliorum rectorem, dicendo : Hoc diligenter ausculta, sacerdos, cui animæ commendatæ sunt. Evagina gladium verbi Dei, interi-
II Tim. iv, 2. me fornicationem ; insta opportune, importune ; argue, increpa, obsecra in omni patientia et doctrina, ut tibi reputetur ad justitiam. Unde in Levitico Dominus sa-
Lev. x, 10, 11. cerdotibus ait : Habeatis scientiam discernendi inter sanctum et profanum, doceatisque filios Israel omnia legitima mea.

Præterea ex eo quod dictum est, *Pro* 24
nihilo habuerunt terram desiderabilem, curandum est nobis, ne Christi promissa parvi pendamus, ne terram viventium, ne regnum cœlorum, ne beatitudinem sempiternam propter hujus mundi amorem, temporalem honorem, vilem carnis delectationem, aut momentaneæ vitæ hujus complacentiam, miserabiliter irrecuperabiliterque perdamus ; sed cum divino Apostolo illud ad Philippenses veraciter proferamus : Omnia arbitror ut stercora, ut *Philipp.* iii, 8.
Christum lucrifaciam. — Postremo ex eo
quod dictum est, *Et vidit quum tribula-* 44
rentur, et audivit orationem eorum, pensemus inæstimabilia viscera infinitæ clementiæ piissimi Dei, atque in omni angustia ad eum cum plena fiducia recurramus,
dicentes : *Peccavimus cum patribus no-* 6
stris, injuste egimus, iniquitatem fecimus. Et tunc utique pœnitebit eum secundum multitudinem misericordiæ suæ, dolebitque (sicut ait Scriptura) super miseriis *Joel.* ii, 13.
nostris, et propitius erit. *Psal.* cv, 45.

Ex eo autem quod dictum est, *Et com-* 35
mixti sunt inter gentes, et didicerunt opera eorum, et servierunt sculptilibus eorum, 36
monemur advertere, quam periculosum atque nocivum sit famulis Christi, et maxime religiosis ac solitariis, cum sæcularibus hominibus conversari, mundi rumores inquirere, facta sæculi recogitare. Hæc namque cordis puritatem inficiunt, stabilitatem animi interrumpunt, divinam caritatem vehementer dirimunt, solitudinem in horrorem ac nauseam vertunt, sæculi falsam dilectionem gignunt ac nutriunt. Summe igitur nobis Cartusiensibus vitanda sunt ista, si digne conversari optamus vo- *Ephes.* iv, 1.
catione, qua nos Spiritus Sanctus vocavit.

PRECATIO.

Memento nostri in beneplacito tuo, Domine, et doce nos justitiam facere in omni tempore ; facque nos in laude tua semper gloriari, et a sæculo usque in sæculum, Deus Israel, benedicere tibi.

ARTICULUS XI

ELUCIDATIO PSALMI CENTESIMI SEXTI : CONFITEMINI DOMINO... DICANT QUI, ETC.

Psalmi insuper jam tractandi titulus, in A
verbis ac sensu idem est cum titulo psal-
mi præcedentis. Nam titulus ejus est :
Alleluia, alleluia. Materia autem psalmi
præsentis, secundum Augustinum, est gra-
tiarum actio pro universali redemptione
generis humani, facta per Christum, quam
sanctus David Spiritu revelante cognovit.
Alii vero grosse procedentes, affirmant
quod psalmus iste sit gratiarum actio, seu
invitatio ad gratiarum actionem, aliquo-
rum Judæorum a diversis malis liberato-
rum, et ex omni parte mundi divinitus B
ereptorum a locis seu periculis in quibus
fuerunt. Sed quoniam prima expositio lon-
ge convenientior est, subtilior atque de-
votior, et textui consona, ideo ei prius
principaliusque immorandum videtur. Alia
vero forsitan tangetur.

Invitans igitur sanctus Propheta ho-
mines omnes ad Christi laudem pro om-
1 nibus beneficiis ejus, ait : (1) *Confitemini
Domino quoniam bonus, quoniam in sæ-
culum misericordia ejus.* Versiculus iste C
in expositione psalmi præcedentis, qui sic
incipit sicut et iste, satis expositus est.
2 (2) *Dicant* (ad quod versus præcedens hor-
tatur), id est, Dominum laudent, *qui re-
dempti sunt a Domino,* id est, quos Chri-
stus sua incarnatione ac passione redemit,
Ephes. v, 2. juxta illud ad Ephesios : Christus dilexit
nos, et tradidit semetipsum pro nobis obla-
tionem et hostiam Deo, in odorem suavi-
tatis. De quo in Apocalypsi ait Joannes :
Apoc. i, 5. Christus dilexit nos, et lavit nos a peccatis
nostris in sanguine suo. *Quos redemit de* D
manu inimici, id est de potestate et capti-
vitate diaboli. Propter quod in Evangelio
Joann. xii, 31. ait, Nunc princeps hujus mundi ejicietur
foras; et apud Osee, De manu mortis libe- Osee xiii,
rabo eos, de morte redimam eos. Unde 14.
apud Matthæum angelus dixit de Christo :
Ipse salvum faciet populum suum a pec- Matth. i, 21.
catis eorum.

De regionibus, id est omnibus terminis
mundi, seu quatuor plagis terræ, *congre-
gavit eos :* non motu locali, sed conver-
sione spirituali; non in eumdem corpo-
reum locum, sed in unam fidem, in unam
Ecclesiam, in cultum eumdem. De hac
namque spirituali congregatione creden-
tium, per Apostolos atque eorum coopera-
tores facta, scriptum est in Joanne : Jesus Joann. xi,
moriturus erat pro gente; et non tantum 51, 52.
pro gente, sed ut filios Dei qui erant di-
spersi, congregaret in unum. Et apud Pro-
phetam : Mittam ex eis qui salvati fuerint, Is. lxvi, 19,
etc.; et adducent omnes fratres vestros ad 20.
montem sanctum meum, id est ad Eccle-
siam militantem. Congregavit autem eos
non solum ab uno latere mundi, sed (3) *A* 3
solis ortu et occasu, id est ab oriente et
ab occidente, *ab aquilone et mari,* id est
a parte aquilonari et australi. Per mare
enim Auster exprimitur, quoniam flat ver-
sus Oceanum : qui mare vocatur, quia ce-
teris aquarum congregationibus major est.
Christus ergo ex omnibus partibus mundi
collegit credentes. Propter quod in Marco
Apostolis dicit : Euntes in mundum uni- Marc. xvi,
versum, prædicate Evangelium omni crea- 15.
turæ. Hoc quoque in Isaia de Christo indu-
citur : Videbunt gentes justum tuum, et Is. lxii, 2.
cuncti reges inclytum tuum : quod imple-
ri non poterat, nisi in omnibus regionibus
fides Christi annuntiaretur.

(4) *Erraverunt* credentes, antequam con- 4
verterentur ad Dominum, *in solitudine,* id
est in mundo isto a gratia Dei relicto :

quod intelligendum est de mundo damna- A
tionis, et societate angelorum privato, di-
Jer. LI, 9. centium illud : Curavimus Babylonem, et
non est sanata : derelinquamus eam : *in
inaquoso,* id est in infidelitate seu arido
corde, non habente rorem gratiæ saluta-
ris, nec pluviam instructionis cœlestis.
Viam civitatis habitaculi, id est rectum
iter perveniendi ad supernam Jerusalem,
ad habitationem Beatorum, ad patriam ele-
ctorum, *non invenerunt* potestate humana
aut lumine naturali. Hæc enim via est fi-
des catholica, quia secundum Apostolum, B
Hebr. XI,6. accedentem ad Deum oportet credere. Fi-
dem vero homo sine supernaturali adjuto-
rio adipisci, seu invenire non potuit. Potest
quoque per viam hanc intelligi conversa-
tio bona seu observatio præceptorum, quæ
sine gratia haberi non potest, quemadmo-
Jer. X,23. dum Jeremias hoc clare testatur : Scio, Do-
mine, quia non est in homine via ejus, nec
viri est ut dirigat gressus suos. Idcirco
semper quærenda est nobis hæc via a Deo,
ab angelis sanctis animarum nostrarum
custodibus, a doctioribus, melioribus ac C
superioribus nostris, ne deviemus in isto
exsilio. Hinc enim rursus in Jeremia habe-
Ibid. VI, 16. tur : Interrogate de semitis antiquis quæ
sit via bona, et ambulate in ea.

5 (5) *Esurientes et sitientes,* id est beati-
tudinem appetentes, quam omnes natura-
liter appetunt. Vel, Esurientes et sitientes
justitiam naturalem : quam multi genti-
lium in tantum optabant, ut se propter
eam morti exponerent. Vel, Esurientes et
sitientes felicitatem in bonis terrenis, sen-
sibilibus et caducis, in quibus multi sum- D
mum hominis bonum posuerunt, ut scribit
Boetius. Vel, Esurientes et sitientes justi-
tiam legis divinæ, et prædicationem Evan-
gelii postquam fidem receperunt. *Anima
eorum in ipsis defecit :* id est, appetitum
hujus famis et sitis ad effectum perducere
non valebant propria potestate, sed gra-
tia indigebant. Vel, Anima eorum in ipsis
defecit, quoniam licet secundum aliquem
modum esuriem suam ac sitim ad actum
perduxerunt, acquirendo naturalem justi-
tiam seu temporalium rerum copiam, non
tamen suffecit hoc eis ad veram salutem.
Propterea vani et vacui permanserunt.

(6) *Et clamaverunt ad Dominum* pro 6
auxilio gratiæ ejus, *quum tribularentur,*
id est, affligerentur in animo, eo quod
optatam perfectionem adipisci non pos-
sent, sed tentationibus vincerentur, con-
cupiscentiis quoque succumberent : quod
est studiosis tanta afflictio mentis, ut ex eo-
rum persona dicat Apostolus ad Romanos :
Video aliam legem in membris meis, re- Rom. VII,
pugnantem legi mentis meæ, et captivan- 23-25.
tem me in lege peccati, quæ est in membris
meis. Infelix ego homo ! quis me liberabit
de corpore mortis hujus? Gratia Dei per
Dominum nostrum Jesum Christum. Id-
circo nunc additur : *et de necessitatibus
eorum eripuit eos,* id est, de malis seu vi-
tiis atque periculis, a quibus propria vir-
tute liberari non poterant, liberati sunt
gratia Dei, quæ eos illuminavit ad fidem :
sine qua nullus adultus utens ratione, si-
ne mortali peccato vivere potest, quia se-
cundum Apostolum, quidquid non est ex Ibid. XIV,
fide, peccatum est. Tamen nec fidem, nec 23.
gratiam habere quis potest, nisi a Deo. Gen-
tes ergo, quamdiu luce fidei privabantur,
gratiaque carebant, indesinenter seu nimis
frequenter peccabant. (7) *Et deduxit eos* 7
in viam rectam : id est, per prædicationem
Apostolorum et aliorum doctorum con-
vertit corda eorum ad fidem catholicam,
quæ est via ad visionem Dei per speciem.
Vel, In viam rectam, id est, in Christum,
qui in Evangelio Joannis ait : Ego sum Joann. XIV,
via, veritas, et vita; nemo venit ad Patrem 6.
nisi per me. Vel, In viam rectam, id est
bonam conversationem seu præceptorum
custodiam, sine qua nemo salvatur, juxta
illud Matthæi : Si vis ad vitam ingredi, Matth. XIX,
serva mandata. *Ut irent in civitatem habi-* 17.
tationis, id est in patriam Beatorum : quam
debemus quotidie ingredi contemplatione
ac voto, quatenus finita hac vita, intremus
eam realiter. Unde ad Hebræos Apostolus :
Festinemus, inquit, ingredi in illam re- Hebr. IV, 11.
quiem.

8 8 *Confiteantur Domino misericordiæ* A
ejus : id est, beneficia pietatis divinæ, seu
effectus misericordiæ Dei hominibus præ-
stita, inducant eos ad confitendum Domi-
no confessione laudis et gratiarum actio-
nis ; *et mirabilia ejus filiis hominum*, id
est hominibus exhibita, seu pro hominibus
facta, provocent eos ad confitendum Domi-
no modo jam dicto. Debemus enim omnia
bona Deo adscribere, eumque pro cunctis
laudare, amare ac venerari. Misericordiæ
Dei sunt, quod nos ad fidem vocavit, lon-
ganimiter exspectavit, pie convertit, gratis B
justificavit, proficere fecit, in bono con-
servavit. Mirabilia ejus sunt, quod propter
Baruch III, 38. nos incarnatus est, in mundo conversatus,
pro hominibus passus, quod resurrexit, as-
cendit, Spiritum Sanctum paracletum mi-
sit, per se ipsum suosque ministros infi-
nita miracula operari dignatus est.

9 9 *Quia satiavit animam inanem, et
animam esurientem satiavit bonis*. Singu-
lare ponit pro plurali. Satiavit enim Chri-
stus animas, olim idololatriæ deditas ac
per hoc ab omni gratia vacuas, spirituali- C
bus donis, videlicet fide, spe, caritate, do-
nis Spiritus Sancti, gratia multiformi. Sic
etiam animas peccatorum, quæ inanes, va-
næ ac vacuæ sunt quamdiu vitiis servi-
unt, satiat Christus dum ad pœnitentiam
convertuntur. Et animam esurientem, id
est vehementer appetentem Deo conjungi,
Deo placere, juste conversari, satiavit bo-
nis optatis, dando ei quotidianum in spi-
Matth. XXV, 29. ritualibus divitiis incrementum. Habenti
enim dabitur, et abundabit. Has animas
seu homines tales satiat Christus, nunc in- D
choative et secundum modum ac statum
vitæ præsentis ; non tamen satiat eas sim-
pliciter. Sed in patria satiat eas perfecte,
plene ac absolute, sicut superius dictum
Ps. XVI, 15. est : Satiabor quum apparuerit gloria tua.
Matth. V, 6. Hinc etiam scriptum est in Matthæo : Be-
ati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quo-
niam ipsi saturabuntur. Quantum enim
anima esurit, cupit seu vult, tantum reci-
pit a Deo, tam de gratia in præsenti, quam
de gloria in futuro, dummodo vere, pure,
efficaciter, rationabiliter atque instanter
desideret. Deus namque universis infundit
secundum quod se præparant, et capaces
exsistunt. Præparatio autem seu capacitas
ista in voluntate consistit, quoniam desi-
derium aperit voluntatem ad recipiendum
quod amat. Idcirco Deus singulis influit
quantum desiderant desiderio puro, effi-
caci ac stabili. Est autem desiderium pu-
rum, quando alieno affectui, scilicet terre-
no aut carnali amori, non commiscetur ; et
efficax, dum quidquid valet, pro adeptio-
ne boni desiderati exsequitur. Hinc quippe
in libro Job inducitur : Si direxerit homo Job XXXIV, 14.
ad Deum cor suum, spiritum illius et fla-
tum ad se trahet. Et apud Jeremiam : Quis Jer. XXX, 21.
est iste qui applicet cor suum, ut appro-
pinquet mihi ? ait Dominus. Quod autem
animam inanem ac esurientem Deus sic
satiet, Isaias fatetur : Deus sempiternus Is. XL, 28, 29.
Dominus, etc., dat lasso virtutem, et his
qui non sunt, fortitudinem et robur mul-
tiplicat.

Secundum Aurelium Augustinum, in
psalmo præsenti tanguntur quatuor tenta-
tiones seu quatuor mala, a quibus nos eri-
pit Christus. Primum malum seu prima
tentatio est, deviatio in hoc mundo a Deo,
spiritualisque fames et mentis inopia : a
quibus per Christum eripimur, dum in re-
ctam viam perveniendi ad Deum deduci-
mur et spiritualiter satiamur. Secundum
malum seu secunda tentatio est, difficul-
tas superandi concupiscentias, propter con-
suetudinem malam et impetum passionum.
Sic laborantes adjuvat Christus. Tertia est
tentatio tædii, torporis seu acediæ, dum
homo spiritualem laborem fastidit, et ope-
ra bona aggredi differt et horret. Hunc
Christus per gratiam excitat et inflammat.
Quarta est difficultas in bene agendo pro-
pter varia impedimenta occurentia, quæ
sunt velut procellæ ac tempestates atque
discrimina hujus maris magni, id est mun-
di istius, in quo, famulo Christi mille im-
pedimenta inquietudinesque occurrunt, re-
trahentes a Deo. Ab hoc malo salvat nos
Christus, mitigando per gratiam difficul-

tates hujusmodi, conferendo videlicet pacem internam, stabilemque quietem inter omnia turbulenta vitæ præsentis negotia.

Hucusque ergo egit Propheta de liberatione a primo malo seu prima tentatione. Nunc agit de ereptione a malo secundo.

10 10 *Sedentes in tenebris et umbra mortis, vinctos in mendicitate et ferro:* id est, hos quoque Christus satiavit ac liberavit, qui sederunt aut sedent in tenebris infidelitatis aut ignorantiæ, et umbra mortis, id est vita maligna, quæ est imago mortis æternæ; vinctos jugo peccati ac servitute diaboli, in mendicitate, id est in penuria totius spiritualis boni, et ferro, id est consuetudine vitiosa, quæ tam fortiter ligat hominem in peccato, quam fortiter ligat catena corpus in nervo. Quod autem Christus hos redimat, in Isaia ostenditur, ubi [illegible] Deus Pater ait ad Christum : Ego Dominus vocavi te in justitia, et apprehendi manum tuam, et servavi te; et dedi te in fœdus populi, in lucem gentium, ut aperires oculos cæcorum, et educeres de conclusione vinctum, de domo carceris sedentes in tenebris. Unde in Evangelio Zacharias clamat ad Christum : Illuminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent. Cur autem homines tanta mala incurrerint, subditur :

11 11 *Quia exacerbaverunt*, id est, acerba et fugienda æstimaverunt, *eloquia Dei*, obedire nolentes. Vel, Exacerbaverunt eloquia Dei, id est, Deum per Scripturas ac prædicationem servorum suorum, legemque naturalem in cordibus omnium scriptam, eis loquentem, ad iracundiam provocaverunt; *et consilium Altissimi*, id est exhortationem divinam *irritaverunt*, id est, irritam fecerunt atque spreverunt, idololatriam aliaque peccata nolentes relinquere, prout in Zacharia Dominus ait : Noluerunt attendere, et averterunt scapulas recedentes; cor suum posuerunt ut adamantem, ne audirent legem. (Zach. VII, 11, 12.)

12 12 *Et humiliatum est*, id est vile factum, confusum, dæmonique subjectum, *in laboribus* operum malignorum, *cor eorum*. Unde in libro Sapientiæ dicunt : Lassati sumus in via iniquitatis, et ambulavimus vias difficiles. Peccatori namque dedit Deus afflictionem et curam superfluam, ut Ecclesiastes testatur. (Eccle. II, 26.) *Infirmati sunt* corde, non potentes a diaboli laqueis resipiscere propria potestate, *nec fuit qui adjuvaret* nisi Deus, qui per Osee testatur, Ego Dominus, et salvator non est præter me. (Osee XIII, 4.) Propterea,

13 13 *Et clamaverunt ad Dominum quum tribularentur*, quatenus adjutorium eis impenderet : quod et fecit, quia *et de necessitatibus eorum*, id est prædictis periculis, *liberavit eos* sicut subjungitur.

14 14 *Et eduxit eos de tenebris* infidelitatis et ignorantiæ, *et umbra mortis*, id est pristina conversatione maligna; *et vincula eorum*, id est obligationes vitiorum, quibus a dæmone capti fuerunt, *dirupit*, ignoscendo eorum peccatis, et transferendo eos in regnum atque hereditatem Patris cœlestis. Hinc enim per Isaiam Christus ait : Deducam cæcos in viam quam nesciunt, et in semitis quas ignoraverunt, ambulare eos faciam. Et in prima Petri Canonica habetur : Redempti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis, pretioso sanguine quasi Agni immaculati. (I Petr. I, 18, 19.) Dirumpit autem Christus vincula peccatorum, prout in prima Joannis epistola scriptum est : In hoc apparuit Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli. (I Joann. III, 8.) Propter tanta igitur beneficia,

15 15 *Confiteantur Domino misericordiæ ejus*, etc., secundum sensum expositum.

Advertendum quoque quod hi duo versus, Et clamaverunt ad Dominum quum tribularentur, etc., et, Confiteantur Domino misericordiæ ejus, etc., quatuor vicibus repetuntur, secundum quod quatuor tentationes in psalmo hoc describuntur, a quibus divinitus liberamur, et pro quarum liberatione Domino regratiari tenemur.

16 16 *Quia contrivit portas æreas :* id est, habitus malos seu vitia in anima radicata ex consuetudine prava, Dominus exstirpavit de corde credentium; *et vectes ferreos*, quibus portæ muniri solent, id est propriarum culparum excusationes, *confregit*, id

est, a fidelibus abstulit, ita quod non de- A
fendunt se ipsos, sed culpam suam humi-
liter recognoscunt. Per hæc namque metal-
la designantur peccata durissima, a quorum
vinculis anima difficillime solvitur. Unde
Is. XLVIII, 4. in vitiis habituato dicitur per Isaiam : Sci-
vi quia durus es tu, et nervus ferreus cer-
vix tua, et frons tua ærea, dicit Dominus.
Sicut autem portæ vecte clauduntur, ne
qui intus est, egrediatur; sic per excu-
sationem peccati, anima claudit os suum
a confessione salubri, et peccata intus
latentia non aperiuntur neque sanantur. B
17 (17) *Suscepit eos* ad pœnitentiam salutarem
ac pristinam amicitiam *de via iniquitatis
eorum,* id est de via ac vita eorum ini-
qua, secundum quod per Jeremiam repro-
Jer. III, 12. mittit : Revertere ad me, et non avertam
faciem meam. *Propter injustitias enim
suas humiliati sunt,* id est, propter culpas
suas puniti sunt. Vel, Propter injustitias
suas, id est ex consideratione peccatorum
suorum, humiliati sunt coram te, confi-
tentes se omni pœna condignos propter
suos excessus. C

Deinde describitur tertium malum, quod
18 est fastidium boni. (18) *Omnem escam* spi-
ritualem, id est omnem bonam operatio-
nem, quæ mentem in vita gratiæ conser-
vat, alit, ac perficit, *abominata est anima
eorum* ex tentatione acediæ, ex defectu
fervoris in Deo, et torporis ignavia, *et ap-
propinquaverunt usque ad portas mortis,*
id est, pene consenserunt huic fastidio :
sicque mortalibus peccatis, quæ sunt portæ
mortis atque inferni, appropinquaverunt.
Si enim ex tali abominatione operis boni, D
neglexissent mandata Dei, peccassent mor-
taliter, et ingressi fuissent portas mortis
spiritualis, æternalis ac infernalis; sed di-
vinitus præservati sunt, ne eas intrarent,
19 nam, (19) *Et clamaverunt ad Dominum* pro
infusione sanctæ devotionis, *quum tribu-
larentur,* id est, cordialiter affligerentur
ex tali torpore; *et de necessitatibus eorum,*
id est prædictis angustiis, *liberavit eos,*
fortitudinem, caritatisque fervorem exci-
20 tando in ipsis. (20) *Misit* Deus Pater *verbum*
suum, id est Filium suum unigenitum : de
quo scriptum est, In principio erat Ver- Joann. I, 1.
bum. Hunc misit per incarnationem in
mundum, juxta illud : Verbum caro fa- Ibid. 14.
ctum est, et habitavit in nobis. *Et sanavit
eos* a vulneribus animæ, *et eripuit eos de
interitionibus eorum,* id est a peccatis qui-
bus moritur anima, prout in Ezechiele as-
seritur : Anima quæ peccaverit, ipsa mori- Ezech.
etur. Hinc enim in prima Joannis Canonica XVIII, 20.
ait Scriptura : Pater misit Filium suum I Joann. IV,
salvatorem mundi. Vel, Deus misit verbum 14.
suum, id est effectum Verbi sui, videlicet
gratiam. Vel, verbum, id est prædicatio-
nem verbi cœlestis, qua anima infirma sa-
natur, quemadmodum in libro Sapientiæ
scriptum est : Sermo tuus, Domine, sanat Sap. XVI, 12.
omnia.

(21) *Confiteantur Domino misericordiæ* 21
ejus, etc., sicut jam dictum est. (22) *Et sa-* 22
crificent filii hominum *sacrificium laudis*
Domino : qui bonorum nostrorum non Ps. XV, 2.
eget, sed humili laude et spirituali sacri-
ficio delectatur magis, quam omnibus ho-
locaustis veteris legis. Unde superius di-
xit : Sacrificium laudis honorificabit me. Ps. XLIX, 23.
Et annuntient, id est, aliis prædicent, vel
apud se recitent, *opera ejus,* id est mira-
bilia Christi, beneficia scilicet et miseri-
cordias ejus, *in exsultatione,* id est cum
spirituali lætitia ex divina caritate manan-
te. Qui enim diligit Deum, in annuntiatio-
ne operum ejus corde tenus gloriatur, sic-
ut superius dictum est : Exsultabunt labia Ps. LXX, 23.
mea quum cantavero tibi.

(23) *Qui descendunt mare in navibus,* id 23
est, qui ab exercitiis contemplativæ vitæ
se deponunt ad opera vitæ activæ, consu-
lendo saluti proximorum, et mare, id est
mundum, intrantes, seu homines acceden-
tes, *facientes operationem,* id est piam ex-
hortationem, diligentem inquisitionem, ju-
stam correctionem, *in aquis multis,* id est
in populis plurimis. Aquæ enim multæ, Apoc. XVII,
populi multi sunt, secundum Joannem in 1, 15.
Apocalypsi. Boni namque pastores et alio-
rum cultores, multas adhibent operationes
subjectis, quatenus eos purgent, illumi-

24 nent, atque perficiant. 24 *Ipsi* prælati et A
contemplativi sic descendentes, *viderunt*
oculo fidei *opera Domini,* id est facta Chri-
sti in Evangelio clare digesta, seu omnia
opera Creatoris in sacris Scripturis expres-
sa; *et mirabilia ejus* spiritualiter viderunt
in profundo, id est in alto intellectu, per
quem historialia mystice intellexerunt: sic-
ut quod connubium Salomonis cum filia
Pharaonis, significavit desponsationem Ec-
clesiæ ex gentilibus congregatæ, cum Chri-
sto; et venditio Joseph, Christi venditio-
nem; Jonæ quoque in ventre ceti triduana B
permansio, Christi sepulturam præfigura-
vit. Vel, Viderunt mirabilia Dei in profun-
do, id est in secreto cordis humani: quod
dicitur profundum, quia est inscrutabile,
Jer. xvii, 9. juxta illud in Jeremia, Pravum est cor ho-
minis et inscrutabile. Et in hoc profundo
vident pastores mirabilia Dei, quando ad
exhortationem eorum, corda dura in lacri-
mas resolvuntur, animæ spiritualiter mor-
tuæ ad vitam gratiæ suscitantur, peccato-
res indurati ad pœnitentiam convertuntur;
incontinentes, et qui interdum vix modico C
tempore poterant continere, tota vita sua
continentiam servant; superbi humiles
fiunt, iracundi mitescunt. Hæc sunt mi-
rabilia Dei, quia secundum Augustinum,
major est impii justificatio quam mundi
creatio.

Consequenter describitur periculum seu
25 tentatio tempestatis. (25 *Dixit* Deus, cujus
dicere est facere, *et stetit,* id est, stabilis
fuit atque invaluit, *spiritus procellæ,* id
est persecutio tyrannica in fideles, seu
tentatio gravis. Hanc procellam Deus di- D
xit, id est, permisit esse, ad majus meritum
electorum suorum. *Et exaltati,* id est fir-
mati et aucti, *sunt fluctus ejus,* id est mo-
tus persecutionum istarum: quoniam dum
Deus permittit, augentur tribulationes ju-
storum, et invalescit crudelitas perver-
sorum.

26 (26 *Ascendunt usque ad cœlos:* id est, per-
secutores et tentatores eriguntur in altum
contra Deum omnipotentem, crudelitasque
eorum atque perversitas propter magnitu-
dinem suam penetrat cœlos, quoniam pro-
vocat Deum ad vehementem vindictam.
Unde secundo Paralipomenon filiis Israel
dicitur: Crudelitas vestra usque ad cœlos II Par. xxviii, 9.
pervenit. *Et descendunt usque ad abyssos,*
id est, turpiter et carnaliter vivunt, et tan-
dem deficiunt, et in infernum labuntur.
Vel, Descendunt usque ad abyssos, id est,
quantum se contra Deum extollunt, tantum
humiliantur a Deo ac pereunt, juxta illud
Job: Si ascenderit usque ad cœlum super- Job xx, 6, 7.
bia ejus, et caput ejus nubes tetigerit, qua-
si sterquilinium in fine perdetur. Unde
in Isaia dicitur superbo, qui supra astra
cœli solium suum exaltare molitus est:
Verumtamen in infernum detraheris in Is. xiv, 15.
profundum laci. *Anima eorum in malis
tabescebat,* id est in propriis peccatis con-
tabuit, aruit et defecit, quemadmodum
Jeremias fatetur: Unusquisque in iniqui- Jer. xxxi, 30.
tatibus suis tabescet; et iterum, Omnis Ibidem.
qui comederit uvam acerbam, obstupescent
dentes ejus. Qui enim alii nocumentum
inferre conatur, primo se ipsum interimit,
et uniuscujusque malitia in se ipsum re-
dundat. Propter quod in Proverbiorum li-
bro Salomon fassus est: Iniquitates suæ Prov. v, 22.
capient impium, et funibus peccatorum
suorum constringetur.

Vel: *Ascendunt usque ad cœlos:* id
est, fideles tam dire afflicti, orando et
contemplando cœlos ascendunt, usque ad
Christum, quatenus ex consideratione præ-
miorum cœlestium facilius omnia patian-
tur. Nam consideratio præmii minuit vim
flagelli. *Et descendunt usque ad abyssos:* id
est, post tantam contemplationem ex gratia
acquisitam, iterum ex humana fragilitate
cadunt ad cogitationes carnales, ad phan-
tasmata inutilia, ad occupationes indignas.
Nam et Paulus post raptum passus est sti- II Cor. xii, 2, 7.
mulum carnis. Hoc autem Deus permit-
tit, ut homo perpendat quid habeat ex se
ipso, quid item ex Deo. Vel, Descendunt
usque ad abyssos, considerando tormenta
inferni: ex quorum consideratione tolera-
bilia fiunt omnia mundi supplicia. *Anima
eorum* sic afflictorum, *in malis,* id est in

pœnis et culpis, quibus undique circumdantur homines in hac misera vita, in qua (Prov. xxiv, 16.) justus septies cadit in die, *tabescebat*, id est, tædio atque tristitia affecta et languens effecta est, sicut in Threnis ait Je- (Thren. v, 17.) remias : Propterea in dolore mœstum factum est cor nostrum ; ideo contenebrati sunt oculi nostri.

27 27) *Turbati sunt* animo *et moti sunt* a recto judicio rationis *sicut ebrius*, sequendo impetus passionum, atque irrationabiles motus ; *et omnis sapientia eorum*, quam tempore tranquillitatis videbantur habere, *devorata est* tempore persecutionis seu tentationis, ita quod actus rationis passioni succubuit, et insipientia eorum sapientiæ actum impedivit. Multi namque tempore pacis, quietis, prosperitatis et jucunditatis, virtuosi ac sapientes apparent ; sed dum adversitas, inquietudo, et tribulatio eis supervenit, superantur, ratio cadit, sensualitas dominatur, virtus succumbit, et vitia prævalent. Unde et Christus de qui- (Luc. viii, 13.) busdam ait in Evangelio : Hi radices non habent, quia ad tempus credunt, et in tempore tentationis recedunt. Et rursus alio in loco ait de eo, qui non facit quod scit esse agendum, sed ex passione aut perse- (Matth. vii, 26, 27.) cutione cadit a medio rationis : Similis erit viro stulto, qui ædificavit domum suam supra arenam ; et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti, et irruerunt in domum illam, et cecidit ; fuitque ruina ejus magna. Hæc autem præcipue jam dicuntur de rectoribus aliorum, qui propter varias causas atque negotia subditorumque imperfectionem, cadere solent a fortitudine mentis et recto judicio rationis, iræ et impatientiæ motum admittentes. Talibus ergo præsertim, imo omnibus nobis orandum est ut Deus cor nostrum quotidie in ipso confirmet, ne in adversis, atque turbulentiis aliorum frangatur : quia (Hebr. xiii, 9.) ut ait Apostolus ad Hebræos, Optimum est gratia stabiliri cor. Inhonestum namque ac turpe est viro erudito, et maxime aliorum rectori, in adversis deficere. Propter quod in libro Job dicitur ei, qui videbatur propter adversa turbatus : Ubi est timor (Job. iv, 6.) tuus, fortitudo tua, et patientia tua, et perfectio viarum tuarum ?

28) *Et clamaverunt ad Dominum* : qui 28 ut propheta Nahum testatur, Increpat ma- (Nahum i, 4.) re et exsiccat illud ; *quum tribularentur* tantis adversis, dicentes cum Petro, Domi- (Matth. viii, 25.) ne, salva nos, perimus. Nec frustra : nam *et de necessitatibus eorum*, id est prædictis periculis, *eduxit eos* : non enim sinit nos (I Cor. x, 13.) tentari supra id quod possumus. 29) *Et* 29 *statuit procellam ejus*, id est, strepitum persecutionis, asperitatem adversitatis, et motum tentationis mutavit *in auram*, id est ventum leniter flantem : ita quod adversitatem mitigavit, et tranquillitatis serenitatem menti infudit. Non tamen tentationem penitus abstulit : quia, ut ait Augustinus, Persevera usque in finem, quoniam tentatio perseverat usque in finem. Sic ergo petamus unam auferri, ut aliam præstolemur. *Et siluerunt fluctus ejus*, id est, impugnationes tentationum cessaverunt ad tempus.

30) *Et lætati sunt* in Domino homines 30 exonerati a jugo tentationum. Unde in libro Tobiæ scriptum est : Non delectaris, (Tob. iii, 22.) Domine, in perditionibus nostris, quia post tempestatem tranquillum facis, et post fletum exsultationem infundis. Et lætati sunt, gloriantes in Domino de sua liberatione, *quia siluerunt* fluctus persecutionum istarum. Hinc namque Tobias sanatus ait : Benedico te, Domine, quoniam tu castigasti (Ibid. xi, 17.) me, et tu sanasti me. Apostolus quoque : Benedictus Deus, qui consolatur nos in (II Cor. i, 3, 4.) omni tribulatione nostra. *Et deduxit eos in portum voluntatis eorum*, id est in pacem omnibus mortalibus desideratam, in perfectionem optatam, ad conscientiæ securitatem, ad tranquillitatem dulcissimam, et post hujus vitæ decursum ad patriam electorum. Qui enim adversa fortiter tolerat, et in tristibus causis Christo fidelis ac stabilis permanet, ad hunc portum pacis ac consolationis perduci meretur. Propter quod dicit Salvator discipulis : Amen, amen di- (Joann. xvi, 20.) co vobis, quia plorabitis et flebitis vos,

mundus autem gaudebit ; sed tristitia ve- A
stra vertetur in gaudium. Et Apostolus ad
II Cor. I, 7. Corinthios ait : Scitote, quoniam sicut so-
cii passionum estis, sic eritis et consola-
Ibid. 5. tionis. Itemque : Sicut abundant passiones
Christi in nobis, ita et per Christum abun-
dat consolatio nostra.
31 (31) *Confiteantur Domino misericordiæ
ejus,* etc., eo quod post tantam persecutio-
32 nem, tantam pacem largitus sit. (32) *Et
exaltent eum,* id est, magnifice verbo et
opere eum honorent, *in ecclesia plebis,* id
est in congregatione fidelium ; *et in cathe-* B
dra seniorum, id est in loco ac sede su-
periorum, *laudent eum,* qui sedent in ca-
thedra tali. Vult ergo Propheta, ut omnes
Deum unanimiter laudent, magni et parvi,
superiores et inferiores, quemadmodum
Apoc. XIX, 5. in Apocalypsi dicitur : Laudem dicite Deo
nostro, omnes servi ejus, et qui timetis
eum, pusilli et magni. Et Apostolus ad Ro-
Rom. XV, 5, 6. manos : Deus patientiæ et solatii det vobis
id ipsum sapere in alterutrum secundum
Jesum Christum, ut unanimes uno ore ho-
norificetis Deum.
33 (33) *Posuit flumina in desertum,* id est,
Deus fluenta gratiæ atque doctrinæ in cor-
da gentilium derivavit. Gentilitas namque
Is. XXXV, 1. desertum vocatur, juxta illud Isaiæ : Læta-
bitur deserta et invia, et exsultabit solitu-
do. Demum, dum Deus mentem nostram
cœlitus gratia sua perfundit, flumina po-
nit in desertum. *Et exitus aquarum,* id
est Synagogam Judæorum, quæ aliis plu-
viam prædicationis influere consuevit, po-
suit *in sitim,* quoniam propter increduli-
tatem ipsorum privati sunt vera sapientia D
Christi. Et huic simile est quod Christus
Joann. IX, 39. testatur : In judicium ego in hunc mun-
dum veni, ut qui non vident, videant ; et
qui vident, cæci fiant. In Christi namque
adventu cœpit Judæa excæcari, quæ ante
videbat ; gentilitas quoque illuminari, quæ
ante caligabat. Nam quem Judæi futu-
rum credebant, præsentem non noverant ;
gentiles vero per prædicationem Christi
et Apostolorum radio sapientiæ illustrati
Is. LII, 15. sunt. Ideoque in Isaia habetur : Quibus

non est narratum de eo, viderunt ; et qui
non audierunt, contemplati sunt.
Posuit etiam Deus (34) *Terram fructife-* 34
ram in salsuginem : id est, Judæam seu
Synagogam olim doctrina et vita fecun-
dam, fecit siccam et sterilem, abstrahendo
a populo Judæorum gratiæ infusionem,
quemadmodum in Osee vaticinio induci-
tur : Radix eorum exsiccata est, fructum Osee IX, 16.
nequaquam facient. Hoc autem fecit *a ma-
litia inhabitantium in ea,* id est propter
peccata populi hujus, secundum quod rur-
sus Osee testatur : Abjiciet eos Dominus Ibid. 17.
Deus meus, quia non audierunt vocem ejus.
Et per Jeremiam Dominus ait : Computre- Jer. XIII, 9, 10.
scere faciam superbiam populi hujus pes-
simi, qui nolunt audire verba mea, et
ambulant in pravitate cordis sui.
(35) *Posuit desertum,* id est gentilitatem, 35
in stagna aquarum, id est in stabilem
exuberantiam spiritualium gratiarum at-
que cœlestium doctrinarum : nam ubi Rom. V, 20.
abundavit iniquitas, superabundavit et
gratia ; *et terram sine aqua,* id est gentes
C quondam sine divina illuminatione et gra-
tia exsistentes, posuit *in exitus aquarum,*
id est, tam copiosam gratiam eis per prædi-
cationem Apostolorum infudit, quod etiam
ipsi alios docere atque convertere potue-
runt. Unde ad Ephesios Apostolus : Reve- Ephes. III, 5, 6.
latum est, inquit, sanctis Apostolis et Pro-
phetis in spiritu, esse gentes coheredes et
concorporales promissionis Dei in Christo
Jesu. (36) *Et collocavit* Deus *illic,* id est in 36
prædicta affluentia gratiæ atque doctrinæ
cœlestis, *esurientes* justitiam, qui avide
receperunt fidem catholicam, et verbi cœ-
lestis prædicationem, quemadmodum in
Actibus Apostolorum de Thessalonicensi-
bus scriptum est : Nobiliores ex eis cum Act. XVII, 11.
omni aviditate susceperunt verbum Domi-
ni, quotidie scrutantes Scripturas. *Et con-
stituerunt civitatem habitationis,* id est
Ecclesiam militantem : quæ est civitas Dei
et domus Christi, ex fidelibus collecta at-
que constructa.
(37) *Et* ipsi Apostoli, ac successores et 37
imitatores eorum, *seminaverunt agros,* id

est, homines in mundo morantes fecundaverunt A et impleverunt verbo Dei, mittendo in corda ipsorum Evangelium Salvatoris. Ut enim apud Matthæum Christus Luc. viii, 11; Matth. xiii, 38. asseruit, Semen est verbum Dei, ager vero est mundus. Apostoli autem hoc semine mundum impleverunt, quemadmodum in Is. xxvii, 6. Isaia dictum est : Florebit et germinabit Israel, et implebit faciem orbis semine. Hujus seminis fructum non protulerunt Judæi, sed gentes : et ideo Christus apud Matth. xxi, 43. Matthæum eis locutus est, Auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti B fructus ejus. *Et plantaverunt vineas,* id est, Ecclesias particulares fundaverunt in Christo. Nam Petrus plantavit vineam Christi in Italia, Joannes in Asia, Thomas in India. Quod autem Ecclesia appelletur vinea, constat ex eo quod in Isaiæ habetur Is. v, 7. vaticinio : Vinea Domini exercituum, domus Israel est. *Et fecerunt fructum nativitatis,* id est, multos genuerunt in Christo, I Cor. iv, 15. quemadmodum ait Apostolus : In Christo Jesu per Evangelium ego vos genui. Tot enim spiritualiter genuerunt, quot ad Chri- C stum converterunt.

38 (38) *Et benedixit eis* Deus, id est, gratiam copiosam contulit eis, prout in Actibus Act. xiii, 52. Apostolorum legitur : Discipuli replebantur gaudio et Spiritu Sancto ; *et multiplicati sunt nimis* merito et numero, secun- Ibid. ii, 47. dum quod Lucas in Actibus dicit : Dominus quotidie augebat qui salvi fierent. *Et jumenta eorum,* id est idiotas et simplices, jugum Domini super se humiliter bajulantes, *non minoravit :* nam talium plures a Deo electi sunt, quam nobilium et sapien- D tium. Unde ad Corinthios dicit Apostolus : I Cor. i, 26, 27. Videte vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles sunt inter vos ; sed quæ stulta et abjecta sunt mundi, elegit Deus, ut confundat sapientes.

39 (39) *Et pauci facti sunt* fideles in aliquibus locis atque Ecclesiis, per occisionem eorum a tyrannis ac impiis ; *et vexati sunt a tribulatione malorum,* qui pios affligunt, *et dolore* eis inflicto a tyrannis et perfidis. Sæpe namque infideles urbes et villas, terras atque Ecclesias Christianorum vastaverunt, destruxerunt, et fideles occiderunt. (40) *Effusa est contentio su-* 40
per principes : id est, majores persequentium Christianos, in contentionem versi sunt, vel contra se invicem, vel contra veritatem fidei christianæ, vel contra principes christianos ; *et errare fecit,* id est permisit, *eos* Deus *in invio,* id est in infidelitate, in qua nulla est via perveniendi ad ultimum finem, *et non in via,* id est in fide vera, quia nec fidem habuerunt.
(41) *Et adjuvit pauperem de inopia :* id 41
est, populum gentilem, spiritualibus divitiis destitutum, sublevavit de ista penuria, ditans eum spiritualibus bonis ; *et posuit* eos *sicut oves familias :* id est, sic eos in domo sua (quæ est Ecclesia) collocavit, pavit et custodivit, quemadmodum pastor oves suas custodit, locat et alit. Unde apud Joannem Christus : Alias, inquit, oves ha- Joann. x, 16. beo, quæ non sunt ex hoc ovili, et illas oportet me adducere. Vel, Adjuvit pauperem, id est humilem, de inopia, exaudiendo precem ipsius. Deus enim superbis re- Jacob. iv, 6. sistit, humilibus autem dat gratiam. Porro in tantum adjuvat eum de inopia, ut dicat in Evangelio : Beati pauperes spiritu, quo- Matth. v, 3. niam ipsorum est regnum cœlorum. Quid ergo hoc paupere ditius, cui promissa est cœlestis regni possessio ? Merito igitur ait Tobias : Noli timere, fili mi : pauperem Tob. iv, 23. quidem vitam gerimus, sed habebimus multa bona, si timuerimus Deum. Et Apostolus ad Corinthios : Altissima paupertas II Cor. viii, 2. eorum, abundavit in divitias simplicitatis eorum.

(42) *Videbunt recti,* id est, prædictas 42
misericordias Dei justi intelligent, *et lætabuntur* in Deo propter beneficia ejus tam copiosa ; *et omnis iniquitas,* id est omnis iniquus contra veritatem et contra justos impudenter insolenterque garriens, scilicet dæmon, tyrannus, falsus frater, atque hæreticus, *oppilabit,* id est claudet, *os suum,* quoniam ab ipsa veritate vincetur,

et confundetur, et tandem a Christo reprobabitur atque damnabitur. Propter quod apud Isaiam Dominus ait superbo : Ponam circulum in naribus tuis, et frenum in maxillis tuis. (Is. xxxvii, 29.) Sæpe etiam impii qui justis detrahunt, dum conversationem eorum sanctam conspiciunt, silent a malo, eosque interdum commendant quibus detrahebant. Hinc enim princeps Apostolorum ait : Hæc est voluntas Dei, ut benefacientes, obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam. (I Petr. ii, 15.)

43 43 *Quis sapiens, et custodiet hæc?* id est, qui vere sapiens est, ista memoriter retinebit, spiritualiter sumet, seque inopem reputabit; *et intelliget misericordias* A *Domini?* id est, multiplicem gratiam sibi ac ceteris præstitam diligenter pensabit, per experientiamque cognoscet, quam pius et clemens sit Dominus, Pater misericordiarum et Deus totius consolationis. (II Par. xxx, 9. II Cor. i, 3.) Et huic simile est quod Osee propheta dicit : Quis sapiens, et intelliget ista? intelligens, et sciet hæc? (Osee xiv, 10.) Sed videtur contrarium quod in Evangelio Veritas adstruit : Confiteor, inquiens, tibi, Pater, Domine cœli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus. (Matth. xi, 25; Luc. x, 21.) Et respondendum, quod Christus B loquitur ibi de sapientibus hujus mundi, quorum sapientiam Deus stultam facit. (I Cor. i, 20.) Nunc autem fit sermo de vere sapientibus, a Spiritu Sancto illuminatis.

ARTICULUS XII

EXPOSITIO LITTERALIS EJUSDEM PSALMI CENTESIMI SEXTI.

QUIDAM autem hunc psalmum ad litteram exponunt de solis Judæis, corporalibusque periculis, a quibus divinitus liberati sunt : et est expositio ista satis infructuosa, nec litteræ consonat in quibus-
1 dam. Ait itaque : *Confitemini Domino*, etc.,
2 sicut expositum est. *Dicant qui redempti sunt* a diversis periculis, *a Domino* Deo Israel, *quos redemit de manu inimici* et tyranni, eos qualitercumque affligentis. *De regionibus* in quibus erant dispersi, *congregavit eos,* reducendo eos in terram patrum suorum, sicut per Ezechielem dixit : Tollam vos de gentibus, et congregabo vos de nationibus, et inducam vos in terram (Ezech. xxxvi, 24.)
3 vestram ; *a solis ortu et occasu, ab aquilone et mari,* id est a terris Judææ vicinis ex omni latere ejus, secundum quod quædam terræ respectu ejus sunt orientales, quædam occidentales, etc., in quibus quidam Judæorum fuerunt dispersi, et a quibus reducti sunt.
4 *Erraverunt in solitudine,* id est in deserto, *in inaquoso,* id est in loco sicco, C quia in desertis nullæ aut modicæ aquæ reperiuntur. *Viam civitatis habitaculi,* id est iter tritum ac certum ad civitatem aliquam ducens, in qua secure habitare possent, *non invenerunt,* quia in locis deserti non inveniuntur itinera strata. Et quia ex tali deviatione sequitur fames ac sitis,
ideo subditur : *Esurientes et sitientes* panem et potum corporeum, *anima eorum* 5
in ipsis defecit a naturali vigore. *Et cla-* 6
maverunt ad Dominum pro recto meatu.
Et deduxit eos in viam rectam, ut irent 7
D *in civitatem habitationis,* in qua tuto manerent. Propterea, *Confiteantur Domino* 8
misericordiæ ejus, etc. *Quia satiavit ani-* 9
mam inanem, id est hominem, vacuum ventrem habentem, *et animam,* id est hominem, *esurientem satiavit bonis* cibi ac potus.

Deinde ponitur liberatio a captivitate :
Sedentes in tenebris, id est in carceribus 10
tenebrosis, *et umbra mortis :* nam talia loca sunt morti similia, propter afflictiones gravissimas; *vinctos in mendicitate,* id est

parco victu, *et ferro*, id est catenis : captis A
enim datur modicus cibus. Hos ergo rede-
11 mit, qui ideo capti erant, *Quia exacerba-*
14 *verunt eloquia Dei*, etc. *Et eduxit eos de*
tenebris, id est prædictis ergastulis, *et um-*
bra mortis, id est misera vita captivitatis,
quæ morti est similis, *et vincula eorum*,
16 quibus erant ligati, *dirupit*, *quia contrivit*
portas æreas, quibus erant conclusi.
18 *Omnem escam* corporalem *abominata est*
anima eorum, ex gravi corporis infirmita-
te, *et appropinquaverunt usque ad portas*
mortis, id est ad agonem, quia sanari se B
20 posse desperaverunt. *Misit verbum suum*,
id est, dicendo præcepit, *et sanavit eos, et*
eripuit eos de interitionibus eorum, id est
de languoribus mortem inducentibus.
Consequenter agitur de liberatione a
23 tempestatibus atque periculis maris. *Qui*
descendunt mare in navibus, ad navigan-
dum in eo, *facientes operationem in aquis*
multis, id est in mari diversos labores
24 exercentes. *Ipsi viderunt opera Domini*,
quæ natant in mari, scilicet pisces et alia
quædam insolita, quæ frequenter appa- C
rent in mari. Unde subjungitur, *et mira-*
bilia ejus viderunt *in profundo* maris, vi-
25 delicet monstra, belluasque marinas. *Dixit*
Deus, *et stetit*, id est, surrexit atque in-
valuit, *spiritus procellæ*, id est ventus et
motus tempestatis, *et exaltati sunt fluctus*
ejus, id est, in altum ascenderunt, et intu-
26 muerunt gurgites maris. *Ascendunt usque*
ad cœlos, id est, mari sic intumescente, na-
ves et nautæ in eis exsistentes, ascendunt
in magnam altitudinem aeris, *et descendunt*
usque ad abyssos, id est in magnam maris D
profunditatem, secundum quod fluctus de-
scendunt ; *anima eorum*, id est nautarum,
in malis pœnæ *tabescebat*, propter pericu-
27 la imminentia. *Turbati sunt* corde, *et moti*
sunt corpore, timore atque tremore, *sicut*
ebrius qui stare et ratione uti non potest
perfecte ; *et omnis sapientia eorum devo-*
rata est, quia in tantis periculis nesciunt
sibi consulere : quoniam magnæ passiones
actum rationis impediunt, eo quod virtu-
29 tem phantasticam multum deordinent. *Et*

statuit procellam ejus, id est, Deus tem-
pestatem maris convertit, *in auram*, id
est in ventum suavem et statum* quietum ; * flatum
et siluerunt fluctus ejus, id est, fluctus ma-
ris a suo strepitu cessaverunt. *Et lætati* 30
sunt nautæ, *quia siluerunt* hi fluctus ; *et*
deduxit eos Deus *in portum voluntatis*
eorum, id est in portum optatum.
Posuit Deus *flumina in desertum*, id 33
est, aquas fluviorum fecit deficere, ita
quod terra ante aquis irrigua, siccata est
tanquam desertum ; *et exitus aquarum in*
sitim, id est, terram aquis fluentem, fecit
sitibundam et sterilem. *Terram fructife-* 34
ram posuit *in salsuginem*, id est, sterilem
fecit, *a malitia inhabitantium in ea*, id
est propter incolarum ejus peccata. *Posuit* 35
desertum in stagna aquarum, id est, ter-
ram aridam fecit aquosam, *et terram si-*
ne aqua posuit *in exitus aquarum*, id est
abundantem in aquis. Hæc omnia agit pro-
videntia Dei secundum exigentiam divinæ
justitiæ et meritorum vitæ humanæ. *Et* 36
collocavit illic, id est in terra aquosa et
uberi, *esurientes*, id est fructibus terræ in-
digentes ; *et constituerunt civitatem habi-*
tationis, id est, loca habitabilia construxe-
runt juxta terram tam fertilem, quatenus
eam colere, ejusque fructus percipere pos-
sent. *Et seminaverunt agros*, pro cibo ac- 37
quirendo, *et plantaverunt vineas*, pro potu
habendo, *et fecerunt fructum nativitatis*,
id est, terram et vineas sic coluerunt, quod
fructum convenientem protulerunt. *Et be-* 38
nedixit eis, id est, hominibus dona suæ
pietatis donavit ; *et multiplicati sunt ni-*
mis, in terra tam bona ex benedictione di-
vina ; *et jumenta eorum non minoravit*,
id est, pecora multiplicavit.
Et iterum propter sua peccata recen- 39
tia, *pauci facti sunt* numero, quia partim
occisi sunt, aut alias perierunt, eo quod
Deum venerati non sunt ; *et vexati sunt a*
tribulatione malorum et dolore, ex pœna
eis inflicta a pravis hominibus, et propter
dolorem intrinsecum, quem conceperunt
ex morte propinquorum suorum : per quo-
rum interitum pauci effecti sunt. *Effusa* 40

est contentio super principes, id est, prin-
cipes inter se discordes fuerunt ; *et errare*
fecit eos in invio, id est, Deus justo judicio
permisit eos a recta ratione deficere, *et*
non in via, quia nec in bona via dirigi
41 meruerunt. *Et adjuvit pauperem de ino-*
pia, ipsum ditando, *et posuit sicut oves*
familias, id est, principibus inter se dis-
cordantibus, multiplicavit filios subdito-
rum. Cetera patent in præcedenti articulo.

Si autem iste esset sensus a Propheta intentus, nescio cur in fine psalmi præsentis tam specialiter ac noviter diceret, Quis sapiens, et custodiet hæc ? In quo utique innuit, psalmum præsentem aliquid singulariter mysticum, fructuosum, atque profundum continere. Idcirco non puto sensum istum tam superficialem ac rudem, a sancto Propheta finaliter aut principaliter fuisse intentum ; sed quemadmodum asserit Augustinus, præcedentis articuli expositio vere exprimit sensum litteralem psalmi præsentis.

PRECATIO.

Te, Domine, præcipiente, sileant fluctus tempestatum vitæ nostræ, et statue procellam nostram in auram tranquillitatis et lætitiæ : ut in portum salutis te gubernatore deducti, nos misericordiæ tuæ opera confiteamur tibi.

ARTICULUS XIII

EXPOSITIO DE CHRISTO PSALMI CENTESIMI SEPTIMI : PARATUM COR MEUM, DEUS.

1 Titulus psalmi præsentis est : *Canticum, psalmus ipsi David :* id est, scriptura hæc seu iste tractatus, est canticum, quia spiritualem lætitiam continet; et psalmus, quoniam ad operationem bonam nos admonet : et convenit ipsi David secundum triplicem modum. Convenit enim sancto David prophetæ sicut auctori ; et sicut ex circumstantia litteræ tangitur, psalmus iste est exsultatio David regis in Domino gloriantis, et ei de suis beneficiis gratias referentis, scilicet de victoria sibi a Deo concessa et restitutione regni Israel in statum bonum. Convenit etiam ipsi David, id est Christo per David significato : et hoc, secundum allegoricum intellectum. Multa namque contigerant sancto David in figura Domini Salvatoris. Convenit quoque David, id est Ecclesiæ seu unicuique Christiano pulchro interius ac manuforti in Domino. Sed quoniam expositio illa de Christo dulcior, fructuosior, devotiorque consistit, idcirco eam in primis introducere expedit.

Christus ergo secundum quod homo,
Deo Patri in cunctis obediens, ait ad
Patrem seu totam superbeatissimam Tri-
nitatem : (1) *Paratum cor meum,* id est, 2
voluntas mea tibi parere parata est, *Deus*
Pater. Et resumit ad confirmationem ejus, quod dixit : *paratum cor meum :* paratum, inquam, ad agenda tibi placentia, paratum ad sustinendum humanæ redemptioni necessaria, paratum ad laudem, et paratum ad opus. Hinc enim apud Joannem Christus testatur : Descendi de cœlo, non ut faciam voluntatem meam, sed ejus qui misit me. (*Joann.* vi, 38.) Et apud Matthæum ait ad Patrem : Non sicut ego volo, sed sicut tu. (*Matth.* xxvi, 39.) *Cantabo et psallam,* id est, verbis atque operibus te laudabo, et tibi gratias agam, *in gloria mea,* id est in clara notitia laudibus mixta : quam notitiam mihi dedisti de tua bonitate ac majestate. Nisi enim quis Deum cognoscat, eum laudare non valet : propterea, sicut Christus homo seu anima Christi Deum excellentissime noverat in hac vita, sic per-

fectissime Deo decantavit, psalmumque di- A
xit. Vel, Psallam in gloria mea, id est in
omni dignitate gratiæ mihi infusæ, ita
quod omnia bona meæ humanitati collata,
in tuis præconiis occupabo, nec unquam a
tuo honore cessabo, secundum quod apud
Joann. VIII, 29. Evangelistam professus sum, Ego quæ pla-
Ibid. 50, 49. cita sunt ei, facio semper; et, Ego non
quæro gloriam meam, sed honorifico Pa-
trem meum. Vel, In gloria mea, id est in
beatitudine animæ meæ et glorificatione
corporis mei.
3 (2) *Exsurge,* ad notitiam hominum et ad B
actum venerationis divinæ, *psalterium,* id
est Evangelium seu doctrina mea evan-
gelica, in qua divinæ majestatis sublimia
decantavi, seu docui (quæ doctrina instar
psalterii sonat suaviter in auribus Dei), *et
cithara,* id est doctrina mea moralis, vita
exemplaris, et passio mortis meæ. Hoc mo-
do exsurge, quatenus hominibus hæc inno-
tescant, eosque ad imitationem inducant.
Exsurgam de loco sepulturæ *diluculo,* id
est valde mane, secundum quod Lucas
Luc. XXIV, 1-3. scriptum reliquit : Una sabbati valde dilu- C
culo venerunt mulieres, et invenerunt la-
pidem revolutum ab ostio monumenti; et
ingressæ, non invenerunt corpus Domini
Marc. XVI, 9. Jesu. Unde et Marcus refert : Surgens Je-
sus mane prima sabbati.
4 (3) *Confitebor tibi,* id est, laudabo te, *in
populis* Judæorum, *Domine* Pater : quibus
per me ipsum prædicavi, et inter quos te
semper laudavi, præcipue inter discipulos
meos, qui erant Judæi; *et psallam tibi* per
Apostolos et ceteros meos ministros *in na-
tionibus,* id est in gentilibus ad fidem per D
illorum prædicationem conversis. Psalle-
bat Christus in his gentibus Deo, dum mi-
Matth. XXVIII, 19, 20. sit Apostolos prædicare Evangelium regni
inter gentiles. In Evangelio namque Deus
summe laudatur. Hinc enim (referente
Joann. XVII, 4, 6. Joanne) ait Patri unigenitus Filius : Ego
te clarificavi super terram, opus consum-
mavi quod dedisti mihi ut facerem, et no-
tum feci hominibus nomen tuum. Sic au-
5 tem laudavi te, (4) *Quia magna est super
cœlos misericordia tua,* id est, copiose ef-

fusa est miseratio tuæ bonitatis super ci-
ves cœlestes. Et in ipsis refulget pietas
tua, quoniam sola gratia sunt præservati a
malo, et confirmati in bono. *Et usque ad
nubes veritas tua,* id est, illuminatio evan-
gelicæ veritatis seu infusio sapientiæ sa-
lutaris, sanctis Apostolis et prædicatori-
bus bonis (qui cœli dicuntur) impressa
est, quemadmodum in Evangelio promi-
sisti : Quum venerit, inquiens, ille Spiritus Joann. XVI, 13.
veritatis, docebit vos omnem veritatem.
Deinde Propheta Christum alloquitur.
(5) *Exaltare super cœlos, Deus :* id est, tu, 6
Christe, verus Deus exsistens, qui in pas-
sione tantum conculcatus et humiliatus
es, ascende super omnes cœlos, et redi un-
de venisti : *et super omnem terram gloria
tua :* id est, per totum mundum divulge-
tur excellentia tua, prædicetur divinitas
tua, et agnoscatur gloria tua, quemadmo-
dum apud Isaiam prædictum est : Ecce ex- Is. LII, 13.
altabitur servus meus, et elevabitur, et su-
blimis erit valde. Unde et rursus Isaias
dicit : Ponent Domino gloriam, et laudem Ibid. XLII, 12.
ejus in insulis nuntiabunt. Hoc etiam Chri-
stus commisit implere, post resurrectio-
nem dicens Apostolis : Eritis mihi testes Act. I, 8.
in Jerusalem, et in omni Judæa et Sama-
ria, et usque ad ultimum terræ. *Ut libe-* 7
rentur per fidem et observantiam legis
tuæ *dilecti tui,* id est omnes a te ab æter-
no electi. Ideo enim Christus misit Aposto-
los prædicare ubique, ut salvarentur ele-
cti, juxta illud Apostoli : Omnia propter II Tim. II, 10.
electos. (6) *Salvum* me *fac dextera tua,* id
est in dextera tua, ita ut in dextera tua in
cœlo resideam in bonis tuis potioribus at-
que cœlestibus, *et exaudi me* ista pre-
cantem.
Deus locutus est in sancto suo : id est, 8
Pater locutus est nobis in Filio, qui est Hebr. I, 2.
Sanctus Sanctorum. Quæ autem sequun-
tur, possunt esse verba Christi seu Dei Pa-
tris, vel totius superfelicissimæ Trinitatis.
(7) *Exsultabo,* id est, in electis meis læ-
tabor, quia beneplacitum est Domino in Ps. CXLIX, 4.
populo suo. Et apud Jeremiam testatur : Jer. XXXII, 41.
Lætabor super eis quum benefecero eis. *Et*

dividam Sichimam, id est gentilitatem, A
quosdam gentilium convertendo clemen-
II Thess. III, 2. ter ad fidem, alios juste relinquendo. Non
enim omnium est fides. Et in Actibus Apo-
Act. XVI, 6. stolorum legitur Paulus a Spiritu Sancto
prohibitus loqui verbum Dei in Asia. *Et
convallem Tabernaculorum dimetiar,* id
est, populum Judæorum discernam, quos-
dam eorum convertendo, et ceteros de-
Rom. XI, 5. serendo. Reliquiæ enim per electionem
salvæ factæ sunt, secundum Apostolum.
Joann. XIII, 18. Et apud Joannem dixit Christus : Non de
omnibus vobis dico ; ego scio quos elege- B
rim. Per Sichimam autem intelliguntur
gentiles, quia in terra Sichimorum mora-
bantur pagani; per convallem vero Taber-
naculorum designantur Judæi, quoniam
Gen. XXXIII, 17. (sicut in Genesi legitur) Jacob de Syria re-
diens, in hoc loco fixit tentoria, propter
quod vocavit eum Socoth, id est taberna-
cula.
9 8 *Meus est Galaad,* id est congregatio
martyrum, qui proprii sanguinis effusione
testimonium præbuerunt fidei christianæ.
Galaad nempe interpretatur, acervus testi- C
monii. *Et meus est Manasses :* id est, po-
pulus temporalium atque carnalium obli-
viscens, et divina contemplans ac cœlestia
appetens, ad gregem pertinet electorum
meorum. Manasses namque interpretatur
Philipp. III, 13. oblivio. Et Apostolus ait : Quæ posteriora
sunt obliviscens, in anteriora extendo me
ipsum. *Et Ephraim,* id est populus in bo-
nis operibus fertilis, est *susceptio capitis
mei,* id est, a me suscipitur, quia acceptus
est mihi. Ephraim enim interpretatur fer-
tilitas. (9) *Juda rex meus :* id est, populus D
confessorum, est rector corporis mei my-
stici, puta Ecclesiæ. Per confessores enim,
qui vita et verbo Dominum profitentur ac
laudant, alii gubernantur. Propter quod
Jer. III, 15. Dominus per Jeremiam loquitur : Dabo vo-
bis pastores secundum cor meum, et pa-
10 scent vos scientia et doctrina. *Moab lebes
spei meæ.* Moab interpretatur, ex patre.
Per quod intelliguntur electi, de quibus
Joann. I, 13. dicit Evangelista : Non ex sanguinibus, ne-
que ex voluntate carnis, etc., sed ex Deo
nati sunt. Unde et Christus : Omnis, in- Matth. XV, 13.
quit, plantatio quam non plantavit Pater
meus cœlestis, eradicabitur. Hi ergo sunt
lebes seu olla spei ipsius Christi, quia per
eos impletur illud, propter quod ipse san-
guinem proprium fudit. Ipsi namque sal-
vantur, et ita per eos Christus reparat glo-
riam et glorificationem Patris, per lapsum
primorum parentum amissam.

10 *In Idumæam,* id est in terram gen-
tilium, *extendam calceamentum meum,* id
est naturam meam humanam, quæ erat
velut calceamentum divinitatis. Hoc calce-
amentum Christus in Idumæam extendit,
dum per totum orbem se ipsum prædica-
ri, et ad aliorum notitiam ferri fecit, sicut
de Paulo in Actibus ait : Vas electionis est Act. IX, 15.
mihi iste, ut portet nomen meum coram
regibus et principibus. *Mihi alienigenæ,*
id est gentiles olim alieni a Deo et fide,
qui aliquando non populus, *amici facti* I Petr. II, 10.
sunt, per prædicationem Apostolorum cre-
dendo in me. Propter quod ad Ephesios
talibus scripsit Apostolus : Jam non estis Ephes. II, 19.
hospites et advenæ, sed estis cives Sancto-
rum et domestici Dei. Et rursus ait : Vos Ibid. 13.
qui eratis longe, nunc facti estis prope in
sanguine ejus. Unde et Balaam in Numero-
rum libro prædixit : Erit Idumæa posses- Num. XXIV, 18.
sio ejus.

Sed quoniam ista facta sunt, non virtute
humana et naturali, sed divina et superna-
turali, ideo Christus ut homo subjungit :
11 *Quis deducet me in civitatem muni-* 11
tam? id est in urbem Romanam (quæ erat
caput et domina mundi : de qua per Isa-
iam prædictum est, Civitatem sublimem Is. XXVI, 5.
humiliabit). Quasi dicat : Hoc humana vir-
tute fieri nequit, ut civitas ista converta-
tur ad me. Verumtamen divina virtute fa-
ctum est per prædicationem Petri et Pauli,
sicut Isaias disseruit : Conculcabit eam pes Ibid. 6.
pauperis, id est Petri piscatoris, gressus
egenorum, id est introitus Petri et Pauli.
Quis deducet me usque in Idumæam, ut
tota terra recipiat super se jugum me-
um, et credat in me? 12 *Nonne tu, Deus,* 12
hæc facies, qui repulisti nos? id est, qui

corpus meum mysticum ex gentibus congregatum, multo tempore deviare permisisti, antequam converterentur, quando et nondum erant corpus mysticum actualiter, sed per prædestinationem : quemadmodum
Act. xvii, 30. in Actibus Apostolorum asserit Paulus, Prioris ignorantiæ tempora despiciens Deus. Vel, Repulisti nos, id est, corpus meum et animam, quoad vires inferiores, in passione quodammodo dereliquisti, ita ut pro-
Matth. xxvii, 46. clamarem : Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me ? *Et non exibis, Deus, in virtutibus nostris :* id est, ista non facies in nostra virtute, seu viribus creaturæ, sed potestate divina. Dicitur autem Deus exire, non motu aut loco, sed operatione.

Deinde orat Christus, in quantum passibilis fuit, pro reunione corporis sui ac
animæ. 13 *Da nobis auxilium de tribula-* 13
tione, id est, de morte mihi in passione
illata resuscita me : quod a te solo petere
debeo, *quia vana salus hominis,* id est,
homo purus veram salutem conferre non
potest, nec aliquem liberare. Imo qui spe- Jer. xvii, 5.
rat ab eo salutem, vanus et stultus est.
14 *In Deo faciemus virtutem,* id est, divina 14
potestate iterum uniemur, et de sepulcro egrediemur, atque in cœlos ascendemus, o anima mea et corpus meum ; *et ipse Deus ad nihilum deducet inimicos nostros,* id est populum Judæorum, privando eum gratia in præsenti, et gloria in futuro, atque per Romanos pro magna parte eum interimendo.

ARTICULUS XIV

EXPOSITIO EJUSDEM PSALMI CENTESIMI SEPTIMI TROPOLOGICA, IN QUA BREVITER TANGITUR LITTERALIS EXPOSITIO EJUS.

PSALMUS iste contextus est ex duorum psalmorum particulis. Prima enim pars psalmi hujus usque ibi, Salvum fac dextera tua, accepta est ex psalmo quinquagesimo sexto, qui incipit : Miserere mei, Deus, miserere mei. Reliqua vero pars ejus accepta est ex psalmo quinquagesimo nono, cujus exordium est : Deus, repulisti nos.

Moraliter autem competit psalmus iste Ecclesiæ, cuilibetque devoto, grato et fervido amatori, qui ex sanctæ caritatis fervore modum ignorante, et de dilecto plenissi-
2 me confidente, ait ad Dominum : *Paratum* est *cor meum, Deus, paratum* est *cor meum,* ut agam et patiar omnia tibi pla-
Matth. vi, 10. centia. Oro ut fiat voluntas tua in me : quidquid placuerit tibi, hoc erit optimum mihi cunctis diebus, quibus subsisto. Commendo me tibi, tuæ voluntati relinquo et offero me totum. Ecce in isto consistit tota nostra perfectio. Quo enim cor nostrum paratius est ad omnia Deo placentia, tanto Deo similiores carioresque sumus, et omnia quæ postulamus, facillime acquiremus. Hæc namque cordis promptitudo ex fervida dilectione procedit, et tanto sunt opera nostra interiora et exteriora vehementius meritoria, quanto ex corde paratiore seu promptitudine ampliore nascuntur ; et tanto est ista præparatio major, quanto fuerit amor privatus minor, atque divina dilectio major. Hinc namque ad Corinthios dicit Apostolus : Non ex tristitia II Cor. ix, 7. aut necessitate ; hilarem enim datorem diligit Deus. Et in libro Paralipomenon David locutus est : Tu autem, fili mi, scito I Par. xxviii, 9. Deum patris tui, et servi ei corde perfecto et animo voluntario. *Cantabo,* verba divini præconii proferendo ; *et psallam,* opera sancta prosequendo, *in gloria mea,* id est in spirituali lætitia. Vel, In gloria mea, id est in conscientia pura. Nam gloria nostra II Cor. i, 12.

hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, A
secundum Apostolum. Ista ad litteram con-
veniunt sancto David, qui propter benefi-
II *Reg.* xxII. cium restitutionis regni sui in bonum sta-
tum, gratias agit Deo, offerens se paratum
ad universa Deo accepta.

3 *Exsurge, psalterium et cithara.* In his
enim musicis instrumentis laudavit Deum.
Exsurgam diluculo, id est, mane consurgam
de lecto, ut Domino psallam et obsequar.
— Spiritualiter vero per psalterium, quod
habet decem chordas, atque a superiori
parte reddit sonum, intelligitur custodia B
Exod. xx. præceptorum Decalogi, quæ a cœlo donata
et jussa sunt nobis : quorum utique obser-
vatio dulcius sonat in auribus Dei, quam
omnia musica instrumenta. Per citharam
vero, quæ sex chordas habet vel septem,
et ab inferiori parte efficit sonum, intelli-
guntur opera misericordiæ, quæ circa cor-
poris indigentiam occupantur, atque ad
vitam spectant activam. Est igitur sen-
sus : *Exsurge, psalterium,* id est, obser-
vatio præceptorum Altissimi, excitare et
esto in me, ut per te Deum collaudem. Sic C
quoque exsurge, *et cithara,* id est operum
Prov. xI, 17. misericordiæ exsecutio. Nam, Benefacit ani-
Matth. v, 7. mæ suæ vir misericors ; et, Beati miseri-
cordes, quoniam ipsi misericordiam con-
sequentur. Et ideo in Tobia habetur :
Tob. Iv, 8. Quo modo potueris, ita esto misericors ; et
Job xxxI, 18. in libro Job, Ab infantia crevit mecum
miseratio. *Exsurgam* a lecto, a peccato, ab
acedia, *diluculo,* id est in principio au-
roræ, in infusione illuminationis divinæ.
Hinc enim in Ecclesiastici libro inducitur:
Eccli. xxxIx, 6. Justus cor suum tradet ad vigilandum di- D
Is. xxvI, 9. luculo ad Dominum. Isaias quoque, De
mane, inquit, vigilabo ad te.

4 *Confitebor tibi in populis, Domine,* id
est, coram aliis te laudabo, *et psallam tibi*
in nationibus, id est, præsentibus aliis te
honorabo. Non erubescam nomen tuum
coram hominibus, quoniam tu dixisti :
Matth. x, 32; *Luc.* xII, 8. Qui me confessus fuerit coram hominibus,
confitebor et ego eum coram Patre meo.
Matth. v, 16. Et in Matthæo : Sic luceat lux vestra co-
ram hominibus, ut videant bona facta
vestra, et glorificent Patrem vestrum qui
in cœlis est. Interdum etiam debemus Do-
mino confiteri nostra peccata in populis,
quando videlicet peccata manifesta sunt.
Quia magna est super cœlos, id est super 5
omnes qui in terra cœlestem atque ange-
licam vitam ducunt, quorum conversatio *Philipp.* III, 20.
est in cœlis, *misericordia tua :* quidquid
enim boni in eis est, ex tua ordinatione et
bonitate manavit, dependet, et conserva-
tur. Vel, Super cœlos, id est Beatos in pa-
tria, quoniam ipsi per misericordiam bea-
titudinem suam adepti sunt. *Et usque ad*
nubes, id est angelos sanctos, *veritas tua,*
id est illuminatio tua, pertingit. Nam se-
cundum Dionysium capitulo 15 Cœlestis
hierarchiæ, per nubes sacra Scriptura in-
telligit angelos, quoniam ipsi primo et im-
mediatius, copiosiusque summæ lucis ra-
dios suscipiunt, eosque transfundunt in
alios.

Exaltare super cœlos, Deus, id est, ab 6
omnibus civibus patriæ cœlestis, adore-
ris, magnificeris, atque lauderis, *et super*
omnem terram, id est in tota militanti Ec-
clesia, augeatur et semper exsistat *gloria*
tua, id est clara nominis tui notitia, lau-
datio gloriosa, veneratioque præclara, qua-
tenus omnes convertantur ad te, et tibi
obediant, gloriamque persolvant ; *ut libe-* 7
rentur dilecti tui ab omni periculo. *Sal-*
vum fac me *dextera tua,* id est per be-
nignam tuam subventionem ac gratiosam
præsentiam, *et exaudi me* ista precantem.

Deus locutus est per inspirationem in- 8
ternam seu angelicam revelationem, *in*
sancto suo Propheta, scilicet me, seu alio
quocumque, hoc quod sequitur : *Exsulta-*
bo et dividam Sichimam, etc., cujus expo-
sitio in præcedenti articulo posita est. Deus
enim divisit atque dimensus est Sichimam
et convallem Tabernaculorum per prædi-
cationem primitivæ Ecclesiæ, et ita Ec-
clesia aliquo modo divisionem hanc fecit
electorum a reprobis, juxta sensum exposi-
tum. Similiter ipsa dicere potest : *Meus est* 9
Galaad, et meus est Manasses, et Ephraim
susceptio capitis mei : quoniam populi

sancti et christiani per Galaad et Manassen ac Ephraim designati, prout in præcedenti articulo dictum est, ad unitatem et mysticum corpus Ecclesiæ pertinent, scilicet martyres significati per Galaad, oblitores temporalium rerum figurati per Manassen, operatores idonei per Ephraim denotati. Et de Ephraim ait Ecclesia, quod sit susceptio capitis sui, id est, a Christo capite suo populus fecundus in bono suscipitur. *Juda,* id est populus Domino confitens verbo ac opere, est *rex meus,* id est rector membrorum Ecclesiæ, quia a talibus inferiores regendi sunt. *Moab,* id est populus ex patre genitus, scilicet filii summi Patris, *lebes spei meæ :* quia in talibus confidit Ecclesia quod salvabuntur, eo quod scriptum sit in prima Canonica Joannis : Omnis qui natus est ex Deo, non peccat, quoniam semen Dei manet in eo. (I Joann. III, 9.)

Deinde Ecclesia ait : *In Idumæam extendam calceamentum meum,* id est, pedes meos ad gentiles extendam, prædicando per totum mundum, quemadmodum dicit Apostolus : Ecce convertimur ad gentes. (Act. XIII, 46.) *Mihi alienigenæ amici facti sunt,* id est, gentiles per caritatem unum facti sunt mecum in Christo. Omnes namque fideles per caritatem uniuntur in Deo, quia (ut ait Apostolus) Christus est pax nostra, qui fecit utraque unum. (Ephes. II, 14.) Unde et in Zacharia prædictum est : Consilium pacis erit inter duos illos. (Zach. VI, 13.) In Ecclesia equidem Christi, duo populi caritative adunati sunt, utpote Judæi et gentiles. Et ecce quam amicissimi atque carissimi facti sint conversi ex gentibus, primitivæ Ecclesiæ quæ ex Judæis constabat. Paulus enim Philippensibus scribens : Fratres, inquit, mei carissimi et desideratissimi, gaudium meum et corona; (Philipp. IV, 1.) et alibi, Libentissime impendam et superimpendar ipse pro animabus vestris; (II Cor. XII, 15.) rursusque, Tunc nos vivimus, si vos statis in Domino. (I Thess. III, 8.)

Sed quia ista progressio et prædicatio Ecclesiæ per universum mundum facta est, non virtute humana, sed potestate divina, ideo subdit Ecclesia in persona prædicatorum suorum : *Quis deducet me in* 11
civitatem munitam ? Et patet sententia
ex prædictis. *Da nobis auxilium de tribu-* 13
latione, id est adversus omnes persecutiones et adversitates, ne opprimamur a malis, sed patientiam conservemus, atque per
eam omnia dura vincamus. *In Deo,* id est 14
per gratiam Dei, *faciemus virtutem,* resistendo mundo, carni ac dæmoni, atque divina mandata servando. *Et ipse ad nihilum deducet,* id est, conteret ac deficere faciet, *inimicos nostros* visibiles et invisibiles : secundum quod ad Romanos scriptum est, Deus conteret Satanam sub pedibus vestris velociter. (Rom. XVI, 20.)

Demum omnia ista conveniunt sancto David, sicut et ceteris Sanctis, secundum sensum jam explanatum usque ad id, Deus locutus est in sancto suo. Hæc ergo de David litteraliter exponenda sunt.

Ait itaque : *Deus locutus est in sancto* 8
suo : id est per Samuelem et Nathan prophetam. Dixit et promisit mihi, quod ego David *exsultabo et dividam,* id est, cum lætitia metiar, *Sichimam,* id est spolia terræ Sichimorum, servis et adjutoribus meis mecum contra illam pugnantibus; *et convallem Tabernaculorum,* id est locum qui dicitur Socoth juxta Jordanem, *dimetiar,* id est, filiis Israel restituam, dando unicuique debitam partem. De hac namque convalle expulit David Philistæos, qui eam injuste possederant. (II Reg. VIII, 1.) Sed quoniam David hæc fecit adjutorio populi sui, eorum præcipue qui magis bellicosi ac fortes fuerunt; idcirco nominat tribus illas, quæ ei adjuto-
rium præbuerunt. *Meus est Galaad,* id est 9
populus habens terram Galaad in possessionem trans Jordanem : qui erant nominati in robore propter Jair et Jephthe de illa terra exortos; (Judic. X, 3; XI, 1.) *et meus est Manasses,* id est populus ex filio Joseph dicto Manasses progenitus : (Gen. XLI, 51.) qui populus erat famosus propter Gedeonem ex illa progenie natum. (Judic. VI, 15.) *Et Ephraim susceptio capitis mei :* id est, populus ex Ephraim genitus, a me principaliter acceptatur : quoniam numerosus atque fortissimus erat, et Josue de (Num. XIII, 9, 17.)

Gen. XLVIII, 17-20. hac tribu fuit, prætulitque Jacob Ephraim A
ipsi Manassæ. *Juda rex meus* : quia de
10 Juda principes erant ; *Moab lebes spei
meæ* : id est, per adjutorium Dei confido
Moabitas expugnare ac possidere, quem-
admodum possidetur olla a patrefamilias.
II Reg. VIII, 2. Hoc etiam factum est : nam Moabitæ ser-
vierunt David sub tributo. *In Idumæam,*
Gen. XXXVI, 8. id est in terram Edom, in qua moratus est
Esau, *extendam calceamentum meum,* id
est, illam intrabo et calceatus per eam me-
abo, subjiciens eam imperio meo. *Mihi
alienigenæ,* id est gentes in circuitu Judææ B
manentes, *amici facti sunt,* id est confœ-
derati, postulantes sibi pacem dari a me.
Quoniam vero David cognovit ista se
non posse implere propria potestate, sed
11 adjutorio Dei, ideo subdit : *Quis dedu-
cet me in civitatem munitam* muris ac
portis ? *quis deducet me usque in Idumæ-
12 am,* ut eam mihi subjiciam ? *Nonne tu,
Deus, qui repulisti nos,* id est, qui præter-
itis temporibus permisisti populum Israel
graviter multipliciterque affligi ? Cetera
elucescunt ex præinductis. C

Ecce psalmum in exordio sui spirituali lætitia plenum, et fervido amatori suavem audivimus. Et omnino conandum est nobis taliter in divino amore succrescere, ut vere dicamus : Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum. Decet namque rationalem creaturam Creatori suo perfecte esse subjectam, et toto desiderio ad ipsius beneplacitum promptam. Debet quoque quilibet nostrum se ipsum hortari, excitare et inflammare ad Dei præconia atque obsequia dicendo : Exsurge, psalterium et cithara. Unde ad Hebræos dicit Apostolus : (Hebr. III, 13.) Adhortamini vosmetipsos per singulos dies, ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Debemus insuper omni hora firmum habere propositum indesinenter laudandi ac venerandi Altissimum, dicentes intra nos : Exsurgam diluculo, et, Confitebor tibi in populis, Domine. In omnibus vero et super omnia decet, imo oportet nos Dei honorem intendere, in ejus laudibus exsultare, ejus beatitudini congaudere, secundum quod caritas divina efflagitat.

Demum, ut nos pertineamus ad gregem dominicum, studeamus spiritualiter esse Galaad, Manasses, Ephraim et Judas. Galaad namque efficimur, dum fidem nostram operibus attestamur, in tantum ut nullus dicere possit, quin bona sit fides illa, quæ talem conversationem suggerit et requirit. Manasses autem efficimur temporalia obliviscendo, cœlestiumque bonorum affectuose reminiscendo, quatenus sicut hortatur Apostolus, revelata facie gloriam Domini speculemur, nuncque quotidie in (II Cor. III, 18.) christiana sapientia illustremur, quam in tantum concupivit Apostolus, ut ad Philippenses dixerit : Existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam (Philipp. III, 8.) Domini nostri Jesu Christi. Et omnino decet ut victum et quibus tegamur habentes, (I Tim. VI, 8.) temporalium sollicitudinem relinquamus, atque in cœlestibus bonis totaliter occupemur. Efficimur autem et Ephraim in spiritualibus operibus fructificando, et opera spiritus efficaciter exercendo. Judas autem efficimur, Domino ore ac opere confitendo.

Postremo commemorandum est, quod circa illud, In Deo faciemus virtutem, dicit sanctissimus Hieronymus noster : Non habemus, inquit, spem nisi in Deo tantum. Non dicamus : Si istud aut illud mihi evenerit, unde habeo vivere ? Si senuero, si infirmus factus fuero, unde vivo ? Christum habes, et times ? Si volatilia pascit, (Matth. VI, 26.) dubitas quod possit te pascere ? Nos ergo omnem sollicitudinem projiciamus de cordibus nostris, et dicamus, In Deo faciemus D virtutem : et ipse erit virtus nostra, et rector noster.

PRECATIO.

Deus, qui omne quod sincerum et mundum est amas, et castas fidelium mentes inhabitas, benignitatis munificentia ab omni nos contagione expurga : ut et in te semper paratum cor habeamus, et digni in gloria tua tibi cantemus et psallamus.

ARTICULUS XV

EXPLANATIO LITTERALIS PSALMI CENTESIMI OCTAVI : DEUS, LAUDEM MEAM NE TACUERIS.

EST autem psalmi præsentis titulus iste :
1 *In finem, psalmus David :* id est, psalmus
iste in finem qui Christus est, nos erigens,
quia de eo conscriptus est, est ipsius David
tanquam auctoris. Quod enim hic psalmus
de Christo ad litteram loquatur, apostolica
auctoritate probatur. Nam Petrus, referente
Luca in Actibus, allegat scripturam
hujus psalmi loquentem de Juda proditore,
et pœna sibi inflicta propter peccatum
quo tradidit Christum. Sic enim ait in Ac-
Act. I, 15, tibus : Exsurgens Petrus in medio fratrum,
16. dixit : Viri fratres, oportet impleri Scripturam,
quam prædixit Spiritus Sanctus
per os David, de Juda qui fuit dux eorum
qui comprehenderunt Jesum. Et post pau-
Ibid. 20. ca : Scriptum est, inquit, in libro Psalmorum
: Fiat commoratio eorum deserta, et
non sit qui habitet in ea ; et episcopatum
ejus accipiat alter. Hujus auctoritatis pri-
Ps. LXVIII, ma pars habita est in psalmo sexagesi-
26. mo octavo ; alia vero pars ejus continetur
in psalmo præsenti. Petrus autem utramque
scripturam conjungit, quoniam psalmus
uterque de Christi loquitur passione.
Prima quoque pars auctoritatis istius explicat
pœnam Judæorum, qui ad Christi
Matth. emptionem et occisionem ex invidia moti
XXVII, 18. sunt ; secunda vero pars ejus exprimit pœ-
Ibid. XXVI, nam Judæ, qui ad Christi venditionem ex
15. avaritia motus est. Et sicut verba ementium
atque vendentium commixtim narrantur
ac describuntur, ita in psalmo hoc
verba Judæ proditoris ac Judæorum ementium
simul referuntur atque concurrunt.

CHRISTUS igitur, secundum quod aliquo
modo viator erat, et passibilis, Pa-
2 trem orat, dicendo : 1 *Deus, laudem meam
ne tacueris*, id est, eam non celes,
A neque taceri permittas ; sed tu qui vides
me a Judæis vituperari et occidi, nec pro- *Joann.* VIII,
priam gloriam quærere, sed omnia ad tu- 50.
um honorem referre, fac mihi sicut facio
tibi, ita ut gloriam meam et laudem atque
justitiam aliis manifestes, eosque ad me
laudandum convertas. Hoc est quod Christus
deprecatur : Pater, venit hora, clari- *Ibid.* XVII,
fica Filium tuum, ut Filius tuus clarificet 1
te. Hæc autem, o Pater, te postulo, *quia
os peccatoris,* id est populi sacerdotalis, *et
os dolosi,* id est Judæ proditoris, *super me,*
B id est contra me, *apertum est.* Sacerdotes
enim concitaverunt plebem contra Christum,
et multas blasphemias contra Christum
locuti sunt ipsi cum suis fautoribus,
dicentes : Insanit, quid eum auditis? Et *Ibid.* X, 20.
alibi apud eumdem Evangelistam : Nonne *Ibid.* VIII,
bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, 48.
et dæmonium habes ? Judas quoque contra
Christum os suum aperuit : Quid, inquiens, *Matth.*
vultis mihi dare, et ego eum vobis tra- XXVI, 15.
dam ? Et quod Marcus refert : Quemcumque *Marc.* XIV,
osculatus fuero, ipse est, tenete eum, et 44.
C ducite caute.
2 *Locuti sunt* Judæi et sacerdotes *ad- 3
versum me lingua dolosa*, proferendo adulatoria,
ut me caperent in sermone. Sic
enim apud Matthæum dicunt : Magister, *Matth.* XXII,
scimus quia verax es, et viam Dei in veri- 16
tate doces, et non est tibi cura de aliquo.
Et sermonibus odii circumdederunt me,
dicentes ad me in die Palmarum : Audis *Ibid.* XXI,
quid isti dicunt ? Et apud alium Evange- 16.
listam : Tu de te ipso testimonium perhi- *Joann.* VIII,
bes ; testimonium tuum non est verum. Et 13.
D alibi : Nos scimus quia hic homo peccator *Ibid.* IX, 24.
est. Unde per Osee ait Salvator : Prævari- *Osee* VII,
cati sunt in me, et ego redemi eos, et ipsi 13.
locuti sunt contra me mendacia. Et in Je-

Jer. xx, 10. remia : Audivi contumelias multorum, et terrorem in circuitu : Persequimini et persequamur eum. *Et expugnaverunt,* id est, usque ad mortem persecuti sunt, *me gratis,* id est sine rationabili causa. Propter Luc. xxiii, 14, 15. quod Pilatus Judæis dicebat : Nullam causam invenio in homine isto; sed neque Herodes.

4 (3) *Pro eo ut me diligerent,* id est pro beneficiis meis a me collatis, propter quæ me tenebantur diligere, *detrahebant mihi,* Joann. vii, 12. dicentes, Seducit turbas; et, Ecce homo Matth. xi, 19. vorax, potator vini, publicanorum et peccatorum amicus; et, Non est hic homo a Joann. ix, 16. Deo, qui sabbatum non custodit. *Ego autem orabam* pro conversione eorum. Nam Luc. xxiii, 34. in cruce suspensus, dixit : Pater, ignosce Is. liii, 12. illis. Unde in Isaia scriptum est : Et pro transgressoribus oravit. Christus enim im- Act. i, 1. plevit quod docuit, quoniam cœpit facere et docere. Docuit autem pro adversariis Matth. v, 44. esse orandum : Orate, inquiens, pro persequentibus et calumniantibus vos. Ipse igitur pro inimicis suis obtulit precem.

5 (4) *Et posuerunt adversum me mala pro bonis,* id est, injurias verborum ac verberum intulerunt mihi, pro informatione qua eis regnum Dei annuntiavi, et multa coram eis miracula feci, ut converterentur ad fidem. Joann. x, 32. Unde locutus sum eis : Multa bona opera ostendi vobis ex Patre meo : propter quod horum me lapidatis? Et per Jeremiam : Jer. xviii, 20. Numquid redditur pro bono malum, quia foderunt foveam animæ meæ? *Et odium pro dilectione mea,* id est, pro dilectione mea rependerunt mihi rancorem : quem- Osee vii, 15. admodum in Osee legitur, Ego erudivi eos, et roboravi brachia eorum, et in me cogitaverunt malitiam. Hinc quoque apud Matth. xxiii, 37. Matthæum Christus ait : Jerusalem, Jerusalem, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti?

6 (5) *Constitue super eum,* id est populum Judæorum, *peccatorem,* id est principem malum, propter demerita populi hujus : Job xxxiv, 30. quemadmodum in libro Job habetur, Regnare facit hypocritam propter peccata populi. Hoc impletum est, quando Caiphas pontifex fuit anni illius : qui merito appellatur peccator, quoniam dedit finale consilium de occisione Christi, dicendo : Expedit vobis ut unus moriatur homo pro Joann. xi, 50. populo. Ab illo ergo die cogitaverunt in- Ibid. 53. terficere eum, ut dicit Joannes. Vel, Constitue super eum, id est populum istum, et etiam super Judam proditorem, peccatorem, id est diabolum, cujus voluntati deserviant perseverantes in malo. Hinc Christus apud Joannem asseruit : Vos ex patre Ibid. viii, 44. diabolo estis, et desideria patris vestri vultis perficere. Merentur enim dæmoni subdi, qui nolunt acquiescere Salvatori. Unde de Juda apud Lucam habetur : Intravit Sa- Luc. xxii, 3. tanas in Judam, qui cognominabatur Iscariotes. *Et diabolus stet a dextris ejus,* id est, cooperetur et in malo adsistat per suggestionem occultam, tam populo Judæorum quam proditori. Ex dæmonum enim suggestione concitati sunt persequi Christum. Hæc dicuntur non optando, sed prædicendo, et quid illi mereantur ostendendo. Ipsi enim meruerunt sic possideri a dæmone.

(6) *Quum judicatur* ipse Judas a Christo, *exeat condemnatus.* Hoc fuit imple- 7
tum in Cœna. Protulit namque Christus judicium contra Judam, dum dixit in Cœna : Væ homini illi, per quem Filius ho- Matth. minis tradetur; bonum ei esset, si natus xxvi, 24. non esset homo ille. Hoc autem judicio prolato, dedit Christus Judæ buccellam, Joann. xiii, qua sumpta, introivit in eum Satanas; et 26, 27, 30. exivit continuo de felicissimo illo Christi atque Apostolorum collegio ad filios tenebrarum, et tunc damnatus erat sententia Christi. Vel sic : *Quum judicatur* populus Judæorum seu proditor particulari judicio tempore mortis, vel universali judicio in die novissimo, *exeat* a conspectu judicis, *condemnatus* in ignem æternum. *Et oratio ejus,* id est sermo Judæ : oratio enim dicitur quasi oris ratio; *fiat in peccatum,* id est, imputetur ei in culpam : sicut dum dixit, Ave, Rabbi, et, Quemcumque osculatus fue- Matth. xxvi, 49. ro, ipse est. Imo pœnitentia ejus versa est ei Ibid. 48.

in desperationis peccatum. Quum enim di-
Matth. xxvii, 4, 5. xisset, Peccavi, tradens sanguinem justum,
desperavit, et laqueo se suspendit : quod
fuit peccatum in Spiritum Sanctum. Nam
secundum Hieronymum, magis peccavit de-
sperando, et se ipsum occidendo, quam
Christum tradendo. Vel, Oratio (id est pe-
titio Deo oblata) fiat in peccatum, id est,
Deo displiceat, et vitiosa exsistat ; vel sal-
tem occasio fiat culpæ majoris, eo quod
contra formam a Christo præfixam oret.
Christus namque, in oratione quam docuit,
Ibid. vi, 12. dixit : Et dimitte nobis debita nostra, sicut
et nos dimittimus debitoribus nostris. Sic
autem Judas non fecit : idcirco secundum
Cassiodorum peccavit, dicendo, Dimitte no-
bis debita nostra, sicut et nos, etc., quo-
niam in fraterno fuerat odio.
8 7 *Fiant dies ejus*, scilicet Judæ, *pauci*.
Nam statim se ipsum peremit ex despera-
Ibid. xxvii, 5. tione, Christo dijudicato. Nam laqueo se
suspendit, ut dicitur apud Matthæum ; et
Act. i, 18. suspensus crepuit medius, et diffusa sunt
omnia viscera ejus, ut in libro Actuum in-
ducitur. *Et episcopatum ejus*, id est apo-
Ibid. 23-26. stolatum, *accipiat alter*, puta Matthias, qui
pro eo in Apostolum est electus, prout in
Actibus Apostolorum plenius recitatur. Un-
de episcopi dicuntur et sunt successores
9 Apostolorum. (8) *Fiant filii ejus orphani,
et uxor ejus vidua.* Horum utrumque si-
mul factum est, eo suspenso : et merito.
Nam, ut fertur, pro filiis et conjuge susten-
tandis atque ditandis furabatur ea quæ
Christo dabantur, cujus ipse procurator
fuit. Et huic consonare videtur, quod a
Joanne scriptum est, ubi post verba Judæ
Joann. xii, 5, 6. quibus dixit, Quare unguentum hoc non
veniit trecentis denariis, et datum est ege-
nis ? subdit Evangelista : Hoc autem dice-
bat, non quia de egenis ad eum pertine-
bat, sed quia fur erat, et loculos habens, ea
quæ mittebantur, portabat.

Deinde describitur pœna populi Judæo-
rum, qui dici possunt filii Judæ, quoniam
malitiam ejus imitati sunt. De quibus sub-
10 jungitur : (9) *Nutantes*, id est gressu titu-
bantes, et certum locum quo ire debeant,

A ignorantes, *transferantur* de propria terra
filii ejus, id est Judæi, *et mendicent*, tan-
quam ab adversariis suis, scilicet Roma-
nis, spoliati bonis immobilibus atque mo-
bilibus ; *et ejiciantur de habitationibus
suis* ad terras alienas. Hæc omnia facta
sunt eis a Tito atque exercitu Romano-
rum, quemadmodum per Osee prophetam
Christus prædixit : Exosos habui eos. Pro- Osee ix, 15, 17.
pter malitiam adinventionum ipsorum, de
domo mea ejiciam eos, et erunt vagi in
nationibus. 10 *Scrutetur fœnerator*, id 11
B est exactor, scilicet Titus, *omnem substan-
tiam*, id est divitias, *ejus*, id est populi
Judæorum. Titus namque fecit substan-
tiam Judæorum diligenter inquiri ac tolli.
Et diripiant alieni, id est Romani ministri
Titi, *labores ejus*, id est divitias Judæorum
labore adeptas.

11 *Non sit illi*, populo Judæorum, *ad-* 12
jutor contra Romanos. Nullus enim ausus
erat eos juvare : imo, ut Josephus scribit, De Bello
Agrippa rex quamvis esset Judæus, adhæ- Jud., lib. II, c. 16.
sit tamen Romanis. *Nec sit qui misereatur
C pupillis ejus*, id est filiis Judæorum oc-
cisorum. Romani enim sine misericordia
eos vel occiderunt, vel vendiderunt, vel
graviter afflixerunt. (12) *Fiant nati ejus* 13
in interitum, id est, filii populi hujus
gladio, fame, et pestilentia pereant : quod
factum fuit in obsidione Jerusalem a Ro-
manis. *In generatione una deleatur no-
men ejus*, id est, populus ille cum filiis
suis infra tempus unius generationis defi-
ciat. Hoc plane impletum est, quia post
quadraginta circiter annos a Christi pas-
D sione destructa est Jerosolyma, et populus
ejus deletus est a principe et exercitu Ro-
manorum, quemadmodum in Daniele pro-
phetatum agnoscimus : Post hebdomadas, Dan. ix, 26.
inquit, sexaginta duas occidetur Christus, et
non erit ejus populus qui eum negaturus
est ; et civitatem et sanctuarium dissipabit
populus cum duce venturo.

13 *In memoriam redeat iniquitas pa-* 14
trum ejus, id est, peccatum in Christum
commissum a patribus Judæorum, qui erant
tempore Titi, recolatur *in conspectu Domi-*

ni, id est coram Deo : ita quod puniatur A non solum in patribus qui Christum occiderunt, et tempore Titi pro majori parte defuncti fuerunt, sed etiam in filiis, patrum infidelitatem et culpas sectantibus, quatenus impleatur quod patres horum filiorum coram Pilato clamabant : Sanguis ejus super nos et super filios nostros. (*Matth.* xxvii, 25.) *Et peccatum matris ejus*, id est infidelis Synagogæ, *non deleatur*. Quoniam ipsa non pœnitet, idcirco in præsenti vita punitur temporaliter, et in inferno æternaliter. Unde Christus de eis ait per Osee : Non addam ut diligam eos. (*Osee* ix, 15.)

Sed quum in Ezechiele Dominus dicat, Non erit vobis istud in proverbium, Patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupuerunt; (*Ezech.* xviii, 2. 3.) et iterum, Anima quæ peccaverit, ipsa morietur, filius non portabit iniquitatem patris, et pater non portabit iniquitatem filii (*Ibid.* 20.) : quæri potest, quomodo peccatum Judæorum vindicatur in filiis. Et respondendum, quod duplex est pœna, videlicet temporalis et æterna. Iterum, quædam est pœna inferens dam- C num in spiritualibus bonis, alia vero est pœna damni corporalis. Dum ergo filii non imitantur peccata parentum, non puniuntur pro peccato illorum pœna æternali aut spirituale nocumentum inferenti, videlicet gratiæ subtractionem in præsenti, aut gloriæ in futuro; dum vero peccatum parentum sequuntur, puniuntur tali, quali et illi, et interdum graviori. Porro dum filii non imitantur peccata parentum, puniuntur quandoque pro peccato parentum pœna temporali et corporale nocumentum in- D ferenti, eo quod filius sit aliquid suorum parentum, tanquam de eorum substantia natus : quemadmodum pomum pendens in arbore, est aliquid arboris. Nec hoc injustum putetur, præsertim quum secundum leges humanas unus hoc modo puniatur pro culpa alterius : sicut propter crimen læsæ majestatis a patre commissum, filius ejus hereditate privatur. Et ex hoc innotescit, quomodo intelligendum sit quod in Exodi libro Dominus ait (*Exod.* xx, 5.) : Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam et quartam generationem eorum qui me oderunt. Quod in eodem libro Moyses clarius dicit, loquens ad Dominum : Dominator Domine, nullus apud te per se innocens est, qui reddis iniquitatem patrum filiis ac nepotibus in tertiam et quartam progeniem. (*Exod.* xxxiv, 6. 7.) Unde et apud Jeremiam inducitur : Domine Deus, tu reddis iniquitatem patrum in sinum filiorum post eos. (*Jer.* xxxii, 17. 18.)

14 *Fiant contra Dominum semper*, id 15
B est, Judæi omni tempore contra Christum, Regem regum et Dominum dominorum, superbiant, et infideles permaneant. Hoc videmus impletum, quoniam pene omnes obstinati sunt. Propter quod Propheta testatur : Domus Israel cecidit, non adjiciet ut resurgat. (*Amos* v, 1.) *Et dispereat de terra* Ecclesiæ militantis ac triumphantis *memoria eorum*, scilicet Judæorum, eo modo quo sacra Scriptura multoties perhibet perire memoriam malignorum, videlicet quantum ad bonum et utilitatem. Sic enim perit impi- C orum memoria, quia non est eorum commemoratio revolvenda in bonum eorum. Nihilo minus quosdam fecit famosos singularis ac summa eorum malitia, sicut Judæos qui Christum occiderunt. Justorum autem memoria manet in bono. Unde in libro Proverbiorum scriptum est : Memoria justi cum laudibus, et nomen impiorum putrescet. (*Prov.* x, 7.)
Pro eo quod non est 16
recordatus populus iste et Judas, *facere misericordiam* cum Domino Salvatore : imo maximam crudelitatem fecerunt in D eum, secundum quod sequitur.

15 *Et persecutus est hominem inopem* 17
et mendicum, id est Christum qui duxit in hoc mundo vitam pauperrimam, juxta quod ipsemet ait apud Matthæum : Vulpes foveas habent, et volucres cœli nidos; Filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet. (*Matth.* viii, 20.) Et sicut Lucas testatur, quædam religiosæ mulieres ministrabant ei de facultatibus suis. (*Luc.* viii, 3.) Unde Jeremias, Christum in primo suo adventu in omni paupertate fuisse victurum, Spiritu Sancto

revelante cognoscens, miratus est valde, A
Jer. xiv, 8. alloquens eum his verbis : Quare quasi co-
lonus futurus es in terra, et quasi viator
declinans ad manendum? Sic quoque de-
scribit eum Zacharias primo fuisse futu-
Zach. ix, 9. rum : Exsulta, inquiens, filia Sion, quia
rex tuus venit tibi justus et salvator, ipse
pauper et ascendens super asinam. Mul-
tum igitur errant Judæi, qui præstolantur
Messiam in primo suo adventu in tanta
majestate venturum, quod totius mundi
monarchiam obtineat, universaque regna
eis subjiciat. *Et compunctum corde morti-* B
ficare : id est, populus Judæorum perse-
quendo conatus est occidere Christum men-
te afflictum ex compassione errantium,
et propter ingratitudinem Judæorum, ad
Matth. xv, 24. quorum salutem specialiter missus fuit.
Joann. xix, 7. Unde apud Joannem dicunt : Nos legem
habemus, et secundum legem debet mori,
quia Filium Dei se fecit.
18 16 *Et dilexit* tam Judas quam populus
sibi consentiens, *maledictionem,* non sub
ratione maledictionis : nullus enim respi-
ciens ad malum operatur, secundum Dio- C
De Divinis nom. cap. 4. nysium, nec malum sub ratione mali ap-
petitur. Sed dilexit maledictionem, id est
causam pro qua maledictio eis superindu-
cta est, scilicet culpam, et facto suo osten-
dit se id amare, quod vel maledictio est,
vel maledictionis origo. *Et veniet ei* maledi-
ctio concupita : nam a Romanis atrocissime
opprimebantur. *Et noluit* populus iste et
Judas, *benedictionem,* id est fidem, doctri-
nam et gratiam Christi, *et elongabitur ab*
eo, quia non infundetur cordi eorum. 17 *Et*
induit maledictionem sicut vestimentum : D
id est, peccatum pro quo infligitur ma-
ledictio, circumdedit populum istum ac
Judam, atque operuit eum, sicut vestis
circumdat operitque vestitum. Propterea
Osee vii, 2. Osee : Circumdederunt, inquit, eos adin-
ventiones suæ, coram facie mea factæ sunt.
Et intravit sicut aqua in interiora ejus :
id est, peccatum istud per consensum in-
gressum est corda populi hujus; vel ipsa
maledictio, scilicet dolor inflictus, intravit
sicut aqua, id est copiose atque faciliter,

in interiora ejus, quia non solum corpore,
sed etiam mente affligebantur ab æmulis;
et sicut oleum in ossibus ejus : id est, sicut
oleum ossa corporis refocillat, lenit, atque
delectat; sic isti in suo peccato gloriati
sunt, et propria malignitate nutriti. 18 *Fi-* 19
at ei sicut vestimentum quo operitur : id
est, undique cadat super eos persecutio
dura, et peccatum ipsorum vertatur ipsis
in pœnas gravissimas; *et sicut zona qua*
semper præcingitur : id est, maledictione
sua capiatur hic populus, et usque in fi-
nem sæculi captivitate sua ligetur.
19 *Hoc opus eorum,* id est, ista est pœ- 20
na et maledictio Judæorum, *qui detrahunt*
mihi apud Dominum, id est Deo sciente
et attendente, quem nil latet; *et qui lo-*
quuntur mala adversus animam meam,
id est, qui mala culpæ mihi imponunt, et
mala pœnæ mihi inferre deposcunt, dicen-
tes illud Lucæ. Hunc invenimus subver- Luc. xxiii, 2.
tentem gentem nostram, et prohibentem
tributa dari Cæsari, et dicentem se Chri-
stum regem esse; illud quoque quod apud
Joannem clamant, Tolle, tolle, crucifige Joann. xix, 15.
eum.
Deinde Christus orat Patrem. (20 *Et tu,* 21
Domine, Domine, fac mecum, id est, da mi-
hi quod postulo, *propter nomen tuum,* id
est propter te ipsum et nominis tui hono-
rem, resuscitando me a mortuis; *quia su-*
avis est misericordia tua, id est, dulciter
sapit electis misericordia tua, qua tot,
tanta ac talia pro hominum salute fecisti.
Ecce quam dulcis, decorus, industriosus
ac sententiosus versiculus : in quo nomen
Domini iteratur, ut accendatur affectus;
in quo Deus rogatur, propter se ipsum age-
re id pro quo oratur, non propter merita
alicujus. Et ad hoc adjicitur ratio : quia
suavis est misericordia ejus. Justitia nam- II Mach. i, 24.
que ejus terribilis est. (21) *Libera me* per
resurrectionem beatam ab omni corporis
passibilitate ac persecutione, *quia egenus,* 22
id est opem a te requirens, secundum quod
homo sum, *et pauper ego sum :* sicut nunc
patuit. Unde Apostolus : Scitis, inquit, gra- II Cor. viii, 9.
tiam Domini nostri Jesu Christi, quia quum

dives esset, propter nos pauper factus est, A
ut nos inopia illius divites essemus. *Et
cor meum* humanum, non mens divina,
conturbatum est intra me, id est vehemen-
ter affectum dolore, timore, tristitia, ita
Matth. xxvi, 38. ut dicerem : Tristis est anima mea usque
ad mortem. Hinc enim, ut est apud Joan-
Joann. xii, 27. nem, dixit : Nunc anima mea turbata est,
et quid dicam ? Sed quæri potest, quomo-
do turbatio Christo conveniat, quum ipse
apud eumdem Evangelistam Apostolis di-
Ibid. xiv, 27. xerit, Non turbetur cor vestrum, neque
formidet. Et respondendum, quod turbatio B
interdum importat deordinationem, seu
immoderatam cordis affectionem : et ita
in Christo non fuit ; sicque reprobatur ab
eo. Interdum vero designat vehementem
animi affectionem, ex aliqua præcipua con-
sideratione aut causa : et ita fuit in Chri-
sto, tamen sponte assumpta ex prævia ra-
Ibid. xi, 33. tione, juxta illud Joannis : Jesus infremuit
spiritu, et turbavit se ipsum.

23 (22) *Sicut umbra quum declinat* ad oc-
casum ac tenebras, cito aufertur ac defi-
cit ; ita ego *ablatus sum* de vita corporali C
et consortio discipulorum, affixus cruci,
moriensque in ea velociter : prout in Mar-
Marc. xv, 44. co scriptum est, Mirabatur Pilatus si jam
obiisset. *Et excussus sum* de manu et perse-
cutionibus Judæorum, in die resurrectionis
meæ : quia tunc in corpore immortali sur-
rexi, atque ab omni pœnalitate me ipsum
excussi ; *sicut locustæ*, quæ evolant, ne de-
tineantur ab aliquo. Vel, Excussus sum,
fugiendo de loco ad locum propter perse-
cutiones adversariorum meorum. Nam in
Matth. ii, 13-15. infantia a facie Herodis ingrediebar Ægy- D
Joann. viii, 59; xi, 54; xii, 36. ptum, Judæorum quoque persecutionem
subinde declinavi, sicut locustæ, quæ de
loco ad locum transiliunt.

24 (23) *Genua mea infirmata sunt a jeju-
nio*. Quamvis quidam existiment, hoc ad
litteram non competere Christo, et ideo
exponendum esse de membris ejus hoc
modo, Genua mea, id est Apostoli qui alios
sustentare debuerant suo exemplo, infir-
mata sunt tempore passionis meæ, a jeju-
nio, id est ex defectu spiritualis refectio-
nis, quoniam donum fortitudinis nondum
perfecte gustaverunt aut receperunt, sed
omnes (ut Evangelista narrat) dispersi sunt Matth. xxvi, 56.
atque fugerunt ; videtur tamen non esse
absurdum, si asseramus Christum ex jeju-
nio in genibus proprii corporis infirma-
tum seu debilitatum. Jejunavit enim con- Ibid. iv, 2.
tinuo quadraginta diebus et noctibus, et
postea esuriit, ex attenuatione corporis.
Esuries autem fatigationem facit in corpo-
re, quæ sentiri de facili solet in genibus.
Denique, cur inconvenientius est, dicere
Christum ex jejunio genibus infirmatum,
quam ex aliis laboribus corpore fatiga-
tum ? Est autem ex laboribus fatigatus,
juxta illud : Jesus fatigatus ex itinere, se- Joann. iv, 6.
debat super fontem. Assumpsit namque
indetrahibiles defectus, secundum Dama-
scenum, quales sunt fames, sitis, fatigatio,
timor et dolor naturales atque consimiles.
Et caro mea immutata est a naturali vigore
ad famis defectum, seu maciem quamdam,
propter oleum, id est ex defectu cibi con-
diti. Unde translatio Hieronymi talis est :
Caro mea macilenta est absque oleo. Ve-
ritas autem Hebraica habet sic : Caro mea
macilenta est a pinguedine, id est ex de-
fectu pinguedinis. Christus namque in ju-
ventute habuit corpus convenienter car-
nosum et plenum, quoniam sanguineæ et
optimæ fuerat complexionis, tanquam ex
purissimis sanguinibus sanctæ Virginis ha-
bens corpus sumptum, atque a Spiritu San-
cto formatum ; sed postmodum propter
diversos labores vigiliarum, jejuniorum,
viarum, attenuatum erat in tantum, ut
Christus videretur senior quam erat. Pro-
pter quod dixerunt ad eum Judæi : Quin- Ibid. viii, 57.
quaginta annos nondum habes. Licet enim
non haberet ultra triginta tres annos, vi-
debatur tamen satis plus habere de senio.
Hæc dicta sint non pertinaciter asseren-
do, sed pie opinando.

(24) *Et ego factus sum opprobrium il-* 25
lis. Sæpe enim deriserunt Christum Judæi,
præsertim in passione, secundum quod di-
ctum est supra : Ego autem sum vermis Ps. xxi, 7.
et non homo, opprobrium hominum et ab-

jectio plebis. *Viderunt me* pendentem in cruce, *et moverunt capita sua*, congratulantes de mea miseria, sicut scriptum est: Prætereuntes autem blasphemabant eum, moventes capita sua, et dicentes : Vah ! qui destruis templum Dei. (Matth. xxvii, 39, 40.)

26 (25) *Adjuva me :* in passione, secundum quod homo sum, et humanitati meæ adsiste, eique in omnibus cooperare. Petiit autem se Christus homo juvari a Deo, non quod timeret se posse peccare, sed ut divina virtute prævaleret in prælio. Propter quod ait : Dominus Deus auxiliator meus; (Is. l, 7.) itemque, Dominus mecum est quasi bellator fortis. (Jer. xx, 11.) *Salvum me fac* a morte ac mortalitate, *secundum misericordiam tuam*. Cur non ait, Secundum justitiam tuam? Potuit utique utrumque dicere : sed ut nos suo exemplo doceret nunquam de propria perfectione præsumere, magis autem in Dei pietate incessanter sperare ; ideo dixit, Salvum me fac secundum misericordiam tuam ; et item, quia in omni opere Dei misericordia commiscetur; itemque, quoniam omnis virtus et gratia Christi sola miseri-
27 cordia Dei concessa est animæ ejus. (26) *Et sciant* adversarii mei per experientiam suæ damnationis ; boni quoque per annuntiationem evangelicæ veritatis, *quia manus tua hæc,* id est, quod ista salvatio ac resurrectio mea, est effectus tuæ divinæ virtutis, quæ sola potest mortuos suscitare, *et tu, Domine, fecisti eam,* id est prædictum effectum, scilicet resuscitationem meam.

28 (27) *Maledicent illi, et tu benedices.* Increduli namque Judæi Christum blasphemaverunt ante passionem, in passione, et post passionem. Deus autem benedixit Christo homini, quantum ad præmium accidentale, et quantum ad mysticum corpus ipsius. *Qui insurgunt in me,* id est persecutores mei, *confundantur,* vel confusione temporali, erubescendo de suis sceleribus; vel confusione æterna, sentiendo tormenta, si modo non pœnitent. Unde per Jeremiam ait Salvator : Confundantur qui me persequuntur, et non confun- (Ibid. xvii, 18.)

A dar ego. *Servus autem tuus lætabitur :* id est, ego Filius tuus, qui formam servi accepi, et ut homo servus tuus sum, lætabor in te, erubescentibus atque pereuntibus illis. (Philipp. ii, 7.)

(28) *Induantur,* id est, undique operian- 29
tur, *qui detrahunt mihi, pudore :* ita quod erubescant de sua detractione, vel ad pœnitentiam salutarem, vel per damnationem æternam ; *et operiantur sicut diploide,* id est velut duplici veste, *confusione sua :* ita quod coram Deo atque hominibus erube-
B scant ; imo sic, quod nunc eorum confusio ac pœna incipiant, et in futuro æternaliter durent. Quorumdam enim pœna nunc inchoatur, in futuroque sæculo sine fine continuatur; electorum vero castigatio modo incipit, et postea finem sortitur. Hæc autem in Judæis manifeste implentur. Nam a tempore destructionis et expulsionis eorum tempore Titi, usque in præsentem diem, vagi et exsules sunt, et adversariorum suorum ditioni subduntur, variisque pœnis ac confusionibus afficiuntur : nec
C tamen emendantur ex hoc ; sed pœna eorum nunc incipit, et postmodum in perpetuum perseverat. Propter quod de eis conscriptum est : Duplici contritione contere eos, Domine Deus noster. (Jer. xvii, 18.) Porro prophetia ista de confusione Judæorum tunc summe implebitur, quando videbunt in quem compunxerunt, puta in die judicii. (Apoc. i, 7.) Tunc enim judicabuntur a Christo quem judicaverunt, et conspicient quem occiderunt.

(29) *Confitebor Domino nimis,* id est de- 30
D votissime, *in ore meo,* ipsum laudando de omnibus bonis mihi collatis ; *et in medio multorum,* id est inter fideles seu in Ecclesia, *laudabo eum* de bonitate ipsius et propria perfectione ejus in semetipso. Hoc Christus post resurrectionem fecit, quando discipulis suis apparuit, stansque in medio eorum dixit : Pax vobis ; sicut misit me vivens Pater, et ego mitto vos. (Joann. xx, 21.) Et : Non est vestrum scire tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate. (Act. i, 7.) Sed et per se ipsum Christus ut homo, in

cœlo empyreo incessabiliter nunc laudat Deum, seu sanctam Trinitatem, cum inexcogitabili reverentia cordis. In Ecclesia quoque militanti laudat Deum per suos ministros, quos ad divinam laudem induxit.
31 cit. 30 *Quia adstitit a dextris pauperis*, id est, mihi pauperi in omni tribulatione paternaliter adfuit, nec unquam me dereliquit, sicut in Evangelio Joannis locutus
Joann. VIII, 29. sum : Non reliquit me Pater solum, quia ego quæ placita sunt ei, facio semper ; *ut salvam faceret a persequentibus animam meam*, id est, quatenus me ipsum seu vitam meam corporalem, salvaret de manibus Judæorum et crucifixorum meorum, resuscitando me tertio die a mortuis.

In expositione psalmi præsentis, S. Hieronymus contra Judæos sic argumentatur : Respondete mihi, o Judæi. Fuistis in Babylonia, habuistis ibi Prophetas, Danielem, Ezechielem; septuaginta annis fuistis in captivitate illa, et postea venistis in propria. Ecce nunc quadringenti anni sunt (computa annos a Christo usque Hieronymum) : quare non est missus ad vos Propheta, et quare dereliquit vos Dominus? Tunc dereliquistis Dominum, et idola colebatis, et miserebatur vestri. Nunc quum non colitis idola, quare dereliquit vos Dominus? Hucusque Hieronymus.

Sed ecce nunc amplius quam mille et quadringenti anni sunt, ex quo in ista captivitate fuerunt. Nec ad eos invenitur missus Propheta, nec aliquod signum certum, divinum ac evidens eis monstratum est, quo scire possint se pertinere ad populum Dei : imo non obstante quod apertissime demonstramus eis ad oculum hanc esse finalem captivitatem eorum propter peccatum eorum in Christum commissum, quem-
Dan. IX, 26, 27. admodum per Danielem inducitur : Non erit ejus populus qui eum negaturus est ;

A et finis ejus vastitas, et usque in finem perseverabit desolatio. Et per Osee : Dies *Osee* III, 4, 5.
multos sedebunt filii Israel sine rege, et sine principe, et sine sacrificio, et sine altari, et sine ephod, et sine theraphim ; et post hæc revertentur filii Israel, et quærent Dominum Deum suum, et David regem suum (id est Messiam, ut omnes exponunt), et pavebunt ad Dominum, et ad bonum ejus in novissimo dierum. In hoc autem quod sanctus Osee perhibet eos postea reversuros ad Deum, et quæsituros
B Messiam, dat palam intelligere, quod illis multis diebus de quibus ipse loquitur, sedent sine Deo et Christo, id est sine vera fide et digno cultu Dei atque Messiæ. Vel ergo per dies illos multos, de quibus tractat Osee, intelligendi sunt dies hujus captivitatis, vel non. Si sic, constat quod modo sedeant sine Deo et Christo, tanquam infideles ac reprobi; si non, tunc restat una alia captivitas longior ista, quam nec ipsi exspectant. Quamvis ergo sit ita, non tamen volunt informari, credere, aut
C converti, quatenus sancti Prophetæ, qui eorum excæcationem et obstinationem prædixerunt, in hoc quoque inveniantur veraces. Vere enim pervenit super eos ira Dei *I Thess.* II, 16.
usque in finem, et verificatur in eis quod Salomon dicit : Quem despicit Deus, hunc *Eccle.* VII, 14.
nullus corrigere potest. Optime quoque nobilis noster Cassiodorus loquitur : Virgo peperit, Messias venit, Agnus immaculatus occisus est, Redemptor surrexit a mortuis, mundus audita credit : et adhuc Judæus simulat se nescire quod totus mundus
D agnovit. Præsta, Domine, obstinatis conversionem, obscuris lumen, incredulis fidem, ut pro quibus in cruce orasti, peri- *Luc.* XXIII, 34.
clitantibus subvenire digneris. Nam quibus suadere justa non possumus, recte pro illis tibi, Domine, supplicamus.

ARTICULUS XVI

EXPOSITIO MORALIS SEU TROPOLOGICA EJUSDEM PSALMI CENTESIMI OCTAVI.

Luc. IX, 23. QUUM Christus dicat, Qui vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam quotidie, et sequatur me: mirum non est, si psalmi qui ad litteram de Christi passione loquuntur, de ejus Ecclesia seu quocumque fideli moraliter exponantur. Ecclesia igitur seu quilibet homo Christi vestigia digne sequens, contemnendo laudes humanas, et sustinendo persecutiones diversas, in propria persona
2 Domino dicere potest : *Deus, laudem meam ne tacueris :* id est, tu propter quem honores et laudes temporales despicio, atque diversa sustineo, me in judicio approba, lauda et salva, dicendo : Euge, serve bone et fidelis, intra in gaudium Domini tui. (Matth. XXV, 21, 23.) Nec permittas ab aliis laudem meam taceri, quando ad ædificationem fit proximi, atque ad gloriam nominis tui. *Quia os peccatoris et os dolosi super me apertum est,* id est, verba superba et dolosa adversus me dicta sunt.
3 *Locuti sunt* homines pravi *adversum me lingua dolosa,* proponendo mala sub specie boni, ut quem manifesta malitia fallere nequeunt, palliata æquitate decipiant : quod valde iniquum est, secundum quod per Isaiam inducitur : Fraudulenti vasa (id est verba) pessima sunt; ipse enim cogitationes concinnabit ad perdendos mites in sermone mendacii. (Is. XXXII, 7.) Et Malachias : Maledictus, inquit, dolosus. (Malach. I, 14.) Verumtamen vitium istud, proh dolor ! nimis commune est. Propter quod Jeremias ait : Unusquisque se a proximo suo custodiat, et in omni fratre suo non habeat fiduciam, quia omnis frater supplantans supplantabit, et omnis amicus fraudulenter incedet, et vir fratrem suum deridebit. (Jer. IX, 4, 5.) Hinc quoque scriptum est : Vir fratrem suum venatur ad mortem. Ab ea quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui : quia inimici hominis, domestici ejus. (Mich. VII, 2, 5, 6.) Quum ergo sit ita, merito dicit Scriptura : Ne omni homini cor tuum reveles (Eccli. VIII, 22.); et, Beatus qui invenit amicum verum. (Ibid. XXV, 12.) *Et sermonibus odii circumdederunt me,* quærentes me a summo bono avertere : quod est odium pessimum. Sed non est nobis timendum ob hoc, quoniam Christus locutus est : Beati eritis, quum oderint vos homines, et quum separaverint vos, et exprobraverint, et ejecerint nomen vestrum tanquam malum propter Filium hominis. (Luc. VI, 22.) *Et expugnaverunt me gratis.* Hoc maxime Christi martyribus convenit, qui propter justitiam occidi digni fuerunt : sed et omnis qui propter justitiam patitur atque opprimitur, gratis, id est sine suo demerito, expugnatur.

Pro eo ut me diligerent, detrahebant mi- 4
hi. Hoc convenit bonis prælatis et fratribus, qui commissos seu proximos caritative ac juste corripiunt : propter quod amari deberent, quemadmodum scriptum est, Argue sapientem, et diliget te. (Prov. IX, 8.) Sed ipsi econtrario ab illis odio habentur, et oblocutiones patiuntur, prout dicit Scriptura : Odio habuerunt corripientem, et loquentem perfecte abominati sunt. (Amos V, 10.) *Ego autem orabam* pro ingratis et æmulis. Hoc est quod dicit Apostolus : Maledicimur, et benedicimus ; blasphemamur, et obsecramus. (I Cor. IV, 12, 13.) Unde et alibi monet : Noli vinci a malo, sed vince in bono malum. (Rom. XII, 21.) Hoc est scutum patientiæ famulorum Christi, in omni injuriatione ad orationem recurrere : primo, pro semetipsis orando, ne a proprio animo superemur, et ad impatientiam moveamur, sed in omni adversitate constantes reddamur ; secundo autem, orando pro adversariis, ut

Deus eis ignoscat, gratiamque melioris vi- A
tæ infundat. De taliter patientibus Petrus
I Petr. IV, 19. ait : Qui patiuntur, inquit, secundum vo-
luntatem Dei, fideli Creatori commendant
Matth. V, 46, 47. animas suas. Unde et Christus ait : Si eos
diligitis, qui vos diligunt, quam mercedem
habebitis? Nonne et publicani hoc faciunt?
Et si salutaveritis fratres vestros tantum,
quid amplius facitis? Nonne et ethnici (id
est gentiles et infideles) hoc faciunt?
6 *Constitue super eum peccatorem, et dia-*
7 *bolus stet a dextris ejus. Quum judicatur,*
exeat condemnatus, etc. Mirum videtur, B
quomodo nunc tanta imprecentur adver-
sario justi, ab ipso justo, qui immediate
prædixit se orasse pro æmulo. Sciendum
ergo, quod verba ista atque similia, qui-
bus videtur malum optari inimico, tripli-
citer intelliguntur : Primo, per modum
propheticæ prænuntiationis, non per mo-
dum imprecationis alicujus nocivi. Secun-
do, per modum demonstrationis, quid im-
pius mereatur. Tertio, per modum zeli, quo
se homo conformat divinæ justitiæ, im-
precans impiis mala secundum ordinem C
æquitatis divinæ, nisi pœniteant : et hoc
Jer. XVIII, 23. modo Jeremias dicit, Domine, ne propiti-
eris iniquitati eorum, et peccatum eorum
non deleatur.

Ait ergo Ecclesia seu fidelis : *Constitue*
super eum, id est, super populum præva-
ricatorem constitues, et constitui decet,
et oro ut statuas ad laudem justitiæ tuæ,
nisi resipiscat, *peccatorem,* id est diabo-
lum seu indignum prælatum, quatenus qua-
les servi, tales sint domini ; *et diabolus*
stet a dextris ejus, inducendo eum ad D
8 omnia opera mala. *Fiant dies ejus pauci,*
id est, in vita gratiæ non persistat, vel
dies suæ naturalis vitæ brevientur propter
peccata ipsius, quemadmodum Ecclesia-
Eccle. VIII, 13. stes dicit : Non sit bonum impio, nec
prolongentur dies ejus. *Et episcopatum*
ejus accipiat alter. Hoc contra indignos
prælatos inducitur : qui utinam suo offi-
cio privarentur. Sicut enim bono prælato
nihil est utilius, sic indigno prælato nihil
9 nocentius. *Fiant filii ejus orphani :* id

est, imitatores populi tam maligni priven-
tur Patre cœlesti, ne sint filii adoptivi Pa-
tris æterni, sed servi diaboli, cujus vo-
luntati consentiunt ; *et uxor ejus,* id est
ecclesia malignantium, cum qua ipse spi-
ritualiter aut corporaliter fornicatur, fiat
vidua, id est, desinat esse Christi sponsa,
eo quod fornicetur cum amatoribus mul- Jer. III, 1
tis ; nec fecundetur luce et gratia Spiritus
Sancti, sed in omnibus bonis sterilis fiat.
Nutantes transferantur filii ejus : id 10
est, imitatores plebis perversæ transferan-
tur de regno Christi ad potestatem diabo-
li, de statu salutis ad statum damnationis,
de morte temporali ad perpetuam mortem
inferni : et hoc nutantes, id est instabiles
facti, vagi ac dissoluti, sicut supra dictum
est : Filii alieni inveterati sunt, et claudi- Ps. XVII, 46.
caverunt a semitis suis. Impius namque Prov. XI, 18.
facit opus instabile, sicut scriptum est. *Et*
mendicent, tanquam omnibus spirituali-
bus bonis privati eo modo, quo fatuæ vir-
gines mendicabant, dicentes ad sapientes :
Date nobis de oleo vestro. *Ejiciantur de* Matth. XXV, 8.
habitationibus suis, id est de locis Eccle-
siæ, tanquam indigna et putrida membra
ipsius ; vel, De habitationibus suis, id est
de cœlestibus mansionibus, eis (si bene
vixissent) paratis. *Scrutetur fœnerator,* id 11
est exactor, scilicet dæmon tentator, a quo
peccator peccata velut pecuniam mutuat,
dum ejus suggestione et cooperatione con-
cupiscentiis satisfacit, *omnem substantiam*
ejus, id est omnes interiores divitias im-
pii, scilicet dona naturæ et gratiæ sibi col-
lata ; et ea suo dominio subdat, auferat aut
inficiat. *Et diripiant alieni,* id est dæmo-
nes de particularibus vitiis tentantes, *la-*
bores, id est virtutes et merita *ejus,* spoli-
ando eum donis Dei. Quemadmodum enim
exactor domum debitoris non potentis de-
bita reddere, percepta licentia, intrat, et
bona ejus tollit ; sic dæmon cor peccatoris
in vitiis persistentis, Deo permittente in-
greditur, atque in eo bonis spoliato, domi-
nationem sortitur. *Non sit illi adjutor.* 12
Qui enim adjutorio Dei juste privatur, ab
alio nullo valet salvari, aut salubriter ad-

juvari. *Nec sit qui misereatur pupillis ejus.* A
id est qui prava opera ejus sequuntur, sed
justa pœna plectantur, vel in hoc sæculo,
Judic. v, 31. aut in futuro, prout scriptum est : Sic per-
eant inimici tui, Domine ; qui autem dili-
gunt te, sicut sol in ortu suo splendet, ita
13 rutilent. *Fiant nati ejus in interitum* spi-
ritualem, perdendo vitam animæ, scilicet
caritatem et gratiam.
15 *Fiant contra Dominum semper,* id est,
omni tempore Deo displiceant, sicut scri-
Sap. xiv, 9. ptum est : Odio sunt Deo impius et impie-
tas ejus ; *et dispereat de terra* viatorum ac B
comprehensorum, id est de præsenti Ec-
clesia et regione vivorum seu patria, *me-
moria eorum,* quantum ad bonum, ita quod
16 nesciantur a Deo per approbationem ; *pro
eo quod non est recordatus* conventus eo-
rum, seu ipsi, *facere misericordiam* cum
17 proximo suo ; *et persecutus est hominem
inopem et mendicum :* quod est peccatum
clamitans ante Deum ; *et compunctum corde*
ex contritione peccati sui et aliorum, co-
nati sunt *mortificare.* Merito ergo populus
tam crudelis æternæ oblivioni traditur, C
nec ullam misericordiam consequitur, sicut
Job xxiv, 20. Job ait : Obliviscatur ejus misericordia ;
et dulcedo illius, vermis. Unde et Chri-
Luc. vi, 38. stus : Eadem, inquit, mensura qua mensi
fueritis, remetietur vobis. Et alibi legi-
Eccli. xxviii, 3-5. tur : Homo in hominem sibi similem non
habet misericordiam : et de peccatis suis
deprecatur Altissimum ? quis exorabit pro
peccatis illius ? quasi dicat, hoc pene irre-
missibile esse.
18 *Et dilexit maledictionem, et veniet ei.* Ma-
ledictionem diligit, qui opera amat propter D
quæ Christus in fine dicturus est reprobis:
Matth. xxv, 41. Ite, maledicti, in ignem æternum. Maledi-
ctionem diligit, qui amat quod sibi non ex-
Prov. ii, 14. pedit, qui lætatur quum malefecerit, et ex-
sultat in rebus pessimis. Maledictionem
Job xxi, 14. diligunt, de quibus Job asserit : Dixerunt
Deo, Recede a nobis, scientiam viarum tu-
Is. xxx, 10. arum nolumus. Et Isaias : Dicunt videnti-
bus, Nolite videre ; et adspicientibus, Noli-
te adspicere nobis ea quæ recta sunt. *Et
noluit* populus reprobus *benedictionem,* id

est gratiam Dei, quoniam sprevit legem
Altissimi, *et elongabitur ab eo,* quia non
dabitur ei. *Et induit maledictionem sicut
vestimentum,* id est, peccato repletus est.
Hinc enim Sapientia ait : Quia vocavi, et Prov. i, 24-27.
renuistis ; extendi manum meam, et non
fuit qui adspiceret ; despexistis omne con-
silium meum, et increpationes meas ne-
glexistis : ego quoque in interitu vestro
ridebo, et subsannabo, quum vobis id
quod timebatis advenerit, quum irruerit
repentina calamitas. *Fiat ei sicut vesti-* 19
mentum quo operitur, id est, maledictio,
scilicet culpa et debita pœna, operiat im-
pium, sicut vestis operit veste indutum.
Hoc accidit impœnitenti, quemadmodum
Isaias dicit : Veniet super te malum atque Is. xlvii, 11.
calamitas, et nescies ortum ejus ; et veniet
super te miseria repente. In Job quoque
legitur : Propter malitiam tuam circumda- Job xxii, 5, 10.
tus es laqueis, et conturbat te formido su-
bita. *Et sicut zona qua semper præcingi-
tur :* id est, maledictione perversus ligetur,
ne exeat rete diaboli, sicut ligatur corpus
cum cingulo. Hoc est quod Salomon fas-
sus est : Iniquitates suæ capient impium, Prov. v, 22.
et funibus peccatorum suorum constrin-
getur.

Deinde Ecclesia, seu quilibet justus sub-
jungit : *Hoc opus eorum,* id est, ista erit 20
merces illorum, *qui detrahunt mihi apud
Dominum.* Terribile ergo est, detrahere
justis. *Et tu, Domine, Domine, fac mecum* 21
misericordiam tuam *propter nomen tuum,*
id est propriam tuam bonitatem et glo-
riam, non propter justitias meas. Hoc modo
Deus propter se ipsum dimittit nobis pec-
cata, et dona gratiæ impertitur. Ait enim
per Isaiam : Ego sum qui deleo iniquita- Is. xliii, 25.
tes tuas propter me ; et alibi, Propter me Ibid. xlviii, 11.
ego faciam, ut non blasphemer. *Quia sua-
vis est* nobis *misericordia tua.* Melior est Ps. lxii, 4.
enim misericordia tua super vitas. *Libera
me* ab omni periculo et malo pœnæ et cul-
pæ, *quia egenus,* propter imperfectionem 22
naturæ, *et pauper,* propter carentiam gratiæ,
*ego sum ; et cor meum conturbatum est intra
me* ex recordatione divini judicii, æterni

tormenti, proprii quoque peccati, et pro- A
pter diversa pericula, quibus expositus
sum, ita ut cum sancto Job dicere possim :
Job III, 24. Antequam comedam, suspiro ; et quasi
23 inundantis aquæ, sic rugitus meus. *Sicut
umbra quum declinat, ablatus sum :* id est,
quemadmodum umbra ad occasum pro-
grediens, statim aufertur ac deficit ; sic
ego repente defeci et cecidi, vel a pristina
gratia, vel a flore juventutis, vel a forti-
tudine corporis. *Et excussus sum* a statu
perfectionis, stabilitateque mentis, a con-
templatione ad phantasmata inutilia cor- B
ruendo, *sicut locustæ* excutiuntur de loco
suo. Est autem quædam ablatio bona, sicut
quum homo aufertur mundo, ut serviat
Christo, aufertur diabolo, ut vivat virtuti-
bus. Sic quoque est quædam excussio bo-
Is. LII, 2. na : de qua Isaias, Excutere (inquit) de
pulvere, id est, a terrenis ad cœlestia
per contemplationem et dilectionem as-
cende.

24 *Genua mea infirmata sunt a jejunio.*
Hoc secundum sensum præhabitum com-
petit his, qui cum Apostolo dicere pos- C
I Cor. IX, 27. sunt, Castigo corpus meum et in servitutem
redigo. Sunt tamen quædam genua cordis :
Oratio Manassæ. de quibus in sua oratione ait Manasses, Et
nunc flecto genua cordis mei. Sic etiam
est quoddam spirituale ac malum jeju-
nium, dum a cibo animæ homo jejunat,
spirituali scilicet refectione gratiæ Dei pri-
vatus. Ab hoc ergo jejunio genua cordis
(id est virtutes) infirmantur, quia debiliter
et sine fervore procedunt in actum. Gratia
namque crescente, omnes virtutes robo-
rantur, et fortius atque ferventius operan- D
tur ; gratia vero decrescente, infirmantur
virtutes. *Et caro mea immutata est,* id est
hilaris facta et roborata, *propter oleum,* id
est propter consolationem internam, et ex
promptitudine animi omnia libenter agen-
tis ac sustinentis. Debemus enim in jeju-
nando vitare exteriorem hypocritarum ap-
parentiam. Propter quod Christus locutus
Matth. VI, 17, 18. est : Tu autem quum jejunas, unge caput
tuum, et faciem tuam lava, ne videaris
hominibus jejunans.

Et ego factus sum opprobrium illis. Ju- 25
sti enim ab impiis deridentur et contem-
nuntur. Propter quod dicit Salvator : Si Joann. XV, 20.
me persecuti sunt, et vos persequentur :
quia non est servus major domino suo. *Vi-
derunt me, et moverunt capita sua,* insul-
tando illudendoque mihi : quemadmodum
Apostolus dicit, Tanquam purgamentum I Cor. IV, 13.
hujus mundi facti sumus, omnium peri-
psema usque adhuc ; et iterum, Spectacu- Ibid. 9, 10.
lum facti sumus Deo et angelis et homini-
bus, et nos stulti propter Christum.

Adjuva me, Domine Deus meus, ne in 26
tantis adversitatibus per impatientiam vin-
car. Adjuva me, ut fortiter pro tuo amore
cuncta sustineam. *Salvum me fac,* modo
per spem et gratiæ multiplicationem, in
futuro autem per rem et gloriæ infusio-
nem, *secundum misericordiam tuam,* id
est cito et copiose, sicut tu copiosus, ple-
nus et velox es in misericordia. *Et sciant,* 27
id est, experimentaliter videant hostes mei
invisibiles atque visibiles, *quia manus tua
hæc,* id est, quod ista mea confortatio at-
que salvatio sit effectus seu opus tuæ pote-
statis divinæ ; *et tu, Domine, fecisti eam,* id
est, hoc quoque agnoscant, quod hæc ope-
ratio sit in me ex tua virtute, ita quod a
te salvata est anima mea. *Maledicent illi* 28
mihi ex sua malignitate ; *et tu benedices,*
id est, gratiam magnam mihi præstabis
pro hac injuria, quam æquanimiter patior.
Quanto enim conspexerit Deus fideles suos
majora sustinere opprobria et flagella, tan-
to liberalius eis succurrit, sicut supra di-
xit : Cum ipso sum in tribulatione. *Qui* Ps. XC, 15.
insurgunt in me, confundantur, id est,
de sua malitia erubescant, seque victos in-
veniant ; *servus autem tuus lætabitur* in
te : prout Apostolus monet, Qui gloriatur, II Cor. X, 17.
in Domino glorietur.

Deinde sequitur vox gratias Domino re-
ferentis : *Confitebor Domino* benefactori 30
meo *nimis,* id est toto affectu, devotione
præcipua, et ultra naturalium virium po-
testatem, *in ore meo,* ipsum laudando :
juxta illud, Semper laus ejus in ore meo ; Ps. XXXIII, 2.
et in medio multorum, id est inter alios et

in Ecclesia, *laudabo eum*, propter bonita- A
31 tem ejus et beneficia mihi concessa. *Quia
adstitit a dextris pauperis*, id est, mihi
pauperi favorabiliter adfuit : adstare nam-
que est adjuvantis : *ut salvam faceret a
persequentibus*, id est malis et importunis
hominibus atque dæmonibus, *animam me-
am*, præservando eam a læsione peccati,
conservandoque eam in statu salutis.

Ecce psalmum mysterialem audivimus : in quo Capitis nostri diram persecutionem et admirandam patientiam intuemur. Discamus ergo Christi exemplo pro adversariis et persecutoribus cordialiter exorare, odientibus affectum sanctæ dilectionis rependere, et Christi vestigia in omnibus imitari.

PRECATIO.

Tu, Domine, qui suavis in misericordia, cor nostrum peccatis exigentibus perturbatum intra nos, spiritu tuo bono lætificas, adjuva nos misericorditer et salva : lætentur in te servi tui, et fac nos in B perpetuum tibi Domino nimis confiteri.

ARTICULUS XVII

ELUCIDATIO LITTERALIS PSALMI CENTESIMI NONI : DIXIT DOMINUS DOMINO MEO.

Psalmi nunc declarandi titulus talis est:
1 *Psalmus David*. Convenit namque hic psal-
mus David prophetæ tanquam auctori, et
Christo per David significato tanquam ma-
teriæ seu subjecto : quia ad litteram loqui-
tur de Christo, quemadmodum ipsemet
Christus apud Matthæum testatus est. Al-
Matth. XXII, 42-44. loquens enim Pharisæos : Quid vobis, in-
quit, videtur de Christo ? Cujus filius est ?
Quibus respondentibus, David, adjecit :
Quomodo ergo David in spiritu vocat eum
Dominum, dicens, Dixit Dominus Domino C
meo, sede a dextris meis ? Apostolus quo-
que ex ista scriptura ostendit Christum
Hebr. I, 13. angelis majorem, et Patri æqualem. Ad
quem, inquiens, angelorum dixit aliquan-
do, Sede a dextris meis, quoadusque po-
nam inimicos tuos scabellum pedum tuo-
rum ? Loquitur itaque psalmus iste de
Christo secundum utramque ejus natu-
ram, et de magnificentia ejus in ascensio-
ne, de coæternitate ejus, et substantiali
identitate cum Patre, de generali ejus do-
minio, sacerdotioque æterno, atque finali D
judicio.

Ait ergo beatissimus David, cui incer- *Ps.* L, 8.
ta et occulta sapientiæ suæ revelavit
Deus : (1) *Dixit Dominus Domino meo :* id
est, Deus Pater locutus est Filio suo uni-
genito, vero Deo ac Domino meo : qui est
Dominus meus secundum divinitatem, et
filius meus secundum humanam, quam
ex semine meo suscepit, naturam. Dixit au-
tem non verbo foris sonanti ac transeun-
ti, sed intellectualiter ei innotuit, imo ab
æterno ita disposuit. Quid autem dixit,
subjungitur : *Sede a dextris meis :* id est,
tu, Fili carissime, qui propter meum hono-
rem, hominumque salutem, sub omnibus
creaturis humiliatus es, factus opprobrium *Ps.* XXI, 7.
hominum, in ascensione tua super omnes *Hebr.* II, 7, 8.
creaturas exaltare, et usque ad thronum
majestatis ac gloriæ meæ conscende, illic-
que ad dexteram meam æternaliter reside,
habita, et quiesce.

2 *Donec ponam inimicos tuos*, id est omnes incredulos et iniquos, præsertim Judæos, *scabellum pedum tuorum*, id est sic tuæ potestati ac dominationi subjectos, sicut substernitur scabellum pedibus se-

dentis. Hæc subjectio jam aliquo modo impleta est. Christus enim post resurrectionem dixit : Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra. *Matth.* XXVIII, 18. Imo ante passionem ait de se ad Patrem : Dedisti ei potestatem omnis carnis. *Joann.* XVII, 2. Denique qui aliquando Christo repugnabant, post conversionem ad fidem ei subjecti fuerunt. Sed ista subjectio maxime apparebit, et plene implebitur in die finalis judicii, quia tunc Christus omnes adversarios suos dejiciet et damnabit. Nam et tunc implebitur, quod in Isaia de Christo prædictum est : Ad eum venient, et confundentur omnes qui repugnant ei. *Is.* XLV, 25.

Interim ergo Christus sedebit ad dexteram Patris. Sed numquid postea non sedebit? Sedebit utique postea. In divina enim Scriptura solet hæc dictio, Donec, in oratione affirmativa omnia tempora ponere et includere, sicut dum et infra dicitur : Oculi nostri ad Dominum Deum nostrum donec misereatur nostri. *Ps.* CXXII, 2. Sicque tenetur hoc loco, quoniam Christus in æternum sedebit ad dexteram Patris. In oratione vero negativa solet omnia tempora abnegare et tollere, sicut in Matthæo de Joseph et Virgine benedicta asseritur : Non cognovit eam donec peperit filium suum primogenitum. *Matth.* I, 25. Et istud rationabiliter fit. Dum namque Scriptura affirmat aut negat aliquid pro illo tempore quando minus sic esse videtur, tunc certum est quod ipsa velit insinuare illud aliis temporibus sic se habere : sicut dum Matthæus affirmat S. Joseph non cognovisse Mariam donec peperit Christum, certum est quod postmodum eam non cognovit. Quomodo enim Matrem Filii Dei unigeniti tentaret accedere, cui se cohabitare scivit indignum? Simili modo dum Propheta asserit Christum ad dexteram Dei sessurum, donec subjiciantur sibi adversarii sui, certum est quod illis subjectis sedebit.

Advertendum autem, quod sessio Christi ad dexteram Patris dupliciter intelligi potest. Uno modo secundum divinam ipsius naturam : sicque per dexteram Patris

A designatur æqualitas ejus, ut sit sensus : Sede a dextris meis, id est, residendo mecum, esto mihi æqualis. Et hoc modo dixit Pater Filio ab æterno, ut ad dexteram suam sederet : imo generando eum, dixit et contulit ei hoc ipsum, quum ipsa generatio non sit nisi Verbi prolatio. Dicitur enim Pater Filio, secundum divinitatem ejus, demonstrare et dicere, quoniam generando Filium, dedit ei divinam essentiam, quæ est ipsa sapientia, quam recipiendo dicitur Filius a Patre audire atque cognoscere. B Non est ergo in Patre dextera corporalis; neque in Filio, secundum quod Deus est, sessio situalis. Sed sicut per dexteram Patris designatur ejus æqualitas, ita per sessionem Filii exprimitur summa dominatio ejus. Sedere enim convenit regi ac judici. Secundo intelligitur Christus secundum humanam naturam sedere, id est esse et permanere ad dexteram Patris, id est in summis ac potioribus bonis sui Genitoris, videlicet in summitate cœli empyrei, atque perfecta participatione increatæ C beatitudinis Dei Patris. Plus siquidem de beatitudine Dei recepit anima Christi, quam universi simul electi. Et hoc modo dixit Pater Christo homini, Sede a dextris meis, ab exordio creationis animæ Christi, quantum ad intellectualem revelationem. Revelavit etenim sibi, statim ut condita est, quod ipsa cum corpore suo elevanda esset super omnes cœlos; sed quantum ad exsecutionem et complementum, dixit Pater Christo, Sede a dextris meis, in ascensione. Tunc enim dicendo, id est intellectualiter D causaliterque jubendo, exaltavit Christum, et dedit illi nomen quod est super omne nomen. *Philipp.* II, 9. Et de hac Christi sessione dicit Evangelista : Dominus Jesus postquam locutus est eis, assumptus est in cœlum, et sedet a dextris Dei. *Marc.* XVI, 19. Unde et scriptum est : Adspiciebam in visione noctis, et ecce in nubibus cœli quasi Filius hominis veniebat, et usque ad Antiquum dierum pervenit; et in conspectu ejus obtulerunt eum. *Dan.* VII, 13.

Consequenter Propheta alloquitur Christum. (5) *Virgam virtutis tuæ,* id est evan- 2

gelicæ legis doctrinam, qua corriguntur (A) injusti, seu dominationis ac regiæ tuæ dignitatis potentiam, o Christe, *emittet Dominus* Pater seu Deus Trinitas per servos suos Apostolos, *ex Sion*, id est ex hoc loco sic dicto, in Jerusalem sito. Sion namque mons fuit in Jerusalem, in quo constructum erat templum; itemque conclave (Marc. XIV, 15.) vel cœnaculum, in quo Christus Cœnam novissimam celebravit, in quo post resur- (Joann. XX, 19, 26.) rectionem discipulis suis apparuit, in quo (Act. II, 1-4.) Apostoli aliique cum eis congregati, Spiritum Sanctum receperunt. Ex hoc ergo cœ- (B) naculo et ex templo in monte Sion posito, et ex Jerusalem emisit Deus per Apostolos virgam virtutis Christi, id est evangelicam legem, et Christi magnificentiam per totum mundum. Quum enim Apostoli Spiri- (Ibidem.) tum Sanctum recepissent in die Pentecostes, statim omnes cum suo collegio, velut examen apum de conclavi, in quo paulo (Joann. XX, 19.) ante ex timore Judæorum clausi residebant, eruperunt, ingressique templum, Christum prædicare cœperunt. Et exinde derivata est prædicatio eorum in totum orbem, (C) secundum quod Christus eis prædixit : (Act. I, 8.) Eritis mihi testes in Jerusalem et in omni Judæa et Samaria, et usque ad ultimum terræ. Quod etiam Isaias prophetavit, di- (Is. II, 3.) cens : De Sion exibit lex, et verbum Domini de Jerusalem. Ad hanc autem emissionem et prædicationem, secuta est conversio mundi ad Christum. Ideo subditur :

Dominare, o Christe, *in medio inimicorum tuorum*, id est in regnis et populis infidelium : qui tempore infidelitatis inimici tui fuerunt, sed conversi ad fidem, (D) amici effecti sunt : et tu dominaris in eis per te ipsum ac tuos vicarios Ecclesiarum prælatos. Subjiciuntur etenim tibi per fidem atque divinæ legis custodiam, quoniam quæ præcepisti eis, observant. De hoc Christi dominio dictum est per Michæ- (Mich. V, 4.) am : Et nunc magnificabitur in medio uni- (Zach. IX, 10.) versæ terræ. Et item Zacharias : Potestas ejus a mari usque ad mare, et a fluminibus usque ad fines terræ. Unde et in Da- (Dan. VII, 14.) niele scriptum est : Dedit ei Antiquus dierum potestatem, honorem et regnum ; et omnes populi, tribus et linguæ servient ei.

Quæ autem sequuntur, possunt esse verba Prophetæ ad Christum. (4) *Tecum prin-* 3
cipium, id est, cum te, o Christe, est Pater exsistens principium tuum, de quo dicis apud Joannem : Omnia mea abs te sunt. (Joann. XVII, 7.) Est enim Pater cum Filio, et Filius cum Patre, quia inseparabiles sunt Pater et Filius. Licet namque personaliter distinguantur, essentialiter tamen identificantur. Propter quod Joannes inquit : In principio (Ibid. I, 1.) erat Verbum, et Verbum erat apud Deum. Tecum ergo, o Fili, est principium, id est Deus Pater, *in die virtutis tuæ*, id est in die æternitatis, quæ est ipsa æternitas. In hoc die est tecum Pater, quia æternaliter tecum est, et tu coæternus es ei : et in hoc non est prius neque posterius. Propter quod apud Michæam inducitur : Egressus ejus ab initio, a diebus æternitatis. (Mich. V, 2.) Et in Proverbiis Sapientia Dei, quæ est Christus Dominus, protestatur : Ab æterno (Prov. VIII, 23-25.) ordinata sum ; necdum erant abyssi, et ego jam concepta eram ; ante colles ego parturiebar. Sic autem est tecum principium in die virtutis tuæ, *in splendoribus Sanctorum*, id est in splendidis cognitionibus Beatorum in patria, quoniam eis a principio mundi innotescit ista coexsistentia et coæternitas tua cum Patre : semper quippe vident faciem Patris, (Matth. XVIII, 10.) ergo et Filii, quoniam Filius (ut est apud Joannem) ait : Qui videt me, videt et Patrem. (Joann. XIV, 9.) Dicitur autem æternitas, dies virtutis, id est potentiæ Christi, quia in eo invariabiliter et omnipotenter subsistit. Et ipsa æternitas proprie sumpta, aliud nihil est, nisi Deus æternus ; nec æternitas est mensura aut dies divinæ durationis, nisi secundum rationem.

Alii exponunt aliter, ut sint verba Patris ad Filium : *Tecum principium*, id est, una eademque principandi auctoritas est mihi tecum, quoniam ego et tu unum sumus in essentia, unus omnium Conditor, unusque universorum Creator. Hinc enim Christus se dixit esse principium, respondens Ju-

Joann. VIII, 25. dæis : Principium, qui et loquor vobis. Istud vero sic esse innotescit *in die virtutis tuæ*, id est in claritate patriæ, ubi in lumine tuo vident Beati quomodo una sit auctoritas creandi et gubernandi in me atque in te : *in splendoribus Sanctorum*, id est in plena illustratione electorum in patria. Nam tunc Sancti ista conspiciunt, quando divino lumine perfunduntur, ita Matth. XIII, 43. ut fulgeant sicut sol in regno Patris eorum. Nunc enim, secundum Apostolum, I Cor. XIII, 12; II Cor. V, 7. videmus per speculum in ænigmate : quia per fidem ambulamus, non per speciem. Tunc vero cognoscemus, sicut et cogniti I Joann. III, 2. sumus. Unde Joannes in sua Canonica : Similes, inquit, ei erimus, quia videbimus eum sicuti est.

In hoc igitur verbo declarantur coæternitas atque æqualitas Patris et Filii.

Ex utero, id est ex proprio corde, *ante luciferum*, id est ante productionem omnis lucis creatæ, et ante productionem astrorum, quæ nomine Luciferi designantur, *genui te* generatione æterna, intellectuali, pura et actualissima. Filius namque ex substantia Patris natus est, ita quod immediate procedit a substantia Patris per intellectum emanatione naturali, sicut procedit splendor a lumine. Ipsa quoque generatio Filii a Patre, aliud non est, nisi processus lucis a luce, actus ab actu, et Dei a Deo. In Patre equidem idem sunt essentia, potentia et operatio. Et ita Pater intelligendo se ipsum, intra se profert Verbum sibi simillimum, in hoc solo ab eo distinctum, quia procedit ab eo. Et sicut Pater se ipsum uno intuitu, et omnia alia creanda et creata et creabilia plene cognoscit ; sic æternaliter una conceptione interna unicum Verbum intra se gignit, in quo tota sua natura atque perfectio omnino plenissime continetur ac splendet, et in quo omnia alia comprehenduntur ac lucent. Idcirco hoc Verbum est imago Patris, et omnis creaturæ exemplar, proceditque immediate ab intellectu Patris, secundum Thomam in diversis locis. Christus itaque secundum quod Deus, ab æterno est geni-

A tus : sicut si sol ab æterno fuisset, splendor ab æterno ab eo manasset et ortus fuisset. Propter quod in Ecclesiastico testatur : Ego ex ore Altissimi prodivi, primogenita ante omnem creaturam. Et in Eccli. XXIV, 5. Sapientiæ libro ait : Sapientia tua, Domine, novit opera tua : quæ et adfuit tunc Sap. IX, 9. quum orbem terrarum faceres, et sciebat quid placitum esset oculis tuis. In his verbis evidenter ostenditur duplex esse sapientia in Deo, videlicet genita et ingenita.

B Insuper agit Propheta de sacerdotio Christi. 5 *Juravit Dominus*, id est, irretractabiliter affirmavit, firmiterque spopondit, *et non pœnitebit eum* ita jurasse, quod sequitur : *Tu*, Christe, in quantum homo, *es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*. Christus non obtulit sacrificia legis, quæ sacerdotibus filiis Aaron incumbebat offerre ; sed fuit sacerdos offerendo se ipsum Deo, et reconciliando mundum Patri æterno, per crucem dissolvens ini- Ephes. II, 16. micitias in semetipso, secundum Apostolum ad Ephesios. Qui iterum ait : Christus C Ibid. V, 2. tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam in odorem suavitatis ; et ad Hebræos : Christus adsistens pontifex futuro- Hebr. IX, 11, 12. rum bonorum, per proprium sanguinem introivit semel in Sancta, æterna redemptione inventa. De excellentia autem sacerdotii Christi dicit Apostolus : Talis Ibid. VII, 26. decebat ut esset nobis pontifex, sanctus, innocens, impollutus et excelsior cœlis factus. Unde in Zacharia dicitur : Ipse Zach. VI, 13. portabit gloriam, et sedebit, et dominabi- D tur, et erit sacerdos super solio suo. Denique, quomodo Christus dicatur sacerdos in æternum, declarat Apostolus ad Hebræos, dicens : Christus eo quod maneat in æter- Hebr. VII, 24, 25. num, sempiternum habet sacerdotium. Unde et salvare potest in perpetuum, accedens per semetipsum ad Deum, semper vivens ad interpellandum pro nobis. Sacerdotis quippe officium est, inter Deum Ibid. V, 1. ac populum mediatorem et advocatum exsistere, preces populi Deo offerre, Deum placare, populo benedicere. Omnia autem

hæc congruunt Christo. Propter quod in A
I Joann. II, 1, 2. Canonica Joannis inducitur: Si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum; et ipse est propitiatio pro peccatis nostris.

Dicitur quoque Christus, sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech:
Gen. XIV, 18. Primo, quoniam sicut Melchisedech obtulit Deo panem et vinum, ut legitur in Genesi;
Matth. XXVI, 26-28. sic Christus sub formis panis et vini, corpus suum et sanguinem obtulit seu dedit discipulis, convertendo panem in corpus, et vinum in sanguinem. Secundo, quo- B
Hebr. VII, 1, 3. niam sicut Melchisedech sine patre et matre ac genealogia fuisse asseritur, non quia non habuit, sed quia Scriptura propter mysterium ea subticuit; sic Christus sine humanæ generationis naturali ordine natus est, et vere fuit æternus. Hinc nam-
Ibid. VI, 20. que dicit Apostolus: Præcursor pro nobis introiit Jesus, secundum ordinem Melchisedech pontifex factus in æternum. Et de-
Ibid. VII, 1-3. nuo: Melchisedech rex Salem (quod est, rex pacis) sine patre, sine matre, assimilatus Filio Dei. C

Hæc ergo juravit Deus Christo homini. In ipso enim momento, quo animam ejus creavit, revelavit ei hoc ipsum. Et non pœnitebit eum. Pœnitentia namque proprie dicta, in Deo locum non habet, prout in
I Reg. XV, 29. libro Regum scriptum est: Porro Triumphator in Israel non parcet, et pœnitudine non flectetur: neque enim homo est, ut agat pœnitentiam. Et tamen eodem capitu-
Ibid. 11. lo Dominus ait ad Samuelem: Pœnitet me quod constituerim Saul regem; sed hoc dicitur propter similitudinem operis, non D propter veritatem affectus. Loquitur enim Deus frequenter in Scripturis sanctis more humano.

5 6 *Dominus a dextris tuis.* Hoc dupliciter accipi potest. Primo sic: Dominus Pater seu Deus trinus, exsistens a dextris tuis, o Christe, sicut de te ipso in præce-
Ps. CVIII, 30, 31. denti psalmo dixisti, Confitebor Domino nimis in ore meo, quia adstitit a dextris pauperis (quod illic expositum est); supra
Ps. XV, 8. quoque, Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi ne commovear. Vel sic: Dominus
Christus qui est omnium Dominus, exsi- Act. X, 36.
stens et residens a dextris tuis, o Deus Pater, sicut paulo ante dixisti, Sede a dextris meis. *Confregit in die iræ suæ,* id est tempore suæ vindictæ: de quo per Isaiam
dicit, Dies ultionis in corde meo; *reges* Is. LXIII, 4.
infideles, privando eos in hoc mundo vita gratiæ, vel etiam vita corporali, et postmodum æternaliter eos damnando. Potissimum autem loquitur nunc de illorum regum confractione, de quibus supra di-
ctum est: Adstiterunt reges terræ, et prin- Ps. II, 2.
cipes convenerunt in unum adversus Dominum et adversus Christum ejus. Hi enim reges (sumendo nomen regis communiter pro præsidente), videlicet Herodes, Pilatus, et principes Judæorum, prædicto modo ex divina ultione confracti sunt: quæ confractio adscribi potest cuilibet Personæ in divinis, quoniam effectus supergloriosissimæ Trinitatis sunt indivisi. Unde
per Isaiam Christus testatus est: Calcavi Is. LXIII, 3.
eos in furore meo, et conculcavi eos in ira mea.

7 *Judicabit in nationibus, implebit ruinas.* Duplex est Christi adventus. Primus fuit ut judicaretur, secundus erit ut judi- 6
cet. Propter quod ait Apostolus: Christus Hebr. IX, 28.
semel passus est ad multorum exhauriendа peccata. Secundo autem sine peccato apparebit exspectantibus se in salutem. Secundum hoc duplex est judicium, scilicet judicium discretionis, et judicium remunerationis. Primum judicium fecit Christus in primo suo adventu, et usque ad finem mundi hoc faciet, quosdam vocando ad fidem et gratiam, quosdam vero deserendo occulto quidem, sed justo judicio:
de quo ante passionem dixit, Nunc judi- Joann. XII, 31.
cium est mundi, nunc princeps hujus mundi ejicietur foras. Christus ergo in primo suo adventu, et usque in præsens, judicabit in nationibus, id est ipsas nationes, faciendo in gentibus judicium discretionis, quasdam misericorditer adjuvando, ceteras juste derelinquendo. In secundo autem ad-

ventu judicabit in nationibus, justas salvan-
do, impiasque damnando, quemadmodum
Joann. v, apud Joannem locutus est : Veniet hora,
28, 29. in qua omnes qui in monumentis sunt, au-
dient vocem ejus : et procedent qui bona
fecerunt, in resurrectionem vitæ ; qui ve-
ro mala, in resurrectionem judicii, id est
damnationis. In primo autem adventu et
in judicio quod nunc agitur, implet Chri-
stus ruinas, id est defectus humanos, gra-
tiam infundendo cordibus vacuis, mentes-
que inanes ditando spiritualibus bonis. In
futuro vero judicio, de his qui salvantur
implebit ruinas angelorum, restaurando
mansiones cœlestes, angelorum casu eva-
cuatas.

Conquassabit capita, id est corda humi-
liabit, *in terra multorum,* id est in mul-
tis locis et habitaculis hominum. In omni
enim terra fidelium humiliavit quosdam
superbos. In finali autem judicio conquas-
sabit, id est, æternaliter condemnabit, ca-
pita in terra multorum, id est capitaneos
in multis terris cum elatione regnantes.
Is. xxiii, 9. Unde in Isaia scriptum est : Dominus exer-
cituum cogitavit hoc, ut detraheret super-
biam omnis gloriæ, et ad ignominiam de-
duceret universos inclytos terræ. Præterea
Christo, secundum quod Deus est, compe-
tit judiciaria potestas auctoritative ; sed
prout homo est, convenit ei instrumenta-
liter, et sic meruit eam per suam humilia-
tionem et passionem. Propter quod ait lo-
Joann. v, quens de Patre atque se ipso : Dedit ei
27. potestatem et judicium facere, quia Filius
hominis est. Et hoc est, quod modo sub-
jungitur :

7 (8) *De torrente in via bibet :* id est, Chri-
stus in hoc mundo pœnas, tribulationes et
mortem acerbissimam patietur, sicque de
torrente tribulationum bibet, gustando ad-
versa. De hujus torrentis potatione dixit
Matth. xx, Joanni et Jacobo : Potestis bibere calicem
22. quem ego bibiturus sum ? Quod autem no-
mine torrentis, tribulationis magnitudo
Is. xxx, 28. designetur, patet per illud Isaiæ : Spiritus
ejus velut torrens inundans ad perdendas
gentes in nihilum. *Propterea,* id est meri-

A to hujus potationis, *exaltabit* Christus *ca-
put* suum, id est, glorificabit et eriget se-
metipsum, resurgendo in corpore glorioso,
et ascendendo ad Patrem, quatenus sedeat
secum, tanquam universorum judex ac Do-
minus. Christus enim ut Deus, suscitavit,
exaltavit et glorificavit se ipsum ut homo
est. Et ideo apud Joannem profitetur : Po- Joann. x,
testatem habeo ponendi animam meam, 18.
et potestatem habeo iterum sumendi eam.
Et quoniam opera sanctæ Trinitatis sunt
indivisa, idcirco exaltatio ista attribui po-
B test unicuique divinæ Personæ. Christus
namque apud eumdem Evangelistam : Quæ- Ibid. v, 19.
cumque (inquit) facit Pater, hæc et simili-
ter Filius facit. Et de Spiritu Sancto dicit
Apostolus : Hæc omnia operatur unus at- I Cor. xii,
que idem Spiritus. Opera igitur superbe- 11.
nedictæ Trinitatis sunt indivisa.

Porro in expositione hujus psalmi circa
illud, Juravit Dominus, dicit Hugo, quod
Deus legitur tribus locis jurasse : videlicet
in Genesi, dicens ad Abraham, Per memet- Gen. xxii,
ipsum juravi ; item hoc loco ; infra quo- 16.
C que in psalmo centesimo tricesimo primo,
ubi scriptum est, Juravit Dominus David Ps. cxxxi,
veritatem. Sed istud non est intelligendum 11.
præcise, quia multo frequentius quam ter,
legitur in Scriptura canonica Deus jurasse.
In Isaia namque ait Pater : In memetipso Is. xlv, 23.
juravi, Egredietur de ore meo justitiæ ver-
bum. Et in propheta Amos scriptum est :
Juravit Dominus Deus in anima sua, De- Amos vi, 8.
testor ego superbiam Jacob. Supra quoque
in psalmo octogesimo octavo qui incipit,
Misericordias Domini, Dominus loquitur :
D Juravi David servo meo, Usque in æter- Ps. lxxxviii,
num præparabo semen tuum. Et apud Lu- 4, 5.
cam ait Zacharias : Jusjurandum quod Luc. i, 73.
juravit ad Abraham patrem nostrum. Et
ad Hebræos Apostolus : Deus (inquit) in- Hebr. vi,
terposuit jusjurandum. Et alibi quoque le- 17.
gitur Deus jurasse.

Ecce psalmus iste verbo brevis, quam
infinitus est sensu. Ostenditur enim in eo
duplex Christi natura, simplexque seu una
persona. Describitur in eo Christi ad Patrem
locatio, inimicorum ejus dejectio, christi-

anæ fidei promulgatio, coæternitas quoque A et consubstantialitas Patris ac Filii. Declaratur etiam sacerdotium Christi, et judicialis ejus potestas, ac finale judicium, in psalmo præsenti. Quem decet nos cum multa reverentia, cum devotione præcipua, cum contemplatione profunda proferre, propter dignitatem, dulcedinem, et altitudinem sensuum ejus.

PRECATIO.

Jesu salvator sæculorum, secundum ordinem Melchisedech rex et sacerdos factus in æternum, ineffabili tua miseratione, a dextris tuis in judicio nos constitue; atque inter benedictos Patris tui deputatos, regnum cœleste fac possidere : qui cum eodem Patre, etc.

ARTICULUS XVIII

DECLARATIO PSALMI CENTESIMI DECIMI : CONFITEBOR TIBI, DOMINE.

Hujus psalmi titulus est : *Alleluia,* quod B significat, Laudate Deum : de cujus præconiis perpulchre atque jucunde tractat hic psalmus, præsertim de admirabilissimo opere Dei in consecratione corporis et sanguinis Christi. Sicut enim psalmus præcedens tractat de sacerdotio Christi, sic iste determinat de institutione sacrificii hujus, et efficacia Sacramenti altaris.

LOQUENS itaque sanctus Propheta in propria, atque Ecclesiæ omniumque
1 fidelium persona, dicit : (1) *Confitebor tibi,* C id est, laudabo te, *Domine, in toto corde meo,* id est ex toto intellectu et affectu, mente collecta et fixa. Cor hoc loco non pro organo corporis, sed pro anima ponitur. Anima autem immaterialis est, nec partes habet : quomodo ergo perhibet se Domino confiteri toto corde, tanquam posset ei confiteri pro parte cordis? Et respondendum, quod anima non habet partes quantitativas, quum sit incorporalis ; nec essentiales, quum sit forma simplex ; sed potestativas, id est vires distinctas. Vires D autem seu partes potestativæ animæ rationalis, in quantum est rationalis, sunt tres, in quibus summæ Trinitatis imago consistit in anima, scilicet intellectus, memoria, et voluntas. Ad intellectum spectat cognitio, ad voluntatem dilectio, ad memoriam in utroque firma inhæsio. Toto igitur corde Domino confitetur, qui intellectu, voluntate atque memoria eum collaudat : ita quod intellectu advertit, voluntate diligit, memoria retinet verba divina, quibus Domino confessionem laudis sacrificat. Qui autem Deum ore laudat, et mente illicita amat aut cogitat, non toto corde Domino confitetur. Unde de quibusdam animo vagabundis ac vagis scriptum est : Divisum est cor eorum, nunc inter- *Osee* x, 2.
ibunt. Et in Jeremia Dominus loquitur : Si *Jer.* iv, 1.
reverteris, convertere, id est, si tu, o homo, cor tuum ad Deum convertere optas, toto corde ad eum convertere, adhærendo ei perfecte, eique totis viribus ministrando, ne sis tepidus ac divisus. Confitebor *Apoc.* iii, 16.
autem tibi, o Domine, non inconsulte, indiscrete, aut vana intentione, sed *in consilio justorum,* id est eo modo quo justorum consilium est, te laudare. Justorum namque consilium est, te laudare corde a vitiis expurgato, quum non sit speciosa *Eccli.* xv, 9.
laus in ore peccatoris ; et propter nominis tui amorem atque honorem, non propter temporale emolumentum aut laudem humanam. *Et congregatione* justorum, id est, non in conventiculis hæreticorum, sed in Ecclesia fidelium tibi confitebor.

Cur autem Domino confiteatur, subjun- A
2 git : (2) *Magna opera Domini*, id est, magnifice facta, seu laude admirationeque digna sunt : ut patet de creatione cœli et terræ, de gubernatione universi, de operibus recreationis, glorificationis ac ceteris Dei effectibus. Effectus quippe proportionatur et correspondet suæ causæ. Quum ergo Deus sublimis et benedictus sit infinitæ magnitudinis, sapientiæ et dignitatis, decuit magna ab eo opera fieri. *Exquisita*, id est exquisite producta, *in omnes voluntates ejus*, id est secundum omne desiderium B seu beneplacitum Creatoris. Singula namque produxit tunc, taliter, ideo, ubi, et secundum quod voluit. Propter quod per
Is. XLVI, 10. Isaiam testatur : Consilium meum stabit, et omnis voluntas mea fiet. Et Apostolus
Ephes. I, 11. ait : Deus operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ. Sed quum in Deo non sit nisi una, æterna, simplex, invariabilisque voluntas, cur nunc pluraliter dictum est, In omnes voluntates ejus? Et respondendum, quod sicut in Deo dicuntur plures ideæ seu multæ notitiæ, per re- C spectum ad creaturas ; sic dicuntur plures voluntates, secundum rationem nostram, per comparationem ad volita creata, quæ multa sunt.

3 (3) *Confessio*, id est Dei laudatio, seu propriæ culpæ prolatio, *et magnificentia*, id est magnifica operatio ad Dei honorem exhibita, sunt *opus ejus*, id est opera Deo placentia, et nobis ab eo concessa. Omne enim bonum ab ipso procedit, et hæc duo opera Deo præcipue placent, nec nobis insunt nisi ex gratia Dei : ideo Deo magis D quam nobis attribuuntur. *Et justitia ejus manet in sæculum sæculi*. Justitia namque in Deo exsistens, quæ est ipsemet Deus, æterna est, sicut divina essentia, a qua sola ratione distinguitur. Justitia quoque, quæ est effectus divinæ æquitatis, in perpetuum perseverabit, quoniam electorum gloria et impiorum miseria nunquam cessabunt.

4 (4) *Memoriam fecit mirabilium suorum misericors et miserator Dominus*, etc. Versiculus iste nec melius nec litteralius valet exponi, quam de institutione ac alimonia Sacramenti altaris, ut sit sensus : Dominus Christus qui est misericors in natura et miserator in actu, fecit memoriam, id est, memoriale instituit, mirabilium suorum, id est incarnationis, dilectionis, conversationis ac passionis suæ. In Cœna enim novissima, recessurus a suis corporali præsentia, volens nos jugiter memores esse eximiæ suæ dilectionis atque amarissimæ passionis, imo omnium quæ pro nostra salute tam dignanter assumpsit, fecit, ac pertulit, Sacramentum corporis ac sanguinis sui instituit, panem convertens in corpus, et vinum in sanguinem. Sicque
sub speciebus panis et vini, *escam dedit* 5
timentibus se, id est, corpus et sanguinem dedit Apostolis, et per eos ac successores eorum dari commisit universis fidelibus :
propter quod dixit, Hoc facite in meam *Luc.* XXII, 19.
commemorationem. Unde Apostolus : Quo- I *Cor.* XI, 26.
tiescumque, inquit, manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat. De hac etiam esca Christus apud Joannem locutus est :
Caro mea vere est cibus, et sanguis meus *Joann.* VI, 56.
vere est potus.

(5) *Memor erit* ipse Christus *in sæculum*, id est indesinenter, *testamenti sui*, id est hujus Sacramenti, quod dicitur testamen-
tum, juxta illud Apostoli : Hic calix novum I *Cor.* XI, 25.
testamentum est in meo sanguine. Hujus testamenti seu Sacramenti erit Christus in perpetuum memor, per hoc quod omnibus hoc Sacramentum devote fideliterque sumentibus confert gratiam in præsenti, et vitam æternam in futuro, sicut promisit
dicens : Qui manducat meam carnem et *Joann.* VI, 57.
bibit meum sanguinem, in me manet et
ego in eo ; rursusque, Qui manducat hunc *Ibid.* 59.
panem, vivet in æternum. Vel dicitur Christus semper memor futurus hujus testamenti, quoniam facit nos memores ejus, conservabitque fidem hujus Sacramenti in cordibus hominum usque ad sæculi con-
summationem. *Virtutem operum suorum*, 6
id est fructum et efficaciam hujus Sacra-

menti, videlicet corporis et sanguinis sui, quæ sunt opera Creatoris ; vel, Virtutem operum suorum, id est potentiam sacramentalium effectuum corporis sui et sanguinis ; *annuntiabit* Christus *populo suo,* id est discipulis suis, atque per eorum prædicationem cunctis fidelibus. Horum operum suorum virtutem Christus discipulis annuntiavit, dicendo : Hic est panis de cœlo descendens, ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur in æternum ; et, Qui manducat me, et ipse vivet propter me.

Joann. vi, 50.

Ibid. 58.

Possunt quoque hæc generalius explanari ; eritque sensus : *Memoriam fecit mirabilium suorum :* quoniam per Spiritum Sanctum edocuit sanctos Prophetas atque Apostolos ad conscribendum et annuntiandum mirabilia sua, quæ utique in veteri ac novo Testamento copiose narrantur, et a fidelibus recoluntur. *Escam* spiritualem *dedit timentibus se,* reficiendo mentes eorum pane vitæ et intellectus, et verbo et gratia Spiritus Sancti. De esca quoque corporali providit Deus famulis suis timoratis, quibus apud Matthæum ait : Quærite primo regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis. Propter quod iterum dicit : Ne solliciti sitis animæ vestræ, quid manducetis, neque corpori vestro, quid induamini : scit enim Pater vester cœlestis quia his omnibus indigetis. *Memor erit in sæculum testamenti sui,* id est novæ atque evangelicæ legis, corroborando conservandoque eam usque ad terminum mundi. Memor etiam erit testamenti sui, id est promissionis suæ factæ in novo Testamento, quoniam eam implebit, dummodo nos agamus quod ipse nobis præcepit. Promissio novi Testamenti est : Fulgebunt justi sicut sol in regno Patris eorum ; et, In futuro sæculo neque nubent neque nubentur, sed erunt sicut angeli Dei. Illud quoque quod Christus clarissime loquitur : Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi ego sum, et illi sint mecum, ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi. Hæc omnia implebuntur in nobis, si

Eccli. xv, 3.

Matth. vi, 33.

Ibid. 25, 32.

Ibid. xiii, 43.

Ibid. xxii, 30.

Joann. xvii, 24.

A impleverimus illud quod ad Corinthios ait Apostolus : Has promissiones habentes, carissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. *Virtutem operum suorum,* id est miraculorum potentiam seu opera sua virtuosa ac sancta, *annuntiabit populo suo.* Christus enim per se ipsum prædicavit opera Dei Patris, et subinde conversationis suæ innocentiam ac miraculorum suorum excellentiam annuntiavit Judæis : sicut apud Joannem, B Quis, inquit, ex vobis arguet me de peccato ? et, Ego non quæro gloriam meam ; et alibi, Opera quæ dedit mihi Pater, ut perficiam ea, ipsa opera quæ ego facio, testimonium perhibent de me. Hæc autem opera, id est vita et signa Christi, annuntiata sunt nobis per Apostolos, imo quotidie annuntiantur nobis in Scriptura canonica novi Testamenti, præsertim in Evangeliis.

II Cor. vii, 1.

Joann. viii, 46.

Ibid. 50

Ibid. v, 36.

Omnia autem hæc fecit Deus fidelibus
suis, 6 *Ut det illis hereditatem gentium,* id 7
est regnum cœlorum et vitam æternam, hoC minibus ab origine mundi paratam, quemadmodum apud Matthæum dicit Salvator : Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Specialiter tamen regnum cœlorum appellatur hereditas gentium, quia Judæis propter incredulitatem juste ablatum est, et gentibus humiliter credentibus datum. Propter quod Christus ait : Auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus. Et denuo ait : Multi ab oriente et occidente venient, et recumD bent cum Abraham et Isaac et Jacob in regno Dei ; filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores. Merito itaque regnum cœlorum nuncupatur hereditas gentium, quibus ait Apostolus : Estis cives Sanctorum et domestici Dei. Itemque ad Romanos : Filii Dei sumus. Si autem filii, et heredes : heredes quidem Dei, coheredes autem Christi ; si tamen compatimur ei, ut et conglorificemur.

Matth. xxv, 34.

Ibid. xxi, 43.

Ibid. viii, 11, 12.

Ephes. ii, 19.

Rom. viii, 16, 17.

Opera manuum ejus, id est effectus divinæ potestatis, sunt *veritas et judicium,*

id est salvatio et damnatio. Veritas enim vocatur, vera impletio promissionis divinæ, factæ de hereditate cœlesti electis donanda, quibus et datur. Hæc impletio est eorum salvatio, et ipsa est opus Christi. Judicium autem frequenter accipitur pro reprobatione malorum. Unde apud Joannem dicitur [Joann. III, 18.] : Qui credit in Filium Dei, non judicatur ; qui autem non credit, jam judicatus est, id est reprobatus. Et Apostolus [I Cor. XI, 31.] : Si nos ipsos, ait, dijudicaremus, non utique judicaremur. Hinc quoque Christus apud Joannem [Joann. V, 24.] clarius loquens : Qui audit (inquit) verbum meum, et credit ei qui misit me, habet vitam æternam, et in judicium non venit. Judicium ergo, id est reproborum justa damnatio, est opus Dei. Vel sic : Veritas et judicium, id est quælibet veritas quodlibetque judicium, est opus Dei. Est enim veritas naturæ, veritas vitæ, et veritas orationis. Est quoque judicium discretionis, et judicium remunerationis. Et omnia hæc opera sunt manuum divinarum. Vel sic : Opera manuum ejus veritas et judicium, id est vera et justa seu discreta. Dum enim aliquid convenit rei excellenter, enuntiatur de eo non solum in concreto, sed etiam in abstracto : sicut ait Christus Apostolis [Matth. V, 14.], Vos estis lux mundi ; et Apostolus [Ephes. V, 8.], Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, id est, fuistis aliquando vitiis tenebrosi, nunc autem per gratiam lucidi. Unde de homine multum dilecto ac dulci dicimus : Iste est amor meus, et dulcedo seu consolatio mea. Quoniam ergo omnia opera Dei sunt valde justa, vera atque discreta, idcirco non solum vera et justa, sed veritas et judicium nominantur. Potest quoque referri ad Sacramentum altaris, in cujus consecratione opera Dei sunt *veritas,* quia in hoc Sacramento non solum figuraliter, sed vere ac substantialiter Christus continetur, *et judicium* [I Cor. XI, 29.] mortis sumenti indigne : qui enim manducat indigne, judicium sibi manducat.

8 (7) *Fidelia omnia mandata ejus :* id est, divina præcepta non sunt fallacia, sed firma et certa, ita quod observatores eorum fidelem ac veram mercedem recipient ; *confirmata in sæculum sæculi,* id est per divina miracula et cetera quibus fides innititur, in æternum roborata, ita quod certum est ista mandata esse a Deo, et per consequens sancta atque salubria ; *facta,* id est nobis jussa et exhibita, *in veritate et æquitate,* ita quod ipsa sunt vera et æqua ; vel, In veritate, id est in sapientia, et æquitate, id est justitia præcipientis Dei, qui secundum suam sapientiam atque justitiam, seu in sua sapientia et justitia nobis ista mandata fecit et contulit. Vel dicuntur facta seu data in veritate angelicæ illustrationis, et æquitate angelicæ administrationis. Præcepta namque legalia, data sunt Moysi ministerio angelorum, sicut Stephanus ait Judæis : Accepistis legem [Act. VII, 53.] in dispositione angelorum.

9 (8) *Redemptionem,* id est salutem et salvatorem, videlicet Christum, *misit* Pater, *populo suo,* id est electis, in hunc mundum Christum transmittens. Non enim misit [Joann. III, 17.] Deus Filium suum in mundum, ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum, sicut apud Joannem scriptum est. Unde in Isaia Pater dicit ad Christum : Dedi [Is. XLIX, 6.] te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ. Vel ipse Christus misit, id est, per prædicationem Apostolorum annuntiavit, redemptionem, id est humani generis salvationem sua passione adeptam, populo suo, id est universis fidelibus, secundum quod in Marco dicit ad eos : Euntes in mundum universum [Marc. XVI, 15.], prædicate Evangelium omni creaturæ. *Mandavit in æternum testamentum suum,* id est, evangelicam legem præcepit usque in finem sæculi custodiri : quod de veteri Testamento non jussit, quoniam illi successit novum Testamentum in illo præfiguratum. Novo autem Testamento aliud non succedet : propterea usque ad sæculi consummationem jubetur servari. Quod tamen de Sacramento altaris præsertim nunc dicitur, quoniam hoc usque in finem mundi frequentandum est.

9 *Sanctum et terribile nomen ejus :* id est, ipse Deus est sanctus in se ipso, quoniam substantialiter purus atque perfectus Deut. x, 17, 21. est ; et terribilis, ratione sui effectus. Omnibus autem est Deus terribilis, formidandus timore filiali et casto : sic enim Beati in patria timent Deum. Impiis vero terribilis est timore servili, quo Deus timetur non ex amore secum exsistendi, sed ex pa-
10 vore tormenta sustinendi. *Initium sapientiæ timor Domini.* Timor enim servilis incipit ad sapientiam recipiendam animam præparare, in quantum facit a malo recedere. Timor vero initialis magis propinque disponit ad sapientiæ infusionem seu potius perfectionem : timor enim initialis, sine caritate et sapientia haberi non potest. Hoc autem quod dictum est, Initium Eccli. i, 16; Prov. i, 7; ix, 10. sapientiæ timor Domini, in Ecclesiastico et alibi scriptum est. Sed videtur huic contrarium quod idem Ecclesiasticus testatur : Eccli. i, 20. Plenitudo sapientiæ, timere Dominum. Et Job xxviii, 28. Job inquit : Ecce timor Domini ipsa est sapientia. Et respondendum, quod ista intelligenda non sunt de timore servili, sed casto et filiali, quem perfecta caritas non expellit, sed exerit et diffundit seu causat. Hoc enim timore Christus exstitit plenus, Is. xi, 3. juxta illud Isaiæ : Replebit eum spiritus timoris Domini. Verumtamen iste timor non est sapientia, aut sapientiæ plenitudo essentialiter, quia realiter ab ea distinguitur ; sed dicitur sapientia secundum resplendentiam quamdam, quia in hoc quod aliquis timet Deum casto timore, maxime liquet eum veraciter esse sapientem. Et hoc modo sapientia de multis virtutibus virtutumque actibus prædicatur, sicut quum dicitur : Nolle præesse, sed velle subesse, est sapientia ; homines fugere, est sapi- Act. v, 41. entia ; propter Christum despici velle, est sapientia.

10 *Intellectus bonus omnibus facientibus eum :* id est, cognitio fructuosa et utilis est his qui agunt quod sciunt agendum. II Petr. ii, 21. Nam, ut dicitur in secunda Petri, Melius erat non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitionem retrorsum converti. Et Jacobus affirmat : Scienti bonum et non facienti, Jacob. iv, 17. peccatum est illi. Unde et Christus in Evangelio : Servus, inquit, qui scit voluntatem Luc. xii, 47. domini sui, et non facit, plagis vapulabit multis. Qui ergo putat se eruditum, qui se illuminatum a Deo exsultat, et se sapientem confidit, advertat et impleat quod Jacobus præcipit : Quis sapiens et discipli- Jacob. iii, 13. natus inter vos ? Ostendat ex bona conversatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ. Alioqui audiet a Christo illud Isaiæ : Sapientia tua et scientia tua dece- Is. xlvii, 10. pit te. Vel sic : *Intellectus bonus,* id est vis intellectiva, habitus intellectualis et operatio intellectiva, sunt sana laudeque digna *omnibus facientibus eum,* scilicet timorem, seu timentibus Deum : qui scilicet vivunt secundum quod suggerit timor, de quo per Ecclesiasticum inducitur, Timor Eccli. i, 27. Domini expellit peccatum ; et alibi, Qui Eccle. vii, 19. timet Deum, nihil negligit. *Laudatio ejus* qui ita intelligit, et intellecta adimplet, *manet in sæculum sæculi :* quia et ipse Deum sine fine laudabit, et a Deo æternam laudem pro mercede recipiet, atque cum Sanctis laudabitur, sicut Ecclesiasticus testatur : Collaudabunt multi sapientiam Eccli. xxxix, 12. ejus, et usque in sæculum non delebitur.

Expositio anagogica. Denique psalmus iste anagogice exponi potest : nam Beatis in patria congruunt, quæ in eo dicuntur. Ecclesia ergo triumphans, seu quilibet Beatorum dicere po-
test : *Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo.* 1
Sancti enim in patria Deum sine aliqua interruptione jugiter laudant : et hoc, toto corde, id est in omnibus viribus suis. Sicut enim præceptum caritatis perfectissime implent Deum amando toto corde, tota fortitudine, et omnibus viribus suis, quia totaliter, actualiter et indesinenter feruntur in Deum ; sic Domino confitentur confessione laudis toto corde, quemadmodum per Isaiam Dominus contestatur : Ecce servi mei laudabunt præ exsultatione Is. lxv, 14. cordis. *In consilio justorum,* id est secundum actum prudentiæ electorum in patria. Sancti namque in regno Deum collau-

dant, secundum quod donum consilii eis a A
Spiritu Sancto influxum suggerit et sua-
det. *Et congregatione,* id est in unione
Beatorum seu triumphanti Ecclesia. Beati
enim Deum concorditer atque generaliter
laudant, glorificantes nomen ejus in id
ipsum.
2 *Magna opera Domini,* ea præsertim quæ
facit in cœlo empyreo circa Beatos : quos
sua per speciem visione beatificat, et in
quibus mirabilissima efficit opera, nobis
3 prorsus occulta. *Confessio,* qua Deum in-
cessantissime laudant, *et magnificentia,* B
qua ei reverenter obsequuntur ac parent,
opus ejus, id est, sunt opera Dei, placita
4 Deo. *Memoriam fecit mirabilium suorum.*
Deus facit in cordibus Beatorum memori-
am mirabilium suorum, admittendo eos ad
beatificam suæ essentiæ visionem, in qua
splendidissime contemplantur, quæ, quan-
ta et qualia fecerit Deus pro eorum salute.
5 *Escam dedit timentibus se :* id est, nobis
Beatis, qui eum timore casto timemus,
quantum ad reverentialem subjectionem,
non quantum ad affectionem pœnalem, C
præstitit suæ divinitatis fruitionem, qua
feliciter hilariterque intus reficimur, sus-
tentamur, atque perficimur. *Memor erit
in sæculum testamenti sui,* id est, pro-
missionem suam in æternum verificabit,
I *Joann.* III, 2. qua nobis promisit pro præmio sui ipsius
visionem, ita quod nunquam relabemur
ad miserias pristinas, sed cum Deo sine fi-
6 ne manebimus. *Virtutem operum suorum
annuntiabit populo suo.* Deus namque San-
ctis in patria revelat suos divinos atque
potentes effectus, et per angelos superio- D
res illuminat inferiores de operibus tali-
bus. Cetera ex præinductis faciliter elucescunt.

Postremo psalmum præsentem, laudibus Creatoris dulcissime redolentem, affectum psallentis mirabiliter inflammantem, spirituali hilaritate perfusum, quis digne laudare prævaleat? In quo homo fidelis Deum tam fiducialiter, tamque affectuose alloqui orsus est; in quo Deus in suis effectibus tam præclare extollitur, divina justitia commendatur, sacramenti Eucharistiæ institutio prophetatur, novi Testamenti perpetuitas annuntiatur, vitæ æternæ remuneratio commemoratur, Christi missio tangitur, et alia multa pulcherrima continentur. Si ergo Deum vere diligimus, nequaquam psalmum hunc tam mysterialem ac sententiosum, sine piæ devotionis fervore cantemus. Qui enim Deum veraciter amat, quanto eum ardentiori affectu complectitur, tanto in ejus præconiis atque obsequiis vehementius delectatur. Quod ut nobis quoque conveniat, enitamur semper cor purum Domino repræsentare, in ejus II *Par.* XIX, 3, 9; II *Tim.* II, 22.
gratia quotidie crescere, et debita nostra Officia cum omni diligentia ordinate persolvere. Tunc namque poterimus in spiritualibus gratiis abundare, si conemur opus Dei non negligenter, sed reverenter exsolvere.

PRECATIO.

Misericors et miserator Domine, qui diu nobis peccantibus solita pepercisti bonitate, intellectu tandem bono nos reple, et initium sapientiæ timorem tuum mentibus nostris infunde; atque deinceps fac nos sobrie et juste vivendo tibi placere.

ARTICULUS XIX

DECLARATIO PSALMI CENTESIMI UNDECIMI : BEATUS VIR QUI TIMET DOMINUM.

HABET psalmus iste pro titulo, *Alleluia*. A Quod autem adjungitur, Reversionis Aggæi et Zachariæ, non habetur in Hebræo, neque in translatione Hieronymi juxta Hebræum ; nec debet ita intelligi, quasi hic psalmus sit editus ab his Prophetis, aut eorum temporibus. Sed hoc ideo additur, quia sic-
Agg. I, II; *Zach.* II. ut Aggæus et Zacharias prophetaverunt de ædificatione materialis templi in Jerusalem, post reditum a captivitate Babylonis ; sic in psalmo præsenti tractatur de virtutibus, per quas fideles ædificant Christo immateriale templum in cordibus suis, B post reditum a misera servitute peccati, seu captivitate diaboli. Specialiter vero loquitur psalmus iste de operibus miseri-
Matth. XXV, 34-40. cordiæ, de quibus et Christus specialiter perhibet se facturum judicium in die novissimo.

1 AIT itaque : 1 *Beatus vir*, id est, felix homo nunc in spe, et postmodum felix erit in re, *qui timet Dominum*, timore casto et filiali, vel saltem initiali. Timor namque servilis non est meritorius, quo- C niam non procedit ex caritate, sine qua nihil est meritorium vitæ æternæ. Hinc
Eccli. I, 13. enim Ecclesiasticus contestatur : Timenti Deum bene erit in extremis, et in die defunctionis suæ benedicetur ; et alibi,
Ibid. XXV, 15. Beatus homo cui donatum est habere ti-
Eccle. XII, 13. morem Dei. Et Ecclesiastes ait : Finem loquendi pariter omnes audiamus : Deum time, et mandata ejus observa. Denique, quum nihil separet nos a Deo nisi pec-
Eccli. I, 27. catum, eo ipso quo timor peccata expellit, ad omne bonum disponit, omniumque D bonorum quodammodo causa est. *In mandatis ejus volet nimis*, id est, iste Deum timens, valde optabit implere divina man-

data. Timor enim filialis, quoniam timet offensam dilecti et separationem ab eo, maxime studet vitare quibus dilectus offenditur et aufertur, videlicet peccata omissionis et commissionis : et per consequens nimis cupit facere quæ placent dilecto, quod est obedire præceptis animo prompto ac fervido. Nam istud *nimis*, non designat vitiosum excessum, sed ferventem affectum. Insuper timor iste facit nimis velle in præceptis Dei implendis, quia delectat cor, et parit lætitiam, juxta illud in Ecclesiastico : Timor Domini delecta- *Eccli.* I, 12.
bit cor, et dabit lætitiam et gaudium in longitudine dierum.

2 *Potens in terra erit semen ejus* : id 2
est, fructus bonæ conversationis hominis timorati, erit fortis ac stabilis in Ecclesia tam militanti quam triumphanti. Nam fructus iste æterno præmio fulcietur, juxta illud : Bonorum laborum gloriosus est fru- *Sap.* III, 15.
ctus. *Generatio rectorum*, id est populus justus, *benedicetur* a Deo, recipiendo gratiam ejus, et ab hominibus qui eis bona imprecantur. Scriptum est enim : Benedictio *Prov.* X, 6.
Domini super caput justi ; et, Qui recti *Ibid.* II, 21.
sunt, habitabunt in terra, et simplices permanebunt in ea. 3 *Gloria*, id est spiritua- 3
lis lætitia, bona fama, vitæ excellentia, *et divitiæ*, id est spiritualium bonorum affluentia, *in domo ejus*, id est in corde viri Deum timentis : sicut in Ecclesiastico legitur, Nihil melius quam timere Deum. *Et* *Eccli.* X, 27.
justitia, id est justa conversatio, *ejus manet in sæculum sæculi*. Homo enim timoratus perseverat usque in finem, et tunc æternaliter coronatur. Unde rursus in Ecclesiastico dicitur : Timenti Deum non oc- *Ibid.* XXXIII, 1.
current mala ; sed Deus in tentatione illum conservabit, et liberabit a malis. Salomon

Prov. XXIII, 17, 18. quoque ait : In timore Domini esto tota die, et habebis spem in novissimo.

4 4 *Exortum est in tenebris,* id est inter peccatores, seu in hoc sæculo tenebris ignorantiæ atque caligine vitiorum repleto, *lumen* divinum, æternum et increatum, *rectis* corde, id est justis hominibus. Et quid sit lumen hoc, subditur : *Misericors et miserator et justus,* id est Deus qui dicitur misericors in natura, miserator in opere, justus in retributione. Dicitur autem Deus justis oriri per hoc, quod lumen gratiæ ab ipso recipiunt, per quod Creatorem suum contemplantur et diligunt. Propter quod
Malach. IV, 2. per Malachiam ait : Orietur vobis timentibus nomen meum Sol justitiæ. Potest quoque hic versus de Christi adventu intelligi, ut sit sensus : Exortum est in tenebris lumen, videlicet Christus, rectis corde. Nam per incarnationem invisibile lumen justis visibiliter apparuit, et ad salutem eorum ipsis exortum est, prout in Isaia ait
Is. IX, 2. Scriptura : Populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam ; habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis.
Joann. VIII, 12. Et apud Joannem ipsemet Christus : Ego, inquit, sum lux mundi ; qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.

5 5 *Jucundus homo,* id est spiritualiter in Domino gaudens, aliisque causam lætitiæ præbens, *qui miseretur,* id est, opera misericordiæ proximis exhibet. Quod non solum de corporalibus eleemosynis, sed de spiritualibus quoque operibus pietatis intelligendum est : sicut sunt ignorantem instruere, peccanti ignoscere, errantem corrigere, etc. *Et commodat,* id est, de suo aliis mutuat sine usura. Vel, Commodat, id est, aliis temporalia donat, quatenus a Deo æterna recipiat. Unde in Proverbiorum
Prov. XIX, 17. libro dicitur : Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis. *Disponit sermones suos,* id est, verba sua profert, *in judicio* discretionis, ne loquendo excedat, quemadmodum
Coloss. IV, 6. ad Colossenses monet Apostolus : Sermo vester semper in gratia sale (id est discretione) sit conditus. Nam, ut in Ecclesiastico

A scriptum est, Qui multis utitur verbis, læ- Eccli. XX, 8.
dit animam suam ; et alibi, Qui inconside- Prov. XIII, 3.
ratus est ad loquendum, sentiet mala. Ideoque in Proverbiis Salomon loquitur : Qui Ibid. XXI, 23.
custodit os suum, custodit ab angustiis animam suam. Sic autem disponit in judicio rectæ rationis sermones suos, ut sciat se non posse hoc ipsum implere sine singulari et magno auxilio gratiæ Dei. Nam,
ut Jacobus testatur, Si quis in verbo non Jacob. III, 2.
offendit, hic perfectus est vir. Propterea
iterum Salomon dicit : Hominis est ani- Prov. XVI, 1.
B mam præparare, et Dei est gubernare linguam. *Quia in æternum non commovebi-* 6
tur a statu salutis et gratiæ, quia ut dictum est, Justitia ejus manet in sæculum sæculi. Unde in Proverbiorum libro scriptum
est : Via justorum absque offendiculo. Ibid. XV, 19.

6 *In memoria æterna erit justus :* id 7
est, Deus per effectum pietatis suæ et gratiæ, æternaliter memor erit ipsius : nam scriptus est in libro vitæ, et Deus per approbationem eum cognoscit ; eritque sine fine in conspectu majestatis divinæ in re-
C gno felicitatis æternæ. *Ab auditione mala* malitia pœnæ, non culpæ, videlicet a ver-
bo illo asperrimo, Ite, maledicti, in ignem Matth. XXV, 41.
æternum, *non timebit* in die judicii, quamvis modo eam vehementer formidet. Erunt enim tunc securi, qui modo sunt pavidi ; tuncque pavebunt, qui modo timorem non habent. Dies nempe judicii, judicisque dura sententia, sicut perversis sunt metuendi, sic electis sunt ratio exsultandi. Pro-
pter quod Christus dixit : His autem fieri Luc. XXI, 28.
incipientibus, respicite, et levate capita
D vestra, id est, mentes lætificate, quia appropinquabit redemptio vestra.

7 *Paratum cor ejus sperare in Domino :* quia per spem in se exsistentem, quæ est habitus virtuosus, promptus et facilis est, ut actualiter speret in Deo, non in aliquo bono creato, caduco et vano. Unde in Ec-
clesiastico habetur : Qui timent Dominum, Eccli. II, 20.
præparabunt corda sua, et in conspectu il-
lius sanctificabunt animas suas. *Confirma-* 8
tum est cor ejus in Deo per gratiam, eo modo
quo dicit Apostolus ad Hebræos : Optimum Hebr. XIII, 9.

est gratia stabiliri cor. Et in Proverbiis A
Prov. x, 25. scriptum est : Justus quasi fundamentum
æternum. *Non commovebitur* a stabilitate
justitiæ, *donec despiciat inimicos suos,* id
est, quousque vitam seu viam hujus exsi-
lii finiat, atque de beatitudine securus ex-
sistat. Quum enim justus ad Deum perve-
nerit, omnes adversarios suos visibiles et
invisibiles pro nihilo reputabit, non ex
superbia, sed ex vera justitia, quia illo-
rum vitia despicit, et eos, in quantum
iniqui sunt, pro nihilo æstimat, sicut su-
Ps xiv, 4. perius de viro justo inductum est : Ad ni-
hilum deductus est in conspectu ejus ma-
lignus.
9 (8) *Dispersit,* id est, undique diffudit, et
dedit pauperibus sua temporalia bona, seu
spiritualia dona, sicut in prima sua Cano-
I Petr. iv, 10. nica Petrus adhortatur : Unusquisque sicut
accepit gratiam, in alterutrum illam admi-
nistrantes. *Justitia ejus manet in sæculum
sæculi.* Hoc jam in psalmo isto dictum at-
que expositum est. *Cornu ejus,* id est di-
gnitas seu sublimitas gratiæ, quam habuit
in præsenti, *exaltabitur,* id est, perficietur C
et consummabitur, *in gloria* Beatorum,
quia tunc plenum præmium sortietur, et
lumen gratiæ per lumen gloriæ erigetur.

Propter quod Salomon dicit : Qui misere- Prov. xiv, 21.
tur pauperis, beatus erit.
(9) *Peccator* impœnitens *videbit* felicita- 10
tem justorum, quam modo habent inchoa-
tive, et in futuro judicio habebunt perfecte,
et irascetur contra eos ex impatientia, vel
contra se ipsum, quod tanta tormenta pro-
meruit ; *dentibus suis fremet :* quia ex in-
teriori furore corpus ejus concutitur, et
motu dentium impetum iræ suæ ostendit ;
vel, Dentibus suis fremet in inferno, ubi
erit fletus et stridor dentium ; *et tabescet* Matth. viii, 12 ; xiii, 42, 50, etc.
B in se ipso ex invidia. *Desiderium peccato-
rum peribit,* id est, suo effectu seu re op-
tata privabitur. Quemadmodum enim justi
desiderant Deo æternaliter frui, et in hac
vita spiritualibus bonis ditari ; sic impii
cupiunt rebus temporalibus et caducis ju-
giter frui, quoniam eis finaliter inhærent.
Tale autem desiderium penitus perit post
mortem, quia tunc amplius frui non pos-
sunt temporalibus rebus, sed pro earum
delectationibus compelluntur sentire æter-
na tormenta. Desiderium vero justorum
post hanc vitam impletur. Propter quod
in Proverbiis scriptum est : Desiderium Prov. x, 24, 25.
suum justis dabitur ; quasi tempestas trans-
iens non erit impius.

ARTICULUS XX

EXPLANATIO ALLEGORICA EJUSDEM PSALMI CENTESIMI UNDECIMI DE CHRISTO.

DENIQUE psalmus iste de Christi perso- D
na convenientissime explanatur ; erit-
1 que sensus : *Beatus vir,* scilicet Christus,
qui ab exordio suæ conceptionis in Vir-
gine, et *beatus* erat, Deum videndo per
speciem, et *vir,* propter omnium virtutum
ac sapientiæ perfectionem. Anima enim
Christi, a primo suæ creationis instanti
Deum per speciem vidit, omnibusque vir-
tutibus (imperfectionem in sua ratione non
includentibus) atque scientiis plena fuit.
Unde de eo ut nondum nato, sed adhuc in-

fantulo in materno utero consistenti, scri-
ptum est per Jeremiam : Novum creavit Jer. xxxi, 22.
Dominus super terram : mulier circumda-
bit virum. Hic ergo beatus est vir *qui ti-
met,* in quantum homo, *Dominum* timore
filiali, illo præcipue qui est unum septem
donorum Spiritus Sancti, quemadmodum
per Isaiam dicitur : Replebit eum spiritus Is. xi, 3.
timoris Domini. *In mandatis ejus volet
nimis.* Quanto enim Christus præ ceteris
universis Deum amavit ferventius, tanto
in ejus mandatis implendis voluit plenius,

quoniam ardentissimo appetitu optavit in A
omnibus Deo parere : nec solum voluit,
sed etiam volita plenissime adimplevit,
quia præcepta moralia et duo caritatis
mandata perfecte implevit. Propter quod
Joann. xiv, 31. apud Joannem ait : Sicut mandatum dedit
mihi Pater, sic facio ; et apud eumdem,
Ibid. viii. 29. Ego quæ placita sunt ei, facio semper. Imo
tam desiderabile, tamque delectabile fuerat
Christo homini, Patris præcepta serva-
Ibid. iv, 34. re, ut dicat : Meus cibus est, ut faciam
voluntatem Patris mei, qui misit me, ut
perficiam opera ejus.

2 *Potens in terra erit semen ejus.* Semen
Christi, est populus christianus, de quo
Is. liii, 10. apud Isaiam dicitur : Si posuerit pro peccato
animam suam, videbit semen longævum.
Hoc semen potens est in terra hujus
exsilii, quoniam populus christianus magnus,
multus, et fortis est in spiritualibus
et corporalibus bonis. Potentius tamen est
semen istud in patria Beatorum, ubi parificatum
est angelis Dei. Potest quoque per
semen Christi, intelligi prædicatio evangelicæ
legis, quemadmodum Christus ait : C
Luc. viii, 11. Semen est verbum Dei. Hoc autem semen
Christi potens fuit, quia ut dicit Marcus,
Marc. i, 22. Erat docens sicut potestatem habens, non
sicut Scribæ. *Generatio rectorum,* id est
Joann. iii, 5. congregatio Christianorum, ex aqua et Spiritu
Sancto renata, *benedicetur* a Deo, se-
Ephes. i, 3. cundum quod ait Apostolus : Benedictus
Deus, qui benedixit nos in omni benedictione
in cœlestibus in Christo Jesu. Et
Luc. xxiv, 50, 51. Lucas de Christo dicit : Elevatis manibus,
benedixit eis, et ferebatur in cœlum. Unde
Is. lxv, 23. apud Isaiam Dominus protestatur : Electi D
mei non laborabunt frustra, quia semen
3 benedictorum Domini est. *Gloria,* id est
æterna felicitas, *et divitiæ,* id est omnium
bonorum sufficientia, *in domo ejus,* id est
in regno cœlorum, in triumphanti Ecclesia,
in patria Beatorum, quæ est domus
Christi. Præterea in Ecclesia militanti sunt
gloria atque divitiæ, secundum sensum in
præcedenti articulo introductum : et ista
I Tim. iii, 15. Ecclesia est domus Christi, juxta illud ad
Timotheum : Scias quomodo oportet te

conversari in domo Dei, quæ est Ecclesia
Dei vivi. *Et justitia ejus manet in sæculum
sæculi :* divina namque et increata
justitia Christi æterna est ; creata vero
justitia ejus nunquam deficiet. *Exortum* 4
est in tenebris lumen rectis, etc. Versiculus
iste, in præcedenti articulo de Christo
expositus est.

Jucundus homo, videlicet Christus, de 5
quo Isaias asserit : Non erit tristis neque Is. xlii, 4.
turbulentus. Nam anima Christi semper
erat in gaudio beatæ fruitionis. *Qui misere-*
B *tur.* Ipse enim in tantum compassus atque
misertus est nostri, quod animam suam
pro nobis posuit, et proprio sanguine liberavit
; omnibus etiam ad se clamantibus
miseretur, veniam gratiamque præstando.
Et commodat. Omnia quæ a Christo recepimus,
ipse nobis quodammodo commodavit,
quoniam rationem de eis requiret et
fructum, quemadmodum apud Lucam di- Luc. xix, 15 et seq.
citur in parabola de talentis. *Disponit sermones
suos in judicio* veræ prudentiæ. Nam
Christus nihil inordinate aut indiscrete locutus
est : imo, ut Lucas testatur, Mira- Ibid. iv, 22.
bantur omnes in verbis gratiæ, quæ procedebant
de ore ejus. *Quia in æternum non* 6
commovebitur, quia anima Christi a suæ
creationis exordio confirmata erat in bono.

Paratum cor ejus sperare in Domino. 7
In Christo non erat spes, quæ est virtus
theologica, quoniam illa est exspectatio
futuræ beatitudinis : quam Christus nunquam
exspectavit, sed a principio conceptionis
fuerat comprehensor tam perfectus,
ut modo. Speravit tamen in Deo per
quamdam fiduciam, qua certissime confidebat,
omne bonum quod cupiebat, se recepturum
a Deo. *Confirmatum est cor ejus,* 8
per gratiam consummatam, ita quod nunquam
peccare valebat, sicut nec Sancti in
patria. *Dispersit* spiritualia dona Spiritus 9
Sancti, *dedit* ea *pauperibus,* id est humilibus.
Propter quod Evangelista fatetur : De Joann. i, 16.
plenitudine ejus accepimus omnes gratiam
pro gratia. Misit enim Spiritum Sanctum
Apostolis ; et sicut in prima Joannis Canonica
dicitur, Quidquid petierimus, accipie- I Joann. iii, 22.

mus. *Cornu ejus*, id est regia Christi pote- A stas, quæ latebat quamdiu inter homines vixit, *exaltabitur in gloria* resurrectionis, ascensionis, et claritatis cœlestis. In resur- Matth. xxviii, 18. rectione namque data est ei omnis potestas in cœlo et in terra, quantum ad manifestationem ac usum ; et in patria sedet ad dexteram Patris, tanquam Rex regum et Dominus dominorum.

Peccator, id est omnis hæreticus, paganus, Judæus et reprobus Christianus, et maxime Antichristus, *videbit* in die judicii majestatem et gloriam Christi, *et irascetur*, B id est corde turbabitur, juxta illud : Sap. v, 2. Videntes turbabuntur timore horribili ; *dentibus suis fremet* adversus se ipsum, quod evadendi locus non erit. Cetera ex præcedenti articulo clara sunt.

Ecce psalmum doctrinalem ac pulchrum audivimus : in quo ad opera misericordiæ præcipue invitamur, ad quam sacra Scriptura frequenter nos allicit. Unde in Pro- Prov. iii, 3, 4. verbiis Salomon : Misericordia, inquit, et veritas non te deserant, et invenies gratiam coram Deo et hominibus. Et apud C Matth. v, 7. Matthæum dicit Judex noster : Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam con- Eccli. xxix, 2. sequentur. Et Ecclesiasticus : Fœnerare proximo tuo in tempore necessitatis ; item- Ibid. 13. que, Perde pecuniam propter amicum et fratrem. Dicit autem Gregorius, quod misericordia aptius potest dici justitia, quam misericordia : quoniam dum pauperibus aliquid erogamus, non nostra largimur, sed quæ eorum sunt, eis præstamus. Et ideo S. Ambrosius atque excellens ille Basilius : Esurientium (inquiunt) panis est quem tu tenes, nudorum vestis quam recludis, captivorum redemptio pecunia quam sub terra tu fodis. Hinc Augustinus quoque disseruit : Quære quantum tibi Deus dederit, et ex eo tolle tibi quod sufficit ; cetera quæ superfluunt, pauperum sunt. Res alienæ possidentur, quum superflua non erogantur. Erogari sibi vult Deus ex eo quod dedit. Quid enim das, quod ille non dedit ? Quid habes quod non accepisti ? I Cor. iv, 7. Itaque non sunt retinenda superflua, neque divitibus et satis habentibus, sed indigentibus eroganda : alioqui tam retinens, quam recipiens, timeant de rapina.

PRECATIO.

Operatione tibi placita effice nos, Domine, potentes in terra, et vivat te præstante in justitia tua anima nostra : tribue nobis, quæsumus, ut in mandatis tuis semper curramus, cujus gratia totum quod rogamus, impetremus.

ARTICULUS XXI

ELUCIDATIO PSALMI CENTESIMI DUODECIMI : LAUDATE, PUERI, DOMINUM.

Assignatur autem psalmo præsenti pro D titulo, *Alleluia*, quia in toto psalmo offertur laus Deo : ad cujus præconia nos invitans sanctus Propheta, ait :

1 1 LAUDATE, *pueri*, id est puri et innocentes, *Dominum* : tales enim pueri digni sunt Deum laudare. Ad quam I Cor. xiv, 20. pueritiam invitamur ab Apostolo : Fratres, nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote, sensibus autem perfecti. Et Christus apud Matthæum : Nisi conversi Matth. xviii, 3. fueritis, et efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cœlorum. Sunt vero nonnulli pueri non ætate, sed sensu, juxta illud Isaiæ : Puer centum annorum morietur. Is. lxv, 20. *Laudate nomen Domini*. Frequenter hortatur nos sacra Scriptura laudare et benedicere nomen Domini ; sed hoc de nomine nominato, videlicet de re significata

per nomen, et non de nomine nominante,
intelligendum est. Semper autem debemus
Deum laudare, quoniam hoc est prorsus
angelicum opus, quo homo efficitur ami-
cus et filius Dei. Unde apud Isaiam quoque
Is. XLIII. 7. Dominus ait : Omnem qui invocat nomen
meum, in gloriam meam creavi eum. Et
Ephes. V, 18-20. ad Ephesios dicit Apostolus : Implemini
Spiritu Sancto, loquentes vobismetipsis in
hymnis et psalmis et canticis spirituali-
bus, cantantes et psallentes in cordibus
vestris Domino, gratias agentes pro omni-
bus semper.
2 Sic autem laudantes dicite : 2 *Sit no-
men Domini benedictum,* id est, ipse Deus
ab omnibus laudetur et benedicatur, *ex
hoc nunc et usque in sæculum,* id est in-
desinenter, continue atque perpetue. Qui
diligit Deum ferventer, zelo divini hono-
ris frequenter accenditur, Deumque ab
omnibus laudari, benedici et omnibus mo-
3 dis honorari desiderat. 3 *A solis ortu us-
que ad occasum,* id est de mane usque ad
vesperum. Vel, A solis ortu, id est a terra
ac populo orientali, usque ad occasum, id
est usque ad terram ac populum occiden-
talem, est *laudabile nomen Domini :* quia
ubique terrarum apparet, operatur ac in-
venitur bonitas Dei. Propter quod ubique
et semper laudandus est, prout per Mala-
Malach. I. 11. chiam testatur : A solis ortu magnum est
nomen meum in gentibus.
4 4 *Excelsus super omnes gentes Dominus,*
id est, cunctis hominibus dignior est atque
Is. XL. 17. sublimior, juxta illud Isaiæ : Omnes gen-
tes quasi non sint, sic sunt coram illo, et
quasi nihilum et inane reputatæ sunt ei.
Job XXXIV. 21. Et in libro Job : Non accipiam personam
viri, et Deum homini non æquabo. Sapiens
Sap. XI, 23. quoque dicit : Tanquam momentum state-
ræ, sic ante te est orbis terrarum, et tan-
quam gutta roris antelucani, quæ descen-
dit in terram. *Et super cœlos gloria ejus :*
id est, gaudium Beatorum, quod ipsi a Deo
pro mercede recipiunt, est super omnes
cœlos volubiles, scilicet in cœlo empyreo,
quod est locus gloriæ Dei et electorum.
Vel, Super cœlos, id est super omnes ci-

A ves et incolas curiæ cœlestis, est gloria
ejus, id est excellentia Dei creatoris, quo-
niam angelicis spiritibus Deus præstantior
est, secundum quod in libro Job inducitur :
Columnæ cœli contremiscunt et pavent ad *Job* XXVI. 11.
nutum ipsius ; et alibi, Ecce qui serviunt *Ibid.* IV, 18.
ei, non sunt stabiles, et in angelis suis
reperit pravitatem.
5 *Quis sicut Dominus Deus noster,* vide- 5
licet Trinitas benedicta? quasi dicat : Nullus
ei similis est similitudine æqualitatis, quam-
vis similitudine imitationis multi sint si-
B miles ei. Unde apud Jeremiam habetur :
Quis similis mei? et quis sustinebit me? *Jer.* XLIX. 19.
ait Dominus. *Qui in altis habitat,* id est in
cœlis, de quibus quotidie dicimus, Pater *Matth.* VI. 9.
noster qui es in cœlis : ubi per cœlos intel-
liguntur sanctæ contemplativæque mentes
(vel cœlum empyreum, quod pluraliter
dicitur, Cœli, quia hoc nomen, cœlum, in
Hebræo caret numero singulari, secundum
Chrysostomum). In his habitat Deus incir-
cumscriptus per gratiam, *et humilia* corda 6
respicit per approbationem et conservatio-
C nem, *in cœlo et in terra,* imo in omni loco
et tempore. Humilibus enim dat gratiam. *Jacob.* IV. 6.
Et in Isaiæ libro secundum aliam transla-
tionem testatur : Ad quem respiciam, nisi *Is.* LXVI. 2.
ad quietum et humilem, et trementem ser-
mones meos? Qui ergo a Deo respici cupit,
spiritum suum humiliet, perpendens illud
Virginis gloriosæ : Quia respexit humilita- *Luc.* I. 48.
tem ancillæ suæ. Quanto enim se ipsum
homo profundius deprimit, tanto a Deo
altior judicatur.
6 *Suscitans* Deus per gratiam suam *a* 7
D *terra,* id est a vita carnali, ab amore re-
rum terrenarum, a cogitatione tempora-
lium rerum, *inopem,* id est in spirituali-
bus vacuum et egenum, ditans eum donis
divinis, amore cœlestium, contemplationi-
bus divinorum ; *et de stercore,* id est de
habitatione hujus corruptibilis corporis,
*elevans** ad habitationem regni cœlestis, * erigens
pauperem spiritu, scilicet humilem : quia
qui se humiliat, exaltabitur, juxta illud, *Ibid.* XIV. 11.
Qui humiliatus fuerit, erit in gloria. Pro- *Job* XXII, 29.
pter quod subditur : (7) *Ut collocet eum* in 8

patria *cum principibus*, id est cum angelis A
sanctis, *cum principibus populi sui*, id est
cum majoribus electorum, videlicet cum
Apostolis et Prophetis. Ecclesia namque
triumphans una est, ex hominibus bonis
et angelis sanctis unita. Vel, Ut collocet
Matth. XXV, 33. eum in die judicii ad dexteram suam, cum
principibus, de quibus ab Isaia scriptum
Is. III, 14. est : Dominus ad judicium veniet cum senibus populi sui et principibus ejus. Horum autem duorum versuum sententia in
cantico Annæ continetur, primo Regum li-
I *Reg.* II, 8. bro, ubi de Deo sic legitur : Suscitat de B
pulvere egenum, et de stercore elevat pauperem, ut sedeat cum principibus, et solium gloriæ teneat.

9 (8) *Qui habitare facit sterilem*, id est
congregationem gentilium, olim omni spirituali fecunditate carentem, *in domo*, id
est in Ecclesia militanti per gratiam, et
postmodum in Ecclesia triumphanti per
gloriam. Facit, inquam, eam habitare *matrem filiorum lætantem*, id est taliter, quod
habitando est mater jucunda spiritualium
filiorum, quos ex aqua et Spiritu Sancto C
regenerat, Synagoga Judæorum, quæ quondam erat fecunda, sterili facta. Et ad hunc
Galat. IV, 27; *Is.* LIV, 1. sensum allegat Apostolus illud Isaiæ : Lætare, sterilis quæ non paris, erumpe et
clama, quæ non parturis, quia multi filii
desertæ, id est gentilitatis, magis quam ejus
quæ habet virum, id est Synagogæ : cujus
sponsus et vir fuerat Deus, sed eam propter incredulitatem suam reliquit, quemadmodum per Jeremiam protestatur : Re- *Jer.* XII, 7, 8.
liqui domum meam, dimisi hereditatem
meam ; facta est mihi hereditas mea quasi
leo in silva. Appellat autem Propheta gentilitatem seu plebem gentilem, sterilem atque desertam : quoniam diu deserta erat
a Deo propter idololatriam, ita quod nullum fructum Spiritus Sancti produxit, nec
aliquos filios Christo generavit. Unde primo libro Regum Anna prophetice est locu-
ta : Sterilis peperit plurimos, et quæ multos I *Reg.* II, 5.
habebat filios, infirmata est.

Ecce hunc psalmum jucundum ac brevem decet nos cum ingenti hilaritate cantare, eo quod totus ad Domini Dei creatorisque nostri laudem pertineat. Et omnino satagendum est nobis, ut tales pueri, id est tam puri, innocentes ac humiles simus, ut Deum digne laudare, atque ab eo pie re-
spici mereamur, quoniam non est speciosa *Eccli.* XV, 9.
laus in ore hominis vitiosi.

PRECATIO.

Deus noster, qui in altis habitas, et de stercore inopem suscitas, nos humiles tuos in terra clementer respice ; atque ad sublimia virtutum attolle, in quibus in dies proficientes, in his perseveremus non deficientes.

ARTICULUS XXII

EXPOSITIO LITTERALIS PSALMI CENTESIMI TERTIIDECIMI : IN EXITU ISRAEL.

TITULUS psalmi est : *Alleluia*. Ad litte- D
ram enim laudatur Deus in psalmo præsenti, ex consideratione mirabilium quæ fecit circa populum Judæorum in Ægypto, in mari Rubro, atque deserto.

1 AIT ergo : 1 *In exitu*, id est, dum exiret, *Israel*, id est populus Israeliticus, *de Ægypto, domus Jacob*, id est in exitu familiæ seu populi hujus, qui dicitur domus Jacob patriarchæ, tanquam natus ex semine ejus, *de populo barbaro*, id est plebe Ægyptiaca : quæ dicitur populus barbarus, quoniam barbaram linguam habet. Omnia enim idiomata, barbara appellantur, præter Hebræum, Græcum et Latinum : ideo

que omnes populi dicti sunt barbari, præter Hebræos, Græcos et Latinos.

Dum itaque populus iste de Ægypto exiret, secundum quod in Exodo recitatur, tunc (2) *Facta est Judæa*, id est populus
2 Judæorum, *sanctificatio ejus* (videlicet Dei), id est res sanctificata, seu populus sanctificatus a Deo, quia ad unius Dei cultum electus et deputatus est. Sæpe quoque in Exodo et alibi dixit Dominus Moysi : Sanctifica mihi omne primogenitum filiorum Israel. Tunc quoque factus est *Israel*, id est populus natus ex Jacob, qui alio nomine dictus est Israel, *potestas ejus*, id est id in quo Deus potestatem suam ostendit, liberando eum de Ægyptiis in manu robusta. Quamvis autem in præcedenti versu non sit nomen Dei expressum, convenienter tamen pronomen relativum, Ejus, refertur ad Deum : quoniam in divinis Scripturis pronomina sæpe demonstrant et referunt, non quod exprimitur, sed quod intelligi datur : quemadmodum apud Lucam angelus dixit de Joanne, Ipse præcedet ante illum in spiritu et virtute Eliæ : ubi per Illum, Christus monstratur, qui ante expressus non fuit. Alii ita exponunt : Facta est Judæa sanctificatio ejus, id est, sanctificatus est populus ille in Judæa, scilicet in terra promissionis ; Israel potestas ejus, id est, populus ille potens effectus est in terra prædicta. Sed quoniam ista sanctificatio post quadraginta annos secuta est exitum de Ægypto, secundum hoc aptius dici potuisset : Post exitum Israel de Ægypto. Denique sicut gentilitas significat populum gentilem, sic Judæa populum Judæorum.

3 (3) *Mare vidit et fugit*, id est, mare Rubrum, Deo jubente, ita divisum est, sicque Deo obedivit, ac si fuisset intellectualis naturæ. Fuit enim pro muro ex utraque parte filiis Israel, donec sicco pede transirent, ut in Exodo legitur. *Jordanis conversus est retrorsum*, id est, aliquæ partes aquæ Jordanis redierunt versus suam originem, quia non descenderunt, sed in modum montis intumuerunt, prout in Josue libro dicitur : Ingressis filiis Israel Jordanem, steterunt aquæ descendentes in uno loco, et instar montis intumescentes, apparebant procul ; quæ autem inferiores erant, in mare Solitudinis descenderunt, quousque omnino deficerent. Omnisque populus per arentem alveum transibat sal-
vus. (4) *Montes exsultaverunt ut arietes, et* 4
colles sicut agni ovium.

Deinde sanctus Propheta, jubilando in Domino de mirabilibus ejus, alloquitur atque interrogat inanimata, non ut illa intelligant et respondeant, sed ut homines in admirationem et Dei præconium excitentur. Dicit enim : (5) *Quid est tibi, mare,* 5
quod fugisti? secundum modum jam dictum. *Et tu, Jordanis*, quid est tibi, *quia conversus es retrorsum?* quasi dicat : Unde et qua potestate facta sunt mirabilia ista ?
Quid etiam vobis est, o (6) *Montes*, quia 6
exsultastis sicut arietes, qui ex gaudio saltant? *Et* quid vobis, o *colles*, quia exsultastis *sicut agni ovium*, qui ad ubera matrum hilariter currunt? Potest quoque hic versus non interrogative, sed assertive legi atque exponi, et ita est idem cum versu quo dictum est, Montes exsultaverunt ut arietes. Dicuntur autem montes exsultare, quemadmodum terra dicitur Domino benedicere, scilicet metaphorice, materialiter et occasionaliter, in quantum dederunt filiis Israel occasionem gaudendi. Quidam hanc exsultationem montium exponunt de scopulis, id est arduis rupibus, quæ erant juxta fluvium Arnon : quæ (ut asserunt) inclinaverunt se usque ad aliam partem fluvii hujus, præbentes filiis Israel iter per fluvium. Unde in Numerorum libro habetur : Sicut fecit in mari Rubro, sic faciet in torrentibus Arnon : scopuli torrentium inclinati sunt.

Consequenter respondet ad quæstionem
factam de exsultatione terræ. (7) *A facie* 7
Domini mota est terra : id est, ab adspectu divini imperii contigerunt miracula ista, sicut quod terra deglutivit Dathan et Abiron, inclinatique sunt montium scopuli ; *a facie Dei Jacob* patriarchæ, cui tan-

Exod. XII, 41 et seq.; XIII, etc. — Ibid. XIII, 2; XXII, 29; Num. III, 13, etc. — Gen. XXXII, 28; XXXV, 10. Exod. XXXII, 11. — Luc. I, 17. — Num. XIV, 34. — Exod. XIV, 21, 22. — Josue III, 15-17. — Num. XXI, 14, 15. — Ibid. XVI, 28-33; XXI, 15.

quam omnipotenti Creatori, omnia anima- A
ta et inanimata nutu citius parent. Propter
Eccli. XVI 18. 19. quod in Ecclesiastico dicitur : Ecce cœlum
et cœli cœlorum, abyssus et universa terra, et omnia quæ in eis sunt, in conspectu
Dei commovebuntur; et quum conspexerit
8 illa Deus, tremore concutientur. (8) *Qui
convertit petram in stagna aquarum,* id
est, de petra fecit effluere aquas, sicut ex
aqua stagnali rivi aquarum erumpunt facto meatu. Hæc erat petra Horeb, quam
Exod. XVII, 6. quum Moyses percussisset, egressæ sunt
aquæ largissimæ, prout in Exodi libro scri- B
ptum est. Convertit quoque *et rupem,* id
est silicem, *in fontes aquarum :* quia, ut
Num. XX, 11. in Numerorum volumine legitur, quum
percussisset Moyses virga bis silicem, aqua
copiosa effluxit.

Quoniam igitur ista non nostris meritis
aut viribus, sed divina virtute ac mise-
1 (sec. Hebr.) ratione peracta sunt, ideo (9) *Non nobis,
Domine, non nobis, sed nomini tuo da
gloriam :* id est, fac ut omnes qui ista
cognoscunt, non nos, sed te gloriose collaudent, et tibi totum adscribant. Da, in- C
2 quam, gloriam nomini tuo. (10) *Super misericordia tua et veritate tua,* id est de
istis effectibus ex tua pietate et æquitate
productis. Hæc namque prodigia misericorditer facta sunt, quoniam sine meritis
hominum præviis agebantur. Sunt etiam
Gen. L, 23; *Exod.* III, 7 *et seq.:* et alibi. juste facta, in quantum Deus promisit Patriarchis sanctis, quod semen eorum ex
Ægypto educeret, et sua divina virtute eos
protegeret. — Dum ista oramus, divinæ
voluntati nostrum affectum conformamus,
quoniam Deus per Isaiam testatus est : D
Is. XLII, 8. Ego Dominus, hoc est nomen meum ; gloriam meam alteri non dabo. Et Apostolus :
I *Tim.* I, 17. Soli (inquit) Deo honor et gloria. Qui autem
ista ex corde postulant, a Deo glorificari
I *Reg.* II, 30. merentur, qui in libro Regum ait : Quicumque glorificaverit me, glorificabo eum;
qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Quoniam ergo de opere bono soli Deo
gloria danda est et debetur, mirum non
est, si veris et humilibus famulis Christi
molestissimum est, dum ab hominibus gloriam sibi attribui cernunt : quia quod Dei
est, usurpare non audent.

Hæc autem age, o Domine, *nequando,*
id est ne aliquo tempore, *dicant gentes*
idololatriæ deditæ : *Ubi est Deus eorum,*
videlicet Hebræorum ? id est, nunc apparet
quod non sit verus et omnipotens Deus,
quoniam nomen suum non glorificat, demonstrando suam virtutem atque implendo quod spopondit. Hanc causam exauditionis Moyses sæpe commemorat, Deum
sic alloquens : Ne, quæso, dicant Ægyptii, *Exod.* XXXII, 12;
Callide eduxit eos, ut interficeret in montibus. Josue quoque dixit : Mi Domine Deus, *Num.* XIV, 13-16.
quid dicam videns Israelem hostibus suis *Josue* VII, 8. 9.
terga vertentem ? Et quid facies nomini tuo
magno ? Ob hanc etiam causam Dominus
perhibet se exaudire preces nostras : Propter me (inquiens) ego faciam, ut non blasphemer. *Is.* XLVIII, 11.
(11) *Deus autem noster in cœlo* 3
est, id est in corde devoto, quod est immateriale cœlum ; vel, in cœlo empyreo, in
quo specialiter esse censetur, quoniam illic excellentius operatur, clariusque videtur. *Omnia quæcumque voluit, fecit,* quum
sit omnipotens. Et ideo in libro Job legitur : Cogitationem Dei nemo avertere potest, et anima ejus quodcumque voluit, *Job* XXIII, 13.
hoc fecit.

(12) *Simulacra gentium,* id est idola 4
paganorum, substantialiter aliud non sunt,
nisi *argentum et aurum :* quod intelligendum est de pretiosioribus earum simulacris. Habent namque simulacra cuprea,
ænea, lignea, in quibus materia est tota
substantia : quia secundum Philosophum,
in artificialibus tota substantia est materia. Hæc autem simulacra artificialia, sunt,
sicut subjungitur, *opera manuum hominum.* Formata sunt namque manu et arte
humana. (13) *Os habent,* non vere neque 5
univoce, sed similitudinarie, eo modo quo
homo defunctus dicitur habere pedes seu
oculos : *et non loquentur,* quia non vivunt,
neque intelligunt. *Oculos habent,* eo modo
quo os, *et non videbunt* per eos. Et simili
modo in duobus sequentibus versibus di- 6, 7
cuntur habere organa sine officiis, scilicet

aures sine auditu, nares sine odoratu, manus sine palpatione, pedes sine ambulatione, guttur sine clamore. A

Sed videtur contrarium : nam idola gentium dant suis cultoribus responsa, imo futura prædicunt. Advertendum ergo, quod sicut Valerius Maximus refert, quidam Romanorum, et præsertim antiqui Romani, non colebant simulacra propter se, tanquam essent viva aut animata, sed in honorem eorum quos repræsentabant. Alii vero Romani coluerunt ea, tanquam per se honoranda, videlicet ut viva, animata B et rationalia : quorum insania ex errore Hermetis originem sumpsit. Quemadmodum enim octavo de Civitate Dei Augustinus describit, Hermes Trismegistus asseruit, quod sicut summus Deus est factor deorum cœlestium, sic homo fictor est deorum, qui in templis venerantur, et humana proximitate contenti sunt. Statuas enim dixit sensu et spiritu plenas, futurorum præscias, de somniis ac aliis multis prædicentes, hominibus imbecillitatem facientes, eosque curantes, lætitiam atque tristitiam C dantes pro meritis. Hæc autem positio non solum theologicæ veritati, sed etiam naturali rationi discordat, sicut in Summa contra gentiles S. Thomas pulchre efficaciterque demonstrat. Contra hunc quoque errorem in libro Sapientiæ plenissime disputatur. (Sap. xiii, 10-19; Is. xliv, 9-20.) Unde etiam Seneca dixit idola nec animata esse, neque colenda : quamvis ipse propter aliquos videretur ea colere foris. De qua tamen simulatione B. Augustinus graviter arguit Senecam.

8 (16) *Similes illis fiant qui faciunt ea :* id D est, omnes qui idola formant aut fieri procurant, similes fiant idolis suis : quatenus sicut illa corporaliter cæca, surda, muta, et sine naturali vita exsistunt, sic isti spiritualiter cæci, surdi, muti, et mortui fiant, carendo vita gratiæ ; *et omnes qui confidunt in eis,* non in Deo vero, similes illis fiant. Hoc autem non optando, sed prænuntiando, et quid illi mereantur ostendendo asseritur, nisi intelligatur de obstinatis.

(17) *Domus Israel,* id est populus fidelis 9
ex Jacob ortus, *speravit in Domino,* non in simulacris. Propter quod Balaam dixit : Non est idolum in Jacob, nec simulacrum in Israel. (Num. xxiii, 21.) Dominus Deus ejus cum eo est, et clangor victoriæ regis in illo est. Et hoc est quod subditur : *adjutor eorum et protector eorum est,* id est, Deus adjuvit eos in bonis, et protexit in adversis. Submersit enim Ægyptios, et Chananæos propter eos (Exod. xiv, 24-28; Deut. i, 30; Josue iii, 10; xii.)
occidit. (18) *Domus Aaron,* id est posteri-
tas ejus, videlicet sacerdotes veteris Te- 10
stamenti, *speravit in Domino.* Et quamvis domus Aaron includatur in domo Jacob, ut pars in toto, fit tamen de eis mentio specialis, propter sacerdotii dignitatem. *Adjutor eorum et protector eorum est,* et fuit, ut patet in libris legis ac Prophetarum.
(19) *Qui timent Dominum* timore filiali, vel 11
saltem initiali, *speraverunt in Domino :* alias desperassent. Speraverunt ergo in Domino, quod daret eis virtutem et gratiam omnia mala evadendi, cunctaque bona adipiscendi : nec frustra, quia *adjutor eorum et protector eorum est.* Unde scriptum est : Respicite, et scitote quia nullus speravit in Domino et confusus est. (Eccli. ii, 11.) Et ideo illic monet Scriptura : Qui timetis Dominum, sperate in illo, et in oblectationem vobis veniet misericordia. (Ibid. 9.)

(20) *Dominus memor fuit nostri,* scili- 12
cet populi Israelitici, ostendendo nobis per effectum, quod curam et dilectionem haberet circa nos ; *et benedixit nobis,* dando nobis abundantiam spiritualium temporaliumque bonorum, quamdiu in ejus cultu permansimus. Quod clarius subditur : (21) *Benedixit domui,* id est familiæ, *Israel; benedixit domui Aaron,* id est sacer-
dotibus. (22) *Benedixit omnibus qui timent* 13
Dominum, scilicet *pusillis,* id est parvis et subditis, *cum majoribus,* id est prælatis. Non enim est personarum acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet eum et operatur justitiam, acceptus est illi, ut dicitur in Actis. (Act. x, 34, 35.)

(23) *Adjiciat Dominus super vos* bona 14
majora, quatenus indeficienter proficia-

tis in spiritualibus : quia non proficere, A
est deficere. Hoc etiam orat pro nobis Apo-
I Thess. III, 11, 12. stolus ad Thessalonicenses : Deus dirigat
viam vestram ; et abundare faciat carita-
tem vestram in invicem et in omnes. Et
Ibid. IV, 1. alibi : Oro ut abundetis magis. *Super vos*
et super filios vestros carnales et spiri-
tuales, dando vobis et eis quotidianum
Ps. LXXXIII, 8. profectum, ut ambuletis de virtute in vir-
15 tutem. (24) *Benedicti* estis *vos,* o patres
et filii, *Domino,* id est a Domino, vel ad
honorem et gloriam Dei, qui contulit vo-
bis bona exteriora et interiora, tempora- B
lia et æterna, *qui fecit cœlum et terram,*
cum omnibus intermediis. Creavit autem
16 (25) *Cœlum* supremum atque empyreum
cœli Domino, id est sibi ipsi pro suo pala-
tio, ut in eo cum Beatis æternaliter demo-
retur : non quod ipse loco indigeat, sed ad
gloriam electorum paravit sibi hanc do-
mum. *Terram autem dedit filiis hominum*
ad inhabitandum atque colendum eam,
prout vitæ humanæ necessarium est, sicut
Jer. XXVII, 5. per Jeremiam testatur : Ego creavi terram,
et dedi eam ei qui placuit in oculis meis. C

(26) *Non mortui* in peccatis mortalibus 17
laudabunt te, Domine, laudatione merito-
ria, quoniam sine caritate et gratia nul-
lus meretur bonum divinum, *neque omnes*
qui descendunt in infernum damnato-
rum : tales enim Deum blasphemant. Un-
de Ecclesiastes hortatur : Quodcumque po- Eccle. IX, 10.
test manus tua, instanter operare : quia
nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec sci-
entia erunt apud inferos. Baruch quoque
ait : Non mortui qui sunt in inferno, quo- Baruch II, 17.
rum spiritus acceptus est a visceribus eo-
rum, dabunt honorem tibi Domino. (27) *Sed* 18
nos qui vivimus spiritualiter habendo ca-
ritatem, quæ est animæ vita, *benedici-*
mus Domino, id est, Deum laudamus, *ex*
hoc nunc, id est ex instanti jam præsen-
ti, *et usque in sæculum,* id est sine fine.
Nunc enim laudatio ista incipitur, et us-
que ad mortem continuatur, atque cum
anima a corpore separatur, et simul in
ea manet in regno cœlorum in sempiter-
num, secundum quod per Isaiam Dominus
ait : Gaudebitis et exsultabitis usque in Is. LXV, 18.
æternum.

ARTICULUS XXIII

EXPOSITIO TROPOLOGICA SEU MORALIS EJUSDEM PSALMI CENTESIMI TERTIIDECIMI.

QUEMADMODUM ad Corinthios dicit Apostolus : Hæc omnia in figura contingebant illis ; scripta sunt autem propter eruditionem nostram, in quos fines sæculorum devenerunt. (I Cor. X, 11.) Debemus ergo prædicta ad nostram moralem instructionem convertere. Denique, sicut subinde prætactum est, per Ægyptum intelligitur hoc præsens sæculum seu mundus, qui (secundum Joannem in sua Canonica) totus in maligno positus est. (I Joann. V, 19.) Quapropter Jacobus dicit : Quicumque voluerit amicus hujus mundi fieri, inimicus Dei constituetur. (Jacob. IV, 4.) D Ubi per mundum non significatur machina mundialis, ex elementis et ceteris irrationalibus constans, sed populus mundanus, sæculariter vivens : de quo ait Apostolus, Si hominibus placerem, Christi servus non essem : (Galat. I, 10.) quia, ut Jacobus scriptum reliquit, Amicitia hujus mundi, inimica est Deo. (Jacob. IV, 4.) Per Israel quoque, qui interpretatur, vir videns Deum, intelligitur plebs fidelis, Deum per fidem contemplans. Per Jacob vero, qui dicitur supplantator, intelligitur quilibet contra vitia luctans. Exitus autem filiorum Israel de Ægypto, significat exitum Christianorum de hoc mundo, vel potius de vita mundana ac vitiosa, quoniam

mundum egredimur, non motu et loco, sed A
conversatione et merito.
1 Ait ergo : *In exitu Israel*, id est populi
christiani, *de Ægypto*, id est de conversa-
tione sæculari, *domus Jacob*, id est ejusdem
populi, *de populo barbaro*, id est congrega-
tione reproborum : qui barbari appellan-
tur, quia ut ait Augustinus, Non nostra
lingua est, sed barbara, quæ Deum lauda-
2 re non novit. In hoc exitu *Facta est Ju-*
dæa, id est plebs confitens Deo (Judæa
namque confessio interpretatur), *sanctifi-*
catio ejus, id est res seu gens sanctificata B
a Domino. Dum enim mundum, vitam mu-
tando, egredimur, Dei gratia nobis præsta-
tur, per quam sanctificamur. *Israel pote-*
stas ejus : id est, in exitu isto, qui aliud
non est, nisi aversio mentis a rebus illici-
tis et conversio ejus ad Deum, homo seu
populus contemplativus factus est specu-
lum potestatis divinæ, quia in eo relucet
divina potestas, quasi in speculo, quum
majus sit peccatorem justificare, quam
cœlum creare. Itaque Israel factus est po-
testas ejus, id est potens Dei effectus. Vel C
sic : *Facta est Judæa sanctificatio ejus*, id
est, in ipsa confessione qua purgatur, san-
ctificatur. *Israel*, id est Deum cognoscens,
divina judicia fide contemplans, se ipsum
coram Deo ubique constituens atque exa-
minans, factus est *potestas ejus*, id est po-
tens in Deo, quia per hæc potens efficitur
ad resistendum tentationibus universis.
3 *Mare*, id est populus inquietus, turbu-
lentus, vitiisque amarus, de quo in Isaia
Is. LVII, 20. scriptum est : Impii quasi mare fervens,
quod quiescere non potest. Hoc igitur ma- D
re *vidit* prædictum exitum electorum de
caligine vitiorum, *et fugit*, id est, imitari
eos non voluit. Fugiunt namque et a Deo
recedunt, qui converti despiciunt. Propter
Jer. II, 5. quod per Jeremiam Dominus : Elongave-
runt, inquit, a me, et ambulaverunt post
vanitatem, et vani facti sunt. In Prover-
Prov. II, 13. biis quoque dicitur : Relinquunt iter re-
ctum, et ambulant per vias tenebrosas.
Jordanis, id est homo humilis se ipsum
dijudicans : Jordanis quippe interpretatur
descensus seu rivus judicii, sicque desi-
gnatur per eum homo ab alto elationis ad
profundum humilitatis descendens, atque
se ipsum discutiens. Hic ergo Jordanis vi-
dit sicut et mare, sed non fugit, imo *con-*
versus est retrorsum, id est, a cœpto itine-
re malo se retraxit, a prava consuetudine
rediit, et ad fontem suæ salutis, videlicet
Deum, reversus est. Ecce quomodo quidam
ex bono opere aliorum deteriores fiunt et
fugiunt, alii ædificantur atque proficiunt.
Ideo namque Apostolus de se et sibi simi-
libus ait : Christi bonus odor sumus Deo *II Cor.* II,
in omni loco : aliis quidem odor vitæ ad 15, 16.
vitam, aliis vero odor mortis ad mortem.
Ex hac autem conversione Jordanis, *Mon-* 4
tes, id est sancti Apostoli, sanctitate, sa-
pientia, et miraculorum operibus elevati
præ ceteris, *exsultaverunt* in Domino, gra-
tias referendo, *ut arietes* ducentes ad ovi-
le oviculas. Ideo namque Joannes in sua
Canonica profitetur : Majorem horum gra- *III Joann.*
tiam non habeo, quam ut audiam filios 4.
meos in veritate ambulare. Et Paulus sæpe
in suis epistolis, de conversione gentium *Rom.* XV, 15-
ineffabiliter se gloriari testatur. Et certe 19; *II Cor.* I, 14; *I Thess.*
sicut bono prælato nihil adeo grave est, II, 19, 20.
sicut perversitas et incorrigibilitas sui gre-
gis ; sic nihil ei jucundius est, quam pro-
fectus et emendatio subditorum. *Et colles*,
id est inferiores prælati, successores et
imitatores Apostolorum, exsultaverunt, ob
hanc causam, in Domino, nihil suis viri-
bus tribuentes, *sicut agni ovium*.
Quid est tibi, mare, id est popule sæcu- 5
laris, *quod fugisti* a Deo, nolens converti ?
Et tu, Jordanis, id est popule humilis,
quid est tibi, *quia conversus es retrorsum*,
cessans a malo inchoato ? de quo, scilicet
quod quidam recte conversi sunt, vos,
o *Montes, exsultastis sicut arietes*, etc. Qua- 6
si dicat : Quæ est causa hujus discretionis,
quod unus corrigitur, alius induratur ?
Et respondet : *A facie Domini mota est* 7
terra : id est, ex respectu divinæ præsen-
tiæ ista contingunt, quod unus misericor-
diter tangitur a Spiritu Sancto et emen-
datur, alius juste despicitur, et obstinatus

efficitur. Propter quod clamat Apostolus :
Rom. xi, 33. O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ
Dei ! quam incomprehensibilia sunt judi-
Ibid. 22. cia ejus ! Et iterum : Vide bonitatem et
severitatem Dei : in eos quidem qui ceciderunt, severitatem ; in te autem bonitatem
8 Dei, si tamen permanseris in bonitate. *Qui*
convertit petram, id est mentes duras, *in stagna aquarum,* id est lacrimas largas, ut defleant sua et aliorum delicta ; qui etiam convertit *et rupem,* id est cor in malo habituatum, *in fontes aquarum,* ita quod copiose defluant lacrimæ sanctæ ex
Ibid. v, 20. eo. Nam sicut Apostolus dicit, Ubi abundavit delictum, superabundat et gratia. Potest quoque exponi de Salvatore, de quo
I Cor. x, 4. legitur : Petra erat Christus. Ipse est etiam rupes, propter immobilem mentis suæ in Deo constantiam. Hanc petram, istamque rupem convertit Deus in stagna et fontes aquarum, quando pro omnibus nobis tradidit illum, ita ut foderentur manus ejus,
Ps. xxi, 17. pedes ac latus, ex quibus fluxerunt quinque limpidissimi fontes sanguinis sacri : qui aqua dicitur non substantialiter, sed propter effectum, quoniam sicut aqua abluit corpus, sic sanguis Christi abluit corda, secundum quod in Apocalypsi Joannes
Apoc. i, 5. dicit : Qui dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo.

De his autem beneficiis tuis, seu nostris profectibus, qui sunt dona tuæ pietatis,
1 *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomi-*
2 *ni tuo da gloriam. Super misericordia tua,*
id est de gratia nobis pie indulta, *et veritate tua,* qua nos pie informas, veraciter corrigis, et de lege tua nos doces. *Nequando dicant gentes : Ubi est Deus eorum?* id est, nomen tuum in nobis clementer glorifices, nosque magnifice salves, ne blasphemeris ab impiis dicentibus te vel nolle, vel non posse salvare.

4 *Simulacra,* id est dii et idola, *gentium,* id est bestialiter criminaliterque viventium, sunt *argentum et aurum, opera manuum hominum,* id est humano artificio ad formam deducta. Avari enim pecuniam colunt pro deo. Propter quod dicit Aposto-

A lus, quod avaritia est idolorum servitus. Coloss. iii, 5.
Uniuscujusque equidem deus est quod amplius cogitat, amat et colit, secundum Augustinum. Et ergo luxuriosi deus atque simulacrum est femina ; gulosi, venter. Sed hæc longe ab eo sunt, qui cum sancto
Job dicere potest : Si putavi aurum robur Job xxxi, 24.
meum, et obryzo dixi, Fiducia mea. Unde Apostolus in prima ad Timotheum ait :
Divitibus hujus sæculi præcipe non sub- I Tim. vi, 17.
lime sapere, nec sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo, qui præstat omnia
B nobis abunde. Quidam etiam in phantasmatibus suis atque vanissimis phantasiis, Deo relicto, occupantur. Homines autem, quorum sunt ista simulacra, dii et opera,
Os habent, et non loquentur salubria, Deum 5
laudando, et propria vitia confitendo ; *oculos habent* apertos ad vana et sæcularia, *et non videbunt* bona æterna atque
cœlestia. *Aures habent* ad inutilia verba 6
intentas, *et non audient* per obedientiam divina eloquia ; *nares habent* ad discernendum, *et non odorabunt* bonæ vitæ fra-
C grantiam et virtutum dulcedinem. *Ma-* 7
nus habent extentas ad opera vitiosa, *et non palpabunt,* id est, digitis suis non tangent quæ dicunt, ut bona quæ docent aut sciunt exsequantur ; *pedes habent* currentes ad mala, *et non ambulabunt* viam mandatorum Dei ; *non clamabunt in gutture suo,* personando devote præconia Cre-
atoris. *Similes illis fiant qui faciunt ea :* 8
id est, qui illos ad idola facienda aut veneranda inducunt, illis assimilentur in
malis culpæ et pœnæ : quia non solum qui Rom. i, 32.
D faciunt, sed etiam qui consentiunt, aut cooperantur facientibus, digni sunt morte, secundum Apostolum.

Ecce qualiter peccatores impii et ingrati, omnibus donis Dei, videlicet membris corporis et viribus animæ abutuntur. Nam quibus uti debuerant in Dei obsequio, utuntur in operibus tenebrarum ; talenta
sibi commissa non solum abscondunt, sed Matth. xxv, 18.
inique dilapidant. Propter hoc Romanos
hortatur Apostolus : Sicut exhibuistis mem- Rom. vi, 19.
bra vestra servire immunditiæ et iniquitati

ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem.

9 *Domus Israel,* id est Ecclesia Christi, Deum per fidem amorose contemplans : de qua domo dicit Apostolus ad Hebræos : Christus tanquam filius in domo sua, quæ domus sumus nos ; *speravit in Domino,* sciens scriptum esse, Benedictus vir qui confidit in Domino. Huic enim domui ait Christus apud Lucam : Nolite timere, pusillus grex, quoniam complacuit Patri vestro dare vobis regnum. *Adjutor eorum et protector eorum est.* Christus namque, ut in Matthæo legitur, promittit Ecclesiæ : Ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.

(*Hebr.* III, 6. — *Jer.* XVII, 7. — *Luc.* XII, 32. — *Matth.* XXVIII, 20.)

10 *Domus Aaron,* id est congregatio fidelium sacerdotum : de quibus Apostolus loquitur, Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni sunt. Quibus apud Isaiam dicitur : Vos Sacerdotes Domini vocabimini ; Ministri Dei nostri dicetur vobis. *Speravit in Domino,* quod ejus auxilio sacerdotaliter vivat, et aliis digne præsit. Quanto enim ad perfectiorem vitam tenentur, et graviori periculo subjiciuntur, si indigne se habeant, tanto indigent firmius pleniusque sperare in Domino. Sed, proh dolor! multi jam sacerdotes inveniuntur, non in Domino confidentes, nec sacerdotaliter conversantes, sed thesaurizantes sibi argentum et aurum, in quo confidunt homines, Veneremque colentes. Quibus convenit illud Jeremiæ : Sacerdotes non dixerunt, Ubi est Dominus? Et tenentes legem, nescierunt me, et pastores prævaricati sunt in me. Illud quoque Ezechielis : Sacerdotes inter mundum et pollutum non intellexerunt. Impletumque cernimus, quod per prophetas Isaiam et Osee prædictum est : Erit sicut populus, sic sacerdos. Cetera patent ex præcedenti articulo.

(*I Tim.* V, 17. — *Is.* LXI, 6. — *Baruch* III, 18. — *Jer.* II, 8. — *Ezech.* XXII, 26. — *Is.* XXIV, 2; *Osee* IV, 9.)

Egrediamur itaque spiritualiter ex Ægypto, festinando ad patriam, et odientes (secundum monita Judæ apostoli) eam quæ carnalis est, maculatam tunicam. Nam, ut scribit Corinthiis Paulus, Quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conventio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? Denique non compingamus animas nostras simulacris sensibilium rerum aut imaginibus transitoriorum bonorum ; sed mundo corde et mente theoricis contemplationibus adornata, Domino ministrare, placere, et semper adsistere enitamur, implentes illud Judæ : Superædificantes vosmetipsos sanctissimæ fidei vestræ, in Spiritu Sancto orantes, vosmetipsos in dilectione Dei servate, exspectantes misericordiam Domini nostri Jesu Christi in vitam æternam.

(*Judæ* 23. — *II Cor.* VI, 14, 15. — *Judæ* 20, 21.)

PRECATIO.

Fortissime Deus creaturarum, qui convertis petram in stagna aquarum, a facie tua ad pœnitentiam moveatur corporis nostri terra, unde sit nomini tuo gloria pro nobis misericorditer salvandis in beatitudine perpetua.

ARTICULUS XXIV

ELUCIDATIO PSALMI CENTESIMI QUARTIDECIMI : DILEXI, QUONIAM EXAUDIET DOMINUS.

TITULUS psalmi est : *Alleluia.* Loquitur autem Propheta in psalmo hoc in persona cujuscumque fidelis, peregrinantis a Domino in hoc sæculo nequam, quod est regio vitiorum. (*II Cor.* V, 6.)

TALIS igitur homo gratias agens Deo de sua liberatione, partim jam facta seu inchoata, postmodum vero complenda, ita exorsus est : (1) *Dilexi* summum bonum, 1
quod solum in se et propter se summe

amandum est. Et non dixit quid diligeret, A
ad insinuandum quod Deus solus propter
se amandus sit, et alia tantum in eo. *Quo-
niam exaudiet Dominus vocem orationis
meæ.* Hoc est verbum bonæ spei. Omnino
enim sperare debemus, quod Deus preces
nostras inanes esse non sustinet, dummo-
do postulemus sicut petendum est ; alias
Jacob. IV, 3. convenit nobis quod Jacobus asserit : Pe-
titis, et non accipitis, eo quod male peta-
tis. Talis autem petitio nec vere, nec pro-
prie dici potest oratio, quoniam oratio
(secundum Damascenum) est petitio de- B
centium a Deo. Hic autem dicit se dilige-
re Deum propter beneficium exauditionis.
Nam propter beneficia sua Deus amandus
est, et tanto plus ceteris, quanto plura at-
que majora dona ab eo recepimus. Magis
tamen amandus est Deus propter se ipsum
ac propriam bonitatem, quæ vere pura et
infinita est. Debemus autem Deum propter
utramque causam simul ac summe ama-
re : ad quod pertinet, quod in Canonica
I Joann. IV, 19. Joannis scriptum est, Nos ergo diligamus
Deum, quoniam ipse prior dilexit nos. Quod C
autem Dominus exauditurus sit me, hinc
2 confido. (2) *Quia inclinavit aurem suam
mihi,* id est, misericordiam suam obtulit
mihi, asserens se paratum infirmanti suc-
currere, miserum exaudire, periclitantem
salvare. Propterea *et in diebus meis,* id est
cunctis diebus quibus subsisto, et non so-
lum ad horam seu modico tempore, *invo-
cabo,* id est, ex intimo cordis affectu Deum
orabo : secundum quod apud Lucam Chri-
Luc. XVIII, 1. stus testatur, Oportet semper orare, et
non deficere. D
3 (3) *Circumdederunt,* id est, copiose et
undique invaserunt, *me* in medio laqueo-
rum positum, *dolores mortis,* id est pœnæ
mortales, vehementes tentationes, inordi-
natæ affectiones, quæ mortem perpetuam
animæ ingerunt, nisi pietas Dei succurrat ;
et pericula inferni, id est peccata morta-
lia, vel saltem via facile incidendi ea, *in-
venerunt me,* quando gratiam perdidi, con-
sentiendo malignis affectibus. Dicuntur
autem peccata mortalia, inferni pericula :

quia per ea perit anima in æternum, proji-
cienda in infernum. Possumus quoque per
dolores mortis accipere pœnas ex origina-
li peccato secutas, et propter illud nobis
inflictas, sicut sunt languores et moriendi
necessitas, rebellio sensualitatis et reliqua
vulnera animæ. Pericula vero inferni, sunt
omnia illa quæ hominem trahunt ad spi-
ritualem interitum. Hos dolores, hæcque
pericula, non ignorabat beatus Job, qui ait :
Sagittæ Domini in me sunt, quarum indi- Job VI, 4.
gnatio ebibit spiritum meum, et terrores
Domini militant contra me.
(4) *Tribulationem* in corpore *et dolo-
rem* in anima *inveni* per experientiam ea-
rumdem. Quemadmodum dicit Apostolus :
Nullam requiem habuit caro nostra, sed II Cor. VII, 5.
omnem tribulationem passi sumus : foris
pugnæ, intus timores ; et : Supra modum Ibid. I, 8.
gravati sumus. Ecce quomodo prælecti
Dei viventis, flagellis præsentis vitæ pur-
gantur, circumciduntur, et poliuntur, ut
fiant lapides apti, ex quibus ædificen-
tur muri Jerusalem. Ideoque in Proverbiis
scriptum est : Disciplinam Domini, fili Prov. III, 11, 12.
mi, ne abjicias, et ne deficias quum ab
illo corriperis : quem enim diligit Domi-
nus, corripit, et quasi pater in filio com-
placet sibi. Hinc quoque angelus Raphael
dixit Tobiæ : Quia acceptus eras Deo, ne- Tob. XII, 13.
cesse fuit ut tentatio probaret te. Non er-
go frangamur adversis ; sed quo pluribus
malis vallamur, eo fiducialius pleniusque
speremus nos ad electorum ac filiorum
numerum pertinere. Sed pro gratia incon-
cussæ patientiæ indesinenter oremus, sic-
ut subjungitur : *et nomen Domini invoca-* 4
vi, ut mecum esset per gratiam, meque
erueret, si utile esset animæ meæ. Unde
scriptum est : Clamavi ad Dominum de Jonæ II, 3, 8.
tribulatione mea, et exaudivit me. Quum
angustiaretur in me spiritus meus, Domini
recordatus sum.
(5) *O Domine, libera animam meam* ab
omni periculo, qui es *misericors Domi-* 5
nus, quoniam peccatori pœnitenti statim
indulges ; *et justus,* quoniam nullum ma-
lum impunitum relinquis, et me propter

peccata mea in hac vita tantis castigatio- A
Job XXIV, 12. nibus percussisti. Unde Job ait : Deus inultum abire non patitur. *Et Deus noster miseretur :* prout liber Sapientiæ testatur :
Sap. XI, 24. Misereris omnium, quoniam omnia potes, et dissimulas peccata hominum propter
Joel II, 13. pœnitentiam ; et in Joele : Convertimini ad Dominum, quia benignus et misericors est, patiens et multæ misericordiæ, et præ-
6 stabilis super malitia. (6) *Custodiens parvulos,* id est humiles a peccatis gratiose
Jacob. IV, 6. præservans, est *Dominus.* Superbis enim resistit, humilibus autem dat gratiam. Qua- B
Prov. II, 7. propter in Proverbiis legitur : Sapientia protegit gradientes simpliciter, id est hu-
Is. LVII, 15. militer ; et apud Isaiam : Dominus excelsus et sublimis, habitans æternitatem, et sanctum nomen ejus, in excelso et in sancto habitans, et cum contrito ac humili spiritu : ut vivificet spiritum humilium, et vivificet cor contritorum. *Humiliatus sum,* descendens a monte superbiæ, et agens
Eccli. III, 20. quod Ecclesiasticus consulit : Quanto magnus es, humilia te in omnibus ; *et liberavit me* a malis pœnarum multarum ac variis C
vitiis. Propter quod in prima Petri monet
I Petr. V, 6. sermo divinus : Humiliamini sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis.

7 (7) *Convertere, anima mea,* a turbulentis cogitationibus, a supervacuis sollicitudinibus, ab impetuosis inordinatisque motibus passionum atque facinorum, *in requiem tuam,* id est ad pacem internam, ad contemplationem quietam, ad stabilitatem mentalem, ad tui ipsius vacationem, ad conscientiæ securitatem. Et quoniam ista D
reperiri non valent nisi in Deo, idcirco convertere, o anima mea, a multis in re-
Luc. X, 42. quiem tuam, videlicet ad unum quod solum necessarium est, a creaturis ad Creatorem, de quo in Isaia scriptum est :
Is. LVIII, 11. Requiem dabit tibi Dominus semper, et implebit splendoribus animam tuam. *Quia Dominus benefecit tibi :* id est, merito in Deum converti debes, quiescendo in eo, sicut in ultimo fine summoque bono, propter beneficia ejus, quibus te a malis eripuit, a periculis præservavit, gratiaque implevit. Hæc autem beneficia specificantur, dum subditur :

(8) *Quia eripuit animam meam de morte* peccati, in qua fuit ; de morte quoque 8
inferni, in qua nisi Deus misericorditer pepercisset, fuisset ; *oculos meos a lacrimis,* id est a causa plangendi : quia enim de peccato eum eripuit, abstulit ei causam lacrimandi. Vel, A lacrimis, quas pro peccatis effudi, dando mihi consolationem internam de spe remissionis, et ita mitigavit in me dolorem ac fletum. Vel sic, et melius, ut videtur : Eripuit oculos meos a lacrimis, quæ solent venire ex pusillanimitate, seu inordinata tristitia, aut alia qualibet irrationabili causa. Has lacrimas expedit nobis auferri, non autem lacrimas ex recordatione peccati, seu desiderio Dei ac patriæ emanantes, nisi forte ad tempus, quum ipsæ sint maximum donum Spiritus Sancti. De illarum vero cessatione lacrimarum Dominus ait per Jeremiam : Qui- Jer. XXXI,
escat vox tua a ploratu, et oculi tui a 16.
lacrimis, quia est merces operi tuo. De his autem lacrimis Dominus ait apud Matthæum : Beati qui lugent, quoniam ipsi Matth. V, 5.
consolabuntur. *Pedes meos,* id est affectus meos, cogitationes et opera, eripuit *a lapsu,* id est a ruina peccati.

Hinc ergo, ut spero, (9) *Placebo Domino* 9
plene atque perfecte, *in regione vivorum,* id est in patria Beatorum qui veraciter vivunt, in tantum, ut nostra vita, illorum vitæ comparata, mors sit potius dicenda, quam vita. In hac vita, in qua justus sep- Prov. XXIV,
ties cadit in die, in qua omnes nostræ 16.
justitiæ sunt quasi pannus menstruatæ, Is. LXIV, 6.
Deo perfecte placere non possumus, quoniam videt in nobis venialia mala, quæ sibi nullatenus placent, et aliqualiter displicent. In patria vero perfecte ei placebimus, quoniam nihil impuritatis inerit nobis, sed erimus ei, ratione perfectæ mun- I Joann. III,
ditiæ, similes. 2.

Specialiter autem convenire possunt tres isti versiculi viro devoto in extremis agenti, qui videns mortem sibi jam esse pro-

pinquam, alloqui potest animam suam, di- A
7 cendo : *Convertere, anima mea*, de corpore
Rom. vii 24. mortis hujus, de præsentibus istis pressu-
ris, de gravi isto exsilio, *in requiem tuam*,
id est in paradisum cœlestem, in vitam
æternam, *quia Dominus benefecit tibi* in
vita ista per gratiam. Idcirco redi ad Cre-
atorem tuum, per ferventem amorem, ut
benefaciat tibi per gloriam. De hac etenim
requie accipi potest quod Dominus per
Is. xxxii, 17, 18. Isaiam testatur : Erit, inquiens, securitas
usque in sempiternum ; et sedebit populus
meus in pulchritudine pacis, et in taber-
naculis fiduciæ, et in requie opulenta.
8 *Quia eripuit animam meam de morte :*
sicut expositum est. Vel ideo ista dicun-
tur, quoniam sanguine suo eripuit Christus
animas nostras a morte æterna, de qua in
Apoc. ii, 11. Apocalypsi scriptum est : Qui vicerit, non
lædetur a morte secunda. *Oculos meos a*
lacrimis, quas in inferno habuissem, in
Luc. xiii, 28, et alibi. quo erit fletus stridorque dentium, nisi
Christus me liberasset; *pedes meos a lapsu*,
quia in se stabilivit vota et opera mea.

Ecce psalmus hic brevis sententiarum C plenitudine decoratur : in quo pulchre instruimur, quid nobis in adversis agendum sit, ubi intentionem ac desideria nostra figere debeamus, et beneficia Dei in ipso compendiose recolimus. Merito etiam psalmus iste in defunctorum Officio caput est, quia in eo multa dicuntur, quæ vel in persona defunctorum vel pro ipsis defunctis dici possunt. Defuncti enim (pro quibus oramus) qui sunt in purgatorio, diligunt Deum, et sciunt se a tormentis liberandos : pro qua tamen liberatione ipsi orare non possunt oratione meritoria, quamvis eam inæstimabiliter cupiant. Denique certi sunt se nunquam damnandos : de quo, proh dolor! nos certi non sumus. Propter B quod necesse est nos timorate atque sollicite ambulare cum Deo nostro, (Mich. vi, 8.) illudque Apostoli adimplere : Cum metu, timore et tremore vestram salutem operamini. (Philipp. ii, 12.) Ob hanc etiam causam sanctus Job dixit : Semper quasi tumentes super me fluctus timui Deum. (Job xxxi, 23.) Nec mirum, quum nemo nostrum sciat, an amore dignus sit an odio. (Eccle. ix, 1.)

PRECATIO.

Deus cœli et terræ, vocem orationis te diligentium benignus admitte, aurem clementiæ precibus te invocantium inclina : ab omni tribulatione et dolore nos libera, et ab hac transeuntibus vita, redde nobis bona sempiterna.

ARTICULUS XXV

ELUCIDATIO PSALMI CENTESIMI QUINTIDECIMI : CREDIDI, PROPTER QUOD.

Hujus quoque psalmi, sicut præcedentium, titulus est : *Alleluia*. Et sicut præcedentem psalmum quidam exponunt ad litteram de David constituto in persecutione Saulis, ita quod in psalmo illo petit liberari ab illa persecutione injusta; sic psalmum præsentem exponunt ad litteram de David constituto in persecutione Absalonis filii sui, ut sit sensus primi versiculi : *Credidi* Sibæ dicenti mihi de domino (II Reg. xvi, 3 4.) D suo Miphiboseth verba mendacia ; *propter quod locutus sum* ad Sibam : Omnia quæ erant domini tui, tua sint; *ego autem humiliatus*, id est contemptus et exprobratus, *sum nimis*, quia propter Absalonem inii fugam. (II Reg. xv, 14.) Secundum hanc expositionem loquitur David hic de sua credulitate mala et levi atque decepta (nam credidit pessimo detractori, sine debita inquisitione), et de locutione sua injusta, qua ex falsa cre-

dulitate contulit Sibæ omnia bona pii viri, puta Miphiboseth.

Hæc autem expositio non videtur consonare expositioni seu allegationi Pauli apostoli, qui Sancto Spiritu plenus, et mentem David plenissime sciens, allegat hæc verba in secunda epistola ad Corinthios, tanquam dicta de bona credulitate fidei sanctæ, et sancta confessione veritatis cre-
Rom. x, 10. ditæ, de quibus ad Romanos ait : Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Sic enim allegat versum
II *Cor.* IV, 13. præsentem : Sicut scriptum est : Credidi, propter quod locutus sum ; et nos credimus, propter quod et loquimur. Unde certum est, quod Apostolus innuit istam scripturam ad litteram loqui de bona credulitate atque salubri locutione. Et ita David non fecit hunc psalmum de se ipso ad sensum prætactum. Dicendum itaque, quod materia psalmi istius, est constantia fidelium, et maxime sanctorum martyrum, in fide et fidei publica professione. In quorum persona ait Propheta :

10 (sec. Hebr.) (1) CREDIDI quæcumque fides catholica exigit esse credenda ; *propter quod locutus sum,* publice confitendo coram infidelibus et tyrannis, seu aliis quibuscumque, ea quæ credo. Primo autem creditur, deinde vera confessio sequitur, quæ ex fide originatur : nec sufficit unum sine alio in certo casu. Quod enim sine fide non sufficiat locutio seu confessio, certum est,
Rom. I, 17. quum justus ex fide vivat. Quod vero necesse sit fidem confiteri coram hominibus, quando rationabilis causa occurrit, videlicet ne alii scandalizentur, vel Deus blasphemetur, liquet ex eo quod Christus
Luc. IX, 26. ait : Qui me erubuerit et meos sermones, hunc Filius hominis erubescet, quum venerit in regno suo. Et ad Timotheum ait Apo-
II *Tim.* I, 8. stolus : Noli erubescere testimonium Domini nostri Jesu Christi. Hoc martyres sancti eminentissime impleverunt. Nos quoque in pace Ecclesiæ credimus, et proximis nostris credita loquimur et confitemur. *Ego autem* propter veram fidem et sanctam confes-

A sionem, *humiliatus,* id est vexatus, contemptus et passus, *sum nimis* ab adversariis veritatis : quemadmodum Christus in Evangelio ait, In mundo pressuram habe- *Joann.* XVI, 33.
bitis ; et iterum, Odio eritis omnibus ho- *Matth.* X, 22.
minibus propter nomen meum. Vel, Ego humiliatus sum nimis, id est, de vera fide et confessione constanti non superbivi, nec aliquid boni viribus meis adscripsi, sed me ipsum coram Deo profundissime humiliavi, idcirco ab eo merui conservari.

(2) *Ego dixi in excessu meo,* id est in su- 11
B blimi consideratione seu contemplatione ecstatica, qua speculatus sum distinctionem inter divinam essentiam atque humanam naturam : *Omnis homo mendax,* id est, quilibet homo per comparationem ejus ad Deum, et consideratus secundum se ipsum, est mendax, verbo vel opere, vel patientia, vel comparatione : ita quod sicut Deus est ens et veritas, sic homo est nihil et mendax, si referatur ad veritatem, essentiamque divinam. Dicitur ergo omnis homo mendax, non ab habitu falsitatis,
C sed quia interdum mentitus est verbo vel actu, loquendo aut operando non recte, non juste, non vere, et per consequens mendaciter et oblique. Unde ad Romanos scribit Apostolus : Est autem Deus verax, *Rom.* III, 4.
omnis autem homo mendax. Et apud Jeremiam dicitur Deo : Ad te gentes venient *Jer.* XVI, 19.
ab extremis terræ, et dicent : Vere mendacium possederunt patres nostri, vanitatem quæ eis non profuit. Quemadmodum namque verum multipliciter dicitur, ita et mendax. Nam alia est veritas vitæ, alia veri-
D tas entis, alia veritas propositionis. Iterum alia est veritas vitæ, alia veritas doctrinæ, alia justitiæ. Similiter aliud est mendacium vitæ, quod simulatio appellari posse videtur, vel injustitia ; aliud est mendacium entis, sicut dicimus, Istud est falsum et sophisticatum aurum ; aliud vero est mendacium orationis. Et certum est, quod omnis homo viator, sit aliquo horum modorum mendax, quum non sit homo super *Eccle.* VII, 21.
terram, qui faciat bonum et non peccet, ut dicit Ecclesiastes. Imo Jacobo teste, In *Jacob.* III, 2.

multis offendimus omnes. Vel dicitur omnis homo secundum se mendax, id est instabilis, fragilis, ad peccata proclivus. A

Quum ergo omnis homo ex se sit mendax, ego autem ex gratia Dei verax sum, ideo
12 (3) *Quid retribuam Domino,* id est, quid dignum restituam ei, et quam ei vicissitudinem reddam, *pro omnibus quæ retribuit mihi,* id est pro omnibus donis gratiæ suæ, quæ sæpe contulit mihi? quia in primo parente dedit ea mihi, et peccavi in illo amisique ea. Rursus dedit mihi ea in Baptismo, sed iterum peccans, perdidi dona B gratiæ Dei; ipse vero in sacramento Pœnitentiæ ea mihi retribuit. Quis autem omnia beneficia Dei generalia et specialia, naturalia atque gratuita, numerare vel exprimere poterit? Omnia condidit propter nos, ad nostram custodiam deputat atque transmittit angelos sanctos. Tandem ipsemet venit ad nos, et in terris visus est, et (Baruch III, 38.) cum hominibus conversatus est, corpore suo et sanguine alit nos, propter nos mori dignatus est. Versiculus iste cum ingenti devotione dicendus est, quatenus tota men- C te optemus Deo esse grati, ejus beneficia memoriter atque frequenter recolendo, eaque Domino humiliter confitendo, ipsum pro eis ferventer amando, reverenter colendo.

Sed quoniam Deus bonorum nostrorum (Ps. XV, 2.) non eget, sicut primo Paralipomenon Scriptura affirmat, Tua, Domine, sunt omnia, (I Par. XXIX, 14.) et quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi; idcirco nil dignius ei rependere possum, nisi ut sequar vestigia ejus, et offeram ei me ipsum, passionem ac mortem D seu alia dura sustinendo libenter pro ejus
13 amore: sicut subjungitur. (4) *Calicem salutaris,* id est passionem, persecutionem, seu mortem salutis, id est per quam ad salutem pertingitur: per calicem namque venitur ad gloriam; *accipiam,* id est, æquanimiter feram. Vel: Calicem salutaris, id est vitam pœnitentialem, mei ipsius districtam castigationem, quotidianamque mortificationem, accipiam, bajulando crucem meam quotidie, et Christum sectando. Nam, ut ait Apostolus ad Romanos, si spiritu facta carnis mortificaverimus, vivemus. (Rom. VIII, 13.) *Et nomen Domini invocabo,* ne in adversis deficiam, aut in propriis meritis sperare incipiam, aut mihi aliquid tribuam.

(5) *Vota mea,* id est desideria mea, *Do-* 14
mino reddam, nihil inordinatum aut Deo contrarium cupiendo, sed cœlestia acquirendo, atque pro eis rogando, *coram omni populo ejus* fideli præsente, ut ipsi quoque desideria sua Domino reddant, et meo exemplo cœlestia appetant. Vel: Vota mea Domino reddam, id est, promissiones meas ad laudem Domini adimplebo: juxta illud Ecclesiastæ: Si quid vovisti Deo, ne (Eccle. V, 3.) moreris reddere; displicet enim ei infidelis et stulta promissio. Et Jonas: Quæcumque (inquit) vovi, reddam Domino pro salute. (Jonæ II, 10.) In Baptismo promisimus abrenuntiare omnibus pompis et actibus Satanæ; in religionis professione spopondimus paupertatem, castitatem et obedientiam: et utinam vota ista Domino persolvamus! Reddam ergo Domino vota hæc non solum in occulto, sed coram omni populo, non propter inanem gloriam, sed ad Dei honorem et proximorum ædificationem, quatenus illud Matthæi perficiam: Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant bona facta vestra, et glorificent Patrem. (Matth. V, 16.)

Pretiosa in conspectu Domini mors san- 15
ctorum ejus: id est, coram Deo digna atque accepta est decessio hominum perfectorum, quoniam mors hæc, janua est vitæ æternæ. Homines autem ubertim parvi pendunt mortem vel occisionem Sanctorum; sed Deus judicat eam æterno præmio munerandam. Hinc nempe ab Isaia dicitur: Justus perit, et non est qui recogitet in corde suo; et viri misericordiæ tolluntur, et non est qui intelligat. (Is. LVII, 1.) Et in libro Sapientiæ: Justus si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit. (Sap. IV, 7.)

(6) *O Domine,* id est, merito te Domi- 16
num voco, *quia ego servus tuus,* tibi obediens in credendo, *ego servus tuus* operando, *et filius ancillæ tuæ,* id est natus

de matre fideli te colente ; vel, Filius ancillæ tuæ, id est Ecclesiæ tibi ministrantis. (7) *Dirupisti vincula mea,* id est consuetudines malas et opera vitiosa, quæ hominem stringunt, ne ad Dei obsequium libere vadat. Hæc enim ligant, captumque tenent peccatorem sub potestate diaboli. Hæc vincula rumpit in nobis Deus, dum peccata dimittit, gratiam influit, et de servis peccati efficit filios adoptionis. Propter quod
Galat. IV, 6. ait Apostolus : Misit Deus Spiritum Filii sui in corda nostra, clamantem, Abba (Pater). Vel, Dirupisti vincula mea, id est omnia impedimenta, quibus a tua contemplatione impedior, scilicet pœnalitates et obligationes pœnarum. Hoc Deus non facit perfecte, nisi in morte hominum perfectorum qui evolant, quales præsertim sunt martyres. Alii enim quamvis sint sancti, et miracula maxima operati, non tamen vadunt ad Dominum securi, sed horrescit eorum conscientia, secundum Hieronymum : quod secundum communem legem accipi potest. Aliqui tamen ex speciali gratiæ

A dono certificati fuerunt de sua salvatione, imo et evolatione, qui martyres non fuerunt.

Tibi sacrificabo hostiam laudis : id est, 17
pro istis beneficiis te laudabo, et me ipsum
seu alia quælibet munera tibi cum laudibus immolabo : quemadmodum scriptum
est : Ego autem in voce laudis immolabo Jonæ II, 10.
tibi; et rursus : Quid dignum offeram Do- Mich. VI, 6.
mino? Curvabo genu Deo excelso. *Et nomen Domini invocabo,* pro conservatione
atque profectu in omni bono. O quanta
B est virtus hujus versiculi! (8) *Vota mea Do-* 18
mino reddam in conspectu omnis populi
ejus : sicut nunc dictum atque expositum
est; *in atriis domus Domini,* id est in lo- 19
cis Ecclesiæ, quæ est domus orationis, *in* Matth. XXI, 13.
medio tui, Jerusalem, id est in medio universalis Ecclesiæ, per totum mundum diffusæ, ita quod perseverabo in ecclesiastica unitate atque catholica fide, scissuras hæreticorum devitans. Interdum enim per Jerusalem significatur anima fidelis, et Ecclesia militans.

ARTICULUS XXVI

EXPOSITIO EJUSDEM PSALMI CENTESIMI QUINTIDECIMI DE CHRISTO, ET QUOMODO A SACERDOTE CELEBRATURO DICENDUS SIT.

OMNIA insuper verba psalmi istius, C de Christo convenienter satis intelligi possunt, excepto primo verbo, quo dicitur, Credidi. Quum enim Christus a principio creationis suæ animæ, fuerit comprehensor, non convenit ei fides, quæ est theologica virtus : sed sicut in superioribus frequenter attributum est Christo sperare seu spes, non prout spes est virtus theologica, sed in quantum accipitur pro quadam præstolatione boni futuri; sic Christo attribui potest actus credendi, sumendo hunc actum pro quacumque cognitione fi- D deli. Sicut enim interdum accipit Scriptura Scire pro Credere, ut quum sanctus Job
dicit, Scio quod Redemptor meus vivit, et Job XIX, 25.
in novissimo die de terra surrecturus sum (futuram namque resurrectionem non scivit nisi per fidem); ita econtra quandoque sumit Scriptura Credere pro Scire. Sicque convenit Christo, de quo psalmus iste exponi potest hoc modo :

Credidi, id est, de veritate eorum quæ 10
Deus mihi (ut homo sum) revelavit, non dubitavi ; *propter quod locutus sum* doctrinam evangelicæ legis, asserendo me esse

Christum, et veritati testimonium exhiben- A
Joann. XVIII. 37. do : sicut in Evangelio dixi, Ego in hoc
natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut
testimonium perhibeam veritati. *Ego au-*
tem humiliatus sum nimis a Judæis, qui
me contempserunt, blasphemaverunt, et
turpissima atque amarissima morte occi-
Is. LIII, 4. derunt. Unde in Isaia scriptum est : Nos
putavimus eum quasi leprosum, et per-
cussum a Deo, et humiliatum. Vel, Humi-
liatus sum nimis, id est, in proprio cor-
de humillimus fui : secundum quod dixi
Matth. XI. 29. apud Matthæum, Discite a me quia mitis B
Joann. VIII. 50. sum et humilis corde ; et alibi, Ego non
quæro gloriam meam. *Ego dixi in excessu*
11 *meo,* id est in contemplatione qua Deum
vidi per speciem : *Omnis homo,* præter
me, *mendax :* sicut in præcedenti articulo
plenius est dictum. Et quia hoc dixi, co-
gnovi quod omnes indigerent liberari per
Rom. III, 23. me, sicut fatetur Apostolus : Omnes pec-
caverunt, et egent gloria Dei. Et hoc modo
Mich. VII, 2. in Michæa dicitur : Periit sanctus de terra,
et rectus in hominibus non est.
12 *Quid retribuam Domino pro omnibus* C
quæ retribuit mihi, id est pro incompara-
bilibus gratiis mihi concessis? quia non
Joann. III. 34. ad mensuram dedit mihi Deus spiritum,
et sine præviis meritis assumpsit meam
humanitatem ad suum esse divinum Dei
Verbum, imo plus dedit mihi, quam toti
universo. Sicut Christus Deo gratissimus
fuit, sic ista affectuosissime dixit. Et re-
13 spondet : *Calicem salutaris accipiam :* id
est, passionem salvificam, et mortem qua
mundus vivificetur, sustinebo, quatenus
Dei honorem recuperem, moriendo pro D
omnibus, ut reducantur ad Deum. Hoc est
Ibid. XVIII. 11. quod Christus passione instante dixit : Ca-
licem quem dedit mihi Pater, non bibam
Matth. XXVI, 42. illum? Et alibi : Pater, si non potest hic
calix transire a me, nisi bibam illum, fiat
Ibid. XX, 22. voluntas tua. Et filiis Zebedæi : Potestis,
inquit, bibere calicem quem ego bibiturus
sum ? *Et nomen Domini invocabo.* Fre-
quenter Christus Patrem invocavit. Unde
Luc. VI, 12. scriptum est : Erat Jesus pernoctans in
oratione Dei. Passione quoque instante

oravit, quemadmodum ad Hebræos dicit
Apostolus : Jesus cum clamore valido et Hebr. V, 7.
lacrimis preces supplicationesque fundens
ad eum, qui possit illum a morte salvum
facere, exauditus est pro sua reverentia.
Vota mea Domino reddam, id est, desi- 14
deria mea Deo offeram, orando atque do-
cendo pro ejus honore et mundi salute,
coram omni populo ejus præsente. Nam
apud Joannem Christus dixit coram disci-
pulis atque Judæis : Ego honorifico Patrem Joann. VIII. 49.
meum. Et in cruce suspensus, oravit : Pa- Luc. XXIII. 34.
ter, ignosce illis.
Pretiosa in conspectu Domini mors san- 15
ctorum ejus. Hoc est quod Christus in
Evangelio ait : Capillus de capite vestro Ibid. XXI. 18.
non peribit ; et rursus, Nolite timere eos Matth. X. 28.
qui corpus occidunt. Quasi dicat : Tam
pretiosa erit mors vestra Domino, quam
pro nomine ejus suffertis, ut merito de-
beatis appetere eam.
O Domine, quia ego servus tuus, in quan- 16
tum homo. Unde dixi : Pater major me Joann. XIV. 28.
est ; et : Sicut mandatum dedit mihi Pa- Ibid. 31.
ter, sic facio ; in Isaia quoque : Dominus Is. XLIX, 5.
formans me ex utero servum sibi. Et ipse
Dominus ait de me : Ecce ego adducam Zach. III, 8.
servum meum Orientem. *Ego servus tuus*
et filius ancillæ tuæ, videlicet Virginis be-
nedictæ, quæ ait : Ecce ancilla Domini. Luc. I, 38.
Dirupisti vincula mea : id est, passibili-
tatem et omnes naturales defectus, quos
sponte assumpsi, abstulisti a me, resusci-
tans me in corpore glorioso. Vel, Dirupisti
vincula mea : id est, corpus meum et cor-
poris membra tempore passionis rumpi,
vulnerari ac lacerari permisisti, ita ut a
planta pedis usque ad verticem capitis non Is. I, 6.
esset in me sanitas. *Tibi sacrificabo hosti-* 17
am laudis, id est, me ipsum in cruce of-
feram ad gloriam tuam pro redemptione
humana : quemadmodum ad Hebræos ait
Apostolus : Christus per Spiritum Sanctum Hebr. IX, 14.
semetipsum obtulit immaculatum Deo. *Vo-* 18
ta mea Domino reddam in conspectu omnis
populi ejus : sicut jam patuit ; *in atriis* 19
domus Domini, in medio tui, Jerusalem. Ad
litteram Christus oravit et prædicavit in

templo Dei quod erat in Jerusalem, prout
Malach. III, 1. per Malachiam fuit prædictum : Statim veniet ad templum suum Dominator, quem vos quæritis, et Angelus testamenti, quem vos vultis.

Porro quum psalmus iste sit unus eorum qui a sacerdotibus ante celebrationem dici solent, tangendum est breviter, qualiter ab eis applicandus sit sensus psalmi istius ad sacrosanctum officium Missæ, Sacramentumque altaris. Dicat ergo fidelis ac devotissimus Christi sacerdos :

10 *Credidi,* id est, firmissime tenui et tenebo ac teneo, quod in hoc Sacramento sit totus Christus, eo modo quo ipse testatur, et ipsa Ecclesia profitetur ; *propter quod locutus sum* confessionem meam, et sermonem ad populum, seu alia quælibet bona ad hanc fidem spectantia, meique præparatoria ad tantum officium. *Ego autem humiliatus sum nimis,* id est, omnino indignum me reputavi ac reputo ad accedendum Christi altare, et immolandum sacrificium tam divinum : ad quod dignus non essem, considerata dignitate Sacramenti, quamvis totius mundi virtutes ac
11 merita possiderem. *Ego dixi in excessu meo,* id est in alta consideratione eorum quæ circa hoc Sacramentum pensanda sunt : *Omnis homo mendax,* id est, nullus vere dignus est ipsum consecrare aut sumere, quoniam omnes fragiles sunt et caduci.
12 *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi,* præsertim pro sacrosancta communione corporis et sanguinis
13 sui ? *Calicem salutaris,* id est calicem Salvatoris, in quo sanguis ejus consecratur et

A continetur, *accipiam* manibus meis in altari ; *et nomen Domini invocabo,* orando pro me ipso ac aliis, pro vivis et mortuis, atque pro omnibus causis pro quibus Ecclesia statuit, aut mihi incumbit. *Vota* 14
mea, id est desideria mea, *Domino reddam coram omni populo ejus,* id est coram universis adstantibus, offerendo, eis præsentibus, vota et preces Deo. *Dirupisti* 16
vincula mea, o Christe, id est, tuo pretiosissimo sanguine abstulisti peccata mea : imo quotidie rumpis vincula vitiorum meB orum, per saluberrimam hostiam corporis tui et sanguinis ; *tibi,* o Deus Pater, seu 17
Trinitas superbenedicta, *sacrificabo hostiam laudis,* offerendo ad laudem tuam corpus et sanguinem Salvatoris : per quam oblationem, laus, honor, et gloria tibi impenditur. Cetera patent.

Ecce psalmum vere ineffabili laude dignum audivimus : in cujus principio fidem veram et sanctam confessionem homo devotus et martyr invictus fatetur ; deinde, respectu divinæ veritatis, ceteros omnes C arbitratur mendaces ; insuper sollicitatur ne Deo inveniatur ingratus, perhibens se multa opera bona acturum ad gloriam Creatoris, ne ingratus exsistat. Cum præcipua igitur devotione decet nos psalmum tam dulcem, decorum, et sententiosum cantare, quatenus vim ejus mereamur gustare.

PRECATIO.

Preces populi in te credentis, Domine, suscipe, et concede nos sacrificium laudis D tibi semper offerre : dirumpe peccatorum nostrorum vincula, ut tibi digne reddamus fidei christianæ vota.

ARTICULUS XXVII

DECLARATIO PSALMI CENTESIMI SEXTIDECIMI : LAUDATE DOMINUM, OMNES GENTES.

Est autem titulus psalmi præsentis, *Alleluia*, quia Propheta in hoc psalmo omnes gentes omnesque populos, id est homines universos, Judæos videlicet atque gentiles, invitat ad laudem Dei pro beneficio incarnationis Christi, et pro adimpletione eorum quæ prophetata erant de Christo gentiumque conversione. Et quod iste sit litteralis sensus psalmi hujus, constat ex eo quod Apostolus ad Romanos allegat scripturam psalmi istius, tanquam de gentium con-
Rom. xv, 8, 9, 11. versione prædictam : Dico, inquiens, Jesum Christum ministrum fuisse circumcisionis ; gentes autem super misericordia
Ps. xvii, 50. honorare Deum, sicut scriptum est, Propterea confitebor tibi in gentibus ; et iterum, Laudate, omnes gentes, Dominum, et
Is. xxviii, 16 ; Ephes. ii, 20. magnificate eum, omnes populi. Christus enim est lapis angularis, in quo gentes et Judæi conjuncti sunt : unam constituens ex utrisque Ecclesiam, in qua non est di-
Rom. x, 12. stinctio Judæi et Græci. Nam, sicut ait Apo-
Galat. v, 6 ; vi, 15. stolus, In Christo Jesu neque circumcisio est aliquid, neque præputium, sed nova creatura.

Quoniam vero plures de gentibus quam
de Judæis ad Christum conversi sunt,
idcirco Propheta hoc prævidens, primo in-
1 vitat gentes, dicendo : (1) *Laudate Domi-*
num, omnes gentes, ad fidem vocatæ. De
Luc. xxiv, 46, 47. quibus Christus ait : Oportebat Christum
pati et resurgere a mortuis tertia die, et
prædicari in nomine ejus pœnitentiam et
remissionem peccatorum in omnes gentes.
Laudate eum, omnes populi, ex judaismo
conversi. Causa autem hujus invitationis
2 annectitur. 2 *Quoniam confirmata est su-*
per nos misericordia ejus : id est, effectus
pietatis divinæ, seu gratia Dei copiose et
A plenius quam ante, effusa et roborata est super totum genus humanum, videlicet super gentes et populos omnes. Quando utique, nisi in Christi adventu ? Tunc enim (sicut Joannes testatur) gratia per Christum Joann. i, 17. facta est. Loquebatur ergo Propheta de futuro per modum præteriti, propter certitudinem prophetiæ. De hac confirmatione misericordiæ Dei super nos, quæ facta est in Christi adventu, non ante, dicit Apostolus : Tempora prioris ignorantiæ despi- Act. xvii, 30. ciens Deus, nunc annuntiat hominibus, ut B omnes ubique pœnitentiam agant. *Et veritas Domini,* id est impletio divinarum promissionum mysteriorumque Christi, *manet in æternum,* quantum ad fructum ex ea consecutum, qui est liberatio generis humani. De hac veritate habetur apud Joannem : Veritas per Christum facta est. Joann. i, 17. Ipse namque omnia de se prædicta implevit. Unde pendens in cruce, dixit : Consum- Ibid. xix, 30. matum est. Vel, Veritas Domini, id est doctrina et prædicatio Christi atque evangelicæ legis, manet in æternum, quemad- C modum Christus testatur : Cœlum et terra Luc. xxi, 33. transibunt, verba autem mea non transibunt. Vel, Veritas Domini, id est Christus Filius Dei qui ait, Ego sum via, veritas et Joann. xiv, 6. vita ; manet in æternum : quod Judæi quoque confessi sunt, dicentes ad Salvatorem, Nos audivimus ex lege, quia Christus ma- Ibid. xii, 34. net in æternum.

Psalmum hunc verbis permodicum, et sensibus plenum ac magnum, sancti doctores vehementer commendant. Continet enim summatim, quod in aliis psalmis D sparsim tractatur. Denique, quid desperatis gentibus jucundius, quid miseris, cæcis et perditis dulcius dici potuit, quam quod super eas confirmata esset misericordia

Dei, atque ob hoc Deum laudarent ? Cum A quadam igitur flamma sanctæ devotionis pronuntietur a nobis hic psalmus.

PRECATIO.

Omnipotens Pater Domine, condignas majestati tuæ laudes fac nos tibi semper offerre ; confirma super nos misericordiam tuam, ne aliqua corruptela criminum inficiat animam nostram : ut Veritas tua tibi consubstantialis, nobiscum maneat in æternum.

ARTICULUS XXVIII

ELUCIDATIO PSALMI CENTESIMI SEPTIMIDECIMI : CONFITEMINI DOMINO QUONIAM BONUS.

Assignatur psalmo huic pro titulo, *Alleluia*. Invitatur enim populus electorum ad laudem divinam in hoc psalmo. Secundum Hieronymum, psalmus iste de Christi primo adventu manifeste conscriptus est, sicut in processu patebit. Quod enim inferius dicitur, Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, etc., dixit Christus Judæis de se ipso prædictum : Nunquam, inquiens, legistis in Scripturis, Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, etc. ? (*Matth.* xxi, 42.) Petrus quoque loquens principibus sacerdotum de Christo, probansque eis Christi glorificationem, ait : Hic est lapis qui reprobatus est a vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli ; et non est in alio aliquo salus. (*Act.* iv, 11, 12.) Probatio autem non valet, nisi ex sensu litterali, præsertim Judæis, qui (ut fertur) non recipiunt nisi sensum litteralem. Multi ergo dicunt hunc psalmum ab illo loco, Aperite mihi portas justitiæ, usque ad finem, loqui de Christo. Ceteri vero dicunt eum loqui de invitatione Judæorum ad laudem Dei, propter liberationem David a multis periculis, ita quod David usque in illum locum, loquitur in propria persona de suis periculis. Hæc autem non videntur congruere. Petrus namque in Actibus Apostolorum allegat illum versiculum, Dextera Domini exaltavit me, dextera Domini fecit virtutem, de exaltatione Christi divinitus facta (*Act.* ii, 33) : et tamen ille versiculus B præcedit versum, Aperite mihi portas justitiæ. Totus ergo hic psalmus, quantum fieri potest, de Christo exponendus videtur.

Loquens ergo sanctus David in persona Christi sive Ecclesiæ, ait : (1) *Con-* 1
fitemini Domino confessione laudis, id est, Deum laudate, *quoniam bonus,* id est propter se ipsum, quoniam naturaliter, quomodolibet, incircumscriptibiliter et superessentialiter bonus est, in tantum ut C in Marco Christus affirmet, Nemo bonus nisi unus Deus (*Marc.* x, 18) : quod apud Lucam ita disseruit, Nemo bonus nisi solus Deus (*Luc.* xviii, 19). Et non solum debetis Domino confiteri quoniam bonus in se ipso, sed etiam quoniam bonus per comparationem ad vos, sicut subjungitur : *quoniam in sæculum misericordia ejus,* id est, semper paratus est vobis misereri, et ejus misericordia æterna est, sicut et ipse, quum idem sit ei esse, et misericordem esse. Effectus quoque divinæ misericordiæ manet in sæculum, D quoniam indesinenter dat gratiam saltem aliquibus in præsenti, et in omni opere Dei misericordia admiscetur : imo, Miserationes ejus super omnia opera ejus (*Ps.* cxliv, 9). Propter quod apud Jacobum scriptum est : Superexaltat autem misericordia judicium (*Jacob.* ii, 13). — Sed repugnare videtur quod ab eodem dicitur, Judicium sine misericordia ei qui non fecerit misericordiam (*Ibidem.*) : cui concordat

Job xxiv, 20. illud Job, Obliviscatur ejus misericordia. A
Et respondendum, quod in aliquibus ope-
ribus Dei, justitia præponderat, clariusque
refulget, ut in damnatione æterna malo-
rum. Idcirco dicitur eis fieri judicium sine
misericordia, et quod misericordia Dei eo-
rum non meminit : non quod omnino nul-
la misericordia eis impendatur, quum citra
condignum patiantur ; sed quia misericor-
diam evidentem non consequuntur, eo
quod æternaliter puniantur.
2 (2) *Dicat nunc,* id est in Christi adventu
præcipue, *Israel : Quoniam bonus* est Deus, B
quoniam in sæculum misericordia ejus :
dat enim gratiam in præsenti, gloriamque
3 æternam in futuro. (3) *Dicat nunc domus*
Aaron : Quoniam in sæculum misericor-
dia ejus. Ista intelligi possunt tam de po-
pulo Israelitico ex Jacob patriarcha orto,
et sacerdotibus ex semine Aaron natis,
quam de populo christiano, et sacerdotibus
Christi per illos significatis. Populus enim
christianus dicitur Israel, id est Deum fi-
de per dilectionem operante contemplans.
Domus autem seu familia Aaron, figurali- C
ter est congregatio sacerdotum Ecclesiæ :
qui sunt filii sacerdotis magni, videlicet
Christi, qui est sacerdos et pontifex noster,
quemadmodum Petrus in prima sua Cano-
I Petr. ii, 25. nica protestatur : Eratis aliquando sicut
oves errantes, sed conversi estis ad pasto-
rem et episcopum animarum vestrarum.
4 (4) *Dicant nunc qui timent Dominum* timo-
re sancto et filiali : *Quoniam in sæculum*
misericordia ejus : sicut etiam ait Virgo
Luc. i, 50. beata, Et misericordia ejus a progenie in
progenies timentibus eum. Unde in Exodo D
Exod. xx, 5, 6. Dominus ait : Ego sum Dominus Deus, fa-
ciens misericordiam in millia, his qui di-
ligunt me, et custodiunt præcepta mea.
Deinde Christus de se ipso testatur :
5 (5) *De tribulatione invocavi Dominum.*
Hoc est quod nunc ex verbis Apostoli
commemoratum est, quia Christus passi-
Hebr. v, 7. one instante cum clamore valido et la-
crimis preces fecit ad Deum. Propter quod
Luc. xxii, 43. Lucas dicit, quod factus in agonia, proli-
xius orabat. *Et exaudivit me in latitudine*
suæ dilectionis et pietatis, *Dominus* Pater
omnipotens. Ideo Apostolus addidit, quod
exauditus est pro sua reverentia. Et ipse Hebr. v, 7.
ait ad Patrem : Gratias ago tibi, Pater, Joann. xi, 41, 42.
quoniam audisti me ; ego autem sciebam
quoniam semper me audis. (6) *Dominus* 6
mihi, secundum quod homo sum, *adjutor*
fuit et est, cooperando mihi, et protegen-
do me semper dum eram in via, quemad-
modum apud Jeremiam ait de me sermo
divinus : Dominus mecum est tanquam Jer. xx, 11.
bellator fortis. Idcirco *non timebo* timore
inordinato, *quid faciat mihi homo* perver-
sus, quicumque sit ille : juxta quod in
Isaia scriptum est de me : Quis est adver- Is. l, 8.
sarius meus ? Accedat ad me. (7) *Dominus* 7
mihi adjutor : quemadmodum idem Isaias
ait : Dominus Deus auxiliator meus ; *et ego* Ibid. 9.
despiciam inimicos meos me persequen-
tes, non despiciendo eorum naturam, sed
malitiam, ita quod eorum malignitatem
non formidabo, nec eos aliquid esse repu-
tabo, in quantum iniqui sunt.
Præterea quilibet Christianus de se ipso
hæc dicere potest. Debemus enim de tri-
bulatione clamare ad Dominum, sicut su-
perius dictum est : Invoca me in die tri- Ps. xlix, 15.
bulationis. Et tunc utique si perseveranter
clamemus, exaudiet nos Deus noster in la-
titudine, id est late et copiose : prout ipse
pius et bonus est, et nostra merita exi-
gunt. Quis enim invocavit eum, et despe- Eccli. ii, 12.
xit illum ? Cuilibet quoque fideli adjutor
est Dominus, quia non sumus sufficientes II Cor. iii, 5.
aliquid cogitare ex nobis, quasi ex nobis,
sed sufficientia nostra ex Deo est. Ideo
non timet veraciter Christianus, quid fa-
ciat sibi homo perversus : imo in adversis
lætatur, et propter amorem Christi præ-
miique cœlestis paratus est mori, quoniam
scriptum est : Nolite timere opprobrium Is. li, 7, 12.
hominum ; et blasphemias eorum ne me-
tuatis. Quis tu ut timeas ab homine mor-
tali, et a filio hominis, qui quasi fœnum
arescit ? Propterea Salomon protestatur :
Qui timet hominem, cito corruet ; qui au- Prov. xxix, 25.
tem sperat in Domino, sublevabitur. Do-
minus mihi adjutor, per gratiam suam in

prosperis atque adversis conservans me ; A
et ego despiciam inimicos meos, visibiles
et invisibiles, confidendo in adjutorio Dei,
non innitendo viribus meis. Certus sum
enim, quod mihi Domino adhærenti noce-
re non poterunt. Ex quo sequitur, quod
8 (8) *Bonum,* id est melius, *est confidere in
Domino, quam confidere in homine.* Nam
Jer. XVII, 7. benedictus homo qui confidit in Domino ;
Ibid. 5. maledictus vero qui confidit in homine,
et ponit carnem brachium suum, et a Do-
9 mino recedit cor ejus. (9) *Bonum,* id est
melius, *est sperare in Domino,* qui solus B
potest salvare, *quam sperare in principi-
bus,* qui neque se ipsos, nec alios valent
salvare.
10 Insuper Christus ait : (10) *Omnes gentes,*
id est aliqui de omni genere hominum,
scilicet viri et mulieres, superiores et sub-
diti, antiqui et juniores, Judæi atque
gentiles, *circumierunt me,* tempore passio-
nis, consentientes in mortem meam. Nec
mirum si propter hos Christus universali-
ter dicat, Omnes gentes, quum Lucas scri-
Act. II, 5. pserit : Erant autem in Jerusalem habitan- C
tes viri religiosi, ex omni natione quæ sub
Matth. XXVII, 25. cœlo est. Et alibi legitur : Exclamans uni-
versus populus, dixit, Sanguis ejus super
nos et super filios nostros. Ecce qualiter
omnes gentes circumierunt Christum in
malo. Interdum quoque omnes gentes cir-
cumierunt eum in bono, eo modo quo
Pharisæi et principes Judæorum dixerunt :
Joann. XII, 19. Videtis quia nihil proficimus ? Ecce totus
mundus post eum abiit. *Et in nomine Do-
mini,* id est ad gloriam Dei, factum sit is-
tud, *quia ultus sum in eos* ex zelo justitiæ, D
non ex impatientia aliqua. Unde Christus
Is. LXIII, 4. loquitur : Dies ultionis in corde meo. Ul-
tus quippe est Christus in Judæos, excæ-
cando cor eorum, auferendo eis gratiam
in præsenti, et gloriam in futuro, traden-
do etiam eos in manus Romanorum, atque
in hac captivitate gravissima eos tenen-
do, in qua jam ultra mille et trecentos an-
nos fuerunt. Hanc ultionem fecit Christus
ut Deus, sed ut homo oravit pro ea, apud
Jer. XI, 20. Jeremiam dicens : Tu autem, Domine Sa-
baoth, qui judicas juste, et probas corda
et renes, videam ultionem tuam ex eis ;
tibi enim revelavi causam meam.
(11) *Circumdantes circumdederunt me,* 11
id est, cum magno malignitatis affectu
ambierunt me, coram Pilato clamantes :
Tolle, tolle, crucifige eum. *Et in nomine* Joann. XIX, 15.
Domini, quia ultus sum in eos. Istud in
versu [præcedenti exponitur et in versu]
sequenti repetitur, et est sensus idem. Ter-
que ponuntur hæc verba, ad designandum
magnitudinem zeli justitiæ, quem habuit
Christus, qui semper erat divinæ justitiæ
unitus et conformatus. (12) *Circumdede-* 12
runt me sicut apes, quæ pungunt aculeo :
sic Judæi verbis et ictibus me pungebant,
dicendo contra me verba blasphemiæ ple-
na. Unde et scriptum est : Videbunt in quem Ibid. 37 ;
compunxerunt. *Et exarserunt sicut ignis* Zach. XII, 10 ; Apoc. I, 7.
in spinis, etc., id est, igne furoris et ve-
hementissima iracundiæ flamma accensi
sunt contra me, sicut in spinis ignis ac-
cenditur. Quapropter ex eorum persona
scriptum est : Circumveniamus virum ju- Sap. II, 12, 15.
stum, quoniam contrarius est operibus no-
stris ; gravis est nobis etiam ad videndum.
(13) *Impulsus,* id est a Judæis captus, et 13
usque ad locum Calvariæ crucem bajulans Joann. XIX, 17.
ductus, *eversus sum* a vita corporali, *ut
caderem,* id est, omnino mortuus remane-
rem, nec amplius memoria esset nominis
mei in terra, prout scriptum est : Dicunt Jer. XI, 19.
adversarii de me, Eradamus eum de ter-
ra viventium, et nomen ejus non memo-
retur ultra. *Et Dominus suscepit me :* id
est, ab ista ruina præservavit me ; imo
ejus oppositum fecit, quoniam ipsi pe-
nitus perierunt, et ego resuscitatus sum,
et ubique glorificatus. Propter quod ait
Pater de me : Ecce servus meus, susci- Is. XLII, 1.
piam eum. Potest etiam istud intelligi de
impulsione illa Christi, de qua in Luca di-
citur : Duxerunt eum ad supercilium mon- Luc. IV, 29, 30.
tis, ut præcipitarent eum ; ipse autem
transiens per medium illorum, ibat.
Quoniam ergo Dominus ita suscepit me,
ideo (14) *Fortitudo mea,* id est causa totius 14
fortitudinis meæ creatæ, *et laus mea,* id

est quem laudo, videlicet res laudata a A
me, est *Dominus* Pater seu Deus Trinitas.
Joann. v, 19. Hinc enim ait Salvator : Non potest Filius
Ibid. viii, 50, 49. a se facere quidquam ; et alibi, Ego non
quæro gloriam meam, sed honorifico Patrem meum. *Et factus est mihi in salutem,* id est in causam totius salutis animæ
meæ et corporis, quia ab eo est glorifica-
15 tio mea in mente et corpore. (15) *Vox exsultationis,* id est laudatio spiritualis lætitiæ, *et salutis,* id est laudatio beata et
salutaris, videlicet laus jucunda atque salubris, atque ex interiori jucunditate ac B
salute procedens, est *in tabernaculis justorum,* id est in patria Beatorum, in cordibus
electorum, in Ecclesiis Christifidelium :
Is. li, 3. juxta illud, Gaudium et lætitia invenietur
in ea, gratiarum actio et vox laudis. Unde
Ps. lxxxiii, 5. supra dictum est : Beati qui habitant in
domo tua, Domine ; in sæcula sæculorum
laudabunt te.

16 16 *Dextera Domini,* id est pia et gratiosa
adsistentia seu magna potentia Patris æterni, *fecit virtutem* in me, conservando me
tempore passionis, et faciendo mirabilia C
quæ tunc fiebant in sole et luna, in terra
Matth. xxvii, 45, 51-53, xxviii, 6. et templo, cujus scissum est velum ; me
quoque ac alios multos resuscitando tertia die a mortuis : sicut habetur apud Matthæum. *Dextera Domini exaltavit me* in
die ascensionis super omnes cœlos ; exaltavit etiam me, clarificando me in toto mundo per doctrinam et signa Apostolorum,
Joann. xvii, 1. sicut rogavi passione instante : Pater, venit
hora, clarifica Filium tuum. De hac enim
Is. lii, 13. exaltatione prædixit Deus : Ecce intelliget
servus meus, et exaltabitur et elevabitur, D
et sublimis erit valde. *Dextera Domini fecit virtutem* in corpore meo mystico, quod
est Ecclesia, mittendo ei in die Pentecostes
Spiritum Sanctum, dansque gratiam miraculorum discipulis meis. Unde legitur :
Act. xix, 11. Virtutes non modicas faciebat Deus per
manus Pauli.

17 17 *Non moriar* eo modo sicut vos,
o Judæi, putastis, quia nec spiritualiter
moriar, quasi blasphemus et impius, neque imperio corporalis mortis subjiciar :
quin imo mox ad immortalem vitam resurgam, sicut in Evangelio sæpe prædixi. Ideo
sequitur : *sed vivam,* factus impassibilis,
et narrabo opera Domini. Nam, sicut in
Actibus Apostolorum et in omnibus Evan- Act. i, 3 ;
gelistis narratur, Christus post passionem Matth. xxviii, 17,
et resurrectionem discipulis suis frequen- 18 ; Marc.
ter apparuit per dies quadraginta, intrans xvi, 9 et seq. ; Luc.
et exiens atque manducans cum eis, et dis- xxiv ; Joann.
putans de regno Dei. Tunc ergo narravit xx, xxi.
eis opera Domini, scilicet suam resurrectionem, futurum judicium, et vaticinia Prophetarum, multaque alia quæ scripta non
sunt, quia, ut dicitur in Evangelio Joannis,
Multa alia fecit Jesus, quæ si scribantur Joann. xxi, 25.
per singula, nec ipsum arbitror mundum
capere posse eos qui scribendi sunt, libros. 18 *Castigans castigavit me Dominus,* non propter proprias culpas, sed pro- 18
pter delicta eorum, pro quibus mori me
voluit : sicut scriptum est : Dominus po- Is. liii, 6, 5.
suit in eo iniquitatem omnium nostrum ;
ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera
nostra. Et alibi : Spiritus oris nostri, Chri- Thren. iv, 20.
stus Dominus, captus est in peccatis nostris. *Et morti non tradidit me,* ita quod
mortis imperio subjacerem, sed statim ad
vitam corporalem reduxit me, sicut supra
dictum est : Quoniam non derelinques ani- Ps. xv, 10.
mam meam in inferno, nec dabis Sanctum
tuum videre corruptionem.

19 *Aperite mihi portas justitiæ.* Hæc 19
sunt verba Christi ascendentis ad cœlos,
imperantis angelis sanctis : Aperite mihi
ascendenti et venientibus mecum, portas
justitiæ, id est aditus regni cœlestis. Has
portas angeli sancti aperire dicuntur propter duplicem causam. Prima est, quoniam
tollunt impedimenta ingrediendi regnum
cœleste, per hoc quod ad eorum officium spectat aerias potestates coercere, quæ
semper nituntur ascendentes impedire ; secunda, per hoc quod se ipsos disponunt ad
recipiendum devote ascendentes ad societatem angelicam. Et ita nunc Christus jubet ut se ipsos disponant ad occurrendum
sibi reverenter, et ut eum cum debita ser-

vitute, laude ac veneratione, introducant A in regnum suum cœleste. *Ingressus in eas,* videlicet portas ac mansiones regni cœlestis, *confitebor Domino* confessione laudationis perfectæ. Christus enim sedens ad dexteram Patris, incessabiliter Dominum laudat per se ipsum, secundum quod homo est, et per alios, quos ad hoc indu-
20 cit. *Hæc porta Domini, justi intrabunt in eam.* Ante dixit pluraliter, Portas ; nunc singulariter ait, Hæc porta : quoniam quamvis tot sint portæ justitiæ quot virtutes, nulla tamen portarum introducere potest, B nisi per caritatem ; et ideo caritas porta est, virtualiter omnes portas comprehendens. Justi intrabunt in eam, quemadmo-
Ephes. v, 2. dum monet Apostolus : Ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos.

21 (20) *Confitebor tibi,* id est, laudabo te, Domine Pater, *quoniam exaudisti me, et factus es mihi in salutem :* sicut nunc dictum est.

Præterea ista jam de Christo exposita, exponi etiam possunt de Ecclesia seu fideli, C quorum est sequi vestigia Christi. *Omnes gentes circumierunt me :* id est, aliqui de omni genere hominum persecuti sunt me, vel blandimentis aut minis me tentaverunt, et fallere nisi sunt. Unde et Christus
Joann. xv, 20. loquitur : Si me persecuti sunt, et vos persequentur, quia non est servus major
Matth. x, 22. domino suo ; et alibi, Odio eritis omnibus hominibus propter me. *Et in nomine Domini, quia ultus sum in eos,* secundum ordinem justitiæ. Vel, Ultus sum in eos, a
Hebr. x, 30. Domino, qui ait : Mihi vindictam, et ego D retribuam. De quo in Deuteronomio indu-
Deut. xxxii, 43. citur : Quia sanguinem servorum suorum ulciscetur, et vindictam retribuet in hostes eorum. *Circumdantes circumdederunt me,* quatenus suis peccatis animam meam inficiant et occidant. *Circumdederunt me sicut apes,* quæ gerunt mel in ore, aculeum vero in cauda. Sic isti blandiuntur ut
Jer. ix, 8. fallant, quemadmodum scriptum est : Sagitta vulnerans lingua eorum. In ore suo pacem cum amico suo loquitur, et occulte ponit ei insidias. *Et exarserunt* igne libidinis, flamma rancoris, fervore iræ fumantis, quatenus me aliquo modo subvertant, *sicut* exardescere solet *ignis* materialis *in spinis* siccis, quæ facillime inflammantur.

Impulsus tentatione seu persecutione, *eversus sum* a rectitudine perfectionis, *ut caderem,* id est, omnino deficerem, peccato mortali consentiendo, aut perseverando in malo ; *et Dominus suscepit me* in ulnis misericordiæ suæ, non sinens me tentari I Cor. x, 13.
ultra vires, sed faciens cum tentatione proventum. Quamvis enim Deus sanctus et benedictus, cujus judicia prorsus imperscrutabilia sunt, permittat interdum electos suos graviter tribulari, dire impelli, venialiter peccare, aut etiam mortaliter, non tamen sinit eos penitus cadere. Unde dictum est supra : Quum ceciderit, non Ps. xxxvi, 24.
collidetur, quia Dominus supponit manum suam. Et apud Michæam : Ne læteris, ini- Mich. vii, 8.
mica mea, super me, quia cecidi : consurgam. Quum sedero in tenebris, Dominus lux mea est. Quod ergo tentationi resistimus, quod a peccato resurgimus, quod non penitus disperimus, non nisi Domino adscribamus, dicentes corde sincero quod sequitur : *Fortitudo mea,* id est causa et dator totius firmitatis meæ atque victoriæ, *et laus mea,* est *Dominus,* cui in omnibus gratias ago, omneque bonum adscribo. Unde scriptum est : Dominus fortitudo Jer. xvi, 19.
mea et refugium meum, et robur meum in die tribulationis. *Et factus est mihi in salutem,* id est, salvator effectus est mihi, dando mihi constantiam in adversis, et humilitatem in prosperis. Propter quod Moyses dicit : Ne dicas in corde tuo, For- Deut. viii, 17, 18.
titudo mea et robur manus meæ hæc omnia præstiterunt mihi ; sed recordare Domini Dei tui, quod ipse vires tibi præbuerit. Quicumque hoc modo totam spem suam ponit in Deo, eum appellans fortitudinem suam et laudem, illi fit Deus in salutem.

Dextera Domini, id est Christus Filius Dei : qui dicitur brachium, dextera et virtus Dei Patris, sicut de eo scriptum est :

Is. LIII, 1. Brachium Domini cui revelatum est? Et A rursum clarius dicitur : *Ibid.* LII, 10. Paravit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium. Cui concordat quod Simeon cecinit : *Luc.* II, 30, 31. Viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum. Vel, *Dextera,* id est potentia, *Domini fecit virtutem,* faciendo de impio justum : quod est majus quam creatio hominis. *Dextera Domini exaltavit me* de vita ignobili, vitiosa, carnali, ad vitam nobilem, virtuosam, spiritualem ac humilem; *dextera Domini fecit virtutem,* conservando me in bono, et pugnando ac expugnando pro me adversarios meos. Huic consonat quod in Exodo legitur : *Exod.* XV, 6, 7. Dextera tua, Domine, magnificata est in fortitudine; dextera tua, Domine, percussit inimicum ; et in multitudine gloriæ tuæ deposuisti adversarios meos.

Quoniam igitur tanta bona largitus est mihi Creator, fiducialiter dicere possum : *Non moriar* morte peccati et damnationis æternæ, *sed vivam* vita gratiæ in præsenti, vitaque gloriæ in futuro. Et juxta hunc sensum ait Christus : *Joann.* VIII, 51. Si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum. *Et narrabo opera Domini,* id est, beneficia Dei mihi collata, apud me commemorabo, et aliis intimabo, ad gloriam largitoris, sicut et Christus in Evangelio dixit cuidam : *Luc.* VIII, 39. Vade, et narra quanta tibi fecit Deus. *Castigans castigavit me Dominus,* id est, propter peccata mea paternaliter me corripuit atque afflixit in sæculo isto, ne peream in æternum. Ideo additur : *et morti* æternæ *non tradidit me.* Unde dicit Apostolus : *Hebr.* XII, 7, 8. Quis filius quem non corripit pater? Quod si extra disciplinam estis, ergo adulteri et non filii estis. Et Salomon loquitur : *Prov.* III, 11, 12. Disciplinam Domini, fili mi, ne abjicias, et non deficias quum ab eo corriperis; quem enim diligit Dominus, corripit. Quidquid igitur adversitatis et pœnæ accidit nobis, nostris adscribamus demeritis, illudque patienter, imo hilariter toleremus, pensantes illud Judith : *Judith* VIII, 26, 27. Non ulciscamur nos pro his quæ patimur; sed reputantes peccatis nostris hæc ipsa supplicia minora esse, flagella Domini, quasi servi qui corripimur, ad emendationem et non ad perditionem nostram, evenisse credamus. Hinc namque scriptum est : Filii, patienter sustinete *Baruch* IV, 25, 29. iram quæ supervenit vobis, etc. Qui enim induxit vobis mala, ipse rursus adducet vobis sempiternam jucunditatem cum vestra salute.

Deinde David in persona Ecclesiæ seu cujuscumque fidelis ait : *Aperite mihi portas justitiæ :* B id est, o vos, Apostoli Christi et prædicatores sancti, per vestram doctrinam ostendite mihi mandata Christi, sacramenta novæ legis, evangelica consilia, operationes virtutum : quæ omnia appellantur portæ justitiæ, quia per ea intratur ad vitam justam. *Ingressus in eas, confitebor Domino.* Qui enim has portas ingreditur, laudabiliter conversatur, et ita dignus efficitur Deum laudare. Propter quod non ingredientibus portas has, Dominus ait : Quid dicitis mihi, Domine, Domine, et *Luc.* VI, 46. C non facitis quæ dico? *Hæc,* id est confessio ista, est *porta Domini,* quia per eam itur ad Deum ; *justi intrabunt in eam,* id est, confessionem istam laudis divinæ assument. *Jer.* VII, 16.

21) *Lapidem,* id est Christum, de quo 22 scriptum est : Lapis qui abscissus est de *Dan.* II, 45. monte sine manibus. De quo Petrus testatur : Ecce pono in Sion lapidem summum, *I Petr.* II, 6; *Is.* XXVIII, 16. angularem, electum, pretiosum, in fundamento fundatum ; et qui crediderit in eum, D non confundetur. Hic igitur lapis, videlicet Christus, *quem reprobaverunt ædificantes,* id est principes sacerdotum, Scribæ et Pharisæi, quorum erat alios in fide et moribus prædicando et bene vivendo ædificare, *hic factus est in caput anguli :* ita quod in ipsum concurrunt duo populi, sicut duo parietes concurrunt in lapidem angularem. Christus enim ex Judæis atque gentilibus constituit unam Ecclesiam, cujus ipse est caput, influens eis motum virtutum et vitam gratiæ. Propterea Christus

Joann. x, 16. dixit : Alias oves habeo quæ non sunt ex A hoc ovili ; et illas oportet me adducere, et fiet unum ovile et unus pastor.

23 22) *A Domino factum est istud :* id est, non humana aut naturali, sed divina ac supernaturali virtute facta est ista conjunctio lapidis angularis seu Christi, et utriusque populi inter se atque cum Christo. Tota enim Ecclesia Christo unitur ut capiti per fidem, caritatem et gratiam, quæ sunt supernaturalia dona Dei. Unde ait Ephes. II, 4, 5. Apostolus : Deus qui dives est in misericordia, propter nimiam caritatem suam B qua dilexit nos, quum essemus mortui peccatis, convivificavit nos in Christo : cujus gratia estis salvati. *Et est mirabile in oculis nostris :* id est, in consideratione fidelium, multum miranda est ista conversio atque conjunctio hominum cum Christo. Nullus enim satis valet mirari tam ineffabilem misericordiam Creatoris, qua misertus est mundo, mittens Unigenitum suum, Rom. VIII, 32. atque pro omnibus nobis tradens illum, et nos unum cum illo efficiens. Unde rursus Ephes. III, 5, 6. dicit Apostolus : Aliis generationibus non C est agnitum filiis hominum, sicut nunc revelatum est sanctis Apostolis ejus et Prophetis in Spiritu, esse gentes coheredes et concorporales et comparticipes promissionis in Christo Jesu. Et alibi : II Cor. IX, 15. Gratias, inquit, Deo super inenarrabili dono ejus. Præcipue autem mirabilis fuit ista conversio gentium primitivæ Ecclesiæ ex Judæis Act. X, 45. collectæ, juxta illud : Obstupuerunt ex circumcisione fideles, quia in nationes Spiritus Sancti gratia effusa est. — Vel sic : *A Domino* trino in personis et uno in natu- D ra, *factum est istud,* videlicet quod lapis ab ædificantibus reprobatus, factus est in caput anguli ; *et est mirabile in oculis nostris* mentalibus. Vehementer namque mirandum est, quod ille qui tempore passionis in tantum humiliatus fuit, paulo post in tantum glorificaretur a Deo, ut ex omni genere hominum multi converterentur ad ipsum : inter quos erant nonnulli, qui ejus occisioni consenserunt, et eam procuraverunt, quibus dixit ante passionem : Joann. VIII, 28. Quum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum.

23) *Hæc dies,* in qua Deus hæc fecit, 24 est dies *quam fecit Dominus :* id est, tempus Christi, tempus evangelicæ legis et gratiæ, in quo utique constituta est ex utroque populo Ecclesia una in Christo, est tempus a Deo specialiter factum. Nam licet omnium dierum ac temporum Deus sit factor, illius tamen diei et temporis dicitur Deus specialiter factor, in quo ipse præcipua et specialia opera fecit. Quoniam ergo in Christi adventu et interim majorem benignitatem et gratiam impendit hominibus quam ante, merito tempus seu dies Christi dicitur factus a Deo. Sæpe enim in sacra Scriptura, tempus novi Testamenti, dies vocatur : quia in eo veritas, in veteri Testamento figuris occultata, clare revelata cognoscitur ; et quia in novo Testamento splendor gratiæ Dei clarius copiosiusque refulsit hominibus, quam tempore veteris legis. *Exsultemus et lætemur in ea,* id est, mente et corpore gaudeamus in Domino tempore isto, de beneficiis ejus gratias ipsi agendo. Unde quum Apostolus dixisset, Ecce nunc tempus acceptabile, II Cor. VI, 2. ecce nunc dies salutis, adjecit : Quasi tri- Ibid. 10. stes, semper autem gaudentes. Merito autem cantatur hic versus in die Paschæ tam frequenter, quoniam Christus, sol justitiæ, candor lucis æternæ, lux lucis et fons lu- Sap. VII, 26. minis, qui erat in die Parasceves passionis caligine obscuratus, atque in monumento Matth. XXVII, XXVIII. lapideo, tanquam densissima nube absconditus, in die Paschæ de sepulcro glorificatus, candidus et rubicundus processit, Cant. V, 10. illuminans mundum, noctem infidelitatis et tenebras ignorantiæ de cordibus discipulorum ejiciens.

Et ut per temporalia festa et gaudia mereamur venire ad præmia sempiterna, orandum est nobis quod subditur : (24) *O Do-* 25 *mine, salvum me fac* de pœnis et vitiis vitæ præsentis ; *o Domine, bene prosperare :* id est, prospera dona concede, augendo Ecclesiam numero et merito, perducendoque nos per gratiæ tuæ ducatum ad

tui ipsius beatificam visionem : sicut su- A
Ps. LXVII, 20. pra dictum est, Prosperum iter faciet no-
26 bis Deus salutarium nostrorum. *Benedictus*
est *qui venit in nomine Domini,* id est
Joann. v, 43. Christus, qui ait : Ego veni in nomine
Patris mei. Secundum Hieronymum, can-
ticum istud puerorum, quo Christo in die
Matth. XXI, 9. Palmarum cantabant : Hosanna filio David,
Benedictus qui venit in nomine Domini,
Hosanna in excelsis, ex isto versiculo sum-
ptum est. Et ita David prophetavit hoc loco
de laude illa.

Deinde in persona Apostolorum et succe- B
dentium eis, videlicet pastorum et sacerdo-
tum Ecclesiæ, subditur : (25) *Benediximus,*
nos episcopi et prælati, *vobis,* o subdi-
ti, *de domo Domini,* id est de Ecclesia
Christi, prædicando vobis verbum salutis,
ministrando vobis sacramenta novæ legis,
orando quoque pro vobis, et gratiam no-
bis divinitus datam, vobis (sicut caritas
exigit) communicando. Benedictio proprie
dicitur collatio gratiæ Dei. Gratiam autem
non confert nisi Deus. Quomodo ergo unus
nostrum alteri benedicere, seu gratiam C
communicare potest, nisi instrumentaliter,
27 non principaliter ? Ideo subditur : *Deus*
Dominus, et illuxit nobis : id est, Deus,
Ps. VIII, 2. qui est Dominus noster, ipse et illuxit no-
bis, illuminando corda nostra Spiritu San-
cto, et gratiam splendidam nostris men-
tibus infundendo, dando quoque nobis
auctoritatem ligandi atque solvendi, mini-
strandi sacramenta, prædicandi evangeli-
ca verba, consecrandi et benedicendi : ex
quibus idonei sumus ad benedicendum vo-
Joann. I, 16. bis. Quapropter Joannes testatur : De ple- D
nitudine ejus accepimus omnes.

(26) *Constituite,* o vos antistites Christi,
diem solennem, id est celebre festum, seu
dies festivos, in commemorationem in-
carnationis, resurrectionis, ascensionisque
Christi, videlicet festum Nativitatis, solen-
nitatem Resurrectionis, etc. ; et de hoc
agite *in condensis,* id est in populis ad-
unatis, ita quod Christifideles in magna
densitate et copia ad festa ista conveniant.
Alia translatio habet, In congregationibus ;
alia vero, In frequentationibus : ex quo
claret, quod iste sit sensus litteralis. Quod
etiam patet ex eo quod subditur : *usque*
ad cornu altaris, id est, tam copiose ac
dense fideles concurrant, quod ipsa eccle-
sia usque ad altaris angulum impleatur. —
Moraliter vero ita exponitur : *Constituite,*
o universi fideles, *diem solennem,* id est
sabbatum mentis, videlicet interioris ho-
minis tranquillam quietem, *in condensis,*
id est in cumulo gratiarum divinarum, in
abundantia sanctarum cogitationum, in
densitate divinorum charismatum, ita quod
Deo intra vos exhibeatis solennitatem de-
coram, ab exterioribus quiescendo, cœlesti-
bus inhiando, Deumque ardenter amando ;
usque ad cornu altaris, id est perseveran-
ter, donec pertingatis ad sublime Dei altare
in cœlo paratum, in quo offerunt Deo om-
nes Beati hymnum incessabilis laudis.

Postremo Ecclesia seu fidelis de prædictis
beneficiis gratias referens ait : (27) *Deus* 28
meus es tu, Domine Christe : cui Thomas
ait, Dominus meus, et Deus meus ; *et con-* Joann. XX, 28.
fitebor tibi, id est, te laudabo. *Deus meus*
es tu, Jesu, Fili Dei summi, prout de te
scriptum est : Hic est verus Deus et vita I Joann. V, 20.
æterna ; *et exaltabo te :* non quod ego te
altum efficiam, sed quoniam tuam digni-
tatem et altitudinem verbis et actibus pro-
fitebor et prædicabo ; atque per hoc te,
qui in te ipso semper altus et magnus es,
altum et magnum efficiam in corde meo
et proximorum, quibus tua magnalia reci-
tabo. (28) *Confitebor tibi quoniam exaudi-*
sti me, id est, de mea exauditione gratias
tibi agam, *et* quoniam *factus es mihi in*
salutem : sicut expositum est.

(29) *Confitemini Domino quoniam bo-* 29
nus, quoniam in sæculum misericordia
ejus. Ecce versiculum in exordio psalmi
præhabitum jam resumit, ad insinuandum
quod omnis operatio perfectorum, a lau-
de Dei sit inchoanda, atque in laudibus
terminanda, quemadmodum docet divinus
Apostolus : Sive manducatis, sive bibitis, I Cor. X, 31.
sive aliud aliquid facitis, omnia in glo-
riam Dei facite.

En psalmum dulcem ac speciosum, sensu atque mysteriis plenum audivimus : in cujus principio ad Dei præconia repetitis vicibus invitamur. In quo moraliter edocemur de tribulatione ad Dominum exclamare, non frangi, tristari, aut desperare, sperantes secure quod late exaudiet nos, prout alibi inducitur : Animæquiores estote, filii, clamate ad Dominum, et eripiet vos de manu inimicorum. Docemur insuper ex psalmo præsenti, in solo Deo confidere, ejusque gratiæ semper inniti. Describuntur etiam beneficia Dei in psalmo isto lucifluo, et Christi mysteria recitantur in eo. Cum multa igitur devotione

Baruch IV, 21.

A et jucunditate præcipua, decantemus hunc splendidissimum psalmum : cujus utique suavitatem copiosissime experiemur, si corde intento et puro eum cantemus. Non enim mens vaga, intimorata, carnalis sive mundana, experiri valet virtutem psalmorum.

PRECATIO.

Deus, fortitudo et laus fidelium, spesque cunctorum in te confidentium, da nobis in salute tua pietatis profectum, dextera tua B in bonis nos exalta : ut te aperiente, portas justitiæ ingressi, perenniter cum justis confiteamur tibi.

ARTICULUS XXIX

EXPLANATIO PSALMI CENTESIMI OCTAVIDECIMI : BEATI IMMACULATI.

Habet psalmus nunc declarandus pro titulo, *Alleluia*. Nec mirum, quum psalmus iste plenus sit laudibus Dei : in quo edocemur, Deum verbis et bonis laudare operibus. Denique psalmus præsens alphabeticus est, tot habens octonarios quot sunt litteræ in alphabeto Hebræo, videlicet viginti duo. Incipiuntque octonarii secundum ordinem litterarum alphabeti Hebraici, ita quod singuli versus ejusdem octonarii, inchoantur a littera quæ eis præponitur : propter quod singulis octonariis singulæ litteræ præscribuntur. — Est autem hic psalmus in superficie satis planus, sed bene examinatus, sensuum profunditate præcipuus est. Loquitur vero de ipsa beatitudine, et iis per quæ ad beatitudinem pervenitur. Beatitudo vero duplex est, scilicet viæ et patriæ. Nunc autem de beatitudine viæ fit sermo : et est psalmus iste omni morali doctrina conspicuus, præfulgens et summus. In quo sanctus Propheta ex æstuanti et exuberanti cordis sui amore divino, Deum familiariter suaviterque affa-

C tur, atque eamdem sententiam frequenter resumit, sub aliis tamen verbis, ut tædium evitetur. Moris namque est ferventis et impatientis desiderii, idem frequenter repetere, quia cum dilecto loquendo nescit lassescere. — Secundum eos quoque, qui asserunt non omnes psalmos a David compositos, ignoratur auctor psalmi præsentis, quia in titulo auctor non explicatur ; sed secundum omnes pene sanctos ac magnos doctores catholicos, David edidit eum, qui tanquam amantissimus Domini in Deo ha- D bitans confidenter, per totum psalmi hujus processum cum admirabili caritatis fervore et sanctæ exercitationis devotione eloquitur. In quo omnis fidelis plenissime eruditur, quid agendum, quid vitandum, quid appetendum. Laudantque doctores psalmum præsentem eminenter et mirabiliter.

A beatitudine igitur, quam omnes naturaliter appetunt, orsus loqui Psalmographus, ait :

ALEPH.

Pars I. 1 *BEATI* sunt jam in spe, postmodum beatificandi in re, *immaculati,* id est sine labe mortalis peccati, *in via,* id est vita præsenti, quæ est via ad futuram, veram, æternamque vitam; *qui ambulant in lege Domini,* id est, qui conversantur in observatione legis divinæ seu præceptorum Decalogi. Non enim sufficit declinare a malo, nisi quod bonum est, fiat. Propter quod Christus ait : Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum. (*Joann.* XV, 2.) Et B alibi dicitur : Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur. (*Matth.* III, 10.) Verumtamen immaculatio non solum concernit peccata commissionis, sed etiam peccata omissionis. Frequenter quoque testatur Scriptura, neminem posse immaculatum vocari, juxta illud : Quis potest dicere, Mundum est cor meum, purus sum a peccato? (*Prov.* XX, 9.) Et alibi : Nemo mundus a sorde, nec infans cujus est unius diei vita super terram. (*Job* XIV, 4, 5 juxta LXX.)

Pensandum itaque quod aliquis dicitur C immaculatus variis modis : Primo, quoniam nunquam peccato subjacere potuit, nec originali, nec mortali, nec veniali : et ita Christus homo immaculatus censetur. Secundo, quoniam nec mortali, nec veniali peccato fuscatus est : et hoc modo Virgo beata immaculata est. Quod ei soli convenit, quantum ad adultos : nam ante annos discretionis seu usum rationis, ceteri quoque hoc modo immaculati sunt; qui tamen maculati et sorde infecti dicuntur propter originale, quod habent aut habue- D runt : a quo Virgo beata, per prævenientem Filii sui gratiam creditur præservata. Tertio, quoniam mortali peccato pollutus non est, vel si fuit, per pœnitentiam exstat purgatus : sicque de gratia Dei multi immaculati exsistunt, quamvis nullus viator sine speciali revelatione certo scire queat, an sic immaculatus sit. Potest tamen conjecturaliter et probabiliter scire : ideoque scriptum est, Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. (*Ibid.* IX, 21.) Ad

A hanc autem immaculationem hortatur nos sermo divinus : Exhibete vos sanctos et immaculatos et irreprehensibiles coram Deo. (*Coloss.* I, 22.) Hæc autem immaculatio est beatitudo viæ, quæ aliud non est, nisi observatio præceptorum Altissimi, loquendo de beatitudine vitæ activæ, de qua loquitur Christus apud Matthæum, et David in isto versiculo. (*Matth.* V, 3-12.) Hæc namque beatitudo est actus virtutum quæ ordinantur ad opus. Porro alia est beatitudo vitæ contemplativæ, quæ est actus sapientiæ, ad quam disponit beatitudo prædicta, consistens in operatione virtutum moralium. Quum enim ad contemplationem requiratur ordinatio appetitus sensitivi, seu refrenatio passionum, necesse est beatitudinem vitæ activæ præcedere beatitudinem vitæ contemplativæ, eo quod virtutes morales refrenent ac ordinent passiones, ne rationem in consideratione veritatis, aut voluntatem in dilectione bonitatis impediant.

De beatitudine itaque vitæ contemplativæ subjungitur : (2) *Beati* sunt jam in spe *qui scrutantur,* non præsumptuose aut curiose, sed diligenter atque humiliter, *testimonia ejus,* id est attestationes sacræ Scripturæ seu ipsas divinas Scripturas, in quibus Deus nobis testatur quid credere debeamus. Duæ sunt partes legis divinæ, videlicet mandata et testimonia. Mandata pertinent ad agenda, testimonia ad credenda. Idcirco in observatione mandatorum sita est beatitudo vitæ activæ; in contemplatione autem testimoniorum, beatitudo vitæ contemplativæ. Quapropter ait Salvator, loquens ad Patrem : Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum. (*Joann.* XVII, 3.) Et Apostolus : Existimo, inquit, omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Domini nostri Jesu Christi. (*Philipp.* III, 8.) Debemus igitur, si beatitudinem vere optamus, scrutari sacras Scripturas, in studio divinorum librorum continuo exerceri, et sacra eloquia tanquam epistolas Spiritus Sancti ad nos missas, cum omni reverentia speculari. Quum enim studemus, Spiritus

Sanctus loquitur nobis. Et sicut fatetur A studiosissimus ille Hieronymus, Qui diligit studia Scripturarum, ventris ingluviem atque delicias abominatur. Hinc enim in Ecclesiastico dicitur : Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens, et in Prophetis vacabit. Quæ utique occupatio valde delectabilis est et salubris, prout legitur : Nos autem solatio habentes sanctos libros, qui in manibus nostris sunt.

Eccli. XXXIX, 1.

I *Mach.* XII, 9.

Sed omnino cavere oportet, ne in tantum occupemus intellectum in consideratione veritatis, quod infrigidetur aut B tepescat affectus in dilectione summæ bonitatis, et igne sanctæ devotionis. Imo frequentius, principalius, et si possibile est, diutius immorari debemus circa exercitationem et inflammationem affectus, quam circa studium intellectus. Cujus (proh dolor !) oppositum multi agunt : propter quod nunquam ad veram perfectionem pertingunt. Idcirco adjicitur : *in toto corde exquirunt eum :* id est, hanc scrutationem testimoniorum Dei referunt prorsus ad Deum, quatenus ex contemplatione since- C ra in ejus amore proficiant, eumque in omnibus intellectu atque affectu honorent. Et in hoc differunt contemplatio sanctorum a contemplatione vanorum, contemplatio quoque theologorum a contemplatione philosophorum, quod sancti et veri theologi non sistunt in nuda speculatione, sed ad Dei actualem fervidumque amorem referunt eam ; philosophi vero et vani fideles, in consideratione quiescunt, vel etiam, quod pejus est, eam interdum ad vanam gloriam, seu lucrum temporaleque D bonum coordinant.

Hi ergo immaculati et studiosi, beati sunt, non vitiosi et pigri : cujus ratio est, vel potius signum : (3) *Non enim qui operantur iniquitatem,* id est peccatum mortale, quod nunquam committitur sine rationis consensu, *in viis ejus ambulaverunt,* id est, in divinis præceptis conversati non sunt in eo tempore quo iniquitatem fecerunt : imo in viis diaboli ambulant tales. De quibus scriptum est : Lassati sumus in via iniquitatis et perditionis, et ambulavimus vias difficiles ; viam autem Domini ignoravimus. Hæc est via spatiosa et lata, quæ ducit ad mortem, per quam ambulant multi. Hinc enim legitur : Rectæ sunt viæ Domini, et justi ambulabunt in eis; prævaricatores vero corruent in eis. Denique viæ quas ambulant impii, tenebrosæ et turpes atque obliquæ sunt. Non ergo ambulant vias Domini, de quibus dicitur : Viæ ejus viæ pulchræ, et omnes semitæ ejus pacificæ. De pulchritudine autem viæ justorum, qua Deo in sanctitate deserviunt, scriptum est : Justorum semita quasi lux splendens, procedit et crescit usque ad perfectam diem.

Sap. v, 7.

Matth. VII, 13.

Osee XIV, 10.

Prov. III, 17.

Ibid. IV, 18.

(4) *Tu,* Domine, *mandasti mandata tua custodiri nimis,* id est multum diligenter. Magno enim, summo et infinito Domino cum incomparabili reverentia, amore, atque timore ministrare oportet. Et ideo apud Jeremiam inducitur : Maledictus qui facit opus Dei fraudulenter. Et alibi : Nunc quia tepidus es, incipiam te evomere de ore meo. Hinc quoque Moyses scripsit : Custodi te ipsum et animam tuam sollicite ; et ne obliviscaris verborum Domini, et ne excidant de corde tuo omnibus diebus vitæ tuæ. Si autem scire volumus quam nimis præceperit Christus impleri mandata sua, audiamus quid de præceptis caritatis asserat : Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua, et ex tota virtute tua. Ecce tam nimis præcepit, ut nullus in hac vita implere totaliter possit. Timorate ergo et sollicite ambulemus coram Domino Deo nostro, pensantes illud : Tempus est ut incipiat judicium a domo Dei. Si autem primum a nobis, quis finis eorum qui non credunt Evangelio? Et si justus vix salvabitur, impius et peccator ubi parebunt ?

Jer. XLVIII, 10.

Apoc. III, 16.

Deut. IV, 9.

Marc. XII, 30.

Mich. VI, 8.

I *Petr.* IV, 17, 18.

(5) *Utinam,* Domine, *dirigantur* a te et angelo sancto per gratiam tuam *viæ meæ,* id est desideria, verba et opera quibus ad patriam tendit homo, *ad custodiendas justificationes tuas,* id est taliter tamque di-

recte, ut tua mandata justa et justifican-
tia observentur a me. Hoc, o Domine, ve-
hementer cupio a te fieri, quoniam natu-
rali potestate id nequeo adimplere, quum
Rom. IX, 16. (teste Apostolo) non sit volentis neque
currentis, sed Dei miserentis. Unde et san-
Jer. X, 23. ctus Jeremias ait : Scio, Domine, quia non
est hominis via ejus, nec viri ut ambulet
Prov. XVI, 9. et dirigat gressus suos. Et Salomon : Cor
hominis disponit viam suam, sed Dei est
dirigere gressus ejus. Erubescat igitur ini-
micus gratiæ Dei Pelagius, qui dixit homi-
nem sine gratia posse mereri, justificari,
itemque salvari, non obstante quod ait
II Cor. III, 5. Apostolus : Non sumus sufficientes cogita-
re aliquid a nobis quasi ex nobis. Et Chri-
Joann. XV, 4. stus profitetur : Sicut palmes a semetipso
non potest ferre fructum, nisi manserit in
vite ; sic nec vos, nisi in me manseritis.

(6) *Tunc non confundar* de negligen-
tia, *quum perspexero in omnibus manda-
tis tuis,* id est, quum omnia divina præ-
cepta penetrative lustravero, profunde
pensavero, efficaciterque implevero : quia,
Jacob. I, 25. ut Jacobus in sua testatur Canonica, Qui
perspexerit in lege perfectæ libertatis, hic
beatus in facto suo erit. Et congrue ait, In
Ibid. II, 10. omnibus mandatis, quia quicumque totam
legem impleverit, offendat autem in uno,
factus est omnium reus. Ad quod pertine-
Eccle. IX, 18. re videtur illud Ecclesiastæ : Qui in uno
peccaverit, multa bona perdet. Ex quo
constat, quod in uno delinquens, efficitur
omnium reus quantum ad pœnam damni.

(7) *Confitebor tibi,* id est, laudabo te, et
accusabo me, geminam tibi confessionem,
videlicet laudis et culpæ, offerens, *in di-*
rectione cordis, id est, dum tu cor meum
ad te ipsum direxeris, vel ego illud ad te
per gratiam tuam direxero, *in eo,* id est per
id, *quod didici* ex revelatione divina, in-
formatione humana, consideratione ve pro-
pria, *judicia justitiæ tuæ,* id est justas
sententias in Scripturis contentas, secun-
dum quas judicas bonos et malos, reddens
singulis quod merentur. Hæc judicia sunt:
Matth. XXV, 41, 34. XVIII, 7. Ite, maledicti, in ignem æternum ; et, Ve-
nite, benedicti Patris mei ; et, Væ mundo
A a scandalis. Hæc autem dicendo, gratias
agimus Deo pro suæ illuminationis benefi-
cio ; compungimur quoque et perterremur
de nostris excessibus : sicque confitemur
Deo, non solum confessione laudis, sed eti-
am confessione propriæ iniquitatis. — Sed
quia utraque confessio exigit obedientiam
mandatorum cœlestium, ideo fixe propono,
quod (8) *Justificationes tuas,* id est præce-
pta tua, *custodiam :* sicut scriptum est,
Qui custodit mandatum, custodit animam Prov. XIX, 16.
suam. Et ut hoc facere valeam, *non me*
B *derelinquas usquequaque,* id est, gratiam
tui subsidii non auferas mihi in toto, nec
diu suspendas solitam pietatem tuam a me.
Imo rogare debemus, ut Deus nullo un-
quam momento subtrahat nobis habitum
caritatis et gratiæ, quia tunc essemus in sta-
tu damnationis. Expedit autem nobis quan-
doque, ut Deus relinquat nos ad tempus,
quantum ad aliquos gratiæ actus, auferendo
videlicet seu suspendendo consolationem
internam, experimentalem devotionem ;
quatenus virtus probetur, meritum per pa-
C tientiam augeatur, anima ab omni super-
bia præservetur, et propriam fragilitatem
homo per experientiam discat ; sicque ad
Deum recurrat, atque de cetero cautior
fiat. Verumtamen nullo momento possu-
mus meritorie operari, aut in bono perse-
verare sine auxilio Dei.

PRECATIO.

In hujus, Domine, sæculi via fac nos
sanctos et immaculatos ambulare in lege
tua, mandata tua nimis custodire, et in
D justificationum tuarum custodia non nos
derelinquas usquequaque.

BETH.

(9) *IN quo corrigit adolescentior viam* Pars II.
suam ? id est, per quid homo juvenis ad
passiones proclivus, abstinet ab operatio-
ne passionum, ad quas naturaliter incli-
natur ? Præsertim enim ad iram et con-
cupiscentiam inclinantur adolescentes. Et
respondet : *In custodiendo sermones tuos,*

id est, in obediendo sacræ Scripturæ, quæ A mala prohibet, damnat et punit; bona vero jubet, laudat atque remunerat. Vere enim a concupiscentia carnis corrigitur adolescens, qui illud Salvatoris bene perpen- *Matth.* v, 28. dit: Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde *Luc.* XIV, 26. suo; et, Qui non odit patrem et matrem et uxorem, etc., non potest meus esse di- *Ibid.* XXI. 34. scipulus; itemque, Videte ne graventur corda vestra crapula vel ebrietate. Qui etiam audit et sequitur illud sancti Job, *Job* XXXI, 1. Pepigi fœdus cum oculis meis ut ne cogitarem quidem de virgine, a concupiscentia emendatur. Similiter sermo Christi ab ira *Matth.* v, 22. refrenat, dum ait: Qui irascitur fratri suo *Ibid.* XI, 29. reus erit judicio; et, Discite a me quia mitis sum. Hinc etiam Petrus in sua Ca- *I Petr.* II, 11. nonica, Obsecro, inquit, vos tanquam advenas et peregrinos, abstinere vos a carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam. Qui autem ista non implet, non putet se pertinere ad Christum, quum Pau- *Galat.* v, 24. lus dicat: Qui enim sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis. Et in Ecclesiastico scriptum *Eccli.* XVIII, 31. est: Si præstiteris animæ tuæ concupiscentias ejus, facient te in gaudium inimicis tuis.

Quum ergo sit ita, idcirco ut ego viam meam per tuorum sermonum custodiam corrigere possim, (10) *In toto corde meo,* id est intellectu et voluntate; vel, In toto corde meo, id est corde totaliter ad te converso, ita quod a rebus illicitis prorsus aversum est; *exquisivi te* tanquam summum bonum, cui finaliter adhærere inten- D do et cupio. Non ergo quæramus Deum corde diviso aut duplici, quia pro quanta parte aliud quærimus, Deum non quærimus. Unde de quibusdam scriptum est: *Osee* x, 2. Divisum est cor eorum, nunc interibunt; *Eccli.* I, 36. et, Ne accesseris ad Deum duplici corde. *Ne repellas me a mandatis tuis,* id est, ne dimittas me a propriis vitiis et passionibus superari, ac per hoc a tuorum observatione mandatorum elongari, sed precem meam admitte, meque divina jussa adimplere concede. Hoc est quod oramus: Do- *Sap.* IX, 4. mine, noli me reprobare a pueris tuis; et, Domine, pater et dominator vitæ meæ, *Eccli.* XXIII, 1. ne derelinquas me in cogitatu et consilio malorum.

(11) *In corde meo abscondi,* id est, memoriter tenui, *eloquia tua, ut non peccem tibi,* id est ad injuriam tuam. Sacra enim eloquia edocent quid agendum, quid omittendum, ne Dominus offendatur. Et ideo Christus ait: Beati qui audiunt verbum *Luc.* XI, 28. Dei, et custodiunt illud. Sed videtur con- B trarium quod dictum est ante: Non abscon- *Ps.* XXXIX, 11. di misericordiam tuam et veritatem tuam a concilio multo. Et respondendum, quod absconsio sacri eloquii duplex est. Una, per quam non communicatur proximo fraterna instructio: et ista est vitiosa, juxta illud: Sapientia abscondita et thesaurus *Eccli.* XX, 32. invisus, quæ utilitas in utrisque? Alia ergo est absconsio, quæ oblivionem excludit: et de illa nunc loquitur. (12) *Benedictus es, Domine,* in te ipso propter sanctitatem tuæ naturæ, *doce me justificationes tuas,* C id est mandata divina: quatenus ea non solum habitualiter, sed etiam actualiter sciam et impleam.

(13) *In labiis meis pronuntiavi,* aliis prædicando, vel apud me proferendo, *omnia judicia oris tui,* id est omnes sermones justitiæ tuæ in Scripturis contentos: omnia, inquam, in genere aut in specie, commemorando sententias tuas, quibus impii condemnantur, et boni salvantur. Et quamvis (secundum Apostolum) judicia Dei in- *Rom.* XI, 33. comprehensibilia sint, illa præsertim, quibus nonnulli ab æterno electi sunt et alii reprobati; possunt tamen pronuntiari, sicut quum illud mirabile Dei judicium proferimus conscriptum: Jacob dilexi, Esau *Malach.* I, 2, 3. autem odio habui. (14) *In via,* id est in observatione et contemplatione, *testimoniorum tuorum,* id est sermonum sacræ Scripturæ, *delectatus sum, sicut in omnibus divitiis,* id est tam cordialiter et exuberanter, sicut avari in temporalibus bonis lætantur, ita quod corde jucundo et amoroso legi, audivi seu protuli verba

Matth. v, 3, 7, 4, 5. sacræ Scripturæ : ut sunt, Beati pauperes spiritu, Beati misericordes, Beati mites, *Luc.* xiv, 11. Beati qui lugent ; et, Qui se humiliat, exaltabitur.

(15) *In mandatis tuis exercebor,* frequenter ea recogitando, atque fideliter exsequendo ; *et considerabo vias tuas,* id est opera et exempla eorum qui tibi placuerunt, per quæ venitur ad te ; vel, Vias tuas, id est operationes tuas quas exerces *Matth.* v, 45. in nobis, quatenus sicut tu pluis super justos et impios, sic adversariis meis benefacere discam ; vel, Vias tuas, id est æquitatem atque clementiam tuam : de quibus *Ps.* xxiv, 10. prædictum est, Universæ viæ Domini misericordia et veritas. (16) *In justificationibus tuis,* id est in præceptis tuis justificantibus observantes, *meditabor :* prout in *Ps.* I, 2. exordio libri habetur, In lege Domini voluntas ejus, et in lege ejus meditabitur die ac nocte : *non obliviscar sermones tuos,* sed *Deut.* vi, 6-9. implere conabor illud Moysis : Erunt verba Domini in corde tuo, et narrabis ea filiis tuis, et meditaberis sedens in domo tua et ambulans in itinere, et dormiens atque consurgens ; et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntque et movebuntur inter oculos tuos ; scribesque ea in limine et ostiis domus tuæ. Unde ut incessanter recolerent filii Israel divina præcepta, jussit *Num.* xv, 38, 39. eis Deus, ut facerent sibi fimbrias quatuor, per quatuor angulos palliorum, ponentes in eis vittas hyacinthinas, quas quum viderent, recordarentur omnium mandatorum Dei, nec sequerentur cogitationes et oculos per res varias fornicantes.

PRECATIO.

In servitio tuo constitutos, Domine, fac nos te toto corde exquirere, et in mandatis tuis viriliter exerceri : ut consideratis viis tuis, et te docente intellectis, semper sicut in omnibus divitiis delectemur in illis.

GHIMEL.

Pars III. (17) *RETRIBUE servo tuo,* videlicet mihi atque universo Christianorum conventui, quod peccando amisi, vel per omissionem promereri neglexi, videlicet gratiam ; *vivifica me* spiritualiter vita gratiæ : nam sicut anima vivificat carnem, sic gratia animam ; *et custodiam sermones tuos,* id est, jussa tua implebo, confortatus ope luceque gratiæ, quæ sine hac gratia meritorie nequeo adimplere. (18) *Revela oculos meos* (haud dubium quin interiores), id est, intellectum meum speculativum et practicum, rationem superiorem et inferiorem, doce atque clarifica per dona sapientiæ, scientiæ, intellectus atque consilii, per illuminationem quoque angelicam et instructionem humanam ; *et considerabo,* illuminatus a te, *mirabilia de lege tua,* id est incomprehensibilia testimonia, supernaturales articulos fidei, alia quoque in utroque Testamento contenta mysteria : quæ sine illuminatione divina considerari sincere non valent ; imo multi infelices hæretici præsumentes talia naturali lumine considerare ac mensurare, sectas æternæ perditionis introduxerunt. Hos oculos revelari optabat Apostolus suis discipulis, dum ait : Pater gloriæ det vobis spiritum *Ephes.* I, 17, 18. sapientiæ in agnitione ejus, illuminatos oculos cordis vestri, ut sciatis quæ sit spes vocationis vestræ.

Indigeo autem, o Domine, revelatione prædicta : nam (19) *Incola ego sum in terra,* id est viator, non comprehensor sicut incolæ cœli, sed peregrinus et advena. Idcirco per fidem, non per speciem, ambulo : quoniam (teste Apostolo) quamdiu sumus II *Cor.* v, 6. in corpore, peregrinamur a Domino ; videmusque per speculum in ænigmate, co- I *Cor.* xiii, 12. gnoscentes ex parte. Propterea indesinenter divina illustratione indigeo, quia corpus *Sap.* ix, 15, 14. quod corrumpitur, aggravat animam, et cogitationes mortalium sunt timidæ, et incertæ providentiæ nostræ. *Non abscondas a me mandata tua,* sed doce me ea, vitiorum caliginem, mandatorum agnitionem obtenebrantem, auferendo a me, et gratiæ lumen ita augendo in anima mea, ut nulla occupatio eam impediat a divinorum memoria mandatorum.

(20) *Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas :* id est, anima mea, quæ adhuc imperfecte ac tepide concupiscit tua mandata, seu mandatorum operationes, desiderat ea ardenter atque perfecte concupiscere. Sicut enim intellectus, sic et voluntas supra proprium actum reflectitur. Ideo, sicut anima per intellectum intelligit se intelligere, actusque sui imperfectionem cognoscit, atque perfectiorem notitiam cupit ; sic anima per voluntatem suam intellectualem concupiscentiam cupit et vult, ejusque incomplementum experitur, et desiderium magis completum adipisci molitur : quoniam tam intellectus quam voluntas, ex imperfecto ad perfectionem progreditur. Concupiscit autem anima mea desiderare justificationes divinas, id est opera justa quibus justificetur, non qualitercumque, sed *in omni tempore,* quatenus perseveret in sancto affectu : non quod singulis horis valeat actualiter desiderare hujusmodi, sed ut debitis, certis et congruis horis omnium temporum, eas desideret : juxta quem modum dicit Apo-
I Thess. v, 17. stolus, Sine intermissione orate. Debemus tamen indesinenter hæc bona desiderare actu vel habitu.

(21) *Increpasti superbos.* In sacra Scriptura frequenter reprehenduntur omnes superbi : sicut quum in Ecclesiastico dici-
Eccli. x, 9. tur : Quid superbit terra et cinis? et alibi :
Luc. xviii, 14. Omnis qui se exaltat, humiliabitur ; et,
Jacob. iv, 6. Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Denique angelos superbientes in cœlo Deus increpavit, dum eos e cœlo in aerem caliginosum dejecit ac inferum,
Judæ 6. quemadmodum scriptum est : Angelos qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in judicium magni diei, vinculis æternis sub cali-
II Petr. ii, 4. gine reservavit. Et Petrus ait : Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum, tradidit in judicium cruciandos reservari. Protoplastos quoque nostros parentes, in paradiso
Gen. iii, 9-24. superbientes, Deus increpavit et expulit. *Maledicti,* id est, a Deo vituperati, æternaliterque damnati sunt, *qui declinant* finaliter *a mandatis tuis,* ea non observando : non enim quis potest salvari aut benedici, nisi custodiendo præcepta Dei excelsi. Angeli quoque superbi æternaliter maledicti sunt, prout Dominus ait princi-
pi eorum : Repleta sunt interiora tua ini- Ezech.
quitate, et ejeci te de monte sancto Dei, et xxviii, 16.
perdidi te, o Cherub protegens, de medio lapidum ignitorum. Primi quoque parentes temporaliter maledicti fuerunt, certis pœnis atque miseriis in præsenti vita adjudicati, quemadmodum in Genesi legitur. Gen. iii, 16-19.

(22) *Aufer a me opprobrium et contemptum.* Hoc tripliciter intelligi potest : Primo, de opprobrio et contemptu activis, ut sit sensus : Da ut ego nulli opprobrium inferam, nec aliquem spernam : quoniam magnum malum est hoc, et æternæ damnationis meritorium, juxta illud : Væ qui Is. xxxiii, 1.
prædaris, nonne et ipse prædaberis? et qui spernis, nonne et ipse sperneris? quum fatigatus desieris contemnere, contemneris. Et : Numquid non pater unus est om- Malach. ii, 10.
nium nostrum? numquid non Deus unus creavit nos? Quare ergo despicit unusquisque nostrum fratrem suum, violans pactum patrum nostrorum? Secundo exponitur de opprobrio et contemptu passivis, quæ petimus nobis auferri : [non quidem] ut non exprobremur et contemnamur ab aliquo, præsertim dum promeremur, aut propter justitiam, quum sanctus Petrus dicat, Si exprobramini in nomine Christi, beati I Petr. iv, 14.
eritis ; sed ne per impatientiam superemur in talibus. Dum enim patienter sustinemus, auferuntur a nobis, quantum ad nocumentum, imo tunc multum proficiunt ad coronam. Tertio sic : Aufer a me opprobrium maledictionis, qua maledicuntur superbi et inobedientes, et contemptum transgressionis, ne mihi dicatur quod dictum est Sauli *, Quare contempsisti ver- * David
bum Domini ? *Quia testimonia tua,* id est II Reg. xii, 9.
sacra eloquia a te testificata, et multipliciter confirmata, *exquisivi* ad cognoscendum et operandum. Idcirco congruit te exaudire me.

23) *Etenim sederunt principes, et adversum me loquebantur.* Contra martyres Christi et alios justos, sæpe sederunt ac sedent principes mundi, homines impii, in conciliis atque judiciis adversus eos loquentes, et de eorum morte aut persecutione tractantes. Denique contra nos omnes sedent, id est, parati manent principes, hoc est dæmones. De quibus dicit Apostolus : (*Ephes.* VI, 12.) Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus. *Et adversum me loquebantur.* Nam inter se tractant, et suo modo loquuntur, quo genere tentationis unumquemque dejiciant. Singulorum namque mores et studia curiose explorant, et ibi quærunt nocumentum inferre, ubi quempiam viderint studiosius occupari ; de his quoque vitiis unumquemque tentare conantur, ad quæ viderint eum procliviorem. Nec mirum si contra nos taliter sedent et machinantur, quum Christus de uno horum (*Joann.* XIV, 30.) professus sit : Venit enim princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam. *Servus autem tuus* in tali oppugnatione *exercebatur,* id est, mente et opere occupabatur, *in justificationibus tuis,* id est in divinis præceptis. Una enim occupatio expellit aut minuit aliam, maxime si intendatur. Idcirco debemus tanto vehementius in divinis occupari, meditando, orando, psallendo, scribendo, aut alia opera bona patrando, quanto videmus nos gravius tentari : sic enim tentatio minus sentitur. Otium vero maxime roborat adversarii potestatem.

24) *Nam et testimonia tua meditatio mea est,* non essentialiter, sed materialiter, quia testimonia tua continue meditor, aliaque cogitare detestor ; *et consilium meum sunt justificationes tuæ,* id est mandata, ita quod totum consilium meum versatur et ordinatur ad hoc, ut præcepta tua observem. Talis erat venerabilis illa Sara, (*Tob.* III, 17.) quæ ait : Nunquam cum ludentibus miscui me, neque cum his qui in levitate ambulant, participem me præbui.

PRECATIO.

Bonorum omnium largitor, Domine, fac nos desiderare justificationes tuas in omni tempore, et in eis bene operando perseverare ; aufer a nobis opprobrium inimici et contemptum, et da nos perpetim de manu tua accipere decoris et honoris regnum.

DALETH.

25) *ADHÆSIT pavimento anima mea,* (Pars IV.) id est, corpori gravi, terreno et corruptibili conjuncta est anima mea tanquam forma substantialis atque intrinseca : idcirco frequenter a bonis operibus impeditur, quoniam deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. (*Sap.* IX, 15.) Frequenter quoque adhæsit anima mea per consensum illicitum pavimento huic, sequendo concupiscentias ejus. Contra quod in Ecclesiastico dicitur : Post concupiscentias tuas non eas, et a voluntate tua avertere. (*Eccli.* XVIII, 30.) Itaque captiva ducta est anima mea in legem peccati, quæ regnat in membris meis. De qua dicit Apostolus : Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. (*Rom.* VII, 23.) Unde cum sancto Apostolo exclamare compellor : Infelix ego homo ! quis me liberabit de corpore mortis hujus, (*Ibid.* 24.) id est de vitiis, defectibus, et concupiscentiis, seu impedimentis hujus mortalis corporis? Et respondet : Gratia Dei per Dominum nostrum Jesum Christum. (*Ibid.* 25.) Nunc enim per gratiam Dei minuuntur et alleviantur prædicta mala, quæ animæ accidunt ex corporis conjunctione. In resurrectione vero futura penitus auferentur, quia tunc corpora erunt omnino animabus sanctis subjecta, proportionata, et assimilata, secundum quod ad Romanos inducitur : Ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei. (*Ibid.* VIII, 21.) Idcirco nunc subditur : *vivifica me* per gratiæ infusionem, operumque bonorum promptam ac vividam exsecutionem, ne inferioribus istis adhæream, sed toto affectu cœlestia quæram, et in carne vivens, non secundum (II *Cor.* X, 2, 3.)

carnem ambulem, quatenus cum Apostolo valeam profiteri : Nostra autem conversatio in cœlis est. (*Philipp.* III, 20.) Vivifica autem me *secundum verbum tuum,* quo in sacra Scriptura promittis te exauditurum precantem, et ei gratiam omnem quam postulat, infusurum, prout scriptum est : Omnia quæcumque orantes petitis, credite quia accipietis, et evenient vobis. (*Marc.* XI, 24.) Vel, Secundum verbum tuum, quod in Deuteronomio conscriptum est, quo dicitur : Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod egreditur de ore Domini. (*Deut.* VIII, 3; *Matth.* IV, 4.)

26) *Vias meas,* id est operationes meas interiores et exteriores, *enuntiavi* tibi omnia cognoscenti, vel tuo vicario sacerdoti, confitendo humiliter imperfectum meum et culpas, omneque bonum tibi totaliter adscribendo, *et exaudisti me,* indulgentiam largiendo, gratiamque præstando. Unde Job dicit : Vias meas in conspectu ejus arguam, et ipse erit salvator meus. (*Job* XIII, 15, 16.) Superius quoque : Revela Domino viam tuam, et spera in eo, et ipse faciet. (*Ps.* XXXVI, 5.) *Doce me justificationes tuas,* id est mandata, ut ea salubriter, non inaniter, sciam et impleam.

(27) *Viam,* id est processum et ordinem, *justificationum tuarum instrue me,* ut sciam quæ mandata sint prima atque præcipua, quæ necesse est primo principaliterque impleri. Hæc enim sunt duo caritatis præcepta, in quibus alia virtualiter continentur. *Et exercebor in mirabilibus tuis.* Hoc est quod paulo ante induxit : Considerabo mirabilia de lege tua. (vers. 18.) Quid itaque est, in mirabilibus Dei exerceri ? nisi oculo illuminato contemplari humiliter atque subtiliter incomprehensibilia testimonia fidei christianæ, videlicet qualiter Deus sanctus et gloriosus, quamvis sit unus summeque simplex in essentia, verissime tamen trinus est in personis ; et quod ex ineffabili Trinitatis consilio incarnatus est Filius Dei propter nostram reparandam salutem, quod Mater ejus virgo permansit, cetera quoque Christi mysteria contemplari ; considerare etiam, quam terribilis sit Deus in consiliis super filios (*Ps.* LXV, 5.) hominum, quanta suavitas ejus circa electos, quanta severitas ad reprobos.

28) *Dormitavit anima mea præ tædio.* Dormire, proprie convenit pigro, juxta illud : Pigredo immittit soporem. (*Prov.* XIX, 15.) Et iterum Salomon ait : Usquequo, piger, dormies ? (*Ibid.* VI, 9.) Dormitare autem, convenit fatigato seu lasso. Anima vero gravatur atque lassatur sarcina corporis, propter varias necessitudines ejus. Anima ergo dormitat præ tædio, dum fatigata onere corporis, ad spiritualia minus affectuose afficitur, ipsaque difficultate proficiendi, seu dilatione consolationis internæ quodammodo frangitur : ideo indiget divinitus confortari. Pro quo orat, subdendo : *confirma me in verbis tuis,* id est, da mihi ex lectione, auditione, vel commemoratione sacræ Scripturæ cordialiter roborari, sicut dum audio, lego aut recolo : Quia non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam ; (*Rom.* VIII, 18.) et, Vigilate, state in fide, viriliter agite, confortamini. (I *Cor.* XVI, 13.) Nam teste Apostolo, Omnis Scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, etc., ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus. (II *Tim.* III, 16, 17.) Et scriptum est : Sermo Dei clypeus est omnibus sperantibus in se. (*Prov.* XXX, 5.)

29) *Viam iniquitatis,* id est viam iniquam ; vel, Viam iniquitatis, id est præambulum, dispositionem, seu occasionem peccandi ; *amove a me :* non enim possibile est vitare peccatum, nisi peccandi occasio vitetur : quam si non possumus semper humana virtute cavere, precamur ut Deus eam amoveat, præveniendo nos gratia sua, et præservando ab omni ruina. *Et* * *lege tua,* (* *Et de*) id est secundum decretum misericordiæ tuæ, qua proprium tibi est misereri et parcere, *miserere mei,* dimittendo peccata, et dona gratiæ multiplicando in me. Vel, Lege tua, id est in lege divina nobis proposita, miserere mei, ignoscendo quod contra eam committo sive omitto.

30) *Viam veritatis,* id est fidem catholicam conversationemque justam, *elegi,* contemptis erroribus peccatisque pristinis. Unde dicit Apostolus : Condelector legi (*Rom.* VII, 22.)

Dei secundum interiorem hominem. *Judicia tua,* id est justas sententias atque vindictas, quibus a principio mundi injustos reprobasti et afflixisti, bonos vero salvasti : ut patet in diluvio, in submersione Pentapolis, in occisione Pharaonis ac populi ejus ; *non sum oblitus,* quia eorum memoria salutarem mihi timorem incutit, spemque confortat. (51) *Adhæsi testimoniis tuis, Domine,* fide et opere, faciendo quæ novi tibi placere : propterea *noli me confundere,* frustrando me spe mea, repellendo precem meam, aut permittendo ut cadam et confusione dignus efficiar.

Gen. VII, XIX; *Exod.* XIV, 28.

(52) *Viam,* id est operationem, *mandatorum tuorum cucurri,* id est, festinanter implevi, ardenter exsecutus sum, *quum dilatasti cor meum,* infundendo ei desiderium fervidum, quo cor aperitur ad consentiendum omnibus dilecto placentibus. Cor enim caritate spiritualiter dilatatur, exhilaratur, et ampliatur in Deo et bonis operibus. Amanti autem nihil difficile est. Ideo talis currit magis, quam vadat aut ambulet, in lege divina. Experiturque verum esse quod scriptum est : Mandata ejus gravia non sunt ; et, Jugum meum suave est et onus meum leve. Dum ergo sentimus nos ferventes et alacres in divinis, non gloriemur in nobis inaniter, sed in Deo, humiliter gratias agendo caritati et gratiæ ejus ; simusque cauti ac providi contra gloriam vanam, aliorum contemptum, futuramque ruinam.

I *Joann.* V, 3. *Matth.* XI, 30.

PRECATIO.

Iniquitatis vias amove a nobis, Domine, et tuo gratuito munere viam mandatorum tuorum dilatato corde da nos percurrere : ut exuti corpore, per te cives constituamur cœlestis patriæ.

HE.

Pars V. (33) *LEGEM pone mihi, Domine, viam justificationum tuarum,* id est legem divinam omnibus generaliter positam, quæ est via justificationum tuarum, quia per

A legem justificationem tuam acquirimus. Hanc legem pone mihi singulariter in corde, et ante oculos mentis, quatenus die ac nocte cogitem eam. Hæc autem positio fit per hoc, quod Deus animæ influit lucem gratiæ copiose : per quam frequenter, faciliter et perseveranter meditatur ea quæ scripta sunt in lege divina, nova ac veteri. Ideo subditur : *et exquiram,* id est, exquisite quæram, *eam semper,* perseverando in ea quamdiu sum. (34) *Da mihi intellectum,* id est donum Spiritus Sancti

B quod dicitur intellectus ; vel, Intellectum, id est intelligentiam actualem ex gratia procedentem ; *et scrutabor,* id est, diligenter considerabo et investigabo, *legem tuam,* pensando quid in ea proponatur credendum, quid sperandum, quid amandum, quid formidandum, quid agendum, quid præcavendum, quid etiam dicat jubendo, quid consulendo ; *et custodiam illam,* scilicet legem divinam, *in toto corde meo,* eam videlicet recolendo, contemplando, diligendo, et exsequendo. (35) *Deduc me,* per

Is. XI, 2.

C gratiæ claritatem angelicamque directionem, *in semita,* id est in processu et executione, *mandatorum tuorum* moralium (mandata autem cærimonialia cessarunt), ne aberrem ; *quia ipsam volui,* id est, quia hanc semitam concupivi, et ita feci quod in me est, præparando videlicet me ad gratiam tuæ deductionis. Decet igitur te, ut me exaudias atque deducas.

(36) *Inclina cor meum in testimonia tua :* id est, intellectum et voluntatem animæ meæ per gratiam tuam converte ad sacra

D eloquia, et inchoa bonum in me, quoniam tu es qui operaris in nobis et velle et perficere, pro bona voluntate, id est ex tua benignitate, secundum Apostolum. Omnia quoque opera nostra operatus es in nobis. *Et non in avaritiam :* quia qui volunt divites fieri, incidunt in tentationes et laqueum diaboli. Inclina itaque cor meum ad bona divina, in tantum ut ab inordinato amore terrenarum rerum penitus avertatur. (37) *Averte oculos meos* exteriores et interiores, *ne videant* aut videre deside-

Philipp. II, 13. *Is.* XXVI, 12. I *Tim.* VI, 9.

rent *vanitatem,* id est mundi spectaculum, A speciem mulieris ornatæ, etc., quorum consideratio nocet. Plurimum enim nocet inconsideratio visus, et ad magnam rui-
Jer. IX, 21. nam disponit. Mors quippe per fenestram ingreditur, mens ipsa distrahitur, concupiscentia provocatur, affectionesque variæ ac nocivæ inde nascuntur. Propter quod
Eccli. IX, 7-9. scriptum est : Noli circumspicere in vicis civitatis ; averte faciem tuam a muliere compta ; propter speciem mulieris multi
Ezech. XX, 7. perierunt. Et Ezechiel : Unusquisque offensiones oculorum suorum abjiciat, ait B Dominus. *In via tua,* id est in observatione legis divinæ, *vivifica me* vita gratiæ, ut opera mea meritoria sint vitæ gloriæ, scilicet vitæ æternæ.

(38) *Statue servo tuo eloquium tuum in timore tuo :* id est, fac ut servus tuus sacram Scripturam reverenter ac timorate recogitet, non ob gloriam vanam, sed ut ex ea a vitiis retrahatur, atque in omnibus secundum divinum eloquium gubernetur. (39) *Amputa opprobrium meum quod suspicatus sum :* id est, aufer a me malum C omne quod aliis ex suspicione imposui, ne aliquem temerarie judicem, ne alteri detraham ; *quia judicia tua jucunda,* id est, justa, vera et sancta, et per consequens ex sua natura jucunda sunt : imo bonis jucunda sunt judicia quibus damnantur perversi ; electis vero jucundum erit judici-
Matth. XXV, 34. um quod de eis Dominus faciet, Venite, inquiens, benedicti Patris mei. (40) *Ecce concupivi mandata tua* plus quam omnia bona terrena ; *in æquitate tua,* id est in justa conversatione, quæ dicitur æquitas tua, D tanquam a te data, et tibi accepta, *vivifica me,* gratiam confortando in anima mea, quatenus semper vigil, vivens et agilis sim in vita decenti, ne mihi dicatur illud Apo-
Apoc. III, 1. calypsis : Nomen habes quod vivas, sed mortuus es.

PRECATIO.

Expiatos a sordibus peccatorum deduc nos, Domine, in semita mandatorum tuorum ; corda nostra ab omni avaritia, et a noxiæ delectationis vanitate oculos cordis nostri averte : ut recte vivendi studium semper dirigamus ad te Creatorem nostrum.

VAU.

41 *ET veniat super me misericordia tua, Domine.* Secundum doctores sanctos, Pars VI.
hic Propheta loquitur in persona gentilium vel totius generis humani, orans pro Christi adventu, et redemptione facta per eum, ut sit sensus : Et veniat super me per incarnationem misericordia tua, Domine, id est Filius tuus, o Deus Pater, per quem misertus es nostri, et qui est fons omnis pietatis et gratiæ. Unde quid per misericordiam istam intelligendum sit, planius pandit : *salutare tuum,* id est Christus Salvator : de quo in Isaia habetur,
Videbunt omnes fines terræ salutare Dei Is. LII, 10.
nostri ; *secundum eloquium tuum :* id est, Christum mitte ad nos, quemadmodum per Prophetas locutus atque pollicitus es. — Potest quoque unusquisque pro se ista orare. *Et veniat super me misericordia tua, Domine,* id est, effectum pietatis tuæ mihi infunde ; *salutare tuum,* id est salvatio tua, veniat super me *secundum eloquium tuum,* quo in Scripturis gratiam de-
precanti promittis, dicendo : Pater cœlestis Luc. XI, 13.
dabit spiritum bonum petentibus se.

(42) *Et* ego ita adjutus gratia tua, *respondebo,* inspirante Spiritu Sancto, *exprobrantibus,* id est opprobriose loquentibus, *mihi, verbum* bonum et efficax, secundum quod materia exigit. Respondebo enim dæmonibus verbum cordis, negando consensum ; hæreticis, verbum sapientiæ, defendendo fidem ; injuriantibus, verbum
patientiæ, vincendo in bono malum ; de- Rom. XII, 21.
tractoribus, verbum operis, bene vivendo.
Sicque implebo verbum Apostoli : Sciatis Coloss. IV, 6.
quomodo oporteat vos unicuique respondere. Porro tam efficaciter respondebo, *quia speravi in sermonibus tuis,* id est, verum esse credidi atque in me implen-
dum speravi, quod in Evangelio dicis : Non Matth. X, 20.

vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris A vestri qui loquitur in vobis ; et iterum, Luc. XXI, 15. Ego dabo vobis os et sapientiam, cui non poterunt resistere et contradicere omnes adversarii vestri. Vel sic : Et respondebo exprobrantibus mihi verbum istud quod sequitur : Quia speravi in sermonibus tuis : id est, quidquid illi mihi improperent, non curabo, nec verbis contendam, sed dicam eis : Ego spero in sermonibus Dei Matth. V, 10. mei, quibus prædixit beatos qui persecu- Rom. XII, 19; tionem patiuntur propter justitiam ; et, Mi- Hebr. X, 30. hi vindictam, et ego retribuam. Spero ergo B quod Dominus tempore suo respondebit et judicabit pro me : prout scriptum est : Prov. XX, 22. Ne dicas, Reddam malum pro malo ; exspecta Dominum, et liberabit te.

43 *Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque,* id est, propter peccata mea non tollas a me verbum laudis divinæ, instructionis fraternæ, prædicationis catholicæ, responsionis condignæ. Sed tu, Domine, sis mihi motor doctorque lin- Eccli. LI, 30. guæ, sicut in Ecclesiastico dicitur : Dominus dedit mihi linguam mercedem meam ; C Is. L, 4. et per Isaiam : Dominus dedit mihi linguam eruditam, ut sciam sustentare eum, qui lassus est, verbo. Hæc ergo, Domine, tribue mihi, *quia in judiciis tuis,* quibus juste Matth. XI, 25. judicas, justeque agis, ut abscondas verbum hujusmodi a sapientibus et prudentibus, et reveles ipsum parvulis ; in ju- I Cor. I, 27. diciis quoque, quibus abjecta et infirma mundi eligis, ut fortes et sapientes confundas ; *supersperavi,* id est, vehementer speravi. Ex hac namque consideratione roboratur spes mea, hisque pensatis de- D sperare non valeo, quamvis sim vilis, abjectus et modicus. (44) *Et custodiam legem tuam semper,* videlicet *in sæculum et in sæculum sæculi,* id est quamdiu sum, eam mente revolvendo, et opere adimplendo.

(45) *Et ambulabam,* id est, conversatus sum, *in latitudine* caritatis Dei et proximi : quæ caritas adeo lata est, ut se ubique communicet, nil sibi proprium servans, sed usque ad æmulos se extendens : quia Ibid. XIII, 4, 5. (ut ait Apostolus) caritas non æmulatur, non agit perperam, non irritatur, non quærit quæ sua sunt ; *quia mandata tua,* quibus præcipis etiam adversarios diligi, *exquisivi* Luc. VI, 27. scire et agere. Sed quum Christus dicat, Contendite intrare per angustam Ibid. XIII, 24. portam ; et, Arcta est via quæ ducit ad vitam Matth. VII, 14. : quomodo potest aliquis justus in latitudine ambulare, præsertim quum lata Ibid. 13. sit via quæ ducit ad mortem ? Et respondendum, quod via Domini et porta ducens ad vitam, appellatur angusta et arcta ; via vero seu porta perditionis, spatiosa et lata : quoniam sicut testatur princeps theologorum sacratissimus Dionysius (et idem ait Aristoteles), virtus seu bonum est ex integra causa, videlicet concurrentibus omnibus circumstantiis ad virtutem requisitis ; peccatum vero est ex singulis circumstantiis omissis. Et ergo contingit multis modis peccare, errare, deficere ; sed benefacere non contingit, nisi uno modo. Virtus enim consistit in medio ; peccatum vero, in recessu a medio. Medium autem uno modo atque cum difficultate attingitur ; multis vero modis et faciliter a medio isto receditur : idcirco facilius est peccare, quam virtuose agere, sicut facilius est non tangere signum ad quod sagittantes sagittant, quam illud contingere. Sed huic angustiæ non obviat latitudo dilectionis, quæ omnia arcta efficit ampla, et universa difficilia prope nulla : quoniam nulla forma operatur tam prompte tamque jucunde ut caritas.

46 *Et loquebar in testimoniis tuis in conspectu regum, et non confundebar.* Hic versus præcipue competit sanctis martyribus, quibus Christus in Evangelio ait : Ante reges et præsides ducemini propter Ibid. X, 18. me. Illic ipsi confessi sunt nomen, fidem, documentaque Christi, et non sunt confusi. Imo adversarios fidei confuderunt, quia non poterant resistere sapientiæ et spiri- Act VI, 10. tui qui per martyres loquebatur, sicut de Stephano scriptum est. Eratque supermirabile et omni pene miraculo mirabilius, quod tenerrimæ virgines et adolescentulæ illustrissimæ, tam constanter tamque insu-

perabiliter responderunt regibus, judicibus, philosophis, et tyrannis, ut patet de beatissimis Ursula, Barbara, Catharina, Agatha, Agnete et aliis infinitis. Debemus au-
Tob. XII, 6. tem et nos coram omnibus Christum libere confiteri, et ejus testimonia fideliter
Luc. IX, 26. eloqui, quoniam ipse ait : Qui me erubuerit et meos sermones, hunc Filius hominis erubescet quum venerit in regno suo.

(47) *Et meditabar in mandatis tuis quæ dilexi.* Quod enim ardentius amatur, frequentius cogitatur ; et ipsa meditatio formata, est fructus mandati. (48) *Et levavi,* id est extendi, *manus meas,* id est potentias operativas, desideria cordis et corporis membra, *ad mandata tua quæ dilexi,* quatenus ea actu implerem : quoniam ipsa meditatio sine opere non sufficit, si operandi adsit facultas ; *et exercebar,* secundum modum jam dictum, videlicet meditando, loquendo et operando, *in justificationibus tuis,* id est in divinis mandatis obedientem justificantibus.

PRECATIO.

Veniat super nos misericordia tua, Domine, et spe bona fac nos in te vigere, daque vigilare in geminæ caritatis latitudine ; et ut in custodia legis tuæ devoti simus, semper in ea gloriose vivamus.

ZAIN.

Pars VII. (49) *MEMOR esto verbi tui servo tuo :* id est, ad salutem famuli tui fac sicut locutus es, scilicet ne propter nostram malitiam desinas facere quod aliter face-
Matth. VII, 8. res. Dixisti enim, o Domine : Omnis qui petit, accipit ; et qui quærit, invenit ; et
Joann. XX, 29. pulsanti aperietur. Dixisti etiam, Beati qui non viderunt, et crediderunt ; et alibi,
Ibid. XII, 26. Ubi sum ego, illic et minister meus erit. Omnia verba hæc impleantur in me, et singulis nobis. *In quo verbo mihi spem dedisti.* Hæc namque atque similia verba conferunt spem indulgentiæ, spem gratiæ, atque fiduciam gloriæ acquirendæ. Huic
III Reg. VIII, 26. simile est quod Salomon orat : Et nunc,

A Domine, Deus Israel, firmentur verba tua quæ locutus es David servo tuo patri meo; et, Fac sicut locutus es, ut magnificetur nomen tuum. II Reg. VII, 25, 26. (50) *Hæc spes* concepta ex verbo Dei, *me consolata est in humilitate mea,* id est in omni oppressione et afflictione vitæ præsentis, atque in humiliatione qua me propter peccata mea contempsi. Nam ex hac spe desperationem exclusi, remissionisque gratiam exspectavi, *quia eloquium tuum* prædictum consolatorium, *vivificavit me,* id est, animavit et inflam-
B mavit animam meam ad bonum.

(51) *Superbi inique agebant usquequaque,* quoniam Deum offendunt cogitando, loquendo et operando, se ipsos excusando et alios inficiendo. Ideo scriptum est : Pec- Eccli. III, 29.
cator adjiciet ad peccandum ; et, Impius Prov. XVIII, 3.
quum in profundum peccatorum venerit, contemnit. Ecclesiastes quoque ait : Pec- Eccle. VIII, 12.
cator centies facit malum, et per patientiam sustentatur. Peccatum namque, præsertim mortale, quod per pœnitentiam non deletur, suo mox pondere trahit ad aliud.
C Unde ait Apostolus : Omnia munda mun- Tit. I, 15, 16.
dis ; coinquinatis autem et infidelibus nihil est mundum ; sed inquinatæ sunt eorum mens et conscientia, quum sint abominati et reprobi. *A lege autem tua non declinavi :* vel quia nunquam eam transgressus sum : quod competit his qui non peccaverunt mortaliter ; vel quia ad tempus et nunc usque servavi eam : quod pœnitentibus convenit. Loquitur enim David in psalmo hoc in persona generalis justi : idcirco non omnia verba psalmi hujus sin-
D gulis justis conveniunt.

(52) *Memor fui judiciorum tuorum* quæ facta sunt *a sæculo,* id est ab origine mundi, o *Domine,* considerando quomodo a principio mundi rebelles et animosos reprobasti ; mites vero, obedientes et humiles liberasti, quoad vitam æternam, quamvis interdum permisisti eos temporaliter tribulari corporaliterque occidi, propter purgationem culparum et augmentum meritorum ac præmiorum : quomodo etiam semper electi tui in hac vita afflicti sunt,

reprobi vero hic floruerunt. *Et consolatus* A
sum ex ista memoria, sperans me ad sortem electorum pertinere, eo quod ego tantis tribulationibusque tentationibusque afficiar.

(53) *Defectio tenuit me,* id est, magnus timor invasit me, *pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam,* id est ex consideratione hominum perversorum : quia dum me eis in natura similem video, vehementer formido, ne ex humana fragilitate incidam vitia atque pericula, quæ eos incidisse conspicio. Quantumcumque enim sit homo perfectus, debet tamen esse cautus et B
metuens, ne illis assimiletur in culpa, quibus conformatur in natura. Ideo namque
Prov. xxviii, 14. Salomon ait : Beatus homo qui semper est
Galat. vi, 1. pavidus. Et dicit Apostolus : Considerans
I Cor. x, 12. te ipsum, ne et tu tenteris ; et alibi, Itaque qui se existimat stare, videat ne cadat. Vel sic : Defectio, id est ingens compassio seu mœror deficere faciens, tenuit me pro peccatoribus, etc., in tantum eorum errori et cæcitati compassus sum, sic-
Rom. ix, 2, 3. ut ait Apostolus de se ipso : Tristitia mihi est magna et continuus dolor cordi meo C
pro fratribus meis Judæis. Ex hac etiam defectione, ex vera caritate ortum haben-
Mich. ii, 11. te, dixit Michæas : Utinam non essem vir spiritum habens, et mendacium potius loquerer. Tanta enim est pietas hominum perfectorum, ut amplius doleant de aliena culpa et miseria, quam de propria pœna atque injuria, sicut et indulgentissimus pater tanto plus condolet filio suo phrenetico, quanto pluribus ab eo ictibus injuriisque pulsatur.

(54) *Cantabiles mihi erant,* imo semper D
cantandæ, et delectabiliter proferendæ sunt, *justificationes tuæ,* id est dona divina quibus justificamur a te, scilicet laudes divinæ, mandata, flagella, et cetera quibus salubriter exercemur ; *in loco peregrinationis meæ,* id est in Ecclesia militanti, in via exsilii, in hoc corpore corruptibili, sic-
Soph. iii, 14. ut scriptum est : Lauda, filia Sion ; jubila, Israel ; exsulta in corde tuo, filia Jerusa-
Ephes. v, 19. lem. Et Apostolus : Cantantes, inquit, et psallentes in cordibus vestris Domino semper. (55) *Memor fui nocte nominis tui,*
Domine: sicut in Threnis habetur : Consur- Thren. ii, 19.
ge, lauda in nocte, in principio vigiliarum. Vel, In nocte, id est tempore adversitatis et tentationis. *Et custodivi legem tuam.* Nam memoria, scientia, seu contemplatio Dei, sine observantia legis, vana atque informis est, prout Paulus de reprobis fate-
tur : Confitentur se nosse Deum, factis Tit. i, 16.
autem negant. (56) *Hæc* custodia legis *facta est mihi,* id est, gratia custodiendi legem data est mihi, *quia justificationes tuas,* id est præcepta, *exquisivi,* ut ea implerem. Idcirco dedit mihi Creator omnipotens gratiam implendi. Nam, ut scriptum est,
Omnis qui petit, accipit, et qui quærit, in- Matth. vii, 8.
venit.

PRECATIO.

Pro obtentu cœlestis patriæ, Domine, justificationes tuæ sint nobis cantabiles in locis peregrinationis nostræ : quibus suaviter modulatis, æternæ misericordiæ mercedem a te percipiamus.

HETH.

(57) *PORTIO mea, Domine, dixi custo-* Pars VIII.
dire legem tuam : hoc est, o Domine, ego dixi, id est, apud me statui, quod custodirem legem tuam : id est, custodia legis divinæ est portio mea, id est bonum quod ego ex omnibus atque præ omnibus temporalibus bonis elegi, ita quod aliis exteriora et sensibilia bona eligentibus, ego pro meliori elegi tibi in omnibus obedire, hoc est legem tuam servare. Lex enim divina esse debet Christiano locupletatio ma-
xima, ita ut dicere possit illud : Præposui Sap. vii, 8.
illam regnis et sedibus, et divitias nihil esse duxi in comparatione illius. Nec mi-
rum, quia subjungitur, Venerunt mihi om- Ibid. 11.
nia bona pariter cum illa. Vel sic : O Domine, qui es portio mea, id est unicum bonum quod præ omnibus amo, quod solum adipisci desidero ; dixi, id est, fortiter apud me ordinavi, custodire legem tuam, sine cujus custodia non salvatur adultus.

(58) *Deprecatus sum faciem tuam* [*in toto corde meo*], id est, te ubique præsentem et omnia conspectantem, vel pium adspectum tuum et adsistentiam gratiæ tuæ: hanc faciem tuam precatus sum tanquam bonum finale, ut eam aliquando per speciem videam, sicut et Moyses deprecabatur: Si inveni gratiam in conspectu tuo, (*Exod.* XXXIII, 13.) ostende mihi faciem tuam, ut sciam te. In hac nempe visione beatitudo mea reposita est. Vel, Deprecatus sum faciem tuam illud quod subditur: *Miserere mei*, veniam gratiamque præstando, *secundum eloquium tuum*, quo locutus es: Si impius egerit (*Ezech.* XVIII, 21.22.) pœnitentiam, omnium iniquitatum ejus non recordabor amplius. (59) *Cogitavi vias meas*, id est, vitam et opera mea discussi, et de bonis tibi, o Domine, gratias retuli, de malis vero pœnitui. Sicque *et converti pedes meos*, id est desideria mea, opera mea, et corporis plantas, *in testimonia tua*, id est in verba sacri eloquii, quatenus secundum tua præcepta, exempla atque consilia gubernem in omnibus memetipsum. (*Agg.* I, 7.) Unde in Aggæo habetur: Ponite corda vestra super vias vestras.

(60) *Paratus sum* ex caritate ferventi, gratia habituali, habitibusque virtutum, *et non sum turbatus* ex passione inordinata, *ut custodiam mandata tua*: nam habitus virtuosus efficit hominem ad divina paratum. Propter quod in Jeremia legitur: (*Jer.* XVII, 16.) Ego non sum turbatus, te pastorem sequens. Et Apostolus monet: (*Coloss.* III, 23.) Quodcumque facitis, ex animo facite. Beatus plane qui ita paratus est, qui non turbatur (*Luc.* X, 41, 42.) circa plurima; sed unum illud quod solum necessarium est, summe et unice quærit, cupit ac diligit. Talis dicere potest: (61) *Funes peccatorum*, id est impugnationes hostium visibilium et invisibilium, *circumplexi sunt me*, qui in medio laqueorum ambulo. Undique enim conantur nos dæmones pravique homines a Deo avertere, et suæ voluntati nos conformare. Propter quod scriptum est: (*I Petr.* V, 8, 9.) Adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret: cui resistite

A fortes in fide, scientes eamdem passionem ei quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri. *Et legem tuam non sum oblitus*, id est, propter tentationem et adversitatem nequaquam recessi a te, nec legem tuam transgressus sum.

(62) *Media nocte surgebam ad confitendum tibi* duplici confessione, videlicet laudis tuæ et propriæ culpæ. Hora enim mediæ noctis sicut dormientibus pigris solet esse periculosior, sic surgentibus religiosis esse consuevit salubrior. Tunc nempe,
B ut ait Ambrosius, fervet carnis illecebra, tunc mens somnolenta est, tunc tentator adsistit, retia jacit quibus turbet mentem improvidam, tunc varias deceptiones pectori dormientis infundit. Denique hora ista ad devotionem confert maximam occasionem, quoniam tunc cessant strepitus exteriores, neque objiciunt se sensibus corporis rerum imagines, sicut in die. Surgebam itaque media nocte ad confitendum tibi *super judicia justificationis tuæ*, id est de judiciis tuæ justitiæ, quæ circa me
C exercuisti, quibus justificasti me, videlicet de omni misericordia quam mihi dedisti, de castigationibus quibus me afflixisti, ceterisque operibus, ex tuo judicio circa me factis.

(63) *Particeps ego sum omnium timentium te* timore casto et filiali, *et custodientium mandata tua*. Omnes enim in gratia exsistentes, sunt unum in Christo propter vinculum caritatis, qua connectuntur, nec quæ sua sunt quærunt, sed quæ aliorum. (*I Cor.* X, 24.) Idcirco meritum unius redundat in alium,
D in quantum se mutuo juvant, et unum per dilectionem exsistunt. Hinc enim indulgentiæ efficaciam sortiuntur, quoniam propter unitatem capitis atque membrorum, videlicet Christi et Christianorum, et membrorum (id est fidelium) inter se, communicatur et cooperatur nobis meritum Christi atque Sanctorum. Ob hanc enim participationem, communionem et unitatem mysticam electorum in Christo, Apostolus admonet: Nemo quod suum est quærat, sed (*Ibidem.*) quod alterius; et rursus, Unus panis et (*Ibid.* 17.)

unum corpus multi sumus. Hinc etiam A
Joann. xvii, 20, 21, 23. Christus orat: Rogo, Pater, ut omnes unum sint, sicut tu, Pater, in me et ego in te, ut
Ibid. 11. sint consummati in unum; et item: Pater sancte, serva eos in nomine tuo quos dedisti mihi, ut sint unum sicut et nos.

64) *Misericordia tua, Domine,* id est effectibus pietatis divinæ, *plena est terra,* id est homines viatores. Aut enim misericorditer convertuntur, aut longanimiter tolerantur, aut paternaliter corriguntur, aut citra condignum patiuntur; omnesque generaliter communibus beneficiis Dei utuntur, videlicet donis naturæ; et omnibus offert Deus gratiam, sicut Apostolus ait:
II Cor. v, 20. Legatione pro Christo fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. *Justificationes tuas,* id est mandata vitæ, *doce me,* quatenus ea clarius semper cognoscam, atque perfectius impleam.

PRECATIO.

Fac nos participes, Domine, timentium te, et da nobis legem tuam in beneplacito custodire; et in necessitatibus in toto corde deprecantes faciem tuam, miserere secundum misericordiam tuam.

TETH.

Pars IX. 65) *BONITATEM fecisti cum servo tuo, Domine,* id est, tuam bonitatem mihi communicasti, dando mihi pietatem et gratiam, dona naturæ et munera gratiæ, *secundum verbum tuum,* id est, sicut jubes nos facere. Dicis enim et præcipis nobis bonitatem facere aliis prompte ac lar-
Luc. vi, 30. ge, quemadmodum legitur: Omni petenti te tribue. Et in Actibus Apostolorum Pau-
Act. xx, 35. lus: Oportet, inquit, reminisci verbi Domini Jesu, qui dixit, Beatius est magis dare quam accipere. Vel, Secundum verbum tuum, id est, sicut locutus es te bonitatem facturum nobiscum. Scriptum est
Thren. iii, 25. namque: Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum.

66) *Bonitatem,* id est pietatem seu misericordiam, *et disciplinam,* id est rigorem justitiæ, *et scientiam,* id est discretionem utendi bonitate ac disciplina, *doce me,* quatenus me ipsum seu mihi commissos efficaciter regam, ut sit rationabile obse- Rom. xii, 1.
quium meum. Hæc tria præcipue pertinent ad prælatos et principes. Nec sufficit eis unum istorum sine aliis, ne sit pietas laxa, vel justitia crudelis, vel scientia sine opere. Necessaria ergo est prælato pietas disciplinaris seu justa, et disciplina benigna: quod esse non potest, nisi adsit B essentialis discretio, qua discernatur quando et quomodo uti oporteat pietate et disciplina, commiscendo utrasque ad invicem secundum verum rationis judicium. Pertinet autem bonitas ad rectorem, juxta illud, Roboratur clementia thronus regis; Prov. xx, 28.
justitia quoque seu disciplina, juxta illud, Rex qui judicat in veritate pauperes, thro- Ibid. xxix, 14.
nus ejus in æternum firmabitur. Maxime quoque spectat ad eum scientia, quatenus inter verum et falsum, bonum et malum discernere queat. Unde conqueritur apud C Isaiam Dominus: Ipsi pastores ignorave- Is. lvi, 11.
runt intelligentiam. Et per Osee testatur: Quia tu scientiam repulisti, repellam te Osee iv, 6.
ego, ne sacerdotio fungaris mihi. Nam ut Christus per se ipsum disseruit, Cæcus si Matth. xv, 14.
cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt. Hinc etiam Moyses, insinuans qui essent ad prælationem et regimen aliorum digni atque idonei: Date, inquit, ex vobis Deut. i, 13.
viros sapientes et gnaros, quorum conversatio sit probata in tribubus vestris, et ponam eos vobis principes. Hæc tribue mihi, D o Domine, *quia mandatis tuis credidi,* id est, operando consensi, credidique eis non verbo solo aut lingua, sed opere et veri- I Joann. iii, 18.
tate. Oportet namque, secundum Philosophum, credere addiscentem. Nec dissonat Isaias qui ait: Si non credideritis, non in- Is. vii, 9.
telligetis. Qui igitur cupit divinitus illustrari, firmiter credat.

67) *Priusquam humiliarer* per flagella, diffortunia et adversa, *ego deliqui.* Multi enim tempore prosperitatis multipliciter peccant, qui dum a statu suæ prosperitatis

dejiciuntur atque divinitus castigantur, retrahuntur a malo, et flagellis edocti, convertuntur ad Deum. Ideo subditur : *propterea,* id est propter humiliationem istam, *eloquium tuum custodivi,* obediendo de cetero sermonibus tuis. Ideo per Jeremiam inducitur : Castigasti me, Domine, et eruditus sum. Et alibi Dominus ait : Ego sepiam viam tuam spinis, et sepiam eam maceria. Ex correctione ergo divina experitur homo, quam bonum sit Domino obedire : ad quod pertinet illud, Tantummodo sola vexatio dabit intellectum auditui. Vel sic : *Priusquam humiliarer,* id est, antequam humiliarem me ipsum, considerando miserias meas innumeras, *ego deliqui,* quoniam superbia mater est omnis peccati. Unde qui se non humiliat, infinita vitia incidit. *Propterea,* ne sic delinquam, *eloquium tuum* quo dicis, Discite a me quia mitis sum et humilis corde, *custodivi,* humiliando me ipsum : quia odibilis coram Deo et hominibus est superbia. Propter quod in Tobia habetur : Superbiam nunquam in tuo sensu aut in verbo tuo dominari permittas. In ipsa enim initium sumpsit omnis perditio.

Jer. xxxi, 18. — *Osee* ii, 6. — *Is.* xxviii, 19. — *Matth.* xi, 29. — *Eccli.* x, 7. — *Tob.* iv, 14.

(68) *Bonus es tu* naturaliter, quomodolibet atque totaliter. Unde Scriptura affirmat : Nemo bonus nisi solus Deus. *Et in bonitate tua,* id est secundum quod tu bonus et clemens es, *doce me justificationes tuas,* id est mandata. Beatus enim quem tu erudieris, Domine : quoniam omnis qui audivit a Patre et didicit, venit ad Christum, ut ipse ait.

Luc. xviii, 19. — *Ps.* xciii, 12. — *Joann.* vi, 45.

(69) *Multiplicata est super me iniquitas superborum :* id est, superbi diaboli, hominesque elati, quorum pater diabolus est, multipliciter conati sunt me ad malum inducere, minando, blandiendo, persequendo; *ego autem in toto corde meo scrutabor mandata tua,* ut sciam quid tibi acceptum sit, cui tanto studiosius placere adhærereque volo, quanto illi multiplicius me impellunt ad malum. Hoc non convenit eis qui radices non habent, sed tempore tentationis labuntur. Ideo Ecclesiasticus docet : Esto firmus in via Domini, et in veritate sensus tui. (70) *Coagulatum est sicut lac cor eorum,* id est in malitia induratum ; *ego vero legem tuam meditatus sum,* cujus meditatio clypeus est contra omnem malignitatem tentantium.

Ibid. viii, 44. — *Sap.* ix, 10. — *Luc.* viii, 13. — *Eccli.* v, 12.

(71) *Bonum mihi quoniam humiliasti me* per flagella et tentamenta, seu privando me honore et gloria mundi, seu dando animæ meæ humilitatis virtutem, *ut discam justificationes tuas :* quas superbus discere nequit, quoniam Spiritus Sanctus abominatur superbum. (72) *Bonum mihi lex oris tui,* id est lex decem præceptorum moralium, et lex evangelica, quam Christus proprio ore edocuit, *super millia auri et argenti,* id est præ omnibus divitiis sæculi. Ponit namque determinatum pro indeterminato, quia incomparabiliter melior nobis est lex divina, quam quæcumque temporalia bona, secundum illud : Melior est acquisitio ejus negotiatione auri et argenti. Propterea obligamur Deo maximas reddere grates, quod legem divinam nobis largitus est; et tanto gravius peccamus legem transgrediendo, quanto legislatori Deo gratiores esse tenemur de legis suæ sanctissimæ dono.

Prov. iii, 14.

PRECATIO.

Deus, qui naturaliter es bonus, in bonitate tua instrue nos cœlesti disciplina et scientia; fac nos accepta eloquia tua fideliter custodire, et toto corde legem tuam meditari et adimplere, et in justificationibus tuis immaculatum cor semper possidere.

IOD.

Pars X. — *Job* x, 8.

(73) *MANUS tuæ fecerunt me, et plasmaverunt me.* Eadem verba scripta sunt in libro Job; et est sensus : O Creator sublimis et benedicte, incorporalis et incircumscripte, *Manus tuæ,* id est potentia et sapientia tua, *fecerunt me,* animam meam producendo de nihilo, *et plasmaverunt me,* formando corpus meum ex semine.

Job XXXIII, 6. Unde ad Job dicitur : Ecce et me, sicut et te, fecit Deus, et de eodem luto formatus sum. Sicut autem anima rationalis omnium formarum hujus mundi dignissima est, sic corpus humanum præ cunctis mixtis et elementis præstantius est, nobilioremque figuram sortitur, puta erectam ad contemplanda cœlestia. Formæ enim proportionatur materia, sicut actui potentia. Ideo sicut anima rationalis cœlestium contemplativa est, sic corpus ejus ad cœlum erigitur, quatenus anima per sensum visus, cœlestium notitiam adipiscatur. *Da mihi intellectum*, id est intellectualem illuminationem, *ut* discam mandata tua*, ad intelligendum ea sincerius, meditandum frequentius, exsequendum perfectius. Quia enim, o Domine, a te habeo quidquid sum et habeo : ideo teneor tibi me ipsum ; me autem tibi reddere nequeo, nisi te amando et honorando. Idcirco postulo intellectum, quo discam tua mandata, quoniam amor tuus exigit tua mandata impleri, prout asseritur : In hoc scimus quoniam cognovimus Deum, si mandata ejus servamus. Advertendum quoque quod intellectus interdum sumitur pro intellectuali substantia, interdum pro potentia intellectiva, quandoque pro habitu intellectuali naturali, aliquando pro dono intellectus, qui est habitus intellectualis supernaturalis a Spiritu Sancto infusus, aliquando pro actu intellectivæ potentiæ, seu illustratione ipsius, sicque accipitur modo.

* et

I Joann. II, 3.

74. *Qui timent te* timore amicali et filiali, *videbunt me*, id est, opera mea virtuosa considerabunt, *et lætabuntur* in te, congratulando meo profectui, et tuæ majestatis venerationi. Quemadmodum enim perversi lætantur et congratulantur de malo, sic justi et timorati ex fraterna caritate de proximorum profectu quasi de propria gaudent salute : præcipue tamen lætantur de hoc, quod Deum honorari conspiciunt. Propter quod Paulus inquit : Caritas non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Videbunt ergo et lætabuntur, nec opera mea interpretabuntur sinistre, *quia in verba tua supersperavi*, id est, ultra modum magnam spem habui in verbis divinis, quibus gratiam promittis in præsenti, et gloriam in futuro. Unde et sanctus Job ait : Etiam si occiderit me, in ipso sperabo. Debemus enim omnino in verba Dei supersperare, tanquam certissimi quod cœlum et terra transibunt, verba autem divinæ legis perseverabunt.

Prov. II, 14. — I Cor. XIII, 4, 6. — Job XIII, 15. — Matth. XXIV, 35.

75. *Cognovi, Domine*, ex fide et revelatione divina, *quia æquitas judicia tua*, id est, quod divina judicia, scilicet sententiæ et remunerationes ex divina justitia procedentes, adeo justa et vera sunt, ut aptius asserantur æquitas, quam æqua, quamvis rationem et modum justitiæ horum judiciorum nullus viator comprehendere valet. Hinc enim in Apocalypsi dicitur : Etiam, Domine Deus omnipotens, justa et vera judicia tua ; et in Daniele : Omnia quæ fecisti nobis, Domine, in vero judicio fecisti. Et Dominus dixit ad Job : Numquid irritum facies judicium meum, et condemnabis me ut tu justificeris ? *Et in veritate tua*, id est consideratione divinæ veritatis, *humiliasti me*, id est, contulisti mihi humiliationem, qua humiliavi me ipsum. Considerando enim quæ in sacra Scriptura dicuntur de majestate divina et vilitate humana, humiliamus nos ipsos. Vel : In veritate tua, id est in tua justitia, seu justo judicio, humiliasti me, deponendo me a statu sublimi, a gloria temporali, a prosperitate fallaci, prout sanctus Job ait : Ego ille quondam opulentus, repente contritus sum. Non ergo in humiliatione hujusmodi impatientes seu murmurantes inveniamur ; sed dicamus cum sancto Job : Dominus dedit, Dominus abstulit ; sicut Domino placuit, ita factum est. Sit nomen Domini benedictum.

Apoc. XVI, 7. — Dan. III, 31. — Job XL, 3. — Ibid. XVI, 13. — Ibid. I, 21.

76. *Fiat misericordia tua ut consoletur me*, id est, sic mihi effectum misericordiæ tuæ infundas, quod ex hoc in omni adversitate respirem de spe veniæ beatitudinisque futuræ, *secundum eloquium tuum servo tuo* : id est, mihi famulo tuo impendatur misericordia tua, quemadmodum promisi-

sti in Scripturis, te miserturum omnibus A
invocantibus te. Nam per Isaiam dicis :
Is. XLIII, 7. Omnem qui invocat nomen meum, in gloriam meam creavi eum. Consolationem
quoque afflictis promittis, dicente Prophe-
Nahum I, 7. ta : Bonus Dominus, et confortans in die
Cf. *Is.* XLIII. tribulationis. Et alibi : Salus populi ego
sum, de quacumque tribulatione clamaverint ad me, exaudiam eos. (77) *Veniant mihi miserationes tuæ,* id est effectus pietatis divinæ, *et vivam* vita gratiæ in præsenti, vitaque gloriæ in futuro ; *quia lex tua meditatio mea est* materialiter, id est, B
de lege tua meditor, sicque miserationes tuas, scilicet indulgentiam perseverantiamque, promereor.

(78) *Confundantur superbi,* id est homines animosi, confusione pœnitentiam adducente, verecundantes de sua malitia ; vel, Confundantur superbi, id est diaboli propter superbiam e cœlo projecti, confusione perpetua ; *quia injuste,* id est mala intentione et sine meo demerito, *iniquitatem fecerunt in me,* tentando et persequendo animam meam. *Ego autem exercebor* C
in mandatis tuis, occupando me ipsum in eis mente et opere tanto instantius, quanto illi adversantur mihi injustius, quatenus exercitatio sancta atque intensa, exercitationem inimicorum iniquam expellat. Uni namque operationi anima vehementer intenta, alia parum aut nihil advertit. (79) *Convertantur mihi,* id est ad me, quatenus auxilium præbeant mihi, *timentes te* timore sancto et casto, qui caritate urgente, misereantur afflictis, sicut scribit Apo-
II *Cor.* II, 8. stolus : Confirmate in illum caritatem, id D
est, peccatori illi succurrite. *Et qui noverunt testimonia tua.* (80) *Fiat cor meum,* id est anima mea, *immaculatum in justificationibus tuis,* id est mandatis, ita ut ea tam perfecte observet, ne tanquam prævaricatrix, macula culpæ deformetur, *ut non confundar* a te, o Judex metuende, tanquam neglector ac transgressor legis divinæ. Nam sicut habetur secundo Machabæ-
II *Mach.* IV, 17. orum libro, In leges divinas agere impie, impune non cedit.

Totum hunc psalmum, in quo virtutes justorum tam diligenter enumerantur, cantamus et dicimus non in nostra, sed in viri justi persona, quatenus agnoscamus quid nobis de perfectione justitiæ desit, illudque adipisci nitamur. Verumtamen si quis gratia largiente adeo justus est, ut verba psalmi hujus sibi conveniant, poterit omnia verba hæc in propria persona depromere ad gloriam Dei, ædificationemque proximi, sicut et Paulus in suis epistolis bona sua frequenter describit.

PRECATIO.

Vitæ dator, Deus, veniant nobis miserationes tuæ, ut juste vivamus ; da nobis intellectum ut mandata tua discamus, ut vigilanter observantes tibi veraciter placeamus.

CAP II.

(81) *DEFECIT in salutare tuum anima mea.* Pars XI.
Hucusque egit Propheta de beatitudine, prout in operibus vitæ activæ consistit; deinceps usque ad finem psalmi agit de ea, prout in actibus vitæ contemplativæ reponitur, et ait : *Defecit in salutare tuum,* id est in dilectione et contem-
plation salutaris tui, videlicet Christi; vel *Luc.* I, 47; II, 30.
salutaris tui, id est salutis æternæ nobis promissæ ; vel tui ipsius, qui es salutare nostrum altissimum ; *anima mea.* Iste defectus intelligi potest tripliciter. Primo sic : Defecit in salutare tuum anima mea, id est, satis et plene amare et contemplari non potuit anima mea salutare tuum : quia ut
ait Apostolus, Oculus non vidit, nec auris I *Cor.* II, 9.
audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus se. Et hæc bona præparata, sunt salus æterna et salutare nostrum. Quid enim aliud præparavit Deus amatoribus suis, nisi se ipsum ? Nemo autem Deum, seu vitam æternam, tam clare cognoscere tamque ardenter diligere potest, præsertim in vita præsenti, quantum ipse cognoscibilis amabilisque consistit. Ideo deficit anima mea in salutare

divinum. Secundo exponitur sic : Defecit in salutare tuum anima mea, id est, præ elevata contemplatione ac fervidissima dilectione salutaris tui, defecit anima mea ab operationibus virium sensitivarum, corporaliterque infirmatus sum. Quanto enim contemplatio purior atque sublimior fuerit, et amor Divinitatis ferventior, tanto amplius deficiunt naturales et sensitivæ potentiæ ab actibus suis. Unde quum anima ad raptum et ecstasim venit, quasi omnino suspenditur vita corporalis ac sensitiva, nec vivit homo ut homo. Quidam vero ita exponunt : Defecit in salutare tuum anima mea, id est, præ nimia exspectatione atque dilatione salutis divinæ seu gloriæ sempiternæ defecit, id est, tædio fracta est, fatigata, et infirmata, anima mea. Nam ut
Prov. XIII, 12. Salomon ait : Spes quæ differtur, affligit animam ; lignum vitæ, desiderium veniens. *Et in verbum tuum,* quo opem et gratiam in præsenti, securitatem vero et gloriam in futuro promittis, *supersperavi,* id est, vehementer confisus sum.

(82) *Defecerunt oculi mei* interiores *in eloquium tuum,* id est in verba sacræ Scripturæ, videlicet in promissa et testimonia atque mandata divina. Et iste defectus tripliciter accipi potest, sicut præcedens : quia nec plene comprehendere possumus eloquium Dei ; et interdum ex contemplatione hujus eloquii deficit anima sancta ab exterioribus et sensibilibus rebus, tanquam omnino rapta atque suspensa ad Deum. Denique nimio desiderio consequendi promissiones divini eloquii, interdum deficiunt oculi nostri interni, *dicentes* ad Dominum : *Quando consolaberis me,* dando mihi quod præstolor, scilicet tui ipsius optatam præsentiam atque beatificam fruitionem ? De hoc defectu divini eloquii ait
Jer. XX, 9. Jeremias : Factus est sermo Domini in corde meo quasi ignis exæstuans, et defeci, ferre non sustinens.

Merito autem consolationem istam requiro, (83) *Quia factus sum sicut uter in pruina :* id est, quemadmodum vas de corio factum in pruina relictum, contractum,
A et madefactum seu congelatum, ineptum videtur ad omnem usum humanum ; sic ego ab hominibus sæcularibus circa exteriora versantibus, reputatus sum quasi omnino vilis atque inutilis in conversatione politica et humana. Homines namque eminenter speculativi, efficiuntur quodammodo insensibiles circa exteriora : propterea reputantur in agibilibus et exterioribus velut inepti et stolidi, imo quandoque reputantur simpliciter stulti a prudentibus hujus sæculi. Unde legitur quod principes
B qui erant cum Jehu filio Namsi, quum vidissent filium prophetarum, quem misit Eliseus ut ungeret Jehu in regem, dixerunt ad Jehu : Quid venit insanus iste ad IV Reg. IX, 11.
te ? Vel sic : Quia factus sum sicut uter in pruina, id est, sicut uter impletur liquore pruinæ, sic ego impletus sum desiderio patriæ, seu afflictionibus hujus vitæ, ideo cupio consolari. *Justificationes tuas,* id est mandata, *non sum oblitus.* Quin potius illud implere curavi : Deum time, et man- Eccle. XII, 13.
data ejus observa : hoc est omnis homo ;
C illud quoque Apostoli : Serva mandatum I Tim. VI, 14.
sine macula, irreprehensibile, usque ad adventum Domini nostri Jesu Christi.

(84) *Quot sunt dies servi tui?* id est, utinam tempus hujus exsilii, quo peregrinor II Cor. V, 6.
a te, celeriter finiatur, ne retarder diutius a felicitate cœlesti. Sic Paulus locutus est : Cupio dissolvi et esse cum Christo. Unde Philipp. I, 23.
supra dictum est : Locutus sum in lingua Ps. XXXVIII, 5.
mea, Notum fac mihi, Domine, finem meum, et numerum dierum meorum, quis est. *Quando facies de persequentibus me*
D *judicium ?* id est, utinam dies finalis judicii veniat, quando persecutores meos diabolos juste damnabis. Hæc dies a justis et contemplativis desideratur, sicut ab aliis formidatur. Propter quod ait Salvator : His Luc. XXI, 28.
autem fieri incipientibus, respicite, et levate capita vestra, id est, hilariter respirate. (85) *Narraverunt mihi iniqui,* scilicet dæmones pravique homines, *fabulationes,* id est falsas suggestiones, documenta perversa, sermones inutiles ; *sed non ut lex tua,* id est, istæ fabulationes et vanæ nar-

rationes spiritualiter seu corporaliter fa- A
ctæ, non consonant legi divinæ. Unde ait
II *Tim.* II, 23. Apostolus : Stultas et sine disciplina quæ-
stiones devita, sciens quia generant lites.

(86) *Omnia mandata tua veritas,* id est,
adeo vera sunt, ut melius nominentur in
abstracto veritas, quam vera in concreto.
Iniqui, hæretici, schismatici, falsi fratres,
dæmones vel infideles, *persecuti sunt me*
verbis et ictibus ; *adjuva me,* ne succum-
bam, quia sine tuo auxilio nequeo repu-
gnare. (87) *Paulo minus,* id est quasi, seu
fere, *consummaverunt,* id est, perfecte op- B
presserunt seu dejecerunt, *me in terra:* sic-
II *Cor.* I, 8. ut Apostolus, Supra modum, inquit, gravati
sumus ; *ego autem non dereliqui mandata
tua,* quibus fortitudinem atque perseve-
Matth. X, 28. rantiam præcipis, dicens : Nolite timere
Eccli. IV, 33. eos qui corpus occidunt ; et alibi : Pro ju-
stitia agonizare pro anima tua, et usque
Josue I, 9. ad mortem certa pro justitia ; et : Ecce præ-
cipio tibi, confortare et esto robustus ;
noli timere, quoniam tecum est Dominus
Deus tuus. Quantumcumque ergo hostis
desæviat et tribulatio crescat, recordari C
debemus præcepta divina, neque lassari,
Hebr. XII, 3. prout monet Apostolus : Non fatigemini
animis vestris. (88) *Secundum misericor-
diam tuam vivifica me,* gratiam multipli-
cando in anima mea, *et custodiam* fide et
opere *testimonia oris tui,* id est sacri elo-
quii verba, præsertim articulos fidei atque
præcepta Decalogi.

PRECATIO.

Tua, Domine, larga clementia sanctissimi
nominis tui amore corda nostra confirma, D
ne derelinquamus mandata tua ; vivificet
nos misericordiæ tuæ opus, ut testimonia
oris tui proficiendo custodiamus.

LAMED.

Pars XII. (89) *IN æternum, Domine, verbum tu-
um,* id est jussio tua, illuminatio tua et
opus tuum, *permanet in cœlo,* id est in
triumphanti Ecclesia : quoniam omnes an-
geli sancti atque Beati tibi ad nutum obe-
diunt, tuamque illuminationem incessan-
ter recipiunt. Unde oramus quotidie, ut
voluntas tua (id est præceptum tuum) fiat *Matth.* VI, 10.
sicut in cœlo et in terra, videlicet ut ho-
mines tibi obediant, sicut et angeli. Potest
quoque exponi de Filio Dei : de quo scri-
ptum est, In principio erat Verbum. Hoc *Joann.* I, 1.
Verbum in æternum permanet in cœlo,
quia licet ad homines venit, non tamen
cœlum reliquit, imo simul et semel erat
totus in utero Virginis atque in sinu Pa-
tris. Propter quod in terra consistens, Ni-
codemoque loquens, dixit : Nemo ascendit *Ibid.* III, 13.
in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Fi-
lius hominis qui est in cœlo. (90) *In gene-
rationem et generationem,* id est per omnes
generationes sibi in sæculo succedentes,
veritas tua, id est fides catholica, lex chri-
stiana, doctrina evangelica, permanet in
militanti Ecclesia. *Fundasti,* id est, firmi-
ter collocasti, *terram* in medio mundi, *et
permanet,* sicut in Ecclesiaste inducitur :
Generatio præterit et generatio advenit ; *Eccle.* I, 4.
terra vero in æternum stat. Spiritualiter
vero, Fundasti terram, id est Ecclesiam, in
fide et veritate divina, quemadmodum di-
cis : Super hanc petram ædificabo Eccle- *Matth.* XVI, 18.
siam meam ; et permanet stabilis in fide
usque ad terminum mundi.

(91) *Ordinatione tua perseverat dies,* qui
ex motu et lumine solis causatur. Nam ex
ordinatione sapientiæ tuæ superiora et in-
feriora universaque tempora moderantur.
Propter quod alibi habetur : Hæc dicit *Jer.* XXXI, 35.
Dominus, qui dat solem in lumine diei,
ordinem lunæ atque stellarum in lumine
noctis ; et faciens Arcturum et Orionem, et *Amos* V, 8.
diem nocte mutans. Vel, Ordinatione tua
perseverat dies æternitatis creatæ, scilicet
ævum, quo Sancti in patria te fruuntur ;
vel, dies spiritualis, id est illuminatio Be-
atorum. *Quoniam omnia serviunt tibi :*
quemadmodum dictum est : Domine, Rex *Esther* XIII, 9.
omnipotens, in ditione tua cuncta sunt
posita, et non est qui possit resistere vo-
luntati tuæ. Omni enim naturæ creatæ in-
est obedientialis potentia, qua suo Creato-
ri in omnibus paret. Sed si omnia serviunt

Deo, quid est quod homines Deo non serviunt? Et respondendum, quod omnia dicuntur Deo servire, ita quod nihil possit resistere ordinationi divinæ.

(92) *Nisi quod lex tua meditatio mea est*, id est, nisi legis tuæ testimonia præ oculis habuissem, *tunc forte perissem*, id est, victus fuissem seu desperassem, *in humilitate mea*, id est in tribulatione et tentatione quas passus sum; vel in consideratione qua meam imperfectionem atque miseriam consideravi. Nisi enim in tribulatione et consideratione hujusmodi, cogitaremus quanta esset felicitas eorum qui propter justitiam patiuntur, et Christi vestigia imitantur, atque in tentationibus manent constantes, quanta etiam esset misericordia Dei circa miseros pœnitentes, tunc utique possemus perire in prædicta humilitate. Ne ergo peream unquam, (93) *In æternum non obliviscar justificationes tuas*, id est, nunquam negligam divina mandata recolere et servare; *quia in ipsis vivificasti me* vita gratiæ ac spirituali profectu: quemadmodum ait Salvator: Joann. XIV, 23. Si quis diligit me, sermonem meum servabit; et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus. Baruch IV, 1. Et scriptum est: Hic liber mandatorum Dei, et lex quæ est in æternum: omnes qui tenent eam, pervenient ad vitam; qui autem derelinquunt eam, ad mortem.

(94) *Tuus sum ego* conditione et cultu, fide et opere, *salvum me fac* in præsenti per gratiam, et in futuro per gloriam, *quoniam justificationes tuas exquisivi*, id est, mandata implere curavi, ideo salus mihi ex tua promissione debetur: quoniam scriptum est, Matth. XIX, 17. Si vis ad vitam ingredi, serva mandata; et iterum, Jer. XXXI, 21. Dirige cor tuum in viam rectam, ut salvus fias. (95) *Me exspectaverunt peccatores*, id est visibiles atque invisibiles hostes, *ut perderent me*, inducendo animam meam ad ruinam peccati, vel corpus ad mortem seu læsionem. Hoc sanctis martyribus maxime competit, quos tyranni exspectabant ad interficiendum spiritualiter vel corporaliter. *Testimonia tua*, id est verba Spiritus Sancti in Scripturis contenta, *intellexi*, id est, clare perspexi, considerando impiorum fallaciam, hujus vitæ brevitatem, et futuræ gloriæ immensitatem: quibus pensatis, omnia fortiter pertuli, eorumque impugnationes evasi, aut per patientiam vici.

(96) *Omnis consummationis*, id est omnis humanæ perfectionis, *vidi*, id est consideravi, *finem*: ad quem esset referenda omnis virtus humana. Hic autem finis est vita æterna, quæ est finis omnium actuum atque virtutum. Potest etiam finis iste dici caritas, quoniam ipsa est summa virtus, virtutum omnium origo et finis. Quapropter ait Apostolus: Plenitudo legis est dilectio; Rom. XIII, 10. et iterum, Finis præcepti est caritas de I Tim. I, 5. corde puro. Omnes namque virtutes et actus earum, ad caritatis fervorem et perfectionem ordinandi sunt. Et ita quod sequitur, *latum mandatum tuum nimis*, exponit quid dixerit, Finem omnis consummationis, ut sit sensus: Omnis consummationis vidi finem, utique latum mandatum tuum nimis, id est, vidi quod caritatis præceptum, quod est valde latum, esset finis et perfectio universæ consummationis, quia ad ipsum cetera referuntur præcepta. Dicitur autem præceptum caritatis latum nimis, quoniam ad omnes se extendit: nam adversarios diligere facit. Secundo, quoniam omnia mandata virtualiter continet, juxta illud: In his duobus præceptis, scilicet caritatis Dei et proximi, tota lex pendet Matth. XXII, 40. et Prophetæ. Tertio, quia ut legitur, Universa delicta operit caritas. Prov. X, 12. — Potestque litteraliter exponi: *Omnis consummationis*, id est omnis terrenæ possessionis, omnis ambitionis et gloriæ temporalis, *vidi finem*, id est terminum. Cito enim deficiunt ista, prout per Joannem inducitur: Et mundus I Joann. II, 17. transit, et concupiscentia ejus; *latum mandatum tuum nimis*, id est in perpetuum durans, et ad latitudinem cœli perducens.

PRECATIO.

Deus, cui omnia serviunt creata, da nos servire tibi fide, spe, et caritate perfecta:

ut in æternum justificationes tuas non obliviscamur, sed in ipsis tua propitiatione bonis operibus insistendo vivificemur.

MEM.

Pars XIII. (97) *QUOMODO dilexi legem tuam, Domine?* Quærit Propheta in persona Ecclesiæ Deum, quomodo legem ejus diligat. Et ipsemet respondet : *Tota die meditatio mea est.* Quærit enim et respondet, ut omnes qui audiunt, informentur. In hoc autem, quod asserit se tota die legem Domini meditari, declarat se ardentissime Deum amare, quia in tantum diligitur, in quantum honoratur, quemadmodum alibi habetur : Qui servat verbum Christi, vere in eo caritas Dei perfecta est. (I *Joann.* II, 5.) Quod autem magis amatur, hoc sæpius cogitatur. Qui igitur tota die naturali, qui noctem includit, et viginti quatuor horas habet, in lege Domini meditatur, maxime diligit eam, et per consequens legislatorem, utique Deum. Quomodo autem aliquis possit tota die in lege divina meditari, frequenter ostensum est.

(98) *Super inimicos meos prudentem me fecisti,* id est, prudentiorem seu sapientiorem me fecisti inimicis meis, puta Judæis et infidelibus, imo omnibus Deo rebellibus : quos perfecto odio odi, (*Ps.* CXXXVIII, 22.) non in quantum sunt homines felicitatis capaces, sed in quantum sunt Deo inobedientes, et dæmoni consentientes ; *mandato tuo :* id est, per hoc quod, illis mandatum tuum non observantibus, dedisti mihi gratiam illud servandi, fecisti me illis prudentiorem. Nam sine observatione præcepti nullus veraciter prudens est ; et summa prudentia est, Deo servire. Unde scriptum est : Quis sapiens et disciplinatus inter vos? Ostendat ex bona conversatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ. (*Jacob.* III, 13.) Sic autem prudentem me fecisti mandato tuo, *quia in æternum mihi est,* id est, quoniam perseveranter ac jugiter ei adhærere intendo. (99) *Super omnes docentes me intellexi, quia testimonia tua*

A *meditatio mea est.* Non loquitur absolute de omnibus suis doctoribus : quoniam Christo testante, Non est discipulus supra magistrum ; (*Matth.* X, 24.) præsumptuosumque esset se præferre doctoribus. De quibus ergo doctoribus loquitur, nisi de iis qui dicunt et non faciunt, (*Ibid.* XXIII, 3.) vel qui philosophicam scientiam aut sæcularem prudentiam docent ? His Deo obediens intelligentior est, quia testimonia Dei sunt meditatio ejus : quoniam cogitat verba divina, quatenus secundum doctrinam præceptaque Christi, B cogitationes, sermones et actus suos gubernet. (100) *Super senes intellexi,* id est senibus doctior fui, *quia mandata tua quæsivi* scire et adimplere. Ex quo constat, quod non loquitur nisi de senibus illis, qui non quærunt divina mandata, quales fuerunt de quibus apud Danielem dicitur : Iniquitas egressa est de Babylone, (*Dan.* XIII, 5.) a senioribus qui videbantur regere populum.

(101) *Ab omni via mala,* id est peccato mortali, doctrina pestifera, et ceteris qui- C bus itur ad mortem æternam, *prohibui* per imperium rationis, *pedes meos,* id est affectus, cogitationes et opera, vel etiam corporis pedes, vitando loca in quibus puto me debere peccare ; *ut custodiam verba tua,* quibus jussisti me vitare itinera mala. (102) *A judiciis tuis non declinavi,* id est, ab his quæ bona judicas et approbas tu, non recessi, *quia tu legem posuisti mihi,* id est præceptum consentiendi vero et bono, et resistendi malo ac falso, quemadmodum in Ecclesiastico scribitur : Le- (*Eccli.* XVII, 9-11.) D ge vitæ hereditavit illos (scilicet homines Deus) ; justitiam et judicia sua ostendit eis, et dixit : Attendite ab omni iniquo.

(103) *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua!* id est, valde suavia sunt verba divina interiori cordis mei palato, videlicet rationi et voluntati, quibus spiritualis dulcedo gustatur, cibus animæ masticatur, et cœlestis lætitia prælibatur. *Super mel ori meo,* id est, dulciora sunt interiori ori meo, utpote menti, qua verbum cordis profertur, quam sit mel gustui meo cor-

poreo. Verbum enim Dei cibus est animæ, cujus refectio dulcior est ex sua natura omni cibo corporeo: quamvis interdum ex parte nostri contingat oppositum, quia videlicet appetitus noster nondum purgatus est a vitiis et concupiscentiis. Hinc enim
Sap. VIII, 9. de sapientia scriptum est : Scio quoniam mecum communicabit de bonis, et erit al-
Ibid. 16. locutio cogitationis et tædii mei. Intrans in domum meam, conquiescam cum illa : non enim habet amaritudinem conversatio illius, nec tædium convictus ejus, sed lætitiam et gaudium. Et quid mirum si sacra doctrina seu divina et christiana sapientia tam suavis est homini contemplativo ? quum Aristoteles dicat, quod philosophia admirabiles habet delectationes admixtas ; et rursus, quod vita nostra quandoque ad modicum talis est, qualis est vita primi principii semper ; itemque, quod vir contemplativus non quærit delectationes externas, quoniam intra se plenus est jucundis theorematibus.

(104) *A mandatis tuis intellexi,* id est, ex consideratione præceptorum cognovi distantiam inter virtutes et vitia. Vel, A mandatis tuis intellexi, id est, intelligentiam veram adeptus sum servando manda-
Eccli. I, 33. ta : sicut scriptum est, Fili, concupiscens sapientiam, serva mandata, et Deus præbebit illam tibi. Ait quoque prophetica
Is. XXVIII, 9. Scriptura : Quem docebit Dominus sapientiam, et quem intelligere faciet audi-
Ibidem. tum ? Et respondet Propheta : Ablactatos a lacte, avulsos ab ubere, id est eos qui carnis voluptates contemnunt, et secundum divina præcepta spiritualiter atque pœnitentialiter vivunt. *Propterea odivi omnem viam iniquitatis :* quam si non odirem, ex certa scientia, non ex ignorantia, pec-
Luc. XII, 47. carem ; conveniretque mihi illud, Servus qui scit voluntatem domini sui, et non facit, plagis vapulabit multis.

PRECATIO.

Totius boni largitor, Domine, da nobis legem tuam sanctam diligere, et ejus meditationi pervigili mente inservire ; fac
A nos mandata tua recte intelligere, atque ab omni via mala te adjuvante nostræ pravitatis pedes prohibere.

XIV.

(105) *LUCERNA pedibus meis verbum* Pars XIV.
tuum : id est, sacra Scriptura est intellectui meo atque affectui et cunctis operibus meis lucerna, quia illuminat me ne ambulem in tenebris vitiorum ; *et* verbum istud est *lumen semitis meis,* id est
B directio mea in observationibus consiliorum Christi : quæ dicuntur semitæ, quia sunt strictiores compendiosioresque viæ perveniendi ad Deum, quam præcepta. Hoc est quod Salomon asserit : Mandatum lu- *Prov.* VI, 23.
cerna est, et lex lux, et via vitæ increpatio disciplinæ. Et alibi : Apprehende legem, *Baruch* IV, 2.
et ambula per viam ad splendorem ejus.
(106) *Juravi,* id est, irrevocabiliter affirmavi, *et statui,* id est, proposui, *custodire judicia justitiæ tuæ,* id est præcepta quæ tua justitia judicat esse recta atque ser-
C vanda. Jurare itaque licet, quando materia exigit : imo jurare debite circumstantionatum, est actus virtutis, quæ dicitur latria ; sicque Scriptura admittit, laudat aut jubet juramentum, juxta illud, Dominum Deum *Deut.* VI, 13.
tuum timebis, et per nomen ejus jurabis ; et, In omni corde suo juraverunt Domino, II *Par.* XV, 15.
et in tota voluntate sua quæsierunt eum, et invenerunt. Quod vero Christus in Evangelio ait, Ego dico vobis non jurare om- *Matth.* V, 34.
nino, non dicitur præceptive simpliciter, sed ne sine necessitate juremus, quatenus
D occasionem perjurii et usum jurandi vitemus.

(107) *Humiliatus sum usquequaque,* id est, multum afflictus, dejectus et spretus sum ; vel me ipsum vehementer humiliavi, contemnendo me propter negligentias et infinitos meos defectus. Idcirco, *Domine, vivifica me secundum verbum tuum,* id est, gratiam præsta mihi, qua vivam secundum verbum doctrinæ tuæ. Vel, Vivifica me, per gratiæ infusionem, secundum verbum tuum, id est, sicut pollicitus es te

gratiam donaturum afflictis et humiliatis. Scriptum enim est : Qui humiliatus fuerit, erit in gloria ; et alibi : Miserans miserebitur tui ; ad vocem clamoris tui, statim ut audierit, respondebit tibi. (108) *Voluntaria oris mei,* id est preces meas et cuncta quæ cupio, seu voluntarie tibi offero, *beneplacita fac, Domine,* id est, da gratiam illa taliter ordinare seu exhibere, ut tibi complaceant. Nam quid oremus sicut oportet, nescimus; sed ipse Spiritus postulat pro nobis, id est, infundit nobis quid postulandum sit. Unde orat Apostolus : Deus meus impleat omne desiderium vestrum secundum divitias suas in Christo Jesu. *Et judicia tua,* id est mandata a te approbata, *doce me.* Vel, Judicia tua doce me, id est, da mihi gratiam contemplandi divina judicia, quibus unicuique datur quod meruit, ut sciam quam horrendum sit incidere in manus Dei viventis.

Job XXII, 29. *Is.* XXX, 19. *Rom.* VIII, 26. *Philipp.* IV, 19. *Hebr.* X, 31.

(109) *Anima mea in manibus meis semper :* id est, in continuo periculo incidendi peccata, et per consequens æternam damnationem, exsisto, propter insidias dæmonum, concupiscentias carnis, et cetera mundi ac corporis impedimenta, quibus a Deo retrahor, atque ad vitia trahor. Per hoc enim quod dicitur anima esse in manibus, designat Scriptura aliquod manifestum periculum, quemadmodum Jonathas dixit de David : Ipse posuit animam suam in manibus suis, et occidit Philistæum. Et idem dixit Jephthe reversus de bello contra Ammonitas. Idem etiam dixit mulier pythonissa ad Saul. Si ergo est anima nostra semper in manibus nostris, id est in tanto periculo, mirum est quod tam intimorati, leves et securi exsistimus. Idcirco veraciter scriptum est : Cor sapientium ubi tristitia, et cor stultorum ubi lætitia. *Et legem tuam non sum oblitus,* sed per memoriam et obedientiam eam servavi.

I Reg. XIX, 5. *Judic.* XII, 3. *I Reg.* XXVIII, 21. *Eccle.* VII, 5.

(110) *Posuerunt peccatores,* videlicet dæmones injustique homines, *laqueum,* id est occasionem ruinæ ac deceptionis, *mihi,* quatenus me aliquo modo a via Dei averterent. Laquei enim istorum quibus A incautos decipiunt, sunt adulatio, laudatio, comminatio, sæculi vanitates, divitiæ temporales, et cetera in quibus maculatur affectus. *Et de mandatis tuis non erravi :* quia illorum tentationibus et suggestionibus non consensi, prout Salomon monet : Fili mi, si te lactaverint peccatores, ne acquiescas illis. (111) *Hereditate,* id est stabili possessione, *acquisivi testimonia tua,* id est divina præcepta, et cetera verba divino testimonio approbata, utpote omnia sacræ Scripturæ eloquia, *in æternum,* ita B quod eis æternaliter adhærebo; *quia exsultatio cordis mei sunt,* id est, de eorum possessione atque notitia gaudeo magis, quam de omnibus temporalibus bonis.

Prov. I, 10.

(112) *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas,* id est tua mandata seu opera quæque, propter quæ justificatur homo a te : et hoc, *in æternum,* id est jugiter quamdiu sum. Nam et aliqua præcepta implentur in patria magis perfecte quam in via, sicut præceptum caritatis. *Propter retributionem* æternam, non temC poralem, videlicet propter felicitatem cœlestem, ut eam obtineam. Sed quum propter mercedem operari, sit opus mercenarii, non filii aut amici, quomodo ait se propter retributionem inclinasse cor suum ad opera bona ? Et respondendum, quod sicut timor pure servilis nihil meretur ; sic propter solam retributionem operari, nihil meretur, quia utrumque istorum procedit ex privato amore. Sed quemadmodum timor initialis meritorius est, in quantum aliquid habet de caritate adjunctum ; sic D propter retributionem operari, meritorium est, quando intentio ultima fertur ad Dei honorem seu Deum, quem necesse est principaliter intendi in omni meritorio actu. Postremo, quemadmodum timor filialis maxime complacet Deo ; sic tota mente Dei honorem intendere, et propter purum Dei amorem bona agere, maxime sanctum et meritorium est, quoniam hoc ex divino amore causatur. Nihilo minus homo talis implicite agit propter mercedem, eamque aliquo modo intendit, non ex

privato amore, sed ex amore divino, in quantum videlicet Deus vult ut operemur propter præmium felicitatis æternæ.

PRECATIO.

Deus, recte viventium semita, et splendor animarum, Verbum tuum Christus sit lucerna pedibus nostris et lumen semitis nostris : ut ejus ductu, a mandatis ejus recta intelligamus, et omnem viam iniquitatis semper odio habeamus et declinemus.

SAMECH.

Pars XV. (113) *INIQUOS odio habui,* in quantum iniqui sunt : sic enim et Deo odibi-
Sap. XIV, 9. les sunt, juxta illud, Odio sunt Deo impius et impietas ejus. Non autem odio eos secundum quod homines sunt, quum scri-
Matth. V, 44. ptum sit, Diligite inimicos vestros. Amare vero, secundum Philosophum, est alicui bonum velle; odire vero. est velle alteri malum. Iniquis itaque, in quantum sunt homines, debemus velle seu appetere bona, scilicet gratiam modo, et gloriam postmodum. In quantum vero sunt impii, non appetimus eis bonum; hoc enim esset contra justitiam : imo appetimus eis malum pœnæ in præsenti sæculo vel futuro, nisi pœniteant.

Verumtamen circa odium inimicorum et impiorum erraverunt et errant Judæi, arbitrantes secundum legem simpliciter fore odiendos iniquos ac æmulos, eo quod
Lev. XIX, 18; Matth. V, 43. Moyses dicat : Diliges amicum tuum, et odio habebis inimicum tuum. Sed hoc penitus falsum est; et non solum ex Scriptura canonica veteris Testamenti, sed etiam ex gestis antiquorum Sanctorum hujus oppositum comprobatur. Constat enim quod David dilexit Saulem, cui tam frequenter
I Reg. XXIV, 12. II Reg. I, 15. pepercit, quem tam benigne patrem vocavit; qui etiam eum occidit qui se, licet falso, asseruit occidisse Saulem. Similiter filium ejus Isboseth dilexisse ostenditur. Nam eo occiso, dixit latronibus qui eum
Ibid. IV, 11. interfecerunt : Quum homines impii interfecerunt virum innoxium in domo sua, super lectum suum, non quæram sanguinem ejus de manu vestra, et auferam vos de terra? Et idem constat de aliis multis in veteri Testamento. Denique Moyses ait :
Ne oderis fratrem tuum in corde tuo, sed Lev. XIX, 17.
publice argue eum, ne habeas super illo peccatum ; et iterum, Non quæras ultio- Ibid. 18.
nem, nec memor eris injuriæ civium tuorum. Salomon quoque loquitur : Ne dicas, Prov. XXIV, 29.
Quomodo fecit mihi, sic et faciam ei ; et iterum, Quum ceciderit inimicus tuus, ne Ibid. 17.
B gaudeas, et in ruina illius ne exsultet cor tuum. Cui concordat sanctus Job, dicens : Si gavisus sum ad ruinam ejus qui me Job XXXI, 29.
oderat, et exsultavi quod invenisset eum malum. Sed et alibi habetur : Si esurierit Prov. XXV, 21, 22.
inimicus tuus, ciba illum ; si sitit, da ei aquam : et Dominus reddet tibi. Et hæc verba inducit Apostolus, probans ex eis Rom. XII, 20.
inimicos esse amandos.

Et legem tuam dilexi, sicut nunc dictum est, super millia auri et argenti. Propter quod scriptum est : Parati sumus magis II Mach. VII, 2.
C mori, quam patrias Dei leges prævaricari. Si autem diligo legem tuam, ergo et observatores ipsius, videlicet justos.

(114) *Adjutor meus,* cooperando mihi per gratiam : sicut dicit Apostolus, Non I Cor. XV, 10.
autem ego, sed gratia Dei mecum ; *et susceptor meus,* id est precum mearum auditor, meique ad te confugientis misericors amplexator : quemadmodum testatus es, Eum qui venit ad me, non ejiciam fo- Joann. VI, 37.
ras ; *es tu, et in verbum tuum* quo misericordiam promisisti, *supersperavi,* sciens
D infallibiliter verum esse quod spondes. Idcirco ut benignitatem æternam promerear, (115) *Declinate a me, maligni,* quicumque sint illi, et o vos, cogitationes inanes et malæ, abite a me, nihilque mihi propinquet, quo a Deo elonger. Dicit autem et optat malignos a se recedere, non quod tentationes diaboli persecutionesque mundi absolute abhorreat, quum scriptum sit, Per multas tribulationes oportet nos in- Act. XIV, 21.
trare in regnum Dei ; sed dicit, Declinate a me, maligni, causa animandi se ipsum

contra malignos, quatenus consensum deneget eis, eosque detestetur et vilipendat, in quantum sibi in via Dei resistere moliuntur. *Et scrutabor mandata Dei mei* diligenter atque humiliter, ut sciam ea luculenter, impleamque reverenter.

116 *Suscipe me* brachiis pietatis immensæ, *secundum eloquium tuum,* quo di-
Zach. I, 3. xisti, Convertimini ad me, et convertar ad vos, *et vivam* per gratiam multo felicius, quam vivo per naturam seu animam; *et non confundas me,* nec confundi permittas, *ab exspectatione mea,* id est a bono exspectato a te, quod est gratia in præsenti, atque æterna beatitudo in cœlo. Exspectatio autem ista, est idem quod spes : quoniam spes est certa exspectatio futuræ felicitatis. Orat ergo ne frustretur spe sua, sed effectum et fructum spei mereatur sortiri. Nam et hoc Dominus per Isaiam
Is. XLIX, 23. promisit : Ego (inquiens) Dominus, super quo non confundentur omnes qui exspectant eum. Unde apud eumdem dicitur :
Ibid. XXX, 18. Deus judicii Dominus; beati omnes qui exspectant eum. Hinc in Ecclesiastico ha-
Eccli. II, 11. betur : Nullus speravit in Domino, et confusus est. 117 *Adjuva me* per gratiam incessantem, *et salvus ero* ab omni periculo.
Rom. VIII, 31. Nempe si Deus pro nobis, quis contra nos?
Job XVII, 3. Propterea sanctus Job Domino ait : Pone me juxta te, et cujusvis manus pugnet con-
Gen. L, 19. tra me. Nemo enim omnipotenti Deo resistere valet. Et ideo in libro Esther dici-
Esther XIII, 9. tur : Si decreveris salvare nos, continuo liberabimur. *Et meditabor in justificationibus tuis,* id est mandatis, *semper,* id est omni tempore apto ac debito. Dicitur enim res semper fieri, dum nunquam omittitur quando fieri debet.

118 *Sprevisti,* o Domine, *omnes discedentes a justitiis* tuis,* id est omnes in malo perseverantes, tua mandata non observantes. Sicut enim Deus hos odit, sic
Prov. XV, 9. eos contemnit. Unde scriptum est : Abominatio est Domino via impii. Rursusque
Ibid. VIII, 13. Sapientia ait : Arrogantiam et superbiam, et viam pravam, et os bilingue detestor. *Quia injusta cogitatio eorum.* Nam divinæ justitiæ contrariatur, juxta illud Michææ :
Væ qui cogitatis inutile, etc., quoniam contra Deum est manus eorum. Mich. II, 1. 119 *Prævaricatores,* id est legem Altissimi transgredientes, *reputavi omnes peccatores terræ :* de quibus scriptum est : Domine, omnes qui Jer. XVII, 13. te derelinquunt, confundentur; recedentes a te, in terra scribentur; *ideo dilexi testimonia tua* interiori affectu, et executione fideli, ne ego illis compar efficiar.

* judiciis

120 *Confige timore tuo carnes meas,* id est, carnales motus exsistentes in me refrena atque mortifica timore futuri judicii æternarumque pœnarum; *a judiciis enim tuis timui :* id est, ex consideratione particularis judicii, quo statim dum moriar a te judicabor, ex consideratione quoque extremi judicii, et propter judicia tua jam facta, quibus luxuriosos atque carnales destruxisti, sicut in diluvio factum est quando omnis caro corrupit viam suam, per- Gen. VI, 12. territus sum ne condemner. Vehementer quippe metuenda sunt ista judicia. Imo qui ea diligenter perpendit, sancto timore configitur, atque carnalibus motibus reluctatur.

PRECATIO.

Suscipe nos in gratiam tuam, Domine Deus, et non confundas nos ab æternæ salutis benedictione, quam a te exspectamus; tribue, quæsumus, nos in justificationibus tuis perseveranter meditari, et te adjuvante, cum integra fide præsenti vita dissolvi.

XIX.

121 *FECI judicium,* diligenter dis- Pars XVI. cutiendo et dijudicando me ipsum, discernendo bonum a malo, verum a falso, purum a polluto; vel, Feci judicium subditis, quibus præfectus sum; *et justitiam,* dando unicuique quod suum est, me ipsum juste corrigendo, Deum in omnibus atque præ omnibus venerando, proximis quoque faciendo sicut mihi fieri cupio. Hæc duo Deus præcipue quærit a nobis,

Mich. vi, 8. prout habetur apud Michæam : Indicabo A tibi, o homo, quid sit bonum, et quid Dominus requirat a te : utique facere judicium, etc. *Non tradas,* nec tradi permittas *me calumniantibus me,* id est voluntati et potestati eorum qui mihi calumniam inferunt, quærentes decipere, inficere, subvertere animam meam. Non ergo, o Domine, permittas me vinci, aut dæmonibus subdi. Eccli. xxiii, 1, 3, 6. Hinc in Ecclesiastico dicitur : Dominator vitæ meæ, ne derelinquas me in cogitatu et consilio eorum, etc., et incidam in conspectu adversariorum meorum ; et animæ irreverenti ne tradas me. (122) *Suscipe servum tuum in bonum,* benigne ignoscendo imperfectionibus ejus, et ejus obsequium clementer acceptando, eique gratiam refundendo, qua semper proficiat; *non calumnientur me superbi,* id est, justam causam calumniandi me non inveniant dæmones in superbia obstinati, et homines eorum vestigia secuti.

(123) *Oculi mei defecerunt in salutare tuum, et in eloquium justitiæ tuæ.* Hoc est quod paulo ante dictum ac variis modis C vers. 81. expositum est : Defecit in salutare tuum vers. 82. anima mea ; Defecerunt oculi mei in eloquium tuum. Sicut enim anima, sic oculi interiores, de quibus nunc agitur, deficere asseruntur in salutare Dei : quod qualiter intelligendum sit, illic quæratur. (124) *Fac cum servo tuo,* videlicet mecum et unoquoque fideli, *secundum misericordiam tuam,* quæ vere immensa est, et non secundum malitiam meam innumeram ; sed pietatis tuæ abyssum declara in me, et sicut me conspicis indigere, sic subvenire D dignare : quemadmodum a Daniele suppli- Dan. iii, 42. catur : Non confundas nos, sed fac nobiscum juxta mansuetudinem tuam, et secundum multitudinem misericordiæ tuæ. Ibid. ix, 18. Neque enim in justificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis. *Et justificationes tuas,* id est mandata tua justificantia, *doce me.* Et decet te, nam (125) *Servus tuus sum ego :* idcirco *da mihi intellectum* divinitus illuminatum seu intelligentiam puram, *ut sciam testimonia tua,* id est credenda et operanda.

(126) *Tempus faciendi, Domine,* id est, hora est ut ista mihi concedas, propter pericula imminentia. Nam *dissipaverunt legem tuam :* id est, hæretici, doctores perversi, Judæi, et ceteri reprobi legem evangelicam et divinam perverterunt, et quantum in se est, annihilaverunt, eam mendaciter exponendo, impie blasphemando, contumaciter transgrediendo. (127) *Ideo dilexi mandata tua :* id est, quanto le- B gem tuam conspicio amplius dissipari ab illis, tanto ardentiori zelo inflammor, ut eam recuperem, confirmem, observem. Unde dilexi mandata tua *super aurum et topazion,* id est plus quam omne aurum aut lapidem pretiosissimum nomine topazion. In hac enim lege divina consistit sapientia vera : idcirco de amore legis et mandatorum Dei verissime dici potest illud : Pre- Prov. iii, 15. tiosior est cunctis opibus ; et omnia quæ desiderantur, huic non valent comparari. Et alibi : Non dabitur aurum obryzum pro Job xxviii, 15, 16, 19. ea, nec appendetur argentum in commutatione ejus ; non conferetur tinctis Indiæ coloribus, nec lapidi sardonycho pretiosissimo, vel sapphiro, etc. ; non adæquabitur ei topazius de Æthiopia. Est autem topazion lapis pretiosissimus, duplicem habens colorem, videlicet auri purissimi, et alium ætherea claritate splendentem, cujus adspectus oculis intuentium jucundissimus fertur. Hic lapis adeo carus est, ut reges nil eo locupletius arbitrentur in suis thesauris. (128) *Propterea,* scilicet propter causam qua tua mandata dilexi, *ad omnia mandata tua dirigebar,* mente, ore et opere, quoniam unum observari non potest, si aliud negligatur ; *omnem viam iniquam,* id est omne peccatum, *odio habui,* non solum propter pœnam sequentem, sed propter ipsam deformitatem peccati, et maxime quia displicet Creatori sublimi et benedicto.

Ecce quam ardentissimæ preces, quam saluberrima documenta, quam perfectissima opera continentur ac describuntur in

psalmo præsenti. Qui ergo hæc opera ha- A bet, Deo gratus exsistat, et alios instruat. Qui vero non habet, studeat ea habere, studeat documenta ista implere, studeat preces istas tam ardenter Salvatori offerre, quod gratiam sortiatur tam perfecte vivendi, ut omnia ista sibi conveniant, et ea in propria persona decantet ad gloriam Dei mente jucunda atque gratissima, dicens cum sancto Apostolo : (1 *Cor.* xv, 10.) Gratia Dei sum id quod sum ; cum Virgine quoque beata, (*Luc.* i, 49.) incomparabiliter excellentissima : Quia fecit mihi magna qui potens est, et sanctum B nomen ejus.

PRECATIO.

Dona nobis, omnipotens Pater, mandata tua super aurum et topazion diligere, et omnem viam iniquam odio habere, et ab ea declinare : ut tua protectione defensi, a calumnia superborum valeamus liberari.

PHE.

(Pars XVII.) 129 *MIRABILIA testimonia tua.* Sic- C ut prædictum est, divinæ legis duæ sunt partes, videlicet mandata, quæ pertinent ad agenda, et testimonia, quæ pertinent ad credenda. Quamvis autem miranda et mirabilia sint quæ præcipimur agere, seu mandata, multo tamen mirabiliora sunt quæ jubemur credere. Nam præcepta moralia non excedunt naturalis rationis dictamen : aliqua tamen jubemur agere quæ naturalem rationem excedunt, secundum (*Luc.* vi, 27.) quosdam doctores, sicut inimicum diligere, et adversantibus bona impendere. Sic- D ut enim naturale est amantem amare, et benefacienti benefacere ; sic naturale videtur odientem odio habere, et mala inferenti mala rependere. Porro ea quæ nobis credenda proponuntur, omnem prorsus rationem transcendunt, sicut sunt trinitas Personarum, incarnatio Verbi, integritas Matris, exsistentia Christi sub formis Sacramenti. Quum ergo tam mirabilia sint testimonia tua, o Domine, *ideo scrutata est ea anima mea,* optans ac satagens ea utcumque intelligere. Perscrutatio namque ex admiratione procedit. Et sicut philosophi ex admiratione cœperunt philosophari, quia videntes effectus mirabiles, ut sunt eclipsis solis, terræ motus et alia, et causam ignorantes, mirati sunt, et causam horum scrutari cœperunt ; sic sancti doctores inspicientes sacram Scripturam, et mirabilia Dei testimonia in ipsa videntes, mirati sunt ; cœperuntque intellectum eorum scrutari, et Deo illustrante profecerunt, quamvis perfecte ea comprehendere nequierunt.

Sed quum Salomon asserat, Sicut qui (*Prov.* xxv, 27.) mel comedit multum, non est ei bonum, sic qui perscrutator est majestatis, opprimetur a gloria; et Paulus, Non plus sapere (*Rom.* xii, 3.) quam oportet, sed sapere ad sobrietatem ; et rursus, Noli (inquit) altum sapere, sed (*Ibid.* xi, 20.) time; et iterum scriptum est, Altiora te ne (*Eccli.* iii, 22.) quæsieris, et fortiora te ne scrutatus fueris : quid est quod Propheta et quilibet justus in psalmo isto dicit se divina velle scrutari, dicendo, Considerabo mirabilia (vers. 18.) de lege tua ; et, Exercebor in mirabilibus (vers. 27.) tuis ; nunc quoque, Mirabilia testimonia tua, ideo scrutata est ea anima mea ? Et respondendum, quod quædam est perscrutatio curiosa et animosa, dum homo proprio innitens ingenio, quærit divina comprehendere seu cognoscere ultra suæ capacitatis mensuram. Et ista culpabilis atque vitanda est. Unde ab Ecclesiastico dicitur : In pluribus operibus Dei ne fueris curi- (*Eccli.* iii, 22, 23.) osus. Non est enim tibi necessarium, ea quæ abscondita sunt, oculis tuis videre. Alia vero est perscrutatio pia et humilis, dum homo divino innitens subsidio, studet divina cognoscere, quatenus in Dei amore proficiat, Beatorumque contemplationi, quantum possibile est, appropinquet. Et hæc bona et sancta est, ad quam hortabatur Christus Judæos : Scrutamini, in- (*Joann.* v, 39.) quiens, Scripturas, quia illæ sunt quæ testimonium perhibent de me. Et Thessalonicenses laudat beatissimus Lucas, dicens quod quotidie perscrutabantur Scri- (*Act.* xvii, 11.) pturas.

150) *Declaratio sermonum tuorum*, id A
est elucidatio sacræ Scripturæ a Spiritu
Sancto infusa, sive per homines divinitus
illustratos aliis facta, *illuminat* mentem
humanam ad recte intelligendum ac juste
vivendum. Propter quod dicit Apostolus :
II Tim. III, 15. Sacras litteras nosti, quæ te possunt in-
struere. *Et intellectum*, id est formatam
atque salubrem notitiam, *dat parvulis*, id
est humilibus. Propter quod Christus ait :
Luc. X, 21. Confiteor tibi, Pater, Domine cœli et ter-
ræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et
prudentibus, et revelasti ea parvulis. Et B
Prov. IX, 4. Sapientia ait : Si quis est parvulus, veniat
ad me. Superborum enim cognitio infor-
mis, vana, atque damnosa est, quum non
sit caritati virtuosæque vitæ unita.

151) *Os meum* corporale *aperui* orando,
psallendo, quærendo, gemendo, *et attraxi
spiritum*, id est aerem, sine cujus attra-
ctione vox oris formari non potest. Vel
sic : *Os meum* intellectuale, videlicet in-
tellectum, quo verbum mentis profertur,
aperui, id est, ad gratiam Dei recipiendam
Ibid. XXXI, 26. affectuose disposui, juxta illud, Os suum C
aperuit sapientiæ ; *et attraxi spiritum*, id
est, merito hujus sanctæ affectionis seu
apertionis hausi atque recepi spiritum sa-
pientiæ et intelligentiæ, imo Spiritum San-
ctum, qui in corda desiderantium suum
adventum descendere non abhorret. Hinc
Sap. VII, 7. namque in libro Sapientiæ dicitur : Optavi,
et datus est mihi sensus ; invocavi, et ve-
nit in me spiritus sapientiæ. Sic ergo os
aperui, spiritumque attraxi, *quia mandata
tua*, o Domine, *desiderabam* affectuosissi-
me, quatenus ea clare cognoscerem, sem- D
perque perfectius observarem : quoniam
non proficere in via mandatorum tuorum,
est deficere. Ex ardenti autem desiderio
causatur utraque ista apertio, ac bina at-
tractio : nam vehementer cupiens, frequen-
ter suspirat ac gemit.

152) *Adspice in me*, non oculo districtæ
ultionis, sed paternæ pietatis, *et miserere
mei*, dando mihi gratiam contemplationis
purissimæ, *secundum judicium diligen-
tium nomen tuum*, id est, sicut diligentes
te judicant sibi necessarium aut salubre.
Vel, Secundum judicium diligentium no-
men tuum, id est secundum judicium tuæ
discretionis, quod fecisti in tuos dilecto-
res, quos tua sapientia judicavit esse im-
plendos misericordia tua. Vel, Secundum
judicium diligentium nomen tuum, id est,
sicut decrevisti facere diligentibus te : qui-
bus tanta ac talia bona dare disposuisti,
quod oculus ea non vidit, nec auris au- I Cor. II, 9.
divit, secundum Apostolum. 153) *Gressus
meos*, id est affectus, cogitationes, verba
et opera, *dirige secundum eloquium tuum*,
id est secundum doctrinam sacræ Scriptu-
ræ, ut mandata observem, consilia quoque
adimpleam ; *et non dominetur mei omnis
injustitia*, id est, nulla culpa aut passio
rationi meæ prævaleat, ne sim servus pec- Joann. VIII, 34 ; Rom. VIII, 20.
cati et carni subjectus, imo omni sugge-
stioni perversæ et passioni immoderatæ
efficaciter repugnem ac dominer. Hinc
enim Dominus loquitur : Si male egeris, Gen. IV, 7.
statim peccatum in foribus aderit ; sed sub
te erit appetitus ejus, et tu dominaberis
illius. Ratio igitur nostra jugiter domine-
tur appetitui sensitivo, qui in concupisci-
bilem, irascibilemque partitur.

154) *Redime me a calumniis*, id est fal-
sis accusationibus, *hominum* malignorum :
non ut nunquam calumnias patiar, quas
Christus toties passus est, cujus vestigia
sequi oportet ; sed ne per impatientiam
vincar, ne remurmurem, atque in talibus
occuper : sed potius da mihi eas non cura-
re, nec eis immorari, *ut custodiam man-
data tua* corde quieto ac libero, quæ ab
impatientibus litigantibusque nequeunt
custodiri. (155) *Faciem tuam illumina su-
per servum tuum*, id est, lumen vultus tui Ps. IV, 7.
signatum super me clarifica, tui ipsius no-
titiam mihi infunde, fac me te modo con-
templari per fidem et gratiam, postea quo-
que per speciem : quoniam hæc est vita Joann. XVII, 3.
æterna, ut cognoscant te solum verum
Deum ; et vani sunt omnes quibus non sub- Sap. XIII, 1.
est scientia Dei. *Et doce me justificationes
tuas*, id est mandata. Quam ubertim re-
petit hoc, ad insinuandum cordis sui ar-

dentissimum appetitum, et observantiæ A
præceptorum necessitatem ! Propter quod
Eccli. III, 22, 24. scriptum est : Quæ præcepit tibi Deus, illa
cogita semper, et in supervacuis rebus noli scrutari multipliciter. Neque enim sufficit illuminatio veritatis, sine operatione virtutis : quoniam ex operibus innotescit, quantum homo in sancta Scriptura profecerit.

(136) *Exitus aquarum,* id est rivos lacrimarum seu lacrimas copiosas, *deduxerunt oculi mei* exteriores, *quia non custodierunt legem tuam,* id est, quia per eos non B
custodivi legem divinam, quoniam usus sum eis ad vanitates, non ad spirituales profectus. Ecce docet nos sacratissimus ille versiculus, quid agere debeamus, videlicet ut uberrime nostra deploremus peccata, vehementissime dolentes quod Deum creatorem nostrum, naturaliter bonum et superpiissimum, unquam offendimus. Qui autem ita non plangit, ut versiculum istum de se ipso canere possit, non se putet efficaciter pœnitentem. Unde Jeremias hor-
Thren. II, 18. tatur : Deduc quasi torrentem lacrimas C
per diem et noctem, et non des requiem tibi, neque taceat pupilla oculi tui.

Postremo, quis mortalium digne aut plene laudare valebit octonarium istum, cujus quatuor versus efficacissimas et omnino devotissimas preces includunt et continent?

PRECATIO.

Faciem misericordiæ tuæ illumina super nos, Domine, et doce nos justificationum tuarum opera peragere : ut qui tenebris peccatorum deprimimur, ab his declara- D
tione sermonum tuorum illuminati exuamur.

SADE.

Pars XVIII. (137) *JUSTUS es, Domine, et rectum judicium tuum.* Hoc est quod dicitur in
Sap. XII, 15, 16. libro Sapientiæ : Quum sis justus, omnia juste disponis ; virtus enim tua, justitiæ
Job XXXIV, 10, 11. initium est. Et alibi : Absit a Deo impietas, et ab Omnipotente iniquitas ; opus enim hominis reddet ei, et juxta vias singulorum restituet. (138) *Mandasti justitiam,* scilicet *testimonia tua,* id est mandata, impleri. Jussit enim Deus ut fideles justam habeant conversationem, quæ consistit in hoc quod divina testimonia servant. *Et veritatem tuam,* id est fidem, *nimis* custodiri jussisti : quoniam nisi quisque articulos fidei firmiter immobiliterque servaverit, salvus esse non poterit. Decet namque omnino, ut tam magno legislatori ac Domino cum omni reverentia ministretur, fidelissime quoque credatur. Propterea scriptum est : Maledictus qui Jer. XLVIII, 10.
facit opus Dei fraudulenter.

(139) *Tabescere,* id est ex magna tristitia deficere et liquefieri, *me fecit zelus meus,* id est zelus animæ meæ, ex divino amore procedens ; *quia obliti sunt* adimplere et operabiliter credere *verba tua,* id est divina præcepta, *inimici mei,* qui contra præcepta operantur, et Deum ac justos odio habent. Hic zelus tabefecit Eliam, qui ait :
Zelo zelatus sum pro Domino exercituum. III Reg. XIX, 10.
Denique quicumque Deum fervide diligit, quanto eum ferventius amat, tanto de ejus inhonoratione magis affligitur, et sancto zelo resolvitur. (140) *Ignitum eloquium tuum vehementer :* id est, sermo divinus, sacra Scriptura, verbum Christi multum ignitum et igneum est, utpote igne Spiritus Sancti repletum, omnem mentem devotam inflammans divino amore, peccata comburens, frigida corda accendens. Dicitur ergo Dei eloquium ignitum, id est affectuosum. Propter quod Christus : Ignem, Luc. XII, 49.
inquit, veni mittere in terram, et quid volo nisi ut ardeat? Hic ignis erat ardentissima prædicatio ejus, seu gratia Spiritus Sancti, sicut et in Proverbiis dicitur : Omnis ser- Prov. XXX, 5.
mo Dei ignitus est. *Et servus tuus dilexit illud* eloquium.

(141) *Adolescentulus sum ego,* id est per gratiam novus seu recens : prout Apostolus monet, Renovamini spiritu mentis ve- Ephes. IV, 23.
stræ. Et iterum ait : Interior noster ho- II Cor. IV, 16.
mo renovatur de die in diem. De iis enim qui hanc adolescentiam habent, scriptum

Cant. I, 2. est : Adolescentulæ dilexerunt te. Qui enim quotidie proficit, quotidie renovatur, adolescentiorque efficitur. *Et contemptus.* Hoc
Vers. 83. est quod dixit superius, Factus sum sicut uter in pruina. Devotos enim et mundo ac vitiis mortificatos odit, contemnit, persequitur mundus. Propter quod Christus ait:
Joann. XV, 19. Si de mundo essetis, mundus quod suum est diligeret. Unde ad Ezechielem Domi-
Ezech. XII, 6, 11. nus ait : Portentum te dedi domui Israel. Dic, Ego portentum vestrum. Et Apostolus : Si adhuc hominibus placerem, Chri-
Galat. I, 10. sti servus non essem. Ecce docemur ex isto versiculo, tanto cordialius exsultare, quanto amplius aspernamur. *Justificationes tuas non sum oblitus :* id est, propter istam afflictionem contemptus mei, non neglexi implere mandata, nec recessi ab incepto salutis itinere. Talis erat sanctissimus
Job XXIII, 10. Job, qui quum dixisset, Probavit me Dominus quasi aurum quod per ignem trans-
Ibid. 12. it, adjecit : A mandatis labiorum ejus non recessi, et in sinu meo abscondi verba ejus.

(142) *Justitia tua, justitia in æternum :* nam increata Dei justitia est æterna. Effectus quoque divinæ justitiæ æternaliter manet in reprobis. Similiter justitia, id est justa lex fidesque Christi, nunquam deficiet mundo isto durante ; nec ei succedet alia lex, sicut successit justitiæ veteris legis, quæ æterna non fuit, sed Christo veniente et passo, cessavit. *Et lex tua veritas :* quoniam adeo vera est, ut convenientius veritas nominetur, quam vera. Nil enim dubietatis, nil falsitatis ei miscetur.

(143) *Tribulatio et angustia,* id est dolor exterior atque interior, *invenerunt me :* id est, persecutio, languor, tentatio invenerunt me in hac miserabili vita, pœnis et vitiis plena ; sed quod est remedium in tanta ærumna, adjecit : *mandata tua, meditatio mea est,* id est, ad hoc ordinatur omne exercitium et universa occupatio animæ meæ, ne propter adversa aliquo modo recedat a te. Meditatio ista constantiam causat in animo. (144) *Æquitas testimonia tua in æternum :* id est, verba sacræ Scripturæ propter nimiam suam æquitatem, dicuntur non solum æqua, sed æquitas sine fine. Unde Sapientia ait : Ju- Prov. VIII, 8
sti sunt omnes sermones mei, et non est in eis pravum quid neque perversum. *Intellectum,* id est supernaturalem et gratiosam illustrationem mentis, *da mihi, et vivam* per gratiam, fidem formatam, caritatem divinam, operationemque justam.

PRECATIO.

Spiritus tui igne accensos, Domine, ignitum eloquium tuum fac nos servos tuos diligere, et operibus bonis adimplere : ut eodem Spiritu tribuente, intellectum capiamus, quo in æternum vivamus.

COPH.

(145) *CLAMAVI in toto corde meo,* id Pars XIX.
est corde omnino converso ad te, non vago, neque per amorem temporalium rerum diviso, sed collecto et fixo in te. Iste clamor cordis interior, est desiderium vehemens, quo tendit ad Deum anima amorosa. Vel, Clamavi ad te, o Domine, te exorando in toto corde, id est ex toto corde, videlicet ex intellectu, diligenter sensum verborum pensante, et voluntate, id quod postulo, ardenter concupiente. *Exaudi me, Domine,* taliter deprecantem ; *justificationes tuas requiram :* id est, quatenus me promptius pleniusque exaudire digneris, propono firmissime mandata tua requirere. (146) *Clamavi ad te* dicens : *Salvum me fac,* amovendo a me mala pœnæ et culpæ, atque præstando bona gratiæ et gloriæ, *ut custodiam mandata tua,* id est, ad hoc libera me a malis perturbationum præsentium, ut tibi semper obediam corde quieto ac libero.

(147) *Præveni,* id est, antequam transirem ad alia, veni ad te, *in maturitate* sensus mei, ex deliberatione videlicet ordinata, non ex præcipitatione importuna, primo Matth. VI, 33.
quærendo regnum Dei et justitiam ejus, *et clamavi* psallendo sive orando devote ;

* quia in *in** *verba tua,* quibus promittis exauditionem benignam, gratiam piam, et gloriam sempiternam, *supersperavi.* (148) *Prævenerunt oculi mei ad te diluculo :* id est, oculos cordis mei direxi ad te, antequam temporalia ista attenderem, aut in exterioribus occuparer, videlicet diluculo, id est mane incipiente aurora : quemadmodum Isaias ait, De mane vigilabo ad te. Et in Ecclesiastico de viro justo inducitur : Cor suum tradet ad vigilandum diluculo ad Dominum qui fecit illum, et in conspectu Altissimi deprecabitur. Vel, Diluculo, id est in principio spiritualis diei, scilicet radiante gratia tua in anima mea, quoniam sine ejus splendore oculi mei ad te pervenire aut dirigi nequeunt. Sic itaque prævenerunt oculi mei ad te, *ut meditarer eloquia tua :* in quibus continentur aliqua ad tuæ majestatis contemplationem spectantia, aliqua vero ad meæ fragilitatis notitiam, quædam autem ad mandatorum cognitionem respicientia : et omnia ista diligenter ac jugiter meditanda sunt.

Is. xxvi, 9. *Eccli.* xxxix, 6.

A

(149) *Vocem meam,* id est orationem meam, *audi secundum misericordiam tuam, Domine.* Ecce qui tantis perfectionibus se ornatum disseruit, postulat exaudiri secundum misericordiam Dei, non secundum justitiam suam aut propria merita : quatenus advertamus non nobis sufficere merita nostra, nisi misericordia Dei subveniat, imperfecto nostro indulgens, nosque clementer salvificans. *Secundum** *judicium tuum,* id est, sicut tu vides atque discernis te decere et me indigere, sicut tu bonum judicas, sicut tua sapientia dictat, *vivifica me* gratia, caritate et opere consummato. Nunc enim judicium sumitur pro actu exsistente in eo qui judicat, non pro reprobatione, remuneratione, aut effectu justitiæ. Sicque frequenter leguntur fideles orasse, ut Deus secundum judicium suum faceret eis, quemadmodum Joab ait : Dominus quod bonum est in conspectu suo faciet.

* Et secundum

II *Reg.* x, 12.

(150) *Appropinquaverunt persequentes me iniquitati,* id est, persequendo me, inique fecerunt ; *a lege autem tua longe facti sunt,* id est, affectus et opus eorum divinæ legi atque justitiæ multum contraria exstiterunt, eo quod innocentem et justum malitiose ac impie persecuti sunt. Quanto enim quis gravius peccat, tanto a Deo ac lege divina longius distat et abit. Propter quod apud Osee habetur : Dereliquerunt Dominum in non custodiendo. *Osee* iv, 10.

(151) *Prope esto**, *Domine,* id est, per gratiam opemque perennem mihi adsistas, *et omnes viæ tuæ veritas,* id est, vera et justa sunt omnia opera tua, verba et jussa. Quamvis enim universæ viæ Domini sint misericordia et veritas, nihilo minus omnes viæ ejus sunt veritas, et iterum omnes viæ ejus sunt misericordia, secundum aliquem modum. Dum enim peccatorem gratis justificat, justum est ex parte bonitatis suæ, quæ tanta est, ut justum sit eam etiam indignis misereri. Est quoque justificatio illa misericors, eo quod Deus sine meritis misereatur iniquo. (152) *Initio,* id est primo omnium, et ab exordio considerationis meæ, *cognovi de testimoniis tuis,* id est verbis sacræ Scripturæ, *quia in æternum fundasti ea,* id est, taliter ea confirmasti et stabilisti, quod nunquam falsificabuntur, nec ab aliquo infirmabuntur. Hoc est quod Christus ait : Cœlum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Et Isaias testatur : Verbum Dei nostri stabit in æternum.

* alias *es tu*

Apoc. xix, 2.

B

Ps. xxiv, 10.

C

Luc. xxi, 33.

Is. xl, 8.

PRECATIO.

Prope esto nobis, Domine, et appropinquantes et persequentes nos in iniquitate a nobis repelle ; ad te nos clamantes salva : ut per te securi custodiamus mandata tua.

D

RES.

(153) *VIDE humilitatem meam,* id est, clementer, o Domine, intuere quantum affligor, contemnor, qualiter etiam ego me ipsum humilio, vilipendo et reprobo ; *et eripe me* ab omni miseria. Scriptum est enim : Qui se humiliat, exaltabitur. Job

Pars XX.

Luc. xiv, 11.

Job XXII, 29. quoque ait : Qui humiliatus fuerit, erit in A gloria. Prov. XV, 33. Unde et alibi dicitur : Gloriam præcedit humilitas. *Quia legem tuam non sum oblitus,* sed mente et opere eam servavi.

154 *Judica judicium meum,* id est, profer sententiam pro me, et discerne atque determina causam meam, quam habeo contra iniquos, qui me conantur elongare a te. Judica ergo ut angelus sanctus me protegat, nec illi prævaleant, *et redime me* ab omni malo præterito, præsenti et futuro. *Propter eloquium tuum vivifica me* gratia Spiritus Sancti. Hoc autem quod ait, Pro- B pter eloquium tuum, exponi potest tripliciter. Primo sic : Propter eloquium tuum, id est, ut sermo tuus quo gratiam deprecantibus promisisti, impleatur, vivifica me. Secundo sic : Propter eloquium tuum, id est ad honorem legis divinæ, ut promulgetur et observetur, vivifica me. Tertio sic : Propter eloquium tuum, id est propter bonitatem et gratiam tuam, qua dignatus es loqui nobiscum, et dare nobis divinam Scripturam ac legem, vivifica me, ne sim in morte peccati : de qua dicit Apo- C
I Tim. V, 6. stolus, Vidua quæ in deliciis vivit, vivens
Matth. VIII, 22. mortua est; et Christus in Evangelio, Dimitte mortuos sepelire mortuos suos.

155) *Longe a peccatoribus* impœnitentibus *salus,* eo quod gratia careant, nec Deus
Prov. XV, 29. cum eis sit, juxta illud, Longe est Dominus
Ibid. XI, 20. ab impiis; et iterum, Abominabile est Do-
Ibid. XIV, 34. mino cor pravum; et alibi, Miseros facit populos peccatum. Salus autem et felicitas idem sunt. Sicut ergo una est felicitas viæ, consistens dispositive in operatione virtutum moralium, essentialiter autem in D contemplatione Dei per fidem formatam, sic salus duplex est : et ab utraque tam longe exstat peccator, quantum a virtutibus distat. *Quia justificationes tuas non exquisierunt,* id est, mandata non quæsierunt diligenter implere. Idcirco eis continget quod apud Prophetam inducitur :
Soph. I, 4, 6. Disperdam eos qui avertuntur de post tergum Domini, et qui non exquisierunt Dominum, nec investigaverunt eum.

(156) *Misericordiæ tuæ multæ, Domine :* id est, effectus divinæ pietatis multi et varii sunt, multipliciterque misertus es nobis, imo mille et innumerabilibus modis nosti succurrere miseris, sicut scriptum est : Misericordiæ Domini, quia non sumus Thren. III, 22.
consumpti, quia non defecerunt miserationes ejus. Vel ipsa una ac simplex misericordia Dei, vocata est pluraliter misericordiæ, propter multiplicem actum suum. *Secundum judicium tuum vivifica me.*

157 *Multi qui persequuntur me, et tribulant me,* videlicet dæmon cum angelis suis, mundus cum amatoribus suis, caro cum concupiscentiis suis. Verumtamen desperandum nobis non est, quoniam Eliseus hortatus est : Noli timere ; plures IV Reg. VI, 16.
enim nobiscum sunt, quam cum illis. Et sicut Jonathas ait : Non est Domino diffi- I Reg. XIV, 6.
cile salvare in multis vel in paucis. Hinc etiam Christus ait electis : In mundo pres- Joann. XVI, 33.
suram habebitis ; sed confidite, ego vici mundum. Denique, juxta Apostolum, Sicut II Cor. I, 5.
abundant Christi passiones in nobis, ita et per Christum abundat consolatio nostra. *A testimoniis tuis non declinavi,* sed fide et opere mansi fidelis. Ecce quanta constantia! Magnum enim est non deficere in adversis. Unde Dominus loquitur : Esto fi- Apoc. II, 10.
delis usque ad mortem, et dabo tibi coronam vitæ. (158) *Vidi prævaricantes, et tabescebam, quia eloquia tua non custodierunt.* Hoc est quod paulo ante dixit atque expositum est : Tabescere me fecit vers. 139.
zelus meus, quia obliti sunt verba tua inimici mei. Illic ergo sensum require.

159 *Vide quoniam mandata tua dilexi :* id est, pietatem affectus mei clementer attende, approba et accepta. Et sicut me cernis zelari pro te, sic mihi repende, et dilige atque glorifica me, prout dixisti : Ego Prov. VIII, 17.
diligentes me diligo; et iterum, Quicumque I Reg. II, 30.
glorificaverit me, glorificabo eum. *Domine, in misericordia tua vivifica me,* dando mihi incessantem ac evidentem spiritualis vitæ profectum, ita ut impleam illud Apostoli : Profectus tuus manifestus sit omni- I Tim. IV, 15.
bus; et, Noli negligere gratiam quæ data Ibid. 14.
est tibi.

160) *Principium verborum tuorum veritas:* id est, primum quod convenit sacro eloquio, est veritas, quoniam mere verissima sunt omnia verba sacræ Scripturæ. Propterea Christus Patri suo ait : Sermo tuus veritas est. *In æternum omnia judicia justitiæ tuæ :* id est, quæcumque tua justitia approbat, causat et asserit, æternaliter justa sunt, semperque manebunt. Vel sic : *Principium,* id est origo seu causa, *verborum tuorum,* id est sermonum sacræ Scripturæ, est *veritas* increata, a qua procedit sacra doctrina, et cui immediate innititur tanquam immobili fundamento. Propter quod tanta est certitudo et firmitas evangelicæ legis, imo universæ Scripturæ canonicæ, ut dicat Apostolus : Licet angelus de cœlo evangelizet vobis, præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit. Imo quum fides christiana æternæ veritati directe innitatur, nil falsius esse potest, nisi quod fidei benedictæ repugnet. *In æternum omnia judicia justitiæ tuæ;* id est, judicia quæ facturus es in die novissimo, sine termino permanebunt, quantum ad præmium singulorum : quia ut in Evangelio dicitur, Ibunt hi in ignem æternum, justi autem in vitam æternam.

Joann. XVII, 17. — *Galat.* I, 8. — *Matth.* XXV, 46.

PRECATIO.

Vide humilitatem plebis tuæ, Domine, et ab omnibus malis obstrepentibus nos redime ; vivifica nos pro tua pietate, in omni bona actione, ut semper custodiamus judicia justitiæ tuæ.

SIN.

Pars XXI.

(161) *PRINCIPES* hujus mundi, videlicet dæmones, qui peccatoribus principantur, *persecuti sunt,* id est tentaverunt, *me gratis,* id est sine meis demeritis ; vel, Gratis, id est frustra, quia non prævaluerunt. Vel : Principes, id est homines impii, ceteris dominantes, persecuti sunt me gratis, sicut scriptum est : Nonne divites per potentiam opprimunt vos, et blasphemant bonum nomen, quod invocatum

Jacob. II, 6, 7.

A est super vos? De illis autem invisibilibus principibus, multum potentibus et astutis, ait Apostolus : Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus. *Et a verbis tuis formidavit cor meum,* id est, timui et expavi ne verbis mandatorum tuorum inobediens fierem. Quanto enim persecutio major est, tanto fit homo facilius transgressor legis divinæ : quia non cadere in adversis, difficile est. Ideo tem-

Ephes. VI, 12.

B pore persecutionis indiget homo specialiter formidare ne peccet, et verbum Dei relinquat. Imo quilibet nostrum quantumcumque perfectus, habet timere a verbis Dei, si velit Spiritum Sanctum habere in se, quum Dominus dicat : Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum et contritum spiritu, et trementem sermones meos? Vel, A verbis tuis, quibus comminaris tormenta gravissima his qui vincuntur, formidavit cor meum : idcirco ne pœnas incidam, mansi fidelis et constans.

Is. LXVI, 2.

C (162) *Lætabor ego super eloquia tua,* id est de hoc quod divina Scriptura mihi et aliis data ac revelata est : sicut a Propheta inducitur, Beati sumus nos, quoniam quæ Deo placita sunt, manifesta sunt nobis. Vel, Lætabor ego super eloquia tua, meditando, contemplando, observandoque ea. *Sicut qui invenit spolia multa :* qui utique multum gaudet. Unde a Jeremia dicitur : Factum est mihi verbum tuum in gaudium et in lætitiam cordis mei. Et Isaias ait : Lætabuntur coram te, sicut qui lætantur

Baruch IV, 4. — *Jer.* XV, 16. — *Is.* IX, 3.

D in messe, sicut exsultant victores capta præda, quando dividunt spolia. Utroque modo lætari debemus super eloquia Dei. Maximum enim beneficium Dei est, quod sacro eloquio illustravit Ecclesiam ; et qui diligit Deum, delectari debet in sermonibus ejus.

163) *Iniquitatem odio habui et abominatus sum.* Aliqui odiunt iniquitatem, non propter se ipsam, sed propter pœnam sequentem. Et isti sunt imperfecti. Operantur enim bonum ex timore servili, qui non

est meritorius, quamvis disponat ad gratiam secundum quod timor. Aliqui autem odiunt iniquitatem propter deformitatem et turpitudinem ejus. Quidam vero ex Dei amore odiunt eam, videlicet quoniam displicet Deo, et quia per eam inhonoratur atque offenditur Deus. Et istud est perfectius quam secundum : præsertim quum aliqui gentiles et infideles tantæ perfectionis fuisse legantur, ut peccatum propter suam deformitatem oderint, quemadmodum Seneca ait : Quamvis scirem deos mihi ignoscituros, non peccarem propter ipsam vilitatem peccati. Studeamus ergo tertio modo iniquitatem odio habere, quoniam hoc est amicorum filiorumque Dei, et evidens signum gratiæ. Amicorum quippe est proprium, eadem velle et nolle. Et honorare Deum spectat ad filios adoptivos,
Malach. I, 6. prout asserit Dominus : Filius honorat patrem suum, et servus timet dominum suum. Si ergo Pater ego sum, ubi est honor meus ? et si Dominus ego sum, ubi est timor meus? *Legem autem tuam dilexi* magis quam omnia temporalia, vana atque caduca.

(164) *Septies in die laudem dixi tibi,* id est, septem Horis seu vicibus canonicis quotidie te laudavi, *super judicia justitiæ tuæ,* id est de operibus, sermonibus, mandatis, ac ceteris a tua justitia procedentibus, et judicialiter approbatis. Hunc numerum ad litteram non observabant Judæi,
II *Esdr.* IX, 3. quoniam Nehemias ait : Quater in die, et quater in nocte confitebantur Judæi, et adorabant Dominum Deum. Hæc ergo dixit Propheta in persona populi christiani, qui omni die naturali Deum septies laudat et invocat.

(165) *Pax multa,* id est interna et copiosa, est *diligentibus* opere et veritate *legem tuam.* Qui enim diligit legem Dei, in omnibus ordinate se habet. Pax autem est tranquillitas mentis, secundum Augustinum ; tranquillitas vero ordinationem consequitur. Dilectio ergo legis divinæ, est causa pacis internæ. Et quanto legem Dei perfectius amamus et observamus, tanto

A pleniorem in nobis pacem sortimur : quæ omni Christiano maxime appetenda est. Nam et Christus post resurrectionem discipulos suos taliter salutavit : Pax vobis. *Joann.* XX, 19, 21, 26.
Ait quoque Apostolus : Si fieri potest, quod *Rom.* XII, 18.
in vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes ; et iterum, Pax Domini * * Dei
quæ exsuperat omnem sensum, custodiat *Philipp.* IV, 7.
corda vestra et intelligentias vestras ; et iterum, Pax Christi exsultet semper in cordibus vestris ; rursusque, Pacem sequimini *Coloss.* III, 15. *Hebr.* XII, 14.
cum omnibus et sanctimoniam, sine qua
B nemo Deum videbit. Ecce quam frequenter nos hortatur noster Doctor ad pacis custodiam. *Et non est illis scandalum,* quia ut ait Hieronymus, qui scandalizatur parvulus est. Majores enim scandala non recipiunt. Unde perfecti qui Deum seu legem ejus efficaciter diligunt, nec activum neque passivum scandalum habent, id est, nec scandalizantur, nec scandalizant. Et si quis ex dictis seu factis eorum scandalizetur, hoc erit Pharisæorum Scribarumque scandalum, vel ex infirmitate scandalizati.

C (166) *Exspectabam* spe certa atque longanimi *salutare tuum, Domine,* id est salutem a te, salvationem salubrem, gratiam salutarem. Debemus enim in omni adversitate exspectare salubre auxilium Dei. Vel, Exspectabam, quamdiu in ista peregrinatione fui et vixi, salutare tuum, Domine, id est Christum mundi salvatorem : quemadmodum Jacob ait, Salutare tuum exspectabo, Domine ; et Habacuc, Si moram fecerit, exspecta eum, quia veniens veniet, et non tardabit. *Gen.* XLIX, 18. *Habac.* II, 3. *Et mandata tua dilexi,* qua-
D tenus per eorum caritativam custodiam, merear adipisci in patria salutare Dei, quod præstolor. (167) *Custodivit anima mea* tenaci memoria atque laudabili vita *testimonia tua,* id est verba sacræ Scripturæ, quæ tu per multa mirabilia vera esse testatus es, testimonium exhibens eis : prout dicitur de Apostolis, Prædicaverunt *Marc.* XVI, 20.
ubique, Domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis. Et dicit Apostolus : Abundantius oportet nos obser- *Hebr.* II, 1, 4.
vare ea quæ audivimus, contestante Deo

signis et portentis, et variis virtutibus, A et Spiritus Sancti distributionibus. Ecce quam inviolata et inconcussa est certitudo fidei christianæ atque catholicæ. *Et dilexit ea vehementer,* sicut decet magnum bonum ardenter amari.

(168) *Servavi mandata tua* per obedientiam, *et testimonia tua* per fidem formatam, id est caritati unitam, *quia omnes viæ meæ in conspectu tuo,* id est, universa quæ cogito, cupio, loquor et ago, videntur et judicantur a te. Hinc enim sanctus Job ait : Nonne Deus scit viam meam, et cunctos gressus meos dinumerat? Et iterum, Signasti quasi in sacculo delicta mea ; itemque, Observasti omnes semitas meas, et vestigia pedum meorum considerasti. O quanta est nobis causa sollicite ac timorate ambulandi coram Deo judice nostro ! Nam et maximam injuriam facit judici, qui eo præsente et prohibente, male agit. Sic nos qui scimus Deum omnia nostra opera intueri, vehementissime inhonoramus eum, quod sine diligenti custodia cordis coram eo conversamur. Idcirco Boetius optime dixit : Magna est vobis indicta necessitas probitatis, si dissimulare non vultis, quoniam omnia agitis ante oculos Judicis cuncta cernentis. Semper igitur divinæ majestatis præsentiam cogitemus, dicentes cum Elia, Vivit Dominus, in cujus conspectu sto hodie : sicque vivamus tanquam mox judicandi ab eo. Et utique si ista pensemus, incipiemus Deum vehementer timere, in tantum ut cum beato Job dicere poterimus : Considerans Deum, timore sollicitor ; et rursus, Semper quasi tumentes super me fluctus timui Deum, et pondus ejus ferre non potui. Hic autem timor præclarus facit vitare peccata, et observari mandata, quemadmodum Salomon profitetur : Timor Domini fons vitæ, ut declinet a ruina mortis.

Job xxxi, 4. *Ibid.* xiv, 17. *Ibid.* xiii, 27. *Mich.* vi, 8. III *Reg.* xvii, 1 ; xviii, 15. *Job* xxiii, 15. *Ibid.* xxxi, 23. *Prov.* xiv, 27.

PRECATIO.

Diligentibus nobis, Domine, legem tuam, pacem largire perpetuam ; diligat anima nostra testimonia tua : unde nullum sit nobis scandalum, quod in te speramus, sed gloria et perpetua salus.

THAU.

169 *APPROPINQUET deprecatio mea in conspectu tuo, Domine,* id est, tibi complaceat, non repellatur a te, sed effectum salutarem obtineat, prout scriptum est : Oratio humiliantis se, nubes penetrabit. *Juxta eloquium tuum,* id est, sicut dixisti et promisisti in sacra Scriptura, te B daturum intellectum orantibus te, *da mihi intellectum,* id est illuminationem intellectivam. Scriptum enim est : Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a Deo ; et dabitur ei. Et Apostolus : Dabit tibi Dominus in omnibus intellectum. Supra quoque dixisti : Intellectum tibi dabo, et instruam te. Vel, Juxta eloquium tuum, id est secundum conditionem et altitudinem sacræ Scripturæ, da mihi intellectum eam intelligendi veraciter : quatenus sicut illa supernaturalis atque altissima est, sic con- C feras mihi sublimem mentis elevationem, supernaturalemque intellectus mei illustrationem. (170) *Intret postulatio mea in conspectu tuo,* ut omnino admittatur ac impleatur a te. Moris est sacræ Scripturæ, in his quæ affectum concernunt, eumdem sensum sub aliis verbis frequenter repetere, ut accendatur et reaccendatur, atque in se ipsa æstuanter fervescat voluntas in divino amore et sancto affectu. *Secundum eloquium tuum,* quo misericorditer prædixisti te auxiliaturum egenis ad te cla- D mantibus, *eripe me* ab omni periculo.

Pars XXII. *Eccli.* xxxv, 21. *Luc.* xi, 13. *Jacob.* i, 5. II *Tim.* ii, 7. *Ps.* xxxi, 8.

(171) *Eructabunt labia mea hymnum,* id est, ex interiori lætitia proferent labia oris mei laudem et gratiarum actionem, *quum docueris me* actualiter *justificationes tuas,* id est mandata, ut ea luculenter et operative cognoscam. Tunc quoque (172) *Pronuntiabit lingua mea eloquium tuum,* cantando laudes divinas, *quia omnia mandata tua æquitas,* id est, adeo justa et sancta sunt, ut melius nuncupentur æquitas, quam æqua. (173) *Fiat manus tua,* id est, pote-

stas tua, o Deus omnipotens, ita se habeat circa me, *ut salvet me,* liberando animam meam a malis, corroborandoque eam in bonis, *quoniam mandata tua elegi* implere magis quam hominibus complacere, aut mundo servire.

174 *Concupivi salutare tuum, Domine,* id est, Christum et ejus adventum ac fruitionem optavi. De quo utique salutari seu Christo scriptum est : Veniet Desideratus cunctis gentibus. (Agg. II, 8.) Vel, Concupivi salutare tuum, id est salutem seu gratiam salutarem, vitam æternam, et gloriam consummatam. *Et lex tua meditatio mea est* objectaliter, quia de ea est, et circa eam indesinenter versatur cogitatio mea.

175) *Vivet,* ut spero in tua bonitate, o Domine, *anima mea* per gratiam in via, per gloriam quoque in patria, *et laudabit te,* hic inchoative et imperfecte, illic vero consummative, plene ac sempiterne, sicut prædictum est : Beati qui habitant in domo tua, Domine ; in sæcula sæculorum laudabunt te. (Ps. LXXXIII, 5.) *Et judicia tua,* id est considerationes judiciorum tuorum, et mandata ac verba divina quæ tu justa judicas, seu flagella quibus in præsenti tuos electos castigas, *adjuvabunt me :* quia eorum auxilio gratiam adipiscar, per quam ad vitam æternam perducar.

176) *Erravi sicut ovis quæ periit.* Nicolaus de Lyra, et quidam post eum, opinantur hoc non esse intelligendum de errore in moribus, vel de errore peccati et ignorantiæ, quia subjungitur, Mandata tua non sum oblitus ; sed de errore quo viri contemplativi ad loca solitaria confugientes, æstimantur ab hominibus mundanis errare, insipienterque agere. Sed quia post verba hæc immediate subjungitur, Quære servum tuum, ad quod refertur quod subditur, Quia mandata tua non sum oblitus ; idcirco aptius arbitror, ut intelligatur de errore culpæ et ignorantiæ. In multis enim (ut Jacobus protestatur) offendimus omnes. (Jacob. III, 2.) Et secundum Apostolum, Conclusit Deus omnia sub peccato, ut omnium misereatur. (Rom. XI, 32; Galat. III, 22.) Loquens ergo Propheta in persona populi fidelis, seu hominis justi, qui interdum a via veritatis recessit : *Erravi,* inquit, a te Domino Deo meo et tuis præceptis, sequendo malignum, *sicut ovis quæ periit,* eo quod pastorem reliquit, propter quod lupi morsibus patuit. Unde scriptum est : Omnes nos quasi oves erravimus ; unusquisque in viam suam declinavit. (Is. LIII, 6.) Idcirco, o Domine, *quære servum tuum,* id est, de manibus lupi seu dæmonis erue me, per gratiam visita me, et reduc me ad ovile ovium electarum, pro quibus animam tuam posuisti, *quia mandata tua non sum oblitus* finaliter, quamvis ad tempus ea neglexi.

Ecce psalmum quantitate verborum magnum, sed sensuum excellentia multo majorem, audivimus. In quo quasi per singulos versus anima fidelis Deum amorose fiducialiterque affatur; in quo saluberrima documenta refulgent velut stellæ in firmamento; in quo affectuosissimæ preces conscriptæ sunt; in quo docemur quid ad virum perfectum pertineat, quatenus si eas virtutes et opera sancta quæ cantamus, in nobis viderimus, Deo gratissimi simus, et tanto humiliores quanto ex donis receptis obligamur Deum amplius amare et honorare. Porro si bona ista nondum recepimus, sed vitiis et imperfectionibus variis implicamur, gemamus atque ploremus, et ad perfectionem (sicut Apostolus monet) feramur, nec segnes efficiamur. (Hebr. VI, 1, 12.)

PRECATIO.

Domine Jesu Christe, Pastor bone, qui pro humani generis redemptione ignominiam crucis voluisti sustinere, nos servos tuos, qui sicut oves pereuntes erravimus, require ; fiat manus tua ut salvet nos, et in gloria regni redde beatos.

ARTICULUS XXX

EXPLANATIO PSALMI CENTESIMI NONIDECIMI : AD DOMINUM, QUUM TRIBULARER, ETC.

1 Titulus psalmi nunc exponendi est : *Can-*
ticum graduum. Dicuntur autem psalmus
iste et quatuordecim immediate sequen-
tes, psalmi seu cantica graduum, quoniam
a sacerdotibus atque Levitis cantabantur
in ascensu templi, qui erat per quindecim
gradus. Per hos autem corporales ascen-
sus, secundum doctores catholicos, desi-
gnantur ascensus virtutum in gradibus
spiritualis ædificii seu profectus, sicut de
Ps. lxxxiii. 8. virtuosis prædictum est : Ibunt de virtute
in virtutem. Gradatim enim et ordinate
proficit homo. Hi ergo spirituales gradus
virtutum tanguntur in psalmis istis. Quo-
rum graduum primus est, a vitiis hujus
sæculi recedere, et futurum sæculum de-
siderare. Sensus autem tituli est : Psalmus
iste est canticum graduum, quia in ascen-
su graduum templi cantabatur ad litte-
ram; spiritualiter vero dicitur canticum
graduum, id est exsultatio mentis de spi-
rituali processu virtutum.

Loquens ergo Propheta in persona ho-
minis spiritualiter proficere cupientis,
suumque profectum a prædicto fundamento
seu primo gradu jam dicto inchoantis, ait :
1 *Ad Dominum, quum tribularer, clama-*
vi : id est, quum mente aut corpore infir-
marer, quum a mundo, diabolo et carne
tentarer, aut aliquo modo dire affligerer,
Deum pro adjutore et salvatore invocavi,
ad eum confugi, ad eum clamavi, id est, af-
fectuose locutus sum : sicut et ipse supra
Ps. xlix. 15. consuluit, Invoca me in die tribulationis.
Baruch iii. 1. Unde et scriptum est : Domine, Deus Is-
rael, anima in angustiis, et spiritus anxius
clamat ad te. Istud quippe est unicum op-
timumque in omni tribulatione solatium,
II *Par.* xx, 12. ad Deum clamare, juxta illud : In nobis
quidem non est tanta fortitudo, ut possi-
mus huic multitudini resistere, quæ irruit
super nos; sed quum ignoremus quid age-
re debeamus, hoc solum habemus residui,
ut oculos nostros dirigamus ad te. Unde
venerabilis illa Sara vehementer afflicta,
ait : Ad te, Domine, faciem meam conver- *Tob.* iii, 14.
to, ad te oculos meos erigo. Et sanctissima
illa Esther ita precata est : Domine mi rex, *Esther* xiv, 3.
adjuva me solitariam, cujus præter te nul-
lus alius auxiliator est. Sic ergo tribula-
tus, clamavi ad Dominum : nec frustra.
Nam *et exaudivit me :* quemadmodum
scriptum est : Salus populi ego sum, dicit *Cf. Is.* xliii.
Dominus; de quacumque tribulatione cla-
maverint ad me, exaudiam eos. Et supra
dixit : Cum ipso sum in tribulatione, eri- *Ps.* xc, 15.
piam eum, et glorificabo eum. Istum ver-
siculum Jonas propheta taliter cecinit :
Clamavi ad Dominum de tribulatione, et *Jonæ* ii, 3.
exaudivit me. Maxime enim adest miseri-
cors Deus famulis suis tempore tribulatio-
nis, eosque indubitanter exaudit tempore
congruo, dummodo ipsi perseveranter cla-
maverint, et in nomine Jesu petierint, id
est, ea rogaverint quæ ad veram salutem
proficua sunt. Unde Sara illa filia Ragu-
elis ait : Pro certo habet is qui colit te, *Tob.* iii, 21.
Domine, quia vita ejus si in probatione
fuerit, coronabitur; si autem in tribula-
tione fuerit, liberabitur; et si in corre-
ptione fuerit, ad misericordiam pervenire
licebit.

2 *Domine, libera animam meam a la-* 2
biis iniquis, id est ab his qui verba evi-
denter maligna, pungitiva, derisiva, de-
tractoria contra me proferunt, *et a lingua*
dolosa, id est ab eo qui blandiendo, et
mala sub specie boni proponendo, conatur
animam meam a Deo avertere, a spirituali

profectu retrahere, aut aliquo modo deci-
pere. Ab his petit homo fidelis liberari :
vel ut omnino ista non patiatur, quatenus
Deo liberius atque quietius vacet : nam
II *Thess.* III, 1, 2. et Apostolus, Orate, inquit, ut liberemur
a malis et importunis hominibus ; vel ne
per ista turbetur, et in bonis operibus im-
pediatur, impatiensque reddatur, sicut Apo-
Rom. XII, 21. stolus ait : Noli vinci a malo, sed vince in
bono malum.

Quæ autem sequuntur, dupliciter expo-
nuntur. Primo, ut sint verba Prophetæ ad
iniquum et dolosum ; eritque sensus :
3 (3) *Quid detur tibi, aut quid apponatur
tibi ad linguam dolosam ?* id est, quid ti-
bi, o impie, prodest, et quis fructus te
consequetur, quod verba tam mala atque
fallacia contra famulum Dei pronuntias ?
Vel sic : Quid detur tibi, etc. ? id est, quæ,
qualis, et quanta tibi pœna infligetur pro
peccatis locutionis tuæ ? Et respondetur :
4 (4) *Sagittæ potentis acutæ,* id est, pœnæ
omnipotentis Dei, quæ sunt valde acutæ et
afflictivæ, tibi reddentur pro tuis peccatis,
cum carbonibus desolatoriis, id est cum
igne inferni inexstinguibili desolatorio, in
quo nulla est consolatio de liberatione fu-
tura, sed desperatio sempiterna. Per sagit-
tas acutas, intelliguntur pœnæ præsentis
vitæ quæ impiis inferuntur, vel pœnæ fu-
turæ, aliæ a pœna ignis tartarei. Per car-
bones vero desolatorios, significatur pœna
infernalis incendii, quæ omnium pœna-
rum gravissima est.

Secundo exponuntur, ut sint verba Dei
seu Prophetæ ad hominem virtuosum. Erit-
que sensus : O homo fidelis, *Quid detur
tibi* auxilii, *aut quid apponatur tibi* reme-
dii *ad linguam dolosam* vincendam ? tan-
quam dicat : Quid poterit tibi consilii atque
subsidii dari, quo contra linguam iniquam
armeris et superes ? Et respondet : *Sagittæ
potentis acutæ,* id est verba Dei omnipo-
tentis ignita et penetrativa, *cum carbonibus
desolatoriis,* id est cum exemplis eorum
qui post vitam facinorosam ad conversa-
tionem religiosam conversi sunt, dabuntur
tibi pro armis contra linguam dolosam.

A Scientia enim Scripturarum, seu verba Spi-
ritus Sancti, maxime valent contra lin-
guam dolosam, ita ut nec ipsi efficiamur in
loquendo dolosi, nec a lingua dolosa falla-
mur, neque per impatientiam superemur.
Omnia enim ista implemus, si perpenda-
mus quantum divina Scriptura reprobat
linguam dolosam. Scriptum est enim : Frau- *Is.* XXXII, 7.
dulenti vasa pessima sunt ; et iterum, Ma- *Malach.* I, 14.
ledictus dolosus ; denique, Virum sangui- *Ps.* V, 7.
num et dolosum abominabitur Dominus. In
Ecclesiastico quoque : Qui sophistice loqui- *Eccli.* XXXVII, 23, 24.
B tur, odibilis est ; in omni re fraudabitur.
Non est illi data gratia a Deo, omni enim
sapientia defraudatus est. Dicuntur au-
tem verba sacræ Scripturæ sagittæ acutæ,
quoniam animam vulnere caritatis trans-
figunt, peccata mortificant, interiora ani-
mæ penetrant. Unde scriptum est : Posuit *Is.* XLIX, 2.
Dominus os meum quasi gladium acutum,
et posuit me quasi sagittam electam. Et
Apostolus ait : Vivus est sermo Dei et effi- *Hebr.* IV, 12.
cax et penetrabilior omni gladio ancipiti,
et pertingens usque ad divisionem animæ
C ac spiritus. De his Christi sagittis dictum
est ante : Sagittæ tuæ acutæ, populi sub te *Ps.* XLIV, 6.
cadent, etc. Porro exempla Sanctorum di-
cuntur carbones desolatorii, id est vastato-
rii, quia ad amorem et imitationem nos
invitant, et quidquid dæmon in nobis con-
struxit, videlicet vitia et peccata, deva-
stant, destruunt et expellunt.

(5) *Heu mihi* misero et peregrino, *quia* 5
incolatus meus, id est habitatio mea in
præsenti exsilio, *prolongatus est,* id est, ni-
mis longus mihi ad patriam adspiranti vi-
D detur. Hoc convenit his, qui fessi de vita
præsenti, toto desiderio patriam appetunt :
qui cum Apostolo dicere possunt, Nostra *Philipp.* III, 20.
conversatio in cœlis est ; et, Cupio dissolvi *Ibid.* I, 23.
et esse cum Christo ; et, Non habemus hic *Hebr.* XIII, 14.
manentem civitatem, sed futuram inquiri-
mus. Hi tales dicere possunt illud Tobiæ :
Nunc, Domine, secundum voluntatem tu- *Tob.* III, 6.
am fac mecum, et præcipe in pace recipi
spiritum meum ; expedit enim mihi mori
magis quam vivere. Tales fuerunt antiqui
Sancti, de quibus a Paulo dicitur : Defun- *Hebr.* XI, 13.

cti sunt omnes isti, non acceptis repromis-
sionibus, sed a longe eas adspicientes et
salutantes, et confitentes quia peregrini
et hospites sunt super terram. *Habitavi* in
isto exsilio *cum habitantibus Cedar,* id est
cum peccatoribus tenebrosis et excæcatis.
Gen. xxv, 13. Cedar enim interpretatur tenebræ. Eratque
6 Cedar filius Ismaelis. *Multum incola,* id
est exsul et peregrina, *fuit anima mea* in
sæculo isto. Hic enim degit in regione dis-
similitudinis, in carcere mortis, in gravi
exsilio, ad patriam properans : a multis,
in quibus quotidie evagatur, ad unum il-
lud altissimum, in quo perpetue stabilia-
tur, gemens atque festinans.
(6) *Cum his qui oderunt pacem,* id est 7
cum turbulentis et murmuratoribus, et
sanctæ unitatis divisoribus, *eram pacifi-
cus,* non litigando, sed omnia patienter
ferendo ; *quum loquebar illis* caritative,
increpatorie, rationabiliter et modeste, *im-
pugnabant me gratis,* id est sine causa
condigna reddentes malum pro bono :
prout apud Amos inducitur, Odio habue- *Amos* v, 10.
runt corripientem, et loquentem perfecte
abominati sunt.

ARTICULUS XXXI

EXPLANATIO ALLEGORICA PSALMI EJUSDEM CENTESIMI NONIDECIMI DE CHRISTO.

Aliqui autem exponunt hunc psalmum
ad litteram de populo Judæorum, in
captivitate Babylonica exsistenti. Et quam-
vis littera ad hoc valeat applicari, parum
tamen devotionis continet expositio talis.
Melius ergo est, ut de Christo exponatur :
in cujus persona loquens Propheta, ait :
1 *Ad Dominum,* id est ad Deum Patrem,
quum tribularer, id est passione instante
Marc. xiv, 33. seu præsente, quando cœpi tristari et pa-
Luc. xxii, 44. vere, quando factus est sudor meus sicut
guttæ sanguinis decurrentis in terram, *cla-
mavi,* dicendo : Pater, si fieri potest, trans-
Matth. xxvi, 39. eat a me calix iste. Imo factus in agonia,
Luc. xxii, 43. prolixius oravi. *Et exaudivit me* Pater in
Ibid. 42. eo quod dixi, Verumtamen non mea volun-
tas fiat, sed tua : quod intelligendum est
de appetitu naturali, quo Christus homo
horruit mortem. Hoc est quod dicit Aposto-
Hebr. v, 7. lus : Christus in diebus carnis suæ, preces
supplicationesque ad eum, qui possit il-
lum salvum facere a morte, cum clamore
valido et lacrimis offerens, exauditus est
2 pro sua reverentia. *Domine* Pater, *libera
animam meam,* id est me ipsum, seu vi-
tam meam corporalem, *a labiis iniquis*
Judæorum clamantium, Tolle, tolle, cruci- *Joann.* xix, 15.
fige eum, *et a lingua dolosa* Judæ prodi-
toris, qui dixit : Quemcumque osculatus *Marc.* xiv, 44.
fuero, ipse est, tenete eum, et ducite eum
caute. Postulat autem Christus liberari ab
iis, non ut non occidatur, sed ne in mor-
te detineatur.
Quod vero subjungitur, *Quid detur tibi,* 3
aut quid apponatur tibi, etc.? potest esse
verbum Prophetæ ad adversarios Christi
Judæos, secundum sensum in præcedenti
articulo positum. Et respondetur : *Sagittæ* 4
potentis acutæ, etc. Ubi per sagittas poten-
tis acutas, intelliguntur pœnæ Judæis in-
flictæ a potente exercitu Romanorum, in
ultionem sanguinis Christi. Per carbo-
nes quoque desolatorios intelliguntur com-
bustiones, quibus Romani incenderunt et
combusserunt templum et civitatem Jeru-
salem, et ceteras urbes Juda cum magna
parte populi. De qua pœna Judæorum Isaias
evidenter vaticinans, inter cetera ait : La- *Is.* xlii, 22, 24, 25.
queus juvenum omnes, et in domibus car-
ceris absconditi : facti sunt in ruinam, nec
est qui eruat ; in direptionem, nec est qui
dicat, Redde. Quis dedit Jacob in direpti-

onem, et Israel vastantibus eum? Nonne A Dominus? Ipse est cui peccaverunt; et noluerunt in viis ejus ambulare. Ipse combussit eum in circuitu, et non cognovit; et succendit eum, et non intellexit. Hæc verba beatissimi Isaiæ de nulla alia oppressione Judæorum intelligi possunt, nisi de ea quam a Romanis perpessi sunt, in qua nunc usque premuntur et permanent; nec tamen cognoscunt suum peccatum: idcirco veniam nullam merentur.

Deinde Christus ut viator aliquo modo exsistens atque passibilis, glorificandus,
5 nondum glorificatus, ait: *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est.* Desideravit enim Christus ab isto exsilio liberari, ad patriamque reverti. Propter quod locutus est: O generatio incredula, quamdiu apud vos ero? quamdiu patiar vos? (Marc. IX, 18.) Et iterum: Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem (Joann. XV, 28.), id est, mihi de meo reditu ad Patrem gratulanti, congratularemini. *Habitavi cum habitantibus Cedar,* id est cum excæcatis et obtenebratis Judæis, inter quos multo conversatus sum C tempore: prout alibi dicitur, Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est. (Baruch III, 38.)
6 *Multum incola,* id est peregrina in hoc mundo, *fuit anima mea.* Incola enim vocatur, qui alienam terram immoratur vel colit, et a patria sua longe sejunctus est. Sic autem Christus peregrinus et incola erat in vita præsenti, quemadmodum Jeremias dixit ad eum: Quare quasi colonus futurus es in terra, et quasi viator declinans ad manendum? (Jer. XIV, 8.) Unde et Christus testatus est: Regnum meum non est de D hoc mundo. (Joann. XVIII, 36.) Quamvis enim terra ista non sit aliena Christo conditione, quia creavit eam, et venit in propria (Ibid. I, 11.); dicitur tamen aliena, quoniam non erat ei pro patria.
7 *Cum his qui oderunt pacem,* id est cum Judæis qui fraternæ caritatis concordiam, evangelicæ prædicationis pacem, veramque mentis in Deo tranquillitatem abjecerunt, adversantes mihi et meis discipulis, *eram pacificus,* nihil eis molestiæ inferens, imo bona pro malis restituens; *quum loquebar illis,* redarguendo pessimam vitam eorum, prædicando eis contemptum divitiarum, et regnum cœlorum, dicendoque eis me esse Christum in lege promissum, *impugnabant me* verbis et ictibus *gratis,* dicentes, Tu de te ipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum (Joann. VIII, 13.); et nunc tentantes me præcipitare, B nunc lapidare, tandem vero me crucifigentes. (Luc. IV, 29; Joann. X, 31; Marc. XV, 25.)

Ecce in psalmo hoc brevi ac sententioso docemur, profectum nostrum spiritualem gradatim incipere per recessum a pristinis vitiis, sicut Scriptura hortatur: Fili, peccasti? Ne adjicias iterum; sed et de præteritis deprecare, ut tibi dimittantur; et quasi a facie colubri fuge peccata. (Eccli. XXI, 1, 2.) Docemur insuper, in omni tribulatione ad Deum clamare, eumque præcipue exorare, ut modis prædictis liberemur a labiis iniquis et lingua dolosa, tam aliorum quam propria. Corrumpunt enim mores bonos colloquia mala, secundum Apostolum. (I Cor. XV, 33.) Edocet quoque nos psalmus iste, præsentem vitam cum omni sua voluptate et gloria aspernari, cœlestisque patriæ felicitatem præcordialissimo appetitu desiderare, et cum turbulentis hominibus pacifice conversari, quoniam Christo testante, Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. (Matth. V, 9.)

PRECATIO.

Tribulationum nostrarum clamorem exaudi, Domine, et da nos in pace tua jugiter exsultare: ut contra pacem odientes, nosque impugnare quærentes, fortiter stemus, et tuæ potentiæ auxilio de his triumphemus.

ARTICULUS XXXII

DECLARATIO PSALMI CENTESIMI VICESIMI : LEVAVI OCULOS MEOS IN MONTES.

1 Titulus psalmi est : *Canticum graduum :* A
cujus intellectus in præcedentis psalmi
expositione apertus est. Hic autem est se-
cundus psalmus gradualis : in quo agitur
de secundo gradu spiritualis profectus,
videlicet de imploratione divini auxilii,
quod relinquentibus pristina vitia maxi-
me necessarium est.

AIT ergo Propheta in persona hominis
spiritualiter ascendentis, et priora pec-
cata derelinquentis : (1) *Levavi,* contem-
plando, orando, psallendo, amando, *oculos* B
meos præsertim intellectuales et etiam cor-
porales, quatenus per exterioris visus ele-
vationem, visus interior erigatur, *in mon-
tes,* id est ad cœlos, ad angelos sanctos, ad
cives cœlestes. Unde ad sanctum Job dici-
Job v, 1. tur : Ad aliquem Sanctorum convertere.
Unde, id est de quibus montibus, *veniet,* ut
confido, *auxilium mihi :* quia per angelos
sanctos mittit nobis Creator omnipotens
Hebr. i, 14. gratiam cœlestis auxilii. Omnes namque
(secundum Apostolum) sunt administrato-
rii spiritus, in ministerium missi, propter C
eos qui hereditatem capiunt salutis. Quo-
niam tamen auxilium istud est ab angelis
instrumentaliter et ministerialiter, a Deo
2 autem principaliter, ideo subditur : (2) *Au-
xilium meum a Domino, qui fecit cœlum
et terram.*

Possunt quoque ista aliter explanari,
hoc modo : *Levavi oculos meos* interiores
in montes, id est ad altas considerationes,
ad contemplationes sublimes. Ideo quæro :
Unde veniet auxilium mihi? Et Spiritu
Sancto instructus, respondeo : *Auxilium* D
Osee xiii, 9. *meum a Domino,* qui ait : Perditio tua,
Israel, ex te ; in me tantummodo auxilium
Zach. iv, 6. tuum. Et alibi : Non in exercitu nec in
robore, sed in spiritu meo, dicit Dominus.
Itaque auxilium meum a Domino, non par-
ticulari, sed universali, omnibus domi-
nante, *qui fecit cœlum et terram,* quem-
admodum in Genesi scribitur : In principio Gen. i, 1.
creavit Deus cœlum et terram. Per cœ-
lum vero et terram, hoc loco intelligen-
da sunt omnia intermedia atque universa
in eis contenta. Præsertim autem per cœ-
lum intelligitur cœlum empyreum, quod
(secundum Damascenum) est continentia
visibilium et invisibilium.

Hac igitur divini auxilii fultus fiducia,
vir fidelis se ipsum affatur, dicendo :
(3) *Non det in commotionem pedem tuum,* 3
id est, spiritualem tuum profectum, cordis
tui affectum, animæ tuæ stabilitatem non
permittat Deus deficere, cadere, disperire ;
neque dormitet, id est, per modum fatigati
seu dormientis se non habeat, *qui custodit
te,* id est Deus omnipotens, qui est omni-
um electorum præcipuus custos. Et ecce
vir sanctus ex interiori Spiritus Sancti in-
stinctu se exauditum advertens, adjecit :
(4) *Ecce non dormitabit,* tanquam lassus, 4
neque dormiet, tanquam ab exteriori exer-
citio cessans, *qui custodit* per gratiam et
angelorum subministrationem *Israel,* id est
plebem fidelium, seu unumquemque fide-
lem : quoniam Deus electos suos incessan-
ter custodit, gubernat et protegit, juxta
illud, Ego Deus tuus docens te utilia, gu- Is. xlviii,
bernans te in via qua ambulas. Dicuntur 17.
autem Deus et angeli sancti dormire seu
dormitare, sicut dicuntur irasci et pœnite-
re, videlicet secundum similitudinem, non
secundum veritatem. Dicitur ergo Deus
dormire, dum cessat gratiose succurrere.

(5) *Dominus custodit te,* in bono conser- 5
vans, et a malo præservans te in via præ-

sentis exsilii. Unde a viro sancto dicitur : A
Tob. v, 21. Sit Dominus in itinere vestro, et angelus
ejus comitetur vobiscum. *Dominus prote-
ctio tua,* id est causa protectionis tuæ seu
protector tuus, *super manum dexteram
tuam,* id est, magis ac fortius quam dexte-
ra tua, quæ fortius defendere solet, te pro-
Gen. xv, 1. tegere posset. Propter quod ait : Ego pro-
6 tector tuus sum. 6 *Per diem sol non uret
te, neque luna per noctem.* Quemadmodum
tempus seu dies et nox dicuntur facere
quæ in ipsis fiunt, prout in libro Macha-
I Mach. xii, 1. bæorum habetur, Vidit Jonathas quia tem- B
pus eum juvat ; sic sol qui præest diei,
eamque causat, et luna præsidens nocti,
asseruntur ea efficere quæ in die fiunt aut
nocte. Et hoc modo dixit quidam anacho-
reta ad alium : Infra quadraginta annos
non vidit me sol manducantem. Cui al-
ter : Nec me, inquit, irascentem. Et in li-
Judic. v, 20. bro Judicum : Stellæ manentes in cursu et
ordine suo, adversum Sisaram dimicave-
runt. Est itaque sensus : Per diem sol non
uret te, id est, in die non ureris, non de-
strueris, neque peribis ; neque luna per C
noctem, id est, tempore nocturno non ure-
ris sicut nec in die. Quem enim Deus cu-
stodit et protegit, nunquam uritur, id est,
nunquam spiritualiter consumitur flamma
libidinis, igne impietatis, ardore peccati.
Is. xliii, 2. Sicque scriptum est : Quum ambulaveris
in igne, non combureris, et flamma non
ardebit in te. Hoc cantat Ecclesia de san-
ctis quibusdam martyribus, qui utique
corporaliter combusti sunt igne, non au-
tem secundum sensum prædictum.
7 (7) *Dominus custodit te ab omni malo* D
culpæ mortalis, et etiam a malo pœnæ :
Act. xiv, 21. non ut non patiaris, quum per multas tri-
bulationes oporteat nos salvari ; sed ne
pœna animæ tuæ noceat ; imo Deo ordi-
nante, ineffabiliter proficit ei, quia per
eam servando patientiam, meretur vitam
æternam. Itaque Dominus custodit te, o ho-
mo electe, ab omni malo : vel simplici-
ter ab omni malo, si nullum incidis ma-
lum ; vel, ab omni malo, a quo custodiris
seu præservaris, ut scias donum Dei esse,
si aliquod malum evadis. *Custodiat ani-
mam tuam Dominus,* ne gratiam perdas,
ne caro ei prævaleat, ne finaliter pereat.
(8) *Dominus custodiat introitum tuum et* 8
*exitum tuum, ex hoc nunc et usque in
sæculum,* id est omnia opera tua interiora
et exteriora. Vel : Introitum tuum, id est
inchoationem, dum opus bonum aggrede-
ris ; et exitum tuum, id est operis con-
summationem, quatenus cuncta operatio
tua a Deo semper incipiat, et per eum cœ-
pta finiatur. Vel : Introitum tuum, id est
conversationem tuam in hoc mundo, per
quam hunc locum peregrinationis præsen-
tis ingrederis ; et exitum tuum, quo a cor-
pore separaberis, mundum exibis. De isto
introitu et exitu ait Salvator : Ego sum os- Joann. x, 9.
tium ; per me si quis introierit, salvabitur ;
et ingredietur et egredietur, et pascua in-
veniet.

Ecce psalmum jucundum et doctrinalem
audivimus : in quo nobis divina providen-
tia hilariter commendatur. Levemus igi-
tur oculos nostros ad angelos sanctos, de-
votissime invocantes singuli eos, quibus
specialiter sumus commissi, ut nunquam
desinant nos propitie intueri, custodire,
defendere ; totumque nostrum auxilium
constituamus in Deo, dicentes illud Job :
Ecce non est auxilium mihi in me. Job vi, 13.

PRECATIO.

Custos Israel indefessus, qui non dormi-
tas neque dormis, Deus, sis (quæsumus),
Domine, nobis assidua protectio, custodi-
ens nos ab omni malo, fidei nostræ intro-
itum et vitæ exitum usque in sæculum
disponens.

ARTICULUS XXXIII

EXPLANATIO PSALMI CENTESIMI VICESIMI PRIMI : LÆTATUS SUM IN HIS, ETC.

PORRO titulus psalmi præsentis, est in A
sensu et verbis idem cum titulo psalmi
1 præcedentis, videlicet, *Canticum graduum.*
Videturque ad litteram psalmus iste loqui
III *Reg.* v-vii. de ædificatione templi a Salomone con-
structi : quod David sciens futurum, ita
exorsus est :

(1) LÆTATUS *sum in his quæ dicta*
II *Reg.* vii, 12, 13. *sunt mihi,* per revelationem divi-
nam et Nathan prophetam. Et quæ sint
hæc, pandit : *In domum Domini,* id est in
templum a filio meo Salomone ædifican- B
dum, *ibimus.* Quamvis autem domum is-
tam David ingressus non sit, quoniam ante
ejus constructionem defunctus est, connu-
merat tamen se aliis qui introierunt, eo
modo loquendi quo aliquid dicitur fieri a
communitate, quoniam fit ab aliquibus ad
Ibid. 1-17. communitatem pertinentibus. Legitur au-
tem, qualiter David proposuit ædificare
templum Deo Israel, qui misit ad eum Na-
than prophetam, dicens per eum, quod ip-
se non ædificaret sibi templum, sed filius
2 ejus. (2) *Stantes erant pedes nostri,* id est, C
nos ipsi populus Dei, seu filii Israel, steti-
mus corporaliter *in atriis tuis,* o *Jerusalem,*
id est in atriis templi et civitatis. Habuit
namque templum Salomonis plura atria.
III *Reg.* vi, 36. Unum, in quo stabant et offerebant sa-
cerdotes ; aliud, in quo stabant et exora-
bant homines mundi ; tertium erat atrium
immundorum. Similiter civitatem Jerusa-
Ibid. ix, 15. lem clausit Salomon triplici muro : sicque
plura atria habuit civitas. De qua sub-
ditur :
3 (3) *Jerusalem* est *quæ ædificatur ut ci-* D
vitas, id est, a Salomone ædificatur, vel
potius in ædificiis melioratur, tam excel-
lenter atque regaliter, sicut decet regiam
civitatem seu regni metropolim ædificari ;
cujus participatio ejus in id ipsum, id est,
civitas ista associata est templo : nam in
Hebræo habetur, Quæ associatur ei simul.
Vel dicitur, Participatio ejus in id ipsum,
propter civium communionem et pacificam
conversationem, vel propter ædificiorum
mutuam confortationem ac decorationem.
(4) *Illuc enim,* id est ad hanc civitatem 4
et templum in ea constructum, *ascende-
runt tribus,* videlicet *tribus Domini,* id
est duodecim tribus Israel : quæ dicuntur
tribus Domini, quia ceteris gentibus ad
idololatriam devolutis, ipsi unum verum
Deum coluerunt ; *testimonium Israel,* id
est, sicut Jacob, alio nomine Israel dictus, *Gen.* xxxii, 28; xxxv, 10.
testatus est, et sicut ei Deus prædixit.
Nam de ædificatione templi Jacob prophe-
tavit : Quam terribilis, inquiens, est locus *Ibid.* xxviii, 17.
iste ! Non est hic aliud nisi domus Dei.
Ascenderunt itaque *ad confitendum no-
mini Domini,* id est, ut Deum laudarent,
ejusque beneficia recognoscerent in tem-
plo diebus solennibus, sicut in lege Moysis *Deut.* xvi, 16.
continetur. Non enim poterant offerre sa-
crificium, nisi in uno loco, id est templo
ædificato. (5) *Quia illic,* videlicet in ci- 5
vitate et templo Jerusalem, *sederunt se-
des :* ponitur continens pro contento, ut
sit sensus, Sedes, id est sedentes in se-
dibus judicialibus ; *in judicio,* id est, ut
judicarent populum. Ad reges namque et
summos sacerdotes in Jerusalem habitan-
tes, pertinebat determinare causas dubio-
sas et magnas emergentes, sicut in Deute- *Ibid.* xvii, 8-11.
ronomio scriptum est. *Sedes super domum
David,* id est, sedentes seu præsidentes isti
sederunt super domum David, quatenus
populum seu familiam David regis juste
judicarent.

Deinde invitat Propheta alios ad oran-
6 dum pro bono statu Jerusalem. (6) *Rogate*, o filii Israel, Deum ea *quæ ad pacem sunt Jerusalem,* id est populo habitanti in ea; *et abundantia* spiritualium et temporalium bonorum detur divinitus *diligentibus te,* o Jerusalem, civitas Dei summi.
7 (7) *Fiat pax in virtute tua,* id est in forti tua structura, ne adversarius te expugnet; *et abundantia* victualium fiat, o Jerusalem, *in turribus tuis* : in quibus custodes civitatis vigilare et arma reponere solent.
8 (8) *Propter fratres meos,* id est Judæos
A cognatos, *et proximos meos,* id est ceteros fideles, *loquebar pacem de te,* id est, Deum in oratione affatus sum, deprecans eum pro pace tua. Ordinatur enim locus seu civitas ad populum, non populus ad civitatem. Idcirco orandum est pro pace civitatis propter populum, non econtra. Maxime vero orandum est pro pace loci, quatenus cultus Dei augeatur. Ideo additur : (9) *Pro-* 9
pter domum Domini Dei nostri, id est propter templum et cultum divinum in eo perficiendum, *quæsivi* orando *bona,* id est
B statum pacificum abundantiamque bonorum, *tibi,* o Jerusalem.

ARTICULUS XXXIV

EXPOSITIO EJUSDEM PSALMI CENTESIMI VICESIMI PRIMI ANAGOGICA, ET QUOMODO ALLEGORICE POSSIT EXPONI.

ANAGOGICUM denique intellectum sequendo, loquitur Propheta de cœlesti Jerusalem, de qua ait Apostolus : Illa quæ sursum est Jerusalem, libera est : quæ est mater nostra. (Galat. iv, 26.) Congrue autem ponitur hic tertius psalmus gradualis post duos præcedentes : quoniam primus gradus ascensionis internæ, est exire de malis et vitiis sæculi; secundus, implorare auxilium Dei; tertius, confidere de perventione ad ultimum finem seu vitam æternam : de quo utique gradu hic psalmus pertractat.

Loquens ergo Propheta in persona hominis præsentia cuncta parvi pendentis, mansionemque cœlestem præcordialiter
1 cupientis, ait : *Lætatus sum* in Domino, spirituali lætitia, *in his,* id est ex consideratione horum, *quæ dicta sunt mihi* a Prophetis atque Apostolis successoribusque ipsorum, vel per revelationem angelicam, seu inspirationem internam. Quæ autem dicta sint, subdit : *In domum Domini,* id est in Ecclesiam triumphantem, in patriam Beatorum, in regnum cœlorum,
C *ibimus,* post hujus vitæ incolatum, quum ab omni reatu fuerimus expurgati. Hoc dicit nobis Apostolus : Scimus quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem habemus ex Deo, domum non manufactam, æternam in cœlo. (II Cor. v, 1.) Et iterum : Ingrediemur illam requiem nos qui credidimus. (Hebr. iv, 3.) Christus quoque : Vado, inquit, parare vobis locum; et si abiero, et præparavero vobis locum, iterum venio et accipiam vos ad me ipsum, ut ubi sum ego, et vos sitis. (Joann. xiv, 2, 3.) Et
D iterum Dominus ait : Ecce ego creo cœlos novos et terram novam; et exsultabitis et gaudebitis usque in æternum in his quæ ego creo. (Is. lxv, 17, 18.) Hoc autem quod dicitur, In domum Domini ibimus, est verbum bonæ spei. Non enim certitudinaliter scimus hoc, nisi dicantur hæc verba in persona Ecclesiæ. Denique, quam vehementer, ineffabiliter, incomparabiliterque gaudendum est nobis de hoc, quod in hanc domum Domini sumus ituri, in qua Deus sublimis et benedictus facie ad faciem sine fine vide- (I Cor. xiii, 12.)

tur, in qua invenitur æterna securitas et A
Matth. XXII, 30. plena jucunditas, in qua erimus sicut an-
Ps. CII, 5. geli Dei, satiabiturque in bonis desiderium
nostrum ! Hujus domus ingressu dignus
non est, qui in carnalibus jucundatur, qui
in sensibilibus detinetur, qui non contem-
Luc. I, 75. platur cœlestia, qui non servit Deo in san-
ctitate atque justitia : quia ut asseritur,
Apoc. XXI, 27. non intrabit in illam aliquid coinquinatum.

Signum autem et causa sperandi, quod
ibimus in domum Domini, est, quia jam
2 *Stantes erant pedes nostri,* id est, deside-
ria nostra et contemplationes nostræ, fixa B
et stabilita fuerunt *in atriis tuis, Jerusa-
lem,* id est in mansionibus regni cœlestis :
Philipp. III, 20. ita quod conversatio nostra fuit in cœlis,
et omnia opera nostra ordinavimus ad vi-
tam æternam, quam summe atque finaliter
desideramus. Hoc est quod ait Apostolus :
Hebr. XII, 22, 23. Accessistis ad montem Sion, et civitatem
Dei viventis, Jerusalem cœlestem, et mul-
torum millium angelorum frequentiam, et
Ecclesiam primitivorum, qui conscripti
II *Cor.* III, 18. sunt in cœlis. Alibi quoque : Nos, inquit,
revelata facie gloriam Domini speculan- C
tes, in eamdem imaginem transformamur,
de claritate in claritatem.

3 *Jerusalem* ista cœlestis, est *quæ ædifi-
catur* quotidie usque ad consummationem
I *Petr.* II, 5. sæculi ex vivis lapidibus, id est sanctis
animabus ad patriam pervenientibus, *ut
civitas* summa atque perfecta, taliter vide-
licet qualiter decet ædificari civitatem Re-
gis æterni. Ædificatur enim ex pretiosis,
politis, rationalibus ac sanctis lapidibus,
scilicet angelis atque hominibus, quomodo
Ephes. II, 21, 22. Paulus testatur : In Christo omnis ædifica- D
tio constructa, crescit in templum sanctum
in Domino, in quo et vos coædificamini
in habitaculum Dei in Spiritu Sancto. Ci-
vitas autem dicitur quasi civium unitas.
Tanto igitur cœlestis Jerusalem verius ci-
vitas appellatur, quam aliqua mansio viæ ;
quanto cœlestium civium major concordia
est, quam aliquorum in via. *Cujus parti-
cipatio ejus in id ipsum :* id est, omnes
cives hujus civitatis idem bonum partici-
pant, quoniam eodem summo bono omnes
fruuntur : magis tamen et minus, secun-
dum quod magis ac minus dilexerunt. Deus
ergo est id ipsum ejus, id est invariabile
indivisumque bonum supernæ Jerusalem :
cujus participatio, id est fruitio, beatitudo,
deificatio, qua divinam bonitatem partici-
pat, est uniformis et sempiterna, quem-
admodum scriptum est : Hæc est vita *Joann.* XVII, 3.
æterna, ut cognoscant te solum Deum ve-
rum ; et iterum, Similes ei erimus, quia I *Joann.* III, 2.
videbimus eum sicuti est. Vel, Cujus par-
ticipatio ejus in id ipsum, id est, bonum
omnium est bonum singulorum, et econ-
verso, in civitate cœlesti. Quum enim amor
sit sui diffusivus et communicativus, sicut
in patria est perfectissimus mutuus amor
omnium Beatorum ; sic ibi est plenissima
communio beatitudinis singulorum. Nam
de felicitate unius, alius gaudet sicut de
propria : imo singuli singulis congratu-
lantur, et superiores inferioribus tradunt
de perfectionibus sibi divinitus datis, se-
cundum magnum Dionysium. Hæc autem
nulli civitati terrenæ proprie competunt.

Illuc enim, id est ad supernam Jerusa- 4
lem, *ascenderunt,* quantum ad animam,
tribus, non qualescumque, sed *tribus Do-
mini,* id est populus ex Deo per gratiam
natus, videlicet omnes electi jam defuncti,
et ab omni macula depurati. Multi enim
eorum simul cum Christo ascenderunt, et
alii interim sunt secuti. Præcesseruntque
nos, ut præparent nobis locum, ut orent
pro nobis, ut eorum imitemur vestigia,
prout monet Apostolus : Ideo et nos tan- *Hebr.* XII, 1.
tam habentes impositam nobis nubem te-
stium, deponentes omne pondus et cir-
cumstans nos peccatum, per patientiam
curramus ad propositum nobis certamen.
Testimonium Israel : id est, ascensus iste
est testimonium Israel, id est populi fide-
lis Deum contemplantis. Nam huic populo
Deus testatus est, quod ascenderent ad do-
mum suam cœlestem. Imo Jacob, sicut et
Abrahæ, promisit hoc Deus. *Ad confiten-
dum nomini Domini,* confessione laudis
æternæ, quemadmodum in Apocalypsi le-
gitur : Requiem non habebant die ac no- *Apoc.* IV, 8.

cte, dicentia : Sanctus, Sanctus, Sanctus, A
Dominus Deus omnipotens.
5 *Quia illic,* id est in civitate cœlesti, *sederunt,* sedent, atque sedebunt, *sedes,* id est sancti Apostoli et apostolici viri, in quibus Deus per gratiam requiescit. Nam
Prov. xiv, 33; Sap. vii, 27. et anima justi, sedes est Sapientiæ increatæ, quæ Deus est. Sedes *in judicio,* id est, isti sedent in regno cœlesti cum Christo, ut in die judicii judicent cum Christo,
Matth. xix, 28. quemadmodum ipse in Evangelio ait : Vos qui secuti estis me, in regeneratione quum sederit Filius hominis in sede majestatis B suæ, sedebitis et vos super duodecim thronos, judicantes duodecim tribus Israel. Un-
Sap. iii, 8. de alibi dicitur : Judicabunt nationes, et dominabuntur populis. *Sedes super domum David,* id est super populum Christi, cui prælati sunt et judices constituti. Denique solus Christus judicabit, proferendo sententiam. Trinitas vero superbenedicta judicabit per auctoritatem. Sancti vero et apostolici viri, qui propter Christi amorem omnia reliquerunt, et se ipsos abnegarunt, judicabunt per approbationem et asses- C sionem.

Quum ergo sit tanta beatitudo civitatis
6 supernæ, o universi fideles, *Rogate quæ ad pacem sunt Jerusalem :* id est, Deum invocate pro his bonis, videlicet pro donis Spiritus Sancti, per quæ mereamini ad cœlestis Jerusalem pacem perduci. Moxque convertens Propheta sermonem ad triumphantem Ecclesiam, ait : *Et abundantia* divinorum charismatum seu spiritualium gratiarum detur divinitus per tuam intercessionem, *diligentibus te,* id est nobis D viatoribus, qui ad tuam societatem perduci optamus.

Verum quoniam Petrus in sua Canonica
I Petr. iv, 10. ait, ut quilibet sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administraret ; idcirco
8 *Propter fratres meos et proximos meos loquebar pacem de te,* id est, felicitatem et gaudia tua, o superna Jerusalem, aliis prædicavi, quatenus fratres et proximos meos, id est fideles atque propinquos, erudirem, tuo amore accenderem, atque ad tuam unionem salvificam seu vitam æternam
adducere possem. *Propter domum Domini* 9
Dei nostri, id est, ut Ecclesiam militantem hoc modo ædificarem, *quæsivi bona tibi,* id est ad honorem et gloriam tuam : id est, orando et prædicando quæsivi spiritualia bona viatoribus ad gloriam Beatorum, videlicet ut ipsi amplius jucundentur, quantum ad præmium accidentale, pervenientibus viatoribus ad eorum consortium. Vel, Quæsivi bona tibi, Ecclesiæ triumphanti, laborando pro viribus, ut impleatur numerus electorum, et ædificentur muri tui per complementum.

PRÆTEREA, quia per Jerusalem allegorice significatur Ecclesia militans, ideo potest hic psalmus de Ecclesia militanti exponi. Expositio allegorica.

Sicque loquens Propheta in persona po-
puli gentilis, ait : *Lætatus sum in his quæ* 1
dicta sunt mihi ab Apostolis, scilicet quod *in domum Domini,* id est in Ecclesiam Christi, *ibimus,* ita quod pertinebimus ad societatem ac numerum Christianorum. Hoc est quod in Actibus recitatur. Quum enim Paulus Judæis blasphemantibus respondisset : Vobis oportebat primum loqui verbum Act. xiii, 46-48. Dei ; sed quoniam repulistis illud, et indignos vos judicastis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes : sic enim præcepit nobis Dominus, Posui te in lucem Gentium, ut Is. xlix, 6. sis salus mea usque ad extremum terræ (quæ sunt verba Dei, de Christo loquentis per Isaiam) ; subjungitur : Audientes autem gentes, gavisæ sunt, et glorificaverunt verbum Domini, videlicet quia reprobatis Judæis, ipsi illuminandi essent a Chri-
sto. *Stantes erant,* id est, erunt : sæpe 2
enim Prophetæ loquuntur de futuro per modum præteriti, propter certitudinem prophetiæ ; *pedes nostri* corporales et spirituales *in atriis tuis, Jerusalem,* id est in locis Ecclesiæ. Atria enim dicuntur introitus, seu loca per quæ in domum intratur. Unde spiritualia atria sunt fides, spes, caritas, per quas itur ad unitatem Ecclesiæ, cultumque divinum. In spiritualibus itaque atriis stant pedes spirituales, videlicet bo-

ni affectus et sanctæ cogitationes, quibus A
ad Deum graditur anima; in corporalibus
vero atriis stant corporis pedes.
3 *Jerusalem,* id est Ecclesia militans, est
quæ ædificatur ex Christifidelibus tan-
I Petr. II, 5. quam ex vivis lapidibus, *ut civitas* Dei,
quoniam ipsa est civitas Salvatoris; *cujus*
participatio ejus in id ipsum, id est, bona
spiritualia civitatis hujus quodammodo ex-
stant communia : quoniam unus fidelium
alii impertitur quod ipse recepit; imo al-
teri cupit providere atque succurrere tan-
quam sibi ipsi, quemadmodum ait Aposto- B
I Cor. X, 33. lus : Non quæro quod mihi utile est, sed
Philipp. II, 4. quod multis, ut salvi fiant; et alibi, Non
quæ sua sunt singuli quærentes, sed quæ
aliorum. Et quid mirum, si participatio Ec-
clesiæ est in id ipsum, quum affirmet Apo-
Galat. III, 28. stolus, Omnes vos unum estis in Christo
4 Jesu? *Illuc enim,* id est ad Ecclesiam mili-
tantem, *ascenderunt tribus, tribus Domini,*
id est familiæ atque progenies electorum
ad fidem et gratiam, scilicet Christiani :
Act. XIII, 48. de quibus in Actibus dicitur, Crediderunt
quotquot præordinati erant ad vitam æter- C
nam. Nam et ad ecclesiam materialem
Christiani corporali motu conveniunt; ad
Ecclesiam autem spiritualem, id est con-
gregationem fidelium seu ecclesiasticam
unitatem, conveniunt affectu, fide et ope-
re, idem credendo, idem sperando, idem
amando, eademque præcepta servando.
5 *Quia illic sederunt sedes in judicio.* In
Ecclesia namque constituti sunt judices,
tam spirituales quam sæculares : et isti
sunt *sedes,* id est in sede sedentes, *super*
domum David, id est præsidentes populo D
Christi, qui significatur per David.
6 *Rogate,* o Sancti in patria, et o omnes de-
voti in via, *quæ ad pacem sunt Jerusalem,*
id est, illa vestris precibus procurate Ec-
clesiæ, quæ sunt pro spirituali pace et statu
pacifico ejus. Hoc enim oravit Apostolus :
I Tim. II, 1, 2. Obsecro, inquiens, fieri orationes pro om-
nibus hominibus, pro regibus et omnibus
qui in sublimitate constituti sunt, ut quie-
tam et tranquillam vitam agamus in omni
pietate. *Et abundantia* gratiæ et virtutum

sit, o Ecclesia, *diligentibus te,* id est uni-
versis qui zelum pium et amorosum ha-
bent pro bono statu ac spirituali profectu
totius Ecclesiæ militantis : qualis exstitit
Paulus, quem sollicitudo omnium Ecclesia- II Cor. XI, 28.
rum afflixit.

Propter fratres meos et proximos meos, 8
id est propter salutem et informationem
fratrum ac proximorum meorum, *loque-*
bar in oratione mea ad Deum *bona* * *de* * alias *pacem*
te, rogando Deum, ut bona spiritualia tibi
conferret. *Propter domum Domini Dei no-* 9
stri, id est, ut Ecclesia Christi modo pro-
ficeret in gratia, et postmodum esset in
gloria, *quæsivi bona tibi,* id est, dona Dei
tibi acquirere laboravi, o Ecclesia Christi
nunc militans. Ac si dicat : Propter tuam
salutem, non propter meam commodita-
tem, studui tibi auxiliari.

Ecce psalmum spirituali hilaritate per-
fusum, animamque devotam spiritualiter
lætificantem audivimus : quem decet nos
cum præcordiali gaudio decantare, nec pri-
mum psalmi hujus versiculum sine ca-
ritatis fervore ac spiritualis jucunditatis
excessu depromere. Et quia ad hanc cœle-
stem Jerusalem, in qua est ineffabilis con-
cordia caritasque plenissima, nemo per-
tingit, nisi caritatis et pacis amator et
observator; conemur in vera Dei ac pro-
ximi dilectione vivere atque proficere, per-
pendentes et adimplentes illud beatissimi
Apostoli : Obsecro vos ego vinctus in Do- Ephes. IV, 1-3.
mino, ut digne ambuletis vocatione qua
vocati estis, cum omni humilitate et man-
suetudine, cum patientia supportantes in-
vicem in caritate, solliciti servare unitatem
spiritus in vinculo pacis. Sic itaque con-
versantes in militanti Ecclesia, digni habe-
buntur ingredi Ecclesiam triumphantem,
cœlestem Jerusalem, quoniam vitam civium
ejus imitantur in terra. Hanc enim civita-
tem supernam eleganter describens Isaias,
in Dei persona ait : Ponam visionem tuam Is. LX, 17-19, 21.
pacem, et præpositos tuos justitiam; oc-
cupabit salus muros tuos. Non erit tibi
amplius sol ad lucendum per diem, nec
splendor lunæ illuminabit te; sed erit tibi

Dominus in lucem sempiternam, et Deus A tuus in gloriam tuam. Populus autem tuus, omnes justi. Ecce quam appetenda decoraque civitas ! Ad quam duobus pedibus caritatis, videlicet Dei et proximi, itur et pervenitur. Spiritualium etenim gressuum pedem movet dilectio : quæ etiam intrat ubi scientia foris stat, sicut venerabilis Hugo testatur.

PRECATIO.

Omnium exsistentium opifex, Domine, statue pedes nostros in atriis tuis, et ædifica Jerusalem supernam in nobis ; fiat nobis pax continua in virtute tua : ut et ejusdem semper civitatis bona devoti quæramus, et te præstante inveniamus.

ARTICULUS XXXV

EXPLANATIO PSALMI CENTESIMI VICESIMI SECUNDI : AD TE LEVAVI OCULOS MEOS.

INSUPER titulus psalmi jam declarandi B
1 est : *Canticum graduum :* cujus intellectus liquet ex dictis. In hoc autem quarto psalmo graduali agitur de quarto gradu spiritualis ascensionis, qui est, inter omnes adversitates atque angustias inconcussam habere fiduciam de miseratione divina, *Job* XIII, 15. sicut Job ait : Etiam si occiderit me, in ipso sperabo.

LOQUENS ergo Propheta in persona hominis graviter tribulati, et tamen de Domino immobiliter confidentis, ait : C (1) *Ad te levavi,* credendo, sperando, amando, contemplando, patienter ferendo, fideliter operando, *oculos meos,* præsertim intellectuales, et etiam corporales : quem- *Thren.* III, 41. admodum Jeremias ait, Levemus corda nostra cum manibus ad Dominum in cœlos ; *qui habitas in cœlis* materialibus et immaterialibus. Deus enim æternus et incircumscriptus, in nullo ente creato habitat, ita quod includatur aut comprehendatur seu limitetur ; in omnibus tamen est per essentiam, præsentiam atque poten- D tiam. Ibi vero præcipue esse et habitare censetur, ubi gratiosius et evidentius operatur : idcirco in angelis sanctis hominibusque devotis, qui sunt cœli spirituales, specialiter esse et habitare asseritur. In cœlis quoque, et præsertim in cœlo empyreo, est et habitat Deus, quoniam ibi videtur sicuti est. Verumtamen, quoniam I *Joann.* III, 2. omnes Beati in cœlo materiali habitant, et nunc per hoc quod dicitur, Qui habitas in cœlis, intelligitur Deus, videtur de immaterialibus cœlis loqui, quia in illis Deo habitare est proprium.

(2) *Ecce sicut oculi servorum* sunt *in* 2
manibus, id est potestate et voluntate, *dominorum suorum,* ita quod diriguntur ad eos, postulando veniam, si offenderunt ; vel præmium, si laboraverunt ; vel informationem, si ignorent quid agere debeant ; (3) *Sicut oculi ancillæ* sunt *in manibus dominæ suæ :* secundum modum jam dictum ; *ita oculi nostri* diriguntur *ad Dominum Deum nostrum,* auxilium, indulgentiam, gratiamque precantes, *donec misereatur nostri,* faciendo quod postulamus, vel certe dando quod ipse novit nobis esse utilius. Et quia tamdiu indigemus misericordia Dei, quamdiu versamur in sæculo isto ; ideo quamdiu hic vivimus, debemus indesinenter oculos nostros ad Deum dirigere, præcipue tamen dum graviter tentamur sive affligimur. Sciendum quoque, quod hoc loco vox ista, Donec, est affirmativa et inclusiva omnium temporum, sicut habetur de Joseph : Non cogno- *Matth.* I, 25.

vit eam (puta Mariam) donec peperit filium A
suum primogenitum. Non enim sic dicun-
tur oculi nostri ad Dominum dirigi donec
misereatur nostri, quasi quum misertus
fuerit nostri, non amplius dirigentur ad
eum.
3 4 *Miserere nostri, Domine,* mala culpæ
et pœnæ tollendo, *miserere nostri,* gratiam
et gloriam conferendo, *quia multum repleti*
sumus despectione, id est, ab iniquis mul-
Job XII, 4. tum despecti sumus. Deridetur enim justi
I *Cor.* IV, 10. simplicitas, sicut Job ait. Et Paulus : Nos,
inquit, stulti propter Christum. Electi nam- B
que a reprobis contemnuntur, religiosi a
sæcularibus, humiles a superbis, egeni a
4 divitibus. Ideo subditur : (5) *Quia multum*
repleta est anima nostra miseriis variis, in
tantum ut facta sit *opprobrium abundan-*
tibus, id est divitibus, *et despectio superbis.*

Psalmus iste instruit nos oculum cordis
ad Deum in omni necessitate erigere, ne-
que recedere donec misericordiam conse-
Luc. XVIII, 1. quamur. Oportet enim semper orare, et
non deficere. Præterea ad istam fiducia-
lem sanctamque elevationem inducit nos
Christus suo exemplo. De quo scriptum
est : Sublevatis Jesus oculis in cœlum, di- *Joann.* XVII, 1.
xit : Pater, venit hora, clarifica Filium
tuum. Et iterum : Jesus elevatis sursum *Ibid.* XI, 41.
oculis, dixit : Pater, gratias ago tibi. Ad
quid enim elevatio corporalium oculorum
sibi necessaria fuit, cujus interior oculus
Deum incessanter per speciem vidit, et cu-
jus voluntas in divino amore semper æqua-
liter arsit ? Non ergo ob aliud fecit hæc,
nisi ut nos eadem faciamus. Fecit autem
ideo, ut ostenderet se omnia a Patre habe-
re ; sed et hoc fecit, quatenus nos jugiter
fateamur a Deo esse, quidquid in nobis
boni exstiterit, juxta illud : Non potest *Ibid.* III, 27.
homo accipere quidquam, nisi datum fu-
erit ei de cœlo.

PRECATIO.

Nos tui servi oculos nostros ad te leva-
mus, qui habitas in cœlestibus, Domine
Deus, nostri miserere, et de opprobrio et
æterna superborum eripe despectione.

ARTICULUS XXXVI

EXPOSITIO PSALMI CENTESIMI VICESIMI TERTII : NISI QUIA DOMINUS ERAT IN NOBIS.

Hujus insuper psalmi titulus idem est C
cum titulo psalmi præcedentis. Quamvis
autem psalmus iste convenientissime ex-
ponitur in persona martyrum jam cum
Christo triumphantium, seu aliorum Bea-
Act. XIV, 21. torum in patria, qui per multas tribula-
tiones ingressi sunt regnum cœlorum ;
potest tamen viatoribus convenire, qui a
tentationibus, passionibus, persecutionibus-
que divinitus liberati, gratias referunt de
sua evasione. Et rite ponitur psalmus hic
quintus in ordine psalmorum gradualium.
Tractat enim de quinto gradu spiritualis D
ascensionis, qui est, non propriis viribus,
sed gratiæ Dei suam liberationem adscri-
bere. Unde Dominus in libro Judicum ait :
Ne glorietur contra me Israel, et dicat, *Judic.* VII, 2.
Meis viribus liberatus sum.

Loquens ergo Propheta de homine
seu populo, a multis tentationibus at-
que periculis liberato, ait : (1) *Nisi quia* 1
Dominus erat in nobis, dicat nunc Israel :
id est, populus fidelis, Deum fideliter spe-
culans, profiteatur jam corde devoto ac
grato, quod nisi Deus gratiose fuisset nobis-
cum : quod iteratur pro majori certitudi-
ne, pro ampliori gratitudine, pro exhorta-
tione ferventiore, dum subditur, *nisi quia* 2
Dominus erat in nobis, id est, per gratiam

suæ defensionis nos protexisset; (2) *Quum* A
exsurgerent homines infideles, hæretici,
tyranni, maligni, *in nos,* id est contra nos,
mala pœnalia nobis inferentes, nosque ad
3 mala culpæ inducere satagentes, *forte vivos deglutissent nos,* id est, ita nos occidissent, sicut occiditur quod a bestia vivum glutitur. Proprie autem convenit vox ista sanctis martyribus, quia tyranni conati sunt eos ad idololatriam seu Christi negationem inducere : quo facto, absorpta esset anima eorum, non caro : et ita vivi absorpti fuissent. Nam viventes in cor- B
pore, mortui fuissent in anima ; habentesque vitam naturæ, perdidissent vitam gratiæ et gloriæ.

(3) *Quum irasceretur furor eorum in nos,*
4 *forsitan aquæ* tribulationum, id est vehementes persecutiones, *absorbuissent nos,* id est, prævaluissent contra nos, ita quod mortui fuissemus morte peccati, consentiendo malignis, vel per impatientiam superati. Nisi enim Deus patientiam atque constantiam daret, quis in tantis tribulationibus inconcussus persisteret? Unde C
Deut. viii, 17. 18. Moyses loquitur : Ne dicas in corde tuo, Fortitudo mea et robur manus meæ hæc omnia mihi præstiterunt ; sed recordare Domini Dei tui, quod ipse vires tibi præbuerit. Significatur autem per aquam tri-
Is. viii, 7. bulatio magna, juxta illud : Adducet super eos aquas multas et fortes, regem Assyrio-
Thren. iii, 54. rum. Et alibi : Inundaverunt aquæ super caput meum ; dixi, Perii.

5 (4) *Torrentem,* id est copiosam et magnam tribulationem et tentationem, *pertransivit anima nostra,* æquanimiter sustinen- D
do adversa, neque consentiens suggestioni perversæ ; *forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilem :* id est, nisi
II Cor. i, 8. Dominus succurrisset, supra vires gravati atque tentati essemus, et compulsa fuisset anima nostra pertransire, id est pati, aquam intolerabilem, id est persecutionem, cui resistere nullatenus potuisset.
I Cor. x, 13. Sed fidelis Dominus, qui non est passus nos tentari supra id quod ferre potuimus : imo fecit cum tentatione proventum, dando nobis gloriam pro tormento. Nequaquam etenim posset homo invisibilibus hostibus suis resistere, nisi angelus sanctus succurreret, et Deus per se ipsum seu per angelum opem impenderet. Nam de potestate diaboli scriptum est : Non est Job xli, 24.
super terram potestas quæ comparetur ei. Sunt enim incomparabiliter astutiores, agiliores, expertioresque nobis. Idcirco :
(5) *Benedictus Dominus,* id est, ab omni- 6
bus benedicatur, laudetur, et æternaliter benedictus exsistat, *qui non dedit nos* effective vel permissive *in captionem dentibus,* id est crudelitati ac malignitati, *eorum,* id est invisibilium visibiliumque inimicorum : id est, qui non permisit nos capi seu vinci ab hostibus, quantum ad animam, quamvis corporaliter ab eis victi, afflicti, occisive simus.

(6) *Anima nostra sicut passer erepta est* 7
de laqueo venantium : id est, quemadmodum passer evadit rete sibi extensum, ne capiatur; sic anima nostra per gratiam Dei erepta est de impugnatione inimicorum suæ salutis, videlicet hominum impiorum ac dæmonum : qui vocantur venantes, quoniam animam insequuntur ut canes, quatenus eam occidant, fallant, vinculo miseræ servitutis ligent, et potestati diaboli subdant. Quod enim non solum dæmon, sed etiam homo malignus dicatur hoc modo venator, liquet ex eo quod scriptum est:
Vir fratrem suum venatur ad mortem. Et Mich. vii, 2.
de indignis pastoribus ab Osee inducitur :
Ad iniquitatem eorum sublevabunt animas Osee iv, 8.
eorum. Laqueus vero vocatur, omne quo anima ad peccandum inducitur, vel potestati dæmonis subjecta efficitur. Unde in
Osee habetur : Attendite hoc, sacerdotes, Ibid. v, 1.
quoniam laqueus facti estis speculationi, et sicut rete expansum super montem Thabor. Similiter laqueus diaboli, species meretricis. Et de avaritia ait Apostolus : Qui I Tim. vi, 9.
volunt divites fieri, incidunt in tentationem et laqueum diaboli. Porro, quod omnia vitia dici possint laquei dæmonis,
patet per illud Apostoli : Det Deus illis II Tim. ii, 25. 26.
pœnitentiam ad cognoscendum veritatem,

et resipiscant a diaboli laqueis, a quo ca- A
ptivi tenentur ad ipsius voluntatem. La-
queus ergo venantium est omnis tentatio,
omnis carnis voluptas, omnis inordinata
lætitia.

(7) *Laqueus contritus est,* id est, dæmon
superatus est, peccato consensus negatus
est, adversitas nocere non potuit, *et nos
liberati sumus* a laqueis præinductis. Istud
in hac vita perfecte cantare non possu-
mus, quoniam tentatio durat usque ad
finem, imo interdum in fine vitæ durius
instat. Quando ergo cantabimus istud per- B
fecte? nisi in vita futura, quando dicemus
I Cor. xv, 55. mente jucunda illud Apostoli : Ubi est,
mors, victoria tua? ubi est, mors, stimulus
tuus? Possumus tamen istud in hac vita
aliquo modo cantare, quando videlicet ten-
tationi alicui prævalemus, aut quæcumque
adversa Deo auxiliante evadimus. Nam et
Ibid. 57. Apostolus dicit : Deo gratias qui dedit no-
bis victoriam per Dominum nostrum Je-
sum Christum. Et de contritione diaboli
Rom. xvi, 20. ejusque laqueis ait : Dominus conteret Sa-
tanam sub pedibus vestris velociter. C
8 (8) *Adjutorium nostrum* consistit *in no-
mine Domini,* id est in potestate Creatoris,
non in viribus nostris, quoniam scriptum
est : Domine, omnia opera nostra opera- Is. xxvi, 12, 13.
tus es nobis, et tantum in te recordemur
nominis tui. In Domino itaque situm est
adjutorium nostrum, *qui fecit cœlum et
terram.*

Docet nos psalmus præsens omnem tri-
umphum, profectum et gratiam Deo cum
vera humilitate adscribere, divina benefi-
cia devote recolere, atque de eis Domino
gratias immolare. Postremo, secundum Hu-
gonem, dæmones invadunt homines per
suggestionem, tangunt per malam cogitati-
onem, mordent per pravam delectationem,
masticant per deliberationem, transgluti-
unt per consensum, trajiciunt in stoma-
chum per operationem, decoquunt per con-
suetudinem, et egerunt in mortem per
damnationem. His autem gradibus descen-
ditur in infernum.

PRECATIO.

Torrentem vitiorum, Domine, fac ani-
mam nostram pertransire : ut tua fortitu-
dine laqueo diabolicæ fraudis contrito, tuo
in perpetuum liberemur adjutorio.

ARTICULUS XXXVII

EXPOSITIO PSALMI CENTESIMI VICESIMI QUARTI : QUI CONFIDUNT IN DOMINO.

Est autem titulus psalmi nunc decla- D
1 randi : *Canticum graduum.* Est enim hic
psalmus inter psalmos graduales sextus,
agitque de sexto spiritualis ascensionis
gradu, qui est immobilis quædam in Deo
fiducia, ex præteritis beneficiis roborata.
Quanto enim quis frequentius pietatem et
gratiam Dei circa se experitur, tanto ejus
fiducia in Deo certius stabilitur, et ita ex
perceptione præsentium munerum certa
fit exspectatio futurorum.

Ait itaque sanctus Propheta : (1) *Qui
confidunt in Domino,* non in rebus
creatis, caducis et vanis, tales erunt et
sunt *sicut mons Sion :* sive per montem
Sion intelligatur mons ille terrenus, in quo
templum Salomonis erat constructum, sive
homo speculativus, qui alios per gratiam
contemplationis transcendit. Nam, sicut
mons ille terrenus erat immobilis, vel quia
nullo modo, vel quia difficulter mobilis
erat; sic confidentes in Domino, aut nullo

modo, aut difficulter moventur a rectitu- A dine fidei atque justitia vitæ. Iterum, sicut vir contemplativus, qui est mons speculationis, in Domino stabilitur per gratiam; sic qui confidunt in Domino, in eo roborantur per spei certissimam longanimitatem. Unde ait Scriptura : Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas ut aquilæ, ambulabunt et non deficient. Et iterum : Turris fortissima nomen Domini ; ad ipsum currit justus, et salvabitur. (*Is.* XL, 31. *Prov.* XVIII, 10.)

Non movebitur in æternum qui habitat B
2 *in Jerusalem*. Jerusalem illa terrena, quæ erat civitas in Judæa, sæpe mota atque destructa est. Bis enim totaliter est destructa, videlicet semel a rege Babylonis, et semel a Tito principe Romanorum. (IV *Reg.* XXV, 9, 10.) Frequenter quoque partim destructa est ; sed et habitatores ipsius sæpe vastati sunt. Non ergo de illa Jerusalem loquitur jam Propheta, sed de cœlesti Jerusalem, cujus habitatores confirmati sunt in bono et statu beato, ita ut amplius nequeant commoveri. Potest quoque exponi de militanti Ecclesia, quæ C per Jerusalem designatur, ut sit sensus : *Non movebitur in æternum* a fide catholica, a vita fideli, a gratia, quamdiu in præsenti sæculo degit, *qui habitat in Jerusalem*, id est in militanti Ecclesia, per fidem caritate et gratia adornatam. Non quod talis nunquam possit peccare, vel quod omnis in Ecclesia taliter habitans, sit electus, æternaliterque servandus ; sed hoc dicitur ad insinuandum quid conveniat habitatori ac filio Ecclesiæ, seu homini justo, in quantum hujusmodi. Quamdiu enim D manet membrum et filius Ecclesiæ, a Christo defenditur ; sed non confirmatur in bono de lege communi, nisi hujus viæ cursu finito, vel potius in termino ejus. Nihilo minus ex gratia speciali aliqui Sancti ausi fuerunt asserere, in hac vita se nunquam movendos a statu salutis, quemadmodum sanctus Job ait : Donec deficiam, non recedam ab innocentia mea ; et Paulus : Certus sum quod neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque creatura aliqua poterit nos separare a caritate Dei. (*Job* XXVII, 5. *Rom.* VIII, 38, 39.)

Hujus vero stabilitatis causa subjungitur. (2) *Montes in circuitu ejus :* id est, Beati in patria, scilicet angeli sancti et homines jam salvati, sunt in circuitu ejus, id est in gyro cœlestis Jerusalem, ideo civitas illa turbari non potest. Vel sic : Montes, id est angeli Dei, qui propter naturæ et gratiæ excellentiam montes vocantur, sunt in circuitu ejus, id est militantis Ecclesiæ, tanquam ad custodiam hominum ordinati ac missi. Sed ne quis hoc sufficere putet, vel in illis finaliter speret, adjungitur : *et Dominus in circuitu populi sui :* quemadmodum in Evangelio ait, Non relinquam vos orphanos ; et, Ego vobiscum sum cunctis diebus usque ad consummationem sæculi. (*Joann.* XIV, 18. *Matth* XXVIII, 20.) Propterea sequitur : *ex hoc nunc et usque in sæculum*. Superius dictum est Domino, Synagoga populorum circumdabit te : quod illic expositum est ; (*Ps.* VII, 8.) nunc dicitur, Dominus in circuitu populi sui : quod magis proprie dicitur quam illud. Proprie namque nihil esse potest in circuitu immensi et incircumscriptibilis Dei ; sed Deus æternus ac infinitus, universa includit, omnia continet, ambit, conservat, suosque electos gratiose defendit.

(3) *Quia non relinquet Dominus* finaliter 3
virgam peccatorum, id est potestatem, persecutionem, tyrannidem reproborum, *super sortem*, id est partem, *justorum*, seu super justos, qui sunt portio atque hereditas Dei : (*Ps.* XV, 5, 6.) et hoc ideo, *ut non extendant justi ad iniquitatem manus suas*, id est, ne ipsi superentur et peccent. Quamvis Deus ad tempus relinquat electos a perversis affligi, ut purgentur et gloriam mereantur, non tamen relinquit eos finaliter, sed salvat æternaliter. Denique dum videt eos supra vires tentari ac tribulari, et casui appropinquare, mox subvenit, et cum tentatione dispensat, ne justi iniquitatem incurrant.

(4) *Benefac, Domine, bonis* in opere, *et* 4
rectis corde, id est intentione, dando eis gratiæ incrementa in via, et beatitudinis

largitatem in patria. Recti corde sunt, quorum affectio Deo atque justitiæ consonat, (Matth. vi, 22.) quorum oculus simplex est, quorum intentio tendit in Deum.
5 5 *Declinantes autem* a bono et via justa *in obligationes,* id est ad peccata, hominem ad pœnam obligantia, *adducet Dominus* in die judicii ad sinistram, et postea vel etiam ante, in infernum, *cum operantibus iniquitatem,* id est cum dæmonibus, quorum superbia ascendit semper, (Ps. LXXIII, 23.) qui a principio peccant, (I Joann. III, 8.) qui quum cecidissent, non adjecerunt ut resurgerent, (Ps. XL, 9.) sed in malo obstinati manserunt. Hoc est quod apud Evangelistam inducitur : (Matth. XXV, 41.) Tunc dicet rex his qui a sinistris erunt : Ite, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus. Et Dominus alio loco ait injustis : (Joel III, 4.) Cito velociter reddam vicissitudinem super caput vestrum. Et scriptum est : (Malach. IV, 1.) Ecce dies veniet succensa quasi ignis ; et erunt omnes superbi et omnes facientes impietatem, stipula, et inflammabit eos dies veniens. *Pax* vera sit *super Israel,* id est populum fidelem, quemadmodum angeli cecinerunt : (Luc. II, 14.) Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Et Christus ait : (Joann. XIV, 27.) Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Quam utique pacem optavit Isaias, dicens : (Is. XXVI, 12.) Domine, dabis pacem nobis.

Ecce psalmum compendiosum et vere fructuosissimum, lætum et nimis sententiosum audivimus : in cujus exordio edocemur quam beatum sit in Deo confidere. Unde et Jeremias testatur : (Jer. XVII, 7.) Benedictus vir qui confidit in Domino ; et Salomon, (Prov. III, 5.) Habe, inquit, fiduciam in Domino toto corde tuo, et ne innitaris prudentiæ tuæ. Docet quoque nos psalmus iste, quam potentes sint defensores Ecclesiæ, scilicet angeli, montes vocati, qui in circuitu Christianorum sunt discurrentes, velut apes negotiosæ, ut nostræ saluti provideant, dæmones coercendo, bona suggerendo, nostro profectui congaudendo, pro nobis orando, gratiam reportando. Unde Dominus per Isaiam contestatur : (Is. LXII, 6.) Super muros tuos, Jerusalem, constitui custodes ; tota die et tota nocte in perpetuum non tacebunt. Promittit insuper nobis hic psalmus, quod Dominus non relinquet virgam impiorum super sortem justorum, quatenus in omni afflictione hujusmodi confidamus nos tandem divinitus eruendos, interimque patientiam veram servemus : quia qui perseveraverit usque in finem, salvus erit, (Matth. X, 22.) sicut Salvator disseruit.

PRECATIO.

Mons, Christe, fortitudinis, tuis nos (quæsumus) ubique tuere præsidiis, esto in circuitu populi tui, et non derelinquas virgam peccatorum dominari super sortem famulantium tibi ; bene fac nobis, et indulge tempora prosperitatis et pacis.

ARTICULUS XXXVIII

EXPOSITIO LITTERALIS AC MYSTICA PSALMI CENTESIMI VICESIMI QUINTI : IN CONVERTENDO DOMINUS.

1 Hujus quoque psalmi titulus est : *Canticum graduum :* quoniam psalmus iste spiritualiter explanatus, tractat de septimo gradu spiritualis ascensionis ad Deum : qui gradus consistit in exsultatione et gratiarum actione de spirituali liberatione a vinculis peccatorum et servitute diaboli. Verumtamen, sicut ex littera patere potest, psalmus iste ad litteram scriptus est de reditu Judæorum a captivitate Babylo-

nis, in qua septuaginta annis fuerunt, A
Jer.xxv,11. quemadmodum Jeremias prædixit. Et est
psalmus præsens gratiarum actio, et gaudium
de liberatione captivitatis tam longæ.
Breviter ergo tangenda est expositio
litteralis.

UNDE Propheta loquens in persona populi,
de captivitate hac redeuntis, ait:
(1) *In convertendo Dominus captivitatem
Sion* : id est, dum Dominus converteret
captivitatem populi Judæorum, reducendo
eos de Babylone in Judæam ; *facti sumus*
nos inde redeuntes, *sicut consolati*
de beneficio liberationis. Sicut, hoc loco
significat non solum similitudinem, sed
veritatem, quoniam multum gaudebant
I Esdr. III, 11-13. quod revertebantur ad locum cultus divini,
ut patet in libro Esdræ. Per Sion autem
significatur populus Judæorum, quoniam
Sion mons erat in Jerusalem, in quo
situm erat templum et regis palatium.
2 (2) *Tunc repletum est gaudio os nostrum,
et lingua nostra exsultatione,* id est, laudes
divinas læto ore et animo cantabamus, Do- C
mino gratias referendo. (3) *Tunc dicent
inter gentes,* id est, subjecti imperio Cyri
tunc dixerunt : *Magnificavit Dominus facere
cum eis,* id est, Deus Israel magnifice
fecit cum populo suo : quia Cyrus rex Per-
Ibid. I, 1. sarum in universo suo regno publicavit
edictum, quod Judæi libere possent reverti
ad terram patrum suorum. Quo audito,
gentes miratæ sunt atque dixerunt, quod
Dominus magnificavit facere cum populo
suo, præsertim quoniam Cyrus in sua epi-
Ibid. 2. stola ita scripsit : Omnia regna terræ dedit D
mihi Deus cœli, et ipse præcepit mihi ut
ædificarem ei domum in Jerusalem. Propter
quod etiam quidam gentilium convertebantur
ad Judaismum.

Hinc Propheta in persona Judæorum ad-
3 jecit : (4) *Magnificavit Dominus facere nobiscum,*
id est, multum gratiose, pie, atque
potenter fecit nobiscum. Unde Esdras di-
Ibid. VII, 27. cebat : Benedictus Dominus qui dedit hoc
in corde regis. *Facti sumus lætantes* in
Domino de beneficiis tantis. Sed quoniam
temporibus Esdræ in principio hujus reversionis
populus modicus erat, et nec civitas
nec templum fuerant reparata, idcirco
pro conversione perfecta captivitatis
prædictæ orans Propheta, adjungit : (5) *Con- 4
verte, Domine, captivitatem nostram, sicut
torrens in Austro* convertitur : id
est, quemadmodum torrens siccatus rursus
impletur flante vento australi, qui
pluviam causat, et ita torrentes siccatos
facit aquosos ; sic populum tuum numero
minoratum auge et repara, civitatesque
B Judææ et templum restaura.

Et decet sic fieri, quoniam (6) *Qui semi- 5
nant in lacrimis,* id est, qui opera pœnitentiæ
faciunt, lacrimasque compunctionis
ac devotionis effundunt pro præteritorum
malorum indulgentia et futurorum bonorum
gratia impetranda, *in exsultatione
metent,* id est, jucunde impetrabunt quod
postulant, præmiumque gloriosum reci-
pient, juxta illud : Beati qui lugent, quo- Matth. V, 5.
niam ipsi consolabuntur. Sic autem Judæi
fecerunt, nam (7) *Euntes* a Jerusalem et 6
Judæa in Babylonem, *ibant et flebant* ex
compunctione atque tristitia, quod locum
divini cultus relinquere et terram idololatriæ
deditam ingredi cogebantur, *mittentes
semina sua,* id est, opera bona agentes,
ex quibus tempore apto fructum consolationis
et gratiæ sortirentur. (8) *Venientes
autem* de Babylone ad Judæam, *venient
cum exsultatione, portantes manipulos suos,*
id est fructum seminis jam prædicti.

MYSTICE insuper explanatur hic psalmus Expositio tropologica.
de Ecclesia, seu unoquoque fideli, a vitiis
seu spirituali Babylone, id est scelerum
confusione, erepto. Eritque sensus : *In 1
convertendo Dominus captivitatem Sion :*
id est, quum Ecclesiam militantem, seu
quemlibet fidelem converteret a vita confusa,
a peccato mortali, a præsenti miseria,
ad vitam ordinatam, ad gratiæ statum, ad
gloriæ locum ; *facti sumus sicut consolati.*
De hac enim conversione vehementissime
gloriandum est omni Christiano. Propter
quod ait Apostolus : Multa mihi fiducia est II Cor. VII, 4.

apud vos, multa mihi gloriatio pro vobis; A repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. Præcipue vero gaudendum est prælatis, dum eorum subditi convertuntur ad meliora, exemplo B. Joannis, qui in sua Canonica
III *Joann.* 4. profitetur : Majorem horum gratiam non habeo, quam ut audiam filios meos in veritate ambulare.

2 *Tunc,* id est in conversione hujus spiritualis captivitatis atque internæ consolationis, *repletum est gaudio* spirituali et laude jucunda *os nostrum* mentale et corporale. Est enim os spirituale, intellectuale sive mentale, quo verbum cordis profertur, quo angeli colloquuntur. De quo
Eccli. XXIV, 5. Sapientia dicit : Ego ex ore Altissimi prodivi, primogenita ante omnem creaturam. Hoc os impletur gaudio Spiritus Sancti, ex consideratione gratiæ beneficiorumque Dei. *Et lingua nostra* impleta est *exsultatione,* id est laude vocali et jubilo exube-
Matth. XII, 34. ranti. Ex abundantia enim cordis loquitur lingua. Similiter plenitudo interioris lætitiæ redundat atque apparet in ore et lingua corporis. *Tunc dicent inter gentes : Magnificavit Dominus facere cum eis :* id est, quidam sæcularium hominum, seu quicumque alii populi, videntes gratiam Dei nobis collatam, mirabuntur et dicent : Magnifice fecit Deus cum eis. Frequenter enim homines mundum amantes, laudant in aliis quod imitari non volunt; videntesque quosdam converti ad Christum, ingredi claustrum, subito immutari, mirantur, et Deum in suis effectibus laudant, nec tamen eamdem gratiam sibi elargiri precantur.

3 *Magnificavit Dominus facere nobiscum.*
Luc. I, 49. Hoc est quod ait dignissima Virgo : Quia fecit mihi magna qui potens est. Magnificavit enim Dominus Christus facere nobiscum, nostram naturam assumendo, nostram captivitatem primam ac generalem convertendo, pro originali peccato satisfa-
Baruch III, 38. ciendo, inter homines conversando, nos sibi per gratiam uniendo, ex nobis Ecclesiam congregando, corpus suum et sanguinem nobis tradendo, Spiritum Sanctum mittendo, et innumerabilia beneficia conferendo : idcirco *facti sumus lætantes,* et gratias referentes, atque hilariter ministrantes. Hinc enim Judith misericordiam Dei experta, ait : Laudate Dominum Deum *Judith* XIII, 17, 18.
nostrum, qui non deseruit sperantes in se, et in me adimplevit misericordiam suam.
Converte, Domine, captivitatem nostram 4
perfecte : id est, nos propter originale peccatum infectos vulneribus animæ, erue ab omni corruptione peccati, in libertatem *Rom.* VIII, 21.
B filiorum Dei; et peccata quibus quotidie ligamur et capimur, aufer a nobis; *sicut torrens in Austro* convertitur, quatenus sic impleamur donis et gratiis Spiritus Sancti, sicut torrens siccatus impletur humoribus aquæ Austro flante.

Qui seminant in lacrimis, id est, qui 5
modo in luctu pœnitentiæ seu lacrimis devotionis se ipsos exercent, qui temporales delectationes contemnunt, et corde contrito et humiliato Deo ministrant : isti *in exsultatione metent* bona gratiæ in præ-
C senti, et fructum gloriæ in futuro. Bono- *Sap.* III, 15.
rum enim laborum gloriosus est fructus. Et Apostolus ait : Qui parce seminat, parce II *Cor.* IX, 6.
et metet; et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet vitam æternam. Propterea apud Jeremiam consulitur nobis : Novate vobis novale, et no- *Jer.* IV, 3.
lite serere super spinas. Porro quinque sunt genera lacrimarum. Primæ lacrimæ sunt pro indulgentia propriæ culpæ : et hæ mundant a sorde peccati. Secundæ sunt pro timore futuri judicii et gehennæ : et
D istæ refrigerant ab ardore concupiscentiæ, retrahuntque ab omni iniquitate. Tertiæ sunt pro incolatu præsentis exsilii : quæ potant animam sitientem. Quartæ, pro defectibus proximorum : et istæ impinguant plangentem. Quintæ sunt pro desiderio patriæ : quæ animam omni bono fecundant.

Euntes electi Dei per viam vitæ præsen- 6
tis, *ibant* per viam mandatorum Altissimi, *et flebant,* secundum aliquem modum prædictorum generum lacrimandi, *mittentes*

semina sua, id est opera meritoria facientes : quæ opera dicta sunt semina, quoniam sicut ex semine nascitur fructus, sic ex operibus bonis oritur fructus vitæ æternæ, infusio consolationis divinæ. Mittunt igitur semina sua, id est, opera bona ante se mittunt, cumulum meritorum colligunt, quem in Christo abscondunt, quemadmo-
Matth. vi, 20. dum ipse hortatur : Thesaurizate vobis
Galat. vi, 9. thesauros in cœlo. Et Apostolus : Nolite, inquit, deficere benefacientes; tempore enim suo metemus non deficientes. *Venientes autem* ad Christi tribunal, *venient cum exsultatione,* id est cum secura et læta conscientia, *portantes manipulos suos,* id est opera virtuosa quæ collegerunt.
Apoc. xiv, 13. Opera enim illorum sequuntur illos.

Admonemur ex psalmo præsenti redemptionem nostram a Christo factam recolere, atque in Salvatore de suis beneficiis exsultare, eum laudando, contemplando, incomparabiliterque amando. Denique docet nos scriptura psalmi istius, quid inter electos et reprobos distet : quia electi eundo in bono, proficiunt lacrimando ; reprobi vero in isto exsilio quasi in patria

A gloriantur, et de carcere captivitatis faciunt sibi paradisum voluptatis : idcirco venientes ad Christi judicium, venient cum mœrore, nihil portantes nisi damnationis suæ chirographum. Unde in Evangelio dicitur eis : Væ vobis qui habetis consola- *Luc.* vi, 24, 25.
tionem vestram; et, Væ vobis qui ridetis nunc, quia plorabitis et flebitis. Hinc enim Abraham diviti dixit : Fili, recordare quia *Ibid.* xvi, 25.
recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala : nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. Despiciamus igitur omnem
B mundi pompam, vanitatem et gloriam, corporisque desideria reprimamus, et in lacrimis sanctis occupemur, scientes non posse nos modo cum mundo gaudere, et postmodum cum Christo regnare.

PRECATIO.

Expurga nos, Domine, a peccatis ; ædifica tibi in nobis domum mansionis : ut tu in nobis, et nos in te manentes, quum de-
C deris nobis somnum mortis, cum dilectis tuis simus heredes regni cœlestis.

ARTICULUS XXXIX

ELUCIDATIO PSALMI CENTESIMI VICESIMI SEXTI : NISI DOMINUS ÆDIFICAVERIT DOMUM.

HABET præterea psalmus jam declarandus
1 hunc titulum : *Canticum graduum Salomonis.* Secundum eos autem, qui psalmum
III *Reg.* vi. hunc litteraliter exponunt de ædificatione templi materialis in Jerusalem, additur in titulo, *Salomonis :* vel quoniam David fecit hunc psalmum pro filio suo Salomone; vel quia Salomon eum conscripsit, ad insinuandum quod sine speciali adjutorio Dei, ædificatio templi consummari non posset. Est autem expositio hæc multum grossa et rudis, quæ tamen breviter tangi potest, ut sit sensus :

I NISI *Dominus ædificaverit domum,*
D principaliter operando, et artificibus efficaciam operandi præstando, *in vanum laboraverunt qui ædificant eam :* quoniam sine ejus adjutorio eam perficere *Joann.* xv, 5.
nequeunt. Et hujus signum et simile est, quia (2) *Nisi Dominus custodierit civitatem* ab inimicorum incursu, ceterisque periculis, *frustra vigilat qui custodit eam,* eo quod urbem sua potestate nequeat custodire, Deinde Psalmista affatur artifices : (3) *Va-* 2
num est vobis ante lucem diei *surgere* ad operandum, quasi vestra potestate et festi-

natione possitis templum perficere. Idcir- A
co *surgite* ad operandum *postquam sede-*
ritis, id est nocte et somno completis, *qui*
manducatis panem doloris, id est, qui ve-
scimini cibo vestro labore acquisito, cui
labori miscetur pœna et fatigatio corporis.
(4) *Quum dederit* Dominus *dilectis suis,*
scilicet filiis Israel, *somnum,* id est quie-
3 tem beatæ mortis, *ecce hereditas Domini,*
filii, id est, tunc filii ab eis instructi,
sunt hereditas Domini Dei : quia populus
fidelis appellatur hereditas Dei. Et per
Is. XIX, 25. Isaiam Dominus ait : Hereditas mea Israel. B
Et ista hereditas, seu filii boni atque fi-
deles, sunt *merces fructus ventris,* id est
præmium meriti Christi, qui est fructus
ventris virginei. Christus enim sua passio-
ne eos redemit et emit, et Pater dedit eos
Filio suo.
4 (5) *Sicut sagittæ in manu potentis,* id
est fortis sagittatoris, exsistentes, sunt acu-
tæ et paratæ ad resistendum adversariis ;
ita filii excussorum, id est, sic discipuli
et imitatores dilectorum Domini, videlicet
sanctorum doctorum, antiquorumque pa- C
trum, parati sunt ad resistendum hostibus
veritatis. Dicuntur autem doctores sancti
et patres antiqui, excussi : quoniam de hac
vita ablati et quasi excussi sunt ; vel quia
a carnalibus concupiscentiis, et ceteris
impedimentis serviendi vacandique Deo,
erant abstracti, et ad spirituale præmium
5 expediti. (6) *Beatus vir qui implevit deside-*
rium suum ex ipsis filiis excussorum : id
est, beatus est doctor seu pastor, qui cupit
tales habere discipulos, qui diligenter ob-
servent quæ audiunt, et pro veritate effi- D
caciter pugnent. Vel : Beatus vir qui im-
plevit desiderium suum ex ipsis excussis,
id est, qui doctrinam et vitam sanctorum
patrum atque doctorum digne assequitur.
Hic vir beatus *non confundetur* nec repro-
babitur *quum loquetur inimicis suis,* id
est hostibus veritatis, *in porta,* id est in
publico. Nam verus et justus apparebit,
tam in præsenti, quam in futuro judicio,
dum causa ejus cœperit discuti contra ad-
versarios suos.

DENIQUE moraliter per Salomonem intel- **Expositio moralis.**
ligitur Christus, qui est verus pacificus,
ædificavitque domum, id est Ecclesiam Deo
Patri ex vivis lapidibus. Et de hujus do-
mus ædificatione verissime dicitur : *Nisi* 1
Dominus Jesus Christus, seu Trinitas Deus,
ædificaverit intus per fidem, caritatem et
gratiam, *domum,* id est Ecclesiam, seu
quamlibet personam ecclesiasticam, in qua
Deus per fidem moratur : quemadmodum
ait Salvator, Ad eum veniemus, et mansio- *Joann.* XIV, 23.
nem apud eum faciemus ; *in vanum,* id est
frustra et sine profectu, *laboraverunt* et
laborabunt, *qui ædificant,* id est, ædificare
nituntur *eam,* videlicet Prophetæ, Apostoli
et successores eorum : qui prædicando,
docendo, exemplariter conversando, mira-
cula faciendo, conati sunt convertere ho-
mines, informare fideles, ædificare Eccle-
siam ; sed nisi Deus intus illuminet, inanis
est prædicatio foris adhibita. Propter quod
Paulus testatur : Neque qui plantat, est I *Cor.* III, 7.
aliquid, neque qui rigat, sed qui incre-
mentum dat, Deus.
Nisi Dominus custodierit civitatem, id
est Ecclesiam : quæ dicitur civitas, propter
caritativam unionem fidelium ; *frustra vi-*
gilat omnis doctor, pastor, prælatus, *qui*
custodit eam. A Deo enim est non solum
inchoatio boni, sed etiam conservatio, pro-
tectio atque perfectio. Et ideo, sicut solus
Deus Ecclesiam intus ædificat, caritatem,
fidem, spem, et dona Spiritus Sancti per
creationem infundendo hominibus : ad
quam infusionem homines sancti Deo sub-
servientes disponunt mentes humanas ; sic
solus Deus custodit Ecclesiam seu corda
fidelium per se ipsum, conservando in es-
se dona quæ creando infudit. Angeli vero
et homines ceteris præsidentes, custodiunt
instrumentaliter, dispositive atque forin-
secus, hortando ad bonum, et impedimen-
ta bene vivendi tollendo. Hinc scriptum
habetur : A facie tua, Domine, concepi- *Is.* XXVI, 17, 18.
mus, et quasi parturivimus et peperimus
spiritum.
Deinde ædificatoribus domus Dei, id est
prælatis Ecclesiæ, ait : *Vanum est vobis* 2

ante lucem, id est ante gratiæ infusionem,
ante divini auxilii irradiationem seu rece-
ptionem, *surgere* ad instruendum seu ædi-
Joann. xv, 4, 5. ficandum Ecclesiam. Tanquam dicat : Nihil
proficiet labor vester, nisi gratia Dei ad-
fuerit tam vobis quam auditoribus vestris.
Idcirco *surgite* ad exsequendum officium
vobis commissum, *postquam sederitis,* id
est, gratiam Dei humiliter imploraveritis,
atque ab exterioribus quiescendo, paulisper
ad pedes Crucifixi sederitis, meditando,
contemplando, orando, quatenus intromit-
Cant. II, 4. tamini in cellam vinariam Spiritus Sancti,
et in thesauros sapientiæ Dei; illicque spi-
ritualiter inebriati ardore sancti amoris et
lumine veritatis, surgatis et procedatis ad
alios instruendos, eructando et communi-
cando eis de plenitudine vestra. *Qui man-
ducatis panem doloris,* id est, quibus lacri-
Ps. XLI, 4. mæ compassionis fraternæ, panes sunt die
ac nocte : quoniam semper oportet vos
condolere subditis vestris ; nec solum ve-
stra, sed eorum quoque peccata deplange-
II Cor. XI, 29. re, prout Apostolus ait : Quis infirmatur,
et ego non infirmor ? Quis scandalizatur, et
Job XXX, 25. ego non uror ? Et Job loquitur : Flebam
super eo qui afflictus erat, et compatieba-
tur anima mea pauperi. Et Ezechieli præ-
Ezech. IV, 4. cepit Dominus, ut portet iniquitatem po-
puli Judæorum. — Potest etiam versus iste
exponi ad omnes. *Vanum est vobis,* o uni-
versi viatores, *ante lucem surgere,* id est,
ante caritatem gratiæ gratificantis, aliquid
velle meritorie agere. Vel, Ante lucem sur-
gere, id est, antequam veniatis ad caritatem
patriæ, vos ipsos velle erigere, exaltare,
aut aliquid reputare, vel quasi ex securita-
te gaudere. Propterea *surgite,* id est, exaltari
satagite, *postquam sederitis,* id est, humi-
liati fueritis, atque in hac vita nil nisi hu-
militatem in omnibus desideraveritis, *qui
manducatis panem doloris,* id est lacri-
marum, exercentes opera pœnitentiæ, il-
lisque reficientes animas vestras : quem-
Joann. IV, 34. admodum Christus ait : Meus cibus est ut
faciam voluntatem ejus qui misit me.

Consequenter ostendit quando surgen-
dum sit plene atque perfecte. *Quum de-*
A *derit* Dominus *dilectis suis,* id est ele-
ctis, *somnum,* id est felicem quietem post
hanc laboriosissimam vitam, *ecce hereditas* 3
Domini, id est, tunc populus electus, ex-
sistens hereditas Dei, præsens præstoque
erit, atque in gloria apparebit : hereditas,
inquam, exsistens, *filii, merces fructus ven-
tris,* id est Christi filii Dei, qui Christus
est fructus ventris generosi Virginis bene-
dictæ. Cur autem homines asserantur mer-
ces Christi, jam dictum est. Sed et Christus
est merces eorum : nam ipse est præmium
B nostrum, et objectalis nostra felicitas. Pro-
pter quod ait : Manifestabo ei (scilicet di- Joann. XIV, 21.
ligenti) me ipsum.

Deinde ostenditur quomodo Ecclesia sit
collecta, et quomodo hereditas hæc sit Do-
mino acquisita. *Sicut sagittæ in manu po-* 4
tentis se habent, *ita filii excussorum,* id
est, sic sancti Apostoli et cooperatores at-
que successores eorum, qui sunt filii Pro-
phetarum : qui nominantur excussi propter
causas præhabitas. Nam sicut sagittæ de
manu viri potentis cito in longinquum ja-
C ciuntur, ita Apostoli et eorum discipuli
velociter per universum orbem transmissi Matth. XXVIII, 19, 20; Marc. XVI, 20.
sunt, prædicantes ubique, et omnes electos
ad fidem congregantes in una Ecclesia
Christi, quemadmodum Isaias prædixit :
Mittam ex eis qui salvati fuerint, ad gen- Is. LXVI, 19, 20.
tes in mare, in Africam et Lydiam, tenen-
tes sagittam, in Italiam et Græciam, ad
insulas longe : et annuntiabunt gloriam
meam gentibus, et adducent omnes fratres
vestros. *Beatus vir,* jam in spe, *qui imple-* 5
vit desiderium suum, id est, qui mentem
D suam spirituali desiderio implevit, *ex ip-
sis* filiis excussorum atque excussis : id
est, qui tam ardenti affectu audit, tenet
et implet verba Apostolorum et Propheta-
rum, quod nullum illicitum desiderium,
nulla inordinata affectio locum invenit in
anima ejus. Cetera ex dictis innotescunt.

Ecce psalmus iste morali documento sa-
luberrime plenus, et de octavo gradu spi-
ritualis ascensus pertractans, videlicet de
modo, hora et ordine surgendi ad sum-
mum ac ultimum omnium entium finem,

Deum æternum et adorandum. Docet nos A
evidenter, ut nunquam nisi in solo Deo
speremus, omne bonum, id est initium,
conservationem, processum et consumma-
tionem operum bonorum ei attribuamus,
Ps. XVII, 47. sicut Deo nostræ salutis, quemadmodum
Jer. III, 23. a Jeremia dicitur : Vere in Domino Deo
nostro salus Israel. Docet enim nos can-
ticum istud omnem superbiam funditus
exstirpare, humilitatem amplecti, talique
ordine ad somnum electorum procedere.

PRECATIO.

Deus, spiritualium domorum ædificator,
ut nos custodias precamur : imple in te
desiderium nostrum, et electis tuis nos
conjunge pro meritis.

ARTICULUS XL

DECLARATIO PSALMI CENTESIMI VICESIMI SEPTIMI : BEATI OMNES QUI TIMENT DOMINUM.

1 TITULUS psalmi præsentis est : *Canticum* B
graduum. Agit enim hic psalmus de filiali
timore, qui est nonus gradus spiritualis
ascensus. Hic enim gradus præcipue ne-
cessarius est ascendere atque proficere cu-
pienti : quoniam in Ecclesiastico habetur,
Eccli. I, 28. Qui sine timore est, non potest justificari.
Est tamen quidam timor servilis quo pœna
timetur, nec malum vitatur amore boni,
sed pavore tormenti. De quo Apostolus
Rom. VIII, 15. ait : Non accepistis spiritum servitutis
iterum in timore, sed accepistis spiritum
II Tim. I, 7. adoptionis filiorum ; et iterum, Non de- C
dit nobis Deus spiritum timoris, sed dile-
ctionis. Unde beatus Antonius dixit : Ego
jam non timeo Deum. Pensandum namque
quod objectum timoris, est malum. Nam
timor est quidam recessus, quo appeti-
tus aliquid refugit. Deus ergo, secundum
quod Deus, et in quantum naturaliter bo-
nus est, timeri non potest directe et per
se, secundum Thomam. Objectum autem
timoris servilis, est malum pœnæ ; ob-
jectum vero timoris filialis, est malum
culpæ. In quantum igitur Deus pro cul- D
pa pœnam infligit, timetur timore ser-
vili ; in quantum vero separatio a Deo,
malum aliquod est, timetur timore filiali
castoque.

AIT ergo sanctus Propheta : (1) *Beati
omnes* sunt jam in spe, *qui timent
Dominum* filiali et casto timore. Non enim *Act.* X, 34.
est personarum acceptor Deus ; sed in om- 35.
ni gente, qui timet Deum et operatur ju-
stitiam, acceptus est illi. *Qui ambulant in
viis ejus*, id est in divinis præceptis, non
in propriis adinventionibus, et post pra-
vitatem proprii cordis, sicut de impio scri-
ptum est : Abiit vagus in via cordis sui ; *Is.* LVII, 17.
et alibi : Quam vilis facta es, iterans vias *Jer.* II, 36.
tuas ! (2) *Labores manuum tuarum quia* 2
manducabis, id est, quoniam præmio ope-
rum tuorum bonorum in cœlo vesceris, et
fructus studiorum actuumque meritorio-
rum tuorum percipies in patria seu visio-
ne divina : juxta illud, Anima operantium *Prov.* XIII,
impinguabitur ; *beatus es* nunc in spe, *et* 4.
bene tibi erit illic in re. Unde in Evange-
lio dicitur : Beatus qui manducabit panem *Luc.* XIV,
in regno cœlorum. Vel sic : Labores ma- 15.
nuum tuarum quia manducabis, id est,
quia de labore proprio vives, victum et
necessaria tibi laboribus piis procurando ;
beatus es et bene tibi erit, quoniam talis
labor multum meritorius est. Propter quod
de se ipso ait Apostolus : Laboramus ma- *I Cor.* IV, 12.
nibus nostris ; et, Ad ea quæ mihi ne- *Act.* XX, 34.
cessaria fuerunt, ministraverunt manus

II Thess. III, 10. istæ; itemque, Qui non laborat, non man- A
Prov. XII, 11. ducet. Et Salomon ait : Qui sectatur otium,
stultissimus est.

Deinde describitur plenius beatitudo ti-
mentis Deum. Primo per bona spiritualia
3 vitæ præsentis, dum subditur : (3) *Uxor
tua,* id est sapientia tibi divinitus data,
erit *sicut vitis abundans,* id est, opera san-
cta producet, *in lateribus domus tuæ,* id
est in interioribus viribus animæ tuæ :
Jacob. III, 17. juxta quod alibi dicitur : Quæ desursum
est sapientia, primo quidem pudica est,
deinde pacifica, modesta, suasibilis, bonis B
consentiens, plena misericordia et fructi-
bus bonis. Sapientia est cognitio divino-
I Joann. II, 4. rum. Qui autem dicit se nosse Deum et
mandata ejus non custodit, mendax est.
Idcirco vera sapientia fructuosa est tan-
quam vitis abundans, quæ plurimos gene-
rat botros. Dicitur autem sapientia uxor et
Sap. VIII, 2. sponsa hominis timorati, juxta illud : Hanc
amavi et exquisivi a juventute mea, et
quæsivi sponsam eam mihi assumere, et
amator factus sum formæ illius. Salomon
Prov. VII, 4. quoque monet : Dic sapientiæ, Soror mea C
es; et prudentiam voca amicam. Unde per
uxorem intelligi potest Sapientia æterna
et increata, quæ utique sponsa est cordis
devoti, et in eo fructificat tanquam vitis
Eccli. XXIV, 22. fructifera. Hinc nempe ista Sapientia : Ego,
inquit, quasi terebinthus extendi ramos
meos, et rami mei honoris et gratiæ; rur-
Ibid. 23. susque, Ego quasi vitis fructificavi suavi-
tatem odoris. (4) *Filii tui,* id est actus ex
sapientia orti, erunt *sicut novellæ oliva-
rum,* id est, virescent et augebuntur, ita
quod multi et magni, decori et validi erunt, D
quoniam indesinenter proficies, *in circu-
itu mensæ tuæ,* id est in gyro fidei cordis
tui. Sicut enim super mensam cibi ponun-
tur et sustentantur, sic omnia opera bona
supra fidem fundantur, firmantur et radi-
cantur. Fides autem sine dono sapientiæ
opera bona non profert, neque econtra.
Idcirco ex fide per sapientiam illustrata,
causantur et effluunt opera Deo accepta,
in circuitu fidei, id est undique in interio-
ribus animæ.

Vel sic : *Uxor tua,* id est sapientia,
*sicut vitis abundans in lateribus domus
tuæ,* id est in spiritualibus filiis tuis : quia
per sapientiam generantur filii spirituales
in Christo, juxta illud Apostoli : Per Evan- I Cor. IV, 15.
gelium Christi ego vos genui. *Filii tui* spi-
rituales a te sapienter instructi, *sicut no-
vellæ olivarum,* id est, uncti erunt gratia
spirituali, et in Christo florentes atque fe-
cundi, *in circuitu mensæ tuæ,* id est in
gyro spiritualis doctrinæ, qua eos pane Eccli. XV, 3.
vitæ et aqua sapientiæ reficis.
(5) *Ecce sic benedicetur,* id est, talia mu- 4
nera gratiæ desuper sortietur, *homo qui
timet Dominum* timore casto et amicali.
Propter quod in Ecclesiastico habetur :
Timenti Deum bene erit in extremis, et in Ibid. I, 13.
die defunctionis benedicetur. Quum enim
nihil dividat nos a Deo, nisi peccatum,
nilque impediat infusionem gratiæ Dei in
nos, nisi negligentia nostra, eo ipso quo
timor negligentiam excutit, a vitiis retra-
hit, et peccata expellit, disponit cor no-
strum ad omne bonum, omnisque boni
quodammodo causa est. Ideo et alibi indu-
citur : Plenitudo sapientiæ, timere Deum. Ibid. 20.
(6) *Benedicat tibi Dominus ex Sion,* id 5
est ex Ecclesia militanti, benedicendo ti-
bi per ministros et prælatos Ecclesiæ; *et
videas bona,* id est bonum statum, con-
tinuumque profectum, *Jerusalem,* id est
Ecclesiæ peregrinantis a Domino, scilicet II Cor. V, 6.
militantis, præliantis, laborantis, tamen in
pace Christi pausantis, *omnibus diebus vi-
tæ tuæ.* Quantum enim bonum commune
totius Ecclesiæ diligis, tantum de ejus con-
servatione ac profectu exsultas. Unde et
vere devotus frequenter ac ferventer orare
habet pro bono statu Ecclesiæ. (7) *Et vi-* 6
deas filios filiorum tuorum, id est, cernas
quod illi quos tu spiritualiter genuisti,
alios spiritualiter generent, quatenus me-
rito et numero augeatur Ecclesia : sicque
conspicias *pacem* Christi seu Christum,
qui est pax nostra, secundum Apostolum, Ephes. II, 14.
super Israel, id est super te ipsum, et
alium quemlibet Christianum, Deum fide-
liter contemplantem.

Vel sic : *Benedicat tibi,* id est, dona cœlestis gratiæ mittat et conferat tibi *Dominus* Deus omnipotens, *ex Sion,* id est ex triumphanti Ecclesia, in qua Sancti I *Joann.* III, 2. Deum sicuti est speculantur. Sion namque speculatio interpretatur. *Et videas,* post hujus exsilii terminum, *bona Jerusa-* *Is.* LXIV, 4; I *Cor.* II, 9. *lem* cœlestis, quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec mens comprehendere sufficit, *omnibus diebus vitæ tuæ* gloriosæ, quæ erit æterna. *Et videas filios filiorum tuorum,* quatenus illi tecum in patria gaudeant, qui a filiis tuis spiritualibus spiritualiter geniti sunt. Sed quoniam forsitan non omnes electi spirituales filios habent, et si habeant, forte quod illi non habent; idcirco sicut per filios intelliguntur opera gratiosa, sic per filios filiorum istorum intelligi possunt opera gloriosa, sicut sunt Deo frui, et cetera gaudia ac merita Beatorum, quæ ex præviis meritis seu bonis operibus quodammodo oriun- *Philipp.* IV, 7. tur. Sic etiam videas *pacem* cœlestem, quæ omnem sensum exsuperat, *super Israel,* id est quemlibet Beatum, Deum per speciem contuentem.

Expositio litteralis. PRÆTEREA exponentes psalmum istum ad litteram de populo Judæorum, asserunt quod Psalmista invitat eos ad timorem Dei per temporalium bonorum promissa, quemadmodum moris est in lege ac Prophetis invitare eos ad obedientiam Dei per temporalium prosperitatum promissiones. Un- *Is.* I, 19. de Dominus ait populo huic : Si volueritis et audieritis me, bona terræ comedetis. Sed advertendum quod sicut hujusmodi bona non sunt sufficiens præmium actus virtuosi, præsertim dilectionis divinæ quam

A præcipit lex; ita non omnibus observantibus legem dabantur, sed spiritualia et meliora data sunt eis, tanquam magis perfectis. Infirmiores vero per temporalia alliciendi erant promissa. Sic ergo quod modo timenti Deum promittitur, quod labores manuum suarum manducabit, id est, temporalium divitiarum abundantia perfruetur, et quod uxor ejus esset fecunda velut vitis abundans ; item quod filii ejus carnales sederent seu starent sicut novellæ olivarum in circuitu mensæ suæ : non B omnibus, sed multis in veteri Testamento concessum est. Nec enim Eliæ, nec Jeremiæ data sunt hæc, quorum uterque virgo permansit.

Litteralem igitur sequendo sensum, quod ait, *Ecce sic benedicetur homo qui timet* 4
Dominum, intelligendum est, quod sic vel melius benedicetur. Vel, Sic benedicetur, id est, ita laudabitur. Deinde loquens Propheta populo Synagogæ, subdit: *Benedicat* 5
tibi Dominus ex Sion, id est ex templo sito in monte Sion, in quo ministri templi C benedicebant Judæis ; *et videas bona Jerusalem,* id est bonum statum civitatis regiæ in Judæa, ex cujus bono regimine totius regni salus pendebat. *Et videas filios* 6
filiorum tuorum, id est, diu vivas, ut tuos nepotes conspicias, videasque *pacem super Israel,* id est super universum Israeliticum populum.

PRECATIO.

Timentes te beatifica nos, Domine, et D fac in viis tuis perseveranter ambulare : benedic nos benedictione tua sancta, ut videamus bona Jerusalem sine fine mansura.

ARTICULUS XLI

EXPOSITIO TROPOLOGICA PSALMI CENTESIMI VICESIMI OCTAVI : SÆPE EXPUGNAVERUNT ME.

ASSIGNATUR insuper psalmo jam decla- A
1 rando pro titulo : *Canticum graduum :* id est, psalmus qui canticum dicitur, tractat de gradu proficiendi ad Deum apicemque virtutum. Iste enim est decimus psalmus gradualis, de patientia loquens, quæ est decimus gradus spiritualis ascensus : et convenienter ponitur post timorem, quoniam metuentem Deum decet omnia æquanimiter tolerare propter justitiam, ne Deus per impatientiam offendatur. Tanta autem est virtus patientiæ, ut Christus dicat : In patientia vestra possidebitis animas (Luc. xxi, 19.) B vestras.

PROPHETA igitur volens nos ad patientiam animare, hortatur Ecclesiam, dicens : (1) *Sæpe expugnaverunt,* id est impugnaverunt, *me* hostes invisibiles, scilicet dæmones me tentantes, atque visibiles, puta hæretici et tyranni, aliique perversi, *a juventute mea,* id est ab exordio durationis meæ, et a principio temporis mei. Nam et in paradiso tentatus est primus parens cum conjuge sua a dæmone, (Gen. iii, 1-7.) et C postmodum Abel justus a Cain occisus est. (Ibid. iv, 8.) *Dicat nunc Israel,* id est Ecclesia Deum per fidem contemplans. Quemadmodum enim Gregorius dicit, Omnium electorum qui a principio mundi fuerunt, et usque ad sæculi consummationem futuri sunt, est una Ecclesia, cujus caput est Christus. (Ephes. v, 23; Coloss. i, 18.) Semper autem perversi ac reprobi molesti fuerunt electis, nec unquam defuit, deest, aut deerit malignitas persequens et æquitas patiens ; semperque verum fuit, quod per multas tribulationes oportet nos fieri (Act. xiv, 21.) D salvos. Unde in historia Judith dicitur : Abraham pater noster tentatus est, et per (Judith viii, 22, 23.) multas tribulationes probatus, amicus Dei effectus est. Sic Isaac, sic Jacob, sic Moyses et omnes qui placuerunt Deo, per multas tribulationes transierunt fideles.

(2) *Sæpe expugnaverunt me* isti *a ju-* 2
ventute mea : sicut nunc dictum est ; sed frustra : *etenim,* id est quia, *non potuerunt mihi* finaliter prævalere, aut interius lædere, seu nocere. Imo omnia cooperata sunt mihi in bonum ; (Rom. viii, 28.) et eorum malignitas facta est eis causa damnationis æternæ, mihi vero occasio facta est sempiternæ lætitiæ. Hinc enim altissimus apostolici agminis princeps in sua Canonica fatetur : Quis est qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis ? (I Petr. iii, 13.) Paulus quoque ait : Si Deus pro nobis, quis contra nos ? (Rom. viii, 31.) Quamvis ergo hostes Ecclesiæ corpus occidant aut animam ad tempus decipiant, (Matth. x, 28.) non tamen finaliter neque simpliciter prævalent. Imo tempore persecutionis tyrannicæ augebatur Ecclesia merito sanctitatis, et numero conversorum ad fidem, magis quam tempore pacis : sicut Hieronymus testatur, dolens et conquerens, quod postquam Ecclesia temporale imperium acquisivit, pristinam gratiam pro magna parte amisit.

(3) *Supra dorsum meum fabricaverunt* 3
peccatores, id est, ita me sibi subjecerunt, conculcaverunt, et afflixerunt, sicut fabricantes sibi subjiciunt atque conculcant fundamentum, supra quod ædificium fundant. Vel, Supra dorsum meum fabricaverunt, id est, me pro suo libito persecuti sunt. Vel, Supra dorsum meum fabricaverunt, id est, machinam iniquitatis supra me construxerunt, accumulantes sibi sarcinam vitiorum, seu pondus ac multitudinem scelerum, dum me tam injuste molestaverunt. Per dorsum autem designatur totum, eo quod patientes verbera, soleant

dorsum ad percutientem convertere, vel A
quoniam patientes mentem convertunt ad
Deum, et corpus exponunt ictibus impio-
rum. *Prolongaverunt,* id est, longam et
perseverantem fecerunt, *iniquitatem suam*
Is. v, 18. adversum me. Unde ait Scriptura : Væ qui
trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis,
et quasi vinculum plaustri peccatum.
4 (4) *Dominus justus,* nihil irremuneratum
relinquens, *concidet cervices,* id est, dam-
nabit et destruet superbias, *peccatorum :*
Eccli. xxiv, 11. quemadmodum testatur : Omnium excel-
lentium et sublimium colla calcavi. Et B
Is. xxiii, 9. apud Isaiam scriptum est : Dominus exer-
cituum cogitavit hoc, ut detraheret super-
5 biam omnis gloriæ. *Confundantur* confu-
sione damnationis æternæ ac reprobationis
divinæ, *et convertantur retrorsum,* id est,
cadant, deficiant, et repellantur a Deo, *om-*
nes qui oderunt Sion, id est Ecclesiam
Christi in monte, qui Christus est, sitam,
6 atque cœlestia speculantem. (5) *Fiant sic-*
ut fœnum tectorum, quod priusquam evel-
latur, exaruit : id est, quemadmodum fœ-
num in tectis domorum nascens, celerrime C
(sole desuper decoquente) siccatur et ca-
dit ; sic potestas, gloria atque prosperitas
inimicorum Ecclesiæ, Christo ulciscente,
cito dispereant, ne et ipsi diu vivendo gra-
vius peccent, et Ecclesia supra modum
7 gravetur. (6) *De quo* fœno in tectis orto,
non implebit manum suam qui metet, id
est, messor tale fœnum non colliget, eo
quod ante tempus dissipetur et disperga-
tur ; *et* propter eamdem causam de eo non
implebit *sinum suum qui manipulos colli-*
get alibi, quam supra tectum, videlicet ubi D
terræ nascentia fructuose nascuntur. Et
sicut de illo fœno non implet manum su-
am messor humanus ; sic in die judicii
Matth. xiii, 49, 30. quando separabuntur boni a malis, angeli
sancti qui sunt messores Dei, colligentes
triticum (id est electos et opera bona eo-
rum) in horreum cœli, non implebunt ma-
num suam de operibus perversorum, quia
nil boni in eis conspicient, nec deferent
eos ad horreum Christi.

(7) *Et non dixerunt qui præteribant,* id 8
est, in mundo isto velut in exsilio ambula-
bant, festinantes ad patriam, scilicet san-
cti Prophetæ, Patriarchæ, Apostoli : *Be-*
nedictio Domini sit *super vos,* o inimici
Ecclesiæ : id est, Sancti non optaverunt
reprobis, in quantum hujusmodi sunt, bo-
na gratiæ, quoniam noverant eos ad cor-
pus Antichristi atque diaboli pertinere.
Unde Apostolus de talibus ait : Quos tradi- I *Tim.* i, 20.
di Satanæ, ut discant non blasphemare. Et
Salomon loquitur : Non sit bonum impio, *Eccle.* viii, 13.
nec prolongentur dies ejus ; sed quasi um-
bra prætereant, qui non timent faciem
Dei. Secundum Augustinum, consuetudo
erat Hebræis ut prætereuntes benedicerent
operantibus in agro, quemadmodum Booz *Ruth* ii, 4.
legitur dixisse messoribus, Dominus vobis-
cum : qui responderunt, Benedicat tibi
Dominus. Justi autem comparantur agro
fecundo, impii vero sterili terræ. Innuit
ergo Propheta, quod sicut prætereuntes
benedicunt agro fecundo et operariis ejus,
non autem sterili terræ et operantibus
eam, sed potius increpant eos, quoniam
stulto labore se ipsos fatigant ; sic Sancti
hanc vitam spernentes, et velut locum pe-
regrinationis hunc mundum prætereuntes,
impiis non benedixerunt, sed bonis, sicut
subjungitur. *Benediximus vobis,* o justi
amatores ecclesiasticæ unitatis, id est ca-
tholicæ fidei atque individuæ caritatis,
imprecantes vobis bona gratiæ in præsen-
ti, et bona gloriæ in futuro, *in nomine*
Domini.

Postremo quæ hic dicuntur contra ini-
quos, dicuntur zelo justitiæ, non affectu
invidiæ ; magisque dicuntur prænuntiando
quam imprecando, et conditionaliter ma-
gis quam simpliciter, scilicet, si non pœ-
nitent.

ARTICULUS XLII

EXPOSITIO ALLEGORICA ET LITTERALIS EJUSDEM PSALMI CENTESIMI VICESIMI OCTAVI.

CONVENIENTISSIME autem exponi- A
tur psalmus iste de Christo, qui est ve-
1 rus et purus Israelita. Eritque sensus : *Sæ-
pe expugnaverunt me* Judæi *a juventute
mea, dicat nunc Israel,* id est Christus, qui
erat a principio suæ conceptionis in Vir-
gine, vir videns Deum, non per fidem, ut
ceteri ; neque per subjectam creaturam, ut
Gen. XXXII, 30. 28. Jacob, qui eo quod vidit angelum, dixit, Vi-
di Dominum facie ad faciem (propter quod
etiam Israel ab angelo dictus est) : neque
per imaginariam formam, ut Isaias, qui di-
Is. VI, 1. xit, Vidi Dominum sedentem super solium B
Dan. VII, 9. excelsum ; et Daniel, qui dixit, Adspiciebam
donec throni positi sunt, et Antiquus die-
rum sedit : sed sicut comprehensores in pa-
tria vident, imo incomparabiliter clarius
atque beatius. Anima etenim Christi a prin-
cipio suæ creationis, semper æque perfe-
cte vidit Deum : et ipsa sola clarius vidit
Deum, quam omnes simul Beati. Idcirco
Christus verissime Israel appellatur. Chri-
stum autem ab infantia persecuti sunt Ju-
dæi saltem proselyti, puta Herodes, qui
Matth. II, 16. erat ad Judaismum conversus, et Christum C
infantem occidere nisus est : cui (secun-
dum Hieronymum) multi sacerdotum ac
Judæorum consenserunt. Sumitur autem
hoc loco juventus communiter, prout ado-
lescentiam includit. Si vero proprie acci-
piatur, tunc Christum persecuti sunt Judæi
a juventute sua, id est ab anno tricesimo
suæ ætatis. Tunc nempe prædicare exor-
sus est ; et statim ex tunc impugnaverunt
eum Judæi, nunc verbis, nunc actibus, sicut
2 Evangelistæ testantur. *Etenim non potue-
runt mihi* prævalere. Nam quum Christum D
Luc. IV, 29, 30. *Joann.* X, 31, 39. vellent præcipitare, et postmodum lapidare,
exivit de manibus eorum, et transiens per
medium illorum ibat. Denique, dum eum
capere vellent, et ipse respondisset, Ego *Joann.* XVIII, 6.
sum : abierunt retrorsum, et ceciderunt in
terram ; nec aliquid facere poterant Chri-
sto, nisi eo volente. Propter quod ait :
Nemo tollit animam meam a me, sed ego *Ibid.* X, 18.
pono eam. Et per Jeremiam ait : Dominus *Jer.* XX, 11.
mecum est quasi bellator fortis : idcirco qui
me persequuntur, cadent et infirmi erunt.
Supra dorsum meum fabricaverunt pec- 3
catores. Hoc plane fecerunt sacrilegi im-
piissimique Judæi et servi Pilati, dum Chri-
stum flagellis laceraverunt, ad mortem
crucem sibi bajulantem duxerunt, et duro
crucis ligno dorsum ejus tenerrimum cru-
delissime appenderunt. *Prolongaverunt
iniquitatem suam :* quia non cessaverunt
clamare, Tolle, et, Crucifige, donec me oc- *Joann.* XIX, 15.
ciderunt ; imo a principio prædicationis
meæ mihi insidiari cœperunt usque ad
mortem, dicentes : Homo vorax, potator *Matth.* XI, 19 ; *Joann.* VII, 12 ; X, 20 ;
vini ; seducit turbas ; insanit, dæmonium
habet ; blasphemat. *Matth.* IX, 3.
Dominus justus concidet cervices pec- 4
catorum, id est, Judæos istos destruet et
occidet. Hoc fecit Deus per Titum et Ro-
manos, quemadmodum prædictum est :
Civitatem et sanctuarium dissipabit popu- *Dan.* IX, 26.
lus cum duce venturo ; et alibi, Abjiciet *Osee* IX, 17.
eos Dominus Deus meus, quia non audie-
runt vocem ejus. *Confundantur et conver-* 5
tantur retrorsum, secundum sensum ex-
positum, *omnes qui oderunt Sion,* id est
Christum divina incessabiliter speculan-
tem ; vel, Sion, id est primitivam Christi
Ecclesiam, quam maxime oderunt Judæi, *Act.* IV, V, VI, etc.
sicut in Actibus Apostolorum habetur.
Fiant Judæi Christum negantes, *sicut fœ-* 6
num tectorum, etc. Hoc in eis impletum
est : nam multi eorum in adolescentia et
juventute a Romanis occisi sunt.

8 *Et non dixerunt qui præteribant,* id est A
Prophetæ : *Benedictio Domini super vos :*
id est, Prophetæ nil boni dixerunt de Ju-
dæis qui Christum occiderunt, sed multa
mala, quemadmodum patescit, ubi de eis
Dan. IX, 26. sic dicitur : Non erit ejus populus qui eum
negaturus est, id est Judæi qui dixerunt :
Joann. XIX, 15. Non habemus regem nisi Cæsarem; et, Hunc
Ibid. IX, 29. nescimus unde est. Et : Exosos habui eos
Osee IX, 15. propter malitiam adinventionum eorum ;
Jer. V, 12. et rursus : Negaverunt Dominum, et dixe-
runt, Non est ipse. Per Isaiam quoque Do-
Is. VI, 10. minus ait : Excæcatum est cor populi hu- B
jus. Sed nos Prophetæ qui istis incredulis
maledixímus, *benediximus vobis,* o Chri-
stiani, *in nomine Domini,* scilicet Christi
prophetando de vestra salute et gratia.
Hinc enim beatissimus Petrus in sua Ca-
I Petr. I, 10. nonica alloquens Christianos, disseruit : De
vestra salute exquisierunt atque scrutati
sunt Prophetæ, qui de futura in vobis gra-
tia prophetaverunt.

Expositio litteralis. PRÆTEREA, quamvis sensus litteralis in
primo ponendus sit, propter rationabilem C
tamen causam, videlicet propter prolixita-
tem vitandam, interdum pono eum poste-
rius. Itaque ad litteram videtur psalmus
præsens loqui de frequenti tribulatione ac
liberatione Israeliticæ plebis, ut sit sensus :
1 *Sæpe expugnaverunt me a juventute mea,*
dicat nunc Israel : id est, populus Israel
dictus, eo quod natus sit ex Jacob, alias
Gen. XXXII, 28. alio nomine Israel, fateatur cum gratia-
rum actione quod sæpe expugnaverunt me
gentiles a juventute mea, id est a tempore
quo fui in Ægypto : quod dicitur juven- D
tus populi hujus, secundum quod Domi-
nus ait apud Jeremiam ad Synagogam : Re- *Jer.* II, 2.
cordatus sum tui, miserans adolescentiam
tuam, quando secuta es me in deserto.
Etenim non potuerunt mihi prævalere. 2
Nam Ægyptii qui eos impugnaverunt, suc-
cubuerunt, dicentes : Fugiamus Israelem ; *Exod.* XIV, 25.
Dominus enim pugnat pro eis contra nos.
Supra dorsum meum fabricaverunt 3
peccatores, puta Ægyptii, imponentes mihi
onera gravissima ad portandum. Babylonii *Ibid.* I, 11, 14.
quoque et alii multi fabricaverunt super
dorsum eorum, secundum sensum præta-
ctum. *Dominus justus concidet cervices* 4
peccatorum. Nam Ægyptios superbissimos,
aliosque Israelem persequentes, graviter *Ibid.* XIV, 27, 28.
interfecit, atque in die judicii penitus eos
damnabit et dissipabit. *Confundantur et* 5
convertantur retrorsum, quasi debellati et
victi a Deo, *omnes qui oderunt Sion,* id
est populum Judæorum per Sion signifi-
catum ; vel, Sion, id est sanctuarium Dei
constructum in monte Sion. *Et non dixe-* 8
runt qui præteribant, id est sancti viri
hunc mundum perambulantes : *Benedi-*
ctio Domini super vos : id est, odientibus
Sion non sunt imprecati benedictionem,
sed futuram eorum damnationem prælo-
cuti sunt. Unde nec eis dixerunt : *Bene-*
diximus vobis in nomine Domini. Cetera
patent ex dictis.

PRECATIO.

Bello et terrore spiritualis nequitiæ a juventute sua impugnatam Ecclesiam, Domine, fac de inimicis potenter triumphare : ut humiliatis cervicibus eorum, gaudium et lætitiam per te obtineat in sempiternum.

ARTICULUS XLIII

EXPOSITIO PSALMI CENTESIMI VICESIMI NONI : DE PROFUNDIS CLAMAVI.

1 Psalmi præsentis titulus est : *Canticum* A
graduum. Hic enim psalmus est undecimus in ordine gradualium psalmorum, tractans de undecimo gradu spiritualis ascensionis, videlicet de pœnitentiali prece ad Dominum : quoniam omnis homo, quantumcumque sit justus et patiens, indiget divinam misericordiam quotidie implorare pro quotidianis excessibus, seu malis præteritis.

Ait ergo Propheta in persona hominis pœnitentis : (1) *De profundis,* id est de B
hac valle lacrimarum, de corpore isto mortali, de intimo cordis affectu, de tribulationibus multis et magna voragine vitiorum, *clamavi ad te, Domine,* tuam mi-
2 sericordiam implorando ; *Domine, exaudi vocem meam,* dando quod postulo. (2) *Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ,* id est, misericordia et sapientia tua pie attendant quæ deprecor. Sæpe resumit eumdem sensum sub aliis verbis, ad insinuandum cordis sui æstuantem affectum, et ut ex iteratione desiderii mens C
accendatur.
3 (3) *Si iniquitates observaveris, Domine,* id est, si peccatorum nostrorum oblivisci nolueris, si eorum enormitatem perpenderis, si ea secundum justitiam tuam ulcisci volueris, *Domine, quis sustinebit?* id est, quis poterit tantum rigorem sufferre? quis poterit coram te stare, salvusque fieri? tanquam dicat, Nullus. Unde primo Re-
I Reg. vi, 20. gum habetur : Quis poterit stare ante con-
4 spectum Domini Dei hujus? (4) *Quia apud te propitiatio est,* id est, in te misericordia D
Ps. cxliv, 9. et miseratio magna est, et miserationes tuæ super omnia opera tua : quemadmo-
Joel ii, 13. dum alibi dicitur : Convertimini ad Dominum Deum vestrum, quia benignus et misericors est, patiens et multæ misericordiæ, et præstabilis super malitia. *Et propter legem tuam,* id est propter testimonia sacræ Scripturæ, tuam misericordiam pœnitentibus promittentis, sicut quum dicis :
Convertimini ad me, et convertar ad vos ; Zach. i, 3.
et iterum, Si fuerint peccata vestra ut coc- Is. i, 18.
cinum, quasi nix dealbabuntur ; *sustinui te, Domine,* id est, tua flagella æquanimiter pertuli, tuæ exauditionis dilationem longanimiter et fiducialiter præstolabar, tuam clementiam exspectavi : quemadmo-
dum apud Isaiam legitur : Ecce Deus no- Ibid. xxv, 9.
ster ; exspectavimus eum, et salvabit nos ; sustinuimus eum, et lætabimur in salutari ejus.

(5) *Sustinuit anima mea in verbo ejus :* id est, ex sacra Scriptura recepit anima mea fiduciam sustinendi Deum, et in ver-
bo divinæ promissionis confisa est, ple- Rom. iv, 21.
nissime sciens, quoniam quod promisit,
potens est adimplere ; *speravit anima mea* 5
in Domino, non in meritis propriis aut
rebus creatis. (6) *A custodia matutina us-* 6
que ad noctem, id est de mane usque ad vesperam, a principio usque ad finem, a juventute usque ad mortis occasum, *speret Israel,* id est homo fidelis, seu populus christianus Deum fide pura contemplans,
in Domino. (7) *Quia apud Dominum mi-* 7
sericordia, id est, in Deo est pietas magna, quippe cui proprium est misereri et parcere ; *et copiosa apud eum redemptio est* : quoniam ipse valde potens et clemens est ad indulgendum, subveniendum, atque salvandum ; nec deficit ejus virtus in re-
dimendo. Propter quod Moyses ait : Domi- Exod.
nator Domine, misericors et clemens, pa- xxxiv, 6, 7.
tiens et multæ misericordiæ ac verus, qui

custodis misericordiam in millia, qui au- A
fers iniquitatem et scelera atque peccata.
Is. LIX, 1. Et iterum dicit Scriptura : Ecce non est abbreviata manus Domini, ut salvare nequeat ; neque aggravata est auris ejus, ut non exaudiat. Est ergo apud Dominum, in Domino, et a Domino, copiosa redemptio, id est magna virtus ad liberandum, quæ est activa redemptio, causans in nobis redemptionem passivam qua liberamur.

8 (8) *Et ipse redimet Israel* in se sperantem : de quo jam dictum est ; *ex omnibus iniquitatibus ejus,* dimittendo ei univer- B
sa peccata per gratiam suam. Vel dicitur apud Dominum Christum copiosa redemptio, id est efficacissimum atque plenissimum meritum redimendi : nam sua passione meruit copiosam redimendi efficaciam ; et ipse redemit Israel ex omnibus iniquitatibus ejus, satisfaciendo in cruce pro nostris peccatis, nosque proprio sanguine redi-
Joann. x, 15. mendo : sicut in Evangelio loquitur, Animam meam pono pro ovibus meis ; et in
Is. LIII, 4. Isaia scriptum est, Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit. C

Ecce hic psalmus qui pœnitentialium psalmorum sextus est, pia devotione plenus exsistens, tanto attentius affectuosius que cantandus est quanto nobis misericordiam Dei peculiarius recolit et commendat, et quanto personæ pœnitentium congruentius competit. Clamemus de profundo nostræ cæcitatis ad sublimitatem divinæ lucis. In- *Ps.* XLI, 8.
vocet abyssus nostræ miseriæ abyssum pietatis divinæ. Cognoscamus nos in judicio cum Deo non posse contendere, juxta illud : Non justificabitur homo compositus *Job* IX, 2, 3.
Deo ; et si voluerit cum eo contendere, non poterit respondere unum pro mille. Iterum ergo conemur placare Deum creatorem, salvatorem ac judicem nostrum, orando, meditando, legendo, sacrificium laudis offerendo : et quod super omnia est, in divino atque fraterno amore proficiendo, quoniam caritas operit multitudi- I *Petr.* IV, 8.
nem peccatorum.

PRECATIO.

Deus, apud quem est misericordia et redemptio copiosa, redime nos ab iniquitatibus nostris, et in plenitudine sanctæ devotionis, fac nos tuis semper deservire præceptis.

ARTICULUS XLIV

EXPOSITIO PSALMI CENTESIMI TRICESIMI : DOMINE, NON EST EXALTATUM COR MEUM.

PRÆSCRIBITUR psalmo jam declarando : D
1 *Canticum graduum, ipsi David.* Loquitur enim psalmus iste de duodecimo gradu spiritualis ascensus, videlicet de humilitate, sine qua nulla virtus habetur aut conservatur. Nam et pœnitentia sine ea non prodest. Quamvis autem humilitas sit basis et fundamentum spiritualis profectus, tamen humilitas talis ac tanta, qualis et quanta in hoc psalmo describitur, merito ponitur gradus duodecimus. Loquitur ergo Propheta in persona hominis virtuosi, qui suam perfectionem non jactanter, sed ad gloriam Dei ædificationemque Christi profitetur. Secundum quem modum Sancti frequenter propria bona describunt, ut Paulus qui ait, Plus omnibus laboravi ; I *Cor.* XV, 10.
et Job qui dicit, Neque reprehendit me *Job* XXVII, 6.
cor meum in omni vita mea ; et Ezechias qui loquitur, Memento, Domine, quomo- *Is.* XXXVIII, 3.
do ambulaverim coram te corde perfecto. Quod sancti viri interdum faciunt, quatenus citius exaudiantur ; non tamen in suis virtutibus principaliter sperant, præsertim quum sciant sua merita esse dona divina.

IN talis itaque hominis persona loquens Propheta, ait : (1) *Domine,* inquit, *non est exaltatum cor meum* tumore superbiæ, gloriando in se, aut sibi adscribendo quod tibi attribuendum est, aut præferendo se aliis. Unde David alibi testatur : Vilior fiam plus quam factus sum, et ero humilis in oculis meis. [II Reg. VI, 22.] *Neque elati sunt oculi mei,* id est, interior cordis elatio non ascendit neque apparuit in oculis corporis : ubi maxime apparere consuevit. Sic ergo nec intus nec foris, nec vere nec apparenter, superbivit. Hinc quippe scriptum est : Quid te elevat cor tuum, et quasi magna cogitans, attonitos habes oculos ? Quid tumet contra Deum spiritus tuus ? [Job XV, 12, 13.] Contra Deum enim tumet omnis superbus. Propter quod dicitur in Proverbiis : Abominatio est Domino omnis arrogans. [Prov. XVI, 5.] (2) *Neque ambulavi in magnis,* faciendo opera meam mensuram transcendentia, seu inter proximos superbe vivendo, aut me inaniter ostendendo ; *neque in mirabilibus super me :* id est, non quæsivi facere opera rara, miranda ; nec ea optavi, per quæ hominibus mirabilis apparerem. Sed nec præsumpsi esse scrutator majestatis, aut supernaturalia fidei testimonia meo ingenio mensurare [Ibid. XXV, 27.] : quemadmodum in Ecclesiastico legitur : Altiora te ne quæsieris, et fortiora te ne scrutatus fueris ; sed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper. [Eccli. III, 22.] Et Apostolus dicit : Non alta sapientes, sed humilibus consentientes. [Rom. XII, 16.] Hæc tamen atque similia quædam ignavi et derisores studiosorum, multum perverse intelligunt, putantes hæc ideo dici, quasi non debeamus mysteria fidei perscrutari, et conari quantum possibile est, intelligere alta de fide : quum tamen Apostolus dicat, Crescite in scientia Dei [Coloss. I, 10.] ; et Christus, Scrutamini (ait) Scripturas. [Joann. V, 39.] Denique sanctissimi patres nostri, Hieronymus, Augustinus, Hilarius, Thomas, nonne difficillima loca Scripturæ conati sunt explanare, supernaturalia utcumque cognoscere ?

2 (3) *Si non humiliter sentiebam,* humiliando me intus et foris, et coram Deo atque hominibus, *sed exaltavi animam meam,* reputando me aliquid esse, quum nihil sim [Galat. VI, 3.] ; (4) *Sicut ablactatus supra matrem suam, ita retributio in animam meam :* id est, tunc retribuatur et fiat animæ meæ a te, sicut fit puero ablactato, incumbenti supra ubera matris suæ : quatenus, sicut puer talis quærit ubera sugere, et non potest, sed dolet, plangitque atque repellitur ; sic ego a te internam consolationem non acquiram, nec ubera æternæ Sapientiæ sugam, sed tanquam indignus abjiciar. Hæc autem dicit potius prænuntiando quid futurum sit, si intumescat, quam sibi ipsi mala imprecando.

(5) *Speret Israel,* id est fidelis, *in Domino, ex hoc nunc et usque in sæculum,* 3
id est indesinenter, quamdiu in isto exsilio degit. Non enim in patria sperat aliquis in Deo, quia nec fides nec spes permanent in Beatis.

Ecce dum psalmum hunc cantamus, de nostra superbia erubescamus, quid humilitatis nobis desit pensemus, atque ad veræ humilitatis amorem accendamur, eamque adipisci fideliter jugiterque conemur. Nam et Christus inter beatitudines gradum humilitatis primum locavit, dicens : Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. [Matth. V, 3.] Et iterum ait : Discite a me quia mitis sum et humilis corde. [Ibid. XI, 29.] Et Apostolus : Honore, inquit, invicem prævenientes. [Rom. XII, 10.] Et iterum : Subjecti estote invicem in timore Dei. [Ephes. V, 21.] Ad Philippenses quoque saluberrime exhortatur : Nihil agite per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores invicem arbitrantes. [Philipp. II, 3.]

PRECATIO.

Virtute fulti, Domine, sanctæ majestatis tuæ, non sit exaltatum cor nostrum, oculi nostri non elati ; non in magnis neque in mirabilibus super nos ambulemus, sed semper humilia sentiamus : quo perpetim sæculorum tempore tibi placeamus.

ARTICULUS XLV

DECLARATIO PSALMI CENTESIMI TRICESIMI PRIMI : MEMENTO, DOMINE, DAVID.

1 TITULUS psalmi præsentis est : *Canticum graduum.* Loquitur jam psalmus iste de tertiodecimo gradu spiritualis ascensionis, videlicet de spirituali ædificatione domus interioris, quæ est anima sancta : quæ dum virtutibus adornatur, domus Christi efficitur. Quamvis autem quidam doctores magni atque catholici videantur prætendere, quod psalmus iste non loquatur ad litteram de rege David filio Jesse, sed Christo per David significato ; tamen ex verbis Hieronymi elucescit, quod psalmus iste ad litteram loquatur de David. Ait enim in quadam homilia, quod ad Abraham et David specialiter facta est de Christo repromissio : Ad David, De fructu ventris tui ponam super sedem tuam : quæ sunt verba psalmi præsentis. Alii quoque doctores catholici ita exponunt hunc psalmum, quos verum dicere reor. Loquitur autem David in psalmo isto, præcipue de duobus, videlioet de affectu seu devotione sui ad ædificandum Domino templum, et de promissione sibi facta, de successione suæ posteritatis, quantum ad regnum.

AIT ergo, orans pro semetipso : (1) *Memento, Domine, David,* miserendo sibi in omnibus : prout ab Esdra dicitur,
II *Esdr.* v, 19. Memento mei, Deus meus, in bonum. Non quod in Deo cadat oblivio, aut recens memoria, sicut ubertim præhabitum est. *Et omnis mansuetudinis ejus :* id est, militatem ejus habe acceptam, et propter eam exaudi famulum tuum David. Erat namque David multum mansuetus : quod constat ex eo, quod adversariis suis tam pie
I *Reg.* XXIV, 8; XXVI, 9-11; II *Reg.* XVI, 10; XVIII, 5. pepercit, puta Sauli et Semei ; pro Absalone quoque præcepit ne occideretur : quæ patent primo et secundo libris Regum. Unde Dionysius in epistola ad Demophilum monachum, asserit David merito suæ mansuetudinis maximam apud Deum gratiam invenisse.

Ad hoc autem memento ejus, o Domine,
ut impleat, (2) *Sicut juravit Domino,* et 2
sicut *votum vovit Deo Jacob* patriarchæ.
Qualiter autem juravit et vovit, subjungi-
tur. (3) *Si introiero in tabernaculum do-* 3
mus meæ, id est, non ingrediar domum
meam, ut in ea repausem, et a proposito
meo desistam ; *si ascendero,* id est, non
ascendam, *in lectum strati mei,* ut in eo
dormiam, quiescens et cessans ab exsecu-
tione voti et juramenti. Sicut autem domus
et tabernaculum domus idem sunt ; sic stra-
tum et lectus strati idem significant. Juxta
quem modum dicit Apostolus : Corporis *Coloss.* I, 22; II, 11.
carnis. (4) *Si dedero,* id est, non dabo, *som-* 4
num oculis meis, et palpebris meis dormi-
tationem non dabo, quasi desinens a pro-
posito ; (5) *Et requiem temporibus meis* non 5
dabo, id est, non quiescam toto tempore
vitæ meæ ; *donec inveniam locum Domino.*
In isto versiculo tangitur, quid vovit atque juravit : et est sensus, Donec inveniam locum Domino, id est ad Dei honorem, in quo sibi templum ædificem. Ideo additur : *tabernaculum Deo Jacob,* id est, donec construam templum Deo patris nostri, sancti Jacob ; sicque illo constructo, inveniam illud ad libitum, ad colendum Deum in ipso. Sed quoniam David ædificare non potuit templum, eo quod multum sanguinem fudit, numquid perjurus est ? Et respondendum, quod David hæc vovit atque juravit, supposita voluntate divina : et ergo bona voluntas sibi pro opere reputabatur. Filio autem ejus concessum est implere quod ipse proposuit. Unde Dominus ait : I *Par.* XXII, 7, 8.

III *Reg.* VIII. 18, 19. Quod cogitasti in corde tuo ædificare do- A
mum nomini meo, bene fecisti, hoc ipsum
mente pertractans ; verumtamen tu non
ædificabis mihi domum, sed filius tuus.
6 (6) *Ecce audivimus eam in Ephrata.*
Secundum quosdam, in hoc loco ostendi-
tur devotio David in translatione arcæ,
quæ primo stabilem habuit mansionem in
Josue XVIII. 1. Silo, ubi Josue eam locavit, eratque ibi
I *Reg.* IV, 4. 11. donec tempore Heli capta est a Philistæ-
is. Ex tunc autem non habuit fixum lo-
cum, donec in templo Salomonis locata
est. Quum enim remisissent eam Philistæi B
Ibid. VII. 1, 2, 6. in Judæam, posita fuit in Cariathiarim,
deinde in Maspha, et postea in Gabaa, in
domum Abinadab ; deinde transtulit eam
II *Reg.* VI. 10, 11. David in domum Obededom Gethæi, ut le-
gitur secundo libro Regum. Postremo po-
Ibid. 17. suit eam David in tabernaculo quod ipse
ei tetenderat. Sic ergo litteram istam ex-
ponunt : Ecce audivimus eam, id est ar-
cam, positam fuisse in Ephrata, id est in
Silo, quæ dicitur Ephrata, quoniam erat in
sorte Ephraim ; *invenimus eam in campis*
I *Reg.* VII. 1. *silvæ,* id est in Gabaa, quæ est in territo- C
Josue XV. 9. rio Cariathiarim, quæ dicitur, urbs Silva-
7 rum. (7) *Introibimus,* ego David et populus
meus, *in tabernaculum ejus,* id est in ta-
bernaculum quod ego tetendi arcæ in civi-
tate mea Jerusalem ; *adorabimus* Deum *in*
loco ubi steterunt pedes ejus. Deus enim di-
cebatur sedere super propitiatorium, quod
erat super arcam tanquam operculum ejus,
et ita pedes Dei dicebantur stare in loco
ubi exstitit arca.

Hæc autem expositio videtur extranea.
Quum enim nulla mentio facta sit in psal- D
mo præsenti usque ad hunc versum de
arca, non apparet cur hoc relativum, *eam,*
referat arcam. Item quod per Ephrata intel-
ligatur Silo, extraneum esse videtur. Nam
Gen. XXXV. 19. in Genesi habetur : Bethleem dicta est
Mich. V. 2. Ephrata. Unde et Michæas ait : Et tu, Beth-
leem Ephrata, parvulus es in millibus Ju-
da. Si dixisset Propheta, Ecce audivimus
eam in Ephraim, vel in Ephrem, apparen-
tiam haberet majorem expositio ista. De-
nique quod per campos silvæ intelligatur
Gabaa, quæ erat civitas populosa, non vi-
detur conveniens. Quidam etiam libri, qui
creduntur correcti, non habent, Ecce in-
venimus *eam,* sed, *eum.* Aptius ergo puto,
ut exponantur ista de Christo atque Eccle-
sia, de quibus David hoc loco prophetice
loquitur, sicut in sequenti patebit articulo.

Deinde David orat Dominum ut dignan-
ter descendat, et habitet in templo Salomo-
nis. (8) *Surge, Domine, in requiem tuam,* 8
id est in templum a filio meo Salomone
ædificandum, in quo tibi stabilem habita- III *Reg.* IX, 3.
tionem elegisti. Surge, inquam, *tu,* ingre-
diendo non motu locali, sed operatione
gratuita, templum hoc, *et arca sanctifica-*
tionis tuæ, id est arca Moysis sanctificata
a te, et continens sancta, duas videlicet *Hebr.* IX, 4.
tabulas digito Dei scriptas, virgamque Aa-
ron quæ fronduerat, et urnam auream con-
tinentem manna. Hæc arca surgat, id est
transferatur, in requiem tuam, id est in
templum Salomonis. Itaque orat David ut
arca transferretur in templum Salomonis :
quod factum esse tertio Regum ostendi- III *Reg.* VIII, 6.
tur. (9) *Sacerdotes tui,* videlicet filii Aa- 9
ron, ministri altaris ac templi, *induantur*
justitiam, id est, taliter adornentur et ope-
riantur justa vita atque virtutibus, sicut
corpus vestimento ornatur ac tegitur. Pro-
pter quod Moyses dixit : Sacerdotes qui *Exod.* XIX, 22.
accedunt ad Dominum, sanctificentur, ne
percutiat eos. *Et sancti tui exsultent* spi-
rituali jucunditate in te.

(10) *Propter David servum tuum,* id est 10
propter preces et merita ejus, *non aver-*
tas faciem christi tui, id est, non differas
mittere Christum mundi Salvatorem, sed
ostende nobis faciem atque præsentiam
ejus. Nicolaus de Lyra, per christum hoc
loco intelligit Salomonem. Et dicit quod
secundum Judæos, portæ templi Salomonis
clauserunt se contra sacerdotes atque Le-
vitas, arcam portantes ut eam transferrent
in templum. Quumque Dominum pro aper-
tione portarum orarent, psalmumque præ-
sentem cantarent, statim dum istum ver-
siculum canebant, portæ templi aperuerunt
se. Quo facto, universi qui aderant, co-

gnoverunt quod David erat acceptus Deo : A
cujus oppositum multi tenebant usque ad
II *Reg.* XI, 4. 16. 17. illud tempus, propter occisionem Uriæ et
adulterium Bethsabee.
11 (11) *Juravit Dominus David* servo suo
veritatem, id est quod verum est, *et non*
* alias *eam* *frustrabitur eum*,* id est, non omittet implere quod ei juravit. Quid autem juravit, adjecit. *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam,* id est, dabo tibi filium regni successorem. Istud, secundum Hieronymum, intelligendum est de Chri-
Rom. I, 3. sto, qui dicitur filius David secundum car- B
nem, et in eo perpetuatum est regnum David, sicut angelus dixit Virgini glorio-
Luc. I, 32. sæ : Dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus, et regnabit in domo Jacob in æternum. Unde ab Isaia prædictum est :
Is. IX, 7. Super solium David et super regnum ejus sedebit, ut confirmet illud, et corroboret in judicio et justitia, amodo et usque in sempiternum. Quidam tamen exponunt de Salomone, qui erat filius et successor Da-
II *Reg.* VII, 12. 13. vid in regno, sicut per Nathan Dominus
12 promiserat David. (12) *Si custodierint filii* C
tui, o David, *testamentum meum,* id est legem Mosaicam, *et testimonia mea,* id est cetera quæ in lege contenta sunt, *hæc quæ docebo eos,* id est, tunc illuminabo corda ipsorum, ut plenius veriusque ea cognoscant. (13) *Et filii eorum usque in sæculum,* id est, quamdiu duraverit cursus veteris Testamenti, *sedebunt super sedem tuam,* regnantes in regno tuo, et patribus suis succedentes. Sic plane factum fuisset, si non peccassent adeo graviter. Unde propter eorum gravissima crimina regalis D
successio desiit tempore captivitatis Babylonicæ.
13 (14) *Quoniam elegit Dominus Sion,* id
est montem in quo ædificatum est templum ; *elegit eam in habitationem sibi.* Nam in templo dicebatur Deus specialiter esse et habitare, propter evidentem operationem suam in eo : in templo namque dabantur divina responsa de propitiatorio. Sciendum autem quod mons Sion, qui etiam
II *Par.* III, 1. dictus est mons Moria, erat locus in quo

David vidit angelum Domini percutientem I *Par.* XXI, 15. 16.
populum propter numerationem populi. Hunc autem locum Deus ostendit se elegisse, quando misit Gad prophetam ad David, *Ibid.* 18.
præcipiens ei ut in monte seu loco hoc ædificaret altare, hostiasque offerret in eo. Quod quum fecisset, exaudivit eum Deus *Ibid.* 26.
in igne cœlitus descendente. Propter quod David locutus est, dum ista vidisset : Hæc *Ibid.* XXII, 1.
est domus Dei, et hoc altare in holocaustum Israel. In hoc itaque monte præcepit David Salomoni construere templum.
(15) *Hæc requies mea in sæculum sæcu-* 14
li, id est, in templo ædificato in hoc monte requiescam cum filiis Israel; *hic,* id est in monte isto, *habitabo* cum populo meo, *quoniam elegi eam,* scilicet Sion. Unde Dominus dixit Salomoni : Sanctificavi mi- III *Reg.* IX, 3.
hi domum istam, et habitabo cum filiis Israel. (16) *Viduam ejus benedicens bene-* 15
dicam, id est, in spiritualibus et temporalibus dabo sufficientiam viduis Sion ; *pauperes ejus saturabo panibus* mentis et corporis, dummodo legem meam custodire sategerint. (17) *Sacerdotes ejus,* scilicet 16
templi, *induam salutari,* id est salute et gratia ; *et sancti ejus exsultatione* spirituali *exsultabunt* de bonis Domini, eique hilariter ministrabunt.
(18) *Illic,* videlicet in Sion, *producam,* 17
id est, procreabo et prolongabo, *cornu,* id est regiam potestatem, *David,* dando ei regni successores ; *paravi lucernam,* id est claram memoriam, *christo meo,* id est regi David, non penitus auferendo regnum a posteris ejus usque ad longum tempus. Hinc enim Dominus ait Ahiæ prophetæ, cui loquebatur de divisione regni Israelitici : Filio autem ejus, videlicet Roboam filio *Ibid.* XI, 36.
Salomonis, dabo tribum unam, ut remaneat lucerna David servo meo. Et simile sæpius dicitur de aliis regibus Juda, qui suis peccatis meruerunt regno atque successore privari ; sed propter David factum est ut maneret ei lucerna. (19) *Inimicos* 18
ejus induam confusione. Sæpe enim dejecit Deus adversarios David filiorumque ejus, et tunc confusione replevit æmulos

ejus : *super ipsum autem* David et posteritatem ipsius *efflorebit sanctificatio mea*, id est unctio sancta, qua reges ungi sole- A bant. Verumtamen ista de Christo multo convenientius exponuntur, sicut jam elucescet.

ARTICULUS XLVI

ELUCIDATIO EJUSDEM PSALMI CENTESIMI TRICESIMI PRIMI DE CHRISTO.

CONVENIENTISSIME autem exponitur psalmus iste de Christo : qui in scripturis veteris Testamenti frequenter David vocatur, sicut dum Dominus per Ezechielem ait (*Ezech.* XXXIV, 22, 23) : Salvabo gregem meum, et suscitabo super eum pastorem unum, qui pascat eum, David servum meum ; et per Osee (*Osee* III, 5) : Revertentur filii Israel, et quærent Dominum Deum suum, et David regem suum. David enim interpretatur, manu fortis, seu desiderabilis adspectu. Et quis adeo fortis, ut Christus, Dei virtus, qui fortem armatum alligavit (*Luc.* XI, 21, 22), id est, diabolum vicit, et vasa ejus diripuit, id est, peccatores redemit ? Præterea quis tam desiderabilis adspectu, ut Christus, speciosus forma præ filiis hominum (*Ps.* XLIV, 3), qui est candor lucis æternæ (*Sap.* VII, 26), in quem desiderant angeli sancti prospicere (I *Petr.* I, 12) ?

De Christo itaque loquens Propheta, ait :
1 *Memento, Domine*, Pater æterne, *David*, id
est Christi, *et omnis mansuetudinis ejus*.
Christus enim mitis, imo mitissimus erat. Propter quod ait (*Jer.* XI, 19) : Ego quasi agnus mansuetus qui portatur ad victimam ; et iterum, Discite a me quia mitis sum (*Matth.* XI, 29). De ejus quoque mansuetudine scriptum est (*Is.* XLII, 2, 4) : Non clamabit, nec audietur foris vox ejus ; et, Non erit tristis neque turbulentus.

Sed multa sunt quæ circa hoc movere possunt studiosum lectorem. Primo enim videtur mirabile, quod Propheta oret pro Christo et mansuetudine ejus. Secundo, mirum apparet cur oret ut Deus meminerit Christi, quum certum sit quod nunquam oblivisci potuit Filii sui dilecti, aut ejus mansuetudinem reprobare, in quo sibi bene complacuit (*Matth.* III, 17 ; XVII, 5). Tertio, mirum est cur B oret pro Christo, quum Christus omnipotens sit, et per se ipsum omnia possit. Et respondendum ad primum istorum, quod Propheta orat pro Christo, non tamen pro propria Christi persona. Orat enim ut Deus meminerit Christi, non quantum ad ipsum Christum, sed quantum ad corpus suum mysticum, quod est Ecclesia, scilicet ut per Christum et merito ejus misereatur omnibus nobis. Et hoc modo Moyses sæpe precatus est Deum ut recordaretur Abrahæ et Isaac et Jacob (*Exod.* XXXII, 13) : non quod pro San- C ctis illis defunctis oravit ; sed hoc deprecabatur ut Deus meritis eorum misereretur filiis Israel. Vel dici potest, quod Propheta orat pro Christo, non propter Christi indigentiam, sed ad ostendendum cordis sui affectum quem habebat ad Christum. Sicut enim Christus pro se ipso oravit (*Matth.* XXVI, 39 ; *Joann.* XVII, 1, 5), sic membra ejus pro eo hoc modo poterant exorare : et ex hoc patet responsio ad secundum. Non enim sic orat Propheta ut Deus Pater memor sit Christi et mansuetudinis ejus, quasi eorum oblivisci potu- D erit, sed ut recordando Christi et mansuetudinis ejus, memor sit misereaturque nostri, dando nobis per ipsum, quod ipsi non promeremur. Denique, licet Christus secundum quod Deus, omnipotens sit, orat tamen Propheta ut Pater ei cooperetur, quoniam Christus ut homo, indesinenter adjuvabatur a Patre, et quidquid fuit ac habuit, a Patre recepit. Unde ipse testatur : Non potest Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem (*Ibid.* V, 19).

Itaque, Domine, memento David, id est

2 Christi, ad hoc ut impleatur *sicut* Christus A
juravit Domino Deo Patri, et sicut *votum*
vovit Deo Jacob. Sed ubi in Scriptura ca-
nonica legitur Christus jurasse, vovisseque
Domino? Ad hoc responderi potest dupli-
citer : Primo, quod per juramentum Chri-
sti, intelligatur firmum propositum ejus.
Per votum vero ipsius, intelligitur voluntas
ejus promptissima, et firma assertio qua
se dixit facturum quod sequitur. Secundo
(ut arbitror) dici potest, quod Christus ho-
mo vere juravit atque promisit Deo illud
quod subditur, quamvis fortassis hoc ali- B
bi non legatur. Quum enim Christus ple-
nus fuerit omni virtute, plenus utique fuit
omni actu ac perfectione virtutum. Quum
Thom. 2, 2, q. 88, a. 5; 89, a. 4. ergo juramentum et votum sint actus reli-
gionis seu latriæ, quemadmodum in Secun-
da secundæ Thomas declarat, probabile est
quod in Christo fuerunt, præsertim quum
opera ex voto procedentia, sint perfectio-
ra magisque meritoria quam alia. Unde
et Virgo benedicta virginitatem creditur
promisisse.

Juravit autem et vovit Christus hoc mo- C
3 do : *Si introiero*, id est, non intrabo, *in*
tabernaculum domus meæ, id est in cœlum,
unde descendi; *si ascendero*, id est, non as-
cendam, *in lectum strati mei*, id est ad thro-
num gloriæ, ut requiescam ad dexteram
Dei Patris. De quo throno scriptum est :
Apoc. III, 21. Ego vici, et sedi cum Patre meo in throno
4 ejus. *Si dedero*, id est, non dabo, *somnum*,
id est triduanæ sepulturæ quietem, *oculis*
meis corporeis : qui tunc sine vigilia acti-
onis fuerunt. Et hoc idem repetit aliis ver-
bis, dicendo : *et palpebris meis dormita-* D
5 *tionem. Et requiem temporibus meis* non
dabo, id est, quamdiu in mundo isto con-
versor, non quiescam, neque cessabo dis-
currere, prædicare, miracula facere, inju-
rias sustinere. *Donec inveniam locum Do-*
mino. Hic ponitur, quid Christus juravit et
vovit, ut sit sensus : Donec inveniam, id
est, parem et faciam locum Domino in cor-
dibus electorum, convertendo eos ad fidem
et gratiam Dei; et donec hoc modo inveni-
am *tabernaculum*, id est Ecclesiam, *Deo Ja-*
cob, congregando electos in unum, id est in
unam catholicam fidem atque individuam
caritatem : sicque exsistant tabernaculum
Dei, in quo ipse per gratiam habitet : sicut
Apostolus ait, Templum Dei sanctum est, I Cor. III, 17.
quod estis vos; et in Apocalypsi inducitur,
Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et Apoc. XXI, 3.
habitabit cum eis. In iis itaque verbis pol-
licetur Christus se non esse reversurum
de mundo ad cœlum, nisi prius constru-
eret Deo Patri Ecclesiam, prout a Zacha-
ria prædictum est : Ipse ædificabit tem- Zach. VI, 12.
plum Domino. Et Christus alibi testatur :
In die illa suscitabo tabernaculum David Amos IX, 11.
quod cecidit, et reædificabo aperturas ejus.
Quod Jacobus allegat impletum in vocati- Act. XV, 16.
one gentium ad fidem Christi.

Ecce audivimus eum, scilicet Christum, 6
in Ephrata, id est in Bethleem Judæ, in
qua ortus est Christus, juxta illud : Et tu, Luc. II, 4. 7; Mich. V, 2.
Bethleem Ephrata, ex te mihi egredietur
qui sit dominator in Israel. Et ibi inven-
tus est a Magis atque pastoribus. *Inveni-* Matth. II, 8. 11; Luc. II, 15, 16.
mus eum in campis silvæ. Ad litteram, per
campos silvæ intelligi possunt loca plana,
in quibus Christus frequenter ambulavit
et docuit, ibique a Judæis ac gentibus eum
requirentibus sæpe repertus est. Secun-
dum Hieronymum, per campos silvæ intel-
liguntur gentiles, qui tanquam inculti at-
que indocti, campi silvæ vocantur : et in
illis inventus est Christus, quando per
prædicationem Apostolorum fidem catholi-
cam receperunt, et Christo connexi sunt ut
capiti. — Alii textus habent, Eam; et tunc
est sensus : *Ecce audivimus eam*, puta Ec-
clesiam, quam appellavit tabernaculum,
in Ephrata, quia in Bethleem audita atque
inventa est Ecclesia, id est congregatio in
Christum credentium, scilicet Maria et Jo- Ibidem.
seph, pastores et Magi; *invenimus eam*,
id est Ecclesiam, *in campis silvæ*, id est
in populis gentilitatis incultæ : quia Ju-
dæis Christum negantibus, Ecclesiamque
persequentibus, gentiles conversi sunt, et
ex ipsis constructa est Christi Ecclesia,
sicut per Prophetam ait : Inventus sum a Is. LXV, 1; Rom. X, 20.
non quærentibus me, palam apparui his

qui non interrogabant de me. Ad quod A
Osee I, 10. etiam pertinet illud Osee : Erit in loco ubi
dicetur eis, Non populus meus vos ; dice-
tur eis, Filii Dei viventis.
7 *Introibimus,* nos in Christum credentes,
in tabernaculum ejus, id est locum Eccle-
siæ ; *adorabimus* Deum cultu latriæ, *in*
loco ubi steterunt pedes ejus, id est in
gentilitate conversa seu ipsa Ecclesia, ubi
steterunt sancti Apostoli, et eorum prædi-
cationes auditæ sunt. Qui Apostoli sunt
pedes Ecclesiæ, quoniam corpus ejus sus-
tentant et bajulant. De eis namque et eo- B
Is. LII, 7. rum doctrinis Isaias ait : O quam pulchri
super montes pedes evangelizantium pa-
cem, annuntiantium bona ! Vel sic : In-
troibimus in tabernaculum ejus, videlicet
Christi ; adorabimus in loco ubi steterunt
pedes ejus. Hoc ad litteram convenientissi-
me accipitur de templo in Jerusalem ædi-
ficato post reditum a Babylone. In hoc
enim tabernaculo pedes Christi frequen-
Luc. XIX. ter steterunt, sicut dum ejecit de eo om-
45 : Joann. II, 15. nes ementes et vendentes. Unde dictum
Malach. III, 1. erat : Statim veniet ad templum suum C
Dominator quem vos quæritis, et Angelus
testamenti quem vos vultis.
8 *Surge, Domine* Christe, *in requiem tu-*
am, id est, surge a mortuis, et assume cor-
pus gloriosum, et redi ad cœlum. Jam enim
juramentum tuum implesti, votum solvi-
sti, invenisti Domino locum, fundasti Ec-
clesiam. *Tu et arca sanctificationis tuæ,*
id est, non solum tu surge, sed et Eccle-
sia tecum resurgat. Ita impletum est. Nam
Christo resurgente, multi Sanctorum qui
dormierant, surrexerunt. Christo quoque D
resurgente in re, omnes Christiani surre-
xerunt in spe : capitis enim præcessio, spes
exstat membrorum. Propterea dicit Aposto-
I Thess. IV, 13. lus : Si enim credimus quod Jesus mortuus
est et resurrexit, ita et Deus eos qui dor-
mierunt, adducet cum eo. Dicitur autem
Ecclesia, arca sanctificationis Christi, quo-
niam sicut arca Moysis continebat quædam
præcipua sancta, in præcedenti articulo
nominata ; ita Ecclesia Christi continet
electos, qui sunt vasa misericordiæ. Dici-
tur quoque, arca sanctificationis, id est
sanctificata adspersione sanguinis Agni
immaculati, quemadmodum scriptum est :
Christus dilexit Ecclesiam, et tradidit se- Ephes. V, 25, 26.
metipsum pro ea, ut illam sanctificaret,
mundans illam lavacro aquæ in verbo
vitæ. Lavacrum autem aquæ, puta Bapti-
smus, operatur virtute sanguinis Christi.
Omnia namque sacramenta sunt quasi va-
sa medicinalia, per quæ nobis applicatur
virtus seu meritum passionis et sanguinis
Christi. Deinde Christus vel Propheta pro
sacerdotibus novi Testamenti deprecans,
subdit : *Sacerdotes tui induantur justi-* 9
tiam. Maxima enim puritas christianos
condecet sacerdotes, qui hostiam illam
supermundissimam superdignissimamque
conficiunt, tractant et sumunt.
Propter David servum tuum, id est 10
Christum : qui secundum quod formam
servi accepit, servus vocatur ; *non aver-*
tas, id est, non repellas a te, o Deus Pa-
ter, *faciem christi tui,* id est vultum seu
mentem hominis christiani : qui christus
nominatur, tanquam spiritualiter unctus
Spiritu Sancto ; sed merito passionis, ora-
tionis, conversationisque Christi, suscipe
faciem Christiani, sicut de Job dicis : Fa- Job XLII, 8.
ciem ejus, videlicet Job, suscipiam. Unde
Malachias : Deprecamini, inquit, vultum Malach. I, 9.
Domini, ut misereatur vestri, si quo modo
suscipiat facies vestras. Vel sic : Non aver-
tas faciem christi tui, id est, propter ipsum
Christum non avertas piam præsentiam,
claram notitiam, gratiosam inhabitationem
Christi a nobis.
Juravit, id est, inviolabiliter affirmavit, 11
immobiliterque promisit, *Dominus* Pater,
David, id est Christo, *veritatem, et non*
frustrabitur eum, id est, juramentum su-
um non faciet irritum. Quid autem juravit,
subjungitur. *De fructu,* id est de filiis
spiritualibus, *ventris tui,* id est cordis tui,
quos scilicet per sapientiam tuæ mentis
spiritualiter generasti : prout Jacobus ait,
Voluntarie genuit nos verbo veritatis suæ ; Jacob. I, 18.
ponam super sedem tuam, id est in cathe-
dra Ecclesiæ, faciendo ex eis pastores,

prælatos, doctores : sicut supra de Apostolis A
Ps. XLIV, 17. dictum est, Constitues eos principes super
omnem terram. Hinc enim dicit Aposto-
I Cor. XII, 28. lus : Quosdam posuit Deus in Ecclesia, pri-
mo Apostolos, deinde Prophetas, tertio
doctores. Sæpe autem in Scriptura divina
ponitur venter, pro corde seu mente. Nam
Ps. CIX. 3. supra dictum est, Ex utero ante luciferum
genui te, id est, ex corde : non enim in
Deo Patre est venter corporeus. Salomon
Prov. XXII, 17, 18. quoque ait : Appone cor tuum ad doctri-
nam meam, quæ pulchra erit tibi quum
servaveris eam in ventre tuo, id est in B
12 mente tua. *Si custodierint,* o Christe, *filii
tui,* id est Christiani, *testamentum meum,*
id est Decalogum, *et testimonia mea* in
Evangelio tradita, *hæc quæ docebo eos,* ut
clarius ea cognoscant et certius compre-
hendant, imo certissime sciant ea esse a
Deo. Hanc beatissimam illuminationem me-
retur conversatio virtuosa. Ideoque Salva-
Joann. VII, 17. tor locutus est : Si quis voluerit volunta-
tem Dei facere, cognoscet de doctrina, an
Mich. III, 1, 2. ex Deo sit. Et iterum : Numquid vestrum
est scire judicium, qui odio habetis bo- C
num ? *Et filii eorum,* id est spiritualiter
enutriti sana doctrina et moribus ab illis
qui præcesserunt, *usque in sæculum,* id
est, quamdiu Ecclesia steterit, scilicet us-
que ad terminum mundi, *sedebunt super
sedem tuam,* tanquam successores Aposto-
lorum, regentes Ecclesiam tuam. Hoc au-
tem fiet non eorum meritis, sed gratia
Dei. Propter quod sequitur :
13 *Quoniam elegit Dominus Sion,* id est
Ecclesiam militantem, quemadmodum in
Joann. XV, 16. Evangelio dicit : Non vos me elegistis, sed D
ego elegi vos. Et Apostolus protestatur :
Ephes. I, 4. Deus elegit nos in Christo ante mundi con-
stitutionem, ut essemus sancti et immacu-
lati in conspectu ejus. *Elegit eam in ha-
bitationem sibi,* id est, ut in ea per gratiam
habitaret, sicut per Salomonem asseruit :
Prov. VIII, 31. Deliciæ meæ, esse cum filiis hominum. Un-
II Cor. VI, 16. de Apostolus dicit : Vos estis templum Dei
vivi, sicut dicit Dominus : Quoniam inha-
Lev. XXVI, 12. bitabo in illis et inambulabo, et ero illo-
rum Deus.

Hæc, id est Ecclesia seu anima munda, 14
devota et studiosa, *requies mea in sæculum
sæculi :* sicut dixi, Ecce ego vobiscum sum Matth.
cunctis diebus. Dicitur autem Deus immo- XXVIII, 20.
bilem requiem habere in nobis, non quod
ipse unquam turbetur aut moveatur, sed
quoniam facit corda nostra in ipso quie-
scere. *Hic habitabo* per gratiam, *quoniam
elegi eam* mea bonitate, non ejus virtute.
Viduam ejus, scilicet Ecclesiæ, id est fe- 15
minam viri solatio destitutam, et de cetero
propter me continentem, nec in deliciis
viventem, *benedicens benedicam,* dando ei
necessaria vitæ, gratiamque in præsenti,
et gloriam in futuro. Unde de talibus vi-
duis scribens Apostolus : Viduas, inquit, I Tim. V, 3.
honora, quæ vere viduæ sunt. Vel : Vi-
duam, id est animam fidelem humano
solatio destitutam, et vana gaudia contem-
nentem, benedicens benedicam. *Pauperes
ejus,* id est egenos Ecclesiæ, scilicet pau- Matth. V, 3.
peres spiritu, quorum est regnum cœlo-
rum, *saturabo panibus* vitæ et intellectus, Eccli. XV, 3.
pane sacramentali, pane lacrimarum, pane Ps. LXXIX, 6.
operum bonorum.
Illic, id est in Ecclesia, *producam,* id 17
est, formabo, conservabo et prolongabo,
cornu David, id est dignitatem atque po-
tentiam Christi, dando Ecclesiæ magnam
dignitatem ac potestatem in nomine Chri-
sti. Vel : *Illic,* id est in futuro judicio at-
que in patria, *producam,* id est, proferam
et ostendam, *cornu David,* id est regiam
seu judiciariam potestatem Christi, quæ
illic præcipue apparebit, ubi videbitur in
majestate gloriæ suæ. *Paravi lucernam,*
id est claram ac sempiternam memoriam,
Christo meo : quoniam nomen Christi ubi-
que gloriosum et notum est. Vel, Lucer-
nam, id est vasa gratiæ, scilicet homines
bonos, in quibus Christus per gratiam
splendet, quemadmodum in lucerna lucet
candela. Vel, Lucernam, id est Joannem
præcursorem, qui paravit viam Domino :
de quo dicitur, Ille erat lucerna ardens et Joann. V, 35.
lucens. *Inimicos ejus,* id est adversarios 18
Christi, *induam confusione,* præsertim in
die judicii, quando videbunt Filium homi-

nis in majestate sua; quando illud Isaiæ A
Is. XLV, 25. implebitur, Ad eum venient, et confundentur omnes qui repugnant ei. *Super ipsum autem*, id est super Christum, *efflorebit*, id est, affluenter seu copiose florebit, *sanctificatio mea*: quia et ejus naturam humanam præ omnibus Sanctis sanctificavi, im-
Joann. III, 34. plens eam Spiritu Sancto sine mensura, et omnes Ecclesiæ filios sanctificabo per
Rom. V, 10. eum. Unde dicit Apostolus: Reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus. Hoc
Joann. XVII, 11, 17. etiam Christus oravit: Pater, sanctifica eos in veritate.

Ecce psalmum gloriosum ac mysterialem audivimus: in quo Christi incarnatio et Ecclesiæ institutio pulchre signantur. Tropologice quoque monet nos psalmus iste, ut juremus et promittamus non ingressuros nos tabernaculum domus nostræ, etc., donec in nobis ipsis inveniamus locum Domino, emundantes cor nostrum ab occupatione superflua, ab inordinato affectu, ab omni torpore.

PRECATIO.

Pro tua pietate, Domine, da nobis, quæsumus, bonæ operationis studiis sic jugiter invigilare, quo nos tibi Domino locum in-
B veniamus in corde nostro: sit tua præsentia nostra ubique defensio, et nostris confusis inimicis, tua super nos semper floreat sanctificatio.

ARTICULUS XLVII

EXPOSITIO PSALMI CENTESIMI TRICESIMI SECUNDI: ECCE QUAM BONUM.

1 Titulus psalmi præsentis est: *Canticum graduum*. Agit namque hic psalmus de quartodecimo gradu spiritualis ascensionis, videlicet de caritate, quæ multos connectit, et omnia communia facit.

Ait ergo: (1) *Ecce quam bonum*. Dum in Scriptura divina præmittitur, Ecce, insinuatur aliquod notabile esse dicendum. Ecce quam bonum *et quam jucundum*, id est, pensate quod multum bonum seu meritorium, multumque delectabile sit, *habitare fratres* spirituales *in unum*, id est in D
eadem domo, dummodo id ipsum dicant
I Cor. I, 10. omnes, et non sint in eis schismata. Socialis igitur vita commendatur in isto versiculo. Quam Salomon quoque collaudat:
Eccle. IV, 9, 10. Melius (inquit) est, duos esse simul: habent enim emolumentum societatis suæ. Si unus ceciderit, ab altero fulcietur. Væ soli, quia quum ceciderit, non habet suble-
Prov. XVIII, 19. vantem. Et iterum: Frater qui adjuvatur a fratre, quasi civitas firma. — Si autem C
quis velit exponere tam extense, ut omnibus in gratia exsistentibus congruat, sensus erit: *Ecce quam bonum*, etc., *in unum*, id est, concorditer habitando in Ecclesia Christi sub una fide, spe et caritate, ut sint omnes unum in Christo, quemadmodum Apostolus loquitur: Etenim in uno I Cor. XII, 13.
Spiritu in unum corpus baptizati sumus, sive Judæi, sive gentiles, sive servi, sive liberi; et omnes uno Spiritu potati sumus.

Secundum primam autem expositionem convenit psalmus iste præsertim claustralibus: quorum esse debet major concordia, quam aliorum, ita ut multitudinis Act. IV, 32.
fratrum sit cor unum et anima una, sicut Dominus alibi ait: Dabo eis cor unum et Jer. XXXII, 39.
animam unam. Summa nihilo minus est anachoretarum perfectio: quæ est magis divina, quam humana. Nam homo solus, est, aut deus, aut bestia; non essentialiter, sed participative.

Deinde ponit exemplum bipartitum, seu
duplex de isto. (2) *Sicut unguentum in* 2

capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron: id est, sicut unguentum seu oleum, quo in veteri Testamento consecrabatur (*Exod.* xxx, 23-33.) summus sacerdos, erat valde pretiosum, dulce, et optime redolens; sic vehementer virtuosum, suave, et Deo placitum est, habitare fratres in unum per caritatem. Caritas enim omnium virtutum altissima est, et nulla virtus tam dulciter, prompte ac delectabiliter operatur ut ipsa, secundum (*Cant.* viii, 6, 7.) quod in Canticis scribitur : Fortis est ut mors dilectio ; et, Aquæ multæ non poterunt exstinguere caritatem. Ait ergo : *Sicut unguentum in capite* summi sacerdotis legalis, *quod descendit* a capite uncto *in barbam,* non cujuslibet, sed *barbam Aaron,* primi pontificis legalis, per quem alii designantur. Soli enim summi sacerdotes ungebantur hoc oleo, quantum ad sacerdotes. Ungebantur autem et reges atque Prophetæ eo modo, quo Dominus dixit (III *Reg.* xix, 16.) Eliæ : Eliseum unges prophetam pro te. (5) *Quod* unguentum *descendit* a barba, fluendo *in oram* superiorem *vestimenti ejus,* id est summi sacerdotis. Fluxit enim (*Exod.* xxix, 7; *Lev.* viii, 12.) oleum istud, dum ungebatur summus sacerdos, a capite per barbam usque ad superiorem oram tunicæ hyacinthinæ et
3 superhumeralis. — *Sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion.* Hic ponit secundum exemplum ; et est sensus : *Sicut ros* montis qui dicitur *Hermon,* est bonus et causa lætitiæ, quoniam efficit montem illum fructuosum ; sic bonum atque jucundum est habitare fratres in unum. *Qui* ros *descendit in montem Sion :* id est, ros similis in specie rori montis Hermon, descendit in montem Sion, in quo fuerat templum.

1 Moraliter ita exponitur : *Bonum et ju-*
2 *cundum* est *fratres habitare in unum, sicut unguentum in capite,* id est, sicut bona (*Ephes.* v, 23.) est gratia exsistens in Christo, qui est caput Ecclesiæ : *quod descendit in barbam, barbam Aaron,* id est, quæ gratia descendit a Christo in Apostolos ejus : qui significantur per barbam, eo quod barba sit signum virilitatis, et ipsi in bello pro fide fortissimi perstiterunt. Per Aaron ergo intelligitur Christus, summus sacerdos Ecclesiæ, qui per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo. (*Hebr.* ix, 14.) *Quod descendit in oram vestimenti ejus,* id est, quæ gratia Spiritus Sancti descendit a Christo per Apostolos in Ecclesiam : quæ significatur per oram vestimenti Christi, quoniam, sicut vestimentum est ornamentum vestiti, ita Ecclesia est decor quodammodo Christi, tanquam sponsa ipsius. — Insuper bonum et item jucundum est fratres habitare in unum, *sicut* bonus est *ros Her-* 3
mon, id est spiritualis fecundatio Christi. Hermon namque interpretatur, lumen exaltatum : sicque significat Christum, qui est lumen verum super omnes cœlos exaltatum. *Qui descendit in montem Sion,* id est, quæ fecundatio diffusa est in animam speculativam, bonis operibus plenam.

(4) *Quoniam illic,* id est ad concordem fratrum cohabitationem, *mandavit,* id est misit, *Dominus benedictionem,* id est gratiarum cœlestium collationem, *et vitam* spiritualem *usque in sæculum :* quoniam taliter cohabitantes nunc vivunt per gratiam, in æternum victuri in cœlo per gloriam. Vel : Quoniam illic mandavit, id est præcepit, Dominus benedictionem, id est, in tali congregatione præcepit se benedici, qui a discordibus non dignatur laudari.

Hortatur nos divinus sermo psalmi præsentis ad inviolabilem fraternæ caritatis tenorem, ad pacificam cohabitationem, ad mutuam communicationem. Sine caritate namque nulla virtus meritoria est. Ipsa est omnis spiritualis profectus principium, medium et finis. Ipsa de claustro efficit paradisum, de monachis angelos. Odium vero, de claustro facit infernum, de religiosis diabolos. Qui in caritate non proficit, nil proficit ; sine caritatis profectu corporalis exercitatio sterilis est. Solitudo, silentium, abstinentia, disciplina, cilicium, clausura, vigilia, duritia strati, nil prosunt ad vitam æternam sine præsentia caritatis. Idcirco Apostolus : Excellentiorem, inquit, vobis viam demonstro. (I *Cor.* xii, 31; xiii, 1.) Si linguis angelorum loquar et hominum, caritatem

autem non habeam, factus sum velut æs A
sonans aut cymbalum tinniens. Unde in
I Petr. III, 8. 9. Petri Canonica scriptum est : Omnes unanimes, fraternitatis amatores, compatientes, misericordes, modesti, humiles, non reddentes malum pro malo ; sed econtrario benedicentes, quia in hoc vocati estis.

PRECATIO.

Largire nobis, Domine, gratiæ tuæ donum, ut in caritate concordes habitemus in unum : per quod suaviter apud te redolentes, benedictionem tuam et vitam consequamur in sæculum.

ARTICULUS XLVIII

DECLARATIO PSALMI CENTESIMI TRICESIMI TERTII : ECCE NUNC BENEDICITE DOMINO.

INSUPER titulus psalmi nunc exponendi B
1 talis est : *Canticum graduum*. Nam, sicut
psalmus præcedens locutus est de caritate fraterna ; sic iste de caritate divina eloquitur, quæ est quintusdecimus, summus et ultimus gradus spiritualis ascensionis. Realiter tamen idem sunt caritas Dei et proximi, quia virtutes distinguuntur per rationes formales. Ratio autem amandi proximum, Deus est. Porro psalmus iste ad litteram est invitatio sacerdotum ac Levitarum veteris Testamenti ad laudem divinam : et sic per domum Domini, desi- C
gnatur templum Jerusalem, in quo stabant sacerdotes et Levitæ ad orandum et immolandum.

SPIRITUALITER vero exponitur de universis fidelibus, et est sensus : (1) *Ecce nunc,* id est tempore isto, de quo dicit
II Cor. VI, 2. Apostolus : Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. De quo in Isaia ha-
Is. LV, 6. betur : Quærite Dominum dum inveniri potest, invocate eum dum prope est. Vel, Nunc, id est, ascensis gradibus præindu- D
*Dominum ctis. *Benedicite Domino*,* id est, Deum laudate ex caritate ardente, *omnes servi Domini,* qui fide et opere Christiani estis. Qui enim prædictos virtutum gradus ascenderunt atque sortiti sunt, digni habentur benedicere Domino benedictione laudis et gratiarum actionis : quæ utique

benedictio non est speciosa in ore pecca- Eccli. XV, 9.
toris. (2) *Qui statis in domo Domini,* id est, qui stabiliter estis Ecclesiæ filii, perseverantes constanter in ecclesiastica unitate, id est in vera fide et caritate ; et qui statis *in atriis domus Dei nostri,* id est in primis seu amplioribus locis Ecclesiæ, quæ sunt materialia atria ejus. Vel : In atriis, id est in latitudine caritatis, domus Dei nostri, id est fidelis animæ, quæ est domus et sedes Sapientiæ increatæ. Sap. VII, 27.
(3) *In noctibus,* id est tempore nocturno, 2
juxta illud : Consurge, lauda in nocte ; Thren. II, 19.
vel, In noctibus, id est tempore adversitatis ; vel, In noctibus, id est toto tempore vitæ præsentis, quod innumerabilibus vitiorum tenebris, tribulationumque pressuris obtenebratur. Propter quod in tenebris Luc. I, 79.
et in umbra mortis sedere perhibemur. *Extollite manus vestras* corporales ac spirituales, quæ sunt desideria ad superna tendentia, *in sancta,* id est in cœlestia, quatenus ea adipisci et ingredi valeatis. De quibus ait Apostolus : Christus per Hebr. IX, 11, 12.
proprium sanguinem introivit semel in Sancta. Debemus autem utrasque manus cum ferventissimo semper affectu extollere, juxta illud Apostoli : Volo viros orare I Tim. II, 8.
in omni loco, levantes puras manus, etc. *Et benedicite Domino* indesinenter.

Et ut hoc queas perficere, o serve atque
Ecclesia Dei, (4) *Benedicat te Dominus,* id 3

est, gratiæ dona tibi infundat, *ex Sion,* id A
est ex cœlesti Jerusalem, ubi ipse specia-
liter habitat, *qui fecit cœlum et terram* ex
Sap.xii,18. nihilo, tanquam Creator omnipotens : cui
Jer.xxxii,17. subest, quum voluerit, posse ; cui non est
difficile omne verbum ; qui in infinitum
plura atque majora potest efficere, quam
possit mens humana concipere. Sed quid
est quod in principio psalmi hortatur nos
sanctus Propheta benedicere Domino, nunc
vero precatur ut Dominus nos benedicat?
Et respondendum, quod duplex est bene-
dictio, scilicet consecrationis et laudis. De B
benedictione consecrationis dicit Aposto-
Hebr.vii,7. lus : Sine ulla contradictione, quod minus
est, a majore benedicitur. Hac ergo bene-
dictione benedicit nos Deus. Benedictio-
ne vero laudis minor benedicit majori, et
creatura Creatori.

Postremo psalmum istum affectuosum ac dulcem decet nos hora Completorii cum speciali devotione cantare, dirigendo mentem ad Creatorem, atque in ejus præconiis diem concludere, obdormiendo in meditationibus divinorum.

PRECATIO.

In sancta devotione in noctibus hujus sæculi, Domine, in domo tua et in atriis tuis stantes, fac nos tibi servientes benedicere ; teque nobis benedicentibus, tu, Domine, benedicas nos ex Sion propitius.

ARTICULUS XLIX

ELUCIDATIO PSALMI CENTESIMI TRICESIMI QUARTI : LAUDATE NOMEN DOMINI.

PRÆTEREA psalmi præsentis titulus est : C
1 *Alleluia :* cujus interpretatio est, Laudate
Dominum. Merito autem post psalmos gra-
duales ponitur psalmus, Alleluia pro titulo
habens : quoniam gradus spiritualis ascen-
sionis perambulans, sicque ad veram per-
fectionem pertingens, dignus est Deum
laudare.

PSALMUS vero iste hortatur nos ad
laudem divinam propter multiplicem
rationem, et ait : (1) *Laudate,* o universi fi-
deles, *nomen Domini,* id est Dominum no- D
mine designatum, seu rem significatam
per nomen ; *laudate, servi* justitiæ, non
2 servi peccati, *Dominum.* (2) *Qui statis* fide
constanti et opere efficaci *in domo Domi-
ni,* id est in ecclesia materiali, quæ est
domus orationis et laudis ; vel, In domo
Domini, id est in Ecclesia militanti et spi-
rituali, seu congregatione fidelium, qui
omnes sunt unum mysticum corpus Chri-
sti, recipientes ab eo motum virtutum et
vitam gratiæ ; et qui statis *in atriis do-
mus Dei nostri.* Versiculus iste in præce- Ps.cxxxiii,1.
denti psalmo expositus est.
(3) *Laudate Dominum, quoniam bonus* 3
Dominus. Deus enim sanctus et benedi-
ctus, essentialiter, incircumscriptibiliter
et quomodolibet bonus est, et ipse est om-
nis boni principium, quem omnia natu-
raliter appetunt tanquam ultimum finem,
sine cujus incessabili conservatione nec
in momento subsistere possent. Ideo ait
Salvator : Quid me dicis bonum ? Nemo Luc.xviii,19.
bonus nisi solus Deus. *Psallite nomini
ejus, quoniam suave.* Proprium nomen
Domini Creatoris, est Deus : et quid dul-
cius Deo ? imo quid vel in minimo compa-
rari poterit dulcedini Dei ? Cujus est tanta
dulcedo, quanta bonitas ; qui in se ipso
infinita dulcedine æternaliter fruitur, om-
nesque Beatos in patria inexcogitabili sua-
vitate perfundit, nos quoque in hac valle

lacrimarum subinde dulciter visitat, pie lætificat, excessive exhilarat, supernaturaliterque reficit.

Psallendum est etiam Domino propter
4 beneficia ejus, videlicet, (4) *Quoniam Jacob elegit sibi Dominus, Israel in possessionem sibi.* Gen. xxvii, 36. Jacob qui interpretatur supplantator, alio nomine dictus est Israel, Ibid. xxxii, 28. quod interpretatur, vir videns Deum. Sive autem per Jacob et Israel intelligatur persona Jacob, sive populus ab eo descendens, certum est quod Deus eum elegit, quemadmodum Moyses profitetur populo huic : Deut. x, 15. Patribus tuis conglutinatus est Dominus, et elegit eos, amavitque semen eorum post eos. Ibid. vii, 6. Et iterum : Te elegit Dominus, ut sis ei populus peculiaris de cunctis populis qui sunt super terram. Et ideo dicitur elegisse Israel in possessionem, id est in hereditatem seu hereditarium populum, sicut per Isaiam loquitur : Is. xix, 25. Hereditas mea Israel. Et Samuel dixit ad Saul : I Reg. x, 1. Ecce unxit te Dominus super hereditatem suam in principem. Spiritualiter vero per Jacob intelligitur quilibet contra vitia luctans; per Israel vero, omnis Deum fideliter speculans : quod maxime competit veris Christianis, seu Ecclesiæ Christi; et hos Deus elegit in possessionem æternam, possidens eos in via per gratiam, in patria autem per gloriam. Propter quod dicit Apostolus : Ephes. i, 5. Deus prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum, secundum propositum voluntatis suæ.

5 (5) *Quia ego cognovi* per fidem, per rationem naturalem, per experientiam, per divinæ dulcedinis gustum, *quod magnus est Dominus,* non magnitudine molis, sed dignitatis : imo vere infinitus est Dominus, et perfectionis ejus nullus est terminus; *et Deus noster,* videlicet Trinitas superbenedicta, quæ est Deitas simplex et adoranda, *præ omnibus diis* magnus est, quia in infinitum omnes excedit : sive per deos intelligantur excellentes creaturæ, videlicet angeli sancti et homines summi, qui dii vocantur; sive per deos intelligantur dii seu idola gentium, qui mendaciter dii dicuntur. Hoc modo Jethro cognatus Moysis novit magnitudinem Domini, dicens : Exod. xviii, 11. Nunc cognovi quoniam magnus Dominus super omnes deos. Hinc etiam scriptum est : Job xi, 8, 9. Excelsior cœlo est, et quid facies? profundior inferno, et unde cognosces? Longior terra mensura ejus, et latior mari.

6 (6) *Omnia quæcumque voluit Dominus, fecit in cœlo et in terra,* tam in operibus naturæ, quam in operibus gratiæ. Deo enim nihil difficile est, ut dicit Jeremias. Jer. xxxii, 17, 27. Et ipse testatur : Is. xlvi, 10. Consilium meum stabit, et omnis voluntas mea fiet. In cœlo namque condidit angelos atque angelicos ordines tot, quando, et quomodo voluit. Denique quos voluit, præservavit a ruina, et quos voluit, permisit peccare. Similiter fecit in terra, in hominibus, *in mari* Oceano *et in omnibus abyssis* particularibus. In his enim magna fecit opera, tam in navigantibus, quorum quosdam mirabiliter liberavit, ut Jonam; Jonæ ii, 1, 11. quam in piscibus, quorum diversa mirandaque genera inveniuntur in abyssis.

7 (7) *Educens* ipse Dominus motu et calore solis, vel supernaturaliter, *nubes ab extremo terræ,* elevando videlicet vapores ex quibus nubes causantur, a mari Oceano, unde (ut sæpius) nubes ascendunt. Propter quod ad Job Dominus ait : Job xxxviii, 9. Quum ponerem nubem vestimentum ejus, scilicet maris. *Fulgura in pluviam fecit,* id est, terminavit. In nubibus enim fieri solent tonitrua, ex quibus coruscationes et fulgura prodeunt; terminanturque fulgura ista per hoc, quod nubes resolvuntur in pluviam. Unde alibi dicitur : Amos v, 8. Qui vocat aquas et effundit eas super faciem terræ. In quo apparet infinita sapientia Dei. Cur enim in nubes condenset aquas, ostenditur apud Job : Job xxvi, 8. Qui ligat aquas in nubibus, ut non erumpant pariter deorsum. Si enim simul erumperent, omnia subverterentur, sicut idem fatetur : Ibid. xii, 15. Si continuerit aquas, omnia siccabuntur; si emiserit eas, subvertent terram. Producit igitur nubes, et ordinatissime irrigat mundum. (8) *Qui producit ventos de thesauris suis.* Thesauri

appellantur divitiæ occultatæ. Per thesauros ergo intelliguntur divitiæ bonitatis divinæ, id est omnipotentia Dei, qua sufficit omnia agere prout vult; vel causæ creatæ, ex quibus virtus divina ventos producit, sicut ex thesauro proferuntur denarii. Ait itaque : Qui producit ventos de thesauris suis, id est de plenitudine propriæ voluntatis ; vel, De thesauris suis, id est de causis creatis, videlicet de materia copiosa ac diviti ad hoc ut ex ea producantur venti. Alii sic exponunt, De thesauris suis, id est de locis ignotis, sicut thesauri ponuntur in loco occulto. Sunt ergo thesauri venti ; sunt quoque thesauri nivis et grandinis :
Job xxxviii, 22. de quibus Dominus ait ad Job, Numquid ingressus es thesauros nivis, aut thesauros grandinis adspexisti?
8 *Qui percussit primogenita Ægypti ab homine usque ad pecus* inclusive, quemadmodum scriptum est : Decima plaga ter-
Exod. xii, 29. ræ Ægypti erat, quod Deus percussit in ea omne primogenitum, tam in hominibus quam in pecoribus. Et ista percussio facta
9 est media nocte ab angelo Dei. (9) *Emisit*
Ibid. vii-xii. Deus *signa et prodigia,* scilicet decem horribiles plagas, *in medio tui, Ægypte;* et non solum in terra, sed in habitatoribus ejus, sicut subjungitur : *in Pharaonem* regem Ægypti, *et in omnes servos ejus,* quorum
Ibid. xiv, 27, 28. multos tandem submersit in mari Rubro.
10 (10) *Qui percussit gentes multas* in conspe-
Ibid. xvii, 9-13. ctu filiorum Israel, scilicet Amalecitas et alias multas. Nam quum elevaret Moyses manus, vincebat Israel; si autem paululum remisisset, vincebat Amalec. *Et occidit reges fortes :* quia virtute divina occi-
11 derunt eos filii Israel, videlicet, (11) *Sehon*
Num. xxi, 24, 35, xxxii, 33. *regem Amorrhæorum, et Og regem Basan,* quorum terram possederunt filii Ruben, et Gad, et dimidia tribus Manasse, *et omnia regna Chanaan,* scilicet trans Jordanem,
Josue xii, 7-24. ubi Josue et filii Israel, Deo auxiliante, in-
12 terfecerunt triginta unum reges. (12) *Et dedit terram eorum hereditatem,* non quibuscumque, sed *hereditatem Israel populo suo,* videlicet novem tribubus et dimidiæ
Ibid. xiii-xxi. tribui Manasse, quibus Josue divisit terram per sortem, prout in diversis capitulis libri Josue recitatur.

Denique ista quæ ad litteram plana sunt,
mystice intelligi possunt hoc modo : *Edu- 7*
cens Deus *nubes ab extremo terræ,* id est prædicatores sanctos a finibus mundi. Nam in omnibus terris gentilium ad fidem conversorum, fecit Deus ex gentilibus aliquos eximios prædicatores : qui nubes dicuntur, quoniam pluunt docendo, tonant comminando, coruscant miracula peragendo. Ideo quoque nubes dicuntur, quoniam supra ceteros penna contemplationis volant, terrena transiliunt, lumen veritatis a fonte sapientiæ prius copiosiusque participant. Unde de talibus scriptum est : Qui sunt isti *Is.* lx, 8.
qui ut nubes volant, et quasi columbæ ad fenestras suas? *Fulgura in pluviam fecit,* id est, terribiles comminationes de futuro judicio et pœnis inferni in dulces consolationes de futura felicitate Sanctorum mutavit. Prædicatores etenim terrent, comminando supplicia; et refrigerant, promittendo gaudia sempiterna. *Qui producit ventos,* id est inspirationes seu motiones ad bona, *de thesauris suis,* id est de divitiis
suæ liberalissimæ Deitatis. *Qui percussit* 8
primogenita Ægypti, id est, capitalia vitia hominum terrenorum destruxit, convertendo eos ad gratiam, *ab homine usque ad pecus,* id est a philosopho seu docto usque
ad laicum seu indoctum. *Emisit signa et* 9
prodigia in medio tui, Ægypte, id est per universum mundum : quemadmodum in Evangelio dicitur, Illi profecti prædicave- *Marc.* xvi, 20.
runt ubique, Domino cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis; et, Misit Jesus discipulos, dicens, Infirmos *Matth.* x, 5, 8.
curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmones ejicite. *In Pharaonem et in omnes servos ejus,* id est principes hujus
mundi et eorum satellites. *Qui percussit* 10
gentes multas, et occidit reges fortes. Hoc accipi potest in bono atque in malo. Gentes enim et reges ad æternam vitam præordinatos, percussit et occidit Deus, non quantum ad esse naturæ, sed quantum

ad esse culpæ. De qua occisione Christus A
Luc. ix, 24. testatur : Qui voluerit animam suam sal-
vam facere, perdet eam. Sicque gentes
et reges desierunt esse eo modo, quo in
Prov. xii, 7. Proverbiis dicitur : Verte impios, et non
erunt. Desierunt enim esse, non quod
fuerunt, sed quales fuerunt. Secundo ac-
cipitur in malo, videlicet de gentibus
et regibus reprobis, quos Deus percussit
et occidit spiritualiter, deserendo eos in
morte infidelitatis et culpæ : qualiter eti-
Exod. x, 20 ; xi, 10 ; xiv, 4, etc. am dicitur indurasse Pharaonem. *Sehon*
regem Amorrhæorum, etc. Sehon inter- B
11 pretatur, tentatio oculorum : unde signifi-
cat luxuriosum. Og vero interpretatur con-
gregans, et designat avarum. Talibus autem
vitiis implicatos Deus occidit secundum
modum prædictum. *Et omnia regna Cha-*
naan, id est superborum. Chanaan enim
interpretatur possidens ; significatque su-
perbos, quia superbi alios possidere præ-
12 sidendo et dominando nituntur. *Et dedit*
terram eorum, id est regnum cœlorum,
quod est terra viventium : in qua dæmo-
nes superbi creati sunt, et ad quam possi- C
dendam universi homines facti sunt ; sed
multi peccando se ipsos impediunt. Hanc
autem terram dedit Deus in hereditatem
populo suo christiano, electo et pauco, cui
Luc. xii, 32. ait : Nolite timere, pusillus grex, quia com-
placuit Patri vestro dare vobis regnum.

13 (13) *Domine, nomen tuum in æternum*
permanebit, id est, æternaliter nominabe-
ris ab adorantibus atque laudantibus te,
præsertim in patria. *Domine, memoriale*
tuum, id est gloriosa et memorabilis ope- D
ratio tua, videlicet magna miseratio tua,
recoletur et perseverabit *in generationem*
et generationem, id est per omnium gene-
rationum successionem usque ad mundi
consummationem. Hoc enim memoriale
Dei in Evangelio Christi conscriptum est,
nec tradetur oblivioni quamdiu Evange-
lium legitur, et Ecclesia durat.
14 (14) *Quia judicabit Dominus populum*
suum, et in servis suis deprecabitur. Istum
versiculum, quantum ad verba et sensum,
ponit Moyses, nisi quod ibi dicitur in fine Deut. xxxii, 36.
versiculi, Miserebitur. Itaque, *Judicabit*
Dominus populum suum, in præsenti vita
judicio piæ discretionis, discernendo eos Ps. xlii, 1.
ab impiis voto, conversatione, et merito.
Unde de hoc judicio ait : Nunc judicium Joann. xii, 31.
est mundi. In die vero novissimo, vel in
hora mortis eorum, judicaturus est eos ju-
dicio beatæ remunerationis, dando senten-
tiam judicialem pro eis, sicut legitur in
Apocalypsi : Exsultate, cœli et sancti Apo- Apoc. xviii, 20.
stoli et Prophetæ, quoniam judicavit Deus
judicium vestrum. *Et in servis suis,* qui
sibi fide et opere parent, *deprecabitur,* ex-
audiendo preces eorum, juxta illud : Pec- Joann. ix, 31.
catores Deus non audit ; sed si quis est
cultor Dei, et voluntatem ejus facit, hunc
exaudit. Et in libro Job dicitur : Si Omni- Job viii, 5, 6.
potentem fueris deprecatus, si mundus et
rectus incesseris, statim evigilabit ad te.
(15) *Simulacra gentium,* quantum ad 15
materiam, imo quoad totam substantiam,
sunt *argentum et aurum,* seu simile ali-
quid : nam quædam ex ære, quædam ex
stanno conflantur. Tota autem substantia
artificialium, est eorum materia, secun-
dum Philosophum. Sunt vero simulacra
hæc *opera manuum hominum,* quantum
ad formam accidentalem : nam artifices
ea formant et faciunt. (16) *Os habent* non 16
verum, sed similitudinarium, *et non lo-*
quentur : quamvis interdum dæmones per
ipsa loquantur. Simili modo *oculos ha-*
bent, et non videbunt. (17) *Aures habent,* 17
et non audient. Cujus ratio est : *neque*
enim est spiritus, id est forma vitalis, ani-
ma rationalis, aut certe anhelitus, *in ore*
ipsorum : idcirco habere non valent opera
vitæ, qualia sunt, loqui, videre, audire,
etc. (18) *Similes illis* simulacris *fiant qui* 18
faciunt ea, puta artifices, *et omnes qui*
confidunt in eis, videlicet homines vani, et
maxime illi qui faciunt talia fieri : quate-
nus sicut simulacra illa non loquuntur, nec
vident, nec audiunt, nec spiritum habent ;
sic isti nec vera neque salubria proferant,
intelligant, audiant, sed nec spiritum gra-
tiæ sortiantur : quod non imprecando, sed

prænuntiando dici putemus. De horum autem versuum litterali ac mystica expla-
Ps. CXIII, 4-8 (Hebr.) natione plenius dictum est in expositione psalmi cujus exordium est, In exitu Israel de Ægypto.

19 19 *Domus Israel, benedicite Domino.* Ad litteram David hortatur Judæos ad laudem divinam, dicendo : Domus, id est populus, Israel, benedicite Domino, ipsum laudando : quod referendum est ad undecim tribus. Nam de Levi fit mentio specialis, dum subditur : *Domus Aaron,* id est sacerdotes legales ex Aaron nati, *bene-*
20 *dicite Domino.* (20) *Domus Levi,* id est familia, populus, seu congregatio Levitarum, *benedicite Domino.* Tamen domus Aaron etiam ex Levi descendit, quoniam
Exod. VI, 16, 18, 20; Num. XXVI, 57-59. (sicut scriptum est) Levi genuit Gerson, Caath et Merari. Caath vero genuit Amram, de quo nati sunt Moyses, Aaron et Maria. Sed nunc accipiuntur Levitæ, prout a sacerdotibus distinguuntur, utpote pro inferioribus templi ministris. Spiritualiter per domum Israel, intelligenda est Ecclesia Christi; per domum Levi, ministri altaris; per domum Aaron, sacerdotes atque prælati Ecclesiæ militantis. *Qui timetis Dominum* timore filiali, vel saltem initiali (qui timores non differunt realiter, sed gradualiter, scilicet secundum perfectum et imperfectum), *benedicite Domino.* Tales quippe digni sunt Deum laudare, implent-
Ps. II, 11. que quod dictum est supra : Servite Domino in timore, et exsultate ei cum tremore.

21 (21) *Benedictus Dominus ex Sion,* id est, ex templo constructo in monte Sion benedicatur Deus, seu benedictus esse noscatur per hoc, quod in templo illo solenniter celebrantur laudes divinæ, *qui habitat in Jerusalem,* civitate metropoli in Judæa. Hanc enim Deus elegit, ut in ea templum ædificaretur : ad quod omnes
Deut. XVI, 16. Judæi certis temporibus confluebant, atque in eo sacrificia offerebant, quæ non
III Reg. III, 2. licuit eis offerre nisi in uno loco, templo constructo. Unde in libro Regum sæpe re-

A darguuntur, quoniam immolabant in excelsis, id est in locis sublimibus. Hinc Moyses loquens populo huic : Cave, inquit, ne offeras holocausta tua in omni Deut. XII, 13, 14.
loco quem videris, sed in eo quem elegerit Dominus in una tribuum tuarum. Hic autem locus fuit Jerusalem, prout Dominus loquitur : Elegi Jerusalem, ut sit nomen meum ibi. II Par. VI, 6. — Tropologice vero, *Benedictus* sit *Dominus ex Sion,* id est, ab Ecclesia militanti, divina contemplante, laudetur Deus omnium Dominus, *qui habi-*
B *tat in Jerusalem* cœlesti, scilicet in Ecclesia triumphanti, divinæ pacis dulcedine perfruente.

Ecce psalmum decorum atque jucundum audivimus : in cujus principio invitamur ad benedicendum Domino Deo nostro, eo quod ipse bonus et dulcis exsistat, et nos gratis elegerit, atque universa potenter et libere condiderit. Igitur bono Domino, mente ab omni malitia purificata, reverenter ministremus ; suavique Domino sine zelo amaro, sine ira et disce- I Tim. II, 8.
C ptatione, sine omni perturbatione et amaritudine psallamus, benedicamus, obsequamur ac uniamur, pensantes illud Jacobi : Si zelum amarum habetis, et contentiones sunt inter vos, nolite gloriari, et mendaces Jacob. III, 14.
esse adversus veritatem. Unde a Moyse dicitur : Non sit inter vos radix germinans fel et amaritudinem. Deut. XXIX, 18. Hinc quoque Apostolus exhortatur : Pacem sequimini cum omnibus, et sanctimoniam, sine qua nemo Hebr. XII, 14, 15.
Deum videbit; contemplantes ne qua radix amaritudinis sursum germinans impe-
D diat, et per illam inquinentur multi.

PRECATIO.

Nos in Israel, Domine, nos tibi in possessionem elige, et post luctas hostium in pace constitue, et libere deservire concede; et ut hac potiti libertate, nomini tuo, quod suave est, læti psallamus, teque Dominum semper benedicamus et laudemus.

ARTICULUS L

EXPOSITIO PSALMI CENTESIMI TRICESIMI QUINTI : CONFITEMINI DOMINO QUONIAM BONUS.

Est quoque titulus psalmi præsentis : A
1 *Alleluia.* Nam ad laudem divinam psalmus
nos iste invitat ; et in materia plurimum
convenit cum psalmo immediate præhabito. Merito etiam additur in fine cujuslibet
versus ista particula, Quoniam in æternum
Ps. CXLIV, 9. misericordia ejus : nam miserationes Dei
sunt super omnia opera sua, imo quidquid
boni in nobis est, ex misericordia Dei profluxit ; incessabiliterque egemus misericordia Creatoris.

Ait igitur : (1) *Confitemini Domino* B
*quoniam bonus, quoniam in æternum
misericordia ejus.* Versiculus iste in hac
tertia quinquagena frequenter expositus
Ps. CV, CVI, CXVII. est. Plures etenim psalmi ab hoc versu
2 (ut patuit) inchoantur. (2) *Confitemini* laudando ac benedicendo, *Deo deorum,* id est
Deo sancto et benedicto, vero, vivo, at-
Ps. XLIX, 1. que æterno, qui est Deus deorum, id est
universorum qui vel participative, ut angeli sancti hominesque præcipui, vel mendaciter, ut dii gentilium idololatrarum,
appellati sunt dii. Omnium enim horum C
Deus immensus et adorandus creator est :
et eos qui participative dii dicuntur, salvavit per gratiam ; eos vero qui mendaciter
dii vocantur, et intellectuales creaturæ
sunt, æternaliter condemnavit per æquitatis censuram, sicut sunt Jupiter, Mercurius, Saturnus, Mars, Hercules, atque consimi-
3 les. 3 *Confitemini Domino dominorum,* id
est Deo qui omnibus universaliter domi-
Apoc. XIX, 16. natur, qui est Rex regum et Dominus dominantium, ad quem comparatur omnis
creatura sicut minister ad dominum. De D
Judith IX, 17. quo scriptum est : Deus cœlorum, Creator
Esther XIII, 9. aquarum, et Dominus totius creaturæ ; et
iterum : Domine, Rex omnipotens, in ditione tua cuncta posita sunt, et non est
qui tuæ possit resistere voluntati.

4 *Qui facit mirabilia magna solus.* Su- 4
perius dictum est, Benedictus Dominus Ps. LXXI, 18.
Deus Israel, qui facit mirabilia solus ;
nunc vero de eo asseritur, Qui facit mirabilia magna solus. Sed utrique dicto
obviare videtur quod Apostolus de Antichristo ait : Revelabitur, inquit, ille ini- II Thess. II, 8, 9.
quus, cujus erit adventus secundum operationem Satanæ, in omni virtute et signis
et prodigiis mendacibus. Ubi doctores disserunt, quod licet miracula Antichristi
erunt mendacia, quantum ad finem, quoniam ordinabuntur ad hominum seductionem, erunt tamen realiter vera miracula.
Unde scriptum est : Habebat bestia, scili- Apoc. XIII, 11, 13, 14.
cet Antichristus, cornua duo similia Agni. Et
fecit signa magna, ut etiam ignem faceret
de cœlo descendere in conspectu hominum ; et seduxit habitantes in terra propter signa quæ data sunt illi. Et respondendum, quod aliquid dicitur esse mirabile
dupliciter : scilicet respective seu quantum ad aliquem : sicut eclipsis solis illi
mirabilis est, qui causam ejus ignorat ;
non est tamen absolute mirabilis. Taliter
vero mirabilia asseruntur, quæcumque excedunt cognitionem alicujus, seu modum,
virtutem ac ordinem causalitatis quarumdam causarum naturalium creatarum. Talia tamen fieri possunt arte magica, atque
a dæmone : et maxime fient tempore Antichristi. Alia vero dicuntur mirabilia simpliciter et absolute, videlicet quæ totius
creaturæ facultatem, et omnium causarum
naturalium potestatem transcendunt : sicut sunt statio solis, illuminatio cæci nati,
resurrectio mortui, penetratio dimensionum, transsubstantiatio naturarum. Et de

istis loquitur Propheta. Fiuntque a Deo A
dumtaxat : nam etsi homo fidelis talia
facere perhibeatur, non facit ea nisi in-
strumentaliter, vel potius dispositive seu
occasionaliter.
5 (5) *Qui fecit cœlos in intellectu*, id est
intellectualiter, scilicet secundum ordinem
suæ æternæ sapientiæ, secundum idealem
rationem mentis divinæ, secundum dicta-
men intellectus ; et libere, non ex neces-
sitate naturæ, ut quidam philosophorum
opinati sunt. Unde in Proverbiis dicitur :
Prov. III, 19. Dominus sapientia fundavit terram, stabi- B
6 livit cœlos prudentia. (6) *Qui firmavit*, id
est, firmiter collocavit, *terram super aquas*
maris Oceani, seu ceterorum fluviorum :
non quod terra operiat aquas, vel omnibus
partibus earum superior sit ; sed quoniam
ripæ terræ supereminent aquis. Vel dici-
tur terra firmata super aquas, id est juxta
aquas, quemadmodum dicimus : Colonia
sita est super Rhenum. Sicque (ut ait Cas-
Joann. IV, 6. siodorus) Jesus fatigatus ex itinere, sedit
super puteum. Porro in omnibus versibus
istis subintelligendum est, Confitemini Do- C
mino, ut sit sensus : Qui firmavit terram
super aquas, id est, Confitemini Domino
qui firmavit terram super aquas, et ita in
7 aliis. (7) *Qui fecit luminaria magna*, quem-
Gen. I, 16. admodum in Genesi dicitur : Fecit Deus
duo luminaria magna : luminare majus,
ut præesset diei ; et luminare minus, ut
præesset nocti. Et hoc est quod modo sub-
8 jungitur : (8) *Solem in potestatem diei*, id
est, ut suo splendore ac motu diem causa-
9 ret ; (9) *Lunam et stellas* fecit *in potestatem*
noctis, id est, ut nocti præessent, aerem D
aliqualiter illustrando, ne sint omnimodæ
Exod. X, 21. atque palpabiles tenebræ tempore noctis.
Omnia hæc fecit Deus in intellectu.

Denique juxta intelligentiam spiritualem,
fecit Deus *cœlos*, id est cives cœlestes et
homines spirituales, conversationem in cœ-
lo habentes, *in intellectu*, dando eis cogni-
tionem supernaturalem ac mysticam. *Qui*
firmavit terram, id est Ecclesiam, *super*
aquas, id est fidem lavacrumque Baptismi,
in quo peccata donantur, et virtutum fir-
mitas baptizato infunditur. *Qui fecit lu-*
minaria magna : scilicet *solem*, id est
Christum secundum quod homo est, *in*
potestatem diei, id est, ut homines virtuo-
sos, perfectos, atque præclaros illustret,
sine advocato intercedente ac mediante.
Propter quod Dominus ait : Orietur vobis *Malach.* IV, 2.
timentibus nomen meum Sol justitiæ, sci-
licet Christus. *Lunam*, id est Virginem glo-
riosam, sanctam Mariam, de qua dicitur
in Canticis : Quæ est ista quæ progreditur *Cant.* VI, 9.
quasi aurora consurgens, pulchra ut lu-
na? *et stellas*, id est Apostolos atque docto-
res, de quibus dictum est : Qui multos eru- *Dan.* XII, 3.
diunt ad justitiam, quasi stellæ fulgebunt
in perpetuas æternitates ; *in potestatem*
noctis, id est ad intercedendum pro pec-
catoribus, ut sint intercessores et advocati
miserorum : quod maxime competit Virgi-
ni benedictæ, Reginæ ac Matri misericor-
diæ. Vel sic : Qui fecit solem in potestatem
diei, id est, qui donum sapientiæ dedit
perfectis ; lunam et stellas, id est inferio-
ra dona Spiritus Sancti, in potestatem no-
ctis, id est, imperfectioribus ea infudit :
non quod dona Spiritus Sancti sint diversa
(imo qui unum sortitus est, omnia septem
adeptus est), sed quia in viris perfectis
donum sapientiæ magis abundat.

(10) *Qui percussit Ægyptum*, id est ha- 10
bitatores Ægypti, *cum primogenitis eorum*,
occidendo omne primogenitum in homini- *Exod.* XII, 29.
bus atque pecoribus. (11) *Qui eduxit Israel* 11
de medio eorum, videlicet Ægyptiorum :
cujus eductionis forma subjungitur : (12) *In* 12
manu potenti, id est operatione virtuosa,
quantum ad minora miracula, quæ magi *Ibid.* VII, 11, 22 ; VIII, 7.
quoque Pharaonis fecerunt, *et brachio ex-*
celso, id est operatione supernaturali atque
terribili, quantum ad majora miracula,
quæ illi facere non valebant. Quæ omnia in *Ibid.* VIII, 18, 19.
libro Exodi plenius continentur. — Spiritu-
aliter autem educit Deus Israel, id est ele-
ctos, de medio eorum, id est de hoc mun-
do fallaci, et societate ac vita hominum
mundanorum, sicut superius dictum est :
Protexisti me a conventu malignantium. *Ps.* LXIII, 3.
Ad quam eductionem hortatur nos Aposto-

Ephes. IV, 22, 23. lus : Deponite vos secundum pristinam
conversationem, veterem hominem, qui
corrumpitur secundum desideria erroris :
et renovamini spiritu mentis vestræ. Unde
II Cor. VI, 17. iterum ait : Exite de medio eorum, et im-
mundum ne tetigeritis, scilicet per consen-
sum. Sic autem Deus educit electos in ma-
nu potenti et brachio excelso. Nam et
quosdam compellit intrare, et quosdam
convertit per miracula, quosdam per in-
spirationem occultam, quosdam per alias
supernaturales ac admirabiles vias, prout
multi nostrum vere experti sunt.
13 (13) *Qui divisit mare Rubrum in divi-
siones, id est in partes a se invicem di-
stantes atque partitas, sicut in Exodo le-
Exod. XIV, 15, 16. gitur : Dixit Dominus ad Moysen : Tolle
virgam tuam, et extende manum tuam su-
per mare, et divide illud. Et post pauca :
Ibid. 21. Abstulit Deus illud, flante vento vehemen-
tissimo. Quidam autem, eo quod nunc
dictum est pluraliter, In divisiones, asse-
runt mare Rubrum fuisse divisum in duo-
decim partes, secundum numerum tribuum
Israel, ita quod quælibet tribus ivit per
viam specialem. Sed hoc aliis non vide-
tur : propter quod dicunt sic esse intelli-
gendum, quod nunc dicitur mare divisum
fuisse in divisiones, id est in partes duas,
ita quod aquæ a se divisæ et consolidatæ,
erant filiis Israel pro muro a dextris et a
14 sinistris. (14) *Et eduxit Israel,* id est po-
pulum Judæorum, *per medium ejus,* vide-
licet maris Rubri : non quod ibant per
ipsam aquam, sed per locum arentem, in
quo paulo ante aqua maris currebat. Unde
Ibid. 22. in Exodo legitur : Filii Israel ambulaverunt
per medium sicci maris. Dicitur autem
mare hoc Rubrum, non quod aquæ sint ru-
bræ, sed quoniam rubræ apparent propter
15 terram rubram super quam fluunt. (15) *Et
excussit,* id est, submersit et interfecit,
Pharaonem regem Ægypti, *et virtutem,* id
est exercitum, *ejus in mari Rubro,* dum
persequebantur filios Israel, prout in Exo-
Ibid. 27, 28. do scriptum est : Involvit eos Dominus in
mediis fluctibus : et subvertit rotas curru-
16 um, ferebanturque in profundum. (16) *Qui
traduxit populum suum* Israeliticum *per
desertum* annis quadraginta, quoadusque Num. XXXII, 13.
consumeretur omnis generatio quæ mur-
muravit contra Dominum.

Spiritualiter dividit Deus mare Rubrum,
id est sæculum istud, amaritudine vitiorum
et fluxu luxuriæ plenum, in divisiones,
dum per varias vias electos suos educit ad
vitam religiosam seu patriam Beatorum.
Excutitque Pharaonem, id est diabolum,
et virtutem ejus, videlicet angelos Satanæ,
in mari Rubro, id est in fonte Baptismatis,
Christi sanguine rubricati : quia virtute
Baptismi superatur potestas diaboli, et va-
sa sua sibi tolluntur, Christo quoque in-
corporantur. Traducit etiam Deus populum
suum fidelem per desertum, id est mun-
dum istum virtutibus destitutum, illumi-
nando corda eorum, ne errent in via.

(17) *Qui percussit reges magnos,* etc. Hic 17
locus usque ad id, Quia in humilitate no-
stra memor fuit nostri, etc., in præcedenti Ps. CXXXIV, 10-12.
psalmo litteraliter ac spiritualiter exposi-
tus est.

In persona itaque Israeliticæ plebis lo-
quens Propheta, adjecit : (23) *Quia in hu-* 23
militate nostra, id est in afflictione qua
ab Ægyptiis opprimebamur, et in humili
prece qua ad Deum pro liberatione clama-
vimus, *memor fuit nostri,* id est, per effe-
ctum misericordiæ suæ ostendit se me-
morem nostri fuisse, eruendo nos, sicut
subjungitur : (24) *Et redemit nos ab inimi-* 24
cis nostris Ægyptiis. — Moraliter quoque,
memor fuit et est Deus Ecclesiæ suæ, om-
nisque Christiani in sua humilitate : sive
per humilitatem intelligatur oppressio tri-
bulationis, sive interior humiliatio men-
tis, de qua Petrus nos admonet : Humilia- I Petr. V, 6.
mini sub potenti manu Dei. Et redemit
nos ab inimicis nostris invisibilibus, puta
dæmonibus, pretio proprii sanguinis, sic-
ut ait Apostolus : In fide vivo Filii Dei, Galat. II, 20.
qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro
me ; et Petrus inducit : Non corruptibili- I Petr. I, 18, 19.
bus auro vel argento redempti estis, sed
pretioso sanguine Christi.

(25) *Qui dat escam omni carni,* id est 25

omni animali : ponit enim partem pro toto. Omnibus autem viventibus vita sensitiva, providit Deus per se ipsum vel causas secundas de necessariis ad vivendum, quemadmodum dicit Salvator : Respicite volatilia cœli, quia non serunt, neque metunt ; et Pater vester cœlestis pascit ea. Et iterum : Nonne quinque passeres veneunt dipondio, et unus ex illis non est in oblivione coram Deo ? Maledictus est ergo error eorum, qui omniscientiam aut providentiam Dei negaverunt aut negant.

Matth. VI, 26. — *Luc.* XII, 6.

26 (26) *Confitemini Deo cœli.* Specialiter Deus vocatus est Deus cœli : primo, quoniam inter corporales creaturas cœlum excellit; secundo, quoniam Dominus testatus est, Cœlum mihi sedes est ; tertio, quoniam in cœlo Deus excellentius operatur, clariusque conspicitur. (27) *Confitemini Domino dominorum, quoniam in æternum misericordia ejus.*

Is. LXVI, 1.

Ecce psalmum incomparabili jucunditate plenum audivimus : qui utique Deum amantibus, ejusque misericordiam cognoscentibus et expertis, dulciter sapit. Et quid miseris nobis esse aut dici potest suavius, nisi, Quoniam in æternum misericordia ejus ? Propter quod decet nos toties spiritualiter exhilarari, atque divino amore succendi, quoties canimus, Quoniam in æternum misericordia ejus. Invitat autem nos psalmus iste ad reverentiam Creatoris, dum eum appellat Deum deorum et Dominum dominorum, dum insuper magnalia ejus describit, et ipsius justitiam tam evidenter commendat. Misericordiæ igitur Dei semper memores simus, et Deo altissimo grati ac reverenter subjecti esse curemus. Et quidquid boni in nobis est, quidquid mali evasimus, quidquid boni peregimus, totum misericordiæ Dei cordialissime adscribamus, dicentes ex animo illud Jeremiæ : Misericordiæ Domini, quia non sumus consumpti, quia non defecerunt miserationes ejus ; illud quoque Isaiæ : Miserationum Domini recordabor, laudem Domini super omnibus quæ reddidit nobis Dominus, et quæ largitus est nobis secundum indulgentiam suam.

Thren. III, 22. — *Is.* LXIII, 7.

PRECATIO.

Tibi Domino dominorum toto mentis affectu confitentibus, ac mirabilia tua decantantibus, hilaritatem tui vultus nobis impertiri dignare, et ab omni plaga Ægyptiorum nos clementer tuere, et misericordiam tuam nobis in æternum concede.

ARTICULUS LI

DECLARATIO LITTERALIS PSALMI CENTESIMI TRICESIMI SEXTI : SUPER FLUMINA BABYLONIS.

Assignatur autem psalmo huic pro titulo : *Psalmus David propter Jeremiam* : quia in psalmo præsenti tractat David de his, de quibus Jeremias copiosius prophetavit et scripsit. Loquitur enim de templi destructione atque Judaici populi captivitate, quas Jeremias in Threnis abundanter describit ac plangit.

In persona itaque populi Judæorum capti-
vi loquens Propheta, (1) *Super flumina,* 1
inquit, *Babylonis,* id est juxta aquas Chaldææ, in qua flumina multa decurrunt, *illic sedimus,* id est, habitavimus septuaginta annis, sicut Jeremias prædixit. Unde communiter dicimus : Ille sedit ibi annos tres, id est, habitavit. Et juxta talem modum

Jer. XXV, 11, 12.

Deut. i, 46. loquendi ait Moyses : Sedistis in Cades- A
barne multo tempore. *Et flevimus,* propter
nostram captivitatem, magis tamen pro-
pter templi destructionem, sicut subjun-
gitur : *dum recordaremur* tui, o *Sion,* id
IV Reg. xxv, 9. est templi a Salomone constructi, a Baby-
loniis vero destructi, in monte Sion.
2 (2) *In salicibus,* id est inter arbores in-
fructuosas et aridas, *in medio ejus,* id est,
quæ fuerunt in medio Babylonis, *suspen-
dimus organa nostra,* id est, ab omni
cantico jucunditatis cessavimus : non so-
lum propter recordationem Sion, sed etiam B
3 (3) *Quia illic interrogaverunt nos, qui ca-
ptivos duxerunt nos, verba cantionum,*
scilicet Babylonii seu Chaldæi ; (4) *Et qui
abduxerunt nos* a terra patrum nostrorum
in Babylonem, dicentes : *Hymnum canta-
te nobis de canticis Sion,* quæ canere so-
lebatis in templo Jerusalem. Hoc dixerunt
irridendo, et nostro planctui congaudendo,
nostramque tristitiam exaggerando. Nos
4 autem respondimus eis : (5) *Quomodo can-
tabimus canticum Domini,* id est laudes
divinas, *in terra aliena,* id est, in Chal- C
dæa idololatriæ dedita ? Hoc nempe non
decet, ne videamur non curantes de no-
stra translatione, templique destructione.
Idcirco cum juramento affirmo :
5 (6) *Si oblitus fuero tui, Jerusalem,* ego
populus inde translatus, id est, si desiero
tuam devastationem deflere, vel pro tua
reparatione orare, *oblivioni detur dextera
mea,* id est, ego ipse seu tota virtus mea
oblivioni tradatur a Deo, ita quod pereat.
6 (7) *Adhæreat lingua mea faucibus meis,* in
tantum quod loqui non possim, *si non me-* D
minero tui, orando ut reædificeris ; (8) *Si
non proposuero Jerusalem in principio læ-
titiæ meæ,* id est, nisi ipsa Jerusalem fuerit
mihi prima causa seu principium quod-
dam lætitiæ, non in quantum destructa
est, sed prout concipio eam ut reædifican-
dam : ita quod in spe reparationis ejus
prius lætor, quam in aliis inferioribus re-
bus. Vel sic : Si non proposuero, etc., id
est, si eveniente mihi causa lætandi, non
prius meminero Jerusalem, dolendo de ejus

destructione, atque orando pro ipsius re-
stauratione ; tunc prædicta mala quæ im-
precatus sum, mihi contingant.
(9) *Memor esto, Domine,* ad ulciscendum, 7
filiorum Edom, id est Idumæorum descen-
dentium ab Esau fratre Jacob : qui Esau
alio nomine dictus est Edom ; *in die Jeru-* Gen. xxv, 30.
salem : id est, memor esto, o Domine, ini-
quitatis eorum quam fecerunt in die, id
est tempore, destructionis Jerusalem, quod
fuit tempus vindictæ ipsius. (10) *Qui* filii
Edom *dicunt,* id est, locuti sunt Babylo-
niis : *Exinanite, exinanite,* id est, humi-
liate atque destruite Jerusalem, *usque ad
fundamentum in ea,* id est, funditus eam
dejicite. Sicut enim Esau persecutus est Ibid. xxvii, 41.
Jacob, sic Idumæi pene semper molesti
fuerunt Judæis. Unde Abdias ait ad popu-
lum Idumæorum : Propter iniquitatem in Abdiæ 10.
fratrem tuum Jacob, operiet te confusio,
et peribis in æternum. In his ergo versicu-
lis oravit Propheta pro justa ultione Idu-
mæorum, qui consilio auxilioque fuerunt
Chaldæis contra Judæos.
Nunc prophetat de Chaldæorum deje-
ctione. (11) *Filia Babylonis misera,* id est, 8
o infelix gens Babylonis, *beatus* est ipse
Deus, *qui retribuet tibi* per Cyrum regem
Medorum, et Darium regem Persarum, *re-
tributionem tuam,* id est justam vindictam
pro tuis sceleribus, *quam,* id est cui simi-
lem, *retribuisti nobis,* exigentibus nostris
peccatis. Sicut enim Chaldæi destruxerunt IV Reg. xxv.
Jerusalem, et populum ejus interfecerunt,
sic Persæ ac Medi everterunt funditus Ba-
bylonem, et habitatores ejus peremerunt.
(12) *Beatus qui tenebit et allidet parvulos* 9
suos ad petram :* id est, vere felix est Deus, * alias *tuos*
qui per Medos ac Persas tenebit per pe-
des, et allidet, id est, confringet, occidet
et conteret, parvulos suos, id est pueros
et infantes Babyloniorum (qui dicuntur
parvuli Dei, quia ab eo creati), ad petram,
id est parietem saxeum. Persæ enim et Me-
di ex nimia crudelitate tenuerunt et allise-
runt hoc modo parvulos Babylonis. Quod
Dominus apud Isaiam ita prædixit : Susci- Is. xiii, 17-18.
tabo super vos Medos, qui argentum non

quærant, nec aurum : et lactantibus non A
Is. XIII, 16. miserebuntur. Rursusque : Infantes eorum
allidentur in oculis eorum. Hanc autem
ultionem petit Propheta zelo justitiæ, con-
formando cor suum æquitati divinæ; petit-
que ut in præsenti puniantur, ne pluribus
noceant, gravius peccent, et damnabilius
pereant.

ARTICULUS LII

EXPOSITIO TROPOLOGICA EJUSDEM PSALMI CENTESIMI TRICESIMI SEXTI.

MYSTICE vero per Babylonem signifi- B
catur sæculum præsens, confusione
vitiorum repletum. Babylon namque inter-
pretatur confusio. Unde Petrus, in fine
primæ suæ Canonicæ, Romam nominat Ba-
I Petr. V, 13. bylonem, dicendo : Salutat vos Ecclesia,
quæ est in Babylone collecta.

Sancti itaque, qui hoc mundo tanquam
Hebr. XIII, 14. exsilio quodam utuntur, non habentes hic
manentem civitatem, sed futuram inqui-
rentes, hujus miserrimæ vitæ incolatum
1 deplangunt, et dicunt : *Super flumina Ba-*
bylonis, id est juxta divitias atque delicias C
hujus mundi, quæ tanquam flumina cur-
runt ac defluunt, *illic sedimus,* tanquam
exsules in humilitate præcipua, *et flevimus,*
præ desiderio patriæ cœlestis, *dum recor-*
daremur Sion, id est, dum contemplare-
mur gaudia triumphantis Ecclesiæ, Deum
facie ad faciem speculantis. Hoc convenit
Philipp. I, 23. his qui cum Apostolo cupiunt dissolvi et
esse cum Christo, qui promissiones cœle-
Hebr. XI, 13. stes a longe adspiciunt et salutant, confi-
tentes quoniam peregrini et hospites sunt
super terram. Possunt quoque per flumina D
Babylonis intelligi tentationes, persecutio-
nesque mundi : de quibus fluminibus dici-
Thren. III, 54. tur in Threnis, Inundaverunt aquæ super
caput meum. Super hæc flumina sedent
electi, dum in sæculo isto plurimas sus-
tinent adversitates, persecutiones, pœnas
ac tentationes; et flent, dum recordantur
paradisi unde ejecti sunt, et patriæ ad
Rom. VII, 24. quam tendunt, dicentes illud : Infelix ego
homo! quis me liberabit de corpore mor-
tis hujus?

In salicibus, id est inter homines infru- 2
ctuosos, vitiosos et sæculares : qui signi-
ficantur per salices, quæ sunt arbores in-
fructuosæ et aridæ; *in medio ejus,* id est
in medio hujus mundi conversantes ac
positi, *suspendimus organa nostra,* id est,
a prædicatione regni cœlestis, et docu-
mentis sacræ Scripturæ, quæ est organum
nostrum, cessavimus, quoniam spes nulla
fuit proficiendi. Unde scriptum est : Ubi *Eccli.*
non est auditus, non effundas sermonem; XXXII, 6.
et alibi : In auribus insipientium ne loqua- *Prov.* XXIII,
ris, ne forte despiciant doctrinam eloquii 9.
tui. Hinc Dominus ait Ezechieli : Lin- *Ezech.* III,
guam tuam adhærere faciam palato tuo, 26.
et non eris quasi vir objurgans, quia do-
mus exasperans est. Vel : Suspendimus
organa nostra, id est, interdum ad tempus
cessavimus a laude Dei jucunda, et con-
templatione cœlestium, propter dolorem
propriorum defectuum, compassionemque
proximorum, quos ire conspeximus per
abrupta et devia vitiorum. Nam et Aposto- *Rom.* XII,
lus ait, Flere cum flentibus. Et, Beati qui 15. *Matth.* V, 5.
lugent.

Quia illic, id est in Babylonia, scilicet 3
in mundi vanitate, *interrogaverunt nos,*
qui captivos duxerunt nos, id est homi-
nes pestilentes, qui suo exemplo pestife-
ro conati sunt nos inducere in servitutem
peccati et captivitatem diaboli, *verba can-*
tionum spiritualium ex derisione, vel can-
tionum sæcularium, quatenus cum ipsis
cantaremus, gauderemus, et epularemur.
Et qui abduxerunt nos, affectu vel ef-
fectu, a Deo, a justitia, a recta ratione :

Hymnum cantate nobis de canticis Sion : A
id est, ostendite nobis vera esse quæ prædicatis de invisibilibus bonis ; rationem reddite nobis, quid sit anima, quid vita futura, quid infernus, quid paradisus. Hoc dicunt illi, de quibus alio loco dictum est:
Sap. II, 1, 2, 6. Non est qui agnitus sit reversus ab inferis; quia ex nihilo nati sumus, et post hæc erimus tanquam non fuerimus. Venite ergo et fruamur bonis quæ sunt, et utamur creatura tanquam in juventute celeriter.
Is. XXII, 13. Et illud : Comedamus et bibamus ; cras enim moriemur. Istis igitur respondent B
4 electi : *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?* id est, qualiter loqui poterimus verbum Dei hominibus vanis, illud spernentibus? qui sunt terra aliena, quoniam non coluntur a Deo per gratiam, sed a dæmonibus per suggestionem malignam. Hinc namque ait Salvator:
Matth. VII, 6. Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis.

Denique, licet homo fidelis ita organa sua suspendat fortiter, tamen semetipsum C
adstringit et obligat, quod nequaquam velit oblivisci cœlestis Jerusalem. Dicit enim:
5 *Si oblitus fuero tui,* o *Jerusalem,* civitas
II Cor. V, 1. Dei summi, non manufacta, sed æterna in cœlo parata, non quærendo te cogitatu, verbo et opere; *oblivioni detur dextera mea,* id est, salus mea dispereat, et virtus
6 mea deficiat. *Adhæreat lingua mea faucibus meis,* ut sim spiritualiter mutus, non loquendo verba utilia, *si non meminero tui,* sed rebus terrenis inhæsero; *si non proposuero Jerusalem* cœlestem *in principio lætitiæ meæ,* D
ita quod ipsa sit mihi præcipua causa gaudendi in hoc mundo :
Rom. XII, 12. quemadmodum ait Apostolus, Spe gauden-
Ibid. V, 2. tes; et item, Gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Vel, In principio lætitiæ meæ, ita quod propter nullam carnalem aut sæcularem delectationem mihi occurrentem, omittam plorare desiderio hujus Jerusalem, vel de ejus exspectatione spiritualiter exsultare. Hæc autem dicuntur, non imprecando malum, sed prænuntiando quale malum futurum sit ei qui obliviscitur supernæ Jerusalem.

Deinde loquitur contra hostes Ecclesiæ.
Memor esto, Domine, filiorum Edom, id est 7
hominum terrenorum, *in die Jerusalem,* id est tempore quo persequuntur Ecclesiam militantem. Edom enim interpretatur sanguinea seu terrena. Vel, In die Jerusalem, id est tempore generalis judicii, quando electi separabuntur a reprobis, separa- Matth. XXV, 32.
tione æterna atque perfecta. Orat itaque ut impiorum malignitas reprimatur, et Ecclesia liberetur. *Qui dicunt : Exinanite, exinanite,* id est, Ecclesiam dejicite, fideles subvertite, *usque ad fundamentum,* id est fidem exsistentem *in ea,* id est in Ecclesia. Conantur enim nonnulli non solum opera bona, sed etiam fidem electorum evacuare ac dissipare.

Filia Babylonis, id est gens mundana, 8
civitas impiorum, urbs synagogaque Satanæ, *misera, beatus* est justus Judex, Deus omnipotens, *qui retribuet tibi retributionem tuam,* id est justam pœnam, *quam retribuisti,* id est inflixisti, *nobis,* injuste persequendo populum Dei. Eadem enim Ibid. VII, 2; Luc. VI, 38.
mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis. Unde apud Joelem Dominus ait : Ci- Joel III, 4.
to velociter reddam vicissitudinem super caput vestrum. Solet autem Scriptura per filiam, totum populum designare, sicut dum per Isaiam dicitur : Descende, sede in Is. XLVII, 1.
pulvere, filia Babylon. *Beatus* est Deus ju- 9
dex, *qui tenebit,* id est comprehendet, *et allidet parvulos suos* *,* id est invidos, Ec- * alias *tuos*
clesiæ invidentes et ceteros impios : qui sunt parvuli sensibus atque virtutibus. Sunt etiam parvuli, viles, et indigni divino judicio, quamvis propria æstimatione magni exsistant. Proprie vero invidi dicti sunt parvuli, juxta illud : Parvulum occi- Job V, 2.
dit invidia. Hi autem sunt parvuli Dei, quantum ad esse naturæ, seu ratione creationis; sunt tamen parvuli dæmonum, quantum ad culpam et operationem. A quo II Petr. II, 19.
enim quis superatus est, hujus et servus est. Allidet itaque, id est, destruet et damnabit, parvulos istos, id est vagos, fluctu-

antes, spirituali magnitudine carentes, *ad* A
Is. VIII, 14; *I Petr.* II, 8. *Rom.* IX, 33. *petram,* id est Christum, qui (teste Scriptura) est reprobis lapis offensionis et petra scandali; vel, Ad petram, id est ad fundum inferni, quando dicturus est eis :
Matth. XXV, 41. Ite, maledicti, in ignem æternum.

Hortatur nos Spiritus Sanctus in psalmo præsenti hunc mundum despicere; omnem florem ac prosperitatem ipsius, vanitatem, fallaciamque putare; sæcularem lætitiam, consolationem carnalem, et omnem mundanum amorem funditus exstirpare; ad cœlestia quoque cum ardenti affectu ac B lacrimis suspirare; æterna divinaque bona incessabiliter contemplari; gaudiorum cœlestium et invisibilium promissorum nullatenus oblivisci : quoniam Deum amare et ista appetere, est ad patriam tendere; et tanto amplius festinamus, tanto celerius ad supernam Jerusalem imus, quanto ista ferventius desideramus. Quæ utique nequeunt fervide diligi, nisi mundus spernatur. Ideo namque admonemur : Nolite *I Joann.* II, 15.
diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis autem diligit mundum, non est caritas Patris in eo. Et quid clarius dici potuit a beato Apostolo?

PRECATIO.

Te miserante, Domine, redeuntes de Babylone, id est peccatorum confusione, ut pater benignus nos suscipe; teque inspirante, excessus nostros fac ad petram Christum confitendo plenius allidere : ut de cœlesti Sion canticis dignis tibi cantemus hymnum jubilationis.

ARTICULUS LIII

ELUCIDATIO PSALMI CENTESIMI TRICESIMI SEPTIMI : CONFITEBOR TIBI, DOMINE, IN TOTO CORDE MEO.

HABET autem psalmus iste nunc decla- C
1 randus hunc titulum, *Psalmus ipsi David :* id est, psalmus iste a David conscriptus, convenit ipsi David, id est omni fideli ac devoto, vel toti Ecclesiæ : in cujus persona loquens beatus Propheta, ait :

(1) CONFITEBOR *tibi, Domine,* confessione laudis et gratiarum actionis, *in toto corde meo,* id est cunctis viribus animæ meæ, loquendo de viribus ejus superioribus ac divinis, videlicet intellectu et voluntate : id est, attente et affectuose, D fideliter et ardenter te laudabo. Vel, In toto corde meo, id est corde omnino converso ad te, adhærenteque tibi : ita quod pro nulla parte erit conversum ad terrena, vana atque carnalia; sed amor tuus illud totaliter possidebit. Sicque affectu puro, ingenti ac integro tibi, o Domine, confitebor, *quoniam audisti verba oris mei,* id est, preces meas implesti. Beati qui taliter Domino confitentur, qui in illo summo uno, quod solum necessarium est, omne *Luc.* X, 42.
desiderium cordis sui stabiliunt, qui omnem affectionem circa creata ad Dei amorem perordinant, quorum animas nulla turpis affectio maculat.

(2) *In conspectu angelorum psallam tibi :* id est, dum psallo tibi, considerabo angelorum venerandam præsentiam, qua vel tibi adsistunt, vel mihi præsentes sunt : et ita in eorum conspectu me ipsum constituendo, psallam tibi cum reverentia magna, quippe cui angeli sancti cum tremore adsistunt. *Adorabo ad templum sanctum* 2
tuum : id est, te adorando dirigam oculum mentis meæ ad templum illud altissimum, id est cœlum empyreum, seu triumphantem Ecclesiam, in qua per gloriam

Deut. xxxiii, 27. habitas. De quo templo Moyses ait : Habitaculum ejus sursum. Sed obviare videtur Apoc. xxi, 22. quod dicit Joannes : Templum non vidi in ea (videlicet in civitate superna, Jerusalem illa cœlesti); Dominus enim Deus omnipotens, templum illius est et Agnus. Et respondendum, quod in ea non est templum, prout templum est domus orationis pro propria salute. Non enim Beati pro sua salute precantur. Unde Salvator ait : Joann. xvi, 23. In die illo me non rogabitis quidquam. Dicitur autem Deus et Agnus, scilicet Christus, templum illius, quia triumphans B Ecclesia habitat in Deo et Christo per beatificam fruitionem. Nihilo minus cœlum empyreum, templum Dei dici potest, quoniam incessanter offertur sibi in eo sacrificium laudis : similiter Ecclesia triumphans, quia in ea habitat Deus per gratiam consummatam.

Et confitebor nomini tuo, id est tibi, (3) *Super misericordia tua,* id est de gratia et beneficiis mihi et aliis a te clementer collatis, *et veritate tua,* id est vera imple- Amos vii, 3. tione qua nobis misertus es, sicut dixisti C ac promisisti; vel, Veritate tua, id est de tua justitia, qua impios dereliquisti et condemnasti, bonos autem coronasti, et tibi feliciter conjunxisti. *Quoniam magnificasti super omne,* id est, omnibus rebus majus et excellentius ostendisti, *nomen sanctum tuum,* id est te ipsum, faciendo mirabilia quæ nulla valeat agere creatura. Vel : *Magnificasti,* id est exaltasti, *super omne nomen* cœlestium, terrestrium, et infernorum, *sanctum tuum,* id est Christum, de Ps. xv, 10. quo dictum est ante, Non dabis Sanctum D tuum videre corruptionem. De quo et ali- Dan. ix, 24. bi habetur : Ungatur Sanctus Sanctorum. De quo ipse quoque diabolus, a veritate Marc. i, 24; Luc. iv, 34. convictus, compulsus est dicere : Scio quia sis Sanctus Dei. Sicut enim dicit Aposto- Philipp. ii, 9, 10. lus, Deus exaltavit illum, et dedit ei nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur.

3 (4) *In quacumque die* naturali, quæ noctem includit, id est quacumque hora, imo quocumque momento hujus diei, *invocavero te, exaudi me.* Quod si exaudieris me, *multiplicabis in anima mea virtutem,* id est spiritualem perfectionem. Nam et virtutes connexæ sunt : et dum Deus unam infundit, omnes largitur. Dum autem exsistentem in gratia exaudit, virtutem gratiæ quæ habetur multiplicat, eam confortando atque augendo.

(5) *Confiteantur tibi, Domine,* confessione 4
duplici, scilicet laudis et culpæ, videlicet te laudando, et se accusando, *omnes reges,* id est principes, *terræ,* seu omnes reges, id est universi qui per rationis imperium regunt se ipsos, subjiciendo carnem spiritui, sensualitatem rationi, rationemque Deo; *quia audierunt* ex ore prædicatorum *omnia verba oris tui,* quæ in sacra continentur Scriptura. Distributio autem horum nominum, Omnes, et, Omnia, intelligenda est hic pro generibus singulorum, non pro singulis generum : quia nec absolute omnes reges ad fidem conversi sunt, nec omnes conversi omnia verba Dei simpliciter audierunt; sed quidam de omni genere regum conversi sunt, et omnes quædam de omni genere verborum Dei audierunt.

(6) *Et cantent in viis Domini,* id est in 5
observationibus præceptorum divinorum, cantandoque dicant : *Quoniam magna,* imo immensa, *est gloria Domini,* id est excellentia, beatitudo, lætitia Dei. Plena Is. vi, 3.
namque est omnis terra gloria Dei : ubi per gloriam possumus intelligere gloriosa opera Creatoris. Unde in libris Moysis sæ- Exod. xvi, 10; xxiv, 16; xl, 32.
pius legitur : Apparuit filiis Israel gloria Domini; et, Implebitur omnis terra gloria Num. xiv, 21.
Domini. (7) *Quoniam excelsus Dominus.* 6
Est enim laudabilis et supergloriosus et Dan. iii, 52.
superexaltatus in omnibus sæculis. Et ait Scriptura : Dominus excelsus et sublimis, Is. lvii, 15.
habitans æternitatem, et sanctum nomen ejus. Est autem Deus excelsus, non loco, sed dignitate. Nihilo minus ipse est super omnia, non elatus; sicut est infra omnia, non oppressus. *Et humilia* corda *respicit* oculo pietatis per approbationem, quemadmodum per Isaiam dicit : Ad quem re- Ibid. lxvi, 2.
spiciam, nisi ad pauperculum et contritum

spiritu ? *Et alta,* id est corda superba, A
a longe, id est per reprobationem, *cogno-*
scit : non enim adest eis per gratiam. Pro-
Prov. xv, 29. pter quod Salomon : Longe, inquit, est
Dominus a peccatoribus. Cognoscit itaque
Amos v, 12. alta, juxta illud : Cognovi multa scelera
Prov. xv, 3. vestra. Et alibi scriptum est : In omni loco
oculi Domini contemplantur bonos et ma-
los. Sed hoc interest, quod humiles respi-
cit de prope, superbos autem a longe.
7 (8) *Si ambulavero,* id est, conversatus
fuero et afflictus, *in medio tribulationis,*
a mundo seu dæmone mihi inflictæ, *vivifi-* B
cabis me per gratiam, ne spiritualiter mo-
riar aut succumbam. Hoc est verbum bonæ
spei, ex magna ad Deum caritate fiducia-
que procedens. *Et super,* id est contra,
iram inimicorum meorum visibilium ac
invisibilium *extendisti,* et, ut spero, ex-
tendes *manum tuam,* id est potentiam tu-
am divinam, reprimendo eorum maligni-
tatem ; *et salvum me fecit* a tentationibus
atque periculis *dextera tua,* id est gratiosa
I Cor. x, 13. tua præsentia, seu potestas divina, non si-
nens me ultra vires tentari, sed faciens C
cum tentatione proventum, videlicet præ-
stans requiem pro labore, coronam pro
8 pugna, gratiam pro mercede. (9) *Dominus*
retribuet pro me, omnia æquanimiter pa-
tiente, dando adversariis debitam pœnam
damni ac sensus, pro peccato commisso in
me : sicut et alibi ait, Apostolusque alle-
gat, Mihi vindictam, et ego retribuam. Et Deut. xxxii, 35; Rom. xii, 19.
ne hoc videatur dictum ex crudelitate seu
zelo vindictæ, sed potius ex pura intenti-
one, subjungit : *Domine, misericordia tua*
in sæculum, id est, æternaliter permanet,
nec deficere potest miserendo : juxta il-
lud, Non est abbreviata manus Domini, ut Is. lix, 1.
salvare nequeat. Ideo, Domine, *opera ma-*
nuum tuarum, id est creaturas rationales,
a tua sapientia atque potentia conditas,
ne despicias juste, sed salva benigne. In
hoc igitur verbo etiam pro adversariis
deprecatur, ne a Deo spernantur : quoni-
am quem ille despexerit, nullus corrige- Eccle. vii, 14.
re potest.

Ecce psalmus iste spirituali lætitia plenus, laudibus Dei redundat. Et ut eum digne atque devote mereamur cantare, conandum est nobis ut omnes affectiones nostræ ordinentur ad Deum, ita quod amor Dei totaliter cor nostrum possideat : sicque Domino angelorum reverenter psallamus, memores semper Dei ac angelorum præsentiæ.

PRECATIO.

Ambulantes in medio tribulationis nos, Domine, vivificare digneris, suspirantes ad te et te invocantes : opera manuum tuarum ne despicias, sed tua nos miseratione salvos facias.

ARTICULUS LIV

EXPOSITIO DE CHRISTO PSALMI CENTESIMI TRICESIMI OCTAVI : DOMINE, PROBASTI ME.

PRÆPONITUR insuper psalmo nunc eluci- D
1 dando titulus talis : *In finem, psalmus Da-*
vid : id est, psalmus iste in finem, qui
Christus est, nos dirigens, convenit pro-
phetæ David, sicut et ceteris justis. Et ad-
scribitur ei tanquam auctori, sed Christo
significato per David, vere et proprie congruit. Sancti enim doctores Hilarius et Augustinus, et viri catholici Cassiodorus ac Hugo, exponunt hunc psalmum de Christo, partim de ipso ratione suæ personæ, partim vero ratione corporis sui mystici.

Laborandum tamen videtur, ut quantum A
fieri potest, totus exponatur de Christo, et
totus de membris ipsius.

IN persona igitur Christi hominis lo-
quens Propheta, ita exorsus est : (1) *Do-
mine* Pater, seu Deus Trinitas, *probasti me,*
id est, probatum, fidelem et constantem
me aliis ostendisti, per hoc quod permi-
Matth. iv. sisti me a diabolo tentari, a Judæis irri-
xxvii. deri, tandemque turpissima morte occi-
di : in quibus omnibus firmus et stabilis
permansi, propter quod omnibus probatus B
innotui. Unde ait de Christo Apostolus :
Hebr. iv, 15. Non habemus pontificem, qui non possit
compati infirmitatibus nostris ; tentatum
autem per omnia. *Et cognovisti me* per
approbationem, dicendo tempore baptiza-
Matth. iii, 17; xvii, 5. tionis, transfigurationisque meæ : Hic est
Filius meus dilectus, in quo mihi compla-
cui, ipsum audite : sicut Evangelistæ te-
2 stantur. *Tu cognovisti,* id est approbasti,
sessionem meam, id est humiliationem me-
Ps. xxi, 7. am, qua factus sum opprobrium hominum
et abjectio plebis : prout Apostolus dicit : C
Galat. iii, 13. Christus nos redemit de maledicto, factus
pro nobis maledictum ; *et resurrectionem*
Matth. xxviii, 6. *meam,* factam tertio die post passionem, seu
glorificationem ac exaltationem meam. Ho-
rum enim utrumque summe complacuit
Deo.
3 (2) *Intellexisti cogitationes meas* huma-
nas *de longe,* id est de cœlo seu ab æterno;
semitam meam, id est evangelicam præ-
dicationem, seu conversationem meam, *et
funiculum meum,* id est partem seu sor-
tem hereditatis meæ, seu terminum ope- D
ris mei, *investigasti,* id est, tam diligenter
ac intime attendisti, sicut ea quæ investi-
gantur. Investigatio autem proprie sum-
pta, prout importat discursum a noto ad
ignotum, Deo non competit. Quod autem
Deus taliter investigavit semitam et funi-
culum Christi, constat ex eo, quod tam
frequenter ac evidenter, per signa et ver-
4 ba, confirmavit ejus doctrinam. (3) *Et om-
nes vias meas,* quas ambulavi, et alios
docui, scilicet præcepta atque consilia, *præ-
vidisti* ab æterno ; *quia non est sermo in
lingua mea,* id est, respectu tuæ infinitæ
sapientiæ et præcognitionis æternæ, sum
tanquam non valens eam plene exprimere.
(4) *Ecce, Domine, tu cognovisti omnia* 5
novissima, id est universa quæ mihi in
hac ultima mundi ætate acciderunt, vide-
licet incarnationem, prædicationem, per-
secutionem, passionem, ac cetera huma-
nitatis meæ mysteria, *et antiqua,* id est
omnia quæ a principio mundi de me di-
cta, scripta et præsignata sunt ; *tu forma-
sti me* in utero Virginis, quoad formam
servilem, seu corporis formationem, quod
a Spiritu Sancto supernaturaliter et in-
stantanee organizatum est et formatum.
Unde apud Zachariam legitur : Ego cælabo *Zach.* iii, 9.
sculpturam ejus, ait Dominus. *Et posuisti
super me manum tuam,* id est potentiam
tuam, confirmando me in te, mihique in
omnibus cooperando. Horum autem utrum-
que insinuatur, ubi Christus ait : Dominus *Is.* xlix, 1, 2, 5.
in umbra manus suæ protexit me, formans
me ex utero servum sibi.
(5) *Mirabilis facta est scientia tua ex* 6
me : id est, increata tua scientia in anima
mea, facta est mirabilis mihi ; et per me,
id est ex prædicatione mea et Apostolo-
rum meorum, mirabilis facta est per mun-
dum universum, ita quod omnes fideles
eam mirantur, quum sit infinita, dicentes
illud Apostoli : O altitudo divitiarum sa- *Rom.* xi, 33.
pientiæ et scientiæ Dei ! Maxime vero ap-
paret et facta est scientia Dei mirabilis ex
Christo, id est ex eis quæ de eo scribun-
tur, videlicet ex hoc, quod ipse unigenitus
Filius Dei incarnatus, passus et mortuus
est, quod Deus per talem modum genus
humanum redimere voluit, quod Christus
tanta pro nostra salute assumpsit, fecit ac
pertulit. De hac mirabili scientia Dei apud
Isaiam scriptum est : Cum quo iniit con- *Is.* xl, 14.
silium, et instruxit eum, et docuit eum
semitam justitiæ, et erudivit eum scien-
tia ? *Confortata est,* id est, capacitatem
meam transcendit, *et non potero ad eam,* ut
ipsam perfecte comprehendam. Quamvis
enim anima Christi Deum præ omnibus

Sanctis plene et incomparabiliter clarius A
videat, tamen in infinitum distat a perfe-
ctione intellectus divini, qui solus divi-
nam scientiam plene cognoscit. Nullus ve-
ro intellectus finitus seu creatus, infinitam
essentiam seu scientiam Dei comprehen-
dere valet comprehensione proprie dicta,
qua aliquid cognoscitur quoad se totum
tam perfecte, sicut ex sua natura cogno-
scibile est.
7 6 *Quo ibo a spiritu tuo? et quo a fa-
cie tua fugiam?* Hæc ait Christus, non
quod unquam Deum servili timore timu- B
erit, ex quo procedit fugiendi affectus,
quemadmodum mulier adultera virum ser-
viliter timens, quum fornicata fuerit, et
hoc viro constiterit, appetit fugere; sed
hoc dicit Christus : primo, ut instruat nos
Deum semper timere, eo quod ejus præ-
sentiam nequeamus effugere ; secundo, ut
ostendat se omnino paratum ad omnia
Patris mandata implenda usque ad crucis
patibulum, prout ad Philippenses habetur,
Philipp II, 8. Humiliavit semetipsum, factus obediens
usque ad mortem. Tanquam dicat : O Deus, C
Joann. IV, 24. *quo ibo a spiritu tuo,* id est a te ipso qui
spiritus es? *Et quo a facie,* id est præ-
sentia seu cognitione, *tua fugiam?* quasi
dicat : Fugere nequeo ; et si possem, ta-
Ps. XXXIX, 8, 9. men non vellem. Ideo dico : Ecce venio
ut faciam voluntatem tuam, Deus. Et pas-
Matth. XXVI, 42. sione instante locutus sum : Pater, fiat
voluntas tua. Quod autem fugere nequeo,
8 patet : nam 7 *Si ascendero in cœlum, tu
illic es :* quoniam illic facie ad faciem vi-
deris, et ibi es, Domine, in templo tuo per
resplendentiam gloriæ tuæ ; *si descendero* D
in infernum, ades, non solum per essen-
tiam, præsentiam, atque potentiam, sicut
in ceteris, sed per ultionis effectum seu
justitiæ exsecutionem.
9 (8) *Si sumpsero pennas meas,* id est vi-
res divinæ potestatis, ad resurgendum *di-
luculo,* id est valde mane in die Paschæ, *et
habitavero,* post resurrectionem, *in extre-
mis maris,* id est in paradiso terrestri,
juxta finem mundi sito. Ibi enim Christus
per dies quadraginta cum electis de limbo

eductis moratus est, scilicet a die Paschæ
usque ad diem ascensionis. Interdum vero
discipulis suis apparuit, moxque ad para-
disum reversus est. Ideo subditur : (9) *Et-* 10
enim illuc, scilicet ad paradisum, *manus
tua,* id est virtus divina, *deducet me,* se-
cundum quod homo sum, per dotem agi-
litatis corpori meo concessam in die re-
surrectionis, quia tunc corpus glorificatum
resumpsi; *et tenebit me,* id est, in bono im-
mobiliter conservabit, *dextera tua,* id est
favorabilis, gloriosa atque omnipotens tua
præsentia, scilicet tumetipse. Vel : Tene-
bit me, inseparabiliter in unione perso-
nali ac naturali, dextera tua, id est unicum
Verbum tuum, seu Filius tuus exsistens
verus Deus. Christi enim humanitatem te-
nuit Verbum seu Filius Dei, vel ipsemet
Christus, secundum quod Deus est. Sicut
enim suscitavit semetipsum, sic tenuit na-
turam assumptam. Porro ante passionem
tenuit Verbum humanam Christi naturam
inseparabiliter, quantum ad se (quoniam
nunquam separata est anima Christi aut
corpus ipsius a Verbo, ex quo primo as-
sumpta sunt); non autem, quantum ad es-
sentiales partes ipsius ad invicem : nam
in triduo mortis, anima caroque Christi
a se erant disjunctæ. Post resurrectionem
vero tenuit Verbum naturam humanam
Christi tam inseparabiliter, quod nec par-
tes ejus a se invicem poterant separari.
Propter quod dicit Apostolus : Christus re- *Rom.* VI, 9.
surgens ex mortuis, jam non moritur. Di-
citur autem Filius Dei, dextera et brachium
Dei, juxta illud Isaiæ : Paravit Dominus *Is.* LII, 10.
brachium sanctum suum in oculis om-
nium gentium. Ipse enim est virtus Dei ; *I Cor.* I, 24.
et, Per ipsum facta sunt omnia. *Joann.* I, 3.
10 *Et dixi,* non assertive aut dubitati- 11
ve, sed ironice, ad derisionem eorum qui
me putabant detinendum in morte, et igne
gehennæ, ut seductorem, urendum : *For-
sitan tenebræ* mortis, sepulturæ ac infer-
ni, *conculcabunt me.* Hoc autem continuo
removet, subdens : *et nox,* id est mors
corporalis, vel sepultura, seu limbus pa-
trum, est *illuminatio mea,* id est causa et

porta glorificationis meæ ; vel, Illuminatio mea, id est res illuminata a me : *in deliciis meis* spiritualibus. Christus enim sua passione meruit tertia die resuscitari et glorificari : quæ resuscitatio seu glorificatio apte vocatur illuminatio Christi, non interior seu mentalis, sed corporalis. Anima enim Christi semper æque clare Deum conspexit; corpus vero ipsius illuminatum est, animam resumendo, et dotem claritatis adipiscendo. Sic igitur nox, id est mors, fuit Christo homini causa, id est meritum, et porta, id est ingressus, ad illuminationem prædictam : et hoc, in deliciis Christi, quoniam ista illuminatio deliciosa fuerat ei, tanquam accidentale præmium ejus. Limbus vero inferni, seu sancti in eo contenti, qui dicti sunt nox, propter carentiam gloriæ, et quia in tenebris erant, facti sunt illuminatio Christi, id est res illuminata a Christo. Statim enim ut anima ejus a corpore suo recessit, limbum patrum ingressa est, et suo adventu omnes illic spiritualiter illustravit; imo Christus tunc eos visione Dei per speciem beatificavit, quoniam pro originali peccato pœna fuit soluta : et totum istud fuit in deliciis Christi, quoniam de plenitudine suarum deliciarum alios lætificavit. Vel, nox ista fuit illuminatio Christi in deliciis ejus, id est, recipiendo illuminationem prædictam a Christo, positæ sunt in deliciis ejus perfruendo gaudiis Salvatoris.

Hæc autem omnia vera esse, hinc li-
12 quet : (11) *Quia tenebræ* (de quibus jam dictum est, Forsitan tenebræ conculcabunt me), id est caligo mortis et tenebræ corruptionis, *non obscurabuntur a te,* id est, lumine tuæ revivificationis et claritate tuæ visitationis non privabuntur ; sed me occisum resuscitabis, et de tenebris sepulturæ reduces. *Et nox,* de qua dixi, Nox illuminatio mea, *sicut dies illuminabitur :* id est, mors corporis mei per resuscitationem ad lumen vitæ redibit. Nox etiam sepulturæ ad diem manifestæ apparitionis ducetur. Et nox, id est caligo limbi, sicut dies illuminabitur, me ad inferos descendente.

A *Sicut tenebræ ejus, ita et lumen ejus.* Hæc sunt verba Prophetæ, quodammodo rationem reddentis prædictorum, ut sit sensus : Sicut tenebræ ejus, id est sicut mors Christi, ita et lumen, id est vita ejus : id est, utrumque æqualiter in divina potestate constitutum est. Potest etiam accipi de tenebris limbi et lumine ejus, quod a Christo recepit.

(12) *Quia tu,* Domine Pater, *possedisti* 13
renes meos, id est, carnem meam seu corporalem naturam, vel interiorem sensiti-
B vum appetitum ab omni macula culpæ præservasti, faciendo conceptionem meam ac nativitatem ab omni peccato originali actualique liberam, nec permittendo ut unquam inordinatus aliquis motus in anima mea seu renibus esset. *Suscepisti me de utero matris meæ,* id est, a puncto seu hora qua uterum Virginis sum egressus, tu indesinenter conservasti et protexisti me,
prout alibi testatus es : Ecce servus meus, *Is.* XLII, 1.
suscipiam eum. Vel, Suscepisti me de utero matris meæ, id est, miraculose eduxi-
C sti me de clauso utero Matris meæ benedictæ.

(13) *Confitebor tibi,* confessione laudis 14
devotæ, *quia terribiliter magnificatus es,* id est, per horribilia opera tuam magnitudinem demonstrasti, te magnum esse probasti, in cordibus fidelium magnus et honorandus effectus es. Quamvis hæc opera horribilia, quibus Deus magnificavit se
ipsum, intelligi possint destructio mundi *Gen.* VII.
per aquas diluvii, submersio Pharaonis, *Exod.* XIV.
devoratio Dathan et Abiron, ac similia; *Num.* XVI.
D tamen hoc loco specialiter designantur ea, quæ circa Christum contigerunt. Terribiliter enim magnificatus est Deus, quando in ultionem sanguinis Christi, Judæos tam horribiliter devastavit per Romanos, occidit, et nunc usque affligit. Denique terribiliter magnificatus est in passione Christi, quan-
do a sexta hora usque ad nonam, tenebræ *Matth.*
factæ sunt super universam terram, et pe- XXVII, 45, 51, 52.
træ scissæ sunt, et terra mota est, et monumenta aperta sunt, multique Sanctorum resurrexerunt a mortuis. *Mirabilia* sunt

opera tua, jam prædicta, et cetera quæ fe- A cisti circa me; vel, quæ ego feci in nomine tuo, sicut sunt incarnatio, resurrectio (Luc. I. Marc. XVI. Joann. XX.) de clauso sepulcro, ingressus ad discipulos januis clausis, ascensio quoque ad cœlos, et reliqua in sacro Evangelio copiose descripta; *et anima mea cognoscet* opera ista *nimis*, id est valde eminenter et clare præ omnibus angelis atque hominibus. Neque enim angeli sancti prædicta Dei opera comprehendere valent, præsertim incarnationem. Anima autem Christi valde excedit omnes Beatos in cognitione isto- B rum: imo de istis illuminat summos ordines supernorum spirituum, secundum Dionysium.

15 14 *Non est occultatum os meum a te*, id est, ori meo non occultasti, neque ab intellectu meo abscondisti, *quod fecisti in occulto:* id est, opera quæ in abscondito perpetrasti, imo occultissima quæque, quæ aliis abscondisti, mihi clarissime revelasti. Omnia enim præterita, præsentia et futura, universa quoque mysteria gratiæ, anima Christi cognovit. Potest autem per os C intelligi intellectus animæ Christi, quo verbum cordis profertur; vel, os ejus corporale, quoniam Christus ore proprio prædicavit occulta opera Dei. *Et substantia mea in inferioribus terræ*. Hoc est quod dixit supra (Ps. LXVIII, 3.), Infixus sum in limo profundi. Est igitur sensus: Substantia mea, id est humana natura a me assumpta, in inferioribus terræ, id est, in mundo isto apparuit, vixit et fuit. Vel, Substantia mea, id est divinitas mea, seu ego ipse, in inferioribus terræ, id est in hoc mundo, conversatus D sum, et divinitas mea ad hæc infima se inclinavit per incarnationem. Hinc Apostolus loquens de Christo, ait (Ephes. IV, 9.): Quod autem ascendit, quid est nisi quia primum descendit in inferiores partes terræ? Unde legitur apud Baruch (Baruch III, 38.): Post hæc super terram visus est, et cum hominibus conversatus est. Vel sic: Substantia mea, id est, corpus et anima fuerunt in inferioribus terræ: nam anima fuit in limbo, et corpus in monumento.

(15) *Imperfectum meum*, id est naturales defectus quos assumpsi, *viderunt oculi tui*, id est, sapientia tua cognovit cur eos assumpsi. Non enim habuit Christus imperfectum aliquod virtutis aut vitæ, sed indetrahibiles assumpsit defectus seu mala pœnæ, ut nos ab eis erueret. *Et in libro tuo omnes scribentur*, id est, boni ac mali a te cognoscentur. Per librum namque intelligitur Dei cognitio: in qua omnes firmiter continentur, sicut scriptura in libro. Quamvis autem in libro seu notitia prædestinationis divinæ soli electi conscripti sint, tamen in libro divinæ cognitionis universi scribuntur, imo et opera singulorum, sicut beatus Job dicit (Job XIII, 26.): Scribis enim contra me amaritudines. Et Ecclesiasticus (Eccli. XXIII, 28.): Oculi (ait) Domini multo plus lucidiores super solem, circumspicientes omnes vias hominum. *Dies*, id est homines spirituales, præsertim Apostoli: de quibus præhabitum est (Ps. XVIII, 3.), Dies diei eructat verbum; *formabuntur* per gratiam Spiritus Sancti, exuendo veterem hominem cum actibus suis (Coloss. III, 9, 10. Rom. XIII, 12; Joann. XII, 36. Ephes. V, 8.), et deserendo opera tenebrarum, ut sint filii lucis. Talibus namque diebus Paulus: Eratis, inquit, aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. *Et nemo in eis*, id est, nullus homo in istis diebus sistere aut confidere debet, ita quod nemo in eis formabitur, ut perfectionem aut nomen ab eis sortiatur. Hoc est quod dicit Apostolus (I Cor. III, 6, 7.): Ego plantavi, Apollo rigavit, Deus autem incrementum dedit. Neque ergo qui plantat est aliquid, neque qui rigat; sed qui incrementum dat, Deus. Et item (Ibid. 4; I, 12, 13.): Quum alius dicit, Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ, nonne homines estis? Numquid in nomine Pauli baptizati estis? Hinc quoque, ut in Actibus legitur (Act. XIV, 7-17.), quum quidam voluissent sacrificare Paulo et Barnabæ tanquam diis, eo quod Paulus a nativitate claudum sanasset, Apostoli scissis vestibus suis, responderunt (Ibid. 14.): Viri, quid facitis? Et nos mortales sumus, similes vobis homines. Nemo ergo formabitur in eis: nam, Maledictus (Jer. XVII, 5.) homo qui confidit in homine. 16

Deinde Christus ad Deum Patrem, seu A totam superbeatissimam Trinitatem, unum
17 verum simplicissimum Deum, ait : 16 *Mihi autem,* id est ad honorem meum, *nimis honorati* * *sunt amici tui, Deus,* id est Apostoli et apostolici viri, qui omnia relinquentes, mea sunt assecuti vestigia, propter quod digni facti sunt amicitia tua. Hos enim Deus multipliciter honoravit, dando eis varias gratias Spiritus Sancti, videlicet sapientiam, omnium linguarum notitiam, gratiam curationum, spiritum prophetiæ, sanctimoniam vitæ. *Nimis confortatus est* B *principatus eorum.* Nam constituti sunt principes super omnem terram, prævalueruntque mundo, carni, ac dæmoni ; et adeo confortati sunt in gratia Dei, ut occidi possent, flecti non possent, sicut et Paulus ex eorum persona testatur : Quis nos separabit a caritate Christi ? Tribulatio ? an angustia ? an fames ? an nuditas ? an periculum ? an persecutio ? an gladius ? Et iterum ait de principatu antiquorum Dei sanctorum et amicorum : Per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones ; obturaverunt ora leonum, exstinxerunt impetum ignis,
18 etc. (17) *Dinumerabo eos.* Christus enim nomina prædestinatorum determinate cognoscit. Unde Moysi Dominus ait : Te ipsum novi ex nomine. *Et super arenam multiplicabuntur* prædicti amici tui, videlicet viri spirituales et sancti : vel quia excedunt numerum arenæ maris ; vel quia eorum multitudo aptius exprimi nequit, nisi ut dicantur plures arena maris. Unde de electis et Dei amicis ait Joannes : Vidi turbam magnam quam nemo dinumerare poterat, ex omnibus tribubus et linguis et populis, stantes ante thronum Dei.

(Margin: * honorificati. — Matth. XIX, 27. — Ibid. X, 1; Act. II, 4. — Ps. XLIV, 17. — Rom. VIII, 35. — Hebr. XI, 33, 34. — Exod. XXXIII, 17. — Apoc. VII, 9.)

Præterea quidam exponunt hos duos versiculos de angelis sanctis, qui appellantur amici Dei : qui utique valde honorati sunt, et nimis confortatus est principatus eorum, quia ab eis regitur corporalis creatura atque ecclesiastica hierarchia ; qui etiam super arenam multiplicantur, prout de eis apud Job dicitur : Numquid est numerus A militum ejus ? Et Daniel ait : Millia millium ministrabant ei, et decies millies centena millia adsistebant ei. Hæ vero expositiones, quantum ad numerum amicorum Dei, in idem redeunt, dummodo omnes homines prædestinati dicantur amici Dei : quia, secundum Gregorium, tot homines salvabuntur, quot angeli permanserunt stantes.

(Margin: Job XXV, 3. — Dan. VII, 10.)

Exsurrexi ego Christus a mortuis, sicut prædixi, *et adhuc sum tecum,* id est, usque ad secundum meum adventum tecum invisibiliter ero, quantum ad viatores. Interim enim sedebo ad dexteram tuam in cœlo, nec hominibus generaliter visibiliterque apparebo, donec adveniat dies judicii, in quo omnibus manifestus ostendar. Unde dicit Apostolus : Præcipio tibi coram Deo, etc., ut serves mandatum sine macula irreprehensibile usque in adventum Domini nostri Jesu Christi, quem suis temporibus ostendet beatus et solus potens, Rex regum, etc.

(Margin: Marc. XVI, 19. — Ibid. XIV, 62. — I Tim. VI, 13-15.)

18 *Si occideris, Deus,* id est, quia æter- 19
C naliter condemnabis, et nunc spiritualiter occides per gratiæ subtractionem, *peccatores,* impœnitentes et reprobos, *viri sanguinum,* id est odiosi, carnales et vitiosi, *declinate a me* in die judicii, quando dicturus sum vobis : Ite, maledicti, in ignem æternum. Hoc est quod Christus ait : Multi dicent mihi in die illo, Domine, Domine. Et tunc confitebor illis : Nescio vos unde sitis ; discedite a me, omnes operarii ini-
quitatis. (19) *Quia dicitis* intra vos, *in co-* 20
gitatione perversa et pessima : *Accipiant* D *in vanitate civitates suas,* id est, injusti in sua vanitate ac malignitate prævaleant, et civitates suas, id est bona et loca seu habitacula quæ desiderant, quamvis ad justos pertineant, ipsi acquirant. Vel sic : *Quia dicitis,* o viri sanguinum, *in cogitatione* contra justos : *Accipiant* justi seu religiosi, *in vanitate,* id est frustra atque in vanum, *civitates suas,* id est particulares Ecclesias, congregationes seu claustra, ita quod nihil proficiat eorum saluti, quod se a nobis separant et elongant.

(Margin: Matth. XXV, 41. — Ibid. VII, 22, 23.)

21 (20) *Nonne qui oderunt te, Domine, ode-* A
ram ? quasi dicat, Imo. Oderat enim Chri-
stus homo inimicos Dei, non quantum ad
naturam, sed per respectum ad culpam.
Amare namque, secundum Philosophum,
est alicui bonum velle ; odire vero, est ali-
cui malum optare. Quemadmodum autem
justo debetur gloria, et bono dilectio (ob-
jectum enim appetitus est, bonum), sic
injusto debetur miseria, et odium malo.
Peccatorem ergo, in quantum peccator est,
debemus odire, id est pœnam atque mise-
riam ejus velle, ut scilicet corrigatur in B
præsenti, ne pereat in æternum sicut ju-
stitia exigit ; in quantum vero est homo et
creatura, seu conversionis et beatitudinis
capax, amandus est, quemadmodum præ-
Matth. v, 44. cepit Christus : Diligite inimicos vestros.
Hæc autem agendo, conformamus nos Deo,
qui omnia amat quantum ad id quod sunt
Sap. xi, 25. et a Creatore receperunt, juxta illud : Dili-
gis omnia quæ sunt, et nihil odisti eorum
quæ fecisti. Verumtamen rationales crea-
turas in vitiis deordinatas, a rectitudine
obliquatas, a Deo aversas odit Deus secun- C
Ibid. xiv, 9. dum quod tales sunt : juxta illud, Odio
sunt Deo impius et impietas ejus. Sic au-
tem Christus præcipue oderat impios, de
quo subditur : *et super inimicos tuos tabe-*
scebam, id est, magno zelo contra eorum
Matth. xxi, 12 ; *Joann.* ii, 14-17 ; *Ps.* lxviii, 10. pravitatem zelatus sum : sicut patebat, dum
ementes et vendentes de templo ejeci. Tunc
enim zelus domus Dei comedit me. (21) *Per-*
22 *fecto odio,* id est odio virtuoso et justo, *ode-*
ram illos, et inimici facti sunt mihi, pro-
pter eorum malitiam. Est itaque quoddam
odium malum, vitiosum et imperfectum, D
quod est mortale peccatum, quo natura al-
terius oditur, vel gratiæ fraternæ invidetur.
Hoc odium Christo et membris ejus non
convenit. Odium vero perfectum, quo odi-
tur culpa et auctor culpæ in quantum hu-
jusmodi, est de quo loquitur nunc psalmus.
Deinde Christus ait : (22) *Proba me, Deus,* 23
id est, per tormenta passionis probatum
ostende me : sicut in principio psalmi in-
ductum est, Domine, probasti me. *Et scito*
cor meum per approbationem. Hoc Chri-
stus non dicit orando, quoniam a principio
suæ conceptionis in Virgine, confirmatum
erat cor ejus in Deo, sed potius congratu-
lando. *Interroga me* per flagella, *et cogno-*
sce semitas meas, id est, opera mea atten-
de. Hoc Christus orat non pro se, sed pro
nobis. Non enim oravit ut Deo placerent
opera sua, quoniam scivit se non posse
peccare ; oravit autem ut Deus attenderet
opera sua, indulgendo propter meritum
eorum universæ Ecclesiæ. Sic enim inter- *Rom.* viii, 34 ; *Hebr.* vii, 25.
pellat pro nobis, secundum Apostolum, os-
tendens Patri latus et vulnera, secundum
Bernardum. (23) *Et vide si via iniquitatis* 24
in me est, id est, falsa doctrina, seu simile
aliquod in me exsistat. Hoc Christus dicit,
non dubitando an aliquid mali in se ha-
beat locum, sed ex magna securitate, ut
ostendat se ab omni culpa penitus alie-
num, nec adversariorum suorum, sibi mul-
ta scelera imponentium, se timere calum-
niam. *Et deduc me in via æterna,* id est
in via ad æternam gloriam perducente, vi-
delicet in ascensione, per quam ivi ad feli-
citatem æternam. Orat igitur Christus ut
Deus in ascensione ipsum perducat ad cœ-
lum. Non enim humana et pure naturali,
sed divina virtute ascendit. Et sicut oravit
pro gloria resurrectionis, sic quoque ora-
vit pro deductione ascensionis. Pro iis
enim quæ ad accidentale præmium perti-
nent, Christus oravit etiam pro se ipso ;
pro præmio autem essentiali precatus non
est, nisi pro nobis.

ARTICULUS LV

EXPOSITIO EJUSDEM PSALMI CENTESIMI TRICESIMI OCTAVI, DE MEMBRIS CHRISTI SEU QUOCUMQUE FIDELI.

DENIQUE psalmus iste exponi potest A
1 de homine justo. Qui ait : *Domine, probasti me,* id est, per prospera et adversa inquisisti et examinasti me, qualis essem; *et cognovisti me,* id est, fidelem atque constantem me invenisti, ex tali probatione, eo quod nec in prosperis, nec in adversis a recta via abierim.

Dicitur autem Deus probare et tentare, non ut ipse cognitionem recipiat, sed ut homo se ipsum cognoscat, et ab aliis cognoscatur qualis sit; vel, quia per modum probantis se habet. Sic enim ait ad Abra- B
Gen. XXII, 12. ham quem tentavit : Nunc cognovi quod timeas Deum, et non peperceris filio tuo unigenito propter me. Utrumque enim cognovit, antequam eum tentaret; sed dicitur tunc cognovisse, quia tunc fecit alios illud cognoscere per tam solennem obedientiam Abrahæ. Sic quoque Dominus loquitur filiis Israel, qui vitulum aureum
Exod. XXXIII, 5. adoraverunt : Jam nunc depone ornatum tuum, ut sciam quid faciam tibi. Numquid ante non scivit quid faceret eis? Dicitur itaque Deus probare et tentare, sicque co- C gnoscere homines, quoniam probando facit homines cognosci, ostendendo eos ex probatione fideles aut inconstantes : quod evidenter patet ex eo, quod Moyses ait po-
Deut. VIII, 2. pulo Judæorum : Recordaberis cuncti itineris, per quod adduxit te Dominus Deus tuus, ut affligeret te atque tentaret, et nota fierent quæ versabantur in corde tuo, utrum custodires mandata illius, an non. Ita a Deo probatus est Job, et probus in-
Job XXIII, 10. ventus est, qui ait : Probavit me Dominus quasi aurum quod per ignem transit. Et D
Sap. III, 6. legitur apud Salomonem : Tanquam aurum in fornace probavit electos Dominus. Nequaquam ergo deficiamus, dum a Deo cor- Prov. III, 11. ripimur, dum per adversa probamur, dum injurias patimur, sed nec prosperis extollamur : imo prædicta mala patiendo lætemur, sperantes nos pertinere ad numerum electorum, de quibus Dominus ait : De- Zach. XIII, 9. ducam eos per ignem, et uram eos sicut uritur argentum, et probabo eos sicut probatur aurum. Et exaudiam eos et dicam : Populus meus tu es.

Tu cognovisti sessionem, id est humilia- 2
tionem, contritionem, seu dejectionem, *meam, et resurrectionem meam,* qua a somno peccati resurgo, et justus de injusto (Deo operante) efficior. Unde Apostolus clamat : Hora est nos jam de somno surgere; et Rom. XIII, 11. iterum, Surge, qui dormis, et exsurge a Ephes. V, 14. mortuis. *Intellexisti cogitationes meas de* 3
longe, id est, in te ipso ab æterno eas vidisti : quoniam in divina essentia universa resplendent, sicut in prima causa et exemplari principio. Propter quod Dominus in Apocalypsi testatur : Scient omnes Eccle- Apoc. II, 23. siæ quia ego sum scrutans renes et corda. *Semitam meam,* id est actionem seu conversationem meam, *et funiculum meum,* id est vitæ meæ mensuram, modum seu limitem, *investigasti,* id est, diligenter pensasti, considerando quousque pervenero, quidve profecero. Unde a beato Job dicitur : Observasti omnes semitas meas, et Job XIII, 27. vestigia pedum meorum considerasti. *Et* 4
omnes vias meas, id est cogitationes, verba et opera : quæ viæ dicuntur, quia per ea tendo ad ultimum finem; *prævidisti* ab æterno antequam sint : juxta illud, Domi- Eccli. XXIII, 29. no Deo, antequam crearentur, omnia sunt cognita; *quia non est sermo in lingua mea,* quo tibi respondere sufficiam, ra-

tionem reddendo pro singulis quæ com- A
misi aut omisi : secundum quod alibi
Job IX, 2, 3. scriptum est : Non justificatur homo com-
positus Deo; et si voluerit cum eo conten-
dere, non poterit respondere unum pro
Ibid. 13, 14. mille. Hinc rursus sanctus Job ait : Deus,
cujus iræ nemo resistere potest, sub quo
curvantur qui portant orbem. Quantus er-
go ego sum ut respondeam ei, et loquar
verbis meis cum eo?
5 *Ecce, Domine, tu cognovisti omnia no-*
vissima, id est ultima, *et antiqua,* id est
prima, videlicet omnia quæ sunt, erunt B
vel fuerunt. *Tu formasti me* in utero, cor-
pus organizando et animam infundendo.
Vel, Formasti, id est, perfecisti me, gratiam
tribuendo, secundum quod protestaris :
Is. XLIII, 7. Omnem qui invocat nomen meum, in glo-
riam meam creavi eum. Hinc quoque dici-
Ibid. LXIV, 8. tur : Pater noster tu es, nos vero lutum; et
fictor noster tu, et opera manuum tuarum
omnes nos. *Et posuisti super me manum*
tuam, id est potentiam tuam, conservando
me in esse. Vel, Posuisti super me manum
tuam, castigando me quando peccavi : C
Apoc. III, 19. quemadmodum in Apocalypsi dicis, Ego,
quos amo, arguo et castigo. Vel, Posuisti
super me manum tuam, id est, pie et gra-
tiose sustentasti, et confortasti me in spi-
6 ritualis conversationis processu. *Mirabilis*
facta est omni menti creatæ *scientia tua,*
o Deus, *ex me,* id est ex consideratione
mea. Scientia enim Creatoris, in creaturis
relucet; et ex earum consideratione mira-
bilis apparet consideranti tanto amplius,
quanto creaturæ fuerint digniores, seu mi-
rabilius institutæ. Quum igitur homo sit D
creatura excellens, et valde mirabiliter in-
stituta, scilicet ex corruptibili carne et im-
mortali spiritu constans, mirabilis facta est
scientia Creatoris ex consideratione homi-
nis, ita quod consideranti miranda apparet.
Confortata est, et non potero ad eam. Hoc
Job XXXVI, 26. est quod in libro Job dicitur : Ecce Deus
magnus, vincens scientiam nostram.
7 *Quo ibo a spiritu tuo?* qui omnia per-
I Cor. II, 10. scrutatur, secundum Apostolum. De quo
Sap. I, 7. scriptum est : Spiritus Domini replevit
orbem terrarum. *Et quo a facie tua fu-*
giam? tanquam dicat : Tuum conspectum
fugere nequeo. Unde in libro Sapientiæ
dicitur : Effugere manum tuam, Domine, Sap. XVI, 15.
impossibile est. *Si ascendero in cœlum,* id 8
est, si per mentis elationem me ipsum
erexero, justum putavero, ceterisque præ-
tulero, *tu illic es,* ut superbum humilies :
sicut Abdias propheta testatur, Si exaltatus Abdiæ 4.
fueris ut aquila, et si inter sidera posueris
nidum tuum, inde te detraham, dicit Do-
minus. Vel, Si ascendero in cœlum, per
contemplationem et desiderium bonorum
cœlestium, tu illic es, qui dicis : Numquid Jer. XXIII, 24.
non cœlum et terram ego impleo? *Si de-*
scendero in infernum, id est in profun-
dum vitiorum, ita ut vel desperem, vel di-
vinam providentiam negem, *ades* tanquam
inspector et ultor. Vel, Si descendero in
infernum, considerando ipsius tormenta,
ades. *Si sumpsero pennas meas,* id est 9
alas contemplationum, *diluculo,* id est in
principio diei sensibilis seu spiritualis, *et*
habitavero in extremis maris, id est in ul-
timis finibus pelagi, seu in quocumque
termino mundi; *etenim illuc manus tua* 10
deducet me, quocumque tibi placuerit, nec
potero illinc evadere, sed comprehendar
a te : sicut subjungitur, *et tenebit me dex-*
tera tua, id est omnipotens virtus tua.
Et dixi : Forsitan tenebræ conculcabunt 11
me, id est, operient atque abscondent me,
sicut absconditur quod conculcatur. Hoc
dicitur derisorie, secundum opinionem eo-
rum qui existimant Deum illa conspicere,
quæ fiunt in die seu luce, non autem quæ
fiunt in nocte seu tenebris. Contra quos
Dominus per Jeremiam loquitur : Putasne Ibid. 23, 24.
Deus e vicino ego sum, et non Deus de
longe? Si occultabitur vir in absconditis
suis, et ego non videbo eum? Dixi etiam :
Forsitan *et nox illuminatio mea,* id est,
tempus nocturnum et tenebrosum erit ex-
sultatio mea, quia tunc libere faciam quæ
delectant, tanquam a Deo videri non po-
tens, *in deliciis meis,* id est delectationi-
bus vitiorum. Sæpe autem accipitur illumi-
natio pro exsultatione. Deinde reprobatur

12 opinio talis. *Quia tenebræ non obscura-* A
buntur a te, id est, opera tenebrosa seu
tempus nocturnum te nequaquam late-
bunt; *et nox sicut dies illuminabitur,* id
est, tam evidenter a divina luce videbi-
tur opus noctis et nox, sicut opus diei
et dies. *Sicut tenebræ ejus,* id est, sicut
tenebræ noctis cognoscuntur a Deo, *ita
et lumen ejus,* id est, sic lumen diei vi-
Hebr. IV, 13 debitur ab eo. Omnia namque æque clare
Deo patescunt.
13 *Quia tu possedisti renes meos,* id est, appe-
titum sensitivum animæ meæ per gratiam B
possedisti, exstinguendo in me inordina-
tos concupiscentiæ motus. In renibus enim
viget luxuria : quos Deus dicitur possidere,
dum eos dignatur per gratiam gubernare.
Suscepisti me de utero matris meæ, id est,
ab hora nativitatis meæ usque in præsens
conservasti me, et a diversis periculis pro-
texisti me, et tanquam pius pater custo-
disti me.
14 *Mirabilia opera tua, et anima mea
cognoscet* ea *nimis,* id est multum præ-
clare, secundum quod eam illuminare di- C
15 gnaberis. *Non est occultatum os meum a
te quod fecisti in occulto.* Hoc, secundum
expositionem in præcedenti articulo posi-
tam, convenit eis qui dicere possunt Deo :
Ps. L, 8. Incerta et occulta sapientiæ tuæ manife-
stasti mihi. Quibus Deus ostendit opera
sua occulta tanquam filiis et amicis ac fa-
miliaribus suis, sicut Salvator ait discipu-
Joann. XV, 15. lis suis : Jam non dicam vos servos, sed
amicos meos, quia omnia quæcumque au-
divi a Patre meo, nota feci vobis. Et apud
Amos III, 7. Amos legitur : Non faciet Dominus ver- D
bum, nisi revelaverit secretum suum ad
servos suos Prophetas. Quidam vero expo-
nunt de osse corporis, quod non est occul-
tatum a Deo, sed notum est ei : quod di-
citur factum in occulto, quia latet sub
carne. Alii autem de osse spirituali, vide-
licet de firmitate seu fortitudine animæ :
quæ nota est Deo, et dicitur facta in oc-
culto, quoniam Deus facit eam per crea-
tionem in interioribus animæ viribus. *Et
substantia,* id est natura *mea,* quæ ex ani-

ma rationali et corpore constat, *in infe-
rioribus terræ,* id est, in hoc inferiori
mundo versatur, terrenis inquietudinibus
occupatur, multisque modis distrahitur.
Unde tibi confiteri et dicere cogor : *Im-* 16
perfectum meum, id est non solum ex-
cessum vitiorum, verum etiam defectum
operum meorum bonorum, *viderunt oculi
tui.* Mala etenim mea, omnino et pure
mala sunt. Bona autem quæ facio, non
sunt pure bona, sed imperfectionibus mul-
tis admixta, sicut apud Isaiam legitur :
Ut immundi omnes nos, et quasi pannus *Is.* LXIV, 6.
menstruatæ universæ justitiæ nostræ. Sem-
per ergo cum omni humilitate confitea-
mur Domino, et cognoscamus ex corde
imperfectum nostrum, scientes quoniam
quidquid boni in nobis et actibus nostris
invenitur, divinitus nobis præstatur, et Deo
adscribendum est; quidquid vero mali in
nobis et nostris operibus reperitur, ex
nobis oritur, nobisque attribuendum est.
Dies formabuntur, id est, dies futuri a te
producentur, *et nemo in eis,* id est, nullus
eorum qui nunc est, in eis erit, sed inte-
rim morientur qui nunc sunt. Hoc certius
dici poterat tempore veteris Testamenti,
quam modo. Tunc namque certum erat,
mundum diutissime duraturum : quod mo-
do incertum est ; imo nescimus an per
tempus naturalis periodi unius hominis
mundus durabit.
Exsurrexi per gratiam tuam a morte 18
peccati, a consuetudine prava, a somno
pigritiæ, *et adhuc sum tecum,* per cari-
tatem tibi fideliter adhærendo. Hoc est
verbum bonæ spei. Non enim hoc scire
possumus certitudinaliter, sed conjectura-
liter, nisi ex speciali instinctu.
Si occideris, id est, quia occides occi- 19
sione æternæ mortis, o *Deus, peccatores,*
idcirco, *viri sanguinum, declinate a me,*
loco vel opere, ne vobis communicem, et
vobiscum occidar ac peream. Qui enim te- *Eccli.* XIII, 1.
tigerit picem, inquinabitur ab ea. Aposto-
lus quoque : Nolite, inquit, communicare *Ephes.* V, 11.
infructuosis operibus eorum : nam morte *Rom.* I, 32.
digni sunt non solum qui faciunt ea, sed

etiam qui consentiunt facientibus. Vitanda A
est ergo impiorum societas, familiaritas,
atque communio ; appetenda vero familia-
(* devoti) ritas virtuosi ac docti*, quemadmodum in
(Eccli. vi, 36.) Ecclesiastico inducitur : Quum videris sen-
(Ibid. xxxvii, 15, 16.) satum, evigila ad illum ; et, Cum viro san-
cto assiduus esto, quemcumque cognove-
ris observantem timorem Dei, cujus anima
est secundum animam tuam.
23 *Proba me, Deus,* adhuc ea probatione,
de qua in exordio psalmi præsentis locutus
sum : Domine, probasti me. Itaque, Proba
me sicut probantur electi, quos corrigis et B
emendas, non ut tu cognoscas, sed ut illi
salubriter se ipsos noscant, ne eis dicatur
(II Cor. xiii, 5.) illud Apostoli : Annon cognoscitis vos-
metipsos, quia Jesus Christus in vobis
est ? nisi forte reprobi estis. *Et scito cor
meum,* cognitione approbationis, de qua
(I Cor. viii, 3.) dicit Apostolus : Si quis diligit Deum, hic
cognitus est ab eo. *Interroga me,* id est,
per adversa inquire, et vide an vere te
diligam, an tibi constanter fidelis sim. Sic
velle a Deo probari et interrogari, non per-
tinet ad imperfectos, sed fortes, qui pro C
(Hebr. v, 14.) consuetudine exercitatos habent sensus,
qui cum Apostolo dicere possunt illud :
(Philipp. iv, 11, 12.) Ego didici, in quibus sum, sufficiens es-
se. Scio et humiliari, scio et abundare ;
ubique et in omnibus institutus sum. *Et
cognosce,* per acceptationem, approbatio-
nem, seu complacentiam, *semitas meas,* id
est desideria, cogitationes, verba et actus ;
24 *et vide,* more pii, diligentis, expertique
medici, *si via iniquitatis,* id est malum
propositum seu latens peccatum, *in me
(Ps. xviii, 13.) est,* quatenus ab occultis meis mundes me, D
Domine, et a vulneribus animæ salves me :

sicut Jeremias ait : Sana me, Domine, et (Jer. xvii, 14.)
sanabor ; salvum me fac, et salvus ero.
Denique quum ignoremus qualiter inte-
riora nostra cum Deo se habeant, an pura
exsistant, indigemus semper clamare ad
Deum : Vide si via iniquitatis in me est.
Mihi quoque concede ut interiora mea di-
ligenter discutiam, vere cognoscam, caute
custodiam. *Et deduc me in via æterna,* id
est in fide catholica, in lege divina, in
observatione præcepti : quorum unum-
quodque dicitur via æterna, quia ad vi-
tam perducit æternam seu patriam super-
cœlestem, nunquam electis auferendam.

Ecce psalmum mirabilem, difficilem, et
omni laude dignum, divinis præconiis ple-
num, sacris mysteriis altum audivimus :
in quo de Christi mysteriis copiose tracta-
tur ; ex cujus doctrina admonemur divi-
nam providentiam considerare, divinam
præsentiam honorare, immensam Creato-
ris majestatem timere. Estque psalmus is-
te cum ingenti attentione cantandus, quia
pene in singulis versibus dirigitur sermo
ad Deum, et ubique est sensus sublimis.
Ostendit enim hic psalmus incomprehen-
sibilem esse Dei scientiam, infinitam ejus
exsistere essentiam, metuendam quoque
esse ipsius magnificentiam.

PRECATIO.

Cœli terræque conditor Deus, precamur
immensæ majestatis tuæ excellentem vir-
tutem : ut nos in viam directos æternam,
illo tuearis brachio, quo amici tui nimis
honorificati apud te, felicissime glorian-
tur in cœlis.

ARTICULUS LVI

EXPOSITIO DE CHRISTO, PSALMI CENTESIMI TRICESIMI NONI : ERIPE ME, DOMINE, AB HOMINE MALO.

ASSIGNATUR insuper psalmo nunc decla- A
1 rando titulus talis : *In finem, psalmus*
David : id est, psalmus iste a sancto David conscriptus ac editus, dirigit nos in
Apoc. I, 8; XXI, 6; XXII, 13. finem, qui Christus est : qui testatur, Ego sum Alpha et Omega, principium et finis;
Rom. X, 4. de quo etiam dicit Apostolus, Finis legis est Christus omni credenti. Doctores autem catholici exponunt hunc psalmum de Ecclesia in tribulationibus constituta, ad Deum clamante. Quidam tamen exponunt eum ad litteram de David : quæ expositio insipida est. Imo quum multi psalmi ex- B ponantur ad litteram de Christo, eo quod in Scriptura canonica novæ legis allegentur de Christo, qui tamen minus conveniunt Christo quam psalmus iste : ut patet
Ps. XXXIX. de psalmo tricesimo nono, qui incipit, Exspectans exspectavi Dominum. Cujus scri-
Hebr. X, 5-9. pturam de Christo prædictam allegat Apostolus : in quo tamen psalmo inter cetera
Ps. XXXIX, 13. dicitur, Comprehenderunt me iniquitates meæ, et non potui ut viderem : quod certum est Christo non convenire ratione propriæ personæ, aut naturæ suæ divini- C tati unitæ. Idem patet de psalmo immediate sequenti, qui incipit, Beatus qui intelligit. Cujus scripturam allegat Christus de se prædictam, videlicet illum versicu-
Ps. XL, 10. lum, Etenim homo pacis meæ, in quo speravi, qui edebat panes meos. Hoc enim
Joann. XIII, 18. inducit de Juda proditore vaticinatum : et tamen in psalmo illo inter alia scribitur,
Ps. XL, 5. Sana animam meam, quia peccavi tibi : quod Christo non convenit. Idem etiam patet de illo psalmo, cujus exordium est,
Ps. LXVIII. Salvum me fac, Deus, quoniam intrave- D
Joann. II, 17. Rom. XV, 3. runt aquæ usque ad animam meam. Cujus scripturam allegant Joannes et Paulus de Christo loquentem : et tamen in psalmo hoc scriptum est, Delicta mea a te non Ps. LXVIII, 6. sunt abscondita. Quum ergo singula verba hujus psalmi proprie congruant Christo, sicut patebit in prosequendo, videtur quod de ipso proprie debeat explanari : quod etiam inde probatur, quia Ecclesia in die Parasceves in officio Missæ canit hunc psalmum pro Tractu. De Christi igitur passione conscriptus est psalmus præsens.

UNDE Christus, ut homo passibilis passionique proximus, ait ad Patrem :
1 *Eripe me, Domine, ab homine malo.* 2
Non ita oravit Christus ab iniquis hominibus eripi, ut non traderetur in manus eorum : imo quum Petrus ei dixisset, Non Matth. XVI, 22, 23. erit tibi hoc, respondit ei : Vade retro me, satana, quoniam non sapis ea quæ Dei sunt, etc. Nec sic oravit ab eis eripi, ne per eos induceretur ad malum culpæ, quia sciebat se non posse peccare ; sed oravit eripi, ne detineretur in morte, et ut tertia die resurgeret, et glorificaretur in corpore. Sic igitur ait : *Eripe me, Domine,* Pater æterne, *ab homine malo* me persequente, puta Judæo quocumque, qui me lingua crucifixit, dicendo : Tolle, tolle, Joann. XIX, 15. crucifige eum. *A viro iniquo* me actualiter crucifigente, qui Judæi clamorem ad opus perduxit, videlicet a gentili quocumque Pilati ministro, *eripe me.*
2 *Qui,* homo malus et vir iniquus, *co-* 3
gitaverunt iniquitates in corde, proponentes me persequi atque occidere. Unde ab Evangelista dicitur : Ab illo die cogitave- Ibid. XI, 53. runt interficere eum. *Tota die,* non solum in die Parasceves, sed multis diebus præcedentibus, *constituebant prælia,* id est,

inter se ordinabant qualiter mihi resi- A
sterent, repugnarent et prævalerent : se-
cundum quod apud Matthæum habetur,
Matth. xxvi, 3, 4. Congregati sunt principes sacerdotum et
seniores, ut Jesum dolo tenerent et occide-
4 rent. (3) *Acuerunt linguas suas sicut ser-*
pentes, id est, verba acuta, pungitiva et
aspera contra me protulerunt, conantes
mihi nocere, sicut nocent serpentes. Acu-
erunt plane Judæi linguas suas, quando
Pilato, tot occasiones liberandi Jesum quæ-
Joann. xix, 12. renti, dixerunt : Si hunc dimittis, non es
Matth. xxvii, 25. amicus Cæsaris ; et, Sanguis ejus super B
nos et super filios nostros. *Venenum as-*
pidum, id est sermo letalis, venenosus,
invidiosus et pestifer, *sub labiis eorum,* id
est, paratus est in ore ipsorum, ut illum
effundant. Hoc venenum aspidum effude-
Joann. xix, 7. runt Judæi in Christum, dicentes : Nos
legem habemus, et secundum legem debet
mori, quia Filium Dei se fecit. Unde Chri-
Osee vii, 13. stus per Osee ait : Ego redemi eos, et ip-
si contra me locuti sunt mendacium : et
Jer. xii, 8. apud Jeremiam : Facta est mihi hereditas
mea quasi leo in silva ; dedit contra me C
vocem suam, ideo odivi eam.
5 (4) *Custodi me, Domine, de manu pec-*
catoris, id est de potestate principis sa-
cerdotum, *et ab hominibus iniquis,* id est
ejus fautoribus, *eripe me,* ne mihi eveniat
quod mihi conati sunt facere, dicentes il-
Ibid. xi, 19. lud Jeremiæ : Eradamus eum de terra vi-
ventium, et nomen ejus non memoretur
Matth. xxvii, 66. ultra. Idcirco namque fecerunt custodiri
sepulcrum, ut corpus Christi in eo tene-
retur et corrumperetur, sicque memoria
ejus omnino periret, nullo in ipsum cre- D
dente. Nunc igitur orat Christus homo cu-
stodiri et eripi, ne hoc fiat.
(5) *Qui cogitaverunt supplantare,* id est
a via justitiæ retrahere, *gressus meos,* id
est opera mea. Nitebantur enim Judæi
Christum a veritate abducere, nunc ter-
rendo, nunc blandiendo. Propter quod di-
Ibid. xxii, 16, 17. xerunt : Magister, scimus quia verax es, et
viam Dei in veritate doces, et non est tibi
cura de aliquo. Dic ergo nobis : Licet tri-
butum dare Cæsari, an non? Vel, Cogita-

verunt supplantare, id est reprobare et
malos ostendere, gressus meos, dicentes :
Tu de te ipso testimonium perhibes ; te- *Joann. viii, 13.*
stimonium tuum non est verum. Et ite-
rum : Non est hic homo a Deo, qui sab- *Ibid. ix, 16.*
batum non custodit. In passione quoque
coram Pilato : Si non esset hic malefactor, *Ibid. xviii, 30.*
non tibi tradidissemus eum. *Absconderunt* 6
superbi, id est principes Judæorum et Pha-
risæi, de generis nobilitate et falsa justi-
tia præsumentes, *laqueum,* id est fraudu-
lentas insidias, *mihi,* id est contra me et
ad injuriam meam. Multipliciter enim stu-
duerunt aliquam occasionem invenire, qua
Christum reprehendere et accusare vale-
rent, sicut ab Evangelista dicitur : Obser- *Marc. iii, 2.*
vabant Judæi si sabbatis curaret, ut ac-
cusarent eum. Ideo etiam obtulerunt ei *Joann. viii, 3-6.*
mulierem in adulterio deprehensam. Unde
per Jeremiam dicit Salvator : Tu, Domine, *Jer. xviii, 23.*
scis omne consilium eorum adversum me.
(6) *Et funes,* id est multas et longas astu-
tias fallendique machinas, *extenderunt in*
laqueum, id est ad hoc, ut me funibus
suarum insidiarum capere et reprehende-
re possent. Longo enim tempore seque-
bantur perfidi Pharisæi ac Scribæ Domi-
num Salvatorem, ut aliquid reprehensionis
invenire possent in ejus doctrina aut vita.
Hinc quippe Christus loquitur per Osee :
Exosos habui eos propter malitiam ad- *Osee ix, 15.*
inventionum ipsorum. *Juxta iter,* id est
juxta conversationem hujus viæ, vel juxta
legem seu observationem præceptorum,
scandalum posuerunt mihi, id est verba
et opera quibus me scandalizare quære-
bant, quamvis non profecerunt.
7 *Dixi Domino : Deus meus es tu.* Cer- 7
tum est quod Christus frequenter vocavit
Deum omnium, Deum suum. Singulariter
etenim erat Deus suus, secundum quod
homo, quia præelectus ab eo, et quia ipse
præcipue Deum amavit et coluit, sicut ip-
se testatur : Ego quæ placita sunt ei, facio *Joann. viii, 29.*
semper. Hinc etiam post resurrectionem
dicebat : Ascendo ad Deum meum et Deum *Ibid. xx, 17.*
vestrum. *Exaudi, Domine, vocem depre-*
cationis meæ, quam nunc coram te fudi.

8 8 *Domine, Domine, virtus,* id est causa A
et conservator, *salutis meæ* creatæ. Beati-
tudo enim creata animæ Christi, a Deo
manavit et dependebat. *Obumbrasti super*
caput meum, id est super cor meum ; vel,
Super me, tuam defensionem, cooperatio-
nem seu opem extendisti ; *in die belli,* id
est tempore passionis, quando dæmones
Coloss. II, 15. expugnavi et exspoliavi. Contulit enim
Deus Christo in passione inconcussam con-
stantiam : propter quod factus est po-
Ps. XXIII, 8. tens in prælio. Unde per Jeremiam præ-
Jer. XX, 11. dixit : Dominus mecum est quasi bellator B
fortis ; idcirco qui me persequuntur, ca-
9 dent. 9 *Non tradas me, Domine, a desi-*
derio meo, id est contra seu extra deside-
rium meum, *peccatori,* videlicet populo
Judæorum. Aliquo enim modo desideravit
Christus eis tradi, videlicet ut pro mundo
moreretur ; et aliquo modo desideravit eis
non tradi, videlicet ne in morte detinere-
tur. Et ideo nunc orat, ne extra tale desi-
derium eis tradatur. *Cogitaverunt contra*
Ibid. XI, 19. *me,* sicut apud Jeremiam dicitur : Super
me cogitaverunt consilia, dicentes, Mitta- C
mus lignum in panem ejus. *Ne derelinquas*
me, quantum ad animam, in limbo ; et
quantum ad corpus, in tumulo ; sed statim
me suscita, *ne forte exaltentur,* id est, præva-
luisse videantur, atque inaniter glorientur.

Deinde describitur Judæorum dejectio.
10 10 *Caput,* id est princeps sacerdotum, qui
erat caput seu princeps *circuitus eorum,*
id est exercitus Judæorum, me tempore
passionis circumdantium. Quid autem huic
capiti et subditis suis futurum fuerit, sub-
ditur : *labor labiorum ipsorum,* id est la- D
boriosus et gravis sermo, quem contra me
Matth. XXVI, 65, 66. loquebantur, dicentes : Blasphemavit ; et,
Joann. XIX, 15. Reus est mortis ; et, Non habemus regem
nisi Cæsarem ; *operiet eos,* id est, faciet
eos debita pœna operiri atque torqueri.
Hoc in Judæis impletum videmus. Volue-
runt enim Christum regno et fama omni-
no privari, et ecce ipsi privati sunt regno
Matth. XXVIII, 18. et fama honesta ; Christo autem data est
omnis potestas in cœlo et in terra. Ipsi
quoque nitebantur conculcare atque con-
terere Christum ; et Christus eos concul-
cavit et contrivit, sicut asserit : Calcavi Is. LXIII, 3.
eos in furore meo, et conculcavi eos in
ira mea. Itaque in præsenti vita operuit
Judæos labor labiorum ipsorum, quando
per Titum et exercitum Romanorum tam
horribiliter vastabantur. Idcirco scriptum
est : Circumdederunt eos adinventiones Osee VII, 2.
suæ. 11 *Cadent super eos carbones,* id 11
est materia flammæ infernalis ; *in ignem*
gehennæ *dejicies eos,* quantum ad ani-
mam statim dum moriuntur ; quantum
vero ad corpus et animam, in die ju-
dicii, quando dicturus es, Ite, maledicti, Matth. XXV, 41.
in ignem æternum ; *in miseriis,* id est in
pœnis inferni, *non subsistent :* non quod
illic esse cessabunt, sed quia de uno tor-
mento transibunt ad aliud, vel quia into-
lerabiles pœnas tolerare cogentur.

12 *Vir linguosus,* id est Judas proditor, 12
non dirigetur in terra : nam abiens laqueo Ibid. XXVII, 5.
se suspendit. Vel : *Vir linguosus,* id est
Judæus Christo detrahens, eumque bla-
sphemans, et multis vanis rationibus de-
monstrare laborans Jesum Nazarenum non
esse Christum in lege promissum, *non di-*
rigetur a Deo *in terra,* id est in vita
præsenti, ut salubriter vivat ; sed excæ-
catus manebit et peribit. *Virum injustum*
Christo repugnantem, *mala* pœnæ et cul-
pæ *capient,* id est comprehendent, *in in-*
teritu, id est, dum morietur. Tunc enim
opera ejus eum sequentur, et de morte Apoc. XIV, 13.
temporali ibit ad mortem æternam.

13 *Cognovi quia faciet Dominus* justus 13
judex : qui alias affirmat, Ego sum judex II Tim. IV, 8.
et testis ; *judicium inopis,* id est justum Jer. XXIX, 23.
judicium pro Christo paupere contra ad-
versarios ejus, ipsos juste damnando. Recte
quidem nomine inopis Christum designat,
qui de se ipso loquitur : Filius hominis Luc. IX, 58.
non habet ubi caput reclinet. De quo etiam
a Zacharia inducitur : Ipse pauper et as- Zach. IX, 9.
cendens super asinam. *Et vindictam pau-*
perum, id est Apostolorum ac primitivæ
Ecclesiæ, quibus Judæi multas intulerunt
injurias, ut patet in Actibus Apostolorum. Act. IV, etc.
Sed Deus fecit vindictam eorum, id est,

debitam ultionem inflixit Judæis propter A
peccata commissa in Christi discipulos,
qui valde pauperes erant, postquam ex-
posita erant bona illa, quæ vendiderunt
primo ad fidem conversi. Illis namque bo-
Act. IV, 34. nis durantibus, non erat quisquam egens
inter eos, ut scribitur in Actibus. Hoc au-
tem judicium inopis Christi, et vindicta
pauperum ejus, erat illa devastatio Judæ-
orum a Romanis, quando dirissime occisi
sunt, in ultionem sanguinis Christi et di-
Luc. XXI, 24. scipulorum ipsius, quam Christus prædi-
xisse cognoscitur.
14 (14) *Verumtamen justi,* videlicet in Chri-
stum credentes, *confitebuntur nomini tuo,*
te laudando. Christiani namque in Judæa
exsistentes, instante adventu Romanorum,
admoniti sunt ab angelo sancto egredi Ju-
dæam, et introire regnum Agrippæ, qui
erat confœderatus Romanis : quod et fece-
runt ; et illic salvati sunt, propter quod
Deum laudabant. *Et habitabunt recti,* id
est justi Christum sequentes fide et opere,
cum vultu tuo, id est tecum in tua præ-
sentia, nunc equidem per gratiam, post-
modum vero per gloriam.

Ecce psalmus iste quam vere et proprie
B competit Christo, quam evidenter Judæo-
rum malitiam exprimit, quam veraciter
eorumdem punitionem describit.

ARTICULUS LVII

EXPOSITIO EJUSDEM PSALMI CENTESIMI TRICESIMI NONI, DE ECCLESIA, SEU QUOLIBET FIDELI.

ECCLESIA itaque, seu anima religiosa, C
adversitatibus tentationibusque pul-
2 sata, proclamet ad Dominum, dicens : *Eri-
pe me, Domine, ab homine malo,* ne cum
Ps. XVII, 27. perverso pervertar, ne ultra quam ferre
possum, molester, ne per impatientiam
vincar. Martyres sancti hominesque perfe-
cti, qui in adversis exsultant, in tribula-
tionibus gaudent, non sic petunt ab ho-
mine malo eripi, ne persecutionem ejus
sustineant, sed ne in adversis deficiant,
vel ne plus quam expedit eorum saluti
seu bono communi, graventur. Propter D
II *Thess.* III, 1, 2. quod dicit Apostolus : Orate, ut liberemur
a malis et importunis hominibus. *A viro
iniquo eripe me.* Quod prædixit, resumit.
Vel per hominem malum intelligit eum
cujus malitia non est adeo magna ; per
virum vero iniquum, eum qui omnino in-
duratus atque subversus est. Qui autem se
impatientem et ad mala proclivem co-
gnoscit, orare potest ne persecutionem
malorum patiatur, ne per impatientiam
gravius prolabatur. Ego, dum versum hunc
dico, per hominem malum et virum ini-
quum, me ipsum intelligo. Neminem enim
tam secure, certe atque salubriter malum
et iniquum voco ac judico, sicut me ip-
sum, præsertim quum dicat Apostolus :
Quis scit quid agatur in homine, nisi spiri- I *Cor.* II, 11.
tus ejus ? Peto igitur eripi a me ipso, ut
desinam esse malus et impius, sicque ab-
negem et relinquam me ipsum, non quan- *Luc.* IX, 23.
tum ad id quod sum per naturam et gra-
tiam, sed quoad id quod sum per propriam
voluntatem et culpam.

Qui cogitaverunt iniquitates in corde, 3
qualiter mihi possint nocere, et ex cogi-
tationibus talibus *tota die,* id est inde-
sinenter et quasi continue, *constituebant
prælia,* id est contentiones et rixas, seu
impugnationem a manu. *Acuerunt linguas* 4
suas sicut serpentes, proferendo verba adu-
latoria et fraudulenta more serpentium,
qui blandiuntur lingua ut mordeant. Sic
injusti interdum amicitiam ostendunt in
verbis, sed venenum abscondunt interius.
De quibus apud Jeremiam inducitur : Sa- *Jer.* IX, 8.
gitta vulnerans est lingua eorum. In ore
pacem cum amico loquitur, et occulte po-

nit ei insidias. Vel, Acuerunt linguas suas A
sicut serpentes, loquendo verba subtilia,
acuta, mordacia et nociva, sicut de qui-
II Tim. II, 17. busdam dicit Apostolus : Sermo eorum ut
cancer serpit. *Venenum aspidum sub la-*
biis eorum. Hoc et cetera quæ nunc tran-
siliuntur, in præcedenti articulo satis ex-
posita sunt.
5 *Custodi me, Domine, de manu,* id est
de potestate, *peccatoris,* id est diaboli, qui
I Joann. III, 8. (sicut apud Joannem habetur) a principio
peccat. Ab ejus tentationibus me tuere,
quoniam naturali virtute nullo modo va- B
leo ei resistere, quum sit invisibilis hostis
me incomparabiliter astutior, experientior,
Job XLI, 24. agilior, atque robustior. Non est enim po-
testas super terram quæ comparetur ei.
Ideo, Domine, custodi me per te ipsum et
angelum sanctum meæ custodiæ deputa-
Ps. CXXVI, 1. tum. Etenim nisi tu, Domine, custodieris
civitatem, id est animam virtutum concor-
dia circumvallatam, munitam et plenam,
frustra vigilat qui custodit eam. *Et ab*
hominibus iniquis, qui sunt instrumen-
tum et corpus atque ministri diaboli, *eripe* C
me, ne illis conformer, et dæmonis ditioni
subjiciar.
Qui cogitaverunt supplantare, id est
impedire, conterere, annihilare, *gressus*
meos, id est opera bona, quibus ad te pro-
6 ficiscitur anima mea; *absconderunt super-*
bi laqueum mihi : id est, dæmones, Dei
similitudinem inordinate appetentes, et ho-
mines excæcati qui eorum pompam se-
quuntur, non solum aperte, sed et occulte
ac insidiose mihi nocere disposuerunt, pro-
Eccli. XXXVII, 23. ponendo mala sub specie boni, loquendo D
sophistice, agendo pestilenter. *Et funes,*
id est mala exempla seu vitia, quibus ani-
ma dire ligatur ne Deum prompte ac libe-
re imitetur, *extenderunt,* id est prolon-
gaverunt, trahendo peccata velut longam
restem, *in laqueum,* id est in deceptio-
nem, videlicet ad hoc ut funibus istis
anima mea capiatur, et vitiis substerna-
tur. *Juxta iter* quo ambulo, id est juxta
viam Dei, seu observantiam præceptorum,
scandalum activum, id est occasionem ru-
inæ seu offendiculum, *posuerunt mihi.*
Maligni equidem spiritus iter nostrum vel-
ut quidam latrunculi obsident, teste Gre-
gorio.
Quoniam ergo viribus meis evadere aut
prævalere non potui, ad misericordiam
opemque Creatoris confugi. *Dixi Domino:* 7
Deus meus es tu, non alius aliquis : nam
tu solus potes me liberare atque salvare.
Propterea in te solo confido, ad te con-
fidenter recurro. *Domine, Domine, virtus* 8
salutis meæ, id est fons, origo et conser-
vator totius perfectionis, felicitatis et gra-
tiæ meæ, sine cujus manutenentia nec ad
momentum subsistere, aut salvus exsistere
queo; *obumbrasti super caput meum,* id
est, protexisti, confirmasti et consolatus
es me, *in die belli,* id est tempore adver-
sitatis et tentationis : aliter succubuissem.
Non tradas me, Domine, a desiderio meo, 9
id est contra desiderium meum rationale
et ordinatum, quo cupio tibi semper sub-
esse et adhærere, *peccatori,* dæmoni seu
impio homini, ne ei assimiler, cui deside-
ro dispar esse. Vel sic : *Non tradas me,*
Domine, id est, non me tradi permittas, *a*
desiderio meo, id est ab hoste intrinseco, a
concupiscentia carnis, ab inordinato affe-
ctu seu fomite, *peccatori,* videlicet ne a
me ipso seducar et vincar, et potestati dæ-
monis subdar : quemadmodum de quibus-
dam ait Apostolus, Tradidit illos Deus in Rom. I, 24, 28.
desideria cordis eorum, in immunditiam
et reprobum sensum. *Cogitaverunt contra*
me dæmon et mundus, ut a tuo me obse-
quio retrahant; *ne derelinquas me* vinci
ab eis, *ne forte exaltentur,* id est, trium-
phent et gaudeant. Nempe qui tribulant Ps. XII, 5.
me, exsultabunt si motus fuero. Derisores
enim patimur, a quibus ad illicita instiga-
mur. Unde in Ecclesiastico dicitur : Do- Eccli. XXIII, 1, 3.
mine, pater et dominator vitæ meæ, ne
derelinquas me in cogitatu et consilio eo-
rum, et incidam in conspectu adversario-
rum meorum, et gaudeat inimicus meus.
Caput, videlicet dæmon, qui est princeps 10
hujus mundi, id est reproborum, *circui-* Joann XII, 31.
tus, id est exercitus seu turba, *eorum,* vi-

delicet iniquorum. Istud non regitur, sed præmittitur propter relationem sequentem. Huic itaque capiti et circuitui continget quod subditur : *Labor labiorum ipsorum,* id est sermo eorum iniquus, quo laboraverunt subvertere innocentes, *operiet eos,* id est, in eos redundabit, eis nocebit, et tormentis æternis eos involvet, quemadmodum in Ecclesiastico scribitur :
Eccli. XXVII, 30 31. Facienti nequissimum consilium, super ipsum devolvetur, et non cognoscet unde illi adveniat illusio. Uniuscujusque etenim malum in proprium redundat auctorem ; et qui alteri quærit nocere, primo propria iniquitate occidit aut lædit se ipsum, se-
Prov. XI. 5, 6. cundum quod Salomon profitetur : In impietate sua corruet impius, et in insidiis suis capientur iniqui.

12 *Vir linguosus,* id est verbosus et garrulus, procax ad fabulandum, *non dirigetur* ad debitum finem a gratia Dei, *in terra* habitationis vitæ præsentis. Non enim tendit ad ultimum finem, qui est Deus et vita æterna, sed inferno quotidie appropin-
Ibid. XXIX. 20. quat. Unde in Proverbiis habetur : Vidisti aliquem velocem ad loquendum ? Stultitia magis speranda est, quam illius
Eccli. XX, 8. correctio ; et, Qui multis utitur verbis, lædit animam suam. Faciamus ergo quod
Jacob. I, 19. Jacobus consulit : Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquen-
Prov. XXIX. 11. dum. Alibi enim scriptum est : Totum spiritum suum profert stultus ; sapiens autem differt in posterum. Maxime vero oportet nos solitarios, esse in verbis cautos et circumspectos, si volumus Deo in stabili puritate et pace servire.

13 *Cognovi* ex sacra Scriptura, ex revelatione divina, imo ex ratione naturali, *quia faciet Dominus judicium inopis.* Qui vere et sponte inops ac humilis est, hujus judicium Dominus faciet, justo judicio eum salvando, ejusque persecutores damnando. Ideo additur : *et vindictam pauperum :*
Hebr. X, 30. sicut et alibi ait, Mihi vindictam, et ego retribuam. Quamvis enim omnium injuriam Dominus ulciscatur, atque pro omnibus electis judicium faciat, maxime tamen

A ulciscitur injuriam pauperum spiritu, atque pro inopibus judicat. Ei enim derelictus est pauper. Propter quod per Isa- Ps. X, 14, sec. Hebr.
iam : Egenum, inquit, et pauperem non derelinquam. Is. XLI, 17.
Verumtamen justi confitebuntur in prosperis et adversis *nomini tuo,* duplici confessione, videlicet confessione laudis divinæ, ac propriæ culpæ. Bona enim tibi, mala vero sibi ipsis adscribent ; et quidquid eis acciderit, te in omnibus justificabunt, dicentes : Sicut Do- Job I, 21.
mino placuit, ita factum est. Sit nomen
B Domini benedictum. *Et habitabunt recti cum vultu tuo,* id est, tibi unientur, teque fruentur, te facie ad faciem in patria con- I Cor. XIII, 12.
templabuntur. Porro in isto exsilio justi confitentur Domino duplici confessione, sed confessio laudis eorum est imperfecta. In patria vero non nisi confessione laudis Domino confitentur, sed illa confessio perfecta est atque perpetua. Nunc etiam habitant cum vultu divino, conversando sincere coram Deo, eumque fideliter contemplando. Hæc tamen habitatio
C non est fixa et proprie dicta : Non enim Hebr. XIII, 14.
habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus. In patria autem vere, fixe et proprie habitare dicuntur cum vultu divino. 14

Ecce psalmum fervidis orationibus plenum, et morali instructione ornatum audivimus : quem decet nos ardenti affectu proferre, atque ex ejus doctrina discere quod incessanter ad Deum recurrere indigemus, eo quod ipse sit virtus nostræ salutis. Propterea semper ex corde ei dicamus :
D Salus nostra in manu tua est ; respiciat Gen. XLVII, 25.
nos Dominus noster, et læti serviemus regi. Hæc enim fuerunt verba Ægyptiorum ad Joseph. Per Ægyptios autem signantur peccatores ; per Joseph, Christus.

PRECATIO.

Domine, virtus salutis nostræ, exaudi vocem orationis plebis tuæ, et in miseriis quibus affligimur, nobis adsiste : ut ab omni malo, te protegente, erepti, secure serviamus tibi.

ARTICULUS LVIII

EXPOSITIO PSALMI CENTESIMI QUADRAGESIMI : DOMINE, CLAMAVI AD TE.

1 TITULUS psalmi est : *Psalmus David*. Ipse enim beatus David auctor est psalmi præsentis, loquens in eo in persona hominis studiosi, perfectionem attingere laborantis : quam quia sine custodia linguæ adipisci non valet, precatur sibi a Domino gratiam condonari, qua linguam refrenet ac regat, et ait :

1 DOMINE, *clamavi ad te*, non tam alta voce, quam vehementi ac præcordiali affectu. Non enim remisse aut pigre invocandus est Deus, sed animo timorato, affectuoso, atque pervigili, imo et incessanti, quemadmodum in Ecclesiastico inducitur : Non impediaris semper orare ; et, Ante orationem præpara animam tuam, et noli esse quasi homo tentans Deum. (Eccli. XVIII, 22, 23.) Idcirco quum dixisset, Domine, clamavi ad te, scilicet tempore præterito, profitetur se in præsenti clamare, et in futuro clamaturum esse, ut pandat se nunquam a prece velle cessare. Sequitur enim : *exaudi me* nunc in præsenti ; *intende voci meæ, dum clamavero ad te*, id est, quocumque tempore futuro te invocavero, ostende te mihi intendere, ita ut vocem meam, id est orationem meam, diligenter consideres, et pie exaudias.

2 (2) *Dirigatur oratio mea*, id est, ascendat, cœlos penetret, tibi perfecte complaceat, *sicut incensum* in lege dirigebatur ad te, et fumando ascendit, ac tibi præ ceteris sacrificiis placuit : non propter se ipsum, sed ex devotione offerentis. Quod autem subjungitur, *in conspectu tuo*, referri potest ad utrumque horum : videlicet ut oratio dirigatur in conspectu Dei sicut incensum : vel ut oratio dirigatur ad Deum, sicut incensum dirigebatur in conspectu

A divino. Dicebatur autem incensum, oblatio quæ tota incendebatur et comburebatur ad Dei honorem : (Exod. XXIX, 18.) per quod designatur obsequium perfectorum, qui se totos mancipant Deo, seque totaliter abnegant et relinquunt. Petitur ergo, ut sicut incensum coram Deo ascendit, et placuit propter devotionem fervidam offerentis, sic oratio nostra coram Deo ascendat atque complaceat. Unde in Ecclesiastico habetur : Oratio humiliantis se penetrabit nubes ; et alias, Oratio justi penetrat cœlos. (Eccli. XXXV, 21.) *Elevatio manuum mearum*, id est exaltatio desideriorum meorum ad superna, directio operum meorum ad divina, erectio manuum mearum corporalium ex cordis elevatione procedens, seu ordinata ad illam, virtualiter sit coram te, Domine, *sacrificium vespertinum* : quatenus ita placeat tibi, sicut placebat sacrificium vespertinum seu ultimum quolibet die, quando videlicet offerebatur agnus ad vesperam : (Exod. XXIX, 38-41.) cujus immolatio erat figura immolationis Agni Dei, scilicet Christi in cruce. Unde Christus in cruce pendens, dicere poterat : Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

(3) *Pone, Domine, custodiam ori meo*, id 3
est, da mihi gratiam custodiendi os meum, ne loquar vel taceam inordinate : sed dum tempus est loquendi, prudenter atque utiliter loquar ; dum vero tempus tacendi adfuerit, moderate ac laudabiliter taceam. (Eccle. III, 7.) Pone quoque *et ostium circumstantiæ*, id est clausuram discretam, *labiis meis* : videlicet ut tunc, ibi, et taliter labia mea ad loquendum aperiam, et ad tacendum recludam, quando, quo loco, et qualiter oportet aut expedit, ut sim in utroque discretus et fructuosus. Hoc est quod ab

Eccli. XXII, 33. Ecclesiastico inducitur: Quis dabit ori meo
custodiam, et super labia mea signaculum
certum, ut non cadam ab ipsis, et lingua
mea me perdat ?
4 (4) *Non declines,* id est, non inclinari seu
moveri permittas, *cor meum in verba malitiæ,*
ut verba maligna effundat, videlicet
ad excusandas, id est excusatorie proferendas,
excusationes in peccatis mihi objectis,
et a me perpetratis, (5) *Cum hominibus
operantibus iniquitatem,* id est, sicut
agunt homines assueti seu habituati in
malo ; *et non communicabo,* per consensum
seu imitationem hujuscemodi excusationis,
cum electis, id est præcipuis, *eorum*
qui se excusant. Electi enim eorum sunt,
qui in modo et arte excusandi propria vitia,
aliis eminent : quales sunt simulatores
Job XXXVI, 13. et callidi, qui (sicut asseritur) provocant
iram Dei. Hoc est miserandissimum genus
pravorum, qui propria delicta excusant.
Hi enim obicem ponunt remedio, vulnus
suum abscondunt, manus divini judicii
incidunt, insanabilesque consistunt. Multipliciter
vero excusat quis sua peccata
: Primo, dicendo id quod malum est,
non esse malum. Contra quos per Isaiam
Is. V, 20. dicitur : Væ qui dicitis malum bonum,
Amos VI, 1, 13. et bonum malum. Et Amos ait : Væ qui
convertistis in amaritudinem judicium, et
fructum justitiæ in absinthium. Secundo,
negando se peccasse, quum tamen peccaverit.
Quod quam damnabile sit, Dominus
Jer. II, 35. manifestat, dum ait : Ecce ego judicio
contendam tecum, eo quod dixeris, Non
peccavi. Tertio, alleviando propriam culpam,
dicendo : Non adverto, non pondero,
habeo a natura. Quarto, imputando alteri
proprium malum, dicendo : Ille me induxit ;
ille est causa peccati mei. Hinc enim
Prov. XII, 1. in Proverbiis dicitur : Qui odit increpationes,
Ibid. XV, 12. insipiens est ; et, Non amat pestilens
eum qui se corripit. Et Salomon iterum
Ibid. 32. loquitur : Qui abjicit disciplinam, despicit
animam suam ; qui autem acquiescit
increpationibus, possessor est cordis.
Propterea, quantum distat cœlum a terra,
Ps. CII, 12. et ortus ab occidente, tam remote ab-

A jiciamus semper a nobis tam pessimum
vitium.
(6) *Corripiet me justus,* qui neminem 5
palpat, nulli blanditur, *in misericordia,*
id est pie et caritative, non crudeliter et
invidiose ; *et increpabit me* propter meos
excessus, sicut dilectio fraterna expostulat.
Oleum autem, id est adulatio, simulata dilectio,
falsa laudatio *peccatoris, non impinguet
caput meum,* id est, non delectet
mentem meam, non me demulceat, non
mihi complaceat, nec ad consensum illici-
B tum pertrahat. Unde scriptum est : Attende Eccli. XI, 35.
tibi a pestifero. (7) *Quoniam adhuc et oratio
mea* versatur *in beneplacitis eorum,* id
est in his quæ peccatoribus istis placent,
quatenus ipsi a suis peccatis desistant, et
ne ego ab eis seducar. Hoc igitur continuo
oro, ut ipsi convertantur, et ego custodiar.
Absorpti sunt juncti petræ judices eorum : 6
id est, principales et magistri istorum juncti
petræ, id est Deo seu divinæ justitiæ
comparati, absorpti sunt, id est, omnino
defecerunt, ita quod nihil veræ justitiæ
C habent, præsertim quum careant fide per
dilectionem operante. Bene autem per petram
intelligitur Christus, juxta illud :
Dominus petra mea et robur meum. Vel, II Reg. XXII, 2.
per petram accipitur Christus, qui stultam I Cor. I, 20.
fecit sapientiam hujus mundi, damnabilemque
probavit justitiam confidentium
propriis viribus, et philosophorum, qui in Rom. I, 21.
suis cogitationibus evanuerunt.
(8) *Audient,* id est, audiant peccatores
ad suam correctionem, *verba mea* informatoria
atque salubria, *quoniam potuerunt,*
D id est, quoniam verba mea efficacia sive
potentia sunt ad instruendum iniquos ;
vel, Quoniam potuerunt ipsi audire verba
mea, quum non sint incorrigibiles penitus.
Sicut crassitudo terræ, id est pin- 7
guedo latens sub terra, *erupta est,* id est
ascendit et apparuit, *super terram,* quum
terra vomere scinderetur, sic verba mea
potuerunt eos corrigere. Tanquam dicat :
Quemadmodum crassitudo terræ egreditur,
terramque fecundat, sic verba mea spiritualiter
fecundare possunt corda infru-

ctuosa et mala. Melius tamen videtur, ut A istud referatur ad versum sequentem, præsertim quoniam in Hebræo hic incipit versus. Eritque sensus : *Sicut crassitudo terræ erupta est,* id est erupit, *super terram* aratam, sic (9) *Dissipata sunt ossa nostra,* id est, virtutes animæ nostræ debilitatæ, dispersæ, seu corruptæ sunt, *secus infernum,* id est juxta peccata, quæ sunt portæ inferni. Peccando namque virtus animæ dissipatur, atque inferno appropinquat. Mortali enim peccato corrumpitur, veniali vero debilitatur; et dum una amit- B
titur, ceteræ quoque perduntur. Dicuntur autem ossa virtutes, quoniam sicut ossa sunt robur et firmitas corporis, sic virtutes stabilimentum sunt animæ.

8 *Quia ad te, Domine, Domine, oculi mei,* id est, ex quo, o Domine, Domine, oculi cordis mei diriguntur ad te, idcirco *in te speravi,* qui non despicis confugientes ad tuam clementiam : *non auferas animam meam* a consortio electorum, nec eam auferri permittas a te per culpam ; sed quando fuerit a te aversa, digneris eam C
convertere, et tibi inseparabiliter copula-
9 re. (10) *Custodi me a laqueo,* id est deceptione, *quem statuerunt mihi* dæmon et mundus, ne incidam illum et capiar, *et a scandalis operantium iniquitatem,* id est a vitiis impiorum scandalizantibus pusillos, videlicet ne ex dicto aut facto inordinato alterius scandalizer, sed in via Dei fortis solidusque persistam. Nam qui scandalizatur, pusillus est. Perfecti vero nec scandalizantur, nec scandalizant active.
10 (11) *Cadent in retiaculo,* id est in muscipu- D
la seu deceptione, *ejus* (scandali, vel iniquitatis, seu dæmonis) *peccatores.* Ipsi enim ruunt ad culpam ex deceptione scandali, ex fraude diaboli, ex attractione peccati. *Singulariter sum ego,* id est, ab impiis sequestratus subsisto, et soli portioni seu societati justorum adhæreo, *donec transeam* de via ad patriam.

Psalmus iste devotissimis precibus adornatus, nos admonet vigilare circa linguæ custodiam. Magna nempe perfectio est custodia linguæ : imo divina Scriptura beatitudinem in ea aliquo modo constituit. Scriptum est enim : Si quis in verbo non *Jacob.* III, 2.
offendit, hic perfectus est vir ; et iterum, Beatus vir qui non est lapsus in verbo ex *Eccli.* XIV, 1.
ore suo. Ad custodiendam autem linguam, primo oportet pensare qualitatem ejus cui loquimur, quatenus verba nostra aptemus capacitati et dispositioni ejus cui loquimur. Secundo, observandum est debitum tempus loquendi, videlicet ut non loquamur, nisi fructus sperari possit ex locutione profuturus. Tertio, considerare oportet ubi et inter quos loquendum sit. Non enim in ecclesia fabulari debemus. Et in Ecclesiastico habetur : Loqui in medio *Ibid.* XXXII, 13.
magnatorum non præsumas ; et, Ubi non *Ibid.* 6.
est auditus, non effundas sermonem. Quarto servanda est quantitas in loquendo, ne plura verba proferamus quam oportet aut expedit. Propter quod a Salomone dicitur : Qui moderatur labia sua, pruden- *Prov.* X, 19.
tissimus est ; et rursus, In multiloquio *Ibidem.*
non deerit peccatum. Quinto, pensandum est qualiter sit loquendum, videlicet modeste, mansuete, suaviter. Scriptum est enim : Verbum dulce multiplicat amicos, *Eccli.* VI, 5.
et mitigat inimicos ; et iterum, Responsio *Prov.* XV, 1.
mollis frangit iram. Sexto, consideremus cur seu propter quem finem loqui intendimus, scilicet ad Dei honorem, et propter rationabilem causam.

PRECATIO.

Clamantium ad te, Domine, intende voci; peccantes nos, non in ira, sed in misericordia increpa : pone custodiam ori nostro, et non declines cor nostrum in verba peccati et malitiæ; sed linguam nostram fac semper exsultare in laude gloriæ tuæ.

ARTICULUS LIX

EXPOSITIO LITTERALIS, TROPOLOGICA ET ALLEGORICA PSALMI CENTESIMI QUADRAGESIMI PRIMI : VOCE MEA AD DOMINUM CLAMAVI.

PRÆNOTATUR autem psalmus præsens A
1 hoc titulo : *Intellectus David, quum esset*
in spelunca; oratio. Ad litteram, sanctus
I *Reg.* XXII, 1. David fugiens regem Saulem, fecit hunc
Psalmum, quum lateret in spelunca Odollam, suppliciter petens liberari divinitus a persecutoribus suis. Et est sensus tituli talis : Intellectus David, id est, psalmus iste est eruditio David, qui et ipse a Spiritu Sancto edoctus est ad scribendum hunc psalmum, quum esset in spelunca prædicta absconditus : qua etiam ipse David nos erudivit. Suo enim exemplo docet nos B clamare ferventer fiducialiterque ad Dominum. Expositio autem litteralis psalmi præsentis, difficultatem non habet. Petit enim David a Saule ejusque fautoribus erui, qui sibi varios laqueos paraverunt.

Sed quoniam in principio tituli dicitur, Intellectus David, videtur ipse David scripsisse hunc psalmum magis de re significata, quam de figura significante. Quamvis enim David aliquos psalmos ediderit occasione persecutionis suæ, quam sustinuit a Saule et Absalone ac aliis ; ta- C men, quum esset Propheta, de Christi mysteriis præ universis Prophetis illuminatus, credendum est quod in talibus psalmis potius vaticinetur de Christo, quam orationem sive historiam texat de semetipso : præsertim quum David non ignoraverit se esse figuram Christi, et in Christi figura sibi contingere multa eorum quæ sibi accidisse noscuntur. Sic in præsenti credendum est. David enim est figura Christi ; Saul vero cum populo suo sibi consentiente, typus est principis sacerdotum ac D Judæorum persequentium Salvatorem. Spelunca vero significat præsens sæculum, seu corpus passibile. Est itaque tituli sensus : Psalmus iste est intellectus David, id est Christi per David figurati : quem intellectum Christus habuit, quum esset in mundo inferiori seu corpore suo mortali ; et est oratio ejus. Christus ergo ut homo passibilis, in passione constitutus, ait Ecclesiæ se clamasse ad Dominum, ut doceat eam etiam sic agere dum tribulatur.

1 VOCE *mea ad Dominum clamavi.* 2
orando pro celeri resurrectione, pro corporis mei glorificatione, pro transgressorum conversione. *Voce mea ad Dominum*
deprecatus sum. Repetit quod prædixit, propter expressionem majorem, et exhortationem efficaciorem. (2) *Effundo in conspectu* 3
ejus orationem meam, orando eum intente, ejusque præsentiam cogitando sollicite, *et tribulationem meam* corporalem seu exteriorem, et spiritualem seu interiorem, videlicet tristitiam et timorem : quam tribulationem mihi intulerunt Judæi, vel quam sponte assumpsi, et quam ex compassione errantium habui ; *ante ipsum pronuntio,* id est, coram Deo Patre exposui. Hæc omnia Christum fecisse, Evangelistæ testan-
tur. Quomodo enim passione instante ter *Matth.* XXVI, 39, 42, 44.
Patrem oravit, Matthæus refert ; et quomodo tunc factus sit sudor ejus sicut gut- *Luc.* XXII, 43, 44.
tæ sanguinis, factusque in agonia, prolixius oraverit, in Luca scriptum est. (3) *In* 4
deficiendo ex me spiritum meum, id est, quum spiritus meus creatus, videlicet anima rationalis in me exsistens, deficeret
ex se seu sua conditione, non defectu cul- *Marc.* XIV, 33.
pæ, sed pœnæ : quando videlicet cœpi *Luc.* XXII, 43.
pavere et tædere, et quando in agonia *Joann.* XIX, 30.
factus sum, vel quando inclinato capite

tradidi spiritum ; *et tu cognovisti semitas* A *meas*, id est, tunc tu, o Pater, per approbationem novisti doctrinam conversationemque meam, et omnia quæ pro humana salute assumpsi, feci, atque perpessus sum.

(4) *In via hac qua ambulabam,* id est in sæculo isto, in via virtutum qua incessi in tota conversatione mea, *absconderunt* Judæi *laqueum mihi,* id est contra me, insidiantes mihi occulte, loquentes adulatorie, variisque fraudulentiis quærentes no-
5 cere. (5) *Considerabam ad dexteram,* id est B ad partem mihi favorabilem, videlicet ad notos atque discipulos meos, *et videbam,* an aliquem mihi constanter cohærentem invenirem ; *et non erat* aliquis vir *qui cognosceret me* cognitione publicæ confessionis. Tempore enim quo captus est
Matth. xxvi, 56. Christus, discipuli omnes relicto eo fugerunt ; et paulo post princeps eorum cœpit
Ibid. 74 ; Marc. xiv, 71. anathematizare, detestari et jurare : Quia nescio hominem istum. (6) *Periit fuga a me,* quoniam fugere nolui : sicut supra
Ps. lxxxvii, 9. dictum est, Traditus sum, et non egredie- C bar. Vel, Periit fuga a me, id est, ita ligatus sum vinculis, et circumdatus hostibus, quod, humano modo loquendo, fugere nequeo, quamvis vellem. Non enim nisi supernaturali virtute fugere potuisset, dum erat ligatus, hostibusque vallatus. *Et non est qui requirat animam meam,* id est, nemo erat qui conaretur me de manu hostium liberare constanter. Quamvis enim
Matth. xxvii, 15-26. Pilatus ad tempus studuerit me eripere, tandem tamen dedit sententiam contra me : qua data, nemo contradixit. Unde D
Is. lxiii, 5. Christus testatur : Circumspexi, et non
Ibid. 3. erat auxiliator ; itemque, Torcular calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum.
Ps. lxviii, 21. Supra quoque prædictum est : Et sustinui qui simul contristaretur, et non fuit.

6 (7) *Clamavi ad te, Domine :* dicendo in
Matth. xxvii, 46. Luc. xxiii, 46. cruce : Eli, Eli, id est, Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? Et : Pater, in manus tuas commendo spiritum meum. *Dixi : Tu es spes mea,* id est in quo spero, secundum quod homo sum, et aliquo modo viator. Speravit autem Christus in Deo, non per spem quæ est virtus theologica, quæ in comprehensoribus locum non habet, sed per quamdam præstolationem sive fiduciam, qua omne bonum quod nondum habuit, a Deo longanimiter exspectavit. *Portio mea,* id est bonum quod ego requiro, intendo et diligo, est *in terra viventium,* id est in regno cœlorum. Et potest nomine portionis intelligi Deus, de quo dictum est supra, Dominus pars here- Ps. xv, 5.
ditatis meæ ; vel, retributio gloriæ quæ confertur electis. Vel sic : *Portio mea,* id est Ecclesia electorum, quæ est pars mea, ex multis mihi proveniens, electa ac data, *in terra viventium,* id est, mecum erit in regione paradisi cœlestis, sicut dixi : Pa- Joann. xvii, 24.
ter, quos dedisti mihi, volo ut ubi sum ego, et illi sint mecum, ut videant claritatem quam dedisti mihi.

(8) *Intende ad deprecationem meam, quia* 7
humiliatus, id est contemptus, abjectus, blasphematus, imo turpissima passione afflictus, *sum nimis* a Judæis : quemadmodum scriptum est, Nos putavimus eum Is. liii, 4.
quasi leprosum, et percussum a Deo et humiliatum. (9) *Libera me,* suscitando me tertia die, *a persequentibus me,* id est Judæis, atque Pilati ministris me crucifigentibus ; *quia confortati sunt super me,* secundum apparentiam, quia permissi sunt mihi prævalere, quantum ad hoc quod me occidere potuerunt. Interdum enim Christus aliquid dicit, quia sic esse videbatur, quemadmodum apud Jeremiam ait : Ego quasi agnus mansuetus qui portatur Jer. xi, 19.
ad victimam ; et non cognovi quia super me cogitaverunt consilia.

(10) *Educ de custodia,* id est de clausura 8
seu carcere limbi infernalis : qui alibi vocatur lacus sine aqua ; *animam meam :* Zach. ix, 11.
quæ ibi fuit quousque corpori reunita est ; *ad confitendum nomini tuo,* id est, ut te laudet novo modo et coram aliis, tam in Ecclesia militanti quam triumphanti, tibique gratias agat de gloria resurrectionis, de eductione patrum ex limbo, de omni præmio accidentali sibi recenter col-

lato. *Me exspectant justi* exsistentes in
limbo, *donec retribuas mihi* præmium ac-
cidentale quod patiendo promerui, vide-
licet resurrectionem beatam. Non enim
educi potuerunt, donec Christus a morte
surrexit. Propterea, quamvis anima Christi
in limbum venit ante resurrectionem, ex-
spectabant tamen adventum Christi usque
ad horam resurrectionis, in qua suos inde
Zach. IX, 11. captivos eduxit, prout Zacharias ait : Tu
quoque in sanguine testamenti tui edu-
xisti vinctos tuos de lacu, in quo non est
aqua.

Expositio allegorica. Porro allegorice exponi potest hic psal-
mus de quolibet fideli, in magnis tribula-
2 tionibus constituto. Qui dicere potest : *Vo-
ce mea,* id est voce propria, voce interioris
hominis, non per intermediam vocem, *ad
Dominum clamavi,* qui solus me eripere
potest atque salvare. Sunt autem nonnulli,
qui negligunt propria voce clamare ad
Dominum, sed aliis dicunt : Ora pro me.
3 *Effundo in conspectu ejus,* id est eo præ-
sente et attendente, *orationem meam :* sic-
Thren. II, 19. ut in Threnis dicitur, Effunde sicut aquam
cor tuum ante conspectum Domini Dei tui.
I *Reg.* I, 15. Et mater Samuelis : Effudi, inquit, ani-
mam meam in conspectu Domini. Debemus
autem effundere cor nostrum ac preces
coram Deo cum omni fiducia, devotione
ac perseverantia, sicut coram benignissi-
mo patre, piissimo salvatore, fidelissimo
et omnipotenti adjutore : sicque procul du-
bio suscipiemur ab eo. *Et tribulationem
meam,* quam patior a dæmone, mundo et
carne, *ante ipsum pronuntio,* ut ipse me
consoletur et liberet. Dico ergo et conque-
ror ei quanta sustineo, non ut ipse sciat,
sed ut confessio miseriæ meæ ejus mise-
ricordiam provocet. Unde supra dictum
Ps. XXXVI, 5. est : Revela Domino viam tuam, et ipse fa-
4 ciet. *In deficiendo ex me spiritum meum,* id
est, dum anima mea ex sua fragilitate de-
ficeret, cadendo in vitia vel patiendo ad-
versa, nec sufficienter valendo prosequi
quæ requiruntur ad obtinendam salutem :
dum ita deficeret anima mea, effundo in

A conspectu tuo orationem meam, et tri-
bulationem meam ante te pronuntio. Vel
refertur ad sequentem partem hujus ver-
sus, quo dicitur : *Et tu cognovisti semitas
meas,* quidquid ago et patior, quidquid
cogito, appeto, loquor aut facio : juxta il-
lud, Respicit Dominus viam hominis, et *Prov.* V, 21.
omnes gressus illius considerat.

In via hac qua ambulabam, id est in
conversatione qua præcepta Dei custodire
disposui, *absconderunt* hostes animæ meæ
laqueum mihi, quærentes me in peccati
B consensum pertrahere. *Considerabam ad* 5
dexteram, id est ad eos a quibus speravi
me amplius adjuvandum, *et videbam,* si
quis mihi succurreret ; *et non erat qui
cognosceret me,* id est, qui signa dilectio-
nis mihi ostenderet ; sed velut alieni re-
cesserunt a me : sicut Job ait, Fratres *Job* XIX, 13.
mei elongaverunt a me, et noti mei quasi
alieni recesserunt a me. *Periit fuga a
me :* id est, tot laqueis, tot malis atque
periculis circumdatus atque repletus sum,
quod ea propria potestate evadere ne-
C queo ; *et non est qui requirat animam
meam,* ut eam salvet, nisi tu, Deus meus :
non enim est alius qui pugnet pro me.
Hæc atque similia dicit afflictus ex vehe-
menti dolore : vel quia simpliciter nullus
est qui eum cognoscat, et vitam ejus re-
quirat ; vel quoniam adeo pauci sunt et
impotentes, ut pro nihilo reputentur.

Idcirco, *Clamavi ad te, Domine,* qui 6
solus potes me liberare ; clamandoque
dixi : Tu es spes mea, id est objectum,
causa et finis spei meæ ; in te confido, te
D exspecto, teque finaliter adipisci spero ;
portio mea, id est, hereditas mea, præ-
mium meum atque divitiæ sint *in ter-
ra viventium,* sicut tu, Domine, jubes :
Thesaurizate, inquiens, vobis thesauros in *Matth.* VI, 20.
cœlo. *Intende ad deprecationem meam,* 7
eam celeriter exaudiendo, *quia humilia-
tus sum nimis,* id est, multum afflictus,
tentatus, oppressus sum : sed et ego val-
de humiliavi me ipsum, ut misericordiam
invenirem. Unde in Ecclesiastico dicitur :
Humilia valde spiritum tuum, quia vin- *Eccli.* VII, 19.

dicta carnis impii, ignis et vermis. *Libera me a persequentibus me,* scilicet invisibilibus ac visibilibus hostibus, *quia confortati sunt super me.* Non enim resistere possum eorum dolis atque insidiis, nisi per gratiæ tuæ subsidium. A

8 *Educ de custodia animam meam.* In Hebræo habetur, Educ de carcere. Sensus vero permanet idem, qui talis est : Educ
Rom. VII, 24. de custodia, id est de isto exsilio, de cor-
Ps. LXXXIII, 7. pore mortis hujus, de valle hac lacrimarum, animam meam, transferendo eam de via ad patriam, *ad confitendum nomini tuo,* confessione incessabilis hymni cum Sanctis in regno cœlesti. Hoc dicere pertinet ad perfectos qui bona conscientia cu- B
Philipp. I, 23. piunt dissolvi et esse cum Christo. Ceteri vero dicere possunt : Educ de custodia animam meam quotidie per vitam spiritualem, per contemplationem cœlestium, per desiderium æternorum, ut anima mea carnem transcendat, mundum relinquat, in
Ibid. III, 20. cœlis conversationem habere laboret; sicque ad illos pertineam quibus ait Aposto-
Rom. VIII, 9. lus : Vos autem in carne non estis, sed in C
II Cor. III, 18. spiritu ; et, Nos revelata facie gloriam Domini speculantes. *Me exspectant justi* in patria, quatenus me in suam recipiant domum, societatem et gloriam, *donec retribuas mihi* vitam æternam pro mercede obsequii tibi impensi : videlicet usque ad horam mortis meæ, vel usque ad horam eductionis de purgatorio, vel usque ad diem universalis judicii, quo electi anima et corpore præmiabuntur. Cum magno desiderio præstolantur Beati nostrum adventum, tanquam vere amantes nos : propter quod merito festinaremus occurrere eis, et eorum jucundissimæ societati uniri, ne nobis dicatur illud : Usquequo marcetis igna- Josue XVIII, 3.
via, et non intratis ad possidendam terram quam Dominus dedit vobis?

Psalmum istum ignitis affectibus redolentem, et fervidis precibus plenum, decet nos corde devotissimo decantare, et quasi proprii cordis affectu omnia verba ejus formare.

PRECATIO.

In via præsentis vitæ, qua ambulamus, Domine, laqueos hostium absconditos fac nos declinare : ut nos persequentes non prævaleant, sed procul a nobis, te jubente, recedant.

ARTICULUS LX

EXPOSITIO PSALMI CENTESIMI QUADRAGESIMI SECUNDI : DOMINE, EXAUDI ORATIONEM MEAM.

HABET hic psalmus nunc exponendus, D
1 pro titulo : *Psalmus David, quando persequebatur eum filius suus Absalon.* Ad litteram enim edidit David hunc psalmum, dum fugeret a facie Absalon filii sui. De
II Reg. XV-XVIII. qua persecutione habetur in secundo libro Regum. Et quamvis littera psalmi hujus possit applicari ad hoc, sicut et breviter tangetur, aptius tamen est ut exponatur hic psalmus in persona cujuslibet pœnitentis.

LOQUENS igitur David in persona pœnitentis, ait : (1) *Domine, exaudi orationem meam; auribus* tuæ immensæ pietatis *percipe obsecrationem meam.* Aures Dei aliud non sunt, nisi misericordia et sapientia ejus, sicut frequenter inductum est. Sæpe autem loquitur Scriptura de Deo more humano. Dicitur ergo Deus auribus percipere, non quod aliquid de novo cognoscat, sed quia gratiam largiendo, ostendit se scire atque attendere preces nostras.

Quamvis autem inter orationem et obsecrationem possit poni distinctio, quoniam obsecratio proprie dicitur, dum aliquid postulamus a Deo per aliquod sacrum, sicut quum dicimus, Per nativitatem tuam libera nos, Domine ; vel, Propter misericordiam seu bonitatem tuam exaudi me, Domine : tamen hoc loco accipi possunt pro eodem. Consuetudo namque Scripturæ est, præsertim in his quæ pertinent ad affectum, idem sub aliis verbis frequenter repetere : quod fit propter rationabilissimam ac utilissimam causam, videlicet ut affectus in se ipso incalescat et recalescat, dum proprium desiderium replicatur et renovatur. Una quippe bona affectio aliam nutrit : imo una affectio ardens, aliam sibi in specie similem multum inflammat. Ideo adhuc subditur : *in veritate tua exaudi me,* id est, sicuti promisisti quod orantem exaudires, ita exaudi me. Scriptum est
Deut. IV, 29. enim : Quum quæsieris Dominum Deum
Joel II, 32. tuum, invenies eum ; et iterum, Omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit ; et
Eccli. II, 12. rursus, Quis invocavit illum, et despexit eum ? Itaque, In veritate tua exaudi me *in tua justitia,* id est, sicut hoc justum est coram te, ut facias sicut dixisti. Vel, In tua justitia, id est merito conversationis seu operationis meæ justæ : quæ dicitur tua justitia, quoniam a te mihi collata est, propter quod non mihi, sed tibi, eam adscribo. Hoc modo exaudiri in justitia
Is. XXXVIII, 3. Dei oravit Ezechias, dicens : Obsecro, Domine, memento, quæso, quomodo ambulaverim coram te in veritate et in corde perfecto.

2 2 *Et non intres in judicium cum servo*
Ps. VII, 9 ; XXV, 1 ; XXXIV, 24 ; XLII, 1. *tuo.* Superius sæpe dixit Psalmista, Judica me, Domine, seu aliquid simile. Nunc vero precatur ut Deus non intret secum in judicium. Illic ergo locutus est de judicio discretionis, quo in præsenti vita boni discernuntur a malis voto et merito. Sicque orare debemus ut Deus judicet nos, id est, a malis discernat ac dividat. Nunc vero loquitur de judicio districtæ discussionis, seu justæ ultionis. Est igitur sen- A sus : Non intres in judicium cum servo tuo, id est, noli me servum tuum secundum rigorem tuæ justitiæ judicare et condemnare. Noli mihi reddere secundum exigentiam iniquitatis meæ ; sed secundum misericordiam tuam indulge mihi et salva me. — Ad litteram dixit hoc David pro se ipso. Persecutionem enim filii sui patiebatur propter adulterium suum cum Bethsabee, homicidiumque Uriæ, sicut Nathan propheta sibi prædixit. Secundum rigorem vero divinæ justitiæ, meruit mortem *II Reg.* XII, 9-11.
B propter utrumque. Lex namque tam adulterium, quam homicidium ulciscitur morte. Idcirco David oravit ne sicut justitia exigebat, reciperet. Adducit autem et persuasionem ad hoc : *Deut.* XXII, 22 ; *Lev.* XXIV, 17.

Quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens : id est, nullus homo vivens in sæculo isto, justus est coram te perfecta justitia, quasi nihil habeat de injustitia seu peccato ; sed omnis homo viator aliquid habet de injustitia, propter quam petere debet ne intres secum in judicium.
C Hinc enim Joannes : Si dixerimus, inquit, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus. Paulus quoque : Omnes peccaverunt et egent gloria (id est gloriosa misericordia) Dei. Denique, Salomone testante, septies in die cadit justus. Et : Quis potest dicere, Mundum est cor meum, purus sum a peccato ? Hinc in Ecclesiastico dicitur : Non te justifices ante Deum. Sed si hæc ita se habent, quid est quod Ezechias, Jeremias, Esther, Judith, et alii multi leguntur suas coram Deo justitias at- *I Joann.* I, 8. *Rom.* III, 23. *Prov.* XXIV, 16. *Ibid.* XX, 9. *Eccli.* VII, 5.
D que perfectiones præcipuas allegasse, sicut nunc sæpe commemoratum recordor ? Et respondendum, quod non simpliciter, sed humano modo se justos dixerunt, scientes utique quod omnes eorum justitiæ essent coram Deo sicut pannus menstruatæ. Unde quod dictum est, Non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens, non est ita intelligendum, quod nullus homo vivens, coram Deo aliquo modo justificabitur : imo in die judicii non solum in conspectu Dei, sed etiam a Deo justificabuntur, seu justi *Is.* XXXVIII, 3 ; *Jer.* XV, 15-17 ; *Esther* XIV, 15-18 ; *Judith* XVI, 8-12. *Is.* LXIV, 6.

Matth. xxv, 34. dicentur, omnes qui audient, Venite, be- A
nedicti Patris mei. Sic ergo convenienter
accipitur : Non justificabitur in conspectu
tuo, id est in comparatione tuæ justitiæ,
omnis vivens. Propter quod scriptum est :
Job ix, 2. Non justificabitur homo compositus Deo.
Ibid. xxv, 5, 6. Et iterum : Ecce luna non splendet, et
stellæ non sunt mundæ in conspectu ejus :
quanto magis homo putredo, et filius ho-
minis vermis ! Hinc rursus apertissime
Ibid. 4. scriptum est : Numquid homo Dei compa-
ratione justificabitur ? Bene ergo et vere
Hebr. x, 31. ait sanctus Apostolus : Horrendum est in-
cidere in manus Dei viventis. Alia enim
sunt judicia Dei, et alia judicia hominum.
Indesinenter igitur cum omni humilitate
dicamus Deo : Non intres in judicium cum
servo tuo, Domine, quia non justificabitur
in conspectu tuo omnis vivens.

Idcirco quoque, o Domine, exaudiri pre-
3 cor et egeo : (3) *Quia persecutus est ini-
micus,* videlicet dæmon, caro et mundus,
animam meam, ipsam tentando, affligen-
II Tim. iii, 12. do, contristando. Omnes enim qui volunt
pie vivere in Christo, hujuscemodi perse-
I Petr. ii, 11. cutiones patientur. Nam et carnalia desi-
Sap. ix, 15. deria militant contra animam. Et caro quæ
corrumpitur, aggravat animam. *Humilia-
vit,* id est, dejecit, et suo dominio subju-
gavit, *in terra vitam meam,* id est con-
versationem meam, pertrahendo eam ad
infima atque illicita. Propter quod facta
est vilis, carnalis, et detestanda. Dum enim
caro dominatur spiritui, et dum mundus
et dæmon prævalent homini, tunc humi-
liatur, id est, vilis efficitur in terra vita
ejus. (4) *Collocavit me* inimicus jam dictus D
in obscuris, id est in tenebris vitiorum,
in caligine tentationum, in adversitatibus
tribulationum, *sicut* collocavit *mortuos sæ-
culi,* id est homines sæculares spiritualiter
4 mortuos, in vitiis obstinatos. *Et anxiatus
est super me spiritus meus,* id est, anima
mea in se ipsa perterrita est, propter tot
mala atque pericula quæ incidit et incide-
re potest : *in me turbatum est cor meum,* ex
consideratione et dolore malorum pœnali-
um et peccatorum quibus subjectus sum.

Ad litteram vero David ait : *Persecutus
est inimicus,* scilicet Absalon, *animam me-
am,* id est me ipsum ; *humiliavit in terra
vitam meam,* quoniam fecit me fugere, II Reg. xv, 14, 16; xvi, 21, 22.
et stratum meum fœdavit, meque gravissi-
me diffamavit. *Collocavit me in obscuris,*
id est in locis desertis, tetris et cavernosis, Ibid. xv, 28; xvii, 15, 16.
in quibus ejus timore me abscondi, donec
Chusai mihi intimavit quid facerem ; *sicut
mortuos sæculi,* id est, sicut ponuntur de-
functi in monumentis sub terra. — Hæc
quoque conveniunt Christo : quem inimi-
B cus, id est Judas proditor seu populus
Judæorum, persecutus est ; et vitam ejus
humiliavit, quia turpissima morte eam ex-
stinxit. Collocavit etiam eum in obscuris
sicut mortuos sæculi, eo modo quo dixit su-
perius : Posuerunt me in lacu inferiori, in Ps. lxxxvii, 7.
tenebrosis et in umbra mortis. Nam et cor-
pus ejus in sepulcro locatum est, et anima Matth. xxvii, 60.
ejus fuit in limbo ; et secundum reputa-
tionem Judæorum, fuit blasphemus et per-
ditus, sicut et ceteri desperati. Et anxiatus
est super eum spiritus ejus, quoniam di-
C xit : Tristis est anima mea usque ad mor- Ibid. xxvi, 38.
tem. In eo quoque fuit turbatum cor ejus,
sicut fatebatur : Nunc anima mea turbata Joann. xii, 27.
est : non quod fuerit aliquo modo inordi-
nata, sed vehementer affecta.

Præterea loquens Propheta in persona
pœnitentis, adjecit : (5) *Memor fui dierum* 5
antiquorum, id est diu præteritorum ab
initio mundi : videlicet dierum Adæ, quem Gen. iii.
pro uno peccato, cum omni sua posteri-
tate, paradiso atque originali justitia de-
stituisti ; dierumque Noe, quibus propter Ibid. vii.
peccata carnis universum mundum mer-
sisti. *Meditatus sum in omnibus operibus
tuis,* saltem in genere, considerando qua-
liter a principio mundi te circa homines
habuisti, quosdam ad pœnitentiam mise-
ricorditer assumendo, alios juste deseren-
do et condemnando. Hisque diligenter pen-
satis, vehementer formido ne ego cum
reprobis peream, quibus peccando similis
factus sum. Vel, Meditatus sum in omni-
bus operibus tuis, id est in operibus cre-
ationis, recreationis et glorificationis. *In*

factis manuum tuarum prædictis *medita-*
6 *bar.* (6) *Expandi manus meas* corporales
ad te, id est ad cœlum, ex interiori et ma-
gno desiderio consequendi misericordiam
tuam. Vel : *Expandi,* id est dilatavi, *ma-*
nus meas, id est desideria sancta et opera
bona, *ad te,* id est, ad hoc ut ad te merear
pervenire, tanquam ad fontem beatitudi-
nis meæ et ultimum finem omnium exer-
Thren. II, 19. citiorum meorum. Unde Jeremias : Leva,
inquit, ad eum manus tuas, et miserebitur
I Tim. II, 8. tui ; et Apostolus, Volo viros orare levan-
tes puras manus. *Anima mea sicut terra*
sine aqua tibi : id est, sicut terra sicca im-
brem seu pluviam sitit, sic anima mea tibi
inhiat, quærens rorem gratiæ, pluviam fe-
cunditatis internæ, aquam sapientiæ. Quem-
admodum enim terra sine aqua, infecun-
da est, sicca, et in pulverem decidens ; sic
anima mea sine gratia tua, o Domine, in-
fructuosa et arida est, atque in spiritualem
dissipationem annihilationemque cadens.
7 (7) *Velociter exaudi me, Domine,* quo-
niam omni momento misericordia tua in-
digeo. Cujus ratio subditur : *defecit spi-*
ritus meus, id est, anima mea propter
adversa infirmata est, et nec bona agere,
nec mala cavere potest sine subsidio gra-
tiæ tuæ. (8) *Non avertas faciem tuam,* id
est misericordiæ tuæ adspectum, *a me :* id
est, noli mihi gratiosam tuam præsentiam
denegare, noli irasci aut indignari, ne gra-
vius cadam, atque instabilis fiam : quod
utique mihi continget, si averteris a me
Is. LVII, 17. faciem tuam, prout alibi protestaris : Ab-
scondi, inquiens, faciem meam, et abiit
vagus in via cordis sui. Rursusque Isaias :
Ibid. LXIV, 5. Ecce, ait, tu iratus es, et peccavimus. Imo
si eam a me averteris, *et similis ero de-*
scendentibus in lacum gehennæ. In hac
siquidem vita assimilabor eis per culpam,
in futuro autem per pœnam.
8 (9) *Auditam fac mihi mane misericor-*
diam tuam, id est, cito fac me experiri
pietatis tuæ effectum, videlicet gratiæ col-
lationem, omniumque eorum quæ postu-
lo, misericordem exauditionem, *quia in te*
speravi, non in rebus creatis et vanis.

A Verificetur ergo in me quod dictum est
supra : Sperantem autem in Domino mi- Ps. XXXI, 10.
sericordia circumdabit. Quod tu ipse alibi
affirmas : Eruens liberabo te, et erit tibi Jer. XXXIX, 18.
anima tua in salutem, quia in me habuisti
fiduciam. (10) *Notam fac mihi* per illumi-
nationem Spiritus Sancti, per ministerium
angeli, per prædicationem Ecclesiæ, *viam*
in qua ambulem, id est rectum iter per-
veniendi ad te, seu bonam conversationem
qua tibi complaceam ; *quia ad te* tanquam
ad creatorem, salvatorem, et ultimum fi-
B nem, *levavi animam meam* penna contem-
plationis, volatu fervidæ dilectionis, longa-
nimiter quoque sperando, et laudabiliter
conversando.
(11) *Eripe me de inimicis meis* visibilibus 9
et invisibilibus, ne mihi eorum impugna-
tio, detractio, perversitas noceat, sed om- Rom. VIII, 28.
nia cooperentur mihi in bonum. *Domine,*
ad te confugi, sicut ad Patrem misericor- II Cor. I, 3.
diarum et Deum totius consolationis, qui
solus me defendere, confortare, salvare-
que potes. *Doce me facere voluntatem tu-* 10
C *am,* id est præceptum tuum, et omne quod
complacet tibi ; *quia Deus meus es tu :*
idcirco me totum tibi debeo, et tibi in om-
nibus deservire, adhærere, atque subesse
obligatus sum. Non ergo quæramus dum-
taxat scire, sed insuper facere voluntatem
Dei. Scienti enim, et non facienti, pecca- Jacob. IV, 17.
tum est illi. Sic etiam studeamus Deo uniri
et inhærere, ut ei digne veraciterque dica-
mus : Deus meus es tu. Deus enim omni- Ps. XXX, 15.
potens, qui omnium Deus est, illorum spe-
cialiter Deus est, qui se totos offerunt
D Deo, et ejus obsequio se totaliter manci-
pant, extra Deum nihil desiderant, et qua-
liter Deum semper honorent, indesinenter
solliciti sunt.
(12) *Spiritus tuus bonus,* videlicet Spi-
ritus Sanctus, *deducet me in terram re-*
ctam, id est in regionem cœlestem, in ter-
ram viventium, in qua omnia justa et recta
sunt, prout scriptum est : Populus tuus, Is. LX, 21.
omnes justi. In hanc terram deducet nos
Spiritus Sanctus per opera bona et desi-
deria sancta. *Propter nomen tuum,* id est 11

propter te ipsum, non propter merita mea, A *Domine, vivificabis me*, nunc vita gratiæ, et postmodum vita gloriæ, *in æquitate tua*, id est, sicut justum est coram te ut illum vivifices, qui totam spem suam ponit in te; vel, In æquitate tua, id est in justitia mihi a te concessa. Non enim a Deo vivificatur, nisi qui bona et justa operatur. (13) *Educes de tribulatione animam meam*, in præsenti vita tribulationes ejus minuendo, et in futuro eas totaliter aufe-
II Petr. II, 9. rendo. Unde habetur : Novit Dominus pios
Is. XXV, 8. de tentatione eripere; et alibi, Præcipitabit Dominus mortem in sempiternum, et auferet lacrimam et opprobrium populi
12 sui. *Et in misericordia tua*, id est misericorditer quantum ad me, *disperdes*, id est, dissipabis ac perdes, *inimicos meos*, in tua justitia, eos juste damnando, nisi pœniteant. Vel : In misericordia tua disperdes inimicos meos, citra condignum eos puniendo, aut certe misericorditer ipsos convertendo, destruens in eis non naturam, sed culpam. (14) *Et perdes* in futuro judicio *omnes qui tribulant animam meam* invide atque injuste; *quoniam ego servus tuus sum* : idcirco decet te ut me famulum tuum eripias.

Ecce psalmum virtuosum et affectuosum, pœnitentialiumque psalmorum novissimum, clare audivimus : in quo pœnitens Deum ardentissime deprecatur. Et in fine psalmi fiducialiter loquitur, dicendo : Spiritus tuus bonus deducet me, etc., usque ad finem : quæ omnia sunt verba bonæ spei, ex singulari caritate conceptæ. Virtualiter quoque talia verba oratio sunt. B Cum præcordiali igitur contritione et vera devotione conemur hunc psalmum cantare, omnesque preces in eo contentas desideranter exprimere.

PRECATIO.

Spiritu nostro deficiente, velociter exaudi nos, Domine; conforta nos, et notam fac nobis viam in qua placentes tibi ambulemus : ut spiritu tuo bono nos deducente, animam nostram de omni educas tribulatione, ac in tua vivifices nos æquitate.

ARTICULUS LXI

ELUCIDATIO PSALMI CENTESIMI QUADRAGESIMI TERTII : BENEDICTUS DOMINUS DEUS MEUS.

1 PRÆSENTIS psalmi titulus talis est : *Psalmus David, adversus Goliath*. Ad litteram enim, secundum Hieronymum, David fecit
I Reg. XVII, 40 et seq. hunc psalmum, processurus ad pugnam contra Philistæum, seu Goliath Gethæum : quam pugnam iniit David ex revelatione divina, ex qua etiam certificatus fuit de victoria, secundum Augustinum. Litteralis igitur expositio psalmi hujus, est de ipso David contra Goliath præliante. Hanc autem expositionem breviter tangam, ubi aliquid obscuritatis includit. Moraliter vero, exponitur de homine virtuoso contra diabolum atque peccata pugnante.

C IN talis igitur viri persona loquens Psalmista, ait : (1) *Benedictus* exsistat, imo in se ipso æternaliter sanctus, et omni benedictione seu laude dignus est, *Dominus Deus meus*, qui est omnium Dominus per gubernationem, Deus per creationem, Deus meus per specialem cultum, devotionem et gratiam; *qui docet manus meas*, id est potentias operativas, videlicet intellectum practicum et voluntatem, *ad prælium* contra occasiones seu causas peccandi. Non enim vitari potest peccatum, nec spiritu- D alis victoria adipisci, nisi occasiones peccati vitentur. Qui docet *et digitos meos*, id

est habitus virtuosos seu discretionem, *ad* A *bellum* spirituale contra aerias potestates Ephes. vi, 12. et ipsa peccata. Non enim est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed contra principes et potestates, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Prælium autem proprie dicitur, quod de longinquo imminet atque committitur, sicut dum sagittando bellatur : idcirco per prælium intelligitur pugna animæ contra occasiones peccandi. Bellum vero vocatur, quod fit de propinquo, ut quum pugnatur manu ad manum : sicque per bellum exprimitur B pugna quæ est directe contra ipsum peccatum.

Tunc insuper docet Deus manus nostras ad bellum, dum confert nobis discretionem spirituum, ita ut cum Apostolo dicere II Cor. ii, 11. valeamus : Non ignoramus cogitationes Satanæ. Qui sic docentur a Deo, agnoscunt qualiter sit singulis vitiis resistendum. Quædam enim peccata aptius superantur per hoc, quod cogitationem nostram ab eis omnino avertimus, ut sunt gula, luxuria, atque similia. Cujus ratio est : nam quan- C to cogitatio illis diutius immoratur, tanto affectus magis illicitur, propter delectationem materiæ circa quam versantur, videlicet quoniam actus in quibus fundantur talia vitia, in se ipsis delectabiles sunt. Omnino ergo vitare debemus memoriam, adspectum et materiam eorum ex quibus talia oriuntur peccata. Cetera vero vitia superantur per hoc, quod contra ea bellum assumitur, scilicet discutiendo, et considerando diligenter naturam et qualitatem eorum, ut sunt ira, impatientia, amaritu- D do, invidia, etc. Talia enim in se amara atque pœnalia sunt : ideo quanto diligentius considerantur, tanto plus displicent, sicque facilius exstirpantur. Docet etiam Deus habitus virtutum quæ in nobis sunt, quomodo unaquæque obviet vitio sibi opposito ; prudentiam vero docet, ad repugnandum vitiis universis. Hæc autem docet, infundendo nobis dona Spiritus Sancti, quæ virtutes perficiunt, movent atque expediunt, sicut virtutes perficiunt et movent potentias in quibus subjective consistunt. Per donum namque scientiæ, anima edocetur quis sit compendiosior modus proficiendi in omni virtute : quod sciri non potest, nisi sciatur modus resistendi impedimentis spiritualis profectus. Quoniam vero contra invisibiles, expertissimos ac subtilissimos hostes luctamur, indigemus incessabiliter Dominum invocare : ut doceat manus nostras ad prælium, ut occasiones peccandi abscindamus ; et digitos nostros ad bellum, ut sit rationabile obsequium Rom. xii, 1. nostrum, ut neque ad dexteram, neque ad Deut. v, 32. sinistram declinemus, ut in omnibus debitas virtutis circumstantias observemus.

Ad litteram vero dixit David hunc versum, Domino gratias referendo quod sibi modum pugnandi contra Philistæum ostendit seu inspiravit.

2 *Misericordia mea et refugium meum.* 2
Ponit abstractum pro concreto, ad designandum ineffabilem magnitudinem divinæ pietatis circa se, seu miserationis divinæ sibi exhibitæ. Ait ergo : Misericordia mea, id est, Deus est miserator meus, mihi adeo clemens, ut melius eum appellem misericordiam meam, quam miseratorem meum. Ipse est etiam refugium meum, id est terminus fugæ meæ, videlicet is ad quem in omni necessitate confidenter confugio, in quo solo tota salus mea consistit. *Susceptor meus,* id est precum mearum pius auditor et animæ meæ misericors amplexator : qui venientem ad se corde Ps. L, 19. contrito ac humili nunquam repellit nec despicit, sed ulnis clementiæ recipit. Unde per Osee dicit : Ego quasi nutricius porta- Osee xi, 3. vi eos in brachiis meis. Et Moyses loquitur : Portavit te Dominus Deus tuus, sicut Deut. i, 31. portare solet homo parvulum filium suum. *Et liberator meus* ab hostibus atque periculis. (3) *Protector meus* in adversis, *et in ipso speravi,* tanquam in summo bono, in quo solo finaliter est sperandum.

Qui subdit populum meum sub me. Hoc ad litteram dixit David de populo quorum vel erat vel paulo post futurus fuit princeps. Postquam Philistæum dejecit,

I Reg. xviii, 5, 13, 14; II Reg. v, 2. constituit eum Saul super viros bellato-
res : eratque educens et reducens Israel,
atque in omnibus se prudenter gerebat, ut
scribitur primo et secundo Regum. Prælati
quoque et principes Christianorum, qui
populum sibi subjectum pacifice regunt,
istud verissime dicere possunt, imo et de-
bent, quia non suæ industriæ, sed gratiæ
Dei adscribere obligantur quod eorum sub-
jecti eis virtuose et prompte obediant :
quoniam superiorum prudens gubernatio,
et inferiorum bona subjectio, dona sunt
Job xxv, 2. Dei. De quo in libro Job habetur : Pote-
stas et terror apud ipsum est, qui facit
concordiam in sublimibus suis. Propter
Rom. xv, 5. quod ait Apostolus : Deus solatii det vobis
id ipsum sapere in alterutrum secundum
Jesum Christum. Aliqui vero subduntur
suis prælatis etiam in rebus illicitis, sed
istam subjectionem Deus non facit. Potius
vero fit a timore humano aut propria cu-
piditate, aut dæmone, seu simili malo prin-
cipio. Verumtamen, sicut Petrus in sua
I Petr. ii, 18. Canonica docet, servi subditi esse debent
dominis suis, et inferiores superioribus,
non solum modestis et bonis, sed etiam
dyscolis : non autem in omnibus, sed in
licitis et honestis.

Spiritualiter quoque quilibet virtuosus
dicere potest : *Qui subdit populum meum,*
id est cogitationes, affectiones, et actus
animæ meæ, *sub me,* id est sub rationis
meæ imperio, ne inordinati motus et cogi-
tatus mihi dominentur, sed per rationem
refrenentur et exstirpentur. Sicque similis
Matth. viii, 9. reddar fidelissimo illi centurioni, qui di-
xit huic, Vade, et ivit ; et huic, Veni, et
venit ; et servo suo, Fac hoc, et fecit. Si-
mili modo ego populo animæ meæ sic
dominer, ut dicam huic cogitationi affe-
ctionive malæ, Vade, id est, recede a me,
et vadat, nec diutius me pulset ; et huic
cogitationi et affectioni laudabili, Veni, id
est, mane et esto in me, et veniat ; et ser-
vo meo, id est appetitui meo sensitivo seu
corpori, Fac hoc, scilicet jejunando, con-
tinendo, vigilando, et faciat.

Consequenter Propheta admirans inæ-
A stimabilia viscera misericordiæ Dei circa
totum genus humanum, adjungit : (4) *Do-* 3
mine, quid est homo, id est, cujus nobilita-
tis et perfectionis exsistit, *quia innotuisti*
ei per fidem, per supernaturalem cogniti-
onem, per tui ipsius incarnationem, gra-
tiamque multiplicem ? *aut* quid est *filius*
hominis, id est Adæ seu primi parentis,
quia reputas eum, id est, quod dignum
ducis tantam gratiam ei conferre, quod
tanta pro ejus redemptione fecisti ? Quasi
dicat : Tantæ dignitatis es tu, et tantæ vi-
B litatis est homo, quod vehementer miran-
dum est quia sic ei innotuisti, et taliter
eum reputasti. Hinc quoque sanctus Job
ait : Quid est homo quia magnificas eum ? Job vii, 17.
aut quid apponis erga eum cor tuum ?
(5) *Homo vanitati similis factus est* peccan- 4
do. Peccatum enim est nihil et vanitas. Un-
de dum peccat homo, non solum vanus, sed
etiam vanitas, id est vehementer vanus ac
nihil efficitur. Deus autem fecit hominem Eccle. vii, 30.
ab initio rectum ; ipse vero per culpam
fecit se ipsum vanitati consimilem. Itaque
C propter multiplicem fragilitatem, instabi-
litatem et culpam, dicitur homo vanitati
similis factus. Unde supra dictum est : Ve- Ps. xxxviii, 6.
rumtamen universa vanitas, omnis homo
vivens. *Dies ejus sicut umbra prætereunt,*
id est, cito et indesinenter defluunt atque
deficiunt. Propter quod in primo libro Pa-
ralipomenon habetur : Peregrini sumus I Par. xxix, 15.
coram te, Domine ; dies nostri quasi um-
bra super terram, et nulla est mora. In
libro quoque Job ait quidam : Hesterni su- Job viii, 9.
mus, et ignoramus quoniam sicut umbra
D dies nostri super terram. Et sanctus Job
orat : Parce mihi, Domine, nihil enim sunt Ibid. vii, 16.
dies mei.

Deinde Propheta de Christi veri Dei in-
carnatione vaticinatus, subdit : (6) *Domine,* 5
Fili Dei, *inclina cœlos tuos,* id est, altitudi-
nem tuam in cœlis habitantem exinanire
seu humiliare digneris, *et descende,* non
locum mutando, sed per incarnationem
humanam naturam assumendo, inter ho-
mines conversando, te ipsum hominibus
ostendendo. Hunc Dei descensum concupi-

Is. LXIV, 1. vit Isaias, dicens : Utinam dirumperes cœ- A
los, et descenderes. Unde per cœlos in-
telligi possunt cœli materiales, præsertim
cœlum empyreum : quos dicitur Deus in-
clinare sive dirumpere, non localiter ne-
que realiter, sed per similitudinem quam-
dam. Loquitur enim Scriptura de Deo modo
humano. Homo autem, in loco sublimi nul-
lam aperturam habente exsistens, non va-
let descendere, nisi locus inclinetur aut
dirumpatur. Idcirco rogatur Deus cœlos
inclinare atque dirumpere. Vel sic : *Do-
mine, inclina cœlos tuos,* id est, angelos B
sanctos, civesque cœlestes, depone et mitte
ad nos, *et descende,* id est, gratiam et mi-
sericordiam infundendo veni ad me. Utro-
que modo Christus descendit. Carnem enim
assumpsit, et misericordiæ suæ effectum
nobis impendit.

Tange montes, id est superbos, se ipsos
inaniter erigentes per vindictam ; *et fu-
migabunt,* id est dissolventur et corrum-
pentur, quemadmodum candela dum ex-
stincta fuerit, fumigat. Vel, Tange montes
istos per misericordissimam gratiæ infu- C
sionem, et fumigabunt, id est, lacrimas
pro suis excessibus fundent, gement, et ad
6 cœlestia suspirabunt. (7) *Fulgura corusca-
tiones,* id est, terribiles exerce ultiones ;
et dissipabis eos, id est, superbos confrin-
ges et condemnabis. Vel : *Fulgura,* id
est, evidenter emitte, *coruscationes,* id est
miracula et verba sanctæ prædicationis
ignita ac splendida ; *et dissipabis eos,* id
est, superbos a sua elatione disperges, con-
vertes et immutabis, faciendo humiles de
elatis, parvos de magnis. *Emitte sagit-* D
tas tuas, id est comminationes horribiles,
commemorando per sanctos prædicatores
districtionem futuri judicii ac pœnas in-
ferni ; vel, Sagittas, id est pœnas castiga-
torias ; *et conturbabis,* id est terrebis, *eos*
ad pœnitentiam salutarem. Talia namque
audiendo impii convertuntur.

Ad litteram, David oravit ut Deus ad
I Reg. XVII, 45-47. ipsum descenderet, sibi adstando et victo-
riam præstando adversus Goliath. *Tange
montes,* id est Philistæos superbos, per vin-

dictam, *et fumigabunt,* id est deficient,
prout de impiis ab Isaia dicitur : Radix Is. V, 24.
eorum quasi favilla erit, et germen eo-
rum ut pulvis ascendet. Nam et Philistæi,
occiso suo gigante, fugerunt. I Reg. XVII, 51.

Deinde vir justus divinum auxilium po-
stulans, subdit : (8) *Emitte manum tuam* 7
de alto, id est, de cœlo mitte mihi subsi-
dium, tuamque potestatem extende super
me ; *eripe me et libera me de aquis multis,*
id est ab hominibus malis, a tribulationi-
bus variis, a dæmonum tentamentis. Per
aquas enim interdum populi designantur,
juxta illud : Aquæ quas vidisti, populi sunt. Apoc. XVII, 15.
Interdum vero per aquam tribulatio im-
portatur, sicut quum a Jeremia dicitur :
Inundaverunt aquæ super caput meum. *Et* Thren. III, 54.
de manu filiorum alienorum, id est ho-
minum perversorum ac dæmonum : qui
per naturam sunt filii Creatoris, tanquam
ad ejus similitudinem conditi ; per inobe-
dientiam autem sunt filii iniquitatis : sunt-
que alieni a Deo, et nesciuntur ab eo.
(9) *Quorum os locutum est vanitatem,* id 8
est vana consilia, verba iniqua, *et dextera,*
id est potestas *eorum,* est *dextera iniqui-
tatis,* id est origo et causa peccati. Pote-
state enim sibi divinitus præstita abu-
tuntur, exhibentes vires seu membra sua Rom. VI, 19.
servire immunditiæ et iniquitati ad ini-
quitatem, sicut Apostolus dicit.

Quoniam vero de his malis misericordi-
ter eripuisti me, Domine, ideo, o (10) *Deus,* 9
canticum novum, id est laudem recentem,
ex recenti devotione prodeuntem, *cantabo
tibi,* gratias referendo ; *in psalterio deca-
chordo,* id est decem chordas habente, vi-
delicet in spirituali psalterio, quod est
observatio præceptorum Decalogi, *psallam
tibi :* id est, laudabo te, non solum pul-
chris sermonibus, sed etiam sanctis ope-
ribus, ne inter eos computer de quibus
testatus es : Populus iste labiis suis glori- Is. XXIX, 13; Matth. XV, 8.
ficat me, cor autem ejus longe est a me.
(11) *Qui das salutem regibus,* id est victo- 10
riam principibus. Unde Salomon loqui-
tur : Equus paratur ad prælium ; Dominus Prov. XXI, 31.
autem salutem tribuit. Et iterum Sapiens

Prov. VIII, 15, 16. protestatur : Per me reges regnant, et A
principes imperant. Vel : Qui das salutem,
id est veram prosperitatem seu felicitatem, regibus, id est omnibus sensualitati
suæ ac proprio animo dominantibus, quorum ratio regit omnes vires inferiores.
Qui redemisti David servum tuum de ore
I Reg. XVII, 34-36. leonis et ursi, quos occidit, *de gladio ma-*
11 *ligno*, scilicet Goliath, *eripe me*. 12 *Et*
erue me de manu filiorum alienorum, scilicet Philistæorum. Iste est sensus litteralis. — Spiritualiter sic : *Qui redemisti*
David, id est fidelem per gratiam manu B
fortem, et virtutibus speciosum, *servum*
tuum, de gladio maligno, id est ab omni
persecutione injusta, *eripe me. Et erue me*
de manu filiorum alienorum, etc. Iste versiculus modo expositus est.

Et quoniam reprobi frequenter in hoc
sæculo prosperantur in propria persona,
in prole, in possessionibus (juxta illud :
Jer. XII, 1, 2. Justus es, Domine, si disputem tecum ;
verumtamen justa loquar ad te : Quare
via impiorum prosperatur, et bene est
omnibus qui prævaricantur ? plantasti eos, C
et proficiunt), ideo de eis subjungitur :
12 (13) *Quorum filii* sunt *sicut novellæ plantationes*, id est fortes, sani, pulchri atque
jucundi, *in juventute sua*. (14) *Filiæ eorum compositæ* sunt, non moribus virtuosis, sed sæcularibus honestatibus, *circumornatæ* in vestibus et ceteris ornamentis,
ut similitudo templi, id est tantum, quod
similes sunt templo undique perornato ;
vel, Ut similitudo templi, id est, sicut
ornatur imago seu statua in templo loca-
13 ta. 15 *Promptuaria eorum plena* omni ge- D
nere victualium, *eructantia*, id est affluentia, *ex hoc in illud* : quia plenitudine
unius aliud adimpletur. (16) *Oves eorum*
fœtosæ, id est, prole seu fœtibus plenæ
sunt, *abundantes* numero fœtuum, puta
agnorum, *in egressibus suis* ex ovili, ita
quod cum magna multitudine agnorum
14 egrediuntur ad pascua ; *boves eorum crassæ*. Per hæc autem signatur aliorum brutorum affluentia. 17 *Non est ruina maceriæ*, id est casus parietis, *neque transitus*
adversitatis, seu inimicorum occursus, *neque clamor*, id est planctus seu vociferatio dolorosa, *in plateis*, id est in locis seu
habitationibus *eorum* ; sed in omnibus bene eis succedit, et domus eorum firmæ et
fortes sunt.

Porro hæc omnia plenissime scripta
sunt, ubi sanctus Job ait : Numquid con- Job XXI, 4, 7-12.
tra hominem disputatio mea est, ut merito
non debeam contristari ? Quare ergo impii
vivunt, sublevati sunt, confortatique divitiis ? Semen eorum permanet coram eis,
propinquorum turba et nepotum in conspectu eorum. Domus eorum securæ sunt
et pacatæ, et non est virga Dei super eos.
Bos eorum concepit et non abortivit ; vacca
peperit. Egrediuntur quasi greges parvuli
eorum ; tenent tympanum et citharam, et
gaudent ad sonitum organi.

(18) *Beatum dixerunt* homines excæcati, 15
carnales, sola temporalia considerantes,
populum cui hæc sunt, id est, qui prædictis terrenis prosperitatibus florent. Quum
enim non nisi bona præsentis vitæ quærant, tanto alios magis beatificant, quanto
viderint eos in talibus amplius abundare.
Unde dicunt : Ergo nunc beatos dicimus Malach. III, 15.
arrogantes ; siquidem ædificati sunt facientes impietatem.

Verumtamen, sicut non omnes infelices et reprobi sunt, qui in prædictis terrenis bonis abundant et abundaverunt (certum est enim quod Abraham, Isaac, Jacob, Gedeon, David et alii sancti, ditissimi erant, multosque filios habuerunt) : sic non omnes perversi et reprobi prædictis bonis abundant ; imo multi eorum mendici atque pauperrimi fuerunt et sunt. Non ergo universaliter, sed particulariter intelligenda sunt præinducta verba Prophetæ. Sunt enim aliqui reprobi, qui non solum in futuro, sed etiam in præsenti miseri sunt, tam in spiritualibus, quam in corporalibus. Denique, sicut electis non obest temporalium affluentia, eo quod non afficiantur ad ea inordinato affectu, sed solum eis utantur quantum necesse est aut utile ad propriæ vitæ sustentationem, seu aliam rationabi-

lem causam, omnia ad Dei honorem finaliter referendo, Deumque super omnia diligendo ; sic reprobis non prodest temporalium rerum carentia, quoniam non sponte, sed coacte seu invite talibus carent. Rebus namque caducis adhærent finaliter, et bona creata plus amant quam summum bonum, quod est bonum essentialiter. Igitur inter bonos et malos hoc interest, quod boni utuntur creaturis, mali vero eis fruuntur. Boni enim utuntur eis tanquam mediis seu instrumentis perveniendi ad Deum ; mali autem constituunt sibi finem in eis, adhærentes et inhærentes creaturis magis quam Creatori. Propter quod in libro Sapientiæ legitur : Creaturæ Dei factæ sunt in tentationem animæ hominum, et in muscipulam pedibus insipientium. Id enim quod amabilitatis, suavitatis, delectationis et pulchritudinis in creaturis invenitur, non ordinant ad Creatoris amorem atque honorem seu cultum, sed sistunt in rebus creatis.

Sap. XIV, 11.

Cur ergo Propheta hæc dixit de prosperitate malorum ? nisi quoniam justo Dei judicio, sæpe permittuntur in hoc sæculo prosperari, quatenus eorum damnatio appareat justior, vel ut bonorum quæ forte fecerunt, mercedem in hoc mundo recipiant ; et ne homines boni turbentur, dum impios prosperari in transitoriis intuentur, imo transitoria spernant, quæ vident reprobis dari ad damnationem eorum majorem ; sed neque mirentur dum cernunt justos affligi, atque in omnibus aspera pati, pensantes quod per talia a reatu vitiorum purgantur, vel præmia copiosiora adipiscuntur.

Postremo, quasi interrogaremus sanctum Prophetam, beatissimum David, quid ipse ad opinionem horum responderet, qui beatum dixerunt populum cui hæc sunt : ipse ostendens falsam et frivolam esse talium opinionem, et veram beatitudinem non nisi in Dei fruitione seu possessione consistere, addit : *Beatus populus cujus Dominus Deus ejus :* id est, ego beatum esse definio omnem hominem, qui habet Dominum universorum pro Deo suo, ita quod Dominus est Deus ejus, non aurum, non venter, non Venus, nec quidquam creatum, caducum et vanum. Deus autem uniuscujusque id dicitur, quod ab eo magis amatur et colitur. Illorum ergo Dominus est Deus, qui Deum præ omnibus diligunt, venerantur seu colunt, qui ad Deum omnia referunt, qui omne bonum in eo quærunt atque inveniunt, quorum tota spes Deus est, et totum spiritum suum ad ejus dilectionem convertunt. Talis homo, talisque populus est beatus, nunc per spem et gratiam, postmodum vero beatus erit per rem, seu tentionem et gloriam.

Ecce psalmum veraciter gloriosum atque præclarum audivimus : psalmum utique laudibus plenum, morali doctrina præfulgidum. In cujus exordio Deum pro suis beneficiis devote laudamus, eumque nominibus amorosis exprimimus, appellantes eum, Misericordiam nostram, et, Refugium nostrum, etc., quæ sunt verba affectuosissima : quæ nullatenus proferre debemus, nisi ardenti affectu. Docet nos etiam psalmus iste veram atque præcipuam humilitatem, dum hominem divina illuminatione indignum, vanitatique similem, et tanquam umbram præterire testatur. Multaque alia tanguntur et edocentur in psalmo hoc ipso.

PRECATIO.

Emitte, quæsumus, Domine, manum tuam de alto cœlorum, et erue nos de manu visibilium et invisibilium inimicorum, et de omnibus periculis malorum : ut cunctis sopitis adversitatibus, canticum victoriæ tibi Domino Deo exsultantes cantemus.

ARTICULUS LXII

ELUCIDATIO PSALMI CENTESIMI QUADRAGESIMI QUARTI : EXALTABO TE, DEUS MEUS REX.

EXPLANANDI nunc psalmi iste est titu- A
1 lus : *Laudatio ipsi David :* id est, psalmus
iste qui dicitur laudatio, quoniam totus
pertinet ad Dei præconium, convenit seu
attribuitur ipsi David prophetæ tanquam
auctori, Christo autem significato per Da-
vid, sicut objecto quod laudatur. Christus
namque seu tota supersancta Trinitas, in
psalmo præsenti pulcherrime collaudatur.
Unde etiam huic psalmo pro titulo appro-
priatur laudatio Dei, quamvis in aliis mul-
tis psalmis Deus laudetur. Est autem hic
psalmus mirabiliter delectabilis et suavis, B
pulcher et sententiosus.

IN persona ergo Ecclesiæ seu fidelis De-
um laudantis, loquens Propheta, ita ex-
orsus est : (1) *Exaltabo te, Deus meus rex.*
Quum Deus in summo sit, imo altissimus
et infinitus exsistat, quomodo valet ab ho-
mine exaltari ? Numquid creatura aliquid
poterit conferre aut addere Creatori ? Non
utique ; sed ita dicimur Deum exaltare,
quomodo dicimur eum magnificare, glori-
ficare et sanctificare, videlicet quoniam C
ejus magnitudinem, gloriam, sanctitatem
agnoscimus, profitemur, prædicamus et
veneramur. Itaque, *Exaltabo,* id est, su-
blimiter laudabo, reverentialiter colam,
magnifice prædicabo, et cunctis incompa-
rabiliter præferam, *te,* Domine, *Deus meus
rex :* qui es omnium Dominus per genera-
lem præsidentiam, Deus meus per singu-
larem devotionem, et rex meus per indesi-
nentem et gratiosissimam providentiam. *Et
benedicam nomini tuo,* id est tibi, bene-
dictione gratiarum actionis et laudis, non D
benedictione consecrationis, *in sæculum
et in sæculum sæculi,* id est indesinenter,
scilicet in via atque in patria. Quemadmo-
dum enim caritas nunquam excidit, se- I Cor. XIII, 8.
cundum Apostolum : sic benedictio seu
Dei laudatio nunquam cessat ; imo jam
inchoatur, et in futuro perficitur.

(2) *Per singulos dies,* id est quotidie, 2
imo die ac nocte, videlicet per singulos
dies naturales, qui noctem includunt, *be-
nedicam tibi* in adversis et prosperis, in
omni eventu, pro beneficiis quæ mihi aut
aliis contulisti ; et de omni bono quod fi-
eri video aut percipio, tibi benedicturus
sum, a quo omne bonum procedit. *Et lau-
dabo nomen tuum in sæculum, et in sæ-
culum sæculi :* quemadmodum et alibi
scriptum est, Laudabit usque ad mortem Eccli. LI, 8.
anima mea Dominum. Ecce quam sanctum
ac bonum propositum. Asserit Propheta
se die et nocte jugiter atque perpetue Do-
mino benedicturum. Nos ergo agamus quod
psallimus, impleamus quod dicimus, per-
sequamur quod proponimus ; Deum exal-
temus, benedicamus, laudemus ubique et
semper. Si spernimur, si tentamur, si re-
probamur, et quidquid nobis acciderit,
non recedat a corde, non cesset ab ore
divina laudatio, gratiarum actio, benedi-
ctio ; non frangatur animi fortitudo, nec
desistat mentis ad Deum erectio ; non fati-
getur patientia, neque deficiat tranquillitas
interna.

Deinde subjungitur ratio, cur Deus ta-
liter benedicendus atque laudandus sit.
(3) *Magnus Dominus,* non magnitudine mo- 3
lis, sed perfectionis. In omni enim perfe-
ctione summus consistit. Propter quod alio
loco dictum est : Magnus es tu, et ma- Jer. X, 6, 7.
gnum nomen tuum in fortitudine. Quis
non timebit te, o Rex gentium ? *Et lauda-
bilis nimis.* In tantum namque laudabilis
est Deus omnipotens, quantum bonus ex-

sistit. Unde, sicut bonitas ejus omnium A
creaturarum bonitatem incomparabiliter
vincit atque transcendit, sic incomparabi-
liter laudabilior, majorique laude dignus
est, quam ab aliqua creatura possit lau-
dari. Propter quod in Ecclesiastico legi-
Eccli. XLIII, 31-33. tur : Magnus Dominus vehementer. Glo-
rificate eum quantumcumque poteritis,
supervalebit adhuc : major est enim omni
laude. *Et magnitudinis ejus non est finis.*
Divina enim essentia, divina potentia, di-
vina sapientia, omnisque perfectio Dei, ve-
re et absolute seu intensive infinita est, ita B
Is. XL, 15. quod totum universum est velut minutis-
sima arena, respectu majestatis divinæ.
Idcirco cum omni reverentia, cum omni
diligentia, cum omni affectu ministran-
dum est Domino tam excelso. Hinc quo-
que verissime dictum est, quod Deus est
ante omnia non solus, post omnia non
præventus, supra omnia non elatus, infra
omnia non oppressus, intra omnia non
inclusus, extra omnia non exclusus ; ma-
nens in sua superessentiali simplicitate,
æternaliter, incircumscriptibiliterque sub- C
sistens ; et ejus lætitia, ejus dulcedo et
pax, ejusque felicitas omnino et omnimo-
de est immensa.
4 (4) *Generatio et generatio,* id est quæli-
bet fidelium natio seu congregatio, *lauda-
bit opera tua,* videlicet opera naturæ, opera
gratiæ, opera gloriæ. Quis enim non lau-
det gubernationem mundi, motum cœli,
vicissitudinem temporum, ordinem spe-
cierum? Et cetera opera sapientissimi Cre-
atoris omni laude dignissima sunt : sic
tamen, ut Deus in eis laudetur, lausque D
eorum ad præconium Creatoris referatur.
Prov. XVI, 4. Universa equidem propter se ipsum ope-
Eccle. III, 14. ratus est Dominus, et cuncta fecit Deus ut
timeatur. *Et potentiam tuam pronuntia-
bunt,* id est, divinam potestatem prædica-
bunt, teque omnipotentem esse dicent,
II Mach. VIII, 18. commemorantes illud Machabæorum : De-
us potest universum mundum uno nutu
5 delere. (5) *Magnificentiam,* id est magnam
efficientiam seu magnificam exsistentiam,
gloriæ, id est gloriosi effectus (vel, Gloriæ,
id est excellentiæ seu claræ notitiæ), *san-
ctitatis tuæ,* id est tui ipsius qui Sanctus
Sanctorum es, *loquentur,* dicentes : Non Deut. XXXIII, 26.
est Deus, ut Deus rectissimus; magnificen-
tia ejus discurrunt nubes. Illud Job quo-
que : Quum vix parvam stillam sermonum Job XXVI, 14.
ejus audierimus, quis poterit tonitruum
magnitudinis ejus intueri? Et item illud :
Benedicta gloria Domini de loco suo. *Et* Ezech. III, 12.
mirabilia tua, id est opera supernaturalia,
seu naturalia humanæ rationis investiga-
tionem excedentia, *narrabunt.* Sic enim
Evangelistæ in Evangeliis narrant mirabi-
lia opera Christi. Unde ab Ecclesiastico
inducitur : Nonne Dominus fecit Sanctos Eccli. XLII, 17.
enarrare omnia mirabilia sua, quæ con-
firmavit Dominus omnipotens, stabilis in
gloria sua? (6) *Et virtutem,* id est poten- 6
tiam, *terribilium tuorum,* videlicet ju-
storum judiciorum, ac districtissimarum
ultionum, *dicent,* recolendo futurum judi-
cium, inferique tormentum; *et magnitu-
dinem tuam,* id est magnam tuam perfe-
ctionem, *narrabunt* : ut te collaudent,
aliosque informent.
(7) *Memoriam abundantiæ suavitatis* 7
tuæ eructabunt, id est, recordationem co-
piosæ dulcedinis tuæ ex cordis plenitudi-
ne et experientia proferent atque effun-
dent. Ructus enim non nisi de plenitudine
fluit. Sancti igitur, qui ex singulari gratia
Salvatoris introduci merentur in cellam Cant. II, 4.
vinariam : quibus Sapientia ait, Comedite, Ibid. V, 1.
amici, et bibite, et inebriamini, carissi-
mi ; dum isti de secreto contemplationis
divinæ et consolationis internæ, in quo gu-
staverunt quam suavis est Dominus, egre- Ps. XXXIII, 9.
diuntur, memoriam abundantiæ suavitatis
Dei eructant, clamantes illud quod dictum
est ante : Quam magna multitudo dulce- Ps. XXX, 20.
dinis tuæ, Domine ! et illud Sapientiæ :
O quam bonus et suavis est, Domine, spi- Sap. XII, 1.
ritus tuus in omnibus ! De istis enim per
Isaiam Dominus ait : Ecce ego declinabo Is. LXVI, 12.
in eos ut flumen pacis. Hæc autem perfe-
ctio seu eructatio, secundum Gregorium,
maxime convenire debet prælatis, quos
oportet præ cunctis contemplatione esse

suspensos, et actione præcipuos, quatenus A
gregi sibi commisso semper aliquid salubre eructent, eosque ad divinæ suavitatis gustum alliciant. *Et justitia tua exsultabunt,* id est, in tua æquitate divina seu justa vindicta spiritualiter lætabuntur, quem-
Ps. LVII, 11. admodum supra dictum est : Lætabitur justus quum viderit vindictam. De hoc
Sap. XII, 13. enim quod Dominus justus est, et omnia juste disponit, singulisque sine personarum acceptione quod merentur largitur, gaudent electi et sancti : imo mallent se ipsos non esse seu perire, quam ita non B
esse, eo quod Deum plus ament quam se.
Ps. CVI, 42. Propterea superius habetur : Videbunt justi et lætabuntur, videlicet de sublatione impiorum.

8 (8) *Miserator* in opere *et misericors* in natura est *Dominus ; patiens,* longanimi-
Eccli. V, 4. ter exspectando, juxta illud, Omnipotens est patiens redditor ; *et multum,* id est inæstimabiliter, *misericors :* imo infinitæ misericordiæ est Deus, quum ei sit proprium misereri et parcere. Abundantia enim pietatis suæ et merita supplicum ex- C
Exod. XXXIV, 6. cedit et vota. Ideo Moyses dixit : Dominator Domine, misericors et clemens, patiens et multæ misericordiæ et verax. Apostolus
Ephes. II, 4. quoque : Deus, inquit, qui dives est in misericordia, etc.

9 (9) *Suavis Dominus universis.* Numquid reprobis in inferno Deus suavis est, qui
Apoc. IX, 6 ; XVI, 10. 11. præ dolore et vulneribus linguas suas manducant, mortem desiderant, Deumque blasphemant, sicut in Apocalypsi ait Joannes? Et respondendum, quod Deus, quantum in se est, omnibus exstat suavis. Denique D
universis dicitur Deus esse suavis, quantum ad naturalem appetitum eorum. Sic enim dat omnibus esse et vivere, cunctisque providet, et necessaria tribuit. Quod
Rom. XI, 22. autem quibusdam (teste Apostolo) severus esse censetur, contingit ex corruptione et vitio appetitus, sicut et febricitanti dulcia videntur amara. Unde, secundum Philosophum, omnium rerum naturalia desideria tendunt ad primum principium, quatenus ab eo gubernentur et conserventur.

Hinc etiam Sapientia dicitur omnia dispo- Sap. VIII, 1.
nere suaviter, id est secundum naturalem inclinationem eorum, nisi obicem ponant. Propter culpam namque disponuntur amaritudinaliter, juxta illud : Cor nequam gra- Eccli. III, 29. 27.
vabitur doloribus, et cor durum male habebit in novissimo.

Et miserationes ejus super omnia opera ejus. Quum multi sint vocati seu reprobi, Matth. XX, 16.
pauci vero electi ; in reprobis autem præcipue in inferno exsistentibus, magis appareat justitia quam misericordia Dei (nam licet in omni effectu divino misceantur misericordia et justitia, tamen in damnatis justitia eminet, maxime quum de impio dictum sit, Obliviscatur ejus misericor- Job XXIV, 20.
dia) : quæri potest, quomodo miserationes Dei sunt super omnia opera ejus. Et respondendum, quod istud dupliciter intelligi potest. Primo sic : *Miserationes ejus,* id est divinæ pietatis effectus, *super omnia opera ejus,* id est, ad omnem se creaturam extendunt, omnibus communicantur et insunt. Hoc autem simpliciter et generaliter verum est. Nil enim divinæ bonitatis participatione expers consistit : sed effusio liberalitatis divinæ ad omnia venit, quantum ad naturalia dona; in damnatis etiam miseris invenitur, dum citra condignum torquentur. Hinc Christus testatur : Eritis Luc. VI, 35.
filii Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos et malos ; quia solem suum Matth. V, 45.
facit oriri super bonos et malos, et pluit super justos et injustos. Secundo intelligitur sic : Miserationes ejus super omnia opera ejus : id est, effectus divinæ misericordiæ, majores et evidentiores sunt ceteris Dei operibus, utpote quod plus abundant in creaturis, quam effectus divinæ justitiæ, juxta illud Jacobi : Superexaltat Jacob. II, 13.
misericordia judicium. Si autem hoc modo intelligatur, non videtur verum esse, nisi quantum ad viatores. Si enim justi sunt, hoc per solam gratiam et misericordiam Dei habent : si vero injusti sunt, per misericordiam tolerantur ; et quamdiu exspectantur a Deo, miseratio Dei in eis præfulget.

Insuper sanctus Propheta seu quilibet A
III *Reg.* XIX, 10. justus, zelo zelans pro Domino exerci-
tuum, ejusque honorem vehementer affe-
ctans, invitat universa creata ad laudem
10 Dei, dicendo : (10) *Confiteantur* confessio-
ne laudis *tibi, Domine, omnia opera tua,*
id est cuncta creata, visibilia et invisibi-
lia, spiritualia et corporalia, animata et
inanimata, rationalia et irrationalia. Ratio-
nales autem seu intellectuales creaturæ
confitentur Domino creatori directe et co-
gnitive. Cetera vero non nisi materialiter,
secundario seu indirecte, in quantum oc- B
casionem præbent intellectualibus creatu-
ris confitendi Domino. Relucet quippe in
ipsis bonitas, sapientia, atque potentia
Dei : sicque ex consideratione eorum in-
ducitur homo ad summi Opificis laudem.
Et hoc modo dicuntur Deum laudare, be-
nedicere, timere, et similes actus vitales
habere. *Et sancti tui,* id est homines vir-
tuosi et perfecti, quales fuerunt Apostoli,
et successores eorum, *benedicant tibi,* te
in omnibus, tam in te ipso quam in ope-
ribus tuis, laudando. C
11 (11) *Gloriam regni tui dicent,* id est, ex-
cellentiam et beatitudinem regni cœlestis
prædicabunt. Hoc fecerunt Apostoli, qui-
Matth. X, 7. bus Christus dixit : Euntes prædicate, di-
centes, Quia appropinquavit regnum cœlo-
Rom. VIII, 18. rum. Hoc fecit Paulus : Non sunt, inquiens,
condignæ passiones hujus temporis ad
futuram gloriam, quæ revelabitur in no-
bis. Unde et Petrus in sua Canonica loqui-
I *Petr.* I, 8. tur : Videntes Jesum Christum, exsultabi-
tis lætitia inenarrabili et glorificata. Istud
quoque quotidie faciunt boni prælati et D
prædicatores devoti. *Et potentiam tuam*
Luc. I, 37. *loquentur,* dicentes : Quia non erit impos-
12 sibile apud Deum omne verbum. (12) *Ut*
notam faciant filiis hominum, scilicet fra-
tribus et proximis suis, *potentiam tuam :*
Esther XIII, 9. cui nullus resistere potest; cujus in ditio-
ne cuncta sunt posita ; quæ omnes super-
Is. XXIV, 22. bos et impios congregabit congregatione
unius fascis, et projiciet humiliabitque eos
usque ad lacum gehennæ, humiles vero
exaltabit. *Et gloriam magnificentiæ regni*
tui dicent, id est magnificam gloriam re-
gni cœlestis. De quo subditur :
(13) *Regnum tuum, regnum omnium* 13
sæculorum, id est, per omnia sæcula durat.
In Ecclesia namque triumphanti sine fine
regnabis. Vel sic : Regnum tuum, regnum
omnium sæculorum, id est, omnibus re-
gnis, quæ unquam fuerunt, sunt, vel erunt,
excellentius est. Hoc autem exponi etiam
posset de regno Christi, quo regnat in Ec-
clesia militanti, quod juxta vaticinia Da- *Dan.* II, 44, 45.
nielis, majus et fortius fuit omnibus regnis
aliorum regum et principum. *Et domina-*
tio tua in omni generatione et generatio-
ne, id est, tuæ dominationi omnes genera-
tiones subduntur. Omnibus enim imperas,
et in bonis dominaris in hac vita per
gratiam, in Beatis vero per gloriam. Hæc
autem etiam apud Danielem habentur :
Potestas ejus potestas sempiterna, et re- *Ibid.* IV, 31.
gnum ejus in generationem et generati-
onem. Specialiter vero de Christo apud
eumdem dicitur : Omnes populi, tribus et *Ibid.* VII, 14.
linguæ servient ei. Potestas ejus potestas
æterna quæ non auferetur, et regnum ejus
quod non corrumpetur. Cui concordat il-
lud : Regnabit in domo Jacob in æternum, *Luc.* I, 32, 33.
et regni ejus non erit finis. Quod de præ-
senti regno Christi accipi potest, quoniam
usque in finem sæculi Ecclesia stabit, et
Christus in ea regnabit; quumque finitum
fuerit regnum hoc, quoad statum hujus
viæ, perficietur, et sine fine durabit in
patria.
(14) *Fidelis Dominus in omnibus verbis*
suis, quoniam quidquid dicit aut spondet,
verum est atque impletur, dummodo abso-
lute dicatur. Quædam namque dicuntur a
Deo comminative seu conditionaliter, quæ
non semper implentur, sicut de morte *Is.* XXXVIII, 1, 5.
Ezechiæ : et tamen in talibus verbis Deus
fidelis est, quoniam eo modo quo ipse ea
dicit, vera sunt atque implentur. Hinc
Christus testatur : Unus apex non præter- *Matth.* V, 18.
ibit de lege, donec omnia fiant. Et iterum
dicit : Cœlum et terra transibunt, verba *Luc.* XXI, 33.
autem mea non transibunt. Dicitur autem
Deus fidelis, non a fide, quæ est virtus

theologica, Deo non competens, imo nec A
Christo homini, sed a quadam fidelitate
qua neminem decipit. Sicque Apostolus
Hebr. x, 23. nominat eum fidelem, Fidelis est, inquiens,
I Cor. x, 13. qui repromisit; et alibi, Fidelis autem
Deus, qui non patietur vos tentari, etc. *Et*
sanctus in omnibus operibus suis. Omnia
enim juste fecit, nec reprehendi potest in
Job xxxvi, 23. aliquo, sicut ait Scriptura : Quis ei dicere
potest, Operatus es iniquitatem? Et Apo-
Rom. xiii, 1. stolus dicit : Quæ a Deo sunt, ordinata
sunt.
14 15 *Allevat Dominus omnes qui corru-* B
unt. Quam multi corruunt, quos Deus non
allevat! ut patet de reprobis qui manent in
culpa et pœna æterna. Quid ergo est quod
ait, Allevat Dominus omnes qui corruunt,
nisi, Omnes corruentes in culpam, qui al-
levantur, a Domino allevantur? Solus enim
Deus lapsum in peccatum, per gratiam al-
Joann. i, 9. levat. Simili modo dicitur de Christo : Erat
lux vera quæ illuminat omnem hominem
venientem in hunc mundum; non quod
omnes homines a Christo illuminentur,
Ibid. 5, 11. quum statim sequatur, Tenebræ eam non C
comprehenderunt, et, Sui eum non recepe-
runt : nisi intelligatur de lumine naturali.
Et erigit per gratiam *omnes elisos,* id est
in malum prolapsos. Idem est hoc cum eo
quod dixit, Allevat Dominus omnes qui
corruunt. Propter quod idem est modus
intelligendi.
15 16 *Oculi omnium in te sperant, Domi-*
ne. Si spes proprie accipiatur, tunc istud
non convenit nisi homini viatori in Deo
speranti, ut sit sensus : *Oculi* interiores
omnium fidelium et bonorum, *in te spe-* D
rant, Domine, omne bonum præstolando a
te; *et tu das escam illorum* spiritualem
et corporalem, videlicet panem quotidia-
num, sacramentalem, pœnitentialem, *in*
tempore opportuno, id est hora convenien-
ti. Si autem sumatur spes metaphorice
atque communiter pro quacumque exspe-
ctatione, seu naturali affectione boni fu-
turi; tunc oculi omnium animantium,
rationalium et irrationalium, sperant in
Domino, id est, bonum suæ sustentationi
atque naturæ necessarium, exspectant ab
eo, naturali motu, quia habere non pos-
sunt escam nisi a Deo, cui cura est de Sap. xii, 13.
omnibus. 17 *Aperis tu manum tuam,* id I Petr. v, 7.
est, bonitatem tuam effundis, *et imples* 16
omne animal benedictione, id est dono si-
bi necessario, scilicet cibo. Si autem per
omne animal intelligatur omnis homo,
qui etiam nominatur omnis creatura, tunc Marc. xvi, 15.
sensus est : Imples omne animal, id est
omnem hominem, cujus oculi sperant in
te, benedictione, id est gratiæ tuæ colla-
tione : quemadmodum ait Apostolus, Be- Ephes. i, 3.
nedictus Deus, qui benedixit nos in om-
ni benedictione in cœlestibus in Christo
Jesu. Et Dominus per Isaiam, Effundam, Is. xliv, 3.
inquit, benedictionem meam super stir-
pem tuam.
18 *Justus Dominus in omnibus viis suis,* 17
id est in cunctis quæ agit, in omni dispo-
sitione, in omni processu, in se ipso atque
in suis effectibus : secundum quod scri-
ptum est, Justæ et veræ sunt omnes viæ Apoc. xv, 3.
tuæ, Rex sæculorum; et iterum, Non inju- Hebr. vi, 10.
stus est Deus, ut obliviscatur operis ve-
stri. Verumtamen, sicut prædictum est,
Universæ viæ Domini, misericordia et ve- Ps. xxiv, 10.
ritas, seu æquitas. Quum enim in omni
opere Dei misericordia atque justitia in-
veniantur, utrumque verissime dicitur, sci-
licet, Justus Dominus in omnibus viis suis;
et, Misericors Dominus in omnibus viis
suis. Hoc autem superius sæpe declaratum
recordor. *Et sanctus in omnibus operibus*
suis. Hoc paulo ante expositum est.
19 *Prope est Dominus* per gratiam *om-* 18
nibus invocantibus eum, id est intus seu
ex intimo affectu vocantibus eum, qui
ejus misericordiam pie implorant. Ideo
subditur : *omnibus invocantibus eum in*
veritate, id est in vera fide. Accedentem Hebr. xi, 6.
enim ad Deum oportet credere quia est,
et quia inquirentibus se remunerator sit,
prout dicitur ad Hebræos. Vel, In veritate, id
est in veritate vitæ, videlicet in conversa-
tione divinæ æquitati placente. Peccatores Joann. ix, 31.
enim Deus non audit; sed si quis cultor
est Dei, et voluntatem ejus facit, hunc ex-

Job VIII, 20. audit. Cui consonat illud Job : Deus non A
porriget manum malignis. Ad hoc ergo
quod aliquis meritorie oret, aut de condi-
III *Reg*. II, 4. gno exaudiatur, oportet ut coram Deo in
veritate, id est in justa conversatione, am-
Job VIII, 6. bulet. Ideo scriptum est : Si mundus et
rectus incesseris, statim evigilabit ad te.
Vel, In veritate, id est vera et pia intenti-
one, ordinando orationem et bonum opta-
tum ad Dei honorem et sui ipsius veram
salutem. Secundum Augustinum, invocare
Deum in veritate, est invocare Patrem per
Joann. XIV, 6. Filium, quoniam Filius Dei est veritas Pa- B
tris æterni.
19 20 *Voluntatem timentium se faciet,* id
est, actum voluntatis, seu desiderium ti-
mentium se filiali timore, ad effectum
perducet tempore apto et sibi placenti; *et
deprecationem eorum exaudiet,* dummodo
orent instanter, salubriter, et pro se ipsis.
Pro aliis enim non semper exaudiuntur,
propter obicem quem opponunt. *Et salvos
faciet eos,* tollendo ab ipsis mala culpæ et
pœnæ, tribuendoque eis in præsenti bona
gratiæ, in patria vero bona gloriæ. Propter C
Prov. XXIII, 17, 18. quod Salomon monet : In timore Domini
esto tota die, quia habebis spem in novis-
20 simo. (21) *Custodit Dominus omnes dili-
gentes se,* præservando eos ab universis
Rom. VIII, 28. periculis, ne finaliter pereant. Scimus enim
quoniam diligentibus Deum omnia coope-
rantur in bonum. Et cur hoc? nisi quia
Prov. VIII, 17. æterna Sapientia protestatur : Ego diligen-
tes me diligo. Qui autem alium diligit, eum
utique secundum quantitatem dilectionis
pro posse custodit. *Et omnes peccatores* in
vitiis perseverantes *disperdet,* dicendo :
Ite, maledicti, in ignem æternum. *Matth*. XXV, 41.
22 *Laudationem Domini loquetur os* 21
meum, non verba scurrilia, nociva, infru-
ctuosa et vana. Et quoniam ego in laude
ejus deficio, ideo *et benedicat omnis caro,*
id est omnis homo, *nomini sancto ejus,*
id est ipsi sancto Deo, *in sæculum et in
sæculum sæculi,* id est æternaliter, scili-
cet nunc inchoando, atque in patria sine
fine continuando. Magnum est, desidera-
re ut Deus ab omnibus benedicatur. Hoc
namque procedit ex amore Dei et pro-
ximi.

Ecce gloriosissimum atque dulcissimum psalmum audivimus : qui utique aliud nihil est, nisi angelicum canticum cœlesteque carmen, in quo nihil triste vel minus deificum continetur. Imo totus hic psalmus de Beatis in patria exponi posset, eisque sublimius convenit, quam viatoribus. Quid ergo finaliter nobis incumbit? nisi ut (juxta Apostolicam admonitionem) mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus : quatenus corde mundo et vere devoto psalmum præsentem cum omni alacritate Domino decantemus, summumque nostrum in hac peregrinatione solatium sit, in laudibus Dei jugiter occupari. II *Cor*. VII, 1.

PRECATIO.

Patiens et multæ misericordiæ Deus, nobis peccare cessantibus, ac indulgentiam postulantibus, esto propitius : ut correctis actibus nostris, conferri nobis gratulemur gaudia perpetuitatis.

ARTICULUS LXIII

EXPOSITIO PSALMI CENTESIMI QUADRAGESIMI QUINTI : LAUDA, ANIMA MEA, DOMINUM.

Habet insuper psalmus jam pertractan-
1 dus, pro titulo, *Alleluia* : cujus interpre-
tatio est, Laudate Dominum. Est enim hic
psalmus laus Dei, præcipue admonens in
Deo esse finaliter confidendum, et ait :

2 1. LAUDA, *anima mea, Dominum*. Qui-
dam philosophorum atque theolo-
gorum etiam magni, asseruerunt hominem
non esse nisi animam. Unde Plato dixit,
quod homo est anima utens corpore. Se-
cundum hos igitur, dum dicitur, Lauda,
anima mea, Dominum, alloquitur anima
semetipsam. Secundum veritatem autem,
homo ex anima et corpore constat, tan-
quam essentialibus partibus. Et quoniam
omnium operationum vitalium, præsertim
intellectualium, radix principiumque est
anima, ideo totus homo se ipsum ad lau-
dem Dei accendere volens, animam suam
affatur. Hæc tamen allocutio convenit ho-
mini ex parte animæ. Sæpe alloquitur ho-
mo se ipsum tanquam alium. Interdum
vero loquitur de se ipso et anima sua,
tanquam essent distincta, quum tamen
proprie loquendo, nec idem sint neque
distincta, sed unum est aliquid alterius.
Tob. XIII, 9. Unde in Tobia dicitur : Ego autem et ani-
ma mea in Deo lætabimur.

Devotus itaque ad Dei præconium se
excitans : *Lauda,* inquit, *anima mea, Do-
minum,* tanquam summum bonum et om-
I *Tim.* I, 17. nis boni fontanum principium. Soli Deo
da honorem et gloriam, quia etsi alium in-
terdum laudas sive honoras, quam Deum,
hoc tamen non facis, nisi propter aliquod
divinum in illo consistens; nec alium lau-
das et honoras, nisi propter Deum, ad
quem etiam refers quidquid honoris et
laudis alteri exhibes. Propterea, alios lau-
A dando et honorando, magis honoras et lau-
das Deum, quam illos. Lauda ergo, anima
mea, Dominum creatorem, salvatorem ac
judicem tuum, quoniam hoc est inter om-
nia opera tua dignissimum. Lauda autem
eum non solum voce oris, sed interioribus
verbis cordis : imo mente, ore et opere
eum collauda, secundum illud Ecclesiasti-
ci : Et nunc in omni corde et ore collau- *Eccli.*
date, et benedicite nomen Domini. Deinde XXXIX, 41.
anima huic admonitioni acquiescens, re-
spondet : *Laudabo Dominum in vita mea,*
B id est tempore vitæ meæ; vel, In vita mea,
id est bene vivendo, sicque laudabo eum
in vita gratiæ et gloriæ. Laudare autem
Deum in nuda vita naturæ, non est meri-
torium. *Psallam Deo meo,* id est summo
et vero Deo, quem summe et unice colo ac
diligo, *quamdiu fuero,* scilicet in præsenti
et in futuro. Quam dulce verbum est hoc,
Psallam Deo meo quamdiu fuero ! Deum
enim universorum, nominat Deum suum :
quod utique nemo in propria persona ve-
raciter dicit, nisi qui toto corde ad Deum
C conversus est, ei totaliter stabiliterque in-
hærens.

(2) *Nolite confidere in principibus.* Ad-
vertendum, quod homo dicitur in aliquo
confidere seu sperare dupliciter : scilicet
principaliter seu directe; sicque in Deum
dumtaxat sperandum est, quoniam ipse est
principalis omnis boni largitor. Secundo
dicitur homo sperare in aliquo secundario
et minus principaliter, in quantum vide-
licet ejus auxilio potest juvari ut adipi-
scatur bonum optatum : et ita speramus
D in Sanctis, qui orant pro nobis, quorum
patrocinio confidimus liberari. Sic enim
Virginem gloriosam vocamus spem no-
stram. Præterea agnoscendum, quod pri-

mum et proprium spei objectum, est Deus A
seu beatitudo æterna et increata; secundarium vero spei objectum, est omne id quo indigemus et adjuvamur ad summi boni adeptionem, ut est gratia, virtus, scientia, remissio culpæ. Quantum ergo ad principale seu primum ac proprium spei objectum, in solo Deo speramus. Non enim adipisci valemus hoc bonum infinitum, nisi virtute divina immensa, cui spes directe innititur. Quantum vero ad secundarium spei objectum, confidimus in sanctis angelis atque hominibus, quorum inter- B
cessione, virtute ac meritis ea a Deo consequimur, per quæ ad ipsum pertingere promeremur.

Ait ergo: *Nolite confidere,* id est spem ponere, *in principibus,* id est in regibus, ducibus, judicibus, et ceteris inter homines principatum habentibus, ita quod finaliter in eis speretis, seu eorum potestati principaliter innitamini, quum ipsi nihil possint nisi virtute divina. Potestis tamen eorum auxilio instrumentaliter uti, Deo semper principaliter innitendo. Propter C
Osee XIV, 3, 4. quod apud Osee dicitur: Convertimini ad Dominum, et dicite ei: Assur non salvabit nos, super equum non ascendemus. Non quod super equum ascendere sit peccatum, sed ne in velocitate equi potius quam
Ibid. XIII, 9. in Deo speretur, qui ait: In me tantummodo auxilium tuum. Unde sperantibus in equis atque equitibus potius quam in
Is. XXX, 16. Deo, in Isaia dicitur: Dixistis, Ad equos fugiemus: ideo fugietis. Et super veloces ascendemus: ideo veloces erunt qui persequentur vos. Non est ergo in princi- D
pibus confidendum, quoniam de iniquo
I Mach. II, 62, 63. principe dicitur: Gloria ejus stercus et vermis; hodie extollitur, et cras non in-
Eccli. X, 11, 12. venietur. Unde scriptum est: Omnis potentatus brevis vita; sic et rex hodie est, et cras morietur. Etenim mane præcedit eum exercitus, et vespere jacet in tumulo. No-
3 lite quoque confidere *in filiis hominum,* id est in ceteris qui principibus sunt subjecti, *in quibus non est salus* vera et spiritualis: imo nec se ipsos possunt salvare. Et ideo apud Jeremiam legitur: Vere in Do- Jer. III, 23.
mino Deo nostro salus. De electis quoque et bonis atque fidelibus filiis, ex perversis parentibus natis, scriptum est: Ad te, Ibid. XVI, 19.
Domine, gentes venient ab extremis terræ, et dicent: Vere mendacium possederunt patres nostri, vanitatem quæ eis non profuit.

Quod autem in homine salus non consistat, consequenter ostenditur. (3) *Exibit* 4
spiritus, id est anima, *ejus* de corpore hora mortis, *et revertetur* homo, quantum ad corpus mortale, *in terram suam,* id est in præjacentem materiam, de qua erat formatum, quemadmodum Deus prædixit: Pulvis es, et in pulverem reverteris. *In* Gen. III, 19.
illa die, id est tempore mortis, *peribunt omnes cogitationes eorum,* id est, effectu et fine intento frustrabuntur cogitationes hominum impiorum, quemadmodum alibi inducitur: Peccator conversus est in ter- I Mach. II, 63.
ram suam, et cogitatio ejus periit. Unde sera pœnitentia ducti testantur: Quid no- Sap. V, 8, 9.
bis profuit superbia? aut quid divitiarum jactantia contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam umbra.

(4) *Beatus* est jam in spe, *cujus* est *Deus* 5
Jacob patriarchæ, scilicet Deus verus atque omnipotens, *adjutor ejus.* Si enim Rom. VIII, 31.
Deus pro eo, quis contra eum? *Spes ejus,* id est talis hominis quem adjuvat Deus, est *in Domino Deo ipsius,* non in aliquo transitorio ente, sed in summo bono, Deo altissimo, *qui fecit* ex nihilo *cœlum et ter-* 6
ram, mare Oceanum, *et omnia quæ in eis* Gen. I, 1.
sunt. Omnia enim fecit mediate vel immediate, quemadmodum in alio loco dicitur: Domine, Rex omnipotens, tu fecisti Esther XIII, 9, 10.
cœlum et terram, et quidquid cœli ambitu continetur. (5) *Qui custodit veritatem,* eam 7
conservando in esse: ipse namque est causa, conservator et finis omnis veritatis; *in sæculum,* id est perpetuo. *Facit judicium injuriam patientibus,* ulciscendo injuriam eis illatam, quemadmodum Scriptura ait: Mihi vindictam, et ego re- Rom. XII, 19.
tribuam; et iterum: Deus inultum abire Job XXIV, 12.
non patitur. *Dat escam esurientibus.* De

hoc præcedenti psalmo dictum est plenius A
Ps. CXLIV. 15. in expositione illius versiculi, Oculi om-
nium in te sperant, Domine, et tu das es-
Matth. V, 6. cam illorum. Denique esurientes et sitien-
tes justitiam, saturabuntur ab eo.

8 6 *Dominus solvit compeditos; Dominus*
illuminat cæcos. (7) *Dominus erigit elisos.*
Hæc omnia corporaliter et spiritualiter sæ-
pius facta a Deo sunt. Compeditos enim
vinculis corporis, sæpe a carceribus libe-
ravit; compeditos quoque vinculis pecca-
torum, per gratiam misericorditer solvit.
Corporales insuper oculos hominum ex- B
cæcatorum, sæpe ad visum corporalem
reduxit; peccatores quoque tenebris igno-
rantiæ, passionum caligine, vitiorumque
nebula spiritualiter excæcatos, frequenter
misericordissime illustravit, dando eis gra-
tiæ lumen, sapientiæ claritatem, veritatis
notitiam. Quorum utrumque in Manasse
II Par. XXXIII. rege Juda, mirabiliter factum describitur
in libro Paralipomenon. Quomodo autem
Dominus erigat elisos, in præcedenti psal-
Ps. CXLIV, 14. mo ostensum est in illo versiculo, Allevat
Dominus omnes qui corruunt, et erigit C
omnes elisos. Maxime vero omnia ista in
Christi adventu impleta sunt, quemadmo-
Is. XXXV. 4-6. dum beatissimus Isaias prædixit : Ecce
Deus vester; ipse veniet, et salvabit vos.
Tunc aperientur oculi cæcorum, et aures
surdorum patebunt; tunc saliet sicut cer-
vus claudus, et aperta erit lingua mutorum.
Dominus diligit justos. Similitudo enim
est causa amoris, idcirco justus Dominus
Sap. XIV, 9. diligit justos. Et sicut odio sunt Deo im-
pius et impietas ejus, sic amori sunt ei
justus et justitia ejus. Justus autem voca- D
tur, qui divina præcepta observat. Unde
de eo qui præcepta se observasse veraci-
Marc. X, 21. ter dixit, scriptum est : Jesus intuitus eum,
dilexit eum.

9 8 *Dominus custodit advenas; pupillum*
II Cor. I, 3. *et viduam suscipiet.* Pater misericordia-
rum et Deus totius consolationis, illorum
præcipue Deus et Dominus, pater et custos
est, qui aliunde non habent subsidium.
Tales vero sunt peregrini, id est a propria
terra elongati; pupilli, id est parentibus
orbati; et viduæ. Horum ergo Deus custos
atque susceptor est. Propter quod scriptum
est : Dominus facit judicium pupillo et vi- Deut. X, 18.
duæ, amatque peregrinum. Et iterum per
Moysen jubet Dominus : Peregrinum et Exod. XXII, 21; XXIII, 9.
advenam non contristabis. Verumtamen
quoniam multos corporaliter advenas, pu-
pillos et viduas conspicimus relinqui a
Deo, æternaliterque perire (quoniam, teste
Apostolo, vidua quæ in deliciis vivit, vi- I Tim. V, 6.
vens mortua est); ideo melius est, ista
spiritualiter explanari hoc modo : *Domi-*
nus custodit per gratiam a ruina peccati
et mortis æternæ *advenas,* id est exsules
a patria cœlesti, qui hoc mundo velut ex-
silio utuntur, patriamque cœlestem inqui- Hebr. XI, 14; XIII, 14.
runt, scientes se hic non habere manen-
tem civitatem. *Pupillum,* id est omnem
carnalem affectum spernentem, qui illud
evangelicum implet, Patrem nolite vocare Matth. XXIII, 9.
super terram; qui veraciter dicit, Pater Ibid. VI, 9.
noster qui es in cœlis; *et viduam,* id est
animam omni sæculari solatio destitutam,
et solum cœlestis Sponsi amplexibus per-
frui cupientem, *suscipiet* in suam provi-
dentiam singularem ac paternalem. *Et vi-*
as peccatorum disperdet, id est, peccata
eorum damnabit, operationes eorum ma-
las et delectabiles dissipabit. Jam namque
prædictum est, quod in illa die peribunt vers. 4.
omnes cogitationes eorum; et in psalmo
primo habetur, Iter impiorum peribit. Ps. I, 6.
9 *Regnabit Dominus* in Ecclesia mili- 10
tanti ac triumphanti *in sæcula,* qui est
Deus tuus, o *Sion,* id est, o Ecclesia seu
anima Deum per fidem aut speciem vi-
dens : est, inquam, Deus tuus *in generati-*
onem et generationem, id est per omnium
generationum intervalla et tempora. De
hoc in præcedenti psalmo plurima dicta
sunt, ubi habetur : Regnum tuum, regnum Ps. CXLIV, 13.
omnium sæculorum, et dominatio tua in
omni generatione et generationem.

Ecce psalmum laudibus Dei dulciter re-
sonantem audivimus : in quo misericor-
dia Creatoris copiose laudatur; in quo
ejus omnipotentia, veritas, justitia, libera-
litas et beneficentia commemorantur; in

quo docemur, in Deo summe finaliterque A
confidere. Indesinenter igitur laudet anima nostra Dominum, atque cum omni fiducia convertatur in ipsum, ei inhæreat, ei confidat in prosperis et adversis, imo in omni eventu, loco, causa et tempore,
Job XIII, 15. dicens cum sancto Job : Etiam si occiderit
me, in ipso sperabo. Non enim mentitur Scriptura divina, quæ speranti in Deum, beatitudinem repromittit, sicut est illud
Isaiæ : Deus judicii Dominus; beati omnes *Is.* XXX, 18.
qui exspectant eum.

PRECATIO.

Viam nostram in peccatis pronam dextera potentiæ tuæ, Domine, disperge : erige nos elisos, ac malis operibus compeditos solve; atque justos redditos dilige, et in dilectione tua in perpetuum fac perseverare.

ARTICULUS LXIV

DECLARATIO PSALMI CENTESIMI QUADRAGESIMI SEXTI : LAUDATE DOMINUM, QUONIAM BONUS EST PSALMUS.

PRÆPONITUR autem psalmo nunc expo- B
1 nendo hic titulus : *Alleluia :* cujus ratio
plana est. Psalmus etenim præsens totaliter pertinet ad laudem divinam; et describuntur in psalmo hoc multa magnifica opera atque piissima beneficia Creatoris, propter quæ merito semper ac incessanter laudandus est.

AIT ergo : (1) *Laudate Dominum* corde devoto ac hilari, voce strenua atque decenti, opere virtuoso seu vita laudabili,
quoniam bonus est psalmus, id est, bona est C
laudatio Dei, sanctumque est Deum laudare : imo quid melius eo? Actus namque specificantur et dignitatem sortiuntur a termino ad quem, seu ab objecto. Idcirco actus qui immediate tendunt in Deum, et circa ipsum directe versantur, optimi atque dignissimi sunt : quales sunt actus latriæ, scilicet adoratio, laudatio, oratio Dei. Imo laudatio Dei, orationem in dignitate excellit, quum sit actus omnino cœlestis atque angelicus, qui tunc in patria æter-
naliter permanebit, quando omnis cessabit D
Joann. XVI, 23. oratio, prout Salvator locutus est : In illo
die me non rogabitis quidquam. De perpetuitate vero laudationis dictum est su-
pra : Beati qui habitant in domo tua, Do- *Ps.* LXXXIII, 5.
mine : in sæcula sæculorum laudabunt
te. *Deo nostro sit jucunda decoraque laudatio,* id est ex spirituali lætitia nascens, et phantasmatibus ac distractionibus impermixta. Debet enim laudatio, qua Deum laudamus, esse jucunda, ita quod in laude Dei intime gloriemur, tanquam in optimo atque justissimo actu, prout Isaias profi-
tetur : Gaudens gaudebo in Domino, et *Is.* LXI, 10.
exsultabit anima mea in Deo meo. Quid enim tam justum et deliciosum, ut Creatorem a creatura laudari? Unde supra di-
ctum est : Servite Domino in lætitia. Præ- *Ps.* XCIX, 2.
terea laudatio Dei debet esse decora, id est pura et immaculata, tanquam ex fonte sereno seu corde mundo procedens : quod esse non valet, nisi vita laudantis fuerit
virtuosa. Non enim est speciosa laus in *Eccli.* XV, 9.
ore peccatoris. Oportet etiam ut mens voci concordet, atque intenta sit sensui. De iis enim qui vago et dissoluto corde Dominum laudant, ipse per Isaiam testatur :
Populus hic labiis me honorat; cor autem *Is.* XXIX, 13; *Matth.* XV, 8.
eorum longe est a me. Non est ergo laudatio Deo exhibita, jucunda et decora, nisi anima fuerit spiritualiter læta, stabilis et virtuosa.

2 2 *Ædificans Jerusalem Dominus.* Ad litteram Deus frequenter restauravit civitatem illam Jerusalem in Judæa. — Spiritualiter vero, est Dominus ædificans Jerusalem, id est Ecclesiam militantem, ex
I Petr. II, 5. vivis lapidibus, scilicet hominibus fidelibus. Jerusalem vero supernam atque cœlestem Deus ædificat ex angelis et sanctis hominibus usque ad diem judicii. Similiter animam fidelem, quæ tropologice appellatur Jerusalem, id est Deum pacifice per fidem contemplans, ædificat Deus per virtutum et gratiæ infusionem.

Dispersiones Israelis, id est filios Israel per terram alienorum dispersos, *congregabit,* reducendo eos ad terram patrum suorum. Hoc Deus corporaliter fecit, quan-
I Esdr. II; II Esdr. II. do per Zorobabel et Jesum filium Josedec sacerdotem magnum, per Esdram quoque et Nehemiam, filios Israel reduxit a captivitate Babylonica in Judæam. Unde per
Deut. XXX, 1-5; II Esdr. I, 9. Moysen dixit : Si reversi fueritis ad me, ut custodiatis mandata mea, etiamsi abducti fueritis ad extrema cœli, inde congregabo vos, et inducam in terram quam dedi patribus vestris. Cur ergo modo non congregat, o Judæi, Deus dispersiones vestras a captivitate ista longissima, in qua nunc per annos mille trecentos et quinquaginta vel circiter fuistis? Utique, nisi aversi fuissetis ab eo aversione gravissima, nequaquam vos tamdiu relinqueret. — Spiritualiter etiam, Christus per se ipsum et Apostolos congregavit dispersiones Israelis, id est populum Israeliticum per multas terras dispersum, colligendo eos per fidem et caritatem in unum ovile Ecclesiæ. Propter quod dicitur ab Evangeli-
Joann. XI, 51, 52. sta : Jesus moriturus erat pro gente, et non tantum pro gente, sed ut filios Dei qui erant dispersi, congregaret in unum. — Mysticus vero sensus est : Dispersiones Israelis, id est populum christianum Deum fideliter contemplantem, per totum orbem diffusum, congregabit nunc in militanti Ecclesia per fidem et spem ac individuam caritatem, postmodum vero in patria per beatificam visionem et cohabitationem æternam prorsus dulcissimam.

3 *Qui sanat,* spiritualem salutem præstando, *contritos corde,* id est mente afflictos ac tristes bona tristitia, scilicet ex recordatione peccati, ex dilectione patriæ, ex compassione fraterna; *et alligat,* spiritualem applicando medicinam, *contritiones,* id est afflictiones seu mala *eorum :* dando videlicet consolationem internam, sacramentorum reparativam medelam, virtutum integritatem. Sacramenta namque sunt vasa medicinalia, gratiam continentia, morbosque animæ potenter sanantia.

4 *Qui numerat multitudinem stellarum,* quum sit creator earum, omnia determi- Gen. I, 16.
nate cognoscens : quæ utique stellæ ab hominibus præ multitudine nequeunt nu- Ibid. XV, 5.
merari; *et omnibus eis nomina vocat,* id est, proprias appellationes tribuit et imponit. Nomen enim imponitur a proprietate rei. Sicut igitur omnium stellarum virtutes ac proprietates distinctissime atque plenissime Deus cognoscit, sic singulis aptissima nomina tribuit. — Spiritualiter vero, stellæ sunt homines virtuosi et edocti, qui verbo, vita et fama aliis lucent : qui (sicut a Daniele dicitur) fulgebunt qua- Dan. XII, 3.
si stellæ in perpetuas æternitates. Quibus dicit Apostolus : Sitis sine querela, sim- Philipp. II, 15, 16.
plices filii Dei, in medio nationis pravæ atque perversæ : inter quos lucetis sicut luminaria mundi, verbum vitæ continentes. Talibus Christus ait : Vos estis lux Matth. V, 14.
mundi. Harum igitur stellarum multitudinem numerat Deus, quoniam sibi soli cognitus est numerus electorum, in superna felicitate locandus. Ideo Christus : Ego, Joann. XIII, 18.
inquit, scio quos elegerim. Et omnibus eis nomina vocat, id est, singulos eorum per approbationem distincte cognoscit, sicut ad Moysen ait : Te ipsum novi ex no- Exod. XXXIII, 17.
mine. Scripta quippe sunt nomina eorum Philipp. IV, 3.
in libro vitæ. Unde Apostolus ad Timotheum dicit : Firmum fundamentum Dei II Tim. II, 19.
stat, habens signaculum hoc : Cognovit Dominus qui sunt ejus. Denique Christus

Joann. x, 14, 3. tanquam pastor bonus, cognoscit oves suas, A
et proprias oves vocat nominatim.
5 (5) *Magnus,* imo immensus est *Dominus*
noster, universorum creator ac princeps,
et magna virtus, id est potentia *ejus :* ipse
enim est sua virtus. Ideo, sicut ipse immensus est, sic virtus ipsius est immensa. Propter quod non potest in tot et tanta, quin possit in infinities plura atque majora. *Et sapientiæ ejus non est numerus,* id est finis, quum sit infinita, ineffabilis et incomprehensibilis, sicut divina essentia, cum qua substantialiter idem est. B
Nec solum sapientia mentis divinæ, qua se cognoscit, immensa est ; sed sapientiæ ejus, qua alia noscit, non est numerus. Deus namque cognoscit actualiter infinita.
6 (6) *Suscipiens,* id est pie custodiens, clementer exaudiens, paternaliterque conservans et regens, *mansuetos,* id est homines mites qui iram exstinguunt, *Dominus :* tales enim (teste Scriptura) multum complacent Deo. Propter quod scriptum est :
Eccli. III, 19. Fili, in mansuetudine opera tua perfice,
et super hominum gloriam diligeris. Sicut C
Eccle. VII, 10. autem (teste Salomone) ira in sinu stulti, sic mansuetudo in sinu sapientis requiescit. *Humilians autem,* id est deprimens, *peccatores* in vitiis permanentes, *usque ad terram,* id est usque ad ima, puta infernum, qui in medio terræ creditur situatus. Quum enim peccatores contra Deum intumescant, ejusque præcepta implere
Job XXIV, 13. non curent, juxta illud Job, Ipsi fuerunt rebelles lumini : justum est ut usque ad infima humilientur a Deo, qui dicturus
Matth. XXV, 41. est eis, Ite, maledicti, in ignem æternum. D
7 (7) *Præcinite Domino in confessione* duplici, scilicet laudis divinæ et propriæ
Eccli. XV, 9. culpæ. Et quia peccator idoneus non est Deum laudare, idcirco præcinite (id est, primo canite) Domino in confessione propriæ culpæ : quoniam in confessione hac
Prov. XVIII, 17. omnia lavantur, et justus in principio accusator est sui. Sicque purgati, præcinite Domino in confessione laudis divinæ, eum in omnibus per sacra verba laudando. *Psallite Deo nostro,* id est, Deum laudate,

in cithara spirituali et figurata, videlicet in operatione bona atque morali. Non enim sine laude operis sufficit laus sermonis.

(8) *Qui operit cœlum nubibus,* quantum 8
ad nostrum adspectum. Deus enim elevat nubes de terra in aerem : sicque inter cœlum et nostrum adspectum positæ nubes, operiunt illud nobis, ne ipsum in sua diaphaneitate seu puritate videre possimus. Non tamen operiunt totum cœlum, quum sint incomparabiliter eo minores. *Et parat terræ pluviam,* emittendo aquam de nubibus ad terram irrigandam. (9) *Qui producit in montibus fœnum* ad sustentationem jumentorum, *et herbam* multiplicem *servituti hominum,* id est ad hoc ut hominum utilitati deserviat. Maximam enim virtutem herbis impressit ad solatium atque subsidium hominum. Unde in Ecclesiastico habetur : Altissimus de terra creavit *Eccli.*
medicinam. (10) *Qui dat jumentis,* id est XXXVIII, 4. 9
animalibus homini ministrantibus in vita humana, sicut sunt equi, boves, muli, vaccæ, *escam ipsorum :* providet enim eis de necessariis vitæ, prout Salvator ait :
Pater cœlestis pascit volatilia cœli; *et pul-* *Matth.* VI, 26.
lis corvorum invocantibus eum, non per aliquam cognitionem Dei, sed per naturalem appetitum quo appetunt cibum, quem nonnisi Deo concedente percipere valent.
Propter quod in libro Job inducitur : Quis *Job* XXXVIII, 41.
præparat corvo escam, quando pulli ejus clamant ad Deum, vagantes, eo quod non habeant cibos ? Speciali autem modo providet Deus pullis corvorum. Nam (ut ait Isidorus) corvi pullos suos non alunt, donec plumis nigrescant : tunc enim recognoscunt eos esse suos. Antequam autem nigrescunt, nutriri dicuntur rore cœlesti, seu muscis quibusdam circa eorum ora volantibus, quas hiando facile glutiunt.

Spiritualiter vero Deus *operit cœlum nubibus,* id est sacram Scripturam verborum et figurarum obscuritatibus, ut veritas occultetur indignis, exercitatis vero detur occasio fructuosæ inquisitionis : et de his nubibus *parat terræ,* id est Ecclesiæ in terra peregrinanti, *pluviam* spiritualis do-

ctrinæ, per hoc quod corda doctorum illu- A minat ad exponendum sacram Scripturam pro informatione Ecclesiæ. *Qui producit in montibus,* id est in altis et magnis hominibus, ad Christum humiliter conversis, *fœnum,* id est spiritualis vitæ ac documenti fructum ; producit in his montibus *et herbam,* id est spiritualia medicamenta, videlicet recta consilia, *servituti hominum,* id est, ut talia caritative ministrent proximis suis indigentibus. *Qui dat jumentis,* id est hominibus adhuc rudibus atque carnalibus, *escam ipsorum,* id est B spiritualem doctrinam seu gratiam eis proportionatam, quemadmodum Apostolus di-
I Cor. III, 1, 2. cit : Ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus : tanquam parvulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam. Deus enim uni-
Matth. XXV, 15. cuique dat secundum propriam virtutem. *Et pullis corvorum,* id est filiis idololatrarum, videlicet gentibus conversis, *invocantibus eum* in fide et caritate pro spirituali profectu seu alimento.

10 (11) *Non in fortitudine equi voluntatem* C *habebit :* id est, Deo placitum non est in robore equi aut equitis : sicut prædictum
Ps. XXXII, 17. est, Fallax equus ad salutem ; *nec in tibiis viri beneplacitum erit ei :* id est, non in bona dispositione naturalis formationis corporis humani, non in homine ad gradiendum bellandumque forti, seu curiose ornato, complacet Deo, quasi propter ista victoriam tribuat vel salutem. Unde ait :
Jer. IX, 23. Non glorietur fortis in fortitudine sua ; et
Amos II, 14. iterum, Peribit fuga a veloce, et fortis non salvabit animam suam. Non autem sunt hæc sic intelligenda, quasi equus aut homo, seu alia creatura, quantum ad sua naturalia, Deo displiceat, quum dictum sit, Lætabitur Dominus in operibus suis ; Ps. CIII, 31.
et in libro Sapientiæ, Diligis omnia quæ Sap. XI, 25.
sunt, et nihil odisti eorum quæ fecisti ; sed ideo dicitur Deus non habere beneplacitum aut voluntatem in istis, quia propter ea neminem spiritualiter salvat, nec quantum ad vitam æternam acceptat. Sed hoc
modo (12) *Beneplacitum est Domino su-* 11
per timentes eum filiali et casto timore, *et in eis qui sperant super misericordia ejus,* non in propriis meritis, viribus, divitiis, aut simili aliquo : qui quum fecerint omnia quæ præcepta sunt eis, dicunt : Servi inutiles sumus ; quod debuimus Luc. XVII, 10.
facere, fecimus.

Psalmum hunc occulta virtute atque ingenti dulcedine plenum, decet nos mente pura et intenta proferre, ut sit nostra laudatio jucunda, itemque decora ; et ut a Deo jugiter suscipi mereamur, mansueti esse curemus, sicut et Christus nos admonet : Discite a me quia mitis sum et hu- Matth. XI, 29.
milis corde.

PRECATIO.

Contritiones populi tui, Deus Pater omnipotens, sana, et omnes dispersiones cordis ejus in bonis operibus congrega : ut pro beneficiis in confessione tibi laudis precemur, et in cithara virtutum tibi Deo nostro psallamus.

ARTICULUS LXV

EXPLANATIO PSALMI CENTESIMI QUADRAGESIMI SEPTIMI : LAUDA, JERUSALEM, DOMINUM.

HABET psalmus nunc declarandus pro D titulo, *Alleluia Aggæi et Zachariæ.* In aliquibus tamen Bibliis non ponitur nisi, Alleluia. Quid autem Alleluia significet, sæpe prædictum est. Additur autem, Aggæi et Zachariæ, quoniam psalmus iste

loquitur de cœlesti Jerusalem, cujus figu- A
Zach. I, II; Agg. I. ra erat Jerusalem illa terrena, de cujus
reædificatione prophetaverunt Zacharias
et Aggæus.

ALLOQUENS ergo Propheta Ecclesiam
triumphantem, quæ appellatur Jeru-
salem, propter plenissimæ pacis abundan-
tiam, et Sion, propter Dei clarissimam
speculationem (Jerusalem enim visio pa-
cis, Sion vero speculatio interpretatur),
12 ait : 1 *Lauda, Jerusalem, Dominum*, quem
I Cor. XIII, 12. facie ad faciem felicissime contemplaris ; B
lauda Deum tuum, quem perfectissime
colis, et intime diligis, o *Sion*, id est, Ec-
13 clesia triumphans. 2 *Quoniam conforta-
vit seras portarum tuarum*. Portæ et seræ
cœlestis Jerusalem, non sunt corporaliter
intelligendæ : sed admissio, qua aliquis
electus admittitur ad consortium Beato-
rum, ingrediendo regnum cœlorum, accipi
potest et dici porta cœlestis Jerusalem ;
sera vero intelligi potest confirmatio Bea-
torum in Deo. Itaque confirmavit seras
portarum tuarum, id est, confirmationes C
civium tuorum in se fecit immobiles et
securas, ita quod nulla culpa, nulla mise-
ria, nullus adversarius potest irrumpere.
Immobiliter ergo conjuncti sunt Deo om-
nes Beati in patria. Metaphorice itaque
dicuntur divinitus confirmatæ seræ porta-
rum cœlestis Jerusalem : quoniam sicut
civitas hujus mundi, dum fuerit fortibus
seris clausa, secura est, nec valet hostis
intrare, nec cives exire ; sic cœlestis Jeru-
salem omnino securissima est : quam, sic-
ut reprobi nequeunt ingredi, ita Beati nec D
volunt, nec valent hanc egredi, benedi-
ctionem amittendo. *Benedixit*, id est, om-
nium spiritualium deliciarum cœlestium-
que bonorum munera contulit, *filiis tuis*,
id est universis Beatis habitantibus *in
te*. Quemadmodum autem viatores fideles,
dicuntur filii Ecclesiæ militantis : sic com-
prehensores beati, dicuntur filii Ecclesiæ
triumphantis.
14 3 *Qui posuit fines tuos pacem*, id est
pacificos, ita quod muros et terminos tuos
nullus valet turbare aut circumvallare, sed
posuit fines tuos pacem, in tantum ut pax
sit finis tuus. Verumtamen quum in Evan-
gelio dicatur Regni ejus non erit finis, mi- Luc. I, 33.
rum videtur quomodo cœlestis Jerusalem
(de qua quotidie dicimus : Pater, adveniat Matth. VI, 9, 10.
regnum tuum) fines habere dicatur. Et
respondendum, quod regni Christi seu cœ-
lestis Jerusalem non est finis durationis :
habet tamen suæ finem essentiæ atque
virtutis. Per fines vero, hoc loco, non opor-
tet corporeos intelligere terminos civitatis
supernæ, sed interiores spiritualesque fi-
nes singulorum Sanctorum in patria, lo-
quendo de finibus consummantibus seu
perficientibus, non de finibus consumen-
tibus. Finis autem consummans cujuslibet
Beatorum, est visio Dei per speciem. Hunc
vero finem posuit Deus in quolibet com-
prehensore, pacem, id est tam securum
et interminabilem, ut aptius nuncupetur
tranquillitas seu pax, quam pacificus et
tranquillus. Vel, Posuit fines tuos pacem,
ita quod pax est finis omnium filiorum
tuorum, quoniam pacem finaliter appe-
tunt : non quod pax sit essentialiter ulti-
mus finis Sanctorum, sed proxima quædam
dispositio ad ultimum finem. Huic quoque
Jerusalem Dominus per Isaiam ait : Ponam Is. LX, 17.
visitationem tuam pacem, et præpositos
tuos justitiam. *Et adipe frumenti*, id est
beata fruitione Divinitatis, *satiat te*, re- Ps. CII, 5.
plens in bonis desiderium tuum. Ipsa nam-
que superessentialis Divinitas, cibus est
omnium Beatorum : cujus visio sive fruitio
merito dicitur adeps frumenti, id est dul-
cis refectio panis æterni. Hæc refectio at-
que satietas est essentiale præmium Bea-
torum, quo tam plene ditantur, ut plus
nequeant desiderare.
4 *Qui emittit eloquium suum terræ*, id 15
est, legem divinam, sacram Scripturam,
revelationes cœlestes annuntiat hominibus
per angelos sanctos : qui omnes sunt admi- Hebr. I, 14.
nistratorii spiritus, in ministerium missi,
secundum Apostolum ; per quos revelatio-
nes divinæ deferuntur ad nos, secundum
Dionysium. Unde Stephanus ait Judæis :

Act. vii, 53. Accepistis legem in dispositione angelorum. A Emisit quoque Deus eloquium suum terræ, mittendo Filium suum in mundum, Act. x, 36. annuntians pacem per Jesum, et per eum evangelicam legem hominibus donans ac prædicans. *Velociter currit sermo ejus :* id est, prædicatio verbi cœlestis, seu annuntiatio evangelicæ legis, cito atque celeriter per mundum diffusa est, et hominibus patefacta per Apostolos ac apostolicos viros. Ps. xviii, 5. In omnem enim terram exivit sonus eorum. Emisit plane Christus eloquium Marc. xvi, 15. suum terræ, dicendo Apostolis : Euntes in B mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ. Velociter vero cucurrit sermo ejus, quando Apostoli exsequebantur et impleverunt quod Christus eis Act. i, 8. prædixit : Eritis mihi testes in Jerusalem et in omni Judæa et Samaria, et usque ad ultimum terræ.

16 (5) *Qui dat nivem sicut lanam, nebulam sicut cinerem spargit.* Impressiones enim meteorologicæ principaliter fiunt a Deo, tanquam a prima causa : et sic ipse dat nivem sicut lanam, quoniam cadit per mo- C dum parvarum partium lanæ ; nebulam sicut cinerem spargit, videlicet per partes minutas, et per modum cineris coloratas.

17 (6) *Mittit crystallum suam,* quæ est glacies fortissime indurata, *sicut buccellas,* id est per modum frustorum candidi panis. *Ante faciem frigoris ejus quis sustinebit?* id est, quis ferre poterit præsentiam frigoris a Deo causati, si vellet Deus illud intendere? quasi dicat, Nemo. Quædam enim loca inhabitabilia sunt propter frigiditatis

18 excessum. (7) *Emittet* Deus *verbum suum,* D id est præceptum seu voluntatis suæ effectum, puta calorem seu simile aliquid, *et liquefaciet ea,* id est, crystallum seu glaciem mollificabit ; *flabit spiritus ejus, et fluent aquæ,* quæ prius stabant congelatæ. Potest autem per spiritum intelligi ventus glaciem resolvens ; vel ipsa Dei voluntas, seu Spiritus Sanctus, quo flante, id est virtutem suam exercente, fluunt aquæ quæ erant solidatæ per frigus. Hæc ad litteram plana sunt.

Porro spiritualem intelligentiam assequendo, *dat* Deus *nivem sicut lanam,* dum peccatorem vitiorum frigore induratum, ad pietatem pœnitentiamque convertit : ut sit mollis et capax gratiæ Dei, qui fuerat durus et frigidus. *Nebulam,* id est vitiosam consuetudinem, seu vitiorum accumulationem, *sicut cinerem spargit,* id est, per gratiam dissipat, dando compunctionem et confessionem, omnia mala expellentem. *Mittit* ad obedientiam et incorporationem Ecclesiæ, *crystallum suam,* id est peccatores quosdam obstinatos, quos interdum clementissime respicit, *sicut buccellas :* id est, sic mittit eos, ut incorporentur Ecclesiæ per fidem et caritatem, atque ut alios nutriant verbo doctrinæ cœlestis. *Ante faciem frigoris ejus quis sustinebit?* id est, quis pati valebit ultionem divinæ justitiæ, qua in præsenti et futuro peccata ulciscitur, non solum infligendo pœnam sensus, sed etiam pœnam damni, indurando videlicet seu infrigidando corda reproborum, saltem permissive per gratiæ subtractionem ?

(8) *Qui annuntiat verbum suum Jacob.* 19
Multa enim futura revelavit Deus per spiritum prophetiæ Jacob patriarchæ : ut patet in Genesi, ubi ait, Congregamini ut Gen. xlix, 1. annuntiem vobis quæ ventura sunt in diebus novissimis ; illicque de Christo copiose et evidenter prophetat. Annuntiat etiam *justitias,* id est decem præcepta moralia, *et judicia sua,* id est præcepta judicialia, *Israel,* id est populo Israelitico. (9) *Non fecit* 20
Deus *taliter,* id est tam gratiose et pie, *omni nationi,* id est ceteris gentibus; *et judicia sua,* id est veteris legis præcepta, *non manifestavit eis,* sicut populo Judæorum. Quoniam enim Deus incarnari elegit ex semine Jacob, idcirco tam ipsi quam filiis ejus, et maxime tribui Juda, specialem gratiam præstitit, convertendo eos ad unius veri Dei cultum, et Christi exspectationem. Decuit namque populum illum, de quo nasciturus fuerat Christus, ab aliis populis dividi, et singulari sanctitate ornari. Propter quod Moyses : Te, inquit, Deut. vii, 6; xiv, 2.

elegit Dominus, ut sis ei populus peculiaris de cunctis populis qui sunt super terram. Et Apostolus : Quid amplius est Judæo ? Multum per omnem modum : primo quidem, quoniam credita sunt illis eloquia Dei. *Rom.* III, 1, 2.

Nunc vero quoniam Christum quem exspectant, præsentem spreverunt, nec in eum hucusque credere voluerunt; propterea ista nunc non eis, sed populo christiano, conveniunt. Ut sit sensus : *Qui annuntiat verbum suum,* id est prædicationem Evangelii, seu Christum Filium suum, *Jacob,* id est populo christiano vitia supplantanti ; *justitias et judicia sua,* id est præcepta atque consilia in nova lege contenta, *Israel,* id est eidem populo cœlestia contemplanti. *Non fecit taliter omni nationi,* videlicet Sarracenis, Tartaris, Judæis nunc excæcatis ; *et judicia sua,* id est ea quæ ipse judicat esse justa, *non manifestavit eis,* illuminando corda eorum interius, quamvis forte exterius audierunt. Unde Paulus ait quibusdam : Tempora prioris ignorantiæ despiciens Deus, nunc annuntiat ut omnes ubique pœnitentiam agant. *Act.* XVII, 30.

Denique quidam exponunt hunc psalmum de Ecclesia militanti, quæ dicitur Jerusalem et Sion, propter causas ubertim præhabitas. Hanc ergo in primo versiculo excitat ut Dominum laudet : cujus rationem annectit : *Quoniam confortavit seras portarum tuarum.* Portæ Ecclesiæ sunt virtutes, præsertim fides, spes, caritas, quibus intratur ad Deum. Seræ autem portarum istarum, dici possunt sacramenta seu dona Spiritus Sancti, quæ per virtutes muniuntur. Has igitur seras confortavit Dominus, dando sacramentis efficaciam sanctificandi, virtute dominicæ passionis, usque ad finem mundi. Possumus quoque per portas Ecclesiæ intelligere sacramenta ; per seras vero portarum, virtutes sacramentorum. *Benedixit filiis tuis,* id est fidelibus, *in te,* id est in ecclesiastica unitate perseverantibus, dando eis munera gratiarum. *Qui posuit fines tuos pacem,* id

A est, particulares Ecclesias fecit pacificas. Christus enim annuntiavit, annuntiarique jussit pacem hominibus. Unde in Michæa habetur : Pax erit in terra nostra quum venerit. Et Christo nato angeli cecinerunt : Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. *Et adipe frumenti,* id est corpore Christi, quod in pane de frumento facto consecratur, *satiat te* spirituali satietate, quemadmodum Christus testatur : Caro mea vere est cibus. Qui manducat meam carnem, in me manet, et B ego in eo. Itemque : Qui manducat hunc panem, vivet in æternum. Cetera exponuntur sicut nunc patuit. *Cf. Mich.* V, 5, 6. *Luc.* II, 14. *Joann.* VI, 56, 57. *Ibid.* 59.

Quidam vero exponunt psalmum istum de illa terrena urbe Jerusalem et Sion ; sed expositio hæc non videtur fructuosa, neque conveniens : propter quod eam non prosequor. Verumtamen si in Hebræo, vel translatione Hieronymi juxta Hebræum, haberet hic psalmus titulum illum, quem habet in aliquibus Bibliis nostris, videlicet, Alleluia Aggæi et Zachariæ ; tunc C litteraliter psalmus præsens loqueretur de Jerusalem illa terrena, de cujus reædificatione vaticinabantur prædicti Prophetæ. Sed in Hebræo psalmus iste sine titulo est.

Ecce psalmum omnino jucundum ac elevatum audivimus : qui mentes nostras ad cœlestia dirigit ; in quo Ecclesia militans seu quilibet fidelis, Ecclesiam triumphantem ad Creatoris ac beatificatoris sui laudem invitat : non quod illa nostra indigeat admonitione, sed ut nos ei congratu- D lemur, ejus beatitudinem contemplemur, et adipisci conemur. Dum igitur psalmi hujus primum versum proferimus, cor nostrum ad supercœlestis palatii gaudia erigamus, cœlestem Jerusalem oculis fidei circumspiciamus, ad ejus beatitudinem suspiremus, ob cujus amorem universa sensibilia atque carnalia aspernari debemus. Cogitemus ut possumus quanta sit Beatorum felicitas, quorum civitas ita munita est ut nihil adversi in eam possit incurrere, nullum periculum propinquare : cu-

jus cives æterna et incessanti benedictione replentur, cujus fines sunt pax, ita ut inæstimabili securitate de sua perpetua confirmatione lætentur omnes Beati, qui summi boni beatifica fruitione æternaliter satiantur, æternæ pacis suavissimo gustu pascuntur, atque in sui Creatoris amplexibus invariabiliter requiescunt. A

PRECATIO.

Terroribus, Domine, ac bellis spiritualis nequitiæ sedatis, pone placatus fines nostros in pace ; conforta seras portarum domus tuæ, et benedic nobis filiis novæ gratiæ ; et non sinas tenebrarum filios adversum nos ultra prævalere.

ARTICULUS LXVI

ELUCIDATIO PSALMI CENTESIMI QUADRAGESIMI OCTAVI : LAUDATE DOMINUM DE COELIS.

Titulus demum psalmi jam exponendi
1 est : *Alleluia*. In aliquibus tamen Bibliis additur, *Aggæi et Zachariæ,* propter causam in præcedenti articulo introductam. Est autem hic psalmus cœlesti dulcedine atque deifica jucunditate repletus, in quo ardentissimus Dei amator, zelo divini honoris succensus, universa creata ad omnipotentis exhortatur præconium Creatoris, et ait : B

(1 Laudate *Dominum de cœlis ; laudate eum in excelsis.* Iste versiculus dupliciter explanatur. Primo, ut sit invitatio omnium creaturarum ad laudem divinam ; eritque sensus : Laudate Dominum de cœlis, id est Dominum cœlestem in cœlis habitantem, o cuncta creata ; laudate eum in excelsis, id est in altis exsistentem, in sublimibus demorantem, videlicet in mentibus contemplativis ac puris, in thronis cœlestibus, summisque cœlis. Secundo exponitur, ut sit invitatio excellentium creaturarum ad laudandum Deum, ut sit sensus : Laudate Dominum de cœlis, id est, vos qui estis in cœlis, videlicet creaturæ superiores atque cœlestes ; laudate eum in excelsis, id est, vos qui estis in magnis dignitatibus, in excelsis ordinibus constituti ; vel, Laudate eum in excelsis, id est magnis perfectionibus, summisque C D

laudibus, adscribendo ei prædicata non parva aut mediocriter magna, sed omnino excelsa. Dupliciter autem laudatur Deus sublimis et benedictus ab intellectu creato. Primo in se ipso, attribuendo videlicet ei sublimia attributa, ejus increatam perfectionem designantia, sicut dum dicimus : Deus æternus, immensus, omnipotens, felix, justus, misericors. Secundo, commemorando opera ejus, et in illis ipsum opificem collaudando, sicut dum dicimus : Tu creasti cœlum et terram, et omnem ornatum eorum. *Gen.* II, 1; II *Esdr.* IX, 6.

(2) *Laudate eum, omnes angeli ejus ; laudate eum, omnes virtutes ejus.* Nomen Angelorum, et nomen Virtutum, interdum ponuntur pro specialibus choris sive ordinibus spiritualium substantiarum, quas Dionysius communiter nominat supermundanos animos, deiformes intellectus, cœlestes essentias, quarum sunt tres hierarchiæ, et ordines novem. Sed hoc loco angeli et virtutes non accipiuntur pro specialibus ordinibus ; imo utrumque ipsorum significat omnes prædictas spirituales substantias. Omnes enim appellatæ sunt angeli, quoniam omnes sunt aliquo modo administratorii spiritus, in ministerium missi propter electos, eo modo quo Dionysius docet. Omnes quoque dicuntur virtutes, eo quod sint fortes et viriles at- 2 *Hebr.* I, 14.

que idoneæ ad exsequendas omnes opera-
tiones divinas eis divinitus præstitutas.
Hos ergo angelos et virtutes, custodes et
dominos nostros alloquimur, invitantes
eos ad Dei præconium, non quasi indi-
geant, aut torpentes seu lassi fieri queant
in laude Altissimi; sed quasi congratu-
lantes eis, ut dictum est plenius in præ-
cedenti articulo. Sic enim loquimur ope-
ranti quod nobis placet, Age, age. Porro
nequaquam debemus ista sine attentione
diligenti proferre, sed triumphantis Eccle-
siæ cives ac Regem corde sereno adspice-
re, cogitando quam hilariter, indesinenter,
ac speciose Deum collaudent omnes sancti
angeli, quemadmodum apud Isaiam indu-
Is. VI, 3. citur : Clamabat alter ad alterum : San-
ctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus ex-
ercituum; plena est omnis terra gloria
ejus. Unde Dominus ait ad sanctum Job :
Job XXXVIII, 4, 7. Ubi eras quum me laudarent astra matu-
tina, et jubilarent omnes filii Dei ?

3 (3) *Laudate eum, sol et luna, laudate
eum, omnes stellæ,* videlicet astra fixa et
planetæ, *et lumen* sensibile et insensibile,
naturale et supernaturale. Si autem pone-
remus corpora cœlestia animata, sicut po-
suerunt summi philosophi, scilicet Aristo-
teles, Plato, Socrates, Avicenna, et sequaces
eorum : quos etiam Judæorum præcipui
theologi atque philosophi, scilicet Rabbi
Moyses, et David auctor libri de Causis,
multique alii sunt secuti : quibus christia-
norum quoque doctorum aliqui consense-
runt, videlicet Origenes, sicut beatus Tho-
mas in prima parte testatur; ipse quoque
sanctus, sublimis et gloriosus Hieronymus
idem sentire videtur, exponens illud Ec-
Eccle. I, 6. clesiastæ, Lustrans universa in circuitu
pergit spiritus : si, inquam, taliter pone-
remus, possemus corpora cœlestia, videli-
cet orbes et astra, solem ac lunam, invitare
ad laudem Dei, quemadmodum angelos.
Quamvis Augustinus super Genesim et in
Enchiridio, sub dubio relinquat, an corpo-
ra ista sint animata; non autem relinquit
sub dubio quin, si animata essent, perti-
nerent utique ad societatem angelorum. Si
A vero amplius complacet opinio S. Basilii
et Damasceni, dicentium quod corpora
cœlestia sunt inanimata, quod etiam com-
munius existimatur : tunc invitantur ad
laudem Dei eo modo quo cetera inanima-
ta et irrationalia. Generalis etenim modus
quo omnis creatura Deum laudat, est, quod
ejus bonitatem, sapientiam atque poten-
tiam repræsentat, ejusque voluntati obe-
dit, agendo et patiendo quod ipse præfi-
xit. Laudant igitur sol et luna, stellæ et
lumen Dominum, quoniam suo decore, di-
B gnitate atque potestate inducunt intelle-
ctuales creaturas ad laudem ac admirati-
onem Creatoris. Et item quia a suo officio
atque obsequio non recedunt, ipsorum mo-
tus et servitium laus Dei est.

(4) *Laudate eum, cœli cœlorum,* id est 4
cœli majores et principaliores, videlicet
cœli qui sunt supra septem cœlos plane-
tarum. Vel, per cœlos cœlorum designat
cœlum empyreum; ponitque plurale pro
singulari, quia, secundum Chrysostomum,
hoc nomen, Cœlum, in Hebræo caret nu-
C mero singulari. Unde et alibi Scriptura
singulariter exprimit, Cœlum cœlorum,
juxta illud Nehemiæ : Tu, Domine, feci- II *Esdr.* IX, 6.
sti cœlum cœlorum, et omnem exercitum
eorum. *Et aquæ quæ * super cœlos sunt,* * omnes quæ
laudent nomen Domini. Quid per aquas 5
has intelligendum sit, diversimode assi-
gnant doctores. Antiqui enim doctores,
præter Augustinum, dicunt supra firma-
mentum seu cœlum stellatum, esse veras
aquas, quas Beda asserit glaciali soliditate
supra firmamentum per modum crystalli
D esse suspensas : et ita essent ejusdem na-
turæ cum aqua elementari. Moderni vero
doctores, Augustinum sequentes, commu-
niter dicunt nequaquam esse aquas veras
supra cœlos, sed per aquas has intelligen-
dam esse nonam sphæram mobilem : quæ
dicitur cœlum crystallinum seu aqueum,
non quod sit de natura aquæ, sed quia
cum aqua convenit in diaphaneitate : quem-
admodum cœlum empyreum dicitur igne-
um, non quasi de natura ignis exsistens,
sed tanquam cum igne in luciditate seu

claritate conveniens. Verumtamen, secun- A
dum Thomam super secundum Sententia-
rum, cœlum empyreum non dicitur ideo
lucidum, quod sensibiles radios fundat,
quum non sit compactum (talis namque
luciditatis causa, est congregatio seu com-
pactio partium diaphani, ut dicunt Avi-
cenna et Averroes, propter quod ignis in
propria sphæra non lucet) ; sed dicitur
lucidum, quoniam naturam lucis habet in
se, quum sit maxime formale. Ad nonam
sphæram seu cœlum aqueum reducunt as-
trologi motum cœli stellati ab occidente B
in orientem. Ponunt autem quidam eorum
et decimam sphæram mobilem, quam di-
cunt esse causam diurni motus firma-
menti seu cœli stellati ab oriente in occi-
dentem.

Consequenter ponitur ratio cur omnia
Deum teneantur laudare. (5) *Quia ipse di-*
xit, id est, intellectualiter intra se protulit
practico intellectu, ut crearentur, *et facta*
sunt ex nihilo ; *ipse mandavit*, id est, per
voluntatem imperialiter jussit, *et creata*
Rom. IV, 17. *sunt*. Vocat enim ea quæ non sunt, tan- C
Gen. I, 3, 6. quam sint. Unde in Genesi habetur : Dixit
Deus, Fiat lux, Fiat firmamentum : et ita
omnia dicendo creata sunt. Deus quippe
est causa rerum per intellectum, juxta
Ps. CIII, 24. illud, Omnia in sapientia fecisti ; et per
voluntatem, quemadmodum dictum est,
Ps. CXXXIV, 6. Omnia quæcumque voluit Dominus, fecit.
6 (6) *Statuit*, id est, firmiter collocavit, *ea*
jam prædicta, videlicet angelos, virtutes,
solem, lunam, stellas, lumen, cœlos cœlo-
rum, et aquas quæ super cœlos sunt, *in*
sæculum sæculi, id est perpetuo. Dedit D
enim eis incorruptibile esse, quamvis cœ-
li et luminaria, quantum ad formam ac-
cidentalem, mutanda atque in melius com-
mutanda credantur. *Præceptum posuit*, id
est, certam legem operandi eis præfixit, *et*
non præteribit, id est, præceptum istud
non desinet. Unde Hieronymus ait : Præce-
ptum posuit soli ut luceret per diem : et
ecce per tantos annos nunquam præce-
ptum ejus præterivit. Lunæ præceptum
posuit ut per triginta dies crescat et de-
crescat : nunquam cursus ejus mutatur.
Mari præceptum posuit ut littora sua non
egrediatur : venit Oceanus tumens flucti-
bus, et ipse redit, et præceptum observat.
Grandis hominis honor, et grandis mise-
ria ; sol tibi currit, et elementa tibi ser-
viunt : et tu ignoras Creatorem tuum ! Totus
mundus Deo servit, et præcepti ejus me-
minit : solus homo illud contemnit aut
negligit ! O infelix hominum genus ! de-
scendit ad te Deus, quoniam tu ad cœlum
non vis ascendere : non tibi sufficit quod
ipsum non suscipis, sed crucifigis, bla-
sphemas, flagellas, nec tamen pœniten-
tiam agis !

(7) *Laudate Dominum* universorum *de* 7
terra, id est, o terrena et inferiora, videli-
cet *dracones*, id est serpentes squamosi et
magni : qui habitant in cavernis seu spe-
luncis aquosis, in temperamentum sui na-
turalis caloris, qui non repunt in terra,
sed volant in aere, et cetera animantia
terræ in quantitate excedunt. Aliqui per
dracones intelligunt cete grandia, quo-
niam in Genesi, ubi nos habemus, Creavit Gen. I, 21.
Deus cete grandia, in Hebræo dicitur, Dra-
cones magnos. *Et omnes abyssi*, id est
particularia profundaque maria, seu pro-
funda loca Oceani, in quibus habitant ce-
te ; (8) *Ignis*, id est elementum supremum, 8
grando, nix, glacies, spiritus procella-
rum, id est venti tempestuosi, concitantes
procellas in mari, *quæ faciunt verbum*
ejus, id est, divino præcepto obediunt, id-
que operantur ad quod divinitus ordinan-
tur ; (9) *Montes et omnes colles*, id est magni 9
et parvi montes, *ligna fructifera* habentia
sementem generis sui in se ipsis, *et omnes*
cedri, quæ sunt arbores altæ ; (10) *Bestiæ* 10
silvestres atque indomitæ, *et universa pe-*
cora domestica, *serpentes*, id est animalia
repentia, *et volucres pennatæ*. Omnia hæc
laudent Deum, unumquodque secundum
modum suum. Sed quid est quod inani-
mata et irrationalia et bruta alloquimur ?
Et respondendum, quod ea alloquimur,
non ut ipsa intelligant verba nostra, sed
ut nos ipsi ea nominando et consideran-

do, inducamur ad Creatoris admirationem A
ac laudem. Nam, sicut in libro Sapientiæ
Sap. xiii, 5. dicitur, A magnitudine speciei creaturæ
poterit Creator horum cognoscibiliter vide-
Rom. i, 20. ri. Invisibilia quoque Dei, per ea quæ fa-
cta sunt, cognoscuntur, testante Apostolo.
Deinceps invitatur et excitatur ad lau-
dem Dei ipse homo, propter quem facta
11 sunt omnia ista terrena. (11) *Reges terræ,*
id est regnorum et insularum, *et omnes*
populi eis subjecti, *principes,* regibus in-
feriores, *et omnes judices terræ,* id est
habitantes in terra, seu hominum in terra B
12 manentium, (12) *Juvenes et virgines, senes*
cum junioribus : id est omnis conditio,
omnis sexus, ætas et status humanæ cre-
aturæ, *laudent nomen Domini,* id est Do-
13 minum nomine designatum; *quia exalta-*
tum, id est cunctis prælatum, *est nomen*
ejus solius : id est, ipse solus universis
sublimior est, imo omnia in infinitum ex-
cedit in omni nobilitate et perfectione.
Propter quod in Ecclesiastico inducitur :
Eccli. i, 8. Unus est Altissimus creator omnium, omni-
potens Rex et metuendus nimis. Et Moyses C
Deut. iii, 24. ait : Non est alius deus in cœlo vel in ter-
ra, qui possit facere opera tua, et compa-
rari fortitudini tuæ.
14 (13) *Confessio ejus,* id est laus Dei, est
super cœlum et terram, id est in Ecclesia
triumphanti ac militanti, in patria atque
Habac. iii, 3 in via. Unde alibi legitur : Operuit cœlos
gloria ejus, et laudis ejus plena est terra. *Et*
exaltabit in præsenti vita per gratiam, et
in futura per gloriam, *cornu populi sui,* id
est virtutem et dignitatem fidelium atque
Luc. xviii, 14. humilium. Humiles enim exaltat quotidie, D
dando eis spiritualem profectum. In die
Matth. xxv, 33. autem judicii collocabit eos ad dexteram
suam; deinde ponet eos cum corpore et
anima in regno majestatis paternæ, qua-
Joann. xvii, 24. tenus ubi ipse fuerit, et illi sint secum. De
qua exaltatione electorum impii mirabun-
Sap. v, 4, 5. tur in die judicii, dicentes : Nos insensati,
vitam illorum æstimabamus insaniam, et
finem illorum sine honore : ecce quomodo
computati sunt inter filios Dei, et inter
Sanctos sors illorum est.

(14) *Hymnus,* id est laus Dei cum cantico, est atque debetur *omnibus sanctis ejus* in cœlo et in terra. Nam et ipsi laude digni sunt, et Deum incessabiliter laudant. Qui autem sint sancti ejus, exemplificat : *filiis Israel, populo appropinquanti sibi.* Ad litteram Psalmista vocavit filios Israel seu Jacob patriarchæ, sanctos Dei, quoniam tempore illo pene totus mundus declinavit ad idololatriam præter eos. Unde Moyses sæpe ait ad eos : Populus sanctus es Domino Deo tuo. (Deut. vii, 6; xiv, 2.) Et hi filii Israel erant populus appropinquans Deo, bene vivendo. Sicut enim a Deo receditur per peccatum, sic ei appropinquatur per virtutes. Fides namque ostendit viam et finem seu terminum; spes vero incipit tendere; caritas autem unit nos Deo; et ceteræ virtutes, in quantum per caritatem informantur, Deo nos copulant. — Spiritualiter vero, per filios Israel intelliguntur omnes fideles seu Christiani Deum per fidem contemplantes : et istis est aut debetur hymnus, quemadmodum dicit Apostolus : Loquimini vobismetipsis in psalmis et hymnis et canticis spiritualibus, cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino. (Ephes. v, 19.)

Ecce psalmum cœlicæ amœnitatis decore fulcitum, et sancti amoris zelo refertum, audivimus : in quo devotissimus Dei cultor totam universitatis machinam, paucis creaturis nominatim expressis, ad summæ Trinitatis laudem hortatur : quatenus quod ipse per se implere non valet, ab illis impleatur. Dum ergo psalmum hunc canimus, mentem nostram ab omni distractione revocemus, zelo divini amoris accendamus, et omni custodia præservemus. Contemplemur insuper in universis creaturis, præsertim in cœlestibus, excellentiam Creatoris, in ejus contemplatione epulemur, in ejus præconio delectemur, ejus beatitudini affectuosissime congratulemur. Denique id personaliter impleamus, ad quod cetera omnia exhortamur, videlicet Deum laudantes et glorificantes, ad cujus laudem et gloriam omnia facta sunt. Vere etenim possibilius esset, cœlum

et terram annihilari, quam hominem in A laudibus Dei gloriantem non salvari.

PRECATIO.

Laudabilis Domine et gloriose, fac nos, precamur, cum angelis tuis et omni creatura te digne laudare : ut devotas tibi laudes jugiter proclamantibus cœtibus angelicis in gloria æternitatis nos associes.

ARTICULUS LXVII

EXPOSITIO PSALMI CENTESIMI QUADRAGESIMI NONI : CANTATE DOMINO CANTICUM NOVUM.

PORRO titulus huic psalmo præscriptus B
1 est : *Alleluia.* Est namque hic psalmus laus Domini Salvatoris, atque totius supergloriosissimæ Trinitatis : præsertim pro beneficio perfectæ victoriæ atque finalis triumphi, quem per Christi virtutem adepturi sunt fideles in secundo ejus adventu, quando omnes adversarii electorum æternaliter damnabuntur, et ipsi electi ab omni malo pœnæ et culpæ liberabuntur, resumentes corpora glorificata.

AIT ergo sanctus Propheta : (1) *Cantate* C *Domino canticum novum,* id est, recens carmen et novam laudem Deo offerte, in qua nova ejus beneficia contineantur. Dicitur autem canticum novum, non propter temporis novitatem, sed propter materiæ atque devotionis spiritualem innovationem. Itaque monemur Deum laudare pro beneficiis ejus, nobis in fine sæculorum per Christum collatis, videlicet de Christi incarnatione, prædicatione, passione, Spiritus Sancti missione ; de ejus quoque futuris beneficiis, quibus refor- D mabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, et vindicabit perfecte injuriam servorum suorum humilium. *Laus ejus,* scilicet Dei, est *in ecclesia sanctorum,* id est in congregationibus devotorum, in Ecclesia militanti ac triumphanti, quemadmodum apud Isaiam recolitur : Gaudium et lætitia invenietur in ea, gratiarum actio, et vox laudis.

Philipp. III, 21. Apoc. XIX, 2. Is. LI, 3.

(2) *Lætetur Israel,* id est populus fidelis 2
seu christianus, qui per fidem et vitam reputatur in semine Patriarcharum, multo amplius quam filii carnis, prout Apostolus memorat : Non qui in manifesto, Judæus; neque quæ in manifesto in carne est circumcisio : sed qui in abscondito, Judæus est ; et circumcisio cordis in spiritu, non littera. Unde de filiis carnalibus carnaliter circumcisis, sed Christum negantibus, ait Joannes : Dicunt se Judæos esse, et non sunt, sed mentiuntur. Unde rursus Paulus testatur : Qui ex fide sunt, hi filii sunt Abrahæ. Itaque iste verus Israel lætetur spirituali lætitia *in eo qui fecit eum,* id est in suo Creatore ac Salvatore, in ejus contemplatione, dilectione et cultu cordialiter gloriando, sicut Apostolus monet : Qui gloriatur, in Domino glorietur.

Rom. II, 28, 29. Apoc. III, 9. Galat. III, 7. I Cor. I, 31.

Et filiæ Sion, id est particulares Ecclesiæ cœlestia speculantes, vel animæ devotæ, quæ sunt filiæ Ecclesiæ per Sion designatæ, *exsultent in rege suo,* Sponso cœlesti. De quo in Canticis canticorum habetur : Egredimini, filiæ Sion, et videte regem Salomonem; et iterum, Introduxit me rex in cellam vinariam. Iste rex noster est Christus, de quo scriptum est : Dominus judex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster; ipse veniet et salvabit nos. In hoc rege animæ piæ modo gaudent spiritualiter. (3) *Laudent nomen ejus* 3
in choro corporali, videlicet societate per caritatem concordi; et item in choro spi-

Cant. III, 11. Ibid. II, 4. Is. XXXIII, 22.

rituali, id est in concordia morum, in con-
sonantia operum bonorum, in connexione
virtutum. *In tympano et psalterio psal-
lant ei.* Utitur enim interdum Ecclesia in
laude divina his musicis instrumentis. —
Spiritualiter vero per tympanum, carnis
mortificatio significatur, quia in tympano
corium extenditur. Per psalterium vero,
in quo chordæ extenduntur, bona operatio
figuratur. Itaque, Filiæ Sion *in tympano,*
id est in carnis castigatione, in concupi-
scentiarum refrenatione, in propria mor-
tificatione, *et psalterio,* id est vita laudabi-
li, *psallant,* id est, laudem annuntient, *ei,* id
est regi suo, Domino Salvatori : quatenus
vita et mores consonent verbis, et talis sit
vita, quæ reddat animam ad laudandum
Deum idoneam.
4 (4) *Quia beneplacitum est Domino* Chri-
sto *in populo suo* christiano, æternaliter
Prov. VIII, 31. præelecto, quemadmodum fatetur : Deli-
ciæ meæ esse cum filiis hominum ; et ite-
Joann. XV, 9. rum, Sicut dilexit me Pater, et ego dilexi
vos. *Et exaltabit* in die judicii *mansue-
tos,* id est veraciter Christianos, qui didi-
cerunt ab eo illam lectionem quam om-
Matth. XI, 29. nibus nobis proponit : Discite, inquiens, a
me, quia mitis sum et humilis corde. Hos
ergo mansuetos exaltabit *in salutem* men-
tis et corporis, dando eis duplicem sto-
lam, beatitudinem plenam, vitam æter-
5 nam. Propterea subditur : (5) *Exsultabunt
Sancti in gloria* beatificæ visionis in pa-
Is. LXV, 18. tria, prout Dominus ait : Exsultabitis et
gaudebitis usque in æternum ; *lætabuntur
in cubilibus suis,* id est in cœlestibus man-
sionibus, in quibus dulciter requiescunt,
atque in Deo feliciter somno sincerissimæ
contemplationis obdormiunt. De his cubi-
Joann. XIV, 2. libus ait Salvator : Vado parare vobis lo-
Ibidem. cum ; et rursus, In domo Patris mei man-
siones multæ sunt.
6 (6) *Exsultationes Dei,* id est exsultationes
spirituales atque divinæ, laudes perpetuæ,
erunt *in gutture eorum.* Si hoc de gutture
corporali intelligatur, sequi videtur quod
in patria erit laus vocalis : quod ego pro-
babilius reor quam aliud. Potest tamen
exponi de gutture spirituali : de quo Spon-
sa ait in Canticis, Fructus ejus dulcis gut- *Cant.* II, 3.
turi meo ; et Salomon, Veritatem medita- *Prov.* VIII, 7.
bitur guttur meum. Hoc est guttur per
quod verbum cordis profertur, quo spiri-
tualis dulcedo gustatur. Itaque, Exsultati-
ones Dei, id est divinæ, et ad Deum or-
dinatæ, erunt in gutture Beatorum, ita
quod in eorum gutture spirituali erunt
exsultationes seu delectationes internæ et
spirituales ; in gutture autem eorum cor-
porali erunt exsultationes seu laudes exte-
riores atque sensibiles. Qualiter vero voces
et soni laudum vocalium in cœlo empyreo
formabuntur, difficultatem habet, quæ hoc
loco discutienda non est. *Et gladii anci-
pites in manibus eorum.* In Apocalypsi de
Christo inducitur : De ore ejus gladius *Apoc.* I, 16.
ex utraque parte acutus exibat. Et palam
quod ibi per gladium intelligatur districta
sententia judicis contra injustos. Simili-
ter nunc ait Scriptura de Sanctis cum
Christo judicaturis (quibus ipse loquitur :
Quum sederit Filius hominis in sede ma- *Matth.* XIX, 28.
jestatis suæ, sedebitis et vos super sedes
duodecim, judicantes duodecim tribus Is-
rael) : *Gladii ancipites,* id est sententia
judicis contra iniquos, *in manibus,* id est
in potestate *eorum.* Simul enim cum Chri- I *Cor.* VI, 2.
sto judicabunt.
(7) *Ad faciendam vindictam in nationi- 7
bus,* id est, ut simul cum Christo ulciscantur
in nationibus perversorum peccata atque
injurias Deo et sibi illatas ; et ad facien-
das *increpationes,* id est justas reprobati-
ones et pœnas, *in populis* reprobis. Di-
cuntur autem Sancti ista facturi, quoniam
Christo ista agenti consentient et adsta-
bunt. (8) *Ad alligandos reges* injustos *eo- 8
rum,* scilicet impiorum, *in compedibus,* id
est in vinculis æternæ damnationis, a qui-
bus nunquam erui poterunt, *et nobiles eo-
rum* superbos *in manicis,* id est ligami-
nibus, *ferreis.* Per hoc enim quod Sancti
impios cum Christo damnabunt, reges no-
bilesque eorum, puta tyrannos injustos-
que præsides, ligabunt in compedibus et
manicis ferreis, secundum quod Christus

Matth. xxii, locutus est : Ligatis manibus et pedibus, A
13. 9 projicite eum in tenebras exteriores. 9 *Ut
faciant in eis judicium conscriptum,* id
est, ut sic judicent impios, sicut in divina
præscientia scriptum, atque in sacris Scri-
pturis digestum est. Unde Dominus alio
Malach. iv, loco justis promittit : Egrediemini et sa-
2, 3. lietis quasi vituli de armento, et calca-
bitis impios in die qua ego facio, dicit
Dominus.

Gloria hæc est omnibus Sanctis ejus, id
est, universis electis cedet ad gloriam præ-
inducta ultio Beatorum, quemadmodum B
Ps. lvii, 11. scriptum est : Lætabitur justus quum vi-
derit vindictam. Vel, Gloria hæc est om-
nibus Sanctis ejus, id est, omnes electi
tunc vindicabunt in nationibus, sicut jam
patuit. Omnes enim cum Christo per ap-
probationem judicabunt, et fortiter, imper-
territe et constantissime contra reprobos
stabunt, et maxime martyres contra ty-
Sap. v, 1-3. rannos, juxta illud : Tunc stabunt justi
in magna constantia adversus eos qui se
angustiaverunt, et qui abstulerunt labores
eorum. Videntes (impii) turbabuntur ti- C
more horribili, etc., gementes præ an-
gustia spiritus, dicentes : Hi sunt quos
aliquando habuimus in derisum, et in si-
militudinem improperii. In libro quoque
Ibid. iii, 8. Sapientiæ iterum legitur : Judicabunt ju-
sti nationes, et dominabuntur populis. Hæc
sunt incomprehensibilia Dei justi judicia :
ut taliter exaltentur in die judicii, qui
nunc propter justitiam patiuntur, veraci- Matth. v,
ter humiliantur, et Deo humiliter obse- 10.
quuntur. Sic quoque tunc humiliabuntur,
qui modo justos affligunt, contra justitiam
tument, et temporaliter prævalent.

Denique movere non debet, quod primo
dicit Sanctos exsultaturos in gloria, et læ-
taturos in cubilibus suis ; et postea sub-
dit, Gladii ancipites in manibus eorum, ad
faciendam vindictam in nationibus, etc.,
quod tamen præcedet. Sacra namque Scri-
ptura non semper enumerat dona Dei eo
ordine quo præstantur. Sed et Christus ta-
lem ordinem ponit in verbis, sicut nunc
psalmus præsens. Ait namque discipulis :
Ego dispono vobis regnum, ut edatis et Luc. xxii,
bibatis super mensam meam in regno 29, 30.
meo, et sedeatis super thronos, judican-
tes duodecim tribus Israel.

Ecce hic psalmus ad laudem divinam
et spiritualem lætitiam hilariter nos invi-
tat, beatitudinem electorum jucunde de-
scribit, reproborumque pœnas salubriter
pandit : quatenus ad Sanctorum societa-
tem pertingere satagamus, impiorumque
opera atque tormenta abhorrere et fugere
laboremus.

PRECATIO.

Qui nos fecisti, Domine, præsta nobis te diligendo lætari et exsultare in te ; et beneplacitum tibi sit in nobis, et exaltes nos in salutem æternæ beatitudinis.

ARTICULUS LXVIII

EXPOSITIO PSALMI CENTESIMI QUINQUAGESIMI : LAUDATE DOMINUM IN SANCTIS EJUS.

Titulus hujus novissimi psalmi est : D
1 *Alleluia.* Præsens enim psalmus Ecclesi-
am triumphantem invitat ad laudandum
suæ fontem beatitudinis, suæ salutis aucto-
rem. Quia enim psalmus immediate præce-
dens, translationem Sanctorum ad patriam
reseravit, merito nunc Psalmista hortatur
eamdem Sanctorum societatem, ut Domino Deo pro tantis beneficiis laudes et gratias referat.

ITAQUE dicit : (1) *Laudate,* o vos cives
cœlestes, *Dominum,* vestræ felicitatis
objectum et causam, *in Sanctis ejus,* id
est in universis comprehensoribus et Be-
atis, gratias ei agendo pro omnibus bonis
quæ largitus est eis, et quidquid felicitatis
et gloriæ in ipsis est, ei principaliter ad-
Ps. LXVII, 36. scribendo. Vere enim mirabilis est Deus
in Sanctis illis. *Laudate eum in firma-
mento virtutis ejus,* id est in stabilitate
fortitudinis, quam dedit Beatis, confirman-
do eos in bono. Hanc ergo beneficentiam
Deo adscribite, atque pro ea ipsum lauda-
te. Vel, In firmamento virtutis ejus, id est
in cœlo empyreo a divina virtute causato.
Sicut enim Deus in hoc cœlo esse cense-
tur, ita in eo laudandus perhibetur. De
Deut. XXVI, 15. hoc enim firmamento scriptum est : Re-
spice, Domine, de sanctuario tuo, de ex-
celso cœlorum habitaculo.
2 (2) *Laudate eum in virtutibus ejus,* id
est in angelis sanctis, qui virtutes dicun-
tur, ut in præcedentibus dictum est ; vel,
In virtutibus ejus, id est magnis atque
potentibus ejus effectibus, scilicet quod
tanta pro hominibus fecit et passus est,
quod Sanctos suos tam mirabiliter exalta-
vit in judicio, in patria, in corpore et ani-
ma. *Laudate eum secundum multitudi-
nem magnitudinis ejus,* id est secundum
quod ipse Deus multipliciter magnus est
in se ipso et suis operibus. Est enim ma-
Ps. CXLVI, 5. gnus in sapientia, quia sapientiæ ejus non
est numerus ; magnus in potentia, quia
Jer. XXXII, 17. non est difficile ei omne verbum ; magnus
in misericordia, magnus in justitia, ma-
gnus, imo immensus in omni perfectione.
Eccli. XLIII, 33. Sed quum Deus in infinitum major et di-
gnior sit omni laude, quam sibi offerre
potest omnis creatura, quomodo aliquis
potest Deum laudare secundum multitudi-
nem magnitudinis ejus? Et respondendum,
quod hoc est Deum laudare secundum
multitudinem magnitudinis ejus : lauda-
re eum totis viribus, et tamen profiteri
se nihil dignum agere, neque sufficere
ad ejus præconia persolvenda, et nihilo
minus reverenter atque humiliter facere
A ad gloriam Dei quidquid possibile fuerit.
(3) *Laudate eum in sono tubæ,* etc. Per 3
hæc septem musica instrumenta quæ hic
nominantur, designatur ineffabilis et mul-
tiformis seu multiplex Beatorum jucundi-
tas in Dei laudatione consistens : suntque
instrumenta hæc spiritualiter intelligen-
da. Itaque, *Laudate eum in sono tubæ,* id
est laude magnifica et summo præconio,
tanquam regem regum et omnis triumphi
datorem. *Laudate eum in psalterio,* id est
in gratiarum actione, de hoc quod præstitit
B vobis gratiam custodiendi mandata : quo-
rum observatio per psalterium designatur,
ut dictum est sæpe ; *et cithara,* id est in
gratiarum actione de hoc, quod contulit
vobis carnis mortificationem in sæculo is-
to : quæ significatur per citharam. (4) *Lau-* 4
date eum in tympano, id est pro dono
immortalitatis, vestræ carni olim mortali
collato. De spirituali autem significatio-
ne tympani, dictum est in psalmo præ-
cedenti. *Et choro,* id est, in choro seu or-
dine angelorum, cui adunati estis, Deum
C laudate qui vos fecit angelis pares. *Lauda-
te eum in chordis,* id est in virtutum con-
sonantiis, in longitudine quoque, latitudi-
ne et profunditate caritatis, *et organo,* id
est in dulci modulamine omnium ad divi-
nam laudem spectantium. Per organa enim,
quorum usus manet in Christi militanti
Ecclesia, generalitas laudis divinæ expri-
mitur. (5) *Laudate eum in cymbalis bene-* 5
sonantibus. Cymbala benesonantia sunt
labia oris et cordis, Deum devote laudan-
tia. In istis laudant Deum Beati. Unde quod
D de istis cymbalis animatis loquatur Pro-
pheta, sequentia verba ostendunt : *laudate
eum in cymbalis jubilationis,* id est in
cymbalis talibus, de quibus jubilatio, id est
jucundissima atque inenarrabilis quædam
Dei laudatio, oritur, scilicet in labiis cor-
dis seu oris. Labia vero cordis aliud pror-
sus non sunt, nisi intellectus, quo verbum
mentale profertur, vel habitus intellectua-
lis et vis intellectiva. Cupit ergo Propheta,
ut Sancti in patria Deum tota mente col-
laudent, et oris quoque præconiis eum, ut

decet, attollant : quod utique incessabiliter agunt, sicut apud Isaiam Dominus protestatur : (*Is.* LXV, 14.) Ecce servi mei laudabunt præ exsultatione cordis. Neque enim idcirco invitantur et admonentur a nobis ad laudem divinam, quasi nostra exhortatione indigeant, sed ut nos eis congratulemur, et propria invitatione accendamur.

Denique quoniam nostra perfectio ab operatione morali inchoatur, et in laude divina finitur; idcirco sicut exordium libri præsentis admonet ad bene agendum, sic finis ejus hortatur ad Dei præconium, dum
6 subditur : *Omnis spiritus* intellectualis, bene dispositus, utpote angelus et anima rationalis, *laudet Dominum* omnipotentem, æternum, immensum, in substantia unum et simplicem, in personis trinum : (*Jacob.* I, 17.) a quo tanquam a Patre luminum, descendit omne donum optimum, et omne datum perfectum.

PRECATIO.

Spiritualibus vitiis cunctis a nobis expulsis, infunde sensibus nostris, Domine, unctionem Spiritus Sancti : cujus nobis habitaculum factis, omnis spiritus noster laudet te Dominum cœli.

Ecce ad laudem, honorem et gloriam superbenedictæ et superessentialis et supergloriosissimæ Trinitatis, unius simplicissimæ atque purissimæ Deitatis, utcum- A que finita est expositio libri Psalmorum, prout Dominus dare dignatus est, juxta formam a principio conceptam, videlicet simplici planoque stilo, imo et sensu perfacili, sed tamen frequenter multiplici, utpote litterali, allegorico, tropologico, et anagogico. Saluberrima demum scientia est, intelligere librum Psalmorum, quoniam (contestante magno itemque divino Dionysio) quidquid in sacra Scriptura describitur, continetur et clauditur, hoc liber Psalmorum per modum laudis divinæ B complectitur. Incessabiliter ergo et infatigabiliter in psalmorum cantibus occupemur; jugiter fluant ex corde per ora sacratissima verba psalmorum. In hoc exercitio habituetur anima nostra, donec perfecte habituata, sine labore delectabilissime psallat; et omnem occupationem, statum et curam ab hoc exercitio cœliformi atque angelico impedientem, fastidiat, vitet, et quantum licet seu expedit, deserat. Hoc est in terra angelicam vitam ducere, conversationem in cœlis habere, (*Philipp.* III, 20.) ad futuram bea- C titudinem disponi et appropinquare. Tanto equidem Deum in patria jucundius beatiusque laudabimus, quanto nunc Deum devotius, frequentius delectabiliusque laudamus, qui est super omnia Deus fortis et gloriosus : cui gloria, magnificentia, imperium et potestas, quoniam ipse est universorum superfelix creator, omnipotens gubernator, misericordissimus quoque salvator, Deus sublimis et benedictus. Amen.

Sequitur tractatulus De modo devote psallendi, sive Conclusio commentariorum in Psalterium.

CONCLUSIO
COMMENTARIORUM IN PSALTERIUM

TRACTATULUS
DE MODO DEVOTE PSALLENDI

PROŒMIUM

IN *omni opere* David *dedit confessionem* Deo *excelso et sancto in verbo gloriæ. De omni corde suo laudavit Dominum, et dilexit Deum qui fecit illum. Stare fecit cantores contra altare, et in sono eorum dulces fecit modos. Dedit in celebrationibus decus, et ornavit tempora usque ad consummationem, ut laudarent nomen sanctum Domini, et amplificarent Dei sanctitatem.* Eccli. XLVII, 9-12.

In his verbis electus David, admirabile vas misericordiæ Dei, multipliciter atque
magnifice commendatur. Primo, ex devotissimis actibus latriæ, quæ est virtus moralis
præcipua, summo omnipotentique Deo cultum ac cærimoniam exhibens, quia in omni
opere suo dedit Deo confessionem : Deo, inquam, excelso, imo altissimo et superal-
tissimo, utpote prorsus infinitæ et incomparabilis excellentiæ regi, omnium creatori ;
essentialiter sancto, qui solus ex sua natura impeccabilis est. Huic dedit David confes-
sionem in omni opere suo, id est in cunctis operibus Dei, sive in omnibus creaturis, de
quibus tres pueri cecinerunt, Benedicite, omnia opera Domini, Domino ; in omnibus *Dan.* III, 57.
quoque operibus suis, puta ipsius David, qui quidquid boni effecit, Deo adscripsit
humiliter, et de omni opere suo malo pœnituit vehementer. Et ita confessus est Deo II *Reg.* XII,
confessione laudis divinæ, et confessione propriæ culpæ : et hoc, in verbo gloriæ, id 13.
est in gloriosis verbis psalmorum, et item in Verbo æterno, de quo fertur in Eccle-
siastico, Fons sapientiæ Verbum Dei in excelsis. De omni corde suo, id est toto intel- *Eccli.* I, 5.
lectu et affectu, Confitebor, inquiens, tibi, Domine, in toto corde meo, laudavit Deum *Ps.* IX, 2; CX,
cum omni attentione, reverentia et caritate, sine qua nihil Deo acceptum meritoriumve 1; CXXXVII, 1.
consistit : sic quippe psallendum est, Psallam spiritu, psallam et mente. I *Cor.* XIV,
Qualiter autem David rex ordinavit et stare fecit cantores in templo circa altare 15.
seu contra altare, id est ex opposito altaris, primo Paralipomenon recitatur : in quo- I *Par.* XVI.
rum sono, id est psalmodia et laude vocali, modulos fecit dulces, quoniam ita dispo-

suit, quod consonanter, concorditer et devote psallebant. Dedit quoque in celebrationibus decus, id est in divinis officiis et sacris solenniis pulchritudinem magnam, per hoc quod cantica sua præclara in illis tunc cantabantur, et nunc usque cantantur in *Ps.* CXLIX, 1. domibus Dei ecclesiisque sanctorum. Per quod ornavit tempora usque in finem, quia sic canentur, quamdiu durabit Ecclesia, in qua psalmi præ Scripturis ceteris frequentantur ac solenniter decantantur : ut fideles laudent nomen Dei sanctum, id est ipsummet Deum, nomine nominante significatum, et amplificent, id est divulgent, sanctitatem ipsius, ad ejusdem notitiam, cultum, et honorificentiam alios inducendo.

Hinc innotescit sententia, virtus, fervor, præclaritasque psalmorum, ex quibus totus cultus Creatoris, Officium omne divinum, et tempus durationis vitæ præsentis, sic decorantur. Etenim quanta sententiositas sit psalmorum, quam igniti affectus eorum, quam ingens eorum suavitas, quam mira jucunditas, quam profunda contritio, quam affectuosa oratio, quam pulchra varietas personarum, ex quarum parte proferuntur, quam alta contemplatio, quam frequens inflammatio, quam compendiosa descriptio mysteriorum Christi atque Ecclesiæ, quanta humiliatio sui ipsius, quam salubris consideratio mutabilitatis et defectuositatis rerum inferiorum et humanarum, quam moralis instructio, quam compendiosa continentia Scripturarum, quis eloqui queat?

Hinc jam libro Psalmorum quadrupliciter, id est litteraliter, tropologice, allegorice, ac anagogice (prout Domino concedente quivi) exposito, nihilo minus a devotis ac studiosis confratribus in Christo carissimis, rogatus sum addere, pro conclusione Psalterii et instructione devote psallendi, etiam ista sequentia.

Occasionem istud rogandi (ni fallor) sumpserunt ex verbis venerabilis magistri Hugonis de S. Victore, in tractatu suo de Oratione dicentis : Quia igitur in affectibus pietatis est omnis virtus orandi, enumeremus aliquot ex ipsis, et exemplis demonstremus, ut quia omnes enumerare non possumus (infiniti enim sunt affectus), quid tamen in omnibus laudabile sit, et Deo acceptum, ex quibusdam conjiciamus. Est affectus dilectionis, quum forte mens vel videns vel reminiscens id quod amat, subito amoris igne corripitur. Est quoque admirationis affectus, dum quis aliquid novum atque mirabile contemplans, in stuporem mox excitatur. Est etiam affectus congratulationis, quum acceptabile quid beneplacitumque conspiciens, hilaritate perfunditur. Est item affectus humilitatis, quando ex consideratione propriæ infirmitatis et defectuositatis, ab omni elatione se reprimit. Est demum mœroris affectus, dum ex consideratione culparum et adversitatum suarum, intra se contrahitur ac tabescit. Est affectus timoris, dum ex consideratione imminentium periculorum concutitur. Est insuper affectus indignationis, quum in odium aut detestationem adversariorum, ex attentione malignitatis eorum movetur. Est rursus affectus zeli, dum amore justitiæ ad desiderium ultionis provocatur. Est præterea affectus bonæ præsumptionis, dum ex nova et singulari fiducia ad vindicandum aut apprehendendum aliquid, plus solito quispiam animatur. Hæc Hugo. In quibus verbis, quod asserit infinitos esse affectus, verificari potest loquendo de affectibus in particulari, et ex parte subjecti : non autem loquendo de speciebus affectuum, et ex parte objecti, quum et species rerum determinatæ sint et finitæ, omniumque affectionum origo et radix sit amor.

At vero præter prætactos affectus, alii quidam poterunt assignari. Est affectus con- *Sap.* VI, 21. cupiscentiæ, tam intellectualis, de qua legitur, Concupiscentia sapientiæ deducit ad

regnum perpetuum; quam sensitivæ ac fœdæ, de qua jubetur, Post concupiscentias *Eccli.* XVIII, 30.
tuas non eas. Amplius, est affectus pusillanimitatis, de quo Isaias, Qui pusillo animo *Is.* XXXV, 4.
(inquit) estis, convalescite: et Psalmographus, Exspectabam (ait) eum qui salvum me *Ps.* LIV, 9.
fecit a pusillanimitate spiritus et tempestate. Est et affectus magnanimitatis, de quo
in libro Judicum Debora cecinit: Diviso contra se Ruben, magnanimorum contentio *Judic.* V, 16.
reperta est. Iterum, est affectus devotionis, qui est promptitudo animi ad divina, juxta
illud Psalmi: Paratus sum et non sum turbatus, ut custodiam mandata tua; itemque, *Ps.* CXVIII, 60.
Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum. Sic etiam est affectus obdurationis, *Ps.* LVI, 8; CVII, 2.
ac ferreæ insipiditatis, atque internæ sterilitatis, secundum illud: Noluit Sehon rex *Deut.* II, 30.
Hesebon filiis Israel dare transitum, quia induraverat Dominus Deus spiritum ejus, et
obfirmaverat cor illius; et juxta illud, Indurasti, Domine, cor nostrum, ne timeremus *Is.* LXIII, 17.
te. Amplius, est affectus spei* et bonæ fiduciæ, affectus spei, affectus audaciæ, affe- * fidei
ctus querelæ, affectus iræ et impatientiæ, affectus pigritiæ et repausationis carnalis,
affectus honoris et laudis humanæ. Quemadmodum etiam sunt multæ species amoris,
et timoris, ac mœroris, aliorumque prætactorum, ita et multæ sunt species affectuum
prædictorum. Postremo, quum dicitur affectus dilectionis, affectus timoris, etc., potest
intelligi intransitive, id est affectus qui est dilectio, atque causaliter, id est affectus
qui ex dilectione procedit, prout ex virtute et habitu procedit et oritur actus.

Est ergo intentio in conclusione ista, breviter tangere affectus pios et caritativos, devotionales, ignitos, contemplativos ac varios, quibus proferuntur et proferenda sunt verba psalmorum, et qualiter in his ipse psallens et chorus psallentium formare debent suos affectus, seque conformare sensibus atque affectibus, verbis ac versibus ipsorum psalmorum. Nempe in psalmis, imo nonnunquam in psalmo eodem, quædam dicuntur in persona hominis perfecti et innocentis, quædam in persona peccatoris ac pœnitentis, quædam in persona proficientis, aliqua in persona Christi, aliqua in persona Ecclesiæ, aliqua in persona psallentis; quædam per modum historiæ, quædam in spiritu prophetiæ, nonnulla per modum doctrinæ; sed et aliqua comminando, avisando, terrendo, ac aliis modis. Estque perutile scire qualiter in omnibus his psallens debeat se habere, et suos affectus, conceptus, intentiones, considerationes repente ac multiformiter variare: ut sit vere, salubriter, fructuoseque psallens, et psallendo se ipsum compungens, exhortans, instruens, elevans, dirigens, terrens, humilians, roborans, lætificans, et inflammans.

ARTICULUS PRIMUS

QUID SIT COMPUNCTIO, ET DE MULTIPLICI SPECIE COMPUNCTIONIS IN PSALMODIA.

SICUT contritio in spiritualibus metaphorice dicitur a contritione quæ in corporalibus invenitur, ita compunctio. Quemadmodum enim in corporalibus res A conteri perhibetur, dum sic in minutissimas frangitur partes, quod nihil in ea integrum permanere videtur; sic contritio in spiritualibus, quæ pœnitentiæ pars est,

appellatur, dum peccandi voluntas prorsus abjicitur, defletur, annihilatur, et bene agendi, satisfaciendi, et perseverandi firmum succedit propositum. Ita compunctio in exterioribus primo vocata est stimulatio quædam aut constimulatio : siquidem pungere, stimulare exponitur. Hinc spiritualiter compunctio nominatur quædam transfixio cordis, quæ primo et maxime fieri videtur per pœnales affectiones, ut sunt dolor internus, mœror, formido. Unde compunctio pro contritione frequenter ac- *Ps.* IV, 5. cipitur, juxta illud in Psalmo : Quæ dicitis in cordibus vestris, id est de his quæ in mentibus vestris culpabiliter cogitastis et proposuistis, in cubilibus vestris compungimini, id est, in secretis animorum vestrorum contritionem habete.

Quumque amor, ratione absentiæ et offensæ amati, tristitiam pariat et dolorem, *Cant.* II, 5. in tantum ut Sponsa testetur, Quia amore langueo ; hinc et amor gignit compunctionem, præsertim quum et amor usque ad intima dilecti sit penetrativus : propter quod amor fertur intrare, ubi notitia re- *Ibid.* VIII, 6. manet foris. Ideo Sponsus hortatur : Pone me ut signaculum super cor tuum, quia fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio. Denique istæ compunctiones interdum ex inspiratione superna, interdum ex admonitione fraterna causan- *Ps.* CXVIII, 120. tur in nobis. Unde oravit Psalmista : Confige timore tuo carnes meas. Scriptum quoque *Eccle.* XII, 11. est : Verba sapientium sicut stimuli, et

A quasi clavi in altum defixi, id est profunde incussi.

Ex his innotescit intellectus verborum S. Gregorii, asserentis : Quatuor sunt considerationes et modi, quibus anima hominis boni in compunctione vehementer afficitur. Primus est, dum suorum reminiscitur vitiorum, considerans ubi, id est in quibus erroribus, negligentiis, culpis atque periculis, fuit. Secundus est, dum judiciorum Dei districtionem et retributionem perpendens, metuit et scrutatur ubi

B erit et in æternum manebit. Tertius, dum mala et dura vitæ præsentis attendens, solerter considerat ubi est, utpote in præsenti exsilio. Quartus, dum supernæ patriæ gaudia contemplatur, deplorans quod ibi non sit, sicque cum Apostolo clamat : Infelix ego homo ! quis me liberabit de corpore mortis hujus? *Rom.* VII, 24. Præterea super Cantica S. Bernardus : Sensum, inquit, ex integro te recuperasse scias, si conscientiam tuam quadruplici sentis compunctione morderi, pudore gemino, et gemino metu. Pudeat

C te offendisse Patrem cœlestem ; erubesce quod summum illum benefactorem tam frequenter, tamque enormiter inhonorasti ingratus, et mala reddidisti pro bonis, imo tot et tanta mala pro innumerabilibus beneficiis ejus dignissimis. Conformiter time, eo quod tuum offenderis Creatorem ; et denuo, quoniam Deo ac judici tuo inobediens toties fuisti, et ei ac ipsius vicariis superioribus rebellis.

ARTICULUS II

DE PSALMIS VERSIBUSQUE PSALMORUM, IN QUIBUS AFFECTUS DIVINI AMORIS SPECIALITER FRAGRAT AC FLAGRAT.

IN psalmis non est semper continuatio ejusdem materiæ, sed frequens mutatio ac variatio numeri et temporis et personarum, de uno quoque affectu mutatio ad alium repentina. Denique multæ sunt cau-

D sæ inflammationis divini amoris in nobis. Prima et maxima, principalis et effectiva, est ipsemet Dominus Deus, qui solus infusor, conservator, augmentator et perfector est caritatis : et eam interdum gratiosa

præventione infundit, interdum precibus A et operibus bonis ex genere, ejus cui infundit eam, seu precibus et meritis aliorum. Unde angeli sancti et homines boni, frequenter sunt causæ dispositivæ, meritoriæ ac instrumentales gratiæ ac virtutum in nobis.

Insuper consideratio bonitatis, amabilitatis, pulchritudinis, perfectionis et munificentiæ Dei, parit et accendit in nobis
I *Joann.* iv, 10. divinum amorem ; et rursus, quoniam ipse prior dilexit nos, et tam gratiose, amorose, largiflueque se habuit ad nos. Deinde B consideratio beneficiorum et promissorum ipsius, verba quoque spiritualiter amorosa, non parum accendunt amorem sanctum in amatore sincero ac mente devota. Itaque psalmi et versus, in quibus ista diffusius continentur, ad affectum caritatis deificæ specialius pertinent, atque cum æstuantiori fervore sunt proferendi ac decantandi : quales communius sunt versus et psalmi in persona Christi et Sanctorum in patria, aut perfectorum viatorum conscripti, sive ad litteram, sive ad C
Ps. xii. mysticum sensum, ut psalmus ille, Usquequo, Domine, oblivisceris me in finem, id est tam diu ? Cujus psalmi omnes versiculi, sunt affectuosissima verba amantis, tardationem Sponsi, dilationem gloriæ, mala sæculi hujus, et imperfectionem propriæ
Eccle. vii, 21. vitæ, quæ sine peccato non agitur, deplorantis, seque ad libitum exaudiri non sentientis. Tali equidem amatori etiam brevis mora dilecti, et ejus perbrevis absentia, est molesta. Hinc cito et pie conqueritur se relictum, non penitus, sed quantum D ad desideratam præsentiam concupitamve gratiam. Ideo dicit cum Sponsa illud in
Cant. v, 6. Canticis : Quæsivi, et non inveni illum ;
Ibid. ii, 17. vocavi, et non respondit mihi. Revertere, dilecte mi.

Præterea tales sunt multi versiculi psal-
Ps. xvii. mi illius, Diligam te, Domine, fortitudo mea : cujus psalmi tres primi versiculi, sunt velut ardentissimæ faculæ. Quocirca sciendum, quod laudatio et invocatio Dei interdum fit per nomina sola, quandoque per sola verba, aliquando per utraque. Quum per sola fit nomina, quamvis expressa significatione sit imperfecta, tamen interiori intelligentia est ferventissima, efficacissima, et ad impetrandum præsertim idonea : quoniam præcedentis nominis apprehensio, et apprehensionem sequens affectio, per sequentis nominis apprehensionem et affectionem foventur, continuantur, et succenduntur. Et ita quum dicimus : *Diligam te, Domine, fortitudo* *Ps.* xvii, 2, 3.
mea, Dominus firmamentum meum et refugium meum, et liberator meus ; Deus meus, adjutor meus, et sperabo in eum ; protector meus et cornu salutis meæ, et susceptor meus : fervor sanctæ devotionis, sapor internæ dulcedinis, confortatio cordis, et dilatatio ejus in Deo, valenter increscunt et invalescunt : imo exsiliunt et erumpunt velut si igni oleum infundatur. Porro, quum laudatio et invocatio Dei per sola fit verba, est etiam fortis et fervida,
ut quum in Daniele inducitur : Laudo, *Dan.* iv, 34.
magnifico, glorifico Regem cœli ; et de-
nuo : Exaudi, Domine, placare, et fac ; ne *Ibid.* ix, 19.
moreris. Dum autem oratio et invocatio fit per nomina simul et verba, sensum habet completiorem, affectum minorem, quoniam mens ad plura dispergitur. Hæc ergo et consimilia nomina et verba, et ex utrisque complexa, cum omni attentione et ardore psallamus.

Insuper in his dictionibus ordo pensandus est. Quum enim Dominus Deus sit for-
titudo nostra, ipse quoque firmamentum *Ps.* xvii, 2, 3.
nostrum, id est causa totius stabilitatis nostræ ; idcirco etiam ad ipsum nos debemus refugere : quod si fecerimus, non erit hoc nobis infructuosum, quoniam ipse erit liberator, imo et post liberationem rursus erit adjutor noster contra adversa et tentamenta sequentia. Sicque in aliis est pensandum. Qui autem hæc experitur in se, Dominum habet laudare, non se ipsum stulte extollere ; atque laudando debet eum orare. Hæc quippe efficacissima est oratio, quæ ex laudibus et invocationibus Dei componitur. Idcirco subjun-

Ps. XVII, 4. gitur, *Laudans invocabo Dominum :* cu-
jus invocationis fructus et effectus sub-
Ibidem. jungitur, *et ab inimicis meis salvus ero.*
Quumque ad exaudiendum inclinetur, ipse
quoque invocatur ex hoc, quod orans ve-
re fatetur se magnis et variis periculis,
tribulationibus, miseriisque circumdatum ;
[ideo] recte in psalmo isto subjungitur,
Ibid. 5. *Circumdederunt me dolores mortis.*

Præterea ad istum dilectionis affectum
spectant et alii plures psalmi, saltem pro
parte, aut quantum ad aliquos suos ver-
Ps. XLI. sus : ut psalmus, Quemadmodum deside-
rat cervus ad fontes aquarum ; itemque,
Ps. LXXXIII. Quam dilecta tabernacula tua, Domine vir-
Ps. CXIV. tutum ! et item, Dilexi, quoniam exaudiet
Ps. XXV, 1. Dominus. Item, Judica me, Domine, quoni-
am ego in innocentia mea ingressus sum :
Ibid. 2, 8. ubi subsequitur : Ure renes meos et cor
meum ; Domine, dilexi decorem domus
tuæ, et locum habitationis gloriæ tuæ.
Ps. LXXII. Psalmus quoque, Quam bonus Israel Deus !

In quibus omnibus et consimilibus inca-
lescat mens nostra, vehementique impetu
feratur in superdeliciosissimum illud ob-
jectum, dulcissimum atque superpulcher-
rimum Deum, qui prorsus incomparabili-
ter est amandus. Cujus supermundissima
essentia, est bonitas penitus infinita, ama-
bilitas purissima, dulcedo immensa ; cu-
jus universæ bonitates, amabilitates, dul-
cedinesque creatæ, quantumlibet magnæ
et intensæ, sunt veluti quidam permodici
rivuli, obscuri radioli, ac tenues umbræ.
Ipsum ergo intentissime diligamus, et in-
star ebullientium aquarum, quæ præ fer-
vore sese extra se et supra jactant, mox-
que in se ipsas resiliunt, fervor sanctæ
caritatis corda nostra supra se moveat, in
ecstasim vertat, in primum et summum il-
lud amabile incomparabiliter amplecten-

A dum, strictissime retinendum, erigat atque
stabiliat : et ita, sicut desiderat cervus a Ps. XLI, 2.
venantibus defatigatus, veneno accensus,
siti arescens, ad fontes aquarum ; sic ani-
mæ nostræ in deserto sæculi hujus, in
corpore isto mortali, tanquam in terra de- Ps. LXII, 3.
serta, invia et inaquosa afficiantur, sitiant
et adspirent ad suum superdignissimum
Creatorem, ut sic unusquisque etiam in
propria persona ex sententia dicat : Siti- Ps. XLI, 3.
vit anima mea ad Deum fortem, vivum.
O quando veniam et apparebo ante faciem
B Dei ? non abjiciendus ab illa tanquam vas
putredinis, velut vas iræ, sed sine fine Rom. IX, 22.
mansurus cum ipsa. Et, Osculetur me os- Cant. I, 1;
culo oris sui ; apprehendamque illum et VIII, 1, 2.
deosculer, et de cetero nec velim, nec va-
leam separari a Deo salutis meæ.

Heu me miserum, vilem et fœdum ! qui
hæc sacratissima ac ferventissima verba
psalmorum istorum toties distracto et fri-
gido corde pronuntio. Væ filiis sceleratis, Is. I, 4.
qui ad carnalia et terrena, ad caduca, vana
et impeditiva salutis, tam proni et fervidi
C sunt ; ad hoc vero superpræstantissimum
bonum desides, gelidi et ignavi, negligen-
tes, somnolenti, pigri et sine sapore etiam
in divinis. Sed resipiscamus et erubescat
cor nostrum, recolens quod maledictus sit Jer. XLVIII,
qui opus Dei perficit negligenter, ac toto 10.
conatu clamet ad Deum : Usquequo, Do- Ps. XII, 1.
mine, oblivisceris me in finem ? ac cetera
verba psalmi illius. Interim dum in isto
detinemur exsilio, sint nobis lacrimæ no- Ps. XLI, 4.
stræ panes die ac nocte, deplorando præ-
sens exsilium, et peccata quæ in ipso in-
D cidimus, et suspirando ad beatissimam
illam æternalem Deitatis præsentiam et
adspectum : quæ desiderantissima beati-
tudo præ cunctis ceteris incomparabiliter
est optanda, exquirenda, ac postulanda.

ARTICULUS III

PROSECUTIO DE IGNITIS AFFECTIBUS CARITATIS PRÆTACTORUM PSALMORUM.

Ps. XLI. PSALMOS prætactos, Quemadmodum A
Ps. LXXXIII. desiderat cervus, et, Quam dilecta, ac
quosdam consimiles, aliqui fantur ad litteram scriptos de vehementia desiderii
quorumdam devotorum Israelitarum, in
Babylonica captivitate olim suspirantium
ad reædificationem et inspectionem templi Dei in Jerusalem, atque ad cultum Dei
in illo. Quod si devotissimi quidam Prophetæ ac Dei cultores, tam ardenter suspirabant ad reparationem et visionem templi illius temporalis et terreni, in quo
non nisi modico tempore poterant permanere, orare, sacrificare, ac Deum lauda- B
Ps. LXIV, 2. re : de qua re etiam tractat, *Te decet hymnus, Deus, in Sion;* quod reputabant tam
gloriosum ac grande, ut in psalmo illo
Ibid. 5, 6. subdatur : *Beatus quem elegisti et assumpsisti, inhabitabit in atriis tuis; replebimur in bonis domus tuæ, sanctum est
templum tuum, mirabile in æquitate :*
quam frequentissime suspiraremus, et me-
Ps. CIX, 6. rito æstuaremus ad instaurationem plenam ruinæ cœlestis Jerusalem, ad ædificationem triumphantis Ecclesiæ ex nobis C
ipsis ac aliis electis fidelibus; ad ingressum ac mansionem in paradiso illo cœlesti, in cœlo empyreo, ad societatem civium supernorum et omnium angelicorum
spirituum ; ad permanendum ibidem, non
ad aliquantulum tempus, sed usque in
sempiternum ; ad contemplandum Deum
II Cor. v, 7; I Cor. XIII, 12. deorum, non per fidem et speculum, et per
creaturam subjectam, et gratiæ relucentiam perobscuram, sed ad inspiciendum
superspeciosissimum omnium Creatorem
æternaliter, facialiter, cum inæstimabili D
suavitate et gaudio, cum contentatione et
assecuratione immobili !

Ad hoc igitur indefesse ferventissima
affectione acceleremus, gemamus, et lacrimose oremus, puritati et omni spirituali
profectui strenue insudantes. Etenim, Be- Matth. v, 8.
ati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Felices qui taliter concupiscunt Ps. LXXXIII, 3.
in atria patriæ Beatorum, ad thronum gloriæ, ad regionem lucis æternæ et increatæ, atque præ vehementia et ardore tam
mundæ ac spiritualis concupiscentiæ deficiunt, id est, corporalibus viribus destituuntur, ad raptum et ecstasim pertingentes, sicque in divitias gloriæ per mysticæ
theologiæ contemplationem, quantum in
isto fieri valet exsilio, absorbentur. Denique tam dulce est hoc, ut cor exsultet, et
præ jucunditate quasi extra se saliat in
Deum viventem ; fiat quoque redundantia
tanta in partem sensitivam, ut etiam caro
in eodem lætetur, per participationem et
quamdam alacritatem in Deitatis obsequio, prout in alio dicitur psalmo, Et re- Ps. XXVII, 7.
floruit caro mea; et rursus in alio, Sitivit Ps. LXII, 2.
in te anima mea, quam multipliciter tibi
caro mea !

Præterea in Numerorum libro narratur,
quemadmodum Balaam videns Israelem in
tabernaculis tentoriisque morantem : Quam Num. XXIV, 5, 6.
pulchra, inquit, tabernacula tua, Jacob !
tentoria tua, Israel ! ut valles nemorosæ,
ut horti juxta fluvios irrigui. Qui et compunctus : Moriatur, inquit, anima mea Ibid. XXIII, 10.
morte justorum, et fiant novissima mea
horum similia. Si tam decoræ fuerunt papiliones, mansiones, et casulæ carnalium
Israelitarum in solitudine collocatæ, tamque amabiles et dilectæ : quam ineffabiliter et incomparabiliter pulchriora sunt
tabernacula illa supercœlestis ac supermundanæ Jerusalem ! De quibus in Evangelio deprompsit Salvator : In domo Patris Joann. XIV, 2.

Luc. xvi, 9. mei mansiones multæ sunt ; et denuo, Fa- A
cite vobis amicos de mammona iniquita-
tis, ut quum defeceritis, recipiant vos in
æterna tabernacula.

Has mansiones ordinum angelicorum, ad
quas homines electi secundum differentias
meritorum suorum assumuntur et perdu-
cuntur, fideliter contemplemur, fervide
diligamus, assidue cupiamus, dicentes :
Ps. lxxxiii, 2. Quam dilecta tabernacula tua, Domine vir-
tutum ! id est, o tu, Deus Sabaoth, Deus
virtutum cœlestium, dominator omnipo-
tens, princeps exercituum supernorum, B
quam cara, quam diligenda, quam vehe-
menter dilecta sunt nobis prætacta taber-
Matth. xxv, 34. nacula curiæ tuæ cœlestis ac regni electis
parati ab origine mundi ! Unde testatus
II *Cor.* v, 1. est sanctus Apostolus : Scimus quoniam
si terrestris domus nostra hujus habita-
tionis dissolvatur, quod ædificationem ha-
bemus a Deo, domum non manufactam,
æternam in cœlis. Ubi, ut beatus quoque
Thomas apostolus fassus est, innumerabi-
lia exstant palatia, ab initio sæculi præ-
parata, quæ fidei pretio et eleemosynis C
comparantur.

Ad horum ingressum flammescit, fervet
et stillat spiritus et oculus noster : qui
quamvis præ desiderio affligatur, juxta
Prov. xiii, 12. quod scriptum est, Spes quæ differtur af-
fligit animam ; nihilo minus ex certa spe
ac fidei speculatione pertingendi ad bea-
Ps. lxxxiii, 3. titudinem tantam, cor nostrum et caro
exsultant in Deo vivo. Nempe ad primum
horum pertinet illud psalmi, Heu mihi, *Ps.* cxix, 5.
quia incolatus meus prolongatus est ; et
quod dixit Vas electionis, Infelix ego ho- *Rom.* vii, 24.
mo ! quis me liberabit de corpore mortis
hujus ? Ad secundum vero, illud psalmi
alterius, Lætatus sum in his quæ dicta *Ps.* cxxi, 1.
sunt mihi, In domum Domini ibimus. Sic
et anni quibus Jacob servivit pro Rachel, *Gen.* xxix, 20.
pauci et breves sibi præ amoris magnitu-
dine videbantur. In re namque optata con-
siderari potest amabilitas et pretiositas
ejus : sicque pro ea magni et diuturni
labores æquanimiter tolerantur. Propter
quod nullus labor durus, nulla passio gra-
vis, nullum tempus longum videri debet,
quibus æterna beatitudo meretur et obti-
netur. Neque enim condignæ sunt pas- *Rom.* viii, 18.
siones temporis hujus ad gloriam illam
futuram. Ex qua consideratione deprom-
psit Apostolus : Id quod in præsenti est II *Cor.* iv, 17.
momentaneum et leve tribulationis no-
stræ, supra modum in sublimitate æter-
num gloriæ pondus operatur in nobis.

Quum itaque tam desiderabilia et dile-
cta sint, Domine, tabernacula tua, merito
psallimus et fatemur : Beati qui habitant *Ps.* lxxxiii, 5.
in domo tua, Domine. Sed quia ad hoc
propriis viribus pertingere non valemus,
imo gratiæ tuæ indigemus auxilio, recte
subjungo : Beatus vir cujus est auxilium *Ibid.* 6.
abs te. Et juxta hunc modum in psalmis
communiter pulcherrima exstat connexio
sensuum, si quis intus perspiciat sapien-
tiæ radio perlustratus.

ARTICULUS IV

DE ALIIS MULTIS PSALMIS, AD ISTUM CARITATIS AFFECTUM SPECTANTIBUS.

Ad prætactum caritatis fervorem perti- D
Ps. xxvi. nent psalmi : Dominus illuminatio
xxvii. mea et salus mea : Ad te, Domine, clama-
xxix. bo, Deus meus, ne sileas a me ; Exaltabo
xxx. te, Domine, quoniam suscepisti me ; In te,
Domine, speravi, non confundar in æter-
num (quantum ad aliquos suos versus) ;
Benedicam Dominum in omni tempore ; *Ps.* xxxiii.
Dixi, Custodiam vias meas, ut non delin- xxxviii.
quam in lingua mea ; Judica me, Deus, et xlii.

discerne causam meam de gente non san- A
Ps. XLIII. cta : Deus, auribus nostris audivimus :
XLV. LIII. Deus noster, refugium et virtus ; Deus, in
LVI. nomine tuo salvum me fac ; Miserere mei,
LXI. Deus, miserere mei ; Nonne Deo subjecta
LXII. erit anima mea ? Deus, Deus meus, ad te
LXIV. de luce vigilo ; Te decet hymnus, Deus, in
LXV. Sion ; Jubilate Deo, omnis terra, psalmum
LXIX. dicite nomini ejus ; Deus, in adjutorium
LXX. meum intende ; In te, Domine, speravi,
non confundar in æternum, in justitia tua
LXXVI. libera me, et eripe me ; Voce mea ad Do-
minum clamavi, voce mea ad Deum, et B
LXXIX. intendit mihi ; Qui regis Israel, intende ;
LXXXV. Inclina, Domine, aurem tuam, et exaudi
me, quoniam inops et pauper sum ego ;
XCIV. Venite, exsultemus Domino ; psalmi quo-
XCV. XCVII. CXLIX. que quorum exordium est, Cantate Domi-
XCIX. no canticum novum, etc., et psalmus, Ju-
CII. bilate Deo, omnis terra ; Benedic, anima
mea, Domino, et omnia quæ intra me
CVII. sunt ; Paratum cor meum, Deus, paratum
CXII. CXIV. cor meum ; Laudate, pueri, Dominum ; Di-
lexi, quoniam exaudiet Dominus vocem
CXV. orationis meæ ; Credidi, propter quod lo- C
CXVIII. cutus sum ; et multi versiculi psalmi, Beati
CXXI. immaculati ; Lætatus sum ; Domine, pro-
CXXXVIII. CXLIII. basti me ; Benedictus Dominus Deus qui,
CXLIV. etc. ; Exaltabo te, Deus meus rex ; ac ceteri
psalmi sequentes, ad Dei specialiter præ-
conium pertinentes.

Nec solum hi psalmi, sed et alii multi, non quod singuli, sed quod multi versus eorum, includant præcipue divini et igniti amoris affectum, quamvis non omnes includant talem affectum immediate et elicitive : imo quidam psalmi ac versus includunt hunc virtualiter et mediate aut concomitanter vel causaliter, seu per redundantiam quamdam : quemadmodum psalmi tractantes de beneficiis Dei, quorum consideratio caritatem accendit, auget, conservat ; similiter psalmi et versus de donis et promissionibus futuræ felicitatis conscripti. Attamen gratum esse Deo de beneficiis suis, et super eis ac bonis promissis in cœlo, elicitive et immediate procedit ex virtute morali quæ dicitur gratitudo, atque ex latria. Utrumque vero procedit ex caritate imperialiter et dispositive. Quanto enim quis plenius diligit Deum, tanto libentius reminiscitur beneficiorum ipsius cum gratiarum actione, et promissa ipsius speculatur cum adspiratione affectuosa.

Denique idem numero actus ex diversis virtutibus potest oriri. Sicque plura genera compunctionum et piarum affectionum in eodem psalmo ac versu queunt notari, includi, ardere : sicut et dare eleemosynam, procedit ex caritate, ex pietate, ex liberalitate, ex justitia quoque et obedientia, si fiat ex promissione et superioris commissione ; et rursus ex latria, si detur pro construenda ecclesia, vel altari. Et quanto actus ex pluribus ac eminentioribus originatur virtutibus, tanto plus meritorius et complacentior Deo est.

ARTICULUS V

QUALITER PRIMUM PSALMUM EX DIVERSIS VIRTUTIBUS AC VARIIS CONSIDERATIONIBUS POTERIMUS PRONUNTIARE.

QUONIAM tota hominis vita ad veram D
est beatitudinem ordinanda, potest to-
tus hic psalmus per modum doctrinæ ex-
Ps. I. 1. poni ac legi, dicendo : *Beatus vir qui non* *abiit in consilio impiorum*. Tanquam dicatur : O homo, beatitudinem naturaliter cupis, et veram felicitatem quam promittit Deus in Scripturis, ex fide cognoscis et

appetis. Idcirco attende qualiter ad illam A
queas pertingere ; idque in primis adver-
te, quod ab illa te nil elonget et impediat,
Ps. I, 1. nisi peccata tua. Hinc dicere habes : *Bea-
tus vir qui non abiit,* id est, a Deo non
recessit, *in consilio impiorum,* acquiescen-
do pravis suggestionibus dæmonum, ho-
Ibid. 2. minumque malorum ; *sed in lege Domini
voluntas ejus,* id est, deliberata voluntate
adhæsit ac obedivit præceptis legis divi-
næ. Quod quam fructuosum sit, subditur :
Ibid. 3. *Et erit tanquam lignum quod plantatum
est secus decursus aquarum.* Quumque op- B
posita ad invicem comparata, clarius agno-
Ibid. 4. scantur, apte de iniquis subjungitur : *Non
sic impii, non sic.*

Denique hæc psallendo, tibi ipsi applica
hanc doctrinam : felices reputa eos qui in
innocentia permanserunt, nec adversariis
suæ consenserunt salutis ; atque te ipsum
contemne, deplange, castiga, eo quod to-
ties suggestionibus dæmonum, vanitatibus
mundi, tentationibus carnis, motibus im-
probæ voluntatis ac vitiorum consensisti ;
de cetero quoque ab his cavere et absti- C
nere propone ac satage ; impiorum levita-
tem, instabilitatem, inquietudinem prorsus
devita. Insuper sapienter pensando, quam
vehementer et ineffabiliter peccata noce-
ant homini, quam maxime etiam virtutes
expediant ei, quam viles et miseri sint
iniqui, potissimeque qui jam æternaliter
sunt damnati, quam item laudandi ac di-
gni, qui Creatori suo fideliter obsequun-
tur, præsertim qui æternam jam beatitu-
dinem sunt adepti, psalle et dic ex intimo
Ibid. 1. et compunctissimo corde : Beatus vir qui D
non abiit in consilio impiorum, etc. Sic-
que reproborum et intimoratorum abhorre
consortia, et obedientium Deo, qui inde-
sinenter et sollicite coram illo conversan-
Num. XXIII, 10. tur, sectare vestigia, ut moriaris morte
justorum, et fiant novissima tua horum
similia. Sic legendo et canendo hunc psal-
mum, affectum compunctionis, motum con-
tritionis, elevationem contemplationis, ti-
morem salubrem, zelum justitiæ, emendandi
ac proficiendi propositum, concipies et
habebis : eritque grandis et multiplex tua
devotio ; psallendo demum studebis, ac te
ipsum in primis salubriter informabis.

Præterea, juxta modum hunc alii multi
psalmi sunt decantandi, videlicet psalmus,
Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? Ps. XIV, 1.
Ad quod ipsemet Propheta divinitus in-
spiratus respondit : *Qui ingreditur sine* Ibid. 2.
macula, et operatur justitiam, etc. Ex qui-
bus versiculis discimus, quid unicuique
homini necessarium sit ad salutem. Ideo
si salvari optamus, curemus hæc omnia
adimplere, hoc est : sine macula ingredi,
id est, sine labe culpæ mortalis domum
Dei intrare, interiora nostra examinare, per
viam salutis incedere ; et operari justi-
tiam, custodiendo præcepta Decalogi, quæ
sunt de actibus justitiæ : sicque de ceteris
virtutum actibus, qui in psalmo isto tan-
guntur, ut simus sinceri, veraces, nequa-
quam dolosi, nec proximis aliquo modo
nocivi. Itaque, dum psalmum istum pro-
ferimus, Deum cordialiter deprecemur ut
gratiose tribuat nobis peragere ; ac intime
doleamus quod non solum ista non feci-
mus, verum etiam vitia his bonis contra-
ria, frequenter enormiterque patravimus.

Præterea, sicut hic psalmus tractat de
actibus virtuosis necessario exsequendis ;
sic psalmus ille, *Dixit insipiens in corde* Ps. XIII, LII.
suo, agit de vitiis necessario evitandis, ut
nec cogitatu, nec factu negemus Deum aut
providentiam ejus : prout scriptum est de
quibusdam, Audacter provocant Deum ; Job XII, 6.
itemque, Dicunt se nosse Deum, factis au- Tit. I, 16.
tem negant. Contra quorum insipientiam
et inconsiderationem subjungitur : *Domi-* Ps. XIII, 2; LII, 3.
*nus de cælo prospexit super filios homi-
num,* etc. Quo non obstante, tam inti-
morate ac impie, tamque irreverenter et
viliter plurimi vivunt ac ambulant coram
Deo, quasi non sit omnium justus judex.
Nempe quia non cito profertur judicium, Eccle. VIII, 11.
absque ullo timore filii hominum peccant,
prout in psalmo isto describitur. Hinc
psalmum istum canamus, nos ipsos deflen-
do quod tales exstitimus ; proximis quo-
que adhuc taliter prævaricantibus condo-

lendo. Sicque humani generis deploremus A
peccata, et exoremus pro omnibus.
Insuper, juxta affectum hunc dicendus
Ps. xi, 2. est psalmus ille, *Salvum me fac, Domine, quoniam defecit sanctus, quoniam diminutæ sunt veritates a filiis hominum.* Etenim quo magis abundat impiorum iniquitas, eo amplius boni clamare debent ad
Ps. xvii, 27. Deum ut præserventur, nec cum perversis pervertantur. Ex caritate quoque et zelo justitiæ, debent optare et petere ut *Do-*
Ps. xi. 4. *minus disperdat universa labia dolosa et linguam magniloquam,* ita ut in eis mala B
Marc. xvi, 17. destruat culpæ, et novis linguis loquantur verba gratiæ ac salutis, quemadmodum in
Prov. xii, 7. Proverbiis legitur : Verte impios, et non erunt, ut fuerant, impii. Quod si converti omnino renuerint, conformare nos debemus rectitudini divinæ justitiæ, cupiendo
Ps. xi, 8. ut pereant, ac confidenter dicere Deo : *Tu, Domine, servabis nos, et custodies nos a generatione hac in æternum.* Tales quippe versiculi sæpissime habentur in psalmis, qui quamvis non exprimantur per modum optativum aut deprecativum, sed C
per verba temporis futuri, virtualiter tamen sunt orationes et verba bonæ spei in
Ps. l, 9. Deo, ut illud in psalmo : Adsperges me, Domine, hyssopo, et mundabor, etc. Unde et sensus est : Tu, Domine, servabis nos et custodies, etc., id est, speramus quod præservabis nos a generatione pravorum, et exoramus ut ab ipsis nos præservare et custodire digneris, ne illis conformemur in vitiis.

Amplius, juxta modum et sensum psalmi illius, Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? Ps. xiv.
cantandum est illud in psalmo, *Domini est terra et plenitudo ejus ; Quis ascendet in montem Domini ?* Ps. xxiii, 1, 3.
cum tribus versibus ibi immediate sequentibus. Quod totum cantando, pensemus quid nobis sit necessarium ad salutem, et quantum a perfectione quæ in illis tangitur versibus, simus distantes, id est ab innocentia manuum atque munditia cordis, et a carentia vanitatis, omnis quoque dolosi ac illiciti juramenti. Estque notandum, quod in psalmo illo subjungitur : *Hic accipiet* Ibid. 5.
benedictionem a Domino, et misericordiam a Deo salutari suo. Si enim misericordia est et divinæ pietatis effectus, quod homo tantæ innocentiæ ac virtuositatis salvatur, quis poterit de suis virtutibus aut meritis gloriari, extolli, præsumere, et non potius cum Apostolo recognoscere ac fateri, Gratia Dei sum id quod sum, et I Cor. xv, 10.
rursus, Qui gloriatur, in Domino glorietur ? II Cor. x, 17.
Studeamus igitur pertinere ad generationem hanc electorum, Dominum in Ps. xxiii, 6.
veritate quærentium et clarum, imo desiderabilissimum divini vultus adspectum : ad quem nemo nisi purgatissima mente valet pertingere.

ARTICULUS VI

DE ALIQUIBUS PSALMIS MORALIBUS, ET OPTIMIS DOCUMENTIS PLENIS, QUI MENTE COMPUNCTA, DEVOTA, GRATA, JUCUNDA, ALACRITER SUNT CANTANDI.

ADVERTE et recole, a quantis periculis D et adversis, a quantis tentationibus, insidiis, laqueis, et peccatis te Deus eripuit, præservavit, ac liberavit. Sicque cum
Ps. xxxiii, 2. omni gratiarum actione et spirituali lætitia, devotissime profer, *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo.* Nec optes te ipsum laudari nisi in Deo, a quo datum est et conservatur quidquid in te est aut esse potest laudabile : et sic psalle, *In Domino laudabitur anima mea.* Ps. xxxiii, 3.
Et quia ad laudandum

Altissimum tu solus non sufficis, nec satis A est tibi ut tu solus sis Deo gratus, acceptus et salvus ; hinc et proximos admone, Ps. xxxiii, 4. *Magnificate Dominum mecum, et exaltemus nomen ejus in id ipsum*. Qualiter autem ad tantam gratiam perveniatur, ostendit Psalmista exemplo sui, Ibid. 5. *Exquisivi,* inquiens, *Dominum:* nec frustra, quoniam Ibid. 6. *exaudivit me :* idcirco consulo vobis, *Accedite ad eum* per mentis conversionem, *et illuminamini,* quum ipse sit lumen verum, Joann. i, 9. illuminans omnem hominem ipsum fideliter invocantem. Juxta hunc modum, B totus hic psalmus doctrinis, admonitionibus, præconiis Dei est plenus. Hinc juxta Ps. xxxiii, 9. hortamenta ipsius conemur gustare, et per experientiam contemplari, quam dulcis sit Dominus, aspernando delectamenta carnalia et omnem consolatiunculam vilem, ipsumque Creatorem super omnia sinceriter contemplando, ferventer amando, reverenter colendo, et omni felicitati, perfectioni ac gloriæ ejus totis præcordiis congratulando. Nec tribulationibus superemur, pensantes hunc versum, Ibid. 20. *Multæ tribulationes justorum :* quæ et celeriter finiuntur, et æquanimiter toleratæ, æterna consolatione remunerantur. C

Præterea, secundum hos affectus, modos et sensus, decantandus est psalmus, Ps. xxxvi. *Noli æmulari in malignantibus*. In cujus exordio admonemur, non torqueri invidia de impiorum prosperitate, quæ brevis et fallax est ; sed sperare et delectari in Domino, qui in præsenti suos electos adversis exercet, purgat et salvat. In hoc itaque psalmo pulchre distinguit Propheta inter D justos et impios, inter electos et reprobos, diversitatem meritorum ac præmiorum ipsorum describens.

Dum ergo hunc psalmum dicturus es, zelum assume justitiæ, atque divinæ justitiæ judicio te conforma, mentem tuam in arce speculationis constitue : sicque alta consideratione perpende quam vana, instabilis, periculosa, damnabilis sit injustorum prosperitas, qui spreto ac derelicto Creatore ac Salvatore suo summo, utique infinito et prorsus incomparabili bono, excæcatam ac miseram mentem suam in his carnalibus et terrenis defigunt, non pensantes illud Apostoli : *Quæ sursum* Coloss. iii, 1. 2. *sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.* Hoc ponderantes, tanto plus vilipendamus omnem prosperitatem terrenam, hominesque carnales temporali prosperitate florentes, secundum quod tales, quanto certius scimus quam celerrime defluent ac peribunt, quam districtum judicium imminet eis et quam intoleranda damnatio, qui sibi ipsis quotidie, imo assidue, gravissime nocent, et pœnas accumulant sempiternas.

Contra, sapientialiter contemplemur statum et dispositionem justorum et electorum in sæculo isto, in quo per adversa purgantur, donis gratiæ adimplentur, ac virtuose agendo, opulentissimum sibi thesaurum colligunt et reponunt in cœlo. Matth. vi, 20. Ideo eis conformari conemur, qui tanto sunt feliciores quanto plura ac acriora pro Deo et æquitate æquanimiter patiuntur adversa ; improborum quoque persecutiones, irrisiones, importunitates, cum gaudio perferamus. Etenim Abel esse non promeretur, qui ex Cain malitia ad impatientiam concitatur. Nempe qui talis est, non perpendit quam fructuosum et gloriosum est, Christi atque Sanctorum patientiam, mansuetudinem, tranquillitatem strenue imitari, divinæ quoque providentiæ dispositionem et censuram sapienter attendere, et nos ei humiliter subdere, ac contentari de ea.

Amplius, secundum hunc intellectum et affectum, decantandus est etiam psalmus ille, Ps. xxxviii. *Dixi, Custodiam vias meas*. In cujus initio, sancti Prophetæ exemplo docemur nos spiritualiter armare et præmunire per taciturnitatem, humilitatem et salubrem compunctionem, adversus pravorum insultationem, criminationem et insectationem ; sicque incalescere Deitatis amore, ac Dominum invocare ut præstet nobis vitæ nostræ brevitatem, substantiæ nostræ fra-

gilitatem salubriter considerare, et totam A spem, exspectationem et affectionem nostram collocare ac fixam tenere in ipso. Itaque psalmum hunc cum ingenti compunctione, inflammatione, circumspectione cantemus, memores mortis, fragilitatis, imo et multiplicis prævaricationis ac negligentiæ nostræ. Ideoque veniam et gratiam humillime deprecemur, sicut in versibus hujus psalmi optime continetur; carnalium quoque et avarorum hominum insaniam devitantes, miserantes et deplorantes.

Insuper, ex zelo justitiæ et pro propria B cautela depromere debemus contra quemcumque, imo et ad reprehensionem propriam in quantum vitiosi exstitimus, Ps. LI. psalmum illum, Quid gloriaris in malitia? Ps. LII. psalmum quoque illum sequentem, Dixit insipiens in corde suo; similiter psalmum illum, Si vere utique justitiam loquimini. Ps. LVII. Itemque psalmum, Quam bonus Israel Ps. LXXII. Deus! in quo psalmo Propheta compendiosissime disputat contra negantes providentiam Dei, et impiorum vanitatem, disperitionem, condemnationemque probat; deinde in Deo mentem suam recolligit et accendit, protestans totum bonum suum in illo consistere. Specialiter demum possunt hæc legi contra iniquos qui persecuti sunt Christum in carne mortali: quemadmodum etiam ille psalmus, Deus Ps. XCIII. ultionum Dominus; similiter psalmus ille, Deus, laudem meam ne tacueris, qui ad Ps. CVIII. litteram de Christi traditore Juda conscriptus est; sed et psalmus ille, Eripe me, Ps. CXXXIX. Domine, ab homine malo.

ARTICULUS VII

DE PSALMIS IN PERSONA JUSTI CONSCRIPTIS, QUI EX AFFECTU CONGRATULATIONIS, ET INVITATIONIS, AC ÆDIFICATIONIS, GRATIARUMQUE ACTIONIS SUNT PROFERENDI.

QUUM in medio laqueorum et tenta- C tionum versemur, ubi non est nobis Ephes. VI, 12. principalis aut sola colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed præcipua, incessabilis, imo et periculosissima pugna contra invisibiles, crudelissimos, callidissimos, atque innumerabiles nostræ salutis hostes, aerias potestates, aut etiam visibiles inimicos; potest unusquisque fidelis pia querela et admiratione non parva ad Ps. III, 2. Dominum exclamare: *Domine, quid multiplicati sunt qui tribulant me*, imbecillem et fragilem, quorum unus me facile posset dejicere? qui inter se præsumptuose Ibid. 3. affirmant, *Non est salus ipsi in Deo ejus.* Ad quod vir justus in tribulationibus con- Ibid. 4. stitutus, blande loquitur Deo: *Tu autem, Domine, susceptor meus es, gloria mea, et exaltans caput meum:* quæ sunt verba bonæ spei ad Deum, imo et magnæ familiaritatis et caritatis ad ipsum, sicut et istud quod subditur, *Non timebo millia* Ps. II, 7. *populi circumdantis me.*

Simili sensu in persona devotæ personæ potest proferri psalmus, *Quum invocarem,* Ps. IV, 2. *exaudivit me Deus justitiæ meæ,* qui in adversis dedit mihi patientiam meam: sicut subjungitur, *in tribulatione dilatasti* Ibidem. *mihi:* id est, tu, Domine, in afflictionibus meis largitus es mihi consolationem, roborationem, illuminationemque tantam, ut D cor meum specialiter dilatatum sit ad suscipiendum et patiendum plura ac graviora adversa, et expansum in te in deliciis caritatis. Quod quum ita sit, cur, o *filii ho-* Ibid. 3. *minum gravi corde,* ad carnalia et terrena depressi, *diligitis vanitatem* magis quam summam et incommutabilem veritatem,

et quæritis mendacium, excusando vos fal- A se? quum tamen Deus altissimus tam pronus sit exaudire, indulgere, succurrere, bonaque gratiæ tribuere in præsenti et bona gloriæ in futuro, sicut et ego in me ipso expertus sum, et in Sanctis suis sæpissime ac copiosissime monstravit : per quod merito confirmari debetis in fide, stabiliri in spe, ac divino accendi amore. Hinc quemcumque Sanctorum vobis in exem-
Ps. IV, 4. plar propono, dicendo : *Et scitote quoniam Dominus Sanctum suum mirificavit,* id est, innumerabiles Sanctos per præclara B miracula et innumerabilia signa supernaturaliter honoravit, ac honorandos ostendit, qui testes sunt fidei nostræ : ita ut nos ipsi qui credimus, tot non simus, quot veritatis testes habemus, juxta illud Apo-
Hebr. XII, 1. stoli : Ideo et nos tantam habentes nobis impositam testium nubem. Ad quorum
Ps. IV, 5. imitationem, vos hortor, *Irascimini et nolite peccare.*

Denique eodem sensu legendus est psalmus, *Verba mea auribus percipe, Domine:* Ps. V, 2. in quo præmittitur oratio, et verba boni propositi subjunguntur; verbum etiam bonæ spei, quum subditur, *Mane exaudies vocem meam.* Ibid. 4. Deinde Dei justitia, sanctitas, zelusque æquitatis, et ultio justa in impios, in hoc psalmo tanguntur et commendantur, ut attendamus qualiter in sanctitate et justitia oporteat nos Luc. I, 75. ei servire cum omni reverentia ac timore, etc.

Juxta hunc modum, cor mundum (cui Matth. V, 8. datur etiam in hac vita Deum videre per I Cor. XIII, 12. speculum in ænigmate, estque optimus ac certissimus Scripturæ interpres) formare sibi potest varios intellectus et affectus in omnes psalmos, imo in omnia quæ videt, audit, legit, aut cantat, adjuvante Domino nostro, qui est super omnia Deus gloriosus, sublimis, et benedictus in sæcula. Amen.

FINIS

INDICES

LOCA S. SCRIPTURÆ PRÆCIPUA

QUÆ AD ILLUSTRANDUM COMMENTARIUM

AB AUCTORE PASSIM ALLEGANTUR

JEREMIÆ.

THRENORUM.

ZACHARIÆ.

MALACHIÆ.

MATTHÆI.

LUCÆ.

JOANNIS.

ACTUUM.

AD ROMANOS.

APOCALYPSIS.

III, 18. Suadeo tibi emere a me aurum ignitum, probatum, 9 C.

XII, 1, 2. Signum magnum apparuit in cœlo : mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus, et in capite ejus corona stellarum duodecim ; et... clamabat parturiens, et cruciabatur ut pariat, 9 B.

XIII, 8. Adoraverunt eam (bestiam) omnes... quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ Agni, qui occisus est ab origine mundi, 309 D', 432 B.

IV ESDRÆ.

VIII, 31. Tu... (Deus), propter nos peccatores misericors vocaberis, 318 C.

INDEX ANALYTICUS

A

C

D

E

H

L

M

N

O

P

R

S

U

Z

INDEX GENERALIS

COMMENTARIA IN PRIMAM QUINQUAGENAM PSALTERII.

COMMENTARIA IN SECUNDAM QUINQUAGENAM PSALTERII.

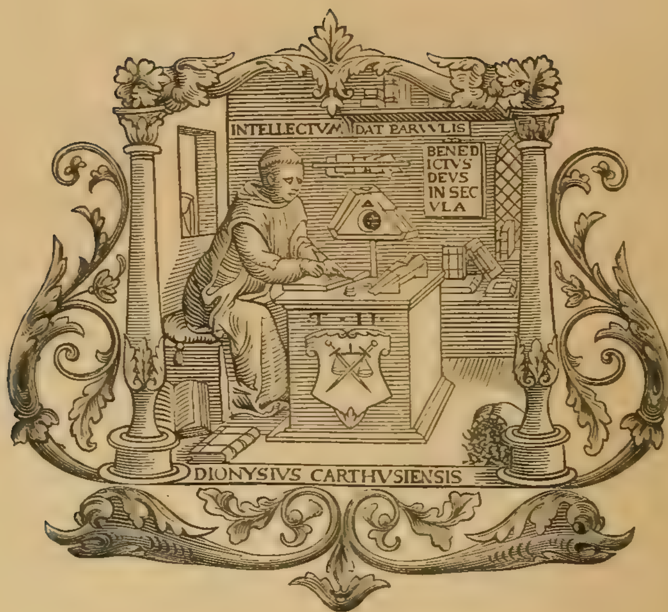
COMMENTARIA IN TERTIAM QUINQUAGENAM PSALTERII.

TRACTATULUS DE MODO DEVOTE PSALLENDI.

Emendanda. Pag. 676 C, lin. 12 : veloces, *lege* velociores ; — 687 D, lin. 1 : *in sæculum*, addendum videtur *et in sæculum*.

Dubia. Pag. 387 D', lin. 7 : delirus, *forsan* derisus.

Typis Cartusiæ Sanctæ Mariæ de Pratis. Monstrolii.
J. Arnauné typographus.